ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
1883

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος βίου αὐτοῦ παντὶ μὲν ἔθνει ἐπιβάλλεται ἐπιτακτικῶς, τῷ ἑλληνικῷ ὅμως καθιστᾷ τὴν ὑψίστην τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ. Ἐκ τῶν παλαιῶν ἐθνῶν, ὡς τοιοῦτον καὶ πολιτικὸν ἄγον βίον, μόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περιεσώθη, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς λαῶν ὑπέστη τοιαύτας καὶ τηλικαύτας μεταβολάς, εἴτε ἐσωτερικάς, εἴτε ἐξωτερικάς, οἵας ἡ ἑλληνικὴ φυλή. Τοῦ ἑτέρου τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπιζήσαντος, τῶν Ἰουδαίων, ἡ θρησκευτικὴ πίστις ἀπέμεινεν ἡ αὐτὴ καὶ ἀναλλοίωτος, συνεπαγαγοῦσα τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν. Τῶν Ἑλλήνων ἡ θρησκεία μετεβλήθη, ἤλλαξεν ἐκ θεμελίων, αὐτοὶ δ' ἐγένοντο τῆς ἰδίας θρησκείας οἱ ἀνατροπεῖς. Μεταβολὴ τοιαύτη εἵπετο, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἐπέτειναν αἱ ποικίλαι ξενικαὶ κατακτήσεις, αἱ ἀπὸ Ῥωμαίων μέχρι Τούρκων κατακλύσασαι τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ περιβαλοῦσαι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ μελέτη ἐντεῦθεν τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆς ἀφανείας τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτοῦ, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, συνιστᾷ μίαν τῶν ὑψίστων ἐπιβολῶν τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων. Δέον ἵνα ἀποδειχθῇ οὐ μόνον ἡ ἑνότης τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, οὐ μόνον τὸ στερεὸν τῆς οὐσίας καὶ τῆς κεφαλαιώδους ἰδέας αὐ-

τοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ὁρισθῇ, τίς ὁ ἀληθὴς ἑλληνικὸς βίος καὶ τίς ἡ δεσπόζουσα καὶ κυριεύουσα ἰδέα ἐν ὅλῳ τῷ μακρῷ αἰῶνι τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Ὅπως στοιχεῖα τινὰ ἐπιζήσωσι τοιαύτης καταστροφῆς, ὅπως ἰδέαι τινὲς καὶ δοξασίαι ἐπικρατήσωσι παντοίας ἐπαναστάσεως ἐσωτερικῆς καὶ ποικίλων ἔξωθεν ἐπιδρομῶν καὶ ἀντιθέτων κατακτήσεων, βεβαίως αἱ ἰδέαι καὶ αἱ δοξασίαι αὗται εἰσὶ συμφυεῖς τῷ ἑλληνικῷ βίῳ καὶ τὰ αἰώνια θεμέλια αὐτοῦ. Τίνες αἱ ἰδέαι, τίνες αἱ δοξασίαι αὗται, αἱ διήκουσαι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τῆς ξενικῆς κατακτήσεως καὶ τοῦ ληθάργου τοῦ πολιτικοῦ βίου, πρόκειται τὸ κυριώτατον πρόβλημα τοῦ φιλοσόφου Ἕλληνος ἱστορικοῦ, ἐκ δὲ τῆς ἀκριβοῦς καὶ τελείας ἐπιλύσεως τούτου ἤρτηται ἡ ἐν τῷ μέλλοντι σώφρων καὶ ἐπιτυχὴς ἀνέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· διότι παραπαίουσι τὰ ἔθνη, τὰ ἐκτρεπόμενα τῆς ἰδιοφυΐας αὐτῶν, ἢ ἐκζητοῦντα, ἐν μορφαῖς καὶ ἐν διατυπώσεσιν, ἀντικειμέναις τῷ ὅλῳ βίῳ αὐτῶν, τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν.

Ἀλλ' ὅπως ἡ τοιαύτη ἐργασία συντελεσθῇ πλήρης, ὅπως ὁλόκληρος καὶ καθ' ὅλα ἐρευνηθῇ ὁ ἑλληνικὸς βίος ἐν τῷ παρελθόντι κατακλυσμῷ, ἡ συναγωγὴ πάντων τῶν στοιχείων τῶν ποικίλων ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τούτου ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ πρόκειται ἐπιβολὴ τῆς πρωτίστης ἀνάγκης. Τὴν συναγωγὴν τῶν στοιχείων τούτων προτίθε-

ται ἡ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις *Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ Ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος*, τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ δὲ πρόκειται νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ ἐπ' αἰσίοις ἀπὸ τῆς σήμερον ἐκδιδόμενον περιοδικὸν αὐτῆς. Ἡ Ἑταιρία ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς περισυναγωγῆς πάντων τῶν μνημείων τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐκλείψεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου κόσμου καὶ καθ' ἃς ἡμέρας ἐτέλει τὸ ἑλληνικὸν Γένος δοῦλον ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ξένῃ κατακτήσει. Οὐδὲν ξένον τῇ μελέτῃ ἡμῶν ἐκ τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν καθ' ὅλα βίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἴτε τὸν κατ' οἶκον, εἴτε τὸν κατ' ἐκκλησίαν, εἴτε τὸν κατὰ τοὺς ποικίλους κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Δέον ἵνα περισυναχθῇ καὶ αὐτὸ τὸ σμίκριστον λείψανον, καὶ αὐτὸ τὸ περιφρονούμενον θρύμμα τῆς ἐκλιπούσης ὑπάρξεως· διότι πολλάκις ἡ λύσις σπουδαιοτάτων ἀποριῶν καὶ θεμελιωδῶν προβλημάτων ἤρτηται, ἀπὸ τῆς διασώσεως ἑνὸς ἀσημάντου λειψάνου. Ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ ἑνὸς ὀστοῦ πολλάκις ἀνῳκοδόμησεν ὁλόκληρον ζῶον ἐκλιπόν. Ὁ μαργαρίτης εὕρηται ἐν τῷ βορβόρῳ, εἰς τὰ ἔγκατα δὲ τὰ σκοτεινὰ τῆς γῆς τὰ πολύτιμα μέταλλα.

Ἡ *Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ Ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος* ἐπικαλεῖται, ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὴν ἀρωγὴν παντὸς Ἕλληνος καὶ ξένου· διότι εὐτυχῶς, τό γε νῦν, ἡ μεγάλη πολιτεία τῆς ἐπιστήμης δὲν ποιεῖται

διακρίσεις φυλετικὰς ἐν τῷ ὑψίστῳ ἔργῳ αὐτῆς. Τὸ περιοδικόν, οὗ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν, ἔσται ἓν τῶν ταμείων, ἐν ᾧ ἀποθησαυρισθήσονται ὅσῳ ἔνεστι πλείονα τῶν διδαγμάτων περὶ τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀφανείας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν. Ἂς σπεύσωσιν εἰς τὸ ἔργον οἱ δυνάμενοι, περισώζοντες ὅσῳ ἔνεστι πλείονα τῶν μνημείων τοῦ παρελθόντος καὶ συντελοῦντες οὕτω εἰς τὴν τελειοτέραν καὶ πληρεστέραν διαφώτισιν αὐτοῦ. Ἂς ἐλπίσωμεν δέ, ὅτι, τοῦ ἔργου τῆς περισυναγωγῆς χωροῦντος πρὸς τὴν τελείωσιν αὐτοῦ, καὶ οἱ προωρισμένοι εἰς τὴν ἐκ τῶν ἀποθησαυριζομένων φιλοσοφικωτέραν σύνθεσιν οὐκ ἐκλείψουσι τῷ Ἑλληνισμῷ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Ἰουλίου 1883.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ Ι. ΦΙΛΗΜΩΝ
Πρόεδρος τῆς ἐθνολογικῆς καὶ ἱστορικῆς
Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος.

ΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ.

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ.

Α'.

Αἴτια ἀσθενειῶν: Σκώληκες. Θεός, διάβολος, μάγοι.— Θεραπεία αὐτῶν ὑπὸ τῆς θείας ἀντιλήψεως.— Ξόρκια.— Μεταβίβασις τῆς νόσου εἰς δένδρα, εἰς ζῷα, εἰς ἀνθρώπους.— Δίωξις αὐτῆς εἰς ἐρήμους τόπους.— Πράξεις πρὸς ἀποσόβησιν ἐπιδημικῶν νόσων.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ μελέτῃ περὶ τῶν ἀσθενειῶν ἐν τοῖς μύθοις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐκείνων μόνον τῶν γνωστῶν ἡμῖν προλήψεων, ὅσαι ὁπωσδήποτε συνδέονται πρὸς μυθικὰς παραστάσεις· διότι ἡ ἔρευνα τῶν τῆς δημώδους ἰατρικῆς καὶ τῆς μαγικῆς θεραπείας ἀποτελεῖ θέμα ἴδιον, περὶ οὗ ἐπιφυλασσόμεθα νὰ διαλάβωμεν ἄλλοτε.

Ὁ κοινὸς λαός, ἀγνοῶν ὡς εἰκὸς τοὺς φυσιολογικοὺς νόμους καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν παθολογικῶν φαινομένων, ἀποδίδωσι τὴν γένεσιν τῶν νόσων εἰς διαφόρους ξένας ἐπηρείας, εἰς δυνάμεις ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐνεργούσας. Ἐξ ἀναλογίας δὲ κρίνων, ὑποθέτει ὅτι ἡ τῆς ἀσθενείας αἰτία εἶναι σκώληξ ἢ σκώληκες, εἰσχωρήσαντες ἔξωθεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἐπειδὴ βλέπει ὅτι σκώληκες λυμαίνονται καὶ διαφθείρουσι τοὺς καρποὺς καὶ τὰ θάλλοντα δένδρα. Αὕτη δὲ φρονοῦμεν, ὅτι εἶναι ἡ ἀρχικὴ καὶ ἁπλουστάτη ἀντίληψις περὶ τῶν αἰτίων τῶν νόσων παρὰ πᾶσι τοῖς κατὰ φύσιν λαοῖς. Ἐν Ἑλλάδι πιστεύεται κοινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι σκώληξ προξενεῖ πολλὰς ἀσθενείας, μάλιστα δὲ τὴν ὀδονταλγίαν. Συ-

νήθεις δ' εἰσὶν αἱ φράσεις *τὸν τρώει τὸ σκουλήκι*, *μοῦ 'μπῆκαν τὰ σκουλήκια*, λεγόμενα καὶ ἐπὶ ἠθικῶν βασάνων· παραπλησία δὲ ταύταις εἶναι καὶ ἡ φράσις *μ' ἔφαγαν τὰ 'φίδια*. Ὅτι ὁμοία τις πρόληψις ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐξάγομεν ἐκ τῆς ἑπομένης ἑλληνικῆς ἐπῳδῆς κατὰ τοῦ λειχῆνος (inpetigo), ἣν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος:

Φεύγετε, κανθαρίδες, λύκος ἄγριος αἷμα (1) διώκει (2).

Οἱ τῆς ἐπῳδῆς ταύτης ποιούμενοι χρῆσιν ἐπίστευον βεβαίως, ὅτι ὁ λειχὴν προέρχεται ἐκ κανθαρίδων ἑδρευουσῶν ὑπὸ τὸ δέρμα. Τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην πιστοῦσιν αἱ δοξασίαι τῶν πλείστων λαῶν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν νόσων. Ἐν Labruguière τοῦ Montagne noire τῆς Γαλλίας, ἅμα τις ἀσθενήσῃ βαρέως ἐξορκίζουσι τὸ δένδρον ἀκτέαν (sambucus ebulus) νὰ 'βγάλῃ τὰ σκουλήκια ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ 'ξέρει, ἄλλως τὸ ἀπειλοῦσιν, ὅτι θὰ τοῦ κόψωσι τὰ πόδια (3). Διότι ὑποτίθεται, ὅτι τὰ δένδρα βλάπτουσι διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς παρασίτων ἐντόμων, ὡς διδάσκει παλαιά τις λιταουικὴ πρόληψις (4). Σκώληκες, ψυχαί, κάμπαι, φρῦνοι καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰσδύοντα εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα προξενοῦσι διαφόρους ἀσθενείας, πρὸ πάντων ὀξεῖς πόνους. Οἱ Γερμανοὶ καλοῦσι Wurm (σκώληκα) πολλὰς ἀσθενείας· ὡς Finger-wurm, Haut-Wurm, Knochen w., Leder w., Shwanz ἢ Sterz w., Toll wurm (ἐπὶ τῆς λύσσης τῶν κυνῶν.) (5) Schabe γερμανιστὶ καλεῖται ἡ σίλφη καὶ δερματική τις ἀσθένεια (6). Ὁ Μάνναρτ ἀναφέρει καὶ ἄλλας ὁμοίας λέξεις, ὡς Fleischwurm, Beinwurm, Markwurm, Haarwurm κλπ (7). Πολλοὶ δὲ συγγραφεῖς ποιοῦνται λόγον

(1) Δ. Γ. ὕμμε.

(2) Plin., N. H. XXVII, 11 § 75. Κατὰ τὸν Πλίνιον, τρίβεται λίθος κοινὸς παρὰ τοὺς ποταμοὺς εὑρισκόμενος, ἐφ' οὗ βρύον ξηρὸν καὶ λευκόν, μετ' ἄλλου λίθου καὶ ἀνθρωπίνου σιέλου· καὶ ὁ λίθος ἐκεῖνος προστρίβεται τῷ πάσχοντι μέλει τοῦ σώματος, ἐπιλεγομένης τῆς κατὰ τῶν κανθαρίδων ἐπῳδῆς.—Τὸ ἐπὶ βράχων παρὰ τὰς πηγὰς φυόμενον ξηρὸν καὶ λευκόφαιον βρύον καλεῖται κοινῶς λειχῆνα, τοῦτο δ' ἀποξεόμενον ἐν Μάνῃ ἐπιτίθεται ἐπὶ τῶν λειχήνων πρὸς θεραπείαν.

(3) De Nore, Coutumes etc. des provinces σ. 102.

(4) Παρὰ Mannhardt, Wald-u. Feldkulte. 1875 I σ. 12, 13.

(5) Sanders, Wörterbuch d. deutschen Sprache. Lpz. 1865 II ἐν λ. Wurm.

(6) Sanders ἐν λ.

(7) Mannhardt I σ. 13.

περὶ τῆς προλήψεως ταύτης, τὰ μάλιστα διαδεδομένης παρὰ τοῖς γερμανικοῖς λαοῖς. Ἀρκούμεθα δὲ νὰ παραπέμψωμεν εἰς τούτους καὶ διὰ τὰς ὁμοίας προλήψεις τῶν Ἀγγλοσαξόνων (1). Ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ ἀποδίδοται ἡ ὀδονταλγία εἰς σκώληκα, καὶ ἐπῳδαὶ ὑπάρχουσι, δι' ὧν ἐκφέρονται παράπονα εἰς δένδρον, ἀπιδέαν ἢ ἐλάτην, ὅτι τρεῖς σκώληκες δάκνουσι τὸν πονοῦντα (2). Ἀλλὰ καὶ παρὰ λαοῖς μὴ εὐρωπαϊκοῖς ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ πρόληψις. Ἐν Παλαιστίνῃ πιστεύεται, ὅτι σκώληκες ἀδηφάγοι προξενοῦσι τὰ κοιλιακὰ νοσήματα (3). Οἱ Μανδουρουῦτοι τῆς Βρασιλίας δοξάζουσιν, ὅτι αἱ πλεῖσται ἀσθένειαι προέρχονται ἐκ σκώληκος, ὃν ἐξάγει ὁ γόης ἰατρὸς, ἐκμυζῶν τὸ ἀλγοῦν μέρος (4). Οἱ Κιχαῖοι τῆς Μέσης Ἀμερικῆς ἀποδίδουσιν ἐπίσης τὴν ὀδονταλγίαν εἰς σκώληκα. «Εἰξεύρομεν νὰ ἐξάγωμεν τοὺς σκώληκας ἐκ τῶν ὀδόντων... διότι σκώληξ εἶναι ὁ προξενῶν σοι τὰς ἀλγηδόνας» ἔλεγε γόης τις πρὸς πάσχοντα ἐξ ὀδονταλγίας ἀρχηγὸν τῶν Κιχαίων (5). Ταῦτα δὲ πάντα πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἐν ἀρχῇ ἡ περὶ γενέσεως τῶν νόσων ἰδέα διεπλάσθη ἴσως, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ δένδρα καὶ τοὺς καρποὺς, διότι ἀδύνατον βεβαίως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι παρ' ἀλλήλων παρέλαβον ταύτην οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἄγριοι τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀλλ' ἡ ἀρχικὴ αὕτη ἰδέα, καίτοι τοσαῦτα μέχρι τοῦ νῦν διετηρήθησαν ἴχνη αὐτῆς, μετεβλήθη κατόπιν, πᾶσαι δ' αἱ περὶ ἰατρικῆς δεισιδαιμονίαι συγκεφαλαιοῦνται ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τρεῖς θεμελιώδεις δοξασίας· πρῶτον ὅτι ἡ ἀσθένεια ἐπέρχεται ἐξ ἐχθρᾶς τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, καὶ δι' ὑπερφυσικοῦ ἐπίσης τρόπου πρέπει νὰ πολεμηθῇ· δεύτερον ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνδέεται διὰ μυστηριωδῶν δεσμῶν μετὰ τῆς φύσεως, ὁπόθεν ἐξήρτηνται ἥ τε ὑγίεια καὶ

(1) Grimm, D. Myth. σ. 1109. 1112. 1115. 1122. 1183 γ' ἐκδ. (σ. 968. 970 971. 973. 979. 1032. τ. III σ. 341 δ' ἐκδ.).—Kuhn, Zeitschrift f. vergl. Sprachf. XIII σ. 63-74 131-151.— Wuttke, Abergl. 2α ἐκδ. § 231. 526. σ. 161. 329.— Grohmann, Aberglauben aus Böhmen I σ. 147 κέ. 153.— Mannhardt, ἔνθ. ἀν.— F. Liebrecht, Zur Volkskunde σ, 79.

(2) Mannhardt σ. 14-15.

(3) Ewald, Gesch. d. Volkes Israel. 2α ἐκδ. 1858 τ. VII, σ. 332 παρὰ Mannhardt σ. 13.

(4) Globus, 1871 τ. XX σ. 201.

(5) Brasseur de Bourbourg, Popol-Vuh. Ouvrage original des indigènes de Guatemala. Paris, 1861 σ. 41.

αἱ ἀσθένειαι αὐτοῦ· καὶ τρίτον, ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναί τι συγκεκριμένον, ἐχθρικὸν, εἰσχωροῦν εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐκεῖθεν ἐκδιωκόμενον, ἢ καὶ μεταβιβαζόμενον εἰς ἄλλους (1). Τὰς διαφόρους ταύτας φάσεις τῆς δεισιδαιμονίας, ἃς ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν ταῖς προλήψεσι καὶ δοξασίαις τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ, θὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ ἀσθένεια προήρχετο ἐξ ὀργῆς ἢ φθόνου θεοῦ. « Στυγερὸς δέ οἱ ἔχραε δαίμων », λέγει ὁ Ὅμηρος (2) ὅστις ἀλλαχοῦ εἰς τὸν Δία ἀποδίδωσι τὴν τῶν νόσων αἰτίαν· « νοῦσον Διὸς μεγάλου » (3). Ὁ Ἀπόλλων ἐν Ἰλιάδι ἐπήνεγκε διὰ τῶν βελῶν αὐτοῦ τὸν λοιμόν· « νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν » (4) ὑπὸ δὲ τοῦ σημερινοῦ λαοῦ πιστεύεται, ὅτι τὴν ἀσθένειαν ἀποστέλλει πολλάκις ὁ θεὸς πρὸς τιμωρίαν τῶν ἁμαρτανόντων: « ὁ θεὸς τοῦ 'δωσε (τοῦ 'στειλε) τὴν ἀρρώστια »· (5) ὑπάρχει δὲ καὶ κατάρα, « Κακὴ ἀρρώστια νά σου δώσῃ ὁ θεός ! » Συνηθέστερον ὅμως ἀποδίδοται ἡ ἀρχὴ τῶν νόσων καὶ μάλιστα τῶν αἰφνιδίων, εἰς τὸν Διάβολον, τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Περὶ τῆς προλήψεως τούτης διελάβομέν τινα ἐν ἄλλῳ τόπῳ (6), ἐνταῦθα δὲ περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναγραφὴν περιεργοτάτης δοξασίας τῶν Ἀκαρνάνων· κατ' αὐτὴν ὅποιος μετρᾷ τὰ ἄστρα 'βγαίνει *βαρβερίτσαις* (ἀκροχορδόνας) εἰς τὰ χέρια του· αὐταῖς ἰατρεύονται μὲ δύο τρόπους· ἢ καίουν ἐπάνω τους ἴσκα· ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐκφωνουμένου τοῦ « ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας ἀχράντου κλπ. » τὰς τρίβουν ἐπιλέγοντες: *ξερέτω ξερέτω* ! (παρετυμολογοῦντες τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ξηραίνω)· καὶ ξηραίνονται αἱ βαρβερίτσαις· καὶ τότε τρίζουν τὰ ὑαλία τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλησίας, διότι φεύγουν οἱ διάβολοι ποῦ εἶναι μέσα εἰς αὐταῖς (7). Εἶναι δ' ἡ πρόληψις περὶ τῆς δαιμονικῆς ἐπηρείας κοινὴ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς τοῦ κόσμου (8).

(1) Βλ. J. Möller, Zur Geschichte des Aberglaubens in der Heilkunde. Königsberg, 1872 σ. 9.

(2) Ὀδ. Ε, 396.

(3) Ὀδ. Ι, 411.

(4) Ἰλιαδ. Α, 10.

(5) Ἐν Ἀθήναις (παρὰ τῆς κ. Μαρ. Γρ. Καμπούρογλου) καὶ ἀλλαχοῦ.

(6) Βλ. τῆς ἡμετέρας Μελέτης περὶ τοῦ βίου τῶν νεωτ. Ἑλλήνων Ι, 2 σ. 428-441.

(7) Ἡ πρόληψις αὕτη μοὶ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Εὐστ. Σταΐκου, ἰατροῦ ἐν Ἀγρινίῳ.

(8) Βλ. Μελέτης κτλ. σ. 431-434.— Καὶ ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων ἐκεῖ συγγραφέων

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ δαίμονος καὶ οἱ θεράποντες αὐτοῦ, οἱ μάγοι καὶ γητευταὶ, οὐ μόνον προξενοῦσιν ἀσθενείας, ἀλλὰ κέκτηνται καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θεραπεύειν αὐτάς. Περὶ ἀσθενῶν λέγεται πολλάκις ὅτι ἔπαθον *ἀπὸ μάγια*, καὶ προστρέχουσιν οἱ δεισιδαίμονες εἰς τοὺς μάγους καὶ τὰς μαγίσσας ὅπως τύχωσιν ἰάσεως. Ἡ πρόληψις ἦν τὰ μάλιστα διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Βαλσαμὼν (ΙΒ΄ ἑκατοντ.) ἐν ἑρμηνείᾳ τοῦ κδ΄ κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου γράφει: «Ἐπεὶ «οὖν τινες νοσηλευόμενοι, καὶ νομίζοντες ἀπὸ φαρμακειῶν (Δ. Γ. «μαγειῶν) πάσχειν,... μετεκαλοῦντο γόητας εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, «ἐφευρεῖν ἐπαγγελλομένους ἐν αὐτοῖς τὰς μαγείας, ἐξ ὧν δῆθεν κα-«τεκλίθησαν οἱ νοσηλευόμενοι, καὶ καθάραι τὸ ἀπὸ τούτων μῦσος.... «ὥρισαν οἱ πατέρες ἐπὶ πενταετίαν τούτους ἐπιτιμᾶσθαι» (1). Ὅμοια λέγει καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης (ΙΔ΄ ἑκατ.)· «ὁ δὲ κδ΄ τῆς ἐν «Ἀγκύρᾳ Συνόδου, ἐπὶ πενταετίαν ἐπιτιμᾷ, οἳ δὴ ταῖς τῶν ἐθνῶν «συνηθείαις ἀλογίστως ἀκολουθοῦντες, εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους μάν-«τεις εἰσάγουσιν ἐπὶ ἀναιρέσει δῆθεν μαγειῶν καὶ φαρμακειῶν, ὡς «ἂν τοῦ τοιούτου μύσους ἐκκαθάραι τὸν οἶκον ὑπισχνουμένους· οἷα «κλινοπετεῖς ἑαυτοὺς ἐκ τούτων ὑποπτεύοντες γεγονέναι, καὶ νόσῳ «χρονίᾳ κατεργασθῆναι.» (2) καὶ ἀλλαχοῦ: «αἱ μὲν γὰρ γοητεῖαι, «δαιμόνων ἔχουσιν ἐπικλήσεις κακοποιῶν, περὶ τοὺς τάφους ἐπᾳδο-«μένας, ὥστε τινὰ παρεθῆναι τὰ μέλη τυχὸν, καὶ διὰ βίου κατα-«κλιθῆναι, καὶ ἀβίωτον αὐτῷ τὸν βίον γενέσθαι» (3).

Ἀλλ' οἱ εὐσεβέστεροι ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων προσδοκῶσι τὴν θεραπείαν τῶν νόσων, καὶ ζητοῦσι νἀποσοβήσωσι τὸ κακὸν διὰ δεήσεων καὶ *διαβασμάτων*, ἤτοι τῆς ἀναγνώσεως εὐχῶν καὶ ἐξορκισμῶν ὑπὸ τῶν ἱερέων, καὶ διὰ λιτανειῶν, ὅταν ἡ νόσος ἦναι ἐπιδημική. Εἰς πολλοὺς δὲ τῶν ἁγίων ἀποδίδοται ἡ δύναμις τοῦ ἰᾶσθαι ἰδίαν ἕκαστον νόσον. Ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν τὸν ἅγιον Χαραλάμπη καὶ τὸν ἅγιον Βησαρίωνα ἐπικαλοῦνται προστάτην κατὰ τοῦ λοιμοῦ, τὴν δ' ἁγίαν

Mannhardt I σ. 22-23.—Grimm, Deutsche Myth. σ. 1106 (965 καὶ τ. III σ. 336 δ' ἐκδ.).—J. Lubbock, Die Entstehung der Civilisation κεφ. 5 σ. 185 κτλ.

(1) Σύνταγμα κανόνων· ἐκδ. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ. τ. Γ' σ. 67.

(2) αὐτ. τ. ς' σ. 357—358·

(3) αὐτ. σ. 359—360. —Κατὰ τὰς προλήψεις τῶν Γερμανῶν, αἱ μάγισσαι βράζουν, μεταφέρουν ἀσθενείας. (Grimm, D. M. τ. III. σ. 337. δ' ἐκδ. 1878.)

Μαύραν καὶ τὴν ἁγίαν Βαρβάραν κατὰ τῆς εὐλογίας. Ἐν Οἰτύλῳ τῆς Λακωνίας δοξάζουσιν ὅτι ὁ ἅγιος Ἀλέξιος, οὗ ἐπικαλοῦνται τὴν ἀρωγὴν ἐν ἐπιδημίαις, ἐπιφαίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ κρατῶν δαλὸν ἐν χειρὶ καὶ ἀποδιώκων τὸ μόλυσμα. (1) Ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι, ὅτι πολλάκις ἀποδίδονται ἰαματικαὶ χάριτες εἰς ἁγίους ἕνεκα παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. Ὁ Ἅγιος Βήσσουνας ἐν Κύπρῳ θεραπεύει τὸν βῆχα, ὁ ἅγιος Ἄκουφος (Ἰάκωβος) αὐτόθι τὴν κώφωσιν, ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος καταπαύει τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ, ἤτοι δίδει καλὴ λευτεριά, ὁ ἅγιος Θεράπων ἐν Λέσβῳ θεραπεύει παντοειδεῖς ἀσθενείας.

Τοῦ ὀνόματος ἁγίων, τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας γίνεται ἐπίκλησις καὶ ἐν ταῖς ἐπῳδαῖς, ἀναμὶξ μετὰ μαγικῶν λογίων καὶ ξενοφώνων λέξεων, αἷς ἰδιάζουσα προσάπτεται δύναμις. Περὶ τῶν τοιούτων ἐπῳδῶν ἐκτενῶς θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ περὶ Μαγείας μέρει τῆς ἡμετέρας μελέτης περὶ τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνταῦθα παρατίθεμεν ἁπλῶς μίαν ἀθηναϊκὴν (*Ἔόρτσι 'σὲ κωλικόπονο*), ἐν ᾗ προσωποποιεῖται μὲν ἡ νόσος, παρίσταται δ' ὁ Χριστὸς διώκων αὐτήν.

Ἀγαθὸς ὁ νοικοτσούρης,
πονηρὴ ἡ νοικοτσουρά.
Κούκκους * ἐμαγέρευε,
λάδι παρατσήνονε. **
κλήματα τὰ στρώματα,
πέτρα τσεφαλώματα.
Ἔδγα πόνο, ἔδγα στρόφο,
ὁ Χριστὸς σὲ κυνηγάει
μὲ τὸ ἀργυρὸ μαχαίρι
καὶ μὲ τὸ χρυσό του χέρι. (2)

Τῇ ἐπῳδῇ ταύτῃ συνδέεται ὁ ἑπόμενος μῦθος, δι' οὗ ἐξηγοῦνται τὰσυνάρτητα λόγια αὐτῆς. Ὅταν εὑρίσκετο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδῶ κάτω εἰς τὴν γῆ, ἐγύριζε τὸν κόσμο 'σὰν φτωχός, διὰ νὰ ἰδῇ τὴν

(1) Yemeniz, La Magne et les Mainotes ἐν Revue des deux Mondes 18υ͙ τ. 56 σ. 27·

* Κουκκιά·

** Ἐκένου·

(2) Παρὰ τῆς κ. Μαριάννης Γρ. Καμπούρογλου. — Ὁ κ. Λουκᾶς (φιλολογικαὶ ἐπ-

καρδιὰ τοῦ καθενὸς, ποῖος ἦτο καλὸς, ποῖος κακός. Τότε ἔζη ἓν ἀνδρόγυνον καὶ ὁ ἄντρας ἦτο καλὸς, ἡ γυναῖκα ὅμως κακή. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σπίτι ἐπέρασε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ κατάλαβε πῶς ἡ γυναῖκα δὲν ἦτο καλὴ, γιατὶ τὴν εἶδε διαστρεμμένη. Ἐμπῆκε λοιπὸν μέσα καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ μείνῃ, γιατὶ ἦταν ξένος καὶ φτωχός. Ἐκείνη ἐμουρμούρισε κομμάτι, μὰ ὕστερα τί νὰ γίνῃ, τὸν ἔβαλε 'ς τ' ἀχοῦρι. — « Κάθησε, τοῦ λέει, ὡς ποῦ νἄρθ' ὁ ἄντρας μου, γιατὶ δὲν ἔχω ποῦ νὰ σὲ βάλω· » ἐκάθησε λοιπὸν ὁ Χριστὸς, καθὼς τοῦ εἶπε. Ἐκείνη τὴν ὥρα μία γειτόνισσα ἔφερε τῆς νοικοκυρᾶς ἕνα πιάτο κουκκιὰ καλομαγερεμμένα. Ὕστερα ἀπὸ λίγο ἦρθε καὶ ὁ ἄντρας καὶ ἡ νοικοκυρὰ τοῦ τὰ εἶπε, πῶς ἦρθε ἕνας φτωχὸς καὶ τὸν ἔβαλε 'ς τὸ ἀχοῦρι. — « Εὐλογημένη, » τῆς λέει ὁ ἄντρας της, « ξένος ἄνθρωπος ἤτανε, δὲν τὸν ἔβανες μέσα 'ς τὸ σπίτι ; » — « Μπᾶ ! ποῦ θὰ βάλω τέτοιον ἄνθρωπο 'ς τὸ τραπέζι μου ! » λέει ἐκείνη. « Νὰ ποῦ μᾶς ἔφεραν λίγα κουκκιὰ, τοῦ τὰ βαίνουμε, τρώει. » Τί νὰ κάμῃ ὁ ἄντρας της, γιὰ νἀποφύγῃ τὴν γρύνια τὴν ἄφησε· κ' ἐκείνη ἔκαιγε λάδι νὰ ζωματίσῃ πιλάφι. Λοιπὸν τοῦ ἔδωσε τοὺς κούκκους καὶ ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἀφ' οὗ ἔφαγε καλὰ καλὰ, λέει, ποῦ νὰ κοιμηθῇ. Λέει ἡ γυναῖκα· — « Ἐκεῖ 'ς τὰ κλήματα, τοῦ βαίνουμε καὶ μία πέτρα προσκέφαλο. » — « Ὄχι, γυναῖκα, » τῆς λέει ὁ ἄντρας της· « δὲν κάνει! » — « Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει ! » λέγει ὁ Χριστός. Καὶ ἔτσι ξαπλώθη ἀπάνω 'ς τῆς ξεραῖς κληματόβεργαις. Τὴν νύκτα ὅμως τὴν ἔπιασεν ἕνας κωλικόπονος τὴ γυναῖκα· (ἐννοεῖται πῶς ὁ Χριστὸς

σείψεις σ. 54—55) ἐδημοσίευσεν ὁμοίαν κυπριακὴν ἐπῳδὴν, ἀλλ' ἀτελεστέραν τῆς ἀθηναϊκῆς, λέγων ὅτι γίνεται χρῆσις αὐτῆς ἐπὶ καρδιακῶν πόνων.

Ἀγαθὸς ὁ νοικοκύρης,
πονηρ' ἡ νοικοκυρὰ,
φάκον ἐμαείρεψε,
λάρδον παραχένωσε.
πέντ' ἐληαῖς εἰς τὸ σκουτέλλιν,
καὶ κορδὶν (τεμάχιον) ψουμὶν χαμένον,
καὶ κρομμύδιν σαπημένον.
Φύγε πόνε τῶν ἀντέρων,
κι' ὁ Χριστὸς σὲ κατατρέχει
μὲ τὸ δίστομον μαχαίριν,
καὶ μὲ τὴν χρυσῆν του λόγχην·

Προδήλως ὅμως καὶ ἡ ἐπῳδὴ αὕτη εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρεται μῦθον·

ἔκαμε τὸ θαῦμα.) Ἄκουσ' ὁ ξένος ποῦ 'μπαινόβγαινε κόσμος πολὺς γιὰ νὰ τὴν προφθάσουν, λέει. — « Τί ἔχετε; ἀνησυχία ἀκούω· κἄτι 'μπαινοβγαίνετε· τί εἶναι; » — « Νὰ, ἡ γυναῖκά μου δὲν μπορεῖ, » λέγει ὁ νοικοκύρης, « καὶ ἔγινε καβοῦλα ἀπὸ τὸν πόνο. Δὲν εἰξέρω τί νὰ κάμω· 'πάει νὰ ξεψυχήσῃ. » — « Νἄρθω νὰ ἰδῶ κ' ἐγώ· 'ξέρω ἕνα 'ξόρτσι, καὶ ἔχω πολλαῖς γιατρεμμέναις· » λέει ὁ ξένος. — « Ἔλα, καλὲ ἄνθρωπε, καὶ σὺ νὰ ἰδῇς μήπως 'μπορέσῃς νὰν τὴ γιατρέψῃς· ἦρθαν τόσαις γειτόνισσαις καὶ δὲν 'μπόρεσαν. » Τότε 'πῆγε ὁ Χριστὸς, ἔκαμε τὸ 'ξόρτσι, ἐγιάτρεψε τὴ γυναῖκα, καὶ ἔγινε ἄφαντος. Κατάλαβαν οἱ ἄλλοι πῶς ἦτανε ὁ Χριστός. Ἀπὸ τότε ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἔγινε καλλίτερη. (1)

Σκοποῦσι δ' αἱ ἐπῳδαὶ τὴν ἀποδίωξιν τῆς νόσου ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ νοσοῦντος καὶ τὴν μεταβίβασιν αὐτῆς εἰς ἄλλα ἀντικείμενα, ὡς ζῷα, δένδρα, βράχους ἢ βουνὰ καὶ ἐνίοτε ἀνθρώπους. Εἰς τὰς ρωγμὰς βράχων διερρωγότων ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ (*ἀστραπόβολα*) ἐναποθέτουσιν ἐν Πελοποννήσῳ ἀσθενῆ ἢ καχεκτικὰ παιδία, πιστεύοντες ὅτι οὕτω θεραπεύονται, καταλειπομένης εἰς αὐτὰ τῆς νόσου. Ἐν Ἀθήναις διήρχετο ὁ νοσῶν διὰ τῆς παρὰ τὸ παναθηναϊκὸν στάδιον σύριγγος, ἐν ᾗ ἐναπέμενεν ἡ νόσος καὶ ἐξήρχετο ἐκεῖνος ὑγιὴς ἐκ τοῦ ἄλλου ἄκρου. Ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐξαρτῶσιν εἰς δένδρα ἢ εἰς λίθους παρὰ τὰς πηγὰς ῥάκη ἐξ ἐνδυμάτων τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπως ἰαθῇ οὗτος, ἐγκαταλείπων εἰς τὰ δένδρα τὴν νόσον, ἢ εἰς τὸ ῥεῦμα, ὅπερ θὰ συμπαρασύρῃ αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν Κρήτῃ δύο πρωτότοκοι παρθένοι, αἵτινες πρέπει νὰ ὀνομάζωνται Μαρίαι, δένουν μίαν κλωστὴν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πάσχοντος ἐκ πυρετοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν λύουν, ἐξέρχονται τοῦ χωρίου καὶ ἐν ᾧ ἡ μία δένει τὴν κλωστὴν εἰς ἓν δένδρον, ἡ ἄλλη τὴν ἐρωτᾷ ἴντα δένεις; Τὴ θερμασιὰ τοῦ δεῖνος, ἀποκρίνεται ἡ ἄλλη, καὶ ἐπαναληφθείσης τρὶς τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ἀποκρίσεως, φεύγουσι. (2) Παρομοίας δεισιδαιμονίας εὑρίσκομεν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. (3) Συγγενὴς δ' ἐστὶ καὶ ἡ ἀρχαία δοξασία περὶ μεταδόσεως τῆς νόσου εἰς χαραδριὸν, ὅστις ἐπίστευον, ὅτι ἀνιπτάμενος εἰς αἰθέρια ὕψη διεσκέδαζεν αὐτήν. « Ὅταν γὰρ, φασίν, ἀρ-

(1) Παρὰ τῆς κ. Μαρ. Γρ. Καμπούρογλου.
(2) Χουρμούζη, Κρητικὰ σ. 27.
(3) Grimm, D. Myth. σ. 1118 κε. (975 κε. δ' ἐκδ.) — Mannhardt, I σ. 20 κε.

« ρωστίᾳ τις περιπέσῃ, ἄγουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν χαραδριόν, καὶ εἰ « προσχῇ τῷ νοσοῦντι καὶ ὁ νοσῶν αὐτῷ, *καταπίνει* τὴν νόσον ὁ χα« ραδριὸς αὐτοῦ καὶ ἀνίπταται εἰς τὸν αἰθέρα τοῦ ἡλίου, κἀκεῖ τὴν « νόσον τοῦ ἀνθρώπου διασκεδάζει· εἰ δὲ μὴ προσχῇ, γινώσκουσιν « ὅτι τελευτήσει ὁ κάμνων. » (1)

Συνηθέστερον ὅμως ἀποπέμπεται διὰ τῶν ἐπῳδῶν ἡ νόσος εἰς τόπους ἐρήμους καὶ ἀπατήτους, ὅπου οὐδένα θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ βλάψῃ. Ἐν ἐπῳδῇ ἀθηναϊκῇ κατὰ τῆς βασκανίας (Ἔξόρτσι γιὰ τὸ 'μάτι), παρίσταται ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων λέγων πρὸς τὸν *γαλιά*, ἤτοι τὸν διάβολον. « Νὰ 'πᾶς 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνά, 'ς τῆς θάλασσας τὰ βάθη· ἐκεῖ κουλλοῦρα δὲ δανείζεται, καὶ ἀλόχτερας δὲ φωνάζει κτλ. » (2) ἐν ἑτέρᾳ ὁμοίᾳ ἐπῳδῇ: « Νὰ φύγῃς ἀπὸ τῆς ἑβδομῆντα δύο φλέβαις τοῦ κοριτσιοῦ καὶ ἁρμούς του ὅλους καὶ νὰ πάρῃς τὰ βάθη τῆς θάλασσας καὶ νὰ μετρήσῃς τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας καὶ τοῦ δεντρῶνε τὰ φύλλα καὶ νὰ γυρίσῃς 'πίσω. Φύγε ἀπὸ τῆς ἑβδομῆντα δύο φλέβαις τοῦ κοριτσιοῦ, νὰ 'πᾶς 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, 'ς τὰ κάρκαρα, 'πίσων τὸν ἥλιο, ποῦ σσιοῦλος δὲ βαυίζει, νὰ φᾶς ἀπὸ τὸ κρέας του, νὰ πιῇς ἀπὸ τὸ αἷμά του καὶ νὰ γιουρίσῃς 'ς τῆς ἑξῆντα ἐννέα ταὐγούστου. »—Ἐν Κρήτῃ ἐπὶ βασκανίας ὡσαύτως λέγουσιν ὅμοια ἐν τῇ ἐπῳδῇ· « φύγε ἀπὸ τὰς ἑβδομῆντα δύο φλέβαις τοῦ παιδιοῦ μου (δεῖνος) καὶ ἄμε 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, ποῦ πετεινὸς δὲν κράζει καὶ σκύλος δὲ γαβγίζει, νὰ βρῇς τἄγριο θεριό, νὰ πιῇς ἀπ' τὸ αἷμά του, νὰ φᾷς ἀπ' τὸ κρέας του. » (3) Οἱ γόητες ἐν Κύπρῳ λέγουσι καὶ ταῦτα ἐξορκίζοντες νόσον τινὰ τῶν ἵππων, καλουμένην ὑπὸ τῶν Κυπρίων Ζηληκούρτιν. « Κόβγω ταῖς ἑβδομῆντα δυό 'μισῃ φλέβαις ἀπὸ πυρὸς φαρμάκιν, ἀπὸ Θεοῦ τὴν δύναμιν, κόβγω το καὶ πετάσω το εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ μὴν ἔχῃ νὰ ὁρίσῃ πλέον ἐπάνω του. » (4) Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐνέχει καὶ ἡ ἀπευχὴ *Νὰ 'ς τἄγρι' ὄρη!* ἣν λέγουσι πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ αἱ κεφαλληνιακαὶ εὐχαί: « Νὰ φύγῃ ἡ ἀρρώστια νὰ 'πάῃ

(1) (Εὐσταθ. Ἀντιοχ.), εἰς ἑξαήμ. παρὰ Migne, Patr. gr. τ. 18 σ. 744. —Πρβλ. καὶ (Επιφαν.), φυσιολ. 23. — Αἰλιαν., Ζ. ἱστ. ΙΖ', 13.

(2) Παρὰ τῆς κ. Μαριάννης Γρ. Καμπούρογλου.

(3) Χουρμούζης ἔνθ. ἀν.

(4) Λουκᾶ, φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις Ι. σ. 56.

'ς τὰ βουνὰ καὶ 'ς τὰ λαγκάδια· » καί· « Νὰ 'πάῃ ἡ ἀρρώστια ὅθε κόκορας δὲ λαλεῖ, καμπάνα δὲ σημαίνει, κουλουροῦλα μικροῦ παιδιοῦ δὲ βλογάει. » (1) — Τὴν ἀρχαιότητα τῶν τοιούτων ἰδεῶν μαρτυρεῖ ἐπῳδή τις ἰνδικὴ ἐν τῇ Ἀθαρβασαμχίτα, εἰς γυναῖκα στεῖραν. « Τὸ καταστῆσάν σε ἄγονον ἀποδιώκομεν ἀπὸ σοῦ. Τὸ στέλλομεν μακράν, πολὺ μακρὰν ἀπὸ σοῦ εἰς ἄλλον τόπον. » (2) Κατὰ τὰς φιννικὰς δοξασίας αἱ ἀσθένειαί εἰσι δαίμονες, προερχόμενοι ἐκ τῆς τρώγλης τῆς ἀλώπεκος, ἐκ τοῦ φωλεοῦ τοῦ λέοντος, ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς, ἐκ τῆς ἀμμώδους ἐρήμου, ἐκ τελμάτων καὶ πηγῶν, ἐκ πεδίων μαχῶν καὶ τάφων, ἐκ ψιλῶν χαλκῶν ὀρέων καὶ ἐξ ἐρήμων νώτων πελάγους, ἐκ τῶν ὁρίων τῶν νεφῶν, ἐκ τῆς περιοχῆς μάγων, ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ ἄρχοντος τῶν νεφῶν· ὁ δὲ ἐξορκιστὴς ἀποστέλλει αὐτοὺς ὅθεν ἦλθον. (3)

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἀποδιώξεως ἀσθενειῶν ἀπὸ τῶν πασχόντων ἀτόμων· ὅταν ὅμως ὁ κίνδυνος ἦναι μέγας, καὶ ὁλόκληρον χωρίον ἢ πόλιν ἀπειλῇ ἐπιδημία, τότε οἱ κάτοικοι προσφεύγουσιν εἰς τελετὰς πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κακοῦ, φερούσας προδήλως τύπον ἀρχαϊκώτατον. Πρὸς ἀποσόβησιν ἐπιδημιῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς πανώλους πιστεύουσιν ἐν Κορινθίᾳ ὅτι δέον δίδυμα μοσχάρια νὰ χαράξωσι διὰ τοῦ ἀρότρου γραμμὴν περὶ τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον. (4) Ἐν δὲ τῷ χωρίῳ Δαμαλᾷ, τῇ ἀρχαίᾳ Τροιζῆνι, διηγοῦνται τὴν ἑπομένην παράδοσιν περὶ τῆς μετωνυμίας τοῦ χωρίου, μαρτυροῦσαν ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ ὁμοία συνήθεια· « Ἐλυμαίνετό ποτε τὸ χωρίον δεινὴ πανώλης· ἄνθρωποι καὶ ζῶα ἀπέθνησκον καὶ ἐν γένει ἡ δυστυχία κατέλαβε τὸν τόπον, χωρὶς νὰ φαίνηται οὐδεὶς τρόπος σωτηρίας. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν μία δάμαλις ἐγέννησε δίδυμα τέκνα, ἅτινα ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἠδυνήθησαν ζευχθέντα νὰ ροτριώσωσιν ἱκανὸν διάστημα γῆς. Ἐσυλλογίσθησαν λοιπὸν νὰ περιφέρωσι τὰ δαμάλια εἰς τὸ χωρίον καὶ ἔπειτα νὰ τὰ σφάξωσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο, καὶ ἡ πανώλης ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας κατέπαυσεν ὁλοτελῶς. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εὐγνωμονοῦντες εἰς τὰ σώ-

(1) Νεοελλ. Ἀνάλ. τ. Β' σ. 415·
(2) Atharvasamhita III, 23, 1. ἐν Weber's, Indische Studien τ. V σ. 223·
(3) Mannhardt I σ. 22-23.
(4) Παρὰ τοῦ κ. Ι. Σταματούλη.

σαντα αὐτοὺς δαμάλια, ὠνόμασαν ἐξ αὐτοῦ τὸ χωρίον Δαμαλᾶν. (1) Ἐν Ἀθήναις ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι « εἰς τὸ δεύτερο θανατικὸ, ἀνήμερα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπου, (ἤτοι τῇ 10 Φεβρουαρίου 1792) ἐμάζωξαν σαράντα μονοστέφαναις, αἱ ὁποῖαι προσέφεραν ἓν ποσὸν χρηματικὸν, καὶ μὲ αὐτὸ ἔκαμαν ἓν ἀλετράκι, καὶ ἓν κακκάβι ἀργυροῦν, ἐπῆραν καὶ δύο μοσχαράκια δίδυμα, τὰ ὁποῖα τὰ ἔζευξαν εἰς τὸ ἀλέτρι καὶ ἔφεραν τρεῖς γύρους τὴν χώραν καὶ μετὰ ταῦτα ἔγραψαν τὰς ἀσθενείας ὅλας καὶ τὰς ἔθεσαν εἰς τὸ κακκαβάκι καὶ μετέβησαν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Πειραιῶς, ὅπου ἤδη ὑπάρχει τὸ πηγάδι καὶ ὁ σταθμὸς, (2) ἔσκαψαν ἕναν λάκκον, ἔσφαξαν τὰ μόσχάρια καὶ ἔχωσαν ὅλα, ἀλέτρι, κακκαβάκι, μὲ τὰς ἀσθενείας, ὡς καὶ τὰ μοσχάρια, καὶ τὰ ἐσκέπασαν, θέτοντες καὶ μίαν κολώναν τὴν ὁποίαν ἔβγαλαν οἱ Γερμανοὶ, ὅτε ἔκαμαν τὸν δρόμον Πειραιῶς τῷ 1835. Αὗται αἱ σαράντα μονοστέφαναις ἔγνεσαν βαμβάκι, τὸ ἔκαμαν πανὶ μονομερὶς καὶ κατασκεύασαν 'ποκαμισάκι τοῦ ἁγίου Χαραλάμπου, καὶ τὸ κρέμασαν τοῦ ἁγίου καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸ ἔκοψαν εἰς τεμάχια, καὶ μοιράσθη εἰς ὅλους, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν φυλακτά. » (3) Ἡ ἐπὶ τοῦ βόθρου ἀνεγερθεῖσα στήλη ἐξήχθη ἐκεῖθεν ἐν ἔτει 1835, ὡς διαλαμβάνει ἡ ἀνωτέρω σημείωσις, κατὰ δὲ τὸν κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλουν εὑρέθη ὑπ' αὐτὴν ὁ λέβης, καὶ τὰ *μαντολόγια*, ἅτινα παρερρίφησαν ὡς ἄχρηστα. Ἦσαν δὲ τὰ μαντολόγια ἐκεῖνα τεμάχια παντὸς πράγματος ἤτοι ὑφασμάτων, χάρτου, διαφόρων μετάλλων, ὀπωρῶν, ξύλων, ᾠῶν, ἀνθράκων καὶ ἰδίως νημάτων. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἐν τῇ ὁδῷ Πειραιῶς στήλης, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πρώτου λοιμοῦ τῷ 1789, ἐτέθη, ὡς σημειοῖ ὁ κ. Καμπούρογλους καὶ τὸ παρὰ τὸν λόφον τοῦ Μουσείου, πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως κολονάκι. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τρίτον ὅμοιον στηλίδιον κατὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν συνοικίαν Κολονάκι, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ. Μέχρι τοῦδε σώζεται πρόληψις, ὅτι ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τοῦ στηλιδίου ἐκείνου ἐν ἔτει 1835 ἔπαθε δεινῶς ἡ τῆς πόλεως ὑγίεια, διότι ἐξεχύθησαν εἰς

(1) Μ. Π. Λάμπρου, ἐκδρομὴ εἰς τὴν Γέφυραν τοῦ διαβόλου· ἐν Καζαμίᾳ Κορομηλᾶ 1868 σ. 115-116.

(2) Εἰς θέσιν Πλατὺ φρέαρ πλησίον τοῦ καταστήματος τοῦ φωταερίου.

(3) Θ. Β. Βενιζέλος, περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σ. 121. — Δ. Γρ. Καμπούρογλους, ἐν Ποικίλῃ Στοᾷ 1883 σ. 355-356.

τὴν πόλιν πᾶσαι αἱ ἀσθένειαι, κεκλεισμέναι οὖσαι ἄχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐντὸς τοῦ λέβητος, καὶ ὅτι ἂν καταστραφῇ καὶ τὸ παρὰ τὸ Μουσεῖον μόνον σωζόμενον Κολονάκι δυστυχία εἰς τὰς Ἀθήνας! Ἐπανορθῶν δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀναφερόμενα, ὁ κ. Καμπούρογλους σημειοῖ, ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς αὐτὸς ἔλαβε τὰ μοσχαράκια δὲν ἐσφάζοντο, ἀλλ' ἐθάπτοντο ζῶντα μετὰ τοῦ λέβητος καὶ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ μαντολογίων. (1) Ὅμοια ἠκούσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις· ὅτι ὅταν χολέρα ἢ πανοῦκλα ἐπλησίαζον εἰς τὴν πόλιν ἔπαιρναν ἓν ἀλέτρι, μονοημερὶς κατασκευασθὲν, καὶ δύο μοσχάρια, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ ἦσαν ἀκόμη βαλμένα εἰς τὸν ζυγὸν, καὶ μὲ αὐτὰ ἐζευγάρωναν γύρω τὴν πόλιν· τὰ μοσχάρια δὲ ἐθάπτοντο ζῶντα μετὰ τοῦ ἀρότρου· ὅτι προσέτι ὁσάκις ἦτο φόβος λοιμικῆς κατασκευάζετο μονοημερὶς πανὶ, ἤτοι ὑπὸ διαφόρων κορασίων ἐκλώθετο καὶ ὑφαίνετο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς λωρίδας κοπτομένου περιεζώννυον τὴν πόλιν· ὁ κ. Κ. Ζησίου, καθηγητὴς, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὰς πληροφορίας ταύτας, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν καὶ παράδοσιν παραπλησίαν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Καμπούρογλου ἀναφερομένῃ, περὶ τοῦ πῶς ἐπλήθυναν αἱ ἀσθένειαι εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἶχαν παλαιὰ πιάσει ὅλας τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς εἶχαν βάλει σὲ μεταξωτὰ πανάκια καὶ αὐτὰ τὰ εἶχαν δέσει μὲ μετάξι. Τὰς ἔβαλαν εἰς ἕνα λεβέτι καὶ τὰς ἔχωσαν εἰς τὸ Μποῦρτζι, πλησίον τοῦ Νικοδήμου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκρήμνισαν μέρος τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ τὸ Μποῦρτζι, εὑρέθη τὸ λεβέτι, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶξευραν τί εἶχαν μέσα τὰ πανιὰ τὰ ἔλυσαν καὶ ἔτσι ἐσκόρπισαν αἱ ἀσθένειαι. Αἱ τοιαῦται δεισιδαίμονες προφυλάξεις εἰσὶ προφανῶς λείψανα παλαιτάτων καθαρσίων τελετῶν, ἡ δ' ἐν λέβητι παράχωσις τῶν ἀσθενειῶν ἕλκει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν βυζαντιακῶν τελεσμάτων, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος. (2) Τὴν δ' ἀρχαιότητα τῶν τοιούτων τελετῶν μαρτυρεῖ ἀριδήλως πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ διατήρησις αὐτῶν παρὰ πολλοῖς λαοῖς τῆς Εὐρώπης. Ἐν Ρωσσίᾳ ἐν ἐπιδημίαις, καὶ ἰδίᾳ ἐν λοιμῷ κτηνῶν, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ ἀροτριῶσι τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου νύκτωρ· τὸ ἄροτρον σύρουσι γυναῖκες καὶ ἡ

(1) Δ. Γρ. Καμπούρογλους ἔνθ. ἀν. σ. 356—7.

(2) Ἡ εἰς τὴν γῆν κατάχωσις ἀσθενειῶν, ἢ λέβητος πρὸς ἀποτροπὴν ἀσθενείας, ἦν γνωστὴ καὶ τοῖς Γερμανοῖς (drimm, D. Myth σ. 1121 κε. 1139 (978. 993 δ' ἐκδ.)

πρᾶξις αὐτῶν συνοδεύεται ὑπὸ πολλῶν ἱεροτελεστιῶν. (1) Ὁ Grimm παρατίθησι διήγησιν ἔκ τινος χρονικοῦ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν εἷς χωρικὸς ἐν Βενδικῇ, κομίσας τὴν Πανώλη μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου του, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῆς ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι οὐδὲν θὰ πάθῃ ἡ οἰκογένειά του, ἂν περιέλθῃ κατάγυμνος κύκλῳ τὴν οἰκίαν του καὶ καταχώσῃ τὴν λαβὴν τῆς χύτρας παρὰ τὸ κατώφλιον, ἐκεῖνος περιῆλθεν ὅλον τὸ χωρίον καὶ κατέχωσε τὴν λαβὴν τῆς χύτρας εἰς τὸ ἄκρον τῆς γεφύρας, τῆς φερούσης εἰς τὸ χωρίον· οὕτω δ' ἠναγκάσθη ἡ Λοιμὸς νὰ ἀπάρῃ ἐκεῖθεν. (2) Πολλαχοῦ δὲ τῆς Γερμανίας ἐν ἐπιδημίαις καὶ ἐν λοιμῷ κτηνῶν ἐθάπτοντο ζῶντα δάμαλις, ἡ μόσχος ἢ ταῦρος. (3) Ἐν Γερμανίᾳ δὲ, ἐν Δανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ ἦν ἄλλοτε κοινοτάτη ἡ συνήθεια τῆς περιφεροῦς ἀροτριάσεως τοῦ χωρίου, πρὸς εὐφορίαν τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Ἐζεύγνυντο δὲ εἰς τὸ ἄροτρον γυναῖκες, γυμναὶ ἐνίοτε, ἢ μείρακες γυναικεῖα φέροντες ἐνδύματα. (4) Πρὸς ταῦτα πολλὰς ἐνέχει ὁμοιότητας τὸ Amburbium ἢ Amburbiale τῶν Ῥωμαίων, πομπὴ περὶ τὴν πόλιν ἐν μεγάλοις κινδύνοις, ἧς τελευταῖον παράδειγμα ἀναφέρεται ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Ἐν τῇ πομπῇ ταύτῃ συμπεριήγοντο καὶ τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα ἅτινα ἐθάπτοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως. (5) Παραπλήσια τῇ ἀμβουρβίῳ θυσίᾳ ἦσαν τὰ τελούμενα παρὰ Ῥωμαίοις κατὰ τὰς κτίσεις τῶν πόλεων. «Ὅθεν οἱ πόλιν ἀπ' ἀρχῆς κτίζοντες, «ὅσον ἂν μέλλωσι τόπον ἀνοικοδομεῖν, ἐπίασιν ἀρότρῳ, βοῦν ἄρρενα «καὶ θήλειαν ὑποζεύξαντες ... ὡς τὴν ἀρουμένην πᾶσαν ἱερὰν καὶ «ἄσυλον ἐσομένην·» λέγει ὁ Πλούταρχος (6) Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λεπτομερῶς περιγράφει τὰ κατὰ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης. «Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἀρότρῳ χαλκῆν ὕνιν, ὑποζεύξας δὲ βοῦν «ἄρρενα καὶ θήλειαν αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιελαύνων αὔλακα βαθεῖαν «τοῖς τέρμασι· τῶν δ' ἑπομένων ἔργον ἐστὶν ἃς ἀνίστησι βώλους τὸ «ἄροτρον καταστρέφειν εἴσω καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾷν ἐκτρεπο-

(1) Mannhardt, Wald-und Feldkulte I σ. 561—567.
(2) Grimm, σ. 1138—9 (992—3 δ' ἐκδ.)
(3) Grimm, D. M. III σ. 348 δ' ἐκδ.
(4) Mannhardt, ἔνθ. ἀν I σ. 553 κε. κεφ· 6 § 13 Das Pflugumziehen.
(5) Βλ. Pauly, Real-Encycl. I, 1 σ. 852 (1864).—Preller, Röm. Myth. I σ. 372 κε.
(6) Πλουτάρχ., κεφαλ. καταγρ. ρωμ. 27. σ. 271.

« μένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ « συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τείχους ἢ μετὰ τεῖχος. Ὅπου δὲ « πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ὕνιν ἐξελόντες καὶ τὸ ἄροτρον « ὑπερθέντες διάλειμμα ποιοῦσιν. Ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν πλὴν « τῶν πυλῶν νομίζουσι. » (1) Τὰ αὐτὰ ἀναφέρουσι συντομώτερον ὅ τε Ὀβίδιος (2) καὶ ὁ Οὐάρρων, ὅστις τυρρηνικὸν λέγει τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο ἔθος.

Αἱ μέχρι τοῦδε διατηρούμεναι παρὰ τῷ λαῷ συνήθειαι αὗται ὑποδεικνύουσιν, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἦσαν κοιναὶ καὶ ἐκ τούτων παρελήφθησαν. Ῥητὴ μαρτυρία περὶ ἀροτριάσεως διὰ μόσχων ἢ περιαγωγῆς μόσχων πρὸς ἀποτροπὴν νόσων παρ᾽ οὐδενὶ ἀπαντᾷ τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Κρίνοντες ὅμως ἐξ ἀναλογίας τῶν ὁμοίων ρωμαϊκῶν συνηθειῶν, καθὼς καὶ τῆς ἐν Τανάγρᾳ περιφορᾶς κριοῦ ἐν κύκλῳ τοῦ τείχους, καὶ τῆς περιαγωγῆς ἀλεκτρυόνος πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀμπέλων, περὶ ὧν κατωτέρω, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δὲν ἦσαν ἄγνωστοι καὶ τοῖς Ἕλλησι. Τὴν δ᾽ εἰκασίαν ταύτην κρατύνει, φρονοῦμεν, τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀποκείμενον ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα δαμαλοφόρου ἀνδρός· ἡ τοιαύτη παράστασις θεωρεῖται μοναδική, διότι εἶναι ἄγνωστον τοῖς ἀρχαιολόγοις πήλινόν τι εἰδώλιον τῆς πλουσίας συλλογῆς τοῦ κ. Τιμ. Φιλήμονος, ἐν Ἀθήναις εὑρεθὲν καὶ ὁμοιότατον τῷ δαμαλοφόρῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Τούτου δὲ τοῦ δαμαλοφόρου πολλαὶ προὐτάθησαν ἑρμηνεῖαι. Εὐθὺς ὡς εὑρέθησαν τὰ δύο πρῶτα τεμάχια αὐτοῦ ὁ ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος Ἑρρῖκος Βρούν, ἐδημοσίευσε περιγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ ἀπεφάνθη ὅτι ἀπεικονίζει Ἀπόλλωνα τὸν Νόμιον ἢ τὸν Ἑρμῆν. (3) Τῇ γνώμῃ τούτου συμφωνεῖ ὁ Conze, παραδεχόμενος ὅτι ἀμφότεροι ὅ τε Ἀπόλλων καὶ ὁ Ἑρμῆς, ὡς προστάται τῶν ποιμνίων λαμβανόμενοι ἐδύναντο νἀπεικονισθῶσι φέροντες ἐπ᾽ ὤμων τὸ ζῷον, ὡς καλοὶ ποιμένες. (4)

(1) Πλουτάρχ., Ῥωμύλ. 11.
(2) Ovid. Fast. IV, 825.
(3) Bulletino dell' Instit. 1864. σ. 86—87. — Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἑρμηνείαν ἀπέρριψε βραδύτερον, παραδεχθεὶς ὅτι τὸ ἄγαλμα παρίστησι δαμαλοφόρον Ἑρμῆν. (Βλ. Verzeichniss d. Museums von Gypsabgüssen in München. 1877 σ. 5 ἀρ. 29.)
(4) Conze ἐν Archäol. Zeitung 1864 σ. 171.

Ὁ Στεφάνη ἐλλείψει κρείσσονος ἑρμηνείας παραδέχεται μετὰ δισταγμοῦ, ὅτι ὁ δαμαλοφόρος παρίστησιν Ἑρμῆν, (1) ὁ δ' Ὄφερβεκ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει τῆς Ἱστορίας τῆς πλαστικῆς λέγει, ὅτι πολλαὶ ἀντιρρήσεις ὑπάρχουσι κατὰ τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας. (2) Τέλος ὁ Μιλχαῖφεφ διαρρήδην ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ ἄγαλμα δὲν εἰκονίζει θεόν, ἀλλὰ θυτῆρα φέροντα ἐπ' ὤμων τὸ ἱερεῖον. (3) Ἀλλ' οἱ ἐνδοιασμοὶ τῶν ἀρχαιολόγων ἐξελέγχονται ἀδικαιολόγητοι, ἂν συσχετισθῇ ἡ παράστασις τοῦ δαμαλοφόρου ἀνδρὸς τῇ τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ καὶ ἂν ἐπισταμένως μελετηθῇ τίς ἡ τούτου ἔννοια. Τὸν κριοφόρον Ἑρμῆν ἀπεικονίζουσι πολλὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἡμῶν περισωθέντα, (4) εἶναι δὲ κοινῶς παραδεδεγμένον, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ ὡς νομίου ἢ ἐπιμηλίου. (5) Πρὸς ὑποστήριξιν ὅμως τῆς τοιαύτης ἰδέας οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἀρχαίου συγγραφέως ἔχουσι νὰ παρουσιάσωσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, ἀρκοῦνται δ' εἰς τὸν λόγον ὅτι φέρων ὁ θεὸς ἐπ' ὤμων ἢ ὑπὸ τὴν μασχάλην κριὸν ὑπεμφαίνει τὴν προστασίαν ἣν παρέχει εἰς τὰ ποίμνια. Ἀλλ' ὡς οὐδ' ὁ τοῦ Κανάχου Ἀπόλλων, ὁ φέρων ἐν χειρὶ νεβρόν, ὑποδείκνυσι διὰ τούτου ὅτι ὁ θεὸς εἶναι προστάτης τῶν ἐλάφων, οὕτω καὶ ὁ κριοφόρος Ἑρμῆς εἶναι ἄτοπον νὰ ὑποληφθῇ ὡς νόμιος, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι φέρει κριόν. Φέρει δὲ τοῦτον ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ ὑπὸ τὴν μασχάλην, διότι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔφερον τοὺς κριοὺς οἱ ποιμένες. (6) Ὅθεν δέον νἀναζητήσωμεν μὴ ἀλλαχοῦ ὑπολανθάνει ἡ ἔννοια τῆς τοιαύτης παραστάσεως. Καὶ δὴ παρὰ Παυσανίᾳ εὑρίσκομεν ἐξήγησιν τῆς παραστάσεως τοῦ ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας ἀγάλματος τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κάλαμις. «Τοῦ « μὲν (Ἑρμοῦ τοῦ κριοφόρου) ἐς τὴν ἐπίκλησιν λέγουσιν, ὡς ὁ Ἑρ« μῆς σφίσιν ἀποτρέψαι νόσον λοιμώδη περὶ τὸ τεῖχος κριὸν περιε-

(1) Ἐν Compte rendu de l' acad. imp. arch. 1869 σ. 98.
(2) Overbeck, Gesch. d. griech. Plastik. 3 Aufl. 1881. I. σ. 148.
(3) A. Milchhöfer, Die Museen Athens. 1881. σ. 55.
(4) Βλ. κατάλογον τούτων ἐν Müller, Handb. d. Arch. § 381, 2.—Welcker, gr. Götterlehre I σ. 438—Preller, gr. Myth. I σ. 326 (341 γ' ἐκδ.)—καὶ πρὸ πάντων Stephani ἐν Compte rendu. 1869 σ. 96 κε.
(5) Βλ. πρὸς τοῖς ἄλλοις Gerhard, Auserl. Vasenb. I, 92, 2. σ. 70 κε.—Decharme, Mythologie de la Gr. σ. 153-4.—Preller, gr. Myth. I σ. 341 γ' ἐκδ.
(6) Πρβλ. Calpurn., Ecl. V, 41.

« νεγκὼν καὶ ἐπὶ τούτῳ Κάλαμις ἐποίησεν ἄγαλμα Ἑρμοῦ φέροντα « κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων· ὃς δ' ἂν εἶναι τῶν ἐφήβων προκριθῇ τὸ εἶδος « κάλλιστος, οὗτος ἐν τοῦ Ἑρμοῦ τῇ ἑορτῇ περίεισιν ἐν κύκλῳ τοῦ « τείχους ἔχων ἄρνα ἐπὶ τῶν ὤμων.» (1) Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι ἡ παράστασις δὲν ἀνεφέρετο εἰς τοὺς μύθους περὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν λατρείαν αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰς ἔθος παραπλήσιον τῷ μέχρι τοῦδε διατηρηθέντι παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέροντι ὅτι δὲν ἐγίνετο ἀροτρίασις καὶ τὴν θέσιν τῶν μόσχων ἐπεῖχε κριός. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις θρησκευτικαῖς συνηθείαις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γίνεται εἰς καθαρμοὺς χρῆσις κριοῦ ἢ τοῦ δέρματος αὐτοῦ, γνωστότατον δ' εἶναι τὸ *Διὸς Κώδιον* ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Σκιροφορίων ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ τοῦ Διὸς Ἀκταίου ἐν Πηλίῳ. (2) Ἐκ τούτων δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ ὡς νομίου, εἰς ἁπλᾶς εἰκασίας στηριζομένη, μὴ βεβαιουμένη δὲ ὑπὸ ἀρχαίας τινὸς μαρτυρίας, εἶναι σφαλερά, καὶ ὅτι ἡ παράστασις τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς *ἀλεξικάκου*. (3)

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν πιθανῶς ἐνεῖχε καὶ ἡ παράστασις τοῦ δαμαλοφόρου Ἑρμοῦ, συσχετιζομένη ἴσως θρησκευτικῇ τινι συνηθείᾳ περιφορᾶς μόσχου, ἧς οὐδεμία μνεία εὕρηται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν, ἀλλ' ἧς τὴν ὕπαρξιν συνάγομεν ἐκ τῶν σημερινῶν συνηθειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Οὐκ ἄσχετα δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ τὰ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀμπέλων τελούμενα τὸ πάλαι, ἅπερ ὁ Παυσανίας περιγράφει ὡς ἕπεται: « ἄνεμος ὁ Λὶψ « βλαστανούσαις ταῖς ἀμπέλοις ἐμπίπτων ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου « τὴν βλάστην σφῶν ἀφαυαίνει. Κατιόντος οὖν ἔτι τοῦ πνεύματος « ἀλεκτρυόνα τὰ πτερὰ ἔχοντα λευκὰ διελόντες ἄνδρες δύο ἐναντίοι « περιθέουσι τὰς ἀμπέλους ἥμισυ ἑκάτερος τοῦ ἀλεκτρυόνος φέρων.» (4)

(1) Παυσαν., Θ', κϐ', 2.

(2) Βλ. Preller, Demeter u. Persephone σ. 247 κε. — Gerhard, gr. Myth. I § 192,2. 193,4. 204,3.

(3) Τὸ ἐπίθετον ἀλεξίκακος ἀποδίδωσι τῷ Ἑρμῇ Παλλαδᾶς ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔν τινι ἐπιγράμματι. (Ἀνθολ. Θ', 441.)

(4) Παυσαν., Β, κδ', 2. — Βλ. καὶ Roscher, Hermes der Windgott. Lpz. 1878 σ. 73 κε. — Schwartz, Die poetischen Naturanschauungen II, σ. 159 κε. — (Berl. 1879).

Β'.

Προσωποποιία νόσων. — Εὐφημισμός. — Πυρετός, Γαστέρα, Πανώλης, Χολέρα, Εὐλογία.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, ὅτι κατὰ τὰς δημώδεις δοξασίας ἡ ἀσθένεια παρουσιάζεται ὡς ἐνέργεια ἐχθρικοῦ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερφυσικοῦ ὄντος, ἢ ὡς θεία τιμωρία. Ἐκ τοιαύτης ἰδέας εὔκολος ἦν ἡ μετάβασις εἰς προσωποποιίαν τῶν νόσων· ἑκάστη τούτων προςλαμβάνει ἰδίαν ὑπόστασιν, ἐμφανιζομένη ὡς ὂν αὐτοτελὲς καὶ αὐτόβουλον. Ἐν τῷ Ἀθάρβα Βέδα τῶν παλαιῶν Βραχμάνων αἱ ἐπῳδαὶ φαίνονται σκοποῦσαι νὰ μεταβιβάσωσιν εἰς ἄλλον λαὸν ξένον τὸν πυρετόν. Ὁ δὲ θεός, ἐν οἷς καθίστησιν εὐτυχῆ τὸν ἄνθρωπον μένει θεὸς καὶ κατοικία αὐτοῦ πιστεύεται ὁ οὐρανός· ἐν οἷς δὲ τιμωρεῖ καὶ βασανίζει αὐτόν, ὡς ἐν ταῖς νόσοις, ἐμφανίζεται ὡς τέρας ὀλέθρου, ὡς δαιμόνιον. (1) Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὑπεμφαίνεται προσωποποιία τοῦ πυρετοῦ: «Καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς, *ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ*, καὶ «ἀφῆκεν αὐτήν» (2) Ἐν τῷ Ἀθάρβα Βέδα ἀποθεοῦται ὁ *τάκμαν*, πυρετός, ὃν ἐπικαλοῦνται ὡς θεὸν (haritasya deva)· ὁ ἰνδὸς ἰατρὸς **Suçruta** ἀποκαλεῖ αὐτὸν βασιλέα τῶν νόσων. (3) Ἐν τῇ Θεογονίᾳ τοῦ Ἡσιόδου προσωποποιοῦνται αἱ νόσοι ὡς τέκνα τῆς Ἔριδος.

Αὐτὰρ Ἔρις στυγερὴ τέκε μὲν Πόνον ἀλγινόεντα,
Λήθην τε Λιμόν τε καὶ Ἄλγεα δακρυόεντα. (4)

Ἐν δὲ τοῖς Ἔργοις καὶ Ἡμέραις ἀναφέρεται ὅτι ἀνοιχθέντος τοῦ πίθου τῆς Πανδώρας ἐξεχύθησαν τὰ κακά·

νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι. (5)

Πολλαὶ φράσεις τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης περὶ ἀσθενειῶν

(1) A. de Gubernatis, Storia popolare degli usi funebri σ. 21.
(2) Λουκ. Δ, 39.
(3) Gubernatis σ. 20.21.
(4) Ἡσιοδ., Θεογον. 226.
(5) Ἔργ. καὶ Ἡμ. 102.

ὑποδεικνύασι προσωποποιΐαν αὐτῶν· συνηθέστατον εἶναι τὸ ρῆμα *πιάνω*· «τὸν ἔπιασεν ἡ ἀρρώστια, ἡ θέρμη» (1) ὁ ἀποπληκτικὸς ἢ ὁ παράλυτος λέγονται *πιασμένοι*. Εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐποιοῦντο οἱ ἀρχαῖοι χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ ρήματος, (2) οἱ Γερμανοὶ τοῦ angreifen, οἱ Γάλλοι ἐνίοτε τοῦ prendre. Εἰκονικωτάτη δ' ἐστὶ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος τρώγω: «μὲ τρώει τὸ σκουλῆκι, μ' ἔφαγε ἡ ἀσθένεια, μ' ἔφαγαν τὰ πάθη» καὶ ἐν κυπριακῇ κατάρᾳ· *Νά σε φάῃ ἡ β.λαγγάρα*! (νόσος ἡπατική). (3) Ἀσθένειά τις ὀνομάζεται φάγουσα (φαγέδαινα) εἶναι δὲ καὶ κατάρα κεφαλληνιακή, *φάουσα νά σου φάῃ τὸ στόμα*. (4) Ἐπὶ τῶν ἐπιδημικῶν ἢ ἐνδημικῶν νόσων λέγουσι *περπατάει*· *περπατάει ἡ ἀστρακιά, ἡ β.λογιά*, κτλ. Καταφανὴς εἶναι ἡ προσωποποιΐα ἐν ταῖς ἐπῳδαῖς (*Ἐξόρκια*). Μηλία τις ἐπῳδὴ κατὰ τοῦ *γαστέρα* κοιλιακοῦ νοσήματος καλουμένου οὕτως ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ, ἔχει ὡς ἕπεται·

> Γαστήρ, Γαστέρα τρομερέ,
> τρομερὲ καὶ φοβερέ!
> Κάτω 'ς τὸ 'γιαλό, κάτω 'ς τὸ περιγιάλι
> εἶναι τρία σκουτελάκια·
> τὤνα μέλι, τἄλλο γάλα, τἄλλο τἄντερα τ' ἀνθρώπου,
> φάε μέλι, φάε γάλα, κι' ἄφες τἄντερα τ' ἀνθρώπου. (5)

(1) Θέρμη ὁ πυρετός· Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θέρμη καὶ θέρμα. (Ζωναρᾶς ἐν λ. — Φρύνιχ. Ἐπιτ. 331 καὶ Lobeck αὐτ.)

> σκέψαι δέ μου
> τὸ μέτωπον, εἰ θέρμην ἔχουσα τυγχάνω.
> (Φερεκράτης παρὰ Ζωναρᾷ. - Ἀποσπ. 158 ἐκδ. Th. Kock. 359 Meineke).

(2) Λαμβάνει πόνος κτλ. — «Παρθένον πῦρ ἔλαβε» «γυναῖκα ρῖγος ἔλαβε.» (Ἱπποκράτης.)

(3) Λουκᾶ, φιλολ. ἐπισκ. σ. 138.

(4) Νεοελλ. ἀνάλ. τ. Β' σ. 412. Βλ. καὶ Καισαρίου Δάποντε, ἱστορικὸν κατάλογον ἐν Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τ. Γ' σελ. 192.

(5) Αὐτ. τ. Α' σ. 332. — Ὁ ἐν Πετρουπόλει ὁμογενὴς κ. Γαβριὴλ Δεστούνης πραγματευόμενος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ρωσσικῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν περὶ ἐπιγραφῶν τινων ἐν μεταλλείοις, ἃς ἐπὶ ματαίῳ ἀπεπειράθησαν νὰ ἑρμηνεύσωσι πρὸ αὐτοῦ, ἀπέδειξε πάνυ εὐφυῶς διὰ συνδυασμοῦ καὶ ἀντιπαραβολῆς τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ὅτι περιέχουσι τὴν ἑπομένην ἑλληνικὴν ἐπῳδήν· «Ὑστέρα μελανή, μελανωμένη, ὡς ὄφις εἰλύεσαι καὶ ὡς δράκων συρίζεις καὶ ὡς λέων βρυχεῖσαι (καὶ ἄλλως: βρυχᾶσαι) καὶ ὡς «ἀρνίον κοιμοῦ· (καὶ ἄλλως: καὶ ὡς ἀρνὸς κοιμεῖσαι.)» Εἶναι δ' ἡ ὑστέρα ἴσως ὑστερικόν τι πάθος ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ κληθὲν οὕτως, ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ γαστέρας τῆς

Εἰς τὴν ἰδέαν τῆς προσωποποιίας τῶν νόσων ἀναφέρεται καὶ ὁ εὐφημισμός· αἱ νόσοι κατονομάζονται πολλάκις οὐχὶ διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἀλλὰ δι' ἄλλου κολακευτικοῦ, ὅπως φανῶσιν εὐμενεῖς τῷ κάμνοντι. Ἐντεῦθεν ἡ ὀνομασία *εὐλογία*. (1) Ἡ ἐπιληψία καλεῖται ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ *γλυκὺ* ἢ τὸ *καλό*, (2) ὁ κωλικόπονος τῶν παίδων *τὸ γλυκύ*, ἢ *τὸ γλυκό του*, ἀπόστημά δέ τι τῆς χειρὸς δεινὸν ὀνομάζεται ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος *καλαγκάθι*· ὁ λοιμὸς ἐπεκαλεῖτο ἄλλοτε *συγχωρεμένη*, πολλὰ δὲ νοσήματα ὀνομάζονται ἀορίστως *ἀμελέτητα*. Ὁμοίως οἱ Γερμανοὶ ἀπέφευγον ἄλλοτε νὰ καλῶσι τὰς νόσους διὰ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν ὀνόματος καὶ εὐφήμως ἔλεγον αὐτὰς τὸ *καλὸ* (das Gute), τὸ *εὐλογημένο* (das Gesegnete), τὸ *μακαρισμένον* (das Selige), (3) ἢ τὰ προξενοῦντα ταύτας δαιμονικὰ ὄντα ἀγαθὰ καὶ εὐμενῆ (die gute holde) καὶ *καλὰ παιδιὰ* (die gute Kinderen). (4)

Κυρίως ὅμως προσωποποιοῦνται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ αἱ τρεῖς δεινόταται νόσοι, ἡ Πανώλης, ἡ Χολέρα καὶ ἡ Εὐλογία, περὶ ὧν πολλαὶ φέρονται μυθικαὶ διηγήσεις. Ταύτας ἀποκαλοῦσι περιληπτικῶς ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, χρώμενοι εὐφημισμῷ, Εὐλογημένας καὶ Καλονομάτους καὶ Μελιταρίας. (5) Μυθολογοῦνται δὲ ἀδελφαί, μελανείμονες, συμπορευόμεναι ἢ βοηθοῦσαι ἀλλήλαις. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλομεν περιλάβει ἰδίᾳ τὰς περὶ ἑκάστης τούτων δοξασίας.

Πανώλης. Ἡ νόσος αὕτη καλεῖται κοινῶς *Πανοῦκλα*, (6) καὶ ἐνιαχοῦ *Σκορδοῦλα* (7) (ἐκ τοῦ σκορδινάομαι ;) (8), κατ' εὐφημισμὸν δὲ ὑπὸ

μηλίας ἐπῳδῆς, καὶ ὡς αἱ ἀσθένειαι βουβῶν καὶ κέρατα (Πολυδ. Δ, 202.205) τῶν ἀρχαίων (Destunis, Ratzbor spornoi greyeskoi napiçi, itzobrascheunoi na osbmi pamyatnikach. St. Petersbourg).

(1) Βλ. ὅσα περὶ τῆς λέξεως ταύτης ἐγράψαμεν ἐν Ἑστίᾳ Ἰαν. 1883

(2) Νεοελ. ἀν. τ. Β' σ. 190. 408.

(3) Grimm D. M. σ. 1106. (966 δ' ἐκδ.)

(4) Αὐτ. σ. 1109 (968).

(5) Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον Μ. Π. Βρετοῦ. 1863 σ. 55.

(6) Λέξις τῆς παρηκμακυίας λατινικῆς panucula (Ducange, Glossarium med. et inf lat. 2α ἐκδ. ἐν λ.) παραγομένη ἐκ τοῦ panus.

(7) Βλ. Ducange, Gloss. med. et inf. graec. ἐν λ. Σκουρδοῦλα.—Κοραῆ Ἄτακτ. Β' σ. 200.

(8) Κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Κοραῆ. Πιθανώτερον ἐκ τοῦ σκόρδου, ἧς λέξεως γίνεται χρῆσις ἐν ἀπευχαῖς κατὰ τῆς βασκανίας.

τινῶν καὶ *εὐλογημένη*. (1) Ἡ προσωποποιία αὐτῆς ὑπεμφαίνεται ἐν ταῖς κατάραις· *Νά σε κόψῃ ἡ Σκορδοῦλα*! (2) *Κακὴ Παροῦκλα*! *Παροῦκλα νά σε κόψῃ*! *Ἐξωρκισμένη κι' ἀχαλίνωτη νὰ ἦναι*!

Οἱ περὶ τῆς Πανώλους μῦθοι ἐλησμονήθησαν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, ἢ ἀναφέρονται νῦν εἰς τὴν Εὐλογίαν καὶ τὴν Χολέραν, διότι τὸ τελευταῖον ἐνέσκηψεν ἡ πανώλης εἰς Ἑλλάδα πρὸ πεντηκονταετίας καὶ πλέον, ὥστε παρῆλθε χρόνος ἱκανὸς ὅπως ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τῆς μνήμης τῆς παρούσης γενεᾶς. Διὰ τοῦτο τοὺς εἰς αὐτὴν ἀναφερομένους μύθους θὰ περισυναγάγωμεν ἐκ παλαιοτέρων μαρτυριῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλλατίου (ΙΖ' ἑκατ.) ἐπιστεύετο ὅτι τὸ φάσμα τῆς Πανώλους ἐπεφαίνετο ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν μεσημβρίᾳ ἀκόμη, ἀλλ' ἐν ἀγροῖς, καὶ ἐν τριόδοις καὶ ἐν ἀμπελῶσιν, οὐδέποτε δ' ἐν οἰκουμένοις τόποις· ἂν ἐπρόφθανε νὰ τῇ ὁμιλήσῃ ὁ ἰδών, αὕτη ἠφανίζετο· ἂν ὅμως πρώτη ἡ Πανώλης προσεφώνει αὐτῷ ἀπέθνησκεν οὗτος. (3) Κατά τινα διήγησιν, ἀναγραφομένην παρὰ Delancre, ἐν ἔτει 1682 δαίμονες ἢ πονηρὰ πνεύματα ἔκρουον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Παρισίοις τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, ἐδήλου δὲ τοῦτο ὅτι θἀποθάνωσι τοσοῦτοι ἐξ ἐκείνης τῆς οἰκίας, ὅσα ἦσαν τὰ κτυπήματα. (4) Ὁ γράψας ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος τὸ μυθιστόρημα « Ἀναστάσιον, ἢ ἀπομνημονεύματα Ἕλληνος » ὑποτίθησιν ἀφηγούμενον τοῦτον τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ λοιμοῦ, ἅτινα ὡς σημειοῦται, ἐλήφθησαν ἐκ νεοελληνικῆς δεισιδαιμονίας. « Πολλοὶ δεσμῶται εἶδον τὴν ἀπεχθῆ μάγισσαν, ἥτις ἐστὶ πρόδρομος « τῆς Πανώλους, ἱπταμένην ἐπὶ πτερύγων νυκτερίδος ὑπεράνω τῆς « ἡμετέρας εἱρκτῆς, ἀριθμοῦσαν δ' ἐπὶ τῶν ὀνύχων τῶν δακτύλων « τῆς δσους διενοεῖτο νὰ θανατώσῃ· ἤκουσαν δ' αὐτὴν ἐν τῇ σιγῇ τῆς « νυκτός, καλοῦσαν αὐτοὺς ἐξ ὀνόματος, καὶ κρούουσαν τὴν θύραν « των, ἢ ἀποτυποῦσαν πελιδνὰς κηλῖδας ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς εἱρκτῆς. » (5) Ἑτέραν παράστασιν ἀναφέρει ὁ Guys, τῆς Πανώλους ὡς εἰδεχθοῦς φάσματος, ἐπερχομένου νύκτωρ καὶ δι' ἀνεξαλείπτου στίγμα·

(1) Κοραῆς αὐτ. Δ' σ. 144.
(2) Ν. Γ. Πολίτης ἐν Νεοελλ. Ἀν. Β' σ. 380.
(3) Allatii, de quorund. graec. opinat. § 12 σ. 142
(4) P. Delancre, Incrédulité et mécréance du sortilège. Tract. 7. p. 37.
(5) Th. Hope, Anastase κεφ. 6 Trad. Defauconpret 1844 σ. 81.

τος σημειοῦντος τὰς οἰκίας, εἰς ἃς διανοεῖται νὰ εἰσέλθῃ. Οἱ εἰδότες τὸ θανατηφόρον τοῦτο σημεῖον, ἀνακοινοῦσι τοῖς δυστυχέσι κατοίκοις τὸν ἐπαρμιμένον κίνδυνον καὶ παροτρύνουσιν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν, ἀλλὰ ματαίως, διότι ἐκεῖνοι ἀπιστοῦντες ὑφίστανται τὸ μοιραῖον τέλος. (1) Ὁ Μακεδὼν Χαρίσιος Μεγδάνος σημειοῦται ἑτέραν δοξασίαν, καθ' ἣν τρεῖς γραῖαι φέρουσι τὸν λοιμόν· ἔχουσι δ' αὗται ῥάβδους, δι' ὧν τύπτουσιν τοὺς ἐγγεγραμμένους εἰς τὰ κατάστιχά των καὶ ὑπάγουσιν ὅπου προσετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. (2) Ἐν ἄλλῃ πάλιν δοξασίᾳ ἀναφέρονται ἐπίσης τρεῖς γραῖαι φοβεραὶ διατρέχουσαι ὁμοῦ πόλεις καὶ χωρία, ὅπως ἐρημώσωσιν αὐτά. Ἡ μία τούτων ἔχει μέγα κατάστιχον, ἡ ἄλλη ὀξυτόμον ψαλλίδα καὶ ἡ τρίτη σάρωθρον. Εἰσέρχονται δὲ καὶ αἱ τρεῖς εἰς τὰς οἰκίας, καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐγγράφει εἰς τὸ κατάστιχον τὸ ὄνομα τοῦ θύματος, ἡ δευτέρα τοῦ κόπτει διὰ τῆς ψαλλίδος τὴν ζωὴν καὶ ἡ τρίτη τὸν σαρώνει. (3) Τέλος κατά τινα ἄλλην παράστασιν ἡ Πανώλης εἶναι τυφλὴ γυνὴ διατρέχουσα τὰς πόλεις ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ θανατοῦσα ὅσους ἐγγίζει· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς τυφλὴ βαδίζει ψηλαφῶσα τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν, ἀδυνατεῖ νὰ ἐγγίσῃ τοὺς εὑρισκομένους ἐν τῷ μέσῳ τῶν δωματίων· (4) ἢ εἶναι γραῖα μελανείμων, ἥτις τὴν νύκτα διὰ τῆς φαρμακώδους πνοῆς αὐτῆς θανατοῖ τοὺς ἐν ταῖς οἰκίαις. (5)

Ὅτε πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἐνέσκηψε πανώλης ἐν Αἰγίνῃ, ἀπέθανον ἐκ τῆς νόσου ἀμφότεραι αἱ ὡραῖαι θυγατέρες τῆς Ἀθηναίας Λαντέζαινας, Ἑλένη καὶ Αἰκατερίνη καλούμεναι. Ὁ θάνατος τῶν δύο ἀδελφῶν ἐλύπησε πάντας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ᾀδόμενον τότε ᾀσμάτιον :

Ἑλέγκω καὶ Κατήγκω
κ' ἡ δυὸ π.θάνανε·
οἱ ξένοι κ' οἱ δικοί τους
τὰ μαῦρα βάλανε.

(1) Guys, Voyage littéraire en Grèce. 1766 τ. II σ. 46.
(2) Χ. Μεγδάνου, Ὁ λύχνος τοῦ Διογένους. Ἠθικοὶ χαρακτῆρες. 1818 σ. 264.
(3) Fauriel, Chants populaires de la Grèce. 1825. τ. II σ. LXXXIII. — Ἐκ τούτου Fr. Thiersch, Ueber die neugr. Poesie. 1828 σ. 28. — Grimm, D. Myth. σ. 1136 (991 δ' ἐκδ.). — Βλ. καὶ Ἑπτάλοφον Νέαν τ. Β' σ. 723.
(4) Fauriel, αὐτ.
(5) Guys, ἔνθ. ἀν. τ. I σ. 154.

Μία γειτόνισσά των, ὀνόματι Μπελεγρίνα, διηγεῖτο ὅτι εἶδεν ἀπὸ τὸ παράθυρό της δύο μαυροφόραις καὶ κτυπήσανε δύο κτυπήματα εἰς τὴν πόρτα τῆς Λαντέζαινας. Ὕστερα λέει ἡ μία — «Πᾶμε ἀπὸ 'δῶ τὸν ἀνήφορο.» — «Μπᾶ! μπᾶ!» τῆς λέει ἡ ἄλλη, «μὴ καϋμένη, γιατὶ θὰ 'βγῇ ἡ ἁγία Παρασκευὴ μὲ τὴ ρόκα της νὰ μᾶς κτυπήσῃ.» Ἔτσι τράβηξαν ἀπὸ ἄλλο δρόμο. Κατάλαβε ἡ Μπελεγρίνα πῶς ἐννοοῦσαν τὴν ἐκκλησιὰ τῆς ἁγιᾶς Παρασκευῆς ποῦ ἦταν εἰς αὐτὴ τὴ γειτονιά· γιατὶ ἡ ἁγία Παρασκευὴ εἶναι ἀρβανίτισσα καὶ κυνηγάει τὴν Πανοῦκλα. Ἔτσι δὲν ἀπέθανε κανένας ἀπὸ τὴ γειτονιὰ ποῦ ἦταν ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. (1)

Κατὰ τῆς Πανώλους ἐπικαλοῦνται τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, ὅστις ἀπεικονίζεται πατῶν ὑπὸ τοὺς πόδας του τὴν νόσον, ἐν σχήματι εἰδεχθοῦς γυναίου, καπνοὺς ἐξερευγομένου ἐκ τοῦ στόματος. (2) Τὸ συναξάριον ὅμως τοῦ ἁγίου ἀποδίδωσι τὴν κατὰ τῆς πανώλους ἰαματικὴν δύναμιν εἰς μόνον τὸ λείψανον αὐτοῦ: «ἰα-
« τρεύει (τὸ λείψανον) νόσους πολυειδεῖς τῶν μετὰ πίστεως καὶ πόθου
« προσιόντων· ἐξαιρέτως δὲ φυλάττει ἀμολύντους καὶ ἀνεπηρεάστους
« ἀπὸ τὴν λοιμικὴν νόσον, ἤγουν ἀπὸ τὴν πανοῦκλαν ἐκείνους ὁποῦ
« μὲ πόθον καὶ πίστιν ἀδίστακτον φέρουν ταύτην τὴν ἁγίαν κάραν
« εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας των, καὶ εἰς τὰ ὀσπίτιά τους, καὶ μὲ εὐ-
« λάβειαν τὴν κατασπάζονται, κάμνοντες πρῶτον ἁγιασμόν.» (3) Ἡ αὐτὴ θαυματουργὸς δύναμις ἀποδίδοται ἐν Θεσσαλίᾳ, ἰδίως ἐν Λαρίσσῃ, καὶ εἰς τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα, ὅστις, κατὰ τὸ συναξάριον αὐτοῦ, «πολλάκις ἐφάνη διώκων τὴν δυσώνυμον πανοῦκλαν, φανεῖ-
« σαν μὲ ἀλλοκότους μορφάς.» (4)

(1) Παρὰ τῆς κ. Μαρ. Γρ. Καμπούρογλου.

(2) Οὕτως ἀπεικονίζεται πάντοτε ὁ ἅγιος Χαραλάμπης. προχείρως δὲ δύναταί τις νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα ταύτην ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ Ἁγίου τῇ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθείσῃ. (1799 καὶ 1805). — Ἀνάλογοι ταύτῃ εἰσὶν αἱ εἰκόνες ἁγίων καταπατούντων δράκοντα ἢ τὸν διάβολον ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ τῶν τε ἀνατολικῶν καὶ τῶν δυτικῶν. (Βλ. καὶ Maury, Essai sur la légendes pieuses σ. 136) — Ἀρχικὸς δὲ τύπος τῶν τοιούτων εἰκόνων ἐστὶν ἴσως ἡ αἰγυπτιακὴ παράστασις τοῦ Ὥρου, καταπατοῦντος κροκοδείλους.

(3) Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. Ἐνετ. 1799 σ. 31

(4) Ἀκολουθία ἑορτάσιμος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος, ἀρχιεπισκόπου Λαρίσσης. Ἐν Βενετίᾳ, 1846. σ. 52. — Βλ. καὶ σ. 46. «Διὰ τοῦτο καθὼς λόγου χά-
« ριν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς μὲν τὸν ἅγιον Ἀρτέμιον τὸ νὰ ἰατρεύῃ τὰ ζῶα· εἰς δὲ τὸν
» ἅγιον Τρύφωνα τὸ νὰ διώκῃ τὰ βλαπτικὰ ζωύφια ἀπὸ τοὺς κήπους καὶ εἰς ἄλλους

Τοῦ Λοιμοῦ προσωποποιία δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ Welcker οὐχὶ ὀρθῶς εἰκάζει ὅτι ἄγαλμά τι εὑρεθὲν ἐν Δήλῳ ἀπεικονίζει τὸν Λοιμὸν, ἐν μορφῇ γυναικός· (1) ἀλλ' εἰς τὴν πλάνην ταύτην ὑπέπεσε μὴ ἰδὼν αὐτοῖς ὄμμασι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο ὅπερ νῦν ἀπόκειται ἐν τῇ πρώτῃ αἰθούσῃ δεξιᾷ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου· εἶναι δ' ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἀτελὲς, ἀπεικονίζον ἴσως Σφίγγα, ἐν βαθείᾳ λύπῃ στηριζομένην ἐπὶ κάλπιδος. — Ἀλλ' ἴσως δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ τοιαύτη προσωποποιία τοῖς παλαιοῖς, καὶ δὴ ὡς θηλείας δαίμονος. Ἡ πολλάκις μετὰ τοῦ λοιμοῦ ταυτιζομένη Λιμὸς, προσωποποιεῖται ἐν τῇ ἡσιοδείῳ Θεογονίᾳ (στ. 227), ὡς δ' ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος, « ἔστιν ἐν τῷ Ἀπολ-« λωνίῳ παρὰ τὸν τοῦ Ἀπόλλωνος θρόνον διὰ γραφῆς ἀπομεμιμη-« μένος Λιμὸς, ἔχων γυναικὸς μορφήν. » (2) Ἡ Λιμὸς (Fames) τάσσεται ὑπὸ τοῦ Βεργιλίου ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ταρτάρου, (3) ὑπὸ δὲ τοῦ Ὀβιδίου μυθολογεῖται γύναιον εἰδεχθέστατον τὴν ὄψιν, ἐν Καυκάσῳ

« ἁγίους ἄλλο· ἔτσι ἔδωκεν ἐξαίρετον χάρισμα καὶ εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον καὶ πατέρα ἡμῶν « Βησσαρίωνα, τὸ νὰ διώκῃ τὴν θανατηφόρον καὶ πανωλέθριον ἀσθένειαν τῆς κοινῶς λε-« γομένης πανούκλας, καὶ διὰ μέσου τῆς σεβασμίας αὐτοῦ καὶ παντίμου κάρας νὰ γίνε-« ται πανταχοῦ τοῦ πάθους τούτου ἰατρὸς ταχύτατος, καὶ μέγας ἀντιλήπτωρ καὶ βοηθός· « καὶ τοῦτο τὸ βλέπομεν νὰ γίνεται μὲ τὴν δοκιμὴν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς πολλοὺς « καὶ διαφόρους τόπους. Διότι εἰς ὅποιον τόπον ἤθελεν ἀκολουθήσῃ ἡ βρωμερὰ αὕτη καὶ « θανατηφόρος πληγὴ καὶ ἤθελε προσκαλεσθῇ μετ' εὐλαβείας ἡ θαυματουργὸς αὕτη καὶ « πάντιμος κάρα τοῦ ἁγίου τούτου Βησσαρίωνος, εὐθὺς ὅπου ἐκτελέσουν ἁγιασμὸν μὲ « αὐτὴν καὶ νὰ παρακαλέσουν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἁγίου μὲ πίστιν θερμὴν καὶ μὲ ἀναστε-« ναγμοὺς καὶ δάκρυα, ὢ τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγίστης τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος χάριτος, « εὐθὺς λέγω καὶ ἐν τῷ ἅμα παύει ἡ φθορὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῆς. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς « τόπους τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου θαυματουργεῖ ἡ ἁγία αὐτοῦ « κάρα, καὶ ἡ ἁγία του σιαγὼν, καὶ προσκαλεῖται διὰ τὴν τοιαύτην τῆς πανούκλας « ἀσθένειαν, καὶ δι' ἄλλας ἀκόμη πληγὰς καὶ νόσους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν περίφημον « καὶ μεγαλόπολιν Οὐγκροβλαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ποτὲ ἔχομεν παράδοσιν, ὅτι ἐπῆγεν « ἐν τῇ ζωῇ του ὁ ἅγιος. » — καὶ σ. 49. « Ὅταν τὰ τζεφτιλίκια τῶν ἡγεμόνων μολύ-« νονται ἀπὸ τῆς πανούκλας, οἱ ἴδιοι σουμπασάδες παρακινοῦσι τοὺς χριστιανοὺς, καὶ « φέρουσι τὴν ἁγίαν κάραν, καὶ ὀνομάζουσι τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα διώκτην τῆς πανού-« κλας, καὶ συνερίζονται ποῖος νὰ πάρῃ πρῶτος τὴν ἁγίαν κάραν, νὰ ψάλῃ ἁγιασμὸν εἰς « τὸ τζεφτιλίκι του. Καὶ πρῶτοι οἱ ἀσεβεῖς τάζουσι νὰ δώσουν σιτάρι εἰς τὰ μοναστή-« ρια καὶ δίδωσι καὶ παρακινοῦσι νὰ δώσουν και οἱ Χριστιανοί. »

(1) Ἐν Rheinisches Museum f. Philologie. 1833 τ. II.

(2) Ἀθήν., Ι', σ. 452 б.

(3) Vergil., Aen. VI, 276.

διαιτώμενον. (1) Ἀμφότερα δὲ τάχώριστα κακὰ, ὅτε λοιμὸς καὶ ὁ λιμὸς, ἐμυθολογοῦντο ἴσως ὡς δαίμονες τῶν περὶ τὸν Ἀπόλλωνα, (2) Ὅτι δὲ ὡς θήλεια δαίμων θὰ παρίστατο ὁ λοιμὸς, μαρτυρεῖ ἐκτὸς τῆς λέξεως λιμὸς, ἥτις συνήθως εἶναι θηλυκοῦ γένους, καὶ ἡ διὰ λέξεων γένους θηλυκοῦ ἐπίσης ὀνομασία τοῦ λοιμοῦ, οἷαι λοίμη, (3) λοιμώδης νόσος (νοῦσος) ἢ φθορὰ, (4) λοιμέη νεαρὴ, (5) λοιμικὴ (6) κλπ. Καὶ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ αἱ πρὸς δήλωσιν τοῦ λοιμοῦ λέξεις εἶναι θηλυκοῦ γένους, (pestis, lues, pestilentia).

Ἀλλ᾿ ἂν ἄγνωστοί εἰσιν ἡμῖν αἱ περὶ τῆς λοιμικῆς νόσου μυθολογικαὶ ἰδέαι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐκ τῶν βυζαντίνων ἱστορικῶν ὅμως διδασκόμεθα ὅτι ἀπὸ τοῦ ς´ αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐντεῦθεν αἱ αὐταὶ περίπου ταῖς σημεριναῖς ἐπεκράτουν προλήψεις καὶ δοξασίαι περὶ τῆς νόσου παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Περιγράφων τὸν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐνσκήψαντα μέγαν λοιμὸν, ὁ Προκόπιος ἐκτίθησιν τὰς κατ᾿ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου διαδεδομένας ἰδέας περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ κακοῦ. « Δευτέρῳ δὲ ἔτει », λέγει, « ἐς Βυζάντιον μεσοῦντος τοῦ ἦρος « ἀφίκετο, ἔνθα καὶ ἐμὲ οἱ ἐπιδημεῖν τηνικαῦτα ξυνέβη. Ἐγίνετο δὲ « ὧδε. *Φάσματα δαιμόνων* πολλοῖς ἐς πᾶσαν ἀνθρώπων ἰδέαν ὤφθη, « ὅσοι τε αὐτῆς παραπίπτοιεν, *παίεσθαι ᾤοντο πρὸς τοῦ ἐντυχόντος* « *ἀνδρὸς*, ὅπη παρατύχοι τοῦ σώματος, ἅμα τε *τὸ φάσμα ἑώρων* καὶ « τῇ νόσῳ αὐτίκα ἡλίσκοντο. Κατ᾿ ἀρχὰς μὲν οὖν οἱ παραπεπτω- « κότες ἀποτρέπεσθαι αὐτὰ ἐπειρῶντο, τῶν τε ὀνομάτων ἀποστομα- « τίζοντες τὰ θειότατα καὶ τὰ ἄλλα ἐξοσιούμενοι, ὡς ἕκαστός πη « ἐδύνατο, ἤνυον μέντοι τὸ παράπαν οὐδὲν, ἐπεὶ κἀν τοῖς ἱεροῖς οἱ « πλεῖστοι καταφεύγοντες διεφθείροντο. Ὕστερον δὲ οὐδὲ τοῖς φίλοις « καλοῦσιν ἐπακούειν ἠξίουν, ἀλλὰ καθείρξαντες αὐτοὺς ἐν τοῖς δω- « ματίοις, ὅτι δὴ οὐκ ἐπαΐοιεν προσεποιοῦντο, καίπερ ἀρασσομένων « αὐτοῖς τῶν θυρῶν, *δειμαίνοντες δηλονότι μὴ δαιμόνων τις ὁ κα-*

(1) Ovid. Metam. VIII, 798 κε.

(2) Mariana, de rebus hispanicis (ἐ. ἑκατ.) — Welcker, Griech. Götterl. I. σ. 459.

(3) Ἡσύχ.

(4) Βλ. Θησαυρὸν Ἑρρ. Στεφάνου ἐν λ. — Προσέτι Ἱπποκρατ., διαιτ. ὀξ. 8. — Γαλην., τ. ΙΖ´ σ. 667 Kühn. — Ἀγαθίαν Ε´, 10.

(5) Ἱπποκράτ., Παραγγελ. Ι σ. 85 Kühn.

(6) « νοῦσος ἡ καλουμένη λοιμική. » Ἱπποκρατ., Ἐπιστ. 1. III, 769 K.

« *λῶν εἴη*. Τισὶ δὲ οὐχ οὕτως ὁ λοιμὸς ἐπέσκηψεν, ἀλλ' ὄψιν ὀνείρου « ἰδόντες ταὐτὸ τοῦτο πρὸς τοῦ ἐπιστάντος πάσχειν ἐδόκουν, ἢ λόγου « ἀκούειν προλέγοντος σφίσιν *ὅτι δὴ ἐς τῶν τεθνηξομένων τὸν ἀρι- « θμὸν ἀνάγραπτοι εἶεν*. » (1) Παρόμοια φέρονται καὶ περὶ τοῦ ἐν ἔτει 747, τετάρτῳ δὲ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Εἰκονομάχου, ἐπισκήψαντος λοιμοῦ. Νικηφόρος ὁ Πατριάρχης ἐν τῇ Συντόμῳ Ἱστορίᾳ ἀπὸ τῆς Μαυρικίου βασιλείας, λέγει ταῦτα: « Ἐπετείνετο δὲ τὰ « τῆς φθορᾶς μάλιστα περὶ τὸ Βυζάντιον. Τεράστια δ' οὖν καὶ δεί- « ματα ἐξαπίνης ἐφαίνετο· *τύποι σταυροειδεῖς* ἔν τε ταῖς τῶν ἀν- « θρώπων στολαῖς καὶ τῶν ἱερῶν ἐσθημάτων *ἐπανέτελλον, ταῖς θύ- « ραις τε ὡσαύτως καὶ τοῖς τῶν θυρῶν σταθμοῖς*, ἃ δὴ φαινόμενα « φρίκην μεγάλην καὶ ἀπορίαν πᾶσιν ἐνέτικτεν *ὡς παραχρῆμα τὸν « ὄλεθρον μηνύοντα ἔσεσθαι*. Ὥσπερ δὲ ἐξεστηκότες τῷ δέει οἱ ἄν- « θρωποι καὶ φαντασιούμενοι ἐδόκουν αὐτοῖς *ὡς ξένοις τισὶ συνό- « δεύειν καὶ εἰδεχθέσιν ἀνθρώποις*, καὶ εἶτα ὡς γνωρίμους δῆθεν « τοῖς ἐντυγχάνουσι *προσαγορεύοντες*, καὶ τὰ πρὸς τὴν ὁδὸν ὡμιλη- « μένα ἑτέροις ἔπειτα ἀφηγούμενοι καὶ ἄλλοις φάσμασί τισιν ἐκδει- « ματούμενοι εὕρουν [ἑώρων] ξίφεσιν ἀλλήλους [ἄλλους;] τινὰς βάλ- « λοντας. » (2) Παρὰ Γεωργίῳ δὲ τῷ Κεδρηνῷ φέρονται ταῦτα περὶ τοῦ αὐτοῦ λοιμοῦ: « τῇ δὲ ιε' ἤρξαντο ἐν τῇ βασιλίδι πόλει αἴφνης « ἀοράτως γίνεσθαι ἔν τε τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἱματίοις καὶ ἐν τοῖς τῶν « ἐκκλησιῶν ἐπίπλοις *σταυρία ἐλαιώδη πλεῖστα*. Ἐγένετο οὖν ἐν- « τεῦθεν τοῖς ἀνθρώποις λύπη καὶ ἀθυμία πολλὴ τῇ τοῦ τοιούτου ση- « μείου ἀπορίᾳ.... Ἐγένοντο δὲ καὶ φαντασίαι, ὡς πολλοὺς τῶν « ἀνθρώπων ἐν ἐκστάσει γινομένους νομίζειν ξένοις τισὶ καὶ βριαροῖς « προσώποις *συνοδεύειν*, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας αὐτοῖς ὡς δῆθεν φί- « λους *προσαγορεύοντας καὶ διαλεγομένους*. Σημειούμενοι δὲ τὰ παρ' « αὐτῶν λαλούμενα ἔσχατον ἐξηγοῦντο γινόμενα. Ἑώρων δὲ τοὺς « αὐτοὺς *εἰς οἴκους εἰσερχομένους*, καὶ τοὺς μὲν τοῦ οἴκου κρεμῶν- « τας τοὺς δὲ *ξίφει τιτρώσκοντας*. Συνέβαινε δὲ τὰ πλεῖστα τῶν « παρ' αὐτῶν λεγομένων γίνεσθαι οὕτως καθὼς ᾖδον. » (3) Τούτοις παραβλητέα ὅσα περὶ τοῦ εἰς τοὺς Ἀβάρους ἐπὶ Χαγάνου ἐπιφοιτή-

(1) Προκοπ., Ἱστ. Α', β', 22 σ. 251 Bonn.
(2) Νικηφ. ΚΠ. σ. 70 Bonn.
(3) Γεωργ. Κεδρην. τ. Β' σ. 8 Bonn.

σαντος λοιμοῦ· λέγει Θεοφύλακτος ὁ Σιμοκάττας: « ἐβάλλετο ὑπὸ « στρατευμάτων ἀγγέλων, καὶ φανερὰ μὲν ἦν ἡ πληγή, ἀόρατος δὲ « ἡ παράταξις. » (1)

Ταῦτα ἀποδεικνύασιν, ὅτι αἱ περὶ Πανώλους μυθολογικαὶ παραστάσεις καὶ προλήψεις τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ διετηρήθησαν σχεδὸν ἀμετάλλακτοι ἔκπαλαι, τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς ς' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην νόσον εἰς τὴν Πανώλη ἀναφέρουσι ποικίλους μύθους καὶ πολλὰ ἄλλα ἔθνη, ἀρχαῖα καὶ νέα, ἄρια καὶ μή. Ὅτι καὶ οἱ σημῖται τῆς ἀρκτῴας Ἀφρικῆς ἐπροσωποποίουν τὸν λοιμὸν μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου μνημονευομένη καρχηδονικὴ παροιμία. (2) Ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ σημιτῶν, οἱ Χαλδαῖοι ἐπροσωποποίουν τήν τε Πανώλη καὶ τὸν Πυρετόν· (3) Ἐν δὲ τῇ βαβυλωνικῇ καὶ ἀσσυριακῇ μυθολογίᾳ ἡ Ναμτὰρ, προσωποποιία τῆς Πανώλους, λέγεται θεράπαινα τῆς « μεγάλης κυρίας τῆς γῆς, » τῆς βασιλίσσης τοῦ Ἅδου, καὶ ἐπιφέρει παντοίας νόσους. (4) Ἐκ τῶν ἀλταϊκῶν λαῶν προσωποποιοῦσιν αὐτὴν ἐπίσης οἱ Φίννιοι. (5) Φιννικὸν ᾆσμα ἐξορκίζει αὐτὴν νὰ φύγῃ εἰς τὰ χαλύβδινα ὄρη, εἰς τὴν σκοτεινὴν ἄρκτον. (6) Πάντα δὲ τὰ σλαβικὰ ἔθνη ἔχουσι πολυπληθεῖς μύθους περὶ τῆς νόσου, ἥτις συνήθως μυθολογεῖται παρθένος, ὀχουμένη ἐπὶ διτρόχου ἁμάξης. (7) Οἱ Σέρβοι δοξάζουσιν, ὅτι ἡ Kuga εἶναι γυνὴ, ἥτις κεκαλυμμένη διὰ λευκοῦ πέπλου, πορεύεται εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων· πολλοὶ εἶδον αὐτὴν καὶ ἔνιοι μάλιστα τὴν μετήνεγκον ἐπ' ὤμων ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλον τόπον. Ἐν καιρῷ ἐπιδημίας δὲν τολμῶσι νἀποκαλέσωσιν αὐτὴν διὰ τοῦ ἀληθοῦς ὀνόματός της Kuga, ἀλλὰ κατ' εὐφημισμὸν τὴν λέγουσι Kuma (κουμπάρα). Αἱ Κοῦγαι (πληθυντικῶς) διαιτῶνται ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀποστέλλει αὐτὰς εἰς τὴν γῆν, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτάνωσιν, ἢ διανοῶνται

(1) Θεοφ. Σιμοκαττ., Ζ', 15 σ. 298 Bonn.

(2) Augustin, de verbo apostolico. 168. « Punicum enim proverbium est antiquum· numum vult Pestilentia? Duos illi da et ducat se. »

(3) Fr. Lenormant, La magie chez les Chaldéens. 1874 σ. 34-47.

(4) Fr. Lenormant, Les premières civilisations τ. II σ. 89.

(5) Castrén, Finn. mythologie σ. 173.

(6) Schröter, 60 παρὰ Grimm, D. M. σ. 1141 (994).

(7) Hanusch, Slav. Mythol. σ. 322.

πονηρά. (1) Κατὰ δὲ τοὺς Βουλγάρους, ἡ Πανώλης εἶναι γραῖα, ὑπακούουσα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. (2) Ὡς διηγεῖται δημῶδες βουλγαρικὸν ᾆσμα, ἡ Πανώλης ἀπήντησέ ποτε διαβάτην εἰς ὃν ἀνήγγειλεν ἐρωτηθεῖσα ὅτι εὑρίσκεται ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ κατάστιχόν της, ἀλλὰ καμφθεῖσα ἐκ τῶν δεήσεών του, τῷ ἐχορήγησε τριῶν ἡμερῶν ζωήν, ἵνα ἀποχαιρετίσῃ τὴν οἰκογένειάν του. (3) Καὶ οἱ Ρῶσσοι μυθολογοῦσι πολλὰ περὶ τῆς λευχείμονος Πανώλους (Dzhuma). (4) Ἐν τῇ πολωνικῇ Λιτθωνίᾳ ἡ παρθένος λοιμικὴ (morowa dziewica) παρίσταται λευχείμων, πύρινον στέφανον ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς καὶ κυματίζουσα αἱματόφυρτον ὕφασμα, ἐρημοῦσα δὲ τοὺς τόπους, ὁπόθεν ἤθελε διαβῇ. (5) Ποικίλοι εἰσὶν ἀφ' ἑτέρου οἱ μῦθοι γερμανικῶν ἐθνῶν· ἡ Πανώλης ἐπιφοιτᾷ ἐν εἴδει νεφέλης, ἢ κυανοῦ ἀτμοῦ· (6) ὡς γυνὴ ἐξορκίζεται εἰς ὀπὴν τῆς ἐν τῷ νεκροταφείῳ φιλύρας, (7) ὑπὸ μορφὴν δὲ ἀνδρὸς ζητεῖ παρὰ χωρικοῦ νὰ τὴν μεταφέρῃ ἐπὶ τοῦ ἁμαξίου του εἰς τὸ χωρίον. (8) Κατὰ δὲ τοὺς σουηδικοὺς μύθους ἡ Πανώλης ἐπιφαίνεται ὡς παῖς κάλλιστος τὸ εἶδος κρατῶν ἐν χειρὶ κνῆστρον, καὶ τότε δὲν ἀποθνήσκουσιν ὅλοι· εἰς τὸ χωρίον ὅμως εἰς ὅ μετὰ ταῦτα πορεύεται ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς λοιμικῆς παρθένου, ἥτις σαρώνει διὰ σαρώθρου πρὸ τῆς πύλης τοῦ χωρίου, ἐρημουμένου τότε, διότι ἅπαντες οἱ κάτοικοι θανατοῦνται. (9) Κατὰ δὲ τοὺς νορβηγικούς, παρουσιάζεται ἡ Πανώλης εἰς τὰ χωρία ὡς γραῖα πελιδνὴ τὴν ὄψιν, ὁτὲ μὲν ἔχουσα εἶδος δικράνου, ὁτὲ δὲ σάρωθρον· ἐν τῇ τελευταίᾳ περι-

(1) Vuk Stephanovitch, Wörterbuch λ. Kuga.-Serb. Volksl. I, 149 σημ. παρὰ Grimm, D. M. σ. 1140 (994).—Dora d' Istria, Lse poésies serbes ἐν Revue des deux mondes 1865 τ. 55 σ. 523.

(2) Rosen, Bulgarische Volksdichtungen. Lpz. 1878 σ. 37.

(3) αὐτ. ἀρ. 28.

(4) Woycicki I, 51.127.130-133.159-163. παρὰ Grimm, D. M. σ. 1137-8 (992).

(5) Grimm αὐτ.

(6) Grimm, D. M. σ. 1135 (990) τ. III σ. 317.—Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Γρὶμμ συγκρ νόμενον ἢ δοξασία ταύτῃ χωρίον τοῦ Λουκιανοῦ ('Αλεξ. 36) πρόσθ.ς καὶ Γεωργ. Κεδρην., I σ. 452 Bonn. « ἀπὸ γὰρ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης ἀτμοί τινες ἀνῄεσαν, καὶ πρὸς « τούτοις ἄνεμοι καὶ αὖραι τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν ἀνιμήσεις ἀπέπνεον, ὡς νομίζειν « νεκρῶν ἰχῶρας εἶναι τὰς δρόσους. Συνεχεῖς οὖν ἐκ τούτου λοιμοὶ τὴν γῆν συνεῖχον. »

(7) Grimm αὐτ.

(8) Grimm σ. 1138 κε. (993).

(9) Afzelius, IV, 179, παρὰ Grimm τ. 1139 (993)

πτώσει οὐδεὶς τῶν κατοίκων σώζεται. (1) Ὥστε ἔν τε τοῖς σουηδικοῖς μύθοις καὶ τοῖς νορβηγικοῖς ἀνευρίσκομεν τὸ σάρωθρον τῆς Πανώλους τῶν ἑλληνικῶν, ἐκ τῆς αὐτῆς ἴσως μεταφορᾶς πλασθέν. — Ἐν ᾄσματι τῆς γαλλικῆς Βρετανίας ἡ Πανώλης παρίσταται ὡς λευχείμων γυνή. (2) Οἱ δὲ Ρωμοῦνοι τῆς Τρανσυλβανίας παριστᾶσιν αὐτὴν ὁτὲ μὲν ὡς εἰδεχθῆ γραῖαν, ὁτὲ δὲ ὡς παρθένον ἐπὶ ἅρματος ὑψηλοῦ ἐποχουμένην, περιστοιχιζομένην δὲ ὑπὸ μυριων φοβερῶν μορφῶν. (3) Τέλος οἱ Ἀλβανοί, ἀπαραλλάκτως τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ φαντάζονται τὴν Πανώλη γυναῖκα τυφλήν. (4)

Χολέρα. Αἱ τῆς χολέρας μυθολογικαὶ παραστάσεις συγχέονται ἢ ταὐτίζονται ταῖς τῆς Πανώλους. Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν ἕνα μῦθον, ὅν ἠκούσαμεν ἐν Λαμίᾳ. Εἰς τὰ 1854 ἕνας στρατιώτης, Δῆμο τὸν ἔλεγαν, ἐπήγαινεν ἀπὸ τὴν Φοῦρκα εἰς τὴν Λαμίαν. Ἀπάνω εἰς τὸ μεσημέρι ἀπαντᾷ εἰς τὸν δρόμο μίαν γρηὰ ἄσχημη, τῆς ὁποίας τὰ ἄσπρα μαλλιὰ ἔπεφταν πρὸς τὸ στῆθος, μὲ μακριὰ καὶ ξερὰ βυζιά. Τοῦ εἶπε πῶς εἶναι ἡ Χολέρα, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τὴν 'πάρῃ 'ς τὸν ὦμό του καὶ νὰ μὴ φοβηθῇ ἂν ἰδῇ ἀνθρώπους νὰ πέφτουν ἀπὸ τἄλογα, αὐτὸς μόνον ἕνα σφάχτη 'ς τὴν καρδιὰ θἀκούσῃ, ἀλλὰ γιὰ μία στιγμή. Ἐπῆγε ἐκεῖνος εἰς τὴ Λαμία καὶ ἐκεῖ τὴν ἄφησε καὶ ἐγύρισε ς' τὸ χωριό του, ὅπου διηγήθη τί τοῦ συνέβη, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπίστευαν. Ὅτε ἐγύρισε 'πίσω 'ς τὴ Λαμία εἶδεν ἀνθρώπους νὰ πέφτουν, τραβάει παραπάνω, τὸν πιάνει ἕνας σφάχτης, ἀλλὰ τοῦ πέρασε. (5) Τὴν Χολέραν τὰ δημώδη ρωμουνικὰ ᾄσματα περιγράφουσιν ὡς γραῖαν ἀνόδοντον, κάτισχνον, ὀφεοπλόκαμον. (6) Ὁ δὲ μῦθος περὶ μεταφορᾶς αὐτῆς ἐπ' ὤμων εἶναι κόινὸς καὶ ἄλλοις λαοῖς. Κατά τινα ρωσσικὴν παράδοσιν, ἡ Πανώλης ἐμφανίζεται εἰς ἕνα, λέγει αὐτῷ νὰ μὴ φοβῆται καὶ κελεύει νὰ τὴν φέρῃ ἐπ' ὤμων καὶ νὰ περιέλθῃ πάσας τὰς πόλεις καὶ πάντα τὰ χωρία. Ἐν ᾧ δὲ πάντες θνήσκουσι μόνος ὁ τῆς Πανώλους φορεὺς μένει ὑγιής. Ἐλεῶν δὲ τοὺς

(1) Grimm σ. 1140 (994).
(2) Villemarqué, I, 46—51. — Grimm σ. 1136 (991).
(3) W. Schmidt, Das Jahr u. seine Tage σ. 30-31.
(4) Hahn, Alban. Studien I σ. 163.
(5) Παρὰ τοῦ κ. Α. Σάββα.
(6) Alexandri, chants populaires de la Roumanie 1855. σ. 90.

ἵνα αὐτοῦ πάσχοντας πίπτει εἰς τὸν Προῦθον ὅπως τὴν ἀποπνίξῃ, ἀλλὰ πνίγεται μὲν αὐτός, ἐκείνη δὲ κούφη ἀνίπταται εἰς τοὺς αἰθέρας. (1) Ἐν νορβηγικῷ μύθῳ ἀντὶ πορθμείων δωρεῖται θάνατον τῷ διαπεραιώσαντι αὐτὴν ἔν τινι ποταμῷ· (2) Καὶ ἐν ᾄσματι τῆς γαλλικῆς Βρετανίας ζητεῖ ἡ Πανώλης νὰ διαπορθμεύσῃ αὐτὴν εἰς μυλωθρὸς εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην. (3) Τέλος ἐν τῇ παλαιᾷ γερμανικῇ παραδόσει, ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἡ Πανώλης ἐν μορφῇ ἀνδρὸς μεταβαίνει εἰς τὸ χωρίον ὅπερ διανοεῖται νὰ ἐρημώσῃ ἐπὶ ἀμαξίου χωρικοῦ, εἰς ὃν δωρεῖται τὴν ζωήν. (4)

Εὐλογία.—Ἡ Εὐλογία εἶναι νόσος ἄγνωστος τοῖς ἀρχαίοις, ἧς τὸ ὄνομα ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ συγγραφέων τοῦ ΙΑ′ καὶ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος. (5) Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ συνταύτισις αὐτῆς μετὰ τῆς Πανώλους ἐν τοῖς νεοελληνικοῖς μύθοις. Κατὰ τὸν Φωριέλ, αἱ γυναῖκες ὑποθέτουσιν αὐτὴν ὡς γυναῖκα τρομερὰν τοῖς νηπίοις. (6) Κατ' ἄλλην δοξασίαν ἡ *Συχωρεμένη* μοιράζει τὰς εὐλογίας καὶ εἶναι ἐπικίνδυνος ἰδίως εἰς τοὺς παῖδας. (7) Ἰδίως ὅμως φαντάζονται ὅτι τὴν νόσον προξενεῖ τριὰς γυναικῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις *περπατοῦν ἡ Βλογαῖς*, πρὸς δήλωσιν ἐπιδημίας τῆς εὐλογίας. Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι αἱ ἐπιφαινόμεναι ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τρεῖς μεγαλείμονες γυναῖκές εἰσιν αἱ ἀδελφαὶ νόσοι Πανώλης, Χολέρα καὶ Εὐλογία. Κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν ἐν Ἀθήναις προπέρισυ καὶ πέρισυ εὐλογίαν πολλὰ γύναια διηγοῦντο, ὅτι εἶδον τὴν *Βλογιὰ* ἢ τῆς *Βλογαῖς*, ὡς μίαν ἢ τρεῖς μαυροφόραις γυναῖκες. Εἷς ἀμαξηλάτης διηγεῖτο οὐ πρὸ πολλοῦ ὅτι περὶ μέσας νύκτας, ἐν ᾧ διήρχετο διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς, τὸν προσεκάλεσε μία γυνὴ μελανείμων ἐκ τοῦ μέρους ὅπου εἶναι κατακεχωσμένον τὸ ἐκκλησίδιον τῆς ἁγίας Μαύρας, τῆς προστάτιδος ἁγίας κατὰ τῆς Εὐλογίας. Ἐπιβᾶσα δὲ τῆς ἀμάξης διέταξεν αὐτὸν νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸ Φανάρι τοῦ Διογένους (τὸ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσι-

(1) Woycieki, I, 51 παρὰ Grimm, D. M. σ. 1137 (992).—Hanusch, Slav. Mythol. σ. 322-323.

(2) Grimm, D. M. σ. 1140 (994).

(3) Willemarqué ἔνθ. ἀν. παρὰ Grimm, D. M. σ. 1136 (991).

(4) Grimm, 1138 (993).

(5) Βλ. ὅσα ἐδημοσιεύσαμεν ἐν Ἑστίᾳ Ἰαν. 1883.

(6) Fauriel, Chants, pop. de la Gr. τ. Ι σ. LXXXIV.

(7) Ἑπτάλοφος Νέα τ. Β′ σ. 723.

κράτους)· ὅτε δ' ἔφθασεν ἐκεῖ εἶδε μετὰ τρόμου, ὅτι ἐκ τῆς ἁμάξης κατῆλθον τρεῖς μαυροφόραι γυναῖκες, ἀντὶ μιᾶς, καὶ ἔσπευσε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὸ ἀγώγιον. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀνεφάνησαν κρούσματα εὐλογίας ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Πλάκας, ὅπου αἱ γυναῖκες κατῆλθον τῆς ἁμάξης.—Ἄλλοι διηγοῦντο ὅτι εἶδον *τῆς Βλογαῖς* νύκτα εἰς τὴν *Σπηλῃὰ τοῦ γέρου*, πρὸς ἄρκτον τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν, παρὰ τὸ ἀρχαῖον Βάραθρον. Μία γραῖα ἐβεβαίου πέρυσιν, ὅτι εἶδε εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος δύο γυναῖκες ἀσπροφόραις, καὶ ὄχι μαυροφόραις, αἱ ὁποῖαι ἐσκέπτοντο ποῖον δρόμον θὰ πάρουν, καὶ ἐτράβηξαν ὕστερα κατὰ τὴν Κασίδα. Συνεπαίρανε δὲ πῶς θὰ ἦσαν ἡ Βλογιὰ καὶ ἡ Χολέρα, διότι δὲν ἐπέρασαν πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἠκούσθη 'βλογιὰ εἰς ἐκείνην τὴν συνοικίαν.—Ἐν γένει δὲ πολυαρίθμους ὁμοίας διηγήσεις ἐπανελάμβανον οἱ δεισιδαιμονέστεροι ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ προπαρελθὸν θέρος, ὅτε ἡ νόσος ἐλυμαίνετο τὴν πόλιν.

Ὡς ὁ ἅγιος Χαραλάμπης τὴν Πανοῦκλαν, ἡ ἁγία Βαρβάρα πιστεύεται ὅτι διώκει τὴν Εὐλογίαν. Τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ παρεκκλήσια, τὰ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ταύτης ἀφιερωμένα, συνεχῶς ἐπληροῦντο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πλήθους, τελοῦντος παρακλήσεις πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς νόσου. Καὶ ἡ ἁγία Μαῦρα ἔχει τὴν ἰδίαν χάριν· θεραπεύει δὲ οὐ μόνον τὴν Εὐλογίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐν γένει φλυκταινώδη νόσον. Ὅμως τιμωρεῖ διὰ τῶν αὐτῶν νόσων τοὺς μολύνοντας δι' ἐργασίας τὴν ἑορτὴν αὐτῆς, τῇ 3 Μαΐου. (1)

(1) Mommsen, Athenae Christ. σ. 140.—Καὶ ἐν Ζακύνθῳ ἡ ἁγία Μαῦρα θεωρεῖται προστάτης κατὰ τῆς Εὐλογίας. (Schmidt, Das Volksleben d. Neugr. I σ. 38) Ἀλλ' ὡς ἠκούσαμεν καὶ ἐν Ζακύνθῳ τὴν ἁγίαν Βαρβάραν γνωρίζουσιν ὡς προστάτιδα κατὰ τῆς Εὐλογίας· καὶ εἰς αὐτὴν ποιοῦσι λιτανείας ἂν ἐπιδημία κα αστῆ ἡ νόσος. Σώζεται μάλιστα ἐν μιᾷ οἰκίᾳ ὁ ὄνυξ τῆς Ἁγίας, καὶ σωρηδὸν προστρέχουσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ τιμαλφοῦς λειψάνου, ὁσάκις ἐπίκειται κίνδυνος εὐλογίας. Τῆς δὲ ἁγίας Μαύρας ἓν μόνον ἐκκλησίδιον ὑπάρχει καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, εἰς τὸ χωρίον «Φαγιᾶ» του δήμου Μεσογαίων.

ΜΕΛΕΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΗΓΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ ΤΟΝ Β'.

ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

Ἐπιμελητοῦ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Φεῦ, πάτρα τριτάλαινα· πόθεν πάλιν, ἢ πότε τοίους
Ἀστέρας αὐχήσεις Ἑλλάδι λαμπομένους;
(Θάλλου Μιλησίου ἐν ἐπιγράμ.)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Τῶν Μελετίου Πηγᾶ τοῦ πολυκλείτου ἐν πατριάρχαις φερομένων ἐν χειρογράφοις Ἐπιστολῶν τὰ μέχρι τοῦ νῦν γνωστὰ τεύχη εἰσὶ ταῦτα:

α') Τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Πάτμῳ γεραρᾶς μονῆς τοῦ Θεολόγου διατηρούμενον, οὗ τὴν περιγραφὴν ἐξεθέμην ἄλλοτε ἐν τῇ Πανδώρᾳ (1).

β') Τὸ ἀπὸ τούτου κατὰ τὸ 1834 ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Φαρμακάκη ἀντιγραφὲν καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας ἀποσταλέν, ὅπερ μεθύστερον μετηνέχθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ παναρίστου καὶ πολυκλαύστου μοι φίλου Σοφοκλέους Κ. Οἰκονόμου.

γ') Τὸ πρὸς χρῆσιν τοῦ μακαρίτου Βενεδίκτου Κωνσταντινίδου ἱεροκήρυκος Σμύρνης ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατμιακοῦ τεύχους τῷ 1840 ἀντιγραφὲν ὑπὸ τοῦ ἰσοψύχου μοι φίλου καὶ τῆς μονῆς βιβλιοφύλακος Ἱερο-

(1) Τόμ. ΙΔ', σελ. 609.

θέου Φλωρίδου, ἀποκείμενον δὲ νῦν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ Χάλκην τῆς Προποντίδος θεολογικῆς σχολῆς.

δ') Τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ κοινοῦ τοῦ παναγίου Τάφου εὑρισκόμενον, καθ' ἃ ἔγραψεν ὁ ἐλλόγιμος ἀρχιμανδρίτης καὶ ἔξαρχος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος Ἀθανασιάδης (1).

Ταύτῃ τοίνυν τῇ τετρακτύϊ τῶν χειρογράφων τευχῶν καὶ πέμπτον ἔγωγε προσθήσων νῦν ἔρχομαι, ὅπερ ἐκτησάμην ἐκ φιλόφρονος δωρεᾶς τῆς εὐγενοῦς μαθητρίας μου κυρίας Μοσχούδης Π. Λαδικοῦ, τῷ τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου γένει προσηκούσης, ὅς ἀπήνεγκεν αὐτὸ τῷ 1820 εἰς τὴν ἐνεγκαμένην Πάτμον. Ἔστι δὲ τοῦτο σχήματος τετάρτου, ἐκ φύλλων μὲν 492 συγκείμενον, ὑπ' ἐννέα δὲ συνηλικιωτίδων χειρῶν συμπεπηγμένον κατὰ τὰ τέλη τῆς Ιϛ' καὶ τὰς ἀρχὰς

(1) Ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως ὅ,τι περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου λέγει: **Ὁποίους δεῖ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, τούτους ἀκριβέστατα καὶ γλαφυρώτατα περιγράφει Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, γράφων συνοδικῶς πρὸς τὸν Θεόφιλον αὐτοκράτορα·** « . . . . . Ἀλλ' οἱ μὲν ἱερεῖς βίων εἰσὶν ἀγαθῶν, καὶ ψυχῶν ἐπιμεληταί, δογμάτων τε ὀρθῶν κήρυκες καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ ἐνδεῖκται· ὧν ἡ ἐπιμέλεια τὰ παχέα καὶ γήϊνα κοῦφα ἀπεργάζεται διά τε τρόπου παιδαγωγίας καὶ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ λυτρώσεως ἁμαρτιῶν καὶ χορηγίας θείων μυστηρίων, καὶ ἁγιασμοῦ ψυχῶν καὶ σωμάτων, οἷς ὁ Θεὸς κρατεῖται, καὶ τρέφεται, καὶ ἐν ἑκάστῳ αὔξει τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὔξησιν » . . . . **Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀνέγνωμεν ἐν τῷ χειρογράφῳ, τῷ περιέχοντι πλείστας ἐπιστολὰς τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ εὑρισκομένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἱεροῦ κοινοῦ τοῦ παναγίου Τάφου ὑπ' ἀριθ. 367 ».** Ἴδε Εὐαγγελ. Κήρ. 1869, φυλ. ε' καὶ ϛ', σελ. 210 ὑποσημ.]. Καί μοι θαυμάζειν ἐπὶ τούτοις ἔπεισι, πῶς ὁ ἐλλόγιμος ἀρχιμανδρίτης οὕτως ἀταλαιπώρως ἀνέγραψεν εἰς τὸν μακάριον Πηγᾶν τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην, οὐθ' ὁπωσοῦν ἐκ τῆς τοῦ περιεχομένου ἀναγνώσεως ἐνδοιάσας πρὸς τοῦτο, οὐδὲ μὴν ἐνθυμηθείς, ὅτι τῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ πανευκλεοῦς πατριάρχου τούτου ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν αὐταρχησάντων οὐδεὶς ἦν Θεόφιλος ὀνομαζόμενος, μὴ ὅτι γε εἰκονομαχία, ἧς ἐπ' ἀνατροπῇ γέγραπται ἡ παρ' αὐτοῦ μνημονευομένη Ἐπιστολή. Αὕτη μὲν γάρ, ὡς ἔκ τε τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τῆς παρατεθείσης περικοπῆς δηλοῦται, ἐστὶν οὐχὶ τοῦ Πηγᾶ, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ παρὰ τῶν τριῶν πατριαρχῶν τῆς ἑῴας λήξεως ἐν ἔτει 836 συνοδικῶς ἐπισταλεῖσα πρὸς Θεόφιλον αὐτοκράτορα τὸν εἰκονομάχον, ὑπ' ἐμοῦ δὲ πρῶτον τῷ 1864 ἀπὸ τῶν Πατμιακῶν χειρογράφων ἐν τῷ **Εὐαγγελικῷ Κήρυκι** ἐκδοθεῖσα. Ἡ δ' ἐξενεχθεῖσα περικοπή ἐστιν ἐκ τῆς Δ' αὐτῆς παραγράφου (Ἴδε φυλ. Μαΐου 1864, σελ. 111). Κἂν τῇ **Πανδώρᾳ** δὲ ὁ αὐτὸς ἀρχιμανδρίτης μνείαν ποιεῖται χειρογράφου τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης, **Ἐπιστολὰς τοῦ Πηγᾶ περιέχοντος 315, παρὰ Μελετίου τοῦ ἀρχιδιακόνου αὐτοῦ γεγραμμένας** (Ἴδε τόμ. ΙΕ', σελ. 589)· οὐ μέντοι γε διεσάφησεν εἴγε εἰσὶν αἱ αὐταὶ ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις. Ταῦτά μοι σεσημείωται οὐχὶ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀπάτης τοῦ ἐλλογίμου ἀνδρὸς (ἀνθρώπινα γὰρ ἔπαθε), ἀλλὰ χάριν τῆς τοῦ πράγματος ἀληθείας· ἐφ' ᾧ καὶ πεποιθώς εἰμι τῆς παρ' αὐτοῦ τεύξεσθαι συγγνώμης.

τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, πολλὰ δὲ καὶ ποικίλα περιέχον (1)· ἐν οἷς καὶ τοῦ σοφωτάτου Πηγᾶ, πρωτοσυγκέλλου τέως τυγχάνοντος τοῦ Ἀλεξανδρείας πατριάρχου Σιλβέστρου (2) Ἐπιστολὰς μὲν τὸ παράπαν ἀγνώστους ἑξήκοντα καὶ πέντε, Ἐπιγράμματα δὲ τριάκοντα, ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρὶ γεγραμμένας κἀκείνας καὶ ταῦτα, τουτέστιν αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ πρωτόγραφα αὐτοῦ σχεδιάσματα, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἀπό τε τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ καὶ τῶν πολλαχοῦ φερομένων περεπιγραφῶν

(1) Ἀπὸ τούτου δὴ τοῦ χειρογράφου (σελ. 740—47), οὗ λεπτομερῆ περιγραφὴν δημοσιεύσω κατόπιν, ἣν Θεὸς διδῷ, λαβὼν ἐξέδωκα τῷ 1873 ἐν τεύχει ϛ' τοῦ **Ἀθηναίου** (τόμ. Α', σελ. 369 ἐφ.) τὴν πρὸς Γρηγόριον πάπαν τὸν Θ' Ἐπιστολὴν Ἰωάννου Δούκα αὐτοκράτορος Ῥωμαίων τοῦ Βατάτση. Τῶν γεμὴν ἐκδοτῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀπαξιωσάντων καὶ τὸν προταχθέντα αὐτῆς πρόλογόν μου συνεκδοῦναι ὁλόκληρον, ἅτε δὴ τοῦ εἴδους τῶν ἀντιρρητικῶν ὄντα, καὶ τούτου ἕνεκεν ἀνοίκειον κριθέντα συγγράμματι καθαρῶς ἐπιστημονικῷ, οἷον ἦν τὸ **Ἀθήναιον**, ἐξεδόθη οὗτος μεθύστερον ὁλομελὴς μετὰ καὶ τῆς Ἐπιστολῆς ἐν τῇ τῆς Σμύρνης ὁμωνύμῳ ἐφημερίδι ἀριθ. 248—52, Ἰουλίου 13—27 τοῦ 1873.

(2) Τοῦτον ἐν ἔτει 1565 ἐπὶ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας ἀναρρηθέντα, τῷ δὲ 1586 παραιτησάμενον, διεδέξατο Πηγᾶς ὁ ἀοίδιμος. Πρὸς αὐτὸν δὲ καὶ ἡ Α' τῆς ἀνὰ χεῖρας συλλογῆς ἐπιστολὴ ἀποτείνεται. Σφάλλεται δ' ὁ ἀγαπητὸς φίλος Κωνστ. Σάθας Σωφρόνιον αὐτὸν καλῶν (Νεοελλην. Φιλολογ. σελ. 208). Ἐφείσθω δ' ἡμῖν ὁδοῦ πάρεργον διορθώσασθαι καὶ τὰ παρὰ τοῦ αὐτοῦ φίλου περὶ τοῦ Ἀντιοχείας πατριάρχου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ῥόδου μητροπολίτου Ἰωάννου πλημμελῶς εἰρημένα, ἐνδείᾳ πάντως εἰδήσεων ἀσφαλῶν. Ὁ μὲν οὖν Ῥόδου Ἰωάννης, ὃν ὁ φίλος τάττει ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι (αὐτόθ. σελ. 609), ἐπὶ Ἰωάννου ἤνθει τοῦ Κομνηνοῦ (1118—43), ὡς αὐτὸς οὗτος ἀφηγεῖται ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντι **Βίῳ καὶ πολιτείᾳ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου**. Ἀθανάσιον δέ τοι Ἀντιοχείας, **Βίον τοῦ ἁγίου Χριστοδούλου τοῦ κοινοβιάρχου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου** συγγράψαντα τῷ 1727 ἔτει, περὶ οὗ λόγος ἐν τῷ αὐτῷ πονήματι (σελ. 458), οὐδένα ἄλλον οἴδαμεν ἢ τὸν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—80) ἀκμάσαντα, οὗ φέρεται **Λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου**. Ἦν δ' οὗτος, κατὰ Λεκυιῆνον μὲν (Oriens Christian. τόμ. Β', σελ. 759) Β' τῷ ὀνόματι, τῇ δ' ἀπὸ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου διαδοχῇ ΡΕ', κατὰ δὲ τὸν ἀείμνηστον ἀπὸ Σιναίου Κωνστάντιον, ΡΙΑ' (Συγγρ. Ἐλάσ. σελ. 132). Ἀμφοτέρων δὲ τούτων αἱ μνημονευθεῖσαι συγγραφαὶ ἐν χειρογράφοις σωζόμεναι ἐκδοθήσονται, ἣν Θεὸς διδῷ, ἐν τῷ Β' Παραρτήματι τῆς Πατμιακῆς Βιβλιοθήκης. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ διορθούσθωσαν καὶ τὰ ἐν τῷ παλαιογραφικῷ πανομοιοτύπῳ τῆς ιϛ' ἑκατονταετηρίδος, τῷ παρατεθειμένῳ ἐν τόμ. Α' τῆς **Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης** αὐτοῦ (ἴδε σελ. ιϛ' καὶ 68) οὐκ ὀρθῶς ἀναγνωσθέντα· οἷον, ἐν στίχῳ γ', ἀντὶ **ἐξωνήθη**, ἀναγνωστέον **ἐξωνήθησαν**. Ἐν στίχῳ θ', ἀντὶ **ἀφέθη**, ἀναγν. **ἀφείθησαν** (εἰ γὰρ καὶ οὐχ ὁρᾶται τὸ σ συνεζευγμένον τῷ θ ἄνωθεν τῆς παραληκτικῆς συλλαβῆς, ὡς ἔχει ἐν τῷ τοῦ στίχ. γ' **ἐξωνήθησαν**, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τοὐναντίον ὑποληπτέον ἐστί· πολλάκις γὰρ οἱ παλαιοὶ ἀντιγραφεῖς, τοῦ ταχυγραφεῖν ἕνεκα τὰς λέξεις συμπτύσσοντες καὶ ἀποκόπτοντες, οὐ φαίνονται τῷ αὐτῷ

καὶ διορθώσεων. Κἀκεῖναι δὲ καὶ ταῦτα περιέχονται ἀναμὶξ ἐν σελ. 1—175. Τῶν οὖν Ἐπιστολῶν πεντήκοντα μὲν καὶ τέσσαρές εἰσιν ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι, ἓξ δὲ λατινιστὶ καὶ πέντε ἰταλιστί· τῶν δ'

χανόνι ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦντες, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἄνευ τοῦ σημῆναι τὴν τῆς ληκτικῆς συλλαβῆς ἀποκοπήν, εἴτε ἐπίτηδες, εἴτε καὶ ἐκ παραδρομῆς τοῦτο ποιοῦντες, ἠφίουν τῷ ἀναγνώστῃ ἐκ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης συνιέναι τὸ πλῆρες, ὡς ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν χειρογράφων ἰδεῖν ἐστι, καὶ πάντων μάλιστα τοῖς βασιλικοῖς καὶ πολιτικοῖς γράμμασιν). Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, ἀντὶ **ἀσημίτια**, ἀναγν. **ἀσημίτζια**. Ἐν στίχῳ ι', ἀντὶ **καλδαροπόλιον**, ἀναγν. **καλδαρόπουλον**. Ἐν στίχ. ιϐ', ἀντὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ ή, ἀνάγν. οὕτω: ἱστῶν (=εἷλκον) **λίτραν** (δηλ. μίαν)· τὸ γὰρ ἐκεῖ σημεῖον, ὅπερ ὡς ή, ἐξέλαβεν, οὐδέν ἐστιν ἕτερον ἢ τὸ τὴν λίτραν δηλοῦν. Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ παλαιότερον λάμδα κατὰ μέσον ἔχον τὸ ἰῶτα. Καὶ τοῦτο δέ μοι οὐκ ἄκαιρον δοκεῖ παρασημειώσασθαι· ὅτι τοῖς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν χειρογράφων βίβλων ἐνασχολουμένοις χρεία ἐστὶν ἐνδελεχοῦς καὶ προστετηκυίας σπουδῆς, ὅπως ἂν εὐστόχως διευκρινοῦντες τὰς συντετμημένας ἢ καὶ ἀποκεκομμένας λέξεις, ἄπταιστα παρέχωσι καὶ ἀψευδῆ τ' ἀνεγνωσμένα. Καὶ σοφοὶ γὰρ ἄνδρες, οὐμὴν δ' ἀλλὰ καὶ τῆς παλαιογραφίας τρίβωνες, ἀποσφαλέντες πολλάκις διέστρεψαν τὴν τῶν χειρογράφων γνησίαν γραφήν. Οὕτως ἐν παραδείγματι Κράμερος, ὁ ἐν τοῖς **Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις** αὐτοῦ ἐκδούς: **Ἐπιστολὰς ἀνεπιγράφους τινὸς σοφωτάτου τὰ μάλιστα**, μὴ συνεὶς τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ συντετμημένως γεγραμμένην λέξιν: **Αὐθέντα**, ἔγραψεν οὕτω: «Πανσέβαστέ μοι **αὐθὲ**» (!)· εἶτ', οὐκ οἶδα τί παθών, πάντως μέντοι γε ἑαυτοῦ ἐπιλαθόμενος, τὴν αὐτὴν λέξιν μετέβαλε προσωτέρω εἰς τὸ γελοιωδέστατον: «**Αὐλέτα** μου ἅγιε» [Ἴδε J. A. Cramer Anecd. Graeca τόμ. Γ', σελ. 158. 200 κ. ἐφ. Προσθετέον δ' ὅτι φορυτὸς ὅλος σφαλμάτων καταχραίνει τὴν περισπούδαστον ταύτην ἔκδοσιν]. Ὁ δὲ μακαρίτης φίλος Τισσενδόρφιος, ὁ ὕπατος τῆς παλαιογραφίας γνώστης, οὐχ οἷός τε γενόμενος συμβαλέσθαι τὴν ἐν χειρογράφοις συντετμημένως ἀπαντῶσαν λέξιν: **Ὑπέρπυρα** (δηλονότι τὰ ἐκ χρυσοῦ ἀπέφθου βυζαντινὰ νομίσματα), καλῶς ποιῶν ἀνεξήγητον παρέλιπεν, ὡς δυστέκμαρτον αὐτῷ δόξασαν. [Ἴδε Const. Tischendorf. Anecd. sacra et profana. Lips. 1861, σελ. 65, καὶ τὸν ἐν τέλει 6' πίνακα τῶν πανομοιοτύπων, ὑπόδ. XII D]. Ἐφείσθω μοι προσέτι παραθέσθαι ὧδε, τοῦ ἀκριβοῦς χάριν, καὶ τὰς ἐκ τῆς γενομένης μοι ἀντιπαραβολῆς τῶν ἐν σελ. 92—98 τοῦ **Βιογραφικοῦ Σχεδιάσματος** κειμένων Ἐπιστολῶν πρὸς τὸ ἐμὸν χειρόγραφον ἐξαχθείσας διαφορὰς καὶ διορθώσεις. Καὶ δὴ ἐν σελ. 93, στίχ. 8, γράφε: **νείμαντες** αὐτῷ.—10,: πατριαρχικῶν τῶν ὀρθοδόξων.—11,: καθάπερ **εὑρήσετε**.—17,: **καὶ** ὑπομνήσεσι.—21,: ἀνατολικῆς **τῶν** ὀρθοδόξων ἐκκλησίας.—25,: ἢ **ἄλλοτέ** ποτε.—31—32,: **διαφυλάττειν ὑγιᾶ** (Οὕτω γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ χρῆται συνήθως ὁ Πηγᾶς τῇ καταλήξει τοῦ λεγομένου αἰολικοῦ ἀορίστου ἐπὶ τοῦ γ' ἑνικοῦ προσώπου τοῦ εὐκτικοῦ ἐνεστῶτος).—Σελ. 96, στίχ. 4,: Ἐπειδὴ δὲ **σοῖς** ἀγῶσι.—8,: προγόνων **ἄνωθεν** ἔχεις.—9,: υἱέσι καὶ **υἱωνοῖς** καὶ τοῖς καθεξῆς **ἐκγόνοις**.—,: οἱ **Ἀλεξανδρείας**.—20,: τῷ τοῦ χρόνου αἰδεσίμῳ.—26,: καὶ **ἐκγόνους τῆς ὑμετέρας ὀσφύος** τὴν βασιλείαν **διαδεξομένους**.—31,: ἵνα **μή**.—Σελ. 97, στίχ. 23,: τὰς σὰς **θεαρέστους** πράξεις.—24,: αὐτόθεν **ὡς** ἡμᾶς.—Σελ. 98, στίχ. 13,: τὸν παναγιώτατον οἰκουμενικόν.—18,: Ἑλένης **τε** καὶ Εἰρήνης.—20,: μετὰ **πολυχρόνιον** βιοτήν.—23,: Ἐν Κωνσταντινουπόλει **κθ' Ἀπριλίου** αφϞγ'.

Ἐπιγραμμάτων εἴκοσι μὲν πεποίηνται ἑλληνιστί, πέντε δὲ λατινιστὶ καὶ ἰσάριθμα ἰταλιστί. Ἐν δ' αὖ σελίδι 249—73 περιέχονται ἕτεραι τρισκαίδεκα τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολαί, ἄλλῃ χειρὶ γεγραμμέναι, αἳ πᾶσαι, πλὴν τῆς ιϐ', εὕρηνται κἀν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι Πατμιακῷ τεύχει. Πάλιν δ' ἐν σελ. 281 — 306 ἔνεστι τοῦ αὐτοῦ περιδόξου ἀνδρός, ἄλλῃ ὡσαύτως χειρὶ γεγραμμένος, ὁ *Ἀλεξανδρινὸς τόμος περὶ τοῦ πασχαλίου*, Σιλϐέστρῳ τῷ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Ἀλεξανδρείας προςανατιθέμενος.

Ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν Ἐπιστολῶν ἀναλεξάμενος τὰς πρὸς τὸν περίπυστον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν τὸν Β' ἐπιγεγραμμένας, πλὴν τῆς πρώτης ταχθείσης, ἣ τῷ Ἀλεξανδρείας Σιλϐέστρῳ ἐπιστέλλεται, ὥςπερ καὶ ἀνωτέρω ἐν σημειώσει 4 διέλαϐον· προςθεὶς δ' αὐταῖς καὶ τὰς ἐν τῷ ἑτέρῳ τῆς μοναστηριακῆς βιϐλιοθήκης τεύχει περιεχομένας, ἑκκαίδεκα πάσας τὸν ἀριθμόν, εἰς φῶς ἐκδίδωμι, ἵνα χρησιμεύσωσιν οἱονεὶ συμπλήρωμα τοῦ *Βιογραφικοῦ Σχεδιάσματος περὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Β'*, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐνταῦθα τῷ 1870 ὁ τῶν ἐξερευνητῶν τῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους μεσῄλικος ἱστορίας προφερέστατος καὶ ἐν τοιούτοις πόνοις εἴπερ τις καὶ ἄλλος καρτερικώτατος Κωνσταντῖνος Σάθας.

Ἐχομένως δὲ τούτων ἔταξα ἑτέρας ὀκτώ, εἰς τοὺς γεννήτορας αὐτοῦ καὶ τοὺς αὐτοκασιγνήτους ἀναφερομένας· μεθ' ἃς καὶ *Θρῆνον* αὐτοῦ ἐπὶ τῷ Ἱερεμίου θανάτῳ, περιεχόμενον καὶ τοῦτον ἐν σελίδι 740—40 τοῦ ἐμοῦ χειρογράφου. Καὶ ἔστι μὲν ὁ Θρῆνος ἀνεπίγραφος ἐν τῷ τεύχει, ἀλλὰ παλαιά τις σημείωσις ἐπὶ τῆς ᾤας αὐτοῦ φερομένη λέγει ταῦτα: «*τοῦ κὺρ μελετίου πατριάρχου ἔνι οὗτος ὁ θρῆνος, ἴσως* (*εὖ οὐκ οἶδα τἀληθες*), *πρὸς τὸν κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην, ὡς οἶμαι*»· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν σελίδι 304 ἀπαντᾷ καὶ ἄλλη τις τῆς αὐτῆς χειρὸς σημείωσις, φέρουσα καὶ χρόνον τὸ 1672, ἐκ τούτου δὴ ἀγόμενος ὁ ἀείμνηστος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, οἰκείᾳ χειρὶ παρεσημειώσατο ταύτην τὴν εἰκασίαν: «*οὗτος Παΐσιος ὁ Ἀλεξανδρείας δοκεῖ μοι ἐστὶν ὁ γράψας ταῦτα*». (Ἐπατριάρχησε δ' ὁ Παΐσιος τῷ 1663 — 78). Πλὴν ἀλλ' ὅ,τι με ἔπεισεν εἰς τὸν ἀοίδιμον Πηγᾶν ἀναγράψαι τὸν Θρῆνον, ὁ χαρακτήρ ἐστι καὶ ἡ ὑφὴ τοῦ λόγου, ἐξ ὧν ὡς *ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, διαγνοίη ἄν τις τὸν ἄνδρα.

Τελευταῖον δὲ προςέθηκα καὶ τὰ ἑξῆς, ἤτοι: γράμμα συγχωρητικὸν τοῦ Ἱερεμίου (ὅπερ ὡς περιλαμβανόμενον ἐν ταῖς τοῦ Πηγᾶ ἐπιστολαῖς, δῆλον ὅτι καὶ ὑπ' αὐτοῦ συντέθειται), καὶ Ῥασβάνου τινός, ἀνδρὸς λουθηρανοῦ, ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτὸν πατριάρχην περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ τῶν εἰκόνων· ἥτις ὅμως εὕρηται ἀτελής, τρία ἐφεξῆς φύλλα τοῦ χειρογράφου ἄγραφα παραλιπόντος τοῦ ἀντιγραφέως. Σκοπείτωσαν δ' ἄλλοι ὅστις εἴη ὁ ἑλληνιστὴς οὗτος (οὗ ἡ γλῶσσα οὐκ ἀπήλλακται τῶν τῆς ξενοφωνίας κηρῶν)· οὔτε γὰρ ἐν τοῖς: **Acta et scripta theologor. Wirtembergens. et patriarch. Constantinopol.** κτλ. [Wirtemberg. 1584], οὔτε ἐν τῇ *Κρουσίου Τουρκογραικίᾳ*, οὔτε μὴν ἐν τῷ *Γεδεὼν τοῦ Ἱεροσολυμίτου Κριτῇ τῆς Ἀληθείας*, οὔτ' ἐν τοῖς πλείστοις Λεξικοῖς τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν εὗρόν τι περὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ δοκεῖ οὐ τῶν νωνύμων ὁ ἀνὴρ εἶναι.

Ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ προςτίθενται καὶ τρεῖς λελιθογραφημένοι πίνακες περιέχοντες πανομοιοτύπως τὰς ὑπογραφὰς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος πατριαρχῶν, Μελετίου, Ἱερεμίου (1) καὶ Σιλβέστρου, μεταληφθείσας ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς ἐν Πάτμῳ ἱερᾶς μονῆς διατηρουμένων καὶ ἐν τοῖς ἀριθ. 38, 37 καὶ 43 κατατεταγμένων σιγιλλίων. Ἔχουσι δ' οὕτω:

† *Μελέτιος ἐλέῳ Θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης ὁ ἐπιτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως.*

† *Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης* †.

† *Σίλβεστρος ἐλέῳ Θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας.*

Ἔρρωσθε οἱ ἐντυγχάνοντες.

Ἀθήνησι Μαΐου φθίνοντος ͵αωπγ'.

(1) Πανομοιότυπον τῆς τούτου ὑπογραφῆς ἐξέδωκεν ὁ φίλος Σάθας ἐν ἀρχῇ τοῦ Παραρτήματος τοῦ **Βιογραφικοῦ Σχεδιάσματος** ἀπὸ τῶν ἄνω μνημονευθέντων **Acta** κτλ. σελ. 143 λαβών· ἀλλ' ἐπειδή ἐστί πως παρηλλαγμένη, τούτου ἕνεκα δεῖν ἔγνων πιστὸν πανομοιότυπον αὐτῆς σὺν ταῖς δυσὶν ἄλλαις παραθέσθαι ἐνταῦθα.

Α'.

(σ. 51*)

Τῷ δεσπότῃ μου τῷ παναγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοὴν ὁ Μελέτιος.

Ἐλύπησεν ἡμᾶς τὰ σὰ γράμματα, ὦ δέσποτα καὶ πάτερ, δι' ὧν ἡμῖν τὴν ἐν Κυρίῳ μετάστασιν ἐμήνυσας τῶν μακαρίων ἐκείνων ψυχῶν, τῆς τε μητρὸς Εὐγενίας σὺν τῇ ὁσιωτάτῃ καθηγουμένῃ, καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀναστασίας σὺν τῷ κὺρ διακόνῳ, καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐλύπησε. Τί γὰρ ἄλλο τέξειε λύπη ἢ λύπην, ἢ τί ἄλλο παθεῖν ἡμᾶς ἔδει, μητέρων ἀθρόον κατὰ Θεὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν τε καὶ ἀδελφῶν ἐν ταὐτῷ χαλεπὸν θάνατον ἐνηχουμένους; Τέθνηκεν ἡμῶν ἡ μήτηρ· τεθνήκασιν αἱ ἀδελφαί, τὸ κλέος καὶ κῆδος τοῦ μοναστηρίου, αἱ τροφοὶ τῶν πτωχῶν, τῶν ξένων οἱ ἀντιλήπτορες· τέθνηκεν ἡμῖν ὁ καλοκἄγαθος ἀδελφὸς ἱεροδιάκονος, ὁ πιστὸς, καὶ οἰκονόμος, καὶ ὑπηρέτης, καὶ υἱὸς τῆς θείας σου κεφαλῆς. Καὶ πῶς ἡμᾶς οὐ λυπήσει ταῦτα τὰ λύπης πάσης ἀνάμεστα; πῶς δὲ καὶ οὐ λυπήσει μετὰ σφοδρότητος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, τὸ αἰφνίδιον, τὸ ἀθρόον, τὸ ἀφειδὲς, ἡ τῶν προσώπων καλοκἀγαθία, τὸ χρήσιμον; Ταῦτα γὰρ πάντα τῆς ἀθυμίας τὰ κύματα. Τί δὲ, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ μόνοι τι περιδέξιον ἀφῃρέθημεν, ἀλλὰ ἅπασα ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία, καὶ αὐτὸ τὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς κατ' Αἴγυπτον σεμνεῖον ὁ μέγας Γεώργιος (1)· τοῦτο γὰρ, εἰ καί τι ἄλλο, κόσμον ἅπαντα ἀπεκείρατο κηδεμονίας τε καὶ κλέους. Ἄλγος καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τῆς ἡμετέρας ἀθυμίας τῆς πολλῆς τε καὶ μεγάλης. Ὅσον γὰρ παρόντα εὐφραίνει τὰ ἀγαθὰ, τόσον λυπεῖ ἀπολλύμενα. Ἐμὲ δὲ καὶ τῆς σῆς φιλαν[θρωπίας] ἡ λύπη κατάγχει, οὐ λυπεῖ μόνον. Ἦν οὐχ ἱκανὸν τὸ βαθὺ γῆρας καὶ ἡ νόσος πιέζειν ἄνδρας, ἀλλ' ἐδεήθημεν καὶ λύπης τῆς ἀπὸ τῆς ὑστερήσεως τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῶν· Ἐντεῦθεν οὖν ἡμεῖς διπλῶς τε καὶ τριπλῶς ἀνιώμεθα, ἐν τηλι-

(*) Ὁ ἐν μηνίσκοις περίκλειστος ἀριθμὸς σημαίνει τὴν σελίδα τοῦ παρ' ἐμοὶ χειρογράφου.

(1) Τὸ ἐν τῷ **Ἐσκὶ-Μισὶρ** ἔτι καὶ νῦν σωζόμενον μοναστήριον λέγει.

καύτῃ τε περιϊστάμεθα ἀθυμίᾳ, ὡς οὐ ῥᾴδιον ξυνορᾶν, πότερον, σοῦ τὴν θείαν κεφαλὴν, ἢ αὐτοὺς ἡμᾶς παραμυθήσασθαι· *ἀλγῶ* γὰρ ὄντως οὐ *τὴν κοιλίαν*, τὸ προφητικὸν (1), ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ σπλάγχνα καὶ φίλον ἦτορ, καὶ τὸ δὴ δεινὸν, ὅτι οὐκ ἔχω πῶς κατ' ἀξίαν ἀποκλαύσω τὴν συμφοράν. Αἴ αἴ θάνατε, πῶς τὰ ἡμέτερα δεινῶς διατίθης; πῶς καθαρπάζων τοὺς τελευτῶντας συναπαρπάζεις καὶ τῶν σωζομένων τὸ πλεῖστον μέρος; κἀκείνους μὲν τέφρᾳ καὶ τάφῳ κατακαλύπτεις, τῆς φίλης ἀποσχοινίσας ζωῆς· τούτους δὲ πάλιν λύπῃ ποντίζεις, τῶν φίλων αὐτῶν διαχωρίζων, καὶ λείψανα μὲν τιθέμενος τοὺς ποτὲ ζῶντας, παραπλησίως δὲ λειψάνοις τοὺς ζῶντας ἔτι, ξυναποπνέοντας σχεδὸν ἐκείνοις τῷ δέει καὶ τῇ λύπῃ, καὶ τοσοῦτον μόνον ζῶντας, ὅσον θανάτου αἰσθάνεσθαι (τί γὰρ ἄλλο ζωὴ ἐν λύπῃ, ἢ ζῶν θάνατος, δι' ὅν καὶ πάσχουσι τὰ χαλεπά;). Ἀλλὰ τοιαύτη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ συστροφή· ταῦτα τοῦ θανάτου κατεργάζεται τὸ δρέπανον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐπεισαχθὲν ἡμῖν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν συμφορὰν κλαίειν ἀνθρώπινον, καὶ τοῖς ἐκ τῆς συμφορᾶς συμβᾶσι παραμυθίαν ἐφευρεῖν οὐκ ἄμουσον, φέρε, δέσποτά μου, κἀνταῦθα (2), χριστιανοπρεπῶς τὰ οἰκονομηθέντα φέρωμεν, εὐχαριστοῦντες τῷ οἰκονομοῦντι. Ἴσως γάρ τοι τὰ καθ' ἡμᾶς, δέσποτα, καθάρσεως πλείονος (3) τῆς διὰ πυρὸς (τῶν λυπηρῶν, φημὶ) δεόμενα, καταδικάζεται πάσχειν καὶ ἀκούσια πρὸς τοῖς ἑκουσίοις, ἅπερ ἠσπασάμεθα τὸν σταυρὸν ἀράμενοι· καὶ ταῦτα πρὸς τοῦ τὰ πάντα ἐπισταμένου καὶ συμφερόντως διοικοῦντος. Ὅτι γὰρ καὶ δίκαιοι *ἁρπάζονται, μὴ κακία ἀλλάξῃ αὐτῶν τὴν σύνεσιν* (4), μεμαθήκαμεν· ὅτι δὲ καὶ δικαίους ἐνταῦθα ζωῆς λειπομένους, ὡς ἐν χωνευτηρίῳ (5) τοῖς λυπηροῖς, καθαίρειν δοκιμάζει ὁ Κύριος, παντί που δῆλον, ἵνα *ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς ἀναλάμψωσι* (6). Φέρωμεν οὖν τοῦ πάντων δεσπότου τὴν οἰκονομίαν εὐχαρίστως, καὶ *μὴ λυπώμεθα ὡς οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως* (7). Εἰ δὲ καὶ δεήσειε τὰς χρείας ἀναπληρῶσαι τῶν ἀπελθόντων, κατορθωθήσε-

(1) Ἱερεμ. δ', 19.
(2) Τὸ χειρόγρ. **κἀνταῦτα.**
(3) Ὠσ. **πλειῶνος.**
(4) Σοφ. Σολ. δ', 11.
(5) Τὸ χειρόγρ. **χορευτηρίῳ.**
(6) Σοφ. Σολ. γ', 7.
(7) Α' Θεσ. δ', 13.

ται ἡμῖν, εἴποτε Θεὸς νεύσειε σαῖς, δέσποτά μου, εὐχαῖς· εἰ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν ὁ αὐτὸς τῆς ἀπειλῆς θάνατος ἐθέρισεν οὐκ ὀλίγους τῶν φιλτάτων, καὶ δὴ καὶ τῶν μοναζουσῶν, κατέλιπε δ' ὅμως ὁ Θεὸς σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ (1)· διὰ γὰρ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν πανωλεθρίαν οὐ κατεψήφισεν, ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα τῶν πάλαι. Ὑπόμεινον μόνον μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ τελέως ἡ ὀργὴ Κυρίου· ἀκμὴν γὰρ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν, εἰ καὶ ἐλπίζομεν παρὰ τῆς ἀγαθότητος τοῦ φιλανθρώπου ἀπαλλαγὴν τῆς ἀπειλῆς (2). <Τῶν δεινῶν τοίνυν παρελθόντων . . υσον ὡς δῆθεν ἀπὸ . . τοῦ, ἵνα μὴ φανῶμεν . . περὶ τούτων [γε]γραφότες· μήνυσον οὖν ἵνα [εἴ τι]νές εἰσι μονάζουσαι, ἢ [καὶ ἐ]πιποθοῦσαι μονάσαι, [π]ρὸς ἡμᾶς ἔλθωσιν. [Εἰσὶ] γάρ τινες παρ' ἡμῖν [ἐν σ]υνέσει καὶ τιμῇ, ἐπιτήδειοι [πρὸς] ὑπηρεσίαν τοῦ σεμνείου, [καὶ] εἰς κατάστασιν τῶν ἐκεῖ. [Εἰ] δέ τις καὶ μένει ἀδελφὸς ἄξιος [ἱερουρ]γίας, καίπερ [νέος;] πάνυ τῇ ἡλικίᾳ, μηδὲ τῇ παιδείᾳ [π]ροβεβηκώς, ἐμοὶ μὲν εἰς [τά; π]ολλὰ περιδέξιος, ὅμως [μέντοι;] καὶ τοῦτον εἰς σὴν ὑπηρεσίαν [εἰ βούλει;], δέσποτα, κάλεσον. Ἐγὼ γὰρ καὶ τοῦτον κἀκείνας πειράσομαι ὡς ὑμᾶς πέμψαι, ἐν τούτῳ γοῦν τὴν συμφορὰν παραμυθησόμενος τὴν αὐτόθι· ἡμῖν δὲ ἄλλους ἴσως ἀποστελεῖ Κύριος καὶ εὐδοκήσει τῆς ἀπειλῆς ἀπαλλάξαι.>

Παρακαλοῦμεν τὴν σὴν θείαν κεφαλὴν μὴ διὰ λήθης ἡμᾶς ἄγειν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Κύριον ἐντεύξεσιν. Αὐτός σου τὸ ἔνθεον γῆρας ὑποστηρίζοι, δέσποτα καὶ πάτερ.

Ἔρρωσθε οἱ ἐπίλοιποι ἐν Κυρίῳ.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, μηνὸς δευτέρου ὀγδόῃ ἐπ' εἰκάδι φθίνοντος, ἔτους ἀπὸ σωτηρίας αφπά.

(1) Ἴσως παρὰ τό: Καὶ οὐκ ἐλάλησε Κύριος ἐξαλεῖψαι τὸ σπέρμα Ἰσραήλ. [Δ' Βασ. ιδ', 27].

(2) Τὰ ἐν μηνίσκοις γωνιώδεσιν ἐφεξῆς περικλειόμενα φέρονται ἐπὶ τῆς τοῦ χειρογράφου ᾠας ἐν προσθήκης μέρει· μικροῦ δεῖν ὅμως ἐξίτηλα τὰ πάντα ἐποίησεν ἔνθεν μὲν ἡ νοτίς, ἔνθεν δὲ ἡ τοῦ βιβλιοβέτου κοπίς. Διὸ καὶ ἐπειράθην ἀναπληρῶσαι ἐνιαχοῦ τὰ ἠφανισμένα.

Β'.

(σ. 85)

Ἱερεμίᾳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, δεσπότῃ καὶ πατρὶ ἐν Κυρίῳ θειοτάτῳ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοήν.

Πάνθ' ὅσ' ὅσια καὶ καλὰ εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ ἐσχάτως ἔχομεν τάξεως, δέσποτα καὶ πάτερ, τῇ θείᾳ σου κεφαλῇ, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰς εἶναι καὶ πολλὰς τῆς θεοφιλοῦς σου βιοτῆς τὰς ἡμέρας. Οὕτω γὰρ ἐλπίζομεν τὰ τῆς Ἐκκλησίας εὖ ἕξειν· τὰ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἤδη χαλεπῶς ἄγαν διακειμένης, καὶ πανταχόθεν ἐπιρρεπούσης εἰς τὴν ἐπὶ τὰ χείρω μεταβολήν, καθεύδοντος πάλιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀπόπειραν τῆς ἡμετέρας καὶ σπουδῆς καὶ πίστεως. Ἀλλ' ἄλλοτ' ἴσως καὶ ἄλλως περὶ τῶνδε· οὐ γὰρ ἐπιστολῆς ὁ φόρτος. Νῦν δὲ ἀπαίρων, ξὺν Θεῷ, τῶν τῇδε ἄρχων τις τῶν ἡμετέρων, τῶν κατ' Αἴγυπτον, τὸ γένος ἐπίσημος (ἔστι γὰρ ἐκ τῶν τοῦ κὺρ Ναστράλα), ὄνομα δὲ τῷ ἀνδρὶ Γεώργιος· οὗτος οὖν ὡς ὑμᾶς ἐρχόμενος, συστατικῶν δεῖσθαι ᾠήθη ἐπιστολῶν. Τοῦτο δέ, εἰ καὶ περιττὸν πρὸς τὰ θεῖά σου σπλάγχνα, ὅμως οὐκ ἠδυνήθημεν τὸν ἄνδρα ὑπεριδεῖν ἄμοιρον τῶν, ὧν ἀπῄτει γραμμάτων. Ἅπερ οὖν αὐτὸς ᾐτήσατο, ἡμεῖς ἐδώκαμεν· εἰ δὲ μὴ μάτην, δείξει σου ἡ θεία ψυχή.

Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, δέσποτα καὶ πάτερ.

Ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης, Μουνυχιῶνος δ' φθίνοντος, ἔτει σωτηρίῳ ͵αφπϐ'.

Ἐλάχιστος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς
Μελέτιος πρωτοσύγγελος (1) Ἀλεξανδρείας ὁ Κρής.

(1) Καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς οὕτω γράφει τὴν λέξιν ταύτην· δίδωσι δὲ τὸν περὶ τούτου λόγον ἔν τινι τῶν πρὸς Παΐσιον τὸν Ζακύνθιον ἐπιστολῶν αὐτοῦ, κειμένῃ ἐν σελ. 152 τοῦ χειρογράφου, ἐχούσῃ δὲ ὡς ἑξῆς: «Τῷ αὐτῷ [ὁσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς Παϊσίῳ τῷ Ζακυνθίῳ]. — Πολλά σοι κἀγαθὰ γένοιτο, Παΐσιε, πρὸς Θεοῦ· ὡς με συγγελᾶν πεποίηκας τῇ τοῦ ἐμοῦ **Συγγέλου** εἰς τὸ σὸν **Σύγκελον** ἐπανορθώσει· τὸ μὲν γὰρ **Συγκελευστὴν** (τὸ **Σύγκελον**), τὸ δὲ **Συγγελαστὴν** (τὸ **Σύγγελον**) πα-

Γ'.

(σ. 100)

Ἱερεμίᾳ τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, δεσπότῃ καὶ πατρὶ θείῳ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοήν.

Ἄριστον μὲν ὕδωρ ἐκεῖνος ἔφη (1), τὸ εὔχρηστον τοῦ στοιχείου στοχαζόμενος· αἱ πηγαὶ δὲ τοῦ Πνεύματος οἷαι; οὐ γὰρ καθαίρουσι σωμάτων, ἀλλὰ ψυχῶν ῥύπους· οὐδ' ἀρδεύουσιν ὕλας, ἀλλὰ ψυχὰς ἐκείνων ἀπείρω κρείττους· διὸ καὶ ζῶν ὕδωρ τὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ἀλλόμενον. Ἐκεῖθεν οὖν καὶ αὐτοὶ διηντληκότες τάδε τὰ νάματα, εἰς ἡμᾶς [γρ. ἴσ. *ὑμᾶς*] ἀποδίδομεν, τὰς θαλάσσας τοῦ Πνεύματος. Οὐ γὰρ εἰκῇ περιρρέουσιν ὑμᾶς, ὦ δέσποτα καὶ πάτερ, οἱ ποταμοί· ἐμφαίνει δὲ τὸ σχῆμα τὸ ἐνυπάρχον τῆς χάριτος. Ἡμᾶς δὲ καὶ ἡ παροιμία

μιστέναι ἔφης τὸν γραφόμενον. Ἐγὼ δὲ ταυτηὶ ἐπεγέλασα ἢ συνεγέλασα τῇ μεταμορφώσει· μεταμόρφωσιν γὰρ εἴποιμ' ἄν· μεταπλάττει γὰρ ἀπὸ **Συγγέλου Συγγελαστὴν** παραδόξως, βουλομένη εἰς **Συγκελευστὴν** μεταμορφῶσαι τὸ **Σύγκελον**. Εἰπέ μοι, πότερον ἐγγύτερον τῷ **Ἀγγέλλαι**, τὸ **Σύγγελος** ἢ τὸ **Συγγελαστής**, ἢ καὶ τὸ **Σύγκελος**; Τὸ δὲ **Ἀγγέλλαι**, ὅτι τὸ διὰ λόγου κελεύειν σημαίνει, ῥᾷστ' ἂν ἐπιγνοῖεν γραμματικῶν παῖδες. Εἰπέ μοι, πότερον εὐπαραγωγότερον ἀπὸ τοῦ **Ἀγγέλλω**, τὸ **Σύγγελος**, ὥσπερ ἄγγελος, ἢ τὸ **Σύγκελος**, τὸ **συγκελευστής**; Ἂν γὰρ ἀπὸ τοῦ **Κελεύω** παράγεις, ὡς φής, **Συγκελεὺς** εἴποις ἂν οἰκειότερον, ὡς ἀπὸ τοῦ **Βασιλεύω, Βασιλεύς**. Ἀλλὰ καὶ ποίαν κοινωνίαν ἔχει μετὰ τοῦ **Συγγελαστοῦ**, ὃν ἔφης, ὁ **Σύγγελος**, ἢ πῶς ἀπὸ τοῦ **Γελάω** παράγεται ὁ **Σύγγελος**; Πλήν, εἴ σοι δοκεῖ διαγραπτέον τὸ **Σύγγελος**, ὑπακουόσω γε ἔγωγέ σοι διορθούμενος τοῦ πινώμιον [γρ. τοὐπωνύμιον], εἰ καὶ σὺ τοὔνομα τὸ σὸν ἐπιδιορθώσῃς καὶ γράψῃς **Παΐσιαν** τόν, ὃν γράφεις **Παΐσιον**. Ἀλλὰ τοῦτο ἂν συγγνώμης δόξειεν ἄξιον (τὸ δηλονότι βουληθέντα σε διορθῶσαι τὰ διορθώσεως ἀνενδεῆ, γεγονέναι διορθώσεως ἐνδεᾶ), ἐπείπερ αὐτοσχέδιον τοὐπιχείρημα κτλ. ». Ἀλλ' εἰ μὲν παίζων ἔγραφε ταῦτα ὁ μεγακλεὴς ἀνήρ, καλῶς ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα· εἰ δὲ σπουδάζων, ἀπροςδιόνυσα νὴ Δία τὰ εἰρημένα καὶ οὐδαμῶς πρὸς ἀνδρὸς σοφίᾳ λιπαρᾷ πεπυκασμένου, καὶ τῆς λατινίδος μάλιστα φωνῆς ἐγκρατεστάτου. Ὅτι γὰρ τὸ **Σύγκελλός** ἐστιν ἐκ τῶν φίλων τοῖς Βυζαντινοῖς ἑρμαφροδίτων συνθέσεων, ἤτοι ἐκ τῆς **Σὺν** καὶ τοῦ λατιν. Cella (ἑλ. Οἰκίσκος· ὅθεν τὸ τῆς συνηθείας **Κελλίον** καὶ **Κελλάριον**), τοῦτο παντί που δῆλον. Σημαίνει ἄρα ἡ λέξις τὸν σύνοικον, ἤ, ὡς ἂν εἴποι τις, κατὰ τὸ γλωσσικὸν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς ἰδίωμα, τὸν **παρακοιμώμενον** τῷ πατριάρχῃ.

(1) Πίνδ, Ὀλυμπ. ά. 1.

παροτρύνει, *εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ὕδατα παιδεύουσα τρέχειν* (1). Δεξάσθω τοίνυν ἡ θεία σου ψυχὴ, τὸ μέγα καὶ ἀχείμαστον πέλαγος τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, τὰς ἡμῶν ψεκάδας, καὶ βασανισάτω μήπου τίς πω πικρίας ἐπειςροὴ παρειςέδυ. Ἐπιδιορθώσασα δὴ, εἴπου τι δέῃ, καὶ δοκιμάσασα δὲ, ἀποδιδότω τῷ κομισαμένῳ· δῶρον γὰρ ἐκρίναμεν τόν δε τὸν πόνον πέμψαι τῇ παναρέτῳ Ναβάρρας βασιλίσσῃ, ὡς ὑπεσχέθημεν (2).

Ἐρρώσθω ἐν Κυρίῳ ἡ θεία σου κεφαλή.

Μαιμακτηριῶνος δ΄ ἐπὶ εἰκάδι φθίνοντος, ἔτει σωτηρίῳ ͵αφπβ΄.

Ὁ Μελέτιος.

(1) Ἄγνωστός μοι ἡ παροιμία. Παρὰ Σουίδᾳ καὶ Γρηγορίῳ τῷ Κυπρίῳ [Β΄. 67] εὕρηται αὕτη: «Θαλάττῃ ἐκ χαράδρας ὕδωρ: ἐπὶ τῶν τοῖς μεγάλοις τὰ μικρὰ προςφιλοτιμουμένων».

(2) Τὴν Μαργαρίταν λέγει, πρὸς ἣν ἐπιγέγραπται καὶ ἡ ἐν σελ. 71 τοῦ χειρογράφου φερομένη, κατωτέρω δὲ δημοσιευομένη ἐπιστολή. Τὸ δὲ μνημονευόμενον δῶρον οὐδὲν ἂν εἴη ἕτερον ἢ ἡ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσα **Ὀρθόδοξος Διδασκαλία**, περὶ ἧς καὶ ἡ παροῦσα πραγματεύεται ἐπιστολή, ὡς εὑρόν που τῶν ἀποσημειώσεών μου. Ταύτην δὲ τύποις ἐξέδωκε Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης τῷ ͵αψξθ΄ ἐν Ἰασίῳ. Ἦν δὲ ἡ Μαργαρίτα Γαλλὶς τὸ γένος, θυγάτηρ μὲν τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Β΄ καὶ Αἰκατερίνης τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς Λαυρεντίου Β΄ τοῦ ἐκ Μεδίκων, δουκὸς τοῦ Οὐρβίνου, γεννηθεῖσα τῷ 1552 Μαρτίου 14, ἔσχατος δὲ γόνος τυγχάνουσα τοῦ Οὐαλεσιακοῦ οἴκου (Valois). Συζευχθεῖσα εἰς γάμον τῷ πρίγκιπι Ἐρρίκῳ, τῷ μετὰ ταῦτα μὲν τῆς Ναβάρρας, εἶτα δὲ τῆς Γαλλίας βασιλεῖ, Δ΄ μὲν τῷ ὀνόματι, Μεγάλῳ δ' ἐπιλεγομένῳ, ἀνεφάνη ὡς ἥλιος ἐν τῇ βασιλείῳ αὐλῇ, κατὰ Βραντώμιον (Pierre Brantôme) ἐν τοῖς αὐτοῦ Ἀπομνημονεύμασιν. Ἦν γὰρ ἐξόχου πνεύματος γυνὴ, ἔν τε λόγοις διαπρεπὴς καὶ ταῖς τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν συνδιατριβαῖς προςκειμένη, θαυμασίαν τε κεκτημένη εὐχέρειαν περὶ τὸ συγγράφειν ἔμμετρα καὶ πεζά, ὡς μαρτυροῦσι τὰ καταλειφθέντα Ποιήματα αὐτῆς καὶ Ἀπομνημονεύματα, ὑπ' Αὐγήρου τοῦ Μωλέοντος (Auger de Mauleon) ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1618. Ἔρωτες μέντοι ἀθέμιτοι τὴν ἐγγάμιον αὐτῆς διασαλεύσαντες σωφροσύνην προὐκάλεσαν τὸν ἐγκλεισμὸν αὐτῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Οὔξου (Usson), πολίσματος τῆς Ἀρουερνίας (Auvergne), ἐν ᾧ διέμεινε μέχρι τοῦ 1605, ὁπότε ἀπολυθεῖσα ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους. Κατέλυσε δὲ τὸν βίον τῷ 1615 Μαρτίου 27. Τὸν περὶ τῆς βασιλίδος ταύτης πλείω εἰδέναι βουλόμενον παραπέμπομεν εἰς τοῦ Louis Moreri τὸ Grand Dictionnarie Histor. τόμ. Β΄, σελ. 469 καὶ Δ΄, σελ. 94 τῆς τοῦ 1718 ἐκδόσεως, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Histoire de la reine Marguerite de Valois κτλ. par M. A. Mongez. Par. 1777. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὴν ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ ἀνδρός ἐστιν αὕτη:

Μαργαρίτῃ τῇ ὑψηλοτάτῃ αὐγούστῃ, τῇ βασιλίσσῃ Ναβάρρας, ἔλεος καὶ κλέος ἀκήρατον παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἐξέκαυσεν ἡμᾶς εἰς εὐλάβειαν ἄπειρον, τῶν ἐν σοὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος τοὺς ἀκαμάτους πόνους τοὺς ἀμφὶ τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν, καὶ τῆς εὐκόσμου πολιτείας τὸ

Δ'.

(σελ. 116)

Ἱερεμίᾳ τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, πατρὶ καὶ δεσπότῃ θειοτάτῳ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοήν.

Ἔστι καὶ τοῦτο τῶν δυςφορωτάτων, καίπερ παλαίτατον τὸ πάθος, δέσποτα καὶ πάτερ, εἶναί τινας χριστιανοὺς μὲν τὴν προςηγορίαν, οὐδὲν δ' ἧττον ἢ χριστιανούς, οἵ, πρὸς τῷ ἀπηλγηκέναι πρὸς κακίαν, καὶ δεινῶς φέρειν τῶν σφῶν αὐτῶν πονηριῶν τοὺς ἐλέγχους, ἤδη καὶ κατὰ τῶν παιδευόντων ἀνθίστανται· ὁμοιότροπα τῷ ἀρχεκάκῳ ἀλάστορι· μώλωπες γὰρ καὶ σφίσιν οἱ ἔλεγχοι. Τοιοῦτοί τινες εὑρίσκονται καὶ παρ' ἡμῖν οὐκ ὀλίγοι. Καὶ τοὺς μὲν ἱκανῶς στηλιτεύει πού τις τῶν Δυτικῶν: Bonis, λέγων, nullos esse meliores· malis nullos

φιλάνθρωπον ἐκδιηγούμενος Φραγγίσκος ὁ Καμούζιος, ὢ οὐ Κλεοπάτρα τις νέα σύ, ἀλλὰ κλέος τῷ ὄντι καὶ πατρίδος καὶ πατέρων τῶν πολυκλείτων νέον τε καὶ ἀειθαλές· καί σου εὐδαίμων ἡ ἀρχή, εἴγε, κατὰ Πλάτωνα [Πολιτ. Ε', σελ. 473], τότε εὐδαιμονοῦσιν αἱ ἀρχαί, ὁπόταν ἢ φιλοσοφοῦσιν οἱ ἄρχοντες, ἢ ἄρχουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες. Εἰκότως μὲν ὢν θαυμαστὸς ἐπὶ σοφίᾳ Σολομών, ὅτι καὶ βασίλισσα Νότου οὐκ ἀπηξίωσεν ἐπιφοιτῆσαι [Γ' Βασ. Ι'.—Β' Παραλ. Θ']. Ἀξιάγαστον δὲ καί σου τὸ μεγαλοφυές, ὅτι τὴν φύσιν ἐκβιασαμένη τὴν γυναικείαν εἰς ἀνδρείαν οὐκ ἀφιλόσοφον, βασιλέων κατέστης θαῦμα περιφανές. Καὶ σπεύδομεν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ μὴ βασιλεῖς, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ Νότου, οὐδὲ αὐτοφεί, ἀλλά γε ἀπὸ Ἀνατολῶν, καὶ διὰ γραμμάτων, καὶ Θεοῦ θεράποντες σοῦ εἰς θέαν ἀφικέσθαι· καὶ δωροφοροῦμεν τὸν ἐνόντα τρόπον, οὐ χρυσόν, οὐκ ἀρώματα, οὐ λίθους περιαυγεῖς, ἀλλὰ σοφίας ἐπουρανίου τὰς αὐγάς, ἐν μικροῖς ὑπομνηματίοις ἐκλαμπούσας διαφερόντως. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲν προφθάνει τὰ ἐν χερσὶ θαλάττια ζῶα, λίθοι, πόαι [γρ. ἴσ. λίθους, πόας,] ἢ οὐκ οἶδά τι καὶ φῶ, ἅπερ ἀπὸ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς Ναβάρραν τῷ κράτει σου πέμπομεν ὡς ἀπαρχὰς τῆς ἡμετέρας εὐλαβείας τῆς πρὸς σέ, δέσποινα ὑπεραυγούστη. Ἕξει δέ σου ἡ βασιλεία μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὰ τῶν ἡμετέρων καμάτων τὰ ὑπομνήματα, ξὺν Θεῷ· ἐπειδήπερ τὰ τῶν πάλαι ἡ βάρβαρος ἐπικράτεια τῆς χώρας σχεδὸν ἐξηφάνισεν· ὧν ὁ γενναῖος Καμούζιος, τῇ σῇ χαριζόμενος βασιλείᾳ, ἀκριβῆ ποιεῖται τὴν ἔρευναν. Σοῦ δὲ τὸ κράτος καὶ τὸ κλέος διαιωνίζοντα φυλάττοι Κύριος, Ναβάρρας ἀεὶ αὐγούστη βασίλισσα.

Σημείωσις. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ διαληφθέντι Ἱστορικῷ Λεξικῷ τοῦ Moreri [τόμ. Β', σελ. 56] καταλεγομένων ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐκ τοῦ τῶν Καμουζίων (Camus) οἴκου οὐδένα Φραγγίσκον εὑρίσκομεν. Ἐρρίκῳ τῷ Δ' συγχρονήσας ἀναγράφεται ὁ Ἀντώνιος, ὃς ἐν διαφόροις τοῦ βασιλέως ὑπηρεσίαις διαπρέψας ἐτελεύτησε τῷ 1619.

pejores· τουτέστιν ὅτι, *Τῶν ἀγαθῶν οὐδένες βελτίονες· τῶν δὲ κακῶν χείρονες οὐδένες*· καθάπτεται δὲ τῶν ψευδομοναχοϊερομονάχων. Καὶ μάρτυς ὁ Θεὸς, ὅτι τὰ πλεῖστα καὶ χαλεπώτατα ἡ Ἐκκλησία καὶ πάσχει, καὶ πέπονθεν ἀπὸ τῶν ἐθελόντων ἐν στολαῖς πραγμάτων κεναῖς περιπατεῖν, σεμνυνομένων ψιλοῖς τισιν ὀνόμασι καὶ κατακαλυπτόντων αἴσχη αἴσχιστα τοῖς δυστήνοις ῥάκεσι, δι᾽ ὧν τριπλέστερον βλασφημεῖται ἐν ἔθνεσι Θεὸς, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐπὶ τούτοις κωφευόντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας οἰακοφόρων. Καὶ τούτων δὴ πέρι, εἴ τις ὑπομνήσαιτό σου τὴν θείαν κεφαλὴν, μεγάλας ἔχω ἐλπίδας ὅτι τεύξοιτο θεραπείας τὸ κακόν. Πρόκειται δέ μοι νῦν Διάκος τις Ροδίτης (οὕτως ὀνομάζεται ὁ ἀνὴρ, καὶ ῥόδου, καὶ διακόνου πλεῖστον ὅσον ἀπέχων· Ἰούδαν γάρ τις φαίη ἀληθέστερον, καὶ βάτον κατάστικτον ἀκανθῶν)· ὃν ἐπειδὴ ἀφωρίσαμεν ὡς διάβολον, τουτέστιν ἀβάνην, καὶ δημόσιον τοκοδότην, καὶ τοκοθέτην, καὶ τοκοπράκτορα, συνώμοσε τῷ ἡμετέρῳ ἐφημερίῳ Ἀλεξανδρείας (ὃν καὶ αὐτὸν ἐπὶ πλείσταις ἐνουθετήσαμεν παρανομίαις· ὧν ἡ μία ἐστὶν, ὅτι ἀνδρός τινος ζῶντος τὴν γυναῖκα, διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖνον ἐν τριήρεσιν αἰχμάλωτον, ὑπέζευξεν ἀνδρὶ ἑτέρῳ). Τούτῳ οὖν συνώμοσε κατ᾽ ἐμοῦ φέρειν πρὸς τὴν θείαν σου κεφαλὴν κατηγορίαν ψευδῆ, ματαίαν, ἕωλον, ἀνεμώλιον. Εἰ γὰρ ἦν μοι διὰ γνώμης κοινωνεῖν αἱρετικοῖς, οὐκ ἂν ἔφυγον καὶ γονεῖς, καὶ γῆν πάτριον (1)· οὔπω λέγω τὰ λοιπά. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ . . . . (2) ἐπειράθη ὡς πλάνον ἐμὲ, ὡς ἁμαρτωλὸν, ὡς στασίαρχον, τῇ ἐξωτερικῇ παραδοῦσα αὐθεντίᾳ ἀποσκορακίσας, νῦν ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μετατίθησι τὴν ἴσην ὁρμὴν, καὶ Μελέτιον μελετᾷ αἱρέσεως κατηγορεῖν, ἐκείνων μάλιστα, καθ᾽ ὧν πλεῖστα καὶ εἰρήκαμεν, καὶ συνεγράψαμεν, καὶ πάλιν ἐροῦμεν, ξὺν Θεῷ. Τούτων ἐγὼ τὰ φρυάγματα τίθημι μηδέν. Καὶ ταῦτα δὴ φημὶ, ἃ φημὶ, οὐ προασφαλιζόμενος τὰς θείας σου ἀκοὰς, ἵνα μὴ μηδὲν καθ᾽ ἡμῶν ἀνεξετάστως δέξαιεν (sic)· τοῦτο γὰρ οὐ δέος παθεῖν θεοφορουμένους ἀρχιερεῖς ἐπ᾽ ἀνδράσι, καὶ διδάσκουσι, καὶ νεμομένοις ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ καὶ ἀνθρώποις· ἀλλ᾽ ἵνα καὶ ἡ θεία σου ψυχὴ κατὰ τῶν τοιούτων λυμεώνων κινηθείη, θεοπρεπῶς ὀργιζομένη τῇ μοχθηρίᾳ, καὶ ἀποσκο-

(1) Τὸ χειρόγρ.: ἔφυγα — πάτριαν.

(2) Ἐκκέκοπται εἷς στίχος βαθύτερον κατενεχθείσης τῆς τοῦ βιβλιοδέτου κοπίδος.

λοπίζουσα διὰ γραμμάτων τὰς συκοφάντους καὶ κακομηχάνους βουλάς, καὶ πᾶσαν σκανδαλομήτην ὁρμὴν τῶν συγχεόντων τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον. Οὐ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποκλαιόμεθα, μάρτυς ὁ Θεός· ἀλλ' ὅτι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ὡρκωμότησαν οἱ τάλανες, οὐδ' ἡμῶν αὐτῶν φειδόμενοι. Τούτους οὖν ἐπισημηνάτω ἡ θεία σου κεφαλὴ διὰ δριμυτέρων γραμμάτων, καὶ καταστορεσάτω τὸν σάλον τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας. Ἡμῖν μὲν γὰρ ῥᾴδιον βουλομένοις τὰς πάντων διαδράσας διαβολὰς καὶ κακομηχανίας, ἀναχωροῦσι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰς ἐρήμους ἀσπαζομένοις, τὸ τῶν σπουδαίων καταθύμιον. Εἴθε δὲ νεύσειεν ἡ θεία σου κεφαλή· ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι μὴ λειποτακτοῦντας τὴν Ἐκκλησίαν καταλιπεῖν· ἀξύμφορον δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἤδη κεκμηκυίᾳ καὶ ἐπιδεομένῃ ἀντιπελαργούντων.

Ἐρρώσθω ἡ θεία σου κεφαλὴ ἐν Κυρίῳ, δέσποτα καὶ πάτερ, ὀρθοδοξίας ἡ κορυφή.

Ἐλαφηβολιῶνος ἐσχάτῃ, σωτηρίῳ ἔτει αφπβ'.

Ὁ Μελέτιος.

Ε'.

(σ. 122)

Ἱερεμίᾳ τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, πατρὶ καὶ δεσπότῃ θειοτάτῳ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοήν.

Μεγάλ' ἀνάγκαις πιεζόμενοι, οἵαις εἰκὸς περιπίπτειν τοὺς παῖδας τῶν πατέρων ἀπορφανισθέντας, προςτρέχομέν σοι, δέσποτα, τῷ κοινῷ πατρὶ καὶ δεσπότῃ, δίκαια καὶ ὅσια καὶ ῥᾷστα ζητοῦντες. Ἔστι δὲ τοῦτο, ἵνα ἡμῖν τὸν ἡμέτερον ἀρχιερέα ἀποδώσῃς, πρὸς σὲ διατρίβοντα. Εἰ γὰρ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας χάριν ἀποδημεῖ, ἐχέτω τὸ κράτος ὁτιοῦν ὁ νόμος ὑπαγορεύει· εἰ δὲ τοῦ μικροῦ τοῦδε ποιμνίου ὑπερορῶν, ἢ πρὸς τὴν στενοχωρίαν τοῦ θρόνου καὶ τὰς τῶν ἐρίφων μοχθηρίας ἀπειπὼν ἀηδῶς ἔχει, μνησθῆναι χρὴ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀραμένου μὲν τὸν σταυρὸν, καὶ τοὺς οἰκείους ἐπὶ τούτῳ προςκαλουμένου (1). Ὀφείλομεν γὰρ ταῖς ἀλγηδόσι τῆς Ἐκκλησίας ἡδέως ἐμφι-

(1) Ματθ. ιϛ', 24.

λοχωρεῖν, μὴ ὥς τινες Κυρηναῖοι ἀγγαροφοροῦντες τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς ἄλλο τι ἐπτοημένους εἰδέναι δεῖ, ὡς πρὸς ἠρεμοῦντας καὶ φιλησύχους Θεὸς ἐπιβλέπει· οὕτω γὰρ γέγραπται (1). Ἄτοπον οὖν κομιδῇ *περισπᾶσθαι περὶ πολλὴν διακονίαν* (2), ὃ δὴ καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαγορεύει τοὺς ὀφείλοντας τροφαῖς ἐπαρκεῖσθαι καὶ σκεπάσμασιν (3). Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀλλότρια περιεργάζεσθαι εὐαγές, οὓς χρεὼν τῶν ἰδίων προνοεῖν, μὴ καταλιπόντας ὥς τινες μισθωτοὶ τὸ ποίμνιον διασπᾶσθαι, φοβεῖσθαι δὲ τὸν λέγοντα (4): *Τὰ πρόβατά μου διεσπάρησαν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ποιμένας*. Τίς οὖν τῶν σεμνυνομένων ἐπὶ τῇ ἐπιγνώσει τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, *τοῦ ἐκφέροντος*, ὡς γέγραπται (5), *τὴν κτίσιν αὐτοῦ κατ' ἀριθμόν*, τολμήσειεν ἀτακτεῖν; μάλιστά γε βοῶντος τοῦ Πνεύματος (6): *στέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν;* Ἔστι δ' αὕτη: *Ἐν ᾧ ἕκαστος ἐκλήθη ἐν τούτῳ καὶ μενέτω* (7). Ἀλλά με καὶ πόθος, καὶ πόνος, καὶ αἱ τοῦ πλήθους βοαί, καὶ δὴ καὶ ζῆλος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ προςώτερον κατήγαγεν ἴσως τοῦ δέοντος. Σὺ τοίνυν, δέσποτα, παρακαλοῦμεν, τὸν ἡμέτερον ἀρχιερέα ἀπόδος, μὴ συγχωρῶν ἀλλαχόσε πορεύεσθαι. Καὶ νόμοι γὰρ ἀπαγορεύουσι τὰς ἐπὶ τὰς ἀλλοτρίας ἐπαρχίας πλάνας, καὶ τὴν τοῦ ἰδίου θρόνου κολάζουσιν ἀμέλειαν· ἡμᾶς δὲ καὶ ἡ παγχάλεπος ἀσέβεια κατεπείγει τὸν ποιμένα ἐξαιτεῖν τὸν ἡμέτερον, οὐκ ἀνεχόμενοι, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τῶν δεινῶν συγχωρούμενοι ἀνέχεσθαι, τὸν ἐφ' ἡμῖν κεχειροτονημένον ἄλλοις τοῖς μὴ ἀνήκουσιν ἐπισκοπεῖν. Αἰσχυνόμεθα δὲ κἀκείνων ἀκούειν ἐπ' ἀρχιερεῦσιν, ἅπερ ἐπὶ τοῖς ἀστατοῦσι τῶν μοναχῶν εἴρηκέ πού τις τῶν Δυτικῶν οὐκ ἀμούσως, εἶναι: Nusquam fixos, nusquam missos, nusquam stantes, nusquam sedentes.

(1) Ἴσως παρὰ τὸ ψαλμικόν: «Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν» [ρα', 18].
(2) Λουκ. ί', 40.
(3) Ἐννοεῖ ἴσως τό: «Καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν» [Λουκ. γ', 14] Τὸ γάρ: «Ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα» ἐστὶν ἀποστολικόν. [Α' Τιμ. ς', 8].
(4) Ἰεζ. λδ', 5.
(5) Ἡσ. μ', 26.
(6) Β. Θεσ. γ', 6.
(7) Α' Κορ. ζ', 24.

Σοῦ δὲ τὴν θείαν κεφαλὴν Θεὸς σκέποιτο εἰς ἀμετρήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

Βοηδρομιῶνος τρίτῃ ἐπὶ δέκα, ἔτει σωτηρίῳ αφπγʹ.

Δοῦλος καὶ υἱὸς ἐν Κυρίῳ ἐλάχιστος ἐν πνευματικοῖς
Μελέτιος πρωτοσύγγελος Ἀλεξανδρείας.

ϛʹ.

(σ. 138)

Ἱερεμίᾳ τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ πᾶσαν ἐν Κυρίῳ ὑπακοὴν (1).

Αἱ ἀθρόαι τῶν μεγάλων πραγμάτων μεταβολαί, δέσποτα, πλήττουσιν οὐ μετρίως, ἢ καὶ καταπλήττουσιν ὁλοσχερῶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνους, οἵτινες ἀφιλοσόφους κέκτηνται τὰς ψυχάς, μὴ προμελετησάσας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὰς παλιρροίας· τὰς δὲ φιλοσοφήσας ψυχὰς οὐ μόνον οὐ διασείουσι παραβλάπτουσαι, ἀλλὰ καὶ ἐρρωμενεστέρας ἀποδεικνύουσι, κλέους αὐταῖς γενόμεναι ὑποθέσεις. Ἐλέγχει γὰρ καὶ τοὺς ἀνδρείους καὶ τοὺς ἀνάνδρους ὁ πόλεμος· ἀλλὰ τοῖς μὲν δέους καὶ ἥττης γίνεται ἀφορμή, τοῖς δειλάνδροις, μεγαθύμους δὲ καὶ μέγα ὀνίνησιν ἐκλαμπρύνων. Μὴ σέ γε τοίνυν, δέσποτα καὶ πάτερ, καταπληττέτω ἡ ξυμφορά, θειοτάτης λαχόντα ψυχῆς· τοὺς γὰρ ὑπερφυῆ σωφροσύνην ἐνδειξαμένους, ρεόντων κατὰ θυμὸν τῶν πραγμάτων, δεῖ ἐν δεινοῖς εἶναι καρτερικωτάτους, μάλιστά γε κεκοσμημένους θεοσεβείᾳ, καὶ θρόνων ὑψηλοτάτων προεδρίᾳ ἠξιωμένους· ὧν ὁ βίος τύπος πρόκειται τοῖς λοιποῖς καὶ ὑπογραμμός, σωφροσύνης μὲν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ ἠρεμίᾳ, καὶ τύχαις ἀγαθαῖς· ἐν δὲ ζάλῃ καὶ ταράχῳ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας· οὐ τὸν τυχόντα δρεπομένων ἐντεῦθεν καρπόν, εἴ περ τοῖς ἀγαθοῖς διδασκάλοις τῶν καλῶν διδαγμάτων ἀγαθὸς ἀπόκειται μισθὸς ἐν οὐρανοῖς

(1) Ἐν τῇ τοῦ τεύχους ᾠζ παρασεσημείωται ταῦτα: «**Μετὰ τὰ πάνδεινα βασάνων γένη καὶ πυρὸς καὶ μαστίγων πεῖραν εἰς Ῥόδον τὴν νῆσον ἐξορισθέντι**»· Ὅρα δὲ τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ φίλου Σάθα ἱστορούμενα ἐν τῷ **Βιογραφικῷ Σχεδιάσματι** σελ. ογʹ.

παρὰ Θεῷ τῷ πάντα ξυμφερόντως σοφίᾳ ἀρρήτῳ διοικοῦντι. Εἰ δέ γε δεῖ πάντως λυπεῖσθαι καὶ κλαίειν, κλαύσωμεν, δέσποτα καὶ πάτερ, κλαύσωμεν καὶ λυπηθῶμεν ἐπὶ τῷ χειμῶνι καὶ διωγμῷ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ (διωγμὸν γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἔγωγε γνησίως φαίην τὴν κατὰ τῆς θείας σου κεφαλῆς ζάλην τῶν πειραζόντων πνευμάτων)· τῆς Ἐκκλησίας τὸν διωγμὸν ὀδυρώμεθα, δέσποτα, ἐν ᾧ ἀνάγκη πολλῶν ἀστηρίκτων καρδίας σαλευθῆναι καὶ ἡττηθῆναι πολυτρόπως· Σοῦ γὰρ χάριν, καὶ χαίρειν χρεὼν, ὅν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἥτις ἐστὶν ὁ Σωτὴρ, ἔδει παθεῖν τριςμάκαρ· οὐ σὺ, δέσποτα πάτερ· τριςτάλας δ' ἐκεῖνος ὁ ταράττων τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ· *Οὐαὶ γάρ*, φησιν, *ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται* (1)· ὅγε ἐλθεῖν ἀνάγκη πᾶσα· ἐπειδή: *διὰ πολλῶν θλίψεων εἰςάγει τοὺς οἰκείους ὁ Χριστὸς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ* (2). Ἐγώ σοι, δέσποτα, οὐ πολλὰ περὶ τούτων διαλέγομαι (οἶδα γάρ σου τὴν θεοφιλῆ καὶ ἰσαπόστολον ψυχὴν ἀκριβῶς, καὶ κινδύνοις φιλοσοφοῦσαν, οἶμαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὴν ὑπάρξαι διαλεγομένης ἀκοῦσαι ὁμοφρόνως τῷ μακαρίῳ Ἰωάννῃ, οὗ καὶ τὸν θρόνον ἔχεις, καὶ τὸν ζῆλον, καὶ τὴν γλῶτταν τὴν αὐτήν)· εἰ καὶ πυρὶ βούλεται ὁ βασιλεὺς, καὶ σιδήρῳ καθ' ἡμῶν χρήσασθαι καὶ ὕδατι. Ἔχω τοὺς προπεπονθότας, καὶ διὰ τῶνδε Θεῷ εὐαρεστήσαντας. *Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς* (3). Καὶ ταῦτα μὲν, τῶν δεινῶν προςδοκωμένων· ἐν δὲ μέσαις φυλακαῖς καὶ *χειροπέδαις σιδηραῖς* (4), τίς ἂν ἀμφιβάλλοι (5) μὴ καὶ αὐτὴν τὰ αὐτὰ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ (6) προςδιαλεχθεῖσαν τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, καὶ κούφας ἐσχηκυῖαν τὰς πέδας; Ἐν δὲ ταῖς τῶν μακαρίων μελῶν στρεβλώσεσιν ἐγὼ νομίζω, ὡς ἐν ἄλλῃ χαλδαϊκῇ τινι καμίνῳ συγκεκροτηκυῖάν σου τὴν μακαρίαν ψυχὴν, τὰς τῶν Ἀγγέλων χοροστασίας σὺν τῇ κτίσει ξυμπάσῃ ὁμόφωνόν τινα τοῖς περὶ τὸν Ἀζαρίαν συμπλέξαι καὶ παναρμόνιον ᾠδὴν τῷ παντοκράτορι. Νῦν δὲ πάλιν, μετὰ τὴν τῶν παγχαλέπων ἔκφευξιν βασά-

(1) Ματθ. ιή, 7.
(2) Πράξ. ιδ', 22.
(3) Ῥωμ. ή, 18.
(4) Ψαλμ. ρμθ', 8.
(5) Τὸ χειρόγρ. ἀμφιβάλλειεν. Οὕτω δὲ χρῆται συνήθως τῇ τοῦ αἰολικοῦ ἀορίστου καταλήξει ἐπὶ τῶν γ' ἑνικῶν προσώπων τοῦ εὐκτικοῦ ἐνεστῶτος.
(6) Πράξ. ιβ'.

νων, οὐδὲν ἧττον ἔχειν νομίζω τὸ φρόνημα φιλοσοφοῦν, ἀλλὰ συλλεγόμενον ἐκ τούτων ἁπάντων ἀρρήτου παραμυθίας ἀφορμὰς, ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐγνωκὸς ὑπερμαχοῦσαν τὴν Πρόνοιαν. Ψυχῇ οὖν ταῦτα καὶ τοιαῦτα φιλοσοφούσῃ, καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου ἐχούσῃ παρηγορίαν, ἄλλη πᾶσα παράκλησις περιττὴ, εὖ εἰδυίᾳ πόσον ὑπερβολῆς βάρος παρακλήσεως ἐργάζεται τὸ τῆς ἐνταῦθα θλίψεως ἐλαφρόν, μὴ σκοπούσῃ τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ μὲν γὰρ πρόσκαιρα, τὰ βλεπόμενα· τὰ δὲ αἰώνια, τὰ μὴ βλεπόμενα. Ταύτην οὐ δυνήσεται, ἐγῷμαι, χωρίσαι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμὸς, οὐ διωγμὸς, οὐ κίνδυνος, μὴ ἐνεστῶτα, μὴ μέλλοντα, μὴ κτῆσίς τις, ἢ τίς ἐστιν ἑτέρα· οἴσει δὲ γενναίως καὶ εὔελπις τὰ παρόντα δεινὰ, ὡς αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενα.

Ἐρρώσθω ἐν Κυρίῳ ἡ μακαρία σου ψυχὴ καὶ ἡμῶν ὑπερευχέσθω.

Ἐξ Αἰγύπτου Βοηδρομιῶνος ά ἐπὶ δέκα,
ἔτει κοσμογενείας ,ζϞϐ′ (+ 1563).

Ζ′.

(γ′ *)

Ἱερεμίᾳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Μὴ δυσχεραίνωμεν πρὸς τοὺς ἐλέγχους, παναγιώτατε δέσποτα, ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἐλέγχων ἀφορμὰς, ἂν ὦσιν ἀληθεῖς· ἔλεγχοι γὰρ ἀγάπης, κατὰ τὰ ἱερὰ λόγια, οἱ ἔλεγχοι. Ἐγὼ γὰρ, φησὶ παρ' Ἰωάννῃ (1), οὓς ἀγαπῶ ἐλέγχω· εἰ δὲ ψευδεῖς ὦσι, καὶ χαίρωμεν· τῶν γὰρ ἔξω σοφῶν εἴη ἂν εὐλαβεῖσθαι τὰς διαβολὰς καὶ ψευδεῖς οὔσας (2). Χριστὸς δὲ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν μέρει μακαρισμοῦ τίθεται (3) τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ πᾶν ῥῆμα πονηρὸν λεγόμενον καθ' ἡμῶν, ψευδόμενόν γε καὶ τῆς ἀληθείας χάριν. Οἶδα μὲν οὖν ἐγὼ καὶ σοῦ τὴν ἱερὰν ψυχὴν οὐ πατριαρχικῶς κινη-

(*) Ὁ ἐν μηνίσκοις περίκλειστος ἑλληνικὸς χαρακτὴρ σημαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ τεύχει τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης περιεχομένων ἐπιστολῶν.

(1) «Ἐγὼ γὰρ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω». Ἀποκ. γ′, 19.

(2) Παρὰ τὸ τοῦ Ἰσοκρ. Πρὸς Δημόν. δ′.

(3) Ματθ. ἐ, 11.

θεῖσαν εἰς ἡμῶν καὶ τοῦδε τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου καταφρόνησιν κεκρικέναι· ἃ δὴ καὶ ὁμολογοῦσιν οἱ τὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου διαρπάξαντες (sic) αὐτόθι. Φασὶ γὰρ ἀναφανδὸν σφᾶς ὑπὸ τῆς σῆς φιλοκάγαθίας ἀπεστάλθαι εἰς Ἀμπουκουρέσθι λαβεῖν, ἃ δὴ καὶ ἔλαβον, διαφράττοντες, οἷά τινες νεφέλαι πονηραὶ, τὴν ἐς βοήθειαν τῆς ταλαιπωρίας τοῦ θρόνου ἐκπεμφθεῖσαν ἐλεημοσύνην παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως· ὧν τὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας ἐκφύουσαν μέμψιν ἔδει σου τὴν σύνεσιν μακροθύμως ἀποσκευάσασθαι. Οἶδα δὲ καὶ ἡμᾶς συμπαθόντας τῷ δικαίῳ δριμύτερον καθάψασθαί σου τῆς ψήφου. Καὶ τί γὰρ ἂν ἄλλο ποιήσαιμεν, πολλὰ μὲν πρότερον ἐν ὑποδεεστέρῳ διάγοντες τῆς Ἐκκλησίας βαθμῷ, πολλάκις πολλαχόθι καὶ λέξαντες, καὶ πράξαντες ὑπὲρ σοῦ, καὶ παθόντες διὰ σὲ, ὑπὸ σοῦ νῦν οὕτως ἀμειβόμενοι (1); Τί δαὶ εἴ σοι καὶ τὰς μελέτας ἐκφαίνω τὰς ἐμάς; ὅτι δηλονότι, μετὰ τὸ εἴρχθαί με ἄκοντα (οἶδε Θεὸς) τῇ εἰς τὸν ἀποστολικὸν τοῦτον θρόνον ἀναγωγῇ, ὅτε σου καὶ τὰ ἱερὰ φοιτῶντα γράμματα προςεκάλει ὡς ὑμᾶς αὐτόσε, ὥςτε χειροτονηθῆναι ἐν Κωνσταντινουπόλει (ὃ πολλῶν χάριν ποιῆσαι κεκωλύμεθα), διελογιζόμην ἀφικόμενος πρὸς ὑμᾶς μεταδοῦναι οὐ τῆς ἐξωτέρας ἐκείνης ρανίδος, ἧς μετέλαβον αὐτόθι πρότερον παρ' ἡμῶν τῶν φίλων τινὲς, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς σοφίας τῶν ναμάτων τοῦ ποταμοῦ τοῦ Θεοῦ, οὗπερ *τὰ ὁρμήματα τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν εὐφραίνουσι* (2). Τί τοίνυν, εἴ σοι καὶ ταῦτα διηγήσομαι; Σὸν ἂν εἴη διανοηθῆναι ὅσον ἐξαίφνης προςπεσόντα τὰ καλὰ ἐκεῖνα μηνύματα συγχεῖν ἔμελλον ψυχὴν ἀγαθὴν, κ' οὐ μόνον οὐδὲν συνειδυῖαν ἑαυτῇ κακὸν, ἀλλὰ καὶ ἐμμελετῶσαν μελέταις πρὸς ὑμᾶς ἀγαθαῖς. Οἶδα πρὸς τούτοις χαλεπήνας ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ εἰς πατριαρχεῖον τῆς Μοσκόβου μητροπόλεως· οὐ γάρ σε διαλανθάνει οὐχ ἑνὸς εἶναι τοῦτο πατριάρχου (εἰ μὴ τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ ὑπακολουθεῖν ἔγνωκεν ἡ νέα), ἀλλὰ συνόδου, καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς, τῶν ὀρθοδόξων δηλονότι· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τὰ μέχρι σήμερον πατριαρχεῖα κατέστη. Διὰ τοῦτο ἔδει σου τὴν ἱερὰν ψυχὴν καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν συμπαραλαβεῖν τὴν ψῆφον· δεῖ γὰρ πάντας (ὡς κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον οἱ πατέρες διορίζονται) εἰδέναι τὸ πραττόμενον, ὅτε περὶ κοινοῦ τινος πράγματός ἐστιν ἡ σκέψις. Φανερὸν δὲ, ὅτι θρόνος οὐδεὶς πατριαρχικὸς

(1) Τὸ χειρόγρ. **ἀμοιβόμενοι.**

(2) Ψαλμ. μέ, 4.

ἑτέρῳ ὑπόκειται, ἀλλὰ τῇ καθολικῇ συνδέδεται Ἐκκλησίᾳ. Ταῦτα μὲν οὖν ἐγὼ καὶ πράξας οἶδα, καὶ πεπονθὼς ταῦτα, καὶ μαθὼν, καὶ εἰπὼν, καὶ γράψας. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰς ἀγαθόν τι ἐπικλίνουσιν ὑμᾶς ἡμῶν οἱ λόγοι, ἀλλ' εἰς ταραχὰς, καὶ θυμοὺς, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα, ἐγώ σου τὴν ἱερὰν ψυχὴν τῶν μέμψεων, καὶ ἡμᾶς πραγμάτων ἀπαλάττω· εὔχομαι δὲ τὸν Θεὸν ὑμῖν ἵλεων εἶναι, ἀξιῶσαί τε μετ' οὐ πολὺ συγγενομένους ἀλλήλοις, τῶν ἐρασμίων τῆς ἐν Πνεύματι φιλίας ῥόδων (1) ἀπολαβεῖν, καθάπερ ταῖς τῶν ῥόδων ἀκάνθαις δεδήγμεθα. Τοὺς κὺρ Ἀντωνίους ὑπερεύχου. Εἰ βούλει με παραγενέσθαι μετὰ τῶν, ὧν εἴρηκα, μελετῶν, τότε ἑτοίμασόν σοι καὶ τόπον ἥσυχον, ὅσα δεῖ βουλομένοις φιλοσοφεῖν, καὶ ἡμᾶς προςδέχου συμφιλοσοφήσοντας τό γε δυνατόν.

Ἔρρωσο αφϟά.

Η'.

(μ')

Ἱερεμίᾳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ καθ' ἡμᾶς ὀλοφύρεσθαι περιττὸν, μὴ καὶ φανῶμεν ταῖς παραβάσεσι, κατὰ τὸν γενναῖον Ἐφέσου, μόνον ἐκκαυθέντες. Πλὴν ἐπειδὴ νικᾷ καὶ βουλὴν πᾶσαν, καὶ θεραπείας ἐπιχείρησιν, ἀναχωρητέον γοῦν τοῖς σφίσιν αὐτοῖς προςέχειν, καὶ Θεῷ λατρεύειν τὸν ἐνόντα γε τρόπον καθαρώτερον προαιρουμένοις. Τί γὰρ ἂν καὶ ποιήσειέ τις ἐν ἡμέραις οὕτω πονηραῖς, ἐν αἷς πράττεται ὑγιὲς μηδὲ ἕν; Λυπεῖ με καὶ τοῦτο, ὅτι μεμόνωμαι ἱερέως συνομαρτήσοντός μοι τῶν τῇδε ἀπαίροντι· οἰχόμεθα γὰρ εὐθὺς λαβόντες, ἃ ἡμῖν ὀφείλει χρήματα ἡ σὴ τιμία κεφαλὴ, οἷςπερ εἰς δαπάνην χρησόμεθα τῆς ἡμετέρας ὁδοιπορίας· ἣν παρακαλοῦμεν, εἰ δυνατὸν, μὴ ἐμποδισθῆναι παρὰ τῆς σῆς φιλοκαγαθίας. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, δέσποτα καὶ ἀδελφὲ αἰδεσιμώτατε. αφϟγ'.

(1) Τὸ χειρόγρ. ῥόδον.

Θ'.

(μά)

Τῷ αὐτῷ οἰκουμενικῷ.

Πείθομαί σου τοῖς λόγοις, ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ εἴκων τῇ σῇ ἀξιώσει τὴν εὐπείθειαν φαίνω. Σὺ δὲ φρόντισον τοῦ λοιποῦ ὅτε μοι ἀπιτέον· εὔλογον γὰρ, ὡς γράφεις, καὶ τῇ φιλαδελφίᾳ προςῆκον, μὴ ἀποδημῆσαί με πρὶν ἐπινεῦσαί σου τὴν ἱερὰν κεφαλήν. Γενέσθω δὲ, παρακαλῶ, τὰ πάντα μετὰ ἀκριβεστέρας τῆς σκέψεως, μὴ καὶ ὑμεῖς καὶ ἡμεῖς λυποίμεθα. Ἔρρωσο.

Ι'.

(ν')

Ἱερεμίᾳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

Καλῶς ὁρίζεις ὅτι, ἐπειδὴ περὶ τούτου τοῦ ἀνδρὸς τοῦ νῦν κατέχοντος τὴν γυναῖκα, ὁ πρότερος ἐκείνης ἀνὴρ οὐ κατηγόρει τῆς γυναικὸς, οὐδὲ ἕως ἦν ἐμφανὲς τὸ μεταξὺ τούτου καὶ τῆς γυναικὸς μοιχικὸν ἔγκλημα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ κρίσις ἀφῆκε τοῦτον λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα· ἀλλ' ὅταν πνευματικῶς ἀνακρίνωμεν τὰς ὑποθέσεις, καὶ γνωρίσωμεν κατὰ τὸ πνευματικὸν τοῦτο κριτήριον τὰ βάθη τὰ κεκρυμμένα, οὐ πρὸς τὸ φαινόμενον φέρομεν τὰς ψήφους (καθὼς ἡ κρίσις), ἀλλὰ πρὸς τὸ ὂν τοῦ πράγματος. Διὰ τοῦτο καὶ κρίνομεν πνευματικῶς τὰ πνευματικῶς φανερούμενα, μηδόλως δημοσιεύοντες τὰ κεκρυμμένα καὶ πνευματικῶς μόνον φανερωθέντα ἡμῖν ἐνώπιον Θεοῦ. Εἰ οὖν βούλονται σωθῆναι, ἡσύχως καὶ ἀταράχως τῆς σαρκικῆς συμμίξεως ἀφιστάσθωσαν, ὥςγε ἐμοὶ ὡς πνευματικῷ φαίνεται· δύναται γὰρ τῇ σῇ παναγιότητι ὡς κριτῇ ἄλλως δόξαι· καὶ ἀνατρεφέτωσαν (1) ταλαιπώρως τὰ ἐξ αὐτῶν γεννηθέντα τέκνα τὰ δύςτηνα. ᾳζά (2).

(1) Τὸ χειρόγρ. **ἀναθρεφέτωσαν.**

(2) **Ἐσφαλμένως ἔγραψεν ὁ ἀντιγραφεὺς ᾳζά, ἀντὶ ,ζρά († 1593).**

ΙΑ΄.

(νη΄)

Ἱερεμίᾳ τῷ οἰκουμενικῷ.

Ἄνδρα πέμπεις παρ᾽ ἐμὲ τὰς μοναχικὰς ἀθετήσαντα συνθήκας, τὸ τῆς ἱερωσύνης δὶς βεβηλώσαντα χρίσμα, καὶ λαβόντα ἀναξίως, καὶ ῥίψαντα ἀπεριμερίμνως, ζητοῦντά τε ἐφ᾽ οἷς ἔπραξεν ἀμνηστίαν, καὶ ἄδειαν τοῦ τοῖς βιωτικοῖς ἐντρυφᾶν, καὶ ταῦτα πεπαρρησιασμένως πεπραχότα τε καὶ πράττοντα. Ἐγὼ μὲν οὖν τὰ μὲν τραύματα γνωρίζω χαλεπὰ, τὸν δὲ τραυματίαν ἀνίατον· οὔτε γὰρ αὐτὸς, οὔτε ὁ πατὴρ ταῖς νουθεσίαις καὶ παρακλήσεσι, ταῖς εἰς τὸ κρεῖττον ἀνακαλούσαις, εἰςκάμπτονται. Ἀνατρεχέτω τοίνυν ὡς ὑμᾶς, ἢ πειθόμενος ταῖς τῆς εὐσεβείας συμβουλαῖς, ἢ πεισόμενος ὅ,τι ἂν δόξοι κατὰ νόμους τῇ σῇ συνέσει διακρῖναι. Ἔρρωσο. αφϞγ΄.

ΙΒ΄.

(ξ΄)

Ἱερεμίᾳ τῷ οἰκουμενικῷ.

Λῃσταῖς περιπεσὼν ὁ πρεσβύτερος Ἰάκωβος, καὶ συληθεὶς τὰ συστατικὰ γράμματα, μὴ ἀποτύχοι ἐλέους. Δίκαιον γὰρ καὶ αὐτοὶ κρίνομεν τὸν ἄνδρα, καὶ δι᾽ ἐξαγορεύσεως ἐξετάσαντες ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθέν τισιν ἐντυχόντες περὶ τοῦ ἀνδρὸς μαρτυροῦσιν ἀγαθά. Ἐχέτω τοίνυν τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἱερωσύνης, καὶ συστατικῶν γραμμάτων παρὰ τῆς μητρὸς, τῆς μεγάλης φημὶ Ἐκκλησίας, μὴ ἀποστερείσθω.

ΙΓ΄.

(ξα΄)

Τῷ αὐτῷ.

Τὰς ἀγαθὰς ἀγγελίας παρ᾽ ἑαυτοῖς κατέχειν οὐκ ἀνεχόμεθα· ἀλλ᾽ εἰς Θεοῦ πλατυτέραν δοξολογίαν σοῦ τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ κοινωνοῦντες

τῆς εὐφροσύνης, εὐαγγελιζόμεθα γέννησιν ἄρρενος παιδὸς νέου Ἰωάννου τῷ εὐσεβεστάτῳ Ῥωσίας αὐτοκράτορι. Εὐχαρίστους οὖν ἀναπεμπτέον τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ δοξολογίας, καὶ καρδίας ἱερατέον (1) τῷ μὴ παρεωρακότι δικαίου βασιλέως αἴτησιν, ἱερὰν τὴν τῆς ὀρθοδόξου βασιλείας διαδοχήν.

ΙΔʹ.

(ξϛʹ)

Ἱερεμίᾳ τῷ οἰκουμενικῷ.

Οἱ τηλικοῦτον χρόνον ἀντιπνεύσαντες νότοι, τὸ σκάφος ἡμῖν ἀναβεβηκόσιν, ἐφησυχάσαντες παρακεχωρήκασιν εὐμενεστάταις αὔραις, αἷς ἀρθέντες δείλης ἑσπέρας ἀπὸ Βυζαντίου, ἐς Καλλιούπολιν εὐμαρέστατα κατηντήκαμεν, ὑπεραλλομένου μικρὸν τοῦ ἡλίου τὸν ὁρίζοντα. Τὰς δὲ εὐχὰς ἀποδώσειν τῷ Σωτῆρι τῆς νηὸς ἀποβᾶσιν ἡμῖν, ἧκει ὁ ἱερὸς Ἰωαννίνων μηνύων τὴν οὐ σμικρὰν ἀθυμίαν τῆς ἱερᾶς σου ψυχῆς, ταῖς ἡμετέραις ἀποδημίαις αὐξηθεῖσαν. Ἠλγήσαμεν νὴ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, καὶ εἰ ἦν δυνατὸν, ἀνεπλεύσαμεν ἂν, οὐδὲν ὅλως μελλήσαντες, σοῦ τε παραμυθησόμενοι τὴν ἀθυμίαν καὶ τὴν τοῦ δήμου παντός. Νυνὶ δὲ ἀπόντες, τὸν ἐνόντα με τρόπον ἱκετεύομεν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, οὐ μόνον παρακαλέσαι τὰς καρδίας ὑμῶν τεθλιμμένας οὔσας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπικειμένην ζάλην ἀπαρκέσαι, τήν τε δημόσιον καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐστι πάντα ἐλεεινά. Τοῦτο δέ μοι τὴν λύπην διπλασιάζει, ἀπὸ ταλαιπωρίας οἰχομένῳ εἰς ταλαιπωρίαν· οὐ γὰρ Θρᾴκη μόνη πλουτεῖ τῶν κακῶν, ἀλλὰ Θρᾴκην Αἴγυπτος ὑπερακοντίζει. Ἐγὼ δὲ οὔτε ἐν Καλλιουπόλει, οὔτε κατὰ Σηστὸν καὶ Ἄβυδον, ὅθεν διέβην, οὐδὲ κατὰ Τένεδον (ἐκεῖ γὰρ κατέχουσιν ἡμᾶς οἱ μὴ πνέοντες ἐξ οὐρίας ἄνεμοι), κατ᾽ οὐδὲν ἐξευρίσκω τὴν ἀφθονίαν τῶν κακῶν μειονεκτοῦσαν. Πανταχοῦ ταραχαὶ, φόβοι, δάκρυα, στεναγμοὶ, κ᾽ οὐκ οἶδα ποῖ λήξει τὰ κακὰ, ἢ τίνα ἕξουσι παραμυθίαν· ἓν οἶδα, δεῖν ἡμᾶς ἐκτενέστερον δεομένους καὶ πολιτευομένους ὁσιώτερον, ζητεῖν καὶ προσδοκᾷν παρὰ τοῦ Σωτῆρος τῶν τ᾽ ἐνόντων καὶ τῶν μελλόντων δεινῶν τὴν ἀπαλλαγήν. Διὸ καὶ τὴν σὴν παρακαλῶ

(1) Γρ. ἴσ. **ἱερωτέον.**

ἱερὰν ψυχὴν σχεῖν μικρὸν τοὺς χαλινοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν προςώπων. Νὴ γὰρ τὴν ἀλήθειαν, πολὺς ἑσμὸς ἐκχεῖται παρὰ τῶν ἡμετέρων τουτωνὶ, τῶν ἀρχιερατευόντων, τῇ οἰκουμένῃ τῶν κακῶν. Τὸν ἐμὸν υἱὸν, τὸν καὶ σοῦ τῇ ἱερᾷ ψυχῇ φίλον Ἀντώνιον, τὸν ἐφ' ἡμᾶς πολλὰ πολλάκις πανοικεὶ κεκοπιακότα ἐξ ὅλης ψυχῆς, ἀνατιθέμεθά σου τῇ ἀγάπῃ. Δεῖξον ἐν αὐτῷ ὅσον ἡμᾶς δι' ἀγάπης ἄγεις· φύλαξον αὐτὸν ἀπὸ τῆς, ἧς οἶδας τῶν *κασάπιδων* λώβης. Παρ' ὧν γὰρ ἂν, καὶ ὅσον ἂν βλαβείη Ἀντώνιος, ἡμεῖς βλαπτόμεθα· καὶ οἳ αὐτὸν αὖ, καὶ ὅσον αὐτὸν ὠφελήσωσιν, ἡμᾶς καὶ τὸν ἡμέτερον ὠφελήσουσι θρόνον· δι' οὓς αὐτὸς πανοικεὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καὶ σφῶν αὐτῶν οὐκ ἐφείσατο. Μήνυσον τὸ ἐκβησόμενον σοῖς ἡμῖν γράμμασιν, ὡς ἂν εὐψυχῶμεν μαθόντες τὰ καθ' ὑμᾶς. ͵αφϟγ'.

ΙΕ'.

(ο')

Ἱερεμίᾳ τῷ οἰκουμενικῷ.

Συνιστᾶν σου τῇ θείᾳ κεφαλῇ κἀκ τῆς Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ ἐκ Τενέδου, τὸν σόν τε καὶ ἐμὸν Ἀντώνιον ἐπιχειροῦμεν, ὥςτε τῆς φιλανθρωπίας ἐκείνης μὴ ἐκπεσεῖν, τῆς παρὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ σοῦ τῇ ἱερᾷ ψυχῇ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπαγγελθείσης.

Ιϛ'.

(πη')

Ἱερεμίᾳ τῷ οἰκουμενικῷ.

Σὺ μὲν, παναγιώτατε δέσποτα, ἀγνοοῦντας ἡμᾶς τὰ κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ κὺρ Λαυρεντίου Σινᾶ ἀνεδίδαξας, καὶ βουλόμενος αὐτὸν διὰ γραμμάτων συνοδικῶν καθελεῖν μόλις ἡσύχασας, ὑπισχνουμένων (1) ἡμῶν διόρθωσιν, ἣν καὶ ἐλπίζομεν ἀσπασομένους ἑκουσίως τοὺς πατέρας τοῦ μοναστηρίου. Ἐπειδὴ δὲ οὐ προςίενται τὴν ἐμὴν βουλὴν, ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν παναγιώτατον Ἀντιοχείας· ὃς καὶ ἀντέ-

(1) Τὸ χειρόγρ. **ἐπισχνουμένων.**

γραψεν, ὅτι διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ, οἵτινες διὰ τὴν καθαίρεσιν, ἣν ἔλαβον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε καὶ ἡμεῖς παρῆμεν, ἐποίησαν σκάνδαλα, καὶ φοβούμενος πάλιν τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ζημίας διωρίσατο, ὡς ὅ,τι ἂν ἡμεῖς κατὰ νόμον κρίνομεν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀντιοχείας συμψηφίζει. Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔχει, ἠναγκάσθημεν κρίσιν τοιαύτην ποιῆσαι, ἣν καὶ δηλοῦμεν καὶ τῇ σῇ παναγιότητι, ἵνα συνοδικῶς αὐτόθι λάβῃ τὸ κῦρος, εἴγε καὶ δόξει τῇ σῇ συνέσει· Ἐκρίναμεν οὖν, ἵνα ὅσους ἐχειροτόνησεν ὁ ῥηθεὶς κὺρ Λαυρέντιος πρὶν ἰδεῖν τὸ γράμμα τῆς σῆς παναγιότητος, ὅπερ ἔγραφες πρὸς τὸν παναγιώτατον Ἱεροσολύμων, ὅπερ [καὶ ἔδειξεν ;] (1) αὐτῷ ὁ ῥηθεὶς ἁγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, οὗτοι καὶ μόνοι ἔχωσι, κατὰ φιλανθρωπίαν, τὸ ἐνεργεῖν, φυλάττοντες καὶ τοῦτο τῇ κρίσει τῆς μελλούσης συνόδου συγκροτηθῆναι παρὰ σοί· ἄλλους δὲ μὴ τολμᾶν τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον χειροτονῆσαι· αὐτὸν δὲ τὸν ἐπίσκοπον, ὡς παρανόμως χειροτονηθέντα, κρίνομεν, καθὼς ἔκρινεν ἡ σὴ παναγιότης, ἡμῶν παρόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸν Δ' κανόνα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου, ὁρίζοντα ἐξάπαντος ὀφείλειν γενέσθαι τὰς ἐπισκόπων χειροτονίας ὑπὸ τριῶν τὸ ἔλαττον, ὡς καὶ ὁ δέκατος τρίτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ (2)· καὶ κατὰ τὸν Α' τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὃς ὁρίζει δύο ὀφείλειν εἶναι τοὺς χειροτονοῦντας· δῆλον δὲ ὅτι μετὰ τοῦ πρωτεύοντος, ὥςτε εἶναι τρεῖς· δεῖ γὰρ συμπληροῦσθαι τὸν ἀριθμὸν τῆς ἁγίας Τριάδος, καθώς φησιν ὁ νέος Θεολόγος ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ἀρχιερέως. Ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ σκοπὸς τοῦ Α' κανόνος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, δεικνύουσι οἱ διδάσκαλοι ἑρμηνεύοντες τὸν κανόνα τὸν Δ' τῆς Α' συνόδου· τοῦτο δὲ ἔχουσι παρὰ τοῦ Ν' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἔνθα ὁ μητροπολίτης ἱκετεύει, ἵνα συγχωρηθῇ παρὰ τῆς συνόδου, ιϐ' ψηφιζούσης, μετὰ δύο ποιεῖν τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ οὕτω συμπληροῦσθαι τὸν ἀριθμὸν τὸν ὁριζόμενον παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων. Τὴν γὰρ ἀλλοτρόπως γινομένην χειροτονίαν παράνομον κρίνομεν κατὰ τὸν ΙΘ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, λέγοντα ὅτι: ἂν ἄλλως παρὰ τὰ ὁρισθέντα γένηται, μηδὲν ἰσχύειν (λέγει μηδὲν ἰσχύειν) τὴν χειροτονίαν. Τούτους δὲ τοὺς κανόνας ἀξιοῦμεν ἀναγνωσθῆναι· ὁρῶμεν γὰρ τὴν γνώμην τῆς σῆς πανα-

(1) Οὕτως ἀναπληροῦν ἔκρινα τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ χάσμα.
(2) Τὸ χειρόγρ. Καθαργένῃ, ὅπως καὶ κατωτέρω.

γιότητος, ἣν τότε ἔλεγες, συμφωνοῦσαν τοῖς πατράσι. Διὸ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῖς πατράσι, καὶ τῇ σῇ παναγιότητι συμψηφιζόμεθα, καὶ τὸ παρὸν παρρησίᾳ γράφομεν, καθὼς καὶ ἔμπροσθεν τῶν πατέρων ἐξεφωνήσαμεν.

κέ Ἀπριλίου ζργ'. ᾳφϟϛ'.

ΙΖ'.

(λϛ')

Λαυρεντίῳ ἱερομονάχῳ ἡγουμένῳ Μαρένῳ] (1).

Πολλά σοι καὶ τῇ τιμίᾳ ἀδελφῇ Νεοφύτῳ ἱερομονάχῳ τῷ ἐμῷ υἱῷ φιλανθρωπευσαμένοις, πολλὰς καὶ τὰς χάριτας οἴδαμεν. Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν νῦν ἴσως καταβάλλετε τῆς ὑμετέρας πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης τὰ σπέρματα· ἐγὼ δὲ τῆς ἐμῆς πρὸς ὑμᾶς στοργῆς τὰς ἀπαρχὰς δρέπομαι, ταμιείοις εὐγνωμοσύνης ἀποτιθέμενος, ἐθομένας ποτὲ προσηκούσης ἀμοιβῆς ὑποθέσεις· ἡ γὰρ διὰ τουτωνὶ τῶν γραμμάτων εὐχαριστία τῆς μεγάλης ἀγάπης ἀμυδρά τίς ἐστιν ἀπαρχή· ἣν γνοίητέ ποτε τρανώτερον, εἴγε Θεὸς συγγενέσθαι ἡμᾶς ἐπινεύσοι ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου· ἧς πέρ σου τὴν φιλοκάγαθίαν τῇ ἱερᾷ τῶν πρωτοσυγγέλων τάξει τά δε τὰ γράμματα ἐγκεντρίζει, μέγαν πρωτοσύγγελον καθιστάμενα, κεκοσμημένον ὑπογονατίῳ, σκιαδίῳ τε μετὰ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀξίας καὶ ἐξουσίας τῆς τῷ ὀφφικίῳ ἐπακολουθούσης. Ὑγιαίνοις μετὰ τῆς ἀγαθῆς Εὐγενίας τῆς θυγατρὸς ἡμῶν, ἥ περ συζεύξας τὴν ἐμὴν Εὐλογίαν (οἶδας νομίζω τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν χειμαζομένην καὶ κινδυνεύουσαν), οὐ Θεῷ μόνον θυσίαν οἴσεις δεκτὴν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἡμῖν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν λαμπρότερον ἀναστήσεις.

[Ἔρρωσο]. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ᾳφϟγ' [δ' Μαΐου].

(1) Τὰ ἐν ἀγκύλαις περίκλειστα προσετέθησαν ἐκ τοῦ παρ' ἐμοὶ χειρογράφου, ἔνθα αὐτὴ κεῖται ἐπιστολὴ ἐν σελ. 249.

ΙΗ΄.

(ογ΄)

Λαυρεντίῳ ἱερομονάχῳ.

Εὐλογίαν τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν θανατηφόρῳ περιπεσοῦσαν νόσῳ παρεμυθήσω φιλανθρώπως ἐπισκεψάμενος, ἐν ταὐτῷ καὶ τῷ Σωτῆρι ταῦτα προςτεταχότι (1) πειθόμενος, καὶ τοῖς θεραπευθεῖσι προκαταβαλλόμενος εὐχαριστίας ὑποθέσεις· ἅς σοι τουτὶ φέρον ἥκει τὸ γράμμα. Σὺ δὲ τῆς εὐγνωμοσύνης προςλαβὼν τὴν ὁλκὴν ἐπίτεινόν σου τὴν καλὴν ἐργασίαν· ἐκείνη γὰρ καὶ τῆς κατὰ τὴν νόσον ἀνάγκης χωρίς, ἀνάγκαις ἄλλαις νόσου πάσης ἀργαλεωτέραις συνέχεται, ἃς καὶ διεξέρχεσθαι μακρὸν, καὶ λυπηρὸν ἀναμιμνήσκεσθαι. Τῷ τοι καὶ ἀξιεπαινετωτέρα παρά τε Θεῷ φιλανθρώπῳ καὶ φιλοθέοις ἀνδράσιν ἡ θεραπεία, καὶ γερῶν ἀθανάτων ἀνάπλεως.

ΙΘ΄.

(ϞϚ΄)

Ἱππολύτῳ τῷ πανιερωτάτῳ πρώην Χίου σὺν τοῖς πανοσιωτάτοις ἡγουμένοις τῶν σεβασμίων μοναστηρίων, Νικηφόρῳ Ἀρκαδίου, Λαυρεντίῳ Βροντησίου, καὶ τοῖς εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσιν, ἱεροδιακόνοις τε καὶ μοναχοῖς, μετὰ παντὸς τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν τῆς θεοφυλάκτου Κρήτης, ἐν Κυρίῳ περιποθήτοις, χάριν, ἔλεος, καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ Κυρίου.

Γνωστή μοι καὶ πρώην πολλαχόθεν ἡ πρὸς ἡμᾶς τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας ἀγάπη, ψυχαὶ φίλαι καὶ τίμιαι, ἧς τὴν ἀνάμνησιν ἀναφέροντες καὶ ἡμεῖς νύκτωρ τε καὶ μεθ᾽ ἡμέραν πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν στεναγμοῖς τισι κ᾽ οὐκ ἀνεκλαλήτοις διατελοῦμεν· ἐπιποθοῦμεν γὰρ ὁλοψύχως πάντας ὑμᾶς, ὁμοπατρίους τε ὄντας, τῆς τ᾽ εὐσεβείας

(1) Ματθ. κέ, 36.

τῆς αὐτῆς συγκοινωνούς, καὶ τρόπον τινὰ ἐξαίρετον τῶν ὅσους ἀφορᾷ διαφερόντως ταῖς τῆς ὀρθοδοξίας ἀκτῖσιν ὑπερλάμποντας, φίλους εἶναι Θεῷ τῷ παμβασιλεῖ, καὶ αὐτὸν ἱλέῳ τὰ καθ' ἡμᾶς ὄμματι διέπειν τὸν φιλάνθρωπον. Ἡ δὲ ἔναγχος ἐπὶ τῇ τῆς ἐμῆς ἀδελφῆς Εὐλογίας, τῆς μετονομασθείσης Εὐγενίας μοναχῆς, κηδείᾳ, τῆς ὑμῶν εὐλαβείας φιλανθρωπία, ὑπερνικᾷ μου πᾶσαν ψυχῆς κίνησιν· καὶ νῦν πρῶτον αἰσθάνομαι ἐμαυτοῦ οὐ μόνον ἀσθενῶς ἔχοντος πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἡμῶν ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐχαριστίαν ἀποροῦντος. Ἦν γάρ μοι ἡ ἐμὴ Εὐγενία τῆς κατὰ γῆν συγγενείας τὸ λείψανον, καὶ τῶν ἐμῶν φροντίδων ἑσμός· γυνὴ γὰρ ἦν, καὶ συγγενείας ἁπάσης μεμονωμένη· ἀλλὰ καὶ αἱ ἡμέραι αὗται αἱ καθ' ἡμᾶς, ἡμέραι εἰσὶ πονηραί. Καθάπερ οὖν ὁ φιλάνθρωπος Θεός, πρὸ τοῦ βίου, τῶν τοῦ βίου φροντίδων, καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβῶν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ βίου ἁρπάσας, εὐσεβῶς καὶ δικαίως πολιτευσαμένην αὐτήν, οὐ μόνον ἀπήλλαξε κινδύνων, ἀλλὰ καὶ ἀγαθῶν ἐνέπλησεν ἐλπίδων τῶν τὰς ἐπαγγελίας προαναφωνουσῶν, καὶ ἡμᾶς μεριμνῶν ἐστείρωσεν οὐδὲν ἧττον, καὶ παράκλησιν ἐνεποίησε φιλοθέοις ἀνδράσιν ἀνήκουσαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμεῖς, Κρῆτες ἐμοὶ οὐχ εὐνομώτατοι μόνον (καθὼς ὑμᾶς γεραίρουσι τῆς ἔξω σοφίας οἱ τρόφιμοι), ἀλλὰ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως γνήσιοι παῖδες, παιδείας τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πεπληρωμένοι, τεθεραπεύκατέ μου τὰς ὀδύνας, τὰ σπλάγχνα, τὴν καρδίαν, κηδεύσαντες εὐσεβῶς γύναιον ὅσιον, συνέσεως καὶ παιδείας μεστόν, ἐμὴν μὲν ἀδελφήν, ὑμετέραν δὲ παῖδα. Ἀλλ' ὑμεῖς μέν, ὡς εὐσεβεῖς καὶ εὐγνώμονες πολῖται, τὰ πολίταις εὐσεβέσι καὶ εὐγνώμοσι προσήκοντα, πρὸς εὐσεβεῖς καὶ ὁσίους ἀφωσιώσατε· ἐμοὶ δὲ χρέος ἀπαραίτητον ἐνεποιήσατε πάσης εὐχαριστίας ὑπέρτερον. Ἀλλ' ἵνα μὴ τέως τὴν ὑμετέραν εὐεργεσίαν σιγῇ παρέλθωμεν, εὐχαῖς ἀμειβόμεθα καὶ πατρικαῖς εὐλογίαις. Δῴη ὑμῖν Κύριος ὁ Θεὸς τῶν οἰκτιρμῶν τὸν ἐπάξιον μισθὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ οὐρανίῳ. Εἴητε εὐλογημένοι καὶ συγκεχωρημένοι παρὰ Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ χάρις αὐτοῦ καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος προπορευέσθω, συμπορευέσθω καὶ ἐπακολουθήτω ὑμῖν· Ἀμήν. Ἔστω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, παρακαλῶ, τῆς ἐμῆς Εὐγενίας ὁ θάνατος προπαίδειά τις εἰς τὸ καταμανθάνειν τὸ τοῦ βίου εὐμάραντον καὶ ὀξύρροπον. Γυνὴ ἐν ἀκμαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ, κάλλους, καὶ δόξης, πλούτου [ἴσ. *καὶ* πλούτου] καταφρονήσασα, φρόνημα

δὲ ἀντιμεταλαβοῦσα ἀνδρῷον, καὶ ἀντικαθισταμένη ταῖς ἐπηρείαις τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, καὶ τὸν πολέμιον ἐν Χριστῷ νικήσασα, καὶ ταῦτα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν πάντων, πάντας παρακαλείτω εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον. Ὁδεύσωμεν πρὸς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀδελφοί· εὐθύνωμεν τὰς ἡμετέρας ὁδούς· μὴ ἀνετοίμως διαμετρῶμεν τὸ παρὸν στάδιον τῆς ζωῆς· πῦρ διέλθωμεν τὸ τῆς μετανοίας, καὶ ὕδωρ τὸ κατανύξεως (τὰ καθάρσια τῶν ἁμαρτημάτων) μετὰ τὸ πῦρ ἐκεῖνο καὶ τὸ ὕδωρ τὸ μυστικόν. Μὴ μείνωμεν, παρακαλῶ, ἔξω τοῦ νυμφῶνος, ἢ παρθενίας ἐστερημένοι, ἢ παρθενίας ἀνέλαιοι. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν, πρεσβείαις καὶ ἱκεσίαις τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· τοῦ ἁγίου ἐνδόξου πανευφήμου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου· τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν Πέτρου τοῦ ἱερομάρτυρος, Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων· Ἀμήν.

Κ'.

(ϛη')

Λαυρεντίῳ τῷ πανοσιωτάτῳ καθηγουμένῳ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου τοῦ Βροντησίου.

Ἐχάρην, εἰ καὶ μὴ πάνυ ἀλύπως, μαθὼν πρῶτον μὲν διὰ τῶν σῶν γραμμάτων, μετέπειτα δὲ καὶ διά τινων τιμίων ἀδελφῶν, τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν Εὐλογίαν καταλελοιπυῖαν τὰ τοῦ βίου καὶ αὐθαιρουμένην μονήρη διαγωγήν, μετονομασθεῖσαν τ' Εὐγενίαν, καὶ αὐτὸν καταλελοιπέναι τὸν βίον, πολιτευσαμένην καὶ ἐν ἄστει, καὶ ἐν μοναστηρίῳ, οὕτως ὁσίως, ὥςτ' εἶναι τὰ κατ' αὐτὴν κρειττόνων ἐλπίδων ἀνάμεστα. Μηνύουσι γὰρ τὰ αὐτόθεν οὕτω, καὶ σοῦ γε ἐν πᾶσι τὴν εὐλάβειαν, τῇ ἐμῇ ἀδελφῇ ὡς ἰδίᾳ ὑπηρετήσασαν τὰ πρὸς Χριστιανῶν εὐλαβῶν καὶ φιλανθρώπων. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὴ ἐν τῇ διαθήκῃ καθωμολόγησεν ἡ τρισμακάριος, ἀνθ' ὧν σου καὶ τὴν εὐλάβειαν, καὶ δὴ τὴν ὁσιωτάτην σου ἀδελφήν, τὴν Εὐγενίαν τὴν μοναχήν, εὐηργέτησεν, ἃ δὴ καὶ ἐμφέρεται ἐν τῇ διαθήκῃ. Ταῦτα μὲν οὖν ἀναμαθών,

ἀδακρυτὶ μὲν οὐκ ἤνεγκα· πῶς γὰρ ἀδελφῆς διαφερόντως συνέσει, ὁσιότητι, καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ διαπρεψάσης, φέροι τις ἂν στέρησιν ἀδάκρυτον; Ἡ δὲ χαρὰ τῆς ὁσιωτάτης τελευτῆς ὑπερενίκησε πᾶσαν λύπην, καὶ τὰς εὐχαριστ[ηρ]ίους ἐπέμψαμεν, καὶ οὐκ ἂν παυσαίμεθα πέμποντες τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, τῷ ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ ἡμᾶς εὐεργετήσαντι, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐπιθυμῆσαι τολμήσαιμεν ἄν. Σοὶ δὲ χάριν οἴδαμεν τῆς εἰς τὴν ἐμὴν Εὐγενίαν φιλανθρωπίας (1)· καὶ δὴ καὶ τὴν διαθήκην αὐτῆς κατὰ πάντα ἐρρῶσθαί τε καὶ κῦρος ἔχειν βουλόμεθα.

Τὰ κατὰ τὸν ὁσιώτατον καὶ πνευματικὸν τὸν κὺρ Ἰωάσαφ (προέγραφες γὰρ καὶ περὶ τούτου) τέλος ἔσχεν· οὐ μόνον γὰρ συνεχωρήσαμεν αὐτῷ (2), ἀλλ' οἷον καὶ ὑπεραπολογησάμενοι ἀθῶον ἐδείξαμεν, οὐδὲ τὸ πρότερον χαλεπήναντες ἀμέτρως. Σὺ δὲ γράφε περὶ ὧν ἂν χρήζῃς, καὶ οὐκ ἂν ἀποτεύξοιο δικαίας ποτὲ αἰτήσεως· πατρικὴν γὰρ ἀεὶ φιλοστοργίαν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἡ σὴ εὐλάβεια προτρέπεται. Ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

ΚΑ'.

(ϛθ')

Νικηφόρῳ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς Ἀρκαδίου.

Ἐγνώρισάν μοι τινές σου τὴν εὐλάβειαν, τέκνον ποθεινότατον, σεμνύνουσαν τὰ κατὰ τὴν κηδείαν τῆς ἐμῆς ἀδελφῆς λόγοις ἐπιταφίοις, πρὸς τῇ παρουσίᾳ (3) καὶ τῇ πομπῇ, καταφαιδρῦναι τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον σύλλογον, ἀφικνουμένην καὶ μέχρι τῆς ἡμῶν οὐδενείας ταῖς εὐφημίαις. Θαυμαστὸν οὐδὲν τὴν ἱεράν σου ψυχὴν, ὀργάνῳ χρησαμένην παναρμονίῳ τῇ χρυσῇ γλώττῃ, μετεωρῖσαι τὰ καθ' ἡμᾶς, τοῖς

(1) Τὸ χειρόγρ. φιλανθρωπίαν.

(2) Βλέπε τὸ συγχωρητικὸν γράμμα, ὅπερ ἔσχατον τάττομεν ἐν τῇ δε τῇ συλλογῇ, φερόμενον ἐν σελ. α' τοῦ 54 φύλλου τοῦ Πατμιακοῦ τεύχους. Ἐπειδὴ δὲ συμπεριείληπται καὶ τοῦτο ἐν τῷ τεύχει τῶν τοῦ μακαρίου Πηγᾶ ἐπιστολῶν, δῆλον ὅτι παρ' αὐτοῦ καὶ συντέθειται.

(3) Ἐχρήσατο τῇ λέξει συνῳδὰ τῇ παρὰ τῇ κοινῇ συνηθείᾳ σημασίᾳ.

λειψάνοις ἐντυχοῦσαν τῆς ἡμετέρας πηγῆς (1). Ἐμοί, κ᾽οὐδὲ πάμπαν ἄκοντι, γένους λείψανον ἦν ἡ Εὐγενία, φυσικῇ τάξει ἐσχάτη, πρώτη τῇ ἀξίᾳ, καθὰ δὴ ἀπήλεγξε τὸ τέλος ἐπισφραγισάμενον τὸ τοῦ βίου μακάριον· πρὸ γὰρ τελευτῆς, ὡς καὶ Σολομῶντι δοκεῖ (2), ἐπικίνδυνον· Αἰεὶ γὰρ (κατὰ τὸν φήσαντα (3)),

Αἰεὶ δ᾽, ἀμφ᾽ ἀρεταῖσι πόνος δαπά-
[να τε] μάρναται πρὸς
Ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον.

Καὶ νῦν κρείττονος μεταλαχοῦσα βιοτῆς, ἡμᾶς μὲν ἐν ὑποπτέρῳ λύπης (4), οὐ τῆς τυχούσης ἐνέπλησεν εὐφροσύνης, ὕλην δὲ παρέσχεν ὑμῖν, τὸ τῆς σιγῆς συστείλαντας παραπέτασμα, τῆς ἀγάπης ἐμφῆναι τὸ ὑπερκαές. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς μὲν εὐχαριστοῦμέν σου τῇ φιλοκἀγαθίᾳ· σὺ δὲ παρὰ Θεοῦ τοῦ παμβασιλέως τὴν ἐπάξιον προςδέχου ἀμοιβήν.

Ἔρρωσο, τιμιώτατον τέκνον ‚ζρδ᾽ [† 1596].

ΚΒ΄.

(ρ΄)

Λαυρεντίῳ ἱερομονάχῳ.

Γράφειν σοι, τυχὸν, περιττὸν περὶ τῆς μακαρίας Εὐγενίας, ἣν τιμητέον καὶ μετὰ θάνατον, ἐπεὶ καὶ προτοῦ τετιμήκατε. Ἔχετε τοίνυν, ἃ κατέλιπεν ὑμῖν διαθεμένη σὺν ἡμετέρᾳ εὐχῇ. Ἔχετε καὶ τὸ ἐπιτάφιον τουτὶ, ὃ λίθῳ αὐτοσχεδίῳ ἐγκολάψατε, τὰ κατ᾽ αὐτὴν πρὸς αὐτῆς ἐπιτραπέντες διοικεῖν· καὶ μή μοι νόμιζε μισθὸν εἶναι τῶν ἡμετέρων (5) καμάτων τὰς παρ᾽ ἐκείνης ἀφεθείσας εὐεργεσίας (ἔνδειξίς ἐστι τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς, ὡς οἱόν τ᾽ ἦν ἀνακηρυττούσης τὴν ὑμῶν ἀγάπην μετ᾽ εὐγνωμοσύνης οὐκ ἀκάρπου), ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ,

(1) Αἰνίττεται χαριέντως τὴν οἰκείαν ἐπωνυμίαν.
(2) Ἄδηλον ἔμοιγε οὖν τίνα τοῦ Σολομῶντος ῥῆσιν ὑπαινίττεται ἐνταῦθα.
(3) Πίνδ. Ὀλ. Ε΄, 34—36.
(4) Ἐλλιπὴς δοκεῖ ὁ λόγος· ἴσως δὲ καὶ τό: λύπης ἐγέγραπτο κατὰ δοτικήν.
(5) Γρ. ἴσ. ὑμετέρων.

εἰς ὃν ἀνατρέχει πᾶσα τῶν ἡμετέρων ἀγαθοποιῶν εὐωδία, τὴν ἀντάμειψιν προςδόκα.

Ἐπίγραμμα ἐντάφιον εἰς τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν Εὐγενίαν μοναχήν, ὅπερ ἐνεκόλαψαν ἐπὶ τὸν τάφον αὐτῆς :

Οὐ θάνες, Εὐγενίη γ', οὐ κάτθανες, ἀλλὰ καθεύδεις,
Κουριδίη Χριστοῦ, οὐρανίοις θαλάμοις.
Τοὔνεκά σοι δακρύων οὐ χεύομεν, ἀλλὰ λιτάων
Λοιβὰς, ὀλυμπίοις ἁρμοδίους χορείαις.
Δέρκεο ὃν πόθεες πανακηράτῃσιν (1) ὀπωπαῖς,
Σαῖς τ' εὐχωλῇσιν ἵλαον ἄμμι πόροις.

ΚΓ'.

(ρα')

Τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν λαμπροτάτην Κρήτην εὑρισκομένοις ἔλεος καὶ εἰρήνην.

Τὰς τῶν εὐσεβῶν διαθήκας, κατὰ νόμον γεγενημέας, κῦρος ἔχειν καὶ αὐτοὶ θεσπίζουσιν οἱ νόμοι, καὶ τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ. Διὸ δὴ καὶ τὴν τῆς ἡμετέρας ἀδελφῆς, τῆς κατὰ κόσμον Βενέτας, τουτέστιν Εὐλογίας, καὶ κατὰ τὴν μοναχικὴν τάξιν μετακληθείσης Εὐγενίας μοναχῆς, τουτουὶ τοῦ τε νομίμου καὶ τοῦ δικαίου πάσαις ἀνάγκαις δίκαιον εὐμοιρεῖν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί, πεμφθεῖσαν (2) παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τε καὶ κληρονόμων ἀναγνόντες, ὡς εὖ καὶ νομίμως ἔχουσαν ἐπικυροῦμεν τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ ἡμετέρου τοῦδε γράμματος. Εἰ γὰρ καὶ προϋπήρχομεν κεχαρικότες (3) πᾶν ὁτιοῦν ὁπωςδήπως ἡμῖν ἀνῆκον ἐκ πατρικῆς, ἢ μητρικῆς, ἢ ἀδελφικῆς κληρονομίας τε καὶ διαδοχῆς, αὐτῇ, ἀδελφῇ τε οὔσῃ καὶ ὁσίως πολιτευομένῃ, ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ νόμον ὡς ἐπ' ἰδίοις διέθετο, ἀλλά γε καὶ τούτῳ τῷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ γράμματι ἐπικυροῦντες βεβαιούμεθα, βουλόμενοι καὶ διακελευόμενοι

(1) Γρ. ἴσ. πανακηράτοισιν.
(2) Τὸ χειρόγρ. πεμφεῖσαν.
(3) Κἀνταῦθα ἐχρήσατο τῇ λέξει χυδαϊκώτερον.

ἐν ἁγίῳ Πνεύματι κατὰ πάντα κρατεῖν τὴν διαθήκην ταύτην τῆς ἡμετέρας ἀδελφῆς, τοῦτο ἔσχατον γέρας καὶ τιμὴν τῇ ἐσχάτῃ διαθέσει αὐτῆς ἀπονέμοντες, ἐσχάτης ὑπαρξάσης καὶ αὐτῆς τοῦ ἡμετέρου γένους τῶν Πηγᾶ. Ἔσται (1) δὲ τὸ γράμμα οὐ μόνον τῇ ἡμετέρᾳ χειρὶ ἠσφαλισμένον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀποστολικῷ σημείῳ ἐσφραγισμένον εἰς ἀληθείας τοῖς μετέπειτα ἔνδειξιν, ὥςτε κατ᾽ οὐδὲν κωλύεσθαι τοὺς κληρονόμους τῆς κληρονομίας ἐπιτυχεῖν.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ,ζρδ΄. [† 1596].

ΚΔ΄.

(ρκδ΄)

Εὐγενίᾳ μοναχῇ.

Τῇ πανοσιωτάτῃ καθηγουμένῃ τοῦ μεγάλου Ἰωάννου, λεγομένου Μεσαμπελίτη, Εὐγενίᾳ τῇ Μαρινοπούλῃ σὺν ταῖς λοιπαῖς ἀδελφαῖς, ταῖς ἐν Κυρίῳ θυγατράσι τιμίαις, χάριν, ἔλεος καὶ εἰρήνην. Ὅτι μὲν τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν Εὐγενίαν, τὴν μακαρίαν ἐκείνην καὶ τριςοσίαν, δεξάμεναι φιλανθρώπως, ἐκηδεύσατε μετὰ θάνατον ὁσίως, ἕξετε τὸν ἐπάξιον μισθὸν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μακαρία προλαβοῦσα διὰ τῆς διαθήκης εὐγνωμόνως ὑμᾶς (2) εὐηργέτησε καὶ τὴν ἁγίαν μονήν, διανείμασα πάντα τὰ λοιπὰ πτωχοῖς τε καὶ πνευματικοῖς. Ὅτι (3) καὶ ἡμεῖς βεβαιώσαντες τὴν διαθήκην αὐτήν, ἔτι καὶ ὀφείλομεν τοιαύτῃ ἀδελφῇ, οὕτως ὁσίως καὶ βιωσάσῃ, καὶ τελευτησάσῃ, μνημόσυνον ἀτελεύτητον, γνωρίζομεν· καὶ δὴ καὶ καθ᾽ ἑκάστην μνημονεύεται ἐν τῇ ἀποστολικῇ ταύτῃ καθέδρᾳ, καὶ εἴη γε τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἐνώπιον Θεοῦ σὺν εὐφημίᾳ, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐν σκηναῖς δικαίων. Ἐπειδὴ δὲ ηὔφρανεν ἡμῶν τὴν καρδίαν ἀσπασαμένη τὴν ἀσκητικὴν ζωήν, καὶ ἀπαρνησαμένη τὰ τοῦ βίου, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς, καὶ ἵνα ἴδωσιν ὅσαι βούλονται εὐσεβῶς ζῆν, οἵων τυγχάνουσιν ἀγαθῶν καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ εὐσεβέσιν ἀνθρώποις, πέμπομεν τὴν παροῦσαν φωταγωγὸν ἀργυρόχρυσον, ἵνα κρεμαμένη πρὸ

(1) Γρ. ἴσ. Ἔστι.
(2) Τὸ χειρόγρ. ἡμᾶς.
(3) Γρ. Ὅτι δέ.

τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν Εὐγενίαν μνημονεύῃ. Ἔστω δὲ, παρακαλῶ, ἀναπόσπαστος, καὶ μόνῳ Θεῷ ἱερωθεῖσα, ἢ καὶ γενομένης ἀνάγκης, καὶ τοῖς πτωχοῖς. Μηδεὶς δὲ τολμησάτω ἐπ' ἐπιτιμίῳ ξενῶσαι αὐτὴν τῆς μονῆς, εἰ μήπου, ὡς ἔφην, ἀνάγκη τύχοι πτωχῶν ἢ αἰχμαλώτων. ,ζρδ' [† 1595].

ΚΕ'.

(σ. 740)

(Θρῆνος εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην Ἱερεμίαν τὸν Β'.)

Φεῦ· ὅς πάρος ἐσπούδαζον ἐπῶν περὶ σύνθεσιν
Ἡδέων, ᾆσμα προῆγμαι νῦν γοερόν τι πλέκειν.
Δὴ γάρ μοι μέλεαι μελετῶσι τὰ γραπτέα Μοῦσαι,
Ἀψευδῶς ἔλεγον δάκρυσι τεγγομένῳ.
Οὐδὲν γὰρ καὶ τάς δε κατηγωνίσατο τάρβος (*).

Οὕτω κἀμὲ γὰρ χρεὼν ἐν τῷ παρόντι προοιμιάσασθαι (1). Ἀλλὰ πόθεν τανῦν τοῦ θρήνου ἀπάρξομαι; συγχέει γάρ μου τὸν λογισμὸν τὸ τοῦ δυστυχήματος μέγεθος. Πῶς μου ἡ γλῶττα τῷ λόγῳ ἐξυπερετήσειεν ἀμογητί; Πῶς δ' οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύων ἄνευ; Πῶς δέ γε καὶ ἡ καρδία ὅλη ὑποτρέμουσα, τῇ ἄγαν οὕτω λύπῃ βαρυνομένη; Ὅμως οὐ μόνῳ μοι προσήκει νῦν τὸ θρηνεῖν, ἀλλὰ τῷ τῶν Ῥωμαίων δυστυχεῖ παντὶ γένει. Διό μοι συνεργοῦντες καὶ ἀναμιμνήσκοντες, ἢ καὶ ἀναπληροῦντες εἴ τι παρήειν, ἢ τῶν τοῦ κειμένου ἀγαθῶν, ἢ τῶν ἡμετέρων δυστυχιῶν (ταῦτα γάρ τε κἀκεῖνα λεκτέα ἂν εἴη ἐν τῷ παρόντι, ἵν' οἷς τ' ἐμπεπτώκαμεν γνῶμεν, καὶ ὧν περ ἐστερήθημεν λάβωμεν αἴσθησιν·), συνθρηνήσατε θρηνοῦντι Ῥωμαίων ἅπας ὁ δυστυχέστατος σύλλογος· κοινὸς γὰρ ὁ παρὼν ἐστι θρῆνος, εἴπερ καὶ ἡ

(*) Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀντέγραψα ἀπαραλλάκτως ὡς ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἐῶν τοῖς κρείττοσί μου τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ. Οὐ γάρ ἐστιν ὁ Θρῆνος ὅδε τοῦ μακαρίου Πηγᾶ ἰδιόγραφος, ἀλλ' ἀντιγραφέως ἀμαθοῦς.

(1) Δῆλον ἐκ τούτου ὅτι παρ' ἄλλου τινὸς μετείληπται τὸ ἐπίγραμμα, ἔμοιγε οὐν ἀδήλου.

δυςτυχία κοινή. Ἡ συμφορὰ κοινή. Φεῦ, φεῦ! Οἴμοι· πολλαὶ καὶ μεγάλαι αἱ τῷ ἀθλίῳ ἡμῶν ἐπισκήψασαι γένει συμφοραί τε καὶ δυςτυχίαι· φημὶ δή, ἡ τῆς βασιλείας καθαίρεσις· ἡ τῆςδε τῶν πόλεων βασιλίδος πικροτάτη ἅλωσις· οἱ τοῦ γένους καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, πολυειδεῖς διωγμοὶ καὶ κακώσεις· ἡ τῆς Ἐκκλησίας ταπείνωσις καὶ δουλικὴ παρά τε τῶν οἰκείων καὶ τῶν ἀλλοτρίων καταφρόνησις, καὶ ὡς ὠνητοῦ ἀπεμπόλησις δούλου· ἡ τῶν λογάδων ἀπόκρυψις. Ἐντεῦθεν παντελὴς τοῦ λόγου ἀμαύρωσίς τε καὶ ἔκλειψις, καὶ πλεῖστ' ἄλλαι, ἃς ἐκτραγῳδῆσαί τις οὐκ ἐξισχύσειεν ἄν. Ἀλλ' ἡ νῦν δυςτυχία τὰς προγεγενημένας ἐκείνας πάσας δεινῶς ὑπερῆρεν, ὡς ὁ σφοδρότατος τὸν ἐλάσσονα πόνος. Ἔνθεν τοι καὶ πρὸς τὸ μηδὲν τελείως ἥκει τὸ γένος, ἐπεὶ πρότερον μέν, εἰ καὶ δυςτυχοῦν ἐτύγχανε, νῦν μὲν ἐπὶ πράγμασι, νῦν δ' ἐπ' ἀνδράσι γενναίοις τε καὶ σπουδαίοις, καὶ ἐπ' ἄλλῃ τινὶ εὐδαιμονίᾳ· ἀλλὰ διαδοχῇ τινι μικρῶν λειψάνων πρὸς τὰς ἐπερχομένας δυςτυχίας ἀπήντα πως, ᾗ ὁ πᾶς δῆμος περιφρουρούμενος ἦν· νῦν δὲ οὐδείς, ὡς οἶμαι, τὴν τούτου προστασίαν μετὰ τὸν κείμενον τόνδε διαδεξόμενος ὑπολέλειπται, ἀλλὰ πρὸς ἀφάντωσιν τελείαν τά γε ἄλλα ἡμῶν, τὰ τῆς Ἐκκλησίας δὲ μάλιστα, οἴμοι, ἐλεεινῶς ἀφορᾷ· εἰ μὴ σὺ Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τῇ ἐμφύτῳ σου δυςωπούμενος ἀγαθότητι, ἡμῖν τοῖς κατακρίτοις καὶ ἀχρείοις σοῖς δούλοις χεῖρα βοηθείας ὀρέξειας. Ὁρᾷς, Κύριε, τὴν ἡμῶν καταστροφὴν ὅση; *Ὅμως δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐποίησας ἡμῖν, καὶ πᾶσαι αἱ κρίσεις σου ἀληθεῖς* (1), καὶ κρίματα ἀληθείας ἐποίησας κατὰ πάντα, ἃ ἐπήγαγες ἡμῖν καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων τῶν πατέρων ἡμῶν· ὅτι ἡμάρτομεν καὶ ἠνομήσαμεν, καὶ τῶν ἐντολῶν σου οὐκ ἠκούσαμεν. Διὸ ἐνδίκως παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων, ἐχθίστων, ἀποστατῶν, καὶ τυράννῳ τούτοις παραπλησίῳ. Ἀλλά, *Μὴ παραδῴης ἡμᾶς εἰς τέλος διὰ τὸ ὄνομά σου, καὶ μὴ διασκεδάσῃς τὴν διαθήκην σου καὶ τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν· ὅτι ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμὲν ταπεινοὶ σήμερον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν* (2). Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

Τὰ ἡμῶν τοίνυν, ὦ ἄνδρες, νῦν εἴ πέρ ποτε θρήνου ἄξια· εἰς ἀφανισμὸν γὰρ ἀφορᾷ παντελῆ, τὰ τῆς Ἐκκλησίας γε μάλιστα. Ὃν γὰρ

(1) Παρὰ τὸ τοῦ Ψαλμῳδοῦ ριή, 137.
(2) Εἴληπται ἐκ τοῦ Ὕμνου τῶν Τριῶν Παίδων [Δαν. γ', 23].

ὑπεραγωνιζόμενον αὐτῆς εἴχομεν, τοῦτον ἄπνουν καθορᾶν ἐστὶν ἡμῖν προκείμενον πᾶσιν. Ἐστερήθημεν τοῦ καλοῦ ποιμένος καὶ μιμητοῦ τοῦ καλοῦ ἀρχιποίμενος. Φεῦ τῆς ζημίας! οἴμοι τῆς δυςτυχίας καὶ τῆς πολλῆς συμφορᾶς. Νῦν παντελῶς πεπηρώμεθα. Νῦν τὴν συμφορὰν ὁλόκληρον ἔχομεν· ἕνα γὰρ ὀφθαλμὸν ἀντὶ πολλῶν εἴχομεν, τὸν προκείμενον, καὶ τοῦτον νῦν ἐλεεινῶς ἐξεκόπημεν. Βραχεῖ τινι λόγου λειψάνῳ ἦμεν ἐγκαλλωπιζόμενοι, καὶ τοῦτο φεῦ, ἀπεβαλόμεθα νῦν. Φεῦ τοῦ πάθους! Σεσίγηκεν, ὦ σύστημα ἱερὸν, ἡ καθ' ἑκάστην ὑπὲρ ἡμῶν ἀγωνιζομένη γλῶττα· πάντα λαβοῦσα ᾤχετο τ' ἀγαθά. Φεῦ τῆς ὀρφανίας, ἥτις ἡμᾶς περιεστοίχισε! Φεῦ τῆς ζάλης! Τίς τὴν ἡμῶν διαδέξαιτο προστασίαν; Τίς τὴν τοῦ γένους ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι πενίαν παραμυθήσαιτο; Ἀλλ', ὦ δέσποτα, τί τοῦτο ἡμῖν πεποίηκας; ἔξεστι γὰρ ἡμῖν συνδιαλεχθῆναί σοι τῷ παρόντι· τί τοῦτο πεποίηκας; πῶς ὀρφανοὺς ἡμᾶς καταλέλοιπας; τίνι τὴν ἡμῶν ἐπέτρεψας προστασίαν; Ἰδοὺ γάρ σοι παρίστανται τὰ τέκνα· τὴν ἀπὸ σοῦ διδαχὴν ἀναμένουσιν. Ἀνάπτυξον οὖν τὰ χείλη, ὦ δέσποτα, καὶ τοῖς σοῖς λόγοις δὸς τέκνοις ποθοῦσι τῆς σῆς ἀκοῦσαι φωνῆς. Τίς μετὰ σὲ, δέσποτα, πατὴρ ἡμῖν ἀναφανείη; τίς ἐξισωθείη σοι τὰ τῶν ἀγαθῶν πλεονεκτήματα, ἅπερ ἐνῆν σοὶ μόνῳ, οὐ τῶν ἐν τοῖς παροῦσι λέγω καιροῖς, τολμῶ δ' εἰπεῖν κἀν τοῖς τῶν πάλαι; Σοῦ γὰρ ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θειότατον (1) ἀναβάντος θρόνον, τί τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν οὐκ ἐγένετο, τῶν δόξαν καὶ πολλὴν παρρησίαν παρεχομένων. Ἡ ἡμῶν ἐλαμπρύνθη εὐσέβεια ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς, καίπερ ἐν μέσῳ οὕτω τῶν ἀκανθῶν ἐνυπάρχουσα, τῶν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀντικαθισταμένων ἀληθείᾳ φημί (2). Τῶν θείων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μυστηρίων τὸ κλέος ὑψώθη. Παρρησίαν ὅτι πολλὴν τὸ εὐσεβὲς τοῦ Χριστοῦ εἴληφε ποίμνιον. Ἀλλ' ὅσης τότε χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἡμᾶς ἐνέπλησας, τοσαύτης ἢ καὶ πλείονος νῦν ἐπλήρωσας ἀθυμίας καὶ κατηφείας πολλῆς, δακρύων, οἰμωγῶν, στεναγμῶν ἀφορήτων. Πῶς γὰρ οὐ θρηνήσομεν τὸν πατέρα, τὸν καθηγεμόνα, τὸν ἄκρως ἀρχιερέα καὶ ποιμένα ἡμῶν, μᾶλλον δ' ἡμᾶς αὐτούς. Πῶς οὐ ταλανίσομεν τῆς ὀρφανίας, τῆς δυςτυχίας, τῆς ζημίας. Πῶς οὐ γῇ καὶ σποδῷ τὰς ἡμῶν

(1). Τὸ χειρόγρ. **ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θειότατον.**

(2) **Ὑπαινίττεται ἴσως τὰς πρὸς τὸν Ἱερεμίαν δογματικὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν Τυβίγγῃ Λουθηρανῶν θεολόγων.**

καταπασσόμεθα κεφαλάς. Ἧς γὰρ παραμυθίας ἀπολαύοντες ἦμεν, καὶ ἐφ' ᾗ τὰς ἐλπίδας ἐσαλεύομεν μόνῃ, ταύτης ἐλεεινῶς ἐστερήθημεν. Φεῦ, φεῦ! ὦ δέσποτα, οὐ παραμυθεῖς τὸν ποτὲ καὶ νῦν ἴσως προςφιλέστατον; οἴμοι, σεσίγηκεν ἡ ῥήτορος γλῶσσα, ἥτις ὑπὲρ μάχαιραν δίστομον ἦν ἐκθερίζουσα τὰς τῶν ἀσεβούντων φρυγανώδεις γλωσσαλγίας· ἡ εὐκέλαδος, ἣν οἱ ῥήτορες μὲν λόγοι διεγύμνασαν, τὰ τῆς φιλοσοφίας δὲ δόγματα κατεκόσμησαν, ἡ τοῦ θείου δὲ Πνεύματος χάρις εὖ μάλα θήξασα διεστόμωσεν. Οἴμοι ὁ τῆς σοφίας τρόφιμος τὰ χείλη κατέκλεισε· τὸ θεολόγον στόμα κατησφαλίσθη. Τί τοῦτο τὸ φρικῶδες μυστήριον, δέσποτα; οὕτω τῆς πυρὸς πνεούσης μένος ῥητορείας ὁ θάνατος ἐπικρατέστερος· οὕτω τῆς οὐρανομήκους καὶ οὐρανοδρόμου φιλοσοφίας καταφρονητὴς ἀναιδέστατος· οὕτω τοῦ θεολόγου στόματος ἐπιπλήκτης ἰταμώτατος. Φεῦ τοῦ παραδόξου μυστηρίου! Φεῦ, πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ! Φεῦ, πῶς συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ! οἴμοι, παναγιώτατε δέσποτα. Ὁ λαὸς ὁ σὸς, τὸ σὸν ποίμνιον, τὰ τέκνα τὰ σὰ παριστάμενα τὴν σὴν ἀναμένουσιν εὐλογίαν. Εὐλόγησον αὐτοὺς τοίνυν κἀμὲ ἀνασχὼν τὴν τιμίαν σου χεῖρα μυστικῶς· τὰ χείλη διάρας τοῖς σοῖς τέκνοις εἰρήνην πρόςειπε. Αἶ αἶ τοῦ πάθους! Ἀλλ', ὡς ἔοικε, νῦν ἥκιστα φροντίζεις ἡμῶν, βαρυνθεὶς ταῖς καθ' ἑκάστην τῶν πειρασμῶν προςβολαῖς, ἃς ἐκ τῶν οἰκείων ἀδίκως καθυπέστης καὶ ξένων. Εἰ δ' οὐχ ἡμῖν λόγον δίδως, τοῖς τῇ ἀληθείᾳ δ' ἀντικαθισταμένοις ἀναστὰς διαλέχθητι· ἀπόδειξον τὸ τῆς εὐσεβείας ἡμῶν κεφάλαιον· ἐπιχείρησον κατ' αὐτῶν ἐπιστημονικώτατά τε καὶ γενναιότατα, ὡς εἰώθεις· ἄρκεσον ἡμῖν· ἐπάρκεσον κινδυνεύουσι. Φεῦ! οἵου καλοῦ ἐστερήθημεν, σοφίᾳ μὲν τὴν ψυχὴν κεκοσμημένου, εὐγλωττίᾳ μὲν [ἴσ. *δὲ*] λαμπρυνομένου, κάλλει δ' ὡς ἑνὶ τῶν ἀγαθῶν περιαστραπτομένου, ἁπλῶς πᾶσιν ἀγαθοῖς καταπεποικιλμένου. Ὦ, ὦ τοῦ πάθους! οὐ δύναμαι τῆς συμφορᾶς θρηνῆσαι τὸ μέγεθος· ἐκλείπει μου ἡ ἰσχύς· βύω τῇ λύπῃ τὸ στόμα.

Ἀλλὰ σὺ μὲν, πατριαρχῶν ἄριστε, *τὸν δρόμον τετελεκὼς καὶ τὴν πίστιν τετηρηκὼς, τοῦ στεφάνου τῆς νίκης ἐπέτυχες* (1). Ἡμεῖς δὲ φεῦ! εἰς οἷον κλύδωνα καὶ ζάλην ὀρφανίας ἐμπεπτώκαμεν, σοῦ τοῦ γλυκυτάτου πατρὸς καὶ καθηγητοῦ στερηθέντες. Ἀλλὰ μὴ ἐάσῃς τέλεον ἡμᾶς ὀρφανούς· εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τέθνηκας, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν

(1) Α' Τιμ. δ', 7—8.

ἐν τῷ τῶν δικαίων ζῆς καταλόγῳ· ἐν οὐρανοῖς εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἐν Κυρίῳ σοι ὁ μισθός. *Δίκαιοι γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν*, καὶ τὰ ἑξῆς, τὸ Σολομώντειον φησὶν ἔπος (1). Διὸ σώζοις καὶ φυλάττοις ἡμᾶς ἄνωθεν ταῖς εὐχαῖς σου τῶν ἐπερχομένων ἀνιαρῶν ἀνωτέρους.

Κϛ'.

Ἴσον γράμματος συγχωρητικοῦ.

Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικός.

Ὁσιώτατε ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι παπᾶ Ἰωάσαφ, υἱὲ ἀγαπητὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἡ μετριότης ἡμῶν εὔχεται καὶ εὐλογεῖ τὴν σὴν λογιότητα. Ἐπειδὴ ἐμάθομεν ὅτι ἡ κατὰ σοῦ διαβολὴ ψευδὴς ἦν (οὐ γὰρ σὸν ἦν, ἀνδρὸς εὐλαβοῦς καὶ λογίου ἀντιλέγειν πατριαρχικαῖς ἀποφάσεσι, δικαίαις τε οὔσαις καὶ ἀναγκαίαις τῇ ἀσθενείᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς), ἀλλ' εἴγε καί τι παρὰ τὸ δέον ἐξήμαρτες, αἰτοῦντά γε συγχώρησιν ἀποδεχόμεθα ἡμεῖς τε καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός. Πρὸς τίνος γὰρ ἂν καὶ ἀνοιγείη τῆς φιλανθρωπίας καὶ συμπαθείας ὁ θησαυρὸς οἰκειότερον, ὅτι μὴ παρὰ τῶν εἰληφότων τὰς ἱερὰς κλεῖς εἰς τὸ δεσμεῖν τε καὶ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας; Ἔχομεν οὖν σου τὴν εὐλάβειαν διὰ τοῦ παρόντος συγχωρητικοῦ γράμματος εὐλογημένην καὶ συγκεχωρημένην παντὸς δεσμοῦ τε καὶ ἀργίας καὶ ἐνοχῆς, ἐξόχως δὲ τῆς διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ἐπενεχθείσης σοι ἐπιτιμήσεώς τε καὶ δεσμοῦ. Οὕτως ἐν ἁγίῳ ἀποφαινόμεθα Πνεύματι. Ἱερούργει τοίνυν μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας· κήρυττε τὸν τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας εὐσεβῆ λόγον· πάντα πράττε ἀκωλύτως τὰ ἱερεῦσι, καὶ πνευματικοῖς, καὶ διδασκάλοις τῶν ὀρθοδόξων προσήκοντα. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ τὸ παρόν σοι πέμπεται συγχωρητικὸν γράμμα, ὅ σοι καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις τῆς ἀφοσιώσεως ἔσται σύμβολον καὶ ἐκσφράγισμα. Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Σωτῆρος εἴη μετὰ σοῦ.

(1) Σοφ. ε, 16.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙ ΠΥΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΕΝ ΝΑΟΙΣ.

ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΛΟΥΤΗΡΩΝ. 1589 ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΣΒΑΝΟΣ.

Τῷ σοφωτάτῳ Ἱερεμίᾳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης Ῥάσβαρος (sic).

Προσφωνέω σε, σοφώτατε πατριάρχη, συγγραφῇ μου οὐκ ἐν τέχνῃ οὐδὲ σοφῶς γεγραμμένῃ, ἀλλ' οὐκ ἀκαίρῃ. *Δύο* γὰρ *ποιητέον καιροὺς τοῦ λέγειν*, φησὶν Ἰσοκράτης παῖς Θεοδώρου ἀρχιερέως, *ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· ἐν τούτοις μόνον* (1) *ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων*. Ἐγὼ γὰρ νῦν ταῦτα ἔγραψα περὶ ὧν φανερῶς ἐξ ἁγίων Γραφῶν γινώσκω, ὅτι εὑρήματα ἀνθρώπων, ὧν φυσικῶς σεσοφισμένους μύθους καὶ κόσμον κόσμου τούτου στέργειν ἐστὶ, καὶ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν ἦν, ὅτι με ὁμολογία (2) περὶ τούτων γράψαι καὶ (3) συνειδήσει μου καὶ σὺ προςέταξας, καὶ ταῦτά σε εὐμενῶς ἀποδέχεσθαι ἐρρωμένως ἡγησάμην. Ἀναγίνωσκε οὖν ἃ ἐσπούδακα, ὥςπερ εἴωθας Κρουσίου ἡμετέρων τε γράμματα καὶ βιβλία ἀναγινώσκειν. Περὶ δέ μου νόμιζε ὅτι πάντων Ἑλλήνων φίλος καὶ μάλιστα εὐσεβείας σῆς χρήσει καὶ κτήσει εἰμί.

Ἔρρωσο.

Ὁμολογία πάντων γνησείως χριστιανῶν καὶ καθολικῶν περὶ δύω βάσεων παλαιοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικισμοῦ, περὶ πυρὸς καθαρτηρίου καὶ τῶν εἰκόνων.

Πιστεύομεν, ὅτι πυρὸς τοῦ καθαρτηρίου, ἐν ᾧ τοὺς τετελευτηκότας εἶναι τινὰς οἱ παπίσται καταλέγουσιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ πρῶτοι οἱ παπίσται ὑπῆρξαν τούτου· ἐρρωμένως δὲ κατασκευάζομεν, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν δύω μόνον ὁδὼ καὶ τρίβω τοῖς τετελευτηκόσι

(1) Γρ. **μόνοις**. Ἡ δὲ χρῆσις ἐκ τῆς πρὸς Δημόν. Παραιν.
(2) Γρ. ἴσ. **ὁμολογίαν**.
(3) Γρ. ἴσ. **ἐν**.

Θεὸς ἀπένειμεν, ἢ ζωὴν αἰώνιον, ἢ ἐν ᾄδου, καθὼς καὶ ἡ Γραφὴ ἁγία ἐγνώρισεν ἡμῖν, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός: « *Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται* (1)· καί: « *Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται* » (2)· [καί]: « *Ἐρεῖ* [ὁ] *βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου* »· καὶ μετὰ ταῦτα: « *Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ* » (3). Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ δύω μόνον τόπους ἐξενεγκὼν δείκνυσι· βασιλείαν φησὶ τὴν οὐράνιον, καὶ πῦρ αἰώνιον. Ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ ὁ αὐτὸς Χριστὸς οὕτω φησί: « *Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον* τόνδε* συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου* » (4)· δύω λέγει, τὸ κατάκαυμα, καὶ ἀποθήκην οὐράνιον. Καὶ πάλιν: « *Καλόν σοι ἐστὶν εἰςελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον* »· καὶ μετὰ ταῦτα: « *Καλόν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰςελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός* » (5). Ἔτι Ἰωάννης δύο τόπους φανερῶς ἀποδεικνύει: « *Εἴ τις οὐχ εὑρέθη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν τιμὴν τοῦ πυρός* » (6)· μετὰ δὲ ταῦτα λέγει: « *Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης, Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν φῶς* » (7). Φανερῶς ἀποδεικνύουσι διὰ τούτων αἱ θεόπνευσται Γραφαί, ὅτι δύο μόνον τόποι εἰσί, ζωὴ καὶ τοῦ πυρὸς γέεννα. Ὁμοίως καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ (8), Λάζαρον πτωχὸν θανόντα ἐγένετο ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ, τὸν δὲ πλούσιον ταφέντα ἐν τῷ ᾅδῃ ἐν βασάνοις ὑπάρξαι. Περὶ δὲ

(1) Μάρκ. ιϛ', 16.
(2) Ἰωάν. γ', 18.
(3) Ματθ. κε', 34, 41.
(4) Αὐτ. ιγ', 30.
(5) Αὐτ. ιη', 8, 9.
(6) Ἀποκ. κ', 15. Γραπτέον μέντοι: λίμνην τοῦ πυρός.
(7) Αὐτ. κά, 2—3. Κἀνταῦθα γρ. τὴν τελευταίαν λέξιν: Θεός.
(8) Ιϛ', 20—23.

πυρὸς καθαρτηρίου ἐν πάσαις γραφαῖς ἀφωνία, ὥςπερ περὶ οὐκ ὄντων, ἐστίν. Ἀλλὰ ἔνστασις τῶν δυςμόρων παπολάτρων· χρὴ τοὺς ἐν ἁμαρτίᾳ μικρᾷ θανόντας ἐν πυρὶ καθαρτηρίου εἶναι, καὶ ἁμαρτήματα τιμωρίαις δικαίαις καθαρεύειν, καθαρθέντας τε, ἐκεῖθεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ διαπερᾶν. Ἀποκρινόμεθα αὐτοῖς πρῶτον· Οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς τὰς ἁμαρτίας ἐν καθαρτηρίῳ καθαρτέον.

Δεύτερον· Μόνον αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρίζει ἁμαρτίας, οὐκ ἄγγελος, οὐδὲ πῦρ, οὐδέ τι ἄλλο, καθάπερ Πνεῦμα ἅγιον ἐν Γραφαῖς λέγει: «*Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προςήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ,* *καὶ* *καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων*»· καὶ πάλιν: «*Χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις* (1). Σαφῶς δὲ λέγουσιν οἱ παπίσται, ὅτι ἐν πυρὶ καθαρτηρίῳ οὐκ ἔστιν αἱματεκχυσία. Καὶ πρὸς τοὺς Ἐφεσίους (2): «*Ἔχομεν* [τὴν] *ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει*»· καὶ πάλιν πρὸς Κολασσαεῖς (3): *Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ*». Ἰωάννης ἐν πρώτῃ Ἐπιστολῇ κεφάλαιον ά: «*Τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας*»· οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ. Κεφάλαιον β′: «*Αὐτὸς Ἰησοῦς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου*». Καὶ Παῦλος [πρὸς Ῥωμαίους] κεφάλαιον γ′: «*Λογίζετε* (4) *πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων;*», δωρεάν φησι τοῦ Θεοῦ χάριτι. Ἐξ ὧν φανερόν ἐστιν ὅτι καθαρτήριον οὐκ ὄν· εἰ γὰρ ἁμαρτήματα καὶ παραπτώματα πάντα (ὥςπερ Ἰωάννης εἴρηκεν) *αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ*, ἢ (καθάπερ Παῦλος ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ ὄργανον) χάρις τοῦ Θεοῦ δωρεὰν καθαρίζει, οὐκ ἀναγκαῖαί εἰσι τιμωρίαι καὶ καθαρότητες τοῦ καθαρτηρίου.

Τρίτον· πάντες ἄνθρωποι, ἢ πιστοὶ ἢ ἄπιστοι, εἰσὶ πιστοὶ κἂν ἐν μικραῖς, ὥςπερ παπολάτραι λέγουσιν, ἁμαρτίαις θανόντες πίστει εἰς Χριστὸν δικαίωσιν ἔχουσι· καθάπερ ὁ ληστὴς σταυρωθείς, οὐκ εἰς

(1) Ἑβρ. Θ′, 14, 22.
(2) Α′, 7.
(3) Α′, 14.
(4) Γρ. **Λογιζόμεθα.**

καθαρτήριον, ἀλλ' εἰς παράδεισον εἰςῆλθε, καθὰ καὶ Χριστὸς λέγει ὅτι: «*Μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν*» (1), δηλονότι πιστὸς, μηδὲ καθαρίζεσθαι ἐν καθαρτηρίῳ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν πιστοῖς ἀναγκαῖον, ὅτι αἷμα τοῦ Χριστοῦ. . , . , . ,

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἐπειδὴ συντομίας χάριν παρέλιπον λόγον τινὰ ποιήσασθαι ἐν τῷ προλόγῳ περὶ τῶν γραψάντων βιογραφίαν τοῦ σοφωτάτου τούτου πατριάρχου, προςτεθείσθωσαν νῦν ἐνταῦθα ὡς ἐν ἐπιλόγου μέρει τὰ ἐν ἐκείνῳ παραλειφθέντα, ἐξ ὅσων ἐγὼ οἶδα.

Πρῶτος τοίνυν φέρεται τὰ κατ' αὐτὸν ἱστορήσας ἐν ἐπιτόμῳ ἀνὴρ συμπολίτης μὲν αὐτοῦ, τῆς πατρῴας δὲ εὐσεβείας ἀποστάτης, Νικόλαος Κομνηνὸς ὁ Παπαδόπουλος ἐν τῇ **Histor. Gymn. Patav.** σελ. 279, ἔνθα εὔκαιρον ἡγήσατο καὶ τὸν παπιστικὸν αὐτοῦ ἰὸν κατὰ τοῦ θεσπεσίου ἀνδρὸς ἐκχέαι. Μετὰ τοῦτον τακτέος ἐστὶ Φαβρίκιος ὁ περικλεέστατος, ὀλίγα τινὰ καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ γερασμίου ἀνδρὸς διαλαβὼν ἐν τόμῳ X, σελ. 437 τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης* αὐτοῦ. Εἶθ' οὕτως ἔρχεται Νεόφυτος ἐκεῖνος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ τὴν *Ὀρθόδοξον Διδασκαλίαν* τοῦ πατριάρχου ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυΐας ἐκδοὺς τῷ ͵αψξθ', καθ' ἅ μοι καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν σεσημείωται (σελ. 43, ὑποσημ. 2), βραχέα τινὰ καὶ οὗτος παρενείρας ἐν τῷ προλόγῳ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἔπειτα δὲ Γεώργιος ὁ Ζαβίρας ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ὅπερ *Νέαν Ἑλλάδα* ἐπιγράφει, ἐκθέμενος πρότερον τὰ ὑπὸ τοῦ Καυσοκαλυβίτου ἱστορηθέντα, προςτίθησι καὶ τινας ἄλλας περὶ τοῦ ἀνδρὸς εἰδήσεις, ἐξ ἄλλων, ὥς φησι, συγγραφέων συνερανισθείσας (σελ. 322 τοῦ ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ διατηρουμένου αὐτογράφου). Καὶ οὗτοι μέν εἰσιν ἐκ τῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἡλικίᾳ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἀοίδιμος, ἐν συντόμῳ μὲν, ἀλλ' ἐκφαντικώτατα ἐξέθετο τὸν βίον αὐτοῦ ἐν τόμῳ Δ', σελ. 803 τοῦ *Περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν τῆς Π. θείας Γραφῆς* περιπύστου συντάγματος (Παράβαλε καὶ Ζαχαρίου Μαθᾶ, ἢ μᾶλλον αὐτοῦ τούτου τοῦ Οἰκονόμου

(1) Ἰωάν. έ, 18.

τὸν *Ἱστορικὸν Κατάλογον τῶν πρώτων ἐπισκόπων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν σελ.* 185). Μεθ' ὃν Α. Παπαδόπουλος ὁ Βρετὸς διὰ βραχέων ἐμνημόνευσε τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν τῇ *Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ* αὐτοῦ μέρ. Α', σελ. 239. Τούτῳ συγκαταλεγέσθω καὶ ὁ φίλος Κωνσταντῖνος Σάθας, περιληπτικῶς καὶ οὗτος ἱστορήσας τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ *Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ* αὐτοῦ σελ. 208. Ἐκτενεστέρα ὅμως βιογραφικὴ ἀφήγησις, καρπὸς ἐπιπόνου ἐρεύνης καὶ βαθείας μελέτης τῶν τοῦ πατριάρχου Ἐπιστολῶν, πεφιλοπόνηται τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου ἱεροδιακόνου Γερμανοῦ Γρηγορᾶ, καθηγητοῦ τέως τυγχάνοντος τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς, ἐκδοθεῖσα ἐν τόμ. Θ', σελ. 254 τῆς *Πανδώρας*. Περὶ ταύτης δὲ τῆς ἀφηγήσεως προοιμιαζόμενος ὁ τοῦ χρησιμωτάτου ἐκείνου περιοδικοῦ ἐκδότης μακαρίτης Ν. Δραγούμης, ἐπάγει τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα: « *Ἡ Ἐκκλησία πλουτεῖ πρὸ πάντων ἀνδρῶν τοιούτων* [βιογραφίας ἀξίων]· *διότι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλος ὁ πολιτικὸς τοῦ ἔθνους βίος συνεκεντρώθη ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ ἀνέλαμψαν φωστῆρες, ὡς ὁ Πηγᾶς καὶ Μαργούνιος* (1), *καὶ Γαβριὴλ ὁ Φιλαδελφείας, καὶ Λούκαρις, οἵτινες διὰ παθημάτων καὶ ἄθλων καὶ*

(1) Περὶ τοῦ σοφωτάτου καὶ ὀρθοδοξοτάτου τούτου ἱεράρχου λόγου συμπεσόντος, οὐ δύναταί τις μὴ θαυμάζειν, ὅτι Ἕλληνες ἄνδρες καὶ φιλόλογοι μάλιστα, οἷοι οἱ τὴν τοῦ Δανοῦ Π. Τρεγδέρου **Συνοπτικὴν Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς φιλολογίας** ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταγλωττίσαντες καὶ ἐκδόντες Ἀθήνησι τῷ 1852, Ν. Δ. Τρικκεὺς καὶ Β. Ι. Σχινᾶς, παρέδραμον ἀνεξέλεγκτα ἄλλα τέ τινα πλημμελῶς εἰρημένα, καὶ ταῦτα δὴ τὰ περὶ τοῦ εὐκλεεστάτου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐξ ἀμαθείας, ἵνα μὴ εἴπω ἐκ κακονοίας, ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν σελ. 192 παριστορούμενα· τουτέστιν, ὅτι ἦν « **ἐπίσκοπος τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ Κυθήρων** (!!!) .... **Διήγειρε δὲ καθ' ἑαυτοῦ πολλῶν τὴν δυσμένειαν καὶ ὑπέστη πολλὰς καταδρομάς, καὶ διήγαγε βίον ἄθλιον, διὰ δὲ τὴν θρασυτέραν τῆς αἱρέσεως** (;) **καὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ὑπεράσπισιν ἐβλήθη εἰς φυλακὴν** » (!!!). Τοιαῦτα ζύθου τὸ παράπαν ἀπόζοντα παραληρήματα ἔχρῃζον πάντως τῆς παρ' Ἑλλήνων ἀνδρῶν προσηκούσης ἀναιρέσεως· πλὴν εἰ μή που ἐκεῖνο εἴποι τις, ὅτι αὐτοὶ οἱ μεταγλωττισταὶ κακοδούλῳ τινὶ ἑτεροδόξῳ χρησάμενοι ὁδηγῷ, ἔλαθον τὰ ἐκείνου ἀβασανίστως μετειληφότες· ἔπεισι γὰρ καὶ τοῦτο ὑπονοεῖν, ἐξ ὧν ἐν τῷ Προλόγῳ λέγουσιν ὅτι, « **ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς περιωρίσθη κυρίως εἰς μόνους τοὺς δοκίμους ἢ κλασικοὺς λεγομένους συγγραφεῖς, ἐπιθυμοῦντες νὰ καταστήσωσι τὸ βιβλίον ὅσον τὸ δυνατὸν χρησιμώτερον, ἔκαμαν εἰς αὐτὸ διαφόρους οὐσιώδεις προςθήκας** »· καὶ μικρῷ κατωτέρω, ὅτι « **συνεπλήρωσαν συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἕως τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως** ». Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μομφῆς καὶ ψόγου εἰσὶν ἄξια τὰ περὶ τοῦ Μαργουνίου οὑτωσὶν ἀδιακρίτως εἰρημένα.

συγγραφῶν ἀνεδείχθησαν στύλοι ἀκράδαντοι καὶ ἀγλαΐσματα περικλεῆ τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας». Ἀλλὰ τίνες οἱ περὶ τὴν φιλόσοφον μελέτην τοῦ μετὰ τὸ πολυδάκρυτον ἐκεῖνο κοινὸν ναυάγιον βίου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐνδιατρίβοντες, καὶ τὴν τῶν βίων τῶν ἔκτοτε ἐπιφανέντων λαμπρῶν ἀστέρων ἀναγραφὴν ἴδιον ἔργον ποιούμενοι; πάνυ εὐάριθμοι, ἵνα μὴ εἴπω οὐδένες, καὶ *τοῖς δακτύλοις*, τὸ τοῦ κοινοῦ λογίου, *μετρούμενοι*. Εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀκμάζουσαν νεολαίαν ἀποβλέψειεν, ἀπ' αὐτῆς γοῦν τοιούτων ἔργων ἐγχείρησιν προςδοκῶν, βαρυαλγὴς πάντως καὶ δύςελπις ἀποστρέψει τὸ πρόςωπον ἀπ' αὐτῆς· οἱ πλεῖστοι γὰρ αὐτῶν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ πάτρια τιθέμενοι κατασωτεύουσι τὸ τοῦ χρόνου πολυτιμότατον χρῆμα εἰς πᾶν ὅ,τι ὀθνεῖον καὶ ἔκφυλον, οἱονεὶ ἀπότροφοι τῆς γλυκυτάτης πατρίδος καὶ τῶν πατρῴων ἀρετῶν ἀπόκληροι τυγχάνοντες.

Ὁ τοίνυν ἐγχειρήσων ποτὲ τὴν ἔκδοσιν ἁπάντων τῶν τε ἐκδεδομένων καὶ τῶν ἔτι ἀνεκδότων συγγραμμάτων μετὰ καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ μακαρίου ἀνδρός, τοῦθ' ὅπερ κοινὴ καὶ ἐγκάρδιός ἐστιν εὐχὴ πάντων τῶν περὶ τὰ πάτρια φιλοτίμως ἐχόντων, πολλὰς ἐκ τῆς ἀναδιφήσεως ἁπασῶν τῶν αὐτοῦ Ἐπιστολῶν προςπορισθήσεται εἰδήσεις πρὸς βιογραφίαν αὐτοῦ ἐν πλάτει. Οὕτως ἐν παραδείγματι, ἐκ τῆς ὄπισθεν τεταγμένης Α' Ἐπιστολῆς γνωρίζονται ἡμῖν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἀδελφὸς ἱεροδιάκονος καὶ ἀδελφαὶ δύο (βλέπε καὶ Ἐπιστ. ΙΖ', ΙΗ', ΙΘ', ΚΑ' ΚΓ', καὶ ΚΔ'), Ἐν δὲ σελ. 111—14 τοῦ ἐμοῦ χειρογράφου φέρεται ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη μέν: *Παϊσίῳ τῷ ὁσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις σὺν τοῖς λοιποῖς πατράσι καὶ Σιναΐταις*, τὴν δ' ὑπογραφὴν τοιαύτην ἔχουσα: *Μελέτιος Παύλου τινὸς τέκτονος ἴσως υἱὸς πρωτοσύγγελος καὶ ἐπίτροπος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας*. Ἐκ τούτου, φαίνεται, ὁρμηθεὶς Ἰωάννης Ματθαῖος ὁ Καρυόφυλλος, Κρὴς καὶ οὗτος, παπικὸν δὲ ἀνδράποδον, *Πηγαδᾶν* (φρεωρύχον) ἀποκαλεῖ τὸν Μελέτιον. Ἐντυχὼν γὰρ οὗτος βιβλίῳ τινί, ἐν Λονδίνῳ μὲν τυπωθέντι, σοφῶν δὲ ἀνδρῶν συνταγμάτια περιέχοντι περὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς πίστεως, οἷον Γεωργίου Κορεσσίου, Βαρλαάμ, Γρηγορίου Παλαμᾶ, Γαβριὴλ Σεβήρου, Μελετίου Πηγᾶ, Μαξίμου Μαργουνίου, Νείλου καὶ Γενναδίου Σχολαρίου, κυνικῶς ἐπισκώπτων αὐτοῖς ἐστιχούργησε ταῦτα:

Οὐρανὸς ἑπτὰ πλάνητας ἀνισοδρόμοισι διαύλοις,
Ὀκτὼ δ' ἰσοδρόμους ἐνθάδε βίβλος ἔχει.

Χείρων Βαρλαὰμ Βαλαὰμ μαντισκόπου.
Ἀνθρωποφώνου Βαρλαὰμ χείρων ὄνου.
Νεῖλος, Παλαμᾶς, πηλαμᾶς, ἰλὺς νόων.
Σχολάριος δ' αὖ εἰς σχολὴν εἴρει λόγους.
Πρόςθες Σεβῆρον τὸν Σαβουραδελφέα.
Πηγὴ κακίστων Πηγαδᾶς ἦν ναμάτων.
Νοῦς μάργος, ἢ νοῦς ἀργὸς ἦν Μαργούνιος.
Κορέσσιος ζῶν ἐν κάρῳ σείει λόγους,
Λαλῶν, ἃ μὴ γνοὺς ἰατρὸς ψυχοφθόρος,
Μία ξυνωρίς, ὀγδοὰς λαοπλάνων,
Σκότους ὁδηγοί, σχισμάτων διδάσκαλοι.

Καὶ ὅμως τοῦ κοβάλου τούτου τὴν ἀηδεστάτην ταύτην βωμολοχίαν οὐκ ἄχαριν καὶ ἄκομψον κρίνει ἕτερος παποκόλαξ, ὁ πολὺς Ἀλλάτιος ἐν τῇ *Περὶ Γεωργίων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν Διατριβῇ* (1). Ἀλλ' ὀρθοτέραν ἐξήνεγκε περὶ τοῦ στιχουργήσαντος κρίσιν ὁ ἀείμνηστος Σοφ. Κ. Οἰκονόμος εἰπὼν ὅτι: «*οὐ Μοῦσαι ἀλλ' Ἐριννύες φαίνονται ἐμπνεύσασαι αὐτόν* (2). Ἐγὼ δὲ κρίνω αὐτὸν μᾶλλον ἄξιον ἐκείνου δὴ τοῦ ἐπιγράμματος, ὅπερ χαριεντιζόμενος ὁ μακαρίτης Ι. Ῥίζος Νερουλὸς ἐποίησεν εἰς τὸν Ἀμοργῖνον στιχουργὸν Ἐξαρχόπουλον, ἔχον οὕτω:

Ὁ μέγας Ἐξαρχόπουλος Αἰγαίου στενοβράκης
ἐμπνέεται συχνάκις
Ἀπὸ ταῖς τετραπόδαραις τῆς Ἀρκαδίας Μούσαις,
τὸν Μάϊον ψαλλούσαις.

(1) Παρὰ Φαβρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. τόμ. Χ, σελ. 790.

(2). Ἴδε τὴν ἐν τέλει τοῦ πρόςθεν μνημονευθέντος **Βιογραφικοῦ Σχεδιάσματος** συνημμένην **Ἐπιστολιμαίαν Διατριβὴν περὶ Θεοφάνους τοῦ Καρύκη** σελ. 216. Καί μοι σημείωσαι, ὅτι ἐν ᾧ ἀνὴρ ἀλλογενής, ὁ Γάλλος Λουδ. Μορέρης ἀκριβῶς ἐξέθετο ἐν τῷ κατ' αὐτὸν καταλόγῳ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν τοῦ τε δυς-

Ἀπὸ τούτων γοῦν τῶν καλλικελάδων Μουσῶν τὴν ἔμπνευσιν λαβὼν καὶ ὁ γεννάδας ἀποστατίδης συνεκάττυσε τὸ *μελίρρυτον καὶ ποιητικὴν χάριν ἀποστάζον* ἐπίγραμμα αὐτοῦ !

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

ΠΕΡΙ

ΦΕΙΔΙΟΥ, ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ.

La tradition hellénique et la légende de Phidias de Praxitele et de la fille d'Hippocrate au moyen âge, par M. C. Sathas. Paris, 1883. (Extrait) 8ον σ. 28.

« Ἡ τῶν κλασσικῶν παραδόσεων μεταποίησις εἰς χριστιανικὰ συνα» ξάρια », λέγει ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὁ συγγραφεὺς τῆς προκειμένης πραγματείας, ὁ γνωστὸς ὁμογενὴς μεσαιωνοδίφης, « εἶναι θέμα, οὗ ἡ » μελέτη ἀποδείκνυται χρήσιμος τῇ τε ἱστορίᾳ καὶ τῇ ἐθνογραφίᾳ. » Ἀρκεῖ ἐνίοτε εἷς ἁπλοῦς μῦθος, ὅπως τεκμηριώσῃ, ὅτι οἱ κάτοικοι » μέρους τινὸς τῆς κλασσικῆς χώρας δὲν ἐξέστησαν ἐπὶ τοσοῦτον τῆς » ἑαυτῶν φύσεως, ὥστε νὰ ἐπιλησθῶσι τῶν προγόνων καὶ νἀπο» λέσωσι τὴν μνήμην τῶν μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων τῶν » παλαιῶν κατοίκων τῆς αὐτῆς χώρας ».

Εἶναι βεβαίως ἀναντίρρητον, ὅτι διὰ τῆς μελέτης τῶν μύθων καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐναργῶς καταδείκνυται τὸ ἀδιάσπαστον τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως· διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐ μόνον διετήρησεν ἐλάχιστα παρεφθαρμένα τὰ κυριώτατα τῶν ἀπο-

κλεοῦς Καρύκη τὴν πατριαρχίαν καὶ τοῦ Πήγᾶ τὴν πρόςκαιρον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπιτήρησιν [Βλ. Grand Diction. Histor. κτλ. κτλ. 520 τῆς 6' ἐκδ.] ὁ ὁμογενὴς ἱστοριογράφος Ἀθαν. Κομν. Ὑψηλάντης ἀποβάλλων ταῦτα ὡς **μυθολογήματα καὶ τὸ ἀξιόπιστον μὴ ἔχοντα** [Ἐκκλησ. καὶ Πολιτ. σελ. 126], αὐτὸς ὀφλισκάνει δίκην ἀνιστορησίας τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκάδα τῆς ις' ἑκατονταετηρίδος ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ συμβάντων.

τελούντων τὴν βάσιν τῆς παλαιᾶς δημώδους θρησκείας στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ἡ μυθοπλαστικὴ δύναμις αὐτοῦ τοὺς αὐτούς, ὡς τὸ πάλαι, ἀκολουθεῖ κανόνας ἐν τῇ ἐκδηλώσει αὐτῆς. Εἶναι δ' ὄντως θαυμαστὴ ἡ τοῦ λαοῦ ἐμμονὴ εἰς τὰ πάτρια· μῦθοι πανάρχαιοι, κληροδοτήματα τῶν ἀπὸ τῶν οροπεδίων τῆς Ἰνδικῆς μεταναστάντων εἰς Εὐρώπην Ἀρίων, ὧν τὰ ἴχνη θὰ ὑπελαμβάνομεν ὡς παντελῶς ἐξαφανισθέντα, ἂν ἐκρίνομεν ἐκ τῆς σιωπῆς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα φερόμενοι ἐπὶ χιλιετηρίδας διετηρήθησαν μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἀμετάλλακτοι.

Ἀλλ' ὅσῳ διδακτικὴ καὶ χρήσιμος εἶναι ἡ μελέτη τῶν τοιούτων μύθων, τόσῳ ἀφ' ἑτέρου ἀκροσφαλὴς καὶ δυσχερεστάτη ἀποβαίνει ἡ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων ἐξέτασις, τῶν ἀμέσως συνδεομένων τῷ βίῳ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῶν παλαιῶν χρόνων, ὅταν μάλιστα διὰ τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως σκοπῆται ἡ διαφώτισις τῆς ἱστορίας ἢ τῆς ἐθνολογίας. Ἡ φήμη τῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διαλαμψάντων σπανίως ὑπερβαίνει τὸν οὐδὸν τοῦ σπουδαστηρίου τῶν λογίων, αἱ δ' ἕνεκα ὑπερβολικοῦ θαυμασμοῦ ἢ ἀμαθίας ἐνίοτε διαπλαττόμεναι μυθώδεις περὶ αὐτῶν διηγήσεις οὐδαμῶς ἐξικνοῦνται μέχρι τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς ἀναγνωρίζει καὶ ἀσπάζεται συνήθως μόνα τὰ ἐπινοήματα τῆς ἰδίας φαντασίας, περικαλύπτει δὲ διὰ μυθικοῦ πέπλου τὸν βίον ἐξόχου ἀνδρὸς μόνον ἂν οἱ τὸν βίον τούτου πρὸς χάριν τοῦ λαοῦ γράφοντες συνδέωσι τὸ ὄνομά του πρὸς παλαιὰς δημώδεις παραδόσεις. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ λαὸς ἀπεδέχθη καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς ἐν ταῖς ποικίλαις διασκευαῖς τῆς ἱστορίας τοῦ ψευδοκαλλισθένους μυθικὰς διηγήσεις, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν γνωσταὶ καὶ δημοτικώταται πολλῷ προτοῦ νἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Μακεδόνα ἥρωα. Εἰς δὲ τὸν βασιλέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Λέοντα τὸν σοφὸν ἀναφέρονται ὑπὸ Ἑλλήνων χρονογράφων μυθοπλαστίαι δημώδεις, κοιναὶ δὲ τοῖς πλείστοις εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς, αἵτινες ὑπὸ μεσαιωνικῶν συγγραφέων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀποδίδονται εἰς τὸν ποιητὴν Βεργίλιον. Ἀγνοοῦμεν ἂν ἀπεδέξατο καὶ ταύτας ὁ λαός· εἶναι ὅμως τοῦτο πιθανώτατον, διότι οὕτω παρουσιαζόμεναι αἱ διηγήσεις προσκτῶνται κῦρος καὶ εὐπροσδεκτόταται καθίστανται, συνδέουσαι μετ' ὀνομάτων ἱστορικῶν τἀνώνυμα καὶ ἀόριστα πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ. Σπανιώτατα ὅμως δύναταί τις

νὰ εὕρῃ παράδειγμα διαδόσεως παρὰ τῷ λαῷ μύθων ὑπὸ λογίων ποιηθέντων.

Ὅθεν ὁ ἐρευνῶν τὰς τοιαύτας παραδόσεις ὀφείλει πρωτίστως κατὰ τὰ ἐνόντα νὰ διακρίνῃ τίνες τούτων εἰσὶ καθαρῶς δημοτικαὶ καὶ τίνες ἐπλάσθησαν ὑπὸ λογίων, ἄγνωστοι παραμείνασαι τῷ λαῷ. Μόνον δ' ἐκ τῆς μελέτης τῶν πρώτων δύναται ν' ἀρυσθῇ ἱστορικὰ καὶ ἐθνολογικὰ πορίσματα· διότι αἱ ὑπὸ τῶν λογίων ἐπινοηθεῖσαι οὐδὲν διδάσκουσιν, ἀλλὰ παρέχουσιν ἁπλῶς τό μέτρον τῆς μυθοπλαστικῆς δυνάμεως αὐτῶν· ἥκιστα δὲ πάντων νομίζομεν δύναταί τις νὰ στηριχθῇ εἰς τὰς ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ἀναφερομένας, αἵτινες κατὰ μέγα μέρος εἰσὶν ἀπόρροια ἀκρισίας καὶ παχυλῆς ἀμαθίας. Ὅτι δὲ ἡ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων ἐξέτασις δέον νὰ γίνηται κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ἀποκλειστικῶς, μαρτυρεῖ ἀριδήλως ἡ προκειμένη πραγματεία τοῦ κ. Σάθα· ὁ συγγραφεὺς, καίπερ ἐγκρατέστατος τῶν τοιούτων μελετῶν καὶ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐμβαθύνας εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαίωνος, ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἠκολούθησεν ἐν ταῖς ἐρεύναις του τοιαύτην μέθοδον, περιέπεσεν εἰς λάθη σπουδαιότατα, συνδέσας τὰ ἀσύνδετα καὶ ἐξ ἀνυπάρκτων παραδόσεων ὁρμηθεὶς εἰς διατύπωσιν γενικῶν καὶ τολμηροτάτων σκέψεων περὶ τῆς ἐθνολογίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Τὰς σκέψεις δὲ ταύτας τοῦ κ. Σάθα καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ὑποβάλωμεν εἰς αὐστηρὰν βάσανον, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τιμῶμεν κατ' ἀξίαν τὸν ἄνδρα καὶ ἀνομολογοῦμεν, ὅτι τὰ μάλιστα ὠφέλησε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, μετὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον καὶ τὸν Ζαμπέλιον οὐ σμικρὸν συντελέσας εἰς προαγωγὴν τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν παρ' ἡμῖν· διότι φρονοῦμεν ὅτι ὅσῳ μεῖζον τὸ κῦρος τῶν τοιαύτας ἡμαρτημένας γνώμας ὑποστηριζόντων τοσούτῳ μείζων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν προσγιγνομένη βλάβη, ἀποπλανωσῶν ἀπὸ τῆς εὐθείας τοὺς κατόπιν ἐρευνητάς.

Ἐν Ῥώμῃ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Κυριναλίου ἵστανται δύο κολοσσικοὶ μαρμάρινοι ἵπποι, οὓς κρατοῦσιν ἀπὸ τῶν χαλινῶν γυμνοὶ νεανίαι. Οὗτοι εὑρέθησαν ἐν ἔτει 1589, φέρουσι δὲ ἐπιγραφὴν ψευδεπίγραφον δηλοῦσαν ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους· κατά τινα παράδοσιν ἐποιήθησαν οὗτοι ἐν ἀγῶνι τῶν δύο καλλιτεχνῶν, οὗ

θέμα ἦν ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου δαμάζοντος τὸν Βουκέφαλον· Ἑτέρα παράδοσις παλαιτέρα, ἀπαντῶσα ἐν τῷ κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα γεγραμμένῳ συνταγματίῳ Mirabilia Urbis Romae, ἀναφέρει ὅτι ἐπαρουσιάσθησάν ποτε τῷ αὐτοκράτορι Τιβερίῳ δύο νέοι φιλόσοφοι γυμνοί, οἱ ἅγιοι Πραξιτέλης καὶ Φειδίας. Ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς εἶδε μετ' ἀπορίας καὶ ἠρώτησε διατί περιήρχοντο οὕτω γυμνοί. Οὗτοι δ' ἀπεκρίναντο αὐτῷ, ὅτι εἰσὶ γυμνοί, διότι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των πᾶν μυστήριον ἀποκαλύπτεται, καὶ τὸ πᾶν παρουσιάζεται αὐτοῖς γυμνὸν καὶ ὅτι δύνανται ἐπὶ λέξει νὰ ἐπαναλάβωσι πάντα λόγον ὃν κατ' ἰδίαν ἤθελεν εἴπει καὶ αὐτοὺς τοὺς μυχιαιτάτους διαλογισμοὺς αὐτοῦ. Ἀντὶ δὲ πάσης ἄλλης ἀμοιβῆς διὰ τοῦτο ἐζήτησαν ἓν μνημεῖον. Πεισθεὶς μετὰ δοκιμασίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων των, ὁ αὐτοκράτωρ ἔστησε τὸ μνημεῖον τῶν δύο μαρμαρίνων ἵππων, εἰς συμβολικὴν παράστασιν τῶν κραταιῶν ἐξουσιαστῶν τοῦ κόσμου τούτου. Παρὰ τοὺς ἵππους δ' ἔστησε γυμνοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ ὑψωμένοι βραχίονες καὶ οἱ γρόνθοι ἐμφαίνουσι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μέλλοντος, ἡ δὲ γυμνότης ἀπεικονίζει συμβολικῶς, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαί εἰσι γυμναὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Ὁ μῦθος οὗτος προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐκ δημώδους ἀμαθοῦς ἐξηγήσεως τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, ἅτινα ἦσαν βεβαίως περιφανῆ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῶν *θαυμασίων τῆς πόλεως Ρώμης*. Παραπλησίους μύθους ἀποκυήματα τῆς φαντασίας ἀμαθοῦς ὄχλου, ἀρεσκομένου εἰς θαυμάσια διηγήματα περὶ ὑπερφυσικῶν πραγμάτων, διηγοῦντο καὶ οἱ βυζαντινοὶ περί τινων ἐν Κωνσταντινουπόλει μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὡς μαρτυροῦσι τὰ βιβλία Γεωργίου τοῦ Κωδινοῦ *περὶ ἀγαλμάτων* καὶ *περὶ κτισμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, καὶ αἱ *σύντομοι χρονικαὶ παραστάσεις* ἀνωνύμου βυζαντινοῦ συγγραφέως. Πολλοὺς δὲ τοιούτους μύθους ἔπλασε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς λαὸς πρὸς ἐξήγησιν διαφόρων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, περὶ ὧν ἐν πλάτει θὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τῆς Νεοελληνικῆς ἡμῶν μυθολογίας. Καίτοι ὅμως ὁ μῦθος περὶ τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων ἦν προδήλως τοπικός, ἐν Ρώμῃ πλασθείς, ὁ κ. Σάθας ζητεῖ ν' ἀνεύρῃ αὐτὸν καὶ ἐν Βυζαντίῳ. Ἀποφαίνεται δὲ μετὰ θετικότητος, ὅτι «ἐν » ᾧ ἡ ρωμαϊκὴ φαντασία μετέβαλεν εἰς μάγους τοὺς δύο καλλιτέχνας, « ἐν Βυζαντίῳ ἐπιστεύετο ἕτερος μῦθος οὐχ ἧττον παράξενος»· προσ-

τίθησι δέ, ὅτι « ἡ σύνδεσις τῶν ὀνομάτων τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πρα» ξιτέλους ἐν τοῖς αὐτοῖς μύθοις, ἔν τε Ῥώμῃ καὶ ἐν Κωνσταντινου» πόλει, ὑπεμφαίνει ὅτι αἱ τοιαῦται δεισιδαίμονες παραδόσεις μίαν » καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι πηγήν ». Κατὰ τὸν κ. Σάθαν λοιπόν, « οἱ » Βυζαντινοὶ ἐπίστευον ὅτι ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πραξιτέλης ἦσαν οὐχὶ » γυμνοὶ φιλόσοφοι, οὐδὲ ἅγιοι, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι ἐδόξαζον, ἀλλ' ὄντα » ὑπερφυσικά, *μαρμάρινοι καὶ χαλκοῖ* ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ ὑποστῶ» σιν ἀκινδύνως τὴν τρομερωτάτην τῶν δοκιμασιῶν ». Ἦν δ' ἡ δοκιμασία αὕτη ἡ διὰ μύδρου διαπύρου δικαστικὴ ἀπόδειξις, ἥτις κοινοτάτη ἐν τῇ δυτικῇ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ, γνωστὴ δὲ καὶ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, εἶχεν εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον « ὅπου ἔφερε » τὸ ὄνομα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους ». (Cette ordalie portait chez les Byzantins le nom de *Phidias-Praxitèle*).

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λόγων του, ὁ κ. Σάθας φέρει τὴν μαρτυρίαν Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου, ὅστις ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον καταγγελθέντα ὡς συνωμότην κατὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη (1252), λέγει ὅτι ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον οἱ μαρτυροῦντες, ηὐτρέπιστο τῷ τε κατηγόρῳ Μαγκλαβίτῃ καὶ τῷ Παλαιολόγῳ Μιχαὴλ στρατιωτική τις ἀπόδειξις, ἡ διὰ μάχης διάπειρα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Παλαιολόγος, καίπερ ἡττηθεὶς ἐν τῇ μονομαχίᾳ, δὲν ὡμολόγει τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ, οἱ δικασταὶ προέτειναν αὐτῷ ν' ἀναιρέσῃ τὴν καταγγελίαν διά τινος θαυματοποιίας· ἦν δὲ τοῦτο ἡ διὰ μύδρου ἀπόδειξις. Ἀλλ' ὁ Παλαιολόγος ἠρνήθη λέγων, ὅτι « des jongleurs » comme Phidias et Praxitèle, hommes de marbre et de bronze, » pouvaient seuls affronter une épreuve si terrible ». Ὁ κ. Σάθας παραπέμπει εἰς Ἀκροπολίτου στήλ. 1108 καὶ 1112 τῆς ἐκδόσεως τοῦ Migne, καὶ παρατίθησιν ἐπὶ λέξει τὸ ἑπόμενον χωρίον αὐτοῦ: « τὸ δὲ μύδρου κρατῆσαι τερατουργοῦ τινος, οἷος ἦν Φειδίας καὶ Πραξιτέλης . . . »

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀρκούντως παράδοξα φαίνονται ἡμῖν ταῦτα, πολλῷ δὲ περιεργοτέρα ἡ πεποίθησις, μεθ' ἧς ὁ κ. Σάθας βεβαιοῖ ὅτι τοιοῦτοι ἀνόητοι θρύλοι περὶ τῶν δύο ἐξοχωτάτων τῆς ἀρχαιότητος ἀγαλματοποιῶν, ἦσαν κοινότατοι ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ὅτι Ῥωμαῖος καλόγηρος ἔγραφε κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα, ἐν χρόνῳ καθ' ὃν πυκνὸς ἀμαθίας ζόφος ἐσκότιζε τὴν Εὐρώπην,

μύθους τερατώδεις περὶ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦτο οὐδὲν ἐνέχει τὸ ἄτοπον καὶ ἀπίθανον. Ἀλλ᾿ ὅταν ἀναγινώσκωμεν εἰς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, καὶ συγγραφεῖς μάλιστα εἰς χυδαίαν γράφοντας γλῶσσαν, οἷος ὁ Τζέτζης, θαυμασίας διηγήσεις περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δεξιότητος τοῦ Φειδίου, ὅταν ἐξ αὐτῶν μανθάνωμεν ὅτι ἔργα τοῦ τε Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους, ἢ ὡς τοιαῦτα ὑπὸ τῶν πολλῶν πιστευόμενα, ἐσώζοντο μέχρι τινὸς καὶ ἐθαυμάζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, πῶς νὰ συμβιβάσωμεν ταῦτα μετὰ τῆς γνώμης, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐθεώρουν τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρας τερατουργοὺς καὶ γόητας, ὄντα ὑπερφυσικά, ἐκ μαρμάρου ἢ χαλκοῦ; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον φρονοῦμεν, ὅτι ὁ κ. Σάθας ἀντὶ νὰ ἐξαγάγῃ τοιαῦτα πορίσματα ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀκροπολίτου, ὤφειλε μᾶλλον νὰ μιμηθῇ τὸν πρῶτον τοῦ συγγραφέως τούτου ἐκδότην Δούσαν, ὅστις ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν του πῶς τοιαῦτα ἀναφέρονται περὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἐκείνων καλλιτεχνῶν καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τί αἰνίττεται ὁ συγγραφεύς, ἂν μὴ ἦναι οἱ λόγοι του κενὰ ληρήματα.

Ἀλλ᾿ εἶπεν ὄντως τοιούτους λόγους ὁ Παλαιολόγος ἢ ἔγραψεν αὐτοὺς ὁ Ἀκροπολίτης; Τὸ χειρόγραφον ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ πρώτη τοῦ κειμένου ἔκδοσις, γραφὲν ὑπὸ Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ τοῦ Ναυπλιέως, ἦν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐκδότου εἰς ἄκρον διεφθαρμένον καὶ ἐλλιπέστατον· (exemplar ita corruptum, tot lacunis et maculis oppletum, tam denique ab omni parte culpa amanuensis vitiosum, ut nihil minus quam historia aliqua inda elici posse videretur). Εὐτυχῶς ἐσώθη καὶ ἕτερον ἀντίγραφον πληρέστερον, ἐν ᾧ οἱ λόγοι τοῦ Παλαιολόγου φέρονται οὕτω: «εἰ δὲ θαυματουργῆσαί » με θέλετε, ἀλλ᾿ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ τοιοῦτος ὥστε καὶ τερατοποιίας » ἐργάζεσθαι. Σίδηρος δὲ πεπυρακτωμένος, εἰ ἐν χερὶ ἀνθρώπου ζωοῦ » οὗτος ἐμπέσοι, οὐκ οἶδα πῶς ἂν οὐ καύσειεν αὐτήν, *εἰ μή πού τις » ἔξεσται τῷ Φειδίᾳ ἐκ λίθου ἢ τῷ Πραξιτέλει, ἢ καὶ ἀπὸ χαλκοῦ » εἴργασται* » (1). Ταῦτα εἰς οὐδένα βεβαίως θὰ φανῶσι σκοτεινὰ καὶ ἀκατανόητα· μόνον, εἶπεν κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην ὁ Παλαιολόγος, ἂν ἦτό τις λίθινος ἀνδριάς, ἐξεσμένος, κατεσκευασμένος ὑπὸ τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Πραξιτέλους, ἢ χαλκοῦς, δὲν θὰ ἐκαίετο ὑπὸ τοῦ διαπύρου

(1) Ἀκροπολίτ. στ. 1112 ἐκδ. Migne. σ. 103 ἐκδ. Βόννης.

μύδρου. Ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πραξιτέλης δὲν ἀναφέρονται ὡς τερατουργοί, ἀλλ᾽ ὡς οἱ ὀνομαστότατοι τῶν γλυπτῶν. Οὕτω δὲ παντελῶς ἀνύπαρκτος ἐξελέγχεται ὁ μωρὸς μῦθος περὶ τῶν διασήμων καλλιτεχνῶν, εἰς οὗ τὴν διάπλασιν συνετέλεσεν ἀμαθὴς ἀντιγραφεὺς τοῦ Ἀκροπολίτου, συνταμὼν ἀνοήτως τὸ ἀρχικὸν κείμενον. Ἄπορον ὅμως φαίνεται ἡμῖν πῶς ὁ κ. Σάθας οὐ μόνον δὲν ἐπέστησε τὴν προσοχήν του εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνεχώνευσεν ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει, ἣν παρέθεμεν ἀνωτέρω, ἀμφότερα τὰ χωρία, τό τε ὑγιῶς ἔχον καὶ τὸ πλημμελέστατον.

Ἐξετάζων ἀκολούθως ὁ κ. Σάθας τὰ περὶ τῆς δικαστικῆς ἀποδείξεως διὰ μύδρου ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι αὕτη ἔθιμον ἰδιάζον τῷ ἀλβανικῷ γένει, τοῦτο δὲ θεωρεῖ τεκμήριον τῆς ἀλβανικῆς καταγωγῆς τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἀποδείξεως εἰς τὸ κράτος του αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη (1). Εἶτα δὲ προστίθησι ταῦτα: « Ἀγνοοῦμεν ἂν ἡ διὰ μύδρου ἀπόδειξις τῶν Ἀλβανῶν » Κυπρίων ἐσχετίζετο μετὰ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους, ὡς » παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀπαντῶσι αἱ πρῶται ἐνδείξεις μυθικοῦ Φει» δίου. Ἐν τοῖς γνωστοῖς ἠπειρωτικοῖς χρονικοῖς εὕρηται καὶ συγκε» χυμένον τι ἀπόσπασμα, μεταβιβάζον ἡμᾶς εἰς τοὺς μυθικοὺς χρό» νους. Κατὰ τὸν ἐν τῷ ἀποσπάσματι τούτῳ περιεχόμενον μῦθον, οἱ » Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν ἀποικίαν εἰς τὴν χώραν τῶν Μολοσσῶν καὶ τῶν » Χαόνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Ἄτλαντος τινὸς, ὅστις εἶχε μεθ᾽ ἑαυτοῦ « τὸν σοφὸν Ἀριστόβουλον, τὸν συμμαθητὴν τοῦ *Ἀφειδία.* » Οἱ » Ἀθηναῖοι δὲ φθονήσαντες τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀποικίας ἐκείνης, » ἐξώρισαν τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ μάλιστα τὸν συμμαθητὴν τοῦ Φει-

(1) Τὴν γνώμην του ταύτην στηρίζει ὁ κ. Σάθας καὶ εἰς τὴν διαφωνίαν τῶν συγγραφέων περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Βατάτζη καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς ὀρογραφίας τῆς Μακεδονίας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἵτινες συνέχεον κατ᾽ αὐτὸν τοὺς Ἀλβανοὺς τοῖς Μακεδόσιν. Ἀλλὰ τὴν διαφωνίαν ἣν λέγει ἡμεῖς τοὐλάχιστον δὲν ἐδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν. Οἱ συγγραφεῖς, ὧν τὴν μαρτυρίαν ἐπικαλεῖται λέγουσι τὸν Βατάτζην Θρᾷκα· ὁ μὲν Ἐφραίμιος πατρίδα αὐτοῦ ἀναγράφει τὸ Διδυμότειχον (τῆς Θρᾴκης), ὁ δὲ Ἁγιορείτης Νικόδημος (ἂν ἦναι πηγὴ ἀσφαλὴς συγγραφεὺς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος) τὴν Ἀδριανούπολιν, ἤτοι ἑτέραν πόλιν τῆς Θρᾴκης. Ἂν δὲ τὸ ὑπὸ Λεγρὰνδ ἐκδοθὲν παρισινὸν χειρόγραφον τῶν χρησμῶν Λέοντος τοῦ σοφοῦ λέγει Θεσσαλὸν τὸν Βατάτζην, ἕτερον χειρόγραφον τῶν αὐτῶν χρησμῶν, οὗ ἀντίγραφον ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, λέγει αὐτὸν Θρᾷκα. (Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου κῶδ. ἑλλην. 551 φ. 291 α.)

» δίου, «γράψαντες εἰς ὅλους τοὺς τόπους, ὅτι εἶναι ψεύστης καὶ » ἀπατεών » (1).

« Δυστυχῶς », ἐπιλέγει ὁ κ. Σάθας, « τὸ χρονικὸν ἀκέφαλον περι- » σωθὲν οὐδὲν λέγει περὶ Φειδίου, οὗ τὸ ὄνομα ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται. » Ὅθεν εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ὑποθέσωμεν (!), ὅτι εἶχον ἤδη οἱ Ἀλβα- » νοὶ διαπλάσει μῦθον περὶ τοῦ Φειδίου, βάσιν ἔχοντα πιθανῶς τὴν » περιλάλητον διάστασιν τοῦ καλλιτέχνου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. » Ἀναμφιβόλως δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ μυθολογικὸν πνεῦμα διεπλάσθη καὶ » ἡ ῥωμαϊκὴ παράδοσις περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς γλύπτου, καθ' ἣν οὗτος » διέτρεχε γυμνὸς τὸν κόσμον. Ὁ δ' ἀφελὴς ἀναχρονισμὸς τῆς παρα- » δόσεως ἐκείνης, οὗ ἕνεκα ὁ Φειδίας παρίσταται σύγχρονος Ἀλε- » ξάνδρῳ τῷ μεγάλῳ, ἐνισχύει τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ μῦθος ἐπλάσθη » ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἤτοι ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν.

» Ἡ σύνδεσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Φειδίου τῇ διὰ μύδρου δικαστικῇ » ἀποδείξει εὐκόλως ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος τῆς ἀθω- » ώσεως τοῦ συκοφαντηθέντος καλλιτέχνου. Ὁ τὸν μῦθον ἐπινοήσας » λαὸς ὑπέλαβεν ὅτι ὁ κατηγορηθεὶς γλύπτης ἀπέδειξε τὴν ἀθωότητά » του διὰ μύδρου. »

Ἀγνοοῦμεν τί πρῶτον νὰ θαυμάσωμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω λόγοις τοῦ κ. Σάθα· τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ταὐτίζει τοὺς Ἀλβανοὺς τοῖς παναρχαίοις Ἠπειρώταις καὶ εἶτα τοῖς Μακεδόσι, ἢ τὴν αὐθαιρεσίαν αὐτοῦ μετατιθέντος διηγήσεις περὶ συμβάντων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἰς τὸν Ε' π. χ. αἰῶνα, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φειδίου. Διότι πρόδηλον ὅτι συμβάντα τῶν μυθικῶν χρόνων ζητεῖ νὰ ἱστορήσῃ τὸ χρονικὸν, ἀφοῦ ἀναφέρει βασιλέα Ἠπείρου Ἀϊδώνιον, ἤτοι τὸν μυθικὸν Ἀϊδωνέα, καὶ ἀφ' οὗ ῥητῶς σημειοῦται ὅτι ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀποίκων ἦν μαθητὴς τοῦ Σόλωνος (2). Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἂν παρίδωμεν, πάλιν ὁ μυθικὸς τῶν Ἀλβανῶν Φειδίας ἐξελέγχεται ἀνυπόστατος. Ὀφείλεται δὲ καὶ οὗτος, ὡς ὁ τερατοποιὸς Φειδίας τῶν Βυζαντινῶν, εἰς λάθος ἀμαθοῦς ἀντιγραφέως. Τὸ ὑπὸ τοῦ Πουκεβὶλ τὸ πρῶτον καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Βέκκερ ἐν τῇ Βυζαντίδι δημοσιευθὲν κολοβὸν ἠπειρωτικὸν χρονικὸν, ἐξεδόθη τῷ 1871 πλῆρες

(1) Ἠπειρωτικῶν σ. 264, 267 τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως τῆς Βυζαντίδος. (Κ. Ν. Σάθας).

(2) Αὐτ. σ. 267. « Εἷς μαθητὴς τοῦ Σόλωνος, Ἐπικύδης τὸ ὄνομα, ἔγραψεν ὀλίγας ἐνθυμήσεις περὶ τούτων τῶν ἡρώων ἀνδρῶν. »

καὶ ἀκριβέστερον ἐν τοῖς *Νεοελληνικοῖς ἀναλέκτοις* τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου *Παρνασσοῦ*. Ἐν αὐτῷ οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα *Ἀφειδίας*, ἐφ' οὗ τοσαύτας ἐπῳκοδόμησεν εἰκασίας ὁ κ. Σάθας, τὸ δ' οἰκεῖον χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς· «Ἀλλ' ὁ Ἄτλας ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν σοφὸν «Ἀριστόβουλον ὡς συμβοηθὸν ἀπὸ τὴν Ἀφίδναν» (1).

Νομίζομεν ὅτι ἀναλαβὼν ὁ κ. Σάθας νὰ γράψῃ περὶ τῶν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους κυκλοφορούντων ἐν Ἑλλάδι μύθων περὶ τοῦ Φειδίου, ἀντὶ νὰ καταναλώσῃ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ εἰς ἐπισώρευσιν εἰκασιῶν καὶ εἰς συναρμογὴν καὶ ἑρμηνείαν ἀσχέτων τῷ θέματι μαρτυριῶν, ὤφειλε μᾶλλον νὰ περισυναγάγῃ τὰς παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι φερομένας παραδόσεις περὶ τῆς ἐξόχου τέχνης τοῦ Φειδίου, περὶ τοῦ μυθώδους ἀγῶνος αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀλκαμένους (Τζετζ., Η, 340 κε), περὶ τῆς τύχης τῶν καλλίστων ἔργων του καὶ δὴ τῆς χρυσελεφαντίνης Παρθένου καὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός, περὶ ὧν περιέργους μύθους διηγοῦνται οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, καὶ τέλος περὶ τῶν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Πραξιτέλη ἀποδιδομένων ἔργων, ἐκ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετενεχθέντων. Οὕτω θὰ συνέγραφε κεφάλαιον συμπληρωτικὸν τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον, καὶ θἀπέφευγε τὴν παγίδα ἣν ἔστησαν αὐτῷ μωροὶ ἀντιγραφεῖς.

Περὶ τῆς κόρης τοῦ Ἱπποκράτους ὁ κ. Σάθας ἀναφέρει ἕνα μῦθον εἰλημμένον ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος Ἄγγλου περιηγητοῦ Sir John Mandeville (2). Οὗτος ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Σάθα: « Ὁ Ἱπποκράτης ἦν κραταιὸς βασιλεὺς τῆς Κῶ καὶ τῆς Ῥόδου (Λίνδου)· ἀποθανὼν κατέλιπε τὴν βασιλείαν εἰς τὴν ὡραιοτάτην θυγατέρα του. Ἡ Ἄρτεμις φθονήσασα τὴν νεαρὰν βασιλίδα διὰ τὴν καλλονὴν αὐτῆς, τὴν μετεμόρφωσεν εἰς εἰδεχθῆ δράκοντα, ὅστις φωλεύων ἐν σπηλαίῳ τῆς Λίνδου (;) ἠρήμου τὸν τόπον· Ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἄν τις κατώρθου νὰ φιλήσῃ τὸ τέρας εἰς τὰ χείλη, ἡ κόρη τοῦ Ἱπποκράτους ἀναλαμβάνουσα παραχρῆμα τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, θἀντήμειβε τὸν λυτρωτήν, προσφέρουσα αὐτῷ τὴν χεῖρα, τοὺς θησαυροὺς καὶ τὸ στέμμα αὐ-

(1) Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα τ. Α' μερ. Β' σ. 9.

(2) Ἀγνοοῦμεν διατὶ ὁ κ. Σάθας γράφει πάντοτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Mauendeville.

τῆς. Ἐν τοῖς ἀποπειραθεῖσι τοιοῦτον ἐπικίνδυνον τόλμημα μνημονεύεται καὶ εἷς ἀνδρεῖος ἱππότης ἐκ Ῥόδου (;), ὅστις ἐπιβαίνων θυμοειδοῦς ἵππου εἰσέδυσεν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ δράκοντος. Ἰδὸν τὸν λυτρωτήν του τὸ τέρας ἤγειρε τὴν κεφαλὴν, ἵνα δεχθῇ τὸ φίλημα· ἀλλ' ὁ ἵππος πτοηθεὶς ὥρμησε πρὸς τὴν θάλασσαν παρασύρας τὸν ἀναβάτην, ἀμφότεροι δὲ κατασυνετρίβησαν ἐπὶ βράχου. »

Μὴ εὑρὼν ὁ κ. Σάθας τὸ ἀγγλικὸν κείμενον τῆς περιηγήσεως τοῦ **Mandeville**, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον καθ' ὅσον γινώσκομεν τῷ 1839, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν παλαιὰν ἰταλικὴν μετάφρασιν, τῷ 1478 ἐν Βονωνίᾳ ἐκδοθεῖσαν. Τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρωτοτύπου, μὴ ὑπάρχουσαν ἐν ταῖς ἐνταῦθα βιβλιοθήκαις δὲν ἐδυνήθημεν καὶ ἡμεῖς νὰ συμβουλευθῶμεν, ἀναγκαζόμεθα δὲ νάρκεσθῶμεν εἰς ἀπόσπασμά τι ἀτελές, περιεχόμενον ἐν τῇ History of fiction τοῦ Dunlop. Τοῦτο διαφέρει τὰ μέγιστα τῆς ἀνωτέρω μεταφράσεως τοῦ κ. Σάθα, διότι οὔτε ἱππότης ἐκ Ῥόδου ἀναφέρεται ἐν αὐτῷ, οὔτε ἡ πόλις τῆς Ῥόδου Λίνδος, ἀλλ' ἡ **Lango**, ἥτις ἐστὶν οὐχὶ ἡ Λίνδος ἀλλ' ἡ νῆσος Κῶς· εἰσὶ δ' αἱ διαφοραὶ αὗται σπουδαιόταται, διότι ἐπ' αὐτῶν στηρίζεται ὁ κ. Σάθας, ὅπως καταδείξῃ τὴν ὁμοιότητα τοῦ μύθου ἑτέρῳ ῥοδίῳ, περὶ οὗ κατωτέρω. Μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τὰς διαφορὰς ταύτας, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλου κειμένου καὶ οὐχὶ τοῦ ἐκδοθέντος. Ἔχει δὲ τὸ παρὰ Dunlop ἀπόσπασμα ὡς ἕπεται.

« Πολλοὶ λέγουσιν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ Κῷ (Lango) ζῇ ἀκόμη ἡ κόρη » τοῦ Ἱπποκράτους (Ypokras) ἐν σχήματι καὶ μορφῇ μεγάλου δρά» κοντος, ἔχοντος μῆκος ἑκατὸν ὀργυιῶν, ὡς λέγουσι, διότι ἐγὼ δὲν » τὴν εἶδον, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς νήσου καλοῦσιν αὐτὴν κυρίαν τῆς » χώρας (**Ladie of the Land**). Εἷς νέος, οὐδὲν περὶ τοῦ δράκοντος » γινώσκων, ἀποβιβασθεὶς ἐκ τοῦ πλοίου του περιήρχετο εἰς τὴν νῆ» σον, μέχρις ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ σπήλαιον. Ἐκεῖ εἶδε μίαν παρθέ» νον, ἡ ὁποία τὸν προσεκάλεσε νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπαύριον, ἀφ' οὗ » πρῶτον χειροτονηθῇ ἱππότης, διὰ νὰ τὴν φιλήσῃ εἰς τὸ στόμα, καὶ » νὰ μὴ φοβηθῇ τίποτε.—Δὲν θά σου κάμω τὸ παραμικρὸν κα» κὸν, ἂν καὶ θά με ἰδῇς νὰ μεταμορφωθῶ εἰς δράκοντα· διότι ἂν καὶ » ἡ θέα μου θὰ ἦναι φρικαλέα καὶ ἀποτρόπαιος, ὅμως πρέπει νὰ μά» θῃς ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ μαγγανείας· μὴ ἀμφίβαλλε, δὲν εἶμαι

» διαφορετική ἀπὸ ὅ τι μὲ βλέπεις, ἤτοι γυνή, καὶ ἂν μὲ φιλήσῃς θὰ » λάβῃς ὅλον αὐτὸν τὸν θησαυρὸν καὶ θὰ γίνῃς αὐθέντης μου καὶ αὐ- » θέντης τῆς νήσου ταύτης » (1).

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Mandeville, ὃν μόνον ἀναφέρει ὁ κ. Σάθας, καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μνημονεύουσι τοῦ μύθου τούτου, ὃν κωακὸν λέγουσι καὶ οὐχὶ ῥόδιον. Οἱ παλαιότεροι τούτων εἰσὶν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἰσπανικοῦ μυθιστορήματος *Τιράντου τοῦ Λευκοῦ* (Tirante el Blanco) καὶ ὁ κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα περιηγηθεὶς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἰταλὸς Bondelmonte. Ἓν ἐπεισόδιον τοῦ ἰσπανικοῦ μυθιστορήματος, γραφέντος πιθανῶς τῷ 1400, ἐκδοθέντος δ' ἐν Βαλεντίᾳ τῷ 1490, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μύθου τούτου. Ὁ Espertius, πλέων ἐξ Ἀφρικῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνάντησιν τοῦ Τιράντου, ἀπολειφθεὶς ὑπ' ἀνέμων ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον Κῶ, ὅπου ἀπέδωκε τῇ κόρῃ τοῦ Ἱπποκράτους τὴν προτέραν μορφήν. Αὕτη ἐπεφάνη αὐτῷ ὑπὸ τὴν μορφὴν δράκοντος, ὡς τὴν εἶχε μεταμορφώσει ἡ Ἄρτεμις· ἀλλὰ φιλήσας αὐτὴν ὁ ἱππότης εἰς τὸ στόμα, ἔλυσε τὴν μαγείαν (2). Ὁ δὲ Bondelmonte ἐκτίθησιν ὡς ἑξῆς τὸν κωακὸν μῦθον. « Dicitur etiam et affirmatur, quod filia Hippocratis per insulam » viva apparet, qua loquente tecum diu et narrante multa, » infortunium suum infelicem connumerat, rogabatque saepe » creatorem ut a tanta poena eam dignaretur liberare. Et, » cum plura loqueretur, non longe a paternis domibus, la- » mentabilibus vocibus, in sex vel in octo annis semel conti- » gisse transformationem hanc, ut a multis civibus compro- » batur » (3). Ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα περίπου μετὰ τὸν Bondelmonte διηγεῖται τὸν αὐτὸν μῦθον ὁ ἰταλὸς Porcacchi, οὗ τὸ περὶ τῶν ὀνομαστῶν νήσων τοῦ κόσμου βιβλίον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1576: « Οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν », λέγει οὗτος ἐν τῷ περὶ τῆς Κῶ μέρει τοῦ συγγράματός του, « ἀνεφάνη ἐκεῖ μέγιστος ὄφις, καταβρο-

(1) Dunlop Geschichte der Prosadichtungen; deutsch. v. F. Liebrecht σ. 173-4.—Βλ. καὶ ἀνωνύμου, The serpent of Cos. Lond. 1878 σ. 81-82.

(2) Παρὰ Dunlop, αὐτ. σ. 173.— Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀναφέρει, ὅτι νεώτερός τις Γάλλος περιηγητής, οὗ ἐλησμόνησε τὸ ὄνομα βεβαιοῖ ὅτι ἡ παράδοσις σώζεται ἔτι ἐν Κῷ. Ὁ δὲ μεταφραστὴς αὐτοῦ Liebrecht παραπέμπει εἰς Felicis Fabri Evagat. III, 267 κἑ. ἔνθα ἐκτίθεται ὁ αὐτὸς μῦθος.

(3) Bondelmonte, Liber Insularum 45 (σ. 103 ἐκδ. Sinner. Λιψ. 1824).

» χθίζων τὰ βοσκήματα, καὶ οἱ δεισιδαίμονες ἔλεγον, ὅτι ἦτο ἡ κόρη » τοῦ Ἱπποκράτους, ἡ ὁποία οὖσα μεγίστη μάγισσα, ζῇ ἀκόμη ὑπὸ » τὴν μορφὴν ἐκείνην. Περὶ ταύτης πολλὰ ἄξια λόγου διηγοῦνται οἱ » παλαιότεροι συγγραφεῖς » (1). Τέλος κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ὁ **Boschini** γράφει τὰ ἑπόμενα ἐν τῷ περὶ τῆς νήσου Κῶ κεφαλαίῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης περιγραφῆς τοῦ Αἰγαίου πελάγους: « Μέχρι τοῦ νῦν ὑπολαμβάνουσιν ὡς ἀληθῆ τὴν ἀνοησίαν ταύ» την, ὅτι ἡ κόρη τοῦ Ἱπποκράτους ἐπιφαίνεται αὐτοῖς ὡσεὶ ἦτο » ζωντανή, καὶ ὅτι τοῖς διηγεῖται διάφορα πράγματα » (2). Ἀγνοοῦμεν ἂν καὶ ἀλλαχοῦ γίνεται μνεία τοῦ μύθου, ὅστις ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου **Leigh Hunt** (ἐν τῷ **Indicator**) διεσκευάσθη εἰς διήγημα, ὑφ' ἑτέρου δὲ ἀνωνύμου εἰς ποίημα (3). Δυνάμεθα ὅμως νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐφθαρμένην παραλλαγὴν ὁμοίου ἑλληνικοῦ μύθου τὴν διήγησιν τοῦ Στραπαρόλα, καθ' ἣν ἡ κόρη τοῦ Ἀπόλλωνος εὑρίσκετο ἐν πύργῳ πολλοὺς θησαυροὺς ἐγκλείοντι, φρουρουμένη ὑπὸ ὄφεως καὶ βασιλίσκου, οὓς φονεύσαντες οἱ ἥρωες ἔλαβον τήν τε κόρην καὶ τοὺς θησαυρούς (4).

Μῦθοι ἀπαράλλακτοι τῷ ἑλληνικῷ τούτῳ περὶ τῆς κόρης τοῦ Ἱπποκράτους φέρονται παρὰ πλείστοις λαοῖς. Ὁ **Dunlop** συγκρίνει τούτῳ ἐπεισόδιόν τι τοῦ ἐρωτευμένου Ὀρλάνδου τοῦ ἰταλοῦ ποιητοῦ Βέρνη (Βιβλ. Β', ᾆσμ. 26 καὶ 26) σκωτικήν τινα παραλογὴν (**ballade**) περὶ Καμπιῶνος, καὶ διήγησίν τινα τῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος γραφέντων **Contes Amoureux de Jean Flore**. Ὁ δὲ μεταφραστὴς αὐτοῦ **F. Liebrecht** παραβάλλει τὸν μῦθον πρὸς ἐπεισόδιόν τι τοῦ ἱπποτικοῦ μυθιστορήματος **Silves de la Selva** (5). Τούτοις προστεθείσθωσαν παμπληθεῖς παραδόσεις τῶν γερμανικῶν λαῶν, περὶ ὧν ὁ Γρὶμμ ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοῦ μυθολογίᾳ γράφει τὰ ἑπόμενα: « Ἑτέρα δυσχέρεια τῆς λυτρώσεως (τῶν μαγευμένων λευκῶν γυναικῶν ἢ παρθένων) εἶναι ὅτι ὀφείλει ὁ λυτρωτὴς νὰ φιλήσῃ τρὶς τὴν παρθένον ὑπὸ φρικαλέαν μορφὴν παρουσιαζομένην, οἷαι ὄφεως, δράκοντος, φρύνου

(1) Thom. Porcacchi, L'Isole piu famose del mondo. Venet. 1686 σ. 78 — Ἐκ τούτου Dapper, Description des isles de l'Archipel. Amsterd. 1703 σ. 177.
(2) M. Boschini, L'Archipelago. Ven. 1658 σ. 60.
(3) The serpent of Cos, a poem. London, 1878.
(4) Straparola, Tred. piacevole notte VII, 5.
(5) Dunlop, σ. 174. 481.

βατράχου. Καὶ ἐν τῷ παλαιῷ ποιήματι τοῦ Lanzelot ἀναφέρεται τὸ τοιοῦτον φίλημα εἰς τὸ στόμα δράκοντος, ὅστις διὰ τούτου μεταμορφοῦται εἰς ὡραίαν γυναῖκα » (1). Παραβλητέα προσέτι τούτοις ἑτέρᾳ σκωτικὴ παραλογὴ περὶ τοῦ κόμητος Tamlane καὶ τῆς Janet κομήσσης τοῦ March (2), καὶ περσικός τις μῦθος περὶ βασιλέως τῆς Σινικῆς, ὅστις ἔσωσέ ποτε λευκὸν ὄφιν, ἀναλαβόντα τὴν ἀρχικὴν μορφήν του, ἥτις ἦτο οὐρανίας κόρης (*Περί*). (3).

Τὴν ἀρχὴν τῶν τοιούτων μύθων δυνάμεθα νἀναζητήσωμεν ἐν τοῖς παλαιτάτοις τῶν ἀρίων ἐθνῶν παρ' οἷς κοινόταταί εἰσιν αἱ διηγήσεις περὶ θεαινῶν, ἢ δαιμονίων παρθένων, αἵτινες μετὰ ποικίλας μεταμορφώσεις, εἰς δράκοντα καὶ εἰς ἄλλα θηρία, ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ διώκοντος ἢ ἐρωμένου ἀνδρός. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὁ μάλιστα ὁμοιάζων τῷ νεωτέρῳ τύπῳ τῶν μύθων περὶ λυτρώσεως δρακοντομόρφων παρθένων ἐστὶν ὁ περὶ ἁρπαγῆς τῆς Θέτιδος ὑπὸ τοῦ Πηλέως (4)· σχετικοὶ δ' εἰσὶ καὶ οἱ μῦθοι τῆς συλλήψεως τοῦ Πρωτέως ὑπὸ τοῦ Μενελάου (5) καὶ τοῦ Νηρέως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους (6).

Ὁ Dunlop εἰκάζει ὅτι εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ κωακοῦ μύθου συνετέλεσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἱπποκράτους Δράκοντος· τοῦτο φαίνεται ἡμῖν πιθανώτατον, διότι οὐ μόνον υἱὸς Ἱπποκράτους ἀναφέρεται Δράκων, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν συγγραφέων τινῶν, καὶ ἕτερος Δράκων μνημονεύεται ἔγγονος

(1) Grimm, Deutsche Mythologie σ. 921 (809-810 δ' ἐκδ.).—Ἐκτὸς δὲ τῶν ὑπὸ τούτου μνημονευομένων συγγραφέων βλ. καὶ Mannhardt Wald. u. Feldkulte II σ. 63.—Rochholz, Aargauer Sagen ἐν Zeitschrift f. deutsche mythol. II σ. 225-7.—Résie, Hist. des sciences occultes τ. I σ. 203-3.—Gubernatis, Die Thiere in der indogerm. Myth. deutsch. v. Hartmann, τ. II σ. 660 κ.ἑ.

(2) W. Scott, Minstrelsy of Scottisch barders. τ. II σ. 193.

(3) Hammer, Rosenöl σ. 161-4.

(4) Βλ. Σοφοκλ. ἐν Σχολ. εἰς Πινδ. Νεμ. Γ, 60 (μεταμόρφ. εἰς δράκοντα). Πρβλ. καὶ Παυσαν., Ε, ιη', 1 ἐν ἀπεικονίσει ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου· «καὶ ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς Θέτιδος ὄφις ἐπὶ τὸν Πηλέα ἐστὶν ὁρμῶν ».—Τῶν περὶ Πηλέως καὶ Θέτιδος μύθων πολλὰ λείψανα περιεσώθησαν ἐν παραδόσεσι τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ, περὶ ὧν θὰ δημοσιεύσωμεν ἀλλαχοῦ.

(5) Ὀδυσ. Δ, 365-570.

(6) Ἀπολλοδωρ., Β. ε', 11. Ἀπεικονίσεις ἐν ἔργοις τῆς παναρχαίας ἑλλ. τέχνης βλ. παρὰ Milchhöfer, Die Anfänge der Kunst. 1883 σ. 185.

τοῦ Ἱπποκράτους καὶ πάππος ὁμωνύμου ἰατροῦ (1). Ἡ τοιαύτη δὲ συγχώνευσις μυθικῶν παραδόσεων μετὰ τῆς ἱστορίας ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἐστὶ συνηθεστάτη. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ἀσκληπιεῖον καὶ ὁ ἐν αὐτῷ τρεφόμενος βεβαίως ὄφις, θὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ μύθου· διότι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ἡ μνήμη τοῦ ὀνομαστοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ δράκοντος θὰ παρέμενεν ἀκμαία, ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ μεγαλοποιοῦσα πάντοτε τὰ πράγματα, ὅπως καταστήσῃ θαυμασιωτέραν τὴν παράδοσιν θὰ συνέδεσεν αὐτῇ τὸν κοινότατον μῦθον περὶ τῆς ὀφεομόρφου παρθένου. Ἄλλως δὲ αἱ μυθώδεις παραδόσεις περὶ τῶν Ἀσκληπιείων δὲν ἦσαν σπάνιαι κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Οὕτως ἐν συναξαρίῳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὁ Ἀσκληπιὸς παρίσταται ὡς βασιλεύς, ἔχων δράκοντα φοβερώτατον, ἐμφωλεύοντα ἔξωθεν τῆς πόλεως, ᾧ παρεῖχεν εἰς βρῶσιν τοὺς καταδικαζομένους εἰς θάνατον. Τοῦτον τὸν δράκοντα, καπνοὺς ἐξερευγόμενοιν, ἐμφυσήσασα ἡ ἁγία καὶ σταυροκοπηθεῖσα, ἠνάγκασε μέγα συρίξαντα νὰ διαρραγῇ καὶ νἀφανισθῇ ἐκεῖθεν (2). Ἐν ἑτέρῳ δὲ συναξαρίῳ μνημονεύεται δράκων τοῦ ἐν Λαοδικείᾳ Ἀσκληπιείου ἔχων εἴκοσι πηχῶν πλάτος καὶ ὀγδοήκοντα μήκους (3).

Ἀλλ' ὁ κ. Σάθας, πλανηθεὶς ἴσως ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ὁ περὶ τῆς κόρης τοῦ Ἱπποκράτους μῦθος εἶναι ῥόδιος, ἀλλαχοῦ ἀναζητεῖ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ Βιτρουβίου, (II, 8) Ἀρτεμισία ἡ βασίλισσα τῆς Καρίας, νικήσασα τοὺς Ῥοδίους ἔστησεν ἐν Ῥόδῳ τρόπαιον τῆς ἑαυτῆς νίκης, ποιήσασα δύο χαλκᾶ ἀγάλματα, ὧν τὸ ἓν μὲν ἀπεικόνιζε τὴν Ῥοδίων πόλιν, τὸ δ' ἕτερον ἑαυτήν, στιγματίζουσαν τὴν πόλιν. Ἐν τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ οἱ Ῥόδιοι ἀδυνατοῦντες νὰ καταστρέψωσι τὸ τρόπαιον, καθιερωμένον ὄν, περιέβαλον αὐτὸ διὰ τείχους ὑψηλοῦ καὶ ἐκάλεσαν τὸ χωρίον ἄβατον. Στηριζόμενος δὲ ὁ κ. Σάθας εἰς ὅσα ὁ Γάλλος περιηγητὴς Thevet (1575) γράφει περὶ ἀρχαίου τινὸς μνημείου, ὅπερ οἱ Ῥόδιοι ἔλεγον ὅτι μετακομίσθη ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν ἐκ τῆς Χερσονήσου τῆς Δωρίδος (Καρίας), εἰκάζει ὅτι ἡ παράδοσις τῶν κατοίκων ἀνεφέρετο εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρτεμισίας ἱδρυθὲν μνημεῖον. Τὸ ὄνομα τῆς Ῥόδου, λέγει προσέτι, «κατὰ τὴν ἐτυ-

(1) Σουίδ. ἐν λ. Δράκων.
(2) Μηναῖον Ἰουλ. 26.
(3) Μηναῖον Ὀκτωβρ. 8.

» μολογίαν τοῦ Bochart, φοινικιστὶ (Gesirath-Rod) σημαίνει νῆσον » ὄφεων, ἂν δ' ἡ ἐτυμολογία αὕτη εἶναι ὀρθή, ἡ τῆς Καρίας βασί» λισσα, καθὸ σημῖτις τὴν ἐγίνωσκε βεβαίως, καὶ οὐδὲν κωλύει ἡμᾶς » νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Ῥόδου εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς » τὴν μορφὴν ὄφεως.» Θεωρεῖ δὲ πιθανόν, ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος τούτου ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ παρέπλασε τὸ ἄγαλμα τῆς Ῥοδίων πόλεως εἰς τὴν ὀφεόμορφον κόρην τοῦ Ἱπποκράτους· καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἐκ φθόνου μεταμορφωσάσης ταύτην θεᾶς Ἀρτέμιδος, ἐστὶν αὐτὸ τὸ τῆς Ἀρτεμισίας παραφθαρέν.

Ὀρθῶς ὅμως ποιῶν ὁ κ. Σάθας μετὰ πολλῶν ἐνδοιασμῶν προτείνει τὰς εἰκασίας ταύτας. Τὸ ὑπὸ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ ἀναφερόμενον ἀρχαῖον μνημεῖον ἦν ἴσως λιθίνη σαρκοφάγος, ὡς συνάγομεν ἐκ τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ. Ἄλλως δὲ ἡ τῆς Καρίας βασίλισσα οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν νἀνεγείρῃ μνημεῖον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς φοινικικῆς τέχνης, ἢ μᾶλλον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐτυμολογιῶν τοῦ ἑβραιομανοῦς Βοχάρτου, ὅστις καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἑλληνικωτάταις λέξεσι πειρᾶται νἀνεύρῃ σημιτικὰς ῥίζας. Ἡ μετὰ τὸν σύζυγον αὐτῆς Μαύσωλον ἀπὸ τοῦ 352-350 π. Χ. βασιλεύσασα τῆς Καρίας Ἀρτεμισία σφόδρα ἀμφίβολον ἂν ἦτο σημιτικῆς καταγωγῆς, βεβαιότατον ὅμως καὶ ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον ὅτι ἐκαλλιέργει μετὰ ζήλου τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Ἁλικαρνασσὸς ἦν ἑλληνικωτάτη· ἡ δὲ πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ θανόντος συζύγου της θεῖσα ἀγῶνα ἑλληνικῶν λόγων, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν μετακαλέσασα πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Μαυσωλείου, εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐν μνημείῳ ὅπερ ἤγειρε πρὸς καταισχύνην τῶν Ῥοδίων προέκρινε τοὺς τερατομόρφους τύπους τῆς ἀσιατικῆς τέχνης; Τὸ ὀφεόμορφον ἄγαλμα τῆς Ῥόδου θὰ ἐθεώρουν βεβαίως γριφώδη παράστασιν ἐστερημένην ἐννοίας οἱ πολέμιοι αὐτῆς, οἵτινες δὲν συνεμερίζοντο τὴν γνώμην τοῦ Βοχάρτου περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου των, ἀλλὰ παρῆγον αὐτὸ ἐκ τοῦ *ῥόδου* ἢ τοῦ *ῥοϊδίου*, ὡς ἐμφαίνουσι καὶ τὰ ἐν τοῖς νομίσμασιν αὐτῶν σύμβολα. Νομίζομεν δ' ἀναντίρρητον, ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Ῥοδίων πόλεως ἦν πεποιημένον κατὰ τὸν συνηθέστατον τύπον τῆς προσωποποιίας πόλεων καὶ δήμων, δηλονότι ἀπεικόνιζε τὴν *Τύχην* τῶν Ῥοδίων.

Ὁ κ. Σάθας ταυτίζει προσέτι τὸν κωακὸν μῦθον, ὃν στηριζόμενος

εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰταλοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Mandeville ὑπολαμβάνει ῥόδιον, μετὰ τοῦ ῥοδίου μύθου περὶ τοῦ φόνου μεγάλου δράκοντος, ἐν σπηλαίῳ τῆς νήσου φωλεύοντος, ὑπὸ τοῦ Dieudonné de Gozon (1342), τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου μαγίστορος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν γενομένου (1). Ὅτι ἡ διήγησις περὶ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ ἱππότου, ἥτις ὑπὸ πολλῶν ἱστορικὴ νομίζεται, εἶναι μυθώδης ἀποδείκνυται, κατὰ τὸν κ. Σάθαν, ἐκ τῆς παρὰ τῷ Mandeville παραδόσεως, ὅστις καίπερ περιηγηθεὶς τὴν νῆσον εἴκοσιν ἔτη περίπου πρὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν μυθολογεῖται ὅτι ἐφονεύθη ὁ δράκων, διηγεῖται ὅμως σχεδὸν ἀπαραλλάκτως τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Μόνην δὲ διαφορὰν ἀπ' ἀλλήλων εὑρίσκει ὁ κ. Σάθας ταύτην, ὅτι ἐν ᾧ παρὰ Mandeville ἱππότης καὶ ἵππος θνήσκουσι, πεσόντες εἰς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὰ χρονικὰ τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν, ὁ ἱππότης ἀπέκτεινε τὸ θηρίον. Εἰς τὸ μεταίχμιον ὅμως τῶν δύο διηγήσεων, εὕρηται κατὰ τὸν κ. Σάθαν, συνδέουσα αὐτὰς παλαιά τις τοιχογραφία ἐν Ῥόδῳ, ἐν ᾗ ἀπεικονίζεται ὁ ἵππος ἐπτοημένος καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν τρέχων (2).

Τὸ μυθῶδες ὅμως τοῦ εἰς τὸν μέγαν μαγίστορα ἀποδιδομένου ἄθλου ἀποδείκνυται νομίζομεν οὐχὶ ἐκ τῆς κωακῆς παραδόσεως, ἥτις ὡς καὶ παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν ἐστὶν ὅλως ἄσχετος αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων πειστικωτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων. Ἡ παλαιοτάτη μνεία τῆς ἐν Ῥόδῳ δρακοντοκτονίας εὕρηται, καθ' ὅσον ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν, ἐν χειρογράφῳ χρονικῷ τοῦ Ἐλευθερίου, ῥοδίου μοναχοῦ θανόντος τῷ 1545, ἤτοι δύο ἀκριβῶς αἰῶνας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Gozon εἰς μέγαν μαγίστορα· ἀναφέρεται δ' ἐν αὐτῷ ὁ τοῦ δράκοντος φόνος ἁπλῶς ἄνευ λεπτομερειῶν (3). Κατὰ τὸ 1637 ὁ Thevenot εἶδεν ἐν μιᾷ πύλῃ τῆς Ῥόδου (porte de la marine) καθηλωμένην

(1) Ὁ κ. Σάθας παραπέμπει εἰς Hammer, Hist. de l'empire ottoman τ. III σ. 273 (τῆς ἑλληνικῆς μεταφρ. τοῦ κ. Κροκιδᾶ τ. II σ. 495).

(2) Ἐν τῇ τοιχογραφίᾳ ταύτῃ, ἣν ἐκ τουρκικῆς τινὸς οἰκίας ἀντέγραψε πιστῶς ὁ Rottiers (Monumens de Rhodes 1828 πίν. 28) οὐδαμοῦ φαίνεται θάλασσα. Ὁ ἵππος, πεσόντος τοῦ ἀναβάτου, συνῳδὰ τῇ παρὰ Vertot διηγήσει, τρέχει ἀδέσποτος ἐν τῇ πεδιάδι· ἄλλως δ' ἄσχετα ὅλως τῷ παρὰ Mandeville μύθῳ εἰσὶν ὅ τε παριστάμενος θεράπων καὶ οἱ δύο κύνες τοῦ ἱππότου. Ὁ κ. Σάθας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀτελέστερον ἀντίγραφον δημοσιευθέν, κατὰ τὴν παρὰ Rottiers εἰκόνα, ἐν Lacroix, Iles de la Grèce πίν. 22.

(3) Παρὰ Rottiers, Description des monumens de Rhodes. Brux. 1830 σ. 245.

τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου (1)· τὴν κεφαλὴν ταύτην εἶδε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος καὶ ὁ φλαμανδὸς περιηγητὴς Δάππερ (2), ἐσώζετο δὲ μέχρι τοῦ 1837, καὶ πολλοὶ τῶν περιηγητῶν βλέποντες αὐτὴν ἐπείθοντο ὅτι ὄντως ὑπῆρξέ ποτε ὁ τρομερὸς δράκων (3).

Ἐν ἐκτάσει διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ῥόδῳ φόνου τοῦ δράκοντος ὑπὸ τοῦ Gozon, μετὰ πολλῶν μυθικῶν λεπτομερειῶν, ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος (1726) γράψας τὴν ἱστορίαν τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Vertot (4)· τούτου δὲ τὴν διήγησιν παρέλαβον πολλοὶ μετ' αὐτὸν συγγραφεῖς (5). Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἡ διήγησις δὲν εἶναι παντελῶς ἐστερημένη ἱστορικῆς βάσεως, ἐπάγοντες εἰς ἐνίσχυσιν τῶν λόγων των τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Dozon ἀπεικόνισιν τῆς δρακοντομαχίας (6) καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Rottiers εὑρεθεῖσαν τοιχογραφιαν, ἣν ὑπολαμβάνουσι γραφεῖσαν ὑπὸ συγχρόνου τῷ μεγάλῳ μαγίστορι ἐκείνῳ ζωγράφου. Ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχε τοιαύτη παράστασις ἐπὶ τοῦ πρὸ μακρῶν χρόνων καταστραφέντος τάφου τοῦ Dozon οὐδαμόθεν βεβαιοῦται, ἀπιθανώτατον δὲ ὅτι ἡ τοιχογραφία εἶναι τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος· ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς τέχνης αὐτῆς εἶναι πολλῷ μεταγενεστέρα. Ἕτεροι πάλιν λέγουσιν ὅτι ὁ μῦθος ἐπλάσθη ἐκ τῆς ἐν τῇ πύλῃ ἀνηρτημένης κεφαλῆς, ἥτις ἦν κατά τινας καρχαρίου, κατ' ἄλλους δὲ κροκοδείλου, καὶ ὑποθέτουσιν

(1) Thevenot, Voyages 3e ed. Amsterdam, 1727 κεφ. 73 σ. 371-2.

(2) Ἐν Πύλῃ Ἁγίου Γεωργίου. Dapper, Description des isles de l'Archipel. Amsterdam, 1703 σ. 98. (Ὁ αὐτὸς διηγεῖται καὶ τὰ κατὰ τὴν δρακοντοκτονίαν).

(3) Ὁ Berg (Die Insel Rhodus. 1864 σ. 90) λέγει ὅτι κατὰ τὰς μαρτυρίας γερόντων, ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὑπερθύρῳ τῆς πόλεως τοῦ ἁγ. Ἰωάννου εὑρισκομένη κατέπεσε κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνακριβές, διότι εἶδον αὐτὴν τῷ 1828 ὁ Rottiers (ἐνθ. ἀν. σ. 236) καὶ τῷ 1831 οἱ Michaud καὶ Poujoulat (Correspondance d'Orient τ. IV σ. 21). Οἱ τελευταῖον περὶ τῆς νήσου Ῥόδου γράψαντες Biliotti et Cottret (L'île de Rhodes. Rhodes, 1881 σ. 152) βεβαιοῦσιν ὅτι τὸ κρανίον ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1837, καθηλωμένον ἐν τῇ πύλῃ d'Amboise, ὅτε ἀνοικοδομουμένου τοῦ φρουρίου ἐρρίφη. — Ὁ Dumont (Voyage du Levant) ὅστις μέχρι τῆς μεταβάσεώς του εἰς Ῥόδον ἐθεώρει μυθώδη τὴν περὶ τοῦ Gozon διήγησιν, ἐπείσθη περὶ τῆς ἀληθείας ὅτε εἶδε τὴν κεφαλὴν (Michaud αὐτ.)

(4) Vertot, Histoire de l'ordre des Johannites. τ. II βιβλ. V. σ. 24 κ. ἑ.

(5) Eug. Flandin, Rhodes κεφ. 6. — Darche, St. Georges. σ. 174 κ.ἑ. — « Περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ ὄφεως. » (Πανδώρ. τ. Δ′). — Κ. Ν. Σάθας, περὶ δύο ὄφεων· ἐν Ἰλισσῷ τ. Α′ (1868) σ. 237-238. — Schiller's, Der Kampf mit dem Drachen (Ballade).

(6) Michaud et Poujoulat ἐνθ. ἀν. IV σ. 22.

ὅτι τὸ φονευθὲν τέρας ἦν κροκόδειλος ἐκ τῆς γείτονος Αἰγύπτου μετακομισθεὶς ἐν ἕρματι πλοίου (1), ἢ ὅτι ἡ κεφαλὴ ἀπέμεινεν ἐκ σκελετοῦ κροκοδείλου, οἵους συνείθιζον νὰ ἐκθέτωσιν ἐν τοῖς καταστήμασιν αὐτῶν οἱ παλαιοὶ φαρμακοποιοί (2). Τέλος ὁ Βιλιώτης ἐν τῷ νεωτάτῳ αὐτοῦ περὶ Ῥόδου συγγράμματι ὑποστηρίζει ἐκθύμως τὴν ἀλήθειαν τῆς διηγήσεως, ἀναφέρει δὲ καὶ παράδοσίν τινα τῶν σημερινῶν Ῥοδίων, ἥτις ὅμως οὐδαμῶς φέρει τὰ στοιχεῖα δημώδους παραδόσεως, εἶναι δὲ ἀπαράλλακτος σχεδὸν τῇ ἀφηγήσει τοῦ Βερτῶ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην τὸ τέρας ἐφώλευεν ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὸ Σαντουρλῆ, τότε Maupas καλουμένῳ· ἦν δ' ὡσεὶ κροκόδειλος μέγας, ὅμοιος ταῖς μεγάλαις σαύραις, αἵτινες ὁρῶνται ἐν θέρει ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοίχων· ἐκτὸς δὲ τῶν ποδῶν καὶ τῶν ὀνύχων εἶχε καὶ δύο μικρὰς πτέρυγας· εἶχε δὲ κεφαλὴν μακρὰν καὶ πλακωτήν, ὦτα ἡμιόνου, πυρίνους ὀφθαλμούς, μέγεθος ἵππου καὶ σιδηρόχρουν φολιδωτὸν δέρμα· ὁ αὐτὸς δ' ἀναφέρει καὶ παράδοσίν τινα τῶν ἐν τῇ νήσῳ Τούρκων, παντελῶς διάφορον τῆς τῶν Ἰωαννιτῶν· ὅτι δηλαδὴ εἷς δερβίσης ἀναλαβὼν νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν λυμαινόμενον τὴν Ῥόδον δράκοντα, ἐφόρτωσε τεσσαράκοντα ὄνους μὲ ἄσβεστον καὶ ἔφερεν αὐτοὺς πλησίον τῆς φωλεᾶς τοῦ δράκοντος· οὗτος κατεβρόχθισε ὑποζύγια μετὰ τῶν φορτίων των, ἀλλ' ὅτε ὅπως κατασβέσῃ τὴν δίψαν του ἔπιεν ἐκ τοῦ παρακειμένου ἕλους, ἥναψεν ἡ ἄσβεστος καὶ ἔκαυσεν αὐτόν (3).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταδείκνυται, ὅτι ὁ μῦθος περὶ τοῦ ῥοδίου δράκοντος ἀνάγεται εἰς τὸν κύκλον τῶν μύθων περὶ δρακοντοκτόνων ἡρώων, οὗ ὁ ἀρχαιότατος τύπος εὕρηται ἐν τοῖς ὕμνοις τοῦ Ῥὶγ Βέδα, τοῖς ὑμνοῦσι τὴν νίκην τοῦ Ἴνδρα κατὰ τοῦ Vritra. Ὁ κύκλος οὗτος ἄσχετος ὢν τῷ ἑτέρῳ περὶ ὀφεομόρφων παρθένων, εἰς ὃν ἀνάγεται ὁ κωακὸς μῦθος περὶ τῆς κόρης τοῦ Ἱπποκράτους, περιλαμβάνει παμπόλλους μύθους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Τούτων ἱκανὰ λείψανα περιεσώθησαν ἐν τοπικαῖς παραδόσεσι τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ,

(1) Ross, Inselreisen τ. III σ. 94.

(2) Berg, Die Insel Rhodus σ. 86 κ. ἑ. — Βλ. καὶ τοὺς ἑξῆς συγγραφεῖς οἵτινες παραδέχονται ἱστορικὴν ὁπωσδήποτε βάσιν τοῦ μύθου : Lacroix, Iles de la Grèce σ. 156-157. — Rottiers, Description des monumens 1830 σ. 239-245. — Guérin, Rhodes σ. 45. — Salverte, Des sciences occultes. Not. A. §. 10. — Π. Λάμπρον ἐν Πανδώρᾳ τ. ΙϚ' σ. 402.

(3) Biliotti ἔνθ. ἀν. σ. 146-155.

ὧν κυριώταταί εἰσιν ἐκτὸς τῶν περὶ δρακοντοκτόνων ἁγίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, αἱ περιβεβλημέναι οὕτως εἰπεῖν ἱστορικὸν χρίσμα· οὕτως ἐν Τραπεζοῦντι πιστεύουσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος, πιθανώτατα ὁ Γ', ἀπέκτεινε δράκοντα ἐμφωλεύοντα εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐξ οὗ καὶ ἡ πλησίον πηγὴ ἐξ ἧς ἔπινε τὸ θηρίον *δρακοντοπέγαδον* μέχρι σήμερον ὀνομάζεται (1). Ἐν Κεφαλληνίᾳ κατά τινα παράδοσιν δύο ἀδελφοὶ Βρεσκάνοι καλούμενοι ἐφόνευσαν τῷ 1509 φοβερὸν δράκοντα φωλεύοντα ἐν τῷ δάσει τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὸ Ἀνεμοδοῦρι, κατατρώγοντα δὲ κτήνη καὶ ἀνθρώπους· ὡς ἀναφέρει ἐπίσημον ἔγγραφον τοῦ τότε προβλεπτοῦ Φαντίνου Μαλιπιέρου, δι' οὗ παραχωρεῖται ἓν φέουδὸν τοῖς ἀνδραγαθήσασιν ἀδελφοῖς «ὁ φονευθεὶς » δράκων ἐξισοῦτο κατὰ τὸν ὄγκον μὲ δύο βόας, καὶ κατεβρόχθιζεν » εὐκόλως ὁλόκληρον ἄνθρωπον· τὸ μῆκος αὐτοῦ ἦτο ἑπτὰ πηχῶν *καὶ » εἰς ἑκάστην τῶν πλευρῶν εἶχε μίαν πτέρυγα*· κατεκάη δὲ πρὸ τοῦ » ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου» (2). Ἐν τῷ Μεγάλῳ σπηλαίῳ τῆς Ἀχαΐας ἀστραπὴ ἐξακοντισθεῖσα ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἔκτεινε τὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ φωλεύοντα δράκοντα (3), οὗ τὸ κρανίον φυλάσσεται ἀκόμη ἐν τῇ μονῇ, διότι οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν μοὶ τὸ ἐπέδειξαν οἱ μοναχοί. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ἐν πάσῃ σχεδὸν γωνίᾳ τῆς Ἑλλάδος εὕρηνται τοιοῦτοι μῦθοι· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κῷ διηγοῦντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Bondelmonte παρόμοιόν τινα (4), πρὸς ὃν μᾶλλον καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν ῥόδιον ἐδύνατο ὁ κ. Σάθας νὰ συσχετίσῃ τὸν περὶ τῆς κόρης τοῦ Ἱπποκράτους.

Ὁ Ῥαοὺλ Ῥοσὲτ (5) εἰκάζει ὅτι ὁ ῥόδιος μῦθος περὶ τοῦ δρακοντοκτόνου ἱππότου ἐπήγασεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ περὶ Φόρβαντος, ὅστις μεταπεμψαμένων τῶν Ῥοδίων κατὰ μαντείαν ἀνεῖλε τοὺς ὑπερμεγέ-

(1) Fallmerayer, Fragmente aus dem Orient. 1845 τ. 1 σ. 140. — Τριανταφυλλίδου, οἱ Φυγάδες. Ἀθ. 1870 σ. 38.

(2) Κ. Ν. Σάθας ἐν Ἰλισσῷ τ. Α' σ. 238-9.—Βλ. περίληψιν τοῦ ἐγγράφου ἐν Αἴνῳ (περιοδ. Κεφαλληνίας) ἔτ. Α'. Ἰαν. 1883 σ. 317-319.

(3) [Κ. Οἰκονόμου] Κτιτορικὸν ἢ προσκυνητάριον τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ἀθ. 1840 σ. 48.

(4) Bondelmonte σ. 103 ἔκδ. Sinner.

(5) Raoul Rochette, Hist. critique des colonies grecques τ. I σ. 339. Πρβλ. καὶ Hammer ἔνθ. ἀν.

θεις ὄφεις, τοὺς πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων διαφθείραντας, καὶ τὴν νῆσον ἠλευθέρωσε τοῦ φόβου (1). Νομίζομεν ὅτι οὐδεμία ἀνάγκη νἀνατρέξωμεν εἰς χρόνους ἀπωτάτους, ὅπως ἀνεύρωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ νεωτέρου ῥοδίου μύθου· οὗτος εἶναι ἴσως ἰδιαιτέρα μορφή, τοπικὸν ἐν Ῥόδῳ προσλαβοῦσα χαρακτῆρα, τοῦ κοινοτάτου καὶ γνωστοτάτου μύθου περὶ τοῦ δρακοντοκτόνου ἁγίου Γεωργίου. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύουσιν αἱ σωζόμεναι ἐν Ῥόδῳ εἰκόνες τοῦ ἁγίου, αἱ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς κυριαρχίας τῶν ἱπποτῶν ποιηθεῖσαι. Ἔν τίνι ἀναγγλύφῳ ἀπεικονίζεται ὁ ἅγιος κτείνων τὸν δράκοντα, κάτωθεν δ' αὐτοῦ εἰσὶ γεγλυμμένα τὰ οἰκόσημα πολλῶν ἱπποτῶν (2). Παλαιὰ δέ τις τοιχογραφία ἀπεικονίζει αὐτὸν ἔφιππον φονεύοντα τὸν δράκοντα, φέροντα δὲ πανοπλίαν Ἰωαννίτου ἱππότου (3). Εὐχερεστάτη δ' ἦν ἡ ἐν ταῖς παραδόσεσι τοῦ λαοῦ μετάπτωσις τοῦ ἐν σχήματι ἱππότου ἁγίου εἰς ἀληθῆ ἱππότην τοῦ τάγματος.

Προτοῦ νὰ περάνωμεν τὸν λόγον ἀναγκαῖον κρίνωμεν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας παρατηρήσεις εἰς ὅσα ὁ κ. Σάθας γράφει περὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ μύθων κατὰ τοὺς μέσους χρόνους· διότι ἐκ τούτων ὁρμώμενος ἐπαναλαμβάνει ὅσα καὶ προγενεστέρως ἔγραψε περὶ τοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος μίσους τῶν βυζαντινῶν καὶ εἰς ἐθνολογικὰ πορίσματα καταλήγει οὐχὶ ἀσφαλῆ καθ' ἡμᾶς.

Οἱ περὶ Ἀχιλλέως μῦθοι ὡς ἀποφαίνεται ὁ κ. Σάθας, ἦσαν διαδεδομένοι ἐν Ἠπείρῳ, ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἐν Ἀττικῇ. Γνωστόν, προστίθησιν, ὅτι διὰ τοῦ ἱεροφάντου Νεστορίου ἡ λατρεία αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς (γράφε περὶ τὰ τέλη) τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος· τὸ δὲ φάσμα αὐτοῦ ἐπιφανὲν παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Προμάχου ἐφόβησε τὸν Ἀλάριχον. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἀναφερόμενα εἰς χρόνους, καθ' οὓς οἱ Ἀθηναῖοι ἐνέμενον πιστοὶ εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν, οὐδαμῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ περὶ Ἀχιλλέως μῦθοι διετηρήθησαν καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκχριστιανισθεῖσιν. Ἐπίσης ἀβά-

(1) Διόδωρ. Σικελ., Ε, 58.—Hygin., Poet. Astr. 14.
(2) Berg, Rhodus εἰκ. 13 σ. 91.
(3) Rottiers, Monumens de Rhodes πίν. 61. Description σ. 370.

σιμόν ἐστιν, ὅτι «ἐν αὐτῷ τῷ Βυζαντίῳ ἀπαντῶσιν ἴχνη τῆς λα- « τρείας τοῦ Ἀχιλλέως.» Ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅν ἀναφέρει πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων του, ἀποδεικνύει μόνον ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὸν καλλιτέχνης ἐμιμήθη τὸν καλλιτεχνικὸν τύπον τῶν ἀρχαίων παραστάσεων τοῦ Ἀχιλλέως, ἑπόμενος τῇ συνηθείᾳ προγενεστέρων καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἀπεικόνιζον Ῥωμαίους αὐτοκράτορας κατὰ τὸν τύπον θεῶν, θεαινῶν καὶ ἡρώων. Τὸ περὶ τοῦ ἀνδριάντος τούτου χωρίον τοῦ Προκοπίου εἶναι σαφέστατον, καὶ δὲν ἐπιδέχεται ἄλλην ἐξήγησιν, ὡς ἡ λατινικὴ μετάφρασις αὐτοῦ, ἐν ᾗ γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως cultus, δύο διάφορα πράγματα σημαινούσης, στολὴν καὶ λατρείαν. Ἔχει δὲ τὸ χωρίον τοῦ Προκοπίου ὡς ἑξῆς: «ἔσταλται δὲ Ἀχιλλεὺς ἡ εἰκών· οὕτω γὰρ τὸ σχῆμα καλοῦ- « σιν ὅπερ ἀμπέχεται.» (1)

Ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐμμονὴ εἰς τὰ πάτρια προεκάλεσεν ὡς εἰκὸς, τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἐπίσημος κόσμος τοῦ Βυζαντίου ἐπετίθετο κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὕβριζεν αὐτοὺς, κατὰ τὸν κ. Σάθαν. «Πρὸς τὸν σκοπὸν,» λέγει, «τοῦ νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ » τῆς μνήμης τοῦ λαοῦ πᾶν ἴχνος τῆς ἀρχαίας παραδόσεως προέ- » βησαν καὶ μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ἐπινοήσωσι μύθους ὑπερ- » γελοίους. Τὸ πρῶτον τότε κατηνέχθη τραῦμα βαρὺ κατὰ τῆς ὑπε- » ρηφανίας τῶν Ἑλλήνων μαθόντων ὅτι οἱ πρόγονοί των ἦσαν κοι- » νοὶ κακοῦργοι. Διὰ τοῦ ἥκιστα εὐσυνειδήτου καλάμου τῶν Βυζαντι- » νῶν ὁ τάλας ἐκεῖνος Ἀχιλλεὺς μετεμορφώθη αἴφνης εἰς ὠμὸν Σκύ- » θην, ἀπελαθέντα δι' ἐγκλήματα τῆς Σκυθίας. Κατὰ τὸν Τζέτζην, » ὁ ἐξόριστος οὗτος ἐβασίλευσεν ἐν Ἄργει τῷ Πελασγικῷ· βυζαν- » τιακὴ δέ τις παρένθεσις ἐν τῇ βίβλῳ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μετέ- » θεσε τὸ Ἄργος ἐκεῖνο εἰς Σκυθίαν. Ἀφ' οὗ δὲ τοιοῦτον ἠκολούθουν » σύστημα, εὐνόητον εἶναι διατὶ οἱ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἐγκαυ- » χώμενοι ὅτι ἦσαν ἀληθεῖς Ἕλληνες παρίστανται ὑπὸ τῶν βυζαντι- » νῶν μύθων ὡς ἀπόγονοι Σλάβων καὶ Βουλγάρων. Ἀφοῦ ὁ ἀκραι- » φνέστατος τύπος Ἕλληνος, ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγένετο Ταυροσκύθης, τί » θὰ ἦσαν οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ; Τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο » παρέχει ἡμῖν ἀφελὴς χρονογράφος, ὁ Ἰωάννης Μαλάλας: (σελ. 97 » Bonn.) *Τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, νυνὶ δὲ λεγομένων*

(1) Προκόπ., π. κτισμ. Α, 2. τ. Γ' σ. 182 Βόνν.

» *Βουλγάρων*. Σοφώτερος τούτου συγγραφεὺς ὁ Ἰωάννης Τζέτζης » βεβαιοῖ ὅτι οἱ Μυρμιδόνες ἦσαν μίγμα Οὔνων καὶ Βουλγάρων (Οὔ-» νων, Βουλγάρων στράτευμα τῶν Μυρμιδόνων ἄγων.) Ἀλλ' ἐπι-» ληρθεὶς ὅσων εἶπε, προστίθησι κατωτέρω, ὅτι οἱ μὲν Βούλγαροι » ἦσαν οἱ παλαιοὶ Παίονες, ἐν ᾧ οἱ Μυρμιδόνες ἦσαν Ἕλληνες. Ἀλλὰ » Μιχαὴλ ὁ Ἀταλειάτης ἐμμένει πιστότερος εἰς τὸν βυζαντιακὸν μῦ-» θον ἀποκαλῶν τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων *ἄρχοντα τῶν Μυρ-« μιδόνων*. »

Ὁ κ. Σάθας ὑπολαμβάνει μοχθηρίαν τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀκρισίαν· ἂν οἱ βυζαντινοὶ ἠκολούθουν σύστημά τι, τοῦτο δὲν ἦτο σύστημα ἐξευτελισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ σύστημα ἀνοήτου εὐημερικῆς ἐξηγήσεως τῶν παλαιῶν μύθων. Ἀκατανόητον δὲ θὰ ἦτο πῶς αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ συγγραφεῖς οἱ Μυρμιδόνας τοὺς Βουλγάρους καὶ Σκύθην τὸν Ἀχιλλέα ὀνομάζοντες, ἀναγράφουσι διαπρεπεῖς ἀρετὰς αὐτοῦ, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἐζήτουν οὐχὶ νὰ ἐξευτελίσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ νὰ ἐξυμνήσωσι τοὺς Βουλγάρους. Τὸν Ἀχιλλέα ὁ Μαλάλας συναριθμεῖ ἀλλαχοῦ τοῖς Ἕλλησιν ἀρχηγοῖς καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἄργος τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζει (1) καὶ ἐγκωμιάζει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς αὐτοῦ (2). Ὁ δ' εὐήθης Ἑρμονιακός, ὁ λέγων περὶ Ἀχιλλέως, ἐν τῷ κεφαλαίῳ « περὶ τῆς σημασίας τῶν συναχθέντων *κρειττόνων Ἑλλήνων*, » ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ Τροίαν στρατείαν

φέρνει στράτευμα Βουλγάρων
Οὔγγρων τε καὶ Μυρμιδόνων, (3)

στρεβλώνει ἀλλαχοῦ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ διὰ καταλήλλων ἐπιθέτων, οἷον λ. χ. τὸ *γιγαντοτεβριαρόχειρ*. (4) Ὅθεν οὐχὶ ὅπως ὑβρίσωσι τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δι' ἄλλον λόγον ὀνομάζουσιν οἱ βυζαντινοὶ Σκύθην τὸν Ἀχιλλέα, καὶ τὰ σκυθικὰ καλούμενα ἔθνη ταυτίζουσιν τοῖς Μυρμιδόσιν ὧν ἦρχεν ὁ Ἀχιλλεύς. Ἦν δ' ὁ λόγος οὗτος ἡ μανία πρὸς ἱστορικὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μύθων· οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι,

(1) Μαλάλα σ. 108. 111. 129 καὶ ἀλλ. Βόνν.
(2) αὐτ. σ. 122. 123. 131. 132.
(3) Μαυροφρύδου, ἐκλογὴ μνημείων, σ. 107.
(4) Αὐτ. σ. 145.

θαυμάζοντες τὴν σοφίαν τοῦ εὐημερικοῦ Παλαιφάτου καὶ αὐτὸν τὸν ...λέγοντες Ἀσσύριον, ἵνα τὸν παραστήσωσιν ὡς ἱστορικὸν πρόσω... ἦτο ἑπόμενον νὰ πλάσωσι παραπλήσια καὶ περὶ Ἀχιλλέως, ἀφ' ... μάλιστα οὕτω ποιοῦντες δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ τῆς ἀρχαίας μυ...ῆς παραδόσεως. Ἡ σύνδεσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ ...ῶν Σκυθῶν δὲν εἶναι κακόβουλος ἐπίνοια τῶν Βυζαντινῶν, σκοποῦσα ...ὸν ἐξευτελισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ὡς πιστεύει ὁ κ. Σάθας. Κατὰ τὰ ...λη τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος π. Χρ. ὁ Ἀλκαῖος ἔλεγε τὸν Ἀχιλλέα ...ακτα τῶν Σκυθῶν.

Ἀχίλλευ, ὁ γᾶς Σκυθίκας μέδεις. (1)

Καὶ τοῦτο διότι κατὰ παλαιότατον μῦθον, ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ ...ῶν κυκλικῶν ποιητῶν (2), τὸν Ἀχιλλέα θανόντα ἀναρπάσασα ἡ Θέτις ...εκόμισεν εἰς τὴν Λευκὴν νῆσον ἐν τῷ Εὐξείνῳ· ἔκειτο δ' ἡ νῆσος ...ὕτη πρὸς ἄρκτον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δανουβίου, πρὸς τῇ ἀξένῳ πλευρᾷ ...ῆς Σκυθίας, καὶ ἦν ὡς ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν ἀρχαίων γεωγράφων ...νάγεται αὐτὴ ἡ καλουμένη νῦν Φειδονῆσι (3)· ἐμυθεύετο δ' ὅτι ἐν ...ύτῃ ἐβίου ὁ Ἀχιλλεὺς μετὰ τῆς Ἑλένης, καὶ ἔθυον αὐτῷ οἱ προ...ορμιζόμενοι ναυτίλοι· τοὺς μύθους τούτους ἀναφέρουσι πάμπολλοι ...ῶν παλαιῶν συγγραφέων (4), εὐεξήγητος δ' ἐστὶ ἡ συνῳδὰ τῷ εὐη...ερικῷ συστήματι μετάπλασις αὐτῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγρα...έων, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐκτὸς τῶν περὶ τῆς Λευκῆς νήσου ...ύθων τὸ τοῦ Ἀχιλλέως ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Σκυθικῆς, καὶ ...πικὰ ὀνόματα φέρονται, οἷα *Ἀχίλλειος δρόμος*, *Ἀχίλλειος κώμη* ...λ. Ὅθεν πρόδηλον εἶναι, ὅτι δὲν ἐσχέτισαν πρῶτοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τῶν Σκυθῶν οἱ βυζαντινοί, καὶ ὅτι δὲν ἐνόθευσαν ...χαῖα κείμενα, ὅπως παράσχωσι κῦρος εἰς τὰς ὕβρεις των κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Λέων ὁ Διάκονος, ὃν ἐπὶ τοιαύτῃ κακοηθείᾳ καταγγέλλει ὁ κ. Σάθας, ἀναφέρει μὲν χωρίον ἐκ τοῦ Περίπλου ὡς λέγει τοῦ Ἀρ...ιανοῦ, καθ' ὃ ὁ Ἀχιλλεὺς ἦν Σκύθης ἐκ τῆς Μυρμηκιῶνος καλουμέ...νης πολίχνης παρὰ τὴν Μαιῶτιν λίμνην κειμένης, καὶ τὸ χωρίον τοῦτο

(1) Ἀπόσπ. 48 Bergk (19 Matth.) Παρ' Εὐσταθ., εἰς Διον. περιήγ. 306.

(2) Ὑπὸ τοῦ Ἀρκτίνου ἐν Αἰθιοπίδι. (Φωτ. βιβλ. 239).

(3) C. Müller, εἰς Ἀρριαν. περίπλ. 32. (Geographi Graeci minores I ἔκδ. Παρισίων Didot).

(4) Βλ. τὰς μαρτυρίας πάντων τῶν συγγραφέων παρὰ Müller αὐτ.

δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ περισωθέντι Περίπλῳ τοῦ Ἀρριανοῦ· ἀλλ' ὁ βυζαντινὸς ἱστοριογράφος δὲν παρεποίησε βεβαίως κείμενα, ἀλλ' ἐξέλαβεν ἴσως ὡς ἔργον τοῦ Ἀρριανοῦ τινὰ τῶν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερομένων Περίπλων τοῦ Εὐξείνου· καὶ τοῦτο λέγομεν διότι ἐν ἐπιτομῇ τινι τοῦ Περίπλου τοῦ Ἀρριανοῦ, ἐπ' ὀνόματι μὲν αὐτοῦ φερομένῃ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς περιεχούσῃ προσθήκας καὶ παρεμβολάς, ἀναφέρεται ἡ πολίχνη Μυρμηκιών, ἧς οὐδαμῶς μνημονεύει ὁ τοῦ Ἀρριανοῦ Περίπλους.

Ἥκιστα δ' ἀποδεκτὰ φαίνονται ἡμῖν τὰ τολμηρὰ ἐθνολογικὰ συμπεράσματα, ἅτινα ἐξάγει ὁ κ. Σάθας ἐκ διδομένων τόσῳ ἀκροσφαλῶν. Ἐπειδὴ συγγραφεύς τις τῶν μέσων χρόνων καλεῖ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Μελιγγοὺς Μυρμιδόνας, ὁ κ. Σάθας λησμονῶν ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι γράφει περὶ τῶν Βυζαντινῶν οἵτινες Μυρμιδόνας ὠνόμαζον τοὺς Βουλγάρους καὶ ἄλλα σλαβικὰ ἔθνη, οὐ μόνον θεωρεῖ τοὺς Μελιγγοὺς γνησίους Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν διατείνεται ὅτι εἶναι μετάφρασις τοῦ τῶν Μυρμιδόνων. Διότι οἵ τε Τζάκωνες καὶ οἱ Ἀλβανοὶ *μηλιγγόνι* λέγουσι τὸν μύρμηκα, ἐξ οὗ ἐτυμολογεῖται καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μυρμιδόνων. *Μη(ε)λιγγόνι* λέγουσι τὸν μύρμηκα καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ, ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἴσως· ἀλλὰ πρὶν ἢ πολεμηθῇ διὰ τοιούτων ἐτυμολογικῶν ὅπλων ἡ μέχρι τοῦδε κρατοῦσα γνώμη περὶ τῆς σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν Μελιγγῶν, ἀναγκαῖον ἦτο νἀποδειχθῇ α') ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Μυρμιδόνων ὡς ἔθνους διετηρήθη ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, διότι μέχρι τοῦδε ἐγινώσκομεν ὅτι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οὐδὲν ἑλληνικὸν ἔθνος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο· β') ὅτι οὕτως εὐκόλως οἱ λαοὶ μεταφράζουσι τὰ ὀνόματά των, ἵνα διασώσωσι τὴν λησμονουμένην ἀρχικὴν ἐτυμολογίαν αὐτῶν· γ') ὅτι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῶν Μυρμιδόνων ἐκ τοῦ μύρμηξ, ἥτις εἶναι βεβαίως παλαιά, εἶναι καὶ ὀρθή, διότι ἄλλοι παρῆγον τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ὄνομα ἀπὸ Μυρμιδόνος τοῦ Διός· δ') ὅτι ἡ λέξις *μελιγγόνι* εἶναι ἑλληνική· καὶ ε') ὅτι ὁ βυζαντινὸς συγγραφεὺς δὲν ὠνόμασε τοὺς Μελιγγοὺς Μυρμιδόνας διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν οἱ ἄλλοι βυζαντινοὶ ἐκάλουν οὕτω τοὺς Βουλγάρους καὶ τὰ σκυθικὰ ἔθνη ἐν γένει, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ τῶν Μυρμιδόνων καταγωγὴν αὐτῶν.

Ἐξετάθη ἡμῖν εἰς μῆκος ὁ λόγος, διότι καίπερ ἀναγνωρίζοντες τὴν ...λλὴν ἀξίαν τοῦ κ. Σάθα, καὶ τὴν εἰδικότητα ἣν ἐκτήσατο ἐν τῇ ...εύνῃ ἱστορικῶν ζητημάτων, παμπληθεῖς ἐκδοὺς μέχρι τοῦδε σπου...ίας μελέτας καὶ πολυτιμοτάτην περισυναγαγὼν καὶ διασώσας ἱστο...ὴν ὕλην, οὐδαμῶς ὅμως ἀσπαζόμεθα τὴν μέθοδον, ἣν ζητεῖ νὰ ...γάγῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν. Ὁ κ. Σάθας φρονεῖ, ὅτι « μόνον ...' εἰκασιῶν τολμηρῶν κἄπως εἶναι κατορθωτὸν νὰ ἐξαχθῇ ὀλίγον ...ῶς ἐκ τοῦ κυκεῶνος τῶν μύθων ». Διαφωνοῦντες δ' αὐτῷ ὡς πρὸς ...το προσεπαθήσαμεν νἀποδείξωμεν ὅτι αἱ τολμηραὶ εἰκασίαι σκο...ουσι ἀντὶ νὰ διαφωτίσωσι καὶ ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τῆς εὐθείας ...ῦ, μόνον δὲ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς συλλογῆς τῆς σωζομένης ὕλης καὶ ... αὐστηρᾶς βασάνου ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσωμεν εἰς συμπε...ματα ὁπωσοῦν ἀσφαλῆ.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΤΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ

...ΕΡΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Iϛ' ΑΙΩΝΑ.

Ὁ Παχώμιος Ῥουσάνος κατέστη κατὰ πρῶτον γνωστὸς διὰ τοῦ ...καλοῦ Μιγγαρέλλη, δημοσιεύσαντος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τῆς Μαρ...νῆς βιβλιοθήκης ναniακῶν κωδίκων (1) διάφορα τῶν μικρῶν αὐτοῦ ...γων καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐμπεριεχομένων κυρίως ἐν τῷ ...' ἀριθ. CXXV ἑλληνικῷ κώδικι, ὅστις κατά τινα ἐν αὐτῷ σημείω... ἀνῆκεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς *μονῆς τοῦ μεγάλου Γεωργίου τῆς ... τὰ Κρημνὰ τῶν βουνῶν Ζακύνθου*. Ὁ δὲ Μουστοξύδης κατέ...σε γνωστότερον τὸν ἄνδρα αναδημοσιεύσας ἐν τῷ Ἑλληνομνή...ονί τινα τῶν ὑπὸ τοῦ Μιγγαρέλη ἐκδοθέντων καὶ ἐκδοὺς τὸ πρῶτον τὰς ... ἐπιστολὰς αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἔργα. Ἐν τούτοις δὲ πᾶσιν ἐξέχει

(1) Mingarelli, Graeci codices manuscripti apud Nanios.

ἡ ὑπὸ τοῦ Μιγγαρέλη τὸ πρῶτον ἐκδοθεῖσα τρίτη αὐτοῦ ὁμιλία *περὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν ὠφελείας, καὶ ὅτι οὐκ αἴτιοι οἱ ταύτας συγγραψάμενοι τῆς ἀσαφείας, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἀμαθία καὶ ἀμέλεια, καὶ περὶ διδασκάλων*. Ἡ ὁμιλία αὕτη εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξία λόγου πολλοῦ, ὅτι διασώζει ἡμῖν πλείστας λέξεις καὶ διαλεκτικοὺς τύπους τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἥμισυ, καὶ δεικνύει τὸν ἄνδρα διατρίψαντα μὲν περὶ τὴν γνῶσιν τῆς πατρίου γλώσσης, ζητήσαντα δὲ ὅσον ἦτο ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφικτὸν τὴν διὰ συγκρίσεως καὶ ἱστορίας τῆς γλώσσης ἐξήγησιν τῶν νεωτέρων λέξεων καὶ τύπων. Ἐντεῦθεν δικαίως ἐρρήθη ὅτι « εἰς τὸν Ῥουσάνον ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία τῆς συγκριτικῆς διερευνή» σεως τῶν κατὰ τόπους ἰδιωμάτων τῆς καθομιλουμένης γλώσσης, » ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐπ' ἐσχάτων διὰ μακρῶν ἀναπτυχθείσης » (1). Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι ὁ πρῶτος οὕτως εἰπεῖν οὗτος γλωσσολόγος τῆς νέας Ἑλλάδος εἶνε καὶ εἷς ἐκ τῶν πρώτων μελετησάντων τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Βεβαίως δὲν πρέπει νἀναμένωμεν παρ' αὐτοῦ τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης ὃν καθιέρωσεν ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη, ἐξετάζουσα τὰ πράγματα χάριν αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ζητοῦσα διὰ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου νὰ ἐξεύρῃ τὴν διάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῶν δημωδῶν προλήψεων καὶ ἰδεῶν, τὴν ἱστορίαν αὐτῶν καὶ τὴν γένεσιν. Ἡ ἀφορμὴ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ῥουσάνου εἶνε ἄλλη τις. Οὐδαμῶς ὁμοιάζει τοὺς συγχρόνους ἡμῖν ἱεραποστόλους οἵτινες καίπερ ἀπερχόμενοι πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς λαοὺς ἀπωτάτους καὶ βαρβάρους, μελετῶντες τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα, τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας ἐκθέτουσι ταύτας ἀφηγηματικῶς ὡς τὸ πλεῖστον καὶ περιγραφικῶς. Ὁ Ῥουσάνος ἔχει ἀλλοῖον τοῦ λόγου τὸν χαρακτῆρα. Ὁ Ζακύνθιος μοναχὸς (2) ὁ ἐθισθεὶς εἰς τὴν πάλην πρὸς τὸν Κερκυραῖον Ἰωαννίκιον Καρτάνον καὶ τὰ αἱρετικὰ αὐτοῦ δόγματα εἶνε κατ' ἐξοχὴν θεολόγος· διὸ θεολογικὴν ἔχουσι χροιὰν καὶ αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ αἱ ἀφο-

(1) Σάθα Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 150.

(2) Ὅτι ὁ Ῥουσάνος ἦτο Ζακύνθιος ἐδήλωσε μὲν ἤδη ὁ Μουστοξύδης, ἀλλ' ἰδίως ἀπέδειξεν ὁ Ζακύνθου Νικόλαος ὅστις διὰ μακρῶν καὶ πειστικώτατα τὰ κατὰ τὸν Ῥουσάνον διελεύκανεν (Ἴδ. Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου ὑπὸ Νικολάου Κατραμῆ ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου. Ἐν Ζακύνθῳ, 1880 σελ. 231 κ. ἑ.)

ρῶσαι εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ἐθιμολογίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ις′ αἰῶνα, ἃς ἐγνώρισε πλεύσας ἀπανταχόσε τοῦ Αἰγαίου. Οὕτως ἵνα μὲν ἀποδείξῃ ὅτι «οὐκ αἴτιοι οἱ τὰς θείας Γραφὰς συγγραψάμενοι τῆς ἀσαφείας, ἀλλ᾽ ἡ ἡμετέρα ἀμαθία» προκαλεῖ μὲν τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν μελέτην τῆς ἰδίας γλώσσης, ἐξερευνᾷ δὲ αὐτὸς τὴν κατὰ τόπους διασπορὰν τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἵνα δὲ ἐλέγξῃ τὴν τῶν πολλῶν ἀσέβειαν καὶ τὴν εἰς τὰ ἤθη τῶν ἐθνικῶν χρόνων ἐμμονὴν καταλέγει τινὰς τῶν περιεργοτάτων προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἔχουσι λοιπὸν αἱ γλωσσικαὶ καὶ ἐθιμολογικαὶ αὐτοῦ μελέται οὐχὶ ἥσυχόν τινα καὶ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ᾽ ὕφος πολεμικόν· εἶνε σοφιστικὰ καὶ διαλεκτικὰ ἔργα ἀμύνης θεολόγου κατὰ τῆς κοσμικῆς πλάνης. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα ὄντα ἀποβαίνουσιν ἡμῖν διδακτικώτατα διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐπιφαινομένην γνῶσιν τῶν ἑλληνικῶν συγχρόνων καταστάσεων. Θὰ ἦσαν δὲ ἀληθῶς πολύτιμα, ἂν ὁ γράφων, ὡς μοναχὸς κρίνων καὶ ἐπικρίνων τὰ περὶ ἑαυτὸν, δὲν ἐνεφορεῖτο περιφρονητικῆς τινος ἀποστροφῆς πρὸς τὰς λαϊκὰς ἕξεις καὶ ἰδέας, ἥτις καταδεικνύεται ἔν τε τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ἔργοις καὶ τῇ *πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογραφεῖς* ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ κακίζει δεινῶς τὰ ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς θαλασσοκράτορος πόλεως συνήθως ἐκδιδόμενα ἑλληνικὰ βιβλία, ἅτινα ἦσαν κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἡ συνήθης πνευματικὴ τροφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τοιοῦτος λοιπὸν εἶνε ὁ χαρακτὴρ καὶ τῆς ἐνταῦθα τὸ πρῶτον δημοσιευομένης ἀνεκδότου ὁμιλίας τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου, ἥτις περιέχεται ἐν τοῖς φύλλοις 4,6-9,α τοῦ ὑπ᾽ ἀρ. CXXV ἐν τῇ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βενετίας ἀποκειμένου ναυιακοῦ κώδικος. Ἀντέγραψα δὲ ταύτην αὐτόθι κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1877.

Αἱ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ ἀναφερόμεναι προλήψεις δὲν εἶνε ἅπασαι ἄγνωστοι· καί τινες μὲν αὐτῶν ἀνέρχονται εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ μοναχὸς Παχώμιος, ἄλλαι δὲ σώζονται ἔτι μέχρις ἡμῶν. Ἀξιοσημείωτος δ᾽ ὅμως εἶνε ἡ παρρησία μεθ᾽ ἧς ψέγονται ἐν ἐποχῇ καθ᾽ ἣν ἐπλεόναζον μὲν αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις, ἀλλὰ σπάνιοι ὑπῆρχον οἱ εὐπαρρησίαστοι ἐκεῖνοι οἵτινες ἀνελάμβανον νὰ στιγματίσωσιν αὐτὰς καὶ νὰ φωτίσωσι τὰ πλήθη. Ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον δὲν ἔλειπον οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες. Ὡς ἐνταῦθα ὁ Ῥουσάνος ἐπιχειρεῖ νὰ ἐλέγξῃ τοὺς προληπτικοὺς ὡς κακοδοξοῦντας, ἐνια-

χοῦ ἀποπειρώμενος καὶ νὰ καταδείξῃ ὅτι οὐ μόνον εἰς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας ἀντέκειντο τὰ ἔθιμα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν λογικὴν ἀντεστρατεύοντο, οὕτως ἄλλος μοναχὸς τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, Μάρκος ὁ ἐκ Σερρῶν, ἐν πραγματείᾳ τινὶ περὶ βρυκολάκων σωζομένῃ ἀνεκδότῳ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἣν θέλω δημοσιεύσει προσεχῶς, ἐπελαμβάνετο τοῦ δυσχεροῦς ἔργου νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν ἀφορμὴν τῶν φυσικῶν αἰτίων ἅτινα παρεξηγούμενα ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου προὐκάλουν τὰς περὶ βρυκολάκων δεισιδαίμονας ἀντιλήψεις. Καὶ ἀνέτελλε μὲν ἤδη κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον παρ' Ἕλλησι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ἤρχιζεν ὁ πόλεμος κατὰ τῶν μωρῶν προλήψεων, ὑφ' οὗ κατὰ μικρὸν οὐκ ὀλίγαι ἐξέλιπον. Ἀλλ' οἱ οὕτως αὐτὰς μαστίζοντες καὶ συντείνοντες εἰς τὸ ἐκποδὼν ποιῆσαι αὐτὰς ἠγνόουν πάντως ὁποίαν μεγάλην σημασίαν ἔχουσιν αὗται ἐξεταζόμεναι οὐχὶ ὡς γεννήματα διαβολικῆς ἐπηρείας καὶ ἀμαθίας, ἀλλ' ὡς λείψανα πρωτογόνων καταστάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς ὑπολειπόμενα τόξα κατεστραμμένης ὑπὸ τῶν αἰώνων γεφύρας ἥτις μετάγει ἡμᾶς εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν πρώτων αὐτῆς θρησκειῶν, τῶν ἀμορφώτων αὐτῆς ἰδεῶν, τῶν αὐτομάτων μύθων, τῶν ἐξαπίνης ἐντυπώσεων τῶν κατὰ φύσιν ζώντων ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τιμὴ ἐπεφυλλάσσετο εἰς τὴν συγκριτικὴν μυθολογίαν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Ῥουσάνου ἀττικίζει καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ καὶ ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι δὲν στερεῖται οὔτε ἀκυρολεξιῶν οὔτε ἄλλων παραπτωμάτων, ἐν οἷς οὐ σπανία καὶ ἡ ὀνόμαστικὴ ἀπόλυτος. Τοῦ κώδικος ὄντος αὐτογράφου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς κριτικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ κειμένου· αἱ δὲ ὑφ' ἡμῶν ὑποσημειωθεῖσαι διαφοραὶ τοῦ χειρογράφου ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκδιδομένου κειμένου δεικνύουσι μᾶλλον τὰς εἰς αὐτὸ παρεισφρησάσας ἀνορθογραφίας ἢ τὰ πταίσματα τοῦ καλάμου τοῦ γράψαντος, ἅτινα ὁπωσδήποτε δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ τηρήσωμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰς κακὰς συνηθείας τοῦ γράψαντος ὀφείλεται καὶ ἡ συνένωσις τῆς προθέσεως *κατὰ* μετὰ τῶν αὐτῇ συντασσομένων λέξεων (*καταρχὰς*, *καταμόνας*, *κατευθὺ*, *καθύπνους*) καὶ ὁ διπλοῦς τονισμὸς ἐν τῷ *μηδὲ*.

Ἐν τέλει δὲ παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἐπιλαμβανόμεθα τῆς πραγματικῆς καὶ συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν τῇ ἐκδιδομένῃ ὁμιλίᾳ περι-

γραφομένων προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, περὶ ὧν εἶνε ἄλλοι ἁρμοδιώτεροι νὰ γράψωσι.

Πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας, καὶ ὅτι οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς πολλοῖς ἀσεβέσιν οὖσιν, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβέσιν, κἂν ὀλίγοι ὦσι.

Ἴσως τισὶ περιττὸς εἶναι δόξω, ὅτι ὢν ἰδιώτης περὶ ὧν οὐκ ἐρωτῶμαι ποιοῦμαι πολλάκις τὸν λόγον. Οὓς ἂν ἡδέως ἐροίμην, εἰ ἡμεῖς αὐτῶν ἀνεχόμεθα πολλάκις βαζόντων ἃ οὔτ' ἀναγκαῖα οὔτε ὠφέλιμα, περιττὰ δέ τινα καὶ βλάβης μεστὰ, πῶς αὐτοὶ καταγινώσκουσιν ἡμῶν τὸ συμφέρον καὶ ἀναγκαῖον εἰςηγουμένων. Καὶ ταῦθ' ὅτι ἀνάγκη δυοῖν θάτερον γενέσθαι, ἢ χωρίζεσθαι τῶν κακοτρόπων ἀνθρώπων ἢ μένοντα κοινωνεῖν, εἰ καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις, ἀλλά γε τῷ μὴ ἐλέγχειν τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα. Πρὸς ἃ εἰκότως ἀνιῶμαι. Οὔτε γὰρ χωρισθῆναι ὑμῶν δύναμαι, εἰ μὴ ἔξω Γαδείρων γένωμαι, οὔθ' ὑμῖν συνερχόμενος ἀνέγκλητος δόξω σιωπῶν τὰ λεκτέα. Ἄλλως τε εἰ μὲν πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ ἰδίως ἦν τὸ ἀδίκημα καὶ ἁμάρτημα, ἐξῆν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν εἰδέναι τὰ καθήκοντα· ἅπερ γὰρ αὐτοὶ μισοῦμεν συνιδεῖν ἐστιν[1] ὅτι οὐδὲ τοῖς λοιποῖς ἔξεστι ταῦτα προξενεῖν· ὅταν δὲ περὶ τὴν θρησκείαν ᾖ τὸ ἀσέβημα καὶ (Κώδ. 5, α) οὐχ ὡς ἀσέβημα, ἀλλ' ὡς εὐσέβεια λογίζεται, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπόδημοι, ἀλλὰ συμπαρῶμεν, πῶς οὐ μεμπτέοι; Ἐπὶ γὰρ τῶν ἄλλων[2], οἷον φόνου, μοιχείας, κλοπῆς καὶ τῶν τοιούτων, δυνατὸν εἴπερ θέλομεν μὴ συμπαρεῖναι, καὶ μᾶλλον ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα δρῶντες ἰδίᾳ φιλοῦσι ποιεῖν, ἐπὶ δὲ τῆς θρησκείας οὐ τοῦτο. Οὔτε γὰρ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἀνέχεταί τις ἵστασθαι οὔτε ἰδίως ἱερουργεῖν· οὐδὲ γὰρ ἐν ἐρήμοις λείπει τὰ μιάσματα, ἵν' οὕτως εἴπω, αἱ τῶν δαιμόνων λατρεῖαι[3] καὶ ἡ τῶν θείων περιφρόνησις. Ἐπεὶ ἦν τις[4] ἀνακωχὴ, ἀλλ' εὐλαβείας δῆθεν τρόπῳ, δαιμονικῇ δέ τινι ἐπιβολῇ καὶ ταύτας καταλαμβάνουσιν ὡς καθαρὰς οἱ ἀκάθαρτοι καὶ τὰ φίλα ποιοῦσιν. Ἠβουλήθην οὖν μισάνθρωπός τις γενέσθαι καὶ πάντας ἐξίσου μισεῖν τούς τε ποιοῦντας τἀνόσια καὶ τοὺς μὴ ποιοῦντας ὅτι ἀνέχονται τῶν ποιούντων. Ἀλλὰ τοῦτο τέως οὐ

[1] Κώδ. ἐστὶν. [2] τοῖς ἄλλοις. [3] λατρείαι. [4] τὶς.

δύναμαι· διὰ τοῦτο προςάγω τὸν λόγον, εἰ καὶ φορτικός τισι δόξω· οὐ γὰρ πάντες ἡμῶν καταγνώσονται.

Πολλὰ μὲν οὖν εἰσι τὰ θεοστυγῆ ἀνομήματά τε καὶ ἀσεβήματα καὶ μᾶλλον τὰ ἐν ταῖς πανηγύρεσι τελούμενα. Οὐδὲν γὰρ τὰ ἐκεῖσε τῶν[1] τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ἰουδαίων διενηνόχασιν εἰ μή τοι ἐν τούτῳ μόνον ὅτι ἐκεῖνοι μὲν μακράν που τοῦ βωμοῦ τὴν κόπρον τῶν θυομένων ἔρριπτον, οὗτοι δὲ κύκλῳ τοῦ ναοῦ θύουσί τε καὶ ἐκδέρουσι[2] κἀκκοπρίζουσι καὶ ὀπτοῦσι, καὶ πλήρη μὲν τὰ ἐντός τε καὶ τὰ ἐκτὸς δυσωδίας καὶ κνίσσης, καὶ σπήλαιον οἴμοι λῃστῶν ὁ ναὸς γίνεται, οὐκ ἀνάγκης ἐπειγούσης ὥς ποτ' ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἢ ἄλλου τινὸς βιάζοντος, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις κρέα, πανταχοῦ δὲ εὐωχίαι καὶ ὀστᾶ ἐρριμμένα[3] καὶ εὐναὶ ἀναίσχυντοι, λαλιαί τε καὶ θόρυβοι (Κώδ. 5,6) οὐχ ὡς ἐν ἱερῷ ἑστώτων, ἀλλ' ἐν μακέλλῳ ἢ καπηλείῳ[4] ἢ ἀγορᾷ, πλεονεξίας δὲ μᾶλλον ἢ εὐσεβείας τρόπῳ, καὶ ἀφιερώματα ἐκ τῶν ἱερείων ἰουδαϊκῶς καὶ εὐχαὶ ἐν τούτοις ἀνοίκειοί τε καὶ ἀπαράδοτοι. Πέριξ δὲ κύμβαλά τε καὶ σύριγγες καὶ χοροί, ἐν οἷς δαίμονες καὶ αὖθις τιμῶνται καὶ ἄνθρωποι ὑμνοῦνται καὶ οἱ ὑμνοῦντες ἄξιον μισθὸν τὴν ἀπώλειαν κομιζόμενοι. Θεὸς δὲ ἀτιμάζεται καὶ οἱ τούτῳ εὐαρεστήσαντες ὑβρίζονται. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν καὶ ἄλλοτε εἴρηται· νῦν δὲ περὶ τῶν ὁμοίων τὸν λόγον ποιήσομαι, ὧν εἶδον ἐνταῦθα καὶ ἤκουσα. Ἔστι μὲν οὖν τι τούτων ὃ δοκεῖ τισι θεοφιλὲς μέν, οὐκ ἔστι δ' οὕτω· θεομισὲς γὰρ ἄνευ λόγου τὰ κτίσματα σέβεσθαι. Εἰσὶ γὰρ οἵτινες προφάσει δῆθεν εὐλαβείας ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἀφικόμενοι καὶ ὡς ἁγιάσματι ἢ ὑγιάσματι προσερχόμενοι τῇ πηγῇ, οὐ μόνον ἀπαρύονται ἀλλὰ καὶ θυμιῶσι, πόθεν ταῦτα μαθόντες ἢ ἐξευρόντες[5] οὐκ οἶδα, εἰ μὴ ὅτι ἐξ ἀγροικίας. Ἔδει γὰρ αὐτοὺς ἐξετάσαι τίς ὁ τῶν Ἀποστόλων ἢ μαρτύρων ἢ ὁσίων ταῦτα παραδεδωκώς, τίς γραφὴ βεβαιοῖ, πῶς δὲ καὶ ὡς ἁγιάσματος μεταλαμβάνουσιν ᾧ περ οἱ πάντοτε χρώμενοι μοναχοὶ ἀσθενοῦσιν, φεῦ, οὐκ ἔχοντες ὅθεν παραμυθίαν εὑρεῖν ἐν τοῖς αὐτῶν πάθεσιν. Ἀφέντες τὸν ποιήσαντα, τοῖς ποιήμασι προςτρέχουσιν. Εἰ δὲ δι' εὐχῆς οὕτω τινῶν ἁγίων ἀνεδόθησαν ταυτὶ τὰ ὕδατα, οὐδὲ οὕτως ἐχρῆν οὕτω ποιεῖν· πολλὰ γὰρ καὶ θερμὰ ὕδατα δι' εὐχῆς ἀνεδόθησαν καὶ μὴ τοιαῦτα εἰς χρῆσιν τῶν δεομένων, ἵνα μὴ λέγω τὰ κατ' ἀρχὰς ἐκ θεοῦ, οἷς οὐδεμίαν τιμὴν προςνέμομεν ἢ μᾶλλον τοιαύτην οἵαν εἰκὸς

[1] τοῖς. [2] ἐκδέρρουσι. [3] ἐρριμένα. [4] καπηλίῳ. [5] ἐξευρῶντες.

τοῖς ἁγίοις δι' ὧν ψυχαὶ καὶ σώματα ὑγιάζονταί τε καὶ ἁγιάζονται. Οὐδὲ τοῦτο παραλείψω, ὅτι εἴπερ εἰς τιμὴν τινὸς ἁγίου ἢ δόξαν Χριστοῦ τοῦτο ποιοῦσιν ἢ ἀνάμνησιν, δεῖ πρῶτον τὸν χῶρον ἐν ᾧ τουτὶ τὸ ὕδωρ (Κώδ. 6,α) ἀποκεκομμένον εἶναι οἱονεὶ τέμενός τι ἐν αὐτῷ ἀνεγεῖραι ὥς ποτ' ἐν Χώναις καὶ μηδ' ἐν κοινῇ χρήσει τῷ ὕδατι χρᾶσθαι, ἂν μή τις ἀνάγκη δι' εὐλάβειαν καὶ ὑγείαν, μηδὲ προηγουμένως θυμιᾶν τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ τὰς ἐν τῷ τεμένει σεβασμίας στήλας, εἶτα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα· οὕτω γὰρ δόξουσιν εὐλογίας μεταλαμβάνειν τινὸς τό τε ὕδωρ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν πρῶτον θυμιάσεως. Πῶς γὰρ ἄλλως ἂν ἐξ ἀνιέρου ἀνδρὸς ἢ καὶ γυναικὸς μεταλάβωσι τὰ ὕδατα εὐλογίας; Εἰ δὲ οὐχ ἵνα μεταδώσωσιν εὐλογίας, ἀλλ' ἵνα μεταλάβωσι τοῦτο ποιοῦσιν[1], οὐκ οἶδα πόθεν τοῦτο πιστώσονται; Καὶ γὰρ ἐν τῇ Προβατικῇ ποτε δι' ἀγγέλου ἰάσεις ἐτελοῦντο, ἀλλ' οὔτε θυσία, οὔτε θυμίαμα προςηνέχθη ἐν τῇδε, καὶ ἐν Σιλωὰμ ὁ ποτὲ τυφλὸς ἀνέβλεψεν, ἀλλ' οὐ παρελάβομεν θυμιᾶν. Οὐ γὰρ κοινὴ σωτηρία ἡ ἐν τούτῳ ἀνάβλεψις. Ὅτι δὲ οὐ δεῖ ταῦτα γίνεσθαι δῆλον ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας. Τίς οὐκ οἶδε τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθέντα χαλκοῦν ὄφιν, ὅν περ ἐν σημείῳ εἴτ' οὖν[2] ἰκρίῳ ἢ σταυρῷ ἀνέθηκεν εἰς ἄκος τῶν ὑπὸ τῶν ὄφεων δακνομένων; Οὗτος οὖν μέχρις Ἐζεκίου βασιλέως ἐτηρεῖτο εἰς μνήμην τοῦ θαύματος· ἀλλ' ἐπείπερ Ἰουδαῖοι τιμῶντες ἐθυμίων τούτῳ, ὁ εὐσεβὴς οὗτος βασιλεὺς τοῦτον συνέτριψεν. Ὅτι δὲ οὐδ' ἔξεστι θυμιᾶν τὸν τυχόντα, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τῶν ἐπαναστάντων Μωϋσῇ καὶ Ἀαρών· ἐπεὶ γὰρ οὗτοι φιλαρχίᾳ καὶ φιλοδοξίᾳ ἡττηθέντες ἀναξίως προςῆλθον θεῷ, πυρία κατέχοντες ὡς δῆθεν ἱερεῖς μετὰ θυμιάματος, ὑπὸ θεηλάτου πυρὸς κατεφλέχθησαν· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τῶν περὶ τὸν Ὀζίαν βασιλέα Ἰούδα. Φυσιωθεὶς γὰρ καὶ οὗτος ἐπὶ τροπαίοις, εἰςελθὼν ἐν τῷ ναῷ καὶ θυμιάσαι βουλόμενος ἐκωλύετο παρὰ τῶν ἱερέων, ἀποστασίαν θεοῦ τοῦτο καλούντων (Κώδ. 6,β)· ἐπεὶ δὲ τούτων παρήκοος ἦν, ἐλεπρώθη κατὰ τὸ μέτωπον καὶ μὴ βουλόμενος ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ, τοῦ θεοῦ ἐλέγξαντος αὐτόν. Ὅθεν κἂν τοῖς τυπικοῖς καὶ διατάξεσι τῆς ἐκκλησίας εὕρομεν παραδεδομένον τὸν ἱερέα μόνον ἢ τὸν διάκονον θυμιᾶν· εἰ δὲ κατὰ μόνας ἢ μὴ παρόντος ἱερέως ἐξ ἀνάγκης οὐδὲν τὸ κωλῦον οἶμαι θυμιᾶν τὸν προὔχοντα ἐπ' ἀρετῇ ἢ ἀξιώματι.

[1] Ποιῶσιν. [2] εἶτουν.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο γίνεται ἐν ταῖς κρήναις καὶ πηγαῖς, ἀλλὰ καὶ βοστρύχους καὶ ἕτερ' ἅμματα αἱ γυναῖκες ἀνατιθέασιν ὡς οἱ Ἕλληνες. Ἐκεῖνοι γὰρ Νύμφας, δαίμονάς τινας ἔλεγον παροικεῖν ἐν ταῖς πηγαῖς, αἷς καὶ θυσίας τε καὶ σπονδὰς προςέφερον καὶ τοῖς νεκροῖς[1] τοὺς βοστρύχους ἀπέκειρον, ὡς ἐπὶ Πατρόκλου φησὶν Ὅμηρος καὶ ἐπὶ Ὀρέστου Σοφοκλῆς. Καὶ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἠκηκόειν ἐν τῇδε τῇ ἐπαρχίᾳ γινόμενον, ὡς ἐναποτίθενταί τι κέρμα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ τελευτήσαντος διὰ πέραμα. Καὶ τοῦτο ἑλληνικὸν, ὥς φησιν Ἀριστοφάνης καὶ ἕτεροι τῶν Ἑλλήνων ποιηταί. Τοῦτο γὰρ ἐποίουν οἱ ἀσύνετοι ἐκεῖνοι βουλόμενοι μὴ σκύλλεσθαι[2] τὴν τοῦ ἀποιχομένου ψυχὴν ἀπερχομένην εἰς τὰ τοῦ Ἅδου οἰκητήρια. Φασὶ γὰρ μετὰ τὸ κατελθεῖν εἶναί τινα λίμνην Ἀχερουσίαν ἥν τινα χρὴ περᾶν εἰς τὰ τοῦ Πλούτωνος καὶ Περσεφόνης, κἂν μὲν ἔχῃ[3] τὸ ναῦλον ἤτοι τὸ νομισμάτιον κατ' εὐθὺ ταύτην περᾶν τὸν Χάροντα, ἂν δὲ μὴ, κοπιᾶν ἐν τῷ περιέρχεσθαι τὴν λίμνην. Ὅπερ δὲ ἔν τισι τῶν ναυτῶν ἑώρακα πῶς ἂν σιγῇ παρέλθοιμι; Ἐπεὶ γὰρ ἀναχθέντες ἐξ Αἴνου ἐβουλόμεθα εἰς Σμύρνην καταῖραι, οἱ μὲν ἵν' ἐκεῖθεν τὸ πλοῖον φορτίσωσιν, ἐγὼ δ' ὅπως ἐκεῖθεν εὑρὼν ἕτερον πλοῖον, τὴν πρὸς τὸ Σινᾶ φέρουσαν πορεύσωμαι[4], τὸ Λεκτὸν ἤδη παραπλέοντες ἀκρωτήριον[5] Τροίας, ἀκούω τε καὶ ὁρῶ τοὺς ναύτας εὐτρεπίζοντας ἔδεσμα τῷ ἐκεῖσέ ποτε[6] παροικήσαντι ἢ καὶ παροικοῦντι δαίμονι Παπᾶ τουρκιστὶ ἢ καὶ ἀραβιστὶ[7] ὀνομαζομένῳ. Ηὐτρέπισαν δὲ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἤσθιον, ἐν πίνακι ψωμὸν θρύψαντες[8] (Κώδ. 7, α) καὶ τυρὸν καὶ κρόμμυον[9] ἐπιθέντες καὶ οἷον μανθάνομεν μυθευόμενον περὶ Ὀδυσσέα πλεύσαντα εἰς τὸν Ἅδην, ὃ καὶ ἔρριψαν κατὰ τοῦ πελάγους, ἐθνικῶς ἐπικαλεσάμενοι, ἐμοῦ μηδὲν ἐπιστραφέντος, ὀνειδίζοντος τὴν τούτων κακοπιστίαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὗτοι, ἵν' οὔρου καὶ αἰσίου ἀνέμου τύχωσιν· οὐκ ἔτυχον δὲ, ἀλλ' ἐναντίου πνεύσαντος εἰς Μήθυμναν Λέσβου κατήχθημεν, ἐν ᾗ καὶ ἀπέβην τῆς νηὸς, βδελυξάμενος τὰς τούτων βλασφήμους γνώμας τε καὶ φωνὰς, τήν τε τῆς θαλάσσης θύελλάν τε καὶ ζάλην καὶ τὴν τῶν πειρατῶν ἐκκλίνων ἐπήρειαν, μὴ γινώσκων δὲ τὰς ἐν τῇ ξηρᾷ ἐπιβησομένας μοι τρικυμίας καὶ τοῦ νοητοῦ δράκοντος ὠδινομένας καταιγίδας καὶ ἀνοδίας διὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ποιοῦσιν οἱ τοὺς τὰ ποιητικὰ βιβλία ανα-

[1] καὶ ἐν τοῖς. [2] σκύλεσθαι. [3] ἔχει. [4] κᾶν κᾶν πορεύσωμαι. [5] ἀκροτήριον. [6] ποτι. [7] ἀρραβιστί. [8] θρίψαντες. [9] χρόμυον.

γινώσκοντας διασύροντες ἐξ ἀμελείας αὐτῶν οὔτε τὴν καθ' ἡμᾶς Γραφὴν ἀναγινώσκοντες ἢ γινώσκοντες, ἵν' ἐξ αὐτῶν ὠφεληθῶσιν, οὔτε τὰ τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα, ἵν' ἐξ αὐτῶν τι κερδήσωσι, καταγνόντες[1] μὲν τῆς τούτων πλάνης, οὔ τι[2] δὲ χρηστὸν ἐκλεξάμενοι, ὡς οἱ πάλαι διδάσκαλοι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας. Δεῖ δὲ ἰδίως καὶ περὶ τῶν ἀφ' ἑαυτῶν πάντα γινώσκειν οἰομένων ἱερέων εἰπεῖν. Οὗτοι καθάπαξ Παλαιάν τε καὶ Νέαν Γραφὴν εἰσὶν ἠρνημένοι, καὶ οὐ μόνον ταύτας, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν γνῶσιν λογικὴν—ἵλαθι, Κύριε,—οὔτε θυσίαν ἐπιστάμενοι προςενεγκεῖν οὔτε μυστήριόν τι ἕτερον τελειῶσαι. Καὶ πῶς γὰρ οἱ μήτε γράφειν εἰδότες μήτε ἀναγινώσκειν μήτε βιβλία κεκτημένοι, τινὰ δὲ διεφθαρμένα καὶ σωματίοις καὶ γράμμασι καὶ ἐννοίᾳ ὁθενδήποτ' ἐρανιζόμενοι[3]; Διὸ τὴν πρόοδον ποιούμενος διὰ Χριστουπόλεως[4] εἰςῆλθον ἐν αὐτῇ· καὶ ἀφικόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ γὰρ καιρὸς ἦν τῆς θείας λειτουργίας, ὁρῶ τινα[5] ἐπιληπτικὸν χάρτην κρατοῦντα ἐν ᾧ ἦν γεγραμμένα ἃ ἔδει ποιεῖν περὶ τῆς ἰδίας ἐπιληψίας. Μετὰ γοῦν τὴν τοῦ θείου (Κώδ. 7, 6) εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν εἰςάγει αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν[6] αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐπᾴδων καί τινα τούτῳ. Ἐγὼ μὲν οὕτως ἰδὼν ἐξῆλθον τῆς ἐκκλησίας. Ἐπιμείναντες οὖν ἄμφω μέχρις ἀπολύσεως καί τινας ἐπιδέσμους ἐν σχοινίῳ ποιήσαντες ὑπέθηκαν τῇ τραπέζῃ, εἶτα ἐπιχρίσαντες ἀσβέστῳ καὶ τμῆμα κεράμου ἐπιθέντες, προῆλθον, ποιήσαντες τὴν τράπεζαν Κυρίου τράπεζαν δαιμονίων.

Ἐν δὲ Ξανθείᾳ, κωμοπόλει τινί, γενόμενος καὶ ἡμέρας τινὰς προςμείνας, ἐδεξιώσατό τις ἡμᾶς νεανίας, ἀρετῆς δῆθεν ἐρῶν· ἀλλ' ἐπεὶ κἀκεῖ συνέβη τὸν ἱερέα βαπτίσαι παιδίον, παρεγένετο καὶ ὁ νεανίας· οὐδὲ γὰρ ὁ ἱερεὺς ἦν ἀσυνήθης ἡμῖν. Ἐπαναστρέψαντα δὲ ἠρόμην εἴ τι ἐθεάσατο καινὸν ἐν τῷ βαπτίσματι. Ὁ δ' ἔφη, τὴν μαῖαν ἑωρακέναι ἅλατος δράκα βαλεῖν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ. Θαυμάσας οὖν τῆς αἱρέσεως[7], ὡς ἦλθεν ὁ ἱερεύς, εἶπον αὐτῷ· τί οὕτως ἐποίησας, δι' ἅλμης βαπτίσας; Ὁ δὲ φησί· τί εἶχον ποιῆσαι, τῆς μαίας οὕτω κακῶς διαπραξαμένης; Ἔφην δ' ἐγώ· καὶ τίς ἡ χρεία τῇ μαίᾳ[8] τοιαῦτα ὑπουργεῖν; Ἔδει δέ σε τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο ἐκχέαι καὶ ἕτερον ἐμβαλεῖν καὶ τὴν

[1] καταγνῶντες. [2] εἴ τι. [3] ἐρρανιζόμενοι. [4] ἐν τῇ ᾦα: Χριστούπολις ἡ νῦν Καβάλλα, ὑφ' ἣν καὶ τὸ μακρὸν τεῖχος ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου βασιλέως τοῦ νέου. [5] τινά. [6] δεξιῶν. [7] αἱρέσεως. [8] τὴν μαίαν.

ἐπ' αὐτῷ[1] εὐχὴν ἐπειπεῖν. Καὶ ἕτερον παρὰ τοῦ αὐτοῦ νεανίου ἠκηκόειν περὶ τοῦ πρὸς μητρὸς αὐτῷ θείου, ἱερέως ὄντος ἐν τῇ Θάσῳ, ὅτι βάπτισμα μετανοίας δίδωσι τοῖς ἀναγεννωμένοις ἤτοι φωτιζομένοις· τοῦτο δὲ ἀτελές ἐστιν ὡς τὸ τοῦ Ἰωάννου, μᾶλλον δὲ αἱρετικόν, ὡς μὴ κατὰ καιρὸν γινόμενον· ὅθεν καὶ ἀβάπτιστοι πάντες οἱ τοῦτο λαμβάνοντες ὡς ξένον τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως. Τί οὖν φησιν ἂν ἐξ ἀγνοίας ταῦτα γίνεται; ἀλλ' ἡ ἄγνοια αὕτη ἐξ ὑπεροψίας γίνεται, ὡς πολλάκις εἶπον, εἰ μὴ καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας μᾶλλον δικαιώσομεν[2], ἐξ ἀγνοίας πλημμελοῦντας. Καὶ δῆλον ὅτι οὐδὲ ὁ ἐξ ἀγνοίας ἁμαρτάνων συγγνωστέος ἐκ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου μοναχοῦ τοῦ κατὰ ἄγνοιαν ψιλὸν ἄρτον νομίζοντος τὸν δεσποτικόν (Κώδ. 8,α) (εἰ μὴ γὰρ οἱ πατέρες ηὔξαντο ὑπὲρ αὐτοῦ, πληροφορῆσαι τοῦτον τὸν Κύριον, πάλαι ἂν ἀπώλεσε τοὺς πόνους αὐτοῦ), καὶ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ γέροντος, ὃς ἦν ἀρετῇ μὲν ἁπάσῃ κεκοσμημένος, ἐξ ἁπλότητος δὲ καὶ οὗτος κακῶς τι τῶν δογμάτων φρονῶν, ἀνθ' ὧν καὶ θεωρεῖ καθ' ὕπνους τόν τε τῶν πιστῶν χῶρον καὶ τῶν αἱρετικῶν καί τινα πρὸς αὐτὸν λέγοντα «εἰ μὲν βούλει εἰς τὸν τόπον ἐλθεῖν ἐκεῖνον τῆς ἀναπαύσεως, ἄφες τὸν λογισμὸν τόνδε, εἰ δ' οὖν, μετὰ τῶν ἑτέρων ἀπελεύσῃ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ». Τί δέ; καὶ Πέτρος οὐχ ἠρνήσατο τὸν Χριστὸν διὰ τὸ εἰπεῖν μόνον «οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον;» Τοῦτο σχεδὸν ἅπαντες, ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἐρωτώμενοι περὶ τῆς ἰδίας θρησκείας, ἀποκρίνονται καὶ πολλοὶ πολλὰ νοοῦσι καὶ λέγουσι βλάσφημα. Ὡς οὖν αὐτὸς λέγει, φησὶν ἅπαντες ἀπολλύμεθα[3]· οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦτά φημι.

Τί οὖν, οὐ φείσεται κύριος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ; φείσεται ὥσπερ καὶ τῶν δαιμόνων, εἴπερ ἦν αὐτοῖς μετάνοια. Εἰπὲ γάρ μοι οὐχὶ θεοῦ λαὸς περιούσιος Ἰσραηλῖται; οὐχὶ πλάσμα θεοῦ πάντες ἄνθρωποι, καὶ δι' αὐτοὺς τὰ ἐνταυθοῖ πάντα ἐγένετο; Πάντες ἆρα σωθήσονται; Μὴ γένοιτο· σύγγνωθί μοι βασιλεῦ, καὶ οὐ μόνον ὅτι οὐ πάντες, ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν χιλίων εἷς. Καὶ νόει μοι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τὸν γῦρον[4] ὁπόσον εἶναι, ὁπόσας δὲ καὶ οἵας τὰς ἐν αὐτῇ ἐπαρχίας, καὶ τότε ὄψει ὅτι πολλοστόν τι μέρος οἱ ὀρθόδοξοι, εἴπερ καὶ ὀρθοδόξους ἐξῆ τούτους καλεῖν.

Εἰς τρία γὰρ ἁπάσης διῃρημένης τῆς οἰκουμένης, εἴς τε τὴν Λι-

[1] ἐν αὐτῷ. [2] δικαιώσωμεν. [3] ἀπολλόμεθα. [4] γύρον.

δύην, Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίαν, τὰ μὲν αὐτῆς Ἰσμαηλῖται καὶ ὅσοι τούτων ἀκόλουθοι νέμονται, τὰ δὲ ὅσοι δι' αἵρεσιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπερρίφησαν, τὰ δὲ παντελῶς ἄπιστοί τινες καὶ ἄθεοι[1]. Καὶ τοῦτο δῆλον μᾶλλον ἐκ τῶν πτολεμαϊκῶν πονημάτων καὶ τῶν λοιπῶν χωρογραφικῶν βιβλίων, εἴπερ δηλαδὴ σκοπήσομεν πόσαι μοῖραι τὸ τῆς γῆς μῆκος καὶ πόσαι τὸ πλάτος καὶ πόσας τούτων οἱ ὀρθόδοξοι κατέχουσι. Καὶ αἱ μὲν τοῦ μήκους (Κώδ. 8, β) ἀπὸ δυσμῶν μέχρις ἀνατολῶν ἅπασαι ὀγδοήκοντα πρὸς ταῖς ἑκατὸν, τὸ δὲ πλάτος ἐκ μὲν τοῦ ἰσημερινοῦ παραλλήλου τρεῖς καὶ ἑξήκοντα, ἐκ δὲ τῶν ἐγνωσμένων ἄκρων τῆς ἐνδοτάτης Αἰθιοπίας, ἥτις κεῖται πρὸς δύσιν χειμερινὴν καὶ νότον ἐκτεταμένη, ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτώ. Ἐκ τούτων οὖν ἁπάντων, ἀρχομένου τοῦ μήκους ἀπὸ μοίρας τεσσαρακοστῆς πέμπτης, ἤτοι ἀπὸ τῶν ἄκρων ὁρίων Μακεδονίας καὶ Δαλματίας καὶ καταντῶντες μέχρι τῶν τερμάτων Θρᾴκης τε καὶ Μυσίας τῆς ἐν Εὐρώπῃ, δέκα μοῖραι πλέον ἢ ἔλαττον. Τοσοῦτον δὲ καὶ τὸ πλάτος ἔν τισιν ἐπαρχίαις· ἔν τισι δὲ τὸ ἥμισυ καὶ πλεῖον καὶ ἔλαττον ἐν ἄλλαις ἃς κατέχουσιν οἱ ὀρθόδοξοι, οὐδ' οὕτως ἀμιγεῖς τοῦ κατάρξαντος ἔθνους καὶ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν. Κολχὶς δὲ καὶ Ἰβηρία καὶ Ἀλβανία ἡ καὶ Ἀλανία πρὸς ἀνατολὰς βορεινὰς[2] τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν κείμεναι ἐν τῇ Ἀσίᾳ μεταξὺ Πόντου καὶ Κασπίας εἶεν ἂν ἔλαττον τοῦ ἡμίσεος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπαρχιῶν. Κατὰ γὰρ τὸ πλάτος τὸ πλέον τριῶν ὑπάρχουσι μοιρῶν, κατὰ τὸ μέσον δηλονότι Ἰβήρων, ὅπερ κεῖται τοῦ μήκους μὲν ἐν μοίρᾳ ἑβδομηκοστῇ καὶ ἕκτῃ, τοῦ πλάτους δὲ τεσσαρακοστῇ καὶ ἕκτῃ, οἵπερ καὶ μᾶλλον Κόλχων καὶ Ἀλβανῶν καὶ Ζιγχῶν εὐσεβέστεροι. Εἰσὶ δὲ καὶ Ῥῶς ἐν Σαρματίᾳ Εὐρώπης πρὸς τῷ Ὠκεανῷ, ἔτι δὲ καὶ νῆσοί τινες τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτου οἷον Κρήτη καὶ Κύπρος καὶ Εὔβοια καὶ ἕτεραι τούτων ἐλάττους τε καὶ ἐλάχισται[3], ἅςτινας ἂν συναγαγών τις εἰς ἓν συγκρίνειε τῇ ἐν Ἰνδικῇ ἐκκειμένῃ νήσῳ Ταπροβάνῃ ἢ τῇ τοῦ Ἀλουίωνος ἐν Βρεττανίᾳ παρατεταμένῃ, οὐκ ἂν εἰς τὸ δέκατον θατέρας φθάσειαν ἅπασαι. Ἀλλὰ δέκα μοίρας ἀκούων τὴν καθ' ἡμᾶς, μὴ πολλήν τινα εἶναι λογίζου. Ἂν γὰρ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην οὕτως εἰς μικρὰ διατάμῃς[4], οὐχ ὅσαι μόνον αἱ προειρημέναι μοῖραι εὑρεθήσονται, ἀλλὰ

[1] Ἀπέναντι τούτων ἐν τῇ ᾤᾳ: ὅρα. [2] βορινάς. [3] ἐλάχιστοι. [4] διαταμῇς.

χίλιαί που ἢ μύριαι, οὐ μόνον τῶν ἄκρων καὶ περάτων μετρουμένων, (Κώδ. 9, α), ἀλλὰ καὶ τῶν μέσων. Πλὴν οὖν τῶν εἰρημένων οὐκ ἔστιν ἕτερος τόπος τοῖς ὀρθοδόξοις συνεχῶς παροικοῦσιν. Ἀρχόμενος γὰρ ἀπὸ τῶν δυτικῶν μερῶν Λιβύης, ἤτοι ἀπὸ Μαυριτανίας, καὶ διερχόμενος ἅπασαν Ἀφρικὴν μέχρις Αἰγύπτου, εὑρήσεις ἅπαντας τῇ τοῦ Μωάμεθ κεκρατημένους νομοθεσίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀντικρὺ Μαυριτανίας πρὸς ἄρκτον ἀρχόμενος Εὐρώπης ἀπὸ Ἱσπανίας[1] καὶ διαβαίνων Κελτογαλατίαν, Γαλλίαν[2], Γερμανίαν, Ἰταλίαν, Πανονίαν, Ἰάζυγας μέχρι Δακίας καὶ Σαρματίας εὑρήσεις[3] αὖθις ἑτέρῳ δόγματι. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀραβικοῦ κόλπου καὶ Νείλου τοῦ παραρρέοντος Αἴγυπτον ἀρχόμενος Ἀσίας καὶ διερχόμενος κατὰ ἀνατολὰς Συρίαν, Ἀραβίαν[4], Μεσοποταμίαν, Βαβυλῶνα, Ἀσσυρίαν, Μηδίαν, Περσίδα καὶ καταντῶν μέχρις Ἰνδίας πάντας εὑρήσεις Ἀγαρηνούς τε καὶ Πέρσας καὶ τοὺς ἐκ τῆς Χεττούρας τῇ αὐτῇ πλάνῃ προςκειμένους. Ἡ δὲ λοιπὴ Ἀσία ἤτοι Σαρμάται καὶ Σκύθαι μέχρις ἀνατολῶν οἱ μὲν τῇ αὐτῇ τῶν Ἰσμαηλιτῶν κεκράτηνται δόξῃ, οἱ δὲ καὶ παντελῶς ἄθεοι, Ἀρμένιοι δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ οἱ τούτων ἐπέκεινα Ἰνδοὶ καὶ Αἰθίοπες ἐν Λιβύῃ Μονοφυσῖται[5] τυγχάνουσι καὶ ἀλλότριοι τῆς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας ὅσον παρά τινων ἔμαθόν τε καὶ εἶδον. Ταῦτα δὲ εἰρήκειν ἵνα μὴ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπολλυμένους[6] παράδειγμα ἔχητε, ἀλλὰ τοὺς ὀλίγους καὶ σωζομένους μιμῆσθε[7], εἰ δὲ μή γε ἵνα μὴ δίκην αὐτὸς ὀφλήσω ὑπὲρ τῆς μὴ προςηκούσης σιωπῆς. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς, οἰκονομήσας τὰ καθ᾽ ἡμᾶς ὡς οἶδε, τηρήσειεν ἀκατακρίτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

[1] Ἰσπανίας. [2] Γαλίας. [3] εὐρίσεις. [4] ἀρραβίαν. [5] μονοφυσίται. [6] ἀπολλομένους. [7] μιμεῖσθε.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ

ΤΟΥ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (1289).

Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν Μετεώρων εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐθνικὴν βιβλιοθήκην μετενεχθέντων χειρογράφων κωδίκων εὕρηται καὶ τὸ παρὰ πόδας ἐκδιδόμενον πρωτότυπον χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ἐκδεδομένον κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 6797 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἤτοι τοῦ 1289 μετὰ Χριστόν. Εἶνε δὲ τοῦτο εἰλητάριον ἐπὶ περγαμηνῆς ἔχον μῆκος μὲν 2,23 πλάτος δὲ 0, 351, οὗ μόνον τὰ 0, 251 εἶνε γεγραμμένα, τοῦ λοιποῦ πλάτους ἑκατέρωθεν καταλαμβανομένου ὑπὸ τῆς ἀγράφου ᾤας.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ χρυσοβούλλου τούτου εἶνε σαφές. Πρόκειται περὶ ἐπικυρώσεως κτημάτων δωρηθέντων τῇ ἐγγὺς τῆς πόλεως Φαναρίου κατὰ τὴν θέσιν Λυκουσάδος κειμένῃ μονῇ Παναγίας τῆς Ἐλεούσης· εἶχον δὲ δωρηθῆ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κτήματα εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Δούκα ἥτις τὸ μοναχικὸν ὑποδῦσα σχῆμα ἐκλήθη Ὑπομονή. Ἔκειντο δὲ τὰ κτήματα *ἐκεῖ μὲν ὁπουδήποτε*, ἤτοι περὶ τὴν χώραν τοῦ Φαναρίου, τινὰ δὲ καὶ ἀπώτερον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς προςδιορισμὸς ἁπάντων δὲν εἶνε εὐχερής, δέον δὲ νὰ ἐπιχειρηθῇ ὑπό τινος τῶν ἰθαγενῶν ἢ τῶν αὐτόθι παρεπιδημούντων λογίων. Τοῦθ' ὅπερ γνωρίζομεν εἶνε ὅτι ἡ μονὴ τῆς Ἐλεούσης δὲν σώζεται τὴν σήμερον, ἀλλ' ὁ χῶρος ἐν ᾧ ἔκειτο διατηρεῖ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ὄνομα, καλούμενος *Λυκσάδα* κατὰ παράλειψιν ἢ κατάπνιξιν ἐν τῇ προφορᾷ τῆς συλλαβῆς *ου* τῆς παλαιᾶς *Λυκουσάδος*. Κατὰ τἆλλα ἡ ἑρμηνεία τοῦ χρυσοβούλλου εἶνε εὐχερὴς εἰς τοὺς διατρίβοντας περὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲ παρέχει τι πλὴν τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων τὸ δυςξύμβλητον, ἅτε συντεταγμένον κατὰ τὸν συνήθη τύπον καὶ περιέχον πράγματα καὶ ἄλλοθεν πολλαχῶς γνωστά. Ἀρκεῖ δὲ νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς ὀλίγα. Οἱ *πάροικοι* εἶνε οἱ γνωστοὶ ἐναπόγραφοι τῶν βυζαντιακῶν χρόνων περὶ ὧν πολλάκις γίνεται λόγος ἔν τε διαφόροις νομικαῖς

συγγραφαῖς τῶν Βυζαντίνων καὶ ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις (1).—Τὸ παρὰ τὰ Τρίκκαλα λουτρὸν ἦτο βεβαίως γνωστόν τι καὶ οὐκ ἄσημον κτίριον, ὅπως ἰδίᾳ ἀναφέρηται· ὁ δὲ τύπος τῆς λέξεως *λοετρὸν* εἶνε συνηθέστατος παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. —Περίεργοι εἶνε αἱ τοπικαὶ ὀνομασίαι Πρακτικάτους, Σιμισαράτοι, Λεβαχάτοι, Ταρωνάτοι αἱ φέρουσαι κατάληξιν μὲν λατινικήν, οὐκ ἀσυνήθη παρὰ Βυζαντίνοις, τύπον δὲ ὀνόματος καθαρῶς οἰκογενειακοῦ. Δεικνύουσι δὲ ἡμῖν ταῦτα οὕτως ἐπιφανῶς τὴν γέννησιν ὀνομάτων τοπικῶν ἐξ οἰκογενειακῶν, οἷα ἐπῆλθε κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χώραις τῆς Δύσεως, ὥςτε σχεδὸν διστάζει ὁ ἀναγινώσκων τὸ χρυσόβουλλον κατὰ πρῶτον, ἂν πρόκειται ἀληθῶς ἐνταῦθα περὶ χωρίων ἢ περὶ ἀνδρῶν.—Τὰ *σανδάλια* τὰ ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Ἐζεροῦ εἶνε ἁλιευτικαὶ λέμβοι, τὸ δὲ ὄνομα παρέλαβον, ὡς γνωστὸν, καὶ οἱ Τοῦρκοι *σαντὰλ* καλοῦντες τὰ πλοιάρια. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα Ἐζερὸς φέρει σήμερον τὸ τῇ λίμνῃ παρακείμενον χωρίον *Νεζερὸς*, ἡ δὲ λίμνη εἶνε καὶ τὴν σήμερον μάλα πολύϊχθυς, οὕτως ὥςτε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀποζῶσιν ἐκ τῆς ἁλιείας (2). Τὸ δὲ νέον τοῦτο ὄνομα τῆς περὶ τὴν λίμνην, τὴν παλαιὰν Ἀσκορίδα, χώρας, δὲν ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα, ἀλλ' εἶνε καὶ ἄλλως γνωστὸν παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις (3). Καθ' ὅσον ὅμως γνωρίζω, αὕτη εἶνε ἡ πρώτη ἀσφαλῶς δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ μνεία τοῦ ὀνόματος.— Ἡ δὲ Βούναινα ἀναφέρεται καὶ ὡς ἰδία ἐπισκοπὴ, τελοῦσα ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Λαρίσσης (4). Τὴν δὲ λέξιν *θέμα* πρέπει ἄρα νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἔχουσαν τὴν ἄλλως παρὰ Βυζαντίνοις γνωστὴν σημασίαν τῆς μεγάλης διοικητικῆς διαιρέσεως; Παρατηροῦμεν μὲν ὅτι ἐν μεταγενεστέροις τοῦ δεκάτου αἰῶνος χρόνοις γίνεται διάκρισις τῆς βορείου Θεσσαλίας ἥτις ὑπήγετο εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας ἀπὸ τῆς *δευτέρας Θεσσαλίας* καλουμένης, ἥτις δὲν φαίνεται ἀνήκουσα ἅπασα εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἀφ' οὗ ῥητῶς ἀπ' αὐτῆς διαστέλλεται τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης ὅςτις φέρει τὸν τίτλον *ὁ Λαρίσσης, δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλ-*

(1) Ἴδ. Π. Καλλιγᾶ περὶ δουλοπαροικίας παρὰ Ῥωμαίοις καὶ Βυζαντίοις ἐν Μελέταις καὶ Λόγοις σ. 261 κ. ἑ.

(2) Γεωργιάδου Θεσσαλία, σ. 69.

(3) Ἴδ. Parthey, Notitiae Graec. episc. Not. 3,497 ὁ Ἐζέρου, ἔνθα γραπτέον ὁ Ἐζεροῦ.

(4) Αὐτόθι Not. 3,518.

λάδος (1). Ἀλλ' ἰδία μνεία θέματος θεσσαλικοῦ φερωνυμουμένου ἀπὸ τῆς Βουναίνης δὲν γίνεται, εἶνε δὲ καὶ ὁ τόπος ἀσημότερος ἄλλων θεσσαλικῶν, ὥςτε ἀμφίβολον μένει ἂν πράγματι ὑπῆρξεν ἐν τῇ βυζαντιακῇ διοικήσει θέμα οὕτω καλούμενον.

Τὸ χρυσόβουλλον σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ, ὡς εἶπον, διὸ φέρει διὰ κινναβάρεως γεγραμμένας, ὡς συνήθως, τὰς λέξεις *λόγον* ἔνθα πρόκειται περὶ τῆς βασιλείας, τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς *Μάρτιον*, τὸν ἀριθμὸν τῆς ἰνδικτιῶνος *δευτέρας* καὶ τὴν μονάδα τοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτους ἑξακιςχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ *ἑβδόμου*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀπὸ Χριστοῦ 1289. Διὰ κινναβάρεως ἐπίσης γέγραπται πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἰδίᾳ τοῦ βασιλέως χειρὶ ἡ ὑπογραφή (2). Ἐκδίδων δὲ τὸ χρυσόβουλλον διετήρησα τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου, ὡς πρέπει νὰ γίνηται ὅταν ἐκδίδωνται ἔγγραφα ἐπίσημα διασωθέντα ἡμῖν ἐν πρωτοτύπῳ. Μόνον δ' ἔστιξα καταλλήλως πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κατανοήσεως τῶν γεγραμμένων.

Τελευτῶν παρατηρῶ ὅτι τὸ χρυσόβουλλον δὲν εἶνε γεγραμμένον ἐπὶ ἑνὸς κομματίου περγαμηνῆς, ἀλλὰ σύγκειται ἐκ τριῶν συγκεκολλημένων ἀλλήλοις. Ἐπὶ δὲ τῶν κολλημάτων τῶν κομματίων ὄπισθεν ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς *Διὰ τοῦ μεγάλου λογοθέτου—Θεοδώρου—τοῦ Μουζάλωνος*. Εἶνε δὲ γεγραμμένα ταῦτα οὕτως, ὥςτε τὰ γράμματα διήκουσιν ἐφ' ἑκάστου κολλήματος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κομματίου περγαμηνῆς εἰς τὸ ἄλλο. Ἔχομεν οὕτω συνυπογεγραμμένον χάριν μείζονος κύρους καὶ τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους, ὡς σήμερον οἱ ὑπουργοὶ συνυπογράφουσι τῷ βασιλεῖ τὰ διατάγματα. Εἶχε δὲ λόγον αὕτη ἡ μεσοσχιδὴς ὑπὸ τοῦ κολλήματος αὐτόγραφος πιθανώτατα γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅπως μὴ εἰςχωρήσῃ νοθεία δι' ἀντικαταστάσεώς τινος τῶν κολλῶν τῶν συναπαρτιζουσῶν τὰ ἐκ πλειόνων τῆς μιᾶς ἀποτελούμενα ἐπὶ περγαμηνῆς χρυσόβουλλα. Τοιαύτην δὲ σημασίαν ἔχουσι τὰ ἐνίοτε ἐν χρυσοβούλλοις ἅτινα δὲν περιεσώθησαν ἐν πρωτοτύπῳ, ἀλλ' ἐν ἀντιγράφοις ἐκ τῶν ἀρχείων εἰλημμένοις σημειούμενα ἐν τέλει «εἶχε . . . . τὸ **διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου Μιχαὴλ**» καὶ τὰ τοιαῦ-

(1) Ἴδ. Parthey Not. **3**, 493. **4**, 35.

(2) Τὰ διὰ κινναβάρεως γεγραμμένα ἐδήλωσα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ χρυσοβούλλου διὰ παχέων γραμμάτων.

τα (1). Ἐδηλοῦτο δηλαδὴ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ὅτι εὑρίσκετο τὸ πρωτότυπον *κατεστρωμένον* διὰ τῶν τοιούτων σημειωμάτων τοῦ λογοθέτου. Ὁποίαν δὲ θέσιν συνήθως εἶχε τὸ βραχὺ τοῦ λογοθέτου σημείωμα ἀποδεικνύει τὸ ἀνὰ χεῖρας χρυσόβουλλον. Κατὰ πόσον δὲ ἐν πᾶσι τοῖς πρωτοτύποις χρυσοβούλλοις ὑπῆρχε τὸ σημείωμα τοῦτο καὶ ὑπὸ τίνος γεγραμμένον καὶ ἂν πάντοτε κατὰ τὰς συρραφὰς ἢ συναφὰς τῶν κολλῶν μόνον δι' εἰδικῆς ἐρεύνης δύναται νἀποδειχθῆ. Ἴσως δὲ γράψωμεν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἄλλοτε διὰ μακροτέρων. Ἀρκείτω δ' ἐνταῦθα ἡ παρατήρησις ὅτι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἶδον χρυσόβουλλον Ἰωάννου Α' τοῦ Παλαιολόγου τοῦ ἔτους 1344, δι' παραχωρεῖ τῷ πιστῷ αὐτοῦ στρατοπεδάρχῃ Ἰωάννῃ τῷ Χούμνῳ τὸ χωρίον Ζίχναν, φέρον τὴν σημείωσιν *Διὰ τοῦ μεγάλου λογοθέτου Ἰωάννου τοῦ Ῥαοὺλ* κάτωθεν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Σώζεται δὲ τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἄθω μονῇ τοῦ Φιλοθέου.—Ὁ δὲ Θεόδωρος Μουζάλων, ἀνήκων εἰς ἐπιφανῆ οἶκον τοῦ Βυζαντίου, καίπερ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου δυσμενῶς ποτε πρὸς αὐτὸν διατεθέντος (2), ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνον διαδεξαμένου Ἀνδρονίκου Β' διεκρίθη ἀναβὰς εἰς τὰ ὕψιστα τῶν ἀξιωμάτων καὶ μεγίστων τυχὼν τιμῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ μνηστεία τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως (3)· ἀπέθανε δὲ ὡς μοναχὸς τῷ 1294 διαδεξαμένου αὐτὸν ἐν τῷ ἀξιώματι τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Νικηφόρου Χούμνου, καὶ ἐτάφη ἐν Νικαίᾳ ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένῃ τοῦ Τορνικίου (4).

Ταῦτα θεωρῶ ἐπαρκῆ πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ χρυσοβούλλου.

† Οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἐπικρατέστερον καὶ οὐδὲν τῆς κατ' αὐτὴν ἐπιγνώσεως ἀνθρώποις ἐπαινετώτερον· οἱ γὰρ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων τοῦ ὄντος κατ' ἀλήθειαν γινόμενοι ἐπιγνώμονες τὸ καλὸν ἂν πάντως ἐπὶ πᾶσι προέλοιντο καὶ οὐδέποτ' ἂν ἐκπέσαιεν τοῦ συμφέροντος· ἀλλὰ κἂν ἑαυτοῖς προσπορίσασθαί τι δέῃ τῶν ὠφελούντων,

(1) Ἴδ. Zach. v. Lingenthal. Novellae Constitutiones. Nov. LXVI σ. 468. Nov. LXVII σ. 470. Nov. LXIX σ. 485 κτλ.

(2) Ἴδ. Παχυμέρους τόμ. Α' σ. 495, 16 κ. ἑ. ἔκδ. Βόννης

(3) Παχυμέρους τόμ. Β', σ. 181, 9.

(4) Παχυμέρους τόμ. Β'. σ. 192, 11 κ. ἑ.

κἂν ἑτέροις οἷς τι προμηθείας οὗτοι μεταδιδόναι σπουδάζουσι, τοῦ ἀκριβοῦς ὑπάρχει τοιούτου κατευστοχεῖν. Τοῦτο τοῖς συνετωτέροις τῶν ἀνθρώπων ἐν οἷς περ ἂν ποιῶσι παρακολουθεῖν εἰωθὸς οὐχ ἧττον ἐστὶ διαγνῶναι καὶ τῆς τὴν παροῦσαν εἰςενεγκαμένης αἴτησιν ταῖς πράξεσι παρεπόμενον, τῆς μιᾶς δὴ ταύτης προςμαρτυρούσης καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν πράξεων· τὸ γὰρ προςὸν ἀπὸ θεοῦ τῇ βασιλείᾳ δικαίωμα μέγα μὲν ἐν τοῖς κατὰ γῆν γνωρίζεται ἅπασιν· οὐ μὴν ὅτι πρόδηλον αὐτῷ τὸ περίοπτον, οὐκ ἐπαινετέοι παρὰ τοῦτο κριθήσονται οἱ καὶ λογιζόμενοι τὸν ὄγκον καὶ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ τῆς ὀφειλῆς ἀποσώζοντες ἐν τῷ τὴν ὑποταγὴν ἀποδιδόναι καὶ ἔργοις οἷον συνεπιψηφίζεσθαι τῆς ἐξουσίας τῷ ὑπερέχοντι. Τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἡμετέρας δικαίωμα, καὶ εἰς μεῖζον μὲν ἦν διηρμένον ταπρότερα ἀφοῦ περ πρὸς τὴν ἡμετέραν ταύτην ἀρχὴν ὁ πηξάμενος αὐτὴν καὶ συστησάμενος δημιουργὸς καὶ συνοχεὺς τοῦ παντὸς, ἐκεῖνο ἐνιδὼν ἱλέῳ βλέμματι εἴρηκε· *πλάτυνον τὰ σχοινίσματά σου ἔτι· ἐκπέτασον ἐπὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά· πῆξον καὶ μὴ φείσῃ τῶν αὐλαιῶν·* καὶ μέντοι καὶ ἐξετέλεσε καὶ διήγαγεν ἐπὶ πολλαῖς ὅτι κρατυνομένη καὶ αὐξομένη περιόδοις ἐτῶν καὶ τῶν χεῖρα ὁτεδήποτε πειρασαμένων ἀντᾶραι κατευμεγεθοῦσα περιεγίνετο. Εἶτα ἐκκαυθείσης ἄνωθεν ὀργῆς διὰ παιδείαν πάντως συμφέρουσαν, βήματι τὸ δὴ λεγόμενον ἐκινήθη καὶ μεταπεπτώκει πρὸς τὸ χεῖρον τὰ πράγματα καὶ ἡ ἀρχὴ ἐς τὸ βραχύτατον συνεστάλη· καὶ ἐπὶ μετρίοις ὅροις συνεληλαμένη ἐδείκνυτο· πρὸς γάρ τοι τοῖς ἄλλοις μᾶλλον δέ γε πρὸ τῶν ἄλλων καὶ αὐτῆς ἐξεπεπτώκει τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, ἕως ὁ παιδεύων ἄχρι τοῦ ἰάσασθαι μόνον καὶ εἰς τέλος μὴ παραδιδοὺς, οὐδ' ἵνα πλήξῃ πλήττων, ἀλλ' ἵνα πρὸς τὸ κρεῖττον μετάθηται, τά τε ἄλλα τῶν τῆς ἀρχῆς ἐξερρυηκότων καὶ αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν ἐπανεσώσατο πόλιν, καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὖθις τῇ αὐτοῦ καὶ ἀρωγῇ καὶ συνάρσει τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπανέδραμε. Τότε δὴ ἐν τῇ κινήσει τῶν πραγμάτων ἐκείνῃ ᾗ τὰ δυσχερῆ ἐπλεόνασε, τότε πρὸς πολλοὺς πολλὰ τῶν τῆς ἀρχῆς μεταπέπτωκε καὶ ἔτι δὴ ἐς τὸ παρὸν πόλεων τινὲς καὶ χωρῶν ἔστιν οἷς τῶν τότε κατασχόντων ὡς εἰς ἰδιάζουσάν τινα τὴν δεσποτείαν κατέχονται· ἀλλ' ὑποκύπτουσι τῷ ἡμετέρῳ κράτει καὶ τὴν ὑποταγὴν δικαίως ἀσπάζονται. Ἡ μέντοι τῷ περιποθήτῳ συμπενθέρῳ τῆς βασιλείας μου τῷ σεβαστοκράτορι ἐκείνῳ Κομνηνῷ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Δούκᾳ κατὰ κόσμον

χρηματίσασα σύζυγος εἶτα τὸν μοναδικὸν ζυγὸν ὑποδῦσα Κομνηνὴ κυρὰ Ὑπομονὴ ἡ Δούκαινα, τὸ τῆς βασιλείας καλῶς ἐπεγνωκυῖα δικαίωμα, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐν βεβαίῳ τὴν τῶν προςόντων ἀποφέρεσθαι κτῆσιν, οὔτε μὴν καθ' ἕνα τῶν ἐν βίῳ, οὔτε μοναστῶν καταγώγιον, εἰ μὴ τὸ κῦρος ἐπιθείη τούτοις βασιλικὰ διατάγματα, διαπέμπεταί τε πρὸς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν καὶ τῇ παρ' αὐτῆς συστάσῃ σεβασμίᾳ μονῇ, τὸ κῦρος τῶν ἐνυπαρχόντων αἰτεῖται διὰ χρυσοβούλλου προςγενέσθαι τῆς βασιλείας μου. Ἔστι μὲν οὖν ἡ οἰκοδομηθεῖσα αὕτη καὶ συστᾶσα παρὰ ταύτης μονή, πλησίον που διακειμένη τοῦ ἄστεος ὃ Φανάριον ὀνομάζεται· τιμᾶται δὲ ἐπ' ὀνόματι τῆς πανυπεράγνου μου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης, καὶ ἐπικέκληται οὕτω πως τῆς Λυκουσάδος· ἃ δὲ αὕτη τῇ μονῇ προςήρμοσε κτήματα ἐκεῖ μὲν ὁπουδήποτε τυγχάνουσι διακείμενα· καὶ ταῦτα δέ γε κατωτέρω ἐξ ὀνόματος δηλωθήσεται. Τῇ τοιαύτῃ τοιγαροῦν αἰτήσει αὐτῆς οὐκ ἔγνω δέον εἶναι ἡ βασιλεία μου ὑπέρθεσίν τινα δοῦναι, καὶ μὴ παραυτὰ τῷ τέλει ἐναγαγεῖν· ἀλλὰ τῆς εὐγνωμοσύνης ὥςπερ ἀμειβομένη ταύτην καὶ τῆς τοῦ καλοῦ ἐπιγνώσεως, ἑτοιμότατα κατανεύει πρὸς τὸ αἰτούμενον καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον **λόγον** ἐπορέγει αὐτῇ δι' οὗ καὶ εὐδοκεῖ καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται κατέχεσθαι παρὰ τῆς διαληφθείσης σεβασμίας μονῆς τὰ παρὰ τῆς εἰρημένης συζύγου τοῦ μνημονευθέντος σεβαστοκράτορος προςαρμόσαντα αὐτῇ ὁποιαδήτινα κτήματα· ἃ δὴ καὶ κατὰ μέρος οὕτως ἐπ' ὀνόματος ἔχουσι: χωρίον ἡ Λυκουσάδα ἐν ᾧ καὶ ἡ τοιαύτη ἀνηγέρθη μονή· ἕτερον χωρίον ἡ Βατουσιάνη· τὸ περὶ τὰ Τρίκκαλα χωρίον ὅπερ εὑρίσκεται κατέχουσα ἡ μονὴ μετὰ τοῦ ἐκεῖσε λοετροῦ· μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπιλεγόμενον ἡ Ῥάξα μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παροίκων τῶν διαλαμβανομένων κατ' ὄνομα ἐν τοῖς προςοῦσιν αὐτῷ δικαιώμασιν, ἔτι δὲ καὶ τῆς κατεχομένης παρ' αὐτοῦ τοῦ μετοχίου γῆς καὶ τῶν μυλοθεσίων καὶ ἀμπελίων· ἕτερον μετόχιον ὁ Τριστενίκος εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου μου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου· ἕτερον εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παροίκων καὶ ἀμπελίων καὶ τῆς προςτεθείσης ἀρτίως γῆς Βλαχοκατοῦνα ἡ ἐπιλεγομένη Πρακτικάτους· χωρίον ἡ Γοριάνη μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μυλοθεσίων καὶ ἀμπελίων· εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ἐζεροῦ σανδάλια δύο μετὰ καὶ ἁλιέων δύο· μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου μου μεγαλομάρτυ-

ρος Δημητρίου ἐν τῷ θέματι Βουναίνης διακείμενον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παροίκων ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἀμπελίων καὶ μυλοθεσίων· ἔτι τὲ εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἁλμυροῦ χωρίον ἡ Μαγοῦλα· καὶ οἱ Σιμισαράτοι λεγόμενοι σὺν τῇ ἐκεῖσε γῇ τῶν Λεβαχάτων καὶ Ταρωνάτων· ἃ δὴ πάντα καθέξει ἡ εἰρημένη σεβασμία μονὴ τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης κατὰ δεσποτείαν καὶ νομὴν ἀναφαίρετον ὡς καταμέρος διαλαμβάνονται ἐν τοῖς γεγονόσιν ἐπ' αὐτοῖς πρακτικοῖς, ἔτι δὲ καὶ ὡς προςεκυρώθησαν καὶ προςετέθησαν ταύτῃ παρὰ τῆς διαληφθείσης συζύγου τοῦ δηλωθέντος σεβαστοκράτορος· καὶ νεμηθήσεται αὐτὰ ἀνενόχλητα, ἀδιάσειστά τε καὶ ἀναπόσπαστα εἰς ἅπαντα τὸν ἑξῆς καὶ μέλλοντα χρόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀνώτερα πασῶν τῶν κατὰ χώραν ἐπερχομένων δημοσιακῶν ἐπηρειῶν τε καὶ συζητήσεων. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἁπάντων ἕξει ἐπ' ἀδείας ἐπὶ παντὶ τῷ νῦν καὶ μέλλοντι χρόνῳ λύμην οἱανδήτινα ἐπάγειν αὐτοῖς ἢ διασεισμὸν καὶ ἐπίθεσιν, καὶ ὅτι ἀποτραπήσεται τῇ ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου **λόγου** τῆς βασιλείας μου πᾶς ὁ τοιοῦτόν τι ἐπενεγκεῖν πειραθησόμενος καὶ δι' ὄχλου ὅλως γενέσθαι τῇ εἰρημένῃ σεβασμίᾳ μονῇ ἢ τοῖς προςοῦσιν αὐτῇ τοιούτοις κτήμασί τε καὶ δικαίοις· ὡς καὶ ὑπερκεῖσθαι ὀφειλόντων αὐτῶν ἐπηρεαστικῆς ἁπάσης καὶ ἀδίκου χειρὸς καὶ μηδεμίαν ὑφίστασθαι παρὰ μηδενὸς ἁρπαγὴν καὶ λύμην καὶ διενόχλησιν ὡς ἐντεῦθεν εἶναι καὶ τοῖς ἐν τῇ εἰρημένῃ σεβασμίᾳ μονῇ τὴν μοναδικήν τε καὶ κατὰ θεὸν προελομένοις ἀγωγήν τε καὶ βίωσιν μεθ' ἡσύχου ταύτην μετιέναι τῆς καταστάσεως καὶ ἀπολαύειν ἀταράχως τῆς θεοφιλοῦς δὴ ταύτης πολιτείας καὶ ὑψηλῆς. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐγεγόνει καὶ ἐπεβραβεύθη τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς πανυπεράγνου μου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης καὶ ὁ χρυσόβουλλος **λόγος** οὗτος τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα **Μάρτιον** τῆς νῦν τρεχούσης **δευτέρας** ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐννενηκοστοῦ **ἑβδόμου** ἔτους· ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος: † **Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.** †

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΙΠΠΟΤΩΝ ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ.

Ἐν τέλει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 551 ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς ἐν Μονάχῳ Βιβλιοθήκης εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ σταχώματος ἡ ἑπομένη σημείωσις:

« αυϟζ' Ὀκτωβρίου ε'. ἰνδικτ. α'. Ἐν πόλει Ἄλλα Βασιλεὺς τῆς » Ἀλαμανίας ἔποισε καβαλιέριδες κὺρ Ζῶτο Χῶτο ἐκ πόλεως Ἰωαν-» νίνων καὶ κὺρ Νικόλαον Καρατζᾶ ἐκ πόλεως Ἄρτης ».

Ἡ ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ ἀναφερομένη πόλις εἶναι οὐχὶ Ἄλλα ἡ Σαξονική, ἀλλ' ἡ τιρολικὴ Ἄλα· τοῦτο δ' εἰκάζομεν γινώσκοντες ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ὁ Α' διέτριψεν ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου μέχρι τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1497 ἐν τῇ πλησίον τῆς Ἄλης κειμένῃ πόλει Ἴνσβρουκ. Ἐν τοῖς περισωθεῖσιν ἐγγράφοις οὐδαμῶς μνημονεύεται ἡ μετάβασις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Ἄλαν, εἰξεύρομεν μόνον ὅτι τὴν 12 Ὀκτωβρίου εὑρίσκετο οὗτος ἐν Steinach (1).

Τὰ ὀνόματα τῶν Ἠπειρωτῶν, οὓς ἐποίησεν ἱππότας ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσὶν ἄγνωστα ἡμῖν· ὁ ἕτερος τούτων, ὁ Ζῶτο Χῶτο ἦν πιθανῶς ἀλβανικῆς καταγωγῆς, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐμφαίνεται.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

(1) Βλ. Forschungen zur Deutschen Geschichte. Göttingen, 1862 τ. I. σ. 357 καὶ τὸ αὐτόθι ἀναφερόμενον σύγγραμμα τοῦ Müller, Reichstagstheat. unter Max I. τ. I σ. 532. Ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο ἐν Ἄλῃ τῇ 18 Σεπτεμβρίου καὶ τῇ 5 Σεπτεμβρίου ἐξάγεται ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἐν Στουτγάρτῃ ἀρχείου· ὅτι εὑρίσκετο αὐτόθι τῇ 26 Σεπτεμβρίου ἐκ τοῦ Schöpfl, Hist. Zar. Bad. VI, 491.

ΕΙΚΩΝ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Α΄.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἡ ἐν τῷ πίνακι Δ΄ δημοσιευομένη εἰκὼν παριστάνει τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν τὸν Α΄. Ἐπατριάρχευσε δ' ἐπὶ τρία ὅλα καὶ εἴκοσιν ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1520 μέχρι τοῦ 1543, μικρᾶς μόνον ἐν ἔτει 1523 διακοπῆς γενομένης καθ' ἣν ἀντικατεστάθη ἀπουσιάζων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τοῦ ἐπιβάτου Ἰωαννικίου Α΄. Κυριώτατον δ' αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ προστασία καὶ διάσωσις τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἵτινες μικροῦ ἐγίνοντο ἅπασαι θῦμα τῶν οὐλεμάδων.

Παριστάνεται δ' ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ὡς κτίστης τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Σταυρονικήτα ἣν καὶ κρατεῖ ἐν χερσί. Πράγματι δὲ ἡ μονὴ αὕτη, κειμένη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ὄρους εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἐκτίσθη τῇ φροντίδι αὐτοῦ τῷ 1540 ἢ 1541. Ἀναφέρεται δὲ ἤδη ἐν τῷ τυπικῷ τῶν ἀθωνικῶν μονῶν, συντεταγμένῳ τῷ 1544 (1). Ἐν δὲ τῷ γνωστῷ Προσκυνητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ τὰς μονὰς περιγράψας ἰατρὸς Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, ἐκτιθεὶς τὰ κατὰ τὴν εὐαγῆ ταύτην μονήν, λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς κτίσεως· « τὸ ἱερὸν μοναστήριον τὸ καλούμενον τοῦ « Σταυρονικήτα τὸ ἔκτισεν ὁ παναγιώτατος πατριάρχης Κωνσταν- « τινουπόλεως κὺρ Ἱερεμίας ὁ παλαιός. »

Ὡς δὲ καὶ ἐν ἄλλαις ἐκκλησίαις ἁγιορειτικῶν μονῶν εὕρηνται ἀπεικονισμένοι οἱ κτίτορες αὐτῶν καὶ οἱ εὐεργέται, οὕτω δὲν ἠμέλησαν καὶ οἱ τοῦ Σταυρονικήτα μοναχοὶ νἀπεικονίσωσιν ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τιμωμένης ἐκκλησίας τῆς μονῆς τὸν

(1) Ἴδ. τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐν Πετρουπόλει ῥωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας 1848. τόμ. 57, σ. 61.

εὐσεβῆ πατριάρχην εἰς ὃν ὠφείλετο ἡ ὕπαρξις αὐτῆς. Ἐγράφη δὲ πιθανῶς ἡ εἰκὼν βραχὺν χρόνον μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1546 θάνατον τοῦ πατριάρχου, ὅςτις καὶ ἐφρόντισε δι' ἰδίας διαθήκης νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς ὑφ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης μονῆς (1). Εὐτυχῶς δι' ἡ εἰκὼν αὕτη διεσώθη ἀβλαβὴς μὴ φθαρεῖσα ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς καταναλωσάσης τὴν μονὴν πρό τινων ὀλίγων ἐτῶν, ἐξ ἧς οὐ μικρὰς ἄλλας ὑπέστη ζημίας καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰκονογραφία τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἔχει μεγάλην σημασίαν, ὅπως κατ' ὀλίγον διὰ τῆς περισώσεως ὁσημέραι πλειόνων εἰκόνων ἀποβῇ ζωντανοτέρα ἡ ἱστορία ἡμῶν καὶ οἱονεὶ προσιτοτέρα εἰς τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμούς, ἐφρόντισα κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 τετράμηνον ἐν τῷ Ὄρει διαμονήν μου ὅπως ἀντιγραφῇ καὶ αὕτη ἡ τοιχογραφία ὡς ἐπιμελέστατα καὶ πιστότατα ὑπὸ τοῦ συνοδεύοντός με δεξιωτάτου Ἑλβετοῦ ζωγράφου κ. Gillieron. Νῦν δὲ δημοσιεύω αὐτὴν πανομοιοτύπως, σημειῶν ὅτι ἡ δημοσιευομένη εἰκὼν ἐσχεδιάσθη εἰς τὸ $^1/_{25}$ περίπου τοῦ πρωτοτύπου.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΕΘΙΜΑ

ΕΝ Τῌ ΚΩΜΟΠΟΛΕΙ ΒΥΣΩΚᾼ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ.

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ.

(Πρώην γυμνασιάρχου.)

. . . . . Οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή . . . . . (Ὁμ. Ὀδυσ. Ζ, 183).

Γάμος εἶνε ἡ κατὰ φυσικὸν νόμον ἕνωσις καὶ σύζευξις ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς εἰς σύστασιν οἴκου. Ἐκ πολλῶν δὲ τοιούτων κατὰ γάμον οἴκων συγκροτεῖται κοινωνία, ἥτις κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων εἶνε

(1) *Langlois*, Le mont Athos. σ. 71. Ἡ διαθήκη αὕτη φέρει χρονολογίαν 1546, ἐν ᾧ ὑπ' ἄλλων ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 1543. Ἴδ. Μαθᾶ, Κατάλογον Πατριαρχῶν σ. 179.

ἡ πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη καὶ τελεία τῶν κοινωνιῶν, διότι οἶκος τέλειος μὲν εἶνε ὁ τοῦ ἐγγάμου, ἡμιτελὴς δὲ ὁ τοῦ ἀγάμου. Τὰ κατὰ τὸν Γάμον ἔθιμα καὶ παρὰ τοῖς πάλαι Ἕλλησι, καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις παρήλλασσον μὲν μικρὸν κατὰ τοὺς τύπους, οὐδόλως ὅμως διέφερον κατὰ τὴν οὐσίαν, εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ Γάμου ἀφορῶσαι. Ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι σήμερον θεωρεῖται μὲν ὁ Γάμος ἱερὸς, ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ συνάπτεται καὶ τελεῖται κατὰ τὰ πλεῖστα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τῶν παλαιῶν ἐθιμοταξίας, διάφερει δὲ κατὰ τοὺς παραλλάσσοντας τύπους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σύναψιν καὶ τελετὴν τοῦ Γάμου, ὅπως τὸ πάλαι, οὕτω καὶ σήμερον παρατηροῦνται παραλλαγαί τινες κατὰ πόλεις καὶ κώμας. Μιᾶς τοιαύτης ἐθιμοταξίας τὴν περιγραφὴν προτίθεται ἥδε ἡ διατριβή.

Α'.

Ἡ ἰδέα τοῦ Γάμου ἄρχεται νὰ γεννᾶται ἐν τῇ διανοίᾳ μὲν τοῦ νέου ἀπὸ τοῦ 18 κυρίως ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐν τῇ καρδίᾳ δὲ τῆς νεάνιδος ἀπὸ τοῦ 16 ἔτους. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἄρχεται καὶ ἡ νεᾶνις νὰ σημαδεύῃ τὸν μέλλοντα αὐτῆς σύντροφον, καὶ ὁ νεανίας τὴν πλευρὰν αὐτοῦ νὰ ἀναζητῇ, ὅπως ἀμφότεροι εἰς γάμου κοινωνίαν συνελθόντες, συμπήξωνται τὴν φωλεὰν αὐτῶν, καὶ ἄρξωνται τοῦ ἔργου τῆς αὐξήσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ γένους των. Καὶ δὴ ὁ μὲν ἔφηβος ὁ μέχρι τοῦδε ἀτημελὴς, ἀπεριποίητος, ἀκτένιστος, καὶ ἐν γένει κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ἄλλην ἀναβολὴν ἀπερίεργος, ἄρχεται ἤδη κομψοπρεπὴς νὰ γίνεται, ἐπιτετηδευμένος καὶ παντοιοτρόπως τῆς κοινωνίας τὴν εὔνοιαν νὰ ἐπιδιώκῃ, ὅπως, ἔχων αὐτῆς τὸν καλὸν λόγον, καὶ ταχύτερον πρὸς τὸν πόθον του φθάσῃ, καὶ σύζυγον καλὴν καὶ προῖκα μείζονα λάβῃ. Ἡ δὲ νεᾶνις, ἧς μέχρι τοῦδε τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου μόνον ἐφαίνετο, καὶ οὐδεμία ἰδέα κομψότητος ἐτάραττε τὴν διάνοιαν αὐτῆς, ἄρχεται ἤδη τὸ μανδήλιον ὑψηλότερον νὰ αἴρῃ καὶ μετὰ χάριτος τὴν κόμην νὰ διευθετῇ· τὸ βάδισμα δὲ ἐπὶ τὸ χαριέστερον νὰ τροποποιῇ καὶ τῆς αἰδοῦς τὸ ἐρύθημα νὰ ὀλιγοστεύῃ, καὶ τὸ βλέμμα πονηρότερον καὶ περιεργότερον νὰ ῥίπτῃ. Τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα, ἅτινα κατὰ φυσικὸν βεβαίως ἔνστικτον γίνονται, εἰσὶ τὰ τεκμήρια τῆς πρώτης ἰδέας τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας.

Τὸ στάδιον δὲ, ἔνθα αἱ πρῶται ὀφθαλμοβολίαι ῥίπτονται καὶ ὁ εἰς

τὰς *μαλακὰς* παρειὰς τῆς νεάνιδος *ἐντυχεύων* ἔρως ἄρχεται τὸ τόξον αὐτοῦ νὰ ἐντείνῃ, εἶνε ὁ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ χωρίου ἐν ὑπαίθρῳ χορὸς, ὁ κατὰ τὰ Χριστούγεννα, ἢ τὰς ἀπόκρεως, ἢ κατὰ τὸ Πάσχα, ἢ τὴν τοῦ χωρίου πανήγυριν γιγνόμενος. Τότε δὲ, ὅτε καὶ ὁ νέος καὶ ἡ νεᾶνις ἀφοβώτερον βλέπονται, καὶ διὰ τῆς περὶ τὸν χορὸν εὐκινησίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπαγωγικῶν τρόπων, ἀρεστοὶ πρὸς ἀλλήλους νὰ φανῶσι προσπαθοῦσι, καταβάλλονται τὰ πρῶτα τοῦ ἔρωτος σπέρματα ἐν ταῖς καρδίαις ἀμφοτέρων, καὶ ζητεῖται πλέον ἐκδηλώσεως καὶ πραγματοποιήσεως εὐκαιρία τῶν τέως ἀφανῶν τούτων αἰσθημάτων. Τρόποι δὲ, καθ' οὓς ἄρχεται ἡ ἐκδήλωσις ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ διάφοροι, ἀλλ' ὁ συνηθέστερος καὶ ἐπικρατῶν εἶνε ὁ ἑξῆς. Ὁ νέος ἐκμυστηρεύεται τὸ αἴσθημα αὐτοῦ, μετὰ πολλῆς ὅμως πανουργίας καὶ τρόπον τινὰ ἀδιαφορίας πρὸς γυναῖκά τινα ὕπανδρον, καθεστηκυίας ἡλικίας, καὶ ἐξ ἐκείνων μάλιστα, αἵτινές εἰσιν ἐπιτήδειαι καὶ ἀνεγνωρισμέναι περὶ τὸ συνάπτειν συνοικέσια. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ πονηρίας ῥίψῃ τὴν ἰδέαν εἰς τὸ γύναιον, προσπαθεῖ ὕστερον νὰ διαψεύσῃ ταύτην, καὶ ἀποδείξῃ ὅτι ἀστειευόμενος δῆθεν ἐξήνεγκε τοιαύτην ἰδέαν. Ἀλλὰ τὸ πεπειραμένον ἐκεῖνο γύναιον, τὸ πᾶν κατανοῆσαν, ἔρχεται ἀμέσως εἰς τὴν μητέρα τῆς νεάνιδος, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτηδειότητος φέρει εἰς μέσον τὸν περὶ τοῦ νέου ἐκείνου λόγον, καὶ ἄρχεται ἐπαινοῦν καὶ ἐκθειάζον τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τοῦτον πρὸς τὴν μητέρα τῆς κόρης, πολλὰ ῥητά τε καὶ ἄρρητα καταδολεσχοῦν. Ἡ μήτηρ μετὰ πολλῆς τῆς διπλωματικῆς ἐπιδεξιότητος ἐπιδοκιμάζει μὲν τοὺς ἐπαίνους ἐκείνους, ἀλλὰ πολὺ προσέχει, ὅπως μὴ ἐκφύγῃ τοῦ ἕρκους τῶν ὀδόντων αὐτῆς λόγος, δι' οὗ νὰ ὑποθέσῃ ἡ προξενήτρια ὅτι ἡ μήτηρ τῆς κόρης διψᾷ διὰ γαμβρόν. Τοῦτο πράττει ἡ μήτηρ τῆς ὑποψηφίου κόρης πρῶτον μὲν, ὅπως μὴ ἐν ἀποτυχίᾳ ἐκτεθῇ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, καὶ δεύτερον, ὅπως φορτώσῃ τὴν κόρην αὐτῆς μὲ ὀλιγωτέραν προῖκα, ἐὰν μάλιστα ἐννοήσῃ ὅτι ὁ γαμβρὸς ὑπὸ σφοδροῦ κατελήφθη ἔρωτος πρὸς τὴν διαπραγματευομένην νεάνιδα. Ἐν τούτοις ἀφ' οὗ μετὰ πολλὰ ῥητὰ καὶ ἄρρητα κατορθώσῃ ἡ προξενήτρια νὰ λάβῃ τὸν λόγον τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς τῆς ὑποψηφίου κόρης, ἀναφέρει τὴν ὑπόθεσιν μετὰ τῆς αὐτῆς πλαγίας ἐπιδεξιότητος πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ ἐπιδόξου γαμβροῦ, καὶ ἀφ' οὗ λυθῇ καὶ τῆς προικὸς τὸ ζήτημα, ὁρίζεται ἡ ἡμέρα τῆς *ἀλλαγῆς τῶν δακτυλίων*. Σημειωτέον δὲ ὅτι καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν

διαπραγμάτευσιν καὶ ὁ νέος καὶ ἡ νέα ἀμυδρὰν τῶν ἐνεργουμένων ἔχουσιν ἰδέαν, ἀλλ' οὐδὲ ζητεῖται αὐτῶν ἡ γνώμη ἢ ἡ συγκατάθεσις. Ὅ,τι ἂν πράξωσιν οἱ γονεῖς πρέπει νὰ γείνῃ δεκτὸν ὑπ' αὐτῶν. Ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὥρισται νἀλλάξωσι τοὺς δακτυλίους, ὁ πατὴρ τοῦ γαμβροῦ μόνος, ἢ μετὰ δύο ἢ τριῶν συγγενῶν μεταβαίνει (τὴν ἑσπέραν πάντοτε) εἰς τῆς μελλονύμφου τὴν οἰκίαν. Ὑποδέχονται δὲ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ τῆς κόρης μετὰ καὶ ἄλλων συγγενῶν. Ἡ κόρη δὲ ἅμα ἐννοήσῃ ὅτι ἔρχεται ἐπὶ τῷ γνωστῷ σκοπῷ ὁ πενθερὸς, ἀποσύρεται, καὶ εἶτα μετὰ μικρὸν ἐπανέρχεται καὶ παρουσιάζεται καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν πενθερὸν, μετὰ πολλῆς ὅμως τῆς συστολῆς καὶ τῆς αἰδημοσύνης, οὐδὲ ὑψώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τῶν γονέων αὐτῆς ἢ τὸ τοῦ πενθεροῦ. Νεύει δὲ τότε εἰς αὐτὴν ἡ μήτηρ νὰ ἀσπασθῇ τὴν δεξιὰν τοῦ πενθεροῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Μετὰ τοῦτο ὁ πενθερὸς δίδωσι τοῖς γονεῦσι τῆς κόρης τὸν δακτύλιον, καὶ λαμβάνει παρ' αὐτῶν τὸν διὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τῇ νύμφῃ δὲ δίδωσι δῶρόν τι, καὶ λαμβάνει παρ' αὐτῆς μανδήλιον ἐκ τῶν καλλιτέρων. Μετὰ τὰς δοσοληψίας ταύτας, ὁ πενθερὸς μὲν εὔχεται τάδε: «Μὲ 'γειὰ καὶ μὲ χαρὰ, στερεωμένοι, νὰ μᾶς ζήσουν, καὶ καλὰ στέφανα»· οἱ δὲ γονεῖς τῆς κόρης ἀποκρίνονται: «Ἀμήν· νὰ μᾶς ζήσουν». Εἶτα δὲ ἡ νύμφη προσφέρει καρύκευμά τι μετὰ μέλιτος, καὶ οἶνον δι' ὅλους. Προπίνουσι δὲ τοῖς ἤδη μεμνηστευμένοις, τὴν αὐτὴν περίπου εὐχὴν ἐπαναλαμβάνοντες. Μετὰ μικρὸν δὲ ἀπέρχεται ὁ πενθερὸς μετὰ τῆς συνοδίας εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἀναγγέλλουσι τὰ τῆς ἀλλαγῆς τῶν δακτυλίων, εὐχόμενοι καὶ τῷ υἱῷ τὰ αὐτά. Ὁ δὲ υἱὸς ἀκούει μὲν τὰς εὐχὰς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αἰδοῦς καὶ συστολῆς, ἀποφεύγων μάλιστα τὴν συμβολὴν τῶν βλεμμάτων αὐτοῦ πρὸς τὰ τοῦ πατρός. Ἐνταῦθα κλείει τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ὅλης περὶ τὸν Γάμον ἐθιμοταξίας.

Β'.

Πρὸς τοὺς μεμνηστευμένους ἤδη ἄρχεται δηλουμένη καὶ ἀπὸ τῶν γονέων αὐτῶν καὶ ἀπὸ μέρους ὅλης τῆς κοινωνίας ἰδιαιτέρα εὔνοια. Καὶ ἡ μὲν μήτηρ τὸν υἱὸν αὐτῆς προσπαθεῖ πάντοτε περιποιημένον νὰ παρουσιάζῃ, καὶ βλέμματα προσηνῆ πρὸς αὐτὸν νὰ ῥίπτῃ, καὶ ἀκορέστως αὐτὸν ν' ἀγαπᾷ, καὶ εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ἀπαίτησιν νὰ ἐνδίδῃ.

Τὴν αὐτὴν δὲ περίπου συμπεριφορὰν καὶ ὁ πατὴρ δεικνύει, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ἐμφανοῦς πάντοτε, ὅπως σώζῃ ἀκόμη τὴν ἐπ' αὐτοῦ πατρικήν του ἐξουσίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Καὶ ἡ μεμνηστευμένη δὲ κόρη μεταβαίνει ἤδη εἰς ἄλλον τρόπον βίου. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς συγγενῶν ἰδιαιτέρα πρὸς αὐτὴν ἀγάπη νὰ δεικνύηται. Ψυχρὸς λόγος ἢ τρόπος ἀπότομος πρὸς ταύτην παύουσι πλέον. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν συγχωρικῶν αὐτῆς τὰ βλέμματα προσηνέστερα καὶ περιπαθέστερα πρὸς αὐτὴν ῥίπτονται. Ἡ ἐνασχόλησις δ' αὐτῆς περιορίζεται νῦν ἐντὸς τῆς οἰκίας, καὶ σπανιώτερον ἐκτελεῖ ἔξω τοῦ οἴκου ἐργασίαν. Ἀφόβως ἤδη πλέον φροντίζει ἐπαγωγικώτερον νὰ ἐνδύηται, καὶ κομψοτέρα νὰ φαίνηται, καί, γενικῶς εἰπεῖν, τῆς γυναικείας ματαιότητος τὰς μέχρι τοῦδε κεκρυμμένας ἀδυναμίας βαθμηδὸν νὰ ἀποκαλύπτῃ. Ἡ τοιαύτη δὲ τῆς νεάνιδος ἐκ τῆς πρότερον αἰδημοσύνης ἐκτροπὴ ἔχει βεβαίως καὶ λόγον δίκαιον. Διότι, ἀφ' ἧς ἐμνηστεύθη, ἐξῆλθε πλέον τῆς προτέρας ἀφανείας, καὶ ἐγένετο ἤδη ὁ σκοπός, πρὸς ὃν κατευθύνονται ἀπάσης τῆς κοινωνίας τὰ βλέμματα καὶ αἱ ἐπικρίσεις. Θέλει λοιπὸν νὰ ἀντιτάξῃ προσόντα, δι' ὧν καὶ τῆς κοινωνίας τὰς εὐφημίας νὰ προσελκύσῃ, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ γαμβροῦ στερρότερον νὰ ἐγκαθιδρυθῇ. Οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀντιτάττονται τρόποι. καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν πάντοτε σκοπόν.

Μετὰ τοὺς ἀρραβῶνας δὲν ἐπιτρέπεται τῷ μεμνηστευμένῳ ἤδη νεανίᾳ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς αὐτοῦ, οὐδὲ συνάντησις κατορθοῦται, διότι ἀμφότεροι ἀποφεύγουσι ταύτην. Ἂν δέ ποτε κατὰ τύχην τοιαύτη τις συντυχία συμπέσῃ, οὐδένα λόγον ἀνταλλάσσουσιν οἱ συναντηθέντες, ἀλλὰ μόνον βλέμματα αἰδήμονα καὶ αἰσχυντηλὰ πρὸς ἀλλήλους ῥίπτοντες, μετὰ ταχύτητος ἑκάτερος ἑκάτερον παρέρχεται, καὶ τοῦτο, διότι φοβοῦνται τῆς κοινωνίας τὰς ἀποδοκιμασίας. Ἐν τούτοις ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς στενώτερον καὶ ἀγαπητότερον συνδέει τὰς διὰ τοῦ δακτυλίου μόνον συνδεθείσας ἐκείνας καρδίας. Ἐκ τούτου δὲ ἀσχάλλοντες ἀναμένουσι τὸν ὡρισμένον ἐκεῖνον χρόνον, καθ' ὃν ἀκορέστως μέλλουσι νὰ ἐκραγῶσι τὰ ἐν ταῖς καρδίαις ἀμφοτέρων ὑποβράζοντα ἐκεῖνα τῆς γνησίας καὶ ἀδόλου ἀγάπης αἰσθήματα.

Ἡ ὡρισμένη τῆς τελετῆς τῶν Γάμων Κυριακὴ ἐπέρχεται, καὶ ἑκατέρωθεν ἡ πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῶν παρασκευὴ ἄρχεται. Τὴν πέμ-

πτην τῆς τελευταίας τῶν ἀρραβώνων ἑβδομάδος ὁ γαμβρὸς προσκαλεῖ τινας τῶν συγγενῶν αὐτοῦ καὶ φίλων, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς δάσος τι καὶ κόψωσι τὰ ἀπαιτούμενα ξύλα πρὸς κατασκευὴν τῶν διὰ τὸν Γάμον φαγητῶν. Οὗτοι συνέρχονται ἀπὸ πρωίας εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ φέροντες ἕκαστος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ ζῷόν του. Ἀφ' οὗ δὲ προαριστήσωσιν, ἀπέρχονται, διὰ πυροβολισμῶν προπεμπόμενοι. Περὶ τὴν ἑσπέραν δὲ ἐπανέρχονται φέροντες τὰ ξύλα καὶ δι' ἑτέρων πυροβολισμῶν χαιρετιζόμενοι. Εἶτα παρακάθηνται εἰς παρεσκευασμένην τράπεζαν, τρώγουσι, καὶ, προπιόντες τοῖς μελλονύμφοις, ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια. Τὴν ἐπαύριον δὲ παρασκευὴν ἐξέρχεται ἐκ τῆς οἰκίας τῆς μεμνηστευμένης κόρης δεκαπενταετὲς κοράσιον, ἔχον πατέρα καὶ μητέρα, καὶ φέρον ἐν καλαθίσκῳ τὰ λεγόμενα *καλέσματα*. Ταῦτα δὲ συνιστάμενα ἐξ ὀλίγων γαρυφάλων μετὰ κινναμώμου καὶ ζαχαρωτῶν, ἀνὰ ὀλίγα ἐντὸς τεμαχίου χάρτου ἐντετυλιγμένα, προσφέρονται ὑπὸ τοῦ κορασίου εἰς ἑκάστην τῶν ὡρισμένων οἰκογενειῶν. Πρὸς ταύτας προσφέρον τὸ κάλεσμα τὸ κοράσιον λέγει: « Εἴσθε καλεσμένοι εἰς τὸν Γάμον »· καὶ εἶτα ἀπέρχεται. Τῇ ἐπαύριον δὲ τῷ Σαββάτῳ αἱ προσκληθεῖσαι γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια ἀπὸ πρωίας προσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν ἑκάστη ἐντὸς μανδηλίου ἔρια, ὅπως χρησιμεύσωσιν, ἵνα γεμισθῶσι τὰ προικία, ἤτοι τὰ ἰδίαις χερσὶ τῆς νύμφης ἐξυφανθέντα μάλλινα ὑφάσματα, καὶ σχηματισθῶσιν εἰς στρώματα, προσκεφαλίδας καὶ προσκεφάλαια. Τὴν ἐργασίαν δὲ ταύτην ἐκτελοῦσιν αἱ προσκληθεῖσαι γυναῖκες ᾄδουσαι διάφορα τραγούδια, ὧν ἡ ἔννοια εἶνε σχετικὴ πάντοτε πρὸς τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν νεονύμφων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπιτελεσθῇ ἡ ἐργασία αὕτη, ἐξαπλοῦνται πάντα τὰ προικία ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκίας, καὶ τότε μία τῶν γυναικῶν ῥίπτει καὶ κυλίει ἐπὶ τῶν προικίων τούτων παῖδα ἄρρενα, ἔχοντα πατέρα καὶ μητέρα.

Μετὰ τοῦτο δὲ παρατίθεται τράπεζα, *τάβλα* καλουμένη, καὶ τοιαύτη τις ἀληθῶς εἶνε· διότι ἐπὶ σανίδων, κατὰ μῆκος τεθειμένων, παρατίθενται τὰ φαγητὰ, ἑκατέρωθεν δὲ καθήμεναι αἱ γυναῖκες ἄρχονται χανδὸν τρώγουσαι. Ἀφ' οὗ δὲ φάγωσι καὶ πίωσιν, ἄρχονται τραγῳδοῦσαι καὶ πίνουσαι τὰ λεγόμενα *γεμάτα* εἰς ὑγείαν τῶν μελλονύφων. Ἡ ἐγχώριος δὲ μουσικὴ παρακολουθεῖ κατ' ἐναλλαγὴν τὰ ᾄσματα αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν μολπὴν ταύτην ἄρχεται ἡ ὀρχηστὺς,

τα ἀναθήματα ταῦτα τῆς δαιτός. Περὶ τὴν ἑσπέραν αἱ μὲν ὕπανδροι γυναῖκες ἀνέρχονται ἑκάστη εἰς τὰ ἴδια, τὰ δὲ κοράσια παραμένουσιν ὅπως μετὰ τῆς νύμφης λουσθῶσι, καὶ εἶτα βάλωσι τὴν λεγομένην *κινᾶν*. Εἶνε δὲ ἡ κινᾶ χρῶμά τι ἐρυθρὸν, ἐκ ῥίζης τινὸς κατασκευαζόμενον· διὰ τοῦ χρώματος τούτου καὶ ἡ νύμφη καὶ τὰ κοράσια ἀλείφουσι τὴν κόμην αὐτῶν, τοὺς ἔξω ἁρμοὺς τῶν χειρῶν καὶ τοὺς ὄνυχας.

Μετὰ τὴν μεσημβρίαν δὲ τοῦ Σαββάτου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ ἀφ' οὗ ὑπὸ τὰ εὐφρόσυνα ᾄσματα τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ τυμπάνου σφάξωσι τόσους τράγους ἢ κριοὺς ὅσοι νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς ἄφθονον ἑστίασιν τῶν εἰς τὸν Γάμον προσκληθησομένων συμποτῶν, παραδίδουσι τούτους εἰς ἕνα ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, ὃν προσδιορίζουσιν ὡς μάγειρον. Οὕτω δὲ περατοῦνται αἱ προπαρασκευαστικαὶ τοῦ Γάμου ἐργασίαι.

Τῇ ἐπαύριον δὲ Κυριακῇ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τῶν πρωτεξαδέλφων τοῦ γαμβροῦ, ἔχων πατέρα καὶ μητέρα, μετὰ καὶ ἄλλων φίλων καὶ συγγενῶν μέχρις ἓξ τὸν ἀριθμὸν, παραλαβόντες τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου φυλαττομένην σημαίαν, προσαρτῶσι παρὰ τὸ αἰχμηρὸν μέρος τοῦ κονταρίου αὐτῆς μανδήλιόν τι εὐχρώματόν τε καὶ ποικίλον, ὅπερ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτο στέλλεται ὑπὸ τῆς νύμφης. Εἰς τὴν ξυλίνην δὲ αἰχμὴν τῆς σημαίας διαπερῶσι καὶ μῆλον, ἂν τύχῃ νὰ εὑρεθῇ. Εἶτα ἀναχωροῦντες πάντες ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ, καὶ ὑπὸ τῆς ἐγχωρίου μουσικῆς παρακολουθούμενοι, ἐπισκέπτονται πάσας ἐκείνας τὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἐσημειώθησαν ὅπως προσκληθῶσιν εἰς τὸν Γάμον. Εἰς τὴν οἰκίαν δὲ μιᾶς ἑκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων σταματῶντες λέγουσιν : Εἴσθε προσκεκλημένοι εἰς τὸν Γάμον· καὶ εἶτα ἀπέρχονται. Συνήθως δὲ προσκαλοῦνται ἅπασαι αἱ τὸ χωρίον συγκροτοῦσαι οἰκογένειαι, ἐκτὸς ἐκείνων μόνον, αἵτινες πενθοῦσιν. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν οἰκογενειῶν ἐχθρικῶς διάκειται πρὸς τοῦ γαμβροῦ τὴν οἰκογένειαν, καὶ αὕτη προσκαλεῖται· καὶ ἡ πρόσκλησις δὲ αὕτη εἶνε τὸ σημεῖον τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς συμφιλιώσεως· διότι ὁ γαμβρὸς ἐπιθυμεῖ τῆς ὑπερβαλλούσης αὐτοῦ χαρᾶς νὰ μετάσχωσι καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ περατωθῇ τῆς ὅλης κώμης ἡ εἰς τοὺς Γάμους πρόσκλησις, μεταβαίνουσι τελευταῖον οἱ *καλεσταὶ* εἰς τοῦ παρανύμφου τὴν οἰκίαν. Τοῦτον δὲ παραλαβόντες καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν τιθέμενοι, συνοδεύουσι, τῷ αὐλῷ καὶ τῷ τυμπάνῳ περιηχού-

μενον, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ἀμέσως δὲ τὸν γαμβρὸν ἐπὶ ξυλίνου κυλινδροειδοῦς ὑδροφόρου ἀγγείου, βαρελίου καλουμένου, καθίζουσι, καὶ εἷς τῶν νέων, ἔχων πατέρα καὶ μητέρα, ξυρίζει αὐτὸν, παιανιζούσης τῆς ἐγχωρίου μουσικῆς. Ἀφ' οὗ δὲ ξυρισθῇ, ἡ κόμη αὐτοῦ στρέφεται διὰ τοῦ κτενίου ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτοῦ, καὶ προσέρχεται τότε ὁ πατὴρ τοῦ γαμβροῦ, ἢ ἂν μὴ ἔχῃ τοιοῦτον, ὁ πρῶτος αὐτοῦ θεῖος ἢ ὁ δεύτερος, καὶ ἀφ' οὗ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τρὶς οὗτος ῥαντίσῃ τὸν γαμβρὸν διὰ τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἐμπεριέχεται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ὑποβασταζομένῳ χαλκίνῳ δοχείῳ, καὶ τρὶς αὖθις τὴν κόμην αὐτοῦ κτενίσῃ, στηρίξας ἐγκάθετον τὸ κτένιον ἐντὸς τῶν τριχῶν αὐτοῦ, ἀπέρχεται ῥίπτων καὶ νόμισμά τι ἐν τῷ ὕδατι ἀργυροῦν ἢ χαλκοῦν. Τὸ αὐτὸ δὲ κατὰ τὴν τάξιν καὶ τῆς συγγενείας καὶ τῆς ἡλικίας καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς καὶ οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων ἐπαναλαμβάνουσι. Μετὰ τὸ πέρας καὶ τοῦ ἐθίμου τούτου τινὲς τῶν νέων ἄραντες τὸν γαμβρὸν μετὰ τοῦ ἐφ' οὗ κάθηται βαρελίου, φέρουσιν αὐτὸν πρός τι ἑρμάριον, ἢ ἄλλην τινὰ τρώγλην τῆς οἰκίας, ὅπου, ἐκεῖνος ἐναποτίθησι τὸ ἀγγεῖον ἐκεῖνο μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ εἶτα ἀφεθεὶς ἀπέρχεται ἵνα *στολισθῇ*. Μεταξὺ δὲ αὐτοῦ στολιζομένου οἱ νέοι σχηματίσαντες χορὸν χορεύουσιν εἴτε ἐκτὸς εἴτε ἐντὸς τῆς οἰκίας. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ γαμβρὸς στολισθῇ, ἀσπάζεται τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ εἶτα ἀπέρχονται πάντες εἰς τῆς νύμφης τὴν οἰκίαν, διὰ πυροβολισμῶν προπεμπόμενοι. Κατὰ τὴν πορείαν δὲ ταύτην οἱ μὲν ἱερεῖς προηγοῦνται, παρέπονται δὲ ὁ παράνυμφος μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, καὶ παρακολουθοῦσιν οἱ λοιποὶ προσκεκλημένοι πάντες. Ἤδη δὲ τῶν μουσικῶν ὀργάνων ὁ βρόμος βακχικώτερος ἀκούεται, καὶ εἰς τῆς συνοδίας ὅλης τὰ πρόσωπα φαιδρότης διαλάμπει, καὶ πάντες τῆς χαρᾶς φαίνονται μετέχοντες. Πλησιάσαντες δὲ εἰς τῆς νύμφης τὴν οἰκίαν, χαιρετίζονται διὰ πυροβολισμῶν ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῆς, πρὸς οὓς ἀντιπυροβολοῦσί τινες τῶν τῆς συνοδίας τοῦ γαμβροῦ. Εἰσερχομένους δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ὕπανδρος γυνὴ παρὰ τὴν θύραν ἱσταμένη ῥαίνει πάντας διὰ μίγματος καρπῶν ὀρυζίου, σίτου, ἐνίοτε δὲ καὶ σταφίδος· καὶ ἀπὸ τῶν στομάτων πάντων ἠχηρότατα καὶ διαπεραστικώτατα ἀκούεται τὸ «καλῶς σᾶς ηὕραμεν!» καὶ τὸ «καλῶς ὁρίστε!» Μετὰ μικρὸν δὲ, ἀφ' οὗ παῖς, ἔχων πατέρα καὶ μητέρα, κομίσῃ ὕδωρ ἐντὸς

ξυλίνου βαρελίου ἐκ τῆς κρήνης τοῦ χωρίου, ὅστις διατάσσεται νὰ φέρῃ αὐτὸ *ἀμίλητον*, ἤτοι χωρὶς νὰ εἴπῃ λόγον εἰς μηδένα κατὰ τὴν ἐπάνοδον, οἱ ἱερεῖς θέτουσιν ἐπὶ τῆς ξυλίνης ταύτης ὑδρίας πλαστήριον καὶ ἐπ' αὐτοῦ μανδήλιον καινουργὲς καὶ πολυποίκιλον, καὶ εἶτα ἐπ' αὐτοῦ τὰ τῆς θρησκείας σύμβολα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἄρτον, προσφορᾶς σχῆμα ἔχοντα, ἄνευ ὅμως τῆς σφραγῖδος, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐντέμνονται τρία τρίγωνα, ἅτινα καταλλήλως χαραχθέντα σχηματίζουσι μέγα τρίγωνον, οὕτω: $_{\Delta}{}^{\Delta}{}_{\Delta}$. Κάτωθεν δὲ ὑπὸ τὸ πλαστήριον τίθεται οἰνοδόχον ἀγγεῖον ξύλινον, κυκλοτερὲς σχῆμα ἔχον, καὶ ἐπὶ τεσσάρων ἐξοχῶν, ἐξαρτημάτων τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου ὡσεὶ ποδῶν ἱστάμενον, ἄνω δὲ μικρὸν ξύλινον σωλῆνα ἔχον μετὰ πώματος ξυλίνου καὶ ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀγγείου ἀποπεφυκότα, ἐξ οὗ ἐκρέει ὁ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ ἀγγείου οἶνος. Τὸ ἀγγεῖον δὲ τοῦτο καλεῖται κοινῶς *τσίτσα* ἢ *τσαΐτρα*. Τοῦτο δὲ τίθεται ἐκεῖ πλῆρες οἴνου, εἰς τοῦ μυστηρίου τὴν ἐκτέλεσιν χρησιμεύσοντος. Ὅταν δὲ θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, κεράννυται ἐν φιάλῃ ἀπὸ τοῦ ἀγγείου ἐκείνου ὁ οἶνος, καὶ ῥίπτονται ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα ἐξ ἄρτου τρίγωνα, ὧν τὸ πρῶτον ὥρισται διὰ τὸν γαμβρὸν, τὸ δεύτερον διὰ τὴν νύμφην καὶ τὸ τρίτον διὰ τὸν παράνυμφον. Μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν δὲ τοῦ μυστηρίου πάντες οἱ συγγενεῖς ἀσπάζονται πρῶτον μὲν τοὺς στεφάνους, οἵτινές εἰσι συμπεπλεγμένοι εἰς κωνοειδὲς σχῆμα ἀπὸ κλωνίσκων κλήματος ἀμπέλου, ἐντὸς χρυσοχάρτου ἐντετυλιγμένων, εἶτα δὲ τοὺς νεονύμφους. Ἡ πενθερὰ δὲ ῥίπτει ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὦμον τοῦ γαμβροῦ φάρος δίπλακος (*δίμιτον*), ὅπερ *μπόλια* (ἐμβόλιον) καλεῖται, ἢ ποικιλοχρώματον μανδήλιον. Μία δὲ ἐκ τῶν θείων τῆς νύμφης εἴθισται νὰ δίδῃ ῥάπισμα ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ γαμβροῦ ἰσχυρόν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τοῦ ῥαπίσματος ε ς ἐκ τῶν ἐξαδέλφων τοῦ γαμβροῦ φυλάττει αὐτὸν προασπίζων τὰς παρειὰς αὐτοῦ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ ὀξὺ πρὸς τὴν θείαν βλέπων, μὴ ἐξαπατήσασα αὐτὸν κατενέγκῃ τὸ ῥάπισμα. Καθ' ὃν δὲ χρόνον γίνεται τὸ *φίλημα* τῶν *στεφάνων*, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, παραλαβόντες τὰ προικία, φορτώνουσιν αὐτὰ ἐπὶ ἵππων, ἀπὸ τῆς χαίτης τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀνὰ ἓν μανδήλιον ποικιλοχρώματον, ἅπερ ὡς δῶρα δίδονται ἐκ τῆς νύμφης, καὶ τὰ ὁποῖα λαμβάνουσιν οἱ τὴν παραλαβὴν τῶν προικίων ἐπιτετραμμένοι. Περατωθέντος δὲ καὶ τοῦ *στεφανοφιλήματος*, παραλαμβάνεται ἡ

νύμφη ὑπὸ τοῦ παρανύμφου, καὶ ἐξέρχονται. Ἅμα δὲ ἡ νύμφη καταβῇ, ὁ γαμβρὸς προπορευόμενος στρέφει καὶ *ῥαίνει* τὴν νύμφην διὰ κερμάτων ἀργυρῶν ἢ καὶ χαλκίνων, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται προπορευομένων τῶν προικίων, ἑπομένων τῶν νυμφίων μετὰ τοῦ παρανύμφου καὶ τῶν συγγενῶν, τῶν ἐγχωρίων μουσικῶν ὀργάνων ἠχηρότερον περιηχούντων αὐτούς, καὶ παρακολουθούντων τῶν λοιπῶν προσκεκλημένων. Εἰς τὴν οἰκίαν δὲ τοῦ γαμβροῦ ἀφικόμενοι, χαιρετίζονται ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ δι' ἀλλεπαλλήλων πυροβολισμῶν, ὅτε αὖθις τὸ «καλῶς ἤλθετε» καὶ τὸ «καλῶς σᾶς ηὕραμεν» μεγαλοφωνότερον ἀκούεται. Φθάσαντες δὲ εἰς τὴν θύραν οἱ νυμφίοι ἵστανται, καὶ μία γυνή, ἢ κόρη, ἀδελφὴ τοῦ γαμβροῦ ἢ συγγενὴς κρατοῦσα ἀγγεῖον μετὰ μέλιτος, πλησιάζει τοῦτο εἰς τὴν νύμφην. Αὕτη δὲ λαβοῦσα διὰ τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς ἐκ τοῦ μέλιτος, σχηματίζει σταυρὸν ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας, καὶ εἰς τοὺς δύο παραστάτας, τὸ δὲ κατώφλιον ἀλείφει ἁπλῶς. Ἔπειτα διὰ μανδηλίου, εἰς μῆκος συνεπτυγμένου, συμπεριλαβοῦσα ἀμφοτέρους τοὺς νυμφίους κατὰ τὴν τραχηλικὴν χώραν, σύρει αὐτοὺς ἔνδον τῆς οἰκίας, οἵτινες προσέχουσι νὰ ἔμβωσιν ἀδιασπάστως. Εἰσελθόντες δὲ ἵστανται ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκίας πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένοι, ἐπὶ τῶν κεφαλῶν δ' αὐτῶν τίθενται αὖθις οἱ στέφανοι, καὶ κατὰ τάξιν ἅπαντες οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ἀσπάζονται τοὺς στεφάνους. Μετὰ τοῦτο δύο ἢ τρεῖς τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ φέροντες οἱ μὲν εἰς τὰς χεῖρας ἀγγεῖα πλήρη μέλιτος, οἱ δὲ σῦκά τε καὶ οἶνον, προσφέρουσι τοῖς προσκεκλημένοις πᾶσιν· οὗτοι δὲ τοῖς δακτύλοις λαμβάνοντες τὸ μέλι και γευόμενοι, εὔχονται τοῖς νεονύμφοις εὐτεκνίαν καὶ εὐζωΐαν. Εἶτα τρέπονται εἰς τὸν ἐγχώριον χορὸν μέχρις ἑσπέρας ἐπορχούμενοι. Μετὰ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου δύο ἢ τρεῖς τῶν στενῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, παραλαβόντες τὰ μουσικὰ ὄργανα, μεταβαίνουσιν εἰς τὰς οἰκίας ἐκείνων οἵτινες ὡς στενοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι θὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸ συμπόσιον, καὶ προσκαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἑστίασιν. Ἐν τῇ ἑστιάσει δὲ ταύτῃ τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ παράνυμφος. Εἶτα δὲ παρακάθηνται κατὰ τάξιν τῆς συγγενείας καὶ τῶν πρεσβείων οἱ ἐπίλοιποι συμπόται, καὶ ἄρχονται τοῦ δείπνου.

Μεταξὺ δ' αὐτῶν ἐσθιόντων, πρῶτος πάντων ὁ πρεσβύτερος τῶν ἱερέων πληρώσας ἄχρι στεφάνης ποτήριον οἴνου, πάντων στραφέντων

πρὸς τὸν ἱερέα καὶ σιωπησάντων, χαιρετᾷ ὡς ἑξῆς· « Πίνομεν τὸ » παρὸν ποτήριον εἰς ὑγείαν, εὐτυχίαν καὶ εἰς πολυχρονισμὸν τῶν » νεονύμφων· 'γειά των καὶ χαρά των, νὰ ζήσουν κ' οἱ κουμπάροι » των· στερεωμένοι! καὶ μὲ τέκνα! » Τὸ αὐτὸ δ' ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ δεύτερος τῶν ἱερέων.

Ἔπειτα δὲ ὁ παράνυμφος λαβὼν καὶ αὐτὸς πεπληρωμένον οἴνου ποτήριον, χαιρετᾷ ὡς ἑξῆς· « Διὰ τὸν ὁρισμόν, ὅπου ὥρισεν ὁ δέσπο- » τας, τὸ πίνομεν τὸ παρὸν ποτήριον εἰς ὑγείαν καὶ εἰς πολυχρονι- » σμὸν τῶν νεονύμφων· 'γειά των καὶ χαρά των, νὰ ζήσουν· στε- » ρεωμένοι! »

Τὸν χαιρετισμὸν δὲ τοῦτον ἀφ' οὗ πάντες ἐπαναλάβωσιν οἱ συνδαιτυμόνες, ἄρχονται ὕστερον πίνοντες τὰ λεγόμενα *γεμάτα*. Τὰ δὲ ἐγχώρια μουσικὰ ὄργανα παίζουσι δι' ἕνα ἕκαστον ᾆσμα ὑπὸ τοῦ πίνοντος προσδιοριζόμενον, ὅστις καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ παίζοντος τὸν αὐλὸν ἐπικολλᾷ ἀργυροῦν τι νομισμάτιον. Οὕτω δὲ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου εὐωχούμενοι, ἀπέρχονται ὕστερον, καὶ σιγὴ ἀμέσως διαδέχεται τὸν πολὺν ἐκεῖνον τάραχον καὶ τὴν ἀδολεσχίαν. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἀφ' οὗ εὑρεθῶσιν ὡς προσήκει τὰ παρθένια, ὁ γαμβρὸς μετὰ τῆς νύμφης πολὺ φαιδροὶ καὶ ὑπερήφανοι ἑτοιμάζονται ὅπως ἐκπληρώσωσι τὰ λεγόμενα *ἐπιστρόφια*, ἤτοι μεταβῶσιν εἰς τῆς νύμφης τὴν οἰκίαν, καὶ μετόχους τῆς ἑαυτῶν χαρᾶς καὶ ὑπερηφανίας ποιήσωσι καὶ τοὺς γονε ς αὐτῆς.

Ἐπανελθόντες δὲ περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὰ ἴδια, εὑρίσκουσι παρατεθειμένην τράπεζαν, ἥτις γίνεται κυρίως διὰ τὸν παράνυμφον, εἰς τιμὴν τοῦ ὁποίου παρακάθηνται τῇ τραπέζῃ καὶ οἱ στενώτεροι τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ. Τοῦτο δὲ ἐπαναλαμβάνεται ἐνίοτε καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναλόγως τῆς περιωπῆς τοῦ γαμβροῦ. Ἤδη πλέον θεωρεῖται περαιωμένη ἡ τοῦ γάμου τελετή. Τὸ μόνον δὲ καθῆκον, ὅπερ ἀπὸ τοῦδε ὑπολείπεται νὰ ἐκτελέσῃ ἡ νύμφη εἶνε ὅτι ὀφείλει ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας νὰ ἀσπάζηται τὴν χεῖρα παντός, ὅστις ἤθελεν ἐπισκεφθῇ τοὺς νεονύμφους ἢ ἤθελε συναντήσει τὴν νύμφην καθ' ὁδόν.

Ἀπὸ τοῦδε δὲ ὅ τε ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ βιοῦσιν ἐν ἀμοιβαίᾳ ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ, ὅλως εἰς τὴν κατάρτισιν οἴκου εὐτυχοῦς καὶ εὐδαίμονος ἀφοσιούμενοι, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους συζυγικὴν πίστιν εὐλαβέστατα φυλάττοντες. Οὕτω δὲ βιοῦντες, διατελοῦσι πάντῃ ἀπηλλαγμένοι τῶν

πικριῶν ἐκείνων, αἵτινες κατατρύχουσι σήμερον τὸν βίον τῶν συζύγων ἐν ταῖς πόλεσιν. Ὅθεν γάμος κράτιστος καὶ ἄριστος εἶνε τότε, κατὰ τὸν ποιητήν·

. . ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή. . . . . . .

ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΥΒΟΙΑΣ

[Χωρίον Γούβαις].

1.

Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τὸ βουβάλι.

Τὸν Κωνσταντῖνο ζέψανε μὲ τἄγριο βουβάλι,
Νὰ κουβαλήσουν μάρμαρα 'πὸ τὸ μαρμαροβοῦνι,
Νὰ φκιάσουν τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ τὸ μέγα μοναστῆρι
Μὲ τετρακόσσα δυὸ κελλιά, μ' ἑξῆντα δυὸ καμπάναις,
Κάθε κελλὶ καὶ σήμαντρο, κάθε κελλὶ καὶ διάκος.
α - Ἀγάλι' ἀγάλι, Κωνσταντῆ, μὴ σπάσῃς τὸ βουβάλι·
Τὶ τὸ βουβάλι ἔχει φλουριὰ καὶ σὺ δὲν ἔχεις γρόσσα,
Ὁπού εἶνε λάσπαις καὶ νερὰ νὰ πάῃ τὸ βουβάλι
Κι' ὁπού εἶνε τόπος πετρωτὸς νὰ πάῃ ὁ Κωνσταντῖνος.

2.

Τὸ νυχτέρι.

—Ποῦ πᾷς, Λενίτσα, μοναχὴ τώρα τὸ βράδυ - βράδυ;
—Πάω 'ςτὴ θειά μου τὴν καλὴ νὰ πά' νὰ νυχτερέψω
Νὰ νέσω τὴν τουλπίτσα μου καὶ νά τηνε ξενέσω,
Νὰ φκιάσω μπόλιαις δώδεκα, μαντήλια δεκαπέντε,

Νὰ φκιάσω καὶ τοῦ σκστικοῦ μεταξωτὸ ζουνάρι,
Γιατ' ἔχω πεθερὸ παπᾶ κι' ἄντρα γραμματισμένο
Κι' ἀντράδερφο γιανίτσαρη, παίρνει τὰ παλληκάρια.

3.

Ἡ παληόβαρκα.

Θελὰ καταίβω 'ς τὸ γιαλὸ, κάτω 'ς τὸ περιγιάλι,
Ποὺ κάνουν τὸ μεσαφερὲ καὶ τὴ γλυκειὰ κουβέντα.
Καΐκια ψιάχουν γιὰ νὰ βροῦν πέρα γιὰ νὰ περάσου.
Παίρνουν τὴν ἄκρη τὸ γιαλὸ, τὴν ἄκρη τὸ θαλάσσι
Καὶ βρίσκουν μιὰ παληόβαρκα καὶ παληοχαλασμένη,
Καὶ ὅλοι μέσα μπήκανε πέρα γιὰ νὰ περάσουν.
'Σ τὴ μέση ἀπὸ τὴ θάλασσα, 'ς τὴ μέση τοῦ πελάγου
Τοὺς παίρνει ἀέρας 'πὸ μπροστὰ, σπιλάδα κι' ἀπὸ πίσω,
Σπιλάδ' ἀπὸ τὰ δυὸ πλευρὰ, μπαίνει τὸ κῦμα μέσα.
Γιομίζ' ἡ θάλασσα πανιὰ κ' ἡ ἄκρη παλαμάρια
Καὶ ὅλα τὰ ῥιζόσπηλα γιομίζουν παλληκάρια.

4.

Ἡ Δήμαινα.

Βουνὰ, νὰ μὴ χιονίσετε, κάμποι, μὴν παχνιστῆτε,
Καὶ σεῖς, κρυοβρυσούλαις μου, νὰ μὴν κρουσταλλιαστῆτε,
Καὶ σεῖς, παλληκαράκια μου, ζωστῆτ' ἀρματωθῆτε,
Βάλτε τὰ φέσια ῥούχινα καὶ τὰ σπαθι' ἀσημένια,
Νὰ πᾶμε νὰ πατήσουμε τὸ Δῆμο τὸν Τσελέπη,
Νὰ πάρουμ' ἄσπρ' ἀμέτρητα, φλουριὰ μὲ τὸ λιτσέκι.
—Δήμαινα, ποῦ εἰν' ὁ ἄντρας σου καὶ ποῦν' ὁ καπετᾶνος;
—Δῆμος, παιδιά μ', δὲν εἶν' ἐδῶ, πάει νὰ τραγομαζώξῃ.
—Βάλτε τὰ ξύλα 'ς τὴ φωτιὰ, τὸ λάζο 'ς τὸ τηγάνι,
Νὰ κάψωμε τὴ Δήμαινα νὰ μαρτυρήσ' τὸ Δῆμο.

5.

Ὁ ταμπουρᾶς.

Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ τραγουδεῖ τὴ νύχτα μὲ φεγγάρι;
Ξυπνάει τὰ ἐννιὰ χωριὰ, τὰ δέκα βιλλαέτια,
Ξυπνάει καὶ μιὰ καλόγρηα 'πὸ μέσ' ἀπ' τὸ κελλί της.
Τσαλαπατᾷ τὰ ροῦχά της καὶ διώχνει τὸ σταυρό της.
—Σύρε, σταυρέ μ', 'ς τὴν ἐκκλησιὰ, σύρε 'ς τὸ μοναστῆρι
Κ' ἐγὼ θὰ πάω νὰ παντρευτῶ νὰ πάρ' ἄντρα λεβέντη,
Γιὰ νὰ βαρῇ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὸ καραντουζένι.
—Βάρει, καϋμένε ταμπουρᾶ, καὶ σὺ καραντουζένι
Κι' ἂν δέν την φέρῃς 'ς τὸ πλευρὸ, κάνω σε δυὸ κομμάτια.

6.

Τὸ μαντῆλι.

Ἀνάμεσα 'ςὲ δυὸ βουνὰ ποὖνε μιὰ κρύα βρύσι,
Μὰ 'κεῖ ἔσκυψα νὰ πιῶ νερὸ, νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω.
Μοὔπεσε τὸ μαντῆλί μου τὸ χρυσοκεντημένο
Μὲ τετρακόσσα δυὸ φλουριὰ, μ' ἑξῆντα δράμια μόσκο.
Δὲν κλαί' ὁ μαῦρος τὰ φλουριὰ, δὲν κλαίω καὶ τὸ μόσκο,
Μόν' κλαίω τὸ μαντῆλί μου τὸ βαρυξομπλιασμένο.
Πέντε δασκάλαις τὸ κεντοῦν καὶ δέκα τὸ ξομπλιάζουν
Καὶ μιὰ μικρὴ τῆς ἔλεγε, στέκει καὶ τῆς διατάζει·
—Ἡ μιὰ κεντᾶτε τὸν ἀητὸ κ' ἡ ἄλλη τὸν πετρίτη.

7.

Τὸ κοριτσάκι.

Τώρα τὸ βραδὺ βραδάκι
Παίρνω ἕν' ἀνηφοράκι

Καὶ βρίσκω̃να κοριτσάκι
Ἄλυκο γαρουφαλάκι.
Κάθομαι καί το ρωτάω
Ἐσὰν καλά τί ξαπατάω.
— Πές μου, κόρη μ', ποῦ κοιμᾶσαι
Κι' ἀπὸ μένα μὴ φοβᾶσαι.
— Ἐ τὸν πυργάκι μου κοιμοῦμαι,
Καὶ κανέναν δὲ φοβοῦμαι.

8.

Τάντρειοχόρταρο.

Ὄντας νὰ βρέξῃ τὴν αὐγὴ χορτάρι δὲ φυτρώνει,
Φυτρώνει τάντρειοχόρταρο, τὸ τρῶν ἀντρειωμένοι,
Τὸ τρῶν τὰ 'λάφια καὶ ψοφοῦν, τἀρκούδια καὶ 'μερεύουν
Κι' ὅσαις μαννάδες τό 'φαγαν καμμιὰ παιδὶ δὲν κάνει.
Ἄν τό τρωε κ' ἡ μάννα μου, ἄθελε μή με κάνῃ.
Ἐσάν μ' ἔκανε, τί μ' ἤθελε; 'σὰν μ' ἔχει τί με θέλει;
Ξένοι πλένουν τὰ ροῦχά μου, ξένοι τὴ φορεσιά μου,
Τὰ πλυένουν μιὰ, τὰ πλυένουν δυὸ, τὰ πλυένουν τρεῖς καὶ πέντε,
Ἀπὸ τῆς πέντε κ' ὕστερα τὰ ρίχνουν 'ς τὸ σοκάκι·
— Πάρε, ξένε μ', τὰ ροῦχα σου, πάρε τὴ φορεσιά σου!

9.

Ὁ Δῆμος.

Αὐτὰ τὰ μάτια σ' τὤμμορφα, μωρ' Δῆμό μου,
Τὰ φρύδια τὰ γραμμένα.
Αὐτὰ μὲ κάνουν κι' ἀρρωστῶ, μωρ' Δῆμό μου,
Μὲ κάνουν καὶ πεθαίνω.
Πάρε τὸ τουφεκάκι σου, μωρ' Δῆμό μου,
Καὶ σύρε 'ς τὸ κυνῆγι.

Κιᾶν βρῇς περδίκια σκότωσ' τα, μωρ' Δῆμό μου,
Τριγόνια βάρεσέ τα.
Ἂν εὕρῃς καὶ τὸν ἄντρα μου, μωρ' Δῆμό μου,
Ῥῆξε καὶ σκότωσέ τον.

10.

Ἡ φυλλάδα.

Τὴν ἄμμον ἄμμο 'πάαινα καὶ βρίσκω μιὰ φυλλάδα
Καὶ 'ς τὸ γιαλὸ τὴν 'πέταξα καὶ γίνηκε φεργάδα.
Σὰν πᾷς φεργάδα μου, 'ς τὴ Χιὸ καὶ μάσῃς τὰ πανιά σου,
Χαιρέτα τὴν ἀγάπη μου, ποῦνε 'ς τὴ γειτονιά σου!

11.

Τὸ χελιδόνι.

Ἀγαπῶ 'να χελιδόνι,
Κ' ἡ μαννοῦλά του μαλλώνει
Καὶ τὸ χελιδόνι λέει,
Νάν τἀκούῃ κανεὶς νὰ κλαίῃ.
— Ἂν πεθάνω 'ς τὸ σοκάκι
Νά μ' ἀφίσετε λιγάκι,
Νἄρθουν οὗλοι νά με ἰδοῦνε
Κι' οὗλοι νά με λυπηθοῦνε,
Νἄρθῃ κ' ἡ δική μου ἀγάπη
Νά με λυπηθῇ λιγάκι.

12.

Ὁ Γιάννης.

Γιάννης φυλάει πρόβατα, Γιάννης φυλάει γίδια.
Κ' ἐκεῖ 'π' τὰ καλοβόσκαε 'ς ἕνα κοντὸ λακκάκι

Οἱ κλέφταις τὸν ἐβίγλαγαν ἀπὸ τὸ καραοῦλι.
Ψιλὴ φωνὴ τοῦ δώκανε ὅσο κἰᾶν ἐμποροῦσαν.
—Γιάννη μου, δέσε τὰ σκυλιὰ καὶ δέσε τὰ λιοντάρια
Μὰ Γιάννης 'ναπιστεύτηκε 'σὰν Χριστιανὸς ὁποὖνε.
Πιάνει καὶ δένει τὰ σκυλιά, δένει καὶ τὰ λιοντάρια.
Κ' οἱ κλέφτες τὸν ἐπιάσανε, 'ς τὴ γῆς τὸν γονατίζουν·
—Γιάννη, μαρτύρα τὰ φλουριὰ, Γιάννη, μαρτύρα τὰ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

(Συλλεγέντα ὑπὸ τῆς κ. Μαριάννης Γρ. Καμπουρογλου).

Α'.

Ἡ Ντολτσέτα.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἥτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλιᾶς· καλὸς ἄνθρωπος καὶ δίκαιος, καὶ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ ὅλος ὁ κόσμος, μὰ εἶχε ἕνα κακὸ—μακρυὰ ἀπ' τὰ 'φιτιὰ ποῦ τ' ἀκοῦνε—εἶχε λέπρα. Ὅσοι γιατροὶ τὸν εἴδανε κάνένας δὲν ἠμπόρεσε νά του κάμῃ τίποτις γιὰ νά του περάσῃ. Μιὰ 'μέρα πολὺ τὸν περιώρισε ἡ ἀρρώστια καὶ φώναξε τὸν γιατρὸ τοῦ παλατιοῦ καί του εἶπε·—« ἢ θά με γιατρέψῃς ἢ θά σε κρεμάσω γιατὶ δὲ 'μπορῶ νὰ ὑποφέρω πλιὰ αὐτὴ τὴ ζωή. » Ὁ γιατρὸς τὸν παρακάλεσε νά του δώσῃ σαράντα ἡμέραις διορία γιὰ νὰ διαβάσῃ τὰ γιατροσόφια του, καὶ νὰ ἰδῇ τί 'μπορεῖ νὰ εὕρῃ γιὰ νά τον γιατρέψῃ· Νύχτα-'μέρα ὁ γιατρὸς 'καθότανε καὶ συλλογιζότανε τί νὰ κάμῃ, γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀρρώστια ποῦ εἶχε ὁ βασιλιᾶς, δὲ γιατρευότανε. Τότε-

ρις ἀπὸ σαράντα ἡμέραις σηκώθηκε καὶ 'πῆγε 'ς τὸ βασιλέα... τί νὰ κάμη! Καί του εἶπε λοιπόν· — «βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, τὸ γιατρικὸ εὑρέθηκε, ἀλλὰ πρέπει νὰ περιμένωμε ἀκόμα ἕνα χρόνο.» — «Ἂς γιατρευτῶ καὶ περιμένω καὶ δύο» εἶπε ὁ βασιλιᾶς. — «Πρέπει,» τοῦ εἶπε ὁ γιατρός, «νὰ στείλης νὰ εὕρης ἕνα βασιλόπουλο, νὰ ἦνε ἀπὸ βασιλικὸ αἷμα, καὶ 'κεῖνο τὸ παιδὶ νά το ταΐζης μέλι καὶ κουκουνάρι μέσα 'σὲ μιὰ κάμαρι τοῦ παλατιοῦ, καὶ ὕστερις ἀπὸ ἕνα χρόνο νά το σφάξωμε μὲ τρόπο ποῦ νὰ 'βγῆ πολὺ αἷμα νά το βάλωμε 'ς ἕνα βαρέλι ποῦ νἄηνε ἀπὸ μέσα ὅλο καρφιὰ καὶ νὰ κυλᾶμε τὸ βαρέλι καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα ποῦ θὰ 'βγῆ νὰ πηγαίνης 'ς τὸ λουτρὸ καὶ νὰ ἀλείβγιεσαι.» Ὁ βασιλέας λοιπὸν ἐφώναξε ὅλους τοὺς πιστούς του ἀνθρώπους καί τους ἀρώτησε ποιὸς εἶνε ἄξιος νὰ κλέψη κανένα βασιλόπουλο καὶ νά τού το φέρη; Ὁ Βεζύρης, ὁποῦ ἤτανε κοσμογυρισμένος, εἶπε — «ἔννοια σου, βασιλιᾶ μου, καὶ ἐγὼ θὰ 'πάω νὰ κάμω τὸ θέλημα σου· μόνο νά μου δώσης ἕνα καράβι 'ς τὴν ἐξουσία μου καὶ χρήματα.» Ἔτσι λοιπὸν ἐπρόσταξε ὁ βασιλιᾶς νά του δώσουν ὅ,τι θέλει. Ἐπῆρε ὁ βεζύρης τὸ πλοῖο καὶ τοὺς πιὸ πιστοὺς δούλους του καὶ πήγαινε ἀπὸ τόπο 'σὲ τόπο. Ἄραζε τὸ πλοῖό του καὶ ἔβγαινε 'στὴν ξηρά. Μιὰ μέρα βγῆκε 'ς ἕναν τόπο καὶ εἶδε κόσμο πολὺ καὶ ἔτρεχαν ὅλοι 'ς ἕνα μέρος. Ἀρώτησε γιατί αὐτὸς ὁ κόσμος τρέχει ἀπὸ 'κεῖ, τοῦ εἶπαν ὅτι σήμερα εἶνε τὰ γενέθλια τοῦ βασιλόπουλου, καὶ πηγαίνουν ὅλοι νὰ παρακαλέσουν τὸ θεὸ γιὰ νὰ ζήση. Ἐπροχώρησε κ' ἐκεῖνος μὲ τὸν κόσμο καὶ 'πῆγε 'ς τὸ μέρος ποῦ ἤτανε γιὰ νὰ γίνη ἡ δοξολογία. Ἐστάθη ἐκεῖ, εἶδε κόσμο πολύ, ἄτια χρυσοστόλιστα, εἶδε καὶ τὸν βασιλέα. Ἀρωτάει — «άμ' ποῦ εἶνε τὸ βασιλόπουλο;» Τοῦ εἶπαν «τὸ βασιλόπουλο εἶνε μικρό, σήμερα τελειώνει τοὺς δώδεκα χρόνους καὶ εἶνε εἰς τὸ παλάτι μὲ τὴ μητέρα του.» Δὲ χάνει καιρό· κυττάει τί ροῦχα φοράγανε οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλιᾶ, πηγαίνει 'στὸ καράβι μέσα, ντύνεται καὶ βάζει τὰ ἴδια φορέματα καὶ διέταξε νὰ ἦνε ἕτοιμο 'ς τὰ πανιὰ τὸ καράβι, ἐφρόντισε νὰ μάθη πῶς τὸ 'λεγαν τὸ βασιλόπουλο καὶ ἔμαθε πῶς τὤλεγαν Φιορετῖνο, ἐπῆγε 'ς τὸ παλάτι καὶ εἶπε «ὁ βασιλιᾶς, ὁ θεὸς νά τον ἔχη πολυχρονεμένο, μ' ἔστειλε νὰ πάρω τὸν Φιορετῖνο γιὰ νὰ παρακαλέσουν τὸ θεὸ μαζύ. Ἀμέσως βλέπει καὶ 'βγαίνει ἕνα παιδὶ ὡραῖο ὁλόχρυσα στολισμένο, τὸ 'πῆρε 'στὴν ἀγκαλιά του, κατέβη κάτω ἀπ' τῆς σκάλαις τοῦ παλατιοῦ, ἐκα-

βαλίκεψε 'ς ἕνα ἄτι καί το 'πῆρε κι' αὐτὸ 'ς τὰ γόνατά του. 'Αντὶ νὰ πάρῃ τὸ δρόμο κατὰ τὸ τζαμὶ ἐπῆγε κατὰ τὴ θάλασσα. Ἄρχισε τὸ παιδὶ νὰ φωνάζῃ. Τότε τοῦ λέγει ὁ Βεζύρης «Σώπα παιδί μου, γιατὶ ἐδῶ μοῦ εἶπε νά σε φέρω ὁ πατέρας σου.» Τὸ πλοῖο ἤτανε ἕτοιμο 'ςτὰ πανιὰ καὶ ἀμέσως φύγανε. 'Εγύρισε 'πίσω ὁ βασιλιᾶς ἀπ' τὴ δοξολογία καὶ ζήτησε τὸ παιδί του νά το ἰδῇ, ἀλλὰ τοῦ εἶπανε πῶς τῶστειλαν 'ς τὸ τζαμὶ ποῦ ἔστειλ' ἕναν ἄνθρωπο καί το ζήτησε. Ἔψαξαν ἔτρεξαν ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ 'κεῖ, ἀλλὰ πουθενὰ δέν το ηὗρανε. Τότες ἔβαψαν τὸ παλάτι 'ςτὰ μαῦρα καὶ ἡ μεγάλη χαρὰ ἔγεινε μεγάλη λύπη.

'Αλλ' ἃς ἀφήσωμε τώρα αὐτοὺς νὰ κλαῖνε καὶ νὰ δέρνωνται καὶ νὰ ἄς πᾶμε 'ςτὸ πλοῖο. 'Στὸ Βεζύρη εἶχε 'πῆ ὁ βασιλιᾶς του, πρὶν φύγῃ, ἀνίσως καὶ εὕρῃ παιδὶ νὰ βάλῃ 'ψηλὰ 'ςτὸ κατάρτι μιὰ ἄσπρη σημαία. Τοῦτος ἀπ' τὴ χαρά του καὶ ἀπὸ τῆς φωναῖς τοῦ βασιλόπουλου ξέχασε νὰ βάλῃ σημαία ἄσπρη κατὰ πῶς τοῦ παράγγειλε ὁ βασιλιᾶς. Ἅμα ἔφυγε ὁ Βεζύρης ὁ βασιλιᾶς ἔβαλ' ἕναν ἄνθρωπο νὰ κυττάζῃ ἂν ἔρχεται τὸ πλοῖο μὲ τὴν ἄσπρη σημαία. Τρέχει ὁ φύλακας 'ς τὸ βασιλέα, ἅμα εἶδε τὸ καράβι, καί του λέει «βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου τὸ καράβι ἔρχεται ἀλλὰ δὲν ἔχει ἄσπρη παντιέρα.» Τότες ὁ βασιλιᾶς ἀπὸ τὴν ἀπελπισία του ἔπεσε νὰ 'πεθάνῃ. Εἶχε μιὰ θεχατέρα πολὺ ὡραία· τὴν ἐλέγανε Ντολτσέτα, γυναῖκα δὲν εἶχε, πέθανε 'σὰν ἐγέννησε αὐτὸ τὸ κορίτσι. Ἅμα ἔμαθε λοιπὸν τὸ κορίτσι πῶς ὁ πατέρας εἶνε ἄρρωστος, ἐπῆγε νά τον παρηγορήσῃ, ὅταν ἔξαφνα ἔρχεται κι' ἕνας Τάταρης καί του λέει ὅτι ὁ Βεζύρης ἦρθε καὶ ἔφερε καὶ τὸ παιδὶ ποῦ περιμένει. 'Απ' τὴ χαρά του ὁ βασιλιᾶς ἅμα τὸ ἔμαθε ἔγεινε καλὰ καὶ εἶπε 'ςτὸ Λαλᾶ νὰ πάρῃ τὴν Ντολτσέτα νὰ πάῃ 'ςτὴν κάμαρή της. Τότες ἔφεραν τὸν Φιορετῖνο, καὶ ἐπρόσταξαν νά τον 'πᾶν ἀπάνω 'σὲ μιὰ κάμαρα καὶ νὰ μή του δίνουν ἄλλο νὰ τρώῃ παρὰ μέλι καὶ κουκουνάρι. Ἡ ἡμέραις περνοῦσαν καί του ἔδιναν ὅλῳ μέλι καὶ κουκουνάρι καὶ ἔτρωγε. Ὁ Λαλᾶς τῆς βασιλοπούλας μιὰ ἡμέρα τὴν εἶδε καὶ ἔκλαιγε καὶ 'λυπήθη πολὺ γιατὶ τὴν εἶχε ἀναθρεμμένα ἀπὸ μικρὸ παιδάκι καί την ἀγαποῦσε 'σὰν παιδί του. « Τί ἔχεις, Ντολσέτα μου, καὶ κλαῖς ; » τῆς εἶπε ὁ Λαλᾶς της. « Κλαίω γιατὶ συλλογᾶμαι ἐκεῖνο τὸ κακόμοιρο τὸ βασιλόπουλο ποῦ θά το σφάξουν ποῦ εἶνε τόσῳ ὤμορφο· καὶ τί κακὸ ποῦ θὰ κά-

νουν οἱ γονέοι του 'σὰν θά το θυμοῦνται. — «Ἔννοια σου Ντολτσέτα μου μὲ ἕνα χρόνο μπορεῖ νὰ ἐλευτερωθῇ» τῆς εἶπε ὁ Λαλᾶς της — «Λαλᾶ μου, δὲν 'μπορεῖς νά μού το φέρνῃς νὰ παίζωμε;» — «Ἔννοια σου, ἔχε ὑπομονὴ κ' ἐγὼ θά σ' τὸ φέρνω καὶ θὰ τρῶτε μαζύ· αὐτὰ εἶνε τοῦ γιατροῦ τερτίπια,» εἶπε ὁ Ὀρδάνης (ἔτσι λέγανε τὸν Λαλᾶ τῆς Ντολτσέτας). Καὶ ἔτσι ἐπειδὴς καὶ εἶχε τὸ κλειδὶ ὁ Ὀρδάνης τῆς κάμαρης τοῦ βασιλόπουλου, ἄνοιξε μιὰ τρύπα 'ς τὸν τοῖχο ἀποκάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι τῆς βασιλοπούλας, καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα περνοῦσε τὸ βασιλόπουλο καὶ πήγαινε 'ς τὴν κάμαρα τῆς βασιλοπούλας καὶ ἔτρωγαν καὶ ἔπαιζαν μαζύ. Ἔτσι λοιπὸν ἡ βασιλοποῦλα τὸν ἀγάπησε πολύ, ἔπερνε ῥοδόσταμα καὶ τὸν ἔλουγε, πουκάμισα μεταξωτὰ καὶ τον ἄλλαζε, καὶ τὸ βασιλόπουλο 'ξέχασε τοὺς γονεῖς του. Ἔτσι περνοῦσε ὁ καιρός· μὰ μιὰ 'μέρα ἔρχεται ὁ Λαλᾶς πολὺ κλαμμένος. Ὅσῳ τά 'βλεπε τὰ παιδιὰ καὶ παίζανε, τόσῳ λυπότανε ἐκεῖνος καὶ ἔλεγε 'σὰν σκοτώσουν τὸν Φιορετῖνο δὲ θὰ ζήσῃ καὶ ἡ Ντολτσέτα ἀπ' τὴ λύπη της. Ἡ Ντολτσέτα τὸν εἶδε ἀλλὰ δέν του εἶπε τίποτις 'μπροστὰ 'ς τὸν Φιορετῖνο. Τὸ βράδυ ποῦ ἔφυγε ὁ Φιορετῖνος καὶ πῆγε νὰ κοιμηθῇ τοῦ λέει ἡ Ντολτσέτα· — «Λαλᾶ μου τί ἔχεις καὶ εἶσαι ἔτσι λυπημένος; δέ θά μού το πῆς;» Κεῖνος δὲ θέλησε νὰ 'πῇ τίποτις, ἀλλ' ἀπὸ τὰ κλάμματα καὶ τὰ χάϊδια τῆς Ντολτσέτας 'συγκινήθηκε καὶ τῆς λέει· — «Στάσου νά σου 'πῶ τί ἔχω. Εἶδα ποῦ φιάνουν ἕνα βαρέλι μὲ τὰ καρφιά, καὶ ὅσῳ τὸ βλέπω δὲν 'μπορῶ νὰ κρατήσω τὴ λύπη μου, γιατὶ ἦρθε ὁ καιρὸς ποῦ θὰ σκοτώσουν τὸν Φιορετῖνο.» — «Λαλᾶ μου, ἄν μ' ἀγαπᾶς, νά μας πάρῃς νὰ φύγωμε.» Καὶ ἔτσι δυὸ ἡμέραις πρὶν ἀποφασιστῇ νὰ σκοτώσουν τὸν Φιορετῖνο ἐπῆρε κάμποσα χρήματα ὁ ἀράπης καὶ πῆρε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ τύλιξε μ' ἕνα 'πανωφόρι καὶ τραβίχτηκε 'σὲ μιὰ ἐρημιὰ καὶ περίμενε νὰ περάσῃ πλοῖο νὰ πᾶνε 'ς τὴν πατρίδα τοῦ Φιορετίνου.

Ὁ βασιλιᾶς σηκώθηκε τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα καὶ διάταξε νὰ βάλουν τὸν Φιορετῖνο 'ς τὸ βαρέλι γιὰ νὰ βγάνουν τὸ αἷμα ποῦ θὰ γιατρευτῇ καὶ νὰ ἑτοιμάσουν καὶ τὸ λουτρό. Ἑτοιμαστήκανε λοιπὸν ὅλα καὶ τότες πήγανε νὰ φέρουν καὶ τὸ Φιορετῖνο, ἀλλὰ μήτε Ντολτσέτα μήτε ἀράπη ηὗρανε. Ἐξετάσανε τότες καὶ ἐμάθανε, ὅτι ὁ ἀράπης ἐπῆρε ἕνα ἄτι τὴν νύκτα καὶ ἔφυγε. Τότες εἴπανε νὰ φέρουνε τὸ μάγο νά τον ἀρωτήσουν ποῦ εἶνε πηγαιμένα τὰ παιδιὰ μὲ τὸν ἀράπη. Κι' ὁ μά-

γος είπε πῶς ὅτι ταξιδεύουν 'ςὲ θάλασσα. Τότες λοιπὸν εἶπε ὁ βασιλιᾶς· —« Ἀχ Ντολτσέτα, τί μου ἔκανες! θέλω νά σε καταραστῶ καὶ πάλι δὲ βαστάει ἡ καρδιά μου. Ἀλλὰ μιὰ κατάρα σοῦ δίνω — ἐκεῖ ποῦ θὰ πάῃ ὁ Φιορετῖνος, νά τόνε φιλήσῃ ἡ μάννα του καὶ νά σε λησμονήσῃ. » Ἅμα ἄραξε τὸ πλοῖο, λέει ἡ Ντολτσέτα τοῦ ἀράπη τοῦ Λαλᾶ της — « Λαλά μου δὲν κυττᾷς νὰ ἰδῇς τί κάνει ὁ μπαμπᾶς μου, » γιατί ὁ λαλᾶς της ἤτανε μάγος. — « Τί νά σου πῶ Ντολτσέτα μου, σοῦ καταράστηκε ἅμα τὸν φιλήσῃ τὸν Φιορετῖνο ἡ μάνα του νά σε ἀλησμονήσῃ, καὶ συλλογίσου τί θα γίνωμε 'ςὲ ξένον τόπο. » Τότες εἶπε ὁ Φιορετῖνος « Τόσο ἀχάριστο μὲ θαρρεῖτε νὰ ἀφήσω νά με φιλήσῃ ἡ μάνα μου νά σας λησμονήσω ἐσᾶς ποῦ μου σώσατε τὴν ζωή μου μὲ τόσαις θυσίαις! Ἀλλὰ νὰ καθήσετε ἐδῶ νὰ πάω 'ς τοὺς γονεῖς μου νὰ ἑτοιμάσουν γιὰ τοὺς γάμους μας καὶ νὰ 'ρθοῦμε ἐδῶ νά σας πάρωμε ὅπως πρέπει 'ςὲ μιὰ βασιλοπούλα. » Ἔτσι ἔμειναν μεσ' 'ςτὸ πλοῖο καὶ πῆγε ὁ Φιορετῖνος 'ςτὸ παλάτι· κτυπάει τὴ πόρτα ἀλλὰ ἤτανε κλειστὴ καὶ τὸ παλάτι ὁλόμαυρα ντυμένο. Βγαίνει μιὰ σκλάβα ἀπὸ τὸ παράθυρο. — « Ποιὸς κτυπάει τὴν πόρτα· αὐτὴ ἡ πόρτα δὲν ἀνοίγει· ἐκαρφώσαμε ὅλαις τῆς πόρταις καὶ ἐκεῖ ἀπὸ πίσω ἀπὸ μιὰ μικρὴ 'μπαίνομε, ἀπὸ τότες ποῦ 'πέθανε τὸ βασιλόπουλο ». — « Πὲς πῶς ἐγὼ ἀπ' αὐτὴν τὴν πόρτα δὲν 'μπαίνω, 'πὲς πῶς ἔχω εἴδησι νὰ σᾶς δώσω γιὰ τὸ βασιλόπουλο ». Τότες εἶπε ἡ βασίλισσα — « τί εἶνε καὶ ποιὸς χτυπάει τὴν πόρτα ; » λέει αὐτὴ — « εἶνε ἕνας νέος καὶ θέλει νὰ ἀνοίξωμε τὴν μεγάλη πόρτα νὰ 'μπῇ γιατὶ ἔχει εἰδήσες ἀπὸ τὸ Φιορετῖνό μας νά μας φέρῃ ». Τότες εἶπε ὁ βασιλέας — « Καλὸ, ἀφ' οὗ εἶνε ἀπὸ τὸ Φιορετῖνο μας ἀνοῖχτε τὴν πόρτα νὰ 'μπῇ. Τότες ἄνοιξαν τὴν πόρτα καί τον εἶδαν πῶς ἤταν ὁ Φιορετῖνος. Χύθηκαν νά τον ἀγκαλιάσουν, νά τον φιλήσουν, ἀλλὰ αὐτὸς εἶπε· — « Μή με φιλῇς μάνα μου. Μονάχα νὰ διατάξετε νὰ ἔρθουν ὄργανα, τούμπανα, γιατὶ ἔφερα καὶ γυναῖκα ἐκείνη ποῦ μ' ἔσωσε, γιὰ νά την κάνω βασίλισσα ». — « Ξαπλώσου λίγο παιδάκι μου ἴσα ποῦ νὰ ἑτοιμαστοῦμε, νὰ βγάνωμε καὶ τὰ μαῦρα νὰ βάνωμε χρυσᾶ 'ςτὸ παλάτι καὶ τότες νὰ πᾶμε νὰ πάρωμε καὶ τὴ νύφη. Διατάξανε λοιπὸν νὰ πᾶν νὰ ἑτοιμάσουν τὰ ἁμάξια τὰ χρυσᾶ, γιὰ νὰ πᾶν νὰ πάρουν τὴν νύφη. Ἔγειναν ὅλα αὐτὰ καὶ πῆγε ἡ μητέρα του νὰ ξυπνήσῃ τὸ παιδί· καθὼς ἐσήκωσε τὸ χρυσὸ μαντύλι γιὰ νά το ξυπνήσῃ καί το εἶδε ὡραῖο καὶ

ῥοδοκόκκινο ἔσκυψε καί τό φίλησε. Τότες τὸ ξύπνησε καί του λέει,—«Σήκω, Φιορετῖνε μου, νὰ πᾶμε νὰ φέρωμε τὴν νύφη ποῦ εἶπες». «Ποιὰ νύφη;» λέει ὁ Φιορετῖνος.—«Δέν μας εἶπες, πῶς ἔφερες μιὰ βασιλοποῦλα ποῦ σ' ἔσωσε, νά την πάρῃς γυναῖκα;—«Ὄχι, μάννα μου, οὔτε νύφη ἔφερα, οὔτε τίποτις· ἔτσι τὸ εἶπα ἀπὸ τὴ χαρά μου. Ἂς διασκεδάσῃ ὁ κόσμος γιὰ τὸν ἐρχομό μου· νύφη δὲν ἔφερα».

Τότες ἡ Ντολτσέτα ἀφοῦ πέρασε πολλὴ ὥρα, καὶ ὁ κόσμος ὅλος διασκέδαζε καὶ δὲν ἐφαινότανε ὁ Φιορετῖνος, τοῦ εἶπε τοῦ Λαλᾶ της μὲ δάκρυα 'ς τὰ 'μάτια·— «κύτταξε, λαλᾶ μου, γιατὶ δὲν ἔρχεται ὁ Φιορετῖνος;» Τότες ὁ Λαλᾶς ἐκύτταξε τῆς μαγίαις του, καὶ εἶπε —«Ὢ δυστυχία! τὸν φίλησε ἡ μάννα του καί μας ξέχασε. Μεῖνε 'δῶ μέσ' 'ςτὸ πλοῖο νὰ 'βγῶ ἐγὼ ἔξω νὰ ἰδῶ τί θὰ κάμωμε.» Βγῆκε ἔξω ὁ Ὀρδάνης, καὶ ἀντικρὺ 'ς τὸ παλάτι ἦταν ἕνα παλατάκι ὡραῖο, μικρὸ καί το ζήτησε νά το 'νοικιάσῃ· τοῦ λένε·—«θέλομε πολὺ ἀκριβὰ καὶ δὲν κάνει γιὰ σένανε.»—«Ἐσὺ πές μου, καὶ τί σε 'νοιάζει;—Θέλομε πενῆντα φλωριὰ τὴν ἡμέρα» εἶπε ὁ ἀράπης—«Πενῆντα; πενῆντα·» «Νὰ διακόσια φλωριὰ γιὰ τέσσερες ἡμέραις.» Ἔτσι λοιπὸν 'πῆρε τὴ Ντολτσέτα καί την ἔφερε 'ς τὸ παλατάκι. Τὴν ἄλλην τὴν ἡμέραν ἤτανε Παρασκευὴ καὶ ἐπήγαιναν 'ςτὸ τζαμὶ γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ θεὸ ποῦ ἦρθε ὁ γιὸς τοῦ βασιλέα, καὶ ἔγεινε μεγάλη τελετή. Τότες ἡ Ντολτσέτα ἐκάθησε 'ς τὸ μπαλκονάκι μὲ ἀνασκουμπωμένα τὰ χέρια καὶ εἶχε μιὰ χρυσῆ λεκάνη καὶ νιβγότανε ἴσως τὴν ἰδῇ τὸ βασιλόπουλο καί την θυμηθῇ. Τὸ βασιλόπουλο ἐβγῆκε νὰ πάῃ 'ς τὸ τζαμὶ νὰ προσκυνήσῃ μαζὺ μὲ τοῦ Βεζύρη τὸ παιδὶ καὶ μὲ τοῦ Κιεχαγιᾶ, οἱ τρεῖς τους. Λέει τοῦ Κεχαγιᾶ ὁ γιὸς τοῦ Βεζύρη· «κύτταξε τί πλάσμα εἶνε αὐτή! Ἐγὼ θά της μηνύσω ἂν θέλῃ νά της κάμω μιὰ βραδιὰ συντροφιά.»—«Καλὰ μήνυσέ της καὶ ἂν θέλῃ, τότες λέμε καὶ τοῦ βασιλόπουλου νὰ πάῃ κι' αὐτὸς νὰ διασκεδάσῃ ποῦ ἦρθε τώρα ἀπὸ τὸ ταξείδι.» Ὕστερα ἀπ' τὴν τελετὴ ποῦ ἤρθανε 'ςτὸ σπίτι ἐφώναξαν μιὰ γραῖα καί της εἶπαν νὰ πάῃ νὰ τῆς 'πῇ ὅτι «τὸ Κεχαγιόπουλο εἶδε τὴν ὠμμορφιά σου καὶ τρελάθηκε καὶ θέλῃ νὰ 'ρθῇ ἀπόψε νά σου κάμῃ συντροφιά.»—«Μάλιστα καλῶς νὰ ὁρίσῃ, εἶπε τῆς γρηᾶς ἡ Ντολτσέτα, ἀλλὰ θέλω ἑκατὸ φλωριὰ καὶ νά μου τὰ φέρῃς τώρα, μπροστά. Καὶ μιὰ ἄλλη συμφωνία ἀκόμα· ὅταν βαρήσουν τὰ νεμπέτια νὰ εἶνε 'ς τὴν πόρτα μου· μήτε προτήτερα μήτε

ἀργότερα τόν δέχομαι, καὶ ἂν δὲν προφτάσῃ νὰ ἔρθῃ μέσα ὅταν παίζουν τὰ νεμπέτια θὰ χάσῃ τὰ φλωριὰ, καὶ νὰ μήν του κακοφανῇ.» —Τότες ἐπῆγε ἡ γραῖα καὶ τὰ εἶπε τοῦ Κεχαγιόπουλου. Αὐτὸς λοιπὸν τῆς ἔδεσε τὰ φλωριὰ 'ς ἕνα χρυσὸ μαντήλι καὶ τής τό 'δωσε καί της εἶπε ὅτι ὅταν παίξουν τὰ νεμπέτια θὰ ἦνε 'ς τὴν πόρτα της. Τότες καὶ ὁ ἀράπης ἐπῆρε δέκα φλωριὰ καὶ ἐπῆγε 'ς τοὺς γύφτους ποῦ παίζουν τὰ νεμπέτια καί τους εἶπε νὰ παίξουν ἕνα κάρτο τῆς ὥρας προτήτερα καὶ θά τους δώσῃ τὰ πέντε φλωριὰ τώρα καὶ τὰ πέντε ὕστερα ἅμα παίξουν. Τὸ Κεχαγιόπουλο ἐπῆγε 'ς τὸ λουτρὸ καὶ ἐλουζότανε καὶ ἐνῷ εἶχε σαπούνια 'ς τὰ μάτια του ἀκόμα ἀκούει τὰ νεμπέτια, κυττάει τὸ 'ρωλόϊ καὶ τί νὰ ἰδῇ . . . . πετάει τὸ 'ρωλόϊ χάμω καὶ τὤσπασε. 'Εντύθηκε ὅπως 'μπόρεσε καὶ 'πῆγε 'ςτῆς ὤμορφης τὴν πόρτα. Χτυπάει, 'βγαίνει ἡ ἴδια—« ποιὸς χτυπάει τὴν πόρτα ; — « ἐγὼ τὸ Κεχαγιόπουλο. » — « Τί θέλεις ; » — « Ἐγὼ εἶμαι ποῦ σου ἔστειλα τὰ ἑκατὸ φλωριὰ μὲ τὸ μαντήλι. »— «Πήγαινε ἀπὸ 'κεῖ ποῦ ἦρθες γιατὶ ἔχουν τόση ὥρα ποῦ βαρήσανε τὰ νεμπέτια καὶ ἡ πόρτα μου δὲν ἀνοίγει.» Τότες ἔφυγε, 'πῆγε κοιμήθη 'ς τὴν κάμαρά του καὶ ὅλη τὴν νύκτα ἐσυλλογιζότανε πῶς νά την ἐκδικηθῇ. Τὸ πρωῒ ἄργησε νὰ ξυπνήσῃ. Ἦρθε τὸ Βεζυρόπουλο ὅταν ἐξύπνησε, γιὰ νὰ μάθῃ ἐὰν ἐπῆγε εἰς τὴν ὤμορφη καὶ πῶς ἐπέρασε. Αὐτὸς δέν το μαρτύρησε, ἀλλὰ εἶπε πῶς ἐπῆγε καὶ ἐπέρασε ὡραῖα καὶ εἶνε πολὺ ὤμορφη καὶ ἔξυπνη καὶ ἂν θέλῃ νὰ στείλῃ τὴν γραῖα νά την εἰδοποιήσῃ νὰ πάῃ καὶ τὸ Βεζυρόπουλο. Λοιπὸν ἡ γραῖα εἰς ἐνέργεια. Ἐπῆγε ἡ γραῖα—«Ὤχ κυρά μου!» τῆς λέει, «τύχη ποῦ την ἔχεις θὰ ἔρθῃ καὶ τὸ Βεζυρόπουλο ἀπόψε νά σου κάμῃ βίζιτα, ἂν ἔχῃς εὐχαρίστησι.»—«Μάλιστα· ἀλλὰ θέλω διακόσια φλωριὰ, καὶ ὅταν παίξουν τὰ νεμπέτια θὰ ἦνε 'ς τὴν πόρτα μου μήτε προτήτερα μήτε ἀργότερα τὸν δέχομαι. Καὶ ἂν δὲν ἔρθῃ θά τα βαστάξω τὰ φλωριὰ καὶ νά μην του κακοφανῇ.» Ἐδέχτηκε τὸ Βεζυρόπουλο καὶ της ἔστειλε διακόσια φλωριὰ 'ς ἕνα χρυσὸ μαντήλι. Τότες ὁ ἀράπης ἐπῆρε εἴκοσι φλωριὰ καὶ ἐπῆγε 'ς τοὺς γύφτους, τοὺς ἔδωσε τὰ δέκα ἐμπρὸς καὶ τὰ ἄλλα δέκα πίσω γιὰ νὰ χτυπήσουν ἕνα κάρτο προτήτερα. Τὸ Βεζυρόπουλο λοιπὸν, ἐν ᾧ ἦταν 'ς τὸ λουτρὸ ἀκούει τὰ νεμπέτια καὶ παίζουνε. Ἀμέσως λοιπὸν ντύνεται, πλένεται ὅπως ἠμποροῦσε καὶ σηκώθηκε καὶ 'πῆγε 'ς τῆς ὤμορφης τὴν πόρτα. Χτυπάει

τὴν πόρτα καὶ 'βγαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρο αὐτὴ καὶ ἐρωτάει ποιὸς εἶνε. —«Ἐγὼ εἶμαι τὸ Βεζυρόπουλο, καὶ ἂν ἀγαπᾷς ἄνοιξε νἄρθω μέσα». —«Ἡ συμφωνία μας ἤτανε νὰ ἤσουν 'ς τὴν πόρτα μου ὅταν παίζουν τὰ νεμπέτια, καὶ τόρα ἔχουνε μιὰν ὥρα 'ποῦ παίξανε καὶ κοπιάστε ἀπὸ 'κεῖ 'ποῦρθατε.» Ἔφυγε τὸ Βεζυρόπουλο καὶ 'πάει 'ς τὸ παλάτι καὶ 'βρίσκει τὸ φίλο του τὸ κεχαγιόπουλο.»—«Μπὰ κἄτι ἐδῶ;» Τοῦ λέει ἐκεῖνος·—«Δὲν ξέρεις, καϋμένε, τί ἔπαθα· ἄργησα νὰ 'πάω καὶ μοὔκλεισε τὴν πόρτα καὶ 'πᾶν τὰ διακόσια φλωριά.»—«Κ' ἐγώ, καϋμένε, τὸ ἴδιο ἔπαθα· ἀλλὰ ἔτσι σοῦ εἶπα γιὰ νὰ μή με περιγελᾷς νὰ 'πᾷς καὶ σὺ νά την πάθῃς· τώρα νὰ στείλωμε καὶ τὸ βασιλόπουλο καὶ ὕστερα νά την ἐπᾶμε 'ς τὸ δικαστήριο. Ἐπῆγαν καὶ οἱ δυὸ 'ς τὸ βασιλόπουλο καί του εἶπαν·—«Ἐδῶ ἀντικρύ μας ἐκάθησε μιὰ ὡραία. Καὶ ἂν θὲς νὰ 'πᾷς νὰ περάσῃς καμμιὰ βραδειὰ μαζύ της, νὰ στείλωμε μιὰ γραῖα.» Λοιπὸν ἔστειλαν τὴν γραῖα πάλι ἀπὸ μέρος τοῦ βασιλόπουλου. Ἐκείνη εἶπε·—«μάλιστα τὸν δέχομαι, ἀλλὰ μὲ χίλια πεντακόσια φλωριὰ καὶ ἂν γλυστρήσῃ μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν σκάλα μου, τότες νὰ μὴν ἀνέβῃ ἀπάνω, ἀλλὰ νὰ φύγῃ χωρὶς νά του κακοφανῇ.» Τὸ βασιλόπουλο ἐδέχθητε τὴ συμφωνία καί της ἔστειλε χίλια πεντακόσα φλωριά. Ἔβαλε ἀμέσως ὁ ἀράπης καὶ ἔπλυναν τὴ σκάλα μὲ σαποῦνι πολὺ πολύ, καὶ ἔπειτα ἔξυσε σαπούνι, τὸ ἔρριξε 'ς τὴν σκάλα καὶ ἀπὸ 'πάνω κεχρὶ καὶ λαθοῦρι, καὶ αὐτὴ 'στολίστηκε καὶ ἔβανε πολλὰ διαμαντικὰ καὶ ἔστεκε ἀπάνω 'ς τὴ σκάλα. Αὐτὸς 'φοροῦσε ὁλοκαίνουργια παποῦτσα. Καθὼς ἐμπῆκε, αὐτὴ τοῦ εἶπε «καλῶς ὡρίσατε, βασιλόπουλο!» Αὐτός, ἀφοῦ τὴν ἐχαιρέτισε, κάνει νὰ ἀναίβῃ καὶ ἔπεσε ἀπ' τὴν σκάλα.—«Νὰ μὴν ἐχτύπησες πουθενά; Ἐπειδὴ εἶσαι βασιλόπουλο σ' τὸ συχωράω γιὰ πρώτη φορὰ ἀλλὰ πρόσεχε μὴν ξαναγλυστρήσῃς γιατὶ τότες δέν σε δέχομαι πλέον.» Τότες 'δοκίμασε νὰ ξανανέβῃ καὶ ξανάπεσε. Τότες τὸν ἐκαλονύχτησε καὶ ἔσβυσε τὸ φῶς καὶ 'μπῆκε μέσα. Καὶ ἔτσι τὸ βασιλόπουλο ἔφυγε κι' αὐτό. Ὕστερα ἐπῆγε καὶ ηὗρε τοὺς φίλους του καὶ τούς τα διηγήθηκε μὲ πολὺ θυμὸ καὶ λύπη. Τοῦ εἶπαν οἱ φίλοι του ὅτι καὶ 'μεῖς τὰ ἴδια 'πάθαμε, ἀλλὰ δὲν πιστεύαμε νὰ πάθῃς καὶ σὺ ἐπειδὴς εἶσαι βασιλόπουλο. Αὔριο 'ποῦ θὰ 'πάῃ ὁ μπαμπᾶς σου νὰ δικάσῃ, νά την ἀγκαλέσωμε, νά τηνε τιμωρήσῃ γιατί μας ἔκαμε αὐτὸ τὸ ρεζιλίκι καὶ νὰ 'πάρωμε καὶ τὰ φλωριά μας 'πίσω.» Τότες 'πῆγε 'ς τὸ μπαμπᾶ

του τὸ βασιλόπουλο, καί του εἶπε·—«Αὔριο 'ποῦ θὰ δικάσῃς ἔχω κ' ἐγὼ ἕνα παράπονο νά σου εἰπῶ.» Ὁ βασιλῃᾶς τοῦ ὑπεσχέθηκε ἡ δίκη του νὰ εἶνε ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς ἄλλαις. Τότες ἐστεῖλανε ἕναν κλητῆρα καὶ ἐχτύπησε τὴν πόρτα τῆς Ντολτσέτας. Ἐβγῆκε ὁ ἀράπης νὰ ἰδῇ ποιὸς εἶνε.

—Ποῦ 'σαι 'Ορδάνη σήμερα ποῦρθα καὶ γύρευά σε,
Νὰ ἰδῶ γιὰ τὴν μαντόνα σου ἂν εἶνε ἀρχοντοποῦλα,
Ἂν εἶνε φίνα ῥήγισσα καὶ Βενετζανοποῦλα.

Εἶπε ὁ ἀράπης· «τί θὲς ἀπ' τὴ μαντόνα μου» «ποῦ εἶνε» κτλ. Τότε λέει 'κείνη «ποιὸς εἶνε;» Τῆς λέει ὁ κλητῆρας·

—Ἐδῶ χυρά μου σ' ὥρισε ὁ Στάθινο Νταλέρας
'Ορδάνιος ὁ Νταδελᾶς καὶ 'κεῖνος ἄλλος νένας.

Τότε τῆς εἶπε ὁ ἀράπης·

Ἐδῶ χυρά μου σ' ὥρισαν οἱ ἄξοι σου παρόμοιοι.
Παρακαλῶ τον τὸν θεὸ νά 'νε πολλοί σου οἱ χρόνοι.

Εἶπε αὐτὴ «πήγαινε καὶ ἔφθασα 'ς τὸ δικαστήριο.»

Ἐμπῆκε 'στὴ μέσα κάμερα, 'στὴν ὄξω καμαρίτσα
κι' ἀλλάζει τὸ κορμάκι της ῥοῦχα τῆς βασιλείας.

Ἐπῆρε τὸν 'Ορδάνη καὶ 'πῆγε 'ς τὸ δικαστήριο.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ βασιλῃᾶς, ὅλος ἐμεταστάθη
καί της ἐπροσηκώθηκε τῆς λεϊμονιᾶς μὲ τἄνθη.
'Σ τοὺς ὁρισμούς σου βασιλῃᾶ· μ' ἐφώναξες καὶ ἦρθα.
Ἐπετάχτηκε ὁ Κεχαγιᾶς καὶ λέει 'ς τὸ βασιλέα
Ἐμένα πῆρε τὰ 'κατὸ κ' ἐκείνου τὰ διακόσια,
Τοῦ γυιοῦ σου τοῦ κακόμοιρου τὰ χίλια πεντακόσια.

Γυρίζει καί του λέει ἡ Ντολτσέτα μὲ θυμό·

Κακομοιριὰ καὶ δυστυχιὰ νὰ δείρῃ τὸ κορμί σου
Καὶ πόνους ἀλευθέρωτους νὰ σύρῃ ἡ κεφαλή σου.

Λέει τὸ βασιλόπουλο·

Σώπα καὶ μὴ παραμιλῇς καὶ ἔχε τὰ λόγια 'λίγα.
Αὐτὸν τὸ υἱὸν ὁποῦ θωρεῖς εἶνε παιδὶ τοῦ ῥήγα.
—Μὰ τ' ἔχεις, Φιορετῖνό μου, χᾶνε καὶ δὲ θυμᾶσαι
Τῆς μπότσαις τὰ ῥοδόσταμμα 'ποῦ 'ρχόμουν κ' ἔλουγά σε.
Μὰ τ' ἔχεις, Φιορετῖνέ μου, χᾶνε καὶ δὲ θυμᾶσαι
Μεταξωτὰ 'πουκάμισα 'ποῦ 'ρχόμουν κ' ἄλλαζά σε.

Τότες τοῦ λέει ὁ βασιλῃᾶς·

'Θυμήσου, Φιορετινέ μου, μὴν εἶνε ἡ νιὰν ὁποῦ εἶπες.

Λέει ἡ Ντολτσέτα·

Σύρε φιλὶ τῆς μάνας σου, ἴσως συνέρθῃ ὁ νοῦς σου.

Ἐπῆγε τὸ βασιλόπουλο, ἐφίλησε τὴν μητέρα του τρεχᾶτο καί τα 'θυμήθηκε ὅλα. Ἦρθε εἰς τὸ δικαστήριο τρεχᾶτο καὶ εἶπε·

Ντολτσέτα μου τὰ μάτια μου, Ντολτσέτα μου τὸ φῶς μου,
ἐσύ σανε Ντολτσέτα μου ὁ ἐλευθερωμός μου.
Δῶσε ἐκείνου τὰ 'κατὸ καὶ τἄλλου τὰ διακόσια
Καὶ κόψε τὸ καπίνι σου τὰ χίλια πεντακόσια.

Τότες τὴν ἐπῆρ' ὁ γέρο βασιλῃᾶς καὶ 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι. Κατέβηκε ἡ βασίλισσα 'ς τὴν πόρτα καί την ἐδέχτη·

Καλῶς τηνε τὴ νύφη μου τὴν ἄσπρη καὶ τὴν τζόγια
'Ποῦ 'μπῆκε 'ςτὸ παλάτι μου μὲ τιμημένα λόγια.

Εὐτὺς λοιπὸν 'βγάνανε τελάλη ὅτι θὰ 'παντρευτῇ τὸ βασιλόπουλο καὶ ἔγειναν γάμοι καὶ χαραὶς καὶ ξεφάντωσαις πολλαὶς καὶ περάσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ 'μεῖς καλλήτερα.

Β'.

Ὁ πολυφουμισμένος Δράκος.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ· καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἦτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλῃᾶς καὶ εἶχε μιὰ δεχατέρα πολὺ ὡραία, 'ποῦ ἡ ὠμμορφιά της δὲν εἶχε 'ταῖρι. Ἦταν τόσο ὤμορφη 'ποῦ

«νὰ 'πῇ τοῦ ἥλιου νὰ σταθῇ, ταὐγερινοῦ νὰ λάμψῃ».

Ὅλα τὰ βασιλόπουλα ἐτρελονόντουσαν καὶ ἐτρέχανε ποιὸς νά την πρωτοπάρῃ γυναῖκα. Ἀλλὰ αὐτὴ δὲν ἤθελε νὰ 'παντρευτῇ καὶ εὕρισκε χίλιαις πρόφασαις γιὰ νὰ μὴν πάρῃ κανέναν. Μέσα 'ςὲ ὅλα τὰ βασιλόπουλα 'ποῦ τὴν γυρεύανε ἤτανε ἕνα πολὺ ὡραῖο καί της χτύπησε 'λιγάκι ἡ καρδιά της 'ποῦ το εἶδε, ἀλλὰ πάλι δὲν ἀποφάσιζε νά τὸν ἐπάρῃ, παρὰ ἤθελε πρῶτα νά τον δοκιμάσῃ ἂν εἶνε ἀντρειωμένος

καὶ ἂν την ἀγαποῦσε τόσο πολὺ γιὰ νὰ κάνῃ τὸ θέλημα της. Μιὰν ἡμέρα εἶπε, ὅτι 'κεῖνον θὰ 'πάρῃ ἄντρα ὅποιος 'πάῃ νά της φέρῃ τὴν χρυσῆ βεργίτσα τοῦ Πολυφουμισμένου δράκου, 'ποῦ τὴν ἀκουμποῦσανε 'ς τῆς πόρταις κι' ἀνοίγανε. Ὅσα βασιλόπουλα τἄκουσαν, κοκκάλιασαν ἀπ' τὸ φόβο τους, γιατὶ ἤξεραν πολὺ καλὰ ὅτι ἂν ἤθελαν νὰ κάμουν αὐτὸ 'ποῦ τους ζητοῦσε, θὰ ἐχανόντρουσαν, γιατὶ ὁ Πολυφουμισμένος Δράκος ἤτανε ὁ ποιὸ ἄγριος καὶ ὁ ποιὸ δυνατὸς ἀπ' ὅλους τοὺς δράκους. Εἶχε ἕνα μάτι 'ς τὸ γλέφαρο ὁποῦ ἔστεκε πάντα ἀνοιχτὸ κι' ὅταν ἐκοιμώτανε κι' ὅταν ἤτανε ξυπνὸς ὥστε 'ποῦ δὲν 'μποροῦσε νά τον ζυγώσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ φαγωθῇ ἀπ' αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ ὡραῖο βασιλόπουλο τόσο πολὺ τὴν ἀγαποῦσε, ὅπου ἀποφάσισε νὰ 'πάῃ ἢ νά της φέρῃ τὴν χρυσῆ βεργίτσα ἢ νὰ χαθῇ. Ἔτσι τὸ λοιπὸν ἐπῆρε τὸ δρόμο δρόμο, χωρὶς νὰ 'πῇ 'σὲ κανέναν τίποτις, νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχη του. Μέρα νύχτα περπάταγειε χωρὶς νὰ ξέρῃ ποῦ 'πηγαίνει. — Ἐπήγαινε 'ς τὰ λαγκάδια ἀπάνω, κάτω, 'ς τῆς ἐρημιαίς. 'πήγαινε... 'πήγαινε... Ἐκεῖ 'ποῦ 'περπατοῦσε ἐκουράστηκε, καὶ κάθησε 'ς ἕνα δέντρο ἀπὸ κάτω καί τον ἔπηρε ὁ ὕπνος. Ὅταν ἐξύπνησε εἶδ' ἀπὸ μακρυὰ μία γραῖα καὶ κοσκίνιζε ἀλεύρι 'ς ἕνα μεγάλο ταψί. Ἀλλὰ τὸ ἀλεύρι δὲν ἔπεφτε μέσα 'ς τὸ ταψὶ ἀλλὰ ἔπεφτε 'ς τὰ χώματα. Τότες ἐπλησίασε τὴν γραῖα καὶ εἶδε πῶς ἡ γραῖα ἤτανε στραβή. Τότες τὸ βασιλόπουλο τῆς εἶπε· «στάσου, μάννα, μὴν κοσκινίζῃς τἄλεύρι γιατὶ πέφτει 'ς τὰ χούματα». — «Ἀμμὴ δὲ λλέπω, παιδάτσι μου», λέει ἡ γραῖα. — «Φέρε, μάννα, νά σ' τὸ κοσκινίσω ἐγώ·» εἶπε τὸ βασιλόπουλο· κ' ἔτσι ἔπιασε καί της κοσκίνισε τἄλεύρι καὶ τὤβανε 'ς ἕνα σακκὶ 'ποῦ ἤτανε 'κεῖ πέρα, καί της λέει — «ποῦ θά το πᾷς; γιὰ νά σε βοηθήσω, μάννα.» Ἡ γραῖα εὐχαριστήθηκε πολὺ ἀπὸ τὸ βασιλόπουλο, καί του εἶπε — «παιδί μου, τὸ καλὸ 'ποῦ μοὔκανες τί θέλεις νά σου κάμω;» Τῆς εἶπε τὸ βασιλόπουλο — «Μάννα δός μου τὴν εὐχή σου, γιατὶ ὅτι γυρεύω 'γὼ δὲν μπορεῖς νά με βοηθήσῃς.» — «Καὶ τ' εἶν' ἐκεῖνο, ποῦ γυρεύεις;» εἶπε ἡ γραῖα «δέν μου το λὲς νάν τἀκούσω κι' ἐγὼ νὰ ἰδοῦμε δὲν 'μπορῶ νά σε βοηθήσω τάχατες.» Τῆς λέει τὸ βασιλόπουλο — «Ἐγὼ μάννα μου εἶμαι βασιλόπουλο, μοναχογυιὸς καὶ ἄκουσα νὰ λένε γιὰ μιὰ βασιλοποῦλα πῶς εἶνε πολὺ ὡραία, 'ποῦ 'πήγαιναν πολλὰ βασιλόπουλα καί την ἐζητούσανε καὶ 'κείνη δὲν εὕρισκε ἄνδρα 'ποῦ νά της ἀρέσῃ. Τότες ἐγὼ 'πῆρα τὴν εὐκὴ ἀπὸ τὴν

μάννα μου καὶ 'πῆγα νά την ἰδῶ μόνο καὶ νὰ γυρίσω 'ς τὸν τόπον μου, ἀλλὰ τί τα θέλεις, ἅμα τὴν εἶδα ἐτρελάθηκα ἀπὸ τὴν ὠμορφιά της καὶ ἀπὸ τὴν γλυκάδα τοῦ προσώπου της. Μιὰν ἡμέρα τῆς ἔλεγε ὁ πατέρας της, ὅτι πρέπει πλειόνε νὰ 'παντρευτῆς. Τότες τοῦ εἶπε αὐτὴ ὅτι θὰ 'πάρω ἄντρα ἐκείνονε 'ποῦ θά μου φέρῃ τὴ χρυσῆ βεργίτσα τοῦ Πολυφουμισμένου δράκου, 'ποῦ τὴν ἀκουμποῦν 'ς τῆς πόρταις καὶ ἀνοίγουν.»—«Ἄκουσε, παιδί μου», τοῦ λέει ἡ γρῃὰ «'ςὲ μεγάλο μπελᾶ ἐμπῆκες, ἀλλὰ ἡ εὐχὴ τῶν γονέων σου καὶ ἡ 'δική μου θὰ κάμῃ τὴν καρδιά σου! Νὰ 'πάρῃς καθὼς 'πᾶμε τὸν δρόμο ἐκεῖ 'ποῦ εἶνε πολὺ χορτάρι γιατὶ κἀνεὶς ἄνθρωπος δὲν ἐπάτησε ποτές του. Θὰ 'πάρῃς τὸ δρόμο· τὸ λοιπὸν κατὰ τὸν ἀνήφορο 'ποῦ πηγαίνει θὰ 'δῇς κάτι βουνὰ καὶ κάρκαρα, ἐκεῖ θὰ ἰδῇς ἀπὸ μακριὰ μία μεγάλη σπηλιά, θὰ 'πάῃς κοντὰ κι' ἂν ἀκούσῃς μουγκρητὸ ἀπ' ἔξω θὰ 'πῇ πῶς ὁ δράκος εἶνε μέσα καὶ κοιμᾶται· τότες νὰ σταθῇς ἀπὸ μακριά, ὅσῳ 'ποῦ ν' ἀνοίξῃ ἡ πόρτα τῆς σπηλῃᾶς γιατὶ ἐκεῖ ἔχει τὰ πρόβατά του καὶ βαίνει 'μπροστὰ μιὰ μεγάλη πέτρα 'ποῦ δὲν μπορεῖ κἀνεὶς νά τηνε κουνήσῃ. Νὰ καρτερᾷς, ὥστε 'ποῦ νἀνοίξῃ ὁ Δράκος νὰ 'βγάλῃ τὰ πρόβατά του ὄξω, τότες κάνεις τρόπο νὰ χωθῇς μέσ' 'ςτὴν σπηλῃὰ κι' ὅταν ἔρθῃ νὰ κοιμηθῇ 'κεῖνος βάζει τὰ πρόβατά του μέσα καὶ κλίνει πάλι τὴ σπηλῃὰ μὲ τὸ βράχο, τότες νὰ προσέχῃς ἀπὸ τὸ μουγκρητὸ καὶ θὰ καταλάβῃς πῶς κοιμᾶται. Τότες νὰ καταίβῃς ἀπὸ 'κεῖ 'ποῦ εἶσαι κρυμμένος καὶ νὰ 'πᾷς 'ς τὰ γένεια του ἔχει δέσει ἕνα χρυσὸ κλειδάκι καὶ νὰ κόψῃς μ' αὐτὸ τὸ ψαλίδι τὸ κλειδάκι μαζὺ μὲ τὰ γένεια του καὶ ὅταν ἀνοίξῃ τὴν σπηλῃὰ νὰ φύγῃς καὶ σύ. Ὅταν κατορθώσῃς νὰ φύγῃς, παιδί μου, τότες νὰ 'πάρῃς πάλι τὸ δρόμο ποῦχει τὰ χόρτα. Ἐκεῖ θὰ 'δῇς ἕνα μεγάλο παλάτι. Τὸ κλειδάκι αὐτὸ ἅμα τὸ ἀκουμπίσῃς 'ς τὴν πόρτα τοῦ παλατιοῦ θἀνοίξῃ, ἐσὺ νὰ μὴ δειλιάσῃς ἀλλὰ νὰ 'πάρῃς τὸ δρόμο νἀναίβῃς ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι. Ἐκεῖ θὰ ἰδῇς ἀπάνω 'ςὲ μιὰ μεγάλη κάμαρα εἶνε ἕνα ἄλογο κ' ἕνας σκύλος. Καὶ 'ς τὸ ἄλογο 'μπροστὰ εἶνε κόκκαλα γιὰ νὰ φάῃ καὶ 'ς τὸ σκύλο ἄχυρα· τότες σὺ χωρὶς νὰ 'πῇς τίποτα, ἀλλάζεις καὶ τὰ κόκκαλα τὰ βαίνεις 'μπροστὰ 'ς τὸ σκύλο καὶ τἄλλα πειόνε θά τα μάθῃς ἀπὸ τἄλογο.»

Τότες τὸ βασιλόπουλο τὴν εὐχαρίστησε τὴν γραῖα, τῆς ἔδωσε μερικὰ φλωριὰ, ἐπῆρε τὸ ψαλιδάκι 'ποῦ τοὔδωσε καὶ ἔφυγε. Τότες 'πῆρε

τὸ δρόμο δρόμο καὶ εἶδε τὴν μεγάλη τὴν σπηλῃά. Πάει κοντὰ, δὲν ἄκουσε μουγκρητό. Ἐκύτταξε καὶ δὲν ἤτανε κανένας μέσ' 'ς τὴ σπηλῃά. Ἀλλὰ ἦτανε ἕνα καζάνι μεγάλο γεμάτο γάλας καὶ μιὰ πῆττα ἴσα μ' ἕνα ἀλῶνι. Τότες 'θυμήθηκε τὸ βασιλόπουλο 'ποῦ εἶχε πολλαῖς ἡμέραις νὰ φάῃ· ἔκοψε τὸ λοιπὸν ἕνα κομμάτι πῆττα καὶ βούτηξε μέσα 'ς τὸ γάλα καὶ 'φαγε, ἔφαγε καλὰ 'ποῦ χόρτασε. Ἔπειτα παρατήρησε καὶ εἶδε μιὰ τρύπα ψηλὰ 'ς τὸ βράχο καὶ 'πῆγε καὶ 'χώθηκε μέσα. Ὕστερα ἀπὸ 'λίγη ὥρα ἄκουσε τὰ κουδούνια τῶν προβάτωνε καὶ κατάλαβε ὅτι ἔρχονται τὰ πρόβατα καὶ ὁ δράκος μαζύ τους. Τότες τρύπωσε 'ς τὴν κρυψάνα του καὶ παρακάλεσε τὸ θεὸ νά τον βοηθήσῃ. Καθὼς 'μπῆκ' ὁ Δράκος 'ς τὴ σπηλῃὰ, εὐθὺς ἐτράβηξε τὴν πέτρα καὶ ἔκλεισε τὴν τρύπα τῆς σπηλῃᾶς κι' αὐτὸς ἐκάθησε νὰ φάῃ. Ἀφοῦ ἔφαγε, εἶδε πῶς δὲν 'χόρτασε, εἶπε· — « Περίεργο τί ὄρεξι ποῦ εἶχα σήμερα· δὲν μἔφτασε μήτε τὸ γάλας μήτε ἡ πῆττα ! » — Ἀλήθεια ἀλησμόνησα νά σας 'πῶ, ὅτι ἡ γρῃὰ τοὖχε δώσει μιὰ σκόνι κ' ἔρρηξε 'ςτὸ παγοῦρι μὲ τὸ ῥακὶ, 'ποῦ ἅμα τὸ πιῇ ὁ Δράκος νὰ κοιμηθῇ βαθιά. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Δράκος, ἀφοῦ ἔφαγε, ἐσκάλισε τὴν φωτιὰ καὶ 'κοιμήθηκε. Τότες ὅταν ἄκουσε αὐτὸς τὸ μουγκρητὸ καὶ κατάλαβε πῶς κοιμήθηκε, ἐκατέβηκε σιγὰ, σιγὰ, ἔκοψε τῆς τρίχες καὶ 'πῆρε τὸ κλειδάκι ἀπὸ τὰ γένεια του καὶ πάλι ἀνέβη ἀπάνω 'ς τὴν κρυψάνα του· ἀλλὰ ὕστερα συλλογίστηκε ὅτι ἅμα ξυπνήσῃ ὁ Δράκος καὶ 'δῇ πῶς λείπει τὸ κλειδάκι ἀπὸ τὰ γένεια του θὰ ψάξῃ νά τον εὑρῇ. — Ἐκατέβηκε τὸ λοιπὸν καὶ 'πῆρε ἕνα δοκάρι μακρὺ καί το πελέκησε καί το ἔβανε 'ς τὴν φωτιὰ κι' ἀφοῦ 'κάη καλὰ τὸ ἔχωσε 'ς τὸ μάτι τοῦ Δράκου καί τον ἐστράβωσε. Τότες ἄρχησε τὸ μουγκρητὸ καὶ τῆς φωναῖς, 'ποῦ σήκωσε ὅλον τὸν κόσμο 'ς τὸ ποδάρι. Οἱ ἄλλοι δράκοι, 'σὰν ἄκουσαν τῆς φωναῖς του, ἔτρεξαν νὰ ἰδοῦν τί ἔχει ὁ ἀρχηγός τους. Ἀλλὰ δὲν 'μποροῦσαν νὰ ἔμπουν μέσα γιατὶ ἦταν ἡ πέτρα 'μπροστὰ καὶ δὲν 'μποροῦσαν νά την κουνήσουνε, καὶ ἀφοῦ ἄκουσαν τῆς φωναῖς του ἐνόμισαν πῶς ἤτανε μεθυσμένος καί τον ἀφήσανε καὶ 'σηκωθήκανε καὶ 'φύγανε. Τότες ὁ Δράκος ἐτράβηξε τὸ βράχο καὶ ἄνοιξε τὴν σπηλῃὰ καὶ κάθησε 'ς τὴν πόρτα καὶ ἄρχισε νά τα χαϊδεύῃ καὶ νά τα 'βγαίνῃ ὄξω τὰ πρόβατά του ἕνα ἕνα. Ἤτανε ἕνα μεγάλο καὶ μαλλιαρὸ πρόβατο, καὶ τὸ βασιλόπουλο πιάστηκε ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴν κοιλιά

του, άπ' τὰ μαλλιά του καὶ μὲ τρόπο κατώρθωσε ἐν ᾧ τὸ 'χάϊδευε ὁ Δράκος νὰ 'βγῇ ὄξω ἀπ' τὴν σπηλιά.

Ἂς ἀφίσωμε τὸν Δράκο νὰ γυρεύῃ ἐκεῖνον 'ποῦ τον 'στράβωσε καὶ ἂς ἔρθουμε 'ς τὸ βασιλόπουλο. Ἐπῆρε λοιπὸν τὸ δρόμο δρόμο τὸ βασιλόπουλο καθὼς τον εἶχε ὁδηγήσει ἡ γραῖα, καὶ ὅταν προχώρησε, ἀπὸ μακρυὰ εἶδε τὸ παλάτι. Τότες ἐπλησίασε καὶ ἔβανε τὸ κλειδὶ 'ς τὴν κλειδαριά, καὶ ἄνοιξε ἡ πόρτα. Ἀνέβηκε ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι καὶ εἶδε ἕνα ὡραῖο ἄλογο δεμένο μὲ ἁλυσίδες καὶ εἶχε 'μπροστά του ἕνα σωρὸ κόκκαλα καὶ ἕνα ὡραῖο μεγάλο σκύλο καὶ εἶχε 'μπροστά του ἕνα σωρὸ ἄχυρα. Ἐπολέμησε νὰ λύσῃ τὸ ἄλογο· δὲν 'μπόρεσε. Τότες ἔβανε τὰ ἄχυρα 'ς τὸ ἄλογο καὶ 'ς τὸ σκύλο τὰ κόκκαλα. Τότες ἅμα ἔφαγε τὸ ἄλογο κι' ὁ σκύλος ἄρχισαν νὰ 'μιλοῦν, καί του εἶπαν· «Ποῦ εὑρέθηκες ἐδῶ, παιδί μου; θὰ ἔρθῃ ὁ Πολυφουμισμένος Δράκος νά σε φάῃ.» Τότες τὸ παιδὶ διηγήθηκε ὅτι τὸ Δράκο τὸν ἐστράβωσε καὶ ὅτι ἦρθε ἐδῶ καὶ ζητοῦσε μιὰ βεργίτσα χρυσῆ. Τότες εἶπε τὸ ἄλογο· «ποιός σου παράγγειλε νὰ ἔρθῃς ἐδῶ;» Τότε τὸ παιδὶ εἶπε γιὰ τὴν γραῖα πῶς ὅπως τοῦ παράγγειλε νὰ κάμῃ, ἔκαμε. Εἶπ' ὁ σκύλος «αὐτὴ παιδί μου εἶνε ἡ καλὴ Μοῖρα, καί την εἶχανε τυφλώσει ἡ ἄλλαις μοίραις ἐπειδὴ ποτὲς δὲν εἶχε κάμει 'ς κανένα κακό, καί την ἐμοιράνανε ὅτι ἂν δὲν 'βρεθῇ κανεὶς νά την ἀγαπήσῃ καὶ νά την λυπηθῇ νὰ μὴ γείνῃ ποτὲ καλά, καὶ δὲν 'βρισκότανε κανεὶς νά τηνε λυπηθῇ. Καὶ τώρα, παιδί μου, νὰ 'πᾷς ἀπὸ τούτη τὴ μεριὰ (τοῦδειξαν ἀπὸ ποῦ νὰ 'πάῃ) καὶ νὰ 'πᾷς 'ς αὐτὴ τὴ κάμαρα, καὶ θὰ ἰδῇς δυὸ βασιλοπούλαις σκλαβωμέναις μέσα 'ς τὴν κάμαρα καὶ νά της ἐλευθερώσῃς. Τὸ παιδὶ λοιπὸν ἐπῆρε τὸ δρόμο 'ποῦ ἔφερνε 'ς τῆς κάμαραις· εἶδε λοιπὸν ἐκεῖ δυὸ βασιλοπούλαις ὡραίαις, 'ποῦ καθώς τον εἶδανε ἀπορήσανε. Τὸν ἐρωτήσανε πῶς εὑρέθηκε. Εἶπε τὴν ἱστορία του καὶ πῶς ἦρθε ἐδῶ γυρεύοντας τὴ χρυσῆ βεργίτσα. Τότες τοῦ εἴπανε 'κείναις ὅτι σοῦ την ἐδίνουμε, ἀλλὰ νά μας ἐλευτερώσῃς. Τοῦ ἔδωσαν τὴν βεργίτσα, ἐπῆγε τὴν ἀκούμπησε ἐπάνω 'ς τὸ ἄλογο 'λύθηκε τὸ ἄλογο· τὴν ἀκούμπησε 'ς τὸ σκῦλο, λύθηκε ὁ σκῦλος. Ἐπῆρε τότες τῆς βασιλοπούλαις, τῆς κατέβασε ἀπὸ τῆς σκάλαις, τῆς ἔβανε ἀπάνω 'ς τὸ ἄλογο καὶ 'πῆρε καὶ τὸ σκύλο. Ἀλλὰ αὐταὶς εἶπαν ὅτι πρὶν φύγωμε ἔχωμε κι' ἕνα ἄλλο καλὸ νὰ κάνωμε· κύτταξε ἀπὸ τὸ παράθυρο νὰ ἰδῇς· αὐτὰ τὰ ζῶα εἶνε ὅλα ἄνθρωποι, εἶνε καὶ βασιλόπουλα

μαζὺ καὶ ἤτανε ὅλοι 'ς τὸ κυνῆγι καὶ ἐπειδὴ ηὗραν τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ 'μπῆκαν μέσα, ἀλλὰ κατὰ δυστυχία τους, τοὺς εἶδε ὁ Δράκος καί τους ἐρράντισε μὲ ἕνα νερὸ καί τους ἔκαμε διάφορα ζῶα· τώρα κάμε γρήγορα νά τους χτυπήσῃς ἐλαφρὰ 'ς τὴν πλάτη μὲ τὴ βεργίτσα καὶ τότε θὰ γίνουν ὅπως ἤτανε πρῶτα.» Τότες 'πῆγε τὸ βασιλόπουλο κάτω μὲ τὴν βεργίτσα, τοὺς ἄγγιξε ἕναν ἕναν καὶ ἀμέσως ἄρχισαν νὰ γίνωνται ἄνθρωποι κἄτι ὡραῖοι νέοι καὶ ἄρχισαν νὰ ἀγκαλιάζουν καὶ νὰ φιλοῦν τὸ βασιλόπουλο. Τότες 'φρόντισε τὸ βασιλόπουλο, ἔκλεισε τὸ παλάτι μὲ τὸ κλειδὶ ἀφοῦ κατεβήκανε ὅλοι καὶ 'πῆρε τὸ κλειδί. 'Εξεκίνησαν τότες ὅλοι καὶ τὰ βασιλόπουλα ἐπῆραν τὸ δρόμο τους νὰ 'πᾶν 'ς τὰ 'δικά τους τὰ παλάτια καὶ τὸ βασιλόπουλο μὲ τὸ ἄλογο καὶ τὸ σκυλὶ ἐξεκίνησε νὰ παραδώσῃ τῆς βασιλοπούλαις 'ς τοὺς γονέους τους. Καθὼς της εἶδαν οἱ γονέοι τους, φαντάσου τί χαρὰ ἐκάνανε καί του εἴπανε ὅποια θέλῃ ἀπὸ τῆς δύο νὰ 'πάρῃ γυναῖκα καὶ νά τον κάνουν διάδοχο τοῦ θρόνου· ἀλλὰ τὸ Βασιλόπουλο εἶπε πῶς εἶνε ἀρραβωνιασμένος καὶ πῶς γιὰ χατῆρι τῆς ἀρρεβωνιαστικιᾶς του ἦρθε νὰ 'βρῇ τὴ χρυσῆ βεργίτσα. Τότες δὲν χάνει καιρὸ τὸ ἄλογο καὶ ὁ σκῦλος καὶ γίνονται δυὸ ὡραῖα βασιλόπουλα, ἐπειδὴς εἴπανε εἰς τὸ βασιλόπουλο καί τους ἄγγιξε μὲ τὴ χρυσῆ βεργίτσα. 'Απόρησε ὁ βασιλιᾶς 'ποῦ τους εἶδε νὰ γείνουν ἄνθρωποι τὸ ἄλογο καὶ ὁ σκῦλος. Τότες ἐξωμολογήθηκαν τὰ δύο βασιλόπουλα καὶ εἶπαν·—«ἂν θέλῃς, πολυχρονεμένε μου βασιλέα, νά μας κάμῃς γαμπρούς. Ὄντες ἔκλεψε ὁ Δράκος τῆς βασιλοπούλαις 'ποῦ ἀγαπούσαμε, καὶ 'πήγαμε νά της ἐλευτερώσωμε ἐμένα μὲ ἔκανε ἄλογο, εἶπε ὁ ἕνας, καὶ τὸ φίλο μου σκῦλο.» Τοὺς ἀγκάλιασε ὁ βασιλέας καὶ τοὺς δύο καί τους εἶπε ὅτι θά τους κάμῃ γαμπρούς του. Τότες τὸ ὡραῖό μας βασιλόπουλο ἔφυγε νὰ 'πάῃ 'ς τὴν ὡραία βασιλοποῦλα. 'Αλλὰ δὲν ἔφυγε πιὰ μὲ τὰ πόδια, ἀλλά του ἔδωσε πολλὰ ἁμάξια καὶ δῶρα ὁ βασιλέας καί τον 'πῆγε ἕως τὴν πόρτα τῆς ὡραίας βασιλοπούλας. Καὶ ἡ βασιλοπούλαις ἐκλαίανε ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὴν ἐλευθερωσί τους καὶ ἀπὸ λύπη γιατὶ ἔφευγε ὁ εὐεργέτης τους.

Ἃς ἀφίσωμε αὐτοὺς καὶ ἂς 'πᾶμε 'ς τὴ βασιλοποῦλα. Ἡ βασιλοποῦλα ἅμα ἄκουσε πῶς τὸ ὡραῖο βασιλόπουλο ἔφυγε καὶ δέν το ἔβλεπε πειόνε, ἔπεσε νὰ 'πεθάνῃ ἀπὸ τὴ λύπη της. Γιατροὶ καὶ γιάτραινες ἔπεσαν νά την γιατρέψουν καὶ δὲν 'μπόρεσαν νὰ κάμουν τίποτις. Ὁ πατέρας

της ἤτανε ἀπελπισμένος γιατὶ δὲν εἶχε ἄλλο παιδί. Ὅταν ἔφτασε τὸ βασιλόπουλο εἰς τὸ παλάτι, ἡ πόρταις ὅλαις ἤτανε κλεισταὶς γιατὶ εἶχανε μεγάλη λύπη γιὰ τὴ βασιλοποῦλα 'ποῦ ἐπήγαινε κάθε ἡμέρα καὶ χειρότερα. Τὸ βασιλόπουλο δὲ χάνει καιρό· 'παίρνει τὴ χρυσῆ βεργίτσα 'στὰ χέρια του· τὴν ἀκούμπησε 'σὲ μία μία, καὶ ἄνοιξαν ὅλαις ἡ πόρταις κι' εὑρέθηκε μπροστὰ 'ς τὴ βασιλοποῦλα. Καθὼς τον εἶδε ἡ βασιλοποῦλα, σηκώθηκε εὐτὺς καί τον ἀγκάλιασε καί του εἶπε·—«ἐσένα θὰ 'πάρω καὶ σὲ περιμενα τόσο καιρὸ 'ποῦ 'πῆγα νὰ 'πεθάνω ἀπὸ τὴ λύπη μου γιατὶ ἔφυγες.» Τὸ βασιλόπουλο τῆς διηγήθηκε ὅλα τὰ βάσανα 'ποῦ ὑπόφερε καί της ἔδωσε τὴ χρυσῆ βεργίτσα. Ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἔγεινε ὁ γάμος καί την ἔπηρε καὶ 'πῆγε 'ς τοὺς γονέους του καὶ ἐκεῖ ἔγειναν διπλαῖς χαραῖς καὶ ἔζησαν καλὰ καὶ 'μεῖς καλλίτερα.

Γ'.

Ἡ Ἀνεράϊδα.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ· καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ ἕνας βασιλιᾶς καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ εἶχανε καὶ ἕνα γυιό. Ἐκεῖνος ὁ γυιός τους δὲν ἤθελε νὰ 'παντρευτῇ· τοῦ 'πήγαιναν βασιλοπούλαις, ἀλλὰ 'κεῖνος ὄχι μόνον δὲν ἤθελε νὰ 'παντρευτῇ, ἀλλὰ δὲν 'σήκωνε τὰ μάτια του νὰ ἰδῇ κάμμιὰ γυναῖκα. Ἐκεῖ ἀντίκρυ 'ς τὸ παλάτι ἤτανε μιὰ μητέρα καὶ εἶχε τρεῖς θυγατέραις. Ἤτανε πολὺ ὤμορφαις. Τὸ λοιπὸν ἡ βασίλισσα εἶπε μὴν ἀγαπάῃ καμμιὰ ἀπὸ αὐταῖς καὶ δὲ θέλει νάν το εἰπῇ. Ἀποφάσισε τὸ λοιπὸν καὶ εἶπε 'ς τὴ μητέρα τῶν κοριτσῶν «δέν μου στέλνεις τὴν μεγάλη σου θυγατέρα ἐδῶ γιὰ νά την ἔχω συντροφιά;»—«Μπά μετὰ χαρᾶς σου, εἶπε ἡ γυναῖκα, βασίλισσα μου.» Καὶ 'στολίστηκε ἡ μεγάλη της θυγατέρα καὶ 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι. Καθὼς την εἶδε ἡ βασίλισσα, τὴν ἐχαιρέτισε καί την ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καί την 'πῆγε 'ς τὴν κάμαρα τοῦ γυιοῦ της. Καί της εἶπε·«ἐγὼ κορίτσι μου σ' ἔφερα 'δῶ γιατὶ ὁ γυιός μου δὲ θέλει νὰ 'παντρευτῇ καὶ γιὰ νὰ ἰδοῦμε ἀνισῶς καὶ ἀγαπᾷ κάμμιὰ ἀπὸ σᾶς. Ἂν σου εἰπῇ πῶς σ' ἀγαπάει ὁ γυιός μου, τότες νά σε κάμω νύφη μου.» 'Πῆγε τὸ κορίτσι καὶ καθώτανε ἐκεῖ 'ς τὸ σοφᾶ. Ἐπῆγε τὸ βράδυ τὸ βασιλόπουλο, ἐμπῆκε μέσα 'ς τὴν κάμαρά του, ἐκάθησε 'ς τὸ τραπέζι του

ἔγραψε, ἔγραψε χωρὶς νά την κυττάξῃ διόλου. Τούτη τὴν 'πῆρε ὁ ὕπνος καὶ ἀποκοιμήθηκε 'ςτὸν καναπέ. Τὸ πρωῒ ἐπῆγε μόνη της ἡ βασίλισσα νὰ ἰδῇ τὶ κάνει τὸ κορίτσι καὶ τί της εἶπε τὸ βασιλόπουλο. Τί νά σου πῶ, πολυχρονεμένη μου βασίλισσα· ἦρθε τὸ βασιλόπουλο, δέν με κύτταξε διόλου· ἔγραψε ἔγραψε καὶ 'σηκώθηκε καὶ ἔφυγε χωρὶς νά μου 'μιλήσῃ διόλου. Τότες ἡ βασίλισσα τὴν εὐχαρίστησε καί της ἔδωσε ἕνα δῶρο, ἕνα ὡραῖο δακτυλίδι, καί την παρακάλεσε νὰ στείλῃ τὴ δεύτερη της ἀδερφή. 'Επῆγε 'ς τὸ σπῆτι, εἶπε, καὶ ἔτσι στολίστηκε καὶ ἡ δεύτερη της ἀδερφὴ καὶ 'σηκώθηκε καὶ 'πῆγε 'ς τὴ βασίλισσα. Τὴν ἐδέχτηκε κ' αὐτὴν ἡ βασίλισσα καλὰ καί την ἐπῆγε 'ς τὴν κάμαρα τοῦ γυιοῦ της καί της εἶπε ὅτι, ἂν ὁ γυιός μου σοῦ 'πῇ πῶς σ' ἀγαπάει, τότες νά μού το εἰπῇς γιὰ νά σε κάμω νύφη μου. 'Εκάθησε κ' αὐτὴ 'ςτὸν καναπὲ 'σὰν τὴν ἄλλη· τὸ βράδυ, 'σὰν ἐβράδιασε, 'πῆγε τὸ βασιλόπουλο ἐκάθησε 'ς τὸ τραπέζι του χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του νά την κυττάξῃ. Ἔγραψε, ἔγραψε σηκώθηκε καὶ ἔφυγε. Τὸ πρωῒ ἐπῆγε ἡ βασίλισσα νὰ ἰδῇ τί της εἶπε ὁ γυιός της· 'κείνη τῆς εἶπε ὅτι οὔτε μὲ κύτταξε διόλου. Τότες τῆς ἐχάρισε κ' αὐτηνῆς ἕνα δαχτυλίδι καί την παρακάλεσε νὰ στείλῃ τὴ μικρότερη. Ἡ μικρότερη ἦτανε πολὺ ἔξυπνη καὶ πολὺ ὡραία. Τὴν ἐστόλισε καὶ ἡ βασίλισσα μὲ 'δικά της τζεβαΐρικὰ καί της εἶπε νὰ καθίσῃ 'ς τὴν κάμαρα τοῦ γυιοῦ της κ' ὅταν ἔρθῃ νά του 'μιλήσῃ καὶ νὰ ἰδοῦμε τὶ θά της 'πῇ. Ἔτσι λοιπὸν τὸ κορίτσι ἐκάθησε 'ς τὴν κάμαρα τοῦ βασιλόπουλου. Ἦτανε κ' ἕνα ὡραῖο κλουβάκι ὄξω μὲ ἕνα πουλάκι καί το 'πῆρε μέσα. Ὅταν ἦρθε τὸ βασιλόπουλο ἐμπῆκε μέσα χωρὶς νά την παρατηρήσῃ καὶ ἐκάθησε καὶ ἔγραφε. Τὸ κορίτσι ἀποφάσισε νὰ 'μιλήσῃ 'ς τὸ πουλάκι, ἀφοῦ δὲν 'μίλαγε τὸ βασιλόπουλο. Τοῦ εἶπε· «καλὴ 'σπέρα σου, πουλάκι μου, δὲν 'μιλεῖς; κάνε ἐσὺ κλουβί μου, ἐσὺ σαμντάνι μου δὲ 'μιλεῖς;» Τότες λέει τὸ βασιλόπουλο «σαμτανοῦμ σαμτανουσοὺμ μπουγιούρουμ σαμτανούμ». 'Εκείνη 'ντράπηκε καὶ δὲν εἶπε τίποτις ἄλλο· 'σηκώθηκε ἀφοῦ τελείωσε τὸ γράψιμό του τὸ βασιλόπουλο κ' ἔφυγε. Τὸ πρωῒ ἐπῆγε ἡ βασίλισσα νὰ ἰδῇ ἂν της 'μίλησε ὁ γυιός της καὶ τί της εἶπε. — «Ἅμα 'μπῆκε», τῆς λέει ἐκείνη, «μοῦ εἶπε καλὴ 'σπέρα σου καὶ ὕστερα μοῦ εἶπε ποιὸς σ' ἔφερε 'ς τὴν κάμαρά μου, καί του εἶπα ἐγὼ ὅτι μοῦ εἶπε ἡ βασίλισσα νἄρθω γιὰ νἄχῃς συντροφιά.» Τότες ἡ βασίλισσα τὴν παρακάλεσε νὰ καθίσῃ καὶ τὴν ἄλλη

ἡμέρα. Τὸ βράδυ πάλι 'μίλησε 'ς τὸ καντηλέρι, καὶ 'κεῖνος πάλι ἀπάντησε 'ς τὸ καντηλέρι καὶ ἀφοῦ ἔγραψε ἔγραψε σηκώθηκε καί 'φυγε. Ἡ ἀδερφάδες της περιμένανε τὴν ἄλλην ἡμέρα γιὰ νὰ πάῃ 'ς τὸ σπίτι τους καὶ ἀφοῦ δέν την εἴδανε νὰ 'πάῃ 'πήγανε αὐταὶς 'ς τὸ παλάτι. Τὴν εἴδανε καὶ καθώτανε κοντὰ 'ς τὴ βασίλισσα καὶ ἤτανε καταχαρούμενη καὶ ἡ βασίλισσα καὶ αὐτή. Τῆς εἴπανε νἄρθῃ 'ς τὸ 'σπίτι καὶ 'κείνη εἶπε, ὅτι «δέν την ἀφίνει ἡ βασίλισσα νὰ ἔρθῃ.» — «Τί! σοῦ 'μίλησε τὸ βασιλόπουλο!» τῆς εἶπαν ἡ ἀδερφαίς της. — «Οὖ! κάμαμε τόσαις ὁμιλίαις μαζί.» Καὶ ἔτσι ἡ δύο ἀδερφάδες ἐφαρμακωθήκανε ἀπ' τὴ ζήλια τους καὶ 'σηκωθήκανε καὶ 'φύγανε. Ὅταν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ παλάτι, λέει ἡ μιὰ τῆς ἄλλης· — «Καλὲ, δὲν βαριέσαι 'ποῦ τῆς 'μίλησε τὸ βασιλόπουλο. Ἀλλά της καλάρεσε νὰ κάθεται 'ς τὸ παλάτι καὶ λέει ψευτιαῖς. Ξέρεις τί νὰ κάνωμε; νά της 'πᾶμε τὸ μαργαριτάρι 'ποῦ πουλάει ἐκείνη ἡ πάτρα γιὰ νὰ τἀγοράσῃ νὰ ἰδοῦμε τί θὰ κάνῃ.» Τὴν ἄλλην ἡμέρα 'πήρανε τὸ μαργαριτάρι ἀπὸ τῆς πάτρας τὸ χέρι καὶ σηκωθήκανε καὶ 'πήγανε 'ς τὸ παλάτι. Τῆς εἴπανε «αὐτὸ τὸ ὡραῖο μαργαριτάρι τὸ πουλοῦν καὶ νὰ εἰπῇς τοῦ βασιλέα νά σ'τὸ πάρῃ.» Ἐκείνη εἶπε· «ἄφησέ το νά τον 'ρωτήσω ἂν θέλῃ νά μού το 'πάρῃ.» Τὸ ἄφησαν τὸ μαργαριτάρι αὐταῖς καὶ 'σηκωθήκανε καὶ 'φύγανε. 'Σ τὸ δρόμο 'ποῦ 'πηγαίνανε λέγανε νὰ ἰδοῦμε πῶς θά τα καταφέρῃ, ποιὸς θά της πάρῃ τὸ μαργαριτάρι. Αὐτὴ καθὼς 'πῆγε ὁ βασιλέας τὸ βράδυ τοῦ λέει «Σαμτανοῦμ, σαμτανουσοῦμ.» Λέει αὐτὸς, «μπουγιούρουμ σαμτανοῦμ.» — «Ἡ ἀδερφάδες μου μοῦ φέρανε τοῦτο τὸ μαργαριτάρι γιὰ νὰ τἀγοράσω· νά το 'πάρω ἢ νὰ μήν το 'πάρω;» «Σαμτανοῦμ, σαμτανουσοῦν, τὰ κλειδιὰ εἶνε 'ς τὸ ντουλάπι, τὰ φλωριὰ εἶνε 'ς τὸ συρτάρι, ἄνοιξε καὶ 'πάρε ὅ,τι θέλεις.» Τὸ πρωὶ εἶπε 'ς τὴ βασίλισσα ὅτι τὸ βασιλόπουλο τῆς 'δῶσε χρήματα νὰ ψωνίσῃ ὅ,τι θέλει. Τότες ἡ βασίλισσα τὴν ἀγκάλιασε, τὴν ἐφίλησε καὶ της εἶπε ὅτι σὺ θὰ γείνῃς παιδί μου. Ἤρθανε ἡ ἀδερφάδες της, ἀρώτησε πόσα ἔχει τὸ μαργαριτάρι, τὸ 'πλέρωσε καὶ τὸ 'πῆρε. Τότες ἐκείναις ἔφυγαν, καὶ ἡ μύτη τους ἔσταζε φαρμάκι κι' ἀκόμα δὲν 'πιστεύανε πῶς της 'μίλησε τὸ βασιλόπουλο. — «Δὲ βαριέσαι αὐτὴ εἶνε μιὰ κοφτοδεμένη· μόν' θὰ τῆς τά 'πηρε πιστεύω ἡ βασίλισσα. Νά της 'πᾶμε τώρα κ' ἕνα ζευγάρι μπελεζίκια (1), νὰ ἰδοῦμε

(1) Ψέλια.

θά τα 'πάρη κι' ἐκεῖνα;» Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα 'πῆραν ἕνα ζευγάρι μπελ-ζίκια 'ποῦ εἶχε ἡ πάτρα καί τής τα 'πήγανε γιὰ νὰ τἀγοράση, κ' ἐκεῖνη πάλι μεταχειρίστηκε τὸν ἴδιο τρόπο 'ς τὸ βασιλόπουλο καὶ τὸ βασιλό-πουλο τῆς τα 'πῆρε. 'Επῆγαν τὴν ἄλλη 'μέρα νὰ 'πάρουν τὰ χρή-ματα καί της εἶπαν—«ἀμ' ἐσὺ βασίλισσα τόρα καὶ δέ μας ἔκανες ἕνα τραπέζι νὰ ἰδοῦμε καὶ ἐμεῖς τὸ γαμπρό; » Τοὺς εἶπε· « Νά τού τα 'πῶ τὸ βράδυ κι' ἂν εἶνε μὲ τὴν εὐχαρίστησί του, γιατί ὄχι; » Τότε ἐπῆγε 'ς τὴν κάμαρα της καὶ ῥίχτηκε 'ς τὰ κλάμματα. Καὶ εἶπε « τί εἶνε τοῦτα; ἡ ἀδερφάδες μου βαλθήκανε νά με φᾶνε χειρότερα ἀπ' λάμναις· πῶς θά τα ξεμπερδέψω! » Τὸ βράδυ ἦρθε τὸ βασιλόπουλο καὶ ἄρχισε νὰ γράφη. Τόσο πολὺ ἔκλαιγε ὥστε δὲν 'μποροῦσε νὰ βα-στηχτῆ. « Σαμτανοῦμ Σαμτανουσοῦμ! » Λέγει ἐκείνη « μπουγιού-ρουμ σαμτανοῦμ, τί ἔχεις καντηλέρι μου καὶ κλαῖς; » — « Ἡ ἀδερ-φάδες μου, μοῦ γυρεύουνε νά της προσκαλέσω 'ς ε τραπέζι κ' ἐγὼ δὲν ὁρίζω τίποτις ἐδῶ μέσα καὶ εἶμ' ἀπελπισμένη καὶ γι' αὐτὸ κλαίω. » Τότε λέει αὐτός·—« καντηλέρι μου χρυσό, οἱ μαγέροι εἶνε κάτω, οἱ κυνηγοὶ κάτω· χῆνες πάπιες ὅσαις θέλης· σφάξε καὶ κάνε τους τρα-πέζι. » Τὸ πρωὶ 'σταύρωσε τὰ χέρια καὶ πῆγε 'ς τὴ βασίλισσα καὶ της εἶπε « ὁ βασιλέας μὲ διάταξε νὰ κάμω τραπέζι 'ς τῆς ἀδερ-φαῖς μου. Καί μου εἶπε πῶς οἱ κυνηγοὶ εἶνε κάτω καὶ χῆνες πάπιες νὰ διατάξω νὰ μαγιερέψουν ὅ,τι θέλουνε. Τί με προστάζεις βασίλισσα μου νὰ κάμω; » — « 'Αφ' οὗ σου εἶπε ὁ βασιλέας, φώναξε μονάχη σου καὶ διάταξε. » Τότες ἐφώναξε τοὺς κυνηγοὺς καί τους διάταξε νὰ 'πᾶνε 'ς τὸ κυνῆγι, φώναξε τοὺς μαγέρους καί τους διάταξε νὰ σφά-ξουν πάπιες χῆνες κόταις καὶ νά τα ἑτοιμάσουν γιὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα γιατὶ θὰ κάμη 'ς τῆς ἀδερφάδες της τραπέζι. 'Εφώναξε τὸ σεΐζη καὶ του εἶπε πῶς ὁ βασιλέας δὲν θέλει νὰ καθίση μὲ τῆς ἀδερφάδες της εἰς τὸ τραπέζι καί τον πρόσταξε νὰ κάμουν μαζὶ ἕνα παιγνίδι 'ς αὐ-ταίς. Ἤτανε τόσῳ ὡραία αὐτὴ καὶ τόσῳ συμπαθητικὸ πρόσωπο εἶχε 'ποῦ τὴν ἀγαπούσανε ὅλοι μέσα 'ς τὸ παλάτι. Τοῦ εἶπε τὴν ὥρα ποὺ θὰ καθήσουν 'ς τὸ τραπέζι κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ θὰ περιμένουν τὸ βασιλέα νἄρθη γιὰ νὰ φᾶνε, νὰ βγάνη τὸ ἄτι ἀπὸ τὴν 'πίσω πόρτα 'ς τὴν αὐλὴ τὴν καλτιριμωμένη νὰ κάμη τὸ ἄλογο πολὺ κρότο ὥστε 'ποῦ νὰ ἀκουστῆ ἀπάνω καὶ νὰ τρέξη ἕνας δοῦλος νὰ 'πῆ « τρέξε μικρὴ βασίλισσα κάτω γιατί σε θέλει ὁ βασιλέας νά σου 'μιλήση. » Ἔτσι

ἔγεινε. Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέραν ἤρθανε ἡ ἀδερφάδες της γιὰ νὰ ...νε. Ἡ βασίλισσα ἦτανε χαρούμενη πῶς θὰ φάῃ μὲ τὸ γυιό της ...τερα ἀπὸ τόσον καιρὸ, ἀλλὰ ἡ ἀδερφάδες χαμογελούσανε γιατὶ ... γνωρίζανε πῶς ὅλ' αὐτὰ ἦτανε παραμύθια. Ἡ μικρὴ ἡ κόρη ...ναινε ἀπὸ καιρὸ 'σὲ καιρὸ 'ς τὸ παράθυρο νὰ ἰδῇ πῶς ἄργησε ...θῃ ὁ βασιλέας. Τότες ἄκουσαν τὸ ἄλογο κι' ἔτρεχε 'ς τὴν ...λὴ 'ς τὰ τέσσερα. Ὅλαις κατακιτρινίσανε· μοναχὰ ἡ μικρὴ ἐκοκ...σε. Τότες ἔτρεξε ἕνας δοῦλος καί της λέει· «ορίστε κάτω, μικρὴ ...σίλισσα, γιατί σε γυρεύει ὁ βασιλέας.» Τότες ἐκείνη κατέβηκε ...τω τρεχάτη. Ἐπῆγε 'ς ἕνα μέρος μακρυνὸ ἀπὸ κάτω ἀπὸ κάτι ...μάραις καὶ ἔκλαιγε. Ἐκεῖ 'ποῦ 'πήγαινε ἀπάνω κάτω καὶ δὲν ἤξερε ...νὰ κάμῃ, ἐπάτησε ἕνα μάρμαρο καὶ κουνιότανε. Σηκόνει τὸ μάρμαρο καὶ βλέπει μιὰ σκάλα. Καταιβαίνει, 'καταιβαίνει 'κείνη τὴ σκάλα· ...ρα περπατάει, περπατάει καὶ πηγαίνει 'ς ἕνα κατασκότεινο μέ... κ' ἐκεῖ βλέπει ἕνα ἀλώνι ἄγριο γεμάτο ὅλο ἀγκάθια κι' ἐκεῖ ... 'ς τὰ ἀγκάθια κοιμώτανε τὸ βασιλόπουλο καὶ κοντὰ 'ς αὐτὸ ... Ἀνεράϊδα καὶ 'ς αὐτὴ κοντὰ ἕνα παιδί. Τότε καὶ ἐκείνη δὲ ... καιρὸ, φεύγει τρεχάτη καὶ γυρίζει πίσω 'στὸ παλάτι· φωνάζει ... βασίλισσα ἔξω καί της εἶπε πῶς τὸ βασιλόπουλο δὲ θἄρθῃ νὰ ... μαζί τους, ἀλλὰ μοῦ εἶπε νά του πάω κάτω δυὸ τζεβρέδες χρυ..., ἕναν τριανταφυλλὶ κι' ἕναν ἄσπρο, ἕνα χτένι ἀσημένιο κι' ἕνα πά...πλωμα χρυσὸ, μεταξωτὸ, γιὰ μικρὸ παιδὶ, γιατὶ γέννησε ἑνὸς φίλου ... γυναῖκα καὶ θέλει νά τα 'πάῃ νά τα προσφέρῃ γιὰ δῶρο. Τότες ... βασίλισσα τῆς τάδωσε· ἐκείνη τὰ 'πῆρε καί την παρεκάλεσε νὰ 'πάῃ ... ἀρχίσουνε νὰ τρῶνε καὶ θὰ ἔρθῃ ἅμα 'πάῃ τὰ πράμματα, ἐπειδὴ ... εἶπε τὸ βασιλόπουλο νά τα 'πάῃ μονάχη της. Τὰ 'πῆρε λοιπὸν ..., κατέβηκε κάτω κ' ἐπάτησε τὴν πλάκα ποῦ κουνιώτανε· 'κατέ... τὸ σκαλοπάτι ἀγάλια ἀγάλια καὶ 'πῆγε κοντὰ 'στὴν Ἀνεράϊδα. ... ἔστρωσε τὸ χρυσὸ πάπλωμα χάμου καὶ ἐσήκωσε τὸ μικρὸ παιδάκι ...σῶβανε ἀπάνω καὶ πάστρεψε τὰ μαλλάκια του ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, ...τένισε καί το σκέπασε μὲ τὸ τριανταφυλλὶ μαντήλι. Καὶ πάστρεψε ...κεινῆς τὰ μαλλιά της ἀπὸ τὰ ἀγκάθια 'ποῦ ἦτανε γεμάτα καί τους ...σε μαζὺ μὲ τὸ βασιλόπουλο μὲ τὸ ἄσπρο μαντήλι καὶ 'πῆγε ... καὶ κάθησε 'στὸ τραπέζι κ' ἔτρωγε. Τότες ξύπνησε ἡ Ἀνεράϊδα ... τὸν ἑαυτό της καὶ τὸ παιδί της περιποιημένο χωρὶς ἀγκάθια

'ςτὰ μαλλιά τους. Τότες ἐγύρισε καὶ εἶπε 'ς τὸ βασιλόπουλο· — αποιὰ εἶνε 'κείνη 'ποῦ ἦρθε καί μας ἔκανε αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδῶ; » 'Εκεῖνος τῆς ὡρκίστηκε μὰ τῆς σπίθαις τῆς φωτιᾶς 'ποῦ δὲν εἶδε καμμιὰ γυναῖκα. « 'Εσὺ ξέρεις πολὺ καλὰ 'ποῦ μοῦχεις 'παρμένο τὸ φῶς τῶν 'ματιῶν μου καὶ δὲν βλέπω καμμιὰ ἄλλη γυναῖκα παρὰ ἐσένα. » Τότες ἐδιηγήθηκε 'ς αὐτὴν ὅτι ἀκούει κάθε βράδυ πῶς 'μιλάει μιὰ γυναῖκα 'ςτὸ σαμτάνι, ἀλλὰ δέν την εἶδε. Τότες 'κείνη τοῦ χτύπησε μιὰ μπάτσα καί του εἶπε ὅτι «σοῦ χτυπάω αὐτὴ τὴ μπάτσα γιὰ νά σου ἔρθῃ τὸ φῶς σου, ἀλλά σε ὁρκίζω νὰ μὴ 'πάρῃς ἄλλη γυναῖκα παρὰ αὐτή. » 'Εχτύπησε τότε τὰ χέρια της ἡ 'Ανεράϊδα καὶ γίνηκε μεγάλος ἀνεμοστρόβιλος 'κεῖνος ὁ ἴδιος ποῦ εἶχε 'πάρῃ τὸ βασιλόπουλο ἕνα μεσημέρι 'ποῦ ἤτανε 'ςτὸ κυνῆγι, καὶ 'πῆρε ὅλα τὰ ἀγκάθια καὶ τὸ παιδί της καὶ αὐτὴ καὶ ἔγειναν ἄφαντοι. Ἄκουσε τότε μία φωνὴ ἀπὸ τὸν ἀνεμοστρόβιλο καὶ ἔλεγε· « σ' ἀφίνω 'γειά· δὲν θά με ξαναϊδῆς οὔτε ἐμένα οὔτε τὸ παιδί σου. » Ἤτανε καταμεσήμερα καὶ τὸ βασιλόπουλο ἄρχισε καὶ ἔκλαιγε ἴσα μὲ τὸ βράδυ, καὶ τότες ἀνέβηκε 'ς τὴν κάμαρά του ἀπάνω καὶ εἶδε αὐτὴ τὴν νέαν ὁποῦ ἔχυνε φαρμακερὰ δάκρυα· καθὼς ἐμπῆκε μέσα τὴν ἀγκάλιασε καί της εἶπε· « ἂς πάψουν τὰ δάκρυα σου· μήτε σὺ νὰ πῇς ὅ,τι εἶδες μήτε 'γὼ ὅ,τι 'ξέρω, νὰ λησμονήσωμε τὰ περασμένα μας· σύ μ' ἔσωσες ἀπὸ τῆς 'Ανεράϊδας τὰ χέρια. Τώρα 'πᾶμε νὰ φιλήσωμε τὸ χέρι τῆς μητέρας μου καὶ αὔριο νὰ γείνουν οἱ γάμοι μας. »

Τὴν 'πῆγε 'ς τὴ μητέρα του καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἔγεινε ὁ γάμος, μὲ τὴν χαρὰ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὴν λύπη τῶν ἀδερφάδων της.

Δ'.

'Η Τρισεύγενη ἢ τὰ τρία κίτρα

'Αρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ· καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ μιὰ βασίλισσα κι' ἕνας βασιλέας καὶ δὲν ἐκάνανε παιδί. Παρακαλούσανε τὸ θεὸ νά τους δώσῃ ἕνα παιδὶ καὶ τάξανε ἅμα γεννήσουν παιδὶ νὰ τρέχῃ μία βρύσι τρεῖς ἡμέραις λάδι, τρεῖς ἡμέραις μέλι καὶ τρεῖς ἡμέραις βούτυρο, νὰ πηγαίνῃ ὁ

κόσμος νὰ 'παίρνῃ. Ἤτανε καλὴ ὥρα καὶ ὁ θεὸς ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τους καὶ ἐγκαστρώθηκε ἡ βασίλισσα. Χαραῖς, κακὸ, βάλε πιὰ μὲ τὸ νοῦ σου· 'ς τοὺς ἐννέα μῆνες ἐγέννησε ἡ βασίλισσα· ἔκαμε ἕνα ἀρσενικὸ παιδί. Ἐμεγάλωσε τὸ παιδὶ, ἔγεινε χαριτωμένο, ἀλλὰ τὸ τάμμα τους ἀλησμονήσανε νά το κάμουνε· καὶ μιὰ νύχτα βλέπει ἡ βασίλισσα 'ς τὸν ὕπνο της καὶ 'πάει μιὰ γυναῖκα, καί της λέει· «ἐγὼ τὸ παιδὶ σ'τὤδωσα, ἀλλὰ ἐσὺ τὸ τάξιμό σου ξέχασες νά το κάνῃς. Δὲν εἰξέρεις, 'ποῦ μπορῶ νά σ' το 'πάρω 'πίσω τὸ παιδὶ 'ποῦ σοὔδωσα; » Σηκώθηκε ἡ βασίλισσα κατατρομαγμένη καὶ λέει 'ς τὸν ἄντρα της, πωπὼ τί κοντεύαμε νὰ πάθουμε! ξεχάσαμε νὰ κάνουμε 'κεῖνο ποῦ 'τάξαμε 'ς τὸ θεό· νὰ τρέχῃ ἡ βρύσι τρεῖς ἡμέραις 'λάδι, τρεῖς ἡμέραις μέλι καὶ τρεῖς ἡμέραις βούτυρο. Ἀμέσως διάταξε ὁ βασιλέας νὰ κάμουνε μιὰ βρύσι 'ς τὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ καὶ νὰ 'πᾶνε νὰ κουβαλήσουν μέλι 'λάδι καὶ βούτυρο νά το βάνουν 'ς τὴν βρύσι νὰ τρέχῃ γιὰ νὰ 'παίρνῃ ὁ κόσμος νὰ εὔχεται 'ς τὸ βασιλόπουλο. Ἀφοῦ 'περάσανε τρεῖς ἡμέραις καὶ 'πῆρε ὅλος ὁ κόσμος καὶ ἔπαψε νὰ τρέχῃ ἡ βρύσι, τότες τὤμαθε μιὰ γρηὰ πολὺ γρηὰ καὶ 'πῆγε νὰ μαζέψῃ κι' αὐτὴ ὅπως 'μποροῦσε κομμάτι βούτυρο· ἐμάζευε λοιπὸν μὲ τὸ δάχτυλό της καὶ τὤβαζε 'ς τὸ κουρουπάκι της. Τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ παράθυρο τὴν ἔβλεπε καὶ 'γελοῦσε. Ἅμα γέμισε τὸ κουρουπάκι της, πετάει μιὰ πέτρα καί της το τσακίζει καί της χύθηκε ὅλο· τότες ἔκαμε ἀπάνω τὰ 'μάτια της καὶ εἶδε τὸ βασιλόπουλο. — « Ἀχ βασιλόπουλο μου τί μοὔκαμες; Νά σου καταραστῶ δὲν βαστᾷ ἡ καρδιά μου, τοῦ εἶπε, μονάχα σοῦ λέω ἀπὸ τῆς Τρισεύγενης τὰ χέρια νὰ μὴ γλυτώσῃς. » Τὸ εἶπε κ' ἔφυγε κ' ἔγεινε ἄφαντη ἡ γραῖα. Τὸ βασιλόπουλο ἐμπῆκε 'σὲ ἰδέα ποιὰ νὰ ἦνε αὐτὴ ἡ Τρισεύγενη. Λέει μιὰ ἡμέρα τῆς μητέρας του· — « Θὰ 'πάω μητέρα νὰ ρωτήσω νὰ μάθω ποιὰ εἶνε αὐτὴ ἡ Τρισεύγενη. » «Βρὲ παιδί μου, βρὲ καλέ μου, βρὲ κακέ μου », 'πολέμησε ἡ μάνα του νά τον ἐμποδίσῃ ἀλλὰ 'κεῖνος τοῦ κάκου. Ἀφοῦ εἶδανε ποιὰ οἱ γονέοι του ὅτι πολὺ ἐπίμενε τὸ παιδί τους, τὸ ἄφησαν νὰ πάῃ. Ἐντύθηκε τὸ παιδὶ, 'πῆρε χρήματα μαζύ του, τὸ σπαθί του καὶ τὸ ἐπανωφόρι του καὶ ἔφυγε καὶ πάει, πάει, 'ς τῆς ἐρημιαῖς ἀπὸ δῶ ἀπὸ 'κεῖ ρωτῶντας ποῦ κάθεται ἡ Τρισεύγενη, καὶ δὲν 'μποροῦσε νὰ μάθῃ τίποτις. Ἐκεῖ 'ποῦ πήγαινε 'ς τῆς ἐρημίαις, βλέπει μιὰ μεγάλη, μεγάλη πόρτα καὶ 'μπαίνει μέσα ἴσως 'μπορέσῃ νὰ μάθῃ τίποτις. Εἶδε μιὰ λάμνα καὶ κου-

νειότανε 'ς ἀμυγδαλόφυλλο. Τῆς εἶπε ὥρα καλὴ κυρά. »—Καλῶς το τὸ παιδί μου· ἂν δὲν μοὔλεγες ὥρα καλὴ ἤθελα νά σε φάω. —Καὶ σὺ ἂν δέ μοὔλεγες καλῶς το τὸ παιδί μου» θά σ' ἔκοβγα μὲ τὸ σπαθί μου. —Τί θέλεις ἀπὸ 'δῶ καὶ τί γυρεύεις 'ς αὐτὰ τὰ ἄγρια μέρη, τοὖπε ἡ λάμνα. —Τί νά σου 'πῶ! ἐμένα μοῦ καταράστηκε μιὰ γραῖα καί μου εἶπε ἀπὸ τῆς Τρισεύγενης τὰ χέρια νὰ μὴ γλυτώσω, κι' ἀπὸ τότες εἶχα μεγάλη ἀνησυχία καὶ δὲν 'μποροῦσα νὰ καθίσω 'ς τὸ παλάτι μέσα. Λοιπόν σε παρακαλῶ νά μου 'πῆς ἂν 'ξέρης τί πρᾶμμα εἶνε καὶ ποῦ κάθεται αὐτὴ ἡ Τρισεύγενη. —Τί νά σου 'πῶ παιδί μου, ἐγὼ δὲν εἰξέρω τίποτις. Νὰ 'πάρης τοῦτο τὸ δρόμο ἀπὸ 'δῶ πέρα δεξιὰ καὶ θὰ 'βγῆς 'ς μιὰ πόρτα ἄλλη 'σὰν τὴ 'δική μου μεγάλη καὶ νὰ 'μπῆς μέσα, ἐκεῖ κάθεται ἡ ἀδερφή μου νά της 'πῆς ὥρα καλὴ καὶ νά την ἐρωτήσης ἴσως 'ξέρει καὶ ἂν εἰξέρη 'κείνη θά σου 'πῆ γιατὶ εἶνε καλή. 'Πάρε λέει καὶ τοῦτο τὸ χτενάκι τὸ ἀσημένιο καὶ 'πές της χαιρετίσματα πῶς τῆς τὤστειλα 'γώ. Τὴν εὐχαρίστησε αὐτὸς καὶ σηκώθηκε κι' ἔφυγε, ἔπιασε τὸ δρόμο καθὼς τοὖπε. 'Πάει, 'πάει βλέπει ἀπὸ μακρυὰ μιὰ πόρτα. Σκουντάει καὶ 'μπαίνει μέσα καὶ βλέπει μιὰ λάμνα καὶ κουνειότανε 'ςὲ καρυδόφυλλο. Τῆς λέει ὥρα καλὴ μάνα —Καλῶς τὸ παιδί μου. Ἂν δέν μοὔλεγες ὥρα καλὴ θά σ' ἔτρωγα —Καὶ 'γὼ πάλι ἂν δέν μοὔλεγες καλῶς τὸ παιδί μου θά σ' ἔκοβα μὲ τὸ σπαθί μου.—Τί θέλεις καὶ ποιὸς σ' ἔστειλε ἐδῶ καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;—Μ' ἔστειλε ἡ ἀδερφή σου· ὁρίστε καὶ αὐτὸ τὸ χτενάκι. Χαιρετίσματα. Καὶ νά μου 'πῆς, σὲ παρακαλῶ, ἂν εἰξέρης ποῦ κάθεται ἡ Τρισεύγενη γιὰ νὰ πάω νά την εὕρω. —Τί νά σου 'πῶ παιδί μου, μεγάλο ζήτημα γυρεύεις, ἐγὼ δὲν εἰξέρω τίποτις. Μόνο νὰ σηκωθῆς νὰ 'πᾷς 'ς τὴν ἄλλη μου τὴν ἀδερφὴ 'ποῦ κάθεται μέσα 'ς ἐκείνους τοὺς βράχους· θὰ ἰδῆς ἕνα βουνὸ νὰ καπνίζη καὶ θὰ ἰδῆς μιὰ πόρτα παληὰ χαλασμένη, θὰ σκουντίσης νὰ 'μπῆς μέσα καὶ θὰ πανίζη τὸ φοῦρνο μὲ τὰ βυζιά της· νὰ μήν της 'μιλήσης καθόλου, μονάχα νὰ κόψης ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ροῦχό σου καὶ νὰ πανίσης τὸ φοῦρνο καὶ νὰ φουρνίσης τὰ ψωμιά της καὶ ὕστερα ἀφοῦ ψηθοῦν νά τα ξεφουρνίσης καὶ 'κείνη θά σου 'πῆ Τὸ καλὸ 'ποῦ μοὔκαμες τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω, καὶ τότες νά της 'πῆς χαιρετίσματα ἀπὸ τῆς ἀδερφάδές σου καὶ νά της δώσης τὸ χτένι τοῦτο τὸ σιδερένιο καὶ νά της 'πῆς ἀποῦ εἶνε τῆς Τρισεύγενης τὸ 'σπίτι;» Τὸ βασιλόπουλο τὴν εὐχαρίστησε κι' αὐτὴ καὶ 'σηκώθη κι' ἔφυγε· 'πῆρε τὸ δρόμο καὶ εἶδε ἕνα βουνὸ

'πού κάπνιζε πλησιάζει κοντά καὶ βλέπει μιὰ πόρτα σιδερένια. Τότες 'μπαίνει καὶ βλέπει μιὰ λάμνα 'ψηλή, ἄγρια, μὲ τὰ μαλλιά της σηκωμένα καὶ 'πάνιζε τὸ φοῦρνο μὲ τὰ βυζιά της. Καθὼς την εἶδε τὸ παιδὶ, 'φοβήθηκε ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτις. Δὲν χάνει καιρὸ, κόβει ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸ ἐπανωφόρι του, τὸ βουτάει 'ς τὸ νερὸ καί της 'πάνισε τὸ φοῦρνο μ' ἕνα ξύλο. 'Επῆρε τὰ ψωμιὰ εὐθὺς, τὰ φούρνισε· ἐψηθήκανε· τἄβγανε καὶ τἄβανε 'ς τὴν ἀράδα. Τότες τοῦ λέει 'κείνη ἡ λάμνα Τὸ καλὸ 'ποῦ μοὔκανες τί θέλεις νά σου κάμω ;— 'Εμένα μ' ἐστεῖλανε ἡ ἀδερφάδες σου· ὁρίστε καὶ τοῦτο τὸ σιδερένιο χτένι. Χαιρετίσματα, καὶ νά μου 'πῇς ποῦ εἶνε τὸ σπίτι τῆς Τρισεύγενης.—'Ω παιδί μου, κρίμα 'ς τὰ νιάτα σου· 'ς ἐκεῖνο τὸ σπῆτι τῆς Τρισεύγενης εἶνε ἀνεραΐδες. Εἶνε ἕνα μεγάλο παλάτι, καὶ 'ς τὴ μέση τῆς αὐλῆς εἶνε μιὰ κιτριὰ καὶ ἔχει τρία κίτρα καὶ μέσα 'ς αὐτὰ τὰ κίτρα εἶνε ἡ βασίλισσαις τῶν νεραΐδωνε τρεῖς ἀδερφάδες. Γιὰ τὴν ὄξω πόρτα τοῦ παλατιοῦ σοῦ δίνω ἐγὼ 'λίγο νερὸ καί την ῥαντίζεις καὶ θ' ἀνοίξῃ· ἀλλὰ 'ς τὴ ῥίζα τῆς κιτριᾶς εἶνε δεμένα δυὸ λεοντάρια πολὺ ἄγρια· νὰ φροντίσῃς νὰ ἔχῃς τέσσερα σφαχτά· τὰ δύο νά τα ῥίξῃς, πρὶν νἀνεβῇς ἀπάνω 'ς τὴν κιτριὰ, ὅσῳ μπορεῖς ἀλάργα, ὅσῳ φτάνῃ τὸ χέρι σου, νὰ τρέξουν νά τα φᾶνε τὰ λεοντάρια καὶ νά σ' ἀφίσουν ἐσένα, νὰ ἀνεβῇς ἀπάνω 'ς τὴν κιτριὰ νὰ κόψῃς τὰ κίτρα. 'Αφοῦ τα κόψῃς νά τα βαστάξῃς καλὰ 'ς τὴν ποδιά σου καὶ νὰ ῥίξῃς τότες τὰ ἄλλα δυὸ σφαχτὰ νὰ 'πᾶνε τὰ λεοντάρια νά τα φᾶνε γιὰ νὰ καταίβῃς ἐσὺ, νὰ μή σε πειράξουνε, καὶ ἐγὼ φροντίζω νὰ ἀποδέσω τῆς νεραΐδες· ἀλλὰ πρόσεχε ὅταν θὰ κόψῃς αὐτὰ τὰ κίτρα νά τα χαράξῃς ἀπάνω ἀπάνω καὶ μέσα 'ςὲ πολὺ νερὸ γιατὶ εἶνε κορίτσα μέσα καὶ ἅμα δὲν ἔχῃς πολὺ νερὸ νά τα βουτήσῃς, θὰ 'βγοῦνε 'πεθαμένα ἀπὸ μέσα. Ἔκαμε λοιπὸν ὅπως τοῦ εἶπε ἡ λάμνα· 'πῆρε τέσσαρα σφαχτὰ καὶ 'πῆρε τὸ δρόμο ὅπως τοὔχε δείξει. 'Επῆγε· ἔρριξε τὸ νερὸ 'ς τὴν πόρτα· ἄνοιξε ἡ πόρτα· 'μπῆκε μέσα, εἶδε τὴν κιτριά. Ἅμα 'μπῆκε μέσα 'ς τὸ παλάτι καί τον εἶδαν τὰ λεοντάρια, ἄρχισαν καὶ μούγγριζαν. 'Επέταξε τὸ ἕνα σφαχτὸ ὅσῳ μποροῦσε μακριὰ καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἴδιο καὶ 'φύγανε τὰ λεοντάρια γιὰ νά τα φᾶνε, καὶ ἔτσι σκάλωσε αὐτὸς ἀπάνω 'ς τὴν κιτριά· 'βγάζει τὸ σπαθί του, κόβει τὰ τρία κίτρα, τὰ δένει καλὰ 'ς τὴν ποδιά του, ῥίχτει τὰ ἄλλα δυὸ τὰ σφαχτὰ 'ς τὰ λεοντάρια, καταιβαίνει καὶ φεύγει. 'Σ τὸ δρόμο 'ποῦ 'πήγαινε, λέει αἄραγες εἶνε τίποτις 'ς τὸ κίτρο ἢ νὰ μή με γελά-

σανε;» Ἐχάραξε τὸ ἕνα κἶτρο καὶ εἶδε μία ὡραία κόρη μέσα καὶ φώναξε «νερὸ, νερὸ» καὶ ξεψύχησε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε νερὸ νά της ρίξῃ. Τότες ἄρχισε ἐκεῖνος τὰ κλάμματα· ἔκλαψε ἔκλαψε καί την ἔθαψε ὕστερα, καὶ 'πῆρε τὰ δυὸ κίτρα κι' ἔφυγε. Ἀφοῦ 'πῆγε 'πῆγε, βλέπει μιὰ ἀμπολὴ μὲ 'λίγο νερό. Δέν το κόϐω, λέει, καὶ τὸ ἄλλο νὰ ἰδῶ ἔχει τίποτις μέσα; Τότες λοιπὸν τὤϐανε μέσα 'ς τὴν ἀμπολὴ καὶ τὤκοψε κι' αὐτὸ καὶ 'πετάχτη μιὰ κόρη ὡραία ἀπὸ μέσα· ἐφώναξε «νερὸ, νερὸ» κι' αὐτὴ καὶ ξεψύχησε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε πολὺ νερὸ νά της ρίξῃ. Ἔκλαψε πάλι, ἔκλαψε πολὺ καὶ ἔπειτα ἔσκαψε ἕνα μνῆμα καί την ἔθαψε καὶ αὐτήν· καὶ 'σηκώθηκε καὶ 'πήγαινε κατὰ τὸ παλάτι καὶ εἶπε ἂν δὲ 'βρῶ πολὺ νερὸ πιὰ, δέν το κόϐω τὸ ἄλλο κίτρο. Ηὗρε λοιπὸν τότες μιὰ μεγάλη στέρνα γεμάτη νερό· ἐδῶ, λέει, θὰ κόψω καὶ ἄλλο κίτρο νὰ ἰδῶ ἔχει τίποτις μέσα ἢ μήπως δὲν ἔχει. Τὸ ἔϐανε τότε μέσα 'ς τὸ νερὸ καί το ἐχάραξε· εὐτὺς λοιπὸν πετάχτηκε μιὰ ὡραία νέα, ὡραιότερη ἀπὸ τῆς ἄλλαις καὶ κολυμποῦσε μέσ' 'ς τὸ νερὸ καὶ 'φώναζε «'ποῦ εὑρέθηκα ἐδῶ; ποῦ εἶνε ἡ ἀδερφαίς μου;»—«Δὲν ἐπῆρα ἄλλα κίτρα, εἶπε ἐκεῖνος· ἕνα μόνο ἐπῆρα· τἄλλα τἄφησα 'ς τὸ δέντρο. Ἐγὼ εἶμαι βασιλόπουλο καὶ ἡ μοῖρά μου μὲ 'μοίρανε νά σε 'πάρω γυναῖκα καὶ θὰ γείνῃς βασίλισσα». Τὴν ἐτύλιξε 'ς τὸ ἐπανωφόρι του καί την ἐσήκωσε ἀπάνω καί την 'πῆγε κοντὰ 'ς τὴν πόλι· κι' ἐκεῖ ἤτανε ἕνα πηγάδι καὶ κοντὰ 'ς τὸ πηγάδι ἦτον ἕνα μεγάλο κυπαρίσσι μὲ κἄτι μεγάλους κλώνους· τὴν ἀνέϐασε ἀπάνω 'ς τὸ κυπαρίσσι, τὴν ἔϐανε μέσα 'ς τὰ κλαδιὰ καί της εἶπε· νὰ καθίσῃς ἐδῶ. μὴν στενοχωριέσαι διόλου, καὶ ἐγὼ θὰ 'πάω 'ς τὸ παλάτι νά σου φέρω φορέματα ὡραῖα βασιλικὰ νά σε ντύσω καὶ ἀμάξια νά σε 'πάρω, ὅπως πρέπει 'ςὲ μιὰ βασίλισσα.

Ἔτσι λοιπὸν τὴν ἀνέϐασε ἀπάνω 'ς τὸ κυπαρίσσι· τὴν ἔϐανε ἀνάμεσα 'ς τοὺς κλώνους νὰ καθίσῃ, τῆς εἶπε νὰ μὴν ἔχῃ καμμιὰ ἀνησυχία καὶ θὰ ἔρθῃ γρήγορα. Ἐπῆρε τὸ δρόμο καὶ 'πῆγε μέσα 'ς τὸ παλάτι. Οἱ γονέοι του 'ποῦ τον εἶδανε, ἐκάμανε χαρὰ μεγάλη γιατί τον εἶχανε χαμένο· τοὺς εἶπε ὅτι ἔφερε τὴν Τρισεύγενη καὶ νὰ ἑτοιμάσουν φορέματα καὶ ἀμάξια γιὰ νά την φέρουν μέσα 'ς τὸ παλάτι. Ὅσῳ νὰ ἑτοιμαστοῦν αὐτὰ, ἡ Τρισεύγενη ἐκαθότανε ἀπάνω 'ς τὸ δέντρο. Ἀπὸ κάτω 'ς τὸ πηγάδι 'πῆγε μιὰ ἀραπίνα νὰ γεμίσῃ τὴν στάμνα της μὲ ἕνα χαρανί. Ὅταν εἶδε τὸ πρόσωπο τῆς Τρισεύγενης μέσα 'ς τὸ νερὸ, τραϐάει τὸ χαρανὶ καὶ λέει· μπὰ τόσῳ ὤμορφη εἶμαι ἐγώ; δὲν θὰ κάνω

τίποτις πιὰ ἀφοῦ ξέρω πῶς εἶμαι τόσῳ ὤμορφη. Ἔπιασε καὶ χόρευε γύρω γύρω 'ς τὸ πηγάδι καὶ ἔλεγε· τόσῳ ὤμορφη εἶμαι 'γὼ καὶ δέν τὤξερα, τόσῳ ὤμορφη εἶμ' ἐγὼ καὶ δέν τὤξερα; Ἅμα εἶδε ὅλα αὐτὰ ἡ Τρισεύγενη, ἔβανε τὰ γέλοια ἀπάνω 'ς τὸ κυπαρίσσι. Τότες ἔκαμε ἡ ἀραπίνα ἀπάνω τὰ 'μάτια της καὶ εἶδε τὴν Τρισεύγενη. Ἆ! ἐσὺ εἶσαι, λέει, 'κεῖ ἀπάνω καί με περιγελᾶς; κατέβα γλήγορα κάτω. Ἐκείνη λέει· ἄφισε, δὲν 'μπορῶ νὰ κατέβω γιατί μ' ἔχει τὸ βασιλόπουλο 'δῶ ἀπάνω γιὰ νἄρθῃ νά με 'πάρῃ 'ς τὸ παλάτι. Τότε τῆς λέει ἡ ἀραπίνα· ἔννοια σου κι' ἐγὼ θέλῃς δὲ θέλῃς σὲ καταιβάζω· κι' ἔτσι χιμάει ἀπάνω 'ς τὸ κυπαρίσσι καί την ἁρπάζει καί τη ρίχνει μέσα 'ς τὸ πηγάδι καὶ 'γδύνεται ἡ ἀραπίνα καὶ τυλίχτηκε μὲ τὸ ἐπανοφώρι ὅπως ἤτανε ἡ Τρισεύγενη καὶ κάθησε ἀπάνω 'ς τὸ κυπαρίσσι. Δὲν 'πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ ὁ βασιλέας ἔφθανε, ἡ βασίλισσα, τὸ βασιλόπουλο καὶ ὅλο τὸ συμπεθεριό. Ἀναιβαίνει ἀπάνω τὸ βασιλόπουλο καὶ τί νὰ ἰδῇ; ἕναν μαῦρο κόρακα.—Πῶς ἔγεινες ἔτσι; τῆς λέει. — Νά, ἀπὸ τὸν καϋμό μου, λέει, 'ποῦ ἄργησες, καὶ 'νόμιζα πῶς θά μ' ἀφίσῃς ἐδῶ. Ἀμ' πῶς; θὰ ἀσπρίσῃς πάλι; — Βέβαια· φτάνει μόνον νά μ' ἀγαπᾷς καὶ νά με περιποιῆσαι. Τότε τὸ βασιλόπουλο 'ντράπηκε νά την δείξῃ 'ς τοὺς γονεῖς του καί την ἐτύλιξε καί την ἔβανε μέσα 'ς ἕνα ἀμάξι καὶ πῆγε 'ς τὸ παλάτι καί την ἔκρυψε 'σὲ μιὰ κάμαρα καὶ διάταξε νά του φέρνουν τὸ φαΐ ἀπάνω νὰ τρώῃ μαζύ της καί της ἔκανε μεγάλαις περιποιήσεις γιὰ νὰσπρίσῃ. Ἀλλὰ αὐτὴ ποῦ νὰσπρίσῃ! Καὶ κατάντησε τὸ βασιλόπουλο 'σὲ μιὰ μεγάλη μελαγχολία, καὶ λέει «ἐγὼ 'κινδύνεψα τὴ ζωή μου γιὰ μιὰ ἀραπίνα μὲ τόσα βάσανα; πῶς θὰ κάμω ἂν δὲν ἀσπρίσῃ». Ἐκεῖ 'ς τὸ πηγάδι 'ποῦ ἔρριξε τὴν Τρισεύγενη ἡ ἀραπίνα, ἐπῆγε ἕνα κορίτσι νὰ 'πάρῃ νερὸ καὶ μέσα ς' τὸ χαρανί της ἐμπῆκε ἕνα χρυσὸ χελάκι· τραβάει τὸ χάρανί της ἐπάνω, καὶ τί βλέπει; βλέπει ἕνα χρυσὸ χελάκι. «Μπὰ τί ὡραῖο χελάκι· θά το πάω 'ς τὸ βασιλέα 'ποῦ εἶνε λυπημένος καὶ ἴσως τοῦ περάσῃ ἡ λύπη του, ἀφ' οὗ διασκεδάσῃ μὲ αὐτό, γιατί τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ τότες ποῦ ἦρθε μὲ τὴν γυναῖκά του εἶνε πολὺ λυπημένο». Τὸ 'πῆρε λοιπὸν τὸ χελάκι καθὼς ἤταν 'ς τὸ χαρανὶ καί το 'πῆγε τοῦ βασιλέα. Ἄφησε καὶ τὴ στάμνα της 'ς τὸ πηγάδι. Καθὼς 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι, ἐγύρεψε τὸν βασιλέα νά τον ἰδῇ 'ποῦ εἶνε. Τὸ εἶχε σκεπασμένο τὸ χαρανὶ καὶ δὲν 'φαινότανε τὸ χελάκι. Εἶπαν 'ς τὸ βασιλέα πῶς τόνε θέλει ἕνα κορίτσι νά τον ἰδῇ. Εἶπε

ὁ βασιλέας· πολὺ καλά, ἄς ἔρθη μέσα. Καθὼς 'μπῆκε τὸ κορίτσι, εἶπε· βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, αὐτὸ τὸ χελάκι τὸ 'βρῆκα 'ς τὸ πηγάδι τὸ τάδε, καὶ σᾶς τῶφερα ἐπειδὴ εἶνε τόσο ὡραῖο νὰ διασκεδάζετε. Τότες τὸ χελάκι, καθὼς εἶδε τὸ βασιλέα, ἄρχισε καὶ 'πηδοῦσε καὶ 'χόρευε. Τοῦ ἔκαμε πολλὰ παιγνίδια, καὶ ἄρχισε νά του γλύφη τὸ χέρι· ὁ βασιλέας εὐχαριστήθηκε πολὺ καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ τσέπη του μιὰ χούφτα φλωριὰ καὶ ἔδωσε 'ς τὸ κορίτσι, καὶ ἔφυγε. Ἀφ' οὗ τα 'πῆρε, ὁ βασιλέας ἔμεινε ὅλην τὴν ἡμέρα μέσα 'ς τὴν κάμαρά του κλεισμένος, τὸ χαίδευε, τοῦ ἔρριγνε ζάχαρι καὶ εἶχε εἰπεῖ νὰ 'πηγαίνουν ἐκεῖ τὸ φαγητό του νὰ τρώγη καὶ νὰ βλέπη τὸ χελάκι. Τόση ἀγάπη τὸ εἶχε. Ἡ ἀραπίνα δὲν ἔβλεπε ὅλως διόλου τὸν βασιλέα καί του 'μήνυσε νὰ 'πάη νά τον ἰδῇ. Ἐπῆγε ὁ βασιλέας ἀπάνω νὰ ἰδῇ τί θέλει, ἐχύθηκε 'ς τὸ λαιμό του καί τον ἀγκάλιασε, καὶ ἔκλαιε, καὶ τοὔλεγε πῶς τὴν ἀδίκησε πολὺ καὶ τόρα, μόλις ἄρχισε νάσπρίζη, ξαναμαύρισε πάλι, ἐπειδὴ ἔμαθε πῶς ἀγάπησε ἕνα χελάκι. Λοιπὸν ὁ βασιλέας τῆς εἶπε· δὲν ἦρθα νὰ μή σ' ἀνησυχήσω· ἐσὺ νάσπρίσης καὶ νὰ ἰδῇς τί ἀγάπη 'ποῦ σ' ἔχω. Πῶς νὰ ἀγαπήσω ἕνα χελάκι; σαματὶ εἶνε ἄνθρωπος; Περιμένω πότε νάσπρίσης νὰ γείνουν οἱ γάμοι μας. Ἔτσι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν 'σύχασε, ἀλλὰ κάθε μέρα εἶχαν γκρύνιαις. «Νὰ σφάξης τὸ χελάκι νά το φᾶμε, καὶ τότε θάσπρίσω· ἂν δὲ θέλης, νά με 'πᾷς ἀπὸ 'κεῖ 'ποῦ μ' ἔφερες.» Τί νὰ κάμη τότε ὁ βασιλέας, ὀμπρὸς βαθειὰ καὶ 'πίσω ρέμμα, ἀπεφάσισε νά το σφάξη τὸ χελάκι νά το φᾶνε, μὲ τὸν πόνο ὅμως τῆς καρδιᾶς του τὸ ἀποφάσισε· διάταξε νά το σφάξουν καὶ νά το ψήσουν καί νά τούς το φέρουν νά το φᾶνε. Ἐκεῖ 'ποῦ τῶτρωγαν, ἐκείνη ὅσα κόκκαλα τῆς ἐπερίσσευαν τὰ ἔρριχνε 'ς τὴ φωτιά, ἐκεῖνος τὰ ἔρριγνε μέσα 'ς τὸ περιβόλι· ἔφαγαν καλὰ καλὰ καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἡμέρα ὁ βασιλέας καταστενοχωρημένος ἐπῆγε μέσα 'ς τὴν κάμαρά του καὶ ἔκλαιε. Ἐκεῖ 'ποῦ καθότανε καὶ ἔκλαιε, 'πῆγε ὁ περιβολάρης, καί του εἶπε· βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου νάρθῃς κάτω 'ς τὸ περιβόλι νὰ ἰδῇς ἕνα θᾶμμα. Ἐφύτρωσε ἀπόψε τὴν νύχτα μία λεμονιὰ γεμάτη λεμόνια καὶ γεμάτη ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἄνθη· νάρθῆτε νά την ἰδῆτε καὶ νὰ 'πῆτε τὶ περίεργον εἶναι τοῦτο. Κατέβηκεν ὁ βασιλέας νὰ ἰδῇ τὴν λεμονιά· εὐθὺς ἀπλόνει τοὺς κλώνους της καὶ χύνει ὅλα τὰ ἄνθη της ἀπάνω του. Τότες ὁ βασιλέας ἐζήτησε ἕνα

κάθισμα καὶ 'κάθησε ἀπὸ κάτω καὶ δέν το 'κουνοῦσε ἀπὸ 'κεῖ γιατί του ἄρεσε πάρα πολύ.

Ἡ ἀραπίνα 'ρώτησε ποῦ εἶνε ὁ βασιλέας; Τῆς εἴπανε, τὸ καὶ τό· εἶνε μιὰ λεμονϳὰ γεμάτη ἀπὸ λεμόνια καὶ ἄνθη καί του ἄρεσε καὶ κάθεται ἀπὸ κάτω. Δὲν χάνει καιρὸ ἡ καλή σου ἀραπίνα· καταιβαίνει κάτω 'ςτὸ περιβόλι, καὶ καθὼς πλησιάζει 'ςτὸ βασιλϳᾶ, 'χύθηκε ἡ λεμονϳὰ ἀπάνω της μὲ τάγκάθϳα της, τὴν ἐτσουγκράνισε 'ς τὰ μοῦτρα της, 'ςτὰ χέρια της καί την ἔκαμε ἐλεεινή. Φωναῖς, πράγματα ἡ ἀραπίνα· νὰ ξεριζώσῃς τὴν λεμονϳὰ καὶ τότε θάσπρίσω, γιατὶ κόντευα νάσπρίσω, ἀλλὰ ἔτυχε αὐτὴ ἡ λεμονϳὰ καὶ πάλι 'μαύρισα καὶ ἔγεινα 'σὰν ἀραπίνα, εἰ δὲ μὴ θὰ φύγω καὶ θὰ 'πάγω νὰ φέρω ταῖς νεράϊδες καὶ θά σου κάνουν τὸ παλάτι σου ἄνω κάτω.—Βρὲ καλή μου, τῆς ἔλεγε ὁ βασιλέας, τί σου φταίει ἡ λεμονϳά; Εἶνε καλή, μὴ πηγαίνῃς κοντά της τοῦ κάκου.—'Εκείνη· θά την ξερριζώσῃς, εἰ δὲ μή, θὰ γείνῃ μεγάλο κακό. Τότες ἔφυγε ὁ βασιλέας ἀπ' τὸ περιβόλι καί της λέγει· κάμε ὅπως θέλῃς, ἐγὼ δὲν ἀνακατόνομαι. Καθὼς ἔφυγε ὁ βασιλέας, ἐκείνη δὲ χάνει καιρό, βάνει τὸν περιβολάρι καὶ ξερριζόνει τὴν λεμονϳὰ καὶ κάμει τὰ κλαριά της κομμάτϳα κομμάτϳα, καὶ ἔβαλε καί τα 'πέταξαν 'ςτὸ δρόμο, γϳὰ νά τα πάρῃ ὁ κόσμος νά τα κάψουν. Ἔμεινε τὸ κούτσουρο· τὄρριξαν καὶ 'κεῖνο ἐκεῖ 'μπροστὰ 'ς τὴ βρύσι. Ἦρθε ἕνας γέρως νὰ γεμίσῃ νερό. Λέει· δέν μου δίνετε τοῦτο τὸ κούτσουρο γϳὰ νὰ πάω νάνάψω φωτϳὰ 'ς τὸ 'σπίτι μου; Πετϳέται ἐκείνη ἀπὸ τὸ παράθυρο· 'πάρ' το, λέει, 'πάρ' το καὶ φῦγε. Τὸ 'πῆρε ὁ γέρως καὶ 'πῆγε 'ς τὸ σπίτι του· 'πῆρε ἕνα τσικούρι γϳὰ νά το σπάσῃ. Μόλις ἔκαμε νὰ χτυπήσῃ, ἀκούει μιὰ φωνὴ μέσα ἀπὸ τὸ ξύλο·

« βάρει ἀπάνω, βάρει κάτω,
» καὶ 'ςτὴ μέση μὴ βαρῇς,
» τὶ εἶνε κόρη καὶ πονεῖ,
» καὶ πονεῖ 'ς τὴν κεφαλή. »

Ὁ γέρως καθὼς τἄκουσε, 'πετάχθηκε μιὰ καὶ 'πάει 'ςτὸν τοῖχο κατατρομαγμένος. Ἔρχεται ὁ γυιός του· τοῦ λέγει «καλημέρα πατέρα»· 'μιλϳὰ 'κεῖνος· ἔτρεμε.—«Τί ἔχεις πατέρα καὶ τρέμεις;» Λέει· τί νἄχω, παιδί μου· ἐπῆγα 'ςτὸ παλάτι, 'ποῦ νὰ μὴν εἶχα 'πάει, γϳὰ νερὸ καὶ 'βρῆκα ἕνα κούτσουρο καί το γύρεψα καὶ 'κεῖνο εἶνε ζωντανὸ καὶ 'μιλεῖ. —Μπά, πῶς θὰ 'μιλῇ; τὸ ξύλο θὰ 'μιλῇ; Νὰ μὴν τρελάθηκες, πα-

τέρα μου; Νὰ, ἄϊντε κοντά του καὶ 'πάρε τὸ τσικούρι καὶ χτύπα το ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ καὶ νὰ ἰδῇς πῶς θὰ 'μιλήσῃ. Τότες 'πάει ὁ γυιός του καὶ 'παίρνει τὸ τσικοῦρι καὶ χτυπάει τὸ κούτσουρο ἐλαφρὰ, μόνε ἀκούει καὶ λέει·

« βάρει πάνω, βάρει κάτω,
» καὶ 'ς τὴ μέση μὴ βαρῇς,
» τὶ εἶνε κόρη καὶ πονεῖ,
» καὶ πονεῖ 'ς τὴν κεφαλή. »

Τότες βάρησε, κατὰ πῶς του εἶπε, τὸ παιδὶ καὶ βλέπει καὶ πετιέται μία ὡραία κόρη ἀπὸ 'κεῖ μέσα, καὶ τους λέγει· « μὴ φοβώσασθε, ἐσεῖς θὰ κάνετε τὴν τύχη σας μὲ μένα· μόνο δόστε μου ροῦχα νὰ τυλιχθῶ γιατὶ εἶμαι γυμνὴ, καὶ νὰ 'πάρετε ἕνα μαντύλι ἄσπρο καὶ μετάξι καὶ χρυσάφι νὰ κεντήσω ἕνα μαντύλι νὰ 'πᾶτε τοῦ βασιλέα καὶ θά σας δώσῃ πολλὰ φλωριά. 'Πηγαίνει ὁ νέος καὶ ἀγοράζει ἕνα ὡραῖο ἄσπρο μαντύλι, χρυσάφι καὶ μετάξι καί τής το πηγαίνει. Κάθεται αὐτὴ καὶ κεντάει 'πάνω 'ς τὸ μαντύλι ὅλη τὴν ἱστορία της πῶς ἔγεινε χελάκι, 'πῶς ἔγεινε λεμονιὰ καὶ τόρα εὑρίσκεται 'ς τὸ σπίτι ἐκείνου καὶ νὰ ἔρθῃ νά την 'πάρῃ. Τὸ 'δίπλωσε τὸ μαντύλι καλὰ καί το ἔδωσε 'ς τὸν νέον νά το 'πάῃ νά το δώσῃ 'ς τὸ χέρι τοῦ βασιλέα καὶ νὰ ἔλθῃ νά της δώσῃ ἀπάντησι. 'Πῆγε λοιπὸν αὐτὸς μὲ τὸ χρυσὸ μαντύλι 'ς τὸ παλάτι καὶ λέει·ποῦ εἶνε ὁ βασιλέας; θέλω νά τον ἰδῶ. Τοῦ 'δείξανε καὶ 'πῆγε. Τοῦ λέει· βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, ἔχω ἕνα μαντύλι νά σου δώσω. Τὸ 'πῆρε ὁ βασιλέας· τ' ἀνοίγει. Τί νὰ ἰδῇ; γράμματα. Διαβάζει ὅλη τὴν ἱστορίαν τῆς Τρισεύγενης.—Καὶ ποῦ εἶνε τόρα αὐτὴ 'ποῦ σοῦδωκε τὸ μαντύλι;—'Σ τὸ σπίτι μου. Σηκώνεται· δὲ χάνει καιρὸ, τοῦ δίνει τοῦ παιδιοῦ μιὰ χούφτα φλωριὰ, καί του λέει· ἔλα μαζί μου νὰ 'πᾶμε. Τότες 'πῆρε ὁ βασιλέας τὸν νέο καὶ 'πῆγε 'ς τὸ 'σπίτι του, καὶ εἶδε τὴν Τρισεύγενη. Χαραῖς, κλάμματα· πότε γελούσανε, πότε κλαίγανε. Λέει ἄς τα ἀφήσωμεν αὐτὰ τόρα καὶ φέρε μου ροῦχα καὶ ἕνα ἁμάξι νὰ 'πᾶμε 'ς τὸ παλάτι. Λέει· θά σου στείλω φορέματα καὶ ἁμάξι, ἀλλὰ νὰ μείνῃς ἐδῶ ὡς ποῦ νὰ διώξουμε αὐτὴν τὴν ἀραπίνα, καὶ τότε ἔρχομαι καί σε 'παίρνω. Εὐτὺς 'πάει 'ς τὸ παλάτι ὁ βασιλέας καὶ ἀναιβαίνει ἴσα 'ς τὴν ἀραπίνα καὶ ἄρχισε καὶ 'περπατοῦσε 'ς τὴν κάμαρά της ἀπάνω κάτω. Τοῦ λέει ἡ ἀραπίνα· πάλι συγχισμένος εἶσαι· τί ἔχεις πάλι; 'Αλλοίμονο, μόλις πιάνω λίγο νάσπρίσω, ἄϊντε πάλι θυμωμέ-

νος. Πότε συγχισμένος, πότε αὐτὸ πότε ἐκεῖνο, σὲ βλέπω καὶ μαυρίζω χειρότερα. Ἔννοιασου πιά· τόρα θά σ' ἀφίσω ἥσυχη, ἀλλὰ τόρα ἀκόμη ἔχω μιὰ δίκη καὶ ἦρθα ἐδῶ νὰ συλλογισθῶ νὰ ἰδῶ τὶ τιμωρία θὰ κάμω 'ς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. Πές μού το μένα νά σου εἰπῶ, γιατὶ ὁ μπαμπᾶς μου ἤτανε βασιλέας ἀπάνω 'ς τῆς νεράϊδες καὶ ξέρω νά σου εἰπῶ τὶ νὰ κάμῃς.—Ἦταν ἕνα ἀντρόγυνο, λέει ὁ βασιλιᾶς, ἀγαπημένο καί του βουλήθηκε εἰς ἕνανε νά τους χωρίσῃ· λοιπὸν 'ς ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον τόρα τί τιμωρία νὰ κάμω, τί του πρέπει νὰ πάθῃ;—Καὶ ὁ μπαμπᾶς μου εἶχε τέτοια δίκη μιὰ φορὰ, καὶ εἴχαμε τέσσαρα ἄγρια μουλάρια καί του ἔδεσε 'ς τὰ δύο μουλάρια τὰ δυό του χέρια, καὶ 'ς τὰ ἄλλα δυὸ μουλάρια τὰ πόδια, καὶ βάρεσε τὰ τέσσαρα μουλάρια καὶ 'πῆρε καθένα μουλάρι τὸ δρόμο του 'παίρνοντας καὶ ἀπὸ ἕνα κομμάτι. —Λοιπὸν ἑτοιμάσου, τῆς λέει, νὰ λάβῃς τὴν τιμωρία.—Τί λές! ἔχουμε καὶ φοβέραις; Θά με κάνῃς πάλι νὰ μαυρίσω νὰ 'πεθάνω ἀπὸ τὴ λύπη μου.—Ἄς τ' αὐτά· 'τελείωσαν πιὰ τὰ παιγνίδια· μόνο ἐγὼ δέν σε δένω 'ς τὰ μουλάρια, ἀλλὰ θά σε πνίξω. Καὶ ἔτσι 'βγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρα καὶ διάταξε νά την 'πάρουν νά την πνίξουν καὶ νά την ῥίξουν 'ς τὸν ποταμό. Καὶ τότες αὐτὸς 'πῆρε ἕνα ὡραῖο ἁμάξι χρυσὸ καὶ 'πῆγε 'ς τὸ 'σπίτι τοῦ φτωχοῦ καὶ 'πῆρε τὴν Τρισεύγενη, ἀφοῦ τους ἔδωσε πολλὰ χρήματα καί τους ἔκαμε πλούσιους. Καὶ αὐτὴν τὴν 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέρα πρόσταξε νὰ γείνῃ τελετὴ γιατὶ θὰ γείνουν οἱ γάμοι του, καὶ ὄργανα τούμπανα χαραῖς μεγάλαις· τὴν 'πῆρε γυναῖκα καὶ ζήσανε 'κεῖνοι καλὰ καὶ ἐμεῖς καλλίτερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Albanische Märchen, übersetzt von Gustav Meyer, mit Anmerkungen von Reinold Köhler ('Απόσπασμα τοῦ ΙΒ' τόμου τοῦ **Archiv für Litt.-Geschichte**).

Ἡ προκειμένη συλλογὴ περιέχει πιστὴν καὶ ἀκριβεστάτην μετάφρασιν, ὑπὸ τοῦ δεινοῦ 'Αλβανολόγου κ. Γουστάβου Μάϋερ φιλοπονηθεῖσαν, δεκατεσσάρων ἀλβανικῶν παραμυθίων. Τούτων ἐννέα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐν 'Αλεξανδρείᾳ ὑπὸ Ε. Μήτκου ἐκδοθείσης *'Αλ-*

βανικῆς μελίσσης, δύο ἐκ πραγματείας τινὸς τοῦ Jarnik (Zur albanischen Sprachenkunde) καὶ τρία, ἓν τοῦ Πόρου καὶ δύο τῆς Ὕδρας, ἐκ τοῦ λελιθογραφημένου ἐπιμέτρου τῶν *Πελασγικῶν νυκτῶν* τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν ἀποθανόντος ἰατροῦ Reinhold, ἐν Πειραιεῖ. Οὕτως ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει πάντα τὰ οὔπω μεταφρασθέντα ἐκ τῶν ἐκδεδομένων ἀλβανικῶν παραμυθίων, αἱ δ' εἰς ἕκαστον τούτων σημειώσεις τοῦ περὶ τὴν συγκριτικὴν τῶν παραμυθίων ἐξέτασιν ἐντριβεστάτου κ. R. Köhler καταδεικνύασι τὴν σχέσιν αὐτῶν ἢ ἐπεισοδίων αὐτῶν πρὸς τὰ παραμύθια ἄλλων λαῶν εὐρωπαϊκῶν τε καὶ μή. Ὡς εἰκός, στενωτάτη ἐκ τῶν σημειώσεων τούτων καταφαίνεται ἡ σχέσις τῶν ἀλβανικῶν πρὸς τὰ δημώδη ἑλληνικὰ παραμύθια, ἕνεκα τῆς συγγενείας τῶν δύο λαῶν καὶ τῆς ἀμέσου ἐπικοινωνίας αὐτῶν. Τοῦτο δὲ καίτοι εὐαριθμότατα μέν εἰσι τὰ γνωστὰ ἀλβανικὰ παραμύθια, τὸ πολλοστημόριον δὲ τῶν ἑλληνικῶν ἀποτελοῦσι τὰ ἐν ταῖς μεγάλαις συλλογαῖς τοῦ Χὰν καὶ Πίου καὶ τῶν *Νεοελληνικῶν ἀναλέκτων* ἐκδοθέντα. Πρόδηλον ὅτι πλησιεστέρα γνῶσις τοῦ κλάδου τούτου τῆς δημώδους φιλολογίας τῶν δύο λαῶν θὰ καταδείξῃ τὴν ταὐτότητα πολλῶν παραμυθίων ἀλβανικῶν καὶ ἑλληνικῶν, τὴν ὁμοιότητα τοῦ τρόπου τῆς διηγήσεως καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν ἐπεισοδίων ἐν τοῖς διαφόροις παραμυθίοις. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος ἐκείνων τῶν παραμυθίων, ὧν δὲν εὗρε νὰ ὑποδείξῃ ἀντίστοιχα ἑλληνικὰ ὁ κ. Köhler, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ 2, 3, 6, 7, 9 ἐν πολλοῖς ὁμοιάζουσιν ἀνεκδότοις παραμυθίοις τῆς ἐμῆς συλλογῆς, τὸ δὲ 8 ἀνάγεται εἰς τὸν κύκλον τῶν παραμυθίων περὶ τῶν θαυμασίας ἰδιότητας κεκτημένων ἀνδρῶν, περὶ οὗ διὰ μακρῶν ἐπραγματεύθη ὁ Benfey ἐν τῷ Ausland καὶ ὧν πλεῖσται παραλλαγαὶ ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν.

Ν. Γ. Π.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΩΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΝ ΕΚΔΟΘΕΙΣΩΝ ΔΕ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΕΣΤΩΣ ΕΤΟΣ (1).

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΗ

Αμισος (ἡ πόλις). (Ἕσπερος σ. 354).

Bædeker, Griechenland. Handbuch f. Reisende. Leipzig, Bädeker. 12ον σ. CXXII, 372 μτ. πιν. δρ. 9.40.

Bent, J. Th. A visit to Samos. (Academy Ἰουν. 9 ἀρ. 579).

Boetticher, A. Auf griechischen Landstrassen, Berlin, Gebr. Pætel. 8ον σ. 256 δρ. 6.25. (Βιβλ. ὑπὸ R. Weil ἐν Phil. Wochenschrift ἀρ. 23).

Curtius E. u. Kaupert, Karten von Attika. Berlin, 2 Heft, mit 4 Karten. Εἰς φυλλ.—Text von A. Milchhöfer εἰς 4ον δρ. 20. (Βιβλ. ὑπὸ Belger ἐν Beil. z. allgem. Ztg. ἀρ. 166).

Διοικησις (Κυβερνητική) τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. (Ἑστία φ. 370).

Hirschfeld, G. Ausflug in den Norden Kleinasiens I. (Deutsche Rundschau. Juli. σ. 49-72).

Καλαμαι (αἱ) καὶ τὸ φραγκικὸν φρούριον. (Ἕσπερος σ. 293-294).

Kanitz, F. Donau-Bulgarien u. der Balkan. 2 Aufl. Neue Ausg. Wien 4ον τεύχ. 20 δρ. 50.

Καστρομενος Π. Γ. Ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Σπάρτην (Ἑστία φ. 388).

Κεφαλληνια (ἡ). (Ἕσπερος σ. 338-340).

Leublfing, Th. Das moderne Athen. (Das Ausland. Ἔτ. 56 ἀρ. 11).

Lolling, H. G. Das Artemision auf Nordeuböa (mit einer Beilage) (Mittheilungen des deutschen archäol. Institutes in Athen. 1883 σ. 7-23).

Makar, A. Von Triest nach Salonichi. (Die Heimat. Ἔτ. VIII ἀρ. 18-19).

Ματαραγκας, Π. Φίλιπποι. (Ἕσπερος τεῦχ. 42-43).

Μηλιαρακης, Α. Ἑλληνικὰ τηλεγραφεῖα. (Ἑστία φ. 372).

— Ἐπιφάνεια τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. (αὐτ. φ. 381).

Melingo, P. v. Skizzen aus Athen. (Wissenschaftl. Beilage d. Leipz. Ztg. 1883 ἀρ. 9-37).

Περβανογλος, Π. Οἱ Δελφοί. (Ἕσπερος σ. 308-310).

(1) Ἡ ἐξακολούθησις καὶ συμπλήρωσις τοῦ παρόντος καταλόγου δημοσιευθήσεται ἐν τοῖς ἑπομένοις τεύχεσι. Προσεχῶς ἐπίσης δημοσιευθήσεται λεπτομερὴς κατάλογος τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑφ' Ἑλλήνων ἐκδοθέντων βιβλίων.

RATH vom Durch Italien u. Griechenland nach dem heiligen Land. Reisebriefe. Heidelberg, 1882. Winter. 8ον τ. 1-2. I σ. XII, 336. II σ. VIII, 411. δρ. 15. (Βιβλ. Liter. Centralblatt 1883 ἀρ. 20).

ΣΧΙΝΑΣ (Ν. Θεοδ.). Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις· ἤτοι ὁδοιπορικὸν τῆς Ἑλλάδος κατά τε ξηρὰν καὶ θάλλασαν, ἐν ᾧ συνδέονται ἡ γεωγραφία μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας ἔτι. Πρώτη ὁδός· ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Βόλον διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου φυλ. Α'. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Τύπ. Mess. d'Athèn. 8ον σ. ιδ', 96 μτ. 3 πιν. δρ. 2.

TOZER, Macedonia. (Encyclopædia Britannica. τ. XV).

WINTERBERG, C. Zur Charakteristik der topographischen u. socialen Verhältnisse des heutigen Attika. (A. Petterman's Mittheilungen aus J. Perthes' geogr. Austalt. τ. 29 φ. 2)

Γεωλογία.

ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ, ΑΝ. Κ. Περὶ τῶν ποτίμων ὑδάτων τοῦ λεκανοπεδίου Ἀθηνῶν ὑπὸ χημικὴν ἔποψιν (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 165-173).

CORDELLA, A. Mineralogisch-geologische Reiseskizzen aus Griechenland. Leipzig, 1883. 8ον σ. 36. (Separat-Abdruck aus d. Berg-u. Hüttenmännischen Zeitung. Ἔτ. 42 ἀρ. 3-6).

— Περὶ τῆς γεωλογικῆς ἡλικίας τῶν πετρωμάτων Ἀττικῆς (Παρνασσὸς τ. Ζ'. σ. 174-176).

— Περὶ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας (αὐτ. σ. 187-189).

TOULA, Fr. Die im Bereiche der Balkan-Halbinsel geologisch untersuchten Routen. (Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellsch. in Wien N. Σ. τ. 26 ἀρ. 1).

Γεωπονία.

DAMES, Landwirthschaft im heutigen Attika. (Humbold. Φεβρ. καὶ Μάρτ. 18 3).

ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Περὶ τοῦ γεωργησίμου ἐδάφους ἐν τῇ Ἀττικῇ (Παρνασσὸς τ. Ζ'. σ. 347-356).

Φυτολογία.

HELDREICH, TH. v. Bericht über die botanischen Ergebnisse einer Bereisung Thessaliens (Sitzungsberichte der k. Akademie d. Wiss. zu Berlin. VI. VII. σ. 154-164).

— Περὶ φυτολογικῆς ἐξετάσεως τῆς Θεσσαλίας (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 257-266).

— Flore de l'île de Cephalonie. Lausanne, Bridel. 8ον δρ. 4.

ΠΑΡΛΑΠΑΣ, Γ. Νυμφαία ἡ λευκή. (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 373-375).

Ζῳολογία.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Ν. Χ. Ἀμφίοξυς ὁ λογχοειδής (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 285-286).

— Ἀποδημίαι τῶν ἰχθύων καὶ ἐποχαὶ ἁλιείας ἐν Ἑλλάδι (αὐτ. τ. Ζ' σ. 266-269).

— Θαλασσοπτερὶς ἡ φωσφορίζουσα. Φυσητὴρ ὁ μακροκέφαλος. (αὐτ. σ. 74-77).

ΝΙΔΕΡ, Σ. Περὶ λευκοῦ κοσσύφου (αὐτ. σ. 442-445).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Γενικά.

Χαβελλας, Θεοδ. Α. Ἱστορία τῶν Αἰτωλῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1829. Ἐν Ἀθ. Τύπ. Βρετοῦ καὶ Βαλέττα. τ. 1-2. 8ον σ. η', 168 καὶ 151. δρ. 5.

Errante, Vinc. Storia del popolo Osmano da Osman alla pace di Carlowitz. Roma, Forzani 8ον τ. II (Βιβλ. ἐν Nuova Antologia τ. 70 σ. 201-202).

Sanuto, N. I Diari. Venezia, 1883. τ. X τεῦχ. 49-52. 4ον.

Sathas, C. N. Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge. Paris, Maisonneuve et Cie 4ον σ. XCII, 350. τ. IV. δρ. 20. (Κ. Μεσαιωνικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐν Ἑστίᾳ φ. 377, 386, 387.—Βιβλ. τοῦ Β' καὶ τοῦ Γ' τόμου ἐν Hist. Zeitschrift σ. 374-376— Ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου ἐν Deutschen Litter-Ztung, 1882. σ. 433-434 καὶ 1495).

Ἱστορία τῶν μέσων χρόνων (330-1453)

Bisson de Sainte-Marie, René. Histoire du duché d'Athènes et de la baronie d'Argos. Thèse soutenue le 29 Janv. 1883. Paris.

Diehl, Ch. La colonie vénitienne à Constantinople à la fin du XIVe siècle. Rome, 8ον σ. 46. Extrait des Mélanges d'archéologie et d'histoire publiés par l'École française de Rome (Βιβλ. ἐν Revue critique ἀρ. 22).

Fischer, Wilh. Studien zur byzantinischen Geschichte des elften Jahrhunderts. Plauen i/V. Programm d. Gymnasiums. 4ον σ. 56. δρ. 2.50).

Gregorovius, F. Athenais. Lpz. (Βιβλ. ἐν Revue critique. σ. 44-48).

Herquet, K. Cyprische Königsgestalten des Hauses Lusignan. Mit 1 Karte. Halle a/S. 1881 8ον μεγ. σ. IV. 182. δρ. 6.25. (Βιβλ. Lit. Centralblatt. 1883 σ. 759).

Hertzberg, G. F. Geschichte der Byzantiner u. des Osmanischen Reiches. Berlin, Grote. (Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, hsg. v. W. Oncken).

Λαμπρος, Σπ. Π. Μονεμβασιωτικά. Α'. Δύο ἀνέκδοτα ἀργυρόβουλλα Θεοδώρου Β' Παλαιολόγου τοῦ Δεσπότου τῆς Πελοποννήσου (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 471-476).

(Mas Latrie, L.) Les princes de Morée ou d'Achaie. 1203-1461. Venezia, 1882. 4ον σ. 30. (Monumenti storici pubblicati dalla R. deputazione veneta di storia patria. vol. VIII. Serie IV. Miscellanea. 1883. τ. II).

Morosi, L'invito di Eudossia a Genserico: studio critico. Firenze, Le Monnier. 8ον σ. 95 δρ. 3

Papadopoli, Sulle origini della veneta zecca e sulle antiche relazioni dei Veneziani cogli imperatori considerate dietro l'esame delle primitive monete. Venezia. 8ον σ. 45 πιν. 3.

Sarug, L'omelia di Giacomo di—sul battessimo di Constantino imperatore, publicata tradotta ed annotata da Arthur L. Frothingham jun. Reale

Accademia dei Lincei. Ἔτ. 279. Roma, Salvinoci. 4ον σ. 53 καὶ 25. (Βιβλ. ἐν Lit. Centralblatt. ἀρ. 22).

VLASTO, E. A. 1453. Les derniers jours de Constantinople. Fin de règne de Jean Paléologue. Nouvelles tentatives pour amener l'union des deux églises. Avènement de Constantin Palæologue. Siège et prise de Constantinople par les Turcs Ottomans, avec préface par M. Ém. Burnouf. Paris, 1883. Ern. Leroux 8ονδρ. 4.

Ἱστορία νεωτέρα (1453-1883)

BEER, Die orientalishe Politik Œsterreichs seit 1774. Prag, Tempsky 8ον δρ. 30.

DAHN, Deutschland u. die Orientbahnen. München, Franz. 8ον σ. 51.

ΕΓΓΡΑΦΑ (ῥωσικὰ περὶ Ἑλλάδος) νῦν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεθερμηνευόμενα ὑπὸ Κ. Α. Παλαιολόγου (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 223-228. 449-452).

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ (ὁ) ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου Γερμανοῦ περιηγητοῦ. (Κλειώ. Ἑστία ἀρ. 369).

HIRSCHFELD, GUST. Griechenland im letzten Jahrzehnt. Eindrücke u. Zustände, Ereignisse u. Stimmungen. (Unsere Zeit. 1883 τεῦχ. 3. 4. Μετάφρ. ἐν Κλειοῖ ἀρ. 1141).

ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ (ἑλληνικὰ) (Ἑστία. φ. 369).

ΚΡΕΜΟΣ, Γ. Π. Ἱστορικὰ ἐπανορθώματα (Ἀπόλλων 1883. σ. 9-10).

KUMUNDUROS (Alexandros) (Die Grenzboten. Ἔτ. 42. ἀρ. 16).

ΜΙΧΟΣ, ΑΡΤΕΜΙΟΣ Ν. Ἀπομνημονεύματα τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου (1825-1826) καί τινες ἄλλαι σημειώσεις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἀναγόμεναι. Ἐκδιδόντος Σ. Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον σ. 126 δρ. 4.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων (Ἑστία. φ. 379).

ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ (ἡ) τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Βουκουρεστίῳ, 1883. 4ον (εἰκόνες σκηνῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Hess, μετὰ κειμένου).

PANTENIUS, TH. H. Russland am Balkan. (Die Grenzboten. Ἔτ. 42 ἀρ. 16).

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. Λάμπρος Κατσώνης. Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. (Ἑστία. φ. 370).

PATRIARCHENWAHL (die) in Jerusalem (Allgem. evang. luth. Kirchenzeitung N. 1. 2).

ΠΟΛΙΤΗΣ, Ν. Γ. Σημείωσις περὶ δύο ἱπποτῶν ἐξ Ἠπείρου. (Δελτ. ἱστ. ἑτ. σ. 120).

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

DEHIO, Die Genesis der christichen Basilica. Sitzungsberichte der Akad. der Wiss. zu München. τ. II σ. 301-341. (Separat-Abdr. 8ον σ. 63) (Βιβλ. ὑπὸ Ch. Diehl ἐν Revue critique 1883 σ. 465-468).

FISCHER, W. Studien zur byzantinischen Geschichte. Plauen. II. Die Patriarchenwahlen.

HOLTZINGER, antichità cristiane di Olimpia (Bulletino di arch. crist. Ser. IV, I σ. 86-87).

ΚΑΛΛΙΓΑΣ, Π. Ἑορταὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ (Ἑστία φ. 372).

Μελετοπουλος, Α. Ν. Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες. 1. Τεμάχιον ἀγγείου τῶν βυζαντινῶν χρόνων. 3. Σφραγὶς ὑελίνη Κυθήρων. (Ἀπόλλων 1883 σ. 4-5).
Νιδερ, Ξ. Περὶ χριστιανικοῦ τινος μεσαιωνικοῦ ἀρχαιολογήματος (Ἑστία φ. 379).
Schlumberger, G. Sceaux byzantins: Le Thème de Cherson et la Bulgarie. Paris, 8ον σ. 19 μτ. πιν.
Vater, **Bern**. Die Aja Sophia in Constantinopel (Schorer's Familienblatt τ. IV ἀρ. 21).

ΚΟΙΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Blass, **Fr**. Ueber die Aussprache im Griechischen. Berlin, 1882. Weidmann. δρ. 3.75. (Βιβλ. ὑπὸ B. Büchsenschütz ἐν Zeitschrift f. d. Gymnasialwesen. 1883. τ. 37 σ. 115-120. ὑπὸ G. Meyer, ἐν Zts. f. d. österr. Gymnasien. τ. 33 σ. 921-923. ὑπὸ Wilamowitz M. ἐν Deutschen Literaturztg. ἀρ. 14.)
Caraccio, M. La lingua greca moderna. Padova, 1882. Sacchetto. (Βιβλ. ὑπὸ E. Teza ἐν Cultura τ. IV σ. 351-353).
Χατζιδακης, Γ. Ν. Περὶ τῶν εἰς-ους συνῃρημένων τῆς Β' κλίσεως καὶ τῶν εἰς-ος οὐδετέρων ὀνομάτων τῆς Γ' ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ. Ἀθ. 1883. 8ον σ. 15.
— Περὶ φθογγολογικῶν νόμων καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νέας ἑλληνικῆς. Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ. Ἐν Ἀθ. 1883. 8ον σ. 31.
— Ἐπίκρισις τῆς τσακωνικῆς γραμματικῆς τοῦ κ. M. Deffner. (Ἐν Πλάτωνι τ. Ε' τεῦχ. 3-5).
— Zur Præsensbildung des Neugriechischen (Ἐν Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung. τ. VII σ. 65-82).
— Die altgriechischen feminina auf-ος im Neugriechischen (αὐτ. σ. 82-84).
— Διατί δὲν καλλιεργοῦσιν οἱ νέοι Ἕλληνες τὴν δημώδη ἑλληνικὴν γλῶσσαν; (Ἑστία φ. 390 392 καὶ 393).
Jannarakis, **Ant**. Deutsch-neugriechisches Handwörterbuch. Unter besonderer Berücksichtigung der neugriechischen Volkssprache bearbeitet von.—Hannover, 1883. Hahn. τ. 1-2. 8ον μικρὸν σ. VIII, 1872. δρ. 10. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Phil. Wochenschr. ἀρ. 23).
Κοντος, Κ. Σ. Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐν Ἀθήναις, 1882. Α. Κορομηλᾶς. 8ον σ. λϐ', 593. δρ. 14. (Βιβλ. ὑπὸ E. Miller, ἐν Journal des Savants. Fevr. 1883 σ. 98-106. — ὑπὸ Θ. Λ[ιϐαδᾶ] ἐν Κλειοῖ ἀρ. 1131-1133. 1135-1145.—ἐν Ἡμέρᾳ ἀρ. 1431-1435. —ὑπὸ Α. Ἱεροκλέους ἐν Στοᾷ ἀρ.)
— Ἐκ τῶν τοῦ Κ. Κόντου γλωσσικῶν παρατηρήσεων (Ἑστία φ. 376).
Κουμανουδης, **Στ**. Α. Συναγωγὴ λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς. Ἐν Ἀθ. 1883. Α. Κορομηλᾶς. 8ον σ. ιε', 400. δρ. 14.
Κουζης, **Ελ**. **Τρ**. Ἐναίσιμος διατριβὴ περὶ τῆς Τραπεζουντίας διαλέκτου (Πλάτων τ. Ε' σ. 161-168 κε.)
Κρουμβαχερ, Κ.-Β. Περὶ νεοελληνικῆς γλώσσης (Αἰὼν ἀρ. 4172).
Lascarides and **Myriantheus**, English ancient and modern greek Lexicon. London, 1882 τ. 1-2. 16ον δρ. 37.50. (Βιβλ. Academy ἀρ. 569).
Legrand Em. Nouveau dictionnaire grec moderne français contenant les

termes de la langue parlée et de la langue écrite. Paris. 1883, Garnier frères. 16ον σ. VIII, 920. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Phil. Wochenschr. ἀρ. 23).

Pio J. Den oldgræske Udtale af β, γ og δ, belyst af det nygræste Folkesprogs Udtale. (Ἐν Nordisk Tidskrift for Filolog. N. Σ. τ. VI τεῦχ. 1).

— Nogle Meddelelser om Sprog-og Skoleforhold i Graekenland. 8ον σ. 41. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ δανικοῦ περιοδικοῦ Ἡ Νεολαία μας).

Πολιτης, Ν. Γ. Εὐλογία (Ἑστία ρ. 367).

Rhangabé, A. R. Die Aussprache des griechischen. 2. Aufl. Leipzig, 1883. Friedrich. (Βιβλ. ὑπὸ G. Stier, ἐν Philol. Rundschau ἀρ. 18 σ. 569-571).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΟΓΝΩΣΙΑ

Bordier, H. Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la bibliothèque nationale. Paris, Champion. Livraison I. 4ον σ. VIII, 120 μτ. εἰκ. δρ. 9.

Λαμπρος Σ. Π. Ἔκθεσις πρὸς τὴν βουλὴν τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποστολῆς αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1881. (Télfy, Ujgörök irodalmi termékek. 1883 σ. 27 κἑ.)

Lehmann, O. Die tachygraphischen Abkürzungen der griech. Handschriften. Leipzig, 1880. Teubner. (Βιβλ. ὑπὸ Ruess ἐν Philol. Rundschau σ. 689-691).

D'Ovidio, Di alcuni documenti greci e di uno latino dell' Italia meridionale dei secoli XI, XII e VIII. (Archivio storico per le provincie napolitane. Ἔτ. VII τεῦχ. 3).

Ruess, Ferd. Ueber griechische Tachygraphie. Neuburg a/D. (Schulprogramm) 8ον σ. 56 μτ. πιν.

ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ

Geitler, G. Die albanesischen u. slavischen Schriften. Wien, Hölder. 4ον δρ. 35.

Meyer, Gust. Ἐν Liter. Centralblatt ἀρ. 9 [Βιβλιογραφία τῆς «Γραμματικῆς τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης ὑπὸ Κ. Χριστοφορίδου. Ἐν Κωνστ. 1882» καὶ τοῦ «Ἀλβανικοῦ ἀλφαβηταρίου ὑπὸ Κουλουριώτου. Ἐν Ἀθήναις 1882»].

— Ueber Sprache u. Literatur der Albanesen. (Nord u. Süd 1883 Φεβρ. καὶ μετάφρ. ἑλλην. ἐν Κλειοῖ).

Meyer, G. καὶ Köhler, R. Albanische Märchen. (Archiv. f. Lit. Geschichte XII σ. 92-148).

Σοκολης Σπ. Περὶ Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας. Κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν γεωγραφικὸν πίνακα τοῦ κ. Δὲ Γουβερνάτη καὶ περὶ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (Παρνασσὸς τ. Ζ' σ. 293-334).

ΜΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἀπὸ κτίσεως μέχρις ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ανωνυμοι. *Anonymi* in Aristotelis categorias paraphrasis. Ed. Mich. Hayduck. 8ον μέγα σ. IV, 86. (Commentaria in Aristotelem græca. Edita

consilio et actoritate academiæ litterarum regiæ borussicæ. Berlin, C. Reimer. τ. XIII μερ. 2).

— *Müller, K. K.* Eine griechische Schrift über Seekrieg. Zum ersten Mal herausg. u. untersucht. Würzburg, 1882, Stuber. 8ον σ. 53 Δρ. 3. (Βιβλ. Liter. Centralblatt. 1883, άρ. 15.—Zeitschrift f. die österr. Gymnasien. τ. 34 σ. 100 κεφ. ὑπὸ All. Mosbach ἐν Phil. Wochenschrift σ. 778-781).

— *Vita SS.* Cosmæ et Damiani ex codice Leidensi græco (Analecta Bollandiana. Bruxelles. τ. I. σ. 586-596).

Βασιλειος. Die Liturgie des Basilius (Der Katholik. N. Σ. ἔτ. 24. Δεκ. ἔτ. 25. Ἰαν. Φεβρ.)

Γεωργιος Βουρτζης. Μιχαὴλ Ἀχομινάτου καὶ Γεωργίου Βούρτζη λόγοι, νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενοι ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὸ Γεωργιάδου. Ἐν Ἀθ. 1882 8ον σ. ιθ', 59. δρ. 2. (Βιβλ. ὑπὸ Π. Παπαγεωργίου ἐν Κλειοῖ ἀρ. 1134).

Γεωργιος Φραντζης. *Angelini, C.* Di un codice greco contenente la Cronaca bizantina di Giorgio Franza (Bibliofilo di Bologna. XIV, 3. 4).

Δομνινος. (Δομνίνου φιλοσόφου ἐγχειρίδιον εἰσαγωγικὸν ἀριθμητικῆς. Πῶς ἐστὶ λόγον ἐκ λόγου ἀφελεῖν). Texte inédit de Domninus de Larisse sur l'arithmétique avec traduction et commentaire, par Ch. Em. Ruelle.—Note sur le texte précedent par J. Dumontier. (Revue de Philologie, τ. VII σ. 82 κεφ.)

Ειρηνης Σεβαστοκρατορίσσης ἀνέκδοτον ποίημα, ἐκδιδόντος Μ. Γεδεὼν Ἀθ. 1879. (Télfy, ujgörök irodalmi termékek. σ. 5-6).

Ερμηνευματα. *Krumbacher, Car.* De codicibus quibus Interpretamenta Pseudodositheana nobis tradita sunt. Monachii, 1883 8ον σ. 68.

— Eine neue Handschrift der Grammatik des Dositheus und der Interpretamenta Leidensia. 8ον (Aus den Sitzungsberichten d. bayer. Akad. d. Wiss. 1883. σ. 193-203).

Ευδοκια. *Gregorovius, F.* Athenais. Lpz. 1882. (Βιβλ. ὑπὸ Ch. Diehl ἐν Revue critique 1883. σ. 44-48).

Ευσεβιος. *Görres, Fr.* Zur Kritik einiger Quellen schriftsteller der römischen Kaiserzeit. III. Zu Eusebius und Aelius Spartianus. (Philologus. τ. XLII σ. 134-140).

— *Meyer, P.* de vita Constantini eusebiana (Festschrift dem Gymnasium zu Moers gewidmet vom Lehrercoll. d. Crefeld).

— *Roos, C.* de Theodoreto Clementis et Eusebii compilatore. Halle, Inaug.—Diss. 8ον σ. 32.

Ησυχιος. *Biographi* græci, qui ab Herychio pendent, rec. J. Flach. Berlin, Calvary. 8ον μέγ. σ. X, 150. δρ. 5.65.

Θεοδωρητος. Βλ. Εὐσέβιον (Roos).

— *Bertram, A.* Theodoreti, episcopi Cyrensis, doctrina christologica, quam ex ejus operibus composuit. Hildesheim, Borqhmeyer. 8ον δρ. 3.15.

Θεοδωρος Μοψουεστιας. Theodori episcopi Mopsuesteni in Epistolas B. Pauli commentarii. The Latin version with the Greek Fragments. With an

Introduction, Notes, and Indices by H. B. Swete. Cambridge, University Press. τ. 1-2. (Βιβλ. The Athenæum σ. 665-666).

Θεοδωρος ο Στουδιτης. *Bonnet, Max.* Die leucianischen Johannesacten bei Theodoros Studites (Jahrbücher f. protest. Theologie. 1883. τευχ. 3).

Θεοφανης. Theophanis chronographia, recensuit *de Boor.* Lipsiæ, Teubner. Vol. I. Textum græcum continens. 8ον μ. δρ. 25.

Θεοφιλος. *Ferrini, C.* Intorno all'oportunità di una nuova edizione della Parafrasi di Teofilo e intorno alle fonti di questa. 8ον σ. 11. (Estr. dai Rendiconti del R. Istituto Lombardo, adun. del 11 gen. 1883).

Ιμεριος. *Teuber, K.* Quaestiones Himerianæ. Breslau, Köhner. δρ. 1.50.

Ιουλιανος. *Cobet,* Spicilegium animadversionum ad Julianum (Mnemosyne τ. X, σ. 428-448).

— *Martha, Const.* Études morales sur l'antiquité. Paris, Hachette. 1883. 12ον σ. VIII, 342. δρ. 3.50. Un chrétien devenu païen.

Ιωαννης Γαζαιος. Ioannis Gazaei Descriptio tabulæ mundi et Anacreontea, rec. E. Abel. Berolini, 1882. Calvary. δρ. 3. (Βιβλ. Phil. Rundschau ἀρ. 7. σ. 199-203. ὑπὸ A. Rzach).

Ιωαννης Ευχαιτων. Ioannis Euchaitorum metropolitæ quæ in codice Vaticano græco 676 supersunt, Johannes Bollig S. I. etc. descripsit, Paulus de Lagarde D. th. et phil. prof. edidit. Göttingen, 1882. Dieterichs Verlag. 4ον σ. XVI, 226. δρ. 12.50. (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου ἐν Deutschen Litteratur-Zeitung 1883 737-739.—Liter. Centralblatt ἀρ. 4).

Ιωαννης Ξιφιλινος. *Fischer, W.* Studien zur byzantinischen Geschichte. Plauen. I. Jo. Xiphilinus.

Ιωαννης ο Στοβαιος. *Dressler, R.* Zu Stobæos Anthologion (Neue Jahrbücher f. Philologie u. Pædag. τ. 125 φ. 12).

— *Hense, O.* de Stobaei florilegii excerptis Bruxellensibus. Freiburgi Br. Mohr. 8ον σ. 36. δρ. 3.15. (Βιβλ. Lit. Centralblatt 1883 ἀρ. 14).

Ιωαννης Τζετζης. *Forster, R.* Alkamenes u. die Giebelcompositionen d. Zeustempels in Olympia. Die kunstgeschichtlichen Angaben des Io. Tzetzes u. des Suidas (Rhein. Museum. τ. 38 σ. 421-449).

Ιωαννης ο Χρυσοστομος. Jo. Chrysostomus' ausgewählte Schriften. τ. VI-VII. (Bibliothek der Kirchenväter. Kempten, τομίδ. 375-380 πρὸς λ. 50).

— *Ludwig, H.* Der hl. Johannes Chrysostomus in seinem Verhältniss zum byzantinischen Hof. Braunsberg, Huye. δρ. 3.15.

— *Probst,* Die antiochenische Messe nach den Schriften des hl. Johannes Chrysostomus dargestellt (Zeitschrift f. Katholische Theol. ἔτ. VII τευχ. 2).

Κωδιξ. Der Codex Theodosianus u. seine Umarbeitung. Herausg. u. mit Anmerkungen versehen v. Ph. Harras v. Harrasowsky. Wien, C. Gerold's Sohn. τ. I δρ. 9.50.

Κωνσταντινος Κεφαλας. *Wolters, P.* De Constantini Cephalæ anthologia. (Rhein. Museum τ. 38 σ. 97-119).

Corpus J. Corpus juris Justiniani Institutionum libri quattuor, with introductions, excursus and translation by J. B. Moyle. London, Frowde.

τ. 1-2. 8ον σ. 868 δρ. 31.25. (Βιβλ. Saturday Review. ἀρ. 1433 σ. 476-477).

— Institutes, with english introduction, translation and notes. By Th. Sanders. 7th edit revised and corrected. London, Longman 8ον σ. 616. δρ. 26.80

Λογγινος. *Cobet*, In Longinum. (Mnemosyne. XI, 2).

Μιχαηλ Ακομινατος. Βλ. Γεώργιος Βούρτζης.

Μιχαηλ ο Ψελλος. *Fischer, W.* Studien zur byz Geschichte. III. Die Enstehungszeit... der Synopsis legum des Mich. Psellus u. der Peira.

— Παντ α ζίδης, Ἰω. Διορθώσεις εἰς Μιχαὴλ Ψελλοῦ χρονογραφίαν. Μέρος Β'. Ἀθ. 1883. Τύπ. Σ. Κ. Βλαστοῦ 8ον σ. 28.

Νοννος. Nonni paraphrasis Evang. Johannei ed. A. Scheindler. Lipsiæ, 1881. Teubner δρ. 5.15. (Βιβλ. Theol. Literaturzeitung. 1883. σ. 34-37. ὑπὸ Bertheau).

— *Flach, H.* Noch einmal die tübinger Nonnoshandschrift. (N. Jahrb. f. Philol. u Pædag. τ. 125. τευχ. 12).

Πειρα. Βλ. Μιχαὴλ Ψελλός.

Πλωτινος. *Bestmann, H. J.* Origenes u. Plotinos. (Zeitschrift f. kirchliche Wissensehaft. 1883 φυλ. 4).

Σιμπλικιος. Commentaria in Aristotelem græca. Consilio et auctoritate academiæ litterarum regiæ Borussicæ edita. Berlin, Reimer. 4ον τ. IX. Simplicii in Aristotelis physicorum libros quattuor priores commentaria, edidit Herm. Diels. σ. XXXI, 800. δρ. 33.75. τ. XI. Simplicii in libros Aristotelis de anima commentaria, edidit Mich. Hayduck. σ. XIV, 361. δρ. 15. (Βιβλ. Lit. Centralblatt. σ. 787-788).

Σουιδας. — Βλ. Ἰωάνν. Τζέτζην.

— *Cobet* ἐν Mnemosyne τ. XI.

Σοφωνιας. Commentaria in Aristotelem græca. Berlin, Reimer, τ. XIII. μερ. 1. Sophoniæ in libros Aristotelis de anima paraphrasis. Ed. Mich. Hayduck. σ. VIII, 175.

Συνεσιος. *Martha, C.* Études morales sur l'antiquité. Paris. 6. Un païen devenu chrétien.

Σχολιασται. — *Clausen, Fr.* De scholiis in Aves Aristophanis compositis. Kiel. 8ον σ. 98.

— *Martin*, Les scolies du manuscrit d'Aristophane à Ravenne, étude et collation. Paris, Thorin. 8ον σ. XXVIII, 231. (Bibliothèque des écoles françaises d'Athènes et de Rome ἀρ. 27).

— Πετρῆς Ν. Περὶ τῶν παλαιῶν σχολίων Ἀριστοφάνους. (Ἀπόλλων 1883. Α'. σ. 12-13).

— *Hoerschelmann, W.* Scholia Hephæstionea altera integra primum edita. Dorpat (Stiftungsfeier). 4ον σ. 31. (Βιβλ Deutsche Literaturztg. ἀρ. 19).

— *Schöne, A.* In Schol. Hom. Il. B. 382. (Hermes τ. XVII σ. 644).

— *Ziegler, Ch.* Zu den Theokritosscholien. ἐν Jahrb. f. Phil. u. Päd. τ. 124 φ. 12.

Χορικιος. *Pola, K. H. J.* ad Choricii declamationes duas recens editas notulæ. (Hermes τ. XVIII τευχ. 2).

Χρησμοι. — *Bang,* Bidrag til de sibyllinske Oraklers og den sibyllinske Orakeldigknings Historie i Middelalderen. I. Lactants og Sibyllinerne. Christiania, Dybwad. 8ον σ. 24.

— —Et sibyllinsk orakel fra Middelalderen pānyt udgivet. 8ον σ. 35.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Α'. 1453-1821

Voigt, G. Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrhundert des Humanismus. 2α ἐκδ. Berlin, 1880-1881. 2 τ. 8ον (Βιβλ. ὑπὸ H. Vast ἐν Revue critique. 1883 σ. 71-72).

Ανωνυμοι. —*Reinach, Sal.* La description de l'île de Delos par Bondelmonte [καὶ περὶ ἀνεκδότου ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος]. (Revue archéologique 1883. σ. 75-88.

— *Sorani* gynæciorum vetus translatio latina, nunc primum edita cum additis Græci textus reliquiis a Dietzio repartis atque ad ipsum codicem Parisiensem nunc recognitis a Val. Rose. Leipzig, 1882. Teubner 8ον σ. XX, 42? δρ. 6. [Κατὰ τὸν ἐκδότην τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μοσχίωνος φερόμενον συνταγμάτιον «περὶ γυναικείων παθῶν» εἶναι κακὴ ἑλληνικὴ μετάφρασις, κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατ. γενομένη ἐκ λατινικῆς ἐπιτομῆς τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Σωρανοῦ]. (Βιβλ. Lit. Centralblatt ἀρ. 24).

— Ἀνωνύμου, ὁ θάνατος τοῦ Πομπηΐου δρᾶμα πρωτότυπον εἰς πράξεις 5 σκηνὰς 18. Ἐκδίδοται ὑπὸ Ἐπ. Πολιτάκη. Ἐν Σύρῳ, 1883 16ον σ. 82. (Κατὰ τὸν ἐκδότην, ἐγράφη τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ ἐδιδάχθη ἐν οἰκογενειακῷ κύκλῳ).

— Διήγησις περὶ Ἀχιλλέως.—Δόσιος, Ν. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τῇ δημώδει μεσαιωνικῇ ποιήσει. (Ἕσπερος σ. 354-356).

Αντωνιου του Βυζαντιου Χρηστοήθεια. Ἀθήν. Α. Κορομηλᾶς. (Βιβλ. ὑπὸ Eberhard ἐν Deutschen Litteraturzeitung ἀρ. 9).

Κοραης, Αδ. Πεντηκονταετηρὶς τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. [Ἀπάνθισμα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν περὶ τοῦ Κοραῆ γραφέντων]. (Ἑστία φ. 378).

Πηγας, Μελ. Σακελλίων, Ιω. Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ κλπ. (Δελτίον ἱστ. ἑτ. σ. 31-77).

Ρουσανος, Παχ. Λάμπρος, Σ. Π. Ἀνέκδοτος λόγος Παχωμίου τοῦ Ῥουσάνου. (Δελτ. ἱστ. ἑτ. σ. 101-112).

Χρηστοπουλος Αθ. — Ἀντωνόπουλος, Στ. Α. Ἀνέκδοτον ποίημα Α. Χρηστοπούλου. (Παρνασσός τ. Ζ' σ. 196. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἐκδεδομένον ἐν τοῖς ἑλλην. ἀρχαιολογήμασι τοῦ Χρ.).

Β'. 1821-1883

Boltz, Aug. Ueberblick der neuesten Literatur in Griechenland. (Magazin f. d. Literatur des In- u. Auslandes ἀρ. 16).

Petrick, Al. Ein neugriechisches Trauerspiel. (Blätter f. literar. Unterhaltung. hsg. v. Gottschall. ἀρ 7).

Télfy, Iv. Ujgörög irodalmi termékek. Budapest, 1883 8ον σ. 58 δρ. 1). (Értekezések a nyelv-és szép tudományok Köréből. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. XI Kötet. II Szám).

Collection de poèmes néo-helléniques traduits en français sous la direction de M. le Marquis de Queux de Saint-Hilaire. I. **Aristote Valaoritis** Poèmes patriotiques traduits pour la première fois en français par J. Blancard avec une notice sur la vie et les œuvres d'Ar. Valaoritis par le Marquis de Queux de Saint-Hilaire. Paris, 1883. Ern. Leroux. 16ον σ. XCI, 204. (Μετάφρασις ἐπιστολῶν Βαλαωρίτου ἐν Ἑστίᾳ φ. 392).

Αντωνιαδης, Α. Ι. Ἡ χρυσομαλλοῦσα τῶν Σφακιῶν, ποίημα ἐπικὸν καὶ Ἀλήμπεης ὁ Κακοδικιώτης τραγῳδία εἰς γλῶσσαν δημώδη. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Τυπ. Κ. Ἀντωνιάδου. 8ον σ. η', 312 δρ. 4.

Απολλων μηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα τῇ εὐγενεῖ συμπράξει τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ὑπὸ Δ. Κ. Σακελλαροπούλου. Ἐν Πειραιεῖ, 4ον μέγα. Ἔτ. Α' ἀρ. 1, Μαΐου 1883. Ἐτησ. συνδρ. δρ. 6, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δρ. 8.

Αττικον Μουσειον. Ἐκδότης Νικ. Γ. Ἰγγλέσης (Μετ' εἰκόνων). Ἐν Ἀθήναις 1883. Μάρτιος-Μάϊος. Εἰς φυλλ. σ. 64. Συνδρομὴ ἐτησία ἐν Ἀθήναις δρ. 6, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις 8 καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 10.

Βαλβης Στ. Δ. Ἡ ἀπώλεια τοῦ παιδίου. (Ἀττικὸν μουσεῖον σ. 58-59).

Βιζυηνος, Γ. Δ. Le peché de ma mère. (La nouvelle Revue).

— Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου. (Ἑστία φ. 380-391).

Βλαχος Αγγ. Σ. Ἡ καθολικὴ μυστικὴ διὰ σφαιριδίων ψηφοφορία ἐν Ἀφρικῇ. (Ἑστία φ. 391).

Δρακουλης, Ν Α. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός μου, ποίημα. (Ἑστία φ. 376).

Καμπας, Ν. Στίχοι. Ἐν Ἀθήναις, 1880. (Télfy, Ujgör. irodalmi termékek σ. 26-27).

Κ[αμπουρογλους, Δ. Γρ.] Ὁ Ψαρᾶς, ποίημα. (Ἀπόλλων σ. 16).

Κοκκος, Δ. Ἀποχαιρετισμὸς εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Ἐμμανουὴλ Στρατουδάκη. (Ἀττικὸν μουσεῖον σ. 53).

Κορομηλας, Δ. Α. Ὁ μίτος τῆς Ἀριάδνης, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις 1883. Α. Κορομηλᾶς, 12ον σ. 58 δρ. 2).

Μελισσηνος, Σπ. Ἠθικὸς κόσμος. Ἐποποιία. Κερκ. 1879. (Βιβλ. Téfly, Ujgör. irodalmi termékek σ. 12-13).

Παλαμας, Κ. Ἰανουάριος, ποίημα. (Ἑστία φ. 366).

— Φεβρουάριος, ποίημα. (Ἑστία φ. 374).

— Τραγούδια τῆς πατρίδος μου. Οἱ στίχοι. (Ἑστία φ. 384).

Παπαγεωργακοπουλος, Ευαγ. Ἡ προσδοκία μιᾶς προικός, κωμῳδία μονόπρακτος. Ἐν Ἀθήναις 1883.

Παρασχος, Αχ. Ἀδάμας ἀπολεσθείς (Ἐφημερὶς 10 Ἀπριλίου 1883).

— Ἀνικομονησία. (Ἀττικὸν μουσεῖον σ. 34).

Περβανογλουσ Ι. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ἱστορικὸν διήγημα. ("Εσπερος φ. 41-50).

Πολεμησ Ιω. Ποιήματα. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Τυπ. Ἀσμοδαίου. 8ον σ. 118 δρ. 2.

Προβελεγιοσ Αρ. Τὸ χαράδι τοῦ ποταμοῦ. (Ἑστία φ. 375).

Ραγκαβησ, Κλ. Ὁ ἐφιάλτης. ("Εσπερος τ. Γ' σ. 2-4).

Ραγτοπογλοσ, Πετρ. "Ανθη καὶ σκιαί, ποιήματα. Ἐν Ἀθήν. Τύπ. Ἑνώσεως 12ον.

Ρηγοπογλοσ, Α. Νέρων ἐν Κορίνθῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1879. (Βιβλ. Téfly Ujgör-irodalmi termékek σ. 6 κε).

Σαρριγιαννησ, Ν. Ὁ νέος Ἐπίκτητος. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Τυπ. Ἑνώσεως, 12ον τ. I σ. η', 475. II σ. 390 δρ. 8.

Σογρησ, Γ. Ποιήματα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπ. Ἀδελ. Περρῆ, 8ον τ. I. 1882 σ. 208, τ. II 1883 σ. 94 δρ. 5.

— Κανόνια, ποίημα. (Ἑστία φ. 385).

— Ὁ Ῥωμηὸς ἐφημερὶς
ποῦ τὴν γράφει ὁ Σουρῆς.
Ἐν Ἀθήναις, 4ον ἀρ. 1-14. Συνδρομὴ ἐτησία δρ. 6 ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 10.

Στρατογδακησ, (Εμμανουήλ). (Ἀττικὸν μουσεῖον σ. 51-52).

— Κανείς;—Πόθος. Ποιήματα (Ἀπόλλων σ. 15-16).

Σγνοδινοσ, Π. Σ. Βέλη. Ἐθνικῶν ποιήσεων συλλογὴ δωδεκάτη. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Τυπ. Νέων ἰδεῶν, 16ον σ. 200 δρ. 2.50.

Ταντααιδησ, Η. Ὁ γάμος τῆς Λουκίας. ("Εσπερος σ. 330-331).

Φερμποσ, Π. Ι. Μῦθος. (Ἑστία φ. 368).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΙΜΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Δροσινησ, Γ. Αἱ Ἀπόκρεω ἐν Ἀθήναις. (Ἑστία φ. 373).

— Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ. (Ἑστία φ. 380-383).

Λαμπροσ, Μ. Π. Περὶ ἠπειρωτικῶν ἐνεπιγράφων μαστραπάδων. (Παρνασσὸς Ζ' σ. 269-273 μετὰ πίνακος).

Παπαγεωργιογ, Γ. Ὁ γάμος ἐν Καταφυγίῳ τοῦ Ὀλύμπου. (Ἑστία φ. 388).

Παπανικολαογ. Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Βυσωκᾷ τῶν Καλαβρύτων. (Δελτίον ἱστ. ἑτ. σ. 122-133).

Πολιτησ, Ν. Γ. Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Δελτίον ἱστ. ἑταιρίας Α' σ. 1-30).

— Μάρτις. (Ἑστία φ. 377).

— Ὁ "Ηλιο κατὰ τοὺς δημώδεις μύθους. Ἀθ. 1882. (Βιβλ. ὑπὸ Moratti ἐν Archivio par le studio delle tradizioni propolari. τ. I τευχ. 2.—ὑπὸ P. Decharme ἐν Revue critique. 1883. σ. 123-126.—ὑπὸ Dan. Sanders ἐν Magazin f. die Literatur des In. u. Auslandes. ἀρ. 45 σ. 620-621.—ὑπὸ Gust. Meyer ἐν Philologischen Wochenschrift 1803 σ. 303-304. Βλ. μετάφρασιν τούτου ὑπὸ Ν. Πετρῆ ἐν Παλιγγενεσίᾳ ἀρ.—ὑπὸ Elard Hugo Meyer ἐν Deutschen Litteratur zeitung 1833 σ. 45-46 — Revue archéologique. Avr. 1882.—ἐν Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς 1883 σ. 323-325.—ἐν Iv. Télfy, Ujgörög irodalmi Termékek. σ. 22-25. — Academy 1883 σ. 157-158).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς ἑταιρείας. — Ὁ κ. *Ν. Λύτρας*, καλλιτέχνης, ἐνδυμασίαν ψαριανῆς γυναικός. — Ἡ κ. *Μαρία Δ. Γαληνοῦ* φέσιον Ἀρκάδος γυναικὸς χρυσοποίκιλτον, μετὰ χρυσῶν θυσάνων· σάλπαν μεταξίνην χρυσοποίκιλτον· μετάξινον γυναικεῖον ὑποκάμισον· χρυσοποικίλτους γυναικείας ἐμβάδας· ἀνδρικὸν κεφαλόδεσμον κρασπεδωτόν· πλεκτὴν μεταξίνην ζώνην· μεταξίνας περισκελίδας φουστανελλοφόρου τοῦ ιζ' αἰῶνος, καὶ χαλκοῦν νομισματόσημον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. — Ὁ κ. *Ν. Γ. Πολίτης* ἐνδυμασίαν Μεσσηνίας γυναικός, ἤτοι κοντογούνιον χρυσοποίκιλτον καὶ ἐσθῆτα σηρικήν, πρὸς δὲ ὀρειχαλκίνην λυχνίαν τετράμυξον καὶ ἀριστεῖον ἀργυροῦν τοῦ ἀγῶνος. — Ὁ κ. *Παῦλος Λάμπρος* σφραγῖδα τοῦ ἁρματωλοῦ Χρήστου Μηλιώνη, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν ΧΡΗΣΤΟ ΜΗΛΙΟΝΗ καὶ χρονολογίαν 1744. — Ὁ κ. *Χ. Π. Κορύλος*, ἐν Πάτραις, αὐλὸν ποιμενικὸν τοῦ εἴδους τοῦ καλουμένου Τζαμάρα· σφραγῖδα τοῦ ἁρματωλοῦ Κοπέλλου· μίαν βενετικὴν γαζέτταν τοῦ στόλου καὶ τοῦ Μωρέως· ἑτέραν τῶν νήσων καὶ τοῦ στόλου· δύο χαλκᾶ νομίσματα Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ· δύο χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Κυβερνήτου 5 καὶ 10 λεπτῶν· δύο τουρκικὰ ἄσπρα· ἀργυροῦν ἀριστεῖον τοῦ ἀγῶνος καὶ χαλκοῦν ἀριστεῖον τῆς Γ' Σεπτεμβρίου. — Ὁ κ. *Σπυρ. Π. Λάμπρος* τέσσαρας *κουτσούνας* ἐκ κερκυραϊκῶν πανηγύρεων καὶ ἓν λεγόμενον *μέτρον* μετὰ μολυβδίνου *φυλακτοῦ* ἐκ τῆς ἐν Κερκύρᾳ πανηγύρεως τοῦ Παντοκράτορος. — Ὁ κ. *Α. Κ. Χούμης* πλήρη συλλογὴν συμβόλων, ὧν μέχρι τοῦδε ποιοῦνται χρῆσιν ἀντὶ νομισμάτων καταστηματάρχαι ἐν Σύρῳ, καὶ χαλκοῦν νομισματόσημον κοπὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. — Ὁ κ. *Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος*, ἐν Πειραιεῖ, σφραγῖδα τῆς ἐν Γκληστούρῃ τῆς Μακεδονίας μονῆς τοῦ Προδρόμου (1809)· παλαιὰν πηλίνην χριστιανικὴν μυροθήκην ἐκ τῶν καλουμένων *εὐλογιῶν*· λύχνον χαλκοῦν περιέργου κατασκευῆς τοῦ ιζ' αἰῶνος πιθανῶς, καὶ σφραγῖδα φέρουσαν κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα

τοῦ Χριστοῦ. — Ὁ κ. *Μ. Δ. Καλαποθάκης* τουρκικὸν ὅπλον, ληφθὲν ὑπὸ τοῦ πατρός του κατὰ τὴν ἐν Δηρῷ τῆς Μάνης μάχην τῶν Μανιατῶν καὶ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμβραήμ. — Ἡ παρὰ τῇ κυρίᾳ Μ. Δ. Γαληνοῦ μένουσα κόρη κ. *Κωνσταντ. Καραγιάννη* ἀργυροῦν περιδέραιον, ἐνθύμιον τῆς μητρός της. — *Ἀνώνυμος* χρυσοῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς ἑταιρείας. — Ἡ κ. *Αἰκατερίνη Κονδύλη* τετράτομον χειρόγραφον τοῦ παρόντος αἰῶνος, περιέχον ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῆς κατὰ τὸ σύστημα Πέτρου τοῦ Λαμπαδαρίου. — Ὁ κ. *Σπυρ. Π. Λάμπρος* χειρόγραφον περιέχον ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας ἀνέκδοτον, ἰταλιστὶ γεγραμμένην ὑπὸ ἀνωνύμου· δεκατρεῖς χαλκογραφίας ἁγιορειτικῶν μονῶν, ἐκ τῶν τοῖς προσκυνηταῖς δωρουμένων εἰς ἀνάμνησιν καὶ ἐκτυπουμένων ἐν αὐτῷ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει· τὸ ἐπισκεπτήριον Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θεσσαλοῦ, ἐκτετυπωμένον δι' ἐρυθρῶν χαρακτήρων ἐπὶ κοινοῦ χάρτου. — Ὁ κ. *Δημ. Παπαγεωργίου* τὸ πρωτότυπον τοῦ προικοσυμφώνου τοῦ γάμου τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ προικοσύμφωνον τοῦ Καπετὰν Ἀντρίκου, πατρὸς τοῦ Ὀδυσσέως, μετὰ τῆς Ἀκριβῆς Τσαρλαμπᾶ, τῇ 14 Μαρτίου 1786. — Ὁ κ. *Παῦλος Λάμπρος* ἔγγραφον ἐπὶ περγαμηνῆς τοῦ 1360 Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος πρὸς τοὺς Κερκυραίους περὶ τιμαρίων τῆς νήσου· τὸ πρωτότυπον τοῦ ἐν τῷ ΙΓ' τόμῳ τῆς Πανδώρας δημοσιευθέντος ἡμερολογίου τῶν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν διαπραχθεισῶν ὠμοτήτων κατὰ τὸ ἔτος 1821 ἐναντίον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γραικῶν· ὁμολογίαν τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐκ γροσίων 500· ἔντυπον συγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκου καὶ τῶν συνοδικῶν τοῦ Μαρτίου 1809, παρορμῶν τοὺς ὀρθοδόξους εἰς πίστιν πρὸς τὸν Σουλτάνον· περγαμηνὴν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου, φέρουσαν καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν συνοδικῶν, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ τίτλου *μέγας* «εἰς τοὺς τῆς πρώτης πεντάδος κληρικοὺς τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων» τῷ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1634· ἔντυπον συγχωροχάρτιον τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου, ἐπ' ὀνόματι *Χρηστίνης* τινὸς ἧς τὸ ὄνομα γέγραπται τῇ χειρὶ τῇ η' Σεπτεμβρίου 1720. — Ὁ κ. *Σέργιος Ῥαφτάνης* χειρόγραφον βιβλίον τῶν

οἰκοσήμων τῆς νήσου Ζακύνθου, περιέχον 336 οἰκόσημα κεχρωματισμένα.—Ὁ κ. *Τιμολέων Δ. Ἀμπελᾶς* συλλογὴν ἐγγράφων καὶ ὑπομνημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκστρατείαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Χίου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν· ξυλογραφικὰς εἰκόνας τῆς νήσου Σύρου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἔγγραφα περὶ τῆς αὐτῆς νήσου τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος.— Ὁ κ. *Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος*, ἐν Πειραιεῖ, δύο ἔγγραφα τοῦ ὑγιειονομείου Κυθήρων τοῦ 1821 καὶ 1822 καὶ ἓν ὑγιειονομικὸν ἐπίσης ἔγγραφον τῆς καγκελλαρίας Ὕδρας, φέρον χρονολογίαν 22 Δεκεμβρίου 1821.—Ὁ κ. *Α. Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ, δύο χαρτονομίσματα τοῦ ἐν Πύργῳ τῆς Θήρας ναοῦ τῆς Παναγίας· δύο ἐμπορικὰς συναλλαγματικὰς τῶν ἐτῶν 1817 καὶ 1819· τρία ἰδιωτικὰ ὁμόλογα τῶν ἐτῶν 1816 καὶ 1820, ὧν τὸ ἓν τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστί, καὶ ἔγγραφον τῆς κοινότητος Σερίφου τῆς 22 Αὐγούστου 1822.— Ὁ κ. *Γ. Δροσίνης* μικρὸν ἰδιωτικὸν κατάστιχον ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν ἐτῶν 1758-1815· ἀπόφασιν τῆς γενικῆς ἀστυνομίας Αἰτωλίας τοῦ ἔτους 1824 καὶ δύο κοινοποιήσεις τοῦ Μουχτὰρ πασσᾶ πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν κτημάτων αὐτοῦ, τοῦ ἔτους 1817.— Ὁ κ. *Ἰω. Πρωτόδικος* χάρτην τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντα τῷ 1855 ὑπὸ Ἰω. Κορωναίου.

Συνδρομαὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἑταιρίας κατὰ τὸ ἔτος 1882. —Θ. Μαυρογορδᾶτος δρ. 1000.—Α. Συγγρὸς 500.—Ἰω. Νεγρεπόντης 300.—Σ. Χαρίλαος 250.—Γ. Παρίσης (εἰκοσαετῆ συνδρομὴν) 200.—Ν. Μαραθέας 115.—Μεν. Νεγρεπόντης 100.—Δ. Μ. Καλλιφρονᾶς 50.—Α. Κορδέλλας (πενταετῆ συνδρομὴν) 50.—Πάνος Πίσσας 50.—Ἀδόλφος Ῥεϊνὲκ 30.—Τιμολέων Φιλήμων 25.—Σπυρ. Π. Λάμπρος 25.—Γεώργιος Βροῦτος 25.—Ν. Ἀξελὸς 25.—Φωτ. Νέγρης 25.—Χ. Γαρδ. Γρίβας 25.—Ε. Τσίλλερ 25.—Γεώργ. Καλλιγᾶς 25.—Λεων. Δεληγεώργης 25.—Δ. Γ. Μακκᾶς 25.—Δημ. Παπαγεωργίου 25.—Γ. Παχὺς 25.—Πέτρος Καλλιγᾶς 25.—Κ. Ἰσχόμαχος 25.—Κ. Φρεαρίτης 25.—Ι. Γεωργαντᾶς 25.—Ἀρ. Ῥεϊνὲκ 25.—Δ. Γ. Ῥάλλης 25.—Ἀρ. Δάλλας 25.—Ν. Καραμάνος 25.—Ν. Γ. Πολίτης 20.—Ἀλ. Ι. Ὀλύμπιος 20.—Μιχ. Π. Λάμπρος 20.—Π. Ἐμ. Γιαννόπουλος 20.—Μιχαὴλ Κατσίμπαλης 20.—Γεώργιος Ν. Ματζαβῖνος 20.—Π. Πετράκης.—Βίκτωρ Μελᾶς 20.—Γ. Παπαζή-

στης 20.—Γεωρ. Ζέζος 20.—Τιμολέων Ἀμπελᾶς 15.—Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβῆς 15.—Ν. Μοσχοβάκης 12.—Μ. Βρατσάνος 10. Α. Μηλιαράκης 10.—Ι. Πρωτόδικος 10.—Ι. Τζέτζης 10.—Ἀθ. Παπαγεωργίου 10.—Δ. Γρ. Καμπούρογλους 10.—Θ. Μαρῖνος 10. —Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος 10.—Δαμ. Βορρὲς 10.—Χαρ. Ἄννινος 10.—Γ. Δροσίνης 10.—Γ. Κασδόνης 10.—Θ. Κουτούζης 10.—Κ. Ζησίου 10.—Ν. Παπαδόπουλος Ὑδραῖος 10.—Ἀρις. Κουρτίδης 10.—Μιχ. Ἀντωνόπουλος 10.—Γ. Θανόπουλος 10. —Ἀριστ. Προβελέγιος 10.—Π. Ἀντωνιάδης Αἰγιεὺς 10.—Περ. Μποῦτος 10.—Παῦλος Καλλιγᾶς 10.—Δημ. Μεταξᾶς 10.—Χ. Βουρδουμπάκης 10.—Γ. Κλάδος 10.—Ν. Μοσχάκης 10.—Ν. Τσοῦχλος 10.—Δ. Α. Κορομηλᾶς 10.—Νικ. Γεωργιάδης 10.—Μαργ. Εὐαγγελίδης 10.—Θ. Μακρυγιάννης 10.—Κίτσος Μακρυγιάννης 10.—Ἀχιλ. Γέροντας 10.—Δ. Ι. Φέρμπος 10.

Συνδρομαὶ κατὰ τὸ ἔτος 1883. — Ὑπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσιας ἐκπαιδεύσεως δρ. 2000.—Κωνστ. Ζάππας 1165.—Δῆμος Ἀθηναίων δραχ. 500.—Α. Μουτσόπουλος 50.—Μ. Καλοποθάκης 40.—Μ. Ῥενιέρης 25.—Κ. Κασσαβέτης 25.—Ν. Νάζος 20.—Θεμ. Ἄννινος 20.—Εὐστ. Πονηρόπουλος 15.—Στ. Στεφάνου 15.—Κύριλλος Δέγλερης 15.—Χ. Π. Κορύλος 10.—Κ. Ν. Σάθας 10.—Γ. Κ. Χούμης 10.—Λεωνίδας Πασχάλης 10.

Συνῳδὰ τῷ κανονισμῷ ἀνεγράφησαν **εὐεργέται** μὲν τῆς ἑταιρίας οἱ κκ. *Θ. Μαυρογορδᾶτος*, *Κωνστ. Ζάππας* καὶ το *Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως*, **δωρηταὶ** δὲ ἡ κυρία *Μαρία Δ. Γαληνοῦ*, οἱ κκ. *Ἀνδρ. Συγγρὸς*, *Ν. Λύτρας*, *Ἰω. Νεγρεπόντης*, *Ε. Χαρίλαος* καὶ ὁ *Δῆμος Ἀθηναίων*.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελὶς 31, ἐν τῷ ῥητῷ, ἀντί: Θάλλου ἀνάγνωθι: Θαλοῦ.

Σελ. 32,	στ. ὑποσ. 12	ἀν.	[Ἴδε.		Σελ. 35,	στ.	23......	ἀνάγ.	740—47
» 32,	» » 19	»	τοῦ		» 49,	»	15......	»	1584.
» 34,	» » 15	»	ἀνεπιγράφου		» 65,	»	5......	»	1596.
» 35,	» 12....	»	σημειώσει 2						

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΙΑ
ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ
ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΚΑΤΟΧΗΣ

ΥΠΟ

Π. ΛΑΜΠΡΟΥ.

(Πίν. Β'-Ι').

Α'.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

Κυριεύσαντες οἱ Τοῦρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἐβράδυναν νὰ ὑποτάξωσιν ὑπὸ τὸν σιδηροῦν αὐτῶν ζυγὸν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἐκ δὲ τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῶν ἱδρυσάντων τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐν Ἀνατολῇ μόνοι οἱ Ἐνετοὶ ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσι πλειότερον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, καίπερ ἡρωϊκῶς ἀμυνόμενοι, ἠναγκάσθησαν ἐν τέλει ν' ἀπολέσωσι τὰς ἑαυτῶν κτήσεις. Κατὰ τὸ ἔτος 1571 κατέκτησαν οἱ Τοῦρκοι τὴν Κύπρον, τῷ δὲ 1669 μετὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἀδιαλείπτους καὶ αἱματηροὺς πολέμους ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπορθήσωσι καὶ τὴν ἡρωϊκὴν Κρήτην. Αἱ δὲ ἑπτὰ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν εἶναι τὰ μόνα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἅτινα δὲν συμμετέσχον τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους τύχης ὑποτασσόμενα εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγὸν, ἀλλὰ διέμειναν μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ λέοντος τῆς Ἑνετίας. Προωρισμένον δὲ ἦτο ἵνα αἱ νῆσοι αὗται προοιωνίσωνται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Αἱ νέαι ἰδέαι αἵτινες ἀνερριπίσθησαν εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως κατεθορύβησαν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ διάφοροι ἡγεμόνες συσπειρούμενοι ἤρξαντο ἀντιπράττοντες κατὰ τῆς Γαλ-

λίας. Ἐν δὲ τῷ γενικῷ ἐκείνῳ ἐξερεθισμῷ ἡ Ἑνετία ἔκρινε συμφερώτερον νὰ διατηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα ἐλπίζουσα διὰ τοιαύτης πολιτικῆς νὰ διασωθῇ. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Βοναπάρτην διέβησαν τὰς Ἄλπεις καὶ νικήσαντες τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα κατέκτησαν τὴν Λομβαρδίαν καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν ἑνετικὴν ἐπικράτειαν. Τότε δὲ οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας τῆς γηραιᾶς καὶ ἄλλοτε ἐνδόξου ἀριστοκρατίας ἐξύπνησαν ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ ἤρξαντο λαμβάνοντες ἔκτακτα μέτρα πρὸς σωτηρίαν τῆς πρωτευούσης. Ὁ Βοναπάρτης ἐν τούτοις ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς Αὐστρίας ἔστρεψε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑνετίας καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ αὐτῆς. Ἡ Ἑνετία εἶχεν ἔτι ἀρκούσας στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις καὶ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ εἶχον ἐκφαυλισθῆ καὶ διεφθαρμένοι ὄντες εἰς τὸ ἔπακρον δὲν ἠδύναντο νὰ διαπράξωσι γενναῖόν τι. Ἐπὶ ταῖς προτάσεσι τοῦ Βοναπάρτου περὶ καταργήσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος καὶ ἱδρύσεως δημοκρατικῆς κυβερνήσεως ὁ δόγης Μανῖνος συνεκάλεσε τὸ μέγα συμβούλιον ὅπως συζητήσῃ ἂν ἔπρεπε ν' ἀντιστῶσιν ἢ νὰ παραδεχθῶσι τὰς ὑποβληθείσας προτάσεις· συνελθόντος δὲ τοῦ συμβουλίου τὴν 12 Μαΐου 1797 ἀπεφασίσθη διὰ ψήφων 512 κατὰ 20 ἡ κατάργησις τῆς Ἑνετικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ Ἑνετία λοιπὸν ἡττηθεῖσα καὶ ἀφοπλισθεῖσα ἀφ' ἑαυτῆς κατελήφθη ὑπὸ 4000 Γάλλων οἵτινες φυτεύσαντες τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας καὶ καύσαντες ἐνώπιον αὐτοῦ τὰ σήματα τῆς παλαιᾶς κυβερνήσεως ἐγκατέστησαν τὴν νέαν προσωρινὴν κυβέρνησιν.

Καθ' ὃν χρόνον διεδραματίζοντο ἐν Ἑνετίᾳ τὰ συμβάντα ταῦτα, διετέλει ἐν Κερκύρᾳ γενικὸς προνοητὴς τῶν νήσων καὶ τῶν ἐν τῇ ἀπέναντι ξηρᾷ πόλεων Βουθρωτοῦ, Πάργης, Βονίτσης καὶ Πρεβέζης ὁ Κάρολος Αὐρήλιος Βίδμαν, ὅστις στερούμενος ἀπὸ πολλοῦ χρημάτων τε καὶ πολεμοφοδίων κατέφυγεν εἰς τὸ ἔλεος τῶν πολιτῶν, ἐξαιτούμενος δάνεια χορηγηθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν κοινοτήτων τῶν νήσων καὶ διαφόρων ἰδιωτῶν. Ἀλλ' εἰς τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσι τὰ συλλεχθέντα ποσὰ καὶ ὁ δυστυχὴς Βίδμαν οὐδεμίαν λαμβάνων βοήθειαν παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας πρὸς τὰς ἀλλεπαλλήλους αἰτήσεις αὐτοῦ, παρὰ μόνης τῆς θείας προνοίας προσεδόκα ἀντίληψιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Κερκύρας. Ἐνῷ δὲ ἡ θέσις τοῦ Ἑνετοῦ προνοητοῦ ἦτο τοσοῦτον ἀπελπιστική, ὁ Βοναπάρτης

διωργάνιζε μετ' ἄκρας μυστικότητος τὴν κατάκτησιν τῶν νήσων καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἐν Κερκύρᾳ σταθμευόντων ἐνετικῶν πλοίων. Τῇ δὲ 28 Ἰουνίου 1797 στόλος συγκείμενος ἐξ ἐνετικῶν καὶ γαλλικῶν πλοίων κομίζων 1500 Γάλλους στρατιώτας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Γεντίλη προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Κερκύρας, τῇ δ' ἐπιούσῃ ἐτοιχοκολλήθη προκήρυξις τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ δι' ἧς ἀνηγγέλλετο ὅτι ἀντὶ τῆς πεσούσης ὀλιγαρχίας ἐχορηγοῦντο εἰς τὸν Ἰόνιον λαὸν τὰ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διακηρυχθέντα δικαιώματα, ἐλευθερία, ἰσότης καὶ ἀδελφότης.

Ὁ στρατὸς ἀπεβιβάσθη παιανιζούσης τῆς μουσικῆς, ὁ δὲ λαὸς ὑπεδέχθη αὐτὸν μετ' ἐπευφημιῶν, ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ γενικῆς κρούσεως τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν· τὸν αὐτὸν δ' ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς Γάλλους δεξίωσιν ἐπεδείξαντο καὶ οἱ κάτοικοι τῶν λοιπῶν νήσων. Ἐγκαθιδρύθη δ' ἐν Κερκύρᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς νήσοις μετὰ πομπῆς ἡ δημοκρατία, ἐφυτεύθη τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας διὰ τελέσεως πολυειδῶν πανηγύρεων, ἀνυψώθη ἐν τοῖς φρουρίοις ἡ τρίχρους σημαία, κατεβιβάσθησαν δὲ αἱ σημαῖαι τοῦ ἁγίου Μάρκου αἵτινες μετὰ τῆς χρυσῆς βίβλου ἐν ᾗ κατεγράφοντο οἱ εὐγενεῖς ἐκάησαν ἀνευφημοῦντος τοῦ λαοῦ καὶ τέλος κατεστράφησαν μετὰ περιφρονήσεως τὰ σύμβολα τῆς πρώην κυβερνήσεως. Μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς συνθήκης τῆς συνομολογηθείσης ἐν Καμποφορμίῳ τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1797 αἱ Ἰόνιοι νῆσοι μετὰ τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Βονίτσης καὶ πασῶν τῶν περὶ τὴν Ἤπειρον κτήσεων τῆς Ἑνετίας παρεδίδοντο εἰς τὴν πλήρη κυριαρχίαν τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας.

Αἱ νῆσοι γενόμεναι κτῆσις γαλλικὴ διῃρέθησαν εἰς τρεῖς νομούς, ἐφηρμόσθη δ' ἐν αὐταῖς τὸ γαλλικὸν πολίτευμα, ἐβελτιώθησαν οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἰδίως ὁ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, συσταθέντων δημοσίων προκαταρκτικῶν σχολείων, βιβλιοθήκης, στρατιωτικῆς σχολῆς καὶ τυπογραφίας. Ἀλλ' ἡ περὶ ἐσωτερικῆς βελτιώσεως καὶ διοργανώσεως μέριμνα τῶν Γάλλων ἔμελλε νὰ τραπῇ βραδύτερον εἰς τὴν διὰ τῶν ὅπλων ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1798 συναφθείσης συμμαχίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας εἰς ἣν εἶτα προσεχώρησε καὶ ἡ Ἀγγλία, αἱ δυνάμεις αὗται ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γάλλων. Στόλος δὲ ρωσοτουρκικὸς κατῆλθεν ἐξ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποναυάρχου Οὐσ-

σακὼφ καὶ τοῦ Κατήρ-μπεη· ἐνεργοῦντες δ' οὗτοι ἐν *ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τῶν ἀθέων Γάλλων*, φέροντες τὴν ἐγκύκλιον ἣν διαταγῇ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης ἐξέδωκεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ ὑποσχόμενοι τοῖς Ἑπτανησίοις κυβέρνησιν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον, ἀνεστάτωσαν τοὺς κατοίκους τῶν νήσων τυχόντες παρ' αὐτοῖς ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς. Ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐκυρίευσε κατὰ πρῶτον τῇ 22 Σεπτεμβρίου τὰ Κύθηρα, μετὰ ἕνα δὲ μῆνα τὴν Ζάκυνθον καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην, ἐν τέλει δὲ καὶ τὴν Λευκάδα τῇ 17 Νοεμβρίου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ εἶχον κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ὅ τε Βουθρωτὸς καὶ ἡ Πρέβεζα, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Πάργης μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γάλλων εἶχον τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας.

Ἀλλ' ἂν εὐκόλως ἐκυριεύθησαν αἱ ἄλλαι νῆσοι, δυσχερὴς ἀπέβαινεν ἡ ὑποταγὴ τῆς Κερκύρας, ἔνθα καὶ στρατὸς πολὺς ὑπῆρχε καὶ τὰ φρούρια ἦσαν ὀχυρά. Τῇ 5 Νοεμβρίου ἐνεφανίσθησαν ἐν Κερκύρᾳ ἑπτὰ πλοῖα, τῇ δὲ 19 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔφθασεν ἐκ Λευκάδος καὶ σύμπας ὁ λοιπὸς συμμαχικὸς στόλος. Οἱ σύμμαχοι καταλαβόντες διαφόρους περὶ τὴν πόλιν ἐπικαίρους θέσεις περιεχαράκωσαν καὶ ἐξώπλισαν αὐτάς, στρατολογήσαντες δὲ πολλοὺς χωρικοὺς Κερκυραίους καὶ ἐνισχυθέντες ὑπὸ ἓξ χιλιάδων Ἀλβανῶν ἀφιχθέντων ἐξ Ἠπείρου διωργάνισαν τακτικῶς τὴν πολιορκίαν καὶ ἤρξαντο τῆς κατὰ τῶν Γάλλων ἐπιθέσεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Γάλλοι οὐ μόνον καρτερικῶς ἀνθίσταντο, ἀλλὰ καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πολιορκούντων αὐτούς, εἰς ἀπραξίαν μακρὰν καταδικάζοντες τὸν Οὐσσακώφ. Ἀλλ' ὅτε ἀφιχθέντος τοῦ Ἄγγλου μοιράρχου Στούαρτ καὶ ὑποδείξαντος ὅτι ἔπρεπε νὰ κυριευθῇ τὸ ἐν τῷ λιμένι νησίδιον τοῦ Βίδου, ἐκυριεύθη τοῦτο μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν καὶ αἱματώδη μάχην κατά τε θάλασσαν καὶ κατὰ ξηράν, τότε οἱ ἐν τῇ πόλει Γάλλοι, ἀπηυδημένοι ἤδη ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων μακρᾶς πολιορκίας καὶ ἐστερημένοι ζωοτροφιῶν, παρέδωκαν διὰ συνθήκης τὰ ὅπλα τοῖς συμμάχοις τῇ 25 Φεβρουαρίου 1799 καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀνεχώρησαν, ἀπερχόμενοι διὰ πλοίων ἐμπορικῶν, συνοδευομένων ὑπὸ ρωσικῆς κορβέτας, εἰς Τουλῶνα. Οὕτω δ' ἐτελείωσεν ἡ ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων κυριαρχία τῆς Γαλλίας διαρκέσασα μῆνας εἴκοσιν.

Ἐν τῇ συλλογῇ μου εὕρηται ἀργυροῦν μετάλλιον οὗτινος παρατίθημι ἐνταῦθα τὸ ἀπεικόνισμα.

Ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν τὸ μετάλλιον τοῦτο κατεσκευάσθη ἐπὶ Γάλλων ἢ ἐπὶ Ρώσων καὶ ἐν τίνι περιστάσει καὶ ἂν τὸ ἐν λόγῳ μετάλλιον ἐδόθη εἰς ἓν μόνον πρόσωπον ἢ κατεσκευάσθησαν περισσότερα διανεμηθέντα εἰς πολλούς.

Πρὸς διαιώνισιν δὲ τοῦ γεγονότος τῆς παραδόσεως τῆς Κερκύρας εἰς τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα οἱ Κεφαλλῆνες ἔκοψαν τῷ 1800 διὰ τὸν Οὐσσακὼφ τὸ ἑξῆς μετάλλιον.

1. ΘΕΟΔΩΡΟϹ ȢϹϹΑΚΩΦ ΑΡΧΙΝΑΥΑΡΧΟϹ ΡȢϹΙΑϹΙΑϹ ΑΡΙϚΟϹ ЄΥϹЄΒΗϹ. Προτομὴ τοῦ Οὐσσακὼφ πρὸς δεξιὰ, κάτωθι δὲ 1800.

Ὀπ. ΠΑϹϹΩΝ ΤΩΝ ΙΩΝΙΩΝ ΝΙϹΩΝ ϹΩΤΗΡΙ ΚЄΦΑΛΛΗΝΙΑ. Οἱ παραθαλάσσιοι προμαχῶνες τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας ἐν οἷς φαίνεται καὶ ἡ ἑνοῦσα αὐτοὺς μετὰ τῆς πόλεως γέφυρα καὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι νησίδιον τοῦ Βίδου. Μεταξὺ δὲ τοῦ νησιδίου καὶ τοῦ φρουρίου δύο τουρκικὰ πλοῖα, ἐκεῖθεν δὲ τοῦ Βίδου πέντε ἄλλα ρωσικὰ πλοῖα καὶ ἓν τουρκικόν.

Τοῦ μεταλλίου τούτου ἓν μὲν χρυσοῦν προσεφέρθη εἰς τὸν Οὐσσακὼφ, ἀργυρᾶ δὲ εἰς τοὺς πλοιάρχους τῶν ρωσικῶν πλοίων. Ὁ δὲ τε-

χνίτης ὁ χαράξας τὰς σφραγῖδας εἶναι ὁ ἐξ Ἀργοστολίου χρυσοχόος Κωνσταντῖνος Βούρβαχης, πάππος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ διαπρέψαντος στρατηγοῦ.

Ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ κέκτημαι τὸ μετάλλιον τοῦτο ἀργυροῦν.

Εἰς τὸν Οὐσσακὼφ προσεφέρθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ὑπὸ τῶν Ἰθακησίων ἕτερον χρυσοῦν μετάλλιον οὗ ἕπεται ἡ περιγραφή.

2. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὄρθιος πρὸς ἀριστερὰ φέρων θώρακα καὶ ξίφος καὶ φορῶν περικεφαλαίαν, κρατῶν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀσπίδα καὶ λόγχην. Ἄνωθι δ' αὐτοῦ ΟΔYSSEYS.

Ὀπ. Περιθώριον ἐξ ἀνθεμίων ἀπολῆγον κάτω εἰς κεφαλὴν λέοντος· ἐν αὐτῷ δ' ἐπιγραφὴ κατὰ πέντε στίχους, χωριζομένους διὰ γραμμῶν ὁριζοντείων

Ἡ συντετμημένη καὶ γριφώδης αὕτη ἐπιγραφὴ ἧς πανομοιότυπον βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ οἰκείῳ πίνακι, δέον ν' ἀναγνωσθῇ, νομίζω, ὡς ἕπεται.

ΚΛΕΟΣ ΙΘΑΚΗΣΙΩΝ ΙΠΕΥ
ΘΕΟΔΩΡΕ ΟΥΣΑΚΟΦ
ΔΕΞΕ ΔΩΡΟΝ ΔΕΙΓΜΑ
ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΗΜΟΝ
ΑѠ (1800).

Διὰ τὸ μετάλλιον τοῦτο δὲν ἐχαράχθησαν σφραγῖδες ἐπὶ χάλυβος, ἀλλὰ κατεσκευάσθη τοῦτο ἐκ δύο ἐλασμάτων τορευτῶν· ὁ δὲ κατασκευάσας αὐτὸ ἦτο Ἰθακήσιός τις χρυσοχόος, ὀνομαζόμενος Τσανέτος Ἀρσένης ἢ Λυσιδίκας. Ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ ἔχω ἔκτυπόν τι τοῦ πρωτοτύπου ἐκ μολύβδου.

Καταλαβόντων δὲ τῶν Ρώσων καὶ Τούρκων τὰς νήσους καὶ τῶν πραγμάτων ἀποκαταστηθέντων καθιδρύθη προσωρινὴ κυβέρνησις ἧς πρόεδρος ὡρίσθη ὁ Ἄγγελος Ὅριος· ἐξελέχθη δὲ καὶ δωδεκαμελὴς πρεσβεία ὅπως ἐνεργήσῃ καὶ διαπραγματευθῇ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῆς Πετρουπόλεως καὶ Κωνσταντι-

νουπόλεως. Ἡ πρεσβεία αὕτη πορευθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν παρέδωκε τῷ Σουλτάνῳ ἔγγραφον δι' οὗ ἐζήτει νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ Ἰόνιος πολιτεία ὡς πολιτεία ἐλευθέρα, ὁμοσπονδιακὴ, ὁλοσχερὴς καὶ ἀνεξάρτητος, ἀσφαλιζομένη δὲ καὶ προστατευομένη ἀδιακρίτως παρὰ πασῶν τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Μετὰ πολυχρονίους δὲ συζητήσεις, προτάσεις καὶ ἀντιρρήσεις μεταξὺ τῶν δύο αὐλῶν συνετάχθη καὶ ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 21 Μαρτίου 1800 ἡ περὶ τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑπτανήσου συνθήκη καθ' ἣν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἔμελλον ν' ἀποτελῶσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, ἐγγυωμένου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας περὶ τοῦ ὁλοσχεροῦς τῆς πολιτείας καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ συντάγματος. Ἔμελλε δὲ ν' ἀπολαμβάνῃ κατὰ πάντα τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῆς πόλεως Ραγούζης ἐνῷ ἡ Πρέβεζα, Βόνιτσα καὶ Βουθρωτὸς παρεχωροῦντο εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν Ἰονίων νήσων Ἀντώνιος Μαρίας Καποδίστριας καὶ Νικόλαος Σιγοῦρος Δεσίλλας παρὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν ἐν Πετρουπόλει συναδέλφων αὐτῶν συνέταξαν αὐθαιρέτως τὸ σύνταγμα, ἐπὶ βάσεων ὀλιγαρχικῶν βασιζόμενον καὶ ἐπαναφέρον τὰ πρότερον ἐπὶ Γάλλων καταργηθέντα προνόμια τοῦ Ἀρχοντολογίου. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, προσκεκολλημένοι ὄντες εἰς τὸ παρελθὸν οὐδ' ἐν τῇ σημαίᾳ ἐδέχθησαν νὰ τεθῇ ὁ παρά τινων προταθεὶς φοῖνιξ ὡς σύμβολον ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ προάγγελος τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὅλου ἔθνους, ἀλλὰ διετήρησαν τὸν πτερωτὸν λέοντα τῆς Ἑνετίας κρατοῦντα διὰ τοῦ δεξιοῦ ἐμπροσθίου ποδὸς τὸ εὐαγγέλιον μετὰ ἑπτὰ βελῶν ἅπερ προσετέθησαν ὡς σύμβολον τῆς Ἑπτανησίου ὁμοσπονδίας.

Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνταχθὲν σύνταγμα ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς Γερουσίας Σ. Θεοτόκης ἀνήγγειλεν ἐπισήμως διὰ προκηρύξεως τῆς 26 Δεκεμβρίου 1800 τὴν ἄφιξιν τῶν πρέσβεων, ἐντεταλμένων καὶ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συντάγματος. Οἱ πρέσβεις ἐν πομπῇ καὶ μεγαλοπρεπεῖ συνοδίᾳ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γερουσίαν, ὁ δὲ γραμματεὺς τῆς πρεσβείας Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἔφερεν ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου τό τε σύνταγμα καὶ τὴν συνθήκην καὶ ἐνεχείρισεν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον πρόεδρον τῆς Πολιτείας. Ἀναγνωσθέντος δὲ ἐν τῇ Γερουσίᾳ τοῦ συν-

τάγματος κατεβιβάσθησαν ἐκ τῶν φρουρίων μετὰ τῆς ἀνηκούσης τιμῆς αἱ ρωσικαὶ καὶ τουρκικαὶ σημαῖαι καὶ ἀνυψώθη ἡ Ἑπτανήσιος, κροτούντων τῶν τηλεβόλων, ὁ δὲ λαὸς ἔξαλλος ἐκ τῆς χαρᾶς ἀνευφήμει καὶ ἀνέπεμπε τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν Ὕψιστον. Αἱ μικραὶ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους μετὰ πολλῶν αἰώνων δουλείαν συνηνωμέναι δι' ὁμοσπονδιακῶν δεσμῶν ἐπαρουσίασαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου τὸ πρῶτον αὐτόνομον ἑλληνικὸν κράτος, καταλαβοῦσαι θέσιν ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ Ἑπτάνησος πολιτεία, εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ποιμενάρχου τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ χαιρετισθεῖσα ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων προοιωνίζετο τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη σύστασιν εὐρυτέρου καὶ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους, μεθ' οὗ ἔμελλον νὰ συνενωθῶσι καὶ αἱ τὴν πολιτείαν ἐκείνην ἀποτελέσασαι νῆσοι.

Ἀλλὰ ἡ ὑποτέλεια τῆς πολιτείας εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὸ προνομιοῦχον σύνταγμα ταχέως ἐψύχραναν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑπτανησίων, ἡ δὲ κορυφωθεῖσα δυσμένεια ἐξερράγη εἰς στάσεις ἔν τε Κερκύρᾳ, Κεφαλληνίᾳ, Ζακύνθῳ καὶ Κυθήροις, καθ' ἃς διεπράχθησαν φόνοι λεηλασίαι καὶ ἀντεκδικήσεις φρικώδεις. Πρὸς καθησύχασιν δὲ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐμφυλίου πολέμου ὁ πρόεδρος Σ. Θεοτόκης ἀπέστειλεν ἐκ Κερκύρας ἓν σύνταγμα στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Πιέρη ὅστις μετὰ πεισματώδη ἀψιμαχίαν γενομένην τῇ 3 Ἰουνίου 1801 κατενίκησε τοὺς στασιαστὰς καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν. Ἐπὶ δὲ τῇ περιστάσει ταύτῃ οἱ Κεφαλλῆνες ἔκοψαν τὸ ἑπόμενον μετάλλιον·

3. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΔΡΕΙΑΝ ΚΑΙ ΓΑΙΝΑΙΩΤΗΤΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ ΕΥΓΝΩΜΩΝ: Τείχη ὀχυρώματος μετὰ ὑψηλοῦ πύργου ἐν ᾧ πύλη ἠνεῳγμένη, ἄνωθι δὲ τοῦ πύργου δύο συνημμέναι χεῖρες καὶ σταυρός.

Ὄπ. ΠΡΩΤΗ ΕΝΔΟΞΟΣ ΠΡΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΑΡΜΑΤΩ. 3 ΙΘΝ. Ὁ πτερωτὸς λέων τοῦ ἁγίου Μάρκου ἱστάμενος πρὸς δεξιὰ ἐπὶ βάσεως ἐν ᾗ 1801, κρατῶν δὲ διὰ τοῦ ἐμπροσθίου ἀριστεροῦ ἀνυψωμένου ποδὸς τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τῶν ἑπτὰ βελῶν. Ἄνωθι τοῦ εὐαγγελίου πινακίδιον ἐν ᾧ 1800, τὸ ἔτος τῆς συστάσεως τῆς πολιτείας.

Τὸ μετάλλιον τοῦτο ἐδόθη χρυσοῦν μὲν εἰς τὸν συνταγματάρχην Πιέρην, ἀργυροῦν δὲ διενεμήθη εἰς τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικούς. Τὸ δοθὲν εἰς τὸν Πιέρην χρυσοῦν μετάλλιον πωληθὲν ἐν Κερκύρᾳ πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἀντὶ μόνης τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ ἀνελύθη καὶ ἀπωλέσθη διὰ παντός, ἐκ δὲ τοῦ πρωτοτύπου ἐλήφθη ἔκτυπον ἐπὶ μολύβδου ὅπερ κατέχω ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Αἱ δύο συνημμέναι χεῖρες μετὰ τοῦ σταυροῦ εἶναι τὸ ἔμβλημα τοῦ τῶν Φραγκισκανῶν μοναχῶν Τάγματος οὗ τινος ὁ ἱδρυτὴς ἅγιος Φραγκῖσκος ὁ ἐξ Ἀσσισίου (Assisi) μεταβαίνων εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον κατὰ τὸ ἔτος 1219 διέβη ἐκ Κεφαλληνίας καὶ ἀφῆκεν εἰκόνα τινὰ τῆς Θεοτόκου. Μετὰ ταῦτα δ᾽ ἐκτίσθη εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου μοναστήριον σωζόμενον μέχρι τοῦ νῦν, ἡ δὲ θέσις ἐν ᾗ κεῖται ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου καλεῖται Σίσια. Ἐκ δὲ τοῦ μοναστηρίου τούτου ὅπερ διὰ τὴν ἀρχαιότητα κατέστη ἐπίσημον καὶ περιεῖχε πολλοὺς μοναχούς, τὸ ἔμβλημα τοῦ Τάγματος ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἐγένετο ἔμβλημα τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος (1).

(1) Περὶ τῆς μονῆς ταύτης ἐν τῇ ἀνεκδότῳ ἱστορίᾳ τῆς Κεφαλληνίας τῇ γραφείσῃ ἰταλιστὶ πρὸ ἑβδομήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ὑπὸ Μ. Πηνιατώρου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς·

«Κατ᾽ ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν ἀπαντωμένην ἐν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἀρχειοφυλακείῳ σωζομένοις ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος ὁ ἐξ Ἀσσισίου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος ἀφίκετο ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ καὶ κατέλιπεν εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

» Τὸ ὄνομα ὅπερ φέρει ἡ μονὴ ἡ ἐγερθεῖσα εἰς τὸ μέρος ἔνθα κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ἅγιος ἀπεβιβάσθη, ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξάρτησις τῆς μονῆς ταύτης ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Τάγματος τῶν Ἐλασσόνων ἀδελφῶν, ἡ ἐκ Κρήτης προέλευσις τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, τὸ ἔμβλημα τῆς τε πόλεως καὶ τῆς Κοινότητος ἡμῶν, ὃν ὅμοιον μὲν τῷ ἐμβλήματι τοῦ Τάγματος ἐκείνου (τουτέστι παριστάνον δύο συνημμένας χεῖρας μετὰ σταυροῦ ἐν τῷ μέσῳ), ἔτι δὲ καὶ νῦν ὑπάρχον ἐπὶ τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ κωδωνοστασίου τῆς μονῆς τῶν Σισίων καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δημοσίου ὡρολογίου ὡς καὶ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας ἐν ᾗ συνείρχοντο οἱ πρόκριτοι, τὸ κανονικὸν καὶ συμμετρικὸν τοῦ κτιρίου, ταῦτα πάντα καθιστῶσι πιθανὴν τὴν ἀνωτέρω μνησθεῖσαν παράδοσιν. Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ τὴν ἀναδείξωσι πλουσιωτέραν καὶ λυτρώσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν.

» Κατ᾽ ἀρχὰς ἡ μονὴ διετέλεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως. Στέφανος ὁ Παλλαδᾶς πρωτοπαππᾶς τῆς Κρήτης, τῷ 1676, ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος κατέχων αὐτήν. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ πειρατῶν λήστευσιν τῆς μονῆς ἡ Κοινότης κατώρθωσε ν᾽ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὴν ἥ τε προστασία καὶ ἡ διαχείρισις τῆς αὐτῆς μονῆς, ἡ δὲ κυβέρνησις διετήρησε μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ κανονίζειν τὴν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Μάρκου εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου μεταφορὰν τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν.»

Ἡ Γερουσία τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας, καίπερ παλαίουσα πρὸς τοσαύτας δυσχερείας, ἐννοοῦσα ὁπόσον τιμαλφὲς εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς νομισματοκοπίας, ἐν τοῖς πρώτοις ἐφρόντισε περὶ συστάσεως νομισματοκοπείου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου ἐνταῦθα θεσπίσματος τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1801.

Τὸ θέσπισμα τοῦτο τῆς Ἑπτανησίου Γερουσίας συνετάχθη ἰταλιστί, ἐξ αὐτοῦ δ᾽ ἐγένετο ἡ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασις, ἀμφότερα δ᾽ ἐδημοσιεύθησαν διὰ τοῦ τύπου καὶ ἐτοιχοκολλήθησαν. Καὶ τὸ μὲν ἰταλικὸν πρωτότυπον ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν ἐκ τοῦ ἐντύπου φύλλου·

Noi Spiridion Giorgio Co: Teotochi Principe, e Preside dell'Eccellentissimo Senato della Settinsulare Repubblica Commendatore dell'Ordine Sovrano di San Giovanni di Gerusalemme.

Nella libera marcia di questo riconosciuto, indipendente Federativo Governo, nell'esercizio perenne dei diritti tutti, e prerogative di Sua Sovranità conformemente ad ogni altro, si trovò necessario per ogni massima di politica, di decoro, ed utilità pubblica, e Nazionale un provvedimento assoluto per una Fonderia di Monete proprie, collo Stemma della Repubblica, il cui corso sia generale in tutto lo Stato, ed ovunque, a comodo particolare, ed a sufraggio della pubblica Economia.

In ogni stabilimento di tal natura ne'Governi tutti si procede da piccioli principi per giungere a maggiori, cosí gli Stati fioriscono, cosí si sostentano e si garantiscono dagl'insulti delle combinazioni Politiche, cosí accorrono pronti alle provvidenze del momento, a quelle della comune tranquillità, e sicurezza.

Il Governo Federativo della Settinsulare Repubblica incessante nelle sue applicazioni in rinvenir i fonti che conducono a sodi vantaggi non trascuró l'ennunciato argomento della Fonderia di Monete.

Esse son già in qualche parte conniate nel primiero effettivo Metalo di Rame, queste si faranno vedere tantosto per circolar in questa, e nelle altre Piazze della Repubblica.

L'interesse pubblico non si risparmió peró all'interesse particolare. Queste Monete hanno il loro intrinseco valore, il metallo n' è puro, e corrisponde al numero che cadauna moneta porta nella sua marca: cioè d' Una, di Cinque, e Dieci Gazzette.

Con queste si permutterà ogni compreda di Generi, di Vittuarie, di Merci, nonchè ogni Moneta d' Argento o d' Oro a norma del loro natural corso. Non sarà lecito a chi che sia quindi minorarne il prezzo, e giacchè studiarono zelanti soggetti alla loro pura, identifica formazione, si ordina rissolutamente il loro ricevimento a cadaun Mercadante, Doganiere, Cambista, e Venditore, sotto la comminativa di Tallari Venticinque da versarsi in cassa pubblica per la prima volta, e di maggiori pene in caso di recidiva; amando peró piuttosto il Governo che tutti i buoni Cittadini pronti corrispondano alle paterne sue cure.

Dal Senato in Corfù li 5 Settembre 1801 S.V.

SPIRIDION GEORGIO TEOTOCHI.

Alvise Corner. Seg. in 7. ma.

Nella Stamperia di Corfù l'anno MDCCCI.

Καὶ τοιοῦτο μὲν τὸ ἰταλικὸν κείμενον. Ἀλλ' ἵνα ὁ ἀναγνώστης ἴδῃ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ ἡμετέρα γλῶσσα ἐν Ἑπτανήσῳ τὴν ἀρχὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ παραθέσωμεν καὶ πιστὸν ἀντίγραφον τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως οἷα ἐτυπώθη, τηρουμένης πιστῆς τῆς τε ὀρθογραφίας, τῶν πνευμάτων καὶ τῶν τόνων.

Ἡμῆς Σπιριδων Γεωργεος Κω. Τεοτοχης Πρὺνκηψ, καὶ Πρῶε-δρος τοῦ Ἰφΰλωτάτου Σαινάτου τοῖς Επτάνυσου Πωλιτίας, Κομαιντατόρος τᾶς ἱπαῖρ τάξοις τοῦ Ἅγιοῦ Ἰωάννου τῶν Ἰαιροσολὺμων.

Εἵς τῶ ἔλεύθαιρο κύνιμα ἕτοῦτοις τοῖς ἔγνορισμαῖνις, ἄνιποταχτι-κοῖς, ἔνομαινικοῖς Κυϐαῖρνισοις, εἰς τὸ τραῖξυμον ἄκολοῦθου ὄλλ-τῶν δυρήτον, καὶ δικαιολογύματα τοῖς Μαιγαλιοτιτόστις, ὅμιωτις εἰς κάθαι ἄλλιν, ἔϐραῖθι ἄναγγαῖα, διὰ κάθαι φροντύδας πολιτικοῖς, τι-μιτικοῖς, καὶ σύμφαιρου δυμωσιοῦ, καὶ τοῦ Γαῖνου, μὺαν πρὸϐλαιψι-ταιλιοτικοῖν, διὰ ἔναν τοπωλὸγιον, ἥγουν Ἰκοδωμὶν Ἄσπρὸν ἔδικὸν-τις, μαῖ τὸ τὺπον τοῖς Ρεποῦμπλικας, τὸ τραῖξυμον τὸν ὅπιῶν νὰ ἔ-σήν γαινικὸς εἰς ὅλλιν τοῖν Κυϐαῖρνισσιν, καὶ ὅλλοῦθαιν, εἰς ὄφαῖλιαν τοῦ καθαινὸς, καὶ εἰς βοῖθιαν τοῖς Διμωσίας Ἰκονωμικοῖς

Εἰς κάθαι σύστιγμα τοιοῦτοις τάξοις, εἰς ταῖς Κυϐαῖρνισαις ὄλλαις πράτεται ἄπὸ μικραῖς ἀρχαῖς, διὰ νὰ φθάσουν εἰς μεγάλαις, οὗτος ο Πολιτιαῖς αὔξάνουν, ἔτζι διακρατῶνται, καὶ φυλάγονται ἄπὸ ταῖς ἄ-τοπίες τῶν συμϐαιϐικὸν Πωλιτικόν, ἔτζι τραῖχουν ἔτυμαις εἰς ταῖς πρόϐλεψαις τοῖς στυγμοῖς, εἰς ἔκύναις τοῖς γαινικοῖς Ἰσιχίας, καὶ φύλαξοις.

Οἱ Κυϐαῖρνισις ἔνομαινικοῖς τοῖς Ἑπτάνισος Πωλιτίας, ἄταῖλιοθι εἰς ταῖς ἔδικαστις φροντύδαις, διὰ νὰ ἔϐροι τοὺς τρόπους, ὁποῦ νὰ φαῖρνουν ταπυνὰ σύμφαιρα δαῖν ἄστόχυσαι τοῖν ἄνοίρημαῖνιν Ἰπό-θαισιν, τοῖς Ἰκοδωμὶς τῶν ἀσπρόν.

Ἄυτὰ ἤσὴν εἰς κὰπιον μαῖρος ἰκοδὸμισμαῖνα εἰς τοῖν πρὸην στάσ-σιν τοῦ χαλκόματος, αὐτὰ θαῖλι φαναιροθοῦν τ' ὄγλιγορὸταιρον, διὰ νὰ τραῖξουν εἰς τοῦτοιν, καὶ εἰς ταῖς ἄλλαις πωλιτιαῖς τοῖς Ρεποῦμ-πλικας.

Τῶ δυμόσιον ἤνταιρέσαι, δὲν ἔδιαφυλάχθι, διὰ τὸ ἤνταιρέσαι τοῦ καθ' ἑνός. Ἄυτὰ τὰ ἄσπρα ἔχουν τὸ σοστῶ ἄξιασμῶντους, τὸ χάλ-κομα σόζεται καθαρὸ, καὶ συνομυλίεται εἰς τὸ νοῦμαιρο ὅποῦ ὁ καθ' ἕνας φαῖρνι εἰς τὸν τύπον του: ἤγουν ἀπὸ μύαν, ἄπὸ πένται καὶ δαῖκα γαζέταις.

Μαὶ ἄυτὰ θαῖλοι ἄνταλάγεται κάθαι ἄγορὰ πραγμὰτου, ζοωθρο-

ν, πὰν ἄλλο, ὅσον δαῖ κάθαι Μοναῖδα Ἄσιμαῖνια, οἳ χρυσοῖ, κατὰ ἰδικόν τις ἠδιοτικό τραῖξιμον. Δαῖν θαῖλι ἤσται εἰς ἄδιαν τοῦ καρὸς ὁποῦ νὰ ἠσήν, νὰ μηκρύνοι τὸ παζάρυτους, καὶ ἔστοντας νὰ σμάχυσαν ζυλῶδοι Ἰποκύμαινα εἰς τὴν ξάσταιριν, καὶ σοστήν δομήντους, δυορήζεται ταιλιοτικά, τοῖν ἔδικήντους παιριλαβοῖν, κάθαι πραγματευτοῦ, Ἰποκυμαῖνου τοῖς Δογανὰς, ἄλαξοῖς Ἄων, καὶ πουλιτοῖς κάθαι πραγμάτου, ὑποκύμαινος ὁ παρύκουος τὴν πυνοῖν Ταλλαρόν ἤκόσι πένται, νὰ ἀφιερόνονται εἰς τὴν δυνάν Κάσσα διὰ τοῖν πρῶτιν βολλάν, καὶ εἰς μεγαλόταταις πυ, ἔαν πύπτουν εἰς δεύταιρον; ἀγαπόντας μάλιστα καλιόταιρα οἳ αῖρνισις, ὅτι οἳ καλλοῖ πολλύταις, τ' ὀγλήγορον νὰ δῶσουν ἐναῖρν, εἰς ταῖς πατρικέςτις ἔπυμαῖλιες

θη ἐκ τοῦ Σενάτου εἰς Κορφοῦς στὰς 5 Σεπταιμβριοῦ 1801 Ε,Π.

Σπυρίδων Γεώργιος Θεοτόκης.

Ἀλοΐζιος Κορναῖρ Σαιγρ. εἰς Εὔδωμ.

Τὸ δὲ νομισματοκοπεῖον, περὶ οὗ τὸ ἀνωτέρω θέσπισμα συνεστάθη τῇ προαστείῳ τῆς Κερκύρας Γαρίτσᾳ, ἐκόπησαν δὲ μόνον νομίσματα χαλκᾶ μιᾶς, πέντε καὶ δέκα γαζετῶν, ὧν ἕπεται ἡ περιγραφή.

1. ΣΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΣΙΑ * (sic) Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἔχοντος ἐν τῇ κεφαλῇ στεφάνην, κρατοῦντος δὲ διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ βελῶν, αἰνιττομένων τὰς ὁμοσπόνδους νήσους.

Οπ. Ἐν τρισὶ στίχοις 10

GAZZETE

1801

ς κύκλου ἐξ ᾠοειδῶν σφαιριδίων.

αλκός. Ζυγίζει γραμμάρια 17, 129.

2. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ * ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ νομίσματι.

Ὀπ. Ἐν τρισὶ στίχοις -10-

ΓΑΖΕΤΑΙΣ

1801

ἐντὸς κύκλου ἐξ ὠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 36, 121.

6. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτε-ρωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις νομίσμα[σι].

Ὀπ. Ἐν τρισὶ στίχοις -5-

GAZZETE

* 1081 * (sic)

ἐντὸς κύκλου ἐξ ὠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 23, 236.

7. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτε-ρωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις νομίσμα[σι].

Ὀπ. Ἐν τρισὶ στίχοις * 5 *.

ΓΑΖΕΤΑΙΣ

-1801-

ἐντὸς κύκλου ἐξ ὠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 22, 822.

8. ΕΠΙΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτερ[ω]-τοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις νομίσμα[σι].

Ὀπ. Ἐν τρισὶ στίχοις -1-

ΓΑΖΕΤΑ

1801-

ἐντὸς κύκλου ἐξ ὠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 3, 855.

9. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Ὄπ. Ἐν τρισὶ στίχοις -1-

ΓΑΖΕΤΑ

-1801

...τὸς κύκλου ἐξ ᾠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 5, 589.

10. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ * ΠΟΛΙΤΕΙΑ * Προτομὴ ἀντωπὸς τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Ὄπ. Ἐν τρισὶ στίχοις * 1 *

ΓΑΖΕΤΑ

* 1801 *

*

...τὸς κύκλου ἐξ ᾠοειδῶν σφαιριδίων.

Χαλκός. Ζυγίζει γραμμ. 5, 278.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 4 νομίσματι ὁ ἀριθμὸς τῆς ἀξίας δὲν εἶναι εὐφανής, τὸ δὲ νόμισμα τοῦτο εἶναι τόσῳ σπάνιον ὥστε οὐδέποτε ἔτυχε νὰ ἴδω δεύτερον κομμάτιον ἐκ τῆς αὐτῆς σφραγῖδος, ὅπως ἐξακριβώσω ἂν ἦναι ἐκ 10 ἢ 5 γαζετῶν. Φαίνεται δ' ἐν τούτοις ὅτι εἶναι μᾶλλον 10. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σταθμὸς αὐτοῦ εἶναι ἐλάσσων καὶ τῶν ἐκ 5 γαζετῶν, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ἐσφαλμένη εἰκάζω ὅτι εἶναι δοκίμιον καὶ ...ι τῆς σφραγῖδος ταύτης δὲν ἐγένετο χρῆσις ὅπως κοπῶσι νομίσματα πρὸς κυκλοφορίαν.

Ὅπως ἐν τῇ σημαίᾳ τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας καθιερώθη ὡς σύμβολον ὁ πτερωτὸς λέων τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Ἑνετίας, οὕτω καὶ ἐν ταῖς νομίσμασι διετηρήθη τὸ αὐτὸ σύμβολον ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ὄνομα γαζέτα ὅπερ ἦτο τὸ ὄνομα νομίσματος κυκλοφοροῦντος ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις ἐπὶ ἐνετοκρατίας. Τὰ ἐν λόγῳ νομίσματα κοπέντα τὸ πρῶτον ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τῆς Ἑνετίας περὶ τὸ ἔτος 1730 ἐξη-

κολούθουν καὶ μετὰ ταῦτα κοπτόμενα, ταῦτα δ' ἐκ χαλκοῦ ὄντα ἔφερον ἐν μὲν τῷ ἔμπροσθεν· τὴν προτομὴν τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς S. MARCVS VEN. Ἐν δὲ τῷ ὄπισθεν τὸ ὄνομα τῶν τριῶν μειζόνων νήσων CORFV-CEFALONIA -ZANTE. Καὶ τὸ μὲν ἀκέραιον ὠνομάζετο *γαζέτα* τὸ δὲ ἥμισυ αὐτοῦ *σολδίον* (1). Ἐκ τῶν ἐνετικῶν δὲ νομισμάτων μετεδόθη τὸ ὄνομα *γαζέτα* καὶ εἰς τὰ τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας ἅπερ μετὰ τὴν τοῦ ἔθνους ὑποδούλωσιν εἶναι τὰ πρῶτα νομίσματα αὐτονόμου ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἐν τῷ θεσπίσματι τῆς ἑπτανησίου Γερουσίας δὲν γίνεται μνεία τῆς σχετικῆς ἀξίας τῶν γαζετῶν πρὸς ἄλλα χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἦτο ἡ αὐτὴ ὡς καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας, ὅτε τὸ ἐνετικὸν τάλληρον ἐτιμᾶτο γαζετῶν 240, αἵτινες ἀναλογοῦσι πρὸς νέας δραχμὰς 5 καὶ 18/^{000}.

*
* *

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα χρόνον ἀφίχθη μετὰ ρωσικοῦ στρατοῦ ὡς πληρεξούσιος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας ὁ Γ. Μοκενῖγος ἐπιτετραμμένος νὰ διοργανώσῃ καὶ καθησυχάσῃ τὰς νήσους, ἀνέλαβε δὲ τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀπέδειξε μεγάλην ἱκανότητα. Πρὸς διοργάνωσιν δὲ τῶν νήσων συνεκάλεσεν ὁ Μοκενῖγος συντακτικὴν συνέλευσιν ἐκ 40 μελῶν συγκειμένην καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεχθεῖσαν ἥτις συνέταξε τὸ νέον σύνταγμα τῆς πολιτείας ὅπερ ἐπισήμως ἐγένετο δεκτὸν τῇ 6 Δεκεμβρίου 1803. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ μετά τινας ἡμέρας ὡρκίσθη ὁ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Θεοτόκη ἐκλεχθεὶς νέος πρόεδρος Ἀντώνιος Κομοῦτος. Καλῶς δ' οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα ἕως νέα νομοθετικὴ συνέλευσις, τῇ παρανόμῳ ἐπεμβάσει τῆς Γερουσίας καταρτισθεῖσα, ἐψήφισε νέον σύνταγμα εὐνοϊκὸν πρὸς τὴν μερίδα τῶν ἀριστοκρατῶν, πρὸς οὓς καὶ παρεχώρει πλείονα δικαιώματα καὶ τίτλους καὶ ὅπερ ἐφαίνετο προθυμωτέρα νὰ παραδεχθῇ ἡ Ρωσία.

Ὁ Μοκενῖγος ὡς πληρεξούσιος τῆς Ρωσίας ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπηρέ-

(1) Βλέπε τὴν ἐμὴν πραγματείαν «Τὰ ἐπὶ ἐνετοκρατίας νομίσματα Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου» ἐν τῇ Πανδώρᾳ, τόμ. ς', σελ. 80.

τει βεβαίως τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκράτορος οὗτινος διετέλει ἀπεσταλμένος, ἀλλ' ὡς Ἕλλην ἐφρόντιζε περὶ τῆς βελτιώσεως παντὸς κλάδου τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐπεθύμει τὴν τῶν γραμμάτων ἐπίδοσιν. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι δύο μετάλλια κοπέντα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1806. Τὰ μετάλλια ταῦτα ἐδίδοντο πρὸς ἐμψύχωσιν ὡς βραβεῖα τοῖς ἀριστεύουσι τῶν σπουδαζόντων νέων. Καὶ τὸ μὲν ἓν αὐτῶν προσεφέρετο ὑπὸ τῆς Ἑπτανησίου Γερουσίας, τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ρωσικοῦ πληρεξουσίου Μοκενίγου. Ἀμφοτέρων τούτων ἕπεται ἐνταῦθα ἡ περιγραφή.

11. ΕΤΟC ΠΙ ΤΗC ΠΟΛΙΤΕΙΑC. ΚΟΡΚΥΡΑ. Πήγασος ἱπτάμενος πρὸς ἀριστερά.

Ὀπ·

Η ΒΟΥΛΗ
ΤΩΙ ΦΙΛΟΜΟΥCΩΙ
ΝΕΩΙ
ΔΙΑ ΤΑC ΧΡΗCΤΑC
ΕΛΠΙΔΑC

ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδων ἐλαίας.

Ἄργυρος. Ἐκ τῆς συλλογῆς μου.

12. ΕΤΟC ΠΙ ΤΗC ΙΟΝΙΚΗC ΠΟΛΙΤΕΙΑC. Κεφαλὴ Παλλάδος πρὸς δεξιά, κάτω δ' αὐτῆς πρώρα νηός.

Ὀπ.

Ο ΡΩCCΙΚΟC
ΠΛΗΡΕΞΟΥCΙΟC
ΤΩΙ ΝΕΩΙ
CΠΟΥΔΗC
ΕΝΕΚΕΝ.

ἐντὸς στεφάνου ἐκ κλάδων δρυός.

Χαλκός. Ἐκ τῆς συλλογῆς μου.

Εὑρισκόμεθα ἤδη ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐφίστατο ὁ μέγας εὐρωπαϊκὸς

πόλεμος. Ἡ Ρωσία συμμαχοῦσα μετὰ τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἐπολέμει κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐν δὲ τῇ ἐπελθούσῃ εἰρήνῃ μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὑπεγράφη ἡ ἐν Τιλσὶτ συνθήκη τῇ 26/8 Ἰουλίου 1807, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ δὲ Ναπολέων ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἐπεθύμει μετὰ μεγίστης ἀνυπομονησίας νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κερκύρας εἶχε δώσει κατεσπευσμένως μυστικὰς διαταγὰς πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ βασιλέα τῆς Νεαπόλεως διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι ταχεῖαν κατοχήν. Ἀμέσως λοιπὸν ἀπεστάλησαν εἰς Κέρκυραν δύο ἀξιωματικοὶ Γάλλοι ὅπως κομίσωσι τὴν εἴδησιν τῶν συμβάντων εἰς τὸν ἐκεῖ Ρῶσον πληρεξούσιον Μοκενῖγον. Οὗτος δὲ ἐκοινοποίησε τῇ 30/11 Αὐγούστου εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν μεταξὺ τῶν δύο Αὐτοκρατόρων γενομένην σύμβασιν ἧς ἕνεκα μετεβάλλετο ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Ἑπτανήσου· ὅτι γαλλικὰ στρατεύματα ἔμελλον νὰ καταλάβωσι τὴν Δημοκρατίαν ἀποχωροῦντος τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἔπαυε πᾶσα σχέσις μεταξὺ αὐτοῦ ὡς πληρεξουσίου τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἑπτανησίου κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἀστικὴν αὐτῆς διοίκησιν.

Τῇ 5/17 Αὐγούστου ἀνεχώρησαν ἐξ Ὑδροῦντος ἐπὶ πλοιαρίων 1500 Γάλλοι στρατιῶται οἵτινες μετὰ τριήμερον πλοῦν ἀφίκοντο εἰς Κέρκυραν, τῇ δὲ 11/23 ἔφθασε μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ ὁ διοικητὴς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων στρατηγὸς Καῖσαρ Βερθιέ. Οὗτος ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ Ναπολέοντος διατάξαντος ὅπως διατηρηθῇ ἐν Ἑπτανήσῳ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, μόλις καταλαβὼν τὰ φρούρια κατεβίβασε τὴν Ἑπτανήσιον σημαίαν καὶ ἀνύψωσε τὴν γαλλικήν, εἶτα δὲ ἐξέδωκε θέσπισμα δι' οὗ κανονίζων τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τῆς νήσου ἐδημιούργει ἑαυτὸν αὐθαιρέτως γενικὸν διοικητὴν τῆς Κερκύρας. Ἡ Δημοκρατία λοιπὸν τῆς Ἑπτανήσου διὰ τοῦ θεσπίσματος τούτου καθίστατο μία τῶν τῆς Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχιῶν.

Ἡ Ἀγγλία συνεμάχει τότε μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, πλοῖα δὲ ἀγγλικὰ περιέπλεον τὸ Ἰόνιον καὶ ἐτήρουν τὸν τῶν νήσων ἀποκλεισμὸν ὅστις ἔβλαψε τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπέφερε τὴν πενίαν. Ὅθεν παράπονα ἠγέρθησαν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἤρξατο

ἀναφαινομένη τάσις της πρὸς ἕνωσιν μετ' ἄλλης τινὸς δυνάμεως, ἥτις βεβαίως οὔτε ἡ Ρωσία οὔτε ἡ Τουρκία ἠδύνατο νὰ ἦναι. Πρὸς τὴν Ἀγγλίαν λοιπὸν πολλὰ τοῖς Ἰονίοις ὑπισχνουμένην ἐστράφη τὸ πνεῦμα τῶν ἐγκατοίκων καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, οἵτινες ἀπετάθησαν πρὸς τὸν στόλαρχον τῶν ἐν Μεσογείῳ βρεττανικῶν δυνάμεων, παρακαλοῦντες ὅπως σπεύσῃ πρὸς κατοχὴν τῶν νήσων καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκοντο.

Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1809 τρία ἀγγλικὰ πλοῖα προσωρμίσθησαν εἰς Ζάκυνθον μετὰ 3000 στρατοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὀσβάλδ ὅστις καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς. Μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ εὐκολίας ἐκυριεύθησαν καὶ ἡ Κεφαλληνία, τὰ Κύθηρα καὶ ἡ Ἰθάκη ὅπου συνεστήθησαν ὡς καὶ ἐν Ζακύνθῳ προσωριναὶ κυβερνήσεις καὶ ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας. Κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1810 μετὰ πολλὰς ἐφόδους καὶ θυσίας ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ ἡ Λευκὰς καὶ τέλος πάντων τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1814 περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ οἱ Παξοί. Ὑπελείπετο λοιπὸν τῆς Κερκύρας ἡ ἅλωσις ἥτις ἦτο δυσχερεστάτη, καθότι διὰ τὸ σπουδαῖον τῆς θέσεως καὶ τῶν φρουρίων τὸ ὀχυρὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος εἶχον συναθροισθῇ αὐτόθι πλεῖστα στρατεύματα, συγκροτούμενα ἐξ ἀνδρῶν περὶ τοὺς δεκακισχιλίους. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ σύμμαχοι εἰσελάσαντες εἰς Παρισίους ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Βοναπάρτην καὶ ἐπηνώρθωσαν τὴν βουρβωνικὴν δυναστείαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 11/23 Ἀπριλίου 1814, περιωρίζοντο τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας ὡς εἶχον πρὸ τοῦ 1792 καὶ ἑπομένως αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἀποκλειόμεναι τοῦ Γαλλικοῦ κράτους παρεδίδοντο εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν.

Τῇ 24/5 Ἰουνίου κατεβιβάσθη ἐκ τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας ἡ τρίχρους σημαία καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνεστηλώθη ἡ τοῦ Βουρβώνων, ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα φθὰς εἰς Κέρκυραν ὁ στρατηγὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' Boulois ὅπως παραλάβῃ τὸ ἑδρεῦον σῶμα παρέδωκεν εἰς τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν Κάμπελ τῇ 12/24 Ἰουνίου τὰ φρούρια καὶ τὴν πόλιν Κερκύρας καὶ οὕτως ἅπασαι αἱ Ἰόνιοι νῆσοι περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας.

Τέλος πάντων μετὰ πολλὰς συζητήσεις κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ καὶ

μετὰ ταῦτα ἐν Παρισίοις σύνοδον ὑπεγράφη τῇ 24/5 Νοεμβρίου 1815 ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας, Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας συνθήκη δι' ἧς ἀπεφασίσθη ὁριστικῶς ἡ τύχη τῆς Ἑπτανήσου. Αἱ ἑπτὰ Ἰόνιοι νῆσοι μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, οἷα περιελαμβάνοντο ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 21 Μαρτίου 1800, ἀπετέλεσαν τὸ αὐτόνομον Ἰονικὸν κράτος ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ ἀποκλειστικὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἔκτοτε ἡ Ἀγγλικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς Ἑπτανήσου μέχρι τῆς 21 Μαΐου 1864 ὅτε πληρουμένων προαιωνίων πόθων καταβιβαζομένης ἐκείνης ἀνεπεταννύετο ἡ κυανόλευκος Ἑλληνική, χαιρετιζομένη ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν τηλεβόλων καὶ συνοδευομένη ἀπὸ τὰς εὐχὰς καὶ τὰ δάκρυα μιᾶς ἐλευθερωθείσης μοίρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Β'.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΙΑ ΚΟΠΕΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΚΑΤΟΧΗΣ

Ὅτε οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὰς νήσους, ἡ Ζάκυνθος εἶχεν ἀναδειχθῆ ὡς πρωτεύουσα, ἐκεῖ δὲ ἦτο τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον ἀγγλικῶν δυνάμεων καὶ τὸ ναυαρχεῖον. Ἐν Ζακύνθῳ λοιπὸν εἶχον συσσωρευθῆ πολλὰ στρατεύματα ἀνερχόμενα κατὰ τὸ 1813 εἰς 11,000, διὰ τὰς ἀνάγκας δὲ τοσούτου στρατοῦ ἐκομίζοντο μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ εἰς χρυσὸν καὶ ἱσπανικὰ τάλληρα. Ἀλλ' ἐνῷ ἦτο ἀφθονία χρυσῶν νομισμάτων καὶ ταλλήρων, ὑπῆρχε μεγίστη ἔλλειψις μικρῶν ἀργυρῶν νομισμάτων καὶ διὰ ν' ἀλλαχθῇ ἓν εἰκοσάφραγκον ἢ τάλληρον ἐπήρχετο ζημία 10 καὶ 12 τοῖς $^0/_0$. Πρὸς εὐκολίαν λοιπὸν τῶν συναλλαγῶν ὁ στρατηγὸς Κάμπελ ἐκομίσατο ἐκ Σικελίας τέταρτα τῶν ἱσπανικῶν ταλλήρων, κέρματα ἀργυρᾶ παντοίων ἄλλων κρατῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν. Εἰς τὰ νομίσματα δὲ ταῦτα πρὸς κανονισμὸν τῆς ἀξίας ἐπεσφραγίσθησαν πρόσημα φέροντα τοὺς ἀριθμοὺς 60, 50 καὶ 25, ση-

μαίνοντας τὴν ἀξίαν τῶν παράδων πρὸς οὓς ἀντεστοίχουν οἱ ῥηθέντες ἀριθμοί, τιμωμένου τότε τοῦ ταλλήρου ἓξ γροσίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ παραποίησις τοῦ προσήμου τοῦ ἔχοντος ἁπλῶς τὸν ἀριθμὸν ἦτο εὔκολος, οἱ δὲ χρυσοχόοι ἐπεσφράγιζον μείζονας ἀριθμοὺς ἐπὶ νομισμάτων μικροτέρας ἀξίας, ὁ στρατηγὸς Κάμπελ ὅπως προλάβῃ τὴν γενομένην κατάχρησιν διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν ὠοειδεῖς σφραγῖδες ἐν αἷς ἐχαράχθη ἡ κεφαλὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ' δαφνοστεφής, κάτωθι δ' αὐτῆς οἱ πρὸς τὴν ὁρισθεῖσαν ἀξίαν ἀντιστοιχοῦντες ἀριθμοί. Ἔφερε δὲ καὶ ἐκ Σικελίας πιεστήριον ὅπερ ἐστήθη ἔν τινι οἰκίᾳ τοῦ Σ. Φορέστη πλησίον τῶν ἁγίων Πάντων, ὅπου σήμερον εἶναι τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, καὶ ἐκεῖ ἐσφραγίζοντο τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος νομίσματα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων νομισμάτων εἶναι τὸ ἐν τοῖς πίναξιν ὑπ' ἀριθμὸν 13 εἰκονιζόμενον ἐκ παράδων 60, τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 14, 15 καὶ 16 ἐκ παράδων 50 καὶ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 17 καὶ 18 ἐκ παράδων 25· εἰς ταῦτα δὲ πάντα φαίνονται καὶ τὰ δι' ὧν ἐσφραγίσθησαν κατὰ πρῶτον ἀρχικὰ πρόσημα τὰ φέροντα μόνον τοὺς ἀριθμούς. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκυκλοφόρουν ἐν Ζακύνθῳ καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1821 ὅτε διὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ νόμου τῆς 30/12 Μαΐου κατηργήθησαν καὶ ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία αὐτῶν. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἐσῴζοντό τινα ἐξ αὐτῶν ἅπερ ἀνελύοντο ὑπὸ τῶν χρυσοχόων δι' ἄργυρον. Ἀλλ' ὅτε μετὰ ταῦτα ἀνεγνώρισα τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ τὰ ἐπεζήτουν εἶχον τελέως ἐκλείψει καὶ κατέστησαν τόσῳ σπάνια ὥστε ἐν διαστήματι τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν μόλις ἠδυνήθην νὰ συλλέξω τὰ ἓξ κομμάτια ἅτινα κέκτημαι ἐν τῇ συλλογῇ μου. Εἰκάζω δ' ὅτι θὰ ὑπῆρξε καὶ πρόσημον τῆς ἀξίας 30 παράδων, ἀλλὰ νόμισμα φέρον τὴν ἀξίαν ταύτην δὲν ἔτυχε νὰ ἴδω ποτέ.

Οἱ Ἰθακήσιοι προσενεγκόντες τῷ 1801 χρυσοῦν μετάλλιον τῷ Οὐσσακὼφ ὃν ἀπεκάλεσαν κλέος αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ διατρανώσωσι τὴν ἑαυτῶν εὐγνωμοσύνην καὶ πρὸς τὸν Ὀσβὰλδ· διὸ προσήνεγκον καὶ εἰς τοῦτον χρυσοῦν μετάλλιον προσαγορεύσαντες αὐτὸν ἐλευθερωτὴν τῆς νήσου. Ἰδοὺ δὲ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐν λόγῳ μεταλλίου.

19. Ο ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΣ ΑΡΧΙϚΡΑΤΙΓΟΣ ΟΣΒΒΑΛΔ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΥΣȢ· Τρόπαιον ἐκ δύο τηλεβόλων, τριῶν

λογχῶν, δύο σαλπίγγων καὶ δύο σημαιῶν, ἐπ' αὐτῶν δὲ προτομὴ τοῦ Ὀσβὰλδ πρὸς δεξιὰ κρατοῦντος τῇ δεξιᾷ ξίφος. Κάτωθι ᾳωια'.

Ὄπ. ΔΟΡΟΝ ΣΟΙ ΕΥΓΝΟΜΟΣΥΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝ ΟΙ ΙΘΑΚΙΣΥΟΙ. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπί τινος βάσεως ὄρθιος πρὸς ἀριστερά· φορεῖ θώρακα καὶ ξίφος, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατεῖ ἀσπίδα καὶ λόγχην. Ἐπὶ τῆς βάσεως, Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ, κάτωθι δ' αὐτῆς δύο κλάδοι δάφνης.

Ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ κέκτημαι ἔκτυπόν τι ἐκ τοῦ πρωτοτύπου μολύβδινον.

Κατεσκευάσθη καὶ τὸ μετάλλιον τοῦτο ὡς τὸ τοῦ Οὐσσακὼφ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἰθακησίου χρυσοχόου ἐκ δύο τορευτῶν ἐλασμάτων, ἐπειδὴ δὲ ὤφειλε καὶ ἐπὶ τούτου νὰ παρασταθῇ ὁ Ὀδυσσεύς, ἡ φαντασία τοῦ Τσανέτου Ἀρσένη δὲν ἠδύνατο νὰ πλάσῃ τελειοτέραν τινὰ εἰκόνα τοῦ ἥρωος· ἐπανέλαβε λοιπὸν τὸ πανομοιότυπον ἐκείνης ἣν εἶχε τορεύσει ἐπὶ τοῦ μεταλλίου τοῦ Οὐσσακώφ. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν μεταλλίων τούτων ὁμοιάζει ὁ Ὀδυσσεὺς τοὺς *Ἕλληνας* ἢ *Μακεδόνας* οὓς ἐν τῇ παιδικῇ ἡμῶν ἡλικίᾳ ἐσχεδιάζομεν παίζοντες ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀλλ' ἂς μὴ ἐκπληττώμεθα διὰ τὴν τοσαύτην ἀτεχνίαν τοῦ Τσανέτου Ἀρσένη, διότι ἐκτὸς τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ Βούρβαχη, μετρίου ὄντος τεχνίτου, οὐδ' ἐν Κερκύρᾳ ὑπῆρχον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἱκανώτεροι τεχνῖται· ὁ δ' ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου Γεώργιος Διαμάντη Μπάφας, ὅστις διέπρεψε βραδύτερον ὡς ἔξοχος καλλιτέχνης ἐν Ζακύνθῳ, ἦτο τότε πολὺ νέος καὶ δὲν εἶχεν ἔτι ἀναδειχθῇ (1).

Κυριευθείσης τῆς Κεφαλληνίας ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διοικητὴς αὐτῆς διωρίσθη ὁ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν διατελῶν Ἑλβετὸς ταγματάρχης Κάρολος Δεβοσσέτ, ὅστις πολλὰ καὶ ὠφέλιμα ἔργα ἐξετέλεσεν

(1) Ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ ἀνεπτύχθη καὶ διεδόθη ἡ χρυσοχοϊκὴ τέχνη ἀφοῦ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 κατέφυγον ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου εἰς Κέρκυραν μὲν οἱ ἄριστοι τεχνῖται Νικόλαος Παππαγεωργίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀποστόλη καὶ Γεωργίου, ὁ Βασίλειος Παππαμόσχος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κοττημάνης, εἰς Ζάκυνθον δὲ ὁ Γεώργιος Διαμάντη Μπάφας, ὁ Ἀθανάσιος Τσιμούρης, ὁ Χριστόδουλος Βαρσάμης, ὁ Ἰωάννης Μπλοῦτσος καὶ ἄλλοι τινές, ὧν πολλὰ ἔργα τορευτικῆς εἶναι ἀληθῆ καλλιτεχνήματα καὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τῶν διασήμων τεχνιτῶν τῆς Ἰταλίας.

ἐν τε τῇ πόλει τοῦ Ἀργοστολίου καὶ ταῖς ἐξοχαῖς καὶ ὅστις κατεσκεύασε τὴν ἀξιόλογον γέφυραν τοῦ Δραπάνου. Οἱ Κεφαλλῆνες λοιπὸν δικαίῳ τῷ λόγῳ εὐγνωμονοῦντες προσήνεγκον αὐτῷ τὸ ἑξῆς χρυσοῦν μετάλλιον.

20. ΚΑΡΟΛΩΙ ΦΙΛΙΠΠΩΙ
ΔΕ ΒΟΣΣΕΤ
ΑΡΙΣΤΩΙ ΗΓΕΜΟΝΙ
ΚΑΙ
ΚΟΣΜΗΤΟΡΙ
ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΑΥΤΙΣ
Η ΒΟΥΛΗ
ΚΕΦΑΛΛΗΝΩΝ
ΑΙΩΙΓ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὕρηται ἐντὸς στεφάνου ἐκ δύο κλάδων ἐλαίας καὶ φοίνικος.

Ὀπ. A
CARLO FILIPPO
DE BOSSET
OTTIMO REGGITORE
ED
ILLVSTRATORE
DI QVEST' ISOLA
IL
CORPO AMMINISTRATIVO
CEFALENO
MDCCCXIII

ἐντὸς στεφάνου ἐκ δύο κλάδων δρυὸς καὶ ἐλαίας.

Ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ κέκτημαι τὸ μετάλλιον τοῦτο ἐξ ὀρειχάλκου, εἶναι δὲ τά τε γράμματα καὶ οἱ στέφανοι καλῶς κατειργασμένοι· ἀλλ' ἀγνοῶ ὑπὸ τίνος τεχνίτου ἐχαράχθη ἡ σφραγίς.

Ἡ τοῦ ἀνωτέρου μεταλλίου ἐπιγραφὴ ἑλληνιστί τε καὶ ἰταλιστὶ

εὕρηται κεχαραγμένη καὶ ἐπὶ βράχου ἄνω τῆς ὁδοῦ Δραπάνου ἄντικρυ τῆς πόλεως Ἀργοστολίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1811 προσήνεγκον καὶ οἱ Ζακύνθιοι τῷ Ἄγγλῳ ἀντιστρατήγῳ Στούαρτ χρυσοῦν μετάλλιον, ὅπερ δὲν ἔτυχέ ποτε νὰ ἴδω. Κατά τινα ὅμως σημείωσίν μου εἶχεν ὡς ἕπεται·

21. ΑΡΕΤΗΣ ΕΡΓΟΝ Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ. Ἄγγελος προσφέρων κλάδον ἐλαίας τῇ Ἀθηνᾷ.

Ὄπ. ΙΩΑΝΝΗΙ
ΣΤΟΥΑΡΤ ΚΟΜΗΤΙ
ΙΠΠΟΤΗΙ ΑΝΔΡΙΩ
ΑΓΓΛΩΝ ΕΝ ΜΕΣΟΓΕΙΩ
ΣΤΡΑΤΑΡΧΗΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗΙ
ΕΥΓΝΩΜΟΝΕΣ
ΖΑΚΥΝΘΙΟΙ
ΑΩΙΑ

Ἡ σφραγὶς τοῦ μεταλλίου τούτου ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ νεαροῦ ἔτι ὄντος τὴν ἡλικίαν Γεωργίου Διαμάντη Μπάφα τοῦ ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι ὅσα ἠδυνήθην νὰ συλλέξω νομίσματα καὶ μετάλλια κοπέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ τῆς προσωρινῆς ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων ἀγγλικῆς κατοχῆς. Ἐπιφυλάσσομαι δ' ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ νὰ περιγράψω τὰ ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας κοπέντα νομίσματα τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ.

Τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Ἐπισκόπου Σμύρνης ἐλάχιστον μόνον μέρος ἐξεδόθη κατὰ διαφόρους ἐποχάς, τοῦ πλείστου μὴ ὄντος γνωστοῦ, καὶ θεωρουμένου ὡς ἐντελῶς ἀπολεσθέντος. Πρό τινος ὅμως χρόνου ἀναδιφῶντες ἡμεῖς τὰ χειρόγραφα, τά τε ἐπὶ μεμβράνης καὶ τὰ ἐπὶ χάρτου τῆς ἐν Ἄνδρῳ Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῆς ἐπονομαζομένης « Ἁγίας », ἀνεύρομεν ἔν τινι τούτων ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, πλὴν ἐλαχίστου αὐτῆς μέρους περὶ τὸ τέλος, ἀπεσχισμένου ὄντος τοῦ τελευταίου φύλλου, οὗτινος μικρόν τι τεμάχιον ἐν σχήματι τριγώνου σώζεται, ἐφ' οὗ γέγραπται ἐντεῦθεν μὲν « θεῖ

« καὶ ου

« ἐξομολογήσῃ »·

ἐκεῖθεν δὲ « τε

« ων ἡ

« ὁ Κύριος τῆς δόξης. »

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶνε γεγραμμένον ἐπὶ χάρτου διὰ γραφῆς μὴ μαρτυρούσης εὐμαθῆ χεῖρα· εἰκάζομεν δὲ ὅτι ἐγράφη διὰ χειρὸς τριῶν ἀντιγραφέων, διότι τριῶν εἰδῶν γραφὴ φαίνεται ἐν αὐτῷ. Καθὰ ἐν ἀρχῇ σημειοῦται, ἠγοράσθη τὸ 1656 ὑπό τινος ἱερομονάχου Ναθαναήλου Ἀθηναίου ἀντὶ 2 ½ γροσίων.

Ἡ σμικρότης τῶν γραμμάτων, ἡ πυκνότης τῶν στοίχων καὶ τὸ συντετμημένον τῶν λέξεων πολὺν κόπον καὶ δυσκολίαν παρέχουσιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀντιγραφήν. Περιέχει δὲ τοῦτο, πλὴν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, τὸν Ὁδηγὸν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου καὶ ἐπισκόπου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τὸν Διάλογον ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Συνόδῳ πρὸς Ἄρειον, καὶ λόγους διαφόρων Ἀββάδων.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ὡς σπουδαίαν κατὰ τοὺς Θεολόγους διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀντιγράψαντες ἀκριβῶς ἐκδίδομεν ὡς ἔχει μετὰ ὀλίγων παρατηρήσεων, ἀφίνοντες τὴν περαιτέρω κριτικὴν αὐτῆς ἐπεξεργασίαν εἰς ἄλλους· διότι ἐνταῦθα στερούμεθα πρὸς τοιαύτην μελέτην τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων. Τὴν διαίρεσιν τοῦ πρώτου μέρους εἰς παραγράφους ὀφείλομεν εἰς φίλον ἐν Ἀθήναις, ὃν παρακαλέσαμεν νὰ παραβάλῃ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸ δεδημοσιευμένον ἐν τῷ Ε´ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς πατρολογίας τοῦ Migne, σελ. 1005·

Ἐν Ἄνδρῳ τῇ 14 Ἀπριλίου τοῦ 1883.

Ο ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΠΛΗΖΙΩΤΗΣ.

Τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Ἐπισκόπου Σμύρνης καὶ ἱερομάρτυρος πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολή.

Πολύκαρπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικούσῃ Φιλίπποις ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πληθυνθείη.

Συνεχάρην ὑμῖν μεγάλως ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· δεξαμένοις τὰ μιμήματα τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης καὶ προπέμψασιν, ὡς ἐπέβαλλεν ὑμῖν, τοὺς ἐνειλημμένους τοῖς ἁγιοπρεπέσι δεσμοῖς, ἅτινά ἐστι διαδήματα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκλελεγμένων· καὶ ὅτι ἡ βεβαία τῆς πίστεως ὑμῶν ῥίζα, ἐξ ἀρχαίων καταγγελλομένη χρόνων, μέχρι νῦν διαμένει καὶ καρποφορεῖ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὅς ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἕως θανάτου καταντῆσαι, ὃν ἤγειρεν ὁ Θεὸς λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ ᾅδου, εἰς ὃν οὐκ εἰδότες (1) πιστεύετε (2) χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, εἰς ἣν πολλοὶ ἐπιθυμοῦσιν εἰσελθεῖν, εἰδότες, ὅτι χάριτί ἐστε σεσωσμένοι οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλὰ θελήματι Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας δουλεύσατε τῷ Θεῷ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ, ἀπολιπόντες τὴν κενὴν ματαιολογίαν καὶ τὴν τῶν πολλῶν πλάνην, πιστεύσαντες εἰς τὸν ἐγείραντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν καὶ δόντα αὐτῷ δόξαν καὶ θρόνον ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· ᾧ ὑπετάγη τὰ πάντα ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια· ᾧ πᾶσα πνοὴ λατρεύσει· ὅς ἔρχεται κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· οὗ τὸ αἷμα ἐκζητήσει ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων αὐτῷ· ὁ δὲ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ, ἐὰν ποιῶμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ πορευώμεθα ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν, ἃ ἠγάπησεν, ἀπεχόμενοι πάσης ἀδικίας, πλεονεξίας, φιλαργυρίας, καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας, μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἢ γρόνθον ἀντὶ γρόνθου, ἢ κατάραν ἀντὶ κατάρας, μνημονεύοντες καὶ ὧν (3) εἶπεν ὁ Κύριος διδάσκων «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε»· «ἀφίετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν»· «ἐλεεῖτε, ἵνα ἐλεηθῆτε· ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε,

(1) Τὸ κείμενον ἐν τῇ Πατρολ. Migne ἔχει «ἰδόντες».

(2) Πατρολ. Μ. «πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε».

(3) Τὸ χειρόγ. ἔχει «δὲ ὃν».

τιμετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ ὅτι μακάριοι οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ διωκόμενοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ».

Ταῦτα, ἀδελφοί, οὐκ ἐμαυτῷ ἐπιτρέψας γράφω ὑμῖν περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐπεὶ ὑμεῖς προεκαλέσασθέ με (1)· οὔτε γὰρ ἐγώ, οὔτε ἄλλος ὅμοιος ἐμοὶ δύναται κατακολουθῆσαι τῇ σοφίᾳ τοῦ μακαρίου καὶ ἐνδόξου Παύλου, ὅς, γενόμενος ἐν ὑμῖν κατὰ πρόσωπον τῶν τότε ἀνθρώπων, ἐδίδαξεν ἀκριβῶς καὶ βεβαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον, ὃς καὶ ἀπὼν ὑμῖν ἔγραψεν ἐπιστολὴν (2), εἰς ἣν ἐὰν ἐγκύπτητε, δυνηθήσεσθε οἰκοδομεῖσθαι εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑμῖν πίστιν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν, ἐπακολουθούσης τῆς ἐλπίδος, προαγούσης τῆς ἀγάπης τῆς εἰς Θεὸν καὶ Χριστὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον· ἐὰν γάρ τις τούτων ἐντὸς ᾖ, πεπλήρωκεν ἐντολὴν δικαιοσύνης· ὁ γὰρ ἔχων ἀγάπην μακράν ἐστι πάσης ἁμαρτίας.

Ἀρχὴ δὲ πάντων χαλεπῶν φιλαργυρία· εἰδότες οὖν, ὅτι οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα (3) ὁπλισώμεθα τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης καὶ διδαξώμεθα (5) ἑαυτοὺς πρῶτον πορεύεσθαι ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου, ἔπειτα καὶ τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἐν τῇ δοθείσῃ αὐταῖς πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγνείᾳ, στεργούσας τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ, καὶ ἀγαπώσας πάντας ἐξίσου ἐν πάσῃ ἐγκρατείᾳ· καὶ τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὰς χήρας σωφρονούσας περὶ τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν, ἐντυγχανούσας ἀδιαλείπτως περὶ πάντων, μακρὰν οὔσας πάσης διαβολῆς, καταλαλιᾶς, ψευδομαρτυρίας, φιλαργυρίας καὶ παντὸς κακοῦ, γινωσκούσας, ὅτι εἰσὶ θυσιαστήριον Θεοῦ καὶ ᾧ (5) πάντα μωμοσκοπεῖται, καὶ λέληθεν αὐτὸν οὐδέν, οὔτε λογισμῶν, οὔτε ἐννοιῶν, οὔτε τι τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας.

Εἰδότες οὖν ὅτι «Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται», ὀφείλομεν ἀξίως τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ καὶ δόξης περιπατεῖν· ὁμοίως διάκονοι ἄμεμπτοι κατε-

(1) Τὸ χειρόγ. ἔχει «προεπηλακίσασθέ με».

(2) Τὸ χειρόγ. ἔχει «ἔγραψεν ἐπιστολὰς εἰς ἄς». Ὀρθότερον «ἐπιστολήν, διότι μίαν ἔγραψε Παῦλος πρὸς Φιλιππισίους.

(3) Τὸ χειρόγ. ἔχει ἄνω τοῦ δυνάμεθα «ἔχομεν», τοιαύτην δὲ γραφὴν φέρει καὶ τὸ ἐν τῇ Πατρ. Migne χωρίον.

(4) Πατρ. Μ. διδάξωμεν.

(5) Τὸ χειρόγ. ἔχει «καὶ ὃ».

νώπιον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης ὡς Θεοῦ (1), Χριστοῦ διάκονοι καὶ οὐκ ἀνθρώπων, μὴ διάβολοι, μὴ δίγλωσσοι (2), ἀφιλάργυροι, ἐγκρατεῖς περὶ πάντα, εὔσπλαγχνοι, ἐπιμελεῖς, πορευόμενοι κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Κυρίου, ὅς ἐγένετο διάκονος πάντων, ᾧ ἐὰν εὐαρεστήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀποληψόμεθα καὶ τὸν μέλλοντα, καθὼς ὑπέσχετο ἡμῖν ἐγεῖραι ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι ἐὰν πολιτευσώμεθα ἀξίως αὐτοῦ καὶ συμβασιλεύσομεν (3) αὐτῷ, εἴγε πιστεύομεν· ὁμοίως καὶ νεώτεροι ἄμεμπτοι ἐν πᾶσι, πρὸ παντὸς προνοοῦντες ἁγνείας καὶ χαλιναγωγοῦντες ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς κακοῦ· καλὸν γὰρ τὸ ἀνακόπτεσθαι ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πᾶσα ἐπιθυμία κατὰ τοῦ πνεύματος στρατεύεται· καὶ « οὔτε πόρνοι, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν », οὔτε οἱ ποιοῦντες τὰ ἄτοπα· διὸ δέον ἀπέχεσθαι ἀπὸ πάντων τούτων, ὑποτασσομένους τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, ὡς Θεῷ καὶ Χριστῷ. Τὰς παρθένους ἐν ἀμώμῳ καὶ ἁγνῇ συνειδήσει περιπατεῖν.

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲ εὔσπλαγχνοι εἰς πάντας, ἐλεήμονες, ἐπιστρέφοντες τὰ ἀποπεπλανημένα, ἐπισκεπτόμενοι πάντας (4) τοὺς ἀσθενεῖς, μὴ ἀμελοῦντες χήρας, ἢ ὀρφανοῦ, ἢ πένητος, ἀλλὰ προνοοῦντες ἀεὶ τοῦ καλοῦ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀπεχόμενοι πάσης ὀργῆς, προσωποληψίας, κρίσεως ἀδίκου, μακρὰν ὄντες πάσης φιλαργυρίας, μὴ ταχέως πιστεύοντες κατά τινος, μὴ ἀπότομοι ἐν κρίσει, εἰδότες, ὅτι πάντες ὀφειλέται ἐσμὲν ἁμαρτίας. Εἰ οὖν δεόμεθα τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡμῖν ἀφῇ, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς ἀφιέναι· ἀπέναντι γὰρ (5) τῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἐσμεν ὀφθαλμῶν καὶ πάντες δεῖ παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἕκαστον ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον δοῦναι· οὕτως οὖν δουλεύσωμεν αὐτῷ μετὰ φόβου καὶ πάσης εὐλαβείας, καθὼς αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ οἱ εὐαγγελισάμενοι ὑμᾶς (6) Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται οἱ προκηρύξαντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ζηλωταὶ περὶ τὸ καλόν, ἀπεχόμενοι σκανδάλων καὶ τῶν ψευδαδέλφων καὶ τῶν ὑποκρίσει φερόν-

(1) Πατρ. Μ. « Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ».
(2) Πατρ. Μ. δίλογοι.
(3) Χειρόγ. « συμβασιλεύσωμεν ».
(4) Χειρόγ. « πάντας ἀσθενεῖς ».
(5) Χειρόγ. « γὰρ τοῦ Κυρίου ».
(6) Πατρ. Μ. « ἡμῖν ».

των τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, οἵτινες ἀποπλανῶσι κενοὺς ἀνθρώπους. «Πᾶς γὰρ, ὅς ἂν ὁμολογῇ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι ... τοῦ Θεοῦ ἐστι» (1) καὶ ὅς ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ Διαβόλου ἐστί· καὶ ὅς ἂν μεθοδεύῃ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, καὶ λέγῃ (2) μήτε ἀνάστασιν, μήτε κρίσιν, (3) οὗτος πρωτότοκός ἐστι τοῦ Σατανᾶ· διὸ ἀπολιπόντες τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν παραδοθέντα λόγον ἐπιστρέψωμεν, νήφοντες πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ προσκαρτεροῦντες νηστείαις, δεήσεσιν, αἰτούμενοι τὸν παντεπόπτην Χριστὸν μὴ εἰσενεγκεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· «τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής».

Ἀδιαλείπτως οὖν προσκαρτερῶμεν τῇ ἐλπίδι ἡμῶν καὶ τῷ ἀρραβῶνι τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς, ὅς ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας τῷ ἰδίῳ σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον, «ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, ἵνα ζήσωμεν ἐν αὐτῷ, πάντα ὑπέμεινε. Μιμηταὶ οὖν γενώμεθα τῆς ὑπομονῆς αὐτοῦ· καὶ ἐὰν πάσχωμεν διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δοξάζωμεν αὐτόν· τοῦτον γὰρ ἡμῖν τὸν ὑπογραμμὸν ἔθηκε δι' ἑαυτοῦ καὶ ἡμεῖς τοῦτο ἐπιστεύσαμεν.

Παρακαλῶ οὖν πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονὴν, ἣν καὶ εἴδετε κατ' ὀφθαλμοὺς οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ζωσίμῳ καὶ Ῥούφῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ἡμῶν καὶ αὐτῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις, πεπεισμένους, ὅτι οὗτοι πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσὶ παρὰ τῷ Θεῷ (4), ᾧ καὶ συνέπαθον· οὐ γὰρ τὸν νῦν ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναστάντα (5).

Τὸν λαὸν τὸν καινὸν ἑτοιμάζων ἐπιδείξει ἐπὶ τῆς γῆς ὤν, ὅτι τὴν ἀνάστασιν αὐτὸς ποιήσας, κρίνει· πέρας γέ τοι, διδάσκων τὸν Ἰσραὴλ,

(1) Πατρ. Μ. «Ἀντίχριστός ἐστι».
(2) Τὸ «καὶ λέγῃ» λείπει ἐκ τοῦ χειρογράφου.
(3) Πατρ. Μ. μήτε κρίσιν εἶναι.
(4) Τὸ χειρόγ. ἄνω τοῦ Θεῷ ἔχει Κυρίῳ· οὕτω δὲ καὶ ἐν Πατρ. Μ.
(5) Πατρ. Μ. ἀνασταθέντα. Μέχρι τῆς λέξεως ταύτης εἶνε ἐκδεδομένη καὶ γνωστὴ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πολυκάρπου.

καὶ τηλικαῦτα τέρατα καὶ σημεῖα ποιῶν, ἐκήρυξε καὶ ὑπερηγάπησεν αὐτόν· ὅτε δὲ τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους, τοὺς μέλλοντας κηρύσσειν τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ἐξελέξατο, ὄντας ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀνομωτέρους, ἵνα δείξῃ, ὅτι «οὐκ ἦλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν», τότε ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ εἶναι· εἰ γὰρ μὴ ἦλθεν ἐν σαρκί, πῶς ἂν ἐσώθημεν οἱ ἄνθρωποι; βλέποντες αὐτὸν τὸν (1) μέλλοντα μὴ εἶναι ἥλιον, ἔργον χειρῶν αὐτοῦ ὑπάρχοντα, βλέποντες οὐκ ἰσχύουσιν εἰς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἀντοφθαλμῆσαι. Οὐκοῦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο ἦλθεν ἐν σαρκί, ἵνα τὸ τέλειον τῶν ἁμαρτιῶν κεφαλαιώσῃ τοῖς διώξασιν ἐν θανάτῳ τοὺς προφήτας αὐτοῦ· οὐκοῦν εἰς τοῦτο ὑπέμεινε· λέγει γὰρ ὁ Θεὸς τὴν πηγὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὅτι ἐξ αὐτῶν· ὅταν πατάξω τὸν ποιμένα, τότε σκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης· αὐτὸς ἠθέλησεν οὕτω παθεῖν· ἔδει γάρ, ἵνα ἐπὶ ξύλου πάθῃ· λέγει γὰρ ὁ προφητεύων ἐπ' αὐτῷ· φεῖσαί μου τῆς ψυχῆς ἀπὸ ῥομφαίας, καθήλωσόν μου τὰς σάρκας, ὅτι πονηρευομένων συναγωγαὶ ἐπανέστησάν μοι· καὶ πάλιν λέγει· «ἰδοὺ τέθεικά μου τὸν νῶτον εἰς μάστιγας, καὶ τὰς σιαγόνας εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου ἔθηκα ὡς στερεὰν πέτραν». Ὅτε οὖν ἐποίησεν ἐντολήν, τί λέγει; τίς ὁ κρινόμενός μοι, ἢ τίς ὁ δικαζόμενός μοι; ἀντιστήτω μοι· ἐγγισάτω τῷ παιδὶ Κυρίου· οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι πάντες ὑμεῖς παλαιωθήσεσθε ὡς ἱμάτιον καὶ σὴς καταφάγεται ὑμᾶς. Καὶ πάλιν λέγει ὁ προφήτης· ἐπεὶ ὡς λίθος ἰσχυρὸς ἐτέθη εἰς συντριβήν, «ἰδοὺ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον»· εἶτα τί λέγει; καὶ ὃς ἐλπίσει ἐπ' αὐτόν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπὶ λίθον οὖν ἡμῶν ἡ ἐλπίς; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν ἰσχύϊ ἔθηκε τὴν σάρκα αὐτοῦ ὁ Κύριος· λέγει γάρ, καὶ ἔθηκέ με ὡς στερεὰν πέτραν· λέγει πάλιν ὁ προφήτης· «λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας». Καὶ πάλιν λέγει· αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη καὶ θαυμαστή, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος.

Ἁπλούστερον ὑμῖν γράφω, ἵνα συνιῆτε· ἐγὼ περίψημα τῆς ἀγάπης ὑμῶν. Τί οὖν λέγει πάλιν ὁ προφήτης; περιέσχε με συναγωγὴ πονηρευομένων· ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον· ἐν σαρκὶ οὖν αὐτοῦ μέλλοντος φανεροῦσθαι

(1) Χειρόγ. «αὐτὸν τὸν ὅτι μέλλοντα».

καὶ πάσχειν, προεφανεροῦτο τὸ πάθος. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι βεβούλευνται βουλὴν πονηρὰν καθ' ἑαυτῶν, εἰπόντες δήσωμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐςι. Λέγει δὲ καὶ Μωσῆς αὐτοῖς· ἰδοὺ τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσε Κύριος τῷ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ καὶ κατακληρονομήσατε αὐτὴν, γῆν ῥέουσα γάλα καὶ μέλι. Τί λέγει ἡ γνῶσις; μάθετε, ἐλπίσατε ἐπὶ τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν· ἄνθρωπος γῆ ἐστι πάσχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ τῆς γῆς ἡ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ ἐγένετο· τί οὖν λέγει; τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· εὐλογητὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ὁ σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τῶν κρυφίων αὐτοῦ· λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν τίς νοήσει; εἰμὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν Κύριον αὐτοῦ; ἐπεὶ ἀνεκαίνισεν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν, ἐποίησεν ἡμᾶς ἄλλον τύπον, ὡς παιδίον ἔχειν ψυχὴν, ὡς ἂν καὶ ἀναπλασσόμενος αὐτὸς ἡμᾶς· λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ περὶ ἡμῶν, ὡς λέγει τῷ υἱῷ· ποιήσωμεν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ,καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης· καὶ εἶπε Κύριος, ἰδὼν τὸ καλὸν πλάσμα ἄνθρωπον, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Ταῦτα πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πάλιν σοι ἐπιδείξω, πῶς πρὸς ἡμᾶς δευτέραν πλάσιν ἐπ' ἐσχάτων ἐποίησε, λέγει Κύριος· ἰδοὺ ποιήσω τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα· εἰς τοῦτο οὖν ἐκήρυξεν ὁ προφήτης· εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· ἴδε οὖν, ἡμεῖς ἀναπεπλάσμεθα, καθὼς πάλιν ἐν ἑτέρῳ προφήτῃ λέγει· ἰδοὺ λέγει Κύριος, ἐξελῶ τούτων, τουτέστιν ὧν προέβλεπε τὸ πνεῦμα Κυρίου, τὰς λιθίνας καρδίας καὶ βαλῶ σαρκίνας αὐτοῖς, ὅτι ἔμελλεν ἐν σαρκὶ φανεροῦσθαι καὶ ἐν ἡμῖν κατοικεῖν· ναὸς γὰρ ἅγιος, ἀδελφοί μου, τῷ Κυρίῳ τὸ κατοικητήριον ἡμῶν τῆς καρδίας· λέγει γὰρ πάλιν Κύριος καὶ ἐν τίνι ὀφθήσομαι τῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου καὶ δοξασθήσομαι; λέγει, ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἐκκλησίᾳ ἐν μέσῳ ἀδελφῶν μου καὶ ψαλῶ ἀναμέσον ἐκκλησίας ἁγίων· οὐκοῦν ἡμεῖς ἐσμεν, οὓς εἰσήγαγεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν. Τί οὖν τὸ γάλα καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται· οὕτω καὶ ἡμεῖς, τῇ πίστι τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῷ λόγῳ ζωοποιούμενοι, ζήσομεν κατακυριεύοντες τῆς γῆς· προ-

εἴρηκε δὲ ἐπάνω, ὅτι αὐξανέσθωσαν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων· τί οὖν ὁ δυνάμενος νῦν ἄρχειν θηρίων, ἢ ἰχθύων, ἢ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ; αἰσθάνεσθαι γὰρ ὀφείλομεν, ὅτι τὸ ἄρχειν ἐξουσία ἐστίν· ἵνα τις πατάξας κυριεύσῃ· εἰ οὖν οὐ γίνεται τοῦτο νῦν, ἄρα ἡμῖν εἴρηκε; πότε; ὅταν καὶ αὐτοὶ τελειωθῶμεν, κληρονόμοι τῆς διαθήκης Κυρίου γενέσθαι.

Οὐκοῦν νοεῖτε, τέκνα εὐφροσύνης, ὅτι πάντα ὁ καλὸς Κύριος προεφανέρωσεν ἡμῖν, ἵνα γνῶμεν, ᾧ κατὰ πάντα εὐχαριστοῦντες ὀφείλομεν αἰνεῖν· εἰ οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὢν Κύριος, καὶ μέλλων κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς ἔπαθεν, ἵνα ἡ πληγὴ αὐτοῦ ζωοποιήσῃ ἡμᾶς· πιστεύομεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἠδύνατο παθεῖν, εἰμὴ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ σταυρωθεὶς ἐποτίζετο ὄξει καὶ χολῇ. Ἀκούσατε, πῶς περὶ τούτου πεφανέρωκαν οἱ ἱερεῖς τοῦ λαοῦ, γεγραμμένης ἐντολῆς αὐτοῦ· ὃς ἂν μὴ νηστεύσῃ τὴν νηστείαν, θανάτῳ ἐξολοθρευθήσεται, ἐνετείλατο Κύριος· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἔμελλε σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν θυσίαν, ἵνα καὶ ὁ τύπος ὁ γενόμενος ἐπὶ Ἰσαὰκ τοῦ προσενεχθέντος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τελεσθῇ.

Τί οὖν λέγει ἐν τῷ προφήτῃ; καὶ φαγέτωσαν ἐκ τοῦ τράγου τοῦ προσφερομένου τῇ νηστείᾳ ὑπὲρ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν· προσέχετε ἀκριβῶς· καὶ φαγέτωσαν οἱ ἱερεῖς μόνοι πάντες τὸν ἕτερον ἄπλυτον μετὰ ὄξους· πρὸς τί; ἐπειδὴ ἐμὲ εἶδον ὑπὲρ ἁμαρτιῶν μέλλοντα τοῦ λαοῦ τοῦ καινοῦ προσφέρειν τὴν σάρκα μου, μέλλετε ποτίζειν χολὴν μετὰ ὄξους· φάγετε ὑμεῖς μόνοι, τοῦ λαοῦ νηστεύοντος καὶ κοπτομένου ἐπὶ σάκκῳ καὶ σποδῷ· ἵνα δείξῃ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν· πῶς οὖν ἐνετείλατο; προσέχετε· λάβετε δύο τράγους καλοὺς καὶ ὁμοίους καὶ προσενέγκατε, καὶ λαβέτω ὁ ἱερεὺς τὸν ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα· τὸν δὲ ἕνα τί ποιήσουσιν; ἐπικατάρατος, φησίν, ὁ εἷς. Προσέχετε, πῶς ὁ τύπος τοῦ Ἰησοῦ φανεροῦται· καὶ ἐμπτύσατε πάντες καὶ κατακεντήσατε καὶ περιθῆτε τὸ ἔριον τὸ κόκκινον περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ οὕτως εἰς ἔρημον βληθήτω· καὶ ὅταν γένηται οὕτως, ἄγει ὁ βαστάζων τὸν τράγον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἀφαιρεῖ τὸ ἔριον καὶ ἐπιτίθησιν ἐπὶ φρύγανον, τὸ λεγόμενον ῥαχὶλ, οὗ καὶ τοὺς βλαστοὺς εἰώθαμεν τρώγειν ἐν τῇ χώρᾳ εὑρίσκοντες· οὕτω μόνης τῆς ῥαχοῦς οἱ καρποὶ γλυκεῖς εἰσι. Τί οὖν καὶ τοῦτο; προσέχετε· τὸν μὲν ἕνα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸν δὲ ἕνα ἐπικατάρατον ἐστεφανωμένον· ἐπειδὴ

ψονται αὐτὸν τότε, τῇ ἡμέρᾳ τὸν ποδήρη ἔχοντα τὸν κόκκινον περὶ τὴν σάρκα καὶ ἐροῦσιν, οὐχ οὗτός ἐστιν, ὅν ποτε ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἐξουθενήσαντες καὶ κατακεντήσαντες καὶ ἐμπαίξαντες; ἀληθῶς οὗτος ἦν ὁ τότε λέγων ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ εἶναι· πῶς γὰρ ὁμοίως εἰς τοῦτο, ὁμοίως τοὺς τράγους καλοὺς καὶ ἴσους; ἵνα, ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν τότε ἐρχόμενον, ἐκπλαγήσονται ἐπὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ τράγου· οὐκοῦν ἴδε τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος πάσχειν Ἰησοῦ· τί δέ; ὅτι τὸ ἔριον εἰς μέσον τῶν ἀκανθῶν τιθέασι, τύπος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ κείμενος σταυρός, ὅν ἐὰν θέλῃ τὸ ἔριον ἆραι τὸ κόκκινον, δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, διὰ τὸ εἶναι φανερὰν τὴν ἄκανθαν, καὶ θλιβέντα κυριεῦσαι· οὕτω, φησίν, οἱ θέλοντές με ἰδεῖν καὶ ἅψασθαί μου τῆς βασιλείας, ὀφείλουσι θλιβέντες καὶ παθόντες λαβεῖν με. Τίνα δὲ δοκεῖτε τύπον εἶναι; ὅτι ἐντέλλεται τῷ Ἰσραὴλ προσφέρειν δάμαλιν τοὺς ἄνδρας, ἐν οἷς ἁμαρτίαι τέλειαι, καὶ σφάξαντας κατακαίειν, καὶ αἴρειν τότε τὴν σποδὸν παιδία, καὶ βάλλειν εἰς ἄγγη καὶ περιτιθέναι τὸ ἔριον τὸ κόκκινον ἐπὶ ξύλου· ἴδε πάλιν ὁ τοῦ σταυροῦ τὸ ἔριον τὸ κόκκινον καὶ τὸν ὕσσωπον, καὶ οὕτω ῥαντίζειν τὰ παιδία καθ' ἕνα τὸν λαόν, ἵνα ἁγνίζωνται ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν (1). Νοεῖτε, πῶς ἁπλότητι λέγει ὑμῖν; ὁ μόσχος οὗτός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς, οἱ προσφέροντες ἄνδρες ἁμαρτωλοί, οἱ προσενεγκόντες αὐτὸν ἐπὶ σφαγήν· εἶτα οὐκέτι ἄνδρες, οὐκέτι ἁμαρτωλῶν ἡ δόξα· οἱ δὲ ῥαντίζοντες παῖδες εὐαγγελιζόμενοι ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὸν ἁγνισμὸν τῆς καρδίας· οἷς ἔδωκε τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ἐξουσίαν οὖσι δεκαδύο εἰς μαρτύριον τῶν φυλῶν, ὅτι δεκαδύο αἱ φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ, εἰς τὸ κηρύσσειν. Διὰ τί δὲ τρεῖς παῖδες οἱ ῥαντίζοντες; εἰς μαρτύριον Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ὅτι οὗτοι μεγάλοι τῷ Θεῷ· ὅτι δὲ τὸ ἔριον ἐπὶ τὸ ξύλον, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ ξύλου· διότι οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτὸν ζήσονται εἰς τὸν αἰῶνα. Διὰ τί δὲ ἅμα τὸ ἔριον καὶ τὸ ὕσσωπον; ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἡμέραι ἔσονται πονηραὶ καὶ μιαραί, ἐν αἷς ἡμεῖς συθησόμεθα· ὅτι καὶ ἀλγῶν σάρκα διὰ τοῦ ῥύπου τοῦ ὑσσώπου ἰᾶται· καὶ διὰ τοῦτο οὕτω γενόμενα ἡμῖν μέν ἐστι φανερά, ἐκείνοις δὲ σκοτεινά· ὅτι οὐκ ἤκουσαν φωνῆς Κυρίου· λέγει γὰρ περὶ τῶν ὠτίων· πῶς περιέτεμεν ἡμῶν καὶ τὴν καρδίαν.

Λέγει ὁ Κύριος ἐν τῷ προφήτῃ, εἰς ἀκοὴν ὠτίου ἐπήκουσέ μου·

(1) Χειρόγ. «ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν».

καὶ πάλιν λέγει· ἀκοῇ ἀκούσονται οἱ πόῤῥωθεν, ἃ ἐποίησας γνώσονται· καὶ περιτμηθήσεσθε λέγει Κύριος τὰς καρδίας ὑμῶν· καὶ πάλιν λέγει· ἄκουε Ἰσραὴλ, ὅτι τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός σου· καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα Κυρίου προφητεύει· τίς ἐστιν ὁ θέλων ζῆσαι εἰς τὸν αἰῶνα; ἀκοῇ ἀκουσάτω τῆς φωνῆς τοῦ παιδός μου· καὶ πάλιν λέγει, ἀκούσατε λόγον Κυρίου ἄρχοντες τοῦ λαοῦ τούτου· καὶ πάλιν λέγει ἀκούσατε τέκνα τῆς φωνῆς βοώσης ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὐκοῦν περιέτεμεν ἡμῶν τὰς ἀκοὰς, ἵνα ἀκούσαντες λόγον πιστεύσωμεν· ἡ γὰρ περιτομὴ, ἐφ' ᾗ πεποίθασι, κατήργηται· περιτομὴν γὰρ εἴρηκεν οὐ σαρκὸς γεννηθῆναι, ἀλλὰ παρέβησαν, ὅτι ἄγγελος πονηρὸς ἐσόφισεν αὐτούς· λέγει πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν· ὧδε εὑρίσκω ἐντολὴν, μὴ σπείρητε ἐπὶ ἄκανθαν, περιτμήθητε τῷ Κυρίῳ ὑμῶν καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ μὴ σκληρύνητε· καὶ πάλιν, οὐδοὺ λέγει Κύριος· πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα, ἀκρόβυστα, ὁ δὲ λαὸς οὗτος ἀπερίτμητος καρδίᾳ· ἀλλ' ἐρεῖς, καὶ μὴν περιτέμνεται εἰς σφραγίδα· ἀλλὰ καὶ πᾶς Σύρος καὶ Ἄραψ καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων· ἄρα οὖν κἀκεῖνοι ἐκ τῶν διαθηκῶν αὐτῶν εἰσιν· ἀλλὰ καὶ Αἰγύπτιοι ἐν περιτομῇ εἰσιν.

Μάθετε οὖν τέκνα περὶ πάντων πλουσίως· ὅτι Ἀβραὰμ ὁ πρῶτος περιτομὴν δοὺς, ἐν πνεύματι προβλέψας εἰς τὸν Υἱὸν, περιέτεμε, λαβὼν τριῶν γραμμάτων δόγματα· λέγει γὰρ καὶ περιέτεμεν Ἀβραὰμ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄνδρας δέκα καὶ ὀκτὼ καὶ τριακοσίους· τίς οὖν ἡ δοθεῖσα τούτῳ γνῶσις; μάθετε τοὺς δεκαοκτὼ πρώτους, εἶτα τοὺς τριακοσίους· τὸ δὲ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἰῶτα δέκα, εἶτα ὀκτὼ, ἔχεις Ἰησοῦν· ὅτι δὲ ὁ σταυρὸς ἐν τῷ Τ' ἔμελλεν ἔχειν τὴν χάριν, λέγει καὶ τοὺς τριακοσίους· δηλοῖ οὖν τὸν μὲν Ἰησοῦν ἐν τοῖς δυσὶ γράμμασι καὶ ἐν ἑνὶ τὸν σταυρόν. Οἶδεν ὁ τὴν ἔμφυτον δωρεὰν τῆς διδαχῆς αὐτοῦ θέμενος ἐν ἡμῖν. Οὐδεὶς γνησιώτερον ἔμαθεν ἀπ' ἐμοῦ λόγον· ἀλλ' οἶδα, ὅτι ἄξιοί ἐστε ὑμεῖς.

Ὅτι δὲ Μωσῆς εἴρηκεν· οὐ φάγεσθε χοῖρον, οὐδὲ ἀετὸν, οὐδὲ ὀξύπτερον, οὐδὲ κόρακα, οὔτε πάντα ἰχθὺν, ὃς οὐκ ἔχει λεπίδας ἐν αὐτῷ, τρία ἔλαβεν ἐν τῇ συνέσει δόγματα· πέρας γέτοι, λέγει αὐτοῖς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, καὶ διαθήσονται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον τὰ δικαιώματά μου· ἄρα οὐκ ἔστιν ἐντολὴ Θεοῦ τὸ μὴ τρώγειν; Μωσῆς δὲ ἐν πνεύματι ἐλάλησε· τὸν οὖν χοῖρον πρὸς τοῦτο εἴρηκεν· οὐ μὴ κολληθήσῃ φησὶν, ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες ὅμοιοί εἰσι χοίροις· ὅταν

γὰρ σπαταλῶσιν, ἐπιλανθάνονται τοῦ Κυρίου ἑαυτῶν· ὅταν δὲ ὑστερηθῶσιν, ἐπιγινώσκουσι τὸν Κύριον. Καὶ ὁ χοῖρος ὅταν τρώγῃ, οὐκ οἶδε τὸν κύριον, ὅταν δὲ πεινάσῃ, κραυγάζει καὶ λαβὼν πάλιν σιωπᾷ· οὐδὲ μὴ φάγῃς, φησί, τὸν ἀετὸν, οὐδὲ τὸν ὀξύπτερον, οὐδὲ δὲ τὸν ἰκτῖνα, οὐδὲ τὸν κόρακα· οὐ μὴ, φησί, κολληθήσῃ ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες οὐκ οἴδασι διὰ κόπου καὶ ἱδρῶτος πορίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ' ἁρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ἐν ἀνομίαις αὐτῶν καὶ ἐπιτηροῦσιν, ὡς ἐν ἀκεραιοσύνῃ περιπατοῦντες· καὶ καθήμενα ἀργὰ ταῦτα ἐκζητεῖ, πῶς ἀλλοτρίας σάρκας καταφάγῃ, ὄντα λοιμὰ τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν. Καὶ οὐ μὴ φάγῃς, φησί, σμύραιναν, οὐδὲ πολύποδα, οὐδὲ σηπίαν· οὐ μὴ, φησὶν, ὁμοιωθήσῃ κολλώμενος ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες εἰς τέλος εἰσὶν ἀσεβεῖς καὶ κεκρυμμένοι τῷ θανάτῳ, ὡς καὶ ταῦτα τὰ ἰχθύδια μόνα ἐπικατάρατα, ἐν τῷ βυθῷ νήχεται, μὴ κολυμβῶντα ὡς τὰ λοιπὰ, ἐν τῇ γῇ κατὰ τοῦ βυθοῦ κατοικεῖ· ἀλλὰ καὶ τὸν πολύποδα οὐ φάγῃς, φησί· πρὸς τί; οὐ μὴ γένῃ παιδοφθόρος· οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγωὸς κατ' ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν· ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ, τοσαύτας ἔχει τρύπας· ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὕαιναν φάγῃς· οὐ μὴ, φησί, γένῃ μοιχὸς, οὐδὲ φθορεὺς, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· πρὸς τί; τοῦτο γὰρ τὸ ζῷον παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλάσσει τὴν φύσιν καὶ ποτὲ μὲν ἄρρεν, ποτὲ δὲ θῆλυ γίνεται· ἀλλὰ καὶ τὴν γαλῆν ἐμίσησε καλῶς· οὐ μὴ γὰρ, φησὶν, ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις, οἵους ἀκούομεν ἀνομίας ποιοῦντας τῷ στόματι δι' ἀκαθαρσίας· οὐδὲ κολληθήσῃ ταῖς ἀκαθάρτοις ταῖς τὴν ἀνομίαν ποιούσαις τῷ στόματι· τὸ γὰρ ζῷον τοῦτο τῷ στόματι κύει. Περὶ τῶν βρωμάτων μὲν οὖν Μωσῆς τρία δόγματα ἐν πνεύματι ἐλάλησεν· οἱ δὲ κατ' ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς ὡς περὶ βρωμάτων κατεδέξαντο. Λαμβάνει δὲ τριῶν δογμάτων γνῶσιν Δαβὶδ καὶ λέγει ὁμοίως· μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καθὼς οἱ ἰχθύες πορεύονται ἐν σκότει εἰς τὰ βάθη· καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καθὼς οἱ δοκοῦντες φοβεῖσθαι τὸν Κύριον ἁμαρτάνουσιν ὡς ὁ χοῖρος· καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε, καθὼς τὰ πετεινὰ τὰ καθήμενα εἰς ἁρπαγήν. Ἔχετε τελείως καὶ περὶ τῆς γνώσεως.

Ἀλλ' εἶπε Μωσῆς, φάγεσθε πᾶν διχηλοῦν καὶ μηρυκώμενον· τί λέγει; ὁ τὴν τροφὴν λαμβάνων οἶδε τὸν τρέφοντα αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀναπαυόμενος εὐφραίνεσθαι δοκεῖ· καλῶς εἶπε βλέπων τὴν ἐντολήν·

τί οὖν λέγει; κολλᾶσθαι μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον, μετὰ τῶν μελετώντων, ὃ ἔλαβον διάσταλμα ῥήματος ἐν τῇ καρδίᾳ, μετὰ τῶν λαλούντων τὰ δικαιώματα Κυρίου, καὶ τηρούντων μετὰ τῶν εἰδότων ὅτι ἡ μελέτη ἔργον ἐστὶν εὐφροσύνης καὶ μηρυκωμένων τὸν λόγον Κυρίου· τί δὲ τὸ διχηλοῦν; ὅτι ὁ δίκαιος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιπατεῖ, καὶ τὸν ἅγιον αἰῶνα ἐκδέχεται. Βλέπετε, πῶς ἐνομοθέτησε Μωσῆς καλῶς; ἀλλὰ πόθεν ἐκείνοις ταῦτα νοῆσαι ἢ συνιέναι; ἡμεῖς δὲ δικαίως νοήσαντες τὰς ἐντολὰς λαλοῦμεν, ὡς ἠθέλησε Κύριος· διὰ τοῦτο περιέτεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνιῶμεν ταῦτα.

Ζητήσωμεν δὲ, εἰ ἐμέλησε τῷ Κυρίῳ προφανερῶσαι περὶ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ σταυροῦ. Περὶ μὲν τοῦ ὕδατος γέγραπται ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, πῶς τὸ βάπτισμα, τὸ φέρον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν οὐ μὴ προσδέξονται, ἀλλ' ἑαυτοῖς οἰκοδομήσουσι· λέγει οὖν ὁ προφήτης· ἔκστηθι οὐρανὲ, καὶ ἐπὶ τούτῳ φριξάτω ἡ γῆ· ὅτι δύο μεγάλα καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗτος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε πηγὴν ζῶσαν καὶ ἑαυτοῖς (1) ὤρυξαν λάκκους συντετριμμένους· μὴ πέτρα ἔρημός ἐστι τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου Σινᾶ; ἔσεσθε γὰρ ὡς πετεινοῦ νεοσσοὶ ἀνιστάμενοι νοσσιᾶς ἀφηρημένης· καὶ πάλιν λέγει ὁ προφήτης· ἐγὼ πορεύσομαι ἔμπροσθέν σου, καὶ ὄρη ὁμαλῶ, καὶ θύρας χαλκᾶς συντρίψω καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω, καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς, καὶ κατοικήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς· εἶτα τί λέγει ἐν τῷ υἱῷ; τὸ ὕδωρ αὐτοῦ πιστὸν, βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε καὶ ἡ ψυχὴ ὑμῶν μελετήσει φόβον Κυρίου· καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγει· « ἔστε ὁ ταῦτα ποιῶν ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται καὶ πάντα, ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδωθήσεται· οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων, ὅτι γνώσει Κύριος ὁδὸν δικαίων καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται ». Αἰσθάνεσθε, πῶς τὸ ὕδωρ καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὥρισε; τοῦτο γὰρ λέγει· μακάριοι οἱ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐλπίσαντες, κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ, ὅτι τὸν μὲν μισθὸν λέγει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, τότε, φησὶν, ἀποδώσω· νῦν δὲ, λέγει, τὰ φύλλα οὐκ ἀπορρυήσεται·

(1) Χειρόγ. « ἑαυτούς ».

το λέγει· ὅτι πᾶν ῥῆμα, ὃ ἐὰν ἐξέλθῃ ἐξ ὑμῶν διὰ τοῦ στόματος, πίστει καὶ ἀγάπῃ ἔσται, εἰς ἐπιστροφὴν δὲ καὶ ἐλπίδα πολλοῖς· λιν ἕτερος προφήτης λέγει· καὶ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακὼβ ἐπαινουμένη ρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, τοῦτο λέγει τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, οξάσει· εἶτα τί λέγει; καὶ ἦν ποταμὸς ἕλκων ἐκ δεξιῶν καὶ ἀνέ-νεν ἐξ αὐτοῦ δένδρα ὡραῖα, καὶ ὃς ἐὰν φάγῃ ἐξ αὐτῶν, ζήσεται τὸν αἰῶνα· τοῦτο λέγει, ὅτι ἡμεῖς καταβαίνομεν εἰς τὸ ὕδωρ γέ-τες ἁμαρτιῶν καὶ ῥύπου, καὶ ἀναβαίνομεν καρποφοροῦντες ἐν τῇ δίᾳ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα, τὸν Ἰησοῦν ἔχοντες ἐν τῷ πνεύ-τι καὶ ὃς ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τούτων, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· τοῦτο ει· ὃς ἄν, φησίν, ἀκούσῃ τούτων καλουμένων καὶ πιστεύσῃ, ζήσε-εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὁμοίως πάλιν περὶ τοῦ σταυροῦ ὁρίζει ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγοντι, πότε ταῦτα συντελεσθήσεται; λέγει Κύριος· ὅταν ξύλον κλιθῇ καὶ στῇ καὶ ὅταν ἐκ ξύλου κληθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἷμα ξῃ· ἔχεις πάλιν ἐπὶ σταυροῦ καὶ τοῦ σταυροῦσθαι μέλλοντος· λέγει πάλιν ἐν τῷ Μωσῇ, πολεμουμένου τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν ἀλλοφύ-, καὶ ἵνα ὑπομνήσῃ αὐτοὺς πολεμουμένους, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν παρεδόθησαν εἰς θάνατον, λέγει εἰς τὴν καρδίαν Μωσέως τὸ ῦμα, ἵνα ποιήσῃ τύπον σταυροῦ καὶ τοῦ μέλλοντος πάσχειν, ὅτι μὴ ἐλπίσωσιν ἐπ' αὐτῷ, εἰς τὸν αἰῶνα πολεμηθήσονται. Τίθησιν Μωσῆς ἓν ἐφ' ἓν ὅπλον ἐν μέσῳ τῆς πυγμῆς καὶ σταθεὶς ὑψηλό-ον πάντων ἐξέτεινε τὰς χεῖρας καὶ οὕτω πάλιν ἐνίκα ὁ Ἰσραήλ· ὁπόταν πάλιν ἐθανατοῦντο· πρὸς τί; ἵνα γνῶσιν, ὅτι οὐ δύναν-σωθῆναι, ἐὰν μὴ ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσωσι· καὶ ἐν ἑτέρῳ προφήτῃ λέγει, τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα ἀντιλέγοντα ὁδῷ δικαίᾳ μου. Καὶ πάλιν Μωσῆς ποιεῖ τύπον τοῦ οῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν καὶ αὐτὸν ζωοποιήσουσιν, ὃν δόξωσιν λωλεκέναι ἐν σημείῳ, πίπτοντος τοῦ Ἰσραήλ· ἐποίησε γὰρ πάντα δάκνειν αὐτοὺς καὶ ἀπέθνησκον· ἐπειδὴ ἡ παράβασις διὰ τοῦ ως ἐν Εὔᾳ γέγονεν, ἵνα ἐλέγξῃ αὐτούς, ὅτι διὰ τὴν παράβασιν ῶν ἐν θλίψει θανάτου παραδοθήσονται· πέρας γέτοι αὐτὸς Μωσῆς ιλάμενος, οὐκ ἔσται ὑμῖν οὔτε γλυπτόν, οὔτε χωνευτὸν εἰς Θεὸν ὑμῖν, α, ἵνα τύπον τοῦ Ἰησοῦ δείξῃ· ποιεῖ οὖν Μωσῆς χαλκοῦν ὄφιν καὶ ησιν ἐνδόξως καὶ κηρύγματι καλεῖ τὸν λαόν· ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὸ

αὐτὸ ἐδέοντο Μωσέως, ἵνα ὑπὲρ αὐτῶν ἀνενέγκῃ δεόμενος περὶ τῆς ἰάσεως αὐτῶν· εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς Μωσῆς, ὅταν, φησί, δηχθῇ τις ὑμῶν, ἐλθέτω ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἐπικείμενον καὶ ἐλπισάτω πιστεύσας, ὅτι νεκρὸς ὢν δύναται ζωοποιῆσαι καὶ παραχρῆμα σωθήσεται· καὶ οὕτως ἐποίουν. Ἔχεις καὶ ἐν τούτῳ τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν αὐτῷ πάντα καὶ εἰς αὐτόν.

Τί λέγει πάλιν Μωσῆς τῷ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ υἱῷ ἐπιθεὶς αὐτῷ τοῦτο ὄνομα ὄντι προφήτῃ; ἵνα μόνον ἀκούσῃ πᾶς ὁ λαός, ὅτι πάντα ὁ πατὴρ φανεροῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ καὶ ἐπιθεὶς τοῦτο ὄνομα, ὁπότε ἔπεμψε κατάσκοπον τῆς γῆς· λάβε βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς σου καὶ γράψον, ἃ λέγει Κύριος· ὅτι ἐκ ῥιζῶν ἐκκόψει πάντα τὸν οἶκον τοῦ Ἀμαλὴκ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν· εἶδε πάλιν Ἰησοῦς, οὐχ ὁ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τύπῳ καὶ ἐν σαρκὶ φανερωθείς· ἐπεὶ οὖν μέλλουσι λέγειν, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ, φοβούμενος καὶ συνιὼν τὴν πλάνην τῶν ἁμαρτωλῶν λέγει· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· καὶ πάλιν λέγει οὕτως Ἡσαΐας εἶπε Κύριος τῷ Χριστῷ μου Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ἐπακοῦσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαρρήξω. Ἴδε πῶς λέγει Δαβὶδ αὐτὸν Κύριον καὶ υἱὸν Θεοῦ.

Ἀλλ' ἴδωμεν, εἰ οὗτος ὁ λαὸς κληρονόμος, ἢ ὁ πρῶτος καὶ εἰ ἡ διαθήκη εἰς ἡμᾶς, ἢ εἰς ἐκείνους. Ἀκούσατε νῦν περὶ τοῦ λαοῦ, τί λέγει ἡ Γραφή· ἐδεῖτο δὲ Ἰσαὰκ περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν, καὶ συνέλαβεν· εἶτα, καὶ ἐξῆλθε Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ Κυρίου, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐτήν· δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σου καὶ δύο λαοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ σου, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι· αἰσθάνεσθαι ὀφείλετε, τίς ὁ Ἰσαάκ, τίς ἡ Ῥεβέκκα καὶ ἐπὶ τίνων δέδεικται, τίς ὁ μείζων, ὁ λαὸς οὗτος, ἢ ἐκεῖνος; καὶ ἐν ἄλλῃ προφητείᾳ λέγει φανερώτερον, ὁ Ἰακὼβ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων· ἰδοὺ οὐκ ἐστέρησέ με Κύριος τοῦ προσώπου σου, προσάγαγέ μοι τοὺς υἱούς σου, ἵνα εὐλογήσω αὐτοὺς καὶ προσήγαγεν Ἐφραὶμ καὶ (1) Μανασσῆ θέλων, ἵνα εὐλογηθῇ, ὅτι πρεσβύτερος ἦν· ὁ γὰρ Ἰωσὴφ προσήγαγεν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ Ἰακώβ, εἶδε δὲ Ἰακὼβ τύπον τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ μεταξύ, καὶ τί

(1) Χειρόγ. «τὸν Μανασσῆ».

λέγει; καὶ ἐποίησεν Ἰακὼβ ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραὶμ τοῦ δευτέρου καὶ νεωτέρου, καὶ ηὐλόγησεν αὐτόν· καὶ εἶπεν Ἰωσὴφ πρὸς Ἰακὼβ, μετάθεσον τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσῆ, ὅτι πρωτότοκός μου ἐστὶν υἱὸς, καὶ εἶπεν Ἰακὼβ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ, οἶδα τέκνον, οἶδα, ἀλλ᾽ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, καὶ οὗτος δὲ εὐλογηθήσεται. Βλέπετε ἐπὶ τίνων τέθεικε τὸν λαὸν εἶναι τοῦτον πρῶτον καὶ τῆς διαθήκης κληρονόμον; εἰ οὖν ἔτι καὶ διὰ τοῦ Ἀβραὰμ ἐμνήσθη, ἀπείχομεν τὸ τέλειον τῆς γνώσεως ἡμῶν· τί οὖν λέγει τῷ Ἀβραάμ; ὅτι ἐπίστευσας, ἐτέθη εἰς δικαιοσύνην· ἰδοὺ τέθεικά σε πατέρα ἐθνῶν, τῶν πιστευσόντων (1) δι᾽ ἀκροβυστίας τῷ Κυρίῳ· ναί, ἀλλὰ τὴν διαθήκην, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι δοῦναι τῷ λαῷ· εἰ δέδωκε, ζητοῦμεν· δέδωκεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι λαβεῖν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Λέγει γὰρ ὁ προφήτης· καὶ ἦν Μωσῆς νηστεύων ἐν ὄρει Σινᾷ τοῦ λαβεῖν τὴν διαθήκην Κυρίου πρὸς τὸν λαὸν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, καὶ ἔλαβε παρὰ Κυρίου τὰς δύο πλάκας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τῆς χειρὸς Κυρίου ἐν πνεύματι καὶ λαβὼν Μωσῆς κατέφερε πρὸς τὸν λαὸν δοῦναι· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Μωσῆ, Μωσῆ, κατάβηθι τὸ τάχος, ὅτι ἠνόμησεν ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου· καὶ συνῆκε Μωσῆς, ὅτι ἐποίησαν πάλιν χωνεύματα, καὶ ἔρριψεν ἐκ τῶν χειρῶν τὰς πλάκας καὶ συνετρίβησαν αἱ πλάκες τῆς διαθήκης Κυρίου. Μωσῆς μὲν γὰρ ἔλαβεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι.

Πῶς δὲ ἡμεῖς ἐλάβομεν; μάθετε· Μωσῆς θεράπων ὢν ἔλαβεν, αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῖν ἔδωκεν εἰς λαὸν κληρονομίας, δι᾽ ἡμᾶς ὑπομείνας· ἐφανερώθη δὲ, ἵνα κἀκεῖνοι τελειωθῶσι τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ κληρονομοῦντος διαθήκην Κυρίου Ἰησοῦ λάβωμεν· καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει· ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, λέγει Κύριος ὁ λυτρωσάμενός σε Θεὸς, ὃς εἰς τοῦτο ἡτοιμάσθη, ἵνα αὐτὸς φανεὶς, τὰς ἤδη δεδαπανημένας ἡμῶν κακίας τῷ θανάτῳ, καὶ παραδεδομένας τῇ τῆς πλάνης ἀνομίᾳ, λυτρωσάμενος ἐκ τοῦ σκότους, διάθηται ἐν ἡμῖν διαθήκην λόγῳ· γέγραπται γὰρ, πῶς αὐτῷ ὁ πατὴρ ἐντέλλεται λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους, ἑτοιμάσαι ἑαυτῷ λαὸν ἅγιον· λέγει οὖν ὁ προ-

(1) Χειρόγ. «πιστευσάντων». Τὸ χειρ. ἄνωθεν τοῦ σαν ἔχει όν πιστευόντων.

φήτης· ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν· ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν πεπεδημένους, ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει· γινώσκετε οὖν πόθεν ἐλυτρώθημεν; Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει· πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς (1) ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι (2) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας.

Ἔτι καὶ περὶ τοῦ Σαββάτου γέγραπται ἐν τοῖς δεκαλόγοις, ἐν οἷς ἐλάλησεν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ πρὸς Μωσῆν κατὰ πρόσωπον· καὶ ἁγιάσετε τὸ Σάββατον Κυρίου χερσὶ καθαραῖς καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ· καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· ἐὰν φυλάξωσιν οἱ υἱοί μου τὸ Σάββατον, τότε ἐπιθήσω τὸ ἔλεός μου ἐπ' αὐτούς· τὸ Σάββατον λέγει ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἓξ ἡμέραις τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ συνετέλεσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, καὶ κατέπαυσεν ἐν αὐτῇ καὶ ἡγίασεν αὐτήν. Προσέχετε, τέκνα, τί λέγει τὸ συνετέλεσεν ἐν ἓξ ἡμέραις· τοῦτο λέγει, ὅτι συντελεῖ ὁ Θεὸς Κύριος ἐν ἑξακισχιλίοις ἔτεσι τὰ πάντα· ἡ γὰρ ἡμέρα παρ' αὐτῷ χίλια ἔτη· αὐτὸς δὲ μαρτυρεῖ λέγων· ἰδοὺ σήμερον Κύριε ἡμέρα ἔσται ὡς χίλια ἔτη· οὐκοῦν τέκνα ἐν ἓξ ἡμέραις, ἐν τοῖς ἑξακισχιλίοις ἔτεσι συντελεσθήσονται τὰ πάντα. Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· τοῦτο λέγει· ὅταν ἐλθὼν αὐτὸς καταργήσῃ τὸν καιρὸν αὐτοῦ καὶ κρίνῃ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀλλάξῃ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τότε καλῶς καταπαύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· πέρας γέτοι, λέγει, ἁγιάσεις αὐτὴν ἐν χερσὶ καθαραῖς καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ· εἰ οὖν ἣν ὁ Θεὸς ἡμέραν ἡγίασε, νῦν τίς δύναται ἁγιάσαι, εἰμὴ καθαρὸς ὢν τῇ καρδίᾳ ἐν πᾶσι; εἰδὲ οὐδ' ἄρα τότε καλῶς καταπαυόμενος ἁγιάζει αὐτὴν, ὅτε δυνησόμεθα αὐτοὶ, δίκαια ἀπολαβόντες τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκέτι οὔσης ἀνομίας, γεγονότων δὲ καινῶν πάντοτε ὑπὸ Κυρίου, τότε δυνησόμεθα αὐτὴν ἁγιάσαι, αὐτοὶ ἁγιασθέντες πρῶτοι. Πέρας γέτοι, λέγει αὐτὸς, τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ Σάββατα ὑμῶν οὐκ ἀνέχομαι· ὁρᾶτε, πῶς

(1) Χειρόγρ. «ταπεινοῖς». Ἀλλὰ τὸ κείμενον τοῦ Ἡσαΐου ξά 1. ἔχει «πτωχοῖς».
(2) Ἐνταῦθα ὡσαύτως τὸ χειρόγρ. «ἔχει καὶ καλέσαι».

λέγει; οὐ τὰ νῦν Σάββατα ἐμοὶ δεκτὰ, ἀλλ' ὃ πεποίηκα, ἐν ᾧ καταπαύσας τὰ πάντα ἀρχὴν ἡμέρας ὀγδόης ποιήσω, ὅ ἐστιν, ἄλλου κόσμου ἀρχήν· διὸ καὶ ἄγομεν, τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην, ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθεὶς ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ἔτι καὶ περὶ τοῦ ναοῦ ἐρῶ ὑμῖν, πῶς πλανώμενοι οἱ ταλαίπωροι ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἤλπισαν καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν τὸν ποιήσαντα αὐτούς· ἀλλ' ὡς ὄντα οἶκον Θεοῦ, σχεδὸν γὰρ ὡς τὰ ἔθνη ἀφιέρωσαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ· ἀλλὰ πῶς λέγει Κύριος καταργῶν αὐτόν; μάθετε· τίς ἐμέτρησε τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, ἢ τίς τὴν γῆν δρακί, οὐκ ἐγώ, λέγει Κύριος; ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· γνῶτε, ὅτι ματαία ἡ ἐλπὶς αὐτῶν· πέρας γοῦν πάλιν λέγει· ἰδοὺ οἱ καθελόντες τὸν ναὸν τοῦτον, αὐτοὶ αὐτὸν οἰκοδομήσουσι, γίνεται· διὰ γὰρ τὸ πολεμεῖν αὐτοὺς καθῃρέθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν νῦν· καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν ἐχθρῶν ὑπηρέται ἀνοικοδομήσουσιν αὐτόν· πάλιν ὡς ἔμελλεν ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς καὶ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ παραδίδοσθαι ἐφανερώθη· λέγει γὰρ ἡ Γραφή· καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν παραδώσει Κύριος τὰ πρόβατα τῆς νομῆς, καὶ τὴν μάνδραν, καὶ τὸν πύργον αὐτῶν εἰς καταφθοράν· καὶ ἐγένετο, καθὰ ἐλάλησε Κύριος· ζητήσωμεν οὖν, εἰ ἔστι ναὸς Θεοῦ· ἔστιν, ὅπου αὐτὸς λέγει ποιεῖν καὶ καταρτίζειν· γέγραπται γάρ, καὶ ἔσται, τῆς ἑβδομάδος συντελουμένης, οἰκοδομηθήσεται ναὸς Θεοῦ ἔνδοξος ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· εὑρίσκω οὖν, ὅτι ἔστι ναός· πῶς οἰκοδομηθήσεται ἐν ὀνόματι Κυρίου; μάθετε· πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ, ἦν ἡμῶν τὸ κατοικητήριον τῆς καρδίας φθαρτὸν καὶ ἀσθενές· ὡς ἀληθῶς οἰκοδομητὸς ναὸς διὰ χειρὸς, ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρείας οἶκος, εἰδωλολατρεία ἦν οἶκος δαιμονίων διὰ τὸ ποιεῖν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ· οἰκοδομηθήσεται δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· προσέχετε, ἵνα ὁ ναὸς Κυρίου ἔνδοξος οἰκοδομηθῇ· πῶς; μάθετε, λαβόντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἐγενόμεθα καινοὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς κτιζόμενοι· διὸ ἐν τῷ κατοικητηρίῳ ἡμῶν ἀληθῶς ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐν ἡμῖν· πῶς; ὁ λόγος αὐτοῦ τῆς πίστεως, ἡ κλῆσις αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ σοφία τῶν δικαιωμάτων, αἱ ἐντολαὶ τῆς διδαχῆς, αὐτὸς ἐν ἡμῖν προφητεύων, αὐτὸς ἐν ἡμῖν κατοικῶν, τοῖς τῷ θανάτῳ δεδουλωμένοις, ἀνοίγων ἡμῖν θύρας τοῦ ναοῦ, ὅ ἐστι στόμα, μετάνοιαν διδοὺς ἡμῖν, εἰσά-

γει εἰς τὸν ἄφθαρτον ναόν· ὁ γὰρ ποθῶν σωθῆναι βλέπει οὐκ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ εἰς τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα καὶ λαλοῦντα· ἐπ᾽ αὐτῷ ἐκπλησσόμενος, ἐπὶ τῷ μηδέποτε τοῦ λέγοντος τὰ ῥήματα ἀκηκοέναι ἐκ τοῦ στόματος (1), μήτε αὐτός ποτε ἐπιτεθυμηκέναι ἀκούειν, τουτέστι πνευματικὸς ναὸς οἰκοδομούμενος τῷ Κυρίῳ, ἐφ᾽ ὅσον ἦν ἐν δυνατῷ καὶ ἁπλότητι δηλῶσαι ὑμῖν· ἐλπίζει μου ἡ ψυχὴ τῇ ἐπιθυμίᾳ μου μὴ παραλελοιπέναι μέ τι τῶν ἀνηκόντων ὑμῖν εἰς σωτηρίαν ἐνεστώτων. ἐὰν γὰρ περὶ τῶν μελλόντων γράψω ὑμῖν, οὐ μὴ νοήσητε, διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς κεῖσθαι· ταῦτα μὲν οὕτως, μεταβῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ ἑτέραν γνῶσιν, καὶ διδαχήν.

Ὁδοὶ δύο εἰσὶ διδαχῆς καὶ ἐξουσίας, ἥτε τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους· διαφορὰ δὲ πολλὴ τῶν δύο ὁδῶν· ἐφ᾽ ἧς μὲν γάρ εἰσι τεταγμένοι φωταγωγοὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἐφ᾽ ἧς δὲ ἄγγελοι τοῦ Σατανᾶ· καὶ ὁ μέν ἐστι Κύριος ἀπ᾽ αἰώνων καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· ὁ δὲ ἄρχων καιροῦ τῆς ἀνομίας· ἡ οὖν ὁδὸς τοῦ φωτὸς ἔστιν αὕτη, ἐάν τις θέλῃ ὁδεύειν ἐπὶ τὸν ὡρισμένον τόπον, σπεύσει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· ἔστιν οὖν ἡ δοθεῖσα ἡμῖν γνῶσις τοῦ περιπατεῖν ἐν αὐτῇ τοιαύτη, ἀγαπήσεις τὸν σὲ ποιήσαντα, δοξάσεις τὸν σὲ λυτρωσάμενον ἐκ θανάτου, ἔσῃ ἁπλοῦς τῇ καρδίᾳ καὶ πλούσιος τῷ πνεύματι, οὐ κολληθήσῃ μετὰ τῶν πορευομένων ἐν ὁδῷ θανάτου, μισήσεις πᾶν, ὃ οὐ. . . .

ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΡΑΣΤΙΚΩΣ ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

Τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ῥήματος χρόνων, ἐνεστ. παρατατ. μέλλον. ἀορ. παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελίκου οἱ νῦν Ἕλληνες διασώζουσιν ἀκέραιον μὲν τὸν ἐνεστ. παρατατ. καὶ ἀόρ. (πλὴν τοῦ τῆς

(1) Χειρόγρ. «αὐτοῦ στόματος.»

μέσης φωνῆς) λείψανα δέ τινα τοῦ παρακειμένου (1), καὶ ἕνα τύπον παρανοηθέντα τοῦ μέλλοντος (2), οὐδὲν δὲ τοῦ ὑπερσυντ., μεταχειρίζονται δ' ἀντὶ τῶν ἀπολεσθέντων χρόνων τούτων περιφράσεις· τὰς περιφράσεις δὲ ταύτας ἀπὸ πολλοῦ παρετήρησαν καὶ ἐξήτασαν πολλοί, ἀλλ' οἱ μὲν πλεῖστοι ἐσφαλμένως, ὀλίγοι δέ τινες ἐμάντευσαν μὲν τἀληθὲς, ἀλλ' εἰς ἀπόδειξιν αὐτοῦ μικρὸν εἰργάσθησαν· ἐντεῦθεν παντελῶς ἀσύστατα πιστεύονται περὶ τούτων καὶ διδάσκονται. Διὰ ταῦτα ἀναγκαῖον πρῶτον νὰ ἀποδεικνύωμεν ἑκάστοτε τὸ ἀσύστατον τῆς ἐπικρατούσης ἑρμηνείας, εἶτα δὲ νὰ προβαίνωμεν εἰς ἔκθεσιν τῆς γνώμης ἡμῶν.

Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος σύνθετοι χρόνοι εἶναι οἵδε:

Μέλλων ἐνεργητικός.

α') Θέλω γράφω-ψω, θέλεις γράφῃς-ψῃς, θέλει γράφῃ-ψῃ, θέλουν γράφουν-ψουν.

β') Θὲ νὰ γράφω-ψω, θὲ νὰ γράφῃς-ψῃς, θὲ νὰ γράφῃ-ψῃ, θὲ νὰ γράφωμεν-ψωμεν κτλ.

γ') Θὰ γράφω-ψω, θὰ γράφῃς-ψῃς, θὰ γράφῃ-ψῃ, θὰ γράφωμεν-ψωμεν κτλ.

δ') Θέλω γράφῃ-ψῃ, θέλεις γράφῃ-ψῃ, θέλει γράφῃ-ψῃ, θέλομεν γράφῃ-ψῃ κτλ.

ε') Θέλει γράφω-ψω, θέλει γράφῃς-ψῃς, θέλει γράφῃ-ψῃ, θέλει γράφωμεν-ψωμεν κτλ.

ς') Νὰ γράψω-φω θέλω, νὰ γράψῃς-φῃς θέλεις ἢ θὲς, νὰ γράψῃ-φῃ θέλει, νὰ γράφωμεν-ψωμεν θέλομε(ν)-θέμε(ν), νὰ γράψετε θέλετε ἢ θέτε, νὰ γράψουν (θέλουν) θέσι, θένε.

Ὁ τελευταῖος τύπος φαίνεται ὅτι εἶνε ἴδιος τοῖς Κρησί, γίνεται δὲ χρῆσις αὐτοῦ μάλιστα ἐν ἀπειλαῖς: νὰ σὲ κάμω θέλω! ἀλλὰ καὶ ἄλλως, π. χ. «νὰ πὰς θὲς ἐσὺ» πρὸς δυστροποῦντα: νὰ πλερώσετε θέτε σεῖς:νάρθου(ν) θέν' αὐτοί, καὶ ἐρωτηματικῶς: νάρθῃς θέλεις; νὰ

(1) Τοιαῦτα λείψανα εἶνε ἡ μετοχὴ τῆς παθητ. φωνῆς γραμμένος κττ. ὁ (ε)ὕρηκα ἢ (ε)ὑρῆκα, ἡ μετοχὴ ὁ προεστὼς-στοῦ.

(2) Ἂς ὄψεται, ἂς ὄψωνται, ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν».

πάτε θέλετε; Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀραβαντ. συλλογῇ Δημοτ. ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου σελ. 356 νά σε ζωγραφήσω θέλω· καὶ 360 ν' ἀναθεματίσω θέλω, καὶ, νὰ σ' ἀλησμονήσω θέλω.

Μέλλων παθητικός.

α') Θέλω γράφωμαι-γραφθῶ, θέλεις γράφεσαι-γραφθῇς, θέλει γράφεται-γραφθῇ, θέλουν γράφωνται-γραφθοῦν· τούτου εὐχρηστότεροι οἱ συντελικοὶ τύποι, μικρὸν δὲ μόνον οἱ παρατατικοί.

β') Θὲ νὰ γράφωμαι-γραφθῶ, θὲ νὰ γράφεσαι-φθῇς, θὲ νὰ γράφεται-γραφθῇ, θὲ νὰ γραφώμεθα-μαστε-γραφθοῦμεν, θὲ νὰ γράφωνται-γραφθοῦν.

γ') Θὰ γράφωμαι-γραφθῶ, θὰ γράφεσαι-φθῇς, θὰ γράφεται-γραφθῇ, θὰ γραφώμεθα-μαστε-φθοῦμεν κτλ.

δ') Θέλω γραφθῇ, θέλεις γραφθῇ, θέλομεν γραφθῇ κτλ.

ε') Θέλει γράφωμαι-φθῶ, θέλει γράφεσαι-φθῇς, θέλει γραφώμεστα-φθοῦμεν κτλ.

ϛ') Θέλω γράφεσθαι, θέλεις γράφεσθαι, θέλει γράφεσθαι, θέλομεν γράφεσθαι.

ζ') Νὰ κολυμπῶ-ήσω θέλω, νὰ κολυμπᾷς-ήσῃς θέλεις, νὰ κολυμπᾷ-ήσῃ θέλει κτλ.

Ὁ ϛ') τρόπος οὗτος εἶναι ἡ παρατατικὴ ἔκφρασις τοῦ δ') σ[...]· ἐπλάσθη δὲ μετὰ ταῦτα κατ' ἀναλογίαν ἄλλων καὶ εἶναι πάντη ξένος τῷ δημώδει λόγῳ· ὁμοίως καὶ ὁ ε') ἐπλάσθη ἐκ τοῦ γ'ου ἀντικατασταθέντος τοῦ *θὰ* διὰ τοῦ *θέλει*.

Δυνητικὴ ἐνεργητικῆς φωνῆς.

α') [Ἤ]θελα γράφω-ψω ἢ-νὰ γράφω-ψω, ἤθελες-γράφῃς-ψῃς ἢ-νὰ γράφῃς-*ψῃς*, ἤθελε γράφῃ-ψῃ ἢ *να* γράφῃ-ψῃ, ἤθε*λαν* γράφουν-ψουν ἢ νὰ γράφουν-ψουν.

† β') Θὲ νὰ ἔγραφα-ψα, θὲ νὰ ἔγραφες-ψες, θὲ νὰ ἔγραφε-ψε, θὲ νὰ ἐγράφαμεν-ψαμεν κτλ.

† γ') Θὰ ἔγραφα-ψα, θὰ ἔγραφες-ψες, θὰ ἔγραφε-ψε, θὰ ἐγράφαμεν-ψαμεν κτλ.

δ') Ἤθελα[ον] γράφῃ-ψῃ, ἤθελες γράφῃ-ψῃ, ἤθελε γράφῃ-ψῃ, ἠθέλαμεν γράφῃ-ψῃ κτλ.

ε') Ἤθελε γράφω-ψω ἢ νὰ γράφω-ψω, ἤθελε γράφῃς-ψῃς ἢ νὰ γράφῃς-ψῃς, ἤθελε γράφῃ-ψῃ ἢ νὰ γράφῃ-ψῃ, ἤθελε γράφωμεν -ψωμεν ἢ νὰ γράφωμεν-ψωμεν κτλ.

ϛ') [Ἤ]θελα γράφω-ψω, [ἤ]θελα γράφῃς-ψῃς, [ἤ]θελα γράφωμεν-ψωμεν ἢ μετὰ τοῦ *νὰ*, [ἤ]θελά νὰ γράφω-ψω, [ἤ]θελά νὰ γράφῃς-ψῃς κτλ. (ὁ τύπος οὗτος μετὰ τοῦ *νὰ* εὐχρηστεῖ μάλιστα ἐν Νάξῳ καὶ Κυζίκῳ, καθὰ οἱ ἀξιότιμοι φίλοι μου Μ. Κρίσπης καὶ Μ. Εὐαγγελίδης εἶχον τὴν καλωσύνην νά μοι ἀνακοινώσωσιν.

ζ') Θὰ ἤθελα γράφω-ψω ἢ νὰ γράφω-ψω, θὰ ἤθελες γράφῃς-ψῃς ἢ θὰ ἤθελες νὰ γράφῃς-ψῃς, θὰ ἤθελε γράφῃ-ψῃ ἢ νὰ γράφῃ-ψῃ, θὰ ἤθελαν γράφουν-ψουν ἢ νὰ γράφουν-ψουν·

η') Θὰ ἤθελα γράφῃ-ψῃ, θὰ ἤθελες γράφῃ-ψῃ, θὰ ἤθελε γράφῃ -ψῃ, θὰ ἤθελαν γράφουν-ψουν.

θ') Θὰ ἤθελε γράφω-ψω ἢ νὰ γράφω-ψω, θὰ ἤθελε γράφῃς-ψῃς ἢ νὰ γράφῃς-ψῃς, θὰ ἤθελε γράφῃ-ψῃ ἢ νὰ γράφῃς-ψῃς, θὰ ἤθελε γράφῃ-ψῃ ἢ νὰ γράφῃ-ψῃ, θὰ ἤθελε γράφουν-ψουν ἢ νὰ γράφουν -ψουν.

ι') Θὰ [ἤ]θελα γράφω-ψω, θὰ [ἤ]θελα γράφῃς-ψῃς, θὰ [ἤ]θελα γράφουν-ψουν, ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* θὰ [ἤ]θελα νὰ γράφω-ψω, θὰ [ἤ]θελα νὰ γράφῃς-ψῃς κτλ.

Ὁ ζ', η, θ', ι' εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ α, δ', ε, ϛ', μετὰ τοῦ *θὰ*· οἱ τύποι οὗτοι δὲν εἶναι πολὺ ἐν χρήσει ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ, ἐμφαίνουσι δὶ μείζονα ἀοριστίαν.

Οἱ μετὰ † σημειωθέντες τύποι δὲν ἔχουσι τὴν συντελικὴν ἢ ἀκαριαίαν ἔκφρασιν «θὰ ἔγραψες», ἐν χρήσει ἐπὶ σημασίας δυνητικῆς, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινί, περὶ ἧς μετέπειτα θὰ διαληφθῇ.

Δυνητικὴ παθητικῆς καὶ μέσης φωνῆς.

α') [Ἤ]θελα γράφωμαι-φθῶ ἢ-νὰ γράφωμαι-φθῶ, [ἤ]θελες γράφεσαι-φθῇς ἢ-νὰ γράφεσαι-φθῇς, [ἤ]θελε γράφεται-φθῇ ἢ-νὰ γράφεται-φθῇ, [ἤ]θελαν γράφουνται-φθοῦν ἢ-νὰ γράφουνται-φθοῦν,

β') Θὲ νὰ ἐγράφουμουν-φθηκα, θὲ νὰ ἐγράφουσουν-φθηκες, θὲ νὰ ἐγράφετο [νε]-φθηκε[νε], θὲ νὰ ἐγραφομέστα[νε]-φθήκαμεν κτλ.

γ') Θὰ ἐγράφουμουν-φθηκα, θὰ ἐγράφουσουν-φθηκες, θὰ ἐγράφετο-φθηκε, θὰ ἐγράφουνταν-φθήκανε.

δ') [Ἤ]θελα γραφθῇ, [ἤ]θελες γραφθῇ, [ἤ]θελε γραφθῇ, [ἤ]θέλομεν γραφθῇ κτλ., τοῦ τύπου τούτου ἡ παρατατικὴ ἢ διαρκὴς ἔκφρασις ἤθελον γράφεσθαι, ἤθελες γράφεσθαι, ἠθέλομεν γράφεσθαι κτλ., ἥτις σήμερον συχνὴ ἐν τῷ καθαρεύοντι λόγῳ, δὲν εἶναι δημώδης.

ε') Ἤθελε γράφωμαι-φθῶ ἢ-νὰ γράφωμαι-φθῶ, ἤθελε γράφεσαι-φθῇς ἢ-νὰ γράφεσαι-φθῇς, ἤθελε γράφεται-φθῇ ἢ-νὰ γράφεται-φθῇ, ἤθελε γράφουνται-φθοῦν ἢ-νὰ γράφουνται-φθοῦν.

ϛ') [Ἤ]θελὰ γράφωμαι-φθῶ, [ἤ]θελὰ γράφεσαι-φθῇς, [ἤ]θελὰ γράφεται-φθῇ, [ἤ]θελὰ γράφουνται-γραφθοῦν ἢ μετὰ τοῦ *νὰ*, θελὰ νὰ γράφωμαι-φθῶ, θελὰ νὰ γράφεται-φθῇ κτλ.

ζ') Θὰ ἤθελα γράφωμαι-φθῶ ἢ-νὰ γράφωμαι-φθῶ, θὰ ἤθελες γράφεσαι-φθῇς ἢ-νὰ γράφεσαι-φθῇς, θὰ ἤθελαν γράφουνται-φθοῦν ἢ-νὰ γράφουνται-φθοῦν.

η') Θὰ ἤθελα γραφθῇ, θὰ ἤθελες γραφθῇ, θὰ ἤθελε γραφθῇ, κτλ. (ἡ διαρκὴς ἔκφρασις θὰ ἤθελον γράφεσθαι σπανία καὶ οὐ δημώδης).

θ') Θὰ ἤθελα γράφωμαι-φθῶ ἢ-νὰ γράφωμαι-φθῶ, θὰ ἤθελε γράφεσαι-φθῇς ἢ-νὰ γράφεσαι-φθῇς, θὰ ἤθελε γράφεται-φθῇ ἢ-νὰ γράφεται-φθῇ, θὰ ἤθελε γράφουνται-φθοῦν ἢ-νὰ γράφουνται-φθοῦν.

ι') Θὰ [ἤ]θελα γράφωμαι-φθῶ, θὰ [ἤ]θελα γράφεσαι-φθῇς κτλ., ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* θὰ [ἤ]θελα νὰ γράφωμαι-φθῶ, θὰ θελα νὰ γράφεσαι-φθῇς κτλ.

Παρακείμενος ἐνεργητικός.

α') Ἔχω γραμμένο[ν], ἔχεις γραμμένο[ν], ἔχει γραμμένο[ν], ἔχομεν γραμμένον κτλ.

β') Ἔχω γράψῃ, ἔχεις γράψῃ, ἔχει γράψῃ, ἔχομεν γράψῃ, ἔχετε γράψῃ κτλ.

Παρακείμενος παθητικός.

α') Εἶμαι γραμμένος, εἶσαι γραμμένος κτλ.

ϐ') Ἔχω γραφθῇ, ἔχεις γραφθῇ, ἔχει γραφθῇ, ἔχετε γραφθῇ.κτλ.

Ὑπερσυντέλικος ἐνεργητικός.

α') Εἶχα γραμμένο[ν], εἶχες γραμμένο[ν] κτλ.

ϐ') Εἶχα γράψη, εἶχες γράψη, εἶχε γράψη κτλ.

Ὑπερσυντέλικος παθητικός.

α') Ἤμουν γραμμένος, ἤσουν γραμμένος, ἦτο γραμμένος, ἤμεθα γραμμένοι κτλ.

ϐ') Εἶχα γραφθῇ, εἶχες γραφθῇ, εἶχε γραφθῇ, εἴχαμεν γραφθῇ.κτλ.

Τετελεσμένος μέλλων ἐνεργητικός.

α') Θέλω ἔχω γραμμένο[ν] ἢ γράψη, θέλεις ἔχῃς γραμμένο[ν] ἢ γράψη, θέλουν ἔχουν γραμμένο[ν] κτλ.

ϐ') Θὲ νὰ ἔχω γραμμένο[ν], θὲ νὰ ἔχῃς γραμμένο[ν], θὲ νὰ ἔχῃ γραμμένο[ν] κτλ., ἢ θὲ νὰ ἔχω γράψη, θὲ νὰ ἔχῃς γράψη, θὲ νὰ ἔχουν γράψη κτλ.

γ') Θὰ ἔχω γραμμένον ἢ γράψη, θὰ ἔχῃς γραμμένον ἢ γράψη, θὰ ἔχουν γραμμένον ἢ γράψη κτλ.

δ') Θέλω ἔχῃ γράψη ἢ γραμμένον, θέλεις ἔχῃ γράψη ἢ γραμμένον, θέλουν ἔχῃ γράψη ἢ γραμμένον κτλ.

ε') Θέλει ἔχω γραμμένον ἢ γράψη, θέλει ἔχῃς γραμμένον ἢ γράψη, θέλει ἔχετε γραμμένον κτλ.

Τετελεσμένος μέλλων παθητικός.

α') Θέλω εἶσθαι [γε]γραμμένος, θέλεις εἶσθαι γεγραμμένος, θέλετε εἶσθαι γεγραμμένοι κτλ., (οὐ δημώδης).

ϐ') Θὲ νὰ εἶμαι γραμμένος, θὲ νὰ εἶσαι γραμμένος, θὲ νὰ εἶναι γραμμένος κτλ.

γ') Θὰ εἶμαι γραμμένος, θὰ εἶσαι γραμμένος, θὰ εἶναι γραμμένος, θὰ εἴμεθα γραμμένοι κτλ.

δ') Θέλω ἔχῃ γραφθῇ, θέλεις ἔχῃ γραφθῇ, θέλουν ἔχουν γραφθῇ (οὐ δημώδης).

ε') Θὲ νὰ ἔχω γραφθῇ, θὲ νὰ ἔχῃς γραφθῇ, θὲ νὰ ἔχωμεν γραφθῇ. κτλ.

ϛ') Θὰ ἔχω γραφθῇ, θὰ ἔχῃς γραφθῇ, θὰ ἔχωμεν γραφθῇ. κτλ.

Δυνητικὴ παρελθόντος ἐνεργητική.

α') Ἤθελα ἔχω γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελες ἔχῃς γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελαν ἔχουν γραμμένον ἢ γράψῃ κτλ., ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* ἤθελα νἄχω γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελες νἄχῃς, ἤθελαν νἄχουν γραμμένον κτλ.

β') Θὲ νὰ εἶχα γραμμένον ἢ γράψῃ, θὲ νὰ εἶχες γραμμένον ἢ γράψῃ κτλ.

γ') Θὰ εἶχα γραμμένον ἢ γράψῃ, θὰ εἶχες γραμμένον ἢ γράψῃ κτλ.

δ') Ἤθελα ἔχῃ γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελες ἔχῃ γραμμένον ἢ γράψῃ κτλ.

ε') Ἤθελ[ε] ἔχω γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελ[ε] ἔχῃς γραμμένον, ἤθελ[ε] ἔχῃ γραμμένον, ἤθελ[ε] ἔχουν γραμμένον κτλ.

ϛ') [Ἤ]θελὰ ἔχω γραμμένον ἢ γράψῃ, ἤθελὰ [ἔ]χῃς γραμμένον, ἤθελὰ [ἔ]χουν γραμμένον κτλ., ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* θελὰ νἄχω γραμμένον ἢ γράψῃ, θελὰ νἄχῃς γραμμένον, θελὰ νἄχουν γραμμένον.

ζ') Θὰ [ἤ]θελα 'χω γραμμένον ἢ γράψῃ, θὰ [ἤ]θελες ἔχῃ γραμμένον, θὰ [ἤ]θελεν ἔχῃ γραμμένον κτλ.

η') Θὰ ἤθελ[ε] ἔχω, θὰ ἤθελ[ε] ἔχῃς, θὰ ἤθελ[ε] ἔχῃ, θὰ ἤθελ[ε] ἔχωμεν γραμμένον ἢ γράψῃ κτλ.

θ') Θὰ [ἤ]θελὰ 'χω γραμμένον, θὰ θελὰ 'χῃς γραμμένον, θὲ θελὰ 'χουν γραμμένον.

Δυνητικὴ παρελθόντος παθητική.

α') Ἤθελον εἶσθαι [γε]γραμμένος, ἤθελες εἶσθαι [γε]γραμμένος, ἠθέλομεν εἶσθαι [γε]γραμμένοι κττ., (ὁ τύπος οὗτος οὐ δημώδης).

β') Θελὰ [ἤ]μουν γραμμένος, θελὰ [ἤ]σουν γραμμένος, θελὰ [ἤ]-

μεθα γραμμένοι ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* θελὰ νὰ͜[ἤ]μουν, θελὰ να͜[ἤ]σουν, θελὰ νὰ͜[ἦ]τον γραμμένος κτλ.

γ΄) Θὲ νὰ ἤμουν γραμμένος, θὲ νὰ ἤσουν γραμμένος κτλ.

δ΄) Θὲ νὰ [εἶ]χα γραφθῆ, θὲ νὰ [εἶ]χες γραφθῆ, θὲ νὰ [εἴ]χαμεν γραχθῆ κτλ.

ε΄) Θὰ ἤμουν γραμμένος, θὰ ἤσουν γραμμένος κτλ.

ϛ΄) Θὰ εἶχα γραφθῆ, θὰ εἶχες γραφθῆ κτλ.

ζ΄) Ἤθελον ἔχῃ γραφθῆ, ἤθελες ἔχῃ γραφθῆ κτλ., (οὐ δημώδης).

η΄) Ἤθελὰ [ἔ]χω γραφθῆ, ἤθελ᾽ ἔχῃς γραφθῆ, ἤθελ᾽ ἔχῃ γραφθῆ· κτλ.

θ΄) Θελὰ ᾽χω γραφθῆ, θελὰ ᾽χῃς γραφθῆ, θελὰ ᾽χωμεν γραφθῆ κτλ. ἢ μετὰ τοῦ *νὰ* θελὰ νἄχω γραφθῆ, θελὰ νἄχῃς, θελὰ νἄχωμεν γραφθῆ κτλ.

Ὁ η΄ καὶ θ΄ δύνανται νὰ λάβωσι πρὸ αὐτῶν τὸ *θὰ* θὰ ᾽θελὰ ᾽χω, θὰ θελὰ ᾽χῃς γραφθῆ, θὰ θελὰ ᾽χω, θὰ θελὰ ᾽χῃς, θὰ θελὰ ᾽χωμεν γραφθῆ.

Κατεγράψαμεν πάντας τοὺς ἀνωτέρω τύπους, ἐπειδὴ μόνον ἐν τῇ ἐρεύνῃ πάντων ἐν συνόλῳ δύναται νὰ ἐπέλθῃ φῶς.

Ἕκαστος βλέπει ὅτι ἐν τοῖς τύποις τοῦ μέλλοντος εἶναι συγκοπὴ τοῦ *θέλει ἵνα*-εἰς *θέλει νὰ*-*θενὰ*-*θὰ* (1)· τὸ *θὰ* τοῦτο, ἐφ᾽ ὅσον γινώσκομεν, δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ τῆς Ἁλώσεως Γραμματείᾳ, ὥστε πιθανὸν ὅτι τὸν 15ον αἰῶνα δὲν ἦτο ἔτι ἐν χρήσει· ἀγνοεῖται δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τῶν ἐν Καλημέρᾳ Ἰταλιωτῶν, καθὰ ὁ φίλος μου κ. Παλούμπας εἶπέ μοι. Ἡ συγκοπὴ δ᾽ αὕτη, ἀφοῦ τὸ θέλω ἐν τοῖς τύποις τούτοις παντελῶς τὴν ἰδίαν σημασίαν ἀπώλεσεν, ἔμεινε δὲ μόνον τοῦ χρόνου δηλωτικόν, ἐγένετο τὸ μὲν διότι οἱ λαλοῦντες ᾐσθάνθησαν ὅτι τὸ ὑποκείμενον τοῦ ὅλου τύπου σαφῶς ἐδηλοῦτο, καὶ ἂν μόνον ἅπαξ ᾔθελεν ἐκφρασθῇ, τὸ δὲ διότι τοῦ θέλω βοηθητικοῦ ῥήματος οὕτω καταστάντος κατὰ μικρόν, οἱ λαλοῦντες ἐνόησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ διαστέλλειν τὸν καθαρῶς μελλοντικὸν τύπον

(1) Ἄλλην, ἐσφαλμένην, γένεσιν τοῦ θὰ προτείνει ὁ Κοραῆς ἐν Πλουταρχ. ΙΙΙ μζ΄, τ. ἔ. ἐκ παραθέσεων θέλει ἀργήσει - θὲ ἀργήσει - θ᾽ ἀργήσῃ κτλ. ἐξ ὧν ἔπειτα ἀπεσπάσθη τὸ θά. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ προσώπῳ ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἡ συγκοπὴ τοῦ θέλει νὰ εἰς θὲ νὰ - θὰ καὶ ἐντεῦθεν τὸ θὲ νὰ καὶ θὰ μετέβη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καὶ εἰς τὸν πληθυντικὸν ἔτι, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον πρὸς σχηματισμὸν τῆς δυνητικῆς.

ἀπὸ τῶν φράσεων ἐκείνων, ἐν αἷς τὸ θέλω ἐμφαίνει ἐπιθυμίαν, π. χ. «θέλω νὰ φάγω» καὶ «θενὰ φάγω ἢ θὰ φάγω», δι᾿ ὧν σήμερον δηλοῦται ἀντίθεσις (2) π. χ. θέλω νὰ φάγω μῆλα, ἀλλὰ δὲν θὰ φάγω, διότι μὲ βλάπτουν, τ. ἔ. ὁμολογεῖται μὲν ἡ ἐπιθυμία, λέγεται δὲ ἅμα ὅτι δὲν θὰ πραγματωθῇ. Προκειμένου δὲ νὰ γίνῃ διαστολὴ τῶν φράσεων τούτων οἱ μελλοντικοὶ τύποι ὄντες φύσει πολλῷ συχνότεροι τῶν ἐπιθυμίαν δηλουσῶν προτάσεων τῶν μετὰ τοῦ νὰ ἐκφραζομένων, *θέλω νὰ*, συνεκόπησαν, διότι τὰ πολυχρηστότατα ὑφίστανται συνήθως καὶ βιαιοτέρας τὰς μεταβολὰς πρβλ. λέγω-λέω-λῶ, λέ[ν]-λέγουν, ἐνῷ τὸ διαλέ[γ]ω δὲν διεστράφη οὕτως, ὁμοίως, πὰς-ὑπάγεις, τρὼς-τρώγεις κτλ.

Ὁμοίως εἶναι διαφανεῖς πάντες οἱ τύποι ὅσων τὰ συστατικὰ εἶναι ἡμῖν γνωστὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, τοὐναντίον δὲ κεκαλυμμένοι ὑπὸ σκότους, ὅσων τὰ συστατικὰ δὲν ἀπαντῶσιν, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γραμματικῇ, ἂν δὲ κατορθωθῇ νὰ διαλευκανθῇ ἡ φύσις ἑκάστου, θὰ ἀποβῇ τὸ πᾶν σαφές.

Παραλείποντες ὅσοι παλαιότερον περὶ τῶν χρόνων τούτων ἐποιήσαντο λόγον, μνημονεύομεν πρῶτον τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅς ἐξηγούμενος ἐν Ἀτακ. Α΄ τὸν στ. 119 τοῦ Προδρόμου «εὐθὺς τὸ βράσειν τὸ θερμὸν» γράφει τάδε «σημείωσε δεύτερον τὸν βάρβαρον ἀντιχρονισμὸν τοῦ μέλλοντος βράσειν ἀντὶ τοῦ βράσαι, ὅστις καὶ μέχρι καὶ νῦν ἔχει χώραν εἰς τὸν βαρβαροσύνθετον ὑπερσυντελικὸν χρόνον εἶχε βράσει. Εἰς τοὺς λοιποὺς συνθέτους χρόνους τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, οἷον εἰς τὸν μέλλοντα θέλω, θέλεις, θέλει, θέλομεν, θέλετε, θέλουν βράσειν, καὶ εἰς τὸν δυνητικὸν ἀόριστον ἤθελα . . . βράσειν, εἰς τοὺς

(2) Ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν ἦτο ἄλλοτε οὕτως ἀνεπτυγμένη, διὸ ἀπαντᾷ τις συντάξεσι μετὰ τοῦ νὰ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ, ἔνθα σήμερον φαίνεται πλεονάζον, π. χ. Ἐρωτοκρ. 126 μὰ δείχνει μὲ τὴν χέρα, πῶς θέλουσι νὰ γνωρισθοῦν ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ 292, 7 καὶ χώνει τὴν πίκραν ὁ Βασιλεζὸς διὰ νὰ μὴ δειλιάσῃ, ὁ λαβωμένος νὰ πονῇ, πῶς θέλει νὰ τὸν χάσῃ. Κρητ. Δραμ. 339 στ. 131 «κ᾿ ὄντα λογιάζω καὶ θωρῶ πῶς θέλω νὰ βουλίσω». 430 στ. 693 φέρεται ἐν ἀντιγράφῳ «λογιάζω πῶς παιδὶ θὲς νᾶσαι ᾿νοῦς ἐχθροῦ μου». Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ἐν ποιήμασιν τ. ἔ. ἐν ἀρχαιοτέρᾳ κατασκευῇ λόγου, ἣν ὁ ἔμμετρος λόγος διασώζει, ἀπαντᾷ τὸ νὰ ἔνθα ἐν τῷ πεζῷ καὶ συνήθει λόγῳ περιττεύει π. χ. Ἀραβαντ. συλλ. 150 ὅταν θέλω ν᾿ ἀπεθάνω, μιὰ παραγγολὴ θὰ κάνω, ἐν ᾧ βεβαίως οὐδεμία ἐκφράζεται ἐπιθυμία καὶ 320 «ἀπόψε γιὰ τὸ σπίτι μου δὲν εἶμαι τὸ καϊμένο, μοῦ μήνυσ᾿ ἡ ἀγάπη μου καὶ θέλω νὰ πηγαίνω» ἐν ᾧ ἡμεῖς μόνον τὸ θὰ πηγαίνω ἢ θὰ πάω θὰ ἐλέγομεν.

τύπους, λέγω, τούτους ἡ βαρβαρότης ἔχει ἀπολογίαν, διὰ μὲν τὸν μέλλοντα αὐτὴν τὴν μελλοντικὴν ἔννοιαν, διὰ δὲ τὸν ἀόριστον ὅτι τὸ συνοδεῦον ἤθελα κτλ. σημαίνει ἀληθῶς τὸ ἔμελλα, καθὼς καὶ ὁ δυνητικὸς *ἂν* τῶν παλαιῶν ἐσήμαινε καὶ τὸ δύναμαι καὶ τὸ θέλω . . . Εἰς τὸν ὑπερσυντελικὸν ὅμως εἶχα εἶχες εἶχε . . . . βράσειν, δὲν χωρεῖ τοιαύτη ἀπολογία, παρεκτὸς ὅταν τὸ ἀπαρέμφατον ἔχῃ τύπον ἀορίστου ἐνεργητικοῦ ἢ παθητικοῦ, οἷον τὸ εἶχα δράμειν ἀναλύεται εἰς τὸ εἶχα τελειωμένην τὴν ἐνέργειαν τὴν σημαινομένην διὰ τοῦ ἀπαρεμφάτου *δραμεῖν*, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀναλύσῃς τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ εἶχα τρέξειν ».

Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐκφέρει ὁ Κοραῆς καὶ ἀλλαχοῦ ἀλλ', ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ἕκαστος βλέπει τὸ βεβιασμένον τῆς ἑρμηνείας, μάλιστα ἐν τῷ ὑπεοσυντελίκῳ καὶ παρακειμένῳ, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἱ δυσχέριαι εἶναι μέγισται, ἃς φαίνεται πρῶτος ἐννοήσας ὁ Δούκας ἐν διατριβῇ ἀνατυπωθείσῃ ἐν Σωκράτους Τ. Α' 348 καὶ ἑξῆς, ἐπανέλαβε δ' ἔπειτα Mullach, ὃς ἐν σελ. 239 τῆς γραμμ. ἀποβάλλει τὴν γνώμην ὅτι τὸ βράσει ἐν τῷ θέλω βράσει καὶ εἶχα βράσει κτλ. εἶναι ἀπαρέμφατον μέλλοντος χρόνου, παρατηρῶν ὀρθῶς ὅτι τὸ θέλω ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ οὐχὶ μετ' ἀπαρεμφάτου μέλλοντος συνετάσσετο· ἐν δὲ σελ. 242 ἀποβάλλει ὁμοίως τὴν ἑτέραν γνώμην, ὅτι τὸ *γράψει βράσει* κτλ. κεῖνται ἀντὶ *γράψαι βράσαι* λέγων: « Καὶ ἄν τις ἤθελε πιστεύσῃ ὅτι τὸ *γράφει* κεῖται ἀντὶ *γράφειν* καὶ *ἀγαπηθῇ* ἀντὶ *ἀγαπηθῆν* δηλ. ἀγαπηθῆναι, οὐχ ἧττον δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ *γράψει* ἐγένετο ἐκ τοῦ *γράψαι* καὶ τὸ *λάβει* ἐκ τοῦ *λαβεῖν* κατὰ μετάθεσιν τοῦ τόνου, ὅστις ἐν τῷ νέῳ ἑλλην. εἶναι τῶν σπουδαιοτάτων ». Τὰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας ταύτας πειρώμενος νὰ διαλύσῃ ὁ Μαυροφρ. ἐν Δοκ. 240 κ. ἑξ. καταφεύγει εἰς ὑποθέσεις καὶ ἀναμίξεις τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, παραδεχόμενος α'. ἔκπτωσιν τοῦ *ν* ἐκ τοῦ *γράφειν* καῆν γραφθῆν (ἃ λέγει ὅτι κεῖνται ἀντὶ καῆναι γραφθῆναι) κτλ., β'. χρῆσιν τῶν διαλεκτικῶν λάβην, φύγην, φάγην (μετ' ἀποκοπῆς τοῦ *ν*) ἀντὶ τῶν ἀττ. καὶ κοινῶν λαβεῖν, φυγεῖν, φαγεῖν κτλ. γ'. τροπὴν τοῦ *αι* ἐν τοῖς *γράψαι δεῖξαι σπάσαι* κτλ. εἰς *η* ὅθεν *γράψη* κτλ. καὶ τὴν μὲν ἀποκοπὴν τοῦ *ν* ἐν τοῖς γράφει λέγει, καῆ παραβάλλει πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι τὸ λόγο, τὸ παιδὶ, ἐν οἷς ὅμως ὑπάρχει διαφορά τις· τοὺς δὲ τύπους γραφθῇ, δειχθῇ λέγει Αἰολικοὺς

τ. ἔ. γραφθῆν, δειχθῆν ἀντὶ τῶν ἀττ. γραφθῆναι, δειχθῆναι. Καὶ παρατηρεῖ μὲν τὴν τοῦ τονισμοῦ διαφορὰν τῶν σήμερον λεγομένων, ἀπὸ τῶν παραδεδομένων Αἰολικῶν μεθύσθην, ὀμνάσθην, ὀντέθην κλ. πρβλ. R, Meister die griech. Diall σελ. 190, ἀλλ' οὐ μόνον οὐ παρακωλύεται τούτου ἕνεκα εἰς τὴν ταύτισιν, ἀλλὰ καὶ προβαίνει θέλων νὰ τονίσῃ τἀρχαῖα Αἰολικὰ κατὰ τὰ νέα, ὅπερ ἡμῖν φαίνεται μεῖζον ἢ τολμηρόν.

Ὁμοίως διδάσκει περὶ τῶν τύπων λάβη, φύγη, φάγη κτλ. ὅτι εἶναι Αἰολ. τ. ἔ. λάβην, φάγην κτλ. περὶ δὲ τῶν τύπων τελευταῖον γράψη, δείξη κτλ. διατείνεται ὅτι καὶ οὗτοι εἶναι ἐπίσης Αἰολικοὶ ἀντὶ τῶν κοινῶν *γράψαι δεῖξαι* κτλ. καὶ ὅτι Βοιωτικῶς ἐν τούτοις ἐτράπη τὸ *αι* εἰς *η* κατὰ τὸ ἱππότη ὀφειλέτη, κὴ κτλ.

Περὶ τούτων παρατηροῦμεν ὅτι οὐδεμιᾶς ἔχεται πιθανότητος ἡ ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ παραδοχὴ τῶν Λεσβίων λάβην φάγην κτλ. ἀφ' οὗ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ παρατηροῦνται σήμερον ἴχνη Λεσβίου τονισμοῦ, καὶ ὅτι εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένη φθογγολογικῶς ἡ διδασκαλία ὅτι τὸ γράψαι *δεῖξαι* ἀπαγγέλλονται κατὰ Βοιωτικὸν τρόπον γράψη (γράψι) κτλ. Διότι ναὶ μέν, ὡς γνωστόν, οἱ Βοιωτοὶ πρῶτοι τῶν ἑλλήνων τὰς διφθόγγους τὰς ἐχούσας β' συστατικὸν τὸ *ι* μεταβαλόντες εἰς ἁπλοῦς φθόγγους ἔγραφον ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ ἑξῆς τὸ *ι* ἀντὶ *ει*, τὸ *η* ἀντὶ *αι*, βραδύτερον δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος καὶ τὸ *υ* ἀντὶ *οι*, τ. ἔ. ἔχις-ἔχεις, ἱππότη, ὀφειλέτη, κὴ=ἱππόται, ὀφειλέται καί, αὐτῦ-αὐτοὶ-αὐτῷ κτλ., ἀλλ' ἀπήγγελλον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας τὸ *η* τοῦτο οὐχὶ ὡς *ι*, ἀλλ' ὡς ε, ὅπως καὶ ἡμεῖς ὁμοίως πανταχοῦ τὸ ἐν τῇ ἀττ. καὶ κοινῇ *αι* ὡς *ε* ἐπαγγέλλομεν (1). Εἶναι δὲ καθ' ὁλοκληρίαν ἄλογον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡμεῖς ἐν πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις τύποις καὶ λέξεσι τοῖς ἐν τῇ καθόλου ἑλληνικῇ γλώσσῃ διὰ τοῦ *αι*, ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ διαλέκτῳ διὰ τοῦ *η* γραφομένοις ἀπαγγέλλομεν τὸ *αι*-*η* τοῦτο ὡς *ε*, ἐν μόνοις δὲ τοῖς ἀπαρεμφάτοις τοῦ ἀορ. δεῖξαι-δείξη, γράψαι-γράψη κτλ., ἠθέλομεν προφέρῃ αὐτὸ ὡς *ι*. Φθογγολογικῶς λοιπὸν τἀπαρέμφατα ταῦτα εἶναι ἀδύνατα, καὶ δὴ οὗτος μόνος ὁ λόγος ἀρκεῖ τοῖς ἔχουσι πλήρη καὶ ἐντελῆ συνείδησιν τῆς σημασίας τῶν φθογγολογικῶν νόμων, ὅπως ἀποβάλωσιν ἅπαξ διὰ

(1) Περὶ φαινομένων τινῶν ἐξαιρέσεων, ἐν αἷς τὸ αι ἀπαγγέλλεται ὡς α διελάβομεν ἐν Ἀθην. Χ σελ. 4 κ. ἑξ.

παντὸς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην. Ἀλλ' ἀναμφιβόλως πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν δὲν θὰ εἶναι ἀδαμαντίνως πεπεισμένοι περὶ τοῦ κύρους τῶν νόμων τούτων, διὸ ἀνάγκη νὰ πειραθῶμεν, ὅπως καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀποδείξωμεν τὸ σαθρὸν καὶ ἀσύστατον τῆς ἐκδοχῆς ταύτης. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἴδωμεν πῶς ἄλλος ἀνὴρ ἐξέλαβε τοὺς τύπους.

Περὶ τούτων ἐποιήσατο λόγον ὁ κ. Def. ἐν Monatsber. d. Berl. Akad. ἔτους 1877. Εἶχεν ἀναμφιβόλως πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς τῶν προτέρων ἐργασίας, εἰ καὶ δὲν μνημονεύει αὐτῶν, διδάσκει δ' ὁμοίως τοῖς πρότερον διαλαβοῦσι περὶ τούτων ὅτι ἐν τοῖς τύποις θέλω γράφει-γράψει κτλ., κεῖται ἀπαρέμφατος. Ἀλλ' ἢ διότι δὲν ἐνόησε τὰ τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ ἑπόμενα ἄτοπα ἢ διότι ἐμνημόνευε τοῦ ῥητοῦ «ἔστι δὲ καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας» ὑπέλαβε προτιμοτέραν τὴν χρυσῆν σιγὴν καὶ δὴ οὔτε τὴν τῶν Αἰολικῶν τύπων θαυματουργὸν ἐμφάνισιν οὔτε τὴν φθογγολογικῶς ἀδύνατον καὶ ἀνερμήνευτον τροπὴν τοῦ *αι* εἰς *η* ἐπειράθη νὰ ἑρμηνεύσῃ, διότι καὶ ἡ ἐσχάτη καταφυγὴ ὅτι ἐν τῷ θέλω *γραψει* κεῖται ἀπαρέμφατον μέλλοντος, εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν συκίνη ἐπικουρία, οὐ μόνον διὰ τοῦτο ὅτι τὸ θέλω συνήθως οὐχὶ μετ' ἀπαρεμφάτου μέλλοντος χρόνου συνετάσσετο, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ὅτι εἶναι ὅλως ἀδιανόητον, τίνος ἕνεκα ἐν μὲν τῇ παθητικῇ φωνῇ θέλω γραφθῇ κτλ., καὶ ἐν τοῖς τὸν δεύτερον ἐνεργ. ἀόρ. ἐν χρήσει ἔχουσι ῥήμασι *θέλω εἰπεῖ*, *εὑρεῖ*, *λάβει*, *φάγει*, *φύγει* κτλ., τὸ θέλω συντάσσεται μετ' ἀορ. ἐν δὲ τοῖς τὸν ἐνεργ. ἀόρ. α' ἔχουσι ῥήμασιν ἀσχέτως πρὸς τὴν σημασίαν αὐτῶν μετὰ μέλλοντος.

Μόνην δὲ τὴν τρίτην ἀπορίαν τοῦ Mullach ἀφορῶσαν εἰς τὸ παροξύτονον τῶν τύπων θέλω *λάβει*, *φύγει*, *φάγει*, ἀντὶ λαβεῖν, φυγεῖν, φαγεῖν κτλ., πειρᾶται νὰ λύσῃ ὁ κ. Def διδάσκων ὅτι κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀπαρεμφάτου τοῦ πρώτου ἀορ. ἐτονίσθη καὶ τὸ τοῦ δευτέρου, τ. ἔ. κατὰ τὸ θέλω *γράψει* ἐλέχθη καὶ θέλω λάβει. Ὁμολογητέον ὅτι *κατ' ἀρχὴν* οὐδεὶς δικαιοῦται ν' ἀποβάλῃ τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἀνάγκη δ' ὅμως νὰ ἐκληφθῇ ὅπως ἁρμόζει τῇ φύσει τῆς συνεκδρομῆς τ. ἔ. ὡς *ultimum* refugium, καὶ δὴ νὰ προτιμηθῇ αὐτῆς πᾶσα ἄλλη ἑρμηνεία, ἥτις φθογγολογικῶς ἔχουσα ἀνεπιλήπτως καθιστᾷ περιττὴν τὴν χρῆσιν τῆς ἀναλογίας. Ἂν δέ τις ἀποβλέψῃ εἰς τὸ ῥῆμα τῆς νέας ἑλληνικῆς βαθύτερον, φοβούμεθα μὴ ἀρνηθῇ πᾶσαν πιθανότητα τῇ ἀναλογίᾳ ταύτῃ· ἀπορεῖται δηλ. τόδε: ἂν οἱ πολλοὶ

πρῶτοι ἀόρ. ἐφειλκύσαντο τοὺς δευτέρους (1) καὶ κατέστησαν αὐτοὺς βαρυτόνους, διατὶ οὗτοί τε οἱ οὕτω πληθυνθέντες ἀόριστοι καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐνεστῶτες τῶν βαρυτόνων ῥημάτων δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐφελκύσωνται καὶ τοὺς πολλῷ εὐαριθμοτέρους ἐνεστ. τῶν συνῃρημένων; διατὶ κατὰ τὸ λαλήσει δὲν ἐκανονίσθη τὸ λαλεῖ ἀφ' οὗ κατ' αὐτὸ λέγεται ὅτι ἐκανονίσθη τὸ φάγει, λάβει κτλ. ; εἶναι δὲ καὶ προχειροτέρα καὶ εὐκαταληπτοτέρα φύσει ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑνὸς χρόνου ἐπὶ ἑτέρου χρόνου τοῦ αὐτοῦ ῥήματος ἢ ἡ ἐπίδρασις χρόνων διαφόρων ῥημάτων.

Ἡ ἄλλη ὁδὸς, δι' ἧς θἀποδειχθῇ τὸ ἀσύστατον τῆς τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐκδοχῆς ἐν τοῖς τύποις θέλω γράφῃ-ψῃ-φθῇ κτλ., εἶναι ἡ διὰ τῆς ἱστορίας. Διότι καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀληθεύει τὸ λεγόμενον, ὅς μὴ εἶναι μεθ' ἡμῶν εἶναι καθ' ἡμῶν. Οἱ πρὸ ἡμῶν παρημέλουν καθ' ὁλοκληρίαν τῆς ἱστορίας νομίζοντες περιττὸν νὰ ἔχωσιν αὐτὴν μεθ' ἑαυτῶν, καὶ τούτου ἕνεκα ἔχουσιν αὐτὴν καθ' ἑαυτῶν, διότι παρεδέχοντο σιωπηλῶς καὶ ἴσως ἐν ἀγνοίᾳ πολλὰ ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ ἄλλοθεν οὐδαμῶς αὐτόδηλα λήμματα. Ταῦτα δ' ἂν κατορθωθῇ νὰ δειχθῶσιν ἀδύνατα ἢ ὅλως ἀπίθανα, ἀποδείκνυται, νομίζομεν, ἄτοπος καὶ ἡ περὶ τῆς ἀπαρεμφάτου ὑπόληψις. Οὕτω π.χ. παραβάλλουσι Μαυροφρ. Δοκ. 237, Deffner, Γ. Κωνσταντινίδης τὸν τύπον θέλω γράψῃ κτλ., πρὸς τὴν παρὰ τοῖς παλαιοῖς χρῆσιν τῆς συντάξεως τοῦ [ἐ]θέλω μετ' ἀπαρεμφάτου, ἐθέλω πορεύεσθαι, φράσαι θέλω κτλ. Ἀλλ' ἐν τούτῳ λαμβάνεται λῆμμα ἀκριβῶς ὅπερ πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ. Διότι ἂν μὴ καταστῇ πρότερον πάσης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον, ὅτι ἐν τοῖς τύποις τούτοις κεῖνται ἀπαρέμφατα, δὲν δύνανται νὰ γίνῃ λογικῶς ἡ παραβολὴ αὕτη. Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λογικοῦ λάθους στηρίζεται καὶ ἡ ἑτέρα παραβολὴ τούτων τῶν τύπων πρὸς τὰ Γαλλικὰ j'écrirai-écrire-ai ἣν ἄλλοι πολλοὶ ἐποιήσαντο μέχρι τοῦδε, πέρυσιν δὲ καὶ ὁ κ. Deff. ἐν Arch. σελ. 86 ἐπανέλαβε μετὰ τοσαύτης μάλιστα πεποιθήσεως, ὡσεὶ μόνη αὕτη ἡ σύγκρισις ἦτο ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ ἀδιάσειστον τὴν περὶ ἀπαρεμφάτου δοξασίαν ἐν τοῖς τύποις θέλω

(1) Οἱ ἐπὶ τῆς ληγούσης τονιζόμενοι δεύτεροι ἀόρ. [ε]ὑρῇ [εἰ]πῇ [ἰ]δῇ, [ἐ]ρθῇ κλπ. οὐδὲν ὑπὲρ ἀρχαίου τονισμοῦ ἐπὶ τῆς ληγούσης ἀποδεικνύουσι, διότι οὗτοι ἀφαιρεθέντες τὴν πρώτην συλλαβὴν ὀφείλουσι κατ' ἀνάγκην νὰ τονίζωνται ἐπὶ τῆς μόνης ὑπολειπομένης δευτέρας.

γράψῃ κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑποκρύπτονται μέγιστα ἱστορικὰ λήμματα· α΄) ὅτι τὸ ἀπαρέμφατον ἐπέζησε τῷ ἁπλῷ μέλλοντι, διότι βεβαίως ἂν ἡ ἀπαρέμφατος ἀπώλετο πρὸ τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος ἡ ἀντικατάστασις ἀδιανόητος· β΄) ὅτι ὅτε οἱ σύνθετοι χρόνοι οὗτοι ἤρξαντο νὰ σχηματίζωνται, ἡ ἀπαρέμφατος ἦτο ἔτι *παρὰ τῷ λαῷ*, ὅστις ἀναμφιβόλως πρῶτος ἤρξατο νὰ πλάττῃ αὐτούς, ἐν πλήρει χρήσει, ὅπερ παντάπασιν ἀπίθανον. Οἱ Γάλλοι βεβαίως ἔχοντες τὸ écrire ἠδύναντο νὰ πλάσωσι τὸ j'écrirai-écrir-ai, ἀλλ' ἂν μὴ εἶχον οἱ Ἕλληνες τὸ *γράφειν* δὲν ἠδύναντο ἀναμφιβόλως νὰ εἴπωσι θέλω γράφειν ὅθεν θέλω γράφει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταντῶμεν εἰς τὸ ἀκανθῶδες περὶ ἀπαρεμφάτου ἐν τῇ νέᾳ ἑλλ. ζήτημα, περὶ οὗ ἔχομεν δύο εἰδικὰς πραγματείας τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν τοῦ κ. Deff. ἐν Monatsber·καὶ Γεωργίου Κωνσταντινίδου ἐναίσιμον διατριβὴν 1878. Ἡ ἀξία ἀμφοτέρων ἴση καὶ τὸ μηδέν, ἐπειδὴ τοῦτο μὲν ἐν αὐταῖς οὐδαμῶς λαμβάνεται εἰς ἐξέτασιν ἡ παλαιοτέρα γραμματεία, ἥτις μόνη θὰ ἠδύνατό πως νὰ διαλευκάνῃ τὸ ὑπ' ἀμφοτέρων ἀνυπόπτως παραληφθὲν περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἀπαρεμφάτου αἴτημα, τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄξιον λόγου παρέχουσι νέον, ἀλλὰ πάντα παρὰ τοῦ Κοραῆ καὶ Μαυροφρύδου παραλαμβάνουσιν. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ καταφύγωμεν εἰς αὐτὰς τὰς πηγάς, τ. ἔ. τοὺς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα συγγραφεῖς, καὶ δοκιμάσωμεν, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμέν τι παρ' αὐτῶν. Δυστυχῶς ἡ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων τούτων οὕτως ἀνάμικτος εἶναι ἀρχαίοις τύποις, ὥστε πολλῇ μὲν δυσκολίᾳ ἀπαντᾷ ὁ ἐρευνῶν ἐν αὐτοῖς τί τότε ἐλέγετο, πλείστῃ δὲ καὶ πολλάκις ἀνυπερβλήτῳ ὁ βουλόμενος νὰ ἐξεύρῃ τί τότε *δὲν ἐλέγετο*. Ἐν τοῖς σχολείοις τότε μόνη ἡ ἀρχαία γλῶσσα καὶ γραμματικὴ ἐδιδάσκετο, ἐν ταύτῃ συνετάσσετο πᾶν ἔγγραφον σοβαρόν, ὥστε καὶ ἂν τίς ποτε ἤθελε νὰ γράψῃ ὅπως ἐλάλει, αἱ ἀρχαῖαι λέξεις, συντάξεις καὶ τύποι προσέπιπτον αὐτῷ κατὰ πᾶν βῆμα· πρόσθες ἔτι καὶ ἣν εἶχον ἔλλειψιν τῆς τοῦ καλοῦ αἰσθήσεως, ὥστε καὶ εὐκτικῆς καὶ δοτικῆς τύπους τοῖς κοινοτάτοις νὰ ἀναμιγνύωσι καὶ τότε ἔχεις μικράν τινα ἔννοιαν τῶν ἐν τούτοις δυσχερειῶν. Οὐδὲν λοιπὸν θαῦμα, ἂν ἡ ἀπαρέμφατος εἶναι κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κοραῆ *μακαρονισμός*, ἣν γνώμην φαίνεται ἀσπαζόμενος καὶ ὁ Μαυροφρ. Γίνεται δὲ μάλιστα ἡμῖν τοῦτο πιθανὸν ἀναλογιζομένοις ὅτι οἱ λόγιοι ποιηταὶ θέλοντες πάντοτε νὰ γράφωσιν ἑλληνικώτερον καὶ νομίζοντες

ὅτι ἠδύναντο δι' ἐλαχίστης μεταβολῆς, τῆς προσθήκης ἑνὸς *ν* ἐν τῷ τέλει, νὰ ἐπιτυγχάνωσι τούτου, ἔπλαττον καὶ τύπους ἐσφαλμένους π.χ. γράψειν, σπάσειν, δείξειν (1) ἀντὶ γράψῃ κτλ. Διότι ἐν τούτοις μόνη ἡ προσθήκη τοῦ *ν* ἤρκει, ὅπως δώσῃ τῷ τύπῳ ἀπαρεμφατικήν τινα χροιάν. Ἐπειδὴ ὅτι ἐν τούτοις τὸ *νῦ* εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη καὶ ὅτι δὲν κεῖται ἀπαρέμφατον μέλλοντος χρόνου ἐδίδαξε καὶ ὁ Μαυροφρ. ὅτι δὲ οὐδ' ἀόρ. ὅπως ἐκεῖνος ἐπίστευεν εἴπομεν ἀνωτέρω. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν παθητικῶν γραφθῇ, σταθῇ κτλ., τ. ἔ. ὅτι οὔτε ἐκ τῶν αἰολ. γράφθην κτλ. ἠδύναντο νὰ προέλθωσι, διότι τὰ διαλεκτικὰ ἀποκλείονται τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης οὔτε ἐκ τῶν ἀττ. καὶ κοινῶν γραφθῆ*ναι* κτλ. διότι οἱ φθόγγοι *ναι* δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκοπῶσιν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀνάγκη νὰ ἐννοηθῇ καὶ τὸ λαβῃ, φάγῃ κτλ., διότι οὔτ' ἀπὸ τῶν αἰολ. δυνάμεθα νὰ ὁρμηθῶμεν εἰς ἐξήγησιν, οὔτ' ἀπὸ τῶν κοινῶν διὰ τὸ παροξύτονον. Οὐχ' ἧττον ἡ μικρὰ προσθήκη τοῦ *ν* μετέβαλλε τὸν τύπον θέλω λάβῃ, γραφθῇ κτλ., εἰς ἀπαρεμφατοειδῆ τινα θέλω λάβην, γραφθῆν. Ὅτι δὲ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς συγχύσεως ἡ προσθήκη τοῦ *ν* δὲν ἦτό τι ἀδύνατον ἢ ἀπίθανον, θὰ ὁμολογήσῃ ἡμῖν ὁ ἐνθυμούμενος τύπους οἷον στόμαν, πρᾶγμαν, ἐκαυχήθην-ἐκαυχήθη κτλ., μάλιστα ἐν Λάμπρου Rom. σελ. 256, 1 κατ. ἀναγινώσκεται καί τι παραδοξότερον ατὸν λόγον της τὸν πρωτινὸν νὰ τὸν παρασαλεύσῃ*ν*. Καὶ Καλλίμ. στ. 929 «*εἰ μὴ* τὴν κόρην *ἔχειν*» καὶ περὶ δυστ. καὶ εὐτυχίας στ. 241 καὶ ὁ ξένος ὡς ἐπήγαινεν καὶ ἀνθρωποεπε*θύμειν*. Φλωρίου καὶ Πλατζ. 1551 τοῦ πύργου γὰρ τὴν ἄνοδον ἐδείλια*ν* ἡ ψυχή μου. Legr. Bibl. 287 στ. 57 ἐκράτει*ν* ἡ χαρὰ στ. 129 μᾶλλον καὶ ἐθεώρει*ν* τον. 302 στ. 523 ἐκράτειν ἡ χαρά. Ὑπὸ τοῦ Μαυροφρ. σελ. 334 Δοκ. παρετηρήθη ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν χρον. τοῦ Μορ. κατόπιν μὲν τοῦ θέλω ἄλλοτε μεταχειρίζεται τύπους μετὰ τοῦ *ν* καὶ ἄλλοτε ἄνευ αὐτοῦ,

(1) Τύποι τοιοῦτοι απαντῶσι καὶ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ δύο ἢ τρεῖς π.χ. γιατὶ γυρέψειν ἤθελε, 'ς δυὸ μέσα κόψειν ἤθελε· ἀλλ' οὗτοι ἀναμφιβόλως ἔχουσι τὸ ν μόνον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι τὸ νῦ προστίθεται παρ' ἡμῖν καὶ τῷ πρώτῳ προσώπῳ, «νά σε χάμων ἤθελα...» νά σε ἰδῶν ἤθελα..., νὰ σοῦ σπάσων ἤθελα τὰ πλευρά σου κτλ. Ὁμοίως ἀπαντῶσι τοιοῦτοι τύποι καὶ ἐν Κρητ. Δραμ. 343,275 πεῖν ἤθελε καὶ 420,475 ὅπου διαλέξειν ἤθελε κτλ. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ οἱ τῶν Κρητ. Δραμ. οὐ προτιθέμενοι νὰ ἑλληνίζωσιν, οὐδὲν ἀπαρέμφατον μεταχειρίζονται.

κατόπιν δὲ τοῦ ἔχω μόνους τοὺς ἄνευ τοῦ ν. Ἐλπίζομεν μετὰ ταῦτα νὰ καταστήσωμεν πιθανόν, ἂν μὴ βέβαιον, ὅτι τὸ αὐτὸ συστατικὸν κεῖται ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τύποις, ἀλλ' ὁ γασμοῦλος ποιητὴς ἔγραφε μὲν μετὰ τὸ θέλω τὸν τύπον μετὰ τοῦ ν, ὅπως οὕτως ἔχῃ ἀπαρεμφατοειδές τι, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀναλόγῳ συντάξει τῆς Γαλλικῆς πατρικῆς του γλώσσης ἀπητεῖτο ἀπαρέμφατον, ἐξέφερε δὲ μετὰ τὸ ἔχω τὸν αὐτὸν τύπον ὅπως ἀπήγγελλε τ. ἔ. ἄνευ τοῦ ν, διότι οὐδ' ἐν τῇ Γαλλικῇ γλώσσῃ ἀπηγγέλλετο ἐν ταῖς ἀναλόγοις φράσεσιν ἀπαρέμφατος.

Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀρχαΐζοντες συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ὁσάκις περὶ κοινῶν πραγμάτων γράφουσι, καὶ τῷ συνήθει λόγῳ χρῶνται, ἀποφεύγουσι τὴν ἀπαρέμφατον, π.χ. ἐν τῷ πέμπτῳ ποιήματι τοῦ Προδρ. παρὰ Legr. σελ. 101 κ. ἑξ. πλὴν ἐν τῷ τέλει ἔνθα ὁ λόγος ἀποβαίνει ἑλληνικώτερος, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ 6ῳ τοῦ αὐτοῦ παρὰ Legr. σελ. 107 κ. ἑξ. σπανίως ἀπαντᾷ ἀπαρέμφατον· ἐπ' ἴσης δὲν ἀπαντᾷ ἀπαρέμφ. ἐν τῷ παρὰ Legr. σελ. 11 κ. ἑξ. ἐκδοθέντι ποιήματι Διδαχῇ Σολομῶντος περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ῥοβοάμ. Σπανιώτατον εἶναι πρὸς τούτοις τὸ ἀπαρέμφατον ἐν τοῖς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος μεταφρασθεῖσι Κυπρίοις νόμοις, νομίζομεν δὲ ὅτι καὶ τὰ ὀλίγα ἀπαντῶντα προέρχονται ἐκ τῆς κατὰ λέξιν πιστῆς μεταφράσεως, διότι βεβαίως τύποι οἷον *ἀφιέναι* δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι τότε δημώδεις·

Ἀλλ' οὐχὶ μόνον κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γραφῇ δὲν εἶναι ἡ χρῆσις τῆς ἀπαρεμφάτου οὕτως εὐρεῖα ὅπως ἐν τῇ δοκίμῳ γραμματείᾳ, ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ τῶν συνόδων φαίνεται ἔτι μᾶλλον περιωρισμένη, εἰ καὶ ἀναμφιβόλως οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ λοιποὶ τούτων μετασχόντες ἄνδρες ἦσαν τῶν μάλιστα εὐπαιδεύτων τῶν χρόνων ἐκείνων. Πρβλ. περὶ τούτων Μαυροφρ. Δοκ. 447 κ. ἑξ.

Κατ' αὐτὰ φαίνεται ἡμῖν ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν λίαν τολμηρὸν νὰ ὑποτεθῇ γενική τις χρῆσις τῆς ἀπαρεμφάτου παρὰ τῷ ἀπαιδεύτῳ λαῷ, ὅθεν ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ ὑποληφθῇ ὅτι πρῶτον ἐξῆλθον οἱ τοιοῦτοι τύποι περὶ ὧν ὁ λόγος, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ φθογγολογικῶς ἀπεδείχθη ἀδύνατος καθ' ὁλοκληρίαν ἡ δοξασία, καθ' ἣν ἐν τῇ θέλω γράψῃ-εἴπῃ-γραφθῇ κεῖνται ἀπαρέμφατα (1).

(1) Ὅτι μετὰ ταῦτα οἱ τύποι οὗτοι τῇ προσθήκῃ τοῦ ν ὑπελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν λογιωτάτων τῶν τότε χρόνων ἀπαρέμφατα, ἐλέχθη ἤδη προκειμένου περὶ τῶν τῆς μέσης

Ἐνῷ δὲ οὕτω κατὰ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς δημώδους ἡμῶν γραμματείας φαίνεται ἡ ἀπαρέμφατος ἄχρηστος, ὁ περιφραστικὸς διὰ τοῦ θέλω μέλλων οὔπω φαίνεται τότε ἐν χρήσει. Διότι Γλυκᾶς Legr. σελ. 18 κ. ἑξ. στ. 246 εἶπεν «ἂν θέλῃς καταράσεσθαι» καὶ 299 θέλει ἐλθεῖν, Πρόδρ. ἐν Β΄ στ. 5 θέλω εἰπεῖν, Γ΄ 514 πῶς τὸν θέλεις σύρειν. Ἐν Διδαχῇ Σολομ. Legr. σελ. 11 κ. ἑξ. στ. 29 θέλεις κτήσασθαι 101 θέλει ἐλέγχειν κτλ., ἀλλὰ ταῦτα οὐδὲν ἀποδεικνύουσι, διότι ἐν αὐτοῖς ἀναγινώσκεται καὶ βούλει μαθεῖν, ἂν εὐπορῇς οἰκονομεῖν, οὐ δύναται φυλάξαι κτλ. Τὴν μελλοντικὴν δ᾽ ἔννοιαν ἐκφράζουσιν οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι διαφόρως, τ.ἔ. ἢ α΄) *διὰ τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος*, ὅπερ ὅμως σπανίως γίνεται, διότι φαίνεται ὅτι τότε ὁ μέλλων εἶχεν ἤδη ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ὑπότακτ. ὅπως ἕκαστος ἐννοεῖ παρατηρήσας πρῶτον ὅτι καὶ τοιούτων μελλόντων γίνεται χρῆσις οἵτινες βεβαίως δὲν ἦσαν ἐν κοινῇ χρήσει, π.χ. ὑποίσω, λέξω κτλ., ἔπειτα ὅτι ὁ μέλλων τιθέμενος μάλιστα ἐν ὑποθετικοῖς λόγοις μετὰ τὸ *εἰ* καὶ ἐν χρονικοῖς μετὰ τὸ *πρὶν* κτλ., παρατάσσεται συχνότατα τῇ ὑποτακτικῇ ἢ β΄) *διὰ τῆς ὑποτακτικῆς* μετά τινος μορίου π.χ. τοῦ *νά*, ἢ καὶ ἄνευ αὐτοῦ π.χ. Διγεν. Σάθα στ. 1052 πότε ἴδῆτε ;=ὄψεσθε. Γλυκᾶ στ. 581 καὶ τύχῃς ἀναζωώσεως καὶ τύχῃς σωτηρίας. Προδρ. Δ΄ 39 τίς ἔλθῃ κ᾽ ἐκδικήσῃ με κ᾽ ἐκβάλῃ με, Ξ΄ 76 νὰ τιμηθῇς=τιμῆς τεύξει. Λαμπρ. Rom. Καλλιμ. 446 τίς οὐ κενώσει.....τίς οὐ ῥαγῇ καὶ συντακῇ; 126 οὐκ ἴδω, 228 φύγω, 245 ἀντιμεταστραφήσονται καὶ μεταγνωρισθῶσι, 416 τίς τὴν χάριν εἴπῃ καὶ τίς ἀριθμήσει 1173 μεγάλας *εὕρῃς* χάριτας πρᾶγμαν πολὺν κερδήσεις 1442 ὅμως καθήσω.,...κλαύσομαι.....κρατήσω *περιλάβω* σε 1453 νῦν καὶ νεκράν σε συμπλακῶ κτλ. Πρβλ. καὶ Kaibel epigr. Græca 1096 ἀνατιθῶ= ἀναθήσω, καὶ ἐπιγραφὴν Σιλκὼ ἐν ᾗ δὶς κεῖται: οἱ γὰρ φιλονεικοῦσι *μετ᾽* ἐμοῦ, *οὐκ ἀφῶ* αὐτοὺς=οὐκ ἀφήσω. Παράβαλε ἔτι ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ πολλάκις κεῖται ὑποτακτικὴ ἐπὶ μελλοντικῆς ἐννοίας, μάλιστα μετὰ τὸ οὐ μή, μεθ᾽ ὃ ἐν τῇ Γραφῇ μόνη ἡ ὑποτακτ. τοῦ ἀορίστου ἀπαντᾷ. Ἴδε Buttm. Γραμμ. τῆς Γραφῆς 183. Διέλαβε δὲ περὶ τούτου διεξοδικῶς καὶ Lobeck ἐν Φρυνιχ. 772 πολλὰ παραθεὶς παραδείγματα ἐκ λεξικογράφων καὶ συγγραφέων τῶν Βυζαντια-

φωνῆς θέλω γράφεσθαι, ἀγαπᾶσθαι κτλ., ἀλλὰ ταῦτα ὄντα μόνον κατ᾽ ἀναλογίαν καὶ τῶν λογίων πλάσματα ἀγνοοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ παντελῶς.

κῶν χρόνων τῆς ταὐτότητος τοῦ μέλλοντος πρὸς τὴν ὑποτακτικὴν πρβλ. καὶ Μαυροφρ. Δοκ. σελ. 229 κ. ἑξ. Ὅτι δ' ἡ ταὐτότης αὕτη προῆλθε καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν (ἀφ' οὗ ἐπῆλθεν ἡ προφορὰ τοῦ ἰωτακισμοῦ) ἀμφοτέρων παντελῆ ὁμοιότητα γράψεις-γράψῃς κτλ., φαίνεται ἡμῖν πιθανόν. Γενομένη δ' οὕτως ἡ ὑποτακτικὴ ἰσοδύναμος τῷ μέλλοντι ἐξέβαλεν αὐτὸν κατὰ μικρὸν τῆς χρήσεως καθόλου, διότι ἡ μὲν εὐχρηστοῦσα καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις τοῦ λόγου πλοκαῖς καὶ συντάξεσιν ἦτο γνωστοτέρα καὶ μᾶλλον ἐρριζωμένη ἐν τῷ αἰσθήματι τῶν λαλούντων, ὁ δὲ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ πλοκῇ ἐν χρήσει ὢν ἐξεβάλλετο κατὰ τοσοῦτο καθ' ὅσον ἡ ὑποτακτ. ἐπέδιδεν. Συνέβη λοιπὸν καὶ ἐν τούτοις ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ παρατηρεῖται τ. ἔ. τὸ ἔπηλυ κατὰ μικρὸν ἐπίδοσιν λαμβάνον ἐξαφανίζει ἐντελῶς τὸ γνήσιον πρβλ. τὴν ἀπαρέμφατον καὶ τὴν κατ' ἀρχὰς σπανίαν εἶτα καθολικὴν αὐτῆς ἀνάλυσιν. Ἄλλος τρόπος καθ' ὃν ἐξεφέρετο ἡ μελλοντικὴ ἔννοια εἶναι τέλος γ' τὸ ῥῆμα ἔχω μετ' ἀπαρεμφ. ἢ ἀναλύσεως. Φλωρίου καὶ Πλατζ. *τρυφῆσαι ἔχω* μετὰ σὲ καὶ... *διάγειν*=τρυφήσω καὶ διάξω. Βελισαρ. 558 ἐξαλαφρώσειν ἔχεις.

Ἀνάγκη λοιπὸν ἀπαραίτητος νὰ ὑποληφθῇ ὅτι ἡ περίφρασις θέλω γράφῃ-γράψῃ κτλ., ἐλθοῦσα εἰς χρῆσιν καθ' οὓς χρόνους ἡ ἀπαρέμφατος ἢ παντελῶς εἶχε περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν ἢ πάντως ἔβαινεν εἰς φθίσιν, *δὲν δύναται* νὰ περιέχῃ τὴν ἀπαρέμφατον, διότι ἀκριβῶς παρατηρεῖται, ὅτι ἐν ταῖς περιφράσεσι ταῖς ἀντικαθιστώσαις ἄλλους ἀπαρχαιουμένους ὁσημέραι τύπους λαμβάνονται τὰ συστατικὰ ἐκ τῶν γνωστοτάτων ἐν τῷ λόγῳ, οὐχὶ δὲ οὐδαμῶς τὰ ὀλίγοις μόνον γνωστὰ λείψανα παλαιᾶς χρήσεως.

Ἐν τῷ Ε' τύπῳ *θέλει γράφω* κτλ., ἀμφισβητεῖται ὁμοίως τὶς ἔγκλισις κεῖται, διότι οἱ μὲν βλέποντες ὅτι τὸ β' συστατικὸν εἶναι ἐξηρτημένον ἐκ τοῦ θέλει ἐξέλαβον αὐτὸ ὑποτακτικὴν ὁμολογήσαντες οὕτω παράλειψιν τοῦ *νά*, ὁ δὲ κ. Def. ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ ὑπολαμβάνει αὐτὸ ἀπαρέμφατον *κεκλιμένον* γράφων ἐν σελ. 229 «Neben dem θέλω γράψει muss sich allmälig die Neigung herausgebildet haben auch das γράψει zu conjugiren, so dass man nun sagte θέλω γράψω, θέλεις γράψεις etc. Je mehr sich aber die Bedeutung von θέλω abschwächte u. je mehr dieses sich mit dem abhängigen Verbum zu einem Begriff verband,

desto näher lag es, die Personalendungen nur einmal anzufügen, und zwar am Ende der zusammengesetzten Futurformen. So kam also neben dem θέλω γράψει u. auf Kosten des doppelt conjugirten θέλω γράψω, einer Schöpfung an der vielleicht die Sprache selbst nicht Geffallen fand, die Form θέλει γράψω mehr u. mehr in Gebrauch bis sie diese ganz verdrängte. Dass man gerade die dritte Person wählte (θέλει γράψω), dazu hat vielleicht die infinitivendung selbst θέλω γράψει, θέλεις γράψει, das Meiste beigetragen».

Πάντα ταὐτοσχεδιάσματα ταῦτα οὐδεμιᾶς ἔχονται πιθανότητος, ὅπως πᾶς τις πείθεται ὅταν ἀναλογισθῇ α' ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ κ. Def. αὕτη ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἀναποδείκτου καὶ ἐσφαλμένου αἰτήματος, ὅτι ἐν τῷ θέλω γράψῃ κεῖται ἀπαρέμφατος, β' ὅτι αὕτη εἶναι οὐδαμῶς ἧττον βεβιασμένη ἢ τὰ τοῦ Μαυροφρύδου· διότι κατ' αὐτὴν οἱ λαλοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ, πρῶτον κατέστρεψαν θέλω γράφει, ἔπειτα ᾠκοδόμησαν θέλω γράφω, θέλομεν γράφομεν καὶ τέλος ἐπανέλαβον αὖθις τὸ ἐξαφανιστικὸν ἔργον ὥστε κατέλιπον θέλει γράφομεν. Πρὸς τούτοις δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι «τῇ γλώσσῃ ἀπήρεσκεν ὁ τύπος θέλω γράφω» καὶ ὅτι οὗτος ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ τύπου *θέλει γράφω*, διότι ὁ τύπος *θέλω γράφω* εἶναι ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἡμῶν γραμματείᾳ πολὺ συχνός, ἀσυγκρίτῳ δὲ συχνότερος τοῦ Ε' θέλει γράφω, καὶ σήμερον δ' ἔτι ἀκούεται ἐν Μακεδονίᾳ συχνότατα, εἰ καὶ μόνον ἐν τῷ ἑνικῷ ἀριθμῷ. Παραθέτομεν ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν παραδείγματα ἐν οἷς ἡ προσωπικὴ σχέσις δηλοῦται διττῶς Θανατ. Ῥόδου 455 *μέμψουν σε θέλουν*. Διγεν. ἐκδ. Λάμπρου ἐν Romans 282 θὲς δεῖς. Κρητ. Δραμ. 87 θέλου σταθοῦσι· 91 ἐθέλασι βρεθοῦσι, 33 θέλου πλακώσου, 188 καὶ θελεις τὸ 'χεις θάμασμα 200 θὲς δεῖς τὴν πεθυμιάν σου, 231 θὲς δεῖς, 232 θέλουν γεννοῦσιν, 244 παρηγορήσεις ἤθελες, 332 θὲς νἄχεις διψασμένα, 94 τάχα μὴ θὲς μανίσεις, 27 τὸ τὸ δίκηό μου θὲς κάμεις, 402 καὶ θὲς τζ' εἰπῆς, Ἐρωτ. 55 καὶ δὲν θὲς εὕρεις διαφορὰν, Θυσία Ἀβραὰμ παρὰ Legr. στ. 121 θὲς νἄχῃς γροικημένα = θὰ ἔχῃς ἀκούσῃ, Ἐρωτοκρ. 145 μὰ πάντα *θέλουν μαρτυροῦν* 146 καὶ πάντα θέλω μαρτυρῶ, 207 κ' ἐκεῖ θὲς εἶσαι μετὰ μὲ 'δῇς θὲς τὸ θὲ νὰ κάμω, 208 μάθῃς τὸ θὲς χυρά μου. θὲς δώσῃς τὴν ἐξά σου, 292 κ' ἂς εἶχες εἶσαι, 314 θὲς τὸ γροική-

σεις, 320 δῆς θὲς, καὶ δεῖς θέλεις, 326 κ' ἄς ἤθελά 'μαι. Καὶ ἐν Μακεδονίᾳ λέγεται ὁμοίως θέλω φάγω, θέλεις φάγῃς, θέλει φάγῃ ἀλλ' ἐν τῷ πληθυντικῷ θέλομεν φάγῃ κ,τ.τ. καὶ παρ' ἡμῖν δὲ λέγεται πολλάκις ὁ τύπος οὗτος μάλιστα ἐν διστίχοις π. χ. ὅταν σου *θέλω θυμηθῶ* 'ς τὰ ὄρηα ποῦ γυρίζω, μὲ τσ' ἀσπαλάθους τοὺς ξεροὺς τάμμάτιά μου σφουγγιζω. Πρὸς δὲ ὀλίγα ἐν οἷς τὸ α'. (τὸ θέλω) κλίνεται, τὸ δὲ β', μένει ἄκλιτον, Χρον. Μορ. 26 διὰ νὰ μᾶς θέλῃς ἴδει. Ῥόδια ᾆσμ. 8 ἤθελα σπέρνει, 63 καὶ τὄνομά σου θέλω πῆ καὶ θέλω ξεψυχιάσει, 37 τὸ θέλεις ποίσει, 8 θέλεις διαβῆ. Κρητ. Δραμ. 294 θέλετε δῆ, 210 θέλετε θρέφεσται, 396 θέλετε διάξει, 327 θὲς εἶσται, 87 θέλομε δεῖ, Logr. Θανατ. Ῥοδ. 457 θέλουν τῶχει γέλοιο, Ἅλωσ. Κωνστ. 463 ὅλους μας θέλει φάγει, 847 θέλει παχύνειν τὸ θηριὸν καὶ θέλει δυναμώσει καὶ θέλει καταπιεῖ. Ἴμπερ. καὶ Μαργαρ. ἐκδ. Λάμπρου 137 θάνατον ἤθες λάβει. Ἐρωτ. 24 θὲς γροικᾷ, 68 ὅ,τι θέλω δεῖ, 71 θέλαν πῆ, 80 θέλεις δῆ, 101 θέλω δῆ, 109 ἤθελα τοῦ δώσει, 111 δῆ θέλω, 141 δὲν θέλω καυχηθῆ, 145 δὲν θέλουν πῆ, 165 τὸ ἤθελες ἀλάξῃ, 188 καὶ θέλουσι σ' ἀναγελᾷ, 195 θὲς δῆ, 199 ἄς τὄθελες θυμᾶσαι, 201 δὲν θέλω δώσει, 204 θέλεις πῆ, θὲς ἀνασκευάζει, θέλεις δέρνει, 528 θέλεις τὸν ἰδῆ, 239 θέλουσι τὴν μιλήσῃ, 247 θέλεις βαρεθῆ καὶ θὲς τὸ μετανοιώσῃ, 247 ἄν τό 'θελαν ἀφήσει, 248 τὄθελες δῆ, 258 τὄθελαν δῆ, 270 τὸ θέλουν μετανοιώσῃ, 296 θέλουσι τόνε γιάνει, 297 θέλου σοῦ πῆ, 320 θέλομεν τὸ 'δῆ θέλουν μοῦ δώσῃ. Ἀναφέρει δὲ καὶ Δουκ. ἐν Gloss. Græcobarb. ἀντιτεθήσεται: θέλει τεθεῖν ἢ βαλθεῖν. Ἀναγράφομεν δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἐν οἷς τὸ θέλει εἶναι ἄκλιτον. τὸ δὲ β' κλίνεται. Λαμπρ. Rom. Διγεν. 196 ξεύρω πῶς *θὲ* νικήσῃς, 233 κ' ἐγὼ θέλει νικήσω, 234 θέλει σε ὀνειδίσω, 284 θέλει δῆς, 568 δὲ θὲ σφάλλω, 570 δὲ θέλει ἀμελήσω, 685 θέλει ξαναγυρίσω, 736 δὲν ἤθελ' ἀπολέσω, 839 ἔπειτα θὲ σφαγῶ, 893 πῶς θέλει ἔχῃς κόπον, 926 δὲ θέλει μείνω, 1813 καὶ τότε θέλει 'δῆς, 2269 τὶ θέλει-πάθωμεν ἡμεῖς, δὲν θέλει 'ντροπιασθοῦμεν. Ἐρωτοκρ. 301 δὲν θέλει τῆς μανίσῃς. Νεοελ. Ἀναλ. Α' 107 ἤθελα τὴν κάμω, καὶ Ἀραβαντ. συλλ. 341 ὅταν *σε θέλῃ θυμηθῶ* ὅ 4κις ἀναγινώσκεται.

Καὶ ἄλλως δὲ τὸ παρεμφατικὸν ἀπαρέμφατον τοῦ κ. Def. δὲν λύει ἀλλὰ μετακυλίει τὰ ἄπορα, διότι καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἦτο

πρῶτον ἀπαρέμφατον θέλω γράφει[ν] καὶ ὅτι τοῦτο οἱ λέγοντες μετέπλασαν κατὰ τὰς παρεμφατικὰς ἐγκλίσεις δόντες αὐτῷ πρόσωπον καὶ ἀριθμὸν, ἀνάγκη νὰ ὑποληφθῇ ὅτι τότε οἱ λαλοῦντες ἔπαυσαν νὰ αἰσθάνωνται αὐτὸ ὡς ἀπαρέμφατον καὶ δὴ ὤφειλον νὰ συνάπτωσι τὸ ὡς παρεμφατικὴν ἔγκλισιν ὑπολαμβανόμενον τοῦτο β' συστατικὸν διὰ τοῦ μορίου ἐκείνου, δι' οὗ ἡ τοιαύτη σύνδεσις γίνεται τ. ἔ. τοῦ *νά*, ὅπερ δὲν ἐγένετο ἀλλ' ἔμεινεν ὁ τύπος θέλει γράφω, θέλει γράφῃς κ.τ.τ· Οὐδεὶς δὲ σωφρονῶν δύναται νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι μετέτρεψαν μὲν οἱ λέγοντες τὸ ἀπαρέμφατον θέλω *γράφει[ν]* εἰς παρεμφατικὸν θέλω *γράφω*, , διέσωσαν δ' ὅμως, καθὰ συνήθως διδάσκεται, τὴν συνείδησιν τοῦ ἀρχαίου ἀπαρεμφάτου καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ *νά*, ταῦτα οὐδ' ἀναιρέσεως πρέπει νὰ ὑπολαμβάνωνται ἄξια τοῦ λοιποῦ.

Ἡ περὶ τῆς παρεμφατικῆς λοιπὸν ἀπαρεμφάτου ὑπόθεσις τοῦ κ. Def. καὶ ἐπὶ ἐσφαλμένης κεῖται βάσεως καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ τύπου θέλω *γράφω* δὲν ἑρμηνεύει, ἂν μὴ ὁμολογήσῃ παράλειψιν τοῦ *νά*· ἀλλὰ τοῦτο ὁμολογήσαντες οὐδαμῶς χρῄζομεν τῆς διὰ τοῦ κλιτοῦ ἀπαρεμφ. πολυπλόκου ὁδοῦ.

Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσι τὰ β^{α} συστατικὰ τῶν τύπων θέλω γράφῃ-ψῃ, θέλω γράφω-ψω, θέλεις γράφῃς-ψῃς, θέλει γράφω -ψω κτλ. ὅπως μήτε οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι καταπατηθῶσι μήτε τὰ διαλεκτικὰ συνταραχθῶσι μήτε ἡ ἱστορία ἀνατραπῇ; Πρὸ τοῦ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν περὶ τούτων ἔρευναν, νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν τάδε; Δὲν πρέπει ὅπως συνήθως γίνεται, νὰ ἐξετάζωμεν τὰ κατὰ τοὺς συνθέτους χρόνους τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς Γερμανικὰς καὶ Ῥωμανικὰς γλώσσας καὶ ν' ἀπαιτῶμεν παρὰ τῆς νέας ἑλλην. τὰς αὐτὰς συνθέσεις οἵας ἐν ἐκείναις παρατηροῦμεν. Διότι καθὰ ἤδη ἐρρήθη, αἱ γλῶσσαι ἐκεῖναι σώζουσι τὴν ἀπαρέμφατον, καὶ πρὸ πάντων διότι τὸ ῥῆμα τῶν γλωσσῶν ἐκείνων εἶναι πλῆρες νέων σχηματισμῶν, τὸ δὲ τῆς νέας ἑλληνικῆς δὲν παρέχει εἰμὴ ἐλαχίστους νέους τύπους, ὥστε καθόλου τὸ νῦν ἐν χρήσει ῥῆμα εἶναι σχεδὸν τὸ τῶν *Ἀλεξανδρίνων* χρόνων πλὴν τινων ἀπωλειῶν καὶ τῶν συνθέτων χρόνων.

Καθ' ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα ἔχει ὧδε: ἐλέγετο κατὰ πρῶτον θέλω ἵνα λέγω, ὅπως ἐν τῇ Γραφῇ συνηθέστατα ἀπαντᾷ, καθὰ δὲ ἐσημειώθη

τὴν μελλοντικὴν ἔννοιαν ἐξέφραζον οἱ μεταγενέστεροι καὶ διὰ τῆς ὑποτακτικῆς, ὅπως οἱ παλαιότεροι ἔν τισι φράσεσι, λάβω = λήψομαι. Ἐλέγετο λοιπὸν παραλλήλως θέλω ἵνα λάβω = λήψομαι καὶ λάβω = λήψομαι. Τὴν σύνθετον ἔκφρασιν εὗρον οἱ λαλοῦντες μακρὰν, ἀφοῦ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ τύπος οὗτος κατέστη συνήθης· τότε δ' ἐπειδὴ πολλάκις ἀμφότεραι αἱ λέξεις θέλω καὶ λάβω μίαν μόνην ἁπλῆν ἐξέφραζον ἔννοιαν = λήψομαι, ἤρξατο νὰ γίνηται αἰσθητὴ ἀσάφειά τις, ἂν δηλ. μόνον μελλοντικὴ ἔννοια ἐδηλοῦτο (= λήψομαι) ἢ καὶ σκοπὸς (= ἐφίεμαι λαβεῖν), καὶ δὴ εἰς διαστολὴν ἤρξατο νὰ παραλείπηται τὸ *νά*. Ἀπορήσῃ μηδεὶς ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ μᾶλλον ἂς ἐξετάσῃ, ἂν εἶναι δυνατὸν ἀνθρωπίνως νὰ ἑρμηνευθῇ ὁ τύπος θέλω γράψω θέλεις γράψῃς καὶ θέλει γράψω θέλει γράψῃς, ἂν μὴ παραδεχθῶμεν ἔκπτωσιν τοῦ *νά*.

Ὁμοίαν δ' ἔκπτωσιν τοῦ *νὰ* διὰ τὴν τῆς ἐκφράσεως ταχύτητα καὶ πρὸ πάντων διότι τὸ ἕτερον μόνον ῥῆμα δηλοῖ ἐπαρκῶς τὴν ἐξάρτησιν καὶ προσωπικὴν σχέσιν ἀναγκάζεται ἕκαστος νὰ ἀποδεχθῇ ἐν τύποις οἷον Κρητ. Δραμ. 58 νὰ πᾷ μοιράσω, 75 μπορᾷ φέρῃ μας, 33 μπορᾷ πάρῃ, 246 μὴ μπὰ λάχῃ. 450 δὲν ἠμπορᾷ μιλήσω, 306 μπορᾷ βρεθοῦσι, 303 νὰ *θ' ανασπάσῃ* = νὰ θέλῃ νὰ ἀνασπάσῃ. Ὁμοίως λέγομεν μὴν πάῃς νὰ τὸ ξεχάσῃς! καὶ μὴν πὰ τὸ ξεχάσῃς! μὴν πάῃς νὰ τοῦ μιλήσῃς! καὶ, μὴν πὰ τοῦ μιλήσῃς! ἐντεῦθεν μετέβη τὸ *μὴν πὰ* καὶ εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους, μὴν πὰ τὸν ἔδειρες! μὴν πὰ τὸν εἶδες; μὴν πὰ δὲν ἔρθῃ; καὶ, μὴν πὰ νὰ μὴν ἔρθῃ· ἐντεῦθεν καὶ τὸ *μπὰ* μόνον, μπὰ δὲν τὸ ξέρουν; μπὰ δὲν τὸ μάθανε; ὃ καὶ μπὰς λέγεται μπὰς δὲν τἄκουσες; Νεοελλ. Ἀναλ. Θ 33 μπὰς καὶ τοῦ ξεδιαλύνῃ; 102 μπὰς κ' εἶναι 'ς τὴ φωτιά; 110 μπὰς καὶ τἄκλεψες; 79 μπὰς κ' εἶχες κανένα; 23 νὰ δῇ μπὰς κ' ἠχαθῆκαν, 24 καὶ νὰ πηαίνῃ καθόλου εἰς τὸ πηάδι, *πὰς* καὶ κατρακυλίσῃ. Legr. Chans. σελ. 218 ἀναγινώσκεται «πῆς κ' ἦρθεν» ἐκ Κῶ, ἀλλ' εἶναι βεβαίως κακῶς γεγραμμένον. Μεσαιων. Βιβλ. Σάθα VI 474 ὅτι ἄδηλό ἐστιν *πὰς* καὶ ἐσκότωσεν . . . οὐ (= ἢ) *πὰς* καὶ ἐτελεύτηκεν. Ὅτι τὸ μπὰ[ς] εἶναι τώρα ἐπίρρημα δῆλον, ἀλλὰ αἱ πλήρεις φράσεις διδάσκουσι σαφῶς τὴν γένεσίν του. Ὁ Μαυροφρ. ζητεῖ ἐν τούτῳ Ἰαπετικὸν μόριον πᾶς ὃ λέγει δωρικὸν ἀντὶ τοῦ πῶς, καὶ φέρει εἰς σχέσιν τὴν κατάληξιν τῆς ἀφαιρετικῆς τοῦ Ἰνδι-

κοῦ = ât. ἀλλὰ ταῦτα σήμερον οὐδ' ἀναιρέσεως χρείαν ἔχουσιν.

Τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς ὑπὸ τῶν λαλούντων συγκόπτονται καὶ ἀποβάλλονται στοιχεῖα ἢ συλλαβαὶ τῶν συχνοτάτων λέξεων παρατηρεῖ τις καὶ ἐν τῷ τύπῳ θὲ νὰ φάγω ἀντὶ τοῦ πλήρους θέλω νὰ φάγω, καὶ ἐν ᾧ πρὸς τούτοις τὸ θὲ νὰ συνεπιλήθη εἰς ἓν *θά*.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐν τῷ μπορὰ πάω, *πὰ* μοιράσω κτλ. καὶ ἐν τῷ *θὰ* φάγω καὶ ἐν τῇ δυνητικῇ ἤθελα γράφωμαι κτλ., καὶ ἐν τῷ μπὰ τὸ ξέρῃ = μὴν πάῃ (= μὴν τύχῃ) (νὰ) τὸ ξέρῃ κτλ. ὑπάρχει πάντοτε ἓν *α* ὅπερ ἐκλαμβάνομεν ὡς τὸν ἐλάχιστον, ἀλλ' ἱκανὸν πάντοτε ἀντιπρόσωπον τοῦ συγχωνευθέντος *νά*, ἐν δὲ τῷ τύπῳ θέλει γράφω-φῃς καὶ θέλω γράφω θέλεις γράφῃς δὲν ἀκούεται τοῦτο, καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι διαφορά τις, ἀλλ' αὕτη δικαιολογεῖται, ὅπως παρετηρήθη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ διαστέλλειν τὰς ἐννοίας (θέλω γράφω ἀλλὰ θέλω *νὰ* γράφω). Ὁμοίως παράλειψιν τοῦ νὰ παραδέχεται ὁ Κορπῆς ἐν Ατ. IV 660 ἐν τῇ φράσει «ὁ θεὸς φυλάξῃ!» ἀντὶ τοῦ ἐπίσης ἐν χρήσει «ὁ θεὸς νὰ φυλάξῃ!» Εἴδομεν δ' ἀνωτέρω ὅτι πολλοὶ τύποι τῆς Δυνητικῆς ά, έ, ζ', θ', ι' ἐκφέρονται ἔτι σήμερον ἄνευ διαφορᾶς σημασίας μετὰ τοῦ *νὰ* καὶ ἄνευ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲν προέβησαν οἱ λέγοντες ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ν' ἀναπτύξωσιν ἣν ἐν τῷ θέλω γράφω καὶ θέλω *νὰ* γράφω αἰσθανόμεθα διαφοράν, διὸ ποικίλλει ἡ χρῆσις, τοῦ νὰ ἢ φυλαττομένου ὅπως κατ' ἀρχὰς ἐν πᾶσιν ἦτο, ἢ κατ' ἀναλογίαν τοῦ θέλω φάγω, φάγῃ, κτλ. παραλειπομένου. Ὅτι δὲ ἐν πᾶσι τούτοις ἀρχῆθεν ὑπῆρχε τὸ *νὰ* καὶ ἔπειτα μόνον *συμβολικῶς*, ὡς εἰπεῖν εἰς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς παρελείφθη, ἀποδεικνύει σαφέστατα καὶ ὁ Κρητικὸς τύπος νὰ πάω θέλω, νὰ πληρώσῃς θέλεις κτλ. = θέλω νὰ πάω, θέλεις νὰ πληρώσῃς κατὰ λέξιν, ἀλλὰ κατ' ἔννοιαν = θὰ πάω, θὰ πληρώσῃς· ἐν τούτοις ἡ ἀναστροφὴ κατέστησε περιττὴν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παραλείψεως τοῦ *νά*, διότι, ἐπειδὴ δὲν λέγεται κατόπιν τοῦ θέλω τὸ *νά*, δὲν συμπίπτει ὁ τύπος οὗτος τοῖς ἐπιθυμίαν ἐμφαίνουσι μετὰ τοῦ *νὰ* (θέλω νὰ πάω)· τὸ αὐτὸ δὲ τῷ Κρητικῷ τύπῳ ἀποδεικνύει καὶ ὁ τύπος, *θὲ νὰ* ποθάνω, ἐν ᾧ κεῖται μὲν φανερὸν τὸ *νά*, ἀλλ' οὐδεμία ἐπιθυμία (1) ἐμφαίνεται, ὃ κατορθοῦται εὐκολώτατα διὰ τῆς

(1) Τοῦτο συμβαίνει σήμερον, ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ ἀναγινώσκεται τὸ θὲ νὰ μετὰ τῆς σημασίας θέλει νὰ π. χ. Λάμπρου Rom. σελ. 206 στ. 2351 πολλὰ τὴν ἐλυπήθηκεν, θὲ νὰ τὴν 'λευθερώσῃ, ὃ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ μείζονος ῥητορικοῦ τόνου ἐπὶ

συγκοπῆς τῆς συλλαβῆς *λω* θέ[λω] νὰ ἀποθάνω πρὸς δὲ καὶ ὁ τύπος *θελὰ* ἀντὶ θέλ[ει ν] ά, πρβλ. Ἀραβαντ. 305 «μ' ἀγάπησες μ' ἀρνήθηκες, *θελὰ τὸ μετανοιώσῃς*, καὶ σ' ἄλλα χέρια *θὰ μὲ ἰδῇς* σὰν τὸ κερὶ *θὰ λυώσῃς*·» ἔνθα ὁμοίως τὸ *θελὰ* εἰ καὶ ἔχει τὸ *α* οὐδεμίαν ἄλλην ἔννοιαν ἢ τὴν μελλοντικὴν ἁπλῶς ἐκφράζει. Ἀντὶ τοῦ *θέλω νὰ* λέγεται καὶ ἄλλος τύπος *θαλὰ* καὶ *θανὰ*=*θὰ* π. χ. Κρητ. Δραμ. 464, 626 «ἄλλοι... τόση μεγάλη βασιλειὰ *θὰ νὰ* κλερονομήσου[ν]·» ἐν ᾧ τὸ *α* τοῦ *νὰ* δὶς ἐπανελήφθη, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἁπλῆ μελλοντικὴ ἔννοια ἐκφράζεται· αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅπερ διέπραξαν οἱ λέγοντες ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ διὰ τῆς συστολῆς τοῦ θέλω νὰ εἰς *θὲ νὰ*, καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ εἰς *θὰ* μόνον, κατόρθωσαν ἐν τοῖς ἄλλοις τύποις διὰ τῆς παραλείψεως τοῦ *νά*· παράλειψιν τοῦ *νὰ* ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐν τῇ ὑποτακτικῇ τῇ σημασίαν προστακτικῆς ἐχούσῃ π. χ, *χαθῇτ' ἀπ' ἐδῶ!* καὶ *νὰ χαθῇτ' ἀπ' ἐδῶ.* Ὁμοίως καὶ μετὰ τὸ μόριον *ἂς* τῆς ἡμετέρας γλώσσης πολλάκις π. χ. «ἂς πάῃ» καὶ «ἄς τον[ε] νὰ πάῃ» καὶ «ἄσε νὰ πάῃ» «ἂς πάμεν» κτλ. Ὅτι δὲ τὸ ἂς καὶ ἄσε εἶναι ἐκ τοῦ ἄφησε εἶπε πρῶτος, καθὰ Κοραῆς ἀναφέρει ἐν σελ. μέ. Πλουταρχ. Γ', ὁ Αἰμίλιος Πόρτος παραθεὶς καὶ τὸ τῆς Γραφῆς *ἄφες ἴδωμεν!* παρ' ὃ ὁ Κοραῆς παρέβαλε καὶ ἐκ τῶν Ἐπικτ. διατριβῶν «*ἄφες ἀνθήσῃ*, εἶτα προβάλῃ τὸν καρπὸν εἶτα πεπανθῇ» καὶ σήμερον δὲ λέγεται «*ἄφησέ με* ἥσυχο» καὶ «*ἄσε με* ἥσυχο», ἐν Κρήτῃ «*ἄφησ' τονε νὰ φύγῃ* τ. ἔ. *ἄφησέ τον*, καὶ *ἄς τον νὰ φύγῃ*, καὶ «*ἂς φύγῃ*·» ἐν Κρητ. Δραμ. 237 *ἄς κ' ἂς* κείτωνται =ἄφες αὐτοὺς καὶ ἂς κείτωνται. πρβλ. Οἰκονόμον περὶ γνησίας προφορᾶς κτλ. σελ. 516, καὶ 601.

Καὶ δύναται μὲν πάντοτέ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ ἑτέρα τῶν συντάξεων τούτων ἢ ἄνευ τοῦ *νὰ*, εἶναι ἡ κληρονομηθεῖσα ἀνάλογος τοῦ ἄφες ἀνθήσῃ, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κατ' αὐτήν, δηλοῦται, νομίζομεν, ὑπὸ τῶν παρατεθέντων σαφῶς ὅτι ὁ δισχυρισμὸς ἡμῶν περὶ τῆς παραλείψεως τοῦ συνδέοντος μορίου *νὰ* ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ τὴν διαστολὴν τῶν προτάσεων *θέλω φάγω* καὶ *θέλω νὰ φάγω*

τοῦ θέ, πρβλ. καὶ Κρητ. Δραμ. 303 νὰ θ' ἀνασπάσῃ = νὰ θέλῃ ν' ἀνασπάσῃ, 344 καὶ τώρα ξάφνου γύρισε καὶ θὲ νὰ μοῦ τὴν πάρῃ = θέλει νά. . . . 412, 247 δὲ θὲ νὰ πῶ = δὲν θέλω, οὐ προτίθεμαι νὰ εἴπω· Μανουὴλ Σκλάβου συμφορᾶ τῆς Κρήτης στ. 38 πῶς θὲ νά μας βουλίσῃ.

ἀπαιτοῦντος αἰσθήματος τῶν λαλούντων δὲν θὰ φανῇ οὐδενὶ τολμηρός.

Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ ἔφεσιν δηλοῦντος τύπου *θέλω [ἵ]νὰ γράψω-φάγω* κτλ. ἦτο δυνατὸν νὰ προβῶσιν οἱ λαλοῦντες ἀσθενοῦντες ἐπὶ τοσοῦτον αὐτὸν ὥστε νὰ καταντήσωσιν εἰς ἁπλῆν μελλοντικὴν ἔννοιαν, δηλοῦσι καὶ πολλαὶ Εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, αἳ ὁρμηθεῖσαι ἀπὸ ἰσχυροτέρων τοιούτων ἐκφράσεων διὰ τοῦ ἔχω, θέλω, ὀφείλω, εἰμὶ κτλ. καὶ ἀπαρεμφάτου ἐμπροθέτου ἢ ἀπροθέτου κατήντησαν εἰς τὸν ἁπλοῦν αὐτῶν μέλλοντα π. χ. ἐν τῇ Γοτθικῇ τὸ ἔχω μετ' ἀπαρεμφάτου δηλοῖ τὴν μελλοντικὴν σχέσιν taujan haba = ποιήσω, ὁμοίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γερμανικῇ τὸ ἔχω + προθ. + ἀπαρέμφ. δηλοῖ πολλάκις τὸν μέλλοντα, πολλάκις δὲ καὶ ἀκριβεστέραν ἔννοιαν· ἐν ταύτῃ τὸ θέλειν μετ' ἀπαρεμφάτου ἐκφράζει τὸν μέλλοντα. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀγγλικῇ δύο ῥήματα τὸ ὀφείλω καὶ θέλω περιφράζουσι τὸν μέλλοντα· τὸ ὀφείλειν μεταχειρίζονται καὶ οἱ Σουηδοὶ καὶ Δανοί. Αἱ Ρωμανικαὶ γλῶσσαι διὰ τοῦ ἔχειν, ἡ δ' ἀρχαία Σλαυικὴ διὰ τοῦ ἔχω (iman) καὶ θέλω (choschtu) καὶ ἔσομαι (ludu), ἡ δὲ νέα διὰ μόνον τῶν ludu καὶ choschtu περιφράζουσιν αὐτόν.

Ἐρωτᾶται τώρα α') διατί, ἀφ' οὗ ἀμφότερα τὰ συστατικὰ τοῦ τύπου θέλω γράφω, θέλεις γράφῃς, θέλουν γράφουν, θέλω γραφθῶ, θέλω λάβω κτλ. ἦσαν ἐγκλίσεις παρεμφατικαί, ἐπῆλθε κατὰ μικρὸν ἡ ἄκλιτος τοῦ ἑτέρου κατάστασις, καὶ β') διατί ἐλήφθη τὸ τρίτον πρόσωπον· τοῦ πρώτου αἰτίαν ὑπολαμβάνομεν ὅτι οἱ λέγοντες εὗρον τοὺς ἀμφότερα τὰ μέρη κλιτὰ ἔχοντας τύπους πολὺ μακροὺς καὶ δυσχρήστους, διὸ καὶ πρῶτα τὰ ἁδρότερα πληθυντικὰ ἐξέλιπον· καὶ πρὸς τούτῳ τὴν διπλῆν δήλωσιν τῆς προσωπικῆς σχέσεως περιττήν, ἀφ' οὗ ἀμφότερα μίαν μόνην περὶ προσώπου ἔννοιαν διεγείρουσιν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ δι' αὐτὸ ὥρμησαν εἰς συντομίαν, ἣν ἐφήρμοσαν ἐπὶ ἑκατέρου. Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ ἀρχαιοτέρου τύπου *θέλω [ἵ]να γράφω*, θέλω γράφω κτλ. ἔπλασαν τὸ μὲν θέλω γράφῃ, θέλεις γράφῃ κτλ., τὸ δὲ θέλει γράφω θέλει γράφῃς κτλ. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι τοὺς διπλοῦς τούτους τύπους δὲν ἐδημιούργησε τὸ αὐτὸ ἄτομον, πιθανώτατα οὔτε ἡ αὐτὴ χώρα οὔτε ὁ αὐτὸς χρόνος. Οὕτω π. χ. ἐν Φλωρ. καὶ Πλατζ. τὸ θέλω ἐκφέρεται κλιτόν, τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμενον ἄκλιτον, τοὐναντίον δὲ ἐν Διγεν. Λάμπρου τὸ *θέλει* συνήθως ἄκλιτον, τὸ δὲ ἐξ

αὐτοῦ κλιτόν. Ἐν αὐτοῖς λοιπὸν κεῖνται, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, διαφόρων χωρῶν καὶ τόπων στρώματα διάφορα, ἅτινα θὰ μένωσιν ἡμῖν ἄγνωστα, μέχρις οὗ εὕρεσις δημωδῶν μνημείων παλαιοτέρων χρόνων διαφωτίσῃ τὰ σκοτεινά, Ἐξελέχθη δὲ τὸ τρίτον πρόσωπον, θέλει, γράφῃ, γραφθῇ κτλ. διότι περὶ πραγμάτων καὶ προσώπων ἐν τρίτῳ προσώπῳ γίνεται πλεονάκις ὁ λόγος ἢ περὶ πρώτου καὶ δευτέρου, καὶ διότι ἐν τῷ τρίτῳ ἑνικῷ προσώπῳ συνέπιπτον πάντες (καὶ οἱ τρεῖς) τύποι, τ. ἔ. καὶ τοῦ *θέλω γράφω* καὶ τοῦ *θέλω γράφῃ* καὶ τοῦ *θέλει γράφω* τὸ τρίτον ἑνικὸν εἶναι *θέλει γράφῃ*· ἦτο λοιπὸν ἀνέκαθεν, ἅτε τρισὶ τύποις ἀνῆκον, πολλῷ τῶν λοιπῶν συχνότερον, πρὸς δὲ ἦτο καὶ βραχύτερον, ὅπερ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογήν του. Ὅτι δὲ τὸ τρίτον πρόσωπον λαμβάνεται πολλάκις εἰς δήλωσιν τοῦ β' δῆλον καὶ διὰ τῶν ξένων vas sagen Sie? was thut Er? come sta? jayatu râjâ! Ὅτι δὲ τὸ τρίτον ἑνικὸν λαμβάνεται καὶ εἰς δήλωσιν τοῦ πληθυντικοῦ δηλοῦσι φράσεις Κρητικαὶ οἷον Ἀψηλὴ λιγνὴ σὲ διάλεξα σᾶ βίτσα 'ς τὸ ποτάμι, ζηλεύγουσί μας καὶ πολλοί, μὰ εἴντα *μποροῦν νὰ κάμῃ*; Ὃ δὲν εἶναι ἁπλῶς ποιητικὴ ἄδεια, διότι συχνότατ' ἀκούει τις παρ' ἡμῖν φράσεις, οἷον «ὅσο νὰ *πάμε* νὰ ψήσῃ νὰ φάῃ, ἐπέρασ' ἡγ ὥρα = ἕως οὗ νὰ ὑπάγωμεν νὰ ψήσωμεν νὰ φάγωμεν κτλ. τ. ἔ. ἐν προτάσεσι πολλὰ ῥήματα πρώτου πληθυντικοῦ προσώπου περιεχούσαις καὶ διὰ τοῦ *νὰ* συνδεομέναις πρὸς ἀλλήλας μόνον τὸ πρῶτον ῥῆμα λαμβάνει συνήθως κατάληξιν τοῦ πρώτου προσ. καὶ πληθ. ἀριθ. δηλωτικήν, τὰ δὲ λοιπὰ ἕπονται ἀπαρεμφατοειδῶς, ὡς εἰπεῖν, συνδεδεμένα δ' ὅμως μετὰ τοῦ *νά*, καὶ δηλοῦσι μὲν τὴν ἐνέργειαν ἀλλὰ γυμνὴν οὐχὶ δὲ εἰς προσωπικὴν σχέσιν ἢ ἀριθμὸν προσαρμοζομένην.

Οὕτω διὰ τῆς πιθανῆς, ἐλπίζομεν, καταστάσης παραλείψεως τοῦ νὰ πρὸ τῆς ὑποτακτ. ἐν τοῖς τύποις θέλω γράφω, -ψω-γραφθῶ, θέλω γράφῃ-γράψῃ-γραφθῇ, θέλει γράφω-γράψω-γραφθῶ, ἔχομεν ἑρμηνείαν τηροῦσαν εὐσεβέστατα πάντας τοὺς φθογγολογικοὺς νόμους, οὐδεμιᾶς χρῄζουσαν ἀπιθάνου κατὰ συνεκδρομὴν ἐξηγήσεως τῆς μεταθέσεως τοῦ τόνου ἐν τοῖς δευτέροις ἀορίστοις (θέλω λάβῃ), οὐκ ἀναμιγνύουσαν τοὺς τῶν διαφόρων διαλέκτων τύπους καὶ τὰς ἀπαγγελίας, ἀλλὰ πάντα ἐκ τῆς Κοινῆς διαλευκαίνουσαν, καὶ τέλος οὐκ ἀνατρέπουσαν τὴν ἱστορίαν ὅπως οἱ πρὸ ἡμῶν διαλαβόντες καὶ ἄλλ' ἀπο-

φαινόμενοι περὶ τούτων ἔπραττον. Ἔχει ἄρα πάντα τἀναγκαῖα συστατικά, ὅπως γένηται ἀποδεκτή.

Ἡ ἑρμηνεία ἡμῶν αὕτη ἔχει καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτῆς συνηγοροῦν, τὸ ἀκόλουθον. Διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ὑποτακτικῆς ἐν τοῖς τύποις θέλω γράφῃ-ψῃ θέλει γράφω-ψω κτλ., ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἡ γένεσις τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς μεταξὺ τῶν τύπων θέλω *γράφῃ* κτλ., καὶ θέλω *γράψῃ* κτλ., διαφορᾶς, ἣν πάντες μὲν ἐνόησαν καὶ ὡμολόγησαν, πέρυσι δ' ὅμως ὁ κ. Def. ἐν Arch. 85-86 μετὰ μεγάλου πατάγου ἐπανέλαβεν ἐπιτιμῶν τοῖς Ἕλλησι σφόδρα, ὅτι τυφλώττουσι πρὸς τὰς προόδους τῆς νέας αὐτῶν γλώσσης.

Εἶναι πασίγνωστον ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τίς διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐὰν λέγῃ καὶ ἐὰν εἴπῃ, ὅταν διδῷ καὶ ὅταν δῷ κτλ., καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν εἶναι οὕτως ἀνεπτυγμένη καὶ ἰσχυρὰ ἐν τῇ ἀπαρεμφάτῳ λέγειν, εἰπεῖν, διδόναι, δοῦναι. Ἐπειδὴ δ' ὁ μέλλων τῆς νέας Ἑλλην. ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ὑποτακτικῆς, θέλω ἵνα λέγω-θέλω νὰ λέγω-θέλω λέγω, θέλω ἵνα εἴπω-θέλω νὰ εἴπω-θέλω εἴπω κτλ., συμπαρέλαβε καὶ τὴν ἀρχαίαν διαφορὰν ταύτην, ὥστε διὰ τοῦ θέλω *γράφω-γράφῃ*, θέλει *γράφω* ἢ θὲ νὰ *γράφω*, θὰ γράφω, θὰ γράφεται, ἤθελα *γράφω* κτλ., δηλαδὴ διὰ τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὑποτακτικῆς δηλοῦταί τι *διαρκὲς* ἢ καθὰ ὁ Κοραῆς προτείνει *παρατατικόν*, διὰ δὲ τοῦ θέλω γράψω-ψῃ-φθῇ, θέλει γράψω-λάβω κτλ., τ. ἔ. διὰ τοῦ ἀορ. τῆς ὑποτακτικῆς *ἀκαριαῖον*, ἢ κατὰ Κοραῆν Ατ. I 263 *συντελικόν*, τῆς διαφορᾶς δὲ ταύτης ἡ ἱστορικὴ καὶ γενετικὴ ἀρχὴ δὲν ἐννοεῖται, ἂν ὁ μέλλων ἐσχηματίζετο διὰ τῆς ἀπαρεμφάτου,

Ἄλλο ἄξιον προσοχῆς καὶ ἐρεύνης, ἀλλ' ἀνεξερεύνητον μέχρι τοῦδε, ὅσον ἠξεύρομεν, εἶναι τὸ φαινόμενον, ὅτι οἱ μελλοντικοὶ καὶ δυνητικοὶ τύποι ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ σημαίνειν τὴν εἰκασίαν ἢ γνώμην ἢ κρίσιν τινὸς περὶ προσώπου ὡς μέλλοντος νὰ πράξῃ τι ἢ πράξαντος, καὶ περὶ πράγματος ὡς μέλλοντος νὰ γίνῃ ἢ ὡς γενομένου κτλ., π.χ. «θὰ εἶν' εἰς τὸ σπίτι τώρα καὶ ἂς πάμεν»=τώρα, νομίζω, εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ, θὰ τὸ ξέρῃ=νομίζω ὅτι τὸ ἠξεύρει, δὲν θὰ ἐμελέτησε, θὰ μελετήσῃ=πέποιθα, διαβεβαιοῦμαι, εἰμὶ βέβαιος ὅτι δὲν ἐμελέτησε, θὰ μελετήσῃ, δὲν θὰ ἔχῃ χρήματα, θὰ ἐκοιμᾶτον ὁ βοσκός, δὲν θὰ ἦτον εἰς τὸ σπίτι, δὲν θὰ εἶχε πιασμένο ψάρι, κλεμμένο θὰ τὄχῃ, ἀκουστὰ-θωρῶντας-πωιτὰ θὰ τὄχῃς· καὶ μετὰ τοῦ *νὰ* παρ' ἡμῖν

ἔνθα προτάσσεται τὸ ῥῆμα τοῦ θέλω «νἄχῃς θέλεις, μὰ δὲ θὲς νά μου τὰ δώσῃς, καὶ τἀρνᾶσαι», νἄχου[ν] θέσιν αὐτοὶ ἀκόμη ψωμὶ κτλ., τὴν ἀρχὴν τῆς συντάξεως ταύτης νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν προτάσεσιν εἰς τὸ μέλλον ἀναφερομέναις καὶ μάλιστα ἀρνητικαῖς, ὅτε κατά τινα ψυχολογικὴν πρόληψιν δηλοῦται κατὰ βραχυλογίαν παραλειπομένου συνήθως τοῦ ῥήματος τῆς κυρίας προτάσεως ὅτι τι ὑποβαλλόμενον ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ λέγοντος δὲν εὑρίσκεται πιθανόν, βέβαιον, ἐπικείμενον κτλ., ἐκ τούτων δὲ μετεβιβάσθη ἡ χρῆσις κατὰ μικρὸν καὶ εἰς ἄλλας, π.χ. δὲν θά σου τὸ δώσῃ, μὴν τὸ ζητῇς=δέν μοι φαίνεται πιθανὸν ὅτι... Δὲν θἄρθῃ=δὲν πιστεύω νἄρθῃ, δὲν θὰ τὸ κλέψῃ κανείς. Δὲν θά σου τὸ πῇ. Δὲν θὰ τὸ καταλάβῃ. Δὲν θὰ τὸ χάσῃ, ἀπὸ 'δῶ θὰ περάσῃ κτλ. Βαθμηδὸν δ' ἡ τοιαύτη πλοκὴ μετηνέχθη καὶ εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ παρελθὸν παραμεληθείσης καθ' ὁλοκληρίαν τῆς πρώτης δυνάμεως τῶν συστατικῶν ὡς μέλλοντος χρόνου δηλωτικῶν, π.χ. δὲν θὰ ἔχῃ χρήματα, θὰ κοιμᾶται καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἀκούει, θὰ τό 'χῃ κλεμμένο, θὰ τό 'χῃ πωμένο, θὰ τό 'χε μαθημένο κ' ἦτο φευγᾶτος πρβλ. θυσίᾳ 'Αβραὰμ παρὰ **Legr.** σελ. 226 κ. ἑξ. στ. 121 Βαρὺ μαντάτο καὶ πικρὸ θὲς νἄχῃς γροικημένα, καὶ Κρητ. Δραμ. 332 στ. 175 «ς'τούτην τὴ στράτα τὴ μακρὰ *θὲς νἄχῃς* διψασμένα» καὶ 430, 691 μὰ μετ' αὐτὰ τὰ ψώματα *θὲς ἔχει* κομπωμένη κτλ., καὶ μετὰ τοῦ ῥήματος ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται «ἐγὼ 'λεγα πῶς θά 'χες τελειωμένη τὴ[ν] δουλειά σου, ἐγὼ 'λεγα πῶς θὰ τό 'χες ἀλεσμένο κ' ἦρθα» (πρβλ. *ἔλεγα* νά' σαι φρόνιμος, ἔλεγα νὰ κατέχῃς 'Ερωτοκρ.), ταῦτα δὲ λέγονται καὶ ἄνευ μορίου συνδέοντος τὰς δύο προτάσεις, π.χ. ἐγὼ 'λεγα, ἀλεσμένο θὰ τό 'χῃ κ' ἂς πὰ τὸ πάρω, ἐγώ 'λεγα ψημένο θά 'νε κ' ἂς πὰ τὸ φάμενε, ἐγὼ λογάρjαζα, ἐσκέφτουμουνε, ἔλεγα μέσα μου, μαθημένο θὰ τὄχῃ, καὶ δὲ σοῦ 'πα τίποτις, ἐγὼ 'λεγα θὰ τὄξερες κτλ.

Περὶ τούτων παρατηρητέον α' ὅτι, ὅπως τὰ παρατεθέντα παραδείγματα σαφέστατα μαρτυροῦσιν, ἐκφέρεται οὕτως καὶ ὁ ἐνεστὼς καὶ ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος καὶ ὁ παρακείμενος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος, οὐχὶ δὲ μόνος ὁ ἀόριστος, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. **Def** ἐσφαλμένως ἐδιδάχθη ἐν **Monatsber**· β' ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτῶν εὑρίσκεται, ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ, νομίζομεν δηλ. ὅτι φράσεις τὰ μὲν μετὰ τοῦ *οὐ μὴ* οἷον οὐ μὴ γενήσεται, τοιοῦτον ἐγὼ ἑταῖρον οὐ

μή ποτε εὑρήσω, πλησιάζουσι πλεῖστον ταῖς παρ' ἡμῖν π. χ. δὲν θὰ γίνῃ! δὲν θὰ βρῶ ποτέ μου τέτοιο φίλο· τὰ δὲ καὶ ἄνευ αὐτοῦ οἷον «ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἵξεται υἷας Ἀχαιῶν σύμπαντας . . . = θἄρθῃ μιὰ φορὰ . . = εἶμαι βέβαιος πῶς θἄρθῃ . . . ὅταν μάλιστα συνοδεύῃ καί τις χειρονομία ἢ κίνησις τῆς κεφαλῆς, μεθ' ὧν πολλάκις ταῦτα ἐκφέρονται.

Περὶ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελίκου.

Εἰς περίφρασιν τῶν χρόνων τούτων εἶνε ἐν χρήσει δύο βοηθητικὰ ῥήματα, τὸ εἶμαι καὶ τὸ ἔχω. Οἱ μετὰ τοῦ εἶμαι ἐκφερόμενοι τύποι εἶμαι γραμμένος, ὁμοίως καὶ οἱ μετὰ τοῦ ἔχω καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἔχω γραμμένο[ν] ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ γλώσσῃ. Πρβλ. Μαυροφρ. Δοκ. σελ. 327 κ. ἑξ., οἱ δὲ μετὰ τοῦ ἔχω, πλὴν τοῦ τύπου ἔχω γραμμένο[ν], ἀνήκουσι μόνῃ τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, ἀλλὰ διεδόθησαν καὶ ἐν τῷ καθαρεύοντι λόγῳ ἐπικρατοῦσι τοῦτο μὲν διότι εἶναι βραχύτεροι τῶν ἄλλων, τοῦτο δὲ διότι ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ ὑποληφθῶσιν εὐγενέστεροι, ἐνῷ οἱ μετὰ τοῦ εἶμαι καὶ ἔχω καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητ. παρακειμένου νομίζονται formae rusticae. Καὶ των μὲν τύπων εἶμαι, ἤμουν γραμμένος καὶ ἔχω γραμμένο[ν] τὰ συστατικὰ εἶνε πασίγνωστα, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχουσι καὶ τὰ τῶν τύπων ἔχω, εἶχα γράψῃ, ἔχω εἶχα γραφθῇ κτλ., τούτου δ' ἕνεκα ἄλλος ἄλλα λέγει, καὶ ὁ μὲν Κοραῆς ὅπως ἀνωτέρω εἴδομεν ἐν τῷ *εἶχα βράσειν*, *-δράμειν* ἀνεζήτει ἀπαρέμφατα, ὃ ἀδύνατον· ὁ δὲ Μαυροφρ. Δοκ. 332 κ. ἑξ. ἐδίδαξεν ὅτι ἐν τούτοις δὲν περιέχεται ἀπαρέμφατον, ἀλλὰ μετοχὴ «ἐκ τῶν Αἰολ. γράψ*αις* (= κοινῶς γράψας) λάβεις (= λαβών), φύγεις (= φυγὼν) καὶ τῶν κοινῶν γραφθεὶς γεννηθεὶς κτλ.» Ἡ παραλαμβανομένη οὕτως ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ς λέγεται «οὔτε δύσκολον οὔτε ἀσύνηθες τῇ καθομιλουμένῃ», διότι, ἐξακολουθεῖ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐπί τινων νήσων λέγεται *τσοὶ ἀνθρώποι*, καὶ τοῦτο λέγεται αἰολικῶς ἀντὶ τοῦ τοὶς ἀνθρώποις, καὶ κατὰ διάλεκτον δὲ τὸ πάλαι ἐλέγετο Σώκρατε, Ἀριστόφανε κτλ. Ἀλλὰ ταῦτα ὁμολογουμένως εἶναι ἐσφαλμένα, διότι τὸ μὲν τσοὶ ἀνθρώποι ἑρμηνεύεται ἄλλως (**ἴδε** II συμβολὴν σελ. 224 X τοῦ Ἀθηναίου), ἡ δὲ κλητικὴ Σώ-

κρατε Δημόσθενε μνημονεύεται μὲν ὑπὸ Ἰωαν. τοῦ Γραμματικοῦ ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τύπος τις πλασθεὶς ἐν τοῖς μεταγενεστ. χρόνοις κατ' ἀναλογίαν ἄλλων, οὐχὶ φθογγολογικῶς, πρβλ. R. Meister die Griech. Dial. 115 ἀποδεικνύει τι περὶ φθογγολογικοῦ νόμου τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης. Ἐν τῷ τύπῳ *γράψαις* ὤφειλε κατὰ Μαυροφρ. μετὰ τὴν κατὰ λεσβίους ἀποβολὴν τοῦ τελικοῦ *ς* νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἡ γραφὴ τῶν Βοιωτῶν τοῦ *αι* διὰ τοῦ *η*, ὥστε *γράψαις*, *δείξαις*, νὰ γίνῃ *γράψῃ δείξῃ* καὶ τὸ Βοιωτικὸν τοῦτο *η* ὤφειλε νὰ λάβῃ προφορὰν νέαν ἑλληνικὴν ὥστε τέλος νὰ ἀκούηται *γράψι*. Οἱ β' αἰολ. ἀόρ. *φάγεις ἔλθεις* ἠδύναντο ἀκοπώτερον νὰ ἐνδυθῶσι τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, ἀποβάλλοντες μόνον τὸ τελικὸν *ς*, καὶ οὕτω ν' ἀποβῶσι *φάγει ἔλθει* κτλ. Διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἔφθανον καὶ αἱ μετοχαὶ *γραφθεὶς* εἰς τὸν τύπον *ἔχω γραφθεί*· Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι ἀδύνατα ἅτε ταχυδακτυλουργικῶς ἄλλοτε τύπους Λεσβίους, ἄλλοτε γραφὴν Βοιωτικὴν καὶ προφορὰν νέαν ἑλληνικήν, ἄλλοτε τύπους παρανοηθέντας κτλ. ἐπικαλούμενα. Πρὸς δὲ ἀπορεῖται τίνος ἕνεκα δὲν ἐγένετο τὸ γραφθεὶς *γραφθέντα* κτλ. τ. ἔ. διατὶ ἐν τούτοις ἐλήφθη βάσις ἡ ὀνομαστικὴ ἐνῷ ἐν ταῖς μετοχαῖς τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς λέγοντας θωρῶντας κτλ. ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀρσεν. καὶ θηλ. ὀνομάτων τῆς III κλίσεως βάσις τοῦ νεωτέρου σχηματισμοῦ ἐλήφθη ἡ ἐν. αἰτιατικὴ καθ' ὃν ἐν Bezz. Beitr. VI 334 ἐδιδάξαμεν τρόπον.

Ὁ Μαυροφρ. παρατηρήσας ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι τὴν παθητ. μετοχὴν μετὰ τοῦ *ἔχω* δηλοῦντος ῥήματος συνάπτουσιν εἰς σχηματισμὸν τοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελίκου ἐπέμενε ζητῶν ν' ἀνακαλύψῃ καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. τὴν αὐτὴν σύνθεσιν ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ ἔχω γράψῃ-φθῇ. Ἀλλὰ τὴν ἀνάλογον σύνθεσιν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην. λέγοντες τοὺς ἑτέρους τύπους, *ἔχω γραμμένο[ν]*, εἶμαι γραμμένος κτλ. οἵτινες μάλιστα ὑπερέχουσι τῶν ἄλλων τῶν σήμερον προτιμωμένων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ παθητικὴ μετοχὴ ἐν ταῖς πλείσταις χώραις *εἶναι κλιτὴ* τ. ἔ. λαμβάνει τὸ γένος τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀντικειμένου ἐν τῷ ἐνεργητικῷ καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐν τῷ παθητικῷ. Ἔχω πλυμένα τὰ ροῦχα, ψημένο τὸ φαντό, κουρεμένη τὴν αἶγα, κουρεμένα τὰ ὀζά, ἀλεσμένες τσ' ἐλαῖς κτλ. ἐν ᾧ τὸ

γράψη εἶνε ἄκλιτον ὅπως ἐν πολλαῖς εὐρωπαϊκαῖς Γλώσσαις ich habe gegeben κτλ.

Μετὰ ταῦτα διέλαβε περὶ τούτων καὶ ὁ κ. Def. ἐν Monatsber. 1877 συνταχθεὶς τῷ Κοραῆ καὶ διδάσκων ὅτι ὅπως ἐν τῷ *θέλω γράφη-ψη-φθῆ*, οὕτω καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν *ἔχω γράψη-φθῆ* κεῖνται ἀπαρέμφατα, περὶ δὲ τῶν φθογγολογικῶν καὶ ἄλλων τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ παρεπομένων ἀτοπημάτων οὐδ' ἐφρόντισε τὸ παράπαν. Ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι ἀφοῦ, δι' οὓς ἐξεθήκαμεν ἐν τῇ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐρεύνῃ λόγους, ἀπεδείχθη ἀδύνατος ἡ δοξασία ὅτι ἐν τῷ θέλω γράφη-ψη-φθῆ κτλ. κρύπτεται ἀπαρέμφατος, οὐδ' ἐν τοῖς ἔχω γράψη-φθῆ εἶναι ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη αὕτη.

Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι ἐν τοῖς τύποις ἔχω γράψη-φθῆ κτλ. οὔτε ἀπαρέμφατος οὔτε μετοχὴ δύναται νὰ περιέχηται, καὶ δὴ ἂν ἡ μέθοδος τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς εἶχε καὶ ἐν τοῖς γλωσσικοῖς τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ ἐφαρμογὴν ἣν ἐν τοῖς μαθηματικοῖς, θὰ ἠδυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ παύσωμεν τὴν περὶ τούτων περαιτέρω ἔρευναν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· ἡμῖν ἐπιβάλλεται προσέτι νὰ δείξωμεν διὰ τίνος ὁδοῦ ἔφθασαν οἱ πρὸ ἡμῶν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ὑποτακτικῆς μετὰ τοῦ ἔχω εἰς δήλωσιν τοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελίκου. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν τύπων ἔχω γράψῃ-φθῇ, ἀφοῦ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ εἶναι οὔτε ἀπαρέμφ. οὔτε μετοχαί, δὲν ἐξαρτᾶται οὐδαμῶς ἀπὸ τῆς περαιτέρω περὶ τούτου ζητήσεως.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι ἡ σήμερον ὡς τὰ πολλὰ ἀνεπτυγμένη καὶ ζωηρὰ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν τύπων *θέλω γράψη καὶ ἔχω γράψη* δὲν φαίνεται καὶ ἐν παλαιοτέροις χρόνοις οὕτως αἰσθητή, πρὸς τοῦτο παραθέτομεν ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν παραδείγματα. Χρονικῷ Μορ. 2 ἀπῆλθεν εἰς τὴν Συρίαν *νὰ ἔχῃ προσκυνήσῃ*=ἵνα προσκυνήσῃ, ἢ ἵνα δυνηθῇ νὰ προσκ. αὐτ. 24 κ' ἐλπίζουν εἰς τὴν γνῶσιν σου, οὐ μὴ τοὺς *ἔχεις λείψει*=que vous ne les abandonnerez pas, αὐτ. 34 νὰ τὴν ἔχουν πληρώσει=νὰ τὴν πληρώσουν ἢ νὰ ὀφείλουν νὰ τὴν πληρώσουν, αὐτ. 44 νὰ τὸν ἔχουν θρονιάσει=νὰ τὸν ἐνθρονιάσουν, 50 νὰ ἔχουν κινήσει=νὰ κινήσουν, 52 νὰ τοὺς ἔχωμε 'ξαλείψει=νὰ τοὺς ἐξαλείψωμεν, 64 νὰ ἔχουν πράξει=νὰ πράξουν, 100 λογιάζοντας νὰ τοῦ ἔχουν βοηθήσει=ὅτι θέλουν βοηθήσει, Ἰμπερ. καὶ Μαργαρ. ἐκδ. Λάμπρου στ. 140 μαχαίριν εἶχα λάβει=θὰ ἐλάμβα-

νον. Θανατ. Ῥοδ. 156 τί τὸ λοιπὸν ἐγένετο σὰν εἴχασιν ἀλλάξει ταῖς φορεσιαῖς;=ὁσάκις ἤθελον ἀλλάξει, Βελθαν. Χρυσ. 427 νὰ μὴ εἶχα ἐγεννήθην, καὶ εἰς τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἄψυχος νὰ εἶχα εὑρέθην=νὰ μὴ ἤθελον γεννηθῆ κτλ., αὐτ. 431 τὸν κόσμον νὰ μὴ εἶχα γνωρίσει... νὰ μὴ εἶχα 'σέβη... οὐ μὴ εἶχα τὰ ἐσκόπουν, αὐτ. 844 εἴθε νὰ μὴ εἶχα σὲ ἰδῆ, νὰ μὴ εἶχα σὲ γνωρίσῃ. Ἅλωσ. Κωνς. 730 νὰ τῶχαν πολεμᾶν... νἆχαν κάμνειν αἵματα...=ἂν ἤθελον πολεμῆ, αὐτ. 821 ὢ βασιλεῦ, καὶ νἆχες ζῆν καὶ μὴ εἶχες ἀποθάνειν. Θανατ. Ῥόδ. 440 κάλλιον νὰ μὴ εἶχαν βλογηθῆν, νὰ μὴ εἶχαν βάλειν κλῖμα (γρ. κλῆμα), αὐτ. 454 καὶ νἆχες τὸ τελειώσῃ, σελ. 289 στ. 165 *ἅ μοῦχες πάρῃ* τὴν βουλὴν, θέλημα *νἆχα δώσῃ*, *ἤθελε λείψειν* ἡ πικριά... στ. 520 ἂν εἶχα λάχει καὶ νεκρὸς ἀναστεμένος ἦτο, 319 στ. 1012 σὰν *νἆχε 'μπῆ* εἰς δασκαλειὸν, νὰ *τὄθελε διαλέγει*. Κρητ. Δραμ. 167 μὰ πλειὰ καλλιά 'χω *νἆχα 'σται* ς' τοὺς τούρκους σκλαβωμένος, 168 εἶχα 'σται σύντροφος, 192 παρηγοριὰ δὲν εἶχ' ἐσταὶ=δὲν θὰ ἦτο, 188 χαρὰ 'χες πεῖς 'ς τὴν πίκρα σου, 318 εἶχα πεῖ = ἤθελον εἰπεῖ, 327 δὲν εἶχα ἀλλάξει πεθυμιὰ, 229 εἶχε κείτεσθαι, 236 εἶχα 'σται, 247 νἆχαν εἶσαι, 292 εἴχασιν ἐκάμει, 305 νἆχα βγῆ =νἄθελα βγῆ = ἂν ἤθελα ἔβγῃ, 310 ταῦτ' ἄ'χε μοῦ χαρίσει = ἂν εἶχε μου χαρίσει, 453 ἀποῦ 'χα πάρειν 'ς τό 'στερο, *σἄ σ' εἶχα θανατώσει* = ποῦ εἶχα νὰ πάρω, ἀφοῦ σε ἤθελα θανατώσῃ. Ἐρωτοκρ. 57 ὁποῦ 'τρεμεν ὥς σ' εἶχε δῆ, 74 ὡς *εἶχε βάλει* εἰς τὸν νοῦν κ' ὡς *ἤθελε* λογιάσῃ (ἐν τούτῳ ἀμφότεραι αἱ συντάξεις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας) 100 ὡς τοὖχε λάχῃ νὰ τὸ δῆ=ὡς ἤθελε λάχῃ-τύχῃ, 165 *τό 'θελες κλάψει... τό 'χες σκοτάψει...* τό 'χες ζητήσει, 115 ὡς εἶχε ῥήξει κοπανιὰ, 164 κ' ἂν εἶχε τρέξῃ μετ' αὐτὸν τῆς Κρήτης τὸ λιοντάρι, 190 σὰν εἶχα 'δῆ κι' ὅτι μπορεῖς... 194 ἂς εἶχα κάμει ἔξω νοῦ... κ' ἂς *εἶχες κλάψει* μιὰ καὶ δυὸ κ' ἂς *ἤθελες θρηνίσει*, 199 ἂς *τὄθελες θυμᾶσαι* καὶ ἂς *εἶχες ἀφουκρᾶσαι*, 201 τὄχες γροικήσει ἀλλοῦ νὰ πῆ, 203 κ' ἂς εἶχες ἦσαι μετὰ μὲ, 204 *ἂν σ' εἶχε δείρει* μιὰ καὶ δυὸ, πάλ' *ἤθελε σ' ἀφήσει*. Κ' ἂς τὄχες συβασθῆ... Καὶ ἂν εἶχες μπῆ εἰς κίνδυνο... ἂς εἶχες ἔχει ὑπομονὴν, 236 θὰ σοῦ 'χα δώσει=θά σοι ἔδιδον, 246 μακάρι μὴν εἶχα προφητέψει, 248 ἂς εἶχα γεννηθῆ φτωχὴ, φτωχὸ ἂς εἶχ' ἀγαπήσῃ, κ' ὅπου 'χε δῆ λινόξυλα, 252 κ' ὅπου 'χε χάσει σήμερον τὸ δὲ ταχειᾶς κερδαίνει,

260 μὰ ὅπου 'χε σώσει, θάνατον ἔδιδε τῶν ἀνθρώπων, 269 καὶ *ἂν εἶχε λείπει* ἐπροχθὲς, 275 σὰν εἶχες 'δῇ τέτοιον υἱόν... κ' ἂς τὄχε πῇ ἕνα στόμα, 281 σὰν νἄχεν εἶναι μὲ κερὶ, 292 κ' ἂς εἶχες εἶσαι ζωντανός... 293 ἂς εἶχε ἐνθυμηθῇ, ἂς εἶχεν εἶνε μπορετὸ κ' ἡ τύχη ἂς τὄχε φέρῃ. Βελισαρ. 46 *γράψειν εἶχα* καὶ πλειότερα *νὰ πῶ* διὰ τὸν φθόνον. Φλωρ. καὶ Πλάτζ. 1097-9 νἄχεν σχισθῆν...νὰ εἶχα πέσῃ... νὰ εἶχε βρέξῃ... καύσῃ, Ἐρωτοκρ. νἄθελε μπῇ 's τὸν πόλεμον, καὶ νἄθελε νικήσῃ, νἄθελε παύσει... 294 νἄχες πετάξει σὰν πουλὶ, 300 ὅπου κ' ἂν εἶχα λάχει, 339 ποῦ ἂν εἶχες πῇ τὄχι κ' ἐδᾶ. Νεοελλ. Ἀναλ. I 267 διστ. 163 κάλλια νὰ μὴ εἶχες γεννηθῇ, μικρὴ νἄχες πεθάνει, καὶ σελ. 277 διστ. 275 τὰ μάτιά μου τῆς ὀρφανῆς νὰ εἶχες μοῦ ζητήσεις, ὃ ἐν Κρήτῃ ἤκουσα ὧδε «τὰ μάθια μου τοῦ δυστυχοῦ νὰ ἤθελες μοῦ ζητήξῃς», αὐτόθι 28 *εἶχε πέσει* ἐκ Μήλου. Ὁμοίως λέγεται παρ' ἡμῖν «πρόβαλε, λέω, πρόβαλε κ' ἐδὰ 'ρθα 'πὸ τὰ ξένα, κ' ὅποιο πουλὶ κ' ἂν *εἶχα ἰδῶ* ἐρώτουνε γιὰ σένα· τὸν παρακείμενον τοῦ βλέπω σχηματίζομεν ἡμεῖς ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς τοῦ θωρῶ ἐνεργ. μετοχῆς, π.χ. ἔχω θωρῶντας, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς θὰ ἥρμοζε τῷ παρατεθέντι στίχῳ, διότι θὰ παρεῖχε καθαρὰν ὑπερσυντελίκου ἔννοιαν· ἐνῷ τῷ εἶχα ἰδῶ=ἤθελα ἰδῶ, πρβλ. καὶ Ἀραβαντ. Συλλ. 110 νὰ μὴν *εἶχ' ἔρθει* ὁ θεριστὴς, 162 νὰ μὴ εἶχε ξημερώσει, 170 ἀρχόντισσα νὰ *εἶχες χαθῇ*, φτωχή μου νὰ μοῦ ζήσῃς, 171 νὰ τὴν εἶχαν φάῃ τὰ φείδια, 184 ποιὸς ἦταν ὁ προξενητὴς ποῦ νἄχε φάῃ κανέλλα, ὁμοίως 185, 218 παππᾶς νὰ μὴ εἶχε γένῃ, 306 τὰ μάτια μου τῆς ὀρφανῆς νἄχέ μου τὰ γυρέψῃς κτλ.

Ὅπως δὲ ἐν τοῖς παρατεθεῖσιν ἡ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας χρῆσις τοῦ ἔχω καὶ θέλω παρατηρεῖται μάλιστα κατόπιν μορίων τινῶν, χρονικῶν, ὑποθετικῶν κτλ. οὕτω καὶ σήμερον λέγεται ἀδιαφόρως νἄχεν πὰς νὰ ἰδῇς καὶ νἄθελες πὰς νὰ ἰδῇς· νἄχε τὸ ξέρῃς, καὶ νἄθελε τὸ ξέρῃς· ἂν εἶχεν εἶσαι ἐδῶ καὶ ἂν ἤθελεν εἶσαι ἐδῶ κτλ.

Σπανιώτερα πολὺ εἶναι ἐν τῇ μεσαιωνικῇ γραμματείᾳ τὰ παραδείγματα μετ' ἀληθοῦς παρακειμένου σημασίας π. χ. Γλυκᾶ παρὰ Legr. Bibl. Gr. 347-8 μὴ συκοφάντην πτοηθῇς, *ἂν ἔχῃ δρακοντιάσειν*, *ἂν ἔχῃ* τὸ Κοντάριν του *φθάσειν* εἰς τὸ Δυρράχιν 358 *ἂν ἔχῃ* εἰς ὄρος *ἀναβῆν' ὡς κέδρος ἀνυψῶσαι*, χαλάσειν ἔχει ὀψέ ποτε καταχλιθεῖν καὶ πέσειν σελ. 297 στ. 404 τὸ γνέμαν ποὔχεν

κάμει. Χρον. Μορ. 38 ἔχει ροβολεύσει, 54 εἶχε χάσει. Σίμωνος Πορκίου ἐν παραρτήματι Νεοελλ. Φιλολ. Σάθα 53 ἀκόμη δὲν εἶχες βάλεις, καὶ Σάθα Διγεν. 66 εἴχετε προσεγγίσαι. Κρητ. Δραμ. σελ.304 στ. 217 καλὰ κ' ἀκόμη νοῦς τἄλλοῦ δὲν εἶχε φανερώσει, 307, 300 ὄνομα 'ς τὸν κόσμον εἶχα βγάλει, 309, 364 πῶς μ' εἶχε κάμει, 324, 31 τούτη εἶχε σώσει, εἶχε βάλει, 340, 145 καὶ γροίκησ' ἕνα ποῦ 'χα 'δεῖ. 348, 311 καὶ γεὶς ἀποῦ δὲν εἶχε 'μπῇ, 351, 383 πόσους πολέμους. . . εἶχα κάμει κτλ. Καὶ τοῦτο, νομίζομεν, ὑποδεικνύει ἡμῖν τὴν ὁδόν· ἐλέγετο δηλ, τὸ πάλαι, καὶ νῦν ἔτι λέγεται, καὶ τὸ ἔχω μάλιστα κατόπιν τοῦ νά, ἂν κτλ.. μεθ' ὑποτακτικῆς, καὶ, καθὰ τὰ παρατεθέντα παραδείγματα μαρτυροῦσιν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου σημασίας τῇ τοῦ θέλω. Ὅπως δὲ μετὰ ταῦτα παρὰ τὸ θέλω, οὕτω καὶ παρὰ τὸ ἔχω παρελείφθη τὸ *νὰ* ὁσάκις μάλιστα αὐτοῦ ἄλλο *νὰ* προηγεῖτο καὶ οὕτω πλὴν τῶν «*νὰ εἶχε νὰ γράψῃ* ἐλέχθη καὶ *νὰ εἶχε γράψῃ*» καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῷ δημώδει λόγῳ λέγεται νὰ 'χε *νὰ* τὸ κατέχῃ, θελὰ νἄρθῃ, *νὰ 'χε νὰ τὸ 'χῃς σερμένο*, δὲν τό 'παιρνεν ἡ θάλασσα, *νὰ* 'χε *νὰ* μπορῇ νὰ πάῃ νὰ τοῦ πῇ νὰ 'ρθῃ, *νὰ* 'χε νὰ μπορῇς νὰ σωπάσῃς, καλὰ ποῦ θελά 'ναι, καὶ *νὰ 'χε μπορῇς* νὰ σωπάσῃς κτλ. Ἐκλίνοντο δὲ κατ' ἀρχὰς ἀμφότερα, μετὰ δὲ τὴν παράλειψιν τοῦ *νὰ* ἤρξατο νὰ κλίνηται μόνον τὸ ἕτερον π. χ. ἀκόμη δὲν *εἶχες* βάλεις,κι' ἂν εἶχα *ἰδῶ* κτλ. νὰ 'χε πάῃς νὰ 'χε τὸ ξέρῃς· νὰ 'χῃς προπατήξῃ, νὰ 'χῃς μιλήσῃ, νὰ 'χε μπορῇς κτλ. Τοῦτ' ἔστιν ὅπερ καὶ ἐν τῷ τύπῳ θέλω γράφω κτλ. παρετηρήσαμεν· παρὰ τὸν τύπον δὲ τοῦτον *νὰ εἶχε γράψῃ* ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν καὶ ὁ τύπος *ἔχω εἶχα γραμμένον* ἐπὶ ἀληθοῦς παρακειμένου καὶ ὑπερσυντ. σημασίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπὶ μακρὸν ἀμφότερα ἐλέγοντο ἤρξατο βαθμηδὸν τὸ βραχύτερον, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ὑποληφθῇ εὐγενέστερον, γράφῃ, νὰ ἐκβάλῃ τὸ δυσχρηστότερον γραμμένο[ν], καὶ δὴ σήμερον ἐν τῇ γραφομένῃ καὶ ἀστείᾳ γλώσσῃ ἀντικατέστησεν αὐτὸ ἐντελῶς, ἐν δὲ τῇ δημώδει οὐδαμῶς, διότι, ἂν μὴ σφάλλωμαι, πολλαχοῦ μὲν εἶναι οἱ τύποι οὗτοι ἢ καθ' ὁλοκληρίαν ἢ σχεδὸν παντελῶς ἄγνωστοι (π. χ. ἐν Κρήτῃ), ἐν Ἠπείρῳ δὲ Θεσσαλίᾳ καὶ ἴσως καὶ ἀλλαχοῦ που λέγονται πολλάκις. Πρβλ. Ἀραβαντ· Συλλογῆς σελ. 88 πόσα κακὰ 'χεις κάμει 115 ἄλλον γιατὶ εἶχε κλέψει γιατὶ εἶχε βλογήσει. 151 τὰ πέλαγα καὶ τὰ νησιὰ ὅλα τἄχω γυρίσει. 265

μόνον φωτιὰ τῆς ἄναψε, ποτὲ δὲν εἶχε πάθει. 271 τοὺς ἔφαγε τοὺς ἔσωσε, κανεὶς δὲν ἔχει μείνει, τὶ μάνει σ' ἔχει κάμει. 336 μοῦ εἶπαν πῶς ἀρρώστησες καὶ φλόγα μῶχει πέσει. 359 νὰ, 'ς τὸ μνῆμα μ' ἔχει φέρει. 360 καὶ γιὰ δαῦτο σοῦχω δώσει. 366 μῶχουν πάρει τὰ μυαλά. 345 δὲν ἔχω πάθει. 346 τὴν ἔχουν ντύσει. 350 ὅλα μου τἄχουν τάξει κτλ. Ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα, οἱ τύποι οὗτοι ἔσχον ἀρχὴν τοῦτο μὲν ἐν τῇ γραφομένῃ, τοῦτο δὲ ἐν ταῖς φράσεσιν· καλὰ θελὰ 'ναι νἄχε γράψῃ, νἄχεν τὸ 'πῇ κτλ. διότι γνωστοῦ ὄντος ἐν ταύταις τοῦ γράψῃ οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο ἢ ἡ ἐξάπλωσις τῆς χρήσεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ παρακειμένῳ, *ἔχει γράψῃ ἢ ὄχι;* καὶ ὑπερσυντελίκῳ.

Τὴν διὰ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἀνευρισκομένην στενὴν συγγένειαν τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεργ. ἀορ. καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητ. παρακειμένου βλέπει ἕκαστος καὶ ἐν τῷδε: πολλῶν δηλ. ῥημάτων εἴτε ἀπολεσάντων τὴν μετοχὴν τοῦ παθητ. παρακειμένου ἅτε λίαν διάφορον καὶ ἀνομοίαν οὖσαν εἴτε ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἐχόντων, νέας μετοχὰς ἔπλασαν οἱ λαλοῦντες ἐκ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἀορίστου, π. χ. *θὰ εἰπῶ*, ἔχω *πωμένα καὶ* κατ' ἀνάπτυξιν ἑνὸς φθόγγου *ι* ἔχω πωιμένα, πωιτὰ ἐντεῦθεν καὶ ἀόρ. εἰπώθηκε, κακὸ μαντᾶτο δόθηκε 'ς τοὺς Παργηνοὺς εἰπώθηκε καὶ Κρητ. Δραμ. 308 στ. 327 τὰ λόγια ποῦ *πωθοῦσι*=λεχθῶσι, θὰ πιῶ, εἶμαι πιωμένος, ἐντεῦθεν ὅλον ῥῆμα ἐπιώθηκα πιώνομαι θὰ πιωθῶ, θὰ φάγω-φαγωμένος-φαγώνομαι, [ἐ]φαγώθηκα, ἐμβάλλω-θὰ ἐμβάλω-ἐμβαλωμένος (τὸ *ἐμβ*-ἀπαγγέλλεται σήμερον *ἐμπ*-ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ *eb*)- μπαλώνομαι καὶ ἐκ τούτου μπαλώνω-μπάλωμα, θὰ κάμω-καμωμένος-καμώνομαι-κάμωμα, θὰ γίνω-γινωμένος-γινώνομαι=γίνομαι ὥριμος, ἐγινώθηκα, ἐνεργ. γινώνω=ποιῶ ὥριμον π. χ. αὐτὴ ἡ συκιὰ δὲν γινώνει ἐφ' ἔτος τὰ σῦκα· θὰ ἰδῶ-ἰδωμένα δὲν τὸν εἴχανε 'δωμένο ἐν Νεοελλ. Ἀναλ. Β' 115 ἐκ Νάξου, ἰδωθήκαμε θὰ ἰδωθοῦμεν κτλ. πρβλ. περὶ τούτων καὶ Bezz. Beitz. VI 328.

Κατὰ μικρὸν δ' ἐσχηματίσθησαν οὕτως ἐκ τοῦ θέματος τῆς τοῦ ἀορίστου ὑποτακτικῆς παθητικαὶ μετοχαὶ πλείστων ῥημάτων π. χ. θὰ φέρω-φερμένος, θὰ πάω-πaωμένος, θὰ πάρω-παρμένος, (ὁ ἀρχαῖος ἂν ἐσώζετο, θὰ ἦτο 'πηρμένος ἢ περμένος διότι καὶ ἐπῆρα), πέθανε-θὰ πεθάνω-πεθαμένος (ἐν Κρήτῃ ἀπόθανα-ἀποθαμένος), θὰ

πετύχω-πετυχεμένος, θὰ [ε]ὑρῶ-[ε]ὑρωμένος καὶ παθητ. ῥηματικὸν ἀρκιόβρωτος = σπάνιος τ. ἔ. ὁ σπανίως εὑρισκόμενος κτλ.

Μετὰ τοῦ ἔχω συνάπτεται εἰς σχηματισμὸν παρακειμένου καὶ τὸ παθητ. ῥηματικὸν εἰς-τὸς, π. χ. ἔχω ἀκουστὰ = ἀκήκοα, ὅ πολλαχοῦ ἐν χρήσει, ὁμοίως ἔχω πωιτά. Ὁ τρόπος οὗτος μάλιστα συνήθως τοῖς Τσάκωσιν πρβλ. Moritz Schmidt ἐν Κουρτ. Μελετ. III 375, Deville καὶ Deffner Τσακ. Γραμ. 24, 97 ἐνίοτε τίθεται ἀντ' αὐτῶν καὶ ἐπίθετόν τι π. χ. φευγᾶτος = πεφευγὼς, εἶναι φευγᾶτος, πεμπᾶτος = ἔχω ἄνθρωπο πεμπᾶτο, πρὸς τούτοις λέγεται ἡ ἐνεργ. μετοχὴ τοῦ ῥήματος θωρῶ = βλέπω (= θεωρῶ) π.χ. ἔχω θωρῶντας κτλ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Αὐγούστου 1882.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΑΙΩΝ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΑΤΡΟΥ ΕΚ ΚΑΡΥΣΤΟΥ.

Ἐν Ζούρτσῃ, κώμῃ τῆς Φιγαλίας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1873 στρατιωτικός τις τοῦ ἀγῶνος, Ἀθανάσιος Μπουντούρης, ὑπερεβδομηκοντούτης, διηγήσατό μοι τὰ ἑξῆς, ἅπερ ἔμαθε παρὰ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς περὶ τῆς οἰκογενείας Μπουντούρη. Ὁ πατήρ του Ἰωάννης ἔζησεν 90 ἔτη, οὗτινος ὁ πατὴρ Παναγιώτης ἀπέθανε νέος ἐν Καραμούσταφα, χωρίῳ τοῦ δήμου Αὐλῶνος τῆς νῦν ἐπαρχίας Τριφυλίας. Τοῦ Παναγιώτου πατὴρ ἦν Κανέλος, ὁ ταῦτα διηγησάμενος τῷ Ἰωάννῃ, κάτοικος Καραμούσταφα, φονευθεὶς αὐτόθι ὑπὸ Τουρκαλβανῶν ἐτῶν 75 περίπου, δεκαετίαν πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ῥώσσων εἰς Πελοπόννησον τῷ 1769. Διηγεῖτο δὲ ὁ Κανέλος Μπουντούρης, ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατήγετο ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ χωρίου τῆς Μεσσήνης Γκαράντσα καὶ συνοικίας Καλαϊδανοῦ, ἧς τὰ μέλη ἦσαν γεωρ-

γοὶ καὶ ποιμένες. Διατί δ' ἀπῆλθον ἐκεῖθεν; Οἱ Μπουντουραῖοι πέντε τὸν ἀριθμὸν, Γεώργιος, Ἀναστάσιος, Ἀθανάσιος καὶ ἄλλοι δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν ἐν Γκαράντσᾳ πέντε Βενετοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀρχῆς, τοὺς πέντε ἵππους καὶ τοὺς κύνας αὐτῶν, διότι ἐβίασαν γυναῖκα ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Μπουντουραίων· μετὰ δὲ τὸν φόνον τὰ πτώματα τούτων ἔρριψαν εἰς βάραθρον. Ἡ ἐπιτόπιος ἀρχὴ ἠρεύνησε περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, καὶ μετέβη εἰς τὸ βάραθρον, ὅπου διὰ σχοινίου κρεμασθεὶς Αἰθίοψ, ἀνεκάλυψε μὲν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπέθανεν ἅμα ἐξελθών.

Διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν πάντες οἱ Μπουντουραῖοι ἐδραπέτευσαν, ἕκαστος ὅπου ἠδύνατο, χάριν σωτηρίας. Καὶ ὁ μὲν Γεώργιος μετέβη εἰς Πάτρας, ὅπου ἠσπάσατο τὸν ἁρματωλικὸν βίον· εἶτα δ' ἐφονεύθη κατά τινα μάχην ἐν *Ἀχαΐαις* ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ' ὃν χρόνον ἐδιώχθησαν οἱ Βενετοὶ, καὶ βεβαίως τὸ 1715, ὅτε ἐκυριεύθη τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Πελοπόννησος· οὗτος δὲ κατέλιπεν υἱόν. Ὁ δὲ Ἀναστάσιος ἢ ἄλλος τις ἀπῆλθεν εἰς Ὕδραν, καὶ ἄλλος μὴ ὀνομαζόμενος εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας. Ὁ δὲ Ἰωάννης μετέβη καὶ ἀποκατέστη ἐν Καραμούσταφα, ὅπου ἔμεινεν ἀκαταζήτητος, ζήσας ἔτη 90, ὡς εἴρηται. Ἄλλος δέ τις Κανέλος κατέλιπε τέσσαρας υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας. Ὁ υἱὸς δ' αὐτοῦ Γεώργιος ἐπὶ Ῥώσσων (1769) ἦν ἀρχηγός, κινήσας ἐπανάστασιν ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Αὐλῶνος, καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Κυπαρισσίας, Νεοκάστρου (ἤτοι Πύλου) καὶ Μεθώνης, ὅτε αἰχμαλωτευθεὶς, μόλις ἀπηλλάγη. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Δημήτριος ὁ πρεσβύτερος, Ἀθανάσιος, Νικόλαος καὶ Παναγιώτης, μετέσχον στρατιωτικῶς τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ ὑπηρέτησαν πολλαχοῦ. Καὶ ὁ μὲν Δημήτριος ἦν δημογέρων Αὐλῶνος ἐπὶ Κυβερνήτου, οὗτινος υἱὸς Γεώργιος ἱερεὺς, τοῦ δὲ Παναγιώτου υἱὸς Γεώργιος δήμαρχος αὐτόθι (1873). Οἱ δὲ ἀδέλφοὶ Ἀθανάσιος καὶ Νικόλαος ἀπὸ τοῦ 1823 ἀπεκατέστησαν ἐν Ζούρτσῃ. Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι κατὰ τὸ χωρίον Κόμητον τῆς Καρύστου, οἰκούμενον ὑπ' Ἀλβανῶν, ὑπάρχει οἰκογένεια Μπουντούρη Ἀλβανικὴ, καταφυγοῦσα πιθανῶς ἐκεῖ ἢ ἐκ Χαλκίδος ἢ ἐκ Πελοποννήσου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τῆς καταδρομῆς καὶ κρυφθεῖσα παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις Ἀλβανοῖς· ἐκ τῶν Μπουντουραίων τούτων τῆς Καρύστου, ποιμένων καὶ γεωργῶν ὄντων, ὁ Κωνσταντῖνος Μπουντούρης ἀπέθανε ἐτῶν 95 (τῷ

1870), ὁ δὲ υἱὸς Δημήτριος ζῇ ἔτι ἐτῶν 75. Ἀξιοπαρατήρητον δέ, ὅτι πάντες οἱ Μπουντουραῖοι τυγχάνουσι μακρόβιοι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καταφαίνεται, ὅτι αἱ ἐν Ὕδρᾳ, Χαλκίδι καὶ ἀλλαχοῦ ἐπίσημοι καὶ ἱστορικαὶ οἰκογένειαι τῶν Μπουντουραίων ἔχουσι συγγένειαν πρὸς τοὺς ἐν Αὐλῶνι, Ζούρτσῃ καὶ Κομήτῳ, καὶ κατάγονται ἐκ τοῦ ἐν Μεσσήνῃ χωρίου Γκαράντας, ὅπου ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὡμιλεῖτο ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα, νῦν δ' ἐξέλιπε παντελῶς. Πολὺ δὲ πιθανόν, ὅτι οἱ Μπουντουραῖοι ἀπῆλθον ἐκ Γκαράντσας τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς μετὰ Μοροζίνην ἐνετοκρατίας (1689-1715) εἰς διάφορα μέρη, καὶ κατόπιν ἄλλοι (1769) εἰς Ὕδραν καὶ Χαλκίδα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσσων ἐκ Πελοποννήσου, ὅπου οἱ Τουρκαλβανοὶ πολλὰ ἔπραξαν κακά.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΟΝΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ.

Τὰ κατὰ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἀποτελοῦσι βεβαίως μίαν τῶν σημαντικωτάτων σελίδων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀναγεννήσεως. Δὲν αναλαμβάνομεν ἡμεῖς νῦν νὰ ἱστοριογραφήσωμεν τὴν Ἀκαδημίαν ἐκείνην, περὶ ἧς, ἂν καὶ ὄχι ὅσα ἔπρεπε, τινὰ ὅμως ἐγράφησαν (1), ἀλλ' ἁπλῶς μόνον σημείωσιν δημοσιεύομεν ἐν τῷ *Δελτίῳ* ἀφορμὴν λαβόντες ἔκ τινος ἐντύπου προγράμματος τῶν μαθημάτων τῆς Ἀκαδημίας, ἱκανῶς σπανίου, ὅπερ ἀνευρόντες ἐν οἰκογενειακοῖς ἐγγράφοις ἐπέμψαμεν πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρίας ἵνα κατατεθῇ ἐν τῷ ἀρχείῳ αὐτῆς. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἐκδοθὲν *ἐκ τοῦ Ἐφορείου Κερκύρᾳ τῇ 4 Νοεμβρίου 1826 ἐ. ν.* εἶναι διῃρημένον εἰς πέντε στήλας, ὧν αἱ μὲν τρεῖς περιέχουσι τὴν ἀναγραφὴν τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν διδασκομένων μαθημάτων καὶ τῶν ὡρῶν τῆς Θεολογίας, τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς, αἱ δὲ δύο ἄλλαι τῆς Φιλοσοφίας εἰς δύο διαιρουμένης τμήματα· τμῆμα Α' Ἐπιστῆμαι, τμῆμα Β' Φιλολο-

(1) Ἰδ. Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Βιογραφικὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα περὶ τοῦ κόμ. Φ. Γυϊλφόρδου. Ἐν Ἀθήναις 1846.—Α. Μ. Ἱδρωμένου, περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως κτλ. ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ Ἀσωπίου ἔτος η' (1873) σελ. 214-226. —Μ. Κ. Παρανίκα, Σχεδίασμα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867 ἀπὸ σελ. 143.

γία. Ἐπὶ κεφαλῆς εἶναι μεγαλητέροις γράμμασι τετυπωμέναι αἱ λέξεις Ἰονικὸν Κράτος, μεταξὺ δὲ τῶν δύο λέξεων ἡ σφραγὶς τῆς Ἀκαδημίας, ἔχουσα γλαῦκα κεχαραγμένην καὶ ἑκατέρωθεν. *Ἀκαδημ Ἰόνιος*. Ἔπειτα ἔρχονται τὰ ἑξῆς· *Ὁ Ἔφορος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Δόκτωρ Ἰωάννης Καρανδηνὸς γνωστοποιεῖ, ὅτι κατὰ π σταγὴν τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἄρχοντος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας* (1) *μαθήματα τούτου τοῦ σχολαστικοῦ ἔτους ἀκολουθοῦν κατὰ τὴν ἐξ διάταξιν. Κατάλογος τῶν μαθημάτων.* Μετὰ ταῦτα ἕπεται ἡ κα στήλας ἀναγραφή, ἣν καλὸν νομίζομεν ἐξῆς κατωτέρω νὰ σημει σωμεν.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

Ἱεροδιάκονος Δοκ. Κωνσταντῖνος Τυπάλδος. Διδάσκει Δογματι Θεολογίαν δὶς τῆς ἑβδομάδος. Τρίτην καὶ Πέμπτην. Τὸ πρωΐ· 9-1

Ὁ αὐτός. Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Σ βατον. Τὸ πρωΐ. 9-10.

Ὁ αὐτός. Ἱερὰν Κατήχησιν. Τρὶς τῆς ἑβδομάδος, Δευτέρ Τετράδην καὶ Παρασκευήν. Τὸ πρωΐ. 9-10.

ΝΟΜΙΚΗ.

Δόκ. Πασχάλης Καροῦσος. Διδάσκει Πολιτικὸν δικαίωμα, κ ἡμέραν. Τὸ πρωΐ. 8-9.

Ὁ αὐτός. Ἐγκληματικὸν δικαίωμα, καθ' ἡμέραν. Μ.Μ. 5-6

Δόκ. Νικόλαος Μανιάκης. Διδάσκει Ἐθνικὸν δικαίωμα, καθ' ἡ ραν. Μ.Μ. 4-5.

ΙΑΤΡΙΚΗ.

Δόκ. Γεώργιος Θεριανός. Διδάσκει Παθολογίαν, καθ' ἡμέραν. Μ. 10-11.

Ὁ αὐτός. Φυσιολογίαν, καθ' ἡμέραν. Τὸ πρωΐ. 9-10.

Δόκ. Στυλιανὸς Μαράτος. Διδάσκει Ἀνατομίαν, καθ' ἡμέρ Π.Μ. 11-12.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. *Τμῆμα Α'. Ἐπιστῆμαι.*

Δόκτωρ Στυλιανὸς Σπαθῆς. Διδάσκει Βοτανικὴν, καθ' ἡμέρ Μ.Μ. 12-1.

Δόκ. Ἀθανάσιος Πολίτης. Διδάσκει Πειραματικὴν καὶ Θεωρ

(1) Τοῦ κόμητος Φ. Γυϊλφόρδου.

την χημείαν, δὶς τῆς ἑβδομάδος, Τετράδην καὶ Σάββατον. Τὰς δ' ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος μόνον Θεωρητικήν. Μ.Μ. 1-2.

Δόκ. Ἰωάννης Καρανδηνός. Διδάσκει Στοιχεῖα Μαθηματικῆς, καθ' ἡμέραν Μ.Μ. 2-3.

Δόκ. Γεώργιος Ἰωαννίδης. Διδάσκει Φιλοσοφίαν, τουτέστι Ψυχικὴν Ἀνθρωπολογίαν καὶ καθολικὴν Γραμματικήν, καθ' ἡμέραν. Μ. Μ. 1-2.

Ὁ αὐτός. Περὶ ἀρχῶν τῆς Φιλοσοφίας, ἤτοι θεμελιώδη Φιλοσοφίαν καὶ Λογικήν, καθ' ἡμέραν. Τὸ πρωΐ. 9-10.

Δόκ. Ἰωάννης Ἀριστείδης. Διδάσκει Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικήν, πεντάκις τῆς ἑβδομάδος. Μ.Μ. 4-5.

Τμῆμα Β'. Φιλολογίας.

Δόκ. Ἰωάννης Ἀριστείδης. Διδάσκει Ῥητορικὴν τετράκις τῆς ἑβδομάδος. Μ.Μ. 3-4.

Δόκ. Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος. Διδάσκει Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν. Ποίησιν καθ' ἡμέραν. Π.Μ. 10-11.

Ὁ αὐτός. Παλαιὰν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἡμέραν. Μ.Μ. 12-1.

Δόκ. Χριστόφορος Φιλητᾶς. Διδάσκει Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν. Λογογραφίαν, καθ' ἡμέραν. Τὸ πρωΐ. 8-9.

Δόκ. Ἰάκωβος Λουσινιανός. Διδάσκει Ἀγγλικὴν Φιλολογίαν, καθ' ἡμέραν. Μ.Μ. 6-7.

Ὁ αὐτός. Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καθ' ἡμέραν. Τὸ πρωΐ. 8-9.

Γαετάνος Γρασσέτης. Διδάσκει Λατινικὴν Φιλολογίαν, καθ' ἡμέραν. Π.Μ. 11-12.

Ὁ αὐτός. Παλαιὰν Ἱστορίαν τῆς Ῥώμης, καθ' ἡμέραν Μ.Μ. 1-2.

Δόκ. Νικόλαος Μανιάκης. Διδάσκει Ἱστορίαν νεωτέραν, καθ' ἡμέραν. Μ.Μ. 2-3.

Δόκ. Κωνσταντῖνος Σακελλαρόπουλος (1). Διδάσκει Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογίαν. Μαθήματα τοῦ πρώτου χρόνου. Ἱστορίαν τῶν πρώ-

(1) Τοῦ Κωνσταντίνου Σακελλαροπούλου τὸ ὄνομα φέρεται ἐσφαλμένως Σακελλαρίδης ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῷ Σχεδιάσματι τοῦ Παπαδίκα (σελ. 143), ὁπόθεν φαίνεται ὅτι ἔλαβεν αὐτὸ οὕτω καὶ ὁ ἀείμνηστος Φίλιππος Ἰωάννου ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ λόγῳ. Ἀλλ' ἐν σελ. 75 τοῦ αὐτοῦ Σχεδιάσματος τὸ ὄνομα τοῦ Σακελλαροπούλου ἀναγραφομένου μεταξὺ τῶν λογίων Ἀρταίων φέρεται ὀρθῶς.

των αἰώνων τῆς Ἑλλάδος. Χρονολογίαν. Θρησκείαν. Πολιτικὸν καὶ Ἰδιωτικὸν βίον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, πεντάκις τῆς ἑβδομάδος, Δευτέραν, Τρίτην, Τετράδην, Πέμπτην καὶ Παρασκευήν. Ἑλληνικὴν Παλαιογραφίαν, Διπλωματικὴν καὶ Ἐπιγραφικὴν, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, Σάββατον. Μ.Μ. 6-7.

Τὸ πρόγραμμα εἶναι ὑπογεγραμμένον *διὰ προσταγῆς τοῦ Ἐφόρ*ου ἀπὸ τοῦ *Χαρτοφύλακος* τῆς Ἀκαδημίας Παναγιώτου Ἱδρωμένου.

Σ. Κ. Σ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΛΙΜΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1740

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ.

Ἡ κάτωθι δημοσιευομένη διήγησις ἐν ἀτεχνοτάτοις στίχοις πε[ρὶ] τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ λιμοῦ ἐλήφθη ἐκ φυλλαδίου σπανιωτάτου, μοναδικοῦ ἴσως, ἀποκειμένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς. Τὸ φυλλάδιο[ν] τοῦτο, φέρον ἰδίαν σελίδωσιν, προσήρτηται ἐν τέλει τῆς ἐν Μοσχο[-]πόλει τῷ 1740 τυπωθείσης Ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Ναούμ. Ἡ [...] Ἀκολουθία καὶ τὸ φυλλάδιον οὐδαμῶς μνημονεύονται ἐν τῇ *Νεοελ[-]ληνικῇ φιλολογίᾳ* τοῦ Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τ[ῇ] σπουδαιοτάτῃ καὶ πληρεστάτῃ πραγματείᾳ τοῦ κ. Παύλου Λάμπρο[υ] περὶ τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι, ἧς δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματ[ά] τινα ἔχουσι δημοσιευθῆ πρὸ ἐτῶν ἐν *Χρυσαλλίδι*, ἀναφέρεται μὲν [ἡ] « Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Ναούμ » ἀλλ' ὡς ἀποτελοῦσα μέρος ἄνε[υ] χωριστῆς σελιδώσεως ἑτέρου βιβλίου, τῆς « Ἀκολουθίας τῶν ἁ[γίων] πεντεκαίδεκα μαρτύρων » τυπωθείσης ἐν Μοσχοπόλει ἐπίσης τ[ῷ] 1741 (1). Ἡ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς εἶναι ἄλλης προγενεστέ[-]ρας κατὰ ἓν ἔτος ἐκδόσεως, καὶ εἰς μικρότερον σχῆμα. Προτάσσετ[αι] δὲ ταύτης προσφωνητικὴ ἐπιστολὴ Μιχαὴλ τοῦ Γκόρας τῷ ἀρχιεπ[-]

(1) Χρυσαλλὶς τ. Γ' σ. 400. Βλ. καὶ Πανδώρ. τ. Η' σ. 425.

σκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας Κῳ. Ἰωάσαφ (1).

Ἡ « Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ναοὺμ », φέρει ἐν προμετωπίδι τὴν ἑπομένην ἐπιγραφήν : « Ἀκολουθία| τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς » ἡμῶν| Ναοὺμ| τοῦ θαυματουργοῦ, |τοῦ ἐν Λιβανίσκῳ Διαβολέως » κειμένου.| Νεωστὶ τυπωθεῖσα, δαπάνῃ μὲν, τῶν εὐσεβῶν Χριστια- » νῶν,| Διορθώσει δὲ τοῦ Πανοσιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν Ἱεροδι- » δα-|σκάλοις Κῦ Κῦ Γρηγορίου τοῦ Μοσχοπολίτου τοῦ καὶ τυπο- » γράφου.| καὶ Ἀφιερωθεῖσα τῷ Μακαριωτάτῳ. Ἀρχιεπισκόπῳ » Ἀχριδῶν| Κῷ Κῷ Ἰωάσαφ.| Ἐν Μοσχοπόλει. |[εἰκονίδιον τοῦ » Ἁγίου Λουκᾶ]| 1740.| Παρὰ Γρηγορίῳ ἱερομονάχῳ τῷ Κωνσταντινίδῃ.» Εἰς 4ον μικρὸν (ἡ πλήρης σελὶς ἐκ στιχ. 30) σελ. 75 (ἡ σ. 2 λευκὴ, ἡ σ. 75 ἔχει εἰκονίδιά τινα). Ἡ προσφωνητικὴ ἐπιστολὴ περιέχεται ἐν σελ. 3 - 4. Τὸ β' καὶ τὸ γ' τετράδιον φέρουσιν ἐν σελίσιν 5. 7. 13 ὑποσημειώματα (signa) Α. Α 2. Β 2. Τὰ δ' ἄλλα τετράδια δὲν ἔχουσι τοιαῦτα.

Τὸ στιχούργημα τοῦ Γκόρας δὲν ἔχει ἰδίαν προμετωπίδα, πληροῖ δὲ 5 σελίδας· ἡ ἕκτη καλύπτεται διὰ τεσσάρων εἰκονιδίων (vignettes). Τοιαῦτα δ' εἰκονίδια ὑπάρχουσιν ἐννέα ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τοῦ ἁγίου Ναούμ, ὧν τινα ἐπαναλαμβάνονται δίς, μὴ ὑπολογιζομένων τεσσάρων εἰκονογραφημένων γραμμάτων, ἐν ἀρχῇ κεφαλαίων. Καίτοι δ' ἀτεχνότατα τὰ εἰκονίδια ταῦτα, εἰσὶν ὅμως ἀρκούντως ἐνδιαφέροντα, διότι εἶναι τὰ πρῶτα ἐν ἑλληνικῷ τυπογραφείῳ ἐκτυπωθέντα ξυλογραφήματα. Ἐλπίζοντες ὅτι ὁ κ. Παῦλος Λάμπρος θὰ δημοσιεύσῃ ἀπεικάσματα αὐτῶν ἐν τῇ « Ἱστορικῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς » ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι », ἧς ἀνυπομόνως ἀναμένεται ἡ ὁλοσχερὴς ἔκδοσις, περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐν-

(1) Ὁ Ματθαῖος Παρανίκας (Σχεδίασμα σ. 81), ἑπόμενος τῷ Ἀραβαντινῷ, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰωάσαφ οὗτος ἐχρημάτισεν ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν τῷ 1770· ἐπειδὴ δὲ ὁ τελευταῖος ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν ἦν ὁ τῷ 1767 παραιτηθεὶς Ἀρσένιος, εἰκάζει οὐκ ὀρθῶς ὅτι ὁ λεγόμενος Ἀχριδῶν ἦν ὁ αὐτὸς καὶ ὁ τῷ 1770 χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Βελλεγράδων Ἰωάσαφ. Ἰωάσαφ Ἀχριδῶν ὅμως μνημονεύεται οὐ μόνον ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τῶν ἁγ. πεντεκαίδεκα μαρτύρων (1741), ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ἁγ. Σεραφεὶμ (1740), ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ ὁσίου Ναοὺμ (1740), ἐν τῇ τοῦ ἁγ. Κλήμεντος (1742) καὶ ἐν τοῖς Ἐπιστολικοῖς τύποις Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως, τοῖς ἐν Μοσχοπόλει ἐπίσης τυπωθεῖσι (1744).

ταῦθα ὅτι ἐν τοῖς τέσσαρσιν τῶν εἰκονιδίων εἶναι παρεντεθειμένη ἡ σφραγὶς τοῦ τυπογράφου, διαιρουμένη εἰς τέσσαρα μέρη διὰ σταυροῦ ὀρθογωνίου καὶ εἰς ἴσα μικρότερα διὰ γραμμῶν δύο χιαστὶ τεθειμένων· ἐν ἑκάστῃ τῶν ὑπὸ τῶν βραχιόνων τοῦ σταυροῦ σχηματιζομένων ὀρθῶν γωνιῶν εἶναι ἐγγεγραμμένον ἀνὰ ἓν τῶν ἑπομένων γραμμάτων ΓCMC ἤτοι Γρηγόριος ὁ Μοσχοπολίτης.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γκόρας ὑπ' οὐδενὸς ἀναφέρεται τῶν περὶ τῶν λογίων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος γραψάντων. Συνέγραψε δ' οὗτος, ἐκτὸς τοῦ ᾧδε δημοσιευομένου στιχουργήματος καὶ τῆς προσφωνητικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος, τῆς προτεταγμένης τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Ναούμ, καὶ ἑτέραν προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον, περιεχομένην ἐν ἑτέρῳ βιβλίῳ, ἐν Μοσχοπόλει ἐπίσης τυπωθέντι, τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. Αἱ ἀνορθογραφίαι, ὧν βρίθει τὸ στιχούργημα, καὶ τὰς ὁποίας δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ διατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ἡ λέξις αὐτοῦ τε καὶ μάλιστα τῶν εἰς ἀρχαίαν δῆθεν ἑλληνικὴν γεγραμμένων ἐπιγραμμάτων, ἐλέγχουσιν ἀμάθειαν παχυλήν. Ὡς ἐξάγομεν ὅμως ἐκ τῶν προσφωνητικῶν ἐπιστολῶν, ὧν ἡ γλῶσσα εἶναι ὁμαλὴ καὶ σχεδὸν ἄπταιστος, αἰτία τούτου εἶναι οὐχὶ ἄγνοια ἀλλὰ μᾶλλον ἡ στενοχωρία τοῦ γράφοντος, ἐπιχειρήσαντος νὰ γράψῃ εἰς ἔμμετρον λόγον, ἐν ᾧ οὐδὲ τοὺς στοιχειωδεστάτους κανόνας τῆς μετρικῆς ἐγίνωσκε. Ὀφείλομεν δὲ νὰ μὴ ὦμεν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηροὶ κριταί, ἀφ' οὗ μάλιστα εὐτύχημα θὰ ἐλογίζετο ἂν σήμερον ἐν τῇ μεθορίῳ ἐκείνῃ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου πόλει τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκαλλιεργοῦντο, ὡς πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ τυπογραφεῖον ἑλληνικὸν ὑπῆρχε, τὸ δεύτερον τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱδρυθέντων, καὶ σχολὴ ἤνθει ἑλληνικὴ καὶ λόγιοι διαπρεπεῖς ἐκόσμουν ταύτην.

Ἐκ τοῦ στιχουργήματος Μιχαὴλ τοῦ Γκόρας μανθάνομεν λεπτομερείας, ἀδεξίως μὲν ἐκτεθειμένας, ἀλλ' οὐχ ἧττον συγκινούσας βαθύτατα, περὶ τοῦ ἀγνώστου ἡμῖν ἄλλοθεν λιμοῦ, τοῦ ἐνσκήψαντος ἐν Μακεδονίᾳ τῷ 1740, καθὼς καὶ τὰς ἐπικρατούσας παρὰ τῷ ὄχλῳ δοξασίας περὶ τοῦ ἐπιφανέντος τῷ 1737 κομήτου, ὅν ὑπελάμβανον τότε ὡς προμηνύοντα τὰ ἐπελθόντα μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, δηλονότι τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας·

Ἐκτὸς δὲ τούτων τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσά ἐστιν ἡ λεπτομερὴς ἀναγραφὴ τῆς τιμῆς τῶν τροφίμων ἐν ὥρᾳ σιτοδείας. Δύναται δ' αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀξία λόγου συμβολὴ πρὸς γνῶσιν τῆς σχετικῆς ἀξίας τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, περὶ τῆς ὁποίας ἀτελεῖς καὶ συγκεχυμένας ἔχομεν εἰδήσεις, ἐγκατεσπαρμένας ἐν ταῖς ἀφηγήσεσιν εὐρωπαίων περιηγητῶν καὶ πιθανῶς ἐν ἀνεκδότοις ἐκθέσεσι πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐνετικῆς πολιτείας. Ἐλπίζοντες ὅτι θἀναλάβῃ τις τῶν ἡμετέρων λογίων τὴν συστηματικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ θέματος τούτου, οὗ ἡ διαφώτισις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἀσφαλῆ ἐκτίμησιν πολλῶν γεγονότων τῆς πατρίου ἱστορίας, σημειοῦμεν ἁπλῶς ἐνταῦθα ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὸ γρόσιον ἐδύνατο ὡς πάντοτε τεσσαράκοντα παράδες καὶ ὁ παρᾶς τρία ἄσπρα· τοῦ δὲ παρᾶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία ἐδύνατο ἓξ γαλλικὰ λιάρδια ἢ ἄσπρα (liards ἢ blancs) ἢ δεκαοκτὼ προβηγκιανὰ δηνάρια· ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ 1719 τὸ προβηγκιανὸν δηνάριον ἦν τὸ δωδέκατον τοῦ σολδίου, ὅπερ ἦτο τὸ εἰκοστὸν τῆς λίβρας, τῆς μετὰ ταῦτα φράγκου κληθείσης, ἕπεται ὅτι τὸ μὲν τουρκικὸν ἄσπρον ἐδύνατο $2\,^1/_2$ λεπτά, ὁ παρᾶς ἓν καὶ ἥμισυ σολδίον καὶ τὸ γρόσιον τρεῖς λίβρας ἢ φράγκα.

Σύντομος ἱστορία τῆς κατὰ τὸ 1740 ἔτος μεγάλης γενομένης πείνας καὶ ἀκριβείας.

Συντεθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Μιχαὴλ Γκόρας· καὶ ἀφιερωθεῖσα παρ' αὐτοῦ τῷ μακαριωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάσαφ.

Μακαριώτατε πάτερ, ἄτοπον μὴ σοῦ φανῇ,
ἂν τὸ στόμα μας μικρὸν λόγον ἔχει νὰ εἰπῇ.
Διότι ἂν ἡ σύνθεσις τοῦ λόγου εἶναι μικροτάτη,
πλὴν τοῦ χρόνου ἡ περίστασις ἐστάθηκε φθαρτικωτάτη·
ὅθεν ὁ σκοπός μας δὲν εἶναι πάντα νὰ ἱστορήσῃ,
ἀλλ' ὅσον εἰς μνήμην τοῖς μετέπειτα νἀφίσῃ,
τὸ ὅσα ἐπροξένησαν ἡ πεῖνα καὶ ἀκρίβεια,
μὲ πολλὴν τὴν συντομίαν, ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια·
ὄχι μὲ ῥητορικὰ καὶ μὲ λόγους ποικίλους,
ὁποῦ κάμνουσι τοὺς λόγους σκοτεινούς τε καὶ ἀδήλους·

πλὴν μὲ φράσιν τὴν ἁπλῆν, καὶ μὲ γλῶσσαν τὴν κοινήν,
εἰς κατάληψιν παντὸς καὶ ἐνθύμησιν παντοτεινήν.
Διὸ δεόμενος πολλὰ σοῦ τὴν ἄδειαν ζητῶ,
καὶ οὕτω τὴν διήγησιν τῆς πείνας ἀρχινῶ.
'Αρχινῶ γοῦν καὶ προλέγω σημείου τὴν φανέρωσιν
παντοῦ ποῦ ἐφάνηκε τῆς γῆς ἐν τετραπέρασιν·
εἰς γὰρ χιλίους ἑπτακοσίους ἑπτὰ καὶ τριάντα
κακὰ ἦν προμηνύματα δι' ὅλα τὰ συμβάντα.
Διότι εἰς τὰς πέντε τοῦ μηνὸς τοῦ Δεκεμβρίου,
τὸ βράδι ξημερώνοντας Νικολάου τοῦ ἁγίου,
κομήτης πυρίμορφος ἐφάνη μεγαλώτατος
μέρος πρὸς τὸ βόρειον, κακῶν σημαντικώτατος,
ὥστε τοῦτον ἴδασιν ἀνατολὴ καὶ δύσις,
καὶ κόσμου προεσήμανε τὰς θλίψεις καὶ συγχύσεις.
'Αφίνω ὅμως νὰ εἰπῶ βασιλειῶν τὰς ταραχάς,
τοῦ Τούρκου καὶ Καίσαρη καὶ Μοσχόβου τὰς διαλλαγάς, (1)
ὁποῦ εἶναι πραγματεία ἀρκετὴ τῶν ἱστορούντων,
πλὴν γράφω ἐν συντόμῳ μόνον θλῖψιν τῶν πεινώντων.
Διότι εἰς χιλίους ἑπτακοσίους καὶ σαράντα
Φεῦ! 'Ρούμελην ἐπλάκωσαν τὰ κακὰ πάντα·
ὅταν βασιλεὺς σουλτὰν Μαχμούτης ἐβασίλευε
ἀπὸ πεῖναν νὰ χαθῇ ἡ Μακεδονία ἐκινδύνευε·
Χειμῶνας παγκάκιστος καὶ κρυερὸς ἄκρος,
διὰ δὲ γῆς τὸ ἄχορτον ἀφίνω τὸ πολὺ μάκρος.
Διότι ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ 'Αγίου Γεωργίου,
ποῦ εἶναι εἰς τὰς 23 τοῦ μηνὸς τοῦ 'Απριλίου,
κἀνεὶς δὲν εἶδε μὲ τὰ μάτϛα πρασινάδα,
διὰ νὰ χαρῇ κἂν τῆς γῆς τὴν εὐμορφάδα.
'Η ἐκκλησία ἔψαλλε, σήμερον ἔαρ μυρίζει,
ὁ δὲ καιρὸς ἀρχίνησε ψυχρότατα νὰ χιονίζῃ.
'Αλλ' ὢ κακόν, κακῶν ἁπάντων κάκιστον,
καὶ θλῖψις ποῦ ἐπλάκωσε πτωχὸν καὶ πανάριστον!
ὅτι πεῖνα ἔγινεν εἰς 'Ρούμελην μεγαλωτάτη,

(1) 'Εννοεῖ τὴν ἐν Βελιγραδίῳ συνθήκην περὶ εἰρήνης τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Αὐ-στρίαν καὶ τὴν 'Ρωσσίαν.

καὶ ἀκρίβεια εἰς εἶδος πᾶν, πολλὰ φθαρτικωτάτη.
Ἀπὸ μηνὸς Φεβρουαρίου ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουνίου
πρὸς ἄσπρα τὸ γέννημα εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἦν ἡ ὀκά·
ὥστε καὶ μέγας αὐθέντης ἐδίωχνε ὃν εἶχε θεράποντα.
Πολλοὶ φλούδαις δένδρων ἄλεθαν μετὰ φακῶν,
καὶ ζυμωταῖς ἔτρωγαν νὰ μὴ λάβουν θάνατον πικρόν·
κριθῆς ἀνακάτωναν ἀλεῦρι ὀκᾶν μίαν
μὲ χώματος λευκοῦ ὀκάδες δύο μὲ ἀθυμίαν,
καὶ οὕτω ζυμώνοντες, ὤ εἰς τὴν δυστυχίαν!
καὶ μασσῶντες ἔτρωγαν μὲ πολλὴν ἀηδίαν.
Σταφυλιῶν τὰ τσίπουρα ἀπὸ κοπρίας ἔσκαφταν
καὶ στεγνὰ ἀλέθοντες, μὲ ἀλεύρι τἄτρωγαν.
Τὰς μορφὰς οἱ πλείους ἄλλαξαν τῶν ἰδίων προσώπων,
ὅπερ οὐδείς ποτε δὲν ἐθυμᾶται τῶν ἀνθρώπων,
ὥστε περιπατοῦντες δὲν ἔφθαναν ὃν ἤθελαν τόπον,
πλὴν σκοντάβοντες λιπόθυμοι ἔπεφταν μὲ κακὸν τρόπον.
Ῥοῦχα καὶ ὑπάρχοντα παρέδιδαν ἀτίμως,
καὶ πείνας στενοχώρησιν ἐπράυνον ἀθύμως,
Σπίτια τους ἐπὶ ταὐτοῦ πολλοὶ πτωχοὶ ἐχάλασαν
καὶ χωρίς τινα ξετίμησιν πᾶσαν ὕλην ἐπούλησαν.
Τέκνα τους ἐπούλησαν γονεῖς ἕνεκ' ἀργυρίων,
ψυχὰς μὴ φειδόμενοι τῶν ἰδίων παιδίων·
κοιλὰ διὰ νὰ πάρουσι τρία σιταρίων,
οὐαί! φονεῖς ἐγίνονταν τέκνων τῶν οἰκείων,
ταῦτα παραδίδοντες εἰς χεῖρας ἀλλοτρίων,
καὶ δούλους ποιήσαντες καὶ ξένους οὐρανίων.
Καὶ ἂν ἡ ἀνατολὴ καὶ δύσις δὲν εἶχαν προφθάσει
μὲ κάτεργα διὰ θαλάσσης γέννημα νὰ διαμοιράσῃ,
πάντας ἐκινδύνευσε τοὺς ἀνθρώπους της νὰ χάσῃ
ἡ τάλαινα Μακεδονία, ὁ δὲ ᾍδης νὰ χορτάσῃ.
Καὶ τί λέγω μόνον τὴν διήγησιν τῆς πείνας
καὶ δὲν γράφω τὰς λοιπὰς δυστυχίας τὰς ἀνθρωπίνας,
διότι δὲν ἔγινεν ἡ δυστυχία διὰ τὴν πεῖναν μόνον,
ἀλλ' εἰς εἶδος πᾶν ἡ ἀκρίβεια πολλὴν χρόνον·
ὅτι καὶ τοῦ κριθαρίου ὁμοίως ἡ ὀκὰ καὶ τοῦ βρωμίου

ὅπου τις δὲν ἐθυμᾶται ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου.
Βόες, πρόβατα καὶ τετράποδα ἐψόφησαν,
τὰ δὲ ἄλογα ἀμετρήτως ἐρημώθησαν.
Τὰ κρέατα ἀχαμνὰ καὶ ἀκριβώτατα,
καὶ τοῦτο δὲν ἔφθανεν, ἀλλὰ καὶ σπανιώτατα·
πρὸς εἴκοσι ἄσπρα ἡ ὀκὰ ἀπὸ βοϊδίου,
ὁποῦ ῥίζαν γερὴν δὲν ἄφινε κἀνενὸς δοντίου.
Ἀχαμνὸν ἦν καὶ τὸ κρέας τῶν κριαρίων,
ἡ τιμὴ δὲ τῆς ὀκᾶς ἦν δύο ἥμισυ δεκαρίων.
Τῶν ὀσπρίων δ' ἡ ὀκὰ ἦν πρὸς ἄσπρα δέκα καὶ ὀκτώ,
ὁποῦ τρέμω ἀληθῶς τὴν ψυχὴν νὰ τὸ εἰπῶ.
Ὁμοίως καὶ τοῦ ἅλατος πρὸς ἄσπρα δύο καὶ δέκα,
καὶ ὀκὰν δὲν ἔπαιρνε σωστὴν πτωχὴ γυναῖκα.
Τὸ δὲ κρασὶ ἔγινε πρὸς ἄσπρα ὀκτὼ καὶ ἐννέα,
κρῖνον, Κύριε, τοὺς πουλητάδες ἐν ποινῇ βαρέᾳ!
ὅτι ἔσμιγαν ἐπίσης τὸ κρασὶ μὲ τὸ νερόν,
καὶ τὸν πίνοντα ἐφούσκωνε 'σὰν δερμάτι γιδερόν.
Το δὲ λάδι ἔγινε πρὸς ἄσπρα πεντήκοντα.
ὁμοίως καὶ τὸ βούτερον πρὸς ἄσπρα ὀγδοήκοντα.
Παράδες δὲ ὀκτὼ καὶ δέκα ὅποιος ἤθελε δώσει,
ἔτσι ἐλαῖς καὶ τυρὶ ἠμποροῦσε νὰ ἀγοράσῃ.
Τὸ φορτίον ἀπὸ ξύλα ἦτον πρὸς ἄσπρα ἑξῆντα,
μετὰ βίας δὲ νὰ εἶχε βάρος ὀκάδες πενῆντα.
Συστέλλομαι ἐν ἀληθείᾳ καὶ τοῦτο νὰ εἰπῶ,
ὅτι ἔγινε τὸ κάθε αὐγὸ ἀπὸ ἕνα ἄσπρο καὶ μισό.
Διὰ δὲ τὰ 'πωρικὰ πολλὴ ἐστάθη ἀπορία,
οὐδεὶς γὰρ ἔβλεπε νὰ εἰπῇ κἂν μὲ ὑγεία.
Ταῦτα ἐπροξένησε τοῦ καιροῦ ἡ ἀνωμαλία,
ἀλλὰ πάντα ἔγιναν τοῦ θεοῦ τῇ εὐδοκίᾳ·
καὶ γὰρ ἐπερίσσευσε τῶν ἀνθρώπων ἡ ἁμαρτία
καὶ εἰς πάντας ἐρριζώθηκε ἡ κακὴ πονηρία.
Ἀλλ' ἵλεως γένοιο, Ἰησοῦ Χριστὲ βασιλεῦ,
ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ποιητὰ καὶ προνομεῦ,
καὶ ὅπερ εἰς καιροὺς τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐσυνέβη,
οὐδὲ ποτὲ εἰς ἄλλους διὰ σὸν ἔλεος νὰ μὴν ἐπανέβη·

ἀλλ' ὅπου πλεονάσειεν ἡ κακή μας ἁμαρτία
ὑπερπερισσευσάτω σου ἡ χάρις ἡ ἁγία.

Δοῦλος εὐπειθὴς ΜΙΧΑΗΛ Ο ΤΟΥ ΓΚΟΡΑΣ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΙΝΑΝ

Τῷ χιλιοστῷ εἰν ἔτεϊ ἠδ' ἑπτακοσιοστῷ
τεσσαρακοσταὶ ποτ' θεογουνιέης
λευγαλέῳ λιμῷ φύτλης βεβολήατο ἦτορ
αἳ νομόρων μερόπων τῆς Μακεδονιέης.
Πείνη δ' οὐλομένη μορφὰς μεταθεῖσα βροτείας
Ψυχὰς εἰν ἀΐδῃ, φεῦ, προΐαψ' ἀτυχῶς. (!)

ΕΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ.

Οὐλομένη ποτὲ ὡς ἔσεται πεῖν' ἄιε ὦτα
ὅσσεσιν ἠδ' ὁ τάλαιν ἧς ἴδον ἀντολέην. (!)

ΑΝΤΙΣΤΡΕΦΟΝ.

'Αντολέην ἴδον ἧς ὁ τάλαιν ἠδ' ὅσσεσιν· ὦτα
ἄιε πεῖν' ἔσεται ὡς ποτὲ οὐλομένῃ. (!)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ.

ΓΙΓΑΝΤΕΣ.

'Εν γένει οἱ Κρῆτες πιστεύουσιν, ὅσα καὶ οἱ σημερινοὶ τῆς λοιπῆς 'Ελλάδος κάτοικοι διὰ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Κρήτης ἦσαν τερατώδεις τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν ῥώμην καὶ ἀναλόγους ἀποδίδουσιν αὐτοῖς πράξεις, ὡς θέλει δειχθῆ κατωτέρω. Οὐδόλως δὲ συγχέουσι τούτους πρὸς τοὺς *'Ελλήνους*, καί τοι ἀποδίδουσι καὶ εἰς τούτους ῥώμην μεγάλην, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς συνηθεστάτης παροιμίας «δουλεύγει 'σὰν Ἕλληνας», ἥτις ὅμως ἐννοητέα καὶ ἐπὶ τῆς ἀδαμάστου φιλοπονίας. Τοὺς πρώτους καλοῦσι *Σαρανταπήχους*, τοὺς δὲ δευτέρους *'Ελλήνους* καὶ θεωροῦσι τὴν ἐποχὴν των

ὡς πρώτην ἱστορικὴν ἐποχὴν (1), λέγοντες «αὐτὸ εἶν' ἀποὺ τὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνω», ὅταν ὁμιλῶσι περὶ ἀγάλματος ἢ ἄλλης τινὸς ἀρχαιότητος ἢ περὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως, οἷα τὰ τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Πραίσου (2) ἅπερ καλοῦσιν *Ἑλλενικά*. Εἰς τοὺς πρώτους ἔτι ἀποδίδουσιν ἔργα τερατώδη καὶ ἄξεστα, ὡς τὴν ἐκσφενδόνησιν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις βράχων καὶ βουνῶν ἀθυρμάτων δίκην, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους σοφίαν καὶ δαιδάλειον δεξιότητα περὶ τὰς τέχνας καὶ ἰδίως περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν (3), λέγοντες «αὐτὸ εἶνε κτίρι ἀέττητο 'σὰν ἑλλενικό».

Τὴν καθαρωτέραν περὶ Σαρανταπήχων παράδοσιν σώζουσιν οἱ παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τῆς Ἴδης οἰκοῦντες. Οὗτοι λέγουσιν ὅτι πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἴδης καὶ τῶν προπόδων αὐτῆς ἦσαν οἱ Σαραντάπηχοι καὶ ὅτι κατόπιν, κατακλυσμοῦ γενομένου, ἐζήτησαν οὗτοι τὴν ἀπὸ τοῦ πνιγμοῦ σωτηρίαν αὐτῶν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ἴδης. Καὶ ἀπήλλαξε μὲν αὐτοὺς τοῦ πνιγμοῦ τοῦ ὄρους καὶ τοῦ ἀναστήματος αὐτῶν τὸ ὕψος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὄρθιοι καὶ κεκαλυμμένοι μέχρι τραχήλου ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τὰ πλατέα τῶν ποδῶν των πέλματα σκώληκες λίαν ὀχληροί.

(1) Τέσσαρας ἐποχὰς κυρίως ἔχουσι: τὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν τῶν Ἀράπιδων, τὴν τῶν Φράγκων καὶ τὴν τῶν Τούρκων, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν τῶν σαρανταπήχων. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ὄνομα σαρακηνὸς δὲν εἶνε ἤδη γνωστὸν ἐν Κρήτῃ, εἰμὴ ὡς ὄνομα κακοποιοῦ τινος καὶ μαύρου φαντάσματος ἢ ὡς σκωπτικὸν ἐπίθετον τῶν ὑψισώμων καὶ ἅμα δυσειδῶν ἀνθρώπων καὶ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρκαδίᾳ ἠκούσαμεν.

(2) Τὰ ἐρείπια τῆς Πραίσου, τῆς πόλεως τῶν Ἐτεοκρητῶν, φαίνονται ἐπί τινος ᾠοειδοῦς ὑψώματος ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Σιτείας καὶ ἐγγύτατα τῆς τουρκικῆς κώμης Βαδέλων. Οἱ Σιτειῶται ὀνομάζουσι τὸ μέρος Πρασοὺς καὶ εἰς τὸν ζητοῦντα πληροφορίας λέγουσιν ὅτι «ἦτονε μιὰ φορὰ μεγάλη ἑλλενικὴ χώρα».

(3) Τοὺς ἐντὸς ἐρειπίων κειμένους ἀγροὺς καλοῦσιν «ἑλλενικὰ χωράφια»· ἐπειδὴ δὲ ταῦτα εἰσὶν εὐφορώτερα τῶν ἄλλων, — ἕνεκα βεβαίως τῶν λιπαρῶν ὑλῶν, ἃς ἀφῆκαν ἐν αὐτοῖς αἱ καταστραφεῖσαι πόλεις, — πιστεύουσιν ὅτι οἱ ἑλλῆνοι τὰ ἔκαιον διὰ πελωρίου συγκεντρωτικοῦ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φακοῦ — μὲ τὸ ὑαλὶ, ὡς λέγουσι.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ τὸ ἑξῆς: Αἱ γυναῖκες τῆς κώμης Ἀνωγίων, κειμένης ἐπὶ τῆς Ἴδης, καὶ αἱ τοῦ Λασσιθίου, ἐπαρχίας ὡσαύτως ὀρεινῆς, φοροῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσθῆτας ἐρυθράς, τὰς ὁποίας καλοῦσιν «ἑλλενικὰ φουστάνια». Τίς ἡ μεταξὺ τοῦ χρώματος τούτου καὶ τῶν ἐσθήτων τῶν ἀρχαίων ἑλληνίδων σχέσις; Ἂς ἀπαντήσωσιν οἱ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν εἰδικοί. Ἡμεῖς φρονοῦντες ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων οἰκοῦντες ἕλληνες διέσωσαν τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα πιστότερα ἢ οἱ ἀνὰ τὰς πεδιάδας διεσπαρμένοι, δὲν θεωροῦμεν ἀσήμαντον τὴν ὀνομασίαν ταύτην.

Κύπτοντες δὲ πρὸς σύλληψιν τῶν ζωϋφίων ἔχανον τὴν ἰσορροπίαν αὐτῶν καὶ καταπίπτοντες ἐπνίγοντο, διότι, κατά τινας, τὸ βάρος των τοὺς ἠμπόδιζε νὰ ἀνεγερθῶσιν ἢ διότι, κατ' ἄλλους, ἐθραύετο ἡ σπονδυλικὴ αὐτῶν στήλη καὶ ἀπέθνησκον ἐκ τούτου.

Δὲν φαίνεται πρὸς ταῦτα ἄσχετος ἡ εἴδησις τοῦ Διοδώρου, ὅτι ἡ Κνωσσὸς καὶ τὰ παρ' αὐτὴν — ἔκειτο δ' ὡς γνωστὸν, ἡ Κνωσσὸς ἐγγὺς τῆς Ἴδης — κατῳκοῦντο τῷ πάλαι ὑπὸ Τιτάνων καὶ Γιγάντων (1).

Ἕνα τῶν Σαρανταπήχων, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότατον, θεωροῦσιν καὶ τὸν Διγενῆ οἱ Μεσαρῖται. Καὶ δεικνύουσι πελωρίους βράχους, οὓς ἔρριπτε πρὸς διασκέδασιν ἐν εἴδει ἀστραγάλων, καὶ παρὰ τὴν κώμην Καμάραις καὶ τὴν *σέλλαν* του, ἤτοι βουνόν τινα διεσχισμένον τὴν κορυφὴν ὑπὸ αὐλακώδους κοιλώματος, ὅπερ, ὡς λέγουσιν, ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ βάρους τοῦ Διγενοῦς, καθεσθέντος ἐπὶ τοῦ βουνοῦ ὡς ἐπὶ ἵππου. Ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ αὐτοῦ βουνοῦ δεικνύουσι καὶ τὴν *πατιάν* του, ἤτοι λωρίδα γῆς, ἔχουσαν τὸ σχῆμα γιγαντιαίου πέλματος, ἐπιλέγοντες ὅτι ὅτε ὁ γίγας οὗτος ἐδίψη ἐστήριζεν ἐκεῖ τὸν ἕνα τῶν ποδῶν του καὶ τὸν ἄλλον εἰς τὰ ἀπέναντι ὄρη καὶ κύπτων ἔπινεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τὰ σκέλη του ῥέοντος Ληθέως ποταμοῦ, ὅστις ἀποφραττόμενος ὑπὸ τῆς πώγωνος του ἐπλημμύρει τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς. Ἀποθανὼν δ' ἐτάφη ὁ Διγενὴς ἐπὶ ἐπιπέδου τινος ὑψώματος παρὰ τὴν κώμην Γέργερην· ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμά του ἦτο μακρότερον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑψώματος ἐτάμη εἰς ἑπτὰ τεμάχια καὶ οὕτω διηυκολύνθη ἡ ταφή.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀρκαδίαν ἢ Ῥιζόκαστρον εἷς μόνον ἀνώνυμος Σαραντάπηχος ἀναφέρεται, ὅστις ῥίπτων ἐκ τῆς ἀπέναντι τῆς Βιάννου φάραγγος μέγαν τινὰ λίθον ὡς δίσκον *ἔσκασεν*, ὅτε μετά τινας ἐπιτυχεῖς βολὰς εἶδεν ὅτι ὁ δίσκος του δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ ὡρισμένον σημεῖον. Ὁ δίσκος, φέρων τὸ ὄνομα *ἀπαλέτι* (= ἀστράγαλος, ἀμάδα) δείκνυται σήμερον εἰς τὰ μέσα τῆς κατωφερείας τοῦ βουνοῦ Γυψᾶ (2). Ὡς τάφος τοῦ φιλοτίμου τούτου Σαρανταπήχου δεικνύεται

(1) Διοδ. Βιβλ. Ε', 66.

(2) Ὁμοιόν τινα μῦθον ἠκούσαμεν καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λασσιθίου. Ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς αὐτὸ καὶ ἡ ἀκόλουθος δοξασία τῶν κατοίκων τῆς νήσου Ἴμβρου. Ἐν τῇ συναγκείᾳ «Ῥοξέδος» τῆς νήσου ταύτης φαίνονται κυκλώπειά τινα ἐρείπια, ἀνήκοντα κατὰ τὰς δημώδεις παραδόσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἴμβρον. Ἡ πόλις αὕτη, κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις, ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς νήσου, οἵτινες εἶχον τόσῳ

ἐπίμηκές τι γήϊνον ὕψωμα ἓξ μίλια μακρὰν τοῦ Δίκτου (Μύρτου) ποταμοῦ, ὅπερ λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων «μνῆμα τοῦ Σαραντάπηχου», ὡς καὶ ὁ κ. Pashley μαρτυρεῖ.

Εἰς Σιτείαν ὡσαύτως λέγουσιν ὅτι ἐτάφη ἄλλος Σαραντάπηχος, εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ λιμένος ἀπόστασιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος καλεῖται Σαραντάπηχος. Πλὴν τοῦ Σαρανταπήχου ὅμως ἀναφαίνεται εἰς Σιτείαν καὶ ὁ Διγενής, περὶ οὗ λέγουσιν ὅτι διῆλθε δι' ἅλματος τοῦ ἵππου του ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο χεῖλος τῆς παρὰ τὴν κώμην Τουρλωτὴν φάραγγος, ὅπου δεικνύουσιν ἐπὶ λείου τινὸς βράχου τὴν *πεταλὰ τἀλόγου του*, ἤτοι κοίλωμά τι ἔχον σχῆμα ἱππείου πετάλου.

Ὅμοιός τις τύπος φαίνεται παρὰ τὴν κώμην Χόνδρον τῆς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, πρὸ τῆς βάσεως φοβεροῦ τινος κρημνοῦ. Περὶ τούτου δὲ λέγουσιν οἱ περίοικοι, ὅτι, διωκόμενος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 εὐσεβής τις μοναχὸς (πατέρας) ὑπὸ τούρκων καὶ περιορισθεὶς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κρημνοῦ, ἐπήδησεν ἔφιππος κάτω τοῦ κρημνοῦ καὶ κατὰ θαῦμα οὐδὲν ἔπαθεν. Ὡς *σημεῖον* δὲ τοῦ θαύματος ἔμεινε ἐπὶ τοῦ βράχου ὁ τύπος τοῦ πετάλου καὶ τὸ μέρος ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομα «τοῦ Πατέρα τὸ πήδημα».

Εἰς τὸ τμῆμα Χανίων εἶνε γνωστὸς μόνον ὁ Διγενής· ἐνταῦθα δὲ θεωρεῖται οὗτος γίγας μαχητής, οὐδέποτε ἡττηθεὶς καὶ ἐπὶ τέλους ταφεὶς εἰς τὴν ὀχυρὰν θέσιν, εἰς ἣν ὤφειλε τὸ πλεῖστον τοὺς θριάμβους του, ὡς δεικνύει ἡ σωζομένη εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ παροιμία:

Βουηθᾷ σ' ὁ τόπος, Διγενῆ, καὶ βγαίνεις κερδαιμένος.

Ἡ θέσις δ' αὕτη, ὀνομαζομένη «τοῦ Διγενῆ τὸ μνῆμα» καὶ «Καρατίδι», εὑρίσκεται ὑπεράνω τῆς κώμης Νεροκούρου καὶ εἶνε τοσοῦτον ὀχυρά, ὡς δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν μαχῶν αἵτινες καθ' ἑκάστην ἐπανάστασιν συνάπτονται ἐν αὐτῇ, διαμφισβητούντων ἀλλήλοις αὐτὴν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν τούρκων.

Λέγουσι δὲ περὶ τοῦ Διγενῆ ὅτι ἔζησε βίον δύο γενεῶν, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν.

Ὅμοια κάπως πρὸς τὰ περὶ τοῦ Ἡρακλέους μυθολογούμενά εἰσ

μακρὰς τὰς χεῖρας, ὥστε ἐπὶ τῆς Ἴμβρου ἱστάμενοι ἐλάμβανον τὰς μεγάλας ἐκείνας τετραγώνους πέτρας ἐκ τῆς ἀπέναντι νήσου Σαμοθράκης καὶ τὰς ἐπέθετον ἐπ' ἀλλήλων ἄνευ ἀμμοκονίας.

τὰ ᾀδόμενα ἐν Κρήτῃ περὶ Μπροσφύρη τινός, (1) ὅστις κατά τι παραμύθιον *ἔφαεν ἐφτὰ φουρνιαῖς ψωμὶ ὥστε νὰ γίνῃ ἐφτὰ μηνῶν κ' ἔπνιξεν ἕνα τρικέφαλο ὄφι 'ς τὴν κούνια του. Ἐφτὰ χρονῶ γίνηκε καὶ δὲν ἦτον ἀπομονάρικος ἄντρας ξακουσμένος 'ς τὴ γῆ τὴν οἰκουμένη ποῦ νὰ μὴν εἶν' ἀλευροκοιλισμένος 'ς τὸ πάλαιμ' ἀποὺ τὰ χέρια του κ' ὕστερα κατέβηκε κι' ὁ Χάρος, μὰ*

Ἐφτὰ φοραῖς τὸν ἔβαλε ὁ υἱὸς τὸ Χάρο κάτω
Μὰ 'στερα παραγλύστρηξε, ποῦρι τσῆ μοίρας τοῦ 'τον,
Κι ὁ Χάρος ὁ μαυράραχνος ἐπῆρε τὴ ψυχή του (2).

Παρῳδία τῆς προώρου καὶ τεραστίας ταύτης ἀναπτύξεως εἶνε καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα τὸ «τρι-ἡμέρων παιδὶ» τῆς Ἴμβρου, ὅπερ ἐχόρευεν «ἡ γιγάνταινα μάννα του» εἰς τὴν παραλίαν Λιμενάρια ἐπί τινος βράχου, ὅστις φέρει ἔτι καὶ νῦν τοὺς τύπους τῶν τεραστίων του ποδῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπέθανε μετὰ τριήμερον ζωὴν καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὸν πελώριον βράχον, ὅστις κεῖται παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Οἱ δὲ Δράκοι τῶν παραμυθιῶν εἰσὶν ὄντα τεράστια τὴν ῥώμην καὶ τὸ σῶμα καὶ ζῶσιν εἰς πύργους ἢ εἰς σπήλαια, ὡς οἱ Κύκλωπες. Εἰσὶ δὲ ἄρρενες καὶ θήλεις (δράκαιναις)· συνήθως ὁ ἄνθρωπος τοὺς νικᾷ διὰ τοῦ πνεύματος, διὰ διαφόρων δῆλον ὅτι πανουργιῶν, καὶ διαφεύγει τοὺς ἀνθρωποφάγους ὀδόντας των, ὡς εἰς τὸ παραμύθιον τοῦ Φούσκη· μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνουσιν ἐπιγαμίαι, ἀλλὰ πάντοτε ὁ Δράκος θεωρεῖ ὡς τὸ κάλλιστον ἔδεσμα τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἐκτὸς τῆς σαρκὸς τῆς συζύγου του· ἐνίοτε *ἀνδρειωμένος* τις νικᾷ εἰς τὴν πάλην Δράκον καὶ τὸν φονεύει.

Ἡ ἀλώπηξ εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἰσώπου εἰς τοὺς μύθους ὡς προσωποποίησις τῆς πανουργίας, εἰσήχθη βαθμηδὸν καὶ εἰς τὰ παραμύθια, ὅπου συγχρωτιζομένη μετὰ Δράκων, Μοιρῶν καὶ Νηρηΐδων δὲν ἐβράδυνε νὰ χάσῃ τὴν αἰσώπειον μορμφήν της μετατραπεῖσα εἰς νηρηΐδα πανοῦργον μέν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωποφάγον. Εἰς τὴν κώμην

(1) Οὗτός ἐστιν ὁ Πορφύρις ἢ κατὰ παραφθορὰν Προσφύρις, ὁ μνημονευόμενος ἐν πολλοῖς ᾄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Ν. Γ. Π.

(2) Περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὑπάρχει καὶ παραμύθι καὶ ᾆσμα· δυστυχῶς ὅμως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν τὸ ᾆσμα καὶ δημοσιεύομεν μόνον τοὺς ἀνωτέρω στίχους, οὓς ἔτυχε νὰ ἐνθυμούμεθα ἔτι.

Βιάννον ὑπάρχει σπήλαιον «τ'ς Ἀλουποῦς ὁ σπήλιος» ὀνομαζόμενον, ἀφ' ὅπου αὕτη βυθίζει εἰς τὸν πλησίον ποταμὸν τὴν μακρὰν κόμην της καὶ λούεται. Ὅθεν πρὸς διάκρισιν τὸ ζῶον, ἡ ἀλώπηξ, μετωνομάσθη ἔκτοτε *ζουρίδα*.

Οἱ *Ἀράπιδες* εἶνε ὡς καὶ οἱ Δράκοι ἀνθρωποφάγοι καὶ τερατώδεις· ἀπαντῶνται δὲ συνήθως εἰς τὰ παραμύθια μονάδην εἰς μυστηριώδεις πύργους ἢ εἰς ὑποχθόνια μέγαρα, ἔχοντες παρ' αὐτοὺς κύνας καὶ ἵππους λαλοῦντας, καὶ φρουροῦντες θησαυροὺς ἢ θύρας μυστηριώδεις. Ἐν γένει ὁ Ἀράπης εἰς τὰ παραμύθια εἶνε πρόσωπον σιωπηλὸν καὶ βαθὺ καὶ συνηθέστατα παρουσιάζεται κάτοχος θαυμασίων τῆς μαγείας μυστηρίων καὶ κυρίως τοῦ *ἀθάνατου νεροῦ*, δι' οὗ ῥαντιζόμενον τὸ πτῶμα ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωήν.

Ι. Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ
Κρής.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΑ ΕΝ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ.

Α'.

Τὸ κούτρουλο παιδί.

(ΜΕΣΣΗΝΙΑ)

Ἤτανε μία φορὰ ἕνας γέρος καὶ μιὰ γρηὰ κ' εἴχανε ἕνα κούτρουλο παιδί· ἅμα μεγάλωσε τὸ 'παντρέψανε. Καθότανε λοιπὸν αὐτό, γαμπρὸς πλιά, κ' ἐκαμάρωνε. Ὅταν ἔσωσαν τὰ χαρβέλια τοῦ γάμου ἐζυμώσανε μία πῆττα καὶ τὴν ἐστεῖλαν εἰς τὸ φοῦρνο. Λέει ὁ γέρος 'ς τὸ κούτρουλο παιδὶ νὰ 'πάῃ νὰ φέρῃ τὴν πῆττα· λέει τὸ κούτρουλο παιδί·

— «Ἐγὼ εἶμαι κούτρουλο παιδὶ καὶ χαμαρώνω,
καὶ τὴ μύτη μου ζαρώνω,
κι' ἀπὸ χάμου χάμου τὴ σαρώνω.»

Λέει «Πήγαινε, νύφη, νὰ φέρῃς τὴν πῆττα·—Ἐγὼ εἶμαι νύφη καὶ καμαρώνω, καὶ τὴ μύτη μου ζαρώνω, κι' ἀπὸ χάμου χάμου τὴ σαρώνω.—Πήγαινε σύ, γρηά.—Ἐγὼ εἶμαι γρηὰ καὶ καμαρώνω, καὶ τὴ μύτη μου ζαρώνω κι' ἀπὸ χάμου χάμου τὴ σαρώνω.» Ὕστερα ἀπὸ τὰ πολλὰ 'πῆγε πλιὰ τὸ κούτρουλο παιδί. Ἤφερε τὴν πῆττα, καὶ τὴν ἔβαλαν νὰ ξεραθῇ.

Πέρασε ἡ ἀλεποῦ ἀπὸ 'κεῖ, εἶδε τὴν πῆττα, τὴν ἁρπάζει, φεύγει. Ἔφαγε τὴν ψίχα ὅλη καὶ ἄφησε μόνο τὴν κόρα. Βρίσκει καὶ μιὰ τσίτσα κρασί, τὸ πίνει οὖλο. 'Σ τὸ δρόμο ἀπαντάει ἕνα γάϊδαρο· Βγάνει τὴν πῆττα, «Χ..., γάϊδαρε, γιατὶ σ' ἔφαγα·» καὶ τὴ γιομίζει γκαβαλίναις· ὕστερα μὲ τὴν τσίτσα· «Κατούρα, γάϊδαρε, γιατὶ σ' ἔφαγα·» Καὶ τὴ γιομίζει κάτουρα.

Πάει, 'πάει, 'βρίσκει ἕναν τσοπάνη μὲ τὰ πρόβατά του καὶ τοῦ φωνάζει ἀπὸ μακρυά· «Τσοπάνη, τσοπάνη, μάζωξε τὰ σκυλάκια σου καὶ τὰ λαγωνικάκια σου, νὰ μὴ μὲ φᾶνε· γιατὶ σοῦ φέρνω μιὰ τσίτσα κρασί, καὶ μιὰ πῆττα ζεστή, ζεστή· καὶ νὰ μοῦ δώσῃς τὸ καλλίτερό σου ἀρνάκι.» Ἐκεῖνος τῆς εἶπε· «Κρέμασέ τα 'ς τὴν ἀγκοριτσά.» Πάει ἡ ἀλεποῦ, διαλέγει τὸ καλλίτερο ἀρνάκι, τὸ παίρνει καὶ φεύγει. Πάει ὁ τσοπάνης νὰ φάῃ τὴν πῆττα, τί νὰ ἰδῇ; ὅλο γκαβαλίναις· 'πάῃ νὰ πιῇ, ὅλο κάτουρα· «Ἆ τί μοῦ 'φτιασε!» Ἀμολάει τὰ σκυλάκια του καὶ τὰ λαγωνικάκια του, μὰ ποῦ νὰ τὴν φτάσουν, αὐτὴ εἶχε πάρει δρόμο.

Πάει 'ς τὴν καλύβα της, ἀφίνει ἐκεῖ τἀρνάκι καὶ τοῦ λέει· «Ἐγὼ πάου νὰ σοῦ φέλω, κύο κύο (1) νελάκι καὶ δοσελοῦλι χοταλάκι·» (γιατὶ ἦταν ψευδὴ ἡ ἀλεποῦ). Καὶ τὸ προφωνάει νὰ μὴν ἀνοίξῃ κἀνενοῦ τὴν πόρτα, καὶ φεύγει. Ἐκεῖ ὁ λύκος, κἄπου ἐμυρίστηκε τἀρνί, καὶ πάει καὶ κτυπάει τὴν πόρτα. «Ἄνοιξε ποῦρθ' ἡ μάννα σου [ὁ διηγούμενος λέγει ταῦτα μὲ χονδρὴν φωνὴν] καὶ σοῦ φέρνει κρύο κρύο νεράκι, καὶ δροσεροῦλι χορταράκι.» Τὸ ἀρνάκι ἄκουσε τὴν χονδρὴ φωνή, κατάλαβε πῶς δὲν ἦταν ἡ ἀλεποῦ καὶ λέει· «Δὲν εἶσαι σὺ ἡ μαννοῦλα μου, μόν' εἶσαι λύκος καὶ μὲ τρῶς. Δὲν ἀνοίγω.» Ὁ λύκος 'πάει 'ς τὸ γύφτο καὶ τὸν ἔβαλε νὰ τοῦ σπλαχνίσῃ τὴ γλῶσσα του, καὶ 'πάει πάλι 'ς τἀρνάκι· «Ἄνοιξε ποῦρθ' ἡ μάννα σου.—Βάλε τὸ ποδαράκι σου ἀπὸ τὴν τρουπίτσα νὰ ἰδῶ.» Πάει νὰ τὸ βάλῃ ὁ λύκος δὲν ἐχώραγε· «Δὲν εἶσαι σὺ ἡ μαννοῦλα μου, μόν' εἶσαι λύκος καὶ μὲ

(1) Προφέρεται φύο.

τρῷς.» Σηκώνεται φεύγει 'πάει πάλι 'ς τὸ γύφτο καὶ τόνε βάνει νὰ τοῦ σπλαχνίση τὸ πόδι του. 'Σὰν ἐγύρισε 'πίσω ἔχωσε τὸ πόδι του μέσα 'ς τὴν τρουπίτσα καὶ τοῦ ἄνοιξε τάρνί. Ἅμα ἐμπῆκε μέσα, λέει ὁ λύκος· «Ἔλα τώρα νὰ χορέψωμε κι' ὅποιος ἀποστάση προτήτερα νὰ τόνε τρώη ὁ ἄλλος.» Πάει τάρνὶ τί νάποκάνη; χορεύουν, χορεύουν, ἀποσταίνει τάρνί· τοῦ τρώει ὁ λύκος τὸ ἕνα ποδαράκι· χορεύουν πάλι, ἀποσταίνει τάρνί, καὶ τοῦ τρώει καὶ τἄλλο, ὡς ποῦ τοὔφαγε καὶ τὰ τέσσερα. Ὕστερα κάθεται καὶ τὸ τρώη ὅλο, γιομίζει τὸ τομάρι του κόκκαλα καὶ ἄχυρα καὶ τὸ βάνει ἀπάνου 'ς τὴν ἀστράχα καὶ φεύγει.

Ἔρχεται ἡ ἀλεπού, βροντάει, φωνάζει, ποιὸς νὰ τῆς ἀνοίξη; Ἀποφασίζει καὶ 'μπαίνει ἀπὸ τὰ κεραμίδια. Ἐκεῖ τηράει, τί νὰ ἰδῆ; «Ἀ! λέει, ἐγὼ νὰ σὲ διορθώσω!» Πάει τὸ λοιπόν, κ' ἐκεῖ ἀπανταίνει 'ς τὸ δρόμο ἕνα κάρρο φορτωμένο 'ψάρια, πέφτει καὶ κάνει τὴν ξερή. Τὴ βλέπει ὁ καροτσέρης· «Μπρέ, λέει, νὰ ἕνα ὡραῖο γουναρικὸ 'ποῦ θὰ βγάλω ἀπὸ τὸ τομάρι της,» καὶ τὴ φορτώνει 'ς τὸ κάρρο. Ἐκείνη ἔτρωγε, ἔτρωγε 'ψάρια, ἔβανε καὶ 'ς τὸ σακκουλάκι της· ὕστερα ἀπὸ τὰ πολλὰ δίνει μιὰ κι' ἂν τὴν πιάσης. Πάει 'ς τὴν καλύβα της καὶ κρεμᾷ τὰ 'ψάρια ἀπὸ 'πάνου ἀπὸ τὴν πόρτα.

Βγαίνει ὄξω, ἀπανταίνει τὸ λύκο· «Γειά σου κυρὰ Μαριά, τί κάνεις· καλὰ εἶσαι;—Καλά, κουμπάρε Νικολό, δὲν ἔρχεσαι ἀπὸ τὸ σπίτι; τοῦ λέει. Μὰ τήραξε καλὰ νὰ μὴ τηράξης κατὰ 'πάνου ἅμα 'μπῆς, γιατὶ εἶναι βελόνια καὶ θὰ πέσουν 'ς τὰ 'μάτια σου.» Πᾶνε 'ς τὴν καλύβα της, ὁ λύκος δὲν ἐμπόρειγε νὰ βαστάξη, κάνει ἔτσι τὰ 'μάτια του, τί νὰ ἰδῆ; «Βρέ, κουμπάρα, λέει, 'ποῦ τὰ ηὗρες αὐτὰ τὰ 'ψάρια;—'Σ τὸ γιαλὸ 'πῆγα καὶ τὰ ψάρεψα.—Πῶς τὰ ψάρεψες; δὲν 'μπορῶ καὶ 'γώ;—Μπράβο, τοῦ λέει, ἔλα νὰ σοῦ δείξω.» Τὸν 'πηγαίνει τὸν καλό σου τὸ λύκο 'ς τὴ θάλασσα, τοῦ κρεμάει ἀπὸ τὸ λαιμὸ ἕνα πιθάρι, γιὰ νὰ βάλη τάχατες τὰ 'ψάρια μέσα, καὶ τὸν ῥήχνει 'ς τὴ θάλασσα. Φωνάζει ὁ λύκος, «Κυρὰ Μαριὰ 'ποῦ εἶν' τὰ 'ψάρια;—Παραμέσα· τράβα βαθύτερα,» τοῦ λέει ἡ ἀλεπού. Τραβάει ὁ λύκος βαθύτερα καὶ πνίγηκε καὶ τοῦ φωνάζει ἡ ἀλεπού· «Σὺ ἤσουνα ποῦ μοὔφαγες τάρνάκι μου, νὰ κ' ἐγώ, σὲ διόρθωσα!»

Παραλλαγὴ Α'. Ἡ ἀλεπού ἄφησε τὸν λύκο εἰς τὴ θάλασσα κ' ἔφυγε. Ἐκεῖ περνάει ἀπὸ 'πάνου ἕνας κόρακας. Τοῦ φωνάζει ὁ λύκος·

«Ἔλα κόρακα, νὰ μὲ γλυτώσῃς·» Μὰ ὁ κόρακας, τράβηξε τὸ δρόμο του. Πέρασε κ' ἕνας γάϊδαρος· «Ἔλα, γάϊδαρε, νὰ μὲ γλυτώσῃς·» Ἠάει ὁ γάϊδαρος, δίνει μιὰ κλωτσὰ τοῦ πιθαριοῦ τὸ κάνει χίλια τρίμματα. Ἐβγαίνει ὁ λύκος, τρώει τὸ γάϊδαρο.

Παραλλαγὴ Β'. (Ἐλλείπει τὸ ἐπεισόδιον τῶν ἰχθύων καὶ τὰ μετὰ ταῦτα). Ἅμα εἶδε ἡ ἀλεποῦ φαγωμένο τἀρνάκι της, 'βγαίνει ὄξω καὶ 'πάει γυρεύοντας ναὐρῇ τὸ λύκο, νὰ τοῦ φτιάσῃ κάμμία δουλειά. Ἐκεῖ τὸν ἀπανταίνει 'ς τὸ δρόμο· «Γειάσου, κυρὰ Μαριά!—Καλὸ 'ς τὸν κουμπάρο Νικολό. Δὲν 'πᾶμε, κουμπάρε, 'ς τοῦ παπᾶ τὰ κατωγάκια 'πὤχει μπόλικο παστὸ νὰ φᾶμε νὰ χορτάσωμε;—'Ακοῦς ἐκεῖ;» λέει ὁ λύκος. Ἠᾶνε τὸ λοιπὸν 'ς τοῦ παπᾶ τὰ κατωγάκια, χώνουνται ἀπὸ μιὰ μικρὴ τρουπίτσα, καὶ καταχερίζουνε τὸ παστὸ καὶ τὸν πασπαλᾶ τοῦ παπᾶ. Ἐρρήχτη ὁ λύκος 'ς τὸ παστὸ, ἔφαγε, ἔφαγε, ποῦ πρίστη καὶ δὲν 'μποροῦσε νὰ κουνηθῇ· ἡ ἀλεποῦ ἔτρωγε λίγο πασπαλᾶ, ἔβανε καὶ 'ς τὸ σακκουλάκι της, καὶ ὕστερα ἐχοροπήδα καὶ ἐφώναζε:

'Σ τοῦ παπᾶ τὰ κατωγάκια,
κωλολάβδια θελὰ πέσουν·
Τρώει ὁ λύκος τὸ παστό,
κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πασπαλᾶ.

'Ακούει ὁ παπᾶς τὰ τραγούδια καὶ τὸ σαματᾶ, ξυπνάει τὴν παπαδιά, ἁρπάζουν ἀπὸ ἕνα συνδραύλιστο ὁ καθένας καὶ τρέχουν 'ς τὸ κατώι. Καθὼς τοὺς βλέπει ἡ ἀλεποῦ, δίνει μιά, χώνεται ἀπὸ τὴν τρουπίτσα, φεύγει. Ἠάει κι' ὁ λύκος νὰ φύγῃ, 'ποῦ νὰ χωρέσῃ, καθὼς ἦτανε πρισμένος! Τὸν ἀρχίζουν τὸν καλόν σου, νὰ καὶ τούτη, νὰ καὶ τὴν ἄλλη, τὸν ἔκαμαν τοῦ ἀλατιοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ ξέφυγεν ἀπὸ τὴν πόρτα καταματωμένος καὶ 'σὲ κακὴ κατάστασι.

Ἡ ἀλεποῦ 'σὰν ἐβγῆκε, 'πάει καὶ πλύνεται εἰς ἕνα νερὸ καὶ ὕστερα κυλιέται εἰς κοκκινόχωμα νὰ φαίνεται 'σὰν αἵματα. Ἀπέκει 'πάει 'ς τὴν καλύβα της, βάνει 'ς ἕνα κακκάβι θερμὸ καὶ βράζει πολύ, βγάνει τὸ κακκάβι ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα της, βάνει ἀπὸ 'πάνου ἕνα σκέπασμα νὰ φαίνεται, μαθὲς, 'σὰν καναπὲς καὶ 'πάει καὶ 'βρίσκει τὸ λύκο. «Βρὲ κουμπάρε, τί εἶν' αὐτὰ 'ποῦ πάθαμε;—Τί ἔπαθες, ποῦ 'μένα μὲ κάμαν τ' ἀλατιοῦ.—'Αμμὴ 'μένα; δὲ βλέπεις 'σὲ τί χάλι

μ'ἔκαμαν; Ἀλλὰ 'πᾶμε ὄξω ἀπὸ τὴν καλύβα μου νὰ καθήσουμε 'ς τὴ 'λιακάδα.» Πᾶνε ἐκεῖ, ἡ ἀλεποῦ πλιὰ κοπλιμέντα, «ὁρίστε, περάστε ἀπὸ 'πάνου, 'ς τὸν καναπέ.» Πάει ὁ λύκος νὰ καθήσῃ, βουλιάζει, πέφτει 'ς τὸ θερμὸ, ζεματίζεται, καὶ ψόφησε. Τόνε βλέπει ἡ ἀλεποῦ· «Καλὰ εἶσαι τώρα; Νὰ ποῦ μοῦφαγες τἀρνάκι μου!»

Παραλλαγὴ Γ'. Τὰ ἀνωτέρω ἐπεισόδια πολλάκις συγχέονται. Ἡ ἀλεποῦ ὁδηγεῖ τὸν λύκον εἰς τοῦ παπᾶ τὰ κατωγάκια, καὶ κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν ὅπου τὸν πνίγει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Παραμύθιον κοινότατον ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀνήκει δὲ εἰς τὸν κύκλον τῆς παγκοσμίου μεσαιωνικῆς ἐποποιίας τῶν ζώων, *τῆς ἀλώπεκος*, περὶ ἧς, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον ἀναγομένων ἑλληνικῶν μεσαιωνικῶν ποιημάτων, ἐν ἐκτάσει πραγματευόμεθα ἐν ἀνεκδότῳ ἡμῶν συγγράμματι περὶ δημωδῶν ἑλληνικῶν βιβλίων. (1) Τὸ προκείμενον παραμύθιον οὐδὲν χάσμα πληροῖ τῆς μεσαιωνικῆς ἐποποιίας, ὡς ἡ φυλλάδα τοῦ γαδάρου, παρουσιάζει ὅμως παραλλαγάς τινας καὶ λεπτομερείας ἀρκετὰ περιέργους, ἃς ἀμέσως κατωτέρω ἐξετάζομεν.

Τὰ ἐν τῷ παραμυθίῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς διὰ δόλου καταβροχθίσεως τοῦ ἀρνίου ὑπὸ τοῦ λύκου δὲν ἀπαντῶσι, καθ' ὅσον εἰξεύρομεν, ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς κλάδοις τῆς ἐποποιίας τῆς ἀλώπεκος. Τὴν λέπτυνσιν μόνον τῆς φωνῆς τοῦ λύκου πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ ἀρνίου εὑρίσκομεν ἐν ῥωσσικῷ τινὶ παραμυθίῳ. Ἐν τούτῳ μάγισσά τις, τῇ βοηθείᾳ ὁμοίως σιδηρουργοῦ, λεπτύνει τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φωνήν της, ὅπως ἀπατήσῃ καὶ ἁρπάσῃ ἓν παιδίον, προσποιουμένη τὴν φωνὴν τῆς μητρός του (2) — Ὁμοίως καὶ ἐν παραμυθίῳ τῆς Βουκοβίνης. Ἡ γίδα παραγγέλει εἰς τὰ τρία κατσικάκια της νὰ μὴ ἀνοίξωσιν, ἂν δὲν ἀκούσωσι τὴν φωνήν της. Ἔρχεται ἡ ἄρκτος, ἀλλ' ἕνεκα τῆς χονδρῆς φωνῆς αὐτῆς τὰ κατσικάκια δὲν ἀνοίγουσι. Τὴν

(1) Βλέπε καὶ Ἑστίας τ. Δ' 1877 σ. 659 κε.

(2) Ralston, Contes populaires de la Russie. Trad. Beneyre, 1874 σ. 163. Ἡ μάγισσα.

ἑπομένην ἡμέραν ἡ κουμπάρα ἄρκτος τὰ προσκαλεῖ μὲ φωνὴν λεπτοτέραν, ἀνοίγουσι καὶ τρώγει τὰ δύο ἐξ αὐτῶν. Ἡ γίδα ἐκδικεῖται, προσκαλέσασα τὸν ἄρκτον, τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν λύκον εἰς συμπόσιον. Ὀρύττει λάκκον καὶ ἐπ' αὐτοῦ τίθησι ἕδραν κηρίνην, ἐφ' ἧς καθίζει τὸν ἄρκτον. Παρατεθείσης τῆς τραπέζης, ἀνάπτει κρυφίως πῦρ, ἡ κηρίνη ἕδρα τήκεται καὶ ὁ ἄρκτος πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ καίεται. (1)

Τὸ ἐπεισόδιον ὅμως τῆς κλοπῆς τῶν ἰχθύων ἐκ τοῦ ἁμαξίου τῶν ἰχθυοπωλῶν, καὶ τῆς ἐξαπατήσεως καὶ τοῦ ὀλέθρου τοῦ λύκου εἶναι ...ανότατον εἰς τὰς πλείστας σχεδὸν παραλλαγὰς τῆς μεσαιωνικῆς ἐ...οποιίας. Ἐν μιᾷ τῶν γαλλικῶν παραλλαγῶν τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος (**Le roman du renard** τοῦ **Pierre de Saint-Cloud**) ἡ πονηρὰ ἀλώπηξ εἶδεν εἰς τὸν δρόμον ἓν ἁμάξιον φορτωμένον χέλυα· προσεποιήθη τὴν νεκράν, ὁ δὲ ἁμαξηλάτης ἀπατηθεὶς ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὸ ἁμάξιον, ὁπόθεν ἐκείνη χορτασθεῖσα παρέλαβε καὶ ὅσα ἄλλα χέλυα ...υνήθη καὶ ἐδραπέτευσε, μυκτηρίζουσα τὸν εὔπιστον ἁμαξηλάτην. ...εταβᾶσα δὲ εἰς τὴν οἰκίαν της ἔκοψε τὰ χέλυα καὶ τὰ ἐτηγάνιζε ...ὰ νὰ συμφάγῃ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων της (**Renard, Fuchs** κλπ. ἀρσενικοῦ γένους). Ἡ ὀσμὴ προσείλκυσε τὸν εὐήθη λύκον **Isengrin**, ὅστις προσῆλθε καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν· τῷ ἀπεκρίθησαν ὅμως ὅτι πρέπει νὰ περιμείνῃ μέχρις ὅτου ἀποφάγωσιν οἱ καλόγηροι. Ζητήσας δ' ἐξηγήσεις, μανθάνει ὅτι ἡ ἀλώπηξ μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ κατὰ κανόνα ...στεύουσι τρώγοντες ὀψάρια παχύτατα καὶ νοστιμώτατα. Ὁ λύκος ...έφρασε τὸν πόνον του νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς καλόγηρος, ὅπως δὲ κείρῃ αὐτὸν δῆθεν ἡ ἀλώπηξ, ἐπιχέει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁλόκληρον χύτραν πλήρη ζέοντος ὕδατος καὶ ἐμάδισεν οὕτως ὅλον του τὸ δέρμα· ἀλλ' ἓν τεμάχιον ἐγχέλυος ἀπεζημίωσεν αὐτὸν διὰ τὸ πάθημα. Κα...όπιν ἐζήτησε νὰ τὸν ὁδηγήσωσι ποῦ ἐψάρευσαν τὰ ὀψάρια ἐκεῖνα, ἡ ... ἀλώπηξ τὸν ἔφερεν εἰς πλησίον τέναγος πεπηγός, ἔνθα οἱ χωρικοὶ ...χον κάμει μίαν ὀπὴν διὰ νάντλῶσιν ὕδωρ· παρὰ τὴν ὀπὴν ὑπῆρχε ...ιδος μετὰ σχοινίου, ὃν προσέδεσεν ἡ ἀλώπηξ εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ λύκου, λέγουσα ὅτι δι' ἐκείνου ἁλιεύουσιν· οὕτω δ' ὁ λύκος, ἀδυνατῶν ...ὰ φύγῃ, ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς πρωίας, ὁπότε κύνες καὶ κυνηγὸς ἐ...έπεσαν κατ' αὐτοῦ καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ αἱματόφυρτος,

(1) **Zeitschrift f. deutsche mythologie u. sittenkunde** τ. **I.** σ. **469-471.**

ἀποκοπείσης τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ. — Τοῦτο δὲ τὸ ἐπεισόδιον φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ πυρὴν τῆς ἐποποιίας τῆς ἀλώπεκος, ὁ κορμὸς ἐξ οὗ ἀνεφύησαν οἱ πολυπληθεῖς αὐτοῦ κλάδοι. Βλ. Notices et extraits des manuscrits 1799 τ. V σ. 298-299. — Méon, Roman de Renart 1826 στ. 749 — 916. (κλάδος δεύτερος, κλοπὴ ἰχθύων.) στ. 917-1130 (κλάδος τρίτος. Δι' ἰχθύων ἡ ἀλώπηξ ἀπατᾷ τὸν λύκον, λέγουσα αὐτῷ ὅτι εἶναι ἐδέσματα μοναχῶν καὶ προτείνει αὐτῷ νὰ καταταχθῇ εἰς τὸ τάγμα· ὁ λύκος δέχεται, ὅπως φάγῃ ἰχθῦς, ἡ δ' ἀλώπηξ προσφέρει αὐτῷ ἓν μόνον τεμάχιον καὶ τὸν κείρει διὰ ζέοντος ὕδατος). — Ἐν τῷ τετάρτῳ κλάδῳ στ. 1131 - 1266 τοῦ Roman du Renart (Méon) ἡ κατὰ προτροπὴν τῆς ἀλώπεκος ἁλιεία τοῦ λύκου Isengrin ἐν τῷ πεπηγότι ποταμῷ· παγώνει καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπαύριον κυνηγοὶ τὸν συλλαμβάνουσιν, ἀντὶ δὲ διὰ τῆς σπάθης νἀποκόψωσι τὴν κεφαλήν του, ἀποκόπτουσι τὴν οὐρὰν κατὰ λάθος. Οὕτω δὲ διαφεύγει κακῶς ἔχων. — Ἐν τῷ δεκάτῳ κλάδῳ τοῦ Roman du Renart ἡ ἀλώπηξ, προςποιηθεῖσα τὴν νεκρὰν καὶ φαγοῦσα ἑπτὰ ἀρέγκας ἐν τῷ ἁμαξίῳ, παραλαμβάνει μίαν, τὴν προσφέρει εἰς τὸν Primaut, τὸν ἀδελφὸν τοῦ λύκου Isengrin, καὶ πείθει αὐτὸν νὰ μετέλθῃ τὸν αὐτὸν δόλον, ἵνα φάγῃ ἰχθῦς· ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων δέρεται καὶ φεύγει, οὐδεμίαν ἀρέγκαν φαγών. — Τὸ ἐπεισόδιον τῶν ἐκ τῆς ἁμάξης κλαπέντων ἰχθύων ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ Reineke Fuchs (Βιβλ. I, κεφ. 3), ἔνθα ὁμοίως διὰ δόλου ἡ ἀλώπηξ παγώνει τὴν οὐρὰν τῆς λυκαίνης. (αὐτ. IV κεφ. 1.). — Ἐν τῷ λατινικῷ ποιήματι τοῦ ΙΒ' ἴσως αἰῶνος Reinardus Vulpes (ed. Fr. Mone, 1832) ἀναφέρεται ἐπίσης τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἁλιείας τῶν ἰχθύων· ἀφ' οὗ ἐπάγωσεν ἡ οὐρὰ τοῦ λύκου, ἡ ἀλώπηξ τρέχει εἰς τὸ πλησίον χωρίον, ἁρπάζει τὸν ἀλέκτορα *ἑνὸς ἱερέως* (σημειωτέα ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸν παπᾶν τοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθίου) καὶ ὁδηγεῖ τοὺς διώκοντας αὐτὴν πρὸς τὸ μέρος τοῦ λύκου, ὃν ῥαβδίζουσιν ἀνηλεῶς, ἀφέντες ἀκαταδίωκτον τὴν ἀλώπεκα· ἡ παπαδιὰ θέλει νὰ κτυπήσῃ τὸν λύκον εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ πελέκεως, ἀλλὰ σφαλεῖσα ἀποκόπτει τὴν οὐράν του, οὕτω δὲ κακῶς ἔχων ἐκεῖνος σώζεται (1) Ἐν δυσὶ δὲ λατινικοῖς μύθοις τῆς ΙΓ' ἑκα-

(1) Rothe, les romans du Renard 1845 σ. 42-43. — Grimm, Reinhart Fuchs σ. LXXIV — LXXV.

τονταετηρίδος (Ἀλώπηξ, λύκος ἐν φρέατι. Ἀλώπηξ, λύκος καὶ λέων) ἡ ἀλώπηξ ἐπιφέρει συμφορὰς τῷ λύκῳ, πείσασα αὐτὸν νἀλιεύσῃ ἰχθῦς, ὡς αὐτὴ δῆθεν ἐποίησε. (1) — Κατά τινα ἐσθωνικὸν μῦθον (2) ἡ ἀλώπηξ προσποιεῖται τὴν νεκρὰν, τρώγει ἰχθῦς τοῦ ἁμαξηλάτου, παραλαμβάνει καὶ ἄλλους φεύγουσα, καὶ ἐξαπατᾷ τὴν ἄρκτον λέγουσα ὅτι ἐθήρευσεν αὐτοὺς εἰς τὸ παρακείμενον ἕλος διὰ τῆς οὐρᾶς. Τὸ αὐτὸ ἐπιχειρεῖ καὶ ἡ ἄρκτος, ἀλλ' ἡ οὐρά της ἀποκρυσταλλοῦται, ἡ δ' ἀλώπηξ ἑλκύει ἐκ τοῦ παρακειμένου χωρίου κύνας, οἵτινες κακὴν κακῶς διώκουσι τὴν ἄρκτον. — Κατά τινα πάλιν ἑβραϊκὸν μῦθον, ἡ ἀλώπηξ προσποιεῖται τὴν νεκρὰν, ἀπατᾷ οὕτω τὸν ἁμαξηλάτην καὶ τρώγει τοὺς ἰχθῦς· διὰ τούτων δὲ φέρει τὸν λύκον εἰς τὸ τέναγος, ὅπου τὸν κάμνει πολλὰ νὰ ὑποστῇ ἐκ τοῦ ψύχους (3) — Ὁμοίως ἐν Σερβικῷ παραμυθίῳ ἡ ἀλώπηξ ἐξαπλωθεῖσα ὡς νεκρὰ ἐν τῇ ὁδῷ ἀπατᾷ ἕνα ἁμαξηλάτην. (4) Τὸν αὐτὸν μῦθον εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς Λάπωσι καὶ αὐτοῖς τοῖς Ὀττεντότοις. Ἐν λαπωνικῷ παραμυθίῳ ἡ ἀλώπηξ προσποιεῖται τὴν νεκράν, ἐμβάλλεται εἰς ἕλκηθρον πλῆρες ἰχθύων, τρώγει πολλοὺς διὰ δόλου, φεύγει, συναντᾷ ἄρκτον, ἣν ἐπίσης ἐξαπατήσασα πείθει νἀλιεύσῃ ἰχθῦς, καὶ φέρει εἰς παγωμένην λίμνην ὅπου παγώνει ἡ οὐρὰ τῆς ἄρκτου. Αὕτη ὅμως διαφεύγει, συλλαμβάνει τὴν ἀλώπεκα, ἀλλ' ἐκείνη διὰ δόλου τὴν κατακαίει. (5) Ἐν δὲ τῷ ὀττεντικῷ παραμυθίῳ ἀναφέρεται ἀντὶ ἀλώπεκος θώς, ὃν ἐκλαβόντες νεκρὸν παραλαμβάνουσι ἐν τῷ ἰχθυοφόρῳ ἁμαξίῳ χάριν τῆς καλῆς δορᾶς αὐτοῦ· ὁ θὼς διαφυγών, ἀφοῦ ἐκορέσθη ἰχθύων, πείθει τὴν ὕαιναν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ τέχνασμα, ταύτην ὅμως στερουμένην πολυτίμου δορᾶς, ἀντὶ νὰ θέσωσιν ἐν τῷ ἁμαξίῳ δέρουσιν ἀνηλεῶς οἱ ἁμαξηλάται. (5) — Ἐν ἑλληνικῷ παραμυθίῳ τῆς Τήνου ἡ ἀλώπηξ προσποιηθεῖσα ὁμοίως τὴν νεκρὰν

(1) Παρὰ Grimm, αὐτ. σ. 425.

(2) Ἀριθ. 4 παρὰ Grimm αὐτ. σ. CCLXXXVI — CCXXXVII.

(3) Ἐν ἑβραϊκῇ συλλογῇ μύθων. Rabbi Berachia Hannakdan, Mischlé schualim (διηγήσεις περὶ ἀλώπεκος) Α' ἐκδ. Mantua 1557 8ον, ἐν ἰουδαϊκογερμανικῇ μεταφράσει 1588 μετὰ λατ. μεταφρ. ὑπὸ Melchior Hanel (Prag, 1661, 8ον) ἀριθ. 99. παρὰ Grimm, Rein. Fuchs σ. CCLXXXIII.

(4) Wuk Karadschidsch, Volksmärchen der Serben B. 1854 ἀρ. 50.

(5) Germania 1870 τ. XV. σ. 162. κε.

(6) Bleek, Reynard the Fox in South Africa. Lond. 1864 ἀρ. 8.

ἀπατᾷ ἕνα παπᾶν καὶ τρώγει τοὺς ἐν τῷ δισακκίῳ του ἄρτους καὶ καὶ τὰ ἀντίδωρα, παροτρύνει δὲ καὶ τὸν λύκον Μουζούρην νὰ τὸν μιμηθῇ, ὃν ὅμως συλληφθέντα οὕτως ἐν παγίδι ἐκδέρει ζῶντα εἰς χωρικός. (1) Τοιαῦται διηγήσεις περὶ τῆς ἀλώπεκος ἦσαν πιθανῶς κοιναὶ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὡς εἰκάζομεν ἔκ τινος περὶ τῆς πανουργίας αὐτῆς μυθεύματος ἀναφερομένου ὑπὸ πατέρων τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. « Ἡ ἀλώπηξ ἐστὶ πολύτροπον ζῷον. Πεινάσασα δὲ καὶ ἀπο« ροῦσα τροφῆς, ἀπέρχεται ἐπὶ τοὺς ἡλιακοὺς τόπους, καταρρίπτουσα « αὐτὴν εἰς γῆν καὶ ἀνεχομένη τὴν πνοὴν καὶ ὑποκρίνουσα τεθνη« κυῖαν κεῖται ὑπτία τούς ὀφθαλμούς τε καὶ τοὺς πόδας ἄνω ἔχου« σα. Ἐπερχομένων δὲ τῶν πετεινῶν καὶ αὐτὴν κατεσθίειν βουλο« μένων ἐκείνη ἑτοίμως αὐτὰ κρατεῖ. » (2)

Ὁ πνιγμὸς διὰ τῆς ἐξαπατήσεως τῆς ἁλιείας προβάτων ἐν θαλάσσῃ ἀπαντᾷ ἐν πολλοῖς ἑλληνικοῖς παραμυθίοις, ὧν ἓν ἐδημοσιεύθη ἐν Νεοελληνικοῖς ἀναλέκτοις (τ. Β΄ σ. 98) καὶ ἐν παραμυθίοις ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν.

Ἡ πρώτη παραλλαγὴ εἶναι πολὺ περίεργος διὰ τὴν μεσολάβησιν τοῦ κόρακος καὶ τοῦ ὄνου· ὁ λύκος σώζεται καὶ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς κλάδοις τῆς ἐποποιίας, ἀλλὰ κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν.

Ἡ δευτέρα παραλλαγὴ ἐπήγασεν ἐξ ἀρχαιοτάτου τινὸς μύθου. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν αἰσωπείων μύθων εὕρηνται δύο παραλλαγαὶ ἑνὸς παραπλησίου μύθου, φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν « Ἀλώπηξ ἐξογκωθεῖσα τὴν γαστέρα » ὅπου τὸ πάθημα τοῦ λύκου ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλώπεκα· « Ἀλώπηξ λιμώττουσα ἐν πήρᾳ ἐθεάσατο ἐπί τινα καλύβην βοσκοῦ κρέα καὶ ἄρτον ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθέντα καὶ εἰσελθοῦσα ἔφαγεν αὐτὰ ἡδέως. Ἐξογκωθείσης δὲ αὐτῆς τῆς γαστρὸς, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυναμένη ἐξελθεῖν τῆς καλύβης, ἔστενε καὶ ἐπωδύρετο. Ἑτέρα δὲ ἀλώπηξ διερχομένη ἤκουσεν αὐτῆς τῶν στεναγμῶν, καὶ προσελθοῦσα ἐπυνθάνετο, δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο ποιεῖς; Μαθοῦσα δὲ τὸ γεγονὸς ἡ ἀλώπηξ ἔφη· « ἀλλὰ μένε τέως ἐνταῦθα, ἕως ἂν τοιαύτη γένῃ,

(1) Hahn, Gr. u. alban. Märchen αριθ. 86. — Pio, Νεοελληνικὰ παραμύθια. Cop. 1879 σ. 209-211.

(2) [Ἐπιφανίου], Φυσιολόγος 19 ἐν Migne, Patr. Gr. τ. 43 σ. 529, 532. — [Εὐσταθίου Ἀντιοχείας,] εἰς ἑξαήμερον ἐν Migne αὐτ. τ. 18 σ. 747.

ὁποία οὖσα εἰσῆλθες.» (1) Κατὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ μύθου τούτου ἡ ἀλώπηξ «ἔν τινι δρυὸς κοιλώματι ἄρτους καὶ κρέα ὑπό τινων ποιμένων καταλελειμμένα, ταῦτα εἰσελθοῦσα κατέφαγεν» (2) Ὁ μῦθος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Ὁρατίῳ, ἔνθα μῦς ἀρουραῖος ἐξογκοῦται τὴν γαστέρα, ἰκτὶς δέ τις συμβουλεύει αὐτὸν ὅσα ἡ ἀλώπηξ τὴν ἑτέραν ἀλώπεκα.

> Forte per angustam tenuis nitedula rimam
> repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus
> ire foras pleno tendebat corpore frustra:
> Cui mustela procul: «Si vis, ait, effugere istinc
> macra cavum repetes arctum, quem macra subisti» (3)

Παρὰ Λαφονταὶν ἰκτὶς εἶναι ἡ εἰσελθοῦσα εἰς ἀποθήκην καὶ παχυνθεῖσα, μῦς δὲ ὁ συμβουλεύσας. (4) Λατινικός τις μῦθος τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ λύκου Isengrin καὶ τῆς ἀλώπεκος Renart. «Dya (?) qui a *Rainhardus* duxit fœneratorem Isengrinium ad locum multarum carnium, qui cum tenuis per foramen artum intraverat, inflatus exire non potuit; vigiles vero per clamore Rainhardi (excitati?) Isengrinium usque ad evacuationem fustigaverunt et pellem retinuerunt.» (Grimm, R. F. σ. CCIX). Ἐν δὲ τῇ ἀρχαιοτέρᾳ γερμανικῇ παραλλαγῇ τῆς ἐποποιίας, ἡ ἀλώπηξ κλέπτει χοῖρον διὰ δόλου, ὃν ὅμως τρώγει ὁ λύκος, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου παραμυθίου. Ἡ λιμώττουσα ἀλώπηξ, ἵνα ἐκδικηθῇ, ἀποκρύπτει τὴν πεῖνάν της, ὑπόσχεται δὲ εἰς τὸν διψῶντα λύκον νὰ τῷ εὕρῃ καὶ οἶνον· φέρει δὲ αὐτὸν μετὰ τῆς λυκαίνης εἰς τὸ κελλάριον μοναστηρίου, ὅπου ὅμως συλλαμβάνεται τὸ ζεῦγος τῶν λύκων καὶ πολλὰ πάσχει. (Grimm αὐτ. σ. CIII). Ἐν τῷ Reineke Fuchs (Βιβλ. I, κεφ. 12) τῇ πανουργίᾳ τῆς ἀλώπεκος συλλαμβάνεται ἐν τῇ ἀποθήκῃ ἱερέως διὰ παγίδος ὁ γάτος ἀντὶ ταύτης. Ἐν τῇ αὐτῇ παραλλαγῇ (Βιβλ. I, κεφ. 17) ἡ ἀλώπηξ διηγεῖται ὅτι ἔφερέ ποτε εἰς τὸ κελλάριον ἑνὸς ἱερέως τὸν λύκον, ὅπου οὗτος ἔφαγε τόσον λαρδίον, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ διὰ

(1) Ἀριθ. 31 6 Halm. 158 σ. 350 Κορ. Βλ. καὶ Βαβρ. μυθ. 86.
(2) Αὐτ. ἀρ. 31 Η. ἀρ. 158 σ. 95 Κορ.
(3) Horat., Ep. I, vii, 29-34.
(4) Lafontaine, Fables. III, 17 (La belette entrée dans un grenier.)

τῆς στενῆς ὀπῆς, δι' ἧς εἰσῆλθεν· ἐκείνη δ' ἥρπασεν ἐξ αὐτῆς τῆς τραπέζης τοῦ ἱερέως ἓν ἑψητὸν καπώνιον καὶ τοὺς διώκοντας αὐτὴν ἔφερε πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὑρίσκετο ὁ λύκος, ὃν ἀνηλεῶς δείραντες ἔρριψαν ἡμιθανῆ εἴς τινα τάφρον βορβορώδη. — Ὅμοιον παραμύθιον περὶ λύκου οὕτως ἀπατηθέντος ὑπὸ τῆς ἀλώπεκος ἐσώζετο ἐν Hessen (Grimm σ. CCIX). Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ παραλλαγῇ. (1) Ἐν τῷ δεκάτῳ κλάδῳ τῆς γαλλικῆς ἐποποιίας ὁ Renart προτείνει τῷ λύκῳ Primaut νὰ τὸν ὁδηγήσῃ νὰ φάγωσι τὰ χοιρομήρια ἑνὸς χωρικοῦ. Διὰ τῆς ὀπῆς μόλις χωροῦσιν· ἡ ἀλώπηξ ἐξέρχεται πρώτη, ἀλλ' ὁ λύκος, πολὺ φαγὼν λαρδίον, δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ. Καταφθάσας δὲ ὁ χωρικὸς, τὸν δέρει καὶ μόλις διαφεύγει διὰ τῆς ἀνοιχθείσης θύρας. Ἐν τῷ αὐτῷ κλάδῳ ἡ ἀλώπηξ προτείνει νὰ κλέψωσι τὰς χῆνας ἑνὸς ἱερέως· ἀλλ' αὗται φυλάσσονται ἐπιμελῶς, οἱ δὲ κύνες ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ λύκου. — Καὶ ἐσθωνικὸν παραμύθιον ἔχει τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ παρίστανται λάθρα ἐν γαμηλίῳ συμποσίῳ· ὁ λύκος κατὰ προτροπὴν τῆς ἀλώπεκος ψάλλει, οἱ συνδαιτυμόνες ἐννοοῦσι τὴν παρουσίαν του, τὸν καταδιώκουσιν, ἀλλὰ διαφεύγει πολλὰ παθών· ἡ ἀλώπηξ χρίει τὴν κεφαλήν της μὲ ἀνθόγαλα καὶ προσποιεῖται εἰς τὸν λύκον ὅτι πολλὰ καὶ αὐτὴ ὑπέφερε. (2) — Παραπλήσιον εἶνε καὶ ὀττεντοτικόν τι παραμύθιον. Ἡ ἀλώπηξ τρώγει ὅλον τὸ ὀξύγγιον ἀνθρώπου, ὃν ὑπηρετεῖ, καὶ ἀλείφει τὴν οὐρὰν τῆς ὑαίνης ὑπηρετούσης ἐπίσης ἐκεῖ ὥστε ὁ κύριος ὑπολαβὼν ὡς ἔνοχον ταύτην τὴν δέρει ἀπηνῶς. (3)

Ὁ ἀποπνιγμὸς τοῦ λύκου ἐντὸς τοῦ θερμοῦ ἔχει ὁμοιότητά τινα μὲ τὴν ἐν πολλαῖς εὐρωπαϊκαῖς παραλλαγαῖς κουρὰν αὐτοῦ διὰ ζέοντος ὕδατος, περὶ ἧς ἀνωτέρω, μάλιστα δὲ μὲ τὴν τιμωρίαν τῆς ἄρκτου, ἐν τῷ παραμυθίῳ τῆς Βουκοβίνας, οὗ ἐν ἀρχῇ ἐμνήσθημεν.

(1) Méon, Le roman du Renart στ. 4318-4555.
(2) Ἀριθ. 2 παρὰ Grimm σ. CCLXXXV.
(3) Bleek, ἔνθ. ἀν. ἀρ. 9.

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Συλλεγέντα υπό της κ. Μαριάννης Γρ. Καμπουρογλου.

Ε΄.

Ὁ Ζαχαροπλασμένος.

Ἦτον μιὰ φορὰ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ εἶχαν μιὰ θεγατέρα πολὺ ὡραία· ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ 'πανδρευθῇ, μόνο ἤθελε νὰ φτιάξῃ ἕναν ἄνδρα μὲ τὰ χέρια της ἀπὸ ζάχαρη. Τὸ λοιπὸν ἀγόρασε ζάχαρη καὶ κάθησε μόνη της τὴν κοπάνισε καὶ τὴν κοσκίνισε, δὲν ἤθελε νὰ πιάσῃ ἄλλος κανένας τίποτε· τὴν ζύμωσε καλὰ καλὰ καὶ ἔφτιασε ἕναν ἄνδρα πολὺ ὡραῖο, ὅπως τὸν ἤθελε, ἐκλείσθηκε λοιπὸν μέσα 'ςτὴ κάμαρά της καὶ ἄρχισε νὰ παρακαλῇ τὸ θεό, νὰ ἀνάφτῃ κεριὰ γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ ὁμιλίαν νὰ τὸν ζωντανεψῃ, νὰ τὸν κάνῃ ἄνθρωπο· σαράντα 'μερόνυχτα παρακαλοῦσε τὸ θεὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ τῆς σαράντα ἡμέραις ἄρχισε νὰ παίρνῃ χρῶμα ἀνθρώπου καὶ ὡμίλησεν· ἔτρεξε ἀμέσως ἡ κόρη εἰς τοὺς γονεῖς της καὶ εἶπε ὅτι ἐζωντάνεψεν ὁ Ζαχαροπλασμένος καὶ νὰ προσκαλέσωμε διὰ νὰ γίνουν οἱ γάμοι. Ἀμέσως λοιπὸν ἀκούστηκε 'ς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι ὁ Ζαχαροπλασμένος ἐμίλησε καὶ ὅτι θὰ γίνουν οἱ γάμοι· ἔτρεχε λοιπὸν ὅλος ὁ κόσμος διὰ νὰ τὸν ἰδοῦνε, γιατί ἤτανε πολὺ ὡραῖος καὶ γλυκὸς ἄνθρωπος· ὄργανα, τούμπανα λοιπόν, χαραῖς μεγάλαις, ἔγειναν οἱ γάμοι καὶ ζούσανε πολὺ εὐτυχισμένα.

Σὲ ὅλα τὰ βασίλεια μαθεύτηκε ὅτι ἕνας Ζαχαροπλασμένος ἔγεινε ἄνθρωπος καὶ ζωντάνεψε καὶ ὅτι ἐπῆρε τὴν τάδε βασιλοποῦλα γυναῖκα. Μία ἄλλη βασιλοποῦλα τὰ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ καὶ τὸν ἀγάπησε χωρὶς νὰ τὸν ἰδῇ καὶ ἔπεσε νὰ πεθάνῃ, ἔλεγε ἢ θὰ τὸν πάρω ἄνδρα ἢ θὰ πεθάνω· τῆς λέγανε οἱ γονεῖς της, πῶς θὰ τὸν πάρῃς, ἀφοῦ εἶναι παντρεμένος; ἐκείνη δὲν ἄκουε τίποτα, μόν' ἐκλείσθηκε 'ς τὴν κάμαρά της χωρὶς νὰ τρώῃ, χωρὶς νὰ πίνῃ, χωρὶς νὰ κοιμᾶται, καλὰ καὶ σώνει νὰ τὸν πάρῃ ἄνδρα. Οἱ γιατροὶ λοιπὸν τὴν ἀποφασίσανε, φαντάσου τί λύπη εἶχαν οἱ γονεῖς, γιατὶ ἤσανε γέροι καὶ δὲν εἴχανε ἄλλο παιδί·

ὁ βασιλέας ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ συμβούλιο, ἐφώναξε λοιπὸν ὅλους τοὺς μεγάλους τοῦ βασιλείου του νὰ ἰδῇ τί νὰ κάμῃ, γιατὶ ἀπὸ τοὺς γιατροὺς δὲν εἶχε ἐλπίδα πλέον· ἕνας ἀπὸ τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλέα τοῦ εἶπε νὰ πάρῃ ἕνα καράβι νὰ ταξειδέψῃ, νὰ πάρῃ δῶρα μεγάλα νὰ τὰ πάγῃ 'ς τοῦ Ζαχαροπλασμένου καὶ νὰ τοῦ κάμῃ τραπέζι μέσα 'ς τὸ καράβι καὶ ἐν ᾧ τρῶνε νὰ σηκώσῃ τὴν ἄγκυρα καὶ νὰ τὸν πάρῃ νὰ φύγῃ. Παραδεχθήκανε λοιπὸν τὴν γνώμην του ὅλοι· δὲν χάνουνε καιρό, τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀρματώνουν τὸ καράβι πήρανε τὰ δῶρα καὶ φύγανε καὶ πᾶνε νὰ εὕρουν τὸν Ζαχαροπλασμένον. Ἔφτασε λοιπὸν ἐκεῖ τὸ καράβι ἄραξε, βγῆκαν οἱ ἀποσταλμένοι μὲ τὰ δῶρα καὶ πῆγαν 'ς τὸ παλάτι, ἐπρόσφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν Ζαχαροπλασμένον καὶ τοὺς προσεκάλεσαν καὶ τοὺς δύο βασιλιάδες νὰ τοὺς κάμουν τραπέζι 'ς τὸ καράβι γιὰ νὰ μὴν τὸ καταλάβουν. Λοιπὸν ὁ γέρος ἀρνήθηκε κ' εἶπε: « Ἐγὼ εἶμαι γέρος ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἂς ἔλθῃ ὁ γαμβρός μου». Ὁ Ζαχαροπλασμένος ἐπῆγε νὰ ῥωτήσῃ τὴν γυναῖκά του ἂν τὸν ἄφινε νὰ πάῃ 'ς τὸ καράβι γιὰ νὰ φάῃ, ἐκείνη δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφίσῃ, ἐκρεμάσθηκε 'ς τὸ λαιμό του καὶ τοῦ ἔλεγε δὲν σ' ἀφίνω. Ἀλλὰ οἱ γονεῖς της τῆς εἶπαν, — « δὲν γίνεται αὐτό, ἐν ᾧ μᾶς ἔφεραν τόσα δῶρα, πρέπει νὰ πάῃ νὰ φάγῃ καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω», καὶ ἔτσι τὸ ἀπεφάσισαν νὰ πάῃ, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀργήσῃ. Τὸ λοιπὸν ἐπῆγε· ἅμα ἐμπῆκε μέσα 'ς τὸ καράβι, καὶ ἐν ᾧ ἔτρωγαν, ἐσηκώθηκεν ἡ ἄγκυρα καὶ ἔφυγε μὲ μεγάλη γρηγοράδα. Ἐ τὸ τραπέζι ἄρχισαν καὶ ἔλεγαν διηγήματα διάφορα καὶ ὁ Ζαχαροπλασμένος τἄκουε μὲ μεγάλην χαράν· λοιπόν, ὅταν ἐτελείωσε τὸ τραπέζι καὶ ἡ ἱστορίαις, ἐσηκώθη τοὺς ἀποχαιρέτισε γιὰ νὰ γυρίσῃ 'ς τὸ παλάτι των, ἀλλὰ τοῦ εἶπαν ἐκεῖνοι. — « Εἶναι ἀδύνατον νὰ φύγῃς, βασιλέα μου· θὰ σὲ πᾶμε νὰ σὲ ἰδῇ ὁ βασιλέας μας καὶ θὰ σὲ φέρουμε ἀμέσως πίσω». Κεῖνος ἄρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ θέλῃ νὰ πέσῃ 'ς τὴ θάλασσα, ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν, « κάμε ὀλίγη ὑπομονὴ νὰ μὴν ἀρρωστήσῃς καὶ αὔριο σὲ φέρνομε ἀμέσως.» Τέλος ἔφτασε τὸ καράβι καὶ ἄραξε καὶ ἐπῆγαν καὶ εἰδοποίησαν τὸν βασιλέα ὅτι ἔφεραν τὸν Ζαχαροπλασμένο. Σᾶς ἀφίνω νὰ συλλογιστῆτε τὴ χαρὰ τῆς βασιλοπούλας, ὅταν ἔμαθε πῶς τῆς ἔφεραν τὸν Ζαχαροπλασμένο! Κεῖνος ἀπὸ τὴν λύπην του ἀρρώστησε καὶ ἡ βασιλοπούλα τὸν παρηγοροῦσε, — « Γίνου καλὰ καὶ θὰ σὲ πάω μόνη μου 'ς τὴ γυναῖκά σου». Ἀπὸ δῶ

ἀπὸ κεῖ τὸν πλάνεψε καὶ τὸν ἡσύχασε καὶ ἄρχισε νὰ τοῦ ἀρέσῃ καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸν τὴν πῆρε γυναῖκα.

Ἄς ἀφίσωμεν αὐτοὺς τώρα νὰ χαίρωνται καὶ ἄς πᾶμε 'ς τὴν γυναῖκα τοῦ Ζαχαροπλασμένου. Κείνη τὸν περίμενε ἡ κακομοίρα 'ς τὸ παράθυρο πότε νὰ γυρίσῃ, ὅταν ἔξαφνα βλέπει τὸ καράβι κι' ἀρμένιζε μακρυά· τότε ἄρχισε τῆς φωναῖς καὶ τὰ κλάμματα καὶ εἶπε 'ς τοὺς γονεῖς της·—«Θὰ φύγω νὰ πάω νὰ τὸν 'βρῶ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσω χωρὶς αὐτόν». Οἱ γονεῖς της ἐπάσχιζαν νὰ τὴν παρηγορήσουν καὶ τῆς ἔλεγαν·—«Βρὲ καλή μου, κάτσε, θὰ στείλωμε ἐμεῖς ἀνθρώπους νὰ τὸν βροῦμε», ἀλλὰ ἐκείνη δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ κανενός, ἐπῆρε μερικὰ χρήματα μαζί της, καὶ τρεῖς φορεσιαῖς ροῦχα χρυσαῖς, τὸ ἕνα ἦτονε ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα, τὸ ἄλλο ὁ κάμπος μὲ τὰ λέλουδα, καὶ τὸ ἄλλο ἡ θάλασσα μὲ τὰ χρυσὰ ψαράκια· ἐντύθηκε καλογερίστικα, ἐμάζεψε τὰ μαλλιά της ἀπάνω καὶ ἔρρηξε μιὰ κουκοῦλα 'ς τὸ κεφάλι κ' ἐπῆρε τὸν ντορβὰ μὲ τὰ χρυσὰ φορέματα, τὸ κομβολόγι της, τὸ μπαστοῦνι της καὶ εἶπε 'ς τοὺς γονεῖς της νὰ μὴ λυπηθοῦνε καὶ αὐτὴ ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ θὰ ἔλθῃ μὲ τὸν Ζαχαροπλασμένον, μονάχα μιὰ χάρη τοὺς ζητοῦσε νὰ τῆς δώσουν ἕνα πλοῖο 'ς τὰς διαταγάς της. Τῆς δώσανε λοιπὸν τὸ καράβι, ἀγκάλιασε τοὺς γονεῖς της, τοὺς ἐφίλησε, ἔκλαψαν καὶ ἔτσι ἔφυγε. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ πηγαίνῃ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἔβγαινε ὄξω καὶ ξέταζε ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ 'κεῖ γιὰ νὰ μάθῃ γιὰ τὸν ἄνδρα της, ἔξαφνα εἰς ἕνα τόπον βλέπει κόσμον μαζωμένον πολύ, λέει·—«Τί εἶναι αὐτὸς ὁ κόσμος, τί τρέχει;» —«Ἐδῶ ἔχομε, τῆς λένε, βασιλέα τὸν Ζαχαροπλασμένον, καὶ σὰν ἐσήμερα πέρασε ἕνας χρόνος ποῦ τὸν ἐπῆρε ἡ βασιλοποῦλά μας καὶ 'πᾶνε 'ς τὴν ἐκκλησία νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸν ποῦ ζοῦνε πολὺ εὐτυχισμένα». Λοιπὸν ἐτούτη πῆγε καὶ στάθηκε εἰς ἕνα μέρος νὰ τὸν ἰδῇ ποῦ θὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴν ἄλλη του γυναῖκα· εὐθὺς δὲν χάνει καιρὸν αὐτή, γυρίζει πίσω 'ς τὸ καράβι καὶ παίρνει τὴ μιὰ φορεσιὰ μαζί της τὸν οὐρανὸν μὲ τ' ἄστρα καὶ τὴν ἔβαλε 'ς τὸ ταγάρι μέσα καὶ τοὺς διέταξε νὰ ἦναι ἕτοιμοι, ὁπόταν τοὺς ἔλθῃ περίστασις νὰναχωρήσουν καὶ σηκώθηκε καὶ βγῆκε ὄξω· ἐπῆγε 'ς τὸ παλάτι καὶ παρεκάλεσε νὰ τὴν πάρουν, γιατὶ δὲν ἔχει μέρος ποῦ νὰ μείνῃ καὶ νὰ τοὺς κάμῃ ὅ τι δουλειὰ θέλουν, ἐπειδὴ εἶνε ξένη καὶ δὲν γνωρίζει κανένα εἰς τοῦτον τὸν τόπον, τῆς εἶπαν·—«Μεῖνε νὰ ἔλθῃ ἡ βασί-

λισσα, δὲν ἔχομεν κάμμία θέση, μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσῃ ἐκείνη, ἐμεῖς δὲν μποροῦμεν νὰ σὲ κρατήσωμεν». Ἐν ᾧ τῆς ἔλεγαν αὐτὰ εἶδαν καὶ ἐγύρισαν ὅλοι 'ς τὸ παλάτι, ἐπειδὴ ἐτελείωσε ἡ τελετή, τότες ἔστεκε καὶ 'κείνη 'σὲ μιὰ γωνίτσα μέσα 'ς τὸ παλάτι καὶ τὴν εἶδε ἡ βασίλισσα.

Λοιπὸν ἀφ' οὗ τὴν εἶδε ἡ βασίλισσα τῆς εἶπε τί θέλεις ἐδῶ;— «ἦλθα ἐδῶ, ἐπειδὴ εἶμαι ξένη, καλόγρηα, νὰ μὲ πάρετε καὶ ὅτι δουλειὰ μοῦ δίνετε νὰ τὴν κάνω.» Λέγει—«Δὲν ἔχομε θέση, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶσαι ξένη σὲ παίρνω καὶ σοῦ δίνω κάμμιὰ δουλειά», τὴν διώρισε λοιπὸν γιὰ νὰ φυλάῃ τῆς χήναις. Ἐπέρασε κἄμποσος καιρὸς καὶ μιὰ βραδιὰ βγάζει καὶ φορεῖ ἕνα φόρεμα, τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα' τὴν εἶδε μιὰ δοῦλα—«Τί εἶναι αὐτὸ τὸ φόρεμα, δικό σου εἶναι;» —«Μπᾶ, δικό μου». —«Τί θέλεις νὰ σοῦ δώσῃ ἡ βασίλισσα γιὰ νὰ τῆς τὸ δώσῃς;»—«Ἐγὼ δὲν θέλω τίποτε, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλέας εἶναι τόσον ὡραῖος νὰ μοῦ τὸν δώσῃ νὰ κοιμηθῶ μιὰ βραδιὰ καὶ νὰ τῆς τὸ δώσω», τότες ἡ δοῦλα πάει ἀπάνω 'ς τὴ βασίλισσα καὶ τῆς λέει,—«Ἄχ! βασίλισσα! αὐτὴ ἡ καλόγρηα ποῦ πήραμε ἔχει ἕνα ὡραῖο φόρεμα τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, καὶ ἂν σοῦ τὸ δώσῃ νὰ τὸ φορέσῃς θὰ γίνῃς τόσον ὡραία, καὶ θὰ σ' ἀγαπήσῃ περισσότερον ὁ βασιλέας ἀπ' ὅτι σ' ἀγαπάει τόρα, —«Καὶ τί φόρεμα εἶναι αὐτὸ ποῦ θὰ μὲ κάμῃ τόσον εὔμορφη;»—«Μὰ ἄλλο εἶναι ποῦ σοῦ τὸ λέω καὶ ἄλλο νὰ τὸ ἰδῇς· κανένα φόρεμα δὲν ἔχεις ἔτσι σὰν ἐκεῖνο»,— «Ἔ! πήγαινε 'πές της ἂν τὸ πουλῇ, καὶ πόσο θέλει νὰ τὸ ἀγοράσω;»—«Τῆς τὸ εἶπα, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ τὸ πουλήσῃ, μοῦ λέει θὰ πάω 'ς τὸ μοναστῆρι καὶ δὲν τὰ θέλω τὰ χρήματα».—«Ἔ! λοιπὸν τί θέλει νὰ μοῦ τὸ δώσῃ, ἀφοῦ δὲν θέλει χρήματα, τί θὰ τὸ κάμῃ κείνη, ἀφ' οὗ εἶναι καλόγρηα;»—«Ξεύρεις τί θέλει; μοῦ εἶπε νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδιὰ μὲ τὸν βασιλέα, ἐπειδὴ εἶναι τόσον ὄμμορφος». —«Μπᾶ! πῶς γίνεται αὐτό, θὰ πάω νὰ ἐρωτήσω τὴ ντάντά μου νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μοῦ εἰπῇ, καὶ ὅτι μοῦ εἰπῇ θὰ κάμω». Ἐπῆγε 's τὴ ντάντά της καὶ τῆς λέγει:—«Ἔτσι, κ' ἔτσι, εἶναι μία καλόγρηα καὶ ἔχει ἕνα καλὸ φόρεμα, καὶ δὲν θέλει νὰ μοῦ τὸ δώσῃ, τῆς ἔδωσα χρήματα καὶ δὲν τὰ θέλει, παρὰ θέλει τὸν βασιλέα ποῦ εἶναι τόσον ὄμμορφος νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδιά».—«Μπᾶ! τί σοῖ καλόγρηὰ εἶναι αὐτὴ νὰ θέλῃ τὸν βασιλέα νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδιά. Χαρά

'ς τὴν καλόγρῃα!» Τότε τῆς εἶπε ἡ νταντά της, «Νὰ βάλωμεν μπότι 'ς τὸ κρασὶ τοῦ βασιλέα καὶ νὰ τὸν βάλωμεν 'ς ἕνα κρεβάτι καὶ ἅμα κοιμηθῇ τότες λέμε 'ς ἐκείνη καὶ πηγαίνει καὶ τὸν ξενυχτάει, κάθεται ὅλη τὴν νύκτα μαζί του.» Ἔτσι καὶ ἔγεινε μετὰ τὸ τέλος τοῦ φαγιοῦ του τοῦ ῥήξανε μπότι καὶ ἀποκοιμήθηκε ἀμέσως· τότες πρόσταξε καὶ τὸν πῆραν ἡ σκλάβαις καὶ τὸν πῆγαν 'ς τὸ κρεβάτι του, τότες φώναξαν τὴν καλόγρῃα καὶ τῆς εἶπαν, «Πήγαινε πάνω 'ς τὴν κάμαρα τοῦ βασιλιᾶ». Ἐκείνη ἅμα ἔμεινε μόνη μὲ τὸ Ζαχαροπλασμένο ἄρχισε νὰ τοῦ λέγῃ τὰ παράπονά της, τὸν ἐσήκωνε πάνω τοὔλεγε τοὔλεγε, — «Δὲν θυμᾶσαι ποῦ σὲ ἔκαμα ἄνθρωπο καὶ σοὔδωσα ζωὴ καὶ τώρα θὰ πεθάνω γιὰ σένα, ποῦ ἦρθα καὶ μπῆκα δοῦλα μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ;» Κεῖνος τίποτε, χαμπάρι δὲν εἶχε, γιατὶ τοῦ εἴχανε δώσει μπότι καὶ δὲν ἔνιωθε τίποτε, σὰν πεθαμένος. Ἐξημέρωσε ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν ἐπῆγε κείνη κάτω καὶ ἔδωσε τὸ φόρεμα 'ς τὴ βασίλισσα. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐφόρεσε τὸ χρυσὸ φόρεμα, τὸν κάμπο μὲ τὰ λελούδια, τὴν εἶδε πάλι ἐκείνη ἡ σκλάβα ἡ μικρὰ καὶ τῆς εἶπε· — «Μπᾶ, τί φόρεμα εἶναι αὐτό, τοῦτο εἶναι πιὸ ὡραῖο ἀπὸ τὸ πρῶτο, τῆς τὸ δίνεις καὶ αὐτὸ τῆς βασίλισσας; τί θὰ τὸ κάμῃς ἐσύ;» — «Μπᾶ, τῆς τὸ δίνω, νὰ μ' ἀφίσῃ πάλιν νὰ κοιμηθῶ μὲ τὸν βασιλέα καὶ τῆς τὸ δίνω». Τότες πῆγε 'ς τὴ βασίλισσα καὶ τῆς λέγει· — «Δὲν ἔχεις ἰδέα, βασίλισσά μου, τί λαμπρὸ φόρεμα ποῦ φορεῖ πάλι κείνη ἡ καλόγρῃα, καὶ τῆς εἶπα νὰ σοῦ τὸ δώσῃ καὶ μοῦ εἶπε, ἂς μ' ἀφίσῃ νὰ κοιμηθῶ πάλιν μιὰ φορὰ μὲ τὸν βασιλέα καὶ τῆς τὸ δίνω». Ἡ βασίλισσα ἐγέλασε — «Ἂς ἔρθῃ πάλιν τὸ βράδυ καὶ τῆς τὸν δίνω». Τότε πάλιν 'ς τὸ τραπέζι, 'ς τὸ τελευταῖο ποτῆρι τοῦ ἔρρηξαν μπότι, ἐκοιμήθη πάλιν, τὸν πῆραν ἡ σκλάβαις καὶ τὸν πῆγαν 'ς τὸ κρεβάτι· τότε τῆς εἶπαν καὶ ἐκείνης νὰ πάῃ· τότε αὐτη ἔκλαιε περισσότερον καὶ τοῦ ἔλεγε, — «Δὲν σηκώνεσαι ποῦ ἀπὸ ζάχαρη σ' ἔκαμα ἄνθρωπον, καὶ δὲν σηκώνεσαι τώρα νὰ σοῦ 'πῶ τὰ βάσανά μου;» καὶ τοὔλεγε τοὔλεγε πολλά, ἐκτυποῦσε τὸ στῆθός της ἕως τὸ πρωί, ἀλλὰ κεῖνος χαμπάρι δὲν εἶχε. Τότες αὐτὴ ἀπελπισμένη κατέβηκε κάτω 'ς τὴν κάμαρά της καὶ ἔδωσε καὶ τὸ δεύτερο φόρεμά της, δὲν τῆς ἔμεινε ἄλλη ἐλπίδα παρὰ ἡ θάλασσα μὲ τὰ χρυσὰ ψαράκια, ὅπου τὰ μάτια τῶν ψαριῶνε ἦσαν ὅλο διαμαντόπετραις.

Τὸν βασιλέα τὸν ἀγαποῦσε πολὺ τὸ βεζιρόπουλο καὶ τὴν νύχτα ἐκοιμότανε 'ς αὐταῖς ταῖς κάμαραις ποῦ ἦσαν κοντὰ 'ς τὸν βασιλέα, καὶ ἤκουε ὅλαις τῆς φωναῖς ποῦ γινόντουσαν καὶ τὰ κλάμματα· τὸ πρωῒ ποῦ σηκώθηκε λέγει 'ς τὸ βασιλέα·—«Βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, κἄτι ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀλλὰ νὰ 'βγοῦμε ἔξω σὲ κἀνένα παράμερο μέρος, γιατὶ ἐδῶ τ' ἀκοῦνε»· καὶ ἔτσι τὸν πῆρε καὶ πῆγαν ἔξω, κάτω 'ς ἕνα παράμερο μέρος, καὶ τοῦ εἶπε.—«Εἶναι ἐδῶ καὶ δυὸ ἡμέραις ποῦ ἔρχεται μία νέα, γιατὶ ἡ φωνή της εἶναι πολὺ γλυκιά, καὶ σοῦ λέγει· δὲν ξυπνᾷς, Ζαχαροπλασμένε μου, δὲν μ' ἀκοῦς, δὲν μὲ λυπᾶσαι ποῦ ἐγὼ ὑπόφερα τόσα καὶ τόσα γιὰ σένα ὡς ποῦ νὰ σὲ κάμω ἄνθρωπο καὶ τώρα παραδέρνω 'ς τῆς θάλασσαις καὶ τῆς ξηραῖς μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ, καὶ τώρα ποῦ σὲ ηὗρα δὲν μοῦ 'μιλᾷς, δὲν μὲ λυπᾶσαι καὶ ἄλλα πολλὰ σοῦ ἔλεγε καὶ ἔκλαιε, τόσο ἦτανε ἡ φωνή της λυπητερὴ ποῦ ἐγὼ ἀπὸ τὴν κάμαρά μου ἔκλαψα». Τότες ὁ βασιλέας περίεργος εἶπε.—«Πῶς ἐγὼ δὲν τ' ἄκουσα; πεθαμένος ἤμουνα;»—«Ὄχι βασιλέα μου, μονάχα θὰ σοῦ ῥήγνουν 'ς τὸ κρασί σου μπότι καὶ κοιμᾶσαι βαριὰ καὶ δὲν ἀκοῦς· μὰ ξεύρεις τί νὰ κάμῃς; 'ς τὸ τραπέζι νὰ μὴ πίνῃς τὸ κρασί, νἄχῃς 'ς τὸ στῆθός σου ἕνα σφουγγάρι, καὶ νὰ τὸ ῥήξῃς, καὶ νὰ μὴν τὸ πίνῃς, καὶ 'ς τὸ τέλος τοῦ τραπεζιοῦ νὰ κάμῃς πῶς κοιμήθηκες, νὰ μὴ κουνιέσαι ὅλως διόλου νὰ κάμῃς πῶς δὲν νιώθεις τίποτε». Τὸν εὐχαρίστησε ὁ βασιλέας καὶ τοῦ εἶπε—« 'ς τὸ ἑξῆς θὰ σ' ἔχω ἀδελφό μου καὶ ὄχι βεζίρι». Τότες ἐφύγανε καὶ πῆγε καθένας 'ς τὴν κάμαρά του· ἡ καλόγρῃα ἔβαλε τὸ ἄλλο φόρεμα τὴν θάλασσα μὲ τὰ χρυσᾶ ψαράκια· ἐπῆγε πάλιν ἡ σκλάβα καὶ τὴν εἶδε,—«Μπᾶ! τῆς λέγει τί εἶναι πάλιν αὐτὸ τὸ φόρεμα;—«Ἆ, ἅ, ἅ, τοῦτο εἶνε ποῦ εἶναι ὡραῖο... Δὲν ἔχω ἄλλο, ἂν θέλῃ πάλι ἡ βασίλισσα νὰ μοῦ δώσῃ τὸν βασιλέα νὰ κοιμηθῶ μιὰ φορὰ τῆς τὸ δίνω, καὶ τοῦτο.» Τότες ἡ σκλάβα πῆγε 'ς τὴ βασίλισσα καὶ τῆς εἶπε·—«Ἆ, ἅ, ἅ, δὲν ἔχεις ἰδέα βασίλισσά μου, ἕνα ὡραῖο φόρεμα ποῦ φορεῖ αὐτὴ ἡ καλόγρῃα, τὸ φόρεμα αὐτὸ εἶναι ἡ θάλασσα μὲ τὰ χρυσὰ ψαράκια, καὶ τὰ μάτια τῶν ψαριῶνε ὅλο μὲ διαμάντι».—«Μπᾶ! ποῦ 'ς τὴν ὀργὴ τὰ ηὗρε αὐτά;»—«Εἶνε τῆς μάννας της, καὶ εἶπε πῶς δὲν ἔχει ἄλλο νὰ δώσῃ πιά· ἀπόψε μὲ τὸν βασιλέα νὰ κοιμηθῇ, καὶ ἔπειτα θὰ σοῦ τὸ δώσῃ καὶ θὰ φύγῃ». Τότες εἶπε ἡ βασίλισσα «Καλά, 'πές της νὰ

...ρθῆ τὸ βράδυ, παλαβὴ θὰ ἦναι, τί καταλαβαίνει ἀφοῦ αὐτὸς κοιμᾶται;» Τότες πῆγε 'ς τὴν καλόγρηα καὶ τῆς εἶπε νὰ ἑτοιμασθῆ τὸ βράδυ νὰ κοιμηθῆ μὲ τὸν βασιλέα, νὰ μᾶς δώσῃ τὸ φόρεμα καὶ ἂς πάῃ 'ς τὸ καλό· τότες πάλιν κατὰ τὴ συνήθειά του πῆγε γιὰ νὰ πάγῃ, καὶ τοῦ ἔρρηξαν μπότι 'ς τὸ κρασί, κεῖνος ἔκαμε πῶς τὤπινε καὶ τὸ ἔρρηγνε 'ς τὸ στῆθός του ποῦ εἶχε τὸ σφουγγάρι, καὶ ὕστερα ἔκαμε ποῦ ἀραθύμησε καὶ ἔπεσε κάτω· τότες εἶπε ἡ βασίλισσα.—«Πάρ' τον τώρα καὶ πήγαινέ τον πάνω 'ς τὴν κάμαρά του καὶ 'πὲς ...ς τῆς καλόγρηας νὰ πάῃ νὰ τὸν καμαρώσῃ.» Ὁ βασιλέας τ' ...κουσε ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν εἶπε τίποτε· τὸ λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ λίγη ...ρα ἐπῆγε αὐτὴ ἀπάνω, καὶ ἄρχισε πάλιν καὶ τοῦ λεγει πῶς εἶναι ... τελευταία βραδιὰ ποῦ τὸν βλέπει καὶ ὅτι θὰ πάρῃ τὰ μάτια της ... φύγῃ καὶ ὅτι οἱ δυστυχισμένοι γονεῖς της περιμένουνε καὶ ὅτι αὐτὴ ... πέσῃ 'ς τὴ θάλασσα γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς ἐκείνονε καὶ ...σα ἄλλα πολλὰ τοὔλεγε ὅπου ἄρχισε καὶ αὐτὸς νὰ κλαίῃ, καὶ τι...χθηκε ἀπάνω καὶ τῆς λέγει.—«Ποιὰ θὰ ἦσαι ἐσὺ παρὰ ἡ γυναῖκά ... ἡ ἀγαπημένη μου!» Ἄρχισαν εἶπαν τὰ παράπονά τους καὶ μείνανε σύμφωνοι τὴν ἄλλην ἡμέραν νὰ φύγουνε· τοῦ εἶπε ἡ βασιλοπούλα πῶς ἔχει ἕνα πλοῖο 'ς τὴ θάλασσα καὶ ἔχει πανὶ κίτρινο, ἐγὼ ... πάω μέσα ἀλλὰ σὺ νὰ κάμῃς τρόπο νὰ ἔλθῃς νὰ φύγωμε, τότε ...ῦ εἶπε ἐκείνη νὰ κάμῃ τὸ κοιμισμένο καὶ θὰ φύγῃ νὰ πάῃ κάτω 'ς ... κάμαρά της. Ἐσηκώθηκε τὸ πρωΐ, ἐπῆγε κάτω 'ς τὴ κάμαρά ...ς, ἐπῆρε τὰ κουρέλια της, ἔδωκε τὴν θάλασσα μὲ τὰ χρυσὰ ψαρά... καὶ σηκώθηκε καὶ ἔφυγε καὶ 'πῆγε 'ς τὸ πλοῖο μέσα καὶ ἄνοιξε ... κίτρινο πανὶ καὶ τὸν περίμενε. Ὁ βασιλέας ἐσηκώθηκε τὸ πρωῒ ... φρόντισε καὶ εἶδε τὸν φίλο του, τὸ βεζιρόπουλο, καὶ τοῦ εἶπε ὅτι ...τη ποῦ δερνότατε καὶ ἔκλαιε ἦτον ἡ γυναῖκά μου ποῦ μ' ἔπλασε ...ὸ ζάχαρη, καὶ παρεκάλεσε τὸν Θεὸ καὶ μ' ἔκαμε ἄνθρωπον καὶ ...ῦ ἔδωκε ζωὴ κι' ὁμιλία, καὶ θὰ κάμω τρόπο τώρα νὰ φύγω καὶ ... θέλῃς ἔλα μαζί μου. Κεῖνος εἶπε· — «Δὲν μπορῶ τώρα νὰ ...ω, γιατί ἔχω τὸν πατέρα μου καὶ τὸν κόβουνε, ἀλλὰ μὲ καιρὸ ...ρῶ νὰ ἔρθω νὰ σ' ἀνταμώσω.» Τότες τὸν ἀποχαιρέτισε καὶ τοῦ ... ποῦ εἶνε τὸ βασίλειό του καὶ σηκώθηκε καὶ ἔφυγε. Τὸ πρωῒ πρὶν ...νήσῃ ἡ βασίλισσα, ἐπῆγε καὶ ηὗρε τὴν γυναῖκά του 'ς τὸ πλοῖο ...ῦ ἦτανε ἕτοιμο 'ς τὰ πανιὰ καὶ ἔφυγαν.

Ἂς ἀφίσωμεν τώρα τὴν βασιλοποῦλα νὰ κλαίῃ καὶ νὰ τὸν γυρεύῃ παντοῦ, καὶ ἂς ἔλθωμεν 'ς τὸν Ζαχαροπλασμένον μὲ τὴν γυναῖκά του. Τὸ πλοῖο ἔφθασε 'ς τὸν τόπον τους, βλέπουν τὸ παλάτι κατάμαυρα ντυμένο, γιατὶ ἔλειπε ἑνάμισυ χρόνο ἡ βασιλοποῦλα, καὶ θαρρούσανε πῶς χάθηκε· σᾶς ἀφίνω νὰ καταλάβητε τί χαρὰ ἔκαμε ὁ ἐρχομός τους 'ς ὅλο τὸ βασίλειο, ἔγεινε πάλι μεγάλη τελετή, σηκώθηκε ὁ γέρο βασιλέας καὶ τοῦ εἶπε. — « Παιδί μου σὺ νὰ διευθύνῃς τὸ βασίλειο, γιατὶ ἐγὼ ἐγέρασα καὶ θέλω νὰ ἡσυχάσω δὲν μπορῶ πιά »· Καὶ ἔτσι ἐβασίλεψε ὁ Ζαχαροπλασμένος καὶ ἔκατσε 'ς τὸ θρόνο καὶ διοικοῦσε τὸ βασίλειο μὲ φρόνησι πολλὴ καὶ δικαιοσύνη, καὶ περάσανε ἐκεῖνοι καλά, κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ϛ'.

Ὁ τρισκατάρατος.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ· καλησπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ εἶχαν τρεῖς θυγατέραις, τόσο ὄμμορφαις, ποῦ ἐρχόντουσα ἀπὸ παντοῦ βασιλόπουλα καὶ τῆς γυρεύανε, ἀλλὰ κείναις δὲν θέλανε νὰ παντρευτοῦνε γιὰ νὰ μὴ χωριστοῦνε. Ἐβουλήθηκε λοιπὸν τοῦ Διαβόλου καὶ ἦρθε νὰ πάρῃ τὴν μεγάλη γυναῖκά του. Τὸ λοιπὸν ἐσυλλογίστηκε 'σὰν διάβολος, ὅπου ἤτανε, νὰ γίνῃ ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο καὶ ἀρμάτωσε ἕνα καράβι μὲ διάφορα διαμαντικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ δῶρα καὶ παρουσιάσθηκε 'ς τὸ παλάτι, τὰ ἐπρόσφερε 'ς τὸ βασιλέα καὶ τοῦ εἶπε: — « Ἐγὼ εἶμαι τὸ τάδε βασιλόπουλο καὶ ἄκουσα νὰ φημίζουν ὅλοι τὴ θεχατέρα σου, ἐγὼ θέλω νὰ τὴν ἰδῶ μονάχα καὶ ὄχι νὰ τὴν γυρέψω γιὰ γυναῖκα, γιατὶ ἦλθαν τόσοι ἄλλοι πιὸ ὄμμορφοι καὶ πιὸ πλούσιοι ἀπὸ μένα καὶ δὲν τοὺς πῆρε » Τότες ὁ βασιλέας διέταξε νὰ ἔρθῃ ἡ θεχατέρα του νὰ τὴν ἰδῇ· αὐτὴ ἀφοῦ ἄκουσε τὴ διαταγὴ τοῦ πατέρα της ἐλυπήθηκε, ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ; ἐπῆρε τὴ μητέρα της μαζὶ καὶ 'πῆγε 'ς τὸν πατέρα της ποῦ τὴν φώναξε· ἀμέσως τὴν εἶδε ὁ Διάβολος ἀμέσως ἐγονάτισε 'ς τὸν βασιλέα 'μπροστὰ καὶ τοῦ εἶπε· — « Ἐγὼ δὲν φεύγω πιὰ ἀπὸ τὸ παλάτι σου,

ρίς τὴν δεχατέρα σου, καὶ ἂν δὲν μὲ θέλῃ γιὰ ἄνδρα της καλλίτερα νὰ μὲ σκοτώσῃς». Τότες ὁ βασιλέας καὶ ἡ βασίλισσα εἶπαν νἀποφασίσῃ νὰ τὸν πάρῃ ἄνδρα της, γιατὶ βαρέθηκαν πιὰ νὰ ἔρχωνται τὰ βασιλόπουλα καὶ νὰ φεύγουν. Τότες θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας ἡ βασιλοποῦλα ἀποφάσισε· τέλος ὄργανα, τοῦμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἔγεινε ὁ γάμος, τὴν πῆρε γυναῖκα κι' ἀπεφάσισε νὰ τὴν 'πάῃ 'ς τοὺς γονεῖς του. Δὲν 'πῆρε ὅμως τὰ προικιά της, μόνο 'λίγα πράγματα, καὶ εἶπε. «Θὰ 'πάω 'ς τοὺς γονεῖς μου νὰ τὴν ἰδοῦν καὶ θὰ ἔλθωμεν πάλιν νὰ ἰδῇ τῆς ἀδελφαῖς της, καὶ τότες παίρνομε καὶ τὰ προικιά». 'Πῆγαν λοιπὸν ἕως τὸ καράβι, τοὺς ἔκαμαν ἕνα τραπέζι μεγάλο καὶ ἔτσι ἐχωρίσθηκαν μὲ πολλὴ λύπη καὶ κλάμματα.

'Πηγαίνανε 'πηγαίνανε, φτάσανε 'σὲ μιὰ ἐρημία κ' ἐκεῖ χτύπησε 'σὲ μιὰ ξέρα τὸ καράβι, καὶ ἀφ' οὗ χτύπησε τὸ καράβι ἔγεινε τρίμματα καὶ 'βγῆκαν ἔξω 'ς τὴν ξηρὰ καὶ εὐθὺς καβαλλικέψανε 'σὲ μουλάρια καὶ 'πᾶνε, 'πᾶνε, 'πᾶνε καὶ ἀκόμη 'πᾶνε. Ἐκεῖ βλέπει ἡ βασιλοποῦλα μιὰ σπηλιὰ μεγάλη μεγάλη, ποῦ εἶχε γιὰ πόρτα μιὰ τρύπα. Λέγει. — «Ποῦ 'πηγαίνομεν ἀπὸ 'δῶ; — Νά, ἀφ' οὗ ἔσπασε τὸ καράβι θὰ 'μποῦμε μέσα 'ς τὴ σπηλιὰ νὰ κοιμηθοῦμε καὶ τὸ πρωὶ νὰ ἰδοῦμε ἂν θὰ περάσῃ κανένα καράβι νὰ 'μποῦμε, νὰ πᾶμε 'ς τοὺς γονέους μας»· ἅμα 'μπῆκαν 'ς τὴν τρύπα μέσα, ἀκούει μιὰ βουή, ἕνα κακὸ ποῦ γινότανε μέσα 'ς τὴ σπηλιά. Ἐκεῖ ἤτανε ὅλοι οἱ διαβόλοι καὶ ἐπερίμεναν τὸν ἀρχηγό τους Βερζεβούλην νὰ τοῦ 'ποῦνε τί κάνανε. Τότε ἐκείνη τρόμαξε καὶ λέει. — «Τί εἶναι; τί εἶναι;» Τινάσσεται μιὰ φορὰ αὐτὸς καὶ γίνεται ἕνας τρισκατάρατος μὲ κἄτι κέρατα καὶ μὲ κἄτι δόντια! τὰ δύο του 'μπροστινὰ μάλιστα δόντια ἤτανε μεγάλα ἴσα μὲ τὰ κέρατά του, τῆς εἶπε· — «Ἕ! κάτσε τώρα ἐκεῖ, ἐγὼ εἶμαι ὁ βασιλέας τῶν διαβόλων καὶ σὺ εἶσαι ἡ βασίλισσα.» Τότες χτύπησε τὰ παλαμάκια καὶ 'μπήκανε ὅλοι οἱ διαβόλοι μέσα 'ς τὴ σπηλιά. Πετάχθηκε ἕνας καὶ λέει: — «Ἐγὼ σήμερα, Βερζεβούλ, ἐστράβωσα ἕναν ἄνθρωπο, γιατὶ ἤμουνα μέσα 'ς ἕνα ἀνεμοστρόβιλο καὶ πέταξε ἕνα κουκκοῦτσι τῆς ἐλιᾶς του ποῦ ἔτρωγε καὶ μὲ χτύπησε 'ς τὴ μύτη, καὶ τοῦ χτύπησα ἕνα μπάτσο καὶ τὸν ἐστράβωσα». Ἄρχισαν καὶ ἄλλοι νὰ λένε τὰ δικά τους, ἀλλὰ ὁ Βερζεβούλης τοὺς ἐμπόδισε, τοὺς εἶπε. — «Ἐγὼ σήμερα παντρεύτηκα κ' ἔχω χαρά, ἀλλὰ πηγαίνετε σήμερα νὰ διασκεδάσετε ὡς αὔριον, καὶ

τούτη ποῦ βλέπετε εἶναι ἡ βασίλισσά σας καὶ νὰ τὴν προσκυνήσετε». Τὴν ἐπροσκύνησαν τὸ λοιπόν, τὴν ἐχαιρέτισαν καὶ ἔφυγαν ὅλοι οἱ διαβόλοι. Τότε κεῖνος, ἀφ' οὗ μείνανε μόνοι, τὴν 'πῆρε καὶ 'μπῆκαν 'σὲ μιὰ ἄλλη σπηλιά, καὶ τῆς ἔδειξε μιὰ γυναῖκα ποῦ εἶχε κρεμασμένη καὶ τῆς εἶχε ἀνοίξει τὸ στῆθός της καὶ τῆς εἶπε, ὅτι — «αὐτὴ εἶναι βασιλοποῦλα, ἀλλὰ ἐπειδὴ τῆς ἔδωκα μιὰ καρδιὰ ἀνθρωπινὴ νὰ φάγῃ καὶ δὲν ἔφαγε, γιὰ τοῦτο τὴν ἔσφαξα καὶ τὴν κρέμασα· λοιπὸν ἅμα φᾷς τὴν καρδιὰ αὐτὴν θὰ σὲ κάμω βασίλισσα καὶ γυναῖκά μου, ἅμα ὅμως δὲν τὴν φᾷς οὔτε σύ, θὰ σὲ κάμω 'σὰν ἐκείνη». Τότε κείνη φοβήθηκε καὶ εἶπε. — «Τὴν τρώω, δόσε μού την νὰ τὴν φάω»· τῆς ἔβγαλε λοιπὸν τὴν καρδιὰ ἀπ' ἐκείνη τὴ γυναῖκα καὶ τῆς εἶπε. — «Ἐγὼ θὰ πάω 'ς τὸ κυνήγι καὶ σὺ θὰ τὴν φᾷς. — Καλό», τοῦ εἶπε ἐκείνη. Ἅμα ἔφυγε κεῖνος ἔσκαψε μὲ τὰ νύχια της ἀπὸ κάτω 'σὲ μιὰ πέτρα καὶ τὴν ἔβαλε ἀπὸ κάτω. Τότε ἦρθε αὐτός, τῆς λέει, — «Τὴν ἔφαγες τὴν καρδιά; — Τὴν ἔφαγα». Τότε κεῖνος 'ξεκρέμασε τὸ σπαθί του καὶ τὸ ἔβαλε 'ς τὰ γόνατά του καὶ εἶπε· — «Καρδίτσα μου, καρδίτσα μου, ποῦ εἶσαι; — Ἀπὸ κάτω ἀπὸ μία πέτρα μ' ἔχει ἡ κυρά μου βαλμένα». Τότε δὲν χάνει καιρό, ἀλλὰ τὴν ξεσχίζει καὶ τὴν κρεμάει ἐκεῖ ποῦ ἦτον ἡ ἄλλη· καὶ σηκώνεται καὶ παίρνει ἕνα πλοῖο καὶ 'πηγαίνει πάλιν 'ς τὸν πεθερό του. Καθὼς τὸν εἶδανε 'κεῖ χαραῖς μεγάλαις, ὁ γαμπρός, τρέξανε τὸν ἀγκαλιάσανε, — «Ποῦ εἶναι, πῶς δὲν ἔφερες τὴν βασιλοποῦλα μαζί; — Ἔ! ποῦ νὰ σᾶς τὰ λέω, ἐκεῖ εἶναι εὐχαριστημένη πολὺ ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, καὶ δὲν τὴν ἀφίσανε νὰ ἔρθῃ, παρὰ ἦρθα νὰ πάρω μία ἀπὸ ταῖς ἀδελφαῖς της νὰ μείνῃ ὀλίγον καιρὸν καὶ ἀργότερα ἔρχονται μαζί». Τότε κυτταχθήκανε, καὶ ἡ μικρότερη εἶπε: — «Ἂς πάῃ αὐτή, ἐγὼ θὰ μείνω μὲ σᾶς». Εἶπε καὶ ἡ ἄλλη· — «Μὰ κ' ἐγὼ τί νὰ κάμω, πῶς νὰ σᾶς ἀφίσω νὰ εἶσθε μόνοι σας; — Ἔ! εἶπε ἡ βασίλισσα, πρέπει νὰ 'πάῃ κάμμιὰ ἀπὸ σᾶς· 'πήγαινε σὺ ποῦ εἶσαι μεγαλήτερη». Τότες ἑτοιμάσθηκε ἡ μεγαλήτερη ἀδελφὴ καὶ 'πῆρε τὸν γαμπρόν της καὶ ἔφυγαν. Ἐν ᾧ 'πῆγαν πάλιν ἀράξαν 'ς ἐκεῖνο τὸ μέρος, 'βγῆκαν ἔξω 'ς τὴν ξηρά, καβαλλικέψανε 'ς τὰ μουλάρια καὶ 'πᾶνε, 'πᾶνε ἕως ποῦ 'φθάσανε κοντὰ 'ς τοὺς βράχους. Τότες εἶπε ἡ βασιλοποῦλα· — «Ποῦ 'πηγαίνομεν; ἐδῶ εἶναι ἐρημία· ἐδῶ εἶναι τὸ παλάτι; — Ἔ! ἐδῶ εἶναι· θὰ ἰδῇς πῶς εἶναι

ὡραῖο, ὁ δρόμος εἶναι λιγάκι ἄσχημος, ἀλλὰ θὰ ἰδῇς πῶς εἶναι ὡραῖο τὸ παλάτι». Ἅμα πλησίασε ἐκεῖ κοντὰ 'ς τὸ βουνὸ εἶδε μιὰ τρύπα καὶ ἀπὸ κείνη τὴν τρύπα 'μπῆκαν καὶ εἶδαν μιὰ μεγάλη σπηλῃά. Τότε ἐκείνη λέει·—«Τί εἶναι τοῦτο;» ἀμέσως αὐτὸς τινάσσεται καὶ γίνεται διάβολος μὲ τὰ κέρατα, τότε βάζει τῇς φωναῖς ἐκείνη φωνάζει, ἀλλὰ αὐτὸς τῆς λέει·—«Σώπα, γιατὶ θὰ σὲ κάμω ὡς ἔκαμα τὴν ἀδελφή σου».—Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἀδελφή μου;—Νά!» Μπῆκε μέσα καὶ τὴν βλέπει κρεμασμένη· ἔτρεξε τὴν ἀγκάλιασε, τὴν φίλησε, φώναξε, λιγοθύμησε. Τῆς λέει·—«Σώπα, ὅτι καὶ ἂν κάμῃς τώρα εἶσαι 'δική μου, πρέπει νὰ μὲ ἀκούσῃς, ἀλλιῶς θὰ σὲ κάμω, ὅπως ἔκαμα ἐκείνη». Εὐθὺς δὲν χάνει καιρόν, παρὰ βγάζει τὴν καρδιὰ τῆς ἀδελφῆς της καὶ τῆς λέει·—«Νά! φά'τηνε, καὶ ἀφ' οὗ τὴν φᾷς θὰ σὲ κάμω βασίλισσα καὶ θὰ σοῦ φέρνω καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα». Καὶ τῆς ἔδωκε τὴν καρδιὰ 'ς τὸ χέρι, καὶ σηκώθηκε καὶ ἔφυγε καὶ 'πῆγε μὲ τοὺς συντρόφους του διαβόλους 'ς τὸ κυνήγι. Τότες ἐκείνη ἡ κακομοῖρα ἔμεινε μόνη της, ἔκλαιε, φώναζε, κυττάζ' ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐκεῖ, οὔτε τὴν ἔβλεπε κανεὶς οὔτε τὴν ἄκουε. Τότες ἀποφάσισε καὶ 'πῆρε τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ἔκαμε κομμάτια κομμάτια καὶ τὴν ἔρρηξε 'ς τὰ κεραμίδια. Ἀφ' οὗ λοιπὸν γύρισε ἀπὸ τὸ κυνήγι τῆς λέει,—«Τὴν ἔφαγες;—Τὴν ἔφαγα.»· ἀμέσως λοιπὸν ξεκρεμάει τὸ σπαθί του καὶ τὸ βαίνει 'ς τὰ γόνατά του, καὶ λέει·—«Καρδίτσα μου, καρδίτσα μου, ποῦ εἶσαι;—Ἀπάνω 'ς τὰ κεραμίδια μὲ ἔχει ρήξῃ ἡ κυρά μου». Τότες αὐτὸς δὲν χάνει καιρό, παρὰ ἀμέσως τὴν ξεσκίζει καὶ τὴν κρεμάει ἐκεῖ ποῦ ἦτον ἡ ἄλλη.

Ἀφ' οὗ τὴν κρέμασε λοιπὸν σηκώνεται καὶ πέρνει ἕνα πλοῖο καὶ πηγαίνει πάλι 'ς τὸν πεθερό του. Καθὼς τὸν εἶδανε ἐκεῖ χαραῖς μεγάλαις.—«Πῶς ἦρθες;—Βρὲ τί νὰ σᾶς εἰπῶ; ἐμένα μὲ ξεμυάλισαν ἡ γυναῖκες, δὲν μ' ἀφίνανε 'σὲ ἡσυχίαν, παρὰ νὰ πᾷς νὰ φέρῃς καὶ τὴν ἀδελφήν μας τὴν ἄλλην, λοιπὸν ἂν ἔχῃς εὐχαρίστησιν νὰ ἔρθῃ καὶ αὐτὴ καὶ τότες ἐρχόμαστε ὅλοι μαζί.» Ἡ μικρὰ κόρη δὲν ἤθελε νὰ 'πάῃ, ἔβαλε τῇς φωναῖς, δὲν 'πάω πουθενά, 'πῆγε καὶ κρύφθηκε μέσα 'ς τὴν κάμαρά της. Ἐπῆγε ἡ μητέρα της ἐκεῖ καὶ τῆς λέει·—«Κόρη μου, εἶναι 'ντροπή! σηκώθηκε ὁ γαμπρὸς κ' ἔκαμε τόσο δρόμον καὶ σὺ νὰ μὴν πᾷς;—Θὰ 'πάω, ἀλλὰ θὰ πάρω τὸ περιστεράκι μου καὶ τὸ γατάκι μου.—Ἔ! καλά, μόνο βάλ'τα 'ς τὴν

τσέπη σου, γιατὶ εἶναι 'ντροπὴ ἀπὸ τὸν γαμπρό, νὰ μὴ τὰ ἰδῇ». Ἑτοιμάσθηκε λοιπόν, 'ντύθηκε, ἔβαλε τὸ περιστεράκι της καὶ τὸ γατάκι της 'ς τὴ μία καὶ 'ς τὴν ἄλλη τσέπη καὶ 'πάει. Ἐκεῖ ποῦ ἄραξε πάλι τὸ πλοῖο, ἐβγήκανε ἔξω καὶ ἐκαβαλλικέψανε 'ς τὰ μουλάρια καὶ 'πᾶνε, 'πᾶνε, 'πᾶνε... Ὅταν ἀντίκρυσε τὰ βουνά, τοῦ λέει. — «Τί πράμματα εἶναι αὐτά; Ἐκεῖ θὰ 'πᾶμε; — Ναί, ἐκεῖ εἶναι τὸ παλάτι μου», ἐπήγανε, 'μπήκανε μέσα 'ς τὴ σπηλῃά, ἄρχισε κείνη νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ. Τότες τινάχθηκε κεῖνος κ' ἔγειν' ἕνας μεγάλος διάβολος καὶ τῆς λέει· — «Σώπα, γιατὶ θὰ σὲ κάμω, καθὼς ἔκαμα τῆς ἄλλαις. — Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἀδελφάδες μου; — Νά της ἐκεῖ εἶναι κρεμασμέναις». Τότες ἔβαλε ταῖς φωναῖς κ' ἐκείνη, παρὰ τῆς λέει. — «Σώπα, ἡ φωναῖς εἶναι περιτταῖς τώρα, θὰ κάμῃς ὅ τι σοῦ εἰπῶ»· καὶ ἔβγαλε τὴν καρδιὰ τῆς ἀδερφῆς της καὶ τῆς λέει — «Νά, φάε αὐτὴν τὴν καρδιά, καὶ ἀφ' οὗ τὴν φᾷς θὰ σὲ κάμω βασίλισσα, θὰ σοῦ φέρω καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, ἂν τύχῃ ὅμως καὶ μὲ γελάσῃς θὰ σὲ κάμω, ὅπως ἔκαμα ἐκείναις». Τῆς τὸ εἶπε, τῆς ἔδωκε τὴν καρδιὰ καὶ σηκώθηκε καὶ ἔφυγε· τότες ἐκείνη συλλογίσθηκε τί νὰ κάμῃ, τί νὰ κάμῃ, 'θυμήθηκε τὴ γατίτσα ποῦ εἶχε 'ς τὴν τσέπη της, τῆς ἔδωκε τὴν καρδιὰ τὴν ἔκαμε κομματάκια κομματάκια καὶ τὴν ἔφαγε ἡ γατίτσα. Τότε ἐκάθησε καὶ ἔγραψε 'ς ἕνα χαρτάκι 'ς τοὺς γονεῖς της, ὅτι αὐτὸς ὁ γαμπρὸς ποῦ κάμετε εἶναι διάβολος, τῆς δυό μου ἀδερφαῖς τῆς εἶδα σκοτωμέναις καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ τὸ δίπλωσε τὸ χαρτάκι καλὰ καὶ τῶδεσε 'ς τοῦ περιστεριοῦ τὸ λαιμὸ καὶ τοῦ εἶπε νὰ 'πάῃ ψηλὰ ψηλὰ γιὰ νὰ μὴ τὸ σκοτώσουν, τὸ φίλησε καὶ τἀπόλυσε καὶ ἔφυγε.... Τότες αὐτὴ ἡ δυστυχισμένη μέρα νύχτα ἔκλαιε καὶ περίμενε νὰ τὴν ἐλευθερώσουνε. Ἦρθε ὁ τρισκατάρατος τῆς λέει· — «Τὴν ἔφαγες τὴν καρδιά; — Τὴν ἔφαγα εἶπε, κείνη»· τότες 'πῆρε τὸ σπαθί του ἐκεῖνος, τὸ ἔβαλε 'ς τὰ γόνατά του, καὶ τῆς λέει. — «Τώρα νὰ ἰδοῦμε ἂν τὴν ἔφαγες ἢ ὄχι», καὶ φωνάζει. — «Καρδίτσα μου, καρδίτσα μου, ποῦ εἶσαι;» Λέει κείνη. — «'Σὲ μιὰ ζεστὴ ζεστὴ κοιλίτσα μ' ἔχει ἡ κυρά μου»· τότες τῆς εἶπε κεῖνος. — «Σὺ εἶσαι γυναῖκά μου, τὴν ἀγκάλιασε, τώρα ὅ τι διατάξῃς θὰ σοῦ γείνῃ».

Ἂς ἀφίσωμεν τώρα ἐκείνους καὶ ἂς 'πᾶμε 'στοὺς γονέους της. Τὸ περιστεράκι ἔτρεξε γρήγορα γρήγορα καὶ 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι· καθὼς τὸ εἶδανε ἐκεῖ χαραῖς, τὸ περιστεράκι τῆς κυρᾶς μας, τὸ πιάσανε καὶ

εἴδανε πῶς εἶχε μία κλωστὴ 'ς τὸ λαιμό, τὸ λύνουν, τί νὰ ἰδοῦν; ἕνα γραμματάκι· τὸ διαβάζουν καὶ τί νὰ ἰδοῦν; βάζουν ταῖς φωναῖς, τὰ κλάμματα καὶ συλλογιζόντουσαν τί νὰ κάμουν νὰ τὴν ἐλευθερώσουν; Μιὰ γειτόνισσα ἐκεῖ ἀκούει τὰ κλάμματα, ταῖς φωναῖς τοῦ παλατιοῦ καὶ σηκώθηκε νὰ ἰδῇ τί τρέχει· λέει· —«Τί εἶναι ἐδῶ; γιατί κλαῖτε; τί φωνάζετε;» τότες ἡ βασίλισσα τῆς λέει.—«Νά, τοῦτο καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο, ἀλλὰ τί νὰ κάμωμεν νὰ τὴν ἐλευθερώσωμε, ἀπὸ τοῦ διαβόλου τὴν τρύπα». Τότες εἶπε κείνη ἡ γυναῖκα.—«Βασίλισσά μου, ἔχω ἑπτὰ γυιοὺς καὶ τί τέχνη κάμνουν δὲν εἰξεύρω, ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὰ ἐξωτικά· μονάχα νὰ μοῦ δώσῃς μετάξι καὶ χρυσάφι καὶ ἕνα μαντῆλι τριανταφυλλὶ ψιλούτσικο ὡραῖο, γιὰ νὰ κεντάω· καὶ θὰ μ' ἐρωτᾶνε τί εἶναι αὐτό, μάννα; καὶ θὰ τοὺς 'πῶ ἐκείνου ποῦ 'ξεύρει τὴν καλλίτερη τέχνη θὰ τὸ χαρίσω, καὶ μ' αὐτὸ θὰ μάθωμεν τί τέχνη 'ξεύρει καθένας των».Ἔτσι πῆρε τὸ χρυσάφι καὶ κάθησε καὶ κεντοῦσε 'ς τὸ ἔμπα ἔβγα τῆς πόρτας. Τότε ἦρθε ὁ μεγάλος καὶ τῆς λέει·—«Καλησπέρα, μάννα!—Καλὸ 'ς τὸ παιδί μου!—Τί θὰ τὸ κάμῃς αὐτὸ ποῦ κεντᾷς;—Θὰ τὸ δώσω τοῦ καλλίτερού μου γυιοῦ.—Καὶ εἶναι ἄλλος καλλίτερος ἀπὸ μένα;—Ἀμ', 'ξεύρω 'γὼ τί τέχνη κάνεις ἐσύ;—Ἐγὼ βάζω ταὐτί μου 'ς τὴ γῆ καὶ ἀκούω τί γίνεται 'ς ὅλη τὴ γῆ τὴ οἰκουμένη,—Ὤ, καλὴ εἶναι ἡ τέχνη σου!» Ἔρχεται ὁ δεύτερος.—«Καλησπέρα, μάννα!—Καλὸ 'ς τὸ παιδί μου!—Τί κεντᾷς αὐτοῦ;—Ἕνα χρυσὸ μαντῆλι.—Καὶ τίνος θὰ τὸ δώσῃς;—Τοῦ καλλίτερού μου γυιοῦ.—Καὶ εἶναι ἄλλος καλλίτερος ἀπὸ μένα;—'Ξεύρω 'γώ; καὶ τί τέχνη κάνεις ἐσύ;— Ἐγὼ μπορῶ καὶ φορτώνομαι 'σὰν σύγνεφο καὶ φεύγω 'σὰν ἁμάξι.—Ὤ! καλὴ εἶναι ἡ τέχνη σου!» Τότες ἔρχεται καὶ ὁ τρίτος.—«Καλησπέρα μάννα!—Καλὸ 'ς τὸ παιδί μου!—Τί κεντᾷς αὐτοῦ;» Τὰ ἴδια γιὰ νὰ μὴ τὰ πολυλογοῦμε.—«Τί τέχνη κάνεις ἐσύ;—Ἐγὼ μπορῶ νὰ 'πάω 'ς τοῦ διαβόλου τὴν τρύπα καὶ νὰ τοῦ πετάξω τὸ ἕνα παποῦτσι του 'ς τὴ δύσι, καὶ τἄλλο 'ς τὴν ἀνατολή»· ὁ τέταρτος μπορῶ νὰ πάρω τὸ παιδὶ ἀπὸ τῆς μάννας τὸ βυζὶ καὶ νὰ μὴ τὸ καταλάβῃ· ὁ πέμπτος, ἐγὼ μπορῶ νὰ χτυπήσω τὸ μπαστούνι μου κάτω καὶ νὰ γινοῦνε βουνὰ καὶ κάρκαρα καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ περάσῃ οὔτε ὁ τρισκατάρατος· ὁ ἕκτος, μπορῶ νὰ χτυπήσω τὸ μπαστούνι μου καὶ νὰ γίνῃ ἕνας γυαλένιος πύργος καὶ νὰ βρεθοῦμε ὅλοι

ἀπάνω· ὁ ἕϐδομος, μπορῶ νὰ ῥήξω νὰ χτυπήσω τὸν ἀετὸ καὶ νὰ πάρω τὴν πέρδικα ἀπὸ τὰ νύχια του. — «Τότες παιδιά μου, νὰ ἔχετε τὴν εὐχή μου, νὰ ἔρθετε νὰ 'πᾶμε 'ς τὸ βασιλέα, γιάτι ἔχει 'παρῃ ταῖς βασιλοπούλαις ὅλαις ὁ διάϐολος καὶ τῆς δυὸ τῆς ἔχει σκοτώσῃ, μὰ τὴν μίαν τὴν ἔχει ζωντανή, ἀλλὰ νὰ 'πᾶμε νὰ προσπαθήσωμεν νὰ τὴν 'λευθερώσωμεν». Λοιπὸν ἐπῆγε καὶ εἶπε 'ς τὸν βασιλέα, ὅτι τὰ παιδιά της εἶναι ἕνα κ' ἕνα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά· λέει ὁ βασιλέας — «Πές τους νὰ ἔρθουν ἐδῶ». Τὰ 'πῆρε τὰ παιδιά της αὐτή, τὰ 'πῆγε 'ς τὸ βασιλέα, τοὺς εἶπε ὁ βασιλέας καὶ ἡ βασίλισσα: — «Παιδιά μου, νὰ κυττάξητε νὰ 'λευθερώσετε τὸ κορίτσι μου, καὶ ὅλο τὸ βιός μου εἶναι 'ς τὰ χέρια σας»· τότες 'πήρανε μερικὰ χρήματα καὶ ξεκίνησαν εὐθύς, γιατὶ δὲν εἶχαν καιρὸν νὰ χάσουνε, καὶ ὑποσχεθήκανε πῶς ἢ θὰ ἔρθουμε μὲ τὸ κορίτσι ἢ δὲν θὰ ἔρθουμε ὅλως διόλου. Τότε 'βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, 'πήγανε 'πήγανε κάμποσο δρόμο, καὶ ἀφ' οὗ βγῆκαν ἔξω 'ς τὸν κάμπο, εἴπανε. — «Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ βαίνεις ταὐτί σου 'ς τὴ γῆ καὶ ἀκοῦς τί γίνεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένη; — Ἐδῶ εἶμαι, λέει ἐκεῖνος, — Βάλε ταὐτιά σου, νὰ ἰδοῦμε ποῦ εἶναι ἡ βοὴ τοῦ διαϐόλου». Βάζει ταὐτί του αὐτὸς καὶ λέει· — «Κατὰ τοῦ βοριὰ ἀκούω βουὴ καὶ ἐκεῖ θὰ ἦναι ἡ σπηλιὰ τοῦ διαϐόλου. — Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ὅπου φορτώνεσαι 'σὰν σύγνεφο καὶ φεύγεις 'σὰν ἁμάξι; — Ἐδῶ εἶμαι!» ἔπεσε κάτω κεῖνος καὶ ἔπεσαν ὅλοι ἀπάνω του καὶ 'πήγαινε κατὰ τὸ μέρος ποῦ ἐρχότανε ἡ βουή. Τότε ἀφ' οὗ ἔφθασαν ἐκεῖ κοντὰ λένε — «Ποῦ εἶσαι σὺ ποῦ βαίνεις τὸ αὐτί σου 'ς τὴ γῆ καὶ ἀκοῦς τί γίνεται; — Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ σπηλιά, ἀλλὰ νὰ 'πᾶμε σιγὰ σιγὰ νὰ ἰδοῦμε ἂν κοιμᾶται»· λέει ἐκεῖνος ποῦ πετάει τὸ ἕνα παπούτσι 'ς τὴ ἀνατολὴ καὶ τὸ ἄλλο 'ς τὴ δύσι· — «Νὰ 'πάω ἐγὼ νὰ ἰδῶ ἂν κοιμᾶται, νὰ τοῦ πετάξω τὰ παπούτσια του, καὶ τότε δὲν μπορεῖ νὰ περπατήσῃ». Μπῆκε μέσα 'ς τὴ σπηλιὰ καὶ βλέπει νὰ κοιμᾶται, ἁρπάζει τὰ παπούτσια του καὶ τὰ πετάει τὸ ἕνα 'ς τὴν ἀνατολὴν τὸ ἄλλο 'ς τὴ δύσι· ἡ βασιλοποῦλα 'ς τὸ πλευρό του κοιμότανε, καὶ εἶχε ὁ διάϐολος τὴ ῥῶγα τοῦ βυζιοῦ της 'ς τὸ στόμα του γιὰ νὰ μὴ φύγῃ, τότες λέει. — «Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ 'παίρνεις τὸ παιδὶ ἀπὸ τῆς μάννας τὸ βυζὶ καὶ δὲν τὸ νοιώθει ὅλως διόλου;» Λέει· — «ἐδῶ εἶμαι!» τότε ἐκεῖνος εἶχε βαμπάκι, τὸ κάνει 'σὰν τὴν ῥῶγα τοῦ βυζιοῦ καὶ ἀμέσως τὸ βαίνει 'ς τὸ στόμα τοῦ δια-

βόλου καὶ ἁρπάζει τὴν βασιλοποῦλα καὶ λέει·—«Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ φορτώνεσαι 'σὰν σύγνεφο καὶ φεύγεις 'σὰν ἀμάξι;» λέει·— «ἐδῶ εἶμαι» τοῦ πέφτουν ὅλοι ἀπάνω του, καὶ φεύγει 'σὰν ἀμάξι. —«Ποῦ εἶσαι σὺ ἀδερφὲ ποῦ βαίνεις ταὐτί σου 'ς τὴ γῆ καὶ ἀκοῦς τί γίνεται;» λέγει—«ἐδῶ εἶμαι!—Βάλε ταὐτί σου νὰ ἰδοῦμε νὰ μὴν τύχῃ καὶ ἀκούεται βουή.—Τὸ ἔννοιωσε ὁ διάβολος, μᾶς πλάκωσε, λέει.—Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ κτυπᾷς τὸ μπαστούνι σου καὶ γίνονται βουνὰ καὶ κάρκαρα καὶ ποτάμια;—Ἐδῶ εἶμαι! λέει·— Χτύπα τὸ ῥαβδί σου»· χτυπάει τὸ ῥαβδί του καὶ γίνονται βουνὰ καὶ κάρκαρα καὶ ποτάμια. Καὶ θὰ τοὺς εἶχε φθάσῃ ὁ διάβολος, ἀλλὰ ὅσο νὰ 'πάῃ νὰ πάρῃ τὰ παπούτσια του ἄργησε καὶ ἔτσι προχωρήσανε κάμποσο, μὰ πάλι τοὺς ἔφθασε ὁ διάβολος. Καθὼς κάνουνε καὶ τὸν βλέπουνε, λένε·—«Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ χτυπᾷς τὸ μπαστούνι σου καὶ γίνεται ἕνας γυαλένιος πύργος;» Λέει·—«Ἐδῶ εἶμαι!» τάπ, χτυπάει τὸ μπαστούνι του καὶ 'βρίσκονται ὅλοι ἀπάνω, καὶ ὁ διάβολος κάτω σουλατσάριζε, καὶ ἐφώναζε—«Ἔβγα νὰ σὲ ἰδῶ μιὰ φορὰ καὶ νὰ φύγω, λέει τῆς βασιλοπούλας, ἀπὸ τὸ μικρὸ παραθυράκι». Ἐκείνη ἔσκυψε μιὰ φορὰ νὰ τὸν φτύσῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνος γίνεται ἕνας ἀετὸς καὶ τὴν ἁρπάζει καὶ ἔφυγε.—«Ποῦ εἶσαι σύ, ἀδερφέ, ποῦ ῥήχνεις καὶ σκοτώνεις τὸν ἀετὸ καὶ παίρνεις τὴν πέρδικα ἀπ' τὰ νύχια του;—Ἐδῶ εἶμαι!» λέει. Ἀμέσως δὲν χάνει καιρὸν παρὰ ῥήχνει τὴ σαΐττα του καὶ σκοτώνει τὸν αἰτὸ καὶ παίρνουνε τὴ βασιλοποῦλα.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὴν πήρανε τὴν 'πήγανε εἰς τοὺς γονεῖς της· καθὼς τὴν εἴδανε λοιπὸν ἀμέσως βάλανε τὰ κλάμματα καὶ τῆς φωναῖς, ἀφ' οὗ 'συχάσανε 'λίγο, λέει ὁ βασιλέας 'ς αὐτὰ τὰ παιδιά·—«Τί εἶσαστε εὐχαριστημένοι γιὰ νὰ σᾶς δώσω γιὰ τὸ καλὸ ποῦ μοῦ κάματε;» λέει ὁ ἕνας·—«Ἐγὼ θέλω νὰ μοῦ δώσῃς τὴν βασιλοποῦλα γυναῖκα, γιατὶ ἐγὼ 'βρῆκα τὸν τόπο.—Μὰ ἂν δὲ φορτωνόμουνα ἐγὼ σὰν ἀμάξι πῶς θὰ 'πηγαίνατε ἐσεῖς ἐκεῖ 'ς τὴ σπηλιά;» λέει ὁ ἄλλος·— «Ἀμμ' ἐγὼ ἂν δὲν 'πήγαινα νὰ πέταγα τὰ παπούτσια του θὰ μᾶς ἐσκότωνε ὁ διάβολος ὅλους;» λέει ὁ ἄλλος,—«Ἀμμ' ἐγὼ ἂν δὲν τὴν ἔβγαζα ἀπὸ τοῦ διαβόλου τὸ στόμα πῶς θὰ τὴν παίρναμε;» λέει ὁ ἄλλος·—«Ἀμμ' ἐγὼ ἂν δὲν χτυποῦσα τὸ μπαστούνι μου νὰ γινόντουσαν βουνὰ καὶ κάρκανα πάλιν θὰ μᾶς ἔπιανε ὁ διάβολος.—Καὶ μ'

ὅλα ταῦτα ἂν δὲν χτυποῦσα, λέει ὁ ἄλλος, ἐγὼ τὸ μπαστούνι μου νὰ γινότανε ἕνας γυαλένιος πύργος, πάλιν θὰ μᾶς ἔπιανε καὶ θὰ μᾶς σκότωνε»· πετιέται ὁ μικρότερος καὶ λέει. —«ὅλα αὐτὰ ἐπέρασαν, ἄμ' ἂν δὲν ἐσκότωνα ἐγὼ τὸν ἀετὸ ποῦ πῆρε τὴν πέρδικα πῶς θὰ τὴν εἴχαμε τώρα ἐδῶ τὴν βασιλοποῦλα;» Τότε πετάχθηκε ὁ βασιλέας καὶ λέει·—« Ὁ μικρότερος ἔχει δίκαιο»· ἄρχισαν λοιπὸν καὶ μάλλωναν μεταξύ τους. Τότες λέει ὁ βασιλέας,—« Ἀμμ' ἐγὼ καὶ ἔτσι χαμένη, κ' ἔτσι χαμένη τὴν εἶχα, κάμετέ την λοιπὸν ἐφτὰ κομμάτια καὶ πάρετε καθένας ἀπὸ ἕνα κομμάτι». Τότες γύρισε ὁ μικρότερος καὶ λέει·—«Ὄχι, βασιλέα μου, δὲν τὴν παίρνει κανείς, ἀλλὰ νὰ ζήσετε νὰ τὴν χαίρεστε καὶ μεῖς θὰ πᾶμε 'ς τὴ δουλειά μας»· τότες ἡ βασίλισσα τοὺς ἔδωκε ἀπὸ ἕνα δακτυλίδι διαμαντένιο γιὰ ἐθύμησι, ὁ βασιλέας τοὺς ἔδωσε πολλὰ χρήματα νὰ περάσουν εὐτυχισμένα 'σὲ ὅλη τους τὴ ζωή, ἡ βασιλοποῦλα τοὺς φίλησε ὅλους 'ς τὸ κούτελο καὶ ἔτσι ὁ βασιλέας μὲ τὴ βασίλισσα καὶ μὲ τὴ βασιλοποῦλα ζήσανε καλὰ καὶ μεῖς καλλήτερα.

Ζ'.

Ἡ βασίλισσα τῶν Γοργόνων.

Ἤτανε μιὰ φορὰ ἕνας βασιλιᾶς καὶ μιὰ βασίλισσα κ' εἶχαν κ' ἕνα γυιό. Ὅσο ἤτανε ὁ βασιλέας κ' ἡ βασίλισσα καλοὶ ἄνθρωποι, τόσο ἦταν' ὁ γυιὸς διαστρεμμένος. Μέσα 'ς τὸ ἴδιο παλάτι καθότανε καὶ ὁ βεζίρης τοῦ βασιλέα κ' εἶχε κι' αὐτὸς ἕνα γυιό· ὅσο τὸ βασιλόπουλο ἤτανε κακὸ καὶ ἄσχημο τόσο τὸ βεζιρόπουλο ἤτανε ὄμμορφο καὶ καλό. Ἐκύτταζε τὸ βασιλόπουλο μὲ τί τρόπο νὰ καταστρέψῃ τὸ βεζιρόπουλο. Μιὰ 'μέρα ἐπῆγε τὸ βεζιρόπουλο μὲ τὸ δάσκαλό του 'ς τὸ κυνήγι. Ἐκεῖ ποῦ 'πήγανε, βλέπει χάμω ἕνα πολὺ ὄμμορφο φτερό, χρυσό· λέει τοῦ δασκάλου του.—«Νὰ τὸ πάρω τὸ φτερό, δάσκαλε, 'ποὖνε τόσο ὄμμορφο;—Τί νὰ σοῦ 'πῶ, παιδί μου! ἂν τὸ πάρῃς θὰ μετανοήσῃς, κι' ἂν δὲν τὸ πάρῃς πάλι θὰ μετανοήσῃς. —Αἴ! λέει τὸ παιδί· ἂς τὸ πάρω κι' ἂς μετανοήσω, ἀφ' οὗ εἶνε τόσο ὄμμορφο τὸ φτερό». Ἐκατέβηκε ἀπ' τἄλογό του τὸ 'πῆρε

καὶ τῶβανε 'ς τὸ κεφάλι του. Τὸ βασιλόπουλο ἤτανε ἀναιβασμένο 'ς τὸ παλάτι 'ψηλὰ ἀπάνω 'ς τὸ κιόσκι, κ' εἶχε κιάλια καὶ κύτταζε 'ς τὰ βουνὰ, 'ς τὴν ἐξοχή. Ἔτυχε νὰ πέσουν τὰ γυαλιά του 'ς ἕνα πρᾶμμα ποῦ ἔλαμπε 'ς τὸν ἥλιο 'σὰν διαμάντια... δὲν ἤξερε κ' ἐκεῖνος τί ἤτανε· παρατηρεῖ καλλίτερα καὶ βλέπει τὸ βεζιρόπουλο ποῦ εἶχε 'ς τὸ κεφάλι του ἕνα χρυσὸ τζελέγκι 'σὰν ἕνα μεγάλο φτερό. — «Μπρέ! τὸ διάβολο, λέγει, ποῦ τὸ ηὗρε αὐτό, ἐγὼ εἶμαι βασιλόπουλο κι' ὁ μπαμπᾶς μου βασιλέας καὶ δὲν ηὗρα τίποτα ἀπ' αὐτὰ τὰ πράμματα. 'Σὰν ἔρθῃ 'ς τὸ παλάτι θὰ τοῦ τὸ πάρω». Ἐγύρισε τὸ παιδὶ 'ς τὸ παλάτι μὲ τὸ δάσκαλό του. Μηνάει νὰ 'πάῃ εὐθὺς ἀπάνω τὸ βεζιρόπουλο ποῦ τὸν θέλει. Τοῦ λέει, — «Τί ἤταν ἐκεῖνο ποῦ φόραγες 'ς τὸ κεφάλι σου 'ς τὸ κυνήγι ποῦ λαμπε 'σὰν διαμάντι; — «Τίποτις, ἕνα φτερό», εἶπε τὸ παιδί. — «Φτερό! ἄιντε, 'πήγαινε, φέρ' το νὰ τὸ ἰδοῦμε». Καταιβαίνει τὸ βεζιρόπουλο κάτω 'ς τὴν κάμαρά του, παίρνει τὸ φτερὸ καὶ τὸ 'πηγαίνει τοῦ βασιλόπουλου καὶ τοῦ λέει — «ἀφ' οὗ σ' ἀρεσει πάρ' το, βασιλόπουλό μου. — Μπᾶ! τί νὰ τὸ κάμω τὸ φτερὸ νὰ 'πᾷ νὰ μοῦ φέρῃς τὸ πουλὶ κι' ἂν δὲν μοῦ φέρῃς τὸ πουλὶ δὲ χωρεῖς μέσ' 'ς τὸ παλάτι». Πάει τὸ βεζιρόπουλο κάτω 'ς τὸ δωμάτιο κι' ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ βλαστημάῃ τὴν ὥρα τοῦ 'πῆρε τὸ φτερὸ ἀπὸ τὸ δρόμο. Ἐκεῖ ποῦ ἔκλαιγε ἦρθ' ὁ δάσκαλός του. — «Τί ἔχεις, παιδί μου, καὶ κλαῖς; — Τί νἄχω, δὲν ἤτανε καλλίτερα νὰ σ' ἀκούσω νὰ μὴν πάρω τὸ φτερό;» τοῦ διηγήθηκε τὸ καὶ τὸ καὶ τοῦ εἶπε πῶς πρέπει νὰ εὕρῃ τὸ πουλὶ ποῦ εἶχε τὸ φτερὸ ἀλλιῶς θὰ τὸν διώξῃ ἀπ' τὸ παλάτι· τοῦ εἶπε ὁ δάσκαλός του· — « Ἄς τὰ κλάμματα καὶ 'πᾶμε νὰ 'βροῦμε τὸν πατέρα σου νὰ ἰδοῦμε τί θὰ κάμωμε». Τότες ἀποφασίσανε νὰ πάρουν κἄμποσα τουλούμια κρασὶ καὶ νὰ 'πᾶνε 'ς τὴ μεγάλη στέρνα ποῦ πίνουν τὰ πουλιὰ νερό, ποῦ ἐγνώριζε ὁ δάσκαλός του. Ἐπῆραν τὸ κρασὶ καὶ 'πῆγαν 'ς ἐκείνη τὴ στέρνα καὶ ἄνοιξαν τὴ στέρνα καὶ γύρισαν τὸ νερὸ γιὰ νὰ μὴν τρέχῃ ἄλλο μέσα καὶ ἄδειασαν τὸ κρασὶ μέσα ἀπ' τὰ τουλούμια καὶ ἐπῆγαν μακρυὰ καὶ κυττάζανε. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ εἶδαν ὅτι ἄστραψε ὅλος ἐκεῖνος ὁ τόπος. Τί νὰ ἰδοῦνε; βλέπουν ἕνα ὡραῖο αιτὸ ποῦ ἦρθε 'ς τὴ στέρνα νὰ λουστῇ καὶ νὰ πιῇ, ἐπῆγε, ἤπιε καὶ πάλι σηκώθηκε 'ψηλὰ καὶ πάλι κατέβηκε κάτω, ἤπιε πάλι κρασί, ὕστερα κάνει νὰ ξεπετάξῃ καὶ δὲν ἠμ-

πόρεσε. Δὲν χάνει καιρὸ ὁ δάσκαλος τρέχει κι' ἁρπάζει τὸν ἀιτό. Τὸν φέρνει 'ς τὸ παιδί, τὸν παίρνουνε, 'πᾶνε 'στὸ παλάτι. Ἦτανε 'βγαλμένη περίπατο ἡ βασίλισσα τῶν Γοργόνων καὶ τῶν πουλιῶν καὶ τῆς λένε πῶς τὸν μεγάλο χρυσὸ ἀιτὸ τὸν πιάσανε καὶ τὸν 'πᾶνε 'ς τὸ παλάτι. Ἀπὸ τὸ θυμό της βγαίνει τὸ λουρὶ ἀπὸ τὴ μέση της καὶ τοῦ δίνει μιὰ καὶ τὸ πετάει καὶ τρέχει 'ς τὸ παλάτι της καὶ κλείνεται μέσα, γιατὶ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ τὸν ἀιτό. Τὸν φέρανε τὸν ἀιτὸ 'ς τὸ βασιλόπουλο, εὐχαριστήθηκε γιὰ τὸν ἀετό, ἀλλὰ δυσαρεστήθηκε γιὰ τὸ βεζιρόπουλο πῶς 'μπόρεσε νὰ πιάσῃ τὸν ἀιτό·

Πέρασαν κάμποσαις ἡμέραις· τὸ βεζιρόπουλο γιὰ ν' ἀνασάνῃ, ἐπῆρε τὸ δάσκαλό του, καὶ 'πῆγε 'ς τὸ κυνήγι· 'μπαίνοντας 'σὲ κάτι λαγκάδια εἶδε ἕνα πρᾶμμα καὶ ἐγυάλιζε. Λέει «τί πρᾶμμα εἶνε τοῦτο; ἂς 'πάω κοντὰ νὰ ἰδῶ». Πάει κοντὰ τί νὰ ἰδῇ; ἕνα λουρὶ βουτημένο 'ς τὰ διαμάντια καὶ 'ς τὰ μαργαριτάρια κι' ἀπάνω 'ς τὸ λουρὶ ζωγραφισμένα μὲ μαργαριτάρια ψάρια καὶ γοργόνες. Τὸ παίρνει, τρέχει 'ς τὸ δάσκαλό του καὶ τοῦ λέει·—«Κύτταξε, δάσκαλε, τί εὕρηκα· νὰ τὸ πάρω ἢ νὰ μὴν τὸ πάρω;—Τί νὰ σοῦ, εἰπῶ παιδί μου; κι' ἂν τὸ πάρῃς θὰ μετανοήσῃς κι' ἂν δὲν τὸ πάρῃς πάλι θὰ μετανοήσῃς.—Αἴ! ἂς τὸ πάρω καὶ δὲ θὰ μετανοήσω, ἀφ' οὗ εἶνε τόσο ὄμμορφο.» Τὸ 'πῆρε, τὸ ζώστηκε 'ς τὴ μέση του καὶ ξεκίνησε νὰ πάῃ κατὰ τὸ παλάτι. Τὸ βασιλόπουλο πάλι ἀπὸ τὸ κιόσκι, τὸν εἶδε.—«Μωρέ! λέει τ' εἶνε κεῖνο ποῦ φοράει 'ς τὴ μέση του! 'σὰν ἔρθῃ θὰ τοῦ τὸ πάρω». Ἦρθε 'ς τὸ παλάτι τὸ παιδί, δίπλωσε τὸ λουρὶ καὶ τῶβανε 'ς τὴν κασσέλα του. Τὸ βασιλόπουλο ἐμήνυσε νὰ 'πάῃ ἀπάνω τὸ βεζιρόπουλο ποῦ τὸν θέλει. Ἐπῆγε τὸ βεζιρόπουλο· λέει,—«Τί ἦτανε ἐκεῖνο ποῦ φόραγες 'ς τὴ μέση σου;—Τίποτα ἕνα λουρὶ ποῦ ηὗρα ὄξω ἐκεῖ ποῦ κυνηγοῦσα.—Ἄιντε νὰ μοῦ τὸ φέρῃς νὰ ἰδῶ τί λουρὶ εἶνε». Πάει τὸ παιδὶ τὸ φέρνει τὸ λουρὶ ἀπάνω. Τὸ βλέπει τὸ βασιλόπουλο.—«Μπρέ, λέει, φαντάζομαι τὴν κυρὰ ποῦ εἶχε αὐτὸ τὸ λουρὶ τί πρᾶμμα θὰ εἶνε! Νὰ 'πᾷς χωρὶς ἄλλο νὰ μοῦ τὴν εὕρῃς νὰ μοῦ τὴν φέρῃς.—Βρὲ ἀμὰν βασιλόπουλο, πῶς μπορῶ νὰ 'βρῶ τὴν γυναῖκα 'ποῦ τὸ εἶχε αὐτὸ νὰ σ' τὴν φέρω.—Μπορεῖς, δὲν μπορεῖς πρέπει νὰ 'πᾷ νὰ τὴν φέρῃς, ἀλλιῶς θὰ τὸ μετανοήσῃς». Πάει τὸ βεζιρόπουλο πάλι κάτω, τρέχει, κλάμματα, 'ς τὸν πατέρα του, 'ς τὸ δάσκαλο,—«Ποῦ μπορῶ ἐγὼ νὰ εὕρω ἐκείνη ποῦ εἶχε αὐτὸ

τὸ λουρί;—Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, παιδί μου, ἢ ἔπρεπε νὰ μὴν τὸ πάρῃς ἢ ἀφ' οὗ τὸ 'πῆρες ἔπρεπε νὰ τὸ κρύψῃς, τὰ κλάμματα καὶ ἡ φωναῖς εἶνε περιτταῖς νὰ κυττάξωμε τώρα ποῦ θὰ 'βροῦμε αὐτὴν τὴν κυρά!» Ἐπῆρε τὸ δάσκαλό του πάλι καὶ ψάχνανε, ἀπὸ 'δῶ ψάχνανε ἀπὸ 'κεῖ νὰ 'βροῦνε κἀνένα σημάδι, τίποτις! ἐκειδὰ ποῦ κυττούσανε βλέπουν ἕνα ὡραῖο παλάτι καὶ ἔξω ἀπὸ 'κεῖ, ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ, εἴδανε μιὰ ὡραία κυρὰ ποῦ σεργιάνιζε ὁλομόναχη. Δὲν χάνουνε καιρὸ καὶ λένε πῶς αὐτὴ θὰ ἤτανε ἐκείνη ποῦ εἶχε τὸ ζουνάρι, τὴν ἁρπάζουν μιά, τὴν τυλίσσουν μὲ ἕνα ἐπανωφόρι καὶ τὴ βαίνουν ἀπάνω 'ς τὸ ἄλογό τους, κάθησε ἀπὸ 'πίσω καὶ τὸ βεζιρόπουλο καὶ τὴ βάσταγε καλὰ νὰ μὴ φύγῃ. Φώναζε κείνη, ἐφοβέριζε. Τότες τὸ βεζιρόπουλο, τῆς λέγει,—«Δὲν φταίγω ἐγώ, κυρά, τὸ βασιλόπουλο μ' ἔστειλε νὰ πάρω πρῶτα τὸν ἀιτὸ κ' ὕστερα ἐσένα, ἀλλιῶς θὰ μοῦ 'κοβε τὸ κεφάλι». Τότε ἐκείνη ἔσπασε τὰ μαργαριτάρια ποῦ ἤτανε 'ς τὸ λαιμό της καὶ τὰ ἐπέταξε 'ς τὸ δρόμο ἀπὸ τὸ θυμό της. Τὴν ἐπήγανε 'ς τὸ παλάτι, τὴν εἶδε τὸ βασιλόπουλο, ἔχασε τὸ νοῦ του ἀπ' τὴν ὀμμορφιά της. Ἐπῆγε ὁ βασιλέας, τῆς εἶπε ὅτι θὰ γείνῃ βασίλισσα νὰ πάρῃ τὸ γυιό του. Ἐκείνη εἶπε, δὲν μπορῶ νἀποφασίσω τίποτα ἂν δὲν 'πᾶνε νὰ μοῦ φέρουν τὰ μαργαριτάρια ποῦχασα 'ς τὸ δρόμο νὰ μὴ λείπῃ οὔτε σπειρί. Φωνάζουνε τοῦ Βεζιρόπουλο—«Νὰ πᾷς γλήγορα νὰ φέρῃς τὸ μαργαριτάρι ποῦ πέταξε ἡ βασίλισσα, νὰ μὴ λείπῃ οὔτε ἕνα σπειρί.» Καταβαίνει τὸ δυστυχισμένο τὸ βεζιρόπουλο, λέει 'ς τὸ δάσκαλο: — «Νὰ 'πᾶμε νὰ 'βροῦμε τὸ μαργαριτάρι καὶ νὰ μὴ λείπῃ μήτε ἕνα σπυρί». Ἐπῆγαν οἱ δυστυχισμένοι ψάξαν ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, βλέπουν μιὰ μερμηγκοφωλιὰ κ' εἶχαν τὰ μερμήγκια βαλμένα τὸ μαργαριτάρι γύρω, γύρω 'ς τὴ φωλιά τους. Εὐτὺς τὸ βεζιρόπουλο καταβαίνει ἀπ' τ' ἄλογό του, τὸ μαζεύει ὅλο 'ποῦ δὲν ἄφισε οὔτε σπειρί. Τὤφερε ἐκεῖ 'ς τὸ παλάτι, τὸ μετράει αὐτή, εἶδε ποῦ δὲν ἔλειψε οὔτε ἕνα σπειρί. Τότε εὐχαριστήθηκε ἐκείνη καὶ εἶπε.—«Γιὰ νὰ σὲ πάρω ἄντρα πρέπει νὰ τιμωρήσωμε ἐκεῖνον ποῦ μοὖκαμε τόσα κακά.—Πρόσταξε, βασίλισσά μου, κι' ὅ τι τιμωρία εἰπῇς θὰ τοῦ κάμω! φτάνει μόνον νὰ προστάξῃς.—Νἀνάψουν ἕνα φοῦρνο ποῦ νὰ καίῃ ἐφτὰ 'μερόνυχτα καὶ 'ς τῆς ἐφτὰ ἡμέραις νὰ τὸν ῥήξουνε μέσα 'ς τὸν φοῦρνο νὰ καῇ». Ἀμέσως τὸ βασιλόπουλο διάταξε ν' ἀνάψουν τοὺς φούρνους ἐφτὰ 'μερόνυχτα. Φαν-

τάσου πιὰ τὴ λύπη ποῦ εἶχαν καὶ τὸ κακό, τὸ βεζιρόπουλο, ὁ πατέρας του, ὁ δάσκαλος, ὅλοι τους. Μία 'μέρα ἡ βασίλισσα τούτη γύρεψε νὰ 'πάῃ 'ς τὴ θάλασσα περίπατον ὀλίγο. Ἐκεῖ ἄρχισε καὶ ἔλεγε, ἔλεγε 'ποῦ δὲν τὴν καταλάβαινε κανένας, λόγια τῆς Σολωμονικῆς· λέγει τὸ βασιλόπουλο· — «Τί λές; ποῦ 'μιλεῖς τόση ὥρα καὶ δὲν καταλαβαίνω τίποτις; — Κάνω τὴν προσευχή μου». Τὸ βασιλόπουλο δὲν ἐμίλησε, ἐγύρισε 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι. Ἦρθαν ἡ ἐφτὰ 'μέραις· ἀλλ' ἡ βασίλισσα τῶν Γοργόνων ἔλεγε 'ς τῇς Γοργόναις νὰ κουβαλοῦν νερὰ νὰ ῥήγνουν μέσ' 'ς τοὺς φούρνους. Ἀπὸ 'μπροστὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ παλατιοῦ βάζανε φωτιαὶς καὶ ἀπὸ 'πίσω αὐταῖς τὰ σβύνανε. Ἦρθαν ἡ ἐφτὰ 'μέραις, 'πῆγαν νὰ ῥήξουν τὸ παιδὶ 'ς τὸ φοῦρνο· τ' ἄφισαν ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν αὐγὴ βγῆκε ζωντανό. Ἀπόρησαν ὅλοι ποῦ τὸ εἶδαν ζωντανὸ καὶ χαρὰ μεγάλη ἔγεινε 'ς τὸ παλάτι. Τότες λέει τὸ βασιλόπουλο. — «Προστάχτε τώρα πότε θὰ γίνουν οἱ γάμοι μας. — Μὰ ἔχουμε ἀκόμη νὰ κάμουμε μιὰ δοκιμὴ ἂν μ' ἀγαπᾷς. — Ἐγὼ ἂν σ' ἀγαπάω, τῆς εἶπε τὸ βασιλόπουλο, τρελλαίνομαι γιὰ 'σένα, γιὰ τὴν ἀγάπη σου ἔβαλα νὰ κάψουν τὸν καλλίτερό μου φίλο. — Δὲν φτάνει τοῦτο, λέγει ἡ βασίλισσα. Γιὰ τὸ βεζιρόπουλο ἐκάψανε ἐφτὰ 'μερόνυχτα τὸν φοῦρνο καὶ τὸν βάλαμε μέσα κ' ἐβγῆκε ζωντανός. Γιὰ σένα νὰ κάψῃς δυὸ ὥραις καὶ νὰ 'μπῇς μέσα ἂν μ' ἀγαπᾷς, εἰδεμὴ ἂν δὲν τὸ κάμῃς αὐτὸ ἔχω τὸν τρόπο νὰ φύγω καὶ νὰ 'πάω ἀπὸ 'κεῖ ποῦ μ' ἐφέρανε». Τότες ἐκεῖνος τί νὰ κάνῃ, ἐπολέμησε νὰ τῆς γυρίσῃ τὴ γνώμη της, ἀλλὰ τοῦ κάκου· εἶπ' ἐκείνη πῶς αὐτὴ εἶνε ἡ τελευταία της γνώμη. Τότε πιὰ τὸ βασιλόπουλο εἶδε πῶς δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ ἀλλιώτικα καὶ φώναξε τοὺς δούλους καὶ εἶπε νὰ βάνουν ὀλίγ' ὀλίγα 'ξυλαράκια νὰ μὴν καῇ πολὺ ὁ φοῦρνος. Τότες τὸν ἔπηρε αὐτὸν ἀπὸ τὸ χέρι ἡ βασίλισσα κ' ἐκατέβηκαν κάτω. Ἐπῆγε 'ς τοὺς φούρνους καὶ εἶδε τὸ βασιλόπουλο πῶς εἶνε κρύος ὁ φοῦρνος. Τότε τοῦ εἶπε· — «Ἔμπα μέσα γιατὶ τὸ ἔχω εὐχὴ καὶ κατάρα ἀπὸ τοὺς γονέους μου ὁ πρῶτος ἄντρας ποῦ θὰ μὲ πάρῃ νὰ 'μπῇ μέσα 'στὸ φοῦρνο.» Ἅμα 'μπῆκε ὁ βασιλόπουλος 'ς τὸ φοῦρνο, χτυπάει τὰ χέρια της αὐτή, τότε ἐχύθηκε μιὰ φωτιὰ μέσ' 'ς τὸ φοῦρνο μεγάλη καὶ τὸν ἔκαμε σκούρμιο. Αὐτὴ δὲν χάνει καιρό' 'βγαίνει 'ς τὴν αὐλή, καὶ πέρασε καὶ 'πῆγε 'ς τὸ περιβόλι ποῦ ἐκαθόταν ἀπὸ κάτω 'ς ἕνα δέντρο τὸ βεζιρόπουλο. Τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ

χέρι καὶ χτύπησε τὰ παλαμάκια καὶ ἦρθ' ἕνας ἀνεμοστρόβιλος καὶ τοὺς ἔπηρε καὶ τοὺς δυὸ καὶ τοὺς 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι της. Καὶ τοῦ εἶπε ὅτι, — «Σὺ ποῦ ἦσαν ἄξιος καὶ ἔκαμες τόσα πράμματα, θὰ εἶσαι ἄξιος νὰ βασιλέψῃς μὲ μένανε ἀπάνω 'ς τῆς Γοργόναις, γιατὶ ἐγὼ εἶμαι βασίλισσα ὅλων τῶν Γοργόνων καὶ ὅλων τῶν πουλιῶν. Ἐγὼ ἐπειδὴ σ' ἀγάπησα 'πρόσταξα τῆς Γοργόναις καὶ φέρανε νερὸ μέσ' 'ς στὸ φοῦρνο ποῦ 'μπῆκες σύ, καὶ ὄντας 'μπῆκε τὸ βασιλόπουλο φέρανε φωτιά. Ἂν μὲ θέλῃς γιὰ γυναῖκά σου, καλό· εἰδὲ μὴ εἶσ' ἐλεύθερος νὰ πᾷς 'πίσω 'ς τὸ παλάτι σου, 'ς τοὺς γονέους σου». Τότες ἐκεῖνος ἔπεσε 'ς τὰ πόδια της καὶ τὴν ἐπροσκύνησε καὶ τῆς εἶπε· — «Ὄχι ἄντρας σου ἀλλὰ καὶ δοῦλός σου δέχομαι νὰ γίνω ποῦ μοὔσωσες τὴ ζωή μου». Τότες γέλασε ὅλος ὁ κόσμος καὶ ἀρχίσανε νὰ κελαιδοῦνε καὶ ὅλα τὰ πουλιὰ καὶ τὴν 'πῆρε γυναῖκά του. Φέρανε καὶ τὸ δάσκαλο του καὶ τὸν πατέρα του καὶ βασιλεύανε καὶ βασιλεύουνε ἀκόμα καὶ 'ς τῆς Γοργόνες καὶ 'ς τὰ πουλιά. Καὶ ζήσανε καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

Η'.

Ἡ στρίγγλα βασιλοποῦλα.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ εἴχανε τρία ἀρσενικὰ παιδιὰ 'σὰν τὰ μαλάμματα· μὰ ἔλα 'ποῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε εὐχαριστημένος καὶ πάντα, πάντα κἄτι γυρεύει. Ἐπειδὴς αὐτοὶ δὲν εἴχανε τί νὰ γυρέψουνε, ἐγυρέψανε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἕνα κορικάτσι. Ἐπειδὴ δὲν εἴχανε ἄλλη ἀφορμὴ νὰ λυπόντουνε, ἐλυπόντουσαν ποῦ δὲν εἴχανε ἕνα κορίτσι νὰ διασκεδάζουνε. Γιατὶ τἀρσενικά τους ἤτανε πολὺ μεγάλα καὶ δὲν καθόντουσαν 'ς τὸ παλάτι, 'βγαίνανε ὅλα ὄξω. Καὶ γιὰ τοῦτο παρακαλούσανε τὸ θεὸ 'μέρα νύχτα νὰ τοὺς δώσῃ ἕνα κορίτσι. Ὕστερα ἀπὸ κάμποσον καιρὸ 'γγαστρώθηκε ἡ βασίλισσα· τὴν ἐφυλάγανε πιὰ πῶς καὶ πῶς μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ, μήπως χάνῃ κάνένα κορίτσι. Ἦρθε ἡ διωρισμένη 'μέρα καὶ γέννησε ἡ βασίλισσα κ' ἔκανε θηλυκὸ παιδί· στοχάσου πιὰ ἡ χαρὰ ποῦ

γίνηκε, δὲν ἤξευραν ποιὸς νὰ τὸ πρωτοπάρῃ 'ς τὰ χέρια, ποιὸς νὰ τὸ πρωτοχορέψῃ. Ὅταν γεννήθηκε, τὰ δυὸ παιδιὰ ἤτανε 'ς τὸ σπίτι, ἀλλὰ ὁ μικρότερος ἤτανε 'ς τὸ κυνήγι. Ἅμα ἦρθε τοῦ εἴπανε ὅτι ἡ βασίλισσα γέννησε κ' ἔκανε θηλυκὸ παιδί. Ἔτρεξε μὲ τὴ χαρὰ μέσα 'ς τὴ λεχῶνα γιὰ νἀρπάξῃ τὴν ἀδερφοῦλά του νὰ τὴν φιλήσῃ. Ἐκεῖ ποῦ τὴν ἐκράταγε 'ς τὰ χέρια του, ἐγύρισε καὶ τὸν κύτταξε καὶ εἶδε ποῦ εἶχε κάτι μάτια 'σὰν ἀστρίτες καὶ εἶπε· — «Μπᾶ! τί μάτια εἶνε αὐτὰ ποῦ ἔχει τοῦτο τὸ παιδί;» ἀνατρίχιασε ποῦ τὸ ἐκύτταξε, ἔδωσε τὸ παιδὶ 'ς τὴν μητέρα του καὶ 'βγῆκε ὄξω. Τὸ βράδι ἀκοῦνε ἀντάρα, κακό, κάτω 'ς τἀχοῦρι. — «Βρέ, τί νὰ εἶνε;» λένε. Τρέχουνε 'ς τἀχοῦρι καὶ τί νὰ ἰδοῦνε; τὸ καλλίτερο ἄτι πνιγμένο. Τὴν ἄλλη βραδιὰ ἄλλο, καὶ τὴν ἄλλη ἄλλο! — «Μπᾶ! λένε τὰ βασιλόπουλα, τούτη ἡ δουλειὰ δὲν 'πάει καλά, μόνε νὰ πάω ἐγὼ ὁ μεγαλήτερος νὰ ἰδοῦμε τί παθαίνουν τἄλογα καὶ ψοφᾶνε». Ἐπῆγ' ἐκεῖ 'ς τἀχοῦρι, ἔμεινε ὅλη τὴν νύχτα, δὲν εἶδε τίποτις, οὔτε ἄλογο ψόφησε, οὔτε κἀνένας 'μπῆκε 'ς τἀχοῦρι. Τὸ ἄλλο βράδι εἶπε τὸ δεύτερο βασιλόπουλο, νὰ 'πάω ἐγὼ νὰ φυλάξω. Τοῦ εἶπε ἡ βασίλισσα 'πήγαινε· ἐπῆγε καὶ ὁ δεύτερος· τίποτις, ἡσυχία 'ς τἀχοῦρι. Τὸ ἄλλο βράδυ δὲν 'πῆγε κανεὶς νὰ φυλάξῃ· καὶ πάλι ἀντάρα, κακό, βρέθηκε ἕνα ἄλογο ψοφισμένο. Ὁ μικρότερος δὲν εἶπε τίποτις 'σὲ κανένανε, μόνο εἶπ' ἀπὸ μέσα του — «Θὰ πάω μόνος μου νὰ φυλάξω, γιατὶ τὰ μάτια τῆς ἀδερφούλας μου δὲ μ' ἀρέσουνε». Ἐπῆρε τὸ σπαθί του, ἐπῆγε 'ς τἀχοῦρι ἅμα νύχτωσε, καὶ κρύφτηκε ἀπὸ 'πίσω ἀπ' τὴν πόρτα. Καὶ ἔβγαλε τὸ σπαθί του ἀπὸ τὴ θήκη του καὶ περίμενε νὰ ἰδῇ ποιὸς ἤτανε ὁ μουστερὴς ποῦ ἔπνιγε τἀλόγατα. Καρτέραγιε, καρτέραγιε τίποτις — «Αἴ!, εἶπε, κολάστηκα, κανένα φεῖδι, ὡς φαίνεται, θὰ τὰ πνίγῃ». Ἐκάθησε ὅσο ποῦ περάσανε τἄγρια μεσάνυχτα. Ἐκεῖ 'ποῦ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ, ἀκούει ἕνα ἐλαφρὸ ψιθυρητό. Κρύβεται καλὰ καὶ τί νὰ ἰδῇ! Τὴν ἀδερφοῦλά του μὲ ἀνοιγμένα τὰ χεράκια της, καὶ τεντωμένα τὰ δαχτυλάκια της καὶ ῥήχτηκε 'ς ἕνα ἄτι νὰ τὸ πιάσῃ ἀπὸ τὸ λάρυγγα νὰ τὸ πνίξῃ. Δὲ χάνει καιρό, χτυπάει μιὰ καὶ τῆς κόβει μὲ τὸ σπαθὶ τὸ μικρό της δαχτυλάκι. Ἐγύρισε κείνη, τὸν ἀγριοκύτταξε, τὸν ἐγνώρισε· μὰ δὲν εἶπε τίποτις. Τὸ βασιλόπουλο, ἀφ' οὗ ἔκοψε τὸ δάχτυλο, τὸ πῆρε ἀπὸ χάμω καὶ

ἔτρεξε καὶ 'πῆγε 'ς τὴν κάμαρά του. Καὶ ὅλη τὴν νύχτα ἀπὸ τὴν ἀνησυχία του δὲν ἐκοιμήθηκε.

Τὴν αὐγὴ ὁποῦ 'ξημέρωσε ὁ θεὸς τὴν ἡμέρα, ἐπῆγε καὶ ηὗρε τἀδέρφϳα του καὶ τοὺς εἶπε τὸ καὶ τὸ συνέϐηκε ἀπόψε, πῶς ἡ ἀδερφοῦλά τους εἶνε στρίγγλα καὶ πνίγει τἄλογα. Τὴν ἐπαραφύλαξε τὴν νύχτα καὶ τῆς ἔκοψε τὸ μικρό της δαχτυλάκι· τότες χυθήκανε ὅλοι ἀπάνω του νὰ τὸν φᾶνε, ἡ βασίλισσα, ὁ βασιλέας, τἀδέρφϳα του, τοῦ εἴπανε ὅλοι νὰ φύγῃ, νὰ μὴ τὸν ἰδοῦν τὰ μάτϳα τους. — «Ὁ φθονερός! ὁ ζηλϳάρης! ποῦ ἔκοψε τῆς ἀδερφούλας του τὸ χεράκι καὶ τὴν ἐσακάτεψε!» Τότες ἐκεῖνος κλαίοντας ἀποχαιρέτισε τἀδέρφϳα του καὶ — «ἢ 'λϳεπόμαστε ἢ δὲ 'λϳεπόμαστε πλέον, τοὺς εἶπε, γϳατὶ ἡ στρίγγλα θὰ μᾶς ξεκληρίσῃ ὅλους.» Τἀδέρφϳα του ἀντὶς νὰ τὸν λυπηθοῦνε ποῦ ἔφευγε ὁ ἀδερφός των, τοῦ εἴπανε. — «Δὲν 'ντρέπεσαι, ζηλιάρη, ποῦ τὰ ἔϐανες μὲ ἕνα μικρὸ κορίτσι; καὶ τοῦ ἔκοψες τὸ δάχτυλό του καὶ τὸ σακάτεψες; γϳὰ νὰ ἀληθέψουν τάχατες τὰ λόγϳα σου ποῦ εἶπες πῶς ἡ ἀδερφοῦλά μας εἶνε στρίγγλα!» Ἐκεῖνος ὁ κακόμοιρος δὲν εἶπε τίποτις μόνε κύτταξε τἀδέρφϳα του λυπημένος καὶ κύτταξε μϳὰ ματϳὰ ὅλο τὸ παλάτι καὶ τὸν ἐπῆραν τὰ δάκρυα καὶ τότες ἐπῆγε μέσα 'ς τὴν κάμαρά του, 'ντύθηκε, ἀρματώθηκε καὶ ἔφυγε τρεχᾶτος καὶ κλαμμένος. Γιατὶ ἤξερε ποῦ δὲν θὰ τοὺς ξαναϊδῇ.

Ἐπῆρε τὰ μάτϳα του καὶ 'πάει, 'πάει κϳ' ἀκόμη πάει. Ἅμα βράδϳαξε ἀνέϐαινε 'ς ἕνα δέντρο καὶ κοιμότανε καὶ τὴν αὐγὴ ποῦ ξύπναγε ἔπαιρνε πάλιν τὸ δρόμο του καὶ 'πήγαινε. Μϳὰ τῶν ἡμερῶνε βλέπει ἀπὸ μακρυὰ ἕνα ὡραῖο παλάτι καὶ μία μεγάλη πόρτα ὀρθάνοιχτη. Μπαίνει μέσα, δὲν βλέπει κανένα. Ἀναιϐαίνει κἄτι σκάλαις μαρμαρένϳαις κ' ἐκεῖ βλέπει 'ς ἕνα σοφᾶ καὶ καθότανε μία κόρη πολὺ ὄμμορφη καὶ ἀκουμϐοῦσε 'σὲ κἄτι ὁλόχρυσαις προσκεφαλάδαις. Καθὼς τὸν εἶδε ἐτινάχτηκε ἀπάνω. — «Μπᾶ! πῶς εὑρέθηκες ἐδῶ τοῦ λέει. — Ἡ γῆς κϳ' ὁ κόσμος λέγει γϳὰ τὴν ὠμορφϳά σου καὶ τἄκουσα κ' ἐγὼ καὶ ἦρθα νὰ σὲ ἰδῶ ἂν ἦσαι ἔτσι, ἀλλὰ τώρα βλέπω πῶς εἶσαι ἀκόμη ὀμμορφώτερη ἀπ' ὅ τι ἄκουσα, πῶς εἶσαι». Τοῦ εἶπ' ἐκείνη· — «Ἂς τ' αὐτά, μακάρι νὰ μὴν ἤμανε ὄμμορφη γιατ' ἡ ὀμμορφϳά μου εἶν' ἡ δυστυχία μου. Γϳατὶ μὲ εἶδανε σαράντα Δράκοι καὶ μ' ἁρπάξανε ἀπὸ τοὺς γονέους μου καὶ μὲ φέρανε ἐδῶ καὶ μὲ φυλᾶνε γϳὰ νὰ μὴν ἔρθῃ κανεὶς καὶ μὲ κλέψῃ. Τέσσαρα χρόνϳα τώρα κϳ'

ἀνθρώπου ποδάρι δὲν ἐπάτησε ἐδῶ μέσα καὶ τώρα σὺ πῶς τὸ ἔπαθες καὶ ἦρθες, ποῦ ἂν σὲ ἰδοῦνε οἱ δράκοι θὰ σὲ φᾶνε; » Ἀκόμη δὲν τέλεjωσε τὸ λόγο κj' ἀκοῦνε μjὰ βοή, ἕνα κακό.—« Ὤχου, λέει, ἐρχόντουνε· τώρα τί νὰ κάμωμε; λέει ἡ βασιλοποῦλα.—Αἴ! θὰ σταθῶ ἐδῶ, λέει τὸ βασιλόπουλο, κ' ἔτσι χαμένος κ' ἔτσι χαμένος.—Ἃ μὰ ἐγὼ θέλω νὰ ζήσῃς γjὰ νὰ μὲ ἐλευτερώσῃς», λέει ἡ βασιλοποῦλα. Ἡ βοὴ ἐζύγωνε κοντά, αὐτὴ δὲ χάνει καιρὸ τοῦ δίνει ἕνα μπάτσο τὸν κάνει θυμάρι ποῦ σαρώνουνε καὶ τὸν ἔβανε ἀπὸ 'πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Ἀμπαίνει ἕνας Δράκος σηκώνει τὴν μύτη του 'ψηλὰ καὶ λέει—« Ἀνθρωπινὸ κρέας μυρίζει 'δῶ μέσα!—Αἴ! κάποιος πέρασε ἀπ' ὄξω καὶ ἤτανε ἀνοιχτὴ ἡ πόρτα καὶ 'μπῆκε ἡ μυρουδjὰ μέσα». Ἀμπαίνει ὁ ἄλλος Δράκος τὸ ἴδjο πάλι—« Ἀνθρωπινὴ μυρουδjὰ μυρίζει». Ἀμπαίνει ὁ τρίτος τὸ ἴδjο. Νά μὴν τὰ πολυλογοῦμε καὶ οἱ σαράντα. Ἐκείνη πjά, εἶπε,—« Αἴ! ἀδερφέ! κ' ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι καὶ μυρίζω φάτε με νὰ τελειώσω, νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ χέρjα σας». Τότες εἶπε ὁ μικρότερος·—« ἄστε τ' αὐτὰ κj' ἂς πᾶμε νὰ φᾶμε μὲ τοὺς ἄλλους δράκους.» Πήγανε φάγανε καλὰ καλὰ κ' ὕστερα 'πῆγε κάθε ἕνας 'ς τὸ στρῶμά του κ' ἐκοιμήθηκε. Σὰν ἄκουσε πjὰ ποῦ μουγκρίζανε καὶ ἐκατάλαβε πῶς κοιμόντουσαν, ἀνέβη 'ς τὸ ἀπάνω πάτωμα ἡ ὄμμορφη καὶ ἐκρέμασε ἕνα κόκκινο μαντήλι 'ς τὸ παραθυρόφυλλο καὶ εὐθὺς ἐφάνηκε ἀπ' ἀλάργα ἕνας κορνjαχτός, ἕνα κακό, κ' ἦρθ' ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ παραθύρι της ἕνας καβαλλάρης, ἕνας νέος πολὺ ὡραῖος. Καὶ τῆς λέει·—« Ἀποφάσισες νὰ φύγωμε; τί μὲ θέλεις;—Νὰ φύγωμε!—Μὰ πῶς νὰ φύγωμε ποῦ εἶνε σαράντα δράκοι καὶ θὰ χαθοῦμε καὶ οἱ δυό μας. Θέλεις νὰ πολεμήσω μαζί τους; Νὰ τοὺς σκοτώσω;—Ἀμμὴ ἂν χαθῇς ἐσὺ ἐγὼ τί νὰ γίνω; εἶπ' ἡ ὄμμορφη.—Αἴ τότες λοιπὸν τί μ' ἐφώναξες; τί μὲ θέλεις;» Καὶ γύρισε τ' ἄλογό του νὰ φύγῃ.—« Μπᾶ! στέκα νἀκούσῃς! μὴ φεύγῃς! μὴ θυμώνεσαι! Μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς ἕνα παλαβὸ γjὰ νὰ μᾶς ἐλευτερώσῃ!—Τί λές! Παλαβός! πῶς θὰ μᾶς 'λευτερώσῃ;—Εἶνε παλαβὸς γjατὶ μ' ἀγάπησε χωρὶς νὰ μὲ 'ξέρῃ. Θὰ τοῦ εἰπῶ πῶς τὸν ἀγαπάω κ' ἐγὼ καὶ θὰ τὸν βάνω νὰ σκοτώσῃ τοὺς σαράντα δράκους, γjατὶ εἶνε πολὺ ἀντρειωμένος.—Αἴ! καὶ 'σὰν τοὺς σκοτώσῃ, ὕστερα τί νὰ τὸν κάνωμε αὐτόν;—Θὰ τὸν στείλω νὰ 'πᾷ νὰ μᾶς φέρῃ τὸ ἀθάνατο νερό, νὰ μὴ πεθάνωμε ποτὲ κ' ἐκεῖ πλέον ἂς τ' ἀφίσῃ τὰ κόκκαλά του κ'

ἐμεῖς πλέον θὰ ζήσωμε ζωὴ χαρισάμενη. Φεύγα τώρα γλήγορα κι' ἂν δὲν σὲ φωνάξω νὰ μὴν ἔρθῃς». Ἐχτύπησε τὸ ἄλογό του ἐκεῖνος καὶ αὐτὴ ἔκλεισε τὸ παράθυρό της καὶ 'πῆγε 'κεῖ ποῦ ἦταν τὸ θυμάρι καὶ τοῦ χτύπησε πάλι μία μπάτσα κ' ἔγεινε ἄνθρωπος ὅπως ἦτανε. Τοῦ λέει. — «Αϊ! τώρα! Τί νὰ κάμωμε γιὰ τοὺς σαράντα δράκους; ὅσο ζοῦν ἐκεῖνοι, ἐμεῖς δὲν 'μποροῦμε νὰ ζήσωμε καὶ 'ς τοῦ διαβόλου τὸ μάτι νὰ 'μποῦμε θἄρθουνε νὰ μᾶς 'βροῦν, νὰ μᾶς φᾶνε. — Ἂν μ' ἀγαπᾷς καὶ μὲ θέλῃς νὰ μὲ πάρῃς ἄντρα ἐγὼ σοῦ ὑπόσχομαι νὰ τοὺς σκοτώσω. — Πῶς ἐσύ, ἕνας ἄνθρωπος νὰ σκοτώσῃς σαράντα Δράκους; — Ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἔχῃ καρδιὰ ὅ τι ἀποφασίσῃ τὸ κάνει. — Αϊ λοιπὸν 'ς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἂν τοὺς σκοτώσῃς ἐγὼ σοῦ ὑπόσχομαι νὰ εἶμαι 'δική σου.» Τὸ ἄλλο βράδυ, ποῦ ἤθελε νἄρθουν οἱ δράκοι, ἐκρύφτηκε ἀπ' ὄξω ἀπ' τὴν ὀξώπορτα, εἶχε ἀκονισμένο καλὰ τὸ σπαθί του καὶ ἅμα ἔμπαινε ἕνας, ἕνας τοῦ ἔκοβε τὸ κεφάλι καὶ τὸν ἐτράβαγε καὶ τὸν ἔρρηχνε μέσα 'ς ἕνα μεγάλο πηγάδι. Ἀφ' οὗ τοὺς ἐσκότωσε τῆς λέει — «Τώρα πλέον ἐγὼ φύλαξα τὸ λόγο μου, νὰ φυλάξῃς καὶ σὺ τὸν 'δικό σου. — Τί κατάλαβες; σ' ἀγαπῶ καὶ σὲ θέλω, ἀλλὰ λίγον καιρὸ θὰ ζήσωμε μαζί, γιατὶ ἐγὼ ἤμανε βασιλοποῦλα καὶ μὲ μοίρανε ἡ Μοῖρά μου νὰ μὲ κλέψουνε σαράντα δράκοι καὶ ἂν ἴσως καὶ 'βρεθῇ ἄνθρωπος καὶ τοὺς σκοτώσῃ καὶ μὲ πάρῃ γυναῖκα 'ς τὸ χρόνο ἀπάνω τὸ αἷμα τῶν Δράκων θὰ γίνῃ ἕνα μεγάλο θηρίο καὶ θὰ μὲ πνίξῃ. Ἂν ἴσως ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος 'πάῃ νὰ μοῦ φέρῃ τἀθάνατο νερὸ νὰ μὲ ῥαντίσῃ 'σὰν μὲ 'βρῇ πνιγμένη, τότε πιὰ θὰ ζήσωμε εὐτυχισμένοι. Ἀλλὰ ποῦ 'μπορεῖς νὰ 'πᾷ νὰ φέρῃς τἀθάνατο νερό! καὶ φοβοῦμαι μήπως δὲ γυρίσῃς. — Καὶ ποῦ εἶνε τἀθάνατο νερό; εἶπε τὸ βασιλόπουλο. — Ἄχ! ἀμ' εἶνε πολὺ μακριὰ καὶ πολὺ δύσκολα, γιατὶ χρειάζεται γενναιότητα καὶ γληγοράδα, γιατὶ ἐκεῖ ποῦ εἶνε τἀθάνατο νερὸ εἶνε δυὸ βουνὰ π' ἀνοιγοκλείνουνε καὶ ἂν δὲν κάμῃς γλήγορα θὰ σὲ λυώσουν. — Φτάνει μονάχα νὰ μ' ἀγαπᾷς καὶ ὅλα αὐτὰ γίνονται.» Τὸν ἀγκάλιασε, τὸν ἐφίλησε καὶ ἔκλαψε καὶ τοὖδωσε ἕνα σταμνάκι νὰ τὸ γεμίσῃ ἐκεῖ, 'ποῦ στάζει στάλα, στάλα καὶ τοῦ εἶπε νὰ τὸ γεμίσῃς νὰ μὴν ἀλησμονήσῃς ποῦ μ' ἀφίνεις ἐδῶ ὁλομόναχη καὶ σὲ καρτερῶ νἄρθῃς τὸ γληγορότερο.

Ἐκεῖνος 'πῆρε τὸ σταμνάκι, τὴν ἀποχαιρέτισε καὶ ἔφυγε. Ἐκεῖ 'ποῦ

'πήγαινε 'ς τὸ δρόμο ἀπόστασε, κάψωσε. Πῆγε καὶ κάθησε ἀποκάτω 'ς ἕνα δέντρο καὶ βλέπει ἀπὸ μακρυὰ ἕνα ὡραῖο παλάτι μέσα 'ς τῆς πρασινάδες. Λέει, — «Δὲν 'πάω ἐκεῖ μέσα νὰ ἰδῶ ἴσως καὶ μάθω ἀπὸ ποῦ νὰ 'πάω γιὰ τἀθάνατο νερό; Ἂν ἦνε Ἀνεράιδες ἐκεῖ μέσα θὰ μὲ λυπηθοῦνε καὶ δὲ θὰ μοῦ 'ποῦνε τίποτα· ἂν εἶνε Δράκοι ἂς ἦνε καλὰ τὸ σπαθί μου.» Ἐπῆγε κοντὰ καὶ βλέπει μία μεγάλη πόρτα ἀνοικτή, 'μπαίνει μέσα, δὲ βλέπει κἀνέναν· μόνον ἕνα μεγάλο περιβόλι. Μπαίνει μέσα 'ς τὸ περιβόλι καὶ τί νὰ ἰδῇ; μία ὡραία Νεράιδα. Ἐκαθόντουσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τριγύρω της ἐκαθόντουσαν τρία μεγάλα σκυλιά. Καθὼς τὸν εἶδανε, ἀρχίσανε καὶ μουγκρίζανε. Ἡ Ἀνεράιδα τὰ χάιδεψε καὶ κεῖνα τῆς ἐφιλήσανε τὸ χέρι καὶ σωπάσανε. Τὸ βασιλόπουλο ἐχαιρέτισε τὴν Ἀνεράιδα μὲ μεγάλη ταπείνωσι καὶ γλυκάδα. Τοῦ εἶπε πῶς εὑρέθη 'ς τὸ παλάτι της καὶ τί μπορεῖ νὰ τοῦ κάνῃ. — «Ἆ! βασίλισσά μου! γιατὶ ἄλλο ὄνομα δὲν μπορῶ νὰ σοῦ δώσω παρὰ βασίλισσα, ἐμένα τὰ βάσανά μου εἶνε πολλὰ καὶ μεγάλα·» καὶ τῆς διηγήθη ὅλη τὴν ἱστορία του, πῶς εὑρέθηκε 'ς ἕνα παλάτι ποῦ ἤτανε μία ὡραία νέα καὶ σαράντα Δράκοι καὶ πῶς ἐσκότωσε τοὺς σαράντα Δράκους καὶ πῶς τὸν στέλνει αὐτὴ νὰ 'πᾷ νὰ τῆς φέρῃ τἀθάνατο νερό. Ἡ Ἀνεράιδα ἐχαμογέλασε καὶ τοῦ εἶπε «'ξέρεις ποῦ εἶναι τ' ἀθάνατο νερό; — Ὄχι, ἀλλὰ θὰ 'πάω γυρεύοντας καὶ θὰ τὤβρω. — Λοιπὸν ἐπειδὴ μοῦ ἐμπιστεύτηκες καὶ μοῦ εἶπες τὰ μυστικά σου, θὰ σοῦ 'πῶ ἐγὼ ποῦ εἶνε τὸ ἀθάνατο νερό· ἀλλὰ μὲ τὴ συμφωνία 'ς τὸ γύρισμα νὰ μοῦ ὁρκιστῇς πῶς θἄρθῃς πρῶτα ἀπὸ 'δῶ, καὶ ὕστερα θὰ 'πᾷς 'ς τὸ σπίτι τῆς ἔμμορφης, γιατὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι ἀνήσυχη ἂν θὰ γυρίσῃς ζωντανὸς ἀπὸ 'κεῖ.» Τότες ἐκεῖνος τῆς ὡρκίστη, ἂν ἴσως καὶ ζήσῃ θὰ 'πάῃ πρῶτα νὰ τὴν ἰδῇ καὶ ὕστερα νὰ πάῃ 'ς τῆς ἔμμορφης τὸ σπίτι. Τοῦ λέει λοιπὸν ἡ Ἀνεράιδα· — «Θὰ τραβήξῃς δεξιᾷ κάμποσαις ὥραις δρόμο. Κ' ἐκεῖ θἀπαντήξῃς ἕνα μαῦρο βουνὸ καὶ 'ψηλό, ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ βουνὸ θὰ ἰδῇς ἕνα ἄλλο μεγαλήτερο, ἀλλὰ τὸ δεύτερο θὰ εἶνε καταπράσινο καὶ 'ς ἐκεῖνο ἀπάνω θὰ περπατοῦνε φείδια μεγάλα μὲ κέρατα 'ς τὰ κεφάλια καὶ μὲ ἕνα μάτι 'ς τὸ γλέφαρο καὶ ἄλλα πάλι μὲ ἕνα κέρατο καὶ μὲ πολλὰ μάτια ἀπὸ κάτω ἀπὸ κεῖνο τὸ κέρατο. Ἐκεῖνα εἶνε τὰ κακὰ φείδια, ἀλλὰ ἐσὺ μήτε νὰ φοβηθῇς μήτε νὰ σκοτώσῃς κἀνένα γιατὶ ἐγὼ θὰ σὲ ποτίσω ἕνα νερὸ καὶ δὲ

θὰ σὲ δαγκώσουνε, ἂν δὲν τὰ βλάψῃς. Ἀφ' οὗ περάσῃς κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ βουνὸ θὰ ἰδῇς μία λίμνη καὶ 'ς τὸ τέλος τῆς λίμνης θὰ ἰδῇς δύο βουνὰ ν' ἀνοιγοκλειοῦνε. Ἀμπροστὰ 'ς τὴ λίμνη θὰ ἰδῇς ἕνα καραβάκι δεμένο 'ς ἕνα ξερὸ δεντρί. Λύνεις τὸ καραβάκι 'μπαίνεις μέσα καὶ ἀνοίγεις τὰ πανιά του. Πάρε τοῦτα τὰ δύο πελιστεράκια καὶ 'σὰ ζυγώσῃς 'ς τὸ βουνὸ π' ἀνοιγοκλείνει, ἀπόλυσε τὸ ἕνα πελιστεράκι καὶ ἂν ἴσως καὶ δὲν περάσῃ 'ς τὴν ἄλλη ἄκρη μόνε τὸ λυώσουν τὰ βουνὰ π' ἀνοιγοκλείνουνε, ἐσὺ νὰ σταθῇς μὲ τὸ καραβάκι σου κάμπόση ὥρα, γιατὶ τὸ βουνὸ πότες ἀνοιγοκλείνει γλήγορα καὶ πότες ἀργὰ κι' ἂν ἴσως καὶ περάσῃς μὲ τὸ καλὸ τὴν ἄλλη μεριά, τότες εἶνε μιὰ σπηλιά, κ' ἐκεῖ μέσα στάζει κόμπος, κόμπος τἀθάνατο νερό. Τότες γεμίζεις τὸ σταμνάκι σου καὶ δὲν πίνεις, γιατὶ τοὺς ζωντανοὺς τοὺς σκοτώνει καὶ τοὺς σκοτωμένους τοὺς ζωντανεύει· καὶ τότες πάλι ἀπολάεις τὸ ἄλλο πελιστεράκι καὶ ἂν περάσῃ τὸ πελιστεράκι περνᾷς καὶ σὺ καὶ ἔρχεσαι ἐδῶ.» Τότες τὸ βασιλόπουλο τὴν εὐχαρίστησε πολύ, ἤπιε τὸ νερὸ γιὰ τὰ φείδια ποῦ τοῦ ἔδωσε ἡ Ἀνεράιδα καὶ 'πῆρε τὰ δύο πελιστεράκια καὶ ἔφυγε. Καὶ νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε εὑρῆκε τὸ μαῦρο κ' ὕστερα τὸ πράσινο μὲ τὰ μεγάλα φείδια καὶ ὕστερα τὴ λίμνη καὶ τὸ δεμένο καραβάκι. Ἐμπῆκε μέσα καὶ ἄνοιξε τὰ πανιά. Τότες 'σὰν ἐζύγωσε κοντὰ ἀπόλυσε τὸ ἕνα πελιστεράκι καὶ πέρασε τὴν ἄλλη μεριὰ ζωντανὸ μονάχα ἡ ὠρά του λιγάκι τσουρουφλίστηκε. Τότες ἄνοιξε ὅλα τὰ πανιὰ καὶ δὲν χάνει καιρὸ, ὁρμάει μὲ τὸ καραβάκι του καὶ περνάει τὴν ἄλλη μεριά. Μοναχὰ τὸ 'πίσω μέρος τοῦ καραβιοῦ ἔσπασε λιγάκι. Εὑρῆκε τὴ σπηλιὰ, ἐγέμισε τὸ σταμνάκι του, ἐμπῆκε πάλι 'ς τὸ καραβάκι κι' ἀπόλυσε πάλι τὸ ἄλλο πελιστέρι καὶ 'σὰν πέρασε γερὸ, τότε 'μπῆκε αὐτὸς 'ς τὸ καραβάκι του ἄνοιξε τὰ πανιά του καὶ πέρασε. Ἐβγῆκε 'ς τὴν ξερὰ κ' ἦρθε 'ς τὸ σπίτι τῆς Ἀνεράιδας. Καθὼς τὸν εἶδε νἄρθῃ τόσο γλήγορα καὶ ζωντανὸς ἐθάμμαξε καὶ εἶπε μέσα της·—«Κρίμας τέτοιος νέος νὰ χαθῇ γιὰ μιὰ παληογυναῖκα.» (γιατὶ 'σὰ Νεράιδα ποῦ ἦτανε εἶξερε ποιὰ ἦτανε κείνη ποῦ τὸν ἔστειλε). Τοῦ εἶπε·—«Καλό 'στονε κάτσε τώρα νὰ ξεκουραστῇς, νὰ φᾷς λιγάκι, νὰ κοιμηθῇς καὶ ὕστερα 'πηγαίνεις μιὰ ὥρα ἀρχίτερα 'ς τὴν ἀγαπημένη σου.» Τοῦ εἶπε καὶ ἄλλα ποῦ αὐτὸς δὲν 'μποροῦσε νὰ μὴν καθήσῃ γιὰ νὰ μὴ τῆς κακοφανῇ, ἀφ' οὗ τοῦ ἔκανε τόσαις καλοσύναις ἐδέχτηκε καὶ τὴν εὐχαρίστησε μάλιστα καὶ τῆς

εἶπε, χωρὶς τὴ συμβουλή σου ἤμανε χαμένος, ἔφαγε λοιπόν, ἐκοιμήθη· ἡ Ἀνεράιδα 'πάει σιγά, σιγά, 'παίρνει τὸ σταμνάκι μὲ τὸ ἀθάνατο νερό, τὸ ἀδειάζει 'ς ἕνα ἄλλο, 'ς αὐτὸ βαίνει κρύο νερὸ καὶ τὸ βαίνει 'ς τὴ θέσι του. Καὶ τὸ σταμνάκι μὲ τὸ ἀθάνατο νερὸ τὸ ἔβανε 'ς ἕνα ντουλάπι μέσα καὶ τὸ κλείδωσε. Ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἐξύπνησε τὸ βασιλόπουλο, ἐπῆρε τὸ σταμνάκι του ἀποχαιρέτισε τὴν Ἀνεράιδα, τὴν εὐχαρίστησε κ' ἔφυγε. Καὶ ἡ Ἀνεράιδα τοῦ εἶπε καλαῖς ἀντάμωσες. Ἅμα 'ξεκίνησε τὸ βασιλόπουλο φώναξε ἡ Ἀνεράιδα τὸ μεγαλείτερο σκυλὶ «Ἀσλάνη, 'πήγαινε ἀπὸ 'πίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ βασιλόπουλο καὶ νὰ σταθῇς ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ νὰ παρατηρήσῃς τί θὰ γείνῃ καὶ νὰ ἔρθῃς νὰ μοῦ δώσῃς εἴδησι! τἀκούεις! πρόσεξε καλά! 'ξέρεις τώρα ἐσύ.» Τὸ σκυλὶ ἐκούνησε τὴν ὠρά του καὶ ἔγινε ἄφαντο.

Ἂς ἀφίσωμε τώρα τὸ σκυλὶ νὰ παραμονεύῃ καὶ ἂς ἔρθωμε 'ς τὴν ἀγαπημένη τοῦ βασιλόπουλου. Ἐκείνη δὲν ἀγάπαγε τὸ βασιλόπουλο καθὼς 'ξέρουμε, ἀλλὰ ἀγάπαγε ἕναν ἄλλονε, ποῦ ὅσο ἤτανε οἱ δράκοι ζωντανοὶ ἐφοβότανε νὰ ζυγώσῃ 'ς τὸ παλάτι. Ἅμα ἔφυγε τὸ βασιλόπουλο γιὰ τὸ ἀθάνατο νερὸ εὐθὺς ἅπλωσε 'ς τὸ παραθύρι τὸ κόκκινο μαντήλι κ' εὐθὺς ὁ ἀγαπητικός της ἦρθε καὶ τοῦ εἶπε·—«Τὸν ἔστειλα 'ς τὸν ἀγύριστο τὸν παλαβό, θὰ τὸν φᾷν τὰ φείδια ἢ θὰ τὸν ζουλήξῃ τὸ βουνό·» καὶ ἔτσι ἦρθε ὁ ἀγαπητικός της κ' ἐζούσανε καλά. Ἐπέρασε κάμποσος καιρὸς καὶ τὸν ἀλήσμονήσανε καὶ ποῦ νὰ ἤξεραν πῶς μία Νεράιδα ἀγάπησε τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα ποῦ τὸν εἶδε καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ 'πᾷ νὰ φέρῃ τὸ ἀθάνατο νερό, καὶ ἄφησε τὰ πράμματα νἄρθουν μοναχά τους καθὼς καὶ ἦρθαν. Τὸ λοιπὸν ἡ ἔμμορφη ἐκείνη τὴν ἡμέρα ποῦ ἐπέστρεφε τὸ βασιλόπουλο ἤτανε 'ς τὸ παραθύρι καὶ εἶδε τὸ βασιλόπουλο ποῦ ἐρχότανε καὶ λέει·—«Πῶ! πῶ! τρομάρα μου! ἔρχεται· τώρα τί νὰ κάμω;» καὶ τρέχει 'ς τὸν ἀγαπημένο της καὶ τοῦ λέει — «Εἶδα ἀπ' ἀλάργα κ' ἔρχεται τὸ βασιλόπουλο καὶ τώρα τί νὰ γίνουμε; θὰ σὲ σκοτώσῃ καὶ σένα καὶ μένα, ἂν δὲν 'μπορέσουμε νὰ τὸν ξεπαστρέψουμε.» Τὸ βασιλόπουλο τῆς λέει,—«Ἐκεῖνος ἐσκότωσε σαράντα δράκους κ' ἐμεῖς δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ σκοτώσουμ' ἕνα ἄνθρωπο; Ἀλλὰ τώρα δὲν ἔχουμε καιρὸ μόνε ἄιντε κρύφτου καὶ ὁ θεὸς ἂς τὰ φέρῃ βολικά.» Τρέχει κάτου 'ς τὴν πόρτα καὶ τοῦ λέει

—«Καλό 'ς τονε. Ἄχ! ἦρθες λοιπὸν κ' ἐγὼ κόντευα νὰ 'πεθάνω ἀπὸ τὴ λύπη μου!» Τὸ βασιλόπουλο ἔδραμε καὶ τὴν ἀγκάλιασε· τοῦ εἶπε· — «Κάτσε τώρα νὰ ξαποστάσῃς νὰ 'πάω νὰ ἑτοιμάσω τίποτις νὰ φᾶμε.» Τότες ἐπῆγε μέσα καὶ 'πῆρε ἕνα ποτῆρι κρασὶ κ' ἔρρηξε μέσα μπότι καὶ εἶπε· — «Πιέ το τοῦτο καὶ 'ξαπλώσου κομμάτι 'ς τὸ κρεβάτι ὅσο 'ποῦ νὰ ἑτοιμάσω 'γὼ τὸ φαΐ.» Ἔπιε κεῖνο τὸ κρασὶ καὶ τὸν πῆρε εὐθὺς ὁ ὕπνος. Τότες 'πάει κείνη καὶ λέει 'ς τὸν ἀγαπημένο της — «Κοιμήθηκε καὶ ξεπάστρεφ' τον». Τότες ἐκεῖνος ἔτρεξε καὶ 'πῆρ' ἕνα μαχαῖρι καὶ 'πῆγε 'ς τὸ κρεβάτι καὶ τὸν κατακομμάτιασε Τὸν μαζεύει μὲ τὸ σεντόνι, κάνει κόμπο καὶ τὸ δένει καὶ τὸ ῥήγνει ἀπ' τὸ παράθυρο, 'ς τὴ ῥοῦγα. Ὁ Ἀσλάνης, τὸ σκυλὶ τῆς Ἀνεράιδας, ἐφύλαγε ἀπ' ὄξω ἀπ' τὸ παραιθύρι καὶ ἅμα εἶδε τὸ 'ματωμένο σεντόνι τὸ μύρισε, τὸ 'πῆρε ς' τὰ δόντια του καὶ ἔτρεξε καὶ τὸ 'πῆγε τῆς κυρᾶς του. Ἡ Ἀνεράιδα εὐθὺς ποῦ εἶδε τὸ σκύλο κ' ἐρχότανε μὲ τὸ σεντόνι, τὸ 'πῆρ' ἀπὸ τὰ δόντια του καὶ τὸ ἅπλωσε ἀπάνω 'ς τὸ κρεβάτι της καὶ τὸν ἔφγιαξε πρῶτα καλά, καλὰ καὶ τὸν ἐδιώρθωσε, ὅπως ἤτανε, ὕστερα ἔτρεξε 'ς τὸ περβόλι της κ' ἐπῆρε ἕνα χειμωνικὸ καὶ τὤκοψε φέταις, φέταις καὶ τὸ βούταγε 'ς τἀθάνατο νερὸ καὶ τὤβαινε ἀπάνω 'ς τῆς πληγαῖς του καὶ ὕστερα ἄρχισε καὶ τοὔχυσε ἀπάνω του ἀθάνατο νερὸ καὶ τὸν ἄλειψε ὅλον, τοῦ ἔρρηξε καὶ 'ς τὸ στόμα του καὶ 'σὲ λίγο ἄρχισε καὶ κουνιότανε. Τότες ἡ Ἀνεράιδα τὸν ἐσήκωσ' ἀγάλια, ἀγάλια 'ς τὴν ἀγκαλιά της καὶ τὸν ἄλειψ' ὅλον μὲ τὸ ἀθάνατο νερό. Τότες ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ εἶπε — «Ποῦ εἶμαι; — Εἶσαι 'ς τὸ σπίτι μου, μόνε ἡσύχασε.» Τοῦ ἔδωσε καὶ ἤπιε ἀθάνατο νερὸ καὶ τὸν ἐσκέπασε καὶ τοῦ εἶπε νὰ κοιμηθῇς καὶ νὰ μὴ 'μιλήσῃς. Ἐκοιμήθη ἕνα 'μερόνυχτο καὶ ὕστερα ἐξύπνησε καὶ εἶδε τὴν Ἀνεράιδα 'ς τὸ πλευρό του. Τὴν ἐρώτησε πῶς εὑρέθη ἐδῶ καὶ ἡ Ἀνεράιδα τοῦ τὰ εἶπε ὅλα, πῶς τὸν ἐσκότωσαν, πῶς τὸν ἔφερε ὁ σκύλος καὶ πῶς ἀπὸ καιρὸ ζητοῦσαν νὰ τὸν σκοτώσουν, γιατὶ ἐκείνη ποῦ ἀγαποῦσε, ἀγαπάει ἄλλονε. — «Γι' αὐτόνε σ' ἔβαλε καὶ σκότωσες τοὺς Δράκους καὶ τἀθάνατο νερὸ ἤτανε πρόφασι γιὰ νὰ σὲ φᾶνε τὰ φείδια. Ἐκεῖνος ἐθάμμαξε καὶ εἶπε· — «Πῶς ἤτανε δυνατὸν τόσο ὄμμορφη γυναῖκα καὶ νᾆναι κακοῦργα. Ἐγὼ γνώρισα τὴν ἀδελφή μου ποῦ ἤτανε στρίγγλα καὶ νὰ μὴ γνωρίσω αὐτὴν ποῦ ἤτανε λάμνα! — Αἴ! τώρα αὐτὰ περάσανε, νὰ κυττάξῃς τώρα πῶς νὰ ἐκδικηθῇς.

—Νὰ 'πάω ἀμέσως νὰ τοὺς σκοτώσω καὶ τοὺς δύο, λέει τὸ βασιλόπουλο. — Εἶσαι ἀδύνατος, μόνε νὰ στείλω ἐγὼ τώρα τὸ Σαΐνη νὰ ἰδῇ πότε θὰ 'βγῇ κεῖνος ἀπὸ τὸ σπίτι νὰ 'πάῃ 'ς τὸ κυνήγι καὶ ἔρχεται τὸ σκυλὶ καὶ μᾶς δίνει εἴδησι καὶ 'πᾷς καὶ σκοτώνεις ἐκείνηνε καὶ ὕστερα 'σὰ γυρίσῃ 'ς τὸ σπίτι ὁ ἀγαπητικός της τὸν σκοτώνεις καὶ κεῖνον καὶ γλυτώνεις ἀπ' αὐτούς.» Ἔτσι ἔγεινε· ἐπῆγε, τοὺς ἐσκότωσε καὶ ἦρθε πάλι 'ς τὴν Ἀνεράϊδα κ' ἔπεσε 'ς τὰ ποδάρια τῆς Ἀνεράϊδας καὶ τῆς εἶπε — «Ἐσὺ μ' ἔσωσες ἀπὸ πολλοὺς θανάτους καὶ ὄχι ἀπὸ ἕνα, τώρα εἶμαι σκλάβος σου καὶ πρόσταξε τί θέλεις νὰ κάμω;» ἡ Ἀνεράϊδα τοῦ εἶπε πῶς τὸν ἀγάπησε ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα ποῦ τὸν εἶδε καὶ τὴν μόνη ἀνταμοιβὴ ποῦ εἶνε, ἂν θέλῃ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ κι' αὐτὸς καὶ νὰ ζήσουνε μαζί.» Κεῖνος τῆς εἶπε· «Τόσο ἀδιάκριτο μὲ θαρρεῖς; καὶ σκλάβος σου γίνομαι, ὄχι ἄντρας σου. Μόνε θέλω νὰ μοῦ κάνῃς ἀκόμη μία χάρι νὰ 'πάω 'ς τὸ βασίλειο μας νὰ ἰδῶ τί γίνονται οἱ κατακαυμένοι οἱ γονέοι μου, τἀδέλφια μου καὶ ὕστερα νἄρθω νὰ μείνω μαζί σου. Ἂν ἔρθω χαρούμενος νὰ χαιρόμαστε κι' ἂν ἔρθω λυπημένος νὰ μὲ παρηγοράῃς. — Μπράβο, τοῦ εἶπε, σὲ ἐπαινῶ καὶ τώρα ἀκόμη σ' ἀγαπάω πιὸ πολύ, γιατὶ ἀγαπάεις καὶ 'θυμᾶσαι ἐκείνους ποῦ σὲ διώξανε ἀπ' τὸ παλάτι σου. Πήγαινε καὶ νὰ γυρίσῃς μὲ τὸ καλό, ἐγὼ σὲ καρτεράω. Πάρε τούτους τοὺς τρεῖς κουρμάδες καὶ 'σὰν 'πᾷς ἀπὸ 'δῶ 'σὲ κανένα δρόμο νὰ φᾷς τὸν ἕνα καὶ τὸ σπόρον νὰ τὸν χώσῃς 'ς τὸ χοῦμας καὶ 'σὰν 'πᾷς πάλι 'σὲ κάμποσο δρόμο νὰ φᾷς τὸν ἄλλο καὶ τὸ σπόρο πάλι 'ς τὸ χοῦμας, ἔτσι νὰ κάνῃς καὶ τοὺς τρεῖς. Οἱ κουρμάδες θὰ φυτρώσουνε καὶ θὰ γινοῦνε μεγάλοι καὶ ἂν σὲ κατατρέχῃ κανένας νάναιβῇς ἀπάνω 'ς τῆς χουρμαδιαῖς καὶ ἂν θέλῃς κάμμιὰ βοήθεια νὰ φωνάξῃς τρεῖς φωναῖς ἀπὸ 'πάνω ἀπὸ τῆς χουρμαδιαῖς· «Γκὲλ Ἀσλανη μ', γκὲλ Σαΐνη μ., γκὲλ Μπουταλᾶ μου» καὶ τὰ σκυλιὰ θὰ τρέξουν νὰ σὲ βοηθήσουνε.» Τὸ βασιλόπουλο ἐπῆρε τοὺς τρεῖς χουρμάδες, ἐφίλησε τὴν Ἀνεράϊδα, γιατὶ δὲν ἤξερε ἂν θὰ τὴν ξαναϊδῇ πιά.

Πῆρε τὸ δρόμο 'πάει, πάει, ἔφαγε τὸν ἕνα κουρμᾶ, 'πῆγε παρακάτω ἔφαγε καὶ τοὺς ἄλλους, ἔκαμε ὅπως τοῦ εἶπε ἡ Ἀνεράϊδα. Πῆρε τὸ δρόμο καὶ 'πήγαινε ὅσο 'ποῦ 'μπῆκε μέσα 'ς τὴν πόλι. Καὶ τί νὰ ἰδῇ; ἐρημία παντοῦ. Τἀργαστήρια ἔρημα καὶ σκοτεινά, ἄνθρωπος γιὰ ἄνθρωπο δὲν ἐλάϊζε. Πάει 'ς τὸ παλάτι τί νὰ 'δῇ; *τζάν*,

τζίν, τὸπ ἰνὰρ (τὰ στοιχειὰ παίζανε τόπι). Τὸν πιάσανε ἀνατριχιάδες καὶ τοὖρθανε κλάυματα. Ἔκλαψε, ἔκλαψε καὶ ὕστερα ἀνέβηκε τῆς σκάλαις τοῦ παλατιοῦ. Ἐκεῖ 'σὲ μι' ἀγκωνὴ βλέπει τὸν πατέρα του κουτουρλὸ κουβάρι, χωρὶς χέρια καὶ χωρὶς ποδάρια. Τρέχει νὰ τὸν ἀγκαλιάση μὲ κλάμματα καὶ ἀντὶς νὰ τοῦ 'πῇ—«Καλὸ 'ς τὸ παιδί μου!» φωνάζει τὴ στρίγγλα βασιλοποῦλα—«Ἔλα, καλή μου θεγατέρα, νὰ τὸν ἐκδικηθῇς, τοῦτος εἶνε 'ποῦ σοὔκοψε τὸ δαχτυλάκι σου.». Τότες τρέχει ἡ στριγλίτσα καὶ φωνάζει—«Ὤ! καλὸ 'ς τὸν ἀδερφούλη μου! ποῦ θά μου γλυτώσῃς ἐσὺ ἀπὸ τὰ χέρια μου, ὅσο ἔβλεπα τὸ δαχτυλάκι μου κομμένο σὲ 'θυμόμανε καὶ ἔλεγα δὲ θὰ μοῦ πέσῃ καὶ μιὰ φορὰ 'ς τὰ χέρια! Ἔλα τώρα νὰ βαρήσῃς τὸν ταμπουρᾶ, γιὰ νὰ εἶμαι σίγουρη ποῦ δὲ θὰ φύγῃς, γιὰ νὰ πάω νἀκονίσω τὰ δόντια μου νἄρθω νὰ μὴ σὲ παιδέψω πολύ, γιατὶ σ'ἔχω ἀδερφούλη·» καὶ τοὔδωσε ἕνα ταμπουρᾶ νὰ βαρῇ ὅσο 'ποῦ νἄρθῃ. Μὰ ὅτι κατέβηκε κάτω 'βγῆκε ἕνας ποντικὸς καὶ τοῦ λέει· — «Τί κάθεσαι καὶ βαρεῖς τὸν ταμπουρᾶ, θἀκονίσῃ τὰ δόντια της καὶ θἄρθῃ νὰ σὲ φάῃ, ὅπως ἔφαγε καὶ τοὺς ἄλλους.— Ἀμὴ τί νὰ κάμω; λέει τὸ βασιλόπουλο.—Δό μου μένα νὰ βαρῶ τὸν ταμπουρᾶ καὶ σὺ φεύγα τρεχᾶτος.» Ἔδωσε τὸν ταμπουρᾶ 'ς τὸν ποντικὸ καὶ τὸν ἐβάρηγε μὲ τὴν οὐρά του. Ἐκεῖνος 'πάει κάτω 'ς τὸ φοῦρνο καὶ βγαίνει τὸ τσανοβράκι του καὶ δένει τὰ μπουγιούνια του καὶ τὰ γεμίζει στάχτη, τὸ δένει 'ψηλά, 'ψηλὰ 'ς ἕνα πατερὸ καὶ ἔφυγε τρεχᾶτος. Ἄμ' ἀκόνισε τὰ δόντια της ἡ στριγγλίτζα ἀνέβη ἀπάνω. Φρούστ! μιὰ ὁ ποντικὸς χώθηκε 'ς τὴν τρύπα του. Ἡ στρίγγλα βασιλοποῦλα κυττάζει ἀπὸ 'δῶ κυττάζει ἀπὸ 'κεῖ δὲν τὸν βλέπει. Τρέχει 'ς ὅλο τὸ σπίτι, βλέπει τὴν βράκα ἀνήφορο δεμένη. — «Ἄ! λέει, αὐτοῦ 'πάνω μοῦ ἀνέβης γιὰ νὰ μὴ σὲ φτάσω καὶ χουμάει μιὰ μὲ τὰ δόντια της καὶ δαγκώνει μιὰ τὸ πανὶ ποῦ ἦτανε γεμάτο στάχτη καὶ ἔπεσε ἡ στάχτη 'ς τὰ μοῦτρά της, κόντεψε νὰ στραβωθῇ. — «Ἄχ! λέει ποῦ θὰ μοῦ 'πᾷς καὶ 'ς τοῦ φειδιοῦ τὴν τρούπα νὰ χωθῇς θὰ σὲ βγάνω.» Τρέχει ἀπάνω κάτω 'ς τὸ περιβόλι, πουθενά! τρέχει ὄξω 'ς τὴ ροῦγα τὸν βλέπει ἀπὸ ἀλάργα. Μὰ ποὔτανε πολὺ ἀλάργα καὶ δὲν 'μπόρεγε νὰ τὸν 'φτάσῃ. Ἔτρεχε 'μπρὸς κεῖνος, πίσω κείνη, 'μπρὸς κεῖνος 'πίσω κείνη, καὶ κόντευε νὰ τὸν φτάσῃ, μόνε βλέπει μιὰ χουρμαδιὰ καὶ αναιβαίνει ἀπάνω τὸ βασιλόπουλο. Ἐκείνη δὲ χάνει καιρὸ ἀρχίνισε καὶ ροκάνιζε τὸν κορμὸ

γιὰ νὰ πέσῃ ὁ κουρμᾶς. Καθὼς εἶχε τὰ δόντια της ἀκονισμένα δὲν ἄργησε, καὶ τὸ δέντρο ἄρχισε νὰ γέρνῃ. Τὸ βασιλόπουλο 'πῆγε ἀπάνω 'ς τὴν κορφὴ καὶ ἀρπάζει μὲ τὰ χέρια του τὰ κλαδιὰ τοῦ ἄλλου κουρμᾶ καὶ τινάχτηκε ἀπάνω. Δὲ χάνει καιρὸ ἡ στρίγγλα βασιλοποῦλα τρέχει 'ς τὸ δεύτερο κουρμᾶ κι' ἄρχισε νὰ τὸν ροκανίζῃ. 'Σὲ λιγάκι ἀρχίνισε νὰ γέρνῃ καὶ ὁ δεύτερος. Δὲν χάνει καιρὸ τὸ βασιλόπουλο πιάνεται ἀπ' τὰ κλαδιὰ καὶ πετιέται 'ς τὸν τρίτο κουρμᾶ. Τρέχει καὶ 'ς τὸν τρίτο κι' ἀρχίνισε νὰ ροκανίζει.—«Ἄ! τώρα πιὰ ποῦ θα μοῦ 'πᾷς, δὲν ἔχει ἄλλον κουρμᾶ! καὶ καθὼς εἶμαι πεινασμένη καὶ θυμωμένη κοκκαλάκι δὲ θὰ σ' ἀφίσω.» Τότες τὸ βασιλόπουλο ἐθυμήθηκε τὸ λόγο τῆς Ἀνεράιδας καὶ φώναξε μὲ ὅλη του τὴν δύναμι: —Γκὲλ Ἀσλάνη μ' γκέλ! γκὲλ Σαΐνη μ' γκέλ! γκὲλ Μπουταλᾶ μου, γκέλ!» Καθὼς ἀκούσανε τὴ φωνὴ τὰ τρία μαντρόσκυλα τῆς Ἀνεράιδας ἀπολυθήκανε, μωρὲ μάτια μου, 'ς τὴν δραμμὴ καὶ χυθήκανε ἀπάνω 'ς τὴν στρίγγλα βασιλοποῦλα καὶ τὴν ἐκάμανε κομμάτια τῶν κομματιῶνε. Τότες 'πῆγε τὸ βασιλόπουλο 'ς τὴν Ἀνεράιδα καταλυπημένο καὶ τῆς διηγήθη ὅ τι εἶδε κι' ὅ τι ἄκουσε. Τότες 'πῆρε τὴν Ἀνεράιδα γυναῖκα καὶ 'πήγανε 'ς τὸ παλάτι του μαζὶ μὲ τοὺς δούλους της καὶ τότες ἔβαλαν ἀνθρώπους, τελάληδες καὶ φωνάξανε 'σὲ ὅλο τὸ βασίλειο πῶς ἡ στρίγγλα ἐξεκληρίστηκε, πῶς ἀνέβη 'ς τὸ θρόνο ὁ μικρὸς γυιὸς τοῦ βασιλέα, πῶς ἐπαντρεύτη καὶ 'πῆρε μιὰ πλούσια βασίλισσα καὶ ὅποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του ἐπιθυμεῖ νὰ ἔρθῃ, θὰ τὸν ἀγαπάῃ 'σὰν ἀδερφό του. Ἅμα τἀκούσανε, ὅτι πῶς ἐχάθηκε ἡ στρίγγλα, ἤρθανε καὶ προσκυνήσανε τὸ βασιλέα τους, γιατὶ ἡ φήμη ἀκούστηκε 'ς ὅλον τὸν κόσμο. Τότες ἔγεινε ὁ γάμος καὶ 'πῆρε τὴν Ἀνεράιδα γυναῖκα καὶ μοίρασε πολλὰ χρήματα καὶ δῶρα 'ς τοὺς ὑπηκόους του καὶ μεγάλωσε πολὺ τὸ βασίλειό του, γιατὶ 'πῆρε καὶ τῶν Δράκων τὴ περιουσία. Ἔκανε υἱοὺς καὶ κληρονόμους καὶ ἔγεινε ὁ γενναιότερος καὶ πιὸ δίκαιος βασιλέας τοῦ κόσμου.

Ὅσο γιὰ τὸν πατέρα του ἔψαξε παντοῦ καὶ δὲν τὸ εὕρηκε μήτε ζωντανὸ μήτε 'πεθαμένο. Τέλος τοῦ παραμυθιοῦ τῆς Στρίγγλας βασιλοποῦλας.

Θ'.

Ὁ Ἀράπης.

Ἤτανε μιὰ φορὰ μιὰ γυναῖκα φτωχὴ κ' εἶχε κ' ἕνα γυιὸ πολὺ τεμπέλη. Τοῦ ἔλεγε νὰ 'πάῃ 'σὲ κάμμιὰ δουλειὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ, κ' ἐκεῖνος τίποτα. Μιὰ 'μέρα εἶχε νὰ ζυμώσῃ, νὰ σαρώσῃ τὸ σπίτι, καὶ ἤθελε καὶ ξύλα νἀνάψῃ τὸ φοῦρνο. Τοῦ εἶπε·—«Δὲν 'πᾷς, παιδί μου, νὰ φέρῃς κἄνα-δυὸ ξύλα μόνε νὰ 'πάω 'γὼ τώρα 'ς τὸ βουνό, καθὼς εἶμαι ἀποσταμένη;—Δὲν 'πάω.—'Αμ 'πῶς θἀνάψω τὸ φοῦρνο; —Μὴν τὸν ἀνάβῃς τὸ φοῦρνο.—'Αμ' τὰ ψωμιὰ τί θὰ τὰ κάμωμε; —Νὰ τὰ φᾶμε ζουμάρια.» Εἶδε καὶ ἀπόειδε ἡ ἄμοιρη, 'πῆρε τὸ σκοινὶ καὶ 'πῆγε 'ς τὸ βουνὸ γιὰ ξύλα. Ἔκαμε τὰ ξύλα της 'ς τὸ βουνό, τὰ φορτώθηκε 'ς τὸν ὦμο της κ' ἐρχότανε. Ἐκεῖ 'ποῦ ἐρχότανε, ἀπόστασε· εἶδε ἕνα πηγάδι ἔτσι ἀψηλὸ μ' ἕνα φρόσωμα. Ἀκούμπησε τὸ φόρτωμα της ἀπάνω 'ς τὸ φρόσωμα καὶ εἶπε «Ἄχ! ἀλοῖ!» Μόνε βλέπει καὶ πετάγεται ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ πηγάδι ἕνας ἀράπαρος! Τὦνα χεῖλι ἔτζαγε 'ς τὴ γῆ καὶ τἄλλο 'ς τὸν οὐρανό. Τῆς λέει·—«Τί θέλεις, μάννα, ποῦ μὲ φωνάζεις;—Ἐγὼ δὲν σ' ἐφώναξα, ἀγᾶ μου. —Πῶς δὲ μὲ φώναξες! εἶπες Ἀλῆ! καὶ μένα Ἀλῆ μὲ λένε.— Αἴ! νὰ ζήσῃς δὲν τὤξερα ποῦ ἤσανε μέσ' 'ς τὸ πηγάδι.—Ἐσὺ ποῦ 'πᾷς τώρα, μάννα;—Στὸ σπίτι μου, Ἀγᾶ μου.—Μονάχη σου κάθεσαι, μάννα, 'ς τὸ σπίτι;—Ὄχι, ἀγᾶ μου· ἔχω κ' ἕνα γυιό.— Τί δουλειὰ κάνει ὁ γυιός σου;—Τίποτα, Ἀγᾶ μου· εἶνε ἕνα ἀκαμάτης! Τόσα τοὔκανα νὰ πάῃ γιὰ ξύλα καὶ δὲν ἐπῆγε.—Μοῦ τόνε φέρνεις ἐδῶ, μάννα, νὰ τὸν μάθω ἐγὼ τέχναις καὶ νὰ σοῦ δώσω καὶ παράδες ὅσους θέλεις;—Ἀμμὴ ποῦ φοβᾶμε νὰ τὸν φέρω ἐδῶ νὰ μὴν τόνε φάῃς;—Σοῦ κάνω ὅρκους, μάννα, ποῦ ἐγὼ ἀνθρώπους δὲν τρώω.» Καταβαίνει κάτω καὶ 'παίρνει μιὰ φοῦχτα φλωριὰ καὶ τῆς δίνει. Καὶ τῆς λέει·—«Πάρε τοῦτα τὰ φλωριά, μάννα, καὶ ἄιντε 'ς τὸ σπίτι σου νὰ μοῦ φέρῃς τὸ γυιό σου ἐδῶ, κι' ὅποτε τόνε θέλεις ἔλα 'δῶ 'ς τὸ πηγάδι καὶ φώναξε Ἀλῆ! κ' ἐκεῖνος θὰ πεταχτῇ νὰ τὸν ἰδῇς. Ἄιντε τώρα 'ς τὸ σπίτι σου νά μου τὸν φέρῃς, νὰ μὴ λάχῃ καὶ δὲ μοῦ τὸν φέρῃς γιατὶ θὰ σ' ἀφανίσω καὶ σένα καὶ τὸ παιδί σου.

Καὶ 'σὰν τὸν φέρῃς θὰ σοῦ δώσω κι' ἄλλους παράδες.» Τότες ἡ κακόμοιρη αὐτὴ 'πῆρε τὰ κλαριὰ καὶ 'πῆγε μὲ καυμένη καρδιά, κλαίοντας 'ς τὸ σπίτι της. Τὴν εἶδ' ὁ γυιός της καὶ τῆς λέει·—«Τί ἔχεις, μάννα, καὶ κλαίεις;—Τί νἄχω, παιδί μου; Μοῦ ἔτυχε μιὰ δυστυχία 'ς τὸ δρόμο. Νὰ ἀνάψω τώρα τὸ φοῦρνο νὰ ψήσω τὰ ψωμιὰ κ' ὕστερα σοῦ λέω.» Ἄναψε τὸ φοῦρνο, ἔψησε τὰ ψωμιά της τὰ ξεφούρνισε. Καὶ δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ τοῦ εἰπῇ τίποτα μόνε πιάνει ἕνας σεισμὸς καὶ κουνιότανε ὅλο τὸ σπίτι. Τότες θυμήθηκε τὸ λόγο τοῦ Ἀράπη, ποῦ εἶπε ὅτι θὰ τὴν καταστρέψῃ κι' αὐτὴν καὶ τὸ παιδί της, ἂν δὲν 'πάῃ τὸ παιδί της. Τοῦ εἶπε τοῦ γυιοῦ της·—«Ἀλήθεια! τώρα πούρχόμανε ἀπ' τὰ ξύλα εἶδα ἕναν ἀράπη καὶ μοῦ εἶπε ἂν θέλῃς, ἂν ἔχω κανένα γυιὸ νὰ τοῦ τὸν 'πάω νὰ μὴν κάνῃ ἄλλη δουλειὰ παρὰ νὰ κάθεται νὰ φυλάῃ τὸ σπίτι. Ἂν θέλῃς, παιδί μου, νὰ 'πᾷς ἐκεῖ θἄχῃς παράδες.—Πάω, τῆς εἶπε, πῶς δὲν 'πάω!» Τὸν ἔπηρε τὸν γυιό της καὶ 'πῆγε 'ς τὸ πηγάδι μὲ τὸ φρόσωμα καὶ φώναξε·—«Ἀλῆ!» Χούπ! πετιέται ἀπὸ μέσα ὁ Ἀράπης.—«Τοῦτος εἶνε ὁ γυιός σου, μάννα;—Τοῦτος εἶν', Ἀγᾶ μου!» Τόνε χάιδεψε καὶ τοῦ εἶπε κάθησε νἄρθῃς τώρα μαζί μου 'ς τὸ σπίτι μου, θὰ εἶσαι μοναχός, ἐγὼ ὅλ' ἡμέρα θὰ λείπω.» Τῆς ἔδωσε καὶ ἄλλους παράδες τῆς μάννας του καὶ σηκώθηκε κ' ἔφυγε.

Τό 'πηρε τὸ παιδὶ ὁ Ἀράπης, κατέβη κάτω. Ἦτανε ἕνα ὡραῖο παλάτι μὲ αὐλή, πολὺ ὄμμορφο. Τοῦ λέει—«αΐ! ἐδῶ θὰ κάθεσαι ὅλη ἡμέρα θὰ τρῶς, νὰ πίνῃς, καὶ νὰ φυλᾶς τὸ σπίτι.» Τοῦ εἶπε ὁ Ἀράπης·—«ἕως ἐδῶ 'ς τὴν αὐλὴ νὰ περιοριστῇς νὰ μὴν 'μπῇς μέσα 'ς τὸ περβόλι, γιὰ τί θὰ μοῦ τὸ 'ποῦν ἐμένα τὰ λουλούδια καὶ θὰ σὲ διώξω.—Καλό,» εἶπε τὸ παιδί. Ἅμα ἔφυγε ὁ Ἀράπης ἄρχισε νὰ σεργιανίζῃ τοῦτος νὰ ἰδῇ ὅλο τὸ παλάτι. Ἐκεῖ ποῦ πέρασε ἀπ' τὸ περβόλι 'βγῆκε μιὰ ὡραία νέα! Τοῦ φωνάζει—«Μάζεψε τὰ ροῦχά σου νὰ μὴν τὰ ἰδῇ ὁ Ἀράπης καὶ τὰ γνωρίσῃ καὶ ἔλα 'δῶ νὰ σοῦ 'πῶ.» 'Πῆγε τὸ παιδὶ 'ς τὸ παράθυρο ἀπὸ κάτω. «Ποῦ 'βρέθης παιδί μου;—Νά! μὲ 'πῆρε δοῦλο ὁ Ἀράπης.—Ἄκουσε 'δῶ, παιδί μου! ὁ Ἀράπης δὲν τρώει ἀνθρώπους· μονάχα 'σὰ δὲ βρῇ φαὶ κ' ἔρθῃ νηστικὸς θὰ σὲ ποτίσῃ ἕνα νερὸ καὶ θὰ σοῦ 'πῇ τινιάχτου νὰ γινῇς λαγὸς καὶ σὺ νὰ κάνῃς πῶς δὲν 'ξερῃς νὰ τινιαχτῇς, νὰ κουνιέσαι τὰ χέρια σου, τῆς πλάταις σου, ἀλλὰ νὰ μὴν τινιάζεσαι· θὰ σοῦ δώσῃ ἄλλο

νερὸ νὰ σοῦ εἰπῇ τινιάχτου νὰ γινῇς ἀρνὶ καὶ σὺ νὰ μὴ τινιαχτῇς, θὰ σοῦ δώσῃ πολλὰ νερὰ καὶ σὺ νὰ μὴν τινιαχτῇς. Τότες θἄρθῃ ὁ Ἀράπης 'σὲ 'μένα καὶ 'γὼ θὰ τοῦ 'πῶ νὰ σοῦ δώσῃ τὸ καλλίτερο νερὸ ποῦ ἔχει ἐδῶ. Αὐτὸ τὸ νερὸ ἔχει τὴ δύναμι νὰ γίνεσαι ὅ τι θέλῃς, πουλί, μῦγα, καναβοῦρι ὅ τι βάλῃ ὁ νοῦς σου καὶ θὰ σοῦ 'πῇ πιέ το νὰ γινῇς ἕνα κατσίτσι, ἐσὺ νὰ 'πῇς μέσα σου τινάζομαι νὰ γείνω πελιστέρι καὶ ἅμα γινῇς πελιστέρι πέταξε καὶ 'σὰν 'βγῇς ὄξω ἀπ' τὸ πηγάδι ὅ τι σὲ φωτίσῃ ὁ Θεὸς κάμε. Ἄιντε τώρα κατάβρεξε, σάρωσε καὶ 'σὰν ἔρθῃ νὰ μὴν τοῦ 'πῇς ὅτι ἦρθες ἀπὸ 'δῶ, ἀλλὰ ἂν δώσῃ ὁ Θεός, παιδί μου, καὶ 'λευτερωθῇς νὰ συλλογιστῇς νὰ μὲ 'λευτερώσῃς καὶ 'μένα, ποῦ μ' ἔχει πάρῃ ἀπὸ τοὺς γονέους μου ὁ Ἀράπης.» Πέρασε λιγάκι ὥρα καὶ ἀφ' οὗ τέλειωσε τῆς δουλειαῖς ἐξαπλώθηκε 'ς τὸν ἴσκιο. Νά! καὶ ὁ Ἀράπης κ' ἔρχεται, ἀποσταμένος καὶ νηστικός.—«Τί κάνεις ἐσύ; τοῦ λέει ὁ Ἀράπης.—Τί νὰ κάμω; νὰ ἐσάρωσα τὸ σπίτι καὶ κάθομαι.—Σήκω ἀπάνω, τοῦ εἶπε. Πιὲ τοῦτο τὸ νερὸ καὶ τινιάχτου νὰ γινῇς λαγός· θὰ σὲ μάθω 'γὼ πολλαῖς τέχναις.» Ἤπιε τὸ νερὸ κουνιότατε καὶ ἔκανε πῶς δὲν 'μποροῦσε νὰ τινιαχτῇ.—«Μπρὲ ἀνάθεμά σε, νά! Πιὲ τοῦτο καὶ τινιάχτου νὰ γινῇς ἀρνί.» Τὰ ἴδια πάλι· τοῦ ἔδωσε κἄνα δυὸ νερὰ καὶ δὲν τινιαζότανε. Ἔδρωσε ὁ Ἀράπης ἀπὸ τὸ σεκλέτι του. Σηκώνεται καὶ 'πάει 'ς τὴ βασιλοποῦλα, ποῦ καθότανε 'ς τὸ ἄλλο σπίτι μέσα 'ς τὸ περιβόλι.—«Μπᾶ! καλό 'ςτον, τοῦ λέει ἡ βασιλοποῦλα, κἄτι σικλεντισμένος, τί ἔχεις;—Τί νἄχω! ποῦ μοῦ φέραν ἐκεῖ ἕνα περίδρομο κ' ἦρθα νηστικὸς ἀπ' ὄξω καὶ τοῦ δίνω νὰ γενῇ λαγὸς καὶ δὲν 'ξέρει, τινιάζεται καὶ δὲν ξέρει.—Αἴ δὲν τοῦ 'δινες ἄλλο νερὸ νὰ γενῇ ἄλλο τίποτις;—Τοῦ δωσα ἀπ' ὅλα! τοῦ κάκου.—Δός του ἀπὸ τοῦτο τὸ νερό, ποῦ ἔχομε ἐμεῖς ἐδῶ, τὸ κόκκινο, ποῦ ἅμα κουνηθῇ θὰ γινῇ τίποτες νὰ φᾷς.—Ἀμὴ ἂν πιῇ τὸ νερὸ αὐτὸ θὰ μάθῃ πιὸ πολλὰ ἀπὸ 'μένα.—Μοῦ..οῦ ποῦ ξέρει ἐκεῖνος, ὅ τι 'πῇς σὺ ἐκεῖνο θὰ γίνῃ.—Αἴ ἂς τοῦ δώσω.» Παίρνει ἕνα ποτηράκι καὶ 'παίρνει ἀπὸ κεῖνο τὸ κόκκινο καὶ 'πάει καὶ τοῦ δίνει. Τοῦ λέει·—«Νά! πιέ το τοῦτο νὰ γίνῃς 'λάφι.» Τὸ πίνει μιὰ τὸ παιδὶ καὶ λέει μέσα του «νὰ γίνω ἕνα περιστέρι.» Τινάζεται, μιὰ καὶ ὄξω ἀπ' τὸ πηγάδι. Δὲ χάνει καιρὸ ὁ Ἀράπης τινάζεται καὶ γίνεται ἀιτὸς καὶ κατατρέχει τὸ περιστέρι. Μπρὸς τὸ περιστέρι, 'πίσω ὁ ἀιτὸς κόντευε νὰ τὸ φθάσῃ. Καθὼς κόντευε νὰ τὸ φθάσῃ, χώνεται 'ς

ἕνα λουτρὸ μέσα. Τινάζεται μϳὰ ἀπὸ περιστέρι, καὶ γίνεται μύγϳα καὶ χώνεται 'ς τὸν κόρφο τοῦ λουτράρη μέσα 'ς τὸ κλειδί. Τινάσσεται ὁ ἀετὸς καὶ γίνεται ἕνας 'Αγᾶς ὡραῖος μὲ τῆς γούναις του. Καὶ λέει «πουλϳέται τοῦτο τὸ λουτρό;—Αἴ! 'σὰν μᾶς δώσῃς πολλὰ χρήματα τὸ πουλοῦμε.» 'Εκλείσανε τὴ συμφωνία, καὶ τοῦ γυρεύει τὰ κλειδϳὰ τοῦ λουτροῦ. Καθὼς βγαίνει τὰ κλειδϳὰ ὁ λουτράρης, πετϳέται ἡ μύγϳα φρούστ! κϳ' ἀπὸ 'δῶ 'πᾶνε κϳ' ἄλλοι. Δὲν χάνει καιρὸ ὁ 'Αγᾶς γίνεται ἕνα πουλάκι μυγϳοχάφτης καὶ κατατρέχει τὴ μῦγα, 'μπρὸς ἡ μῦγα, 'πίσω ὁ μυγιοχάφτης. Κόντευε νὰ τὴν φτάσῃ. Εἶδε τὰ στενὰ ἡ μῦγα κυττάζει ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ κεῖ, βλέπει μϳὰ βασιλοποῦλα ποῦ καθότανε 'ς τὸ παράθυρο. Τινάζεται ἡ μῦγα γίνεται μϳὰ ὡραία γαρουφαλϳὰ πέφτει 'ς τὸ τελάρο τῆς βασιλοπούλας, ποῦ κεντοῦσε. Παίρνει τὴ γαρουφαλϳὰ ἡ βασιλοποῦλα τὴν βαίνει 'ς τὸ στῆθος της. Τινϳάζεται ὁ 'Αράπης καὶ γίνεται ἕνας σεβάσμιος γέρος Τοῦρκος μὲ τῆς γούναις του καὶ μπαίνει μεσ' ς' τὸ παλάτι καὶ 'βρίσκει τὸ βασιλέα. Τοῦ λέει,—«Μεγαλειότατε, μοῦ εἶχε ἡ μάννα μου χαρισμένα μϳὰ γαρουφαλϳὰ καὶ 'κεῖ ποῦ τὴν εἶχα 'μπροστά μου καὶ τὴν κύτταζα, περνάει μϳὰ χρυσοχαρακάξα καὶ μοῦ τὴν 'παίρνει καὶ τὴν ἔρρηξε 'ς τῆς βασιλοπούλας τὸ τελάρο. Λοιπὸν σὲ παρακαλῶ νὰ διατάξῃς νὰ μοῦ τήνε δώσουνε. 'Σ αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἡ γαρουφαλϳὰ ἄλλαξε καὶ εἶχε γίνῃ ἕνας ὡραῖος νέος καὶ τῆς λέει τῆς βασιλοπούλας—«Γϳὰ τὸ Θεὸ νὰ μὴ μὲ δώσῃς 'σὲ κεῖνον, ποῦ θὰ μὲ γυρέψῃ, γϳατὶ ἐγὼ εἶμαι ἕνα βασιλόπουλο κ' ἐκεῖνος εἶναι ὀχτρός μου καὶ ἐπειδὴ 'ξέρομε καὶ οἱ δύο μαγικὰ γυρεύει νὰ μὲ φάῃ γϳὰ νὰ μείνῃ μόνος·» καὶ τινάζεται πάλι καὶ γίνεται γαρουφαλϳά. Μόλις γίνηκε γαρουφαλϳὰ νὰ καὶ χτυπάει ἡ πόρτα τῆς βασιλοπούλας·—«ποιὸς εἶνε λέει 'κείνη; — 'Εγὼ εἶμαι, λέει μϳὰ ἀπὸ τῆς δούλαις, μ' ἔστειλε ὁ μπαμπᾶς σας νὰ μοῦ δώσετε τὴ γαρουφαλϳὰ ποῦ ἔπεσε 'ς τὸ τελάρο τώρα ποῦ δϳακεντούσατε. — Μπᾶ! λέει αὐτή, γαρουφαλιαῖς εἶν' ὄξω δόστε του ἕνα δεμάτι». Ἔκοψε κάμπόσαις ἡ δοῦλα καὶ τῆς 'πῆγε κάτου. Παίρνει ὁ 'Αγᾶς μυρίζει τὴ μία, μυρίζει τὴν ἄλλη, τὴν ἄλλη,—«Τί νὰ σοῦ 'πῶ, πολυχρονεμένε μου βασιλϳά, κάμμϳὰ ἀπὸ τούταις ποῦ μοῦ φέρατε δὲ μυρίζει 'σὰν τὴ δική μου γαρουφαλϳά. Γϳατὶ κείνη ἤτανε τῆς μάνας μου ἡ εὐχὴ καὶ μυρίζει ἀλλϳώτικα.» Τότες θυμώνει ὁ βασιλϳᾶς καὶ λέει—«Νὰ 'πῆτε τῆς βασιλοπούλας νὰ τὴν δώσῃ γλήγορα, γϳατὶ θάναβῶ μοναχός μου

νὰ τὴν δώσω 'ς τὸν ξένο.» Πάει τρεχάτη ἀπάνω ἡ λαλὰ τῆς βασιλοπούλας καὶ τῆς λέει—«πωπῶ! βασιλοποῦλά μου, ἐθυμώθη ὁ βασιλέας! νὰ μοῦ δώσῃς τὴν γαρουφαλῃὰ ὀγλήγορα! γῃατὶ θάρθῇ μοναχός του νὰ τήνε πάρῃ εἶπε.» Τότε ἔβγαλε ἡ βασιλοποῦλα μὲ κλάμματα τὴ γαρουφαλῃὰ καὶ τὴν ἔδωσε 'ς τὴ λαλά της. Τήνε παίρνει ἡ λαλὰ τῆς βασιλοπούλας καὶ τὴν 'πηγαίνει κάτω 'ς τὸ βασιλέα. Ἐκεῖ ποῦ κάνει νὰ τὴν δώσῃ 'ς τὸν Ἀγᾶ, τινάζεται μῃὰ ἡ γαρουφαλῃὰ καὶ γίνεται κεχρὶ καὶ χύνεται χάμου. Δὲ χάνει καιρὸ ὁ Ἀγᾶς καὶ γίνεται κλῶσσα μὲ τὰ κλωσσόπουλα καὶ ἀρχίνισε νὰ τρώῃ τὸ τσιχρί. Τινιάσεται μῃὰ τὸ κεχρὶ καὶ γίνεται ἀλεποῦ καὶ τρώει τὴν κλῶσσα καὶ τὰ κλωσσόπουλα. Τινῃάσεται μῃὰ ὁ βασιλῃᾶς καὶ πηδάει ἀπάνω 'ς τὸ σοφᾶ του καὶ φώναζε ἀλά, ἀλά, ἀλά, χαλά! Τινάσεται μῃὰ ἡ Ἀλεποῦ καὶ γίνεται ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο, λέει·— «Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, μὴν τρομάζῃς, μὴ φοβᾶσαι. Ἐγώ ἤμανε ἕνα βασιλόπουλο, κ' ἡ μάννα μου ἤτανε ἀνεράῃδα καὶ μὲ εἶχε μάθῃ πολλὰ μαγικά, αὐτόνε ποῦ εἶδες τὸν εἶχα δοῦλο καὶ μοῦ ἔκλεψε τὴ Σολομονικὴ μου καὶ γύρευε νὰ μὲ καταστρέψῃ γῃὰ νὰ μοῦ φάῃ τὴν περιουσία μου· ἀλλὰ εἶδες ὅποῃος θέλει νὰ ἀδικήσῃ τὸν ἄλλονε ἀδικῃέται μοναχός του.» Τότες τοῦ εἶπε ὁ βασιλέας·—«Χαίρομαι πολύ, παιδί μου, ποῦ κατέστρεψες τὸν ἐχτρό σου, ἂν ἔχῃς εὐχαρίστησι νὰ σὲ κάμω παιδί μου.» Καὶ κεῖνος εἶπε πῶς ἔχω κἄτι δουλεῃαῖς νὰ ταχτοποιήσω καὶ νὰ μοῦ δώσῃς διορία ὀχτὼ 'μέραις νὰ σοῦ δώσω ἀπάντησι. Τώρα τινῃάχτηκε κ' ἔγεινε ἕνα πελιστέρι. Καὶ ἀπὸ μακρυὰ ποῦ 'πήγαινε εἶδε τὴν μάννα του ποῦ ἤτανε 'ς τὸ πηγάδι. Ἐτινάχτηκε μῃὰ καὶ γίνηκε ἄνθρωπος ὅπως ἤτανε πρῶτα καὶ τῆς εἶπε·—«Μάννα! τί κάνεις ἐδῶ;—Νὰ παιδί μου! ἔφερα τὰ φλωρῃὰ 'πίσω τ' Ἀράπη γῃὰ νὰ σὲ πάρω, παιδί μου, 'πίσω γῃατὶ δὲ μπορῶ νὰ κάμω χωρὶς ἐσένα.—Τώρα, μάννα! τί 'Αράπη καὶ 'Αράπη· ἐμεῖς γινήκαμε πλούσιοι, μόνε τώρα νὰ 'πᾷς 'ς τὸ σπίτι καὶ θἄρθω νὰ σοῦ τὰ 'πῶ καὶ μὴν ἔχῃς κάμμῃὰ ὑποψία γῃὰ μένα.» Ἔφυγε ἡ μάννα, ἔγινε αὐτὸς ἀῃτὸς κατέβη κάτω 'ς τὸ πηγάδι καὶ 'πῆγε 'ς τὴ βασιλοποῦλα καὶ τῆς εἶπε ὅλα ὅσα διατρέξανε καὶ τῆς εἶπε τί ἔχει εὐχαρίστησι, νὰ τὴν 'πάῃ 'ς τοὺς γονῃούς της ἢ νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα; Ἐκείνη τοῦ εἶπε, πῶς τὸν παρακαλεῖ νὰ τὴν 'πάῃ 'ς τοὺς γονέους της, γῃατὶ εἶναι ἀρραβωνιασμένη. Τῆς ἔδωσε κἄμποσα διαμαντικά, ἤπῃε κῃ' αὐτὴ ἀπὸ κεῖνο τὸ νερὸ τὸ κόκκινο κ'

ἔγεινε κι᾽ αὐτὴ περιστέρι καὶ τὴν παράδωσε ᾽ς τοὺς γονέους της κ
ὕστερα ἔφυγε καὶ ᾽πῆγε ᾽ς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπε πῶς θὰ πά
τὴν κόρη του γυναῖκα. Ἐχάρηκε πολὺ ὁ βασιλέας ὁποῦ θὰ κάνῃ ἐν
τέτοιο γαμπρό· καὶ ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, φωτοχυ
σίαις ᾽ς τὸ παλάτι καὶ ᾽ς ὅλη τὴ πόλι· τὴν ἐπῆρε τὴ βασιλοπούλ
γυναῖκα καὶ γίνηκε τὸ πλουσιώτερο βασίλειο τοῦ κράτους καὶ πέρ
σανε καλὰ κ᾽ ἐμεῖς καλλίτερα.

Ι΄.

Ὁ Βασιλιᾶς Ὕπνος.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ ᾽σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ᾽ ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσ
καὶ εἴχανε ἕνα γυιὸ πολὺ ὡραῖο, καὶ τὸν λέγανε Ὕπνο. Κεῖνος
γυιός τους δὲν ἤθελε νὰ ᾽παντρευτῇ. Πόσα τοὔλεγε ὁ βασιλέας
βασίλισσα· νὰ ᾽παντρευτῇς νὰ κάμῃς παιδιά. Κεῖνος τοῦ κάκου, δ
ἤθελε νὰ ᾽παντρευτῇ. Ἡ βασίλισσα ἔβαλε ὑποψία μήπως ἀγαποῦ
κάμμιὰ ὁ γυιός της καὶ δὲ θέλει νὰ τῆς τὸ ᾽πῇ. Ἔβαλε δυό, τρ
φύλακας γιὰ νὰ φυλᾶνε, νὰ ἰδοῦν ποῦ ᾽πάῃ, τί κάνει, νὰ τῆς
᾽ποῦνε. Ἐκεῖ κοντὰ ᾽ς τὴν γειτονιά, πάρα κάτω ἤτανε ἕνα κορί
πολλὴ ὄμμορφο, ἀλλὰ φτωχό. Δὲν εἶχε κανένα, ὁλομόναχη. Τὸ βρά
ποῦ νυχτέρευε, ἐνύσταζε· καὶ γιὰ νὰ τῆς φύγῃ ὁ ὕπνος ἔλεγε:

«Ἦρθες, ὕπνε! καλῶς ἦρθες·
πάρε τὸ σκαμνὶ καὶ κάσε,
ὡς νὰ νέσω νὰ ξενέσω
καὶ τἀδράχτι νὰ γεμίσω,
κ᾽ ὕστερα νὰ κοιμηθοῦμε
καὶ νὰ σφιχταγκαλιαστοῦμε.»

Αὐτὸ τὤλεγε κάθε βράδυ, ποῦ νύσταζε, γιὰ νὰ τῆς περάσῃ ὁ ὕπ
της. Ἕνα βράδυ πέρασαν ἀπὸ ᾽κεῖ τοῦτοι οἱ φύλακες, ποῦ εἶχε β
λῃ ἡ βασίλισσα, καὶ ἀκούσανε ποῦ εἶπε «ἦλθες ὕπνε καλῶς ἦλθες κτλ.
Πᾶνε καὶ λὲν τῆς βασίλισσας·—«Πολυχρονεμένη μου βασίλισσ

ἐδῶ παρακάτω κάθεται μία κόρη πολὺ ὡραία καὶ πολὺ τίμια. Δὲν εἴδαμε τὸ βασιλόπουλο νὰ 'μπῇ μέσ' 'ς τὸ σπίτι της. Μονάχα κάθε βράδυ ἀκοῦμε καὶ λέει:

«Ἦρθες, Ὕπνε! καλῶς ἦρθες·
πάρε τὸ σκαμνὶ καὶ κάσε,
ὡς νὰ νέσω νὰ ξενέσω
καὶ τἀδράχτι νὰ γεμίσω,
κ' ὕστερα νὰ κοιμηθοῦμε
καὶ νὰ σφιχταγκαλιαστοῦμε.»

Λέει ἡ βασίλισσα·—«Τί ὥρα τ' ἀκοῦτε αὐτό; νὰ μὲ πάρτε νὰ τ' ἀκούσω κ' ἐγώ.» Τὸ βράδυ τὴ συνειθισμένη ὥρα 'πῆραν τὴ βασίλισσα οἱ φύλακες καὶ 'πῆγαν ἀπ' ὄξω ἀπ' τῆς φτωχούλας τὸ παραθύρι. Πάει κοντὰ, 'κεῖ δὰ ἡ βασίλισσα, κλειστὸ τὸ παραθύρι· ἀλλὰ ἄκουσε ἀπὸ μέσα «ἦρθες ὕπνε καλῶς ἦρθες» κτλ. Εἶπε ἡ βασίλισσα·—«Βέβαια ὁ γυιός μου θὰ εἶνε· βέβαια· γιατὶ ἄλλον ἐδῶ 'ς τὸ βασίλειο δὲν ἔχομε κανένα Ὕπνο.» Τότε τὴν ἄλλη ἡμέρα εἶπε·—«Μπᾶ! νὰ 'πηγαίνῃ ὁ γυιός μου νὰ κάθεται 'ς τὸ σκαμνὶ 'ς τὸ ξυλένιο! νὰ τῆς στείλω καναπὲ, νὰ τῆς στείλω καρέκλαις.» Εἶπε λοιπὸν καὶ τῆς ἔστειλαν καναπὲ, καρέκλαις, χρήματα καὶ τῆς εἴπανε πῶς σὲ χαιρετάει ἡ βασίλισσα· εἶπε,—«ἡ βασίλισσα! λᾶθος θὰ εἶνε· 'σὲ 'μένανε φτωχὸ κορίτσι; λᾶθος θὰ εἶνε·» ἤτανε μιὰ γραῖα 'κεῖ δὰ 'ς τὴν αὐλὴ τῆς εἶπε—«Κράτησ' τα τώρα ποῦ σ' τά στειλε· δὲν κάνει νὰ τῆς τὰ στείλῃς 'πίσω.» Εἶπε εὐχαριστῶ ἐκείνη καὶ 'σὰν ἐφύγανε οἱ ἄνθρωποι τῆς βασίλισσας τότε τῆς εἶπε ἡ γραῖα·—«Ἄκουσε, παιδί μου, ὅ τι σοῦ λέω 'γὼ νὰ κάνῃς, γιατὶ δὲν ἔχεις κανένανε μεγαλείτερο νὰ σὲ συμβουλέψῃ·» (ἐκείνη ἡ γραῖα ἤτανε ἡ Μοῖρα τῆς κόρης.) Πέρασε κάμποσος καιρὸς τῆς ἔστειλε πάλι ἡ βασίλισσα δῶρα. Μιὰ 'μέρα τῆς λέει ἡ γραῖα·—«ἂν ἔρθῃ ἡ βασίλισσα ἀπὸ 'δῶ νὰ σὲ ἰδῇ, νὰ τῆς 'πῇς ὅτι εἶσαι 'γγαστρωμένη.—Ἄμ 'πῶς νὰ 'πῶ τέτοιο πρᾶμμα; ἐγὼ κορίτσι νὰ 'πῶ πῶς εἶμαι 'γκαστρωμένη;—Ἄκουσέ με 'μένα, τῆς λέει ἡ γραῖα, ποῦ σοῦ 'μιλῶ, δὲ θὰ μετανοήσῃς.» Πάει ἡ γραῖα 'ς ἕνα μαραγκὸ καὶ παραγγέλνει ἕνα παιδάκι 'σερνικὸ ἀπὸ ξύλο μὲ τὰ χεράκια του, μὲ τὰ ποδαράκια του. Πέρασε μιὰ φορὰ ἡ βασίλισσα καὶ 'μπῆκε μέσα 'ς τὸ κορίτσι. Τῆς λέει,—«τί κάνεις παιδί μου,

καλὰ εἶσαι;—Τί νὰ κάνω λέει ἐκείνη, ἔχω κἄμποσαις μῆνες ὁποῦ δὲν εἶμαι καλά.» Τότε κατάλαβε πιὰ ἡ βασίλισσα καὶ τῆς ἔστελνε κἄθε ἡμέρα τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, νὰ φάη. Ἐκεῖ κοντὰ ἤτανε μιὰ ἄλλη γυναῖκα φτωχοῦλα 'γγαστρωμένη. Ἦρθε ὁ καιρὸς καὶ γέννησε. Τότες 'πάει ἡ Μοῖρα καὶ τῆς εἶπε τουτηνῆς νὰ πέση 'ς τὸ κρεβάτι πῶς εἶνε λεχῶνα καὶ 'ς τὸ πλευρότης τῆς ἔβανε τὸ ξύλινο παιδὶ καὶ τῆς τὸ σκέπασε μ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι. Ἐπήγανε ἡ Μοῖραις νὰ μοιράνουνε τὸ παιδὶ τῆς γειτόνισσας 'ς τῆς τρεῖς νύχτες. Ἤθελε νὰ 'πάη καὶ ἡ Μοῖρα τουτηνῆς γιὰ νὰ μοιράνη. Ἐπαρακάλεσε καὶ μιὰ Μοῖρα ἀγέλαστη, ποῦ δὲ γέλαγε ποτέ της, νὰ τὴν πάρη μαζί της. Τῆς εἶπε—«Ἔλα νὰ 'πᾶμε νὰ διασκεδάσης καὶ σύ.» Εἶχε πολλὰ χρόνια νὰ γελάση, καὶ γιὰ τοῦτο τὴν ἐλέγανε ἀγέλαστη Μοῖρα. Σηκωθήκανε καὶ 'πήγανε πρῶτα 'ς τὴν ἄλλη τὴ γυναῖκα ποῦ γέννησε, τοῦ εἴπανε τοῦ παιδιοῦ τῆς φτωχούλας νὰ γεινῇ καλὸς ἄνθρωπος, νὰ προκόψη. Ἡ ἀγέλαστη Μοῖρα δὲν τοῦ εἶπε τίποτα, μήτε καλὸ μήτε κακό. Τότες ἀφ' οὗ 'βγήκανε ἀπ' τὴν πόρτα, — «Πᾶμε, λέει ἡ γρηά, νὰ μοιράνουνε ἐδῶ 'ποῦ γέννησε ἄλλη μιὰ φτωχοῦλα.» Εἶχε 'πωμένα τῆς ψεύτικης λεχώνας ὅ τι συμβῇ, μήτε νὰ γελάση, μήτε τίποτα. Ἐμπήκανε λοιπὸν ἡ Μοίραις μέσα, ἄκουσε ἡ ψεύτικη λεχώνα τὴ βουή, δὲν εἶπε τίποτα, δὲν ἐμίλησε. Λέει ἡ γραῖα τῆς ἀγέλαστης Μοίρας:—«ἐδῶ θὰ μοιράνης ἐσὺ πρώτη·» καὶ σήκωσε τὸ μαντήλι καὶ εἶδε ἡ ἀγέλαστη Μοῖρα τὸ ξύλινο παιδὶ καὶ ξεκαρδίστηκε ἀπ' τὰ γέλοια.—«Οὗ! μ' ἔκαμε καὶ γέλασα ἀπὸ τόσα χρόνια ποῦ εἶχα νὰ γελάσω.—Ἐπειδὴ εἶχες τόσα χρόνια νὰ γελάσης καὶ γέλασες, πρέπει νὰ τοῦ εὐχηθῇς νὰ γεινῇ ἄνθρωπος.» Τοῦ εἶπε λοιπὸν ἡ ἀγέλαστη Μοῖρα:—«Σὲ μοιραίνω νὰ γίνης ἄνθρωπος, μὲ αἷμα, μὲ κρέας, μὲ μαλλιὰ ὅπως εἶνε τὰ παιδιὰ τἀληθινά.» Λέει ἡ δεύτερη Μοῖρα:—«Κ' ἐγὼ σὲ μοιραίνω, σοῦ δίνω 'μιλιὰ καὶ γνῶσι καὶ μυαλό.» Λέει ἡ τρίτη, ἡ γραῖα:—«Κ' ἐγὼ σὲ μοιραίνω, παιδί μου, νὰ γίνης βασιλιᾶς ἀπαράλλακτος ὁ Ὕπνος ὁ βασιλέας, ὡς καὶ μιὰ ἐληὰ ποὖχει 'ς τὸ μάγουλο νὰ τὴν κάνης κ' ἐκείνηνε καὶ ἅμα σὲ ἰδῇ τὸ βασιλόπουλο νὰ 'μπῇς μέσ' 'ς τὴν καρδιά του νὰ σ' ἀγαπήση.» Σηκωθήκανε ἡ Μοίραις καὶ φύγανε. Τότες τὸ παιδὶ ζωντάνεψα καὶ ἄρχισε καὶ ἔκλαιε, ἤθελε γάλα. Τότε εἶπε τὸ κορίτσι' —«Τί νὰ κάμω; Ντρέπομαι, λέει, τὸν κόσμο.» Γυρίζει ἡ Μοῖρα 'πίσω, ἡ 'δική της, καὶ τῶπηρε καὶ τὸ 'πῆγε καὶ τὸ βυζάξανε καὶ τὸ

'πῆγε 'πίσω τῆς μάννας του. Τὴν αὐγὴ 'πῆγε καὶ τὤπηρε ἡ Μοῖρα καὶ τὸ 'πάει ἴσα καὶ 'ς τὴ βασίλισσα καὶ τῆς λέει·—«Γέννησε ἡ νύφη σου καὶ ἔκαμε τοῦτο τὸ παιδάκι, ἴδιος ὁ γυιός σου εἶνε ὁ Ὕπνος, νά! ὡς καὶ μιὰ ἐληὰ ποὔχει 'ς τὸ μάγουλο, τὴν ἔχει.» Τὤπηρε ἡ βασίλισσα 'ς τὴν ἀγκαλιά της καὶ τὸ 'πῆγε μέσα 'ς τὸ γυιό της. Τοῦ λέει·—«Παιδί μου, σωθήκανε πιὰ τὰ ψέμματα· καλορρίζικο πιά, παιδί μου, νὰ μᾶς ζήσῃ. Νὰ φέρωμε καὶ τὴ νύφη μου· αἴ, τί νὰ γίνῃ· εἶνε φτωχή, μὰ ἤτανε τίμια, βασίλισσα θὰ γίνῃ.» Κεῖνος εἶπε:—«Τί λές, μάννα, δὲν καταλαβαίνω τίποτα.—Ἔλα, ἄς τα τώρα αὐτά· νὰ στείλωμε νὰ τὴν φέρωμε τώρα ἐδῶ νὰ μὴν κάθεται 'ς ἐκεῖνο τὸ μικρὸ σπιτάκι.» Τότες τῆς εἶπε κεῖνος·—«ἄς 'πάω νὰ ἰδῶ τί τρέχει ποῦ μὲ εἶδε καὶ ποῦ τὴν εἶδα;» Τὸν ἔπηρε ἡ Μοῖρα, τοῦ λέει·—«Ἔλα 'πᾶμε, ἐγὼ 'ξέρω τὸ σπίτι.» 'Στὸ δρόμο ποῦ 'πηγαίνανε ὅλο τὸν ἐμοίραινε, ὅλο γιὰ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ. Ἐπῆγε μέσα τὸ βασιλόπουλο, καθότανε τὸ κορίτσι, ἔνεθε. Καθὼς τὸν εἶδε τὸ βασιλέα ἐπετάχτηκε ὀρθή, δὲν ἤξερε ποιὸς ἤτανε. Τοῦ λέει·—«Ποιὸς εἶσαι καὶ τί θέλεις ποῦ ἦρθες ἐδῶ;—Πῶς! δὲ μὲ 'ξέρεις; ἐσὺ εἶπες πῶς ἔκαμες παιδὶ μ' ἐμένα καὶ δὲ μὲ 'ξέρεις;» Τότε ἐκείνη κάθησε καὶ τοῦ εἶπε ὅλη τὴν ἱστορία καὶ τοῦ εἶπε πῶς τὸ βράδυ ποῦ ἔπεφτε νὰ κοιμηθῇ ἔλεγε:

Ἦρθες, ὕπνε! καλῶς ἦρθες·
πάρε τὸ σκαμνὶ καὶ κάσε,
ὡς νὰ νέσω νὰ ξενέσω
καὶ τἀδράχτι νὰ γεμίσω.

Τώρα βασιλέα μου 'μπορεῖς νὰ κάνῃς ὅ τι θέλῃς· αὐτὰ ποῦ γινόντουσαν ἐγὼ δὲν εἶχα εἴδησι, μοῦ 'στελνε πράμματα ἡ βασίλισσα, ἐγὼ δὲν 'μποροῦσα νὰ τὰ στείλω 'πίσω.» Τότες κεῖνος δὲν 'μιλοῦσε, ἔμεινε. Τότες εἶπε ἡ γραῖα·—«Νὰ σοῦ 'πῶ, παιδί μου. Ἐγὼ εἶμαι ἡ Μοῖρα ἡ δική σου καὶ ἡ δική της καὶ ἐγὼ τἄκαμα ὅλα τοῦτα καὶ ἔκαμα παιδὶ ἀπὸ ξύλο καὶ τὸ μοίρανε ἡ ἀγέλαστη Μοῖρα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, γιατὶ εἶδα πῶς δὲν εἶχες καιρὸ νὰ 'παντρευτῇς καὶ θὰ καταστρεφότανε τὸ βασίλειό σου καὶ τώρα ἐσώθηκε τὸ βασίλειό σου. Μόνε πάρ' τηνε, παιδί μου, εἶνε καλὸ κορίτσι, τίμιο, καὶ θὰ ζήσετε καλὰ καὶ εὐτυχισμένοι.» Πῆρε ἕνα ἁμάξι γιὰ νὰ 'μπῇ ἡ Μοῖρα καὶ κεῖνος καὶ τὸ κορίτσι, γιὰ νὰ 'πᾶνε 'ς τὸ παλάτι. Καθὼς στάθηκε ἡ ἅμαξα, ἐκατέβη τὸ βασιλόπουλο καὶ ἔδωσε τὸ χέρι γιὰ νὰ καταιβῇ

πρῶτα ἡ γραῖα καὶ ὕστερα τὸ κορίτσι· καὶ ἡ γραῖα εἶχε γίνῃ ἄφαντη. Τότες κατάλαβε κι' αὐτὸς πῶς ἦτανε ἀληθινὰ ἡ Μοῖρα καὶ ἔτσι 'πῆρε τὸ κορίτσι ἀπὸ τὸ χέρι καὶ 'πῆγε ἀπάνω 'ς τὴν μάννα του. Ὄργανα τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἔγεινε ὁ γάμος καὶ 'πήρανε καὶ μιὰ παραμάννα καὶ δώσανε τὸ παιδὶ καὶ ζούσανε κεῖνοι καλὰ καὶ εὐτυχισμένοι καὶ 'μεῖς καλλίτερα.

ΙΑ'.

Ἡ μαγεμένη λίμνη.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἦτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλιᾶς κ' εἶχε τρεῖς γυιούς. Ἐμεγάλωσαν, ἦρθαν 'σὲ ἡλικία νὰ 'παντρευτοῦνε. Εἶχε τρεῖς σαΐττες ὁ γέρος ὁ βασιλέας καὶ τρία τόξα. Ἔδωσε 'σὲ κάθε ἕνα γυιὸ ἀπὸ ἕνα τόξο καὶ μιὰ σαΐττα καὶ τοὺς εἶπε νάναιβοῦν 'ς τὸ 'ψηλότερο μέρος τοῦ παλατιοῦ καὶ νὰ ῥήξῃ κάθε ἕνας τὴ σαΐττα του κι' ὅπου πέσῃ, 'σὲ ὅποια αὐλή, ἐκεῖνο τὸ κορίτσι νὰ πάρῃ γυναῖκα. Ἀνεβήκανε 'ς τὸ 'ψηλότερο μέρος τοῦ παλατιοῦ, ῥήγνει ὁ μεγάλος τὴ σαΐττα του, ἔπεσε 'σὲ μιὰ αὐλὴ ὁποῦ ἦτανε ἕνα ὡραῖο παλάτι· ἐκεῖ ἦτανε ἕνα ὡραῖο κορίτσι καὶ τὸ 'πῆρε γυναῖκα. Ἀναβαίνει καὶ ὁ δεύτερος, ῥήχνει τὴ σαΐττα του 'ς ἕνα ὡραῖο σπίτι κ' ἦτανε ἕνα ὡραῖο κορίτσι μέσα καὶ τὸ 'πῆρε κι' αὐτὸς γυναῖκα. Ἔμεινε τώρα ὁ μικρότερος, γιατί ὁ βασιλέας πρὶν ἀκόμη τοὺς δώσῃ τὴ σαΐττα ἔκαμε τρία παλάτια χωριστὰ ἀπὸ τὸ 'δικό του καὶ τοὺς εἶπε·—«Παιδιά μου, νὰ παντρευτῆτε νὰ καθήσετε 'ς τὰ παλάτια σας μὲ τῆς γυναῖκες σας καὶ 'σὰν πεθάνω 'γὼ ὅποιος γινῇ διάδοχος τοῦ θρόνου μου νὰ καθήσῃ 'ς τὸ παλάτι μου.» Εὐχαριστήθηκαν τὰ βασιλόπουλα, 'παντρεύτηκε ὁ μεγάλος, παντρεύτηκε ὁ δεύτερος, τώρα ἔχομε τὸν μικρό.

Ὁ μικρὸς ὅλο ἀργοποροῦσε, σήμερα νὰ ῥήξῃ τὴ σαΐττα του, αὔριο νὰ ῥήξῃ τὴ σαΐττα του. Περνοῦσε ὁ καιρὸς ἔτσι. Ἐκάνανε τραπέζι τὰ βασιλόπουλα, προσκαλούσανε τὸν πατέρα τους, τὴ μητέρα τους διασκεδάζανε. Ἐκεῖ ποῦ τρώγανε μιὰ ἡμέρα 'ς τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ μεγάλου, τοῦ λέει τοῦ μικροῦ του τοῦ γυιοῦ ὁ βασιλέας·—«Παιδί μου,

ἂν θέλῃς νὰ ἔχῃς τὴν εὐχή μου νὰ ῥήξῃς τώρα τὴ σαΐττα σου καὶ σύ, νὰ 'παντρευτῇς νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὴ γυναῖκά σου καὶ νὰ 'πεθάνω εὐχαριστημένος.» Τότε εἶπε τὸ βασιλόπουλο,—«ἐγώ, πατέρα μου, δὲ θέλω νὰ σοῦ χαλάσω τὴν καρδιά σου. Αὔριο κ' ἐγὼ θὰ ῥήξω τὴ σαΐττα μου καὶ ὅπου πέσῃ θὰ πάρω κ' ἐγὼ γυναῖκα.» Ἐξημέρωσε ὁ θεὸς τὴν ἡμέρα, ἀναιβαίνει 'ς τὸ 'ψηλότερο μέρος τοῦ παλατιοῦ, ῥήχνει τὴ σαΐττα του, τὴν βλέπει καὶ 'πῆγε μακρυά, μακρυὰ καὶ ἔπεσε 'ς ἕνα μέρος. Καταιβαίνει τὸ βασιλόπουλο, κυττάει ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ, μήτε σπίτι ἤτανε, ἐκεῖ ποῦ πεσε ἡ σαΐττα του, μήτε τίποτα. Κυττάζει νὰ 'βρῇ τὴ σαΐττα του ποῦ εἶνε, καὶ τί νὰ ἰδῇ; Μία λίμνη μεγάλη καὶ μέσ' 'ς τὴ μέση τῆς λίμνης μία μπακακοῦ καὶ 'βάσταγε 'ς τὰ δόντια της τὴ σαΐττα καὶ κολύμπαε νὰ 'πάῃ 'ς τὴ φωλιά της. Δὲ χάνει καιρό, ὁρμᾷ μέσα 'ς τὴ λίμνη, τσακώνει τὴ μπακακοῦ μὲ τὴ σαΐττα του. Τὴν 'παίρνει καὶ 'πάει 'ς τὸ σπίτι του. Τὴν ἔβαλε 'σὲ μιὰ κάμαρα τὴ μπακακοῦ, μία λύπη ἕνα κακό, τί νὰ 'πῇ 'ς τὸν πατέρα του; διώχνει ὅλους τοὺς δούλους, μὴ μάθουνε ἡ νυφάδες του τίποτα καὶ τόνε περιπαίζουνε καὶ τὤρρηξε 'ς τὸ κυνήγι. Μιὰ 'μέρα ἔφερε ἕνα κυνήγι, πολὺ καλό, τὸ κρέμασε ἀπὸ 'πίσω ἀπ' τὴν πόρτα καὶ λέει, — «ἂς πάω 'ς τὸν πατέρα μου νὰ ξεμολογηθῶ νὰ μὴ τὸ 'πῇ 'ς τ' ἀδέρφια μου· ἀλλὰ αὐτὴ ἤτανε ἡ μοῖρά μου.» Πῆγε 'ς τὸν πατέρα του, τοῦ εἶπε ὅ τι συνέβη. Ὁ πατέρας του λυπήθηκε πολύ, γιατὶ ἀδίκησε τὸ καλλίτερό του παιδί, γιατὶ τὸν ἀγάπαγιε καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους δυὸ γυιοὺς τὸ μικρότερο. Τοῦ εἶπε, — «Αἴ! παιδί μου! αὐτὸ ἤτανε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ μείνῃς ἀνύπαντρος.» Ὅσο ἤτανε τὸ βασιλόπουλο μὲ τὸν πατέρα του, ἡ μπακακοῦ ἐνοικοκύρευε 'ς τὸ σπίτι. Βγῆκε, μωρὲ μάτια μου, ἀπ' τὸ καβούκι της κ' ἤτανε μιὰ ὡραία βασιλοποῦλα μὲ κἄτι μεταξωτὰ 'πουκάμισα, ὡραῖα ῥοῦχα, ἀνασκουμπώθηκε, ἔβανε φωτιά, ἐμαγέρεψε τὸ κυνήγι, ἔβανε σοφρᾶ, ἔβανε τὰ φαγιὰ ὅλα ἀπάνω, 'μπῆκε 'ς τὸ καβούκι καὶ κάθησε 'ς τὴν ἀγκωνίτσα της. Ἦρθε τὸ βασιλόπουλο, ἐμπῆκε 'ς τὸ σπίτι του τί να ἰδῇ; συγυρισμένα, μαγερεμμένα, ἐπέντιζε τὸ φαΐ·—«Μπά! λέει, ποιὸς τἄκαμε τοῦτα!» τηράζει ἀπὸ 'δῶ, τηράζει ἀπὸ 'κεῖ. Δὲ 'λέπει κανένα. Ἐκάθησε, ἔφαγε, ἔβαλε καὶ 'ς ἕνα πιάτο τῆς μπακακοῦς τὸ καλλίτερο φαΐ καὶ τὤβαλε ἐπάνω 'ς τὸ σοφρᾶ, ἀνέβασε ἀπάνω 'ς τὸ σοφρᾶ καὶ τὴ μπακακοῦ καὶ ἔφυγε. Ὄντες γύρισε 'πίσω,

'βρῆκε τὸ σπίτι συγυρισμένο, τὰ πιάτα πλυμένα ὅλα, κι' ἄνθρωπο δὲ 'λέπει κανένα.—«Ἆ! μά, λέει, τοῦτο δὲν εἶνε 'δῶ μέσα, αὔριο θὰ 'πάω 'ς τὸ κυνήγι, θὰ φέρω ἕνα κυνήγι καὶ θὰ τὸ κρεμάσω πάλι 'ς τὴν πόρτα καὶ θὰ κρυφτῶ.» Τὴν ἄλλη 'μέρα σηκώθηκε, πῆγε 'ς τὸ κυνήγι, σκότωσε κἄμποσα πουλιά, τὰ κρέμασε 'ς τὴν πόρτα, ἐντύθηκε, κατέβηκε ἀπ' τῆς σκάλαις, κλειδώνει τὴν ὄξω πόρτα κ' ὕστερα 'μπαίνει ἀπὸ μιὰ μικρὴ πόρτα τοῦ περβολιοῦ καὶ ἔρχεται καὶ 'μπαίνει 'ς τὸ παλάτι. Τούτη ἅμα εἶδε πῶς ἔφυγε ὁ βασιλέας καὶ ἄκουσε ποῦ κλείδωσε τὴν πόρτα ἀπ' ὄξω. 'Βγαίνει ἀπ' τὸ καβούκι της καὶ ἔγινε μιὰ ὡραία βασιλοποῦλα.

νὰ 'πῇ τοῦ ἥλιου νὰ σταθῇ,
τ' αὐγερινοῦ νὰ λάμψῃ.

Τὴν εἶδε τὸ βασιλόπουλο τὰ ἔχασε ἀπ' τὴν ὀμμορφιά της. 'Πάει 'ς τὸ παραθύρι· κείνη χτυπάει τὰ χέρια της. Βλέπει τὸ βασιλόπουλο ἕνα βαρθακάκι πούφ! πούφ! καὶ ἀνέβαινε τῆς ἀσκάλαις. Καθὼς ἐπῆγε 'μπροστὰ 'ς τὴν μπακακοῦ πετάει τὸ καβουκάκι του καὶ ἄρχισε τὴ δουλειὰ γιατὶ ἔγινε κι' αὐτὸ ἕνα κορίτσι. Ἄρχισε, μάδησε τὰ πουλιά, μαγέρεψε, ἄναψε φωτιά, τοῦ βόηθησε καὶ ἡ βασιλοποῦλα. Σὰν τέλειωσε τῆς δουλειαῖς της ἡ μικρὴ μπακακοῦ, 'μπῆκε 'ς τὸ καβούκι της κ' ἔφυγε. Μπῆκε τότες καὶ μπακακοῦ ἡ μεγάλη 'ς τὸ καβούκι της καὶ κάθησε 'ς τὴν ἀγκωνή της. Τότες τὸ βασιλόπουλο ἀγάλια, ἀγάλια, ὅπως ἦρθε, ἔφυγε ἀπ' τὴν μικρὴ πορτίτσα καὶ ἦρθε πάλι ἀπ' τὴ μεγάλη πόρτα, ξεκλείδωσε κι' ἀνέβη ἀπάνω. Ἐπῆγε μέσα 'ς τὴν κάμαρα εἶδε τὸν σοφρᾶ ἕτοιμο, ἐκάθησε, ἔφαγε, ὕστερα περπατοῦσε μέσα 'ς τὴν κάμαρα ἀπάνω, κάτου, 'πῆγε κοντὰ 'ς τὴν μπακακοῦ ὕστερα, τὴν χάιδεψε. Τῆς εἶπε — «Αἴ! ἐσὺ εἴσανε τῆς τύχης μου, ὅ τι κι' ἂν εἶσαι ἐγὼ θὰ μείνω ἀνύπαντρος, ἀφ' οὗ 'πῆρες τὴ σαΐττα μου 'ς τὰ δόντια σου, δὲ θὰ φροντίσω νὰ 'βρῶ γυναῖκα νὰ πάρω. Νὰ μοῦ 'μίλαγες τοὐλάχιστον καὶ νὰ μοῦ πέρναγε ἡ ὥρα μου, καὶ νὰ μοὔλεγες ποιὸς ἔρχεται καὶ μοῦ κάνει αὐτὰ τὰ φαγιά;» Ἡ μπακακοῦ τὸν ἐκύτταζε καλά, καλὰ καὶ δὲν ἔλεγε τίποτα. Ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ δὲν ξέρω πῶς μαθητεύτηκε πῶς ἡ σαΐττα του ἔπεσε 'σὲ μιὰ λίμνη καὶ ἔχει μιὰ μπακακοῦ 'ς τὸ σπίτι του. Τοῦ λένε μιὰ 'μέρα ἡ νυφάδες του: — «Δὲ μᾶς φέρνεις καὶ μᾶς τὴ γυναῖκά σου, νὰ τὴν

'δοῦμε; — Ἐγὼ δὲν παντρεύτηκα, τοὺς λέει τὸ βασιλόπουλο, πῶς νὰ σᾶς φέρω τὴ γυναῖκά μου νὰ τὴν ἰδῆτε!» καὶ τὸ 'πῆρε τὸ παράπονο κ' ἔφυγε. Πῆγε 'ς τὸ σπίτι του ηὗρε πάλι τὸ φαΐ ἕτοιμο, ἐκάθησε, ἔφαε. Μιὰ 'μέρα ἐκρύφτηκε πάλι καὶ καθὼς ἐπῆγε νὰ χτυπήσῃ τὰ χέρια της γιὰ νὰ ἔρθῃ ἡ μικρὴ μπακακίτσα, τρέχει τὸ βασιλόπουλο καὶ ἁρπάζει τὸ καβούκι τῆς μπακακοῦς καὶ τὸ ῥήχνει μέσα 'ς τὴ φωτιά. Τρέχει ἡ μπακακοῦ, φωνάζει — «Κάομαι! κάομαι!» καὶ ἁρπάζει τὸ βασιλόπουλο τὸ καβούκι ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ τὸ ῥήχνει μέσα 'σὲ μιὰ χρυσὴ λεκάνη μὲ νερό. Τότε ἔπεσε 'ς τὰ πόδια της καὶ τὴν παρακαλοῦσε νὰ μὴν 'μπῇ πιὰ 'ς τὸ καβούκι της νὰ τόνε λυπηθῇ, καὶ τῆς ἔλεγε: — «Δὲ βλέπεις τί ὑποφέρω, νὰ μὴν 'μπορῶ νὰ 'βγῶ 'ς τὸν κόσμο, νὰ μὲ κοροϊδεύουν τὰ ἀδέρφια μου, ἐν ᾧ εἶσαι σὺ ὡραιότερη καὶ ἀπὸ τῆς δυὸ νυφάδες μου;» Τότε τοῦ εἶπε κείνη, ὅτι — «ἡ οἰκογένειά μου εἶνε βασιλικὴ καὶ ὁ θεὸς μᾶς καταράστηκε καὶ βούλιαξε τὸ βασίλειο μας καὶ γιὰ νὰ ζοῦμε καὶ νὰ ὑποφέρουμε μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς τοῦτο τὸ καβούκι γιὰ νὰ ζοῦμε μέσα 'ς τὴ λίμνη καὶ εἶνε καὶ τὰ ἀγαθά μας μέσα 'ς τὴ λίμνη, τὸ βιός μας, ὅλα μας καὶ ἕνας μάγος μᾶς εἶπε ὅτι 'σὰ 'βρεθῇ κἀνένας καὶ μὲ ἀγαπήσῃ καὶ δὲ βλαστημάῃ τὴν ὥρα ποῦ μὲ ηὗρε θὰ γίνω ἄνθρωπος κ' ἐγώ· ἔμενα μπακακοῦ γιὰ νὰ σὲ δοκιμάσω, ἀφ' οὗ σὲ εἶδα πῶς εἶσαι τόσο καλὸς ἄνθρωπος θὰ σὲ κάμω εὐτυχῆ καὶ θαφίσωμε τῆς νυφάδες σου νὰ μείνουνε μὲ τὰ περιγέλια τους.» Τότε κεῖνος, εὐχαριστήθηκε πολὺ γιὰ τὴν εὐτυχία του. Τοῦ εἶπε κείνη νὰ ῥήξῃ τὸ καβούκι μέσα 'ς τὸ πηγάδι γιὰ νὰ εἶνε πάντα δροσερή. Ἔρρηξε τὸ καβούκι. Τῆς εἶπε κεῖνος «ὅσο θέλῃς καθόμαστε οἱ δυὸ μαζὶ καὶ δὲ λέμε 'σὲ κἀνένα τίποτις.» Μιὰ 'μέρα ἤτανε τὰ γενέθλια τοῦ γέρου τοῦ βασιλέα, ὁ μεγάλος ὁ ἀδερφὸς ἔκανε τραπέζι καὶ τοὺς προσεκάλεσε ὅλους νὰ 'πᾶνε. Τὸν κοροϊδεύανε λοιπὸν αὐτὸν τὸν μικρό, τοῦ λέγανε. «Δὲν μᾶς φέρνεις καὶ σὺ τὴ γυναῖκά σου νὰ τὴν ἰδοῦμε, νὰ 'ποῦμε τίποτα, νὰ διασκεδάσουμε;» Κεῖνος ἔφυγε καὶ 'πῆγε 'ς τὸ σπίτι, λιγάκι λυπημένος. Τοῦ λέει ἡ γυναῖκά του, «τί ἔχεις καὶ εἶσαι λυπημένος. — Τί νἄχω! κάνουν τραπέζι, ὁ μεγάλος μου ἀδερφὸς γιατὶ εἶνε τὰ γενέθλια τοῦ πατέρα μου καὶ γιὰ νὰ μὲ μασκαρέψουνε μοῦ λένε καὶ 'μένα νὰ 'πάω μὲ τὴ γυναῖκά μου. — Καλά, λέει αὐτή, ἂν θέλῃς 'πᾶμε καὶ ἀντὶ νὰ μασκαρέψουνε ἐκεῖνοι ἐμᾶς θὰ μασκαρέψουμε ἐμεῖς ἐκείνους. Ἄϊντε νὰ

'πᾷς ἐκεῖ 'ς τὴ λίμνη ποῦ μ'ἔπηρες καὶ νὰ φωνάξῃς «*κάϊ· ra. ra. κάϊ. ra. ra.* ἔπειτα θἀκούσῃς *πί. κι. κι. πί. κι. κι.* θὰ 'πῇς μ'ἔστειλε ἡ θυγατέρα σας ἡ 'Ανθοῦλα νὰ μοῦ δώσετε μιὰ χρυσὴ βεργίτσα ποῦχει 'ς τὴν ἀγκωνίτσα, καὶ μιὰ ἀργυρὴ καὶ νὰ μοῦ δώσετε ἕνα αὐγὸ χηνήσιο καὶ δυὸ κοττήσσια καὶ νὰ τὰ πάρῃς αὐτὰ νἄρθῃς.» 'Εκεῖνος ὁ κακόμοιρος ὅ τι τοῦ ἔλεγε τὸ ἔκαμνε. 'Επῆγε 'ς τὴ λίμνη, ἐφώναξε, ὅπως τοῦ εἶπε ἡ γυναῖκά του, τοῦ δώσανε τῆς δυὸ βέργαις καὶ τὰ τρία αὐγά, κ'ἦρθε 'ς τὸ σπίτι. Τότες κείνη ἀρώτησε τὸν ἄντρα της πότε εἶνε τὸ τραπέζι, τῆς εἶπε κεῖνος «ταχύ.» Τότε τὴν ἄλλη 'μέρα κείνη, χτυπάει μία τὴ χρυσῆ βεργίτσα, πετάχτησαν τρεῖς σκλάβαις ἀπὸ μέσα, χτυπάει δύο, 'βγῆκε μιὰ σκλάβα μὲ ἕνα κάνεστρο γεμᾶτο ροῦχα χρυσᾶ γυναίκεια καὶ ἀντρίκεια, διαμαντικά, μπελεζίκια. Στολίστηκε αὐτή, στολίστηκε ὁ ἄντρας της μὲ χαντζάρια μαλαματένια, μὲ 'ρωλόγια, μὲ γοῦναις, καὶ μὲ ὁλόχρυσα φορέματα. Τότε ἔδωσε τὴν ἀσημένια βέργα 'ς τοὺς δούλους καὶ 'πήγανε τὴ βέργα κάτω 'ς τὸ καλντιρίμι καὶ γίνηκε ἕνα ὡραῖο ἀμάξι, ὁλόχρυσο, μὲ τέσσαρα ἀλόγατα, ὅλο ἄσπρα καὶ χαρτερούσανε 'ς τὴν αὐλή. Χτύπαγαν τὰ πόδια τους κάτω 'ς τὰ καλντιρίμια καὶ πέταγαν φωτιαῖς. 'Η συννυφάδες της 'μπαίνανε, 'βγαίνανε, γελούσανε, χᾶ, χά, χά, πότε θἄρθῃ ἡ μπακακοῦ καὶ πότε θἄρθῃ ἡ μπακακοῦ! 'Εκεῖ ποῦ χά! χά! χοῦ! γελούσανε βλέπουνε ἕνα ὡραῖο ἀμάξι μὲ δούλους χρυσοντυμένους, μὲ τέσσαρα ἀλόγατα τ'ἀμάξι, καὶ στάθηκε 'ς τὴν πόρτα τους. Κυττάζουνε μὲ περιέργεια ποιὸς θὰ καταβῇ ἀπὸ 'δῶ. Βλέπουν καὶ καταβαίνουν οἱ δοῦλοι καὶ πιάνουν μιὰ ὡραία κυρία ἀπ'τὸ χέρι καὶ τὴν καταιβάζουν ἀπ'τὴν ἅμαξα. Κυττάζ'ἡ μιὰ τὴν ἄλλη! Καταιβαίνει καὶ τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ 'πίσω. Τρέχουνε τὰ δυό του ἀδέρφια, ἀναιβάζουν τὴ νύφη ἀπάνω. 'Πηγαίνει κείνη φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ της, τὴν ἀγκάλιασε ὁ πεθερός της, τὴν ἐφίλησε. Τοῦ δίνει καὶ τὸ χηνήσιο αὐγὸ τοῦ πεθεροῦ της, φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ ἑνὸς ἀντραδέρφου τοῦ δίνει τὸ ἕνα κοττήσιο αὐγό· φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ ἄλλου ἀντραδέρφου τοῦ δίνει τὸ ἄλλο αὐγό. 'Αρχινᾶν τὰ γέλοια ἐκείναις «Βῆ! χαρὰ 'ς τὸ πισκέσι! αὐγὰ μᾶς ἔφερε!» ἐκείνη δὲν εἶπε τίποτα μόνε ἐχαμογέλασε. Τότες εἶπε τοῦ πεθεροῦ της νὰ σπάσῃ τὸ αὐγό, καὶ τί νὰ ἰδοῦνε; ἕνα ὡραῖο στέμμα μέσα, ὅλο διαμάντι. Τὸ 'παίρνει μονάχη της μὲ τὸ χέρι της καὶ τὸ βαίνει 'ς τὸ κεφάλι τοῦ πεθεροῦ της. Σπάσανε καὶ τὰ ἄλλα δυὸ

καὶ εἴχανε μέσα ἀπὸ ἕνα 'ρωλόϊ μὲ διαμαντένιαις ἀλυσσίδες. Τότες εἶπανε τὸ ἀντρόγενο, ἡ σημερινὴ ἡμέρα ἂς εἶνε καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου μας· τὴν ἑώρτασαν μὲ μεγάλη μεγαλοπρέπεια καὶ ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἔγεινε τὴν ἴδια 'μέρα ὁ γάμος καὶ κουβαλίσανε ἀπ' τὴ λίμνη ὅλη τὴν προῖκα τῆς Ἀνθούλας καὶ ζήσανε κεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΙΒ'.

Ἡ κατσοῦλαις

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ μιὰ γραῖα ζητουλιάρα καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ἐζήταγε ἐλεημοσύνη καὶ τὸ βράδυ 'πήγαινε 'ς τὸ σπιτάκι της καὶ 'σύχαζε. Μιὰ 'μέρα ἔτυχε νὰ μὴ τῆς δώσῃ κανεὶς καὶ τῆς λέγανε ὅλοι, ὁ θεὸς νὰ σ' ἐλεήσῃ! Ἐνύχτωσε, ἐγύρισε 'ς τὸ σπίτι της ἡ κακόμοιρη, 'μπαίνει μέσα, σκοτίδι· τί νὰ κάνῃ; νηστική, ἀποσταμένη. Ἦλθε βόλτα, ἦλθε βόλτα, μήτε νὰ ἡσυχάσῃ 'μπόρεγε, μήτε νὰ κοιμηθῇ, ἡ κοιλιά της ἔπαιζε ταμπουρᾶ. Παίρνει τὸ μπαστούνι της καὶ ἀποφάσισε νὰ 'βγῇ πάλι ὄξω. Ἐπερπάτησε, ἐπερπάτησε, μήτε ἤξερε ποῦ 'πήγαινε· ὅλαις ἡ πόρταις κλεισταῖς, παντοῦ σκοτίδι. Ἀπ' ἀλάργα εἶδε ἕνα φῶς 'ς ἕνα μακρινὸ μέρος. Λέει, «τί νὰ εἶνε 'κεῖ; μὴν τύχῃ καὶ εἶνε κανένας γάμος, ἂς 'πάω νὰ ἰδῶ.» Πάει, βλέπει μιὰ μεγάλη πόρτα, χτυπάει χτυπάει, κανείς, ψυχὴ δὲ 'μίληγε. Ἀρχίνησε καὶ χτύπαε πιὸ δυνατὰ ἀκόμη. Τότες ἀνοίγει ἡ πόρτα καὶ βλέπει καὶ παρουσιάζεται 'μπροστά της ἕνας μαῦρος κάτσαρος (γάτος). Τῆς λέει, «*μάρ, μούρ, μάρ, μάρ.*—Ἐλεημοσύνη ἀφέντη μου.» Πετιέται ἕνας ἄλλος κάτσαρος καὶ λέει τουτουνοῦ τοῦ πορτιέρη τοῦ μαύρου γάτου: «*Μάου! μάου!*» Πετιέται ἡ γραῖα· «νὰ μ' ἐλεήσετε ἀφεντικά μου!» τῆς λέει κεῖνος ὁ κάτσαρος ποῦ ἤτανε 'ς τὴν ἀσκάλα: *μάρ, μάρ, μάρ, μάρ*. Ἐπροχώρησε ἐκείνη καὶ ἀνέβαινε τῆς σκάλαις, ἀφ' οὗ δὲν τῆς 'μίλαγε κανένας, ἀνέβαινε. Ἐκεῖ 'μπαίνει 'ς ἕνα μεγάλο ὀντᾶ καὶ ἤτανε ἀντίκρυ δυὸ καναπέδες ὁλόχρυσοι, 'σὲ κάθε ἕνα καναπὲ καθότανε ἀπὸ μιὰ μεγάλη κατσοῦλα, ἡ μία ἤτανε 'ς τὸν ἕνα καναπὲ ἄσπρη

καὶ 'ς τὸν ἄλλονε σιτζαπιά. Ἡ μία, ἡ ἄσπρη, εἶχε ἕνα ὡραῖο τσιμπούκι, γιασιμί, καὶ ἔπινε· καὶ ἡ ἄλλη ἡ σιτζαπιὰ εἶχε ἕνα ἀργιλὲ μὲ διαμάντια, μὲ κοράλια καὶ ἔπινε. Καθὼς ἐμπῆκε ἡ γραῖα μέσα κάνει μετάνοια καὶ τοὺς λέει—«Νὰ μ' ἐλεήσετε, ἀφεντικά μου, γιατ' εἶμαι 'πεθαμένη τῆς πείνας.» Λέει ὁ ἕνας κάτσουλος τοῦ ἀλλουνοῦ· *μάρ, μάρ; μάρ, μούρ;* τότε *μάρ, μάρ, μάρ,* λέει ὁ ἄλλος. Τότες τῆς λέει κεῖνος ὁ κάτσαρος ποῦ ἦτανε 'ς τὴν ἀσκάλα—«ἄιντε νὰ φέρῃς ἕνα σακκὶ ἀπ' τὸ σπίτι σου.» Πάει τούτη ἡ κακομοῖρα, δὲν εἶχε σακκὶ 'ς τὸ σπίτι της καὶ 'πῆγε 'σὲ μιὰ γειτόνισσα ἄλλη φτωχὴ καὶ τῆς ἐγύρεψε.—«Τί τὸ θέλεις; τῆς εἶπε κείνη·—Λιγάκι ἀλευράκι θὰ μοῦ δώσουνε νὰ τὸ βάλω μέσα.» Ἔπηρε τὸ σακκί· 'πῆγε 'πίσω, τῆς βάνανε κάμπόσα φλουριὰ καὶ τῆς τὸ δώσανε· τὸ ἔβανε 'ς τὸν ὦμο, τοὺς εὐχαρίστησε καὶ ἔφυγε. Ἐπῆγε 'ς τὸ σπίτι της, ἄδειασε τὰ φλωριὰ 'σὲ μιὰ παληοκασσέλα ποῦ εἶχε καὶ τῆς 'πῆγε τὸ σακκὶ καὶ τῆς τὤδωσε τῆς γειτόνισσας καὶ ἔφυγε. Τότες βαίνει ἡ γραῖα τὸ χέρι της μέσα γιὰ νὰ ἰδῇ τί εἶχε τὸ σακκὶ καὶ 'βρίσκει 'ς τὸ φιτὶ τοῦ σακκιοῦ ἕνα φλωρί. Τὸ 'παίρνει λοιπὸν τὸ φλωρὶ 'κεῖνο καὶ 'πάει 'ς τὴ γραῖα, τῆς λέει·—ποῦ τὰ ηὗρες τὰ φλωριά;—Ποιὰ φλωριά; λέει κείνη.—Νά! ποῦ ἔβανες μέσα 'ς τὸ σάκκο.—Καλὲ δὲν ἔβανα τίποτις φλωριά, χριστιανή μου, τῆς εἶπε τούτη.—Ἢ θὰ μοῦ τὸ 'πῇς 'ποῦ τὰ 'βρῆκες ἢ θὰ 'πᾶ νὰ 'πῶ 'ς τὸ δικαστήριο πῶς ἔκλεψες.» Τότε φοβήθηκε ἡ γριὰ καὶ τῆς εἶπε, ἐκεῖ 'ς αὐτὸ τὸ σπίτι, τῆς ἔδειξε, 'πῆγα καὶ μοῦ τὰ δώσανε. Τότες δὲ θὰ χάνῃ καιρό, διπλώνει τὸ τζουβάλι της, μιὰ καὶ δυὸ 'ς 'ς τὸ παλάτι. Χτυπάει, χτυπάει τὴν πόρτα· ἀνοίγει ὁ μαῦρος κάτσουλος.—«Βῆ! νὰ χάεσαι! νά! (τὸν βασκελώνει) ἐσκιάχτηκα! 'σὰν ἄνθρωπος ἄνοιξε τὴ πόρτα.» Τότε πετιέται ὁ ἄλλος κάτσουλος ποῦ ἦτανε 'ς τὴν ἀσκάλα· *μαρ; μάρ; μάρ; μάρ;*—«Βῆ! μάξι σας καὶ ξερή σας!» τότε προχωρεῖ ἐκείνη καὶ ἀναβαίνει τῆς ἀσκάλαις καὶ 'πάει 'κεῖ μέσα 'ς τὴ σάλα-'ποῦ ἦτανε οἱ μεγάλοι κάτσουλοι καὶ καθὼς τοὺς εἶδε καὶ πίνανε τσιμποῦκι.—«Βῆ! τρομάρα σας! τοὺς λέει· καλὲ πίνουνε ναργιλέδες· τσιμπούκια! Ἄμ! ποιὸς θὰ πιάσῃ τοὺς ποντικοὺς ἐδῶ μέσα;» λένε οἱ μεγάλοι κάτσουλοι· *μάου! μάου! μάου;* λέει κείνη.—«Νὰ τώρα θὰ πάω νὰ μάθω καὶ τὰ κατσουλίστικα νὰ ἐρθῶ νὰ σᾶς 'μιλήσω!» καὶ ξεκαρδίστηκε 'ς τὰ γέλοια. Γυρίζει τότε καὶ τῆς λέει ὁ ἄλλος γάτος 'ποὺ ἦτανε 'ς τὴν ἀσκάλα.—« Τί θέλεις;

—Νά! νὰ μοῦ γεμίσετε καὶ μένα τὸ χαράρι μου γεμάτο λίραις, ὅπως ἐγεμίσατε τῆς ἀλληνῆς γρῃᾶς, εἰ δε μὴ θὰν τήνε μαρτυρήσω κείνην τὴν ἄλληνη γἰὰ κλέφτρα 'ς τὰ δικαστήρια νὰ τὴν βάνουν 'ς τὴν φυλακή.» Τότες εἴπανε κεινοῦ τοῦ γάτου 'ποῦ ἤτανε 'ς τὴν ἀσκάλα οἱ μεγάλοι γάτοι. *Μάου, μάου, μαμάου!* Ἡ γραῖα ὅλο γέλαγε, ξεκαρδιζότανε, καὶ λέει· «ἀνάθεμά τονε, γυἰέ μου ποῦ σᾶς πειράζει αὐτὸς ὁ γάτος.» Τῆς λέει ὁ γάτος ποῦ ἤτανε 'ς τὴν ἀσκάλα.—«Δός μου τὸ τζουβάλι σου νὰ 'πάω νὰ 'ς τὸ γεμίσω φλωρἰά.» Τὤπηρε, 'πῆγε κάτω 'ς τὸ ὑπόγειο, καὶ ἔβαλε μέσα ὅ τι τοῦ εἴπανε τἀφεντικά του, τὰ δένει σφιχτὰ καὶ τῆς τὰ δίνει καὶ τῆς λέει «τοῦτα κυρὰ εἶνε φλωρἰὰ μόνε δὲν κάνει νὰ τὰ ἰδοῦν τἀστέργἰα, μονάχα νὰ 'πᾷς 'ς τὸ σπίτι σου νὰ κλείσῃς καλὰ τῆς πόρταις σου καὶ νὰ 'γδυθῇς τσίτσιλη καὶ τότες νἀνοίξῃς τὸ σάκκο μὲ τὰ φλωρἰά σου. Τά 'πῃρε 'κείνη καὶ τοὺς εἶπε καληνύχτα καὶ ἔβαλε τὰ γέλοἰα κ' ἔφυγε. Πῆγε 'ςτὸ σπίτι της, ἔκλεισε τὴν πόρτα της, τὸ παλαθύρι της, ἐγδύθηκε ὅπως τῆς εἴπανε καὶ ὕστερα ἔλυσε τὸ τσουβάλι της. Καθὼς τὤλυσε πεταχτῆκαν ἀπὸ μέσα, φείδἰα, μολυντήρια, ἀσκαθάροι καὶ τυλιχτήκανε τὰ φείδἰα 'ς τὸ λαιμό της καὶ τὴν πνίξανε, τὴν φάγανε καὶ ἔμεινε μονάχα ὁ σκελετός. Ἡ ἄλλῃ ἡ ἄμοιρη ὅλη τὴ νύχτα δὲν κοιμήθηκε, τὴν φοβήθηκε τούτη νὰ μὴν μαρτυρήσῃ. Τότες ἐκαρτέρειγε νἀνοίξῃ τὸ παράθυρο καὶ τὴν πόρτα ἡ γειτόνισσα. Μήτε παλαιθύρι ἄνοιγε μήτε πόρτα. Τότες 'πάει ἀγάλἰα, ἀγάλἰα ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ τήνε βλέπει ἐκεῖ χάμω 'ξαπλωμένη καὶ 'πεθαμένη. Τότες τραβάει τὴν πόρτα καὶ τήνε κλείνει ἀγάλἰα, ἀγάλἰα καὶ σηκώνεται καὶ φεύγει καὶ 'πῆγε 'ςτὸ σπιτάκι της καὶ 'πῆρε τὰ φλωρἰά της καὶ ὅλα της τὰ ροῦχα καὶ ἔφυγε ἀπὸ κεῖνο τὸ σπίτι καὶ 'πῆγε 'ς ἕνα ἄλλον τόπο καὶ ἔχτισε ἕνα σπιτάκι καὶ πέρασε χρυσὰ γεράματα καὶ μήτ' ἐγὼ ἤμανε 'κεῖ μήτε σὺ νὰ τὸ πιστέψῃς.

ΙΓ'.

Ὁ βασιλέας τῶν πουλἰῶν

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντἰᾶς σας.

Ἤτανε μἰὰ φορὰ καὶ ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας κ' εἶχε τρεῖς θυγα-

τέρες. Ἦτανε πολὺ ὄμμορφες καὶ ἡ τρεῖς. Τοῦ ἦρθε μήνυμα νὰ 'πάη 'ς τὸ σεφέρι καὶ συλλογότανε πῶς νὰ τῆς ἀφίση μοναχαῖς. —« Δὲν πειράζει, πατέρα μου, εἴπανε ἡ τρεῖς θυγατέρες, 'πήγαινε καὶ καλῶς νἄρθῃς. — Θὰ πάω καὶ δὲ μπορῶ νὰ κάνω διαφορετικά, ἀλλὰ τί θέλετε νὰ σᾶς φέρω ; » Λέει ἡ μεγάλη· — « Ἐγώ, θέλω νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα ζευγάρι μπελεζίκια διαμαντένια.» Λέει ἡ ἄλλη « θέλω νὰ μοῦ φέρῃς ἕνα διαμαντένιο γιρντάνι γιὰ τὸ λαιμό.» Λέει τῆς μικρῆς του θυγατέρας.—«Καὶ σὺ τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω ;» Λέει—«Νὰ συλλοϊστῶ, μπαμπάτζι, 'γώ, καὶ ταχιὰ σοῦ λέω.» Πάει 'ς τὴν κάμαρά της, λέει τῆς λαλᾶς της : — « Λαλά μου, ὁ πατέρας μου θέλει νὰ φύγῃ, τί νὰ παραγγείλω νὰ μοῦ φέρῃ ; — Νὰ τοῦ 'πῆς παιδί μου νὰ σοῦ φέρῃ τὸ λιερόχερο πανάκι καὶ νὰ τοῦ 'πῆς ὅτι ἂν ἴσως καὶ δὲν τὸ θυμηθῇ καὶ δὲν τὸ φέρῃ μήτε 'μπρὸς νὰ πάῃ τὸ καράβι του μήτε 'πίσω. » Ἐπῆγε ἡ βασιλοποῦλα 'ς τὸν πατέρα της τοῦ λέει· Μπαμπά ! νὰ μοῦ φέρῃς τὸ λιεροχεροπανάτσι καὶ ἂν ἴσως καὶ δὲν τὸ φέρῃ μήτε 'μπρὸς νὰ πάῃ τὸ καράβι του μήτε 'πίσω. Σηκώθηκε ὁ πατέρας του τῆς ἀγκάλιασε τῆς 'φίλησε καὶ σηκώθηκε κ' ἔφυγε. Ἐπῆγε ἐκεῖ ἐπολέμησε ἐνίκησαν· ἐπῆρε τὸ μπελεζίκι γιὰ τὴν μεγάλη, ἐπῆρε τὸ γιορτάνι γιὰ τὴ δεύτερη καὶ ἕνα φιόρι γιὰ τὴν τρίτη, γιὰ τὸ κεφάλι της. Ἔμπηκε μέσα 'ς τὸ καράβι γιὰ νἄρθῃ 'ς τὸ βασίλειό του. Μήτε 'μπρὸς τό καράβι 'πήγαινε μήτε 'πίσω. Βρὲ ἀμάν ! τραβοῦσαν ἀπὸ 'δῶ, ἀνοίγαν τὰ πανιά, τὸ καράβι 'ς τὸν τόπο. Ἦτανε ἕνας πραγματευτὴς μέσα, τοῦ λέει τοῦ βασιλέα :— «Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, μήπως σοῦ εἶχαν παραγγελμένα τίποτα καὶ τὸ λησμόνησες ;— Δὲ θυμᾶμαι, 'ξέρω 'γώ ; δὲ 'θυμᾶμαι νὰ μοῦ εἶπαν τίποτις, λέει· — Γιὰ 'θυμήσου, βασιλέα μου, λέει, νὰ μὴ λάχῃ καὶ σοῦ 'πανε καμμιὰ παραγγελιὰ ἀπ' τὸ σπίτι καὶ δὲν τὴν ἔκαμες ; — Βρέ ! . . . λέει, τώρα 'θυμᾶμαι. Ἡ μικρή μου θυγατέρα μοὖπε νὰ τῆς 'πάω τὸ λιεροχεροπανάτσι καὶ ἂ δὲ τῆς τὸ πάρω, μήτε 'μπρὸς νὰ 'πάῃ τὸ καράβι μήτε 'πίσω.» Τότες, λέει ὁ πραγματευτής, — « Ἂν θές, βασιλέα μου, ἐγὼ 'πάω καὶ σ' τ' ἀγοράζω. » Τοὔδωσε ὁ βασιλέας χρήματα· ἐμπῆκε μέσα 'σὲ μία βάρκα ὁ πραγματευτὴς καὶ 'πῆγε καὶ τἀγόρασε καὶ τοῦ τὦφερε. Ἅμα 'μπῆκε μέσα 'ς τὸ καράβι τὸ λιεροχεροπανάκι, πί . . . ί . . ί . 'σὰν πουλὶ ἔφευγε τὸ καράβι ! Ἦλθε ὁ βασιλέας 'ς τὸν τόπο του. Ἦγε ἡ μεγάλη του θυ-

γατέρα τῆς ἔδωσε τὰ διαμαντένια μπελιζίκια, 'πῆγε ἡ δεύτερη τοῦ φίλησε καὶ αὐτὴ τὸ χέρι, τῆς ἔδωσε τὸ διαμαντένιο γιορντάνι. 'Πῆγε ἡ μικρὴ τοῦ φίλησε τὸ χέρι τῆς ἔδωσε τὸ διαμαντένιο φιόρι τῆς ἔδωσε καὶ τὸ λιεροχεροπανάκι. Τὸν ἀγκάλιασε τὸν πατέρα της, τόνε φίλησε, τὸν εὐχαρίστησε καὶ τὸ 'πῆρε καὶ πῆγε 'ς τὴν κάμαρά της. Τότε ἐφώναξε τὴ Λαλά της καὶ τῆς εἶπε· «Ὁ πατέρας μου, μοῦ ἔφερε τὸ λιεροχεροπανάκι· τί νὰ τὸ κάμω;» 'Σ τὴν κάμαρά της μέσα τῆς βασιλοπούλας ἦτανε ἕνα φωτιστικό. Βαίνει ἕνα τραπέζι καὶ ἀπάνω 'ς τὸ τραπέζι μιὰ καρέκλα καὶ ἀναβαίνει ἀπάνω ἡ λαλά της· σπάει μ' ἕνα κλειδὶ ὅλα τὰ γελιὰ τοῦ φωτιστικοῦ καὶ τὰ ἔβγανε ἕνα, ἕνα τὰ κομμάτια, ὕστερα κόλλησε γύρω, γύρω 'ς τὸ φωτιστικὸ κόκκινο βελοῦδο καὶ ἀπ' τὴ μέσα μεριὰ ἔβανε ἕνα χρυσὸ λεγένι· ἐκεῖ μέσα ἔρρηξε ροδόσταμο 'ς τὸ λεγένι καὶ τῆς εἶπε τῆς βασιλοπούλας, ὁπότες θέλεις νἄρθῃ ἕνα βασιλόπουλο ποῦ εἶνε ὅλω τῶν πουλιῶνε, τῶ φειδιῶνε καὶ τῶν μολυντηριῶνε κτλ. καὶ αὐτὸς εἶνε αἰτός, τὸ βασιλόπουλο, καὶ ὕστερα 'σὰν ἔρθῃ 'ς τὴν κάμαρά σου θὰ τινάξῃ τὰ φτερά του καὶ θὰ γείνῃ βασιλόπουλο καὶ σὺ νὰ μὴ φοβηθῇς γιατὶ κεῖνον θὰ πάρῃς ἄντρα. Ἔφυγε ἡ λαλά της. Ἡ βασιλοποῦλα ἄλλαξε, συγυρίστηκε καὶ βουτάει τὸ λιεροχεροπανάκι μέσα 'ς τὸ λεγένι καὶ τὸ ἅπλωσε. Μόνε ἀκούει μιὰ βοὴ καὶ ὕστερα βλέπει καὶ 'μπαίνει ἕνας αἰτὸς χρυσὸς ἀπὸ τὸ φωτιστικὸ καὶ τινιάζῃ τὰ φτερά του μέσα 'ς τὸ χρυσὸ λεγένι καὶ ἐγίνηκε ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο. Τότες εἶπε· —«Τί μὲ θέλεις, ποῦ μ' ἐφώναξες;» ἡ βασιλοποῦλα τοῦ εἶπε·—«Ἐγὼ δὲν ἤξερα πῶς θἄρθῃς, μόνε ἡ Λαλά μου, μοῦ εἶπε νὰ ἁπλώσω τὸ λιεροχεροπανάκι.» Τότε τὸ βασιλόπουλο τὴν εἶδε καὶ τοῦ ἄρεσε πολὺ καὶ τῆς εἶπε: —«Ἂν θέλῃς νὰ μὲ πάρῃς ἄντρα, ἐγὼ εἶμαι βασιλέας ὅλων τῶν πουλιῶν καὶ ὅλων τῶν ἑρπετῶν καὶ ἂν θέλῃς νὰ μὲ πάρῃς ἄνδρα σου.» Τότες εἶπε ἡ βασιλοποῦλα, πῶς «σὲ ἀγαπάω καὶ σὲ θέλω, ἀλλὰ ἔχω ἀκόμη δυὸ ἀδερφάδες καὶ περιμένω νὰ 'παντρευτοῦνε καὶ τότε περνόμαστε κ' ἐμεῖς.» Τότες αὐτὴ κάθε μέρα ἐβούταγε τὸ λιεροχεροπανάκι μέσα 'ς τὸ ροδόσταμο 'ς τὸ λεγένι καὶ τὸ ἅπλωνε καὶ ἐρχότανε τὸ βασιλόπουλο καὶ διασκεδάζανε Τόσο ἀγαπιότουσαν ἀναμεταξύ τους ποῦ δὲν 'μπουροῦσε νὰ κάνῃ ὁ ἕνας χωρὶς τὸν ἄλλο. Ἡ βασιλοποῦλα πιὰ λησμόνησε πῶς ἔχει ἀδερφάδες καὶ ὅλο ἅπλωνε τὸ λιεροχεροπανάκι νὰ ἔρχεται τὸ βασιλόπουλο. Ἡ ἀδερφάδες

'μπήκανε 'σὲ μεγάλη περιέργεια. Λέει ἡ μία τῆς ἄλλης· «καλέ, δὲ μοῦ λὲς τί γίνεται ἐκείνη ἡ ἀδερφή μας ἀπ' ὄντες τῆς ἔφερε ὁ πατέρας μας τὸ λιεροχεροπανάκι ἐχάθηκε ἀπ' τῆς γῆς τὴν ὄψι.— Ἐγώ, λέει ἡ μεγάλη, ἔχω περιέργεια, θὰ 'πᾶ νὰ τῆς κάμω βίζιτα.—Ἔρχομαι καὶ 'γώ, λέει ἡ ἄλλη, ποῦ νὰ τὴν πιάσω 'γὼ μὲ τὰ λόγια καὶ σὺ νὰ 'πᾷς μέσα 'ς τὴν κάμαρα ἐδῶ ἐκεῖνὰ ἰδῇς τί γίνεται, γιατί δὲν τὴν βλέπουμε.» Τὸ λοιπὸν ἐπήγανε νὰ τὴν ἰδοῦν τὴν ἀδερφή τωνε, ἡ μία ἄρχισε καὶ τῆς 'μίλαγε τὸ ἕνα τἄλλο. Ἡ ἄλλη 'μπῆκε μέσ' 'ςτὴν κάμαρη, τἄχατες ποῦ θὰ κυττάξῃ μέσ' 'ςτὸ καθρέφτη. Κύτταξε ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ δὲν ἔλεπε τίποτα. Μόνε κάνει ἔτσι, σηκώνει τὸ κεφάλι της 'ψηλά, εἶδε τὸ φωτιστικὸ μὲ τὸ βελοῦδο καὶ μὲ τὸ λεγένι τὸ χρυσό. Τότες τὸ κατάλαβε πῶς κἄποιος ἔρχεται ἀπὸ κεῖ. Δὲν εἶπε τίποτις ἐβγῆκε ὄξω ποῦ ἤτανε καὶ ἡ ἄλλαις καὶ παραπονιόντουσαν καὶ οἱ δύο 'ς τὴν μικρή τους ἀδερφὴ ποῦ δὲν τῆς ἀγαπάει ποῦ δὲν 'πηγαίνει νὰ τῆς 'δῇ, εἶπε ἡ μικρή: — «Αἴ! ἔχω δουλειαῖς· κἄτι διακεντάω νὰ μὲ συμπαθήσετε καὶ ἄλλη φορὰ θὰ ἔρχωμαι.» Τότε τῆς εἶπε ἡ μεσανή της ἀδερφή: — «Ἐμεῖς ἤρθαμε νὰ σοῦ 'ποῦμε νὰ πᾶμε 'σὲ μιὰ ἐξοχὴ αὔριο καὶ ἂ θὲς νἄρθῃς μαζί μας θὰ περάσωμε καλά. — Ἔρχομαι», λέει ἡ μικρή, γιατί δὲν 'μπόρεγε νὰ κάμῃ ἀλλιώτικα. Ἐσηκώθηκαν πρωΐ, ἐτοιμάσανε ὅλα, τότες λέει ἡ μεγάλη ἀδερφὴ 'ς τὴ δεύτερη· —«Δὲ μοῦ λὲς τί εἶδες ἐκεῖ, τί κάμει ἡ ἀδερφή μας ποῦ δὲν ἔρχεται ἐδῶ ;—Τί νὰ σοῦ 'πῶ ; εἶδα τὸ φωτιστικό της, εἶχε 'βγαλμένα τὰ γυαλιὰ καὶ ἔχει 'μπροστὰ βαλμένο ἕνα χρυσὸ λεγένι. Ποιὸς 'μπαίνει ἀπὸ 'κεῖ πλιόνε δὲν ἠξέρω. Μόνε τώρα 'ποῦ θὰ 'πᾶμε ὄξω θὰ 'πῶ 'γὼ πῶς ἀλησμόνηκα τὰ κλειδιά μου ἀπάνω 'ς τὸ ντουλάπι μου καὶ θὰ γυρίσω πίσω νὰ 'μπῶ μέσα 'ς τὴν κάμαρα τῆς ἀδερφῆς μας καὶ θὰ βάλω γυαλιὰ γύρω, γύρω 'ς τὸ φωτιστικό.» Μηνύσανε τῆς ἀδερφῆς τωνε πῶς ἤτανε ἕτοιμα ὅλα καὶ ν' ἄρθῃ νὰ 'πᾶνε 'ς τὸ σεργιάνι. Σὰν 'πήγανε ὄξω καὶ καθήσανε λέει ἡ δεύτερη ἀδερφή. — «Πῶ! πῶ! τί ἔπαθα· ἄφησα τὰ κλειδιὰ τοῦ ντουλαπιοῦ ἀπάνω 'ς τὸ ντουλάπι μου καὶ τώρα τί νὰ κάμω ποῦ ἔχω μέσα ἕνα σωρὸ πράμματα τοῦ πατέρα μου. Μόνε καθῆστε μέσα καὶ ἔφθασα.» Καβαλλίκεψε τὸ ἄτι της καὶ γύρισε τρεχάτη 'πίσω 'ς τὸ παλάτι. Ἐπῆγε εὐθὺς μέσα 'ς τὴν κάμαρη τῆς ἀδερφῆς της, ἐτσάκισε τὸ γυαλὶ ποῦ εἶχε ἡ ταμπακέρα της καὶ τὸ κάρφωσε γύρω, γύρω 'ς τὸ φωτιστικό, ποῦ

ἤτανε τὸ βελοῦδο. Καταιβαίνει κάτω καὶ 'πάει 'ς τῆς ἀδερφάδες της. Ἐκαθήσανε, φάγανε, ἤπιανε, τραγουδήσανε, ἔπειτα σηκωθήκανε, καὶ ἤρθανε μέσα 'ς τὸ παλάτι καὶ 'πῆγε κάθε μιὰ 'ς τὴν κάμαρή της. Πῆγε καὶ ἡ μικρὴ βασιλοποῦλα 'ς τὴν κάμαρή της. Βρέχει τὸ λιεροπανάκι της καὶ τ' ἁπλώνει γιὰ ν' ἄρθῃ ὁ ἀιτός. Ἔρχεται ὁ ἀιτός, ὁρμᾷ νὰ 'μπῇ μέσα, τραβιέται 'πίσω, πάλι ξαναορμᾷ, τραβιέται πάλι 'πίσω καὶ 'ς τὴν τρίτη φορὰ ἔφυγε. Δὲν 'μποροῦσε να καταλάβῃ ἡ βασιλοποῦλα τί τρέχει. Βάζει τὸ τραπέζι, ἀναιβαίνει ἀπάνω 'ς τὸ φωτιστικό, τί νὰ ἰδῇ; Τὸ λεγένι γεμάτο αἵματα. Βάζει τὸ χέρι της 'ς τὸ βελοῦδο πιάνει ὅλο γυαλιά. Τότες τὸ κατάλαβε· — « Ἀχ! τί μοῦ κάμανε ἡ ἀδερφάδες μου!» λέει· φωνάζει τὴ λαλά της, λέει·— Λαλά μου! τί ἔπαθα· τὸ καὶ τὸ καὶ τὸν μακελλοκόψανε τὸ βασιλόπουλο.» Τότες εἶπε ἡ λαλά της· — « Νὰ σηκωθῇς νὰ 'μπορέσῃς νὰ 'πᾷ νὰ βρῇς ποῦ εἶνε τὸ παλάτι του.» Παρεκάλεσε τὴ λαλά της νὰ τῆς 'βρῇ μιὰ φορεσιὰ καλογερίστικη, νὰ γενῇ καλογραῖα. Ἐντύθηκε τὴ φορεσὰ τὴν καλογερίστικη, μάζωξε τὰ μαλλιά της ἀπάνω ἔβανε μιὰ κουκοῦλα νὰ μὴ φαίνεται ποῦ εἶνε νέα καὶ ὄμμορφη. Ἔδεσε τὴ μέση της μ' ἕνα κομποσχοίνι, 'πῆρε καὶ μία ἀγκοῦλα 'ς τὸ χέρι της καὶ πῆρε τὸ δρόμο της καὶ 'πάει, 'πάει, πάει. Ἀπόστασε· καθὼς ἤτανε λυπημένη καὶ συλλοϊσμένη ἐκάθησε 'ς ἕνα κούρουκλα δεντροῦ Ἐκεῖ βλέπει ἀπὸ μακρυὰ ἕνα φεῖδι κολοβὸ κ' ἐρχότανε. Ἐχώθηκε κεῖ μέσα 'ς τὸν κούρουκλα ποῦ ἤτανε μιὰ φωλιά. Λὲν τὰ παιδιά της τὰ φειδάκια: — « Ποῦ ἤσανε, μάννα μου καὶ ψοφήσαμε σήμερα τῆς πείνας! — Ποῦ νὰ ἤμανε, παιδιά μου, ἤμανε 'ς τὰ κεραμίδια τοῦ παλατιοῦ καὶ ἄκουα τὸ θρῆνος καὶ τὸ κακὸ ποῦ ἐγενότανε μέσα 'ς τὸ παλάτι. Ποῦ ἀγάπαε ὁ βασιλέας μας μιὰ σκύλα ἄνομη καὶ τὸν ἐκατάκοψε. — Ἀχ! μαννοῦλα μου, νὰ εἶχε γνῶσι λέει τὸ ἕνα παιδάκι, νὰ σκότωνε ἕνα ἀπὸ 'μᾶς καὶ νἄπερνε τὸ ξυγγάκι μας νάλειβότανε μέσα 'ς τὸ λουτρὸ θὰ γινότανε φείδι κολοβό. — Σώπα, παιδάκι μου, νὰ μὴν τἀκούσῃ κάνεὶς καὶ σὲ σκοτώσῃ, τοῦ εἶπε ἡ μάννα του, μόνε τώρα νὰ καθήσετε 'ς τὴ φωλιά σας καὶ 'γὼ 'πάω 'ς τὰ κεραμίδια νὰ ἰδῶ τί γίνεται 'ς τὸ παλάτι.» Καθὼς ἔφυγε ἡ μάννα τῶν φειδιῶνε, εὐθὺς δὲ χάνει καιρὸ ἡ καλόγρηα ἐσκότωσε μὲ τὴ μαγκοῦρά της ἕνα φειδάκι τὤγδαρε, 'πῆρε τὸ ξύγγι του, τὦβαλε 'ς τὴν ταμπακέρα της καὶ τὸ σκέπασε μὲ κομμάτι μπαμπάκι ἀπὸ 'πάνω

καὶ σηκώθη καὶ ἔφυγε. Πάει, 'πάει παρακάτω, βλέπει ἕνα πελιστέρι καὶ ἐρχότανε τρεχᾶτο καὶ χώθηκε 'ς ἕνα δεντρό. — « Τσίου τσίου, λένε τὰ παιδάκια του. Ποῦ ἤσανε, μαννοῦλά μου, τόση ὥρα καὶ ψοφήσαμε τῆς πείνας;—Ποῦ νὰ ἤμανε, παιδάκια μου, ἤμανε ἐκεῖ 'ς τὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ μας καὶ ἄκουα τὸ κακὸ καὶ τὸ θρῆνος ποῦ γινότανε καὶ γίνηκε ἡ καρδιά μου κομμάτια, γιατί ὁ βασιλέας μας 'πεθαίνει· ἀγάπαγε μιὰ καταραμένη καὶ κείνη δὲν τὸν ἀγάπαγε καὶ ἔβαλε καὶ τὸν ἐμαχαιρώσανε. — Ἄχ! μαννοῦλα μου νὰ εἶχε γνῶσι νὰ σκότωνε ἕνα ἀπὸ 'μᾶς καὶ νὰ ἀλειβότανε μὲ τὸ ξυγγάκι μας μέσα 'ς τὸ λουτρὸ θὰ γινότανε πελιστέρι νὰ ξαπετήση. — Σώπα, ἔννοια σου, τοῦ λέει ἡ μάννα του, 'πήγαινε μέσα μὴν τἀκούση κἀνεὶς καὶ σὲ σκοτώση, παιδάκι μου·» καὶ ξεπέτησε τὸ πελιστέρι καὶ ἔφυγε. Καθὼς ἔφυγε τὸ πελιστέρι 'βγαίνει τὴν ἀγκοῦλα της αὐτή, σκοτώνει ἕνα πελιστεράκι, 'βγάζει τὸ ξυγγάκι του. Τὸ βαίνει 'σὲ ἕνα μπαμπακάκι καὶ μέσα 'ς τὴν ταμπακέρα της καὶ 'πῆρε τὸ δρόμο της καὶ ἔφυγε· 'πάει, 'πάει, 'πάει, ἐκεῖ βλέπει ἕναν ἀιτὸ καὶ ἐρχότανε ἀπὸ μακρυὰ καὶ χώθηκε 'ς ἕνα φουντωτὸ δεντρουλάκι. — « Ποῦ ἤσανε, μαννοῦλά μου! λένε τὰ ἀιτουδάκια καὶ μᾶς ἄφισες καὶ ψοφήσαμε τῆς πείνας; — Αἴ! πεινᾶστε καὶ σεῖς ἀφ' οὗ ὁ βασιλέας μας 'πεθαίνει.—Τί ἔχει ὁ βασιλέας μας; —Νὰ ἀγάπαγε μιὰ ἄπιστη καὶ τὸν μακελλόκοψε. —Ἄχ! μαννοῦλά μου, νὰ εἶχε γνῶσι νὰ σκότωνε ἕνα ἀπὸ 'μᾶς καὶ νὰ πάρη τὸ ξυγγάκι μας ν' ἀλειφθῆ μὲ τὸ ξυγγάκι μας 'ς τὸ λουτρὸ θὰ γινότανε ἀιτὸς νὰ ξαπετάξη. — Σώπα, παιδάκι μου, νὰ μὴν τἀκούση κἀνεὶς καὶ σὲ σκοτώση,» τοῦ εἶπε ἡ μάννα του καὶ ἔφυγε τρεχάτη νὰ πάη νὰ ἰδῆ τί κάνει ὁ βασιλέας. Καθὼς ἔφυγε ὁ ἀιτός, δὲ χάνει καιρὸ ἡ καλόγρηα, 'σκοτώνει μὲ τὴ μαγκοῦρά της ἕνα ἀιτουδάκι, τὸ 'γδαίρνει, 'παίρνει τὸ ξυγγάκι του, τὸ βάζει 'ς ἕνα μπαμπακάκι, τὸ βαίνει καὶ κεῖνο μέσ' 'ς τὴν ταμπακέρα της καὶ 'πῆρε τὸ δρόμο καὶ 'πάει κατὰ τὸ παλάτι. Ἅμα ζύγωσε ἐκεῖ κοντὰ ἄρχισε καὶ φώναζε — « Γιατρός, γιατρικὰ γιὰ λαβωματιαῖς, γιὰ γιαράδες καὶ ὅ τι ἄλλο πόνο ἔχει κἀνένας!» Ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι κλαίγανε ὅλαις γιατὶ τὸν εἴχανε ἀποφασισμένα τὸ βασιλέα. Τότες μιὰ δοῦλα τὴν ἄκουσε ποῦ φώναζε γιατρός, γιατρικά. Λέει 'ς τὴ μητέρα τοῦ βασιλέα.— « Βασίλισσά μου, νὰ τὴν φωνάξουμε καὶ αὐτὴ τὴν καλόγρηα νὰ ἰδοῦμε 'μπορεῖ νὰ 'ξέρη τίποτα γιὰ τὸ βασιλέα. — Ὄχ,

καϋμένη, γιατροὶ βασιλικοὶ τὸν ἀποφάσισαν καὶ κείνη θὰ 'ξέρῃ ; — Αἴ ! ποῦ 'ξέρεις, βασιλισσά μου ; καμμιὰ φορὰ κἀνένας ἀπὸ μικρὰ πράμματα βλέπει τὴν ὑγείά του. » Τὴν ἐφωνάξανε κι' ἀνέβη ἀπάνω· καθὼς τὸν εἶδε τὸ βασιλέα ἀπάνω 'ς τὸ κρεβάτι ἄφωνο, ἄλαλο, κόντεψε νἀριθυμήσῃ, ἀλλὰ βαστάχτηκε. Λέει· — «Τί εἴπανε οἱ γιατροὶ γιὰ τὸ βασιλέα ; — Εἴπανε πῶς δὲν ἔχει ζωή. — Τὸν ἐμπιστευόσαστε 'σὲ μένα, λέει ἡ καλόγρηα, κ' ἐγὼ θὰ τὸν κάμω καλά. — Ἀφ' οὗ οἱ γιατροὶ τὸν ἀποφασίσανε τὸν ἀφίνουμε 'σὲ σένα καὶ ὅ τι σὲ φωτίσῃ ὁ θεὸς κάμε.» Τότες ἐπρόσταξε νἀνάψουνε τὸ λουτρὸ καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἀνάψανε εἶπε καὶ βάλανε μέσα τὸ βασιλόπουλο καὶ 'πῆγε καὶ κείνη καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἔλουσε καλά, καλὰ τὸν ἐσαπούνισε μὲ σαπουνάδα πηχτή, ὡραία, ἔλυωσε 'ς τὸ χέρι της τὸ ξύγγι τοῦ φειδιοῦ καὶ ἄλειψε τὸ σῶμά του ὅλο τοῦ βασιλέα, τὸν ἐδίπλωσε 'σὲ ἕνα καλὸ σεντόνι καλά, καλὰ καὶ εἶπε καὶ τὸν ἐβάλανε ἀπάνω 'ς τὸ κρεβάτι του καὶ καθότανε 'ς τὸ πλευρό του καὶ τὸν ἐφύλαγε ὅλη τὴν νύχτα. Τὸν ἐπῆρε ὁ ὕπνος ποῦ εἶχε τόσα 'μερόνυχτα νὰ κοιμηθῇ. Τότες εἶπε ἡ μητέρα του τοῦ βασιλέα· — «Ἄχ ! γιάτραινά μου νὰ γενῇ καλὰ τὸ παιδί μου καὶ νὰ γενῶ σκλάβα σου. » Ἐκοιμήθηκε ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν αὐγὴ ἐξύπνησε τὸ βασιλόπουλο καὶ ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ εἶδε τὴ μάννα του καὶ τὴν καλόγρηα 'ς τὸ πλευρό του. — «Πῶς εἶσαι, παιδί μου ; τοῦ λέει ἡ μάννα του. — Καλά, μαννοῦλά μου, φεῖδι κολοβὸ εἶμαι, μοὔρχεται νὰ σηκωθῶ νὰ περπατήξω. » Εἶπε πάλι ἡ καλόγρηα, νὰ ἀνάψουνε τὸ λουτρό. Ἀνάψανε τὸ λουτρό, τὸν ἐπῆρε τὸν ἔβαλε μέσα ἡ καλόγρηα τὸν ἔπλυνε πάλι καλὰ καλὰ μὲ μοσκοσάπουνα, τὸν ἄλειψε μὲ τὸ ξύγγι τοῦ πελιστεριοῦ. Τὸν ἐδίπλωσε μὲ ἕνα λινὸ σεντόνι, τὸν ἐβάλανε πάλι 'ς τὸ κρεβάτι του. Ἐκοιμήθηκε ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν αὐγὴ ἐξύπνησε, τοῦ λέει ἡ μάννα του, — «Πῶς εἶσαι, παιδάκι μου ; — 'Σὰν πελιστέρι, μάννα μου, μοὔρχεται νὰ ξαπετήξω. » Τοῦ δώσανε ἔφαγε, καὶ εἶπε πάλι ἡ καλογραῖα νἀνάψουν τὸ λουτρό. Τὸν ἐπήγανε πάλι, τὸν ἐβάνανε μέσα 'ς τὸ λουτρό. Τὸν ἔπλυνε πάλι καλά, καλά, καὶ τὸν ἄλειψε μὲ τὸ ξύγγι τοῦ αιτοῦ. Τὸν ἐδιπλώσανε μὲ ἕνα σεντόνι λινὸ καὶ τὸν ἐβάνανε 'ς τὸ κρεβάτι καὶ κοιμήθη. Τὴν αὐγὴ ποῦ ξύπνησε, τοῦ λέει πάλι ἡ βασίλισσα· — «Πῶς εἶσαι, παιδάκι μου ; — Πῶς εἶμαι ; αιτὸς μοὔρχεται νὰ ξαπετήξω κι' ὅλα. Ἐσὺ ἤσανε, γυρίζει καὶ λέει τῆς γιάτρισσας, ὁ σωτῆρας,

όπου μὲ γιάτρεψες, τί καλὸ θέλεις νὰ σοῦ κάμω ; — Ἐγὼ δὲ θέλω τίποτα, γιατρεύω τοὺς ἀνθρώπους χάρισμα· ἔχω εὐχὴ καὶ κατάρα ἀπὸ τὴ μάννα μου. Μόνε μιὰ χάρι θέλω νὰ μοῦ κάμῃς· καμάρη ἄνθρωπο γιὰ κρεμάλα νἄχῃς ἢ γιὰ σκότωμα καὶ νὰ σοῦ 'πῇ νὰ ζῇ ἡ γιάτραινα ποῦ σὲ γιάτρεψε καὶ τὸ 'ποκάμισο τὸ μακελλοκομμένο νὰ μὴ μὲ πειράξῃς ! Ἐσὺ νὰ τῆς χαρίσῃς τὴ ζωή. » Τὸ βασιλόπουλο κοντοστάθη λιγάκι, γιατὶ εἶχε σκοπὸ ἅμα σηκωθῇ νὰ 'πᾷ νὰ σκοτώσῃ τὴ βασιλοποῦλα. Καὶ ὕστερα εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, ποῦ θὰ τὸν μάθῃ ἐκείνη τὸν ὅρκο νὰ μοῦ τὸν εἰπῇ ; Τῆς ὡρκίσθηκε λοιπὸν πῶς θὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ ποῦ τοῦ εἶπε· — « Κ' ἕνα ἄλλο εἶπε ἀκόμη· νὰ μοῦ δώσῃς τὸ 'πουκάμισό σου τὸ 'ματωμένο καὶ τὸ δακτυλίδι σου.» Τῆς τἄδωσε λοιπὸν τὸ βασιλόπουλο. Τὴν ἀγκάλιασε ἡ βασίλισσα καὶ τὴν ἐφίλησε, τὴν εὐχαριστήσανε καὶ σηκώθηκε κ' ἔφυγε. Ἅμα 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι ἐκαθάρισε τὸ φωτιστικό· ἔβγαλε τὰ γυαλιά, ἔβαλε ἄλλα βελοῦδα, ἔβαλε ροδόσταμο 'ς τὸ λεγένι ἐστολίστηκε καλά, καλά, ἔβαλε καὶ τὸ δακτυλίδι τοῦ βασιλόπουλου 'ς τὸ δάκτυλό της καὶ βούτησε 'ς τὸ ροδόσταμο τὸ λιεροχεροπανάκι καὶ τὸ ἅπλωσε· μόνε βλέπει τὸν ἀιτὸ καὶ ἔρχεται μὲ μιὰ ὁρμὴ καὶ μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι καὶ τῆς λέει· — « Ἀκόμη δὲν εὐχαριστήθηκες μὲ φώναξες γιὰ νὰ μὲ σκοτώσῃς ! » Καθὼς ἐσήκωσε τὸ σπαθὶ νὰ τὴν σκοτώσῃ τοῦ λέει. — «Νὰ ζῇ ἡ γιάτρισσα ποῦ σὲ γιάτρεψε καὶ τὸ 'ποκάμισο τὸ μακελλοκομένο νὰ μὴ μὲ πειράξῃς.—Ἄχ ! σκύλα λέει κι' αὐτὸ τὸ ἔμαθες ;» Τότες λέει πῶς αὐτὴ ἦτανε ἡ καλόγρηα ποῦ τὸν γιάτρεψε, τοὔδειξε καὶ τὸ δακτυλίδι καὶ εἶπε πῶς ἡ ἀδερφάδες της ἔκαναν αὐτὴ τὴ δυστυχία, πῶς αὐτὴ δὲν φταίει καὶ ἔτσι τὴν 'πῆρε καὶ 'πῆγαν 'ς τὸν πατέρα της καὶ τὴν γύρεψε γιὰ γυναῖκα. Καὶ ὁ πατέρας της ἐχάρηκε ποῦ εἶχε τόσο λαμπρὴ τύχη ἡ κόρη του καὶ ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, γίνηκε ὁ γάμος καὶ ὅλοι χαιρόντουσαν καὶ ἡ ἀδερφάδες της ἐσκάγανε. Κι' αὐτὸς ἐγίνηκε ἕνας χρυσὸς ἀιτὸς καὶ τὴν ἔπιασε μὲ τὰ πόδια του καὶ τὴν πῆγε 'ς τὴν μάννατου καὶ ἄλλα γλέντια πάλι ἐκεῖ καὶ χαραῖς καὶ ξεφάντωσες πολλαῖς καὶ 'περάσανε κεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΙΔ΄.

Τὸ κοιμισμένο βασιλόπουλο.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ ἕνας βασιλέας καὶ εἶχε μιὰ θυγατέρα πολὺ ὡραία. Τὴν ἀγάπαε παραπολύ, γιατὶ ὅταν τὴ γέννησε ἡ μητέρα της 'πέθανε, καὶ ἔτσι δὲν εἶχε ἄλλον κανένα 'ς τὸν κόσμο παρὰ αὐτὸ τὸ κορίτσι. Τοὖρθε μήνυμα νὰ 'πάη 'στὸ σεφέρι καὶ συλλοϊζότανε καὶ ἔσκανε πῶς νἀφίση τὸ κορίτσι του μοναχό. Πῆγε ἡ βασιλοποῦλα μέσα, τὸν εἶδε μελαγχολικὸ τὸν πατέρα της. Τοῦ λέει,—«τί ἔχεις, μπαμπάτζι μου, καὶ εἶσαι λυπημένος;»—Τί νἄχω, παιδί μου, μοὖρθε μήνυμα νὰ 'πάω 'ς τὸν πόλεμο καὶ λυπᾶμε πῶς θὰ σ' ἀφίσω μοναχή.—Καλὰ νὰ 'πᾷς, πατέρα μου, καὶ καλὰ νἄρθῃς. Ἐγὼ θὰ καθίσω μὲ τὴ λαλά μου καὶ θὰ σὲ καρτερῶ· μονάχα νἄρθῃς λήγορα γιατί δὲν ἔχω κανένα ἄλλο νὰ βλέπω 'ς τὸ σπίτι.» Ἔφυγε ὁ πατέρας, ἐπῆγε 'ς τὸ σεφέρι, κείνη ἔβαλε 'ς τὸ τελάρο ἕνα χρυσὸ μαντήλι νὰ τὸ κεντήσῃ νὰ τοῦ τὸ δώσῃ 'σὰν ἔρθῃ ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἐκεῖ ποῦ διακένταγε, πέρασε ἕνας χρυσὸς ἀιτὸς ἀπὸ τὸ παραθύρι καὶ τῆς εἶπε «διακεντάεις, διακεντάεις, 'πεθαμένο ἄντρα θὰ πάρῃς!» Ἡ βασιλοπούλα δὲν εἶπε τίποτις, μόνε τὸν κύτταξε. Τὴν ἄλλη 'μέρα πάλι πέρασε ὁ ἀιτός, τὸ ἴδιο τῆς εἶπε. Τότε εἶπε ἡ βασιλοπούλα τῆς λαλᾶς της,— «Ἐδῶ ποῦ κάθομαι καὶ διακεντάω, περνάει ἕνας ἀιτὸς καὶ μοῦ λέει: διακεντάεις, διακεντάεις, πεθαμένο ἄντρα θὰ πάρῃς. — Σὰ σ' τὸ 'ξαναπῇ, τῆς λέει ἡ λαλά της, 'πές του· πάρε με νὰ 'πάω νὰ τὸν ἰδῶ.» Πέρασε πάλι ὁ ἀιτὸς τῆς τὸ εἶπε. Τότε τοῦ λέει κείνη—«Πάρε με νὰ τὸν ἰδῶ.» Τότε χαμήλωσε ὁ ἀιτὸς τὰ φτερά του καὶ τῆς εἶπε «ἀναίβα ἀπάνω 'ς τὰ φτερά μου νὰ σὲ πάρω νὰ τὸν ἰδῇς.» Ἀνέβηκε ἐκείνη 'ςτὰ φτερὰ τοῦ ἀιτοῦ καὶ τὴν 'πῆρε καὶ 'πάει· Ἀφ' οὗ 'πῆγε κἄμποσο ὁ ἀιτὸς τότε ἤτονε ἕνα πηγάδι μὲ βαθὺ στόμα καὶ 'μπῆκε μέσα ὁ ἀιτὸς καὶ τὴν ἄφησε κεῖ 'ς τὴν αὐλὴ καὶ ἔφυγε. Ἐκεῖ μέσα ἦτον ἕνα ὡραῖο παλάτι. Οἱ σκύλοι κοιμόντουσαν 'ς τὴν αὐλή. Πάει πιὸ πέρα βλέπει ἀλόγατα κοιμόντουσαν κι' αὐτά· ἀναβαίνει ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι· βλέπει τοὺς δούλους κοιμισμένους καὶ κείνους. Μπαίνει μέσα 'σὲ μιὰ κά-

μαρη ὁλόχρυση βλέπει ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο, ποῦ κοιμότανε 'σὰν 'πεθαμένο. 'Εκεῖ πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ κρεβάτι ἦτον ἕνα τραπέζι καὶ ἀπάνω 'ς τὸ τραπέζι ἕνα χαρτὶ καὶ τὸ χαρτὶ ἔλεγε: «ὅποια ἔρθῃ ἐδῶ μέσα καὶ λυπηθῇ τὰ νιάτα τοῦ βασιλόπουλου νὰ καθίσῃ νὰ τόνε φυλάξῃ τρεῖς μήνους, τρεῖς 'βδομάδες, τρεῖς 'μέραις, τρεῖς ὥραις, καὶ τρεῖς μαντζαώραις χωρὶς νὰ κοιμηθῇ γιατί πρέπει ὅταν φτερνιστῇ νὰ τοῦ 'πῇ 'γειά σου, βασιλέα μου πολυχρονεμένε· ἐγὼ ἤμανε ποῦ σὲ φύλαγα τρεῖς μῆνες, τρεῖς 'βδομάδες, τρεῖς ὥραις καὶ τρεῖς μαντζαώραις. Τότε τὸ βασιλόπουλο θὰ 'ξυπνήσῃ καὶ ὅποια εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ θὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα καὶ μαζὶ μὲ τὸ βασιλόπουλο θὰ 'ξυπνήσουνε ὅλοι ὅσοι κοιμόντουνε 'ς τὸ παλάτι του.» Ἡ βασιλοποῦλα εἶδε τὰ στενά· εἶπε· «τί νὰ κάμω; πρέπει τώρα νὰ καθίσω νὰ τὸν φυλάω 'σὰ φταρνιστῇ νὰ τοῦ 'πῶ 'γειά σου βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἐγὼ ἤμανε 'ποῦ σὲ φύλαγα τρεῖς μήνους, τρεῖς 'βδομάδες, τρεῖς ἡμέραις, τρεῖς ὥραις καὶ τρεῖς μαντζαώραις.» Τὸ βράδυ ἅμα νύχτωσε, φώτιζε ὅλο τὸ σπίτι μὲ φῶτα χωρὶς νὰ φαίνεται ποιὸς τἀνάβῃ· ἔβλεπε τραπέζι 'μπροστά της μὲ διάφορα φαγητὰ ἔτρωγε χωρὶς νὰ βλέπῃ ποιὸς τἄφερνε. Ἔτσι περνοῦσε τὴ ζωή της· προσπαθοῦσε νὰ μὴ κοιμηθῇ γιὰ νὰ τοῦ 'πῇ «γειά σου, βασιλέα μου πολυχρονεμένε.» 'Επέρασαν οἱ τρεῖς μῆνες, ἡ τρεῖς 'βδομάδες, τρεῖς 'μέραις. 'Εκεῖ ποῦ καθότανε ἀκούει μιὰ μέρα μιὰ φωνὴ «πάρτε σκλάβαις!» Φωνάζει.—«Στάσου! στάσου! νὰ πάρω μία σκλάβα. Ἃς σκύψουν ὅλαις 'ς τὸ πηγάδι νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό της νὰ πάρω μιὰ γιὰ συντροφιά.» Εἶδε μιὰ τῆς ἄρεσε, μιὰ ὄμορφη, μικροῦλα, εἶπε «κρεμάστε την κάτω αὐτὴ τὴ σκλαβίτσα.» Τῆς τὴν κρέμασαν κάτω καὶ 'ς τὸ ἴδιο σκοινί, ἔδεσε τὸ μαντήλι μὲ τὰ χρήματα καὶ τὸ 'πῆρανε αὐτοὶ καὶ φύγανε. Τὴ σκλαβίτσα τὴν ἔντυσε μὲ ὡραῖα ροῦχα καὶ τῆς εἶπε νὰ τὴν ἔχῃ γιὰ συντροφιά. Τότες τῆς εἶπε·—ἐνύσταξε ἡ κακομοῖρα ἡ βασιλοποῦλα — νὰ κοιμηθῶ θὰ πέσω ἐδῶ δὰ 'ς τὰ γονατά σου καὶ 'σὲ μισὴ ὥρα νὰ μὲ ξυπνήσῃς, γιατί θὰ 'πῶ 'ς τὸ βασιλέα ἅμα φταρνιστῇ 'γειά σου βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἐγὼ ἤμανε 'ποῦ σὲ φύλαγα τρεῖς μῆνες, τρεῖς 'βδομάδες, τρεῖς 'μέραις, τρεῖς ὥραις καὶ τρεῖς μαντζαώραις.» Τῆς εἶπε ἡ σκλαβίτσα, «πέσε, κυρά μου, ἐδῶ 'ς τὸ γόνατό μου καὶ 'σὲ μισὴ ὥρα θὰ σὲ ξυπνήσω. Ἅμα τὴν 'πῆρε ὁ ὕπνος τὴ βασιλοποῦλα εὐθὺς φταρνίστηκε τὸ βασιλόπουλο. Τοῦ λέει

ἡ σκλαβίτσα τότε «'γειά σου, βασιλέα μου πολυχρονεμένε κτλ,» Τότες ὁ βασιλέας 'ξύπνησε εὐτὺς καὶ τὴν ἀγκάλιασε καὶ τῆς εἶπε·— «ἐσὺ θὰ εἶσαι ἡ βασίλισσα καὶ θὰ εἶσαι ἡ πλουσιώτερη βασίλισσα τοῦ κόσμου.» Ἔτρεξε τότες καὶ 'πῆρε νερὸ καὶ ῥάντισε ὅλους του τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῶά του τὰ σκυλιά του, ὅλα του. Ὕστερα γύρισε 'πίσω 'ς τὴν γυναῖκά του καὶ βλέπει ἕνα κορίτσι καὶ κοιμότανε 'κεῖ χάμω. Λέει·— «ἀμ' αὐτὴ ποιὰ εἶναι; — Τί νὰ σοῦ 'πῶ, βασιλέα μου, περάσανε σκλάβαις ἀπ' ὄξω καὶ εἶπα καὶ μοῦ τὴν κρεμάσανε ἀπὸ τὸ πηγάδι ἐχτές. Τώρα νὰ τὴν 'ξυπνήσω.—Ὄχι ἄφησέ την τὴν κακομοῖρα νὰ κοιμηθῇ καὶ ὕστερα τὴν στέλνομαι καὶ φυλάει τῆς χῆνες.» 'Σὰν ἐξύπνησε ἡ βασιλοποῦλα, κυττάζει γύρω της δὲ βλέπει τίποτις, μήτε βασιλόπουλο, μήτε τίποτις. Λέει «τί ἔγινε τὸ βασιλόπουλο, ποῦ εἶνε; —Τί νὰ σοῦ 'πῶ ἐφταρνίστηκε τὸ βασιλόπουλο, ἐξύπνησε καὶ μᾶς εἶδε καὶ τῆς δύο ἐδῶ καὶ εἶπε πῶς θέλει ἐμένα καὶ σὺ νὰ 'πᾷ νὰ φυλᾷς τῆς χῆνες.» Τότες δὲν εἶπε τίποτις ἡ βασιλοποῦλα μόν' σηκώθη καὶ 'πῆγε κάτω νὰ φυλάῃ τῆς χῆνες. Ὁ βασιλέας 'σὰν ἦρθε βόλτα τὸ παλάτι ἤθελε νὰ 'πάῃ καὶ αὐτὸς 'ς τὸν πόλεμο. Τότε εἶπε τῆς γυναικός του. «Τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω ἀπὸ τὸ ταξείδι ποῦ θὰ 'πάω; —Νὰ μοῦ φέρῃς μιὰ κορῶνα μὲ διαμάντια·» εἶπε τούτη. Ὕστερα κατέβη κάτω τὸ βασιλόπουλο καὶ 'σὲ κείνη ποῦ ἔβοσκε τῆς χῆνες καὶ τῆς λέει,—«Τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω;—Νὰ μοῦ φέρῃς, βασιλέα μου, μιὰ πέτρα τῆς ὑπομονῆς, σκοινὶ τῆς κρέμασις καὶ ἕνα μαχαῖρι τῆς σφαῆς. Ἂ δὲ μοῦ τὰ φέρῃς αὐτὰ ποῦ σοῦ εἶπα, βασιλέα μου, οὔτε ἐμπρὸς νὰ 'πάῃ τὸ καράβι σου μήτε 'πίσω.» Ἔφυγε ὁ βασιλέας, ἐπῆγε, ἐτελείωσε τῆς δουλειαῖς του, ἀγόρασε τὴν κορῶνα τῆς βασίλισσας καὶ ἔμπηκε 'ς τὸ καράβι του νὰ 'πάῃ 'ς τὴν πατρίδα του. Καθὼς 'ξεκίνησε τὸ καράβι μήτε 'μπρὸς 'πήγαινε τὸ καράβι μήτε 'πίσω. Τότε ὅλοι ἀπόρησαν, τραβοῦσαν τῆς ἄγκυραις ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ δὲν ἤξεραν τί τρέχει· Τοῦ λέει ἕνας ποῦ ἦτον μέσα, ἕνας γέρος·—«Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, μήπως σοὔπανε τίποτα νἀγοράσῃς καὶ δὲν τὸ 'θυμᾶσαι; — Βρέ!... ἀλήθεια, εἶπε ὁ βασιλέας, ἕνα κορίτσι ποὔχω καὶ βόσκει τῆς χῆνες μοῦ εἶπε νὰ τοῦ πάρω τὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς, τὸ σκοινὶ τῆς κρέμασις καὶ μαχαῖρι τῆς σφαῆς.— Ἐγὼ 'πάω, βασιλέα μου, καὶ σ' τ' ἀγοράζω, εἶπ' ὁ γέρος. Μονάχα αὐτὸ τὸ κορίτσι νὰ προσέχῃς γιατί κάτι μεγάλο καημὸ ἔχει καὶ νὰ τὴν προσέχετε νὰ ἰδοῦμε τί θὰ κάνῃ.»

Τὰ ἀγόρασε ὁ γέρος καὶ τὰ ἔφερε 'ς τὸν βασιλέα καὶ εὐτὺς τὸ καράβι 'σὰν νὰ εἶχε φτερά, ἔφυγε. Ἦρθε λοιπὸν ὁ βασιλέας 'ς τὸ παλάτι του, ἔδωσε τὴν κορῶνα 'ς τὴ γυναῖκά του καὶ ὕστερα κατέβη κάτω καὶ ἔδωσε καὶ τὰ ἄλλα 'ς τὸ κορίτσι. Τὸ βράδυ κατέβη ὁ βασιλέας ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὴν κάμαρά της ποῦ ἐκοιμότανε τὸ κορίτσι καὶ ἔλεγε. — «Ἐγὼ ἤμανε βασιλοποῦλα, μοναχοθεγατέρα, ὁ πατέρας μου ἐπῆγε 'ς τὸ σεφέρι, τοῦ δjακένταγα ἕνα χρυσὸ μαντήλι καὶ πέρασε ἕνας ἀjτὸς ἀπ' τὸ παλαιθύρι μου καὶ μοῦ εἶπε δjακεντάεις, δjακεντάεις, 'πεθαμένο ἄντρα θὰ πάρῃς! Τοῦ εἶπα 'γὼ 'πάρε με νὰ 'πάω νὰ τὸν ἰδῶ· μ' ἔπηρε ὁ ἀϊτὸς 'ς τὰ φτερά του καὶ μ' ἔφερε, μὲ κατέβασε ἀπ' τὸ πηγάδι καὶ μ' ἔφερε 'ς τὸ παλάτι. Τὸν ἐφύλαξα χωρὶς νὰ κοιμηθῶ τρεῖς μήνους, τρεῖς 'βδομάδες κ' ἐκεῖ πέρνασαν ἀπὸ 'πάνω σκλάβαις κj' ἀγόρασα μία σκλαβίτσα γjὰ συντροφjά. Τὴν ὥρα ποῦ ἤτανε νὰ 'ξυπνήσῃ ὁ βασιλέας, νὰ φταρνιστῇ, τοῦ εἶπε ἡ σκλάβα, γjατί κοιμήθηκα ἐγώ, 'γεjά σου, βασιλέα μου πολυχρονεμένε, κτλ. Τώρα ἐπειδὴ δὲν ἔχω 'σὲ κανένα νὰ 'πῶ τὸν πόνο μου, σᾶς ἔφερα ἐσᾶς γjὰ νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μοῦ 'πῆτε. Ἀπὸ βασιλοποῦλα νὰ φυλάω χῆνες! μαχαίρι τῆς σφαῆς, τί μοῦ λὲς νὰ κάμω; — Νὰ σφαῆς! — Σκοινὶ τῆς κρέμασις, τί μοῦ λὲς νὰ κάμω; — Νὰ κρεμαστῇς! — Πέτρα τῆς ὑπομονῆς, τί μοῦ λὲς νὰ κάμω; — Ὑπομονή! — Τί ὑπομονὴ νὰ ἔχω; σκοινὶ τῆς κρέμασις τί μοῦ λὲς νὰ κάμω; — Νὰ κρεμαστῇς!» Τὸ βασιλόπουλο κύτταζε ἀπὸ τὴν κλειδωνjὰ τί γινότανε μέσα. Καθὼς εἶδε πῶς ἀνέβηκε νὰ δέσῃ τὸ σκοινὶ γjὰ νὰ κρεμαστῇ, τότε δίνει ὁ βασιλέας μjὰ κλωτσὰ τῆς πόρτας καὶ 'μπαίνει μέσα καὶ τὴν ἀγκάλjασε καὶ τῆς λέει — «σὺ εἶσαι ὁ ἐλευτερωτής μου! καὶ δὲ μοῦ τὸ λὲς μόνε σὲ 'πέταξα 'ς τῆς χῆνες; Ἐσὺ εἶσαι ἡ βασίλισσα, ἐσὺ εἶσαι ἡ γυναῖκά μου καὶ θὰ 'πάω ἀμέσως νὰ κρεμάσω ἐκείνηνε ἐδῶ 'ς τὸ σκοινὶ ποῦ ἔδεσες νὰ κρεμαστῇς ἐσύ.» Τότε ἐκείνη εἶπε· — «δὲ θέλω ὁ γάμος μας νὰ ἀρχινίσῃ ἀπὸ σκοτωμό, μόνε ἐλευθέρωσ' την νὰ πάῃ 'ς τὸ καλὸ γjατί πολὺ μ' ἐπείραξε καὶ δὲ θέλω νὰ τὴν ἰδοῦν τὰ μάτjα μου. Ἐμεῖς νὰ 'πᾶμε 'ς τὸν πατέρα μου, 'ς τὸ παλάτι μας, νὰ τοῦ φιλήσουμε τὸ χέρι του καὶ νὰ γινοῦν οἱ γάμοι μας.» Ἐπήγανε 'ς τὸ παλάτι, ἀπὸ πέντ' ἔξῃ 'μέραις εἶχ' ἔρθῃ καὶ ὁ πατέρας της ἀπὸ τὸ σεφέρι καὶ τοῦ εἶπε πῶς θέλει νὰ τὸν κάμῃ πατέρα του. Καὶ ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις, ἐγίνηκαν οἱ γάμοι καὶ περάσανε κεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Α'.

Ἡ νύφη τοῦ Σκυλοκέφαλου

(Λακεδαίμων).

Πλησίον εἰς τὸν Βουρλιὰ εἶναι ἕνα χάλασμα, τὸ ὁποῖον λέγουν Παληογουλᾶ. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐκατοικοῦσαν ὅλο χριστιανοί. Εἰς μίαν ἄλλην θέσιν, 'μισὴν ὥραν μακρὰν ἀπὸ ἐκεῖ, ἦτον τὸν παλαιὸν καιρὸν ἄλλη χώρα καὶ ἐκατοικοῦσαν Σκυλοκέφαλοι. Ἕνας ἀπὸ τοὺς Σκυλοκεφάλους ἔστειλε προξενειὰ νὰ πάρῃ μίαν κόρην ἀπὸ τὸν Παληογουλᾶ· καὶ οἱ γονεῖς τῆς κόρης τὴν ἔδωκαν, διότι δὲν ἐγνώριζαν πῶς οἱ Σκυλοκέφαλοι ἐκεῖνοι ἔτρωγαν ἀνθρώπους. Τὴν 'πῆραν λοιπὸν οἱ συμπεθέροι τὴν νύφη, ἀλλὰ μία φορὰ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Σκυλοκέφαλου 'πῆγε αὐτὴ νὰ 'βγάλῃ ἀπὸ μία πιθάρα ἕνα κομμάτι χοιρινὸ παστό, καθὼς συνειθίζουν νὰ βάνουν εἰς τὰ μέρη μας, καὶ ἀντὶ κρέας χοιρινὸ ἔβγαλε ἕνα ἀνθρωπινὸ χέρι. Τότε ἐκατάλαβε πῶς ἐκείνη ἡ φυλὴ ἔτρωγεν ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὸν φόβο της ἔφυγε κρυφᾷ καὶ ἐπῆγε 'ς τὸ πατρικό της σπίτι. Οἱ Σκυλοκέφαλοι ἐγύρεψαν πίσω τὴν κόρη καὶ ἐπειδὴ δὲν τὴν ἔδιναν οἱ χριστιανοί, ἐκίνησαν πόλεμον καὶ ἐνίκησαν τοὺς χριστιανούς.

Β'.

Τοῦ διαβόλου τὰ πατήματα.

(Τροιζηνία).

Κοντὰ εἰς τὸ γιοφύρι τοῦ διαβόλου φαίνονται εἰς ἕνα βράχο ἀχνάρια, 'σὰν ἀπὸ πόδια τράγου. Αὐτὰ τὰ λέγουν τοῦ διαβόλου τὰ πατήματα, διότι ὅταν ἔφευγεν ὁ διάβολος ἐπάτησε τὰ πόδια του καὶ ἐβαθούλωσε τὸ βράχο.

Γ΄.

Ἡ Λάμνα τοῦ δένδρου.

(Φθιῶτις).

Κοντὰ εἰς τὸ Γαρδίκι τῆς Φθιώτιδος εἶναι ἕνα δένδρο μεγάλο. Εἰς τὴν κουφάλα αὐτοῦ εἶδαν πολλοὶ τὴν νύκτα νὰ κάθεται μία γυναῖκα ὑψηλή, μὲ μακρυὰ μαλλιά. Ἦταν αὐτὴ ἡ Λάμνα.

Δ΄.

Ἡ Βλαχοποῦλα.

(Ἐλευσίς).

Πλησίον εἰς τὴν Ἐλευσῖνα εἶναι μία ρεμματιὰ κ' ἕνα γεφύρι, καὶ ἐκεῖ φαίνεται μία βλαχοποῦλα τὴν νύκτα. Ἄλλοι ἀκοῦν μονάχα τὰ πατήματά της, μερικοὶ ἀλαφρόσκιωτοι τὴν βλέπουν καὶ τὴν ἴδια. Ἀλλὰ δὲν πειράζει κανένα.

Ε΄.

Ἡ Νεράιδα τοῦ Ποδονίφτη.

(Ἀθῆναι).

Μίαν φορὰν ἕνας διαβάτης ἐπέρναγε ἀπάνω 'ς τὰ μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ ρεῦμα Ποδονίφτην, κοντὰ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἀκούει κλάυματα μικροῦ παιδιοῦ· ὑπέθεσε πῶς θὰ ἦναι κανένα μικρὸ παιδί, ποῦ θὰ τὸ εἶχε ρηγμένο ἡ μάννα του, καὶ ἐπλησίασε εἰς τὸ μέρος ποῦ ἤκουσε τὴν φωνή. Ἐκεῖ μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδαηὗρε πραγματικῶς ἓν ἀγγελοκάμωτο παιδάκι. Τὸ ἐπῆρεν εἰς τὴν ἀγκαλιά του, διὰ νὰ τὸ σώσῃ, ἐκεῖνο ὅμως τὸν ἅρπαξεν ἀμέσως ἀπὸ τὸν λαιμὸ καὶ θὰ τὸν ἔπνιγεν, ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ φωνάξῃ « Βόηθα, Χριστὲ καὶ Παναγιά! » Καὶ τότε ἀφανίστηκεν ἀμέσως ἡ Νεράιδα τοῦ μέρους ἐκείνου, ἡ ὁποία ἐπίτηδες παρουσιάζεται 'σὰν μικρὸ παιδὶ διὰ νὰ τοὺς γελᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς πνίγῃ.

ϛ΄.

Ἡ δύο Νεράιδες.

(Ἀθῆναι).

Ὁ παπᾶ Ἀγαθάγγελος, ἐφημέριος τοῦ Σωτῆρος εἰς τὰς Ἀθήνας,

ὅταν ἤτανε ἀκόμη παιδὶ ἐπῆγε μία 'μέρα 'ς τὰ χωράφια 'ς τὸ καταμεσήμερο. Κοντὰ 'ς τὰ Πατίσια ἐκατάλαβε πῶς κἄποιος τὸν ἔπιασε καὶ δὲν ἐμπόρειγε οὔτε 'μπροστὰ νὰ 'πάῃ, οὔτε 'πίσω. Δὲν ἔβλεπε κἀνένα, ἀλλ' ἐννόησε πῶς ἦταν Νεράιδα, καὶ ἄκουγε καὶ μίαν ἄλλη ποῦ ἐγέλαγε. Ἐπολέμησε νὰ κάμῃ τὸ σταυρό του καὶ δὲν κατώρθωσε, διότι τοῦ κρατοῦσαν τὰ χέρια. Εἰς τὴν ἀγανάκτησί του ἐβλαστήμησε καὶ εἶπε, 'ς τὸ διάβολο! Τότε εἶδε ἕνα χέρι, ποῦ σηκώθη νὰ τὸν κτυπήσῃ 'ς τὸ πρόσωπο, ἀλλ' ἡ ἄλλη Νεράιδα, φαίνεται, τὸ ἔπιασε καὶ εἶπε·— «Ἄς τον νὰ 'πάῃ!»

Ζ'.

Τὸ διαβολικὸ φανάρι.

(Σπάρτη).

Ἕνας κλητῆρας ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἐξεκίνησε νύκτα ἀπὸ ἕνα χωριὸ τῆς Ἀττικῆς διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀθήνα. Ἦτο σκοτάδι καὶ κακοτοπιά. Κάμμιὰ φορὰ βλέπει ἐμπροστά του, ὀλίγο μακριά, ἕνα φανάρι, ποῦ ἐφαίνετο πῶς τὸ κρατοῦσε ἕνας στρατολάτης, 'ποῦ ἐπήγαινε 'ς τὸ δρόμο του.—«Ἄς 'πάω, λέει, κομμάτι γρήγορα, γιὰ νά τον φθάσω καὶ νὰ ἔχω ἔτσι καὶ συντροφιὰ καὶ φῶς.» Τρέχει λοιπόν, ἀλλὰ 'σὰν κοντοζύγωσε, χάνεται μονομιᾶς τὸ φῶς καὶ αἰσθάνεται βάρος μεγάλο, καὶ βλέπει ἐμπρὸς εἰς τὸ στῆθός του δύο ποδάρια, γιατὶ κάποιος τὸν εἶχε καβαλλικεύσῃ. Ἀπὸ τὸν φόβο του ἔτρεξε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σπίτι του, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασεν εἰς τὴν πόρτα καὶ ἐπρόφθασε νὰ κτυπήσῃ κἀνὰ δυὸ φοραῖς, ἔσκασε καὶ ἔπεσε ξερός.

Η'.

Ὁ ἐπιτάφιος τῶν νεκρῶν.

(Κορινθία).

Ὁ παπᾶς ἑνὸς χωρίου τῆς Κορινθίας ἤκουσε τὴν νύκτα τοῦ ἐπιταφίου νὰ σημαίνῃ ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας. Ἐντράπη πολύ, διότι τὸν ἐπῆρεν ὁ ὕπνος καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ὥραν διὰ νὰ ψάλῃ τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου, σηκώθη λοιπὸν ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ ἔτρεχε διὰ νὰ φθάσῃ γρήγορα. Ὀπίσω ἀπὸ τὸ ἅγιο βῆμα

τῆς ἐκκλησίας ἦτο τὸ κοιμητήριο τοῦ χωρίου, μανδρογυρισμένο. Ἐκεῖ μέσα εἶδε ἕνα πλῆθος ἀνθρώπους, καὶ εἶπε μέσα του, παραπολὺ ἄργησα. Ἀλλὰ τὰ πρόσωπα ὅλων αὐτῶν τοῦ ἦσαν ἄγνωστα. Ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἦτον ἔρημος, δὲν εὗρε κανένα. Τοῦ ἦλθεν ἀπορία πῶς, ἀφ' οὗ ἦτο τόσος κόσμος ἔξω, δὲν ἦτο μέσα κανείς, καὶ ἐφώναξε:—«Ἐλᾶτε, χριστιανοί!» Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐμβῆκε. Τότε ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ τοὺς καλέσῃ, ἀλλὰ μόλις τὸν εἶδεν ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τοῦ ἐγύρισε ταῖς πλάτες. Τότε πλέον ἐνόησε πῶς ἦτον διαβολικὴ συνέργεια καὶ ἄρχισε νὰ σταυροκοπῆται καὶ νὰ διαβάζῃ εὐχὰς καὶ ἐξορκισμούς· καὶ ἔτσι ἀφανίσθησαν ἀπ' ἐμπρός του ὅλα ἐκεῖνα τὰ φαντάσματα.

Θ'.

Τὸ διαβολικὸ συλλείτουργο.

(Καλάμαι).

Πᾶνε τώρα κάμμιὰ πενηνταριὰ χρόνια, ποῦ ξεκίνησε μιὰ φορὰ τὴ νύχτα ἕνας ἀπὸ τὴν Καλαμάτα νὰ 'πάῃ 'ς τἀμπέλια του. Εἰς τὸ δρόμο ἦταν ἕνα ἐρημοκκλήσι, καὶ καθὼς ἐπλησίαζεν εἰς αὐτὸ, τὸ εἶδε ὅλο κατάφωτον καὶ τοῦ ἐφάνη πῶς ἤκουσε μέσα ψαλμῳδίαν. Μὰ ἐκεῖνες ἡ ψαλμῳδίες ἦσαν ἄλλο πρᾶγμα, 'σὰν νὰ ἔψαλλαν ἀγγέλοι τοῦ οὐρανοῦ. Λέει μὲ τὸν νοῦ του, πῶς γίνεται αὐτὸ, τέτοια ὥρα ποιὸς παπᾶς ἦρθε νὰ λειτουργήσῃ; Ἀλλὰ πάλι εἶπε μέσα του, ἂς 'πάου κ' ἐγὼ νὰ κάμω τὸ σταυρό μου. Μόλις ὅμως ἔκαμε τὸ σταυρό του, καὶ ἀμέσως ἔπαυσαν ἡ ψαλμῳδίες, ἔσβυσαν ἡ λαμπάδες, καὶ μόνον ἄκουσε εἰς μία λίμνη ἐκεῖ κοντὰ νὰ κράζουν πολλοὶ βαθρακοί. Ἔβαλεν ὁ ἄνθρωπος ὑποψία κακὴ, ἐγύρισε τρομασμένος εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἔπεσεν ἄρρωστος εἰς τὸ κρεβάτι.

Ι'.

Ὁ παπᾶς καὶ ἡ Τούρκα μάγισσα.

(Ἀθῆναι).

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕνας παπᾶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἠγάπα μίαν νέαν, τὴν ὁποίαν ἄφησε, καὶ ἐστεφανώθη ἄλλην. Ἐκείνη διὰ νὰ ἐκδικηθῇ

ἔρρηξε μάγια τῆς γυναικὸς τοῦ παπᾶ καὶ ἔλεγε πῶς θὰ τὴν κάμῃ νὰ μὴ φθάσῃ τὸν ἄλλον χρόνον. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ὡραία παπαδιὰ ὄχι μόνον ἔρρευε καθ' ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κατήντησε παράλυτος, καὶ τὸ σῶμά της ἔγινε 'σὰν κουλοῦρα, τόσῳ ποῦ τὸ πρόσωπόν της ἤγγιζε τὰ γόνατα. Ὁ παπᾶς τὴν ἄρχισε μὲ ταῖς εὐχαῖς καὶ τὰ διαβάσματα, ἀλλὰ 'σὰν εἶδε πῶς δὲν ἔκαμε τίποτα ἔτρεξε 'σὲ μίαν τούρκισσαν μάγισσαν, μήπως καὶ ἰδῇ θεραπείαν, διότι κατάλαβε πῶς ἡ ἀσθένεια τῆς γυναικός του ἦτον ἀπὸ μάγια. Ἀλλ' ἡ μάγισσα, ἀφ' οὗ ἔκαμε χίλια καὶ δύο, εἶδε καὶ ἀπόειδε πῶς δὲν κατώρθωνε τίποτε καὶ εἶπε τοῦ παπᾶ, πῶς ἐκείνη, ὁποῦ ἔρρηξε τὰ μάγια ἦτο δυνατότερη ἀπὸ αὐτὴν, καὶ συνεβούλευσε τὸν παπᾶ, νὰ ὑπάγῃ εἰς Χαλκίδα καὶ ἐκεῖ νὰ εὕρῃ καὶ νὰ φέρῃ μίαν ἄλλην Τούρκισσαν. Ὁ παπᾶς ἐπῆγε πραγματικῶς εἰς τὴν Χαλκίδα καὶ ἐγύρισε μαζὶ μὲ τὴν γραῖαν ἐκείνην μάγισσαν· ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἀκόμη ἡμέρα, καὶ δι' αὐτὸ ἐπερίμεναν ὀλίγας ὥρας ἀπ' ἔξω διὰ νὰ ἔμβουν νύκτα εἰς τὴν πόλιν. Σὰν εἶδεν ἡ μάγισσα τὴν παπαδιά, εἶπε πῶς τὴν ἰδίαν νύκτα θά την κάμῃ καλά. Ἐκαθάρισε τὴν ἑστίαν, παρήγγειλε τοῦ παπᾶ νά της δώσῃ τρία μαργαριτάρια καὶ νὰ ἀνάψῃ εἰς τὴν ἑστίαν τρεῖς μεγάλους δαυλοὺς καὶ ἓν μικρὸν φανάρι· καὶ τοῦ εἶπε νὰ μὴ φοβηθῇ ὅ τι καὶ ἂν ἰδῇ καὶ ὅ τι καὶ ἂν ἀκούσῃ, ἀλλὰ νὰ κρατῇ τὸ φανάρι καὶ νά το ἀνάπτῃ ἅμα σβύνῃ μὲ ἕνα ἀπὸ τοὺς δαυλοὺς, νὰ προσέχῃ ὅμως μὴ πάρῃ δύο φοραῖς τὸν ἴδιον δαυλὸν, ἀλλὰ πάντοτε νὰ παίρνῃ τὸν ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἔλυσε τότε τὰ μαλλιά της καὶ τὰ ἅπλωσε εἰς τοὺς ὤμους καὶ ἤρχισε νὰ γυρίζῃ τὸ δωμάτιον, νὰ παίζῃ τὰ μαργαριτάρια εἰς τὴν παλάμην καὶ μὲ σιγανὴν φωνὴν νὰ λέγῃ τὰ 'ξόρκια της. Ὁ παπᾶς τὴν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ 'πίσω. Τότε σηκώθη σίφουνας δυνατὸς καὶ ἐκρέμισε τὸν ἕνα τοῖχον, ἀλλ' ἐκείνη χωρὶς νὰ ταραχθῇ κατέβη εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐγύριζε, τῆς ἔπεσαν ἀπὸ τὴν παλάμην τὰ μαργαριτάρια. Ἀμέσως τότε διέταξε τὸν παπᾶ νὰ ψάξῃ μὲ τὸν φανὸν καὶ νὰ εὕρῃ τὸ μεσανὸ μαργαριτάρι· ἀφ' οὗ τὸ ηὗρεν ὁ παπᾶς, ἔσκαψεν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ἡ γραῖα μάγισσα καὶ ἐξέχωσεν ἕνα κουτὶ τενεκεδένιον. Μέσα εἰς ἐκεῖνο τὸ κουτὶ ὑπῆρχε ἓν χρυσοκέντητον ὑπόδημα, τὸ ὁποῖον ἡ παπαδιὰ εἶχε χάσῃ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου της· αὐτὸ τὸ ὑπόδημα ἦτο καρφωμένον μὲ ἕνα μεγάλον καρφί. Ηὗραν ἀκόμη εἰς ἐκεῖνο τὸ κουτὶ ἕνα ξερὸ κομμάτι σα-

πούνι, ποῦ εἶχε καρφωμέναις ἀπάνω του πολλαῖς καρφοβελόναις, μία μικρὴ πλεξίδα μαλλιὰ χιλιομπερδεμμένη καὶ μία κλειδωνιά. Ἀνέβησαν λοιπὸν μὲ τὸ κουτὶ εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ ἐκεῖ ἡ μάγισσα ἔβγαλε πρῶτα τὸ καρφὶ ἀπὸ τὸ ὑπόδημα, ἐξεμπέρδευσε τὰς τρίχας καὶ μίαν μίαν ἐξεκάρφωσε ταῖς καρφοβελόναις. Ἅμα ἔβγαλε τὴν ὑστερινή, ἡ ἄρρωστη παπαδιὰ ἐστέναξεν, ὡς νὰ ἐσήκωσαν ἕνα μεγάλο βάρος ἀπὸ ἐπάνω της, καὶ ἀνασηκώθη εἰς τὸ κρεβάτι. Ἔπειτα ἡ μάγισσα παρέδωκεν εἰς τὸν παπᾶ τὴν κλειδωνιὰν καὶ τοῦ εἶπε πῶς ἐκλείδωσαν τὴν μήτραν τῆς γυναικός του διὰ νὰ μὴ γεννᾷ, καὶ νὰ κάμῃ μὲ κάθε τρόπον νάνοίξῃ τὴν κλειδωνιάν, ἀλλὰ νὰ προσέχῃ μὴ τὴν σπάσῃ. Ὁ παπᾶς ἐπροσπάθησε πραγματικῶς νὰ τὴν ἀνοίξῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, καὶ ὕστερα ἀπὸ δύο χρόνια τὴν ἔρρηξεν εἰς τὴν θάλασσαν· ἔτσι ἔμεινεν ἄτεκνος. Ἡ μάγισσα δὲν ἐδέχθη νὰ πάρῃ τίποτα διὰ τὸν κόπον της, παρὰ μόνον ἐζήτησε μίαν ὀκὰν καφέ, μίαν ὀκὰ ζάχαρη καὶ ἕνα καλεμκερί.

ΙΑ'.

Τὰ δεμένα φίδια.

(Λεβαδεία καὶ ἀλλαχοῦ).

Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πέτρας εἶναι ἕνα μεγάλο πλῆθος φίδια· ἀλλ' αὐτὰ τὰ φίδια οὔτε φαρμακερὰ εἶναι, οὔτε δαγκάνουν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅσοι διαβάται νυκτώσουν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος κοιμῶνται ἄφοβα, ἀφ' οὗ ἀνάψουν τριγύρω τους φωτιαῖς. Λέγουν ὅμως διὰ τὰ φίδια, πῶς δὲν ἦσαν πάντα ἄβλαβα· ἀλλὰ μίαν φορὰν ἐπέρασεν ἀπὸ ἐκεῖ μία μάγισσα, καὶ ἐνύκτωσε, καὶ ὁ ἀγωγιάτης ὁποῦ τὴν συνώδευε ἐθυμήθη τὰ φίδια καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ὀδύρεται. Ἡ μάγισσα τοῦ εἶπε νὰ ἡσυχάσῃ καὶ μὲ κἄτι ἐξορκισμοὺς ἔδεσε τὰ φίδια, καὶ τὰ ἔκαμε νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ πειράζουν ἄνθρωπο, ὥστε ὁ ἀγωγιάτης τὰ ἔπαιρνε ἄφοβα εἰς τὰ χέρια του καὶ αὐτὰ οὔτε τὸν ἐδάγκαναν. Ἅμα ἡ μάγισσα ἐκοιμήθη, ὁ ἀγωγιάτης τὴν ἐσκότωσε, διότι ἤξευρε πῶς θὰ τὰ ἔλυνε τὴν ἄλλην ἡμέρα. Καὶ ἀπὸ τότε ἔμειναν τὰ φίδια δεμένα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Συλλεγεισαι Υπο Χ. Κορυλλου.

1

Πῶς ἐφτιάσθη ὁ λαγὸς καὶ τὸ λαγωνικό.

(Φελλόη).

Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ δχιάβολος ἦσαν μαζί. Μία ἡμέρα λέγει ὁ δχιάβολος εἰς τὸ Χριστό· «ὅ τι ἔφτχιασα ἕνα πρᾶμμα ὅπου δὲν τὸ πχιάνει τίποτε.—Γχιὰ νὰ ἰδῶ, τοῦ λέγει ὁ Χριστὸς τί ἔφτιασες». Τότε ὁ δχιάβολος ἀπολάει ἀποκάτω ἀπὸ τὴν καπότα του τὸ λαγὸ, ὁ ὁποῖος ἔτρεχε πολύ. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ὁ Χριστὸς τοῦ λέγει τοῦ δχιαβόλου· «γχιὰ ἀπόλυσε ἐκεῖνο τὸ πρᾶμμα ὅπου ἔφτχιασες». Καὶ ὁ δχιάβολος ἅμα τὸ ἀπόλυσε, ἀπολάει καὶ ὁ Χριστὸς τὸ λαγωνικὸ καὶ τὸν ἔπχιασε.

Ὁ δχιάβολος ἐλυπήθη διότι ὁ Χριστὸς ἔφτχιασε καλλίτερο πρᾶμμα ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἐμάζωξε ὅλους τοὺς λαγοὺς καὶ τοὺς βάνει κάθε νύχτα καὶ ὀργώνουν τὰ χωράφια του καὶ ὅσοι δὲν 'πάγουν, ἐκείνους τοὺς ἀφίνει καὶ τοὺς πχιάνουν τὰ λαγωνικά.

2

Μῦθος περὶ τῆς γίδας.

(Φελλόη).

Τὴ γίδα τὴν ἔφτχιασε ὁ δχιάβολος, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐλύγαγαν τὰ πόδχια της, ἐστέκετο ὅλο ὀρθὴ καὶ ἐψοφοῦσαν οὖλα τὰ γίδχια. Μία ἡμέρα τὴν ἔδειξε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ εἶπε· «ἔφτχιασα ἕνα πρᾶμμα, ἀλλὰ δὲν 'μπορῶ νὰ τὸ κάμω νὰ κάτσῃ καὶ μοῦ ψοφάει.» Τότε ὁ Χριστὸς ἔβγαλε τὴν βοῦλά του καὶ τὴν ἐβούλωσε εἰς τὰ γόνατα καὶ ἀμέσως ἐκάθησε. Γχιὰ τοῦτο τὰ γίδχια ἔχουν εἰς τὰ δύο 'μπροστινὰ ποδάρχια δύο βούλαις εἰς τὰ γόνατα.

ΕΡΩΤΙΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ.

Συλλεγέντα υπό Γεωργίου Δροσίνη.

1

Ἂν ἀποθάνω 'γὼ γιὰ σὲ ὁ κόσμος τί θὰ λέῃ;
Πρῶτα τὸν ἐφαρμάκωσε κ' ὕστερα τόνε κλαίει.

2

Ἐγὼ μιὰ κόρην ἀγαπῶ κ' ἕναν Θεὸ δοξάζω,
Ταῖς ἄλλαις ταῖς περιφρονῶ, μὰ ταῖς 'ξεδοκιμάζω.

3

Ποιὸ δέντρο δὲν μαραίνεται, δὲν γέρνει τὰ κλαριά του;
Καὶ ποιὸ κορίτσι ἀνύπαντρο δὲν καίει τὴν καρδιά του;

4

Θὰ φκιάσω σπίτι 'ς τὴν καρδιὰ καὶ κάμαρα 'ς τὰ φύλλα,
'Στὰ φυλλοκάρδια μιὰ γωνιὰ νὰ καίῃ δίχως ξύλα.

5

Μεριάστε, δέντρα καὶ κλαριά, μὴ στέκεσθε 'μπροστά μου.
Θὰ βαίνω μιὰ κακὴ φωτιὰ νὰ κάψω τὸ σεβδᾶ μου.

6

'Στὴ σκάλα π' ἀναιβαίνεις νἀναίβαινα κ' ἐγώ,
'Στὸ κάθε σκαλοπάτι νὰ σὲ γλυκοφιλῶ!

7

Ὅλαις ἐσεῖς ἡ ἔμμορφαις, μοῖρα κακὴ νὰ ἰδῆτε,
Κι' ὅσαις κοιμᾶσθε μοναχαῖς νὰ μὴν 'ξημερωθῆτε!

8

Ἔχασα τῆς ἐλπίδες μου 'σὰν τοῦ δενδροῦ τὰ φύλλα,
Ὅπου τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ μένουνε τὰ ξύλα.

9

'Σὰν μ' ἀγαπᾷς καὶ σ' ἀγαπῶ τ' εἶνε τὸ δȣάφορό μας;
Μὲ πίκραις καὶ μὲ βάσανα περνοῦμε τὸν καιρό μας.

10

Ἄστρο μὲ τἄστρο πολεμοῦν κ' ἡ Πούλȣα τὰ χωρίζει
Καὶ τὸ 'δικό μου τὸ κορμὶ μὲ τὸ 'δικό σου ὀȣδίζει.

11

'Πέ μού το μὲ τὴ μαργȣολȣὰ, 'πέ μού το μὲ τὸ νάζι,
'Πέ μού το πῶς δὲ μ' ἀγαπᾷς, καὶ μένα δὲ μὲ 'νοιάζει.

12

'Αρνὶ ἔφαγες, μ' ἀρνήθηκες, μου' θὰ τὸ μετανοȣώσῃς,
'Σἆλλα χεράκȣα 'σὰν μὲ 'δῆς, 'σὰν τὸ κερὶ θὰ λȣώσῃς.

13

'Πές μου, πουλί μου, ἂν σοὔφταιξα νὰ δείρω τὸ κορμί μου,
Μὲ πέτραις καὶ μὲ σίδερα ὅσῳ νὰ 'βγῇ ἡ ψυχή μου.

14

'Απ' ὅλα τἄστρα τοὐρανοῦ ἕνα, κυρὰ, σοῦ 'μοȣάζει,
Ποῦ 'βγαίνει τὰ μεσάνυχτα καὶ τἄλλα σκοτιδȣάζει.

15

Ξένε, ποὖσαι 'ς τὴν ξενητεȣὰ, ποȣὸς στρώνει καὶ κοιμᾶσαι,
Ποȣὸς μαγειρεύει καὶ δειπνᾷς κ' ἐμένα δὲ 'θυμᾶσαι;

16

Μερτζάν' εἶνε τάχειλι σου καὶ κρούσταλλ' ὁ λαιμός σου,
Καὶ διαμαντένȣα εἶν' ἡ ἐλȣὰ πῶχεις 'ς τὸ μαγουλό σου.

17

Ἂς λείπω ἀπὸ τὰ μάτꙗα 'γὼ, ποῦ χαμηλοτηρᾶνε,
Ποῦ λαχταρίζουν γꙗὰ φιλὶ καὶ δέν το μαρτυρᾶνε.

18

Θὰ στρίψω τὸ μουστάκι μου νὰ τὸ δακτυλιδώσω,
'Αποθαμένους καὶ νεκροὺς ὅλους νὰ τοὺς σηκώσω.

19

'Μένα ἂν 'πεθάν' ἡ μάννα μου, ἄλλη μάννα δὲν κάνω,
Γυναῖκες κꙗ' ἀγαπητικαῖς χίλꙗαις τὴν ὥρα πꙗάνω.

20

Εὐγενικό μου ὄνομα κꙗ' ἀγγελικά μου κάλλη,
'Στὴ γειτονꙗὰ ποῦ σ' ἔχουμε πῶς δέ μας πꙗάνει ζάλη!

21

Ξύπνα, ϐρ' ἀγγελικὸ κορμί, καὶ μὴ βαρꙗοκοιμᾶσαι,
Γꙗατὶ ὁ ὕπνος ὁ πολὺς μαραίνει καὶ χαλᾷ σε.

22

Σοῦ στέλνω χαιρετίσματα καὶ πέντε πορτοκάλλια
Γꙗὰ νά μου δώσῃς τὸ φιλὶ μὲ δίχως παρεκάλꙗα.

23

Ὅταν ἀνθίσῃ ὁ πλάτανος καὶ κάνῃ πορτοκάλλꙗα,
Τότε θὰ πάρῃς τὸ φιλὶ μὲ δίχως παρεκάλꙗα.

24

Λουλοῦδι σ' εἶχα 'ς τὴν καρδιὰ καὶ μὧγεινες ἀγκάθι·
Ὁ κόσμος τὸ θαυμάζεται ἡ ἀγάπη μας πῶς 'χάθη.

25

Ἔτσ' εἶνε τοῦτος ὁ ντουνιᾶς, 'σὰν σφαῖρα ποῦ γυρίζει·
Ἄλλους τοὺς ἀνταμώνει ὁ Θꙗὸς κꙗ' ἄλλους τοὺς ξεχωρίζει.

26

Ματάκια μου κατάμαυρα κι' αχείλι ζαχαράτο
Καὶ κούτελο φεγγαρωτὸ μὲ διαβολιαῖς γεμᾶτο.

27

Ἐδῶ 'ς αὐτὴ τὴ γειτονιὰ Χάρος νὰ κατοικήσῃ,
Νὰ πάρῃ ὅλαις τῆς ἄσχημαις, τῆς ἔμμορφαις ν' ἀφίσῃ.

28

Ἐγῶμαι ἐκεῖνο τὸ πουλὶ τὸ πρασινοφτεράτο
Ὅπου σοῦ 'γύρεψα φιλὶ καὶ μοῦπες: τὸ σαββάτο.

29

Καὶ τὸ σαββάτο 'πέρασε κ' ἡ κυριακὴ κοντεύει
Καὶ 'μένα τάχειλάκι μου τὸ φίλημα γυρεύει.

30

Ὅλοι ἀγαποῦν ἀνύπαντρες κ' ἐγὼ μιὰ 'παντρεμμένη,
Ὅπου τὸ δίνει τὸ φιλὶ ἀλύπητο ἡ καυμένη.

31

Καλά καμα κι' ἀγάπησα κοντὰ 'ς τὴ γειτονιά μου,
Νἄχω τὸν ὕπνο διάφορο καὶ τὸ φιλὶ κοντά μου.

32

Δὲν θέλω πλιὰ νὰ μοῦ 'μιλῇς, μήτε νὰ σοῦ 'μιλήσω
Καὶ 'ς τὸ σοκάκι ἂν σὲ ἰδῶ τὰ μάτια μου θὰ κλείσω.

33

Ἐὰν θέλῃς ν' ἀγαπιώμαστε κρυφ' ἀπὸ τοὺς γειτόνους
Βάλε μηλιὰ 'ς τὴν πόρτα σου νὰ κρύβωμαι 'ς τοὺς κλώνους.

34

Ἄνοιξε τάχειλάκι σου καὶ 'πέ μου μιὰν ἀλήθεια·
Μὲ τὴν καρδιά σου μ' ἀγαπᾷς ἢ μὲ τὰ παραμύθια;

35

Ὁλημερὶς 'ς τὸν καφενὲ κ̕ς' ὅλο καφέδες πίνω,
Κ̕ς' ὅταν σὲ συλλογίζωμαι ἀπάνω μου τοὺς χύνω.

36

Ψεμματινὸ ἦταν τὤνειρο κ̕ς' ὁ λογισμὸς ὁποῦχα
Καὶ μὲ χαρὰ σηκώθηκα κ̕ς' ἀγκάλ̕ςασα τὰ ροῦχα.

37

Ἀσίκισσά εἶσαι, μάτ̕ςα μου, κ̕ς' ἀσίκη δὲν πιστεύεις!
'Σὰν τοὺς Ἑβραίους τὸ Χριστὸ στέκεις καὶ μὲ παιδεύεις.

38

Ντέρτ̕ςα καὶ βάσανα πολλὰ, βρονταῖς κ̕ς' ἀστροπελέκ̕ςα
Νὰ μὲ τρελλάνουν θέλουνε τὰ λόγ̕ςα τὰ γυναίκε̕ςα.

39

Ντέρτ̕ςα βαστᾶν τὰ γιασεμ̕ςὰ, ντέρτ̕ςα βαστᾶν οἱ κρῖνοι,
Ντέρτι βαστᾷ ἡ ἀγάπη μου, δὲ θέλει νά μου κρίνῃ.

40

Μπαρμπούνι μου θαλασσινὸ, λαυράκι ποταμίσο,
Τώρα ποῦ μιὰ σ' ἀγάπησα πῶς νά σε παρατήσω;

41

Τώρα ὅπου σ' ἀγάπησα, πρέπει νὰ βάλῃς γνῶσι,
'Στὸν κρουσταλλένι̕ςο κόρφο σου ἄλλος νὰ μὴν ἀπλώσῃ.

42

Ὁ ἥλ̕ςος μεσ' 'ς τὰ σύννεφα γυρίζει 'σὰν ἀλώνι.
Ὅσαις κοπέλλαις φίλησα κάμμ̕ςὰ δὲν εἶπε: σώνει.

43

Τώρα ὅπως μὲ κατήντησες, 'βγάλε μου καὶ τὰ μάτ̕ςα,
Δός μου κ' ἕναν παλῃοτροβᾶ νὰ βάνω τὰ κομμάτ̕ςα.

44

Παραθυράκια μου 'ψηλά, δὲν θέλω τὴ δροσιά σας,
Μόν' θέλω νἄστ' ὀρθάνοικτα νὰ βλέπω τὴν κυρά σας.

45

Νὰ ἤμουν αὐτοῦ που 'γδένεσαι καὶ κάνεις τὸ σταυρό σου,
Νὰ σήκωνα τὸ πάπλωμα νἄπεφτα 'ς τὸ πλευρό σου.

46

'Σὰν μ' ἀγαπᾷς, πουλάκι μου, πές μου το νὰ τὸ 'ξέρω
Γιατ' εἶν' ὁ νοῦς μου 'ς τὰ βουνά, νὰ στείλω νά τον φέρω.

47

Μαυριδερό μου πρόσωπο μὲ τὴν ἐληὰ 'ς τὴ μούρη
Ζωὴ εἶναι τούτη 'ς τὸ ντουνιᾶ, δὲν εἶνε χαναβοῦρι.

48

'Εσ' εἶσαι ἡ βασίλισσα μεσ' 'ς ὅλα τὰ κορίτσα,
'Στὴν ἐμμορφιὰ 'ς τὴ λεβεντιά, ψυχή μου 'Ελενίτσα!

49

'Εμίσεψες καὶ μ' ἄφισες 'σὰν παραπονεμένη,
'Σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη 'σὲ χώρα 'ρημασμένη.

50

'Ω οὐρανέ, μὴ βρέχῃς πλειά, κάνε μ' αὐτὴ τὴ χάρι,
Κ' ἐγὼ μὲ τὰ ματάκια μου δροσίζω τὸ χορτάρι.

51

'Ο ἔρωτας τὸν ἔρωτα ὅλο 'ρωτᾷ νὰ μάθῃ
Τῆς νύχτας τὰ καμώματα καὶ τῆς αὐγῆς τὰ πάθη.

ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ ΥΠΟ Σ. ΚΑΡΑΒΙΤΟΥ

1.

Χήρα ἡ ψεμματοῦρα

Μιὰ χήρα πούλαγε κρασί, ἐπούλαγε καὶ στάρι·
Τσακόνοι 'πᾶν νὰ πιοῦν κρασί, καὶ στάρι νἀγοράσουν.
—« Χήρα νερό 'χεις 'ς τὸ κρασί, καὶ χῶμα μέσ' 'ς τὸ στάρι.
—Νερὸ ἂν ἔχω 'ς τὸ κρασί, καὶ χῶμα μέσ' 'ς τὸ στάρι
Ἕνα παιδὶ ἔχω μοναχό, ὁ λύκος νὰ τὸ φάῃ. »
Καὶ οἱ Τσακόνοι φόρτωσαν, καὶ 'πᾶνε 'ς τὴ δουλειά τους.
Μὰ ἦρθε ὥρ' ἀνάποδη, καὶ ὥρα βουρλισμένη
Κι' ἁρπάχνει ὁ λύκος τὸ παιδί, 'π' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας.
Κανένας δὲν τὸν ἔσωνε. κανεὶς δὲν τόνε σώνει,
Ἡ μάννα ποῦχε τὸ παιδί, μονάχα τόνε σώνει,
—« Ἄφσε μου, λύκο, τὸ παιδί, καὶ πάρ' ἐμὲ γιὰ δαῦτο,
Πῶχω κριὰς καὶ κόκκαλα, νὰ φᾷς καὶ νά σου μείνῃ. »
Τῆς λέει τότε τὸ παιδί, ἀπ' τοῦ λύκου τὸ στόμα·
—« Γύρισε, μάννα, σπίτι σου, σύρε καὶ 'ς τὴ δουλειά σου
Καὶ σὺ τοῦ λύκου μ' ἔταξες, κι' ὁ λύκος θὰ μὲ φάῃ. »

2.

Ἡ Ζερβοποῦλα.

'Σ τῆς μαρμαρόστρωταις αὐλαῖς, 'ς τῆς μαρμαροστρωμέναις
Πέντε χοροὶ χορεύουνε, κι' οἱ πέντε ἀράδα ἀράδα ἀράδα,
Καὶ 'ς τὸν καλλίτερο χορό, χορεύει ἡ Ζερβοποῦλα.
Πρόβατα χίλια ἔδινα, καὶ γίδια πεντακόσια
Ἂν μ' ἄφιναν γιὰ νὰ πιαστῶ 'σὲ Ζερβοπούλας χέρι·
Πῶχει τἀχεῖλι κόκκινο, 'σὰν τὸ οὔρμο κεράσι,
Πῶχει τὰ μάτια τὰ γλαρά, τὸ γέλοιο ζαχαρένιο
Καὶ βαλαντώνει τῆς καρδιαῖς, τρελλαίνει τοὺς λεβένταις.

Μοιρολόγια.

3.

Κύττα καιρὸ ποῦ δʒάλεξες, νὰ πέσῃς νὰ 'πεθάνῃς!
Δὲν ἄφινες τὴν ἄνοιξι, νὰ 'μπῇ τὸ καλοκαῖρι,
Νὰ πάρῃς δρόσο‿ ἀπ' τὰ βουνά, λουλούδʒα ἀπὸ τοὺς κάμπους
Νὰ πάρῃς τὸν ἀμάραντο, μὴ σὲ μαράνῃ ἡ πλάκα.
Κ' ἡ πλάκα ὅπου τἄκουσε, πολὺ τῆς κακοφάνη·
— « Ἐγὼ δὲν εἶμαʒ ἡ μάννα του, δὲν εἶμαι κ' ἡ ἀδερφή του
Ἐγώ εἶμαι πλάκα‿ ἀχόρταγη, ποῦ τρώου ἀντρειωμένους,
Τρώου τῶν μάννων τὰ παιδʒά, τῶν ἀδερφʒῶν τἀδέρφʒα,
Τρώου τοῦ κακορρίζικου τὴν εὐλογητικʒά του,
Τρώου τῆς κακορρίζικης τὸν εὐλογητικό της.

4.

Γʒὰ κλάψε με, μαννοῦλά μου, ἴσα με τῆς σαράντα,
Τί 'ς τῆς σαράντα τέσσαρες, 'πάεʒ ἡ ἀγάπη φεύγει,
Φεύγει καὶ γίνεταʒ ἄνεμος, καὶ 'ς τὰ βουνὰ σκροπάει·
Καίει τὰ δένδρα 'ς τῆς κορφαῖς καὶ τὰ κλαρʒὰ 'ς τῆς ῥίζαις,
Καίει τῆς μάννας τὴν καρδʒά, τῆς ἀδερφῆς τὰ μάτʒα
Καίει καὶ τῆς κακότυχαις, ἀπάνου 'ς τὸ κεφάλι.

5.

Γʒὰ κλάψε με, μαννοῦλά μου, ὅσο‿ εἶμαι κοντά σου,
Σὲ μία ὥρα ἢ σὲ δυό, θὰ φύγω‿ ἀπὸ 'μπροστά σου·
Πίσω‿ εἶναι τὸ παράπονο, κ' ἡ θλῖψες ἡ μεγάλες,
Ποῦ θἄρθῃ τὸ ξυλάλογο, (1) γʒὰ νὰ καβαλλικέψω
Νὰ 'πάου‿ 'ς τῆς Ἄρνης τὰ βουνά, 'ς τῆς Ἄρνησας τοὺς κάμπους
Π' ἀρνʒέταʒ ἡ μάννα τὸ παιδί, καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα,
Ἀρνʒῶνται καὶ τ' ἀντρόγενα, τὰ πολυαγαπημένα.

(1) ξυλοκρέβατο.

6.

Ὁ κόσμος ἔχει βάσανα, κι' ὁ Ἅδης φαρμακίλες·
Νὰ ἦταν τσαρὲς (1) νὰ σμίγαμε μιὰ 'μέρα καὶ μιὰ νύχτα,
Μιὰ 'μέρα καλοκαιρινή, μιὰ νύχτα τοῦ χειμῶνα·
Νὰ λέγαμε τὰ ντέρτια μας, καὶ τὰ παράπονά μας
Καὶ ποιὸς ἔχει περσότερα, νὰ τὰ διαμοιραστοῦμε.

7.

Ὁ Χάρος ἀποφάσισε, νὰ κάμῃ περιβόλι,
Βάνει τῆς νιαῖς γιὰ λειμονιαῖς, τοὺς νιοὺς γιὰ κυπαρίσσια
Βάνει καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, οὖλο τριανταφυλλίτσαις.
Θὰ κάμω τὴν ἀπόφασι, νὰ 'μπῶ 'ς τὸ περιβόλι,
Νὰ 'ξεκωλώσω λειμονιαῖς, νὰ 'βγάλω κυπαρίσσια
Νὰ βάλω καὶ 'ς τὸ χέρι μου, οὖλο τριανταφυλλίτσαις.

8.

Σαράντα γύρους τὤφερα, ἀποσπεροῦ τὸ μνῆμα
Γιὰ ναὖρω τόπο νὰ σταθῶ, καὶ πόρτα νὰ περάσω·
Μὰ ηὗρα φείδια σταυρωτά, κι' ὀχιαῖς περιπλεμμέναις,
Κ' ἕνα φεῖδι τρανότατο, φεῖδι μὲ δυὸ κεφάλια,
'Σ τὰ γόνατά μου κάθεται, 'ς τὰ μάτια μὲ κυττάει,
Κι' ἀπάνου 'ς τὸ κεφάλι μου, ἔφτιασε τὴ φωλιά του·
Μὰ ἡ φωλιά του χάλασε, κ' ἔφαγε τὸ κορμί μου.

---

(1) Νὰ ἦτο δυνατόν.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΝ

ΥΠΟ

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΟΜΕΤΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Β΄. (*)

Ἑκάστη ἀνθρωπίνη φυλὴ χαρακτηρίζεται, κατὰ τὰς νῦν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπικρατούσας γνώμας, μᾶλλον ἐκ τοῦ *σχήματος* ἢ ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς κεφαλῆς. Λαμβάνοντες τὰ διάφορα μήκη κεφαλῆς τινος, διὰ τῶν ἐν χρήσει ειδικῶν ἐργαλείων, γιγνώσκομεν εὐκόλως τὸν ὄγκον αὐτῆς, πρὸς κατανόησιν δὲ τοῦ σχήματος συγκρίνομεν ταῦτα πρὸς ἄλληλα. Δύο δὲ κυρίως μήκη τῆς κεφαλῆς συγκρινόμενα δίδουσιν ἡμῖν τὸν *δείκτην* τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς, ἀποδεικνύοντα συγχρόνως τὸν τύπον τῆς φυλῆς.— Ταῦτα δὲ τὰ μήκη εἶναι Α΄. ἡ μεγαλειτέρα ἀπ' εὐθείας ἀπόστασις τοῦ ἄνωθεν τῆς ῥινὸς σημείου τοῦ μετώπου, ἀπὸ τοῦ ἀκριβῶς ἀντικειμένου τούτου σημείου τοῦ ἰνίου. Β΄. ἡ μεγαλειτέρα ἀπόστασις ἡ διαχωρίζουσα τὰ δύο ἐκεῖνα σημεῖα τῆς κεφαλῆς τὰ κείμενα κατὰ δύο ἢ τρεῖς δακτύλους ὄπισθεν καὶ ἄνω τῶν ὤτων.

Ὅταν ἐπιχειρῇ τις καταμετρήσεις ἐπὶ ζώντων, ὅτε ἤθελεν εἶσθε ὀχληροτάτη εἰς τὸν καλοκἀγάθως ὑποβαλλόμενον εἰς ἐξέτασιν λεπτομερὴς καταμέτρησις, ἡ ἀκριβὴς καταμέτρησις τῶν δύω ἀνωτέρω μνημονευθέντων μηκῶν ἐστιν ἐπαρκής, ὡς παραδέχονται οἵ τε ἀποβιώσαντες ἀνθρωπολόγοι Morton, Retrius, Thurman, Davis von Baer καὶ Broca, καθὼς καὶ οἱ κ. κ. Virchow, Ecker, Wiesbach.

Πρὸς εὕρεσιν τοῦ δείκτου διαιροῦμεν τὴν μικροτέραν ἀπόστασιν, διὰ τῆς μεγαλειτέρας, κατὰ τὴν μέθοδον τῶν δεκαδικῶν, τὸ δὲ πηλίκον τῆς διαιρέσεως γνωρίζει ἡμῖν τὸ σχῆμα· ἂν τοῦτο εἶναι μικρότερον, τοῦ 0.77,7 ἐμφαίνει δολιχοκέφαλον, ἂν ἀνώτερον τοῦ 0,77,7 μέχρι τοῦ 0,79,9. μεσοκέφαλον, ἂν δὲ ἄνω τοῦ 0,80 βραχυκέφαλον. Πάντα τὰ μέχρι τοῦδε καταμετρηθέντα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κρανία ἔχουσι τὸ πρῶτον σχῆμα.

(*) Σειρὰ προηγουμένων καταμετρήσεων ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Δελτίῳ της ἐν Παρισίοις Ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρίας.

	ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΗΛΙΚΙΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΑΤΡΙΣ	ΜΗΚΟΣ Α'	ΜΗΚΟΣ Β'	ΔΕΙΚΤΗΣ ΣΧΗΜΑΤΟΣ
1	Αλέξιος Γιαννακόπουλος	45	έμπορος	Ζαγορὰ	187	160	0,85,5
2	Γεώρ. Σακελλαρίδης	40	δημοσιογρ.	Ἁγ. Λαυρ.	197	153	77.6
3	Μ. Χ. Ἀποστολίδης	34	ἔμπορος	Βῶλος	199	150	75,3
4	Ιω. Βάκατος	38	ἰατρός	Μακρινίτσα	195	157	80,5
5	Ιω. Κωνσταντίνου	59	διδάσκαλος	»	198	147	74,6
6	Αρ. Χ. Ἀποστολίδης	32	μηχανικός	Βῶλος	200	155	77,5
7	Στέργιος Ταμελίας	63	ἔμπορος	Πλάτανος	183	151	82,5
8	Περ. Χ. Ἀποστολίδης	36	»	Βῶλος	203	153	75,3
9	Ιω. Α. Μανούσης	43	»	»	199	150	75,3
10	Σοφ. Ῥιζόπουλος	27	ἰατρός	Στυλὶς	186	156	83,8
11	Αγγ. Περγιαλῆς	31	»	ἄνω Βῶλος	190	155	81,5
12	Γεωργ. Ῥίζου	16	Κτίστης	Κόνιτσα	160	160	00.-
13	Κ. Σακελλαρίδης	40	δημοσιογρ.	Ἁγ. Λαυρ.	182	150	182,4
14	Στυλ. Κυριακόπουλος	40	ἔμπορος	Ἄργος	189	144	76,1
15	Γεωργ. Καρτάλης	50	ἔμπορος	Τσαγκαράδα	194	152	78.3
16	Αθ. Βοδονάρας	45	»	ἄνω Βῶλος	187	150	80.2
17	Αλεξ. Νικολαΐδης	35	»	Χαλκὶς	187	160	85,5
18	Ιωαν. Ζάχος	44	»	Σιάτιστα	185	155	83,7
19	Παν. Πολίτης	27	δικηγόρος	Καλάμαι	190	150	78,9
20	Θεμ. Καρτάλης	38	ἔμπορος	Τσαγκαράδα	182	150	82,4
21	Δημ. Στεριάδης	45	»	Τρίκαλα	190	157	82,6
22	Σοφ. Γάτσιος	28	ὑπάλληλος	Βῶλος	198	160	80,8
23	Ιωαν. Πανταζίδης	52	ἔμπορος	Ζαγόριον	190	150	78.9
24	Εὐαγγ. Μουσούρης	23	»	Βῶλος	190	162	85,9
25	Θ. Δ. Θεοδωρίδης	38	»	Κατηχώριον	195	143	73,3
26	Κ. Βλαχονικολόπουλος	53	συμβολαιογ.	Λαμία	202	152	75,2
27	Ε. Ν Κάδουρας	18	ἀγωγιάτης	Δράκεα	185	150	81,0
28	Παν. Πλαπούτας	25	στρατιωτικός	Γορτυνία	182	153	84,0
29	Γεωρ. Βάτσιος	61	ἔμπορος	Μακρυνίτσα	192	155	80,7
30	Αλέξ. Τοπάλης	24	»	»	193	156	80,0
31	Παναγ. Μαζαράκης	40	»	Κεφαλληνία	196	160	81,6
32	Κυρίτσης Μπαντίδος	42	ἀρτοποιός	Μακρυνίτσα	195	140	71,7
33	Αθ. Κώνστα	28	ἔμπορος	Λάρισα	190	154	81,0
34	Χασὰν Λαρσκός	45	ἀθίγγανος	»	186	137	73,6
35	Σταῦρος Τσαμαδός	52	πλοίαρχος	Ὕδρα	181	156	86,1
36	Ν. Μεσολογγίτης	41	ἔμπορος	Θεσσαλονίκη	190	150	78,9
37	Ζαχαρίας Ἰωαννίδης	44	»	ἄνω Βῶλος	194	151	77,8
38	Μιχ. Βρονταμίτης	39	λοχαγός	Σπάρτη	183	152	83.0
39	Αν. Παππαγεωργίου	31	ὀρυκτολόγος	Κάρυστος	197	151	76,6
40	Δημ. Τσαβέλας	37	ἔμπορος	Ἀργαλαστή	190	127	66,8
41	Ματθαῖος Γιάκου	37	γεωργός	Σκοτοῦσα	165	150	90,9
42	Θεόδωρ. Δημητρίου	47	»	»	191	150	78,5
43	Βασιλ. Λιβανόπουλος	27	ὑποδηματ.	Λάρισα	180	152	84,4
44	Ιωάν. Παρσάκης	44	ἀγροφύλαξ	ἄνω Βῶλος	194	154	79,3
45	Εὐσταθ. Μανόπουλος	28	ἔμπορος	Τσαγκαράδα	183	149	81,4
46	Αθ. Κώνστα	36	ἀγωγιάτης	Γρεβενὰ	191	153	80,1
47	Γεωρ. Θεόφιλος	60	διδάσκαλος	Κύμη	195	143	73.3
48	Κωνστ. Κουβελὰς	28	ἔμπορος	Βῶλος	190	152	80,0
49	Ιωαν. Τζανετάκης	37	ἀστυνόμος	Καλάμαι	190	150	78,9
50	Ιωαν. Σακελλαρίου	39	ὑπάλληλος	Κόρινθος	194	164	80,7
51	Δημ. Καλαποθάκης	22	»	Ἀρεόπολις	192	170	88,1

ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΗΛΙΚΙΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΠΑΤΡΙΣ	ΜΗΚΟΣ Α'	ΜΗΚΟΣ Β'	ΔΕΙΚΤΗΣ ΣΧΗΜΑΤΟΣ
52 Ρήγας Νικολάου	52	ὡρολογοπ.	Ζαγορὰ	183	152	83,0
53 Παναγ. Πατάκης	73	κτηματίας	Ἄν. Πήλιον	199	153	76,8
54 Δημ. Βαμβάγκας	31	ἀγωγιάτης	Βῶλος	174	140	80,4
55 Π. Ἀποστολόπουλος	29	ὑπάλληλος	Κέρκυρα	184	140	76,0
56 Π. Φιλάρετος	33	κτηματίας	Ξηροχώριον	183	154	84,1
57 Αριστειδ. Μούμτσιας	34	»	Διμίνι Παγ.	191	150	78,5
58 Ιωαν. Νικολέτος	44	μεσίτης	Κρανίδιον	187	157	83,9
59 Τίτος Φασιλῆς	37	πλοίαρχος	»	185	165	89,0
60 Ηρακλῆς Φασιλῆς	28	»	»	185	165	87,0
61 Αθ. Λέκας	50	»	»	190	150	78,9
62 Μῆτρος Μπάκας	45	γεωργός	Φεραὶ	195	147	75,3
63 Γεωρ. Γουργιώτης	34	βυρσοδέψης	Μακρυνίτσα	200	145	72,5
64 Δημ. Κόκαλος	57	»	»	190	140	73,3
65 Κων. Μόμτσιας	40	ἀγωγιάτης	Φέρσαλα	185	150	81,0
66 Αρ. Καρτάλης	35	ἔμπορος	Τσαγκαράδα	185	149	80,5
67 Νικολ. Δημητρίου	30	ἀγωγιάτης	Λάρισα	170	150	88,2
68 Χριστόδ. Κατράνος	21	»	Φέρσαλα	190	156	82,1
69 Ρήγας Ἀλεξάνδρου	60	λεμβοῦχος	Βῶλος	195	145	74,3
70 Δ. Τσουλάκης	48	ἔμπορος	Μακρυνίτσα	202	147	72,7
71 Ν. Ἀξελός	43	λοχαγός	Ναύπλιον	187	156	83,4
72 Αγγελῆς Βάκατος	36	ἔμπορος	Μακρυνίτσα	195	153	78,4
73 Δ. Καμιλάκης	45	»	Ἁγ. Λαυρ.	205	154	75,0
74 Ν. Κουκουσλῆς	37	»	»	197	145	73,6
75 Ιωαν Βασιαρδάνης	52	ἔμπορος	Μακρυνίτσα	190	153	80,5
76 Ιωαν. Καρτάλης	40	βουλευτής	Τσαγκαράδα	189	160	84,6
77 Ν. Γάτσιος	22	φοιτητής	Βῶλος	203	147	73,3
78 Ιωαν. Πάντος	40	ἔμπορος	Ζαγορὰ	205	156	76,0
79 Δημ. Τσιμπούκης	20	φοιτητής	Βῶλος	198	154	77,7
80 Μαργ. Δημητρούλας	20	»	Ἀργαλαστὴ	200	155	77,5

Ἐν προσεχεῖ ἄρθρῳ θέλομεν ἐκθέσει τὰ κατὰ τεχνικόν τινα μετασχηματισμὸν παραμορφωθέντα κρανία τῶν χωρίων τοῦ Πηλίου, συγχρόνως δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν προηγουμένων φυλετικὰ συμπεράσματα.

ΑΝΤΙΒΟΛΗ ΚΩΔΙΚΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝΤΩΝ ΤΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΤΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ.

Δημοσιεύσας ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τοῦ ἀνὰ χεῖρας Δελτίου (1) τὸν περὶ δεισιδαιμονιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀνέκδοτον λόγον τοῦ Ζακυνθίου

(1) Δελτίου σ. 101-112.

μοναχοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν ἕτερον κώδικα ἀποκείμενον ἐν τῇ αὐτῇ Μαρκιανῇ τῆς Βενετίας βιβλιοθήκῃ καὶ περιέχοντα τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντα ἤδη λόγον. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶνε ὁ ὑπ' ἀρ. XXVI τῆς τάξεως XI. Περιέχεται δ' ἐν αὐτῷ ὁ λόγος τοῦ Ῥουσάνου ἀπὸ σ. 193 κ. ἑ., ὥς μοι ἐπιστέλλει ὁ σοφὸς τῆς Μαρκιανῆς ἔφορος Ἰωάννης Βελοῦδος, εἰς οὗ τὴν φιλικὴν μέριμναν χρεωστῶ τὴν ἀντιβολήν, περὶ ἧς ἀναγκαίαν κρίνω σημείωσιν βραχεῖαν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως.

Ὁ κῶδιξ XXVI ὀλίγας παρέχει διαφορὰς ἀπὸ τοῦ νανιακοῦ ἐξ οὗ ἐξέδωκα τὸν λόγον, τοῦ νῦν φέροντος τὸν ἀριθμὸν CIII τῆς τάξεως II. Εὕρηνται δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πλεῖστα τῶν γραφικῶν ἢ μᾶλλον ἀνορθογραφικῶν ἁμαρτημάτων τῶν σημειωθέντων ἤδη ἐκ τοῦ ἄλλου κώδικος· ὑπάρχουσι δὲ καὶ νέα τινὰ ἐπ' ἴσης ἄσημα, ὧν θεωρῶ περιττὴν τὴν σημείωσιν. Περιορίζομαι δὲ εἰς τὸ νὰ καταριθμήσω οὐσιώδεις τινὰς μόνον διαφοράς.

Ὁ κῶδιξ XXVI ἐν τῷ χωρίῳ *ἀλλ' ἵνα μεταλάβωσι τοῦτο ποιοῦσιν* (Δελτίου σ. 107, στ. 11-12) ἔχει τὸ ὀρθὸν *ποιοῦσιν*, ὡς κἀγὼ διώρθωσα, οὐχὶ δὲ *ποιῶσιν*, ὡς ὁ CIII.—Τὸ χωρίον *ὡς ἐπὶ Πατρόκλου φησὶν Ὅμηρος καὶ ἐπὶ Ὀρέστου Σοφοκλῆς* (Δελτ. σ. 108, στ. 5) γέγραπται ἐν τῷ XXVI πληρέστερον οὕτω· *ὡς ἐπὶ Πατρόκλου φησὶν Ὅμηρος καὶ ὡς ἐπὶ Ὀρέστου καὶ Ἠλέκτρας Εὐριπίδης τε Σοφοκλῆς*.—Ἐν Δελτ. σ. 108, στ. 25 δέον νὰ διορθωθῇ τὸ τοῦ CIII *ἐμοῦ μηδὲν ἐπιστραφέντος* εἰς τὸ *ἐμοῦ μηδὲν ἐπιστραφέντες*, ὡς καὶ φέρεται ἐν τῷ XXVI.—Ἐν Δελτ. σ. 109, στ. 4 φέρεται ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξιν *εἴ τι* ὅπερ δύναται κατὰ ταῦτα νὰ διατηρηθῇ προτιμώμενον τοῦ παρ' ἐμοῦ γραφέντος *οὔ τι*.—Ἐν Δελτ. σ. 109, στ. 12 διορθούσθω ἡ λέξις *πρόοδον* προελθοῦσα ἐκ τυπογραφικοῦ πταίσματος εἰς *πάροδον*· τὴν γραφὴν ταύτην φέρουσιν ἀμφότεροι οἱ κώδικες.—Αὐτόθι ἡ εἰς τὴν λέξιν *Χριστουπόλεως* ἀναφερομένη παρασελίδιος σημείωσις τοῦ CIII λείπει ἐν τῷ XXVI.—Ἐν Δελτ. σ. 109, στ. 30 φέρεται ἐν τῷ XXVI *τὴν μαῖαν* (CIII: *τὴν μαίαν*), ἀλλ' ἐπηνώρθωσα ἤδη τοῦτο γράψας *τῇ μαίᾳ*.—Ἐν Δελτ. σ. 110, στ. 23 γέγραπται ἐν τῷ XXVI *λέγεις* ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ CIII *λέγει*. —Ἐν Δελτ. σ. 110, στ. 32 ἀντὶ τοῦ *μέρος* φέρεται ἐν τῷ XXVI *μόριον*.—Ἐν Δελτ. σ. 111, στ. 17 γέγραπται ἐν ἀμφοτέροις τοῖς

κώδιξιν *ἄλλοις* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ἄλλαις*.—Ἐν Δελτ. σ. 111, στ. 18 πρὸ τῆς λέξεως *ἔθνους* ἀναγινώσκεται ἐν τῷ XXVI ὀρθῶς *αὐτῶν*.— Τέλος σημειωτέον ὅτι ὁ CIII ἐν μὲν Δελτ. σ. 111, στ. 21 φέρει *ἡμίσεως*, ἐν δὲ σ. 112 στ. 12 *Ἀσυρίαν*, ἐν δὲ σ. 105, στ. 18 καὶ σ. 112, στ. 9 γέγραπται ἐν αὐτῷ ὀρθῶς *ἐστιν* καὶ *εὑρήσεις*.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

HENRI BORDIER. Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la bibliothèque nationale. Paris. Librairie Honoré Champion. 1883. Τεῦχος Α'.—Εἰς 4ον σελ. VIII, 120.

Ἡ βυζαντιακὴ γραφικὴ ἀνεπαρκῶς ἔχει γείνει γνωστὴ μέχρι τοῦδε· τοῦτο δὲ προέρχεται κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι τὰ σωζόμενα μνημεῖα ἐλάχιστα καὶ σποράδην μόνον ἔχουσι μελετηθῇ, ἔρευναι δὲ συνεχεῖς οἷαι αἱ τοῦ Γάλλου Didron δὲν ἔτυχον πολλῶν ὀπαδῶν. Αἱ εἰς τὸν Πανσέληνον ἀποδιδόμεναι ἁγιορειτικαὶ τοιχογραφίαι, καίπερ ἐπισπάσασαι πολλῶν τὴν προσοχήν, δὲν ἐγένοντο ἔτι γνωσταὶ εἰς τοὺς πολλούς, οὐδ' ἐμελετήθησαν συστηματικῶς ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων. Ἐπιφανῆ ψηφοθετήματα ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἷα τὰ τοῦ Δαφνίου, τὰ τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ, τὰ τῆς Μονεμβασίας, τὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Χώρας (νῦν Καχριὲ Τζαμὶ) καὶ ἄλλα πολλὰ μένουσιν ἔτι ἀδημοσίευτα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις σπουδαία πηγὴ μελέτης τῆς γραφικῆς τῶν βυζαντιακῶν χρόνων δὲν ἐξηρευνήθη μέχρι τοῦδε προσηκόντως, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Λέγομεν τὰς εἰς τὰ ποικίλα χειρόγραφα ἐγκατεσπαρμένας εἰκόνας καὶ τὰ παντοῖα αὐτῶν κοσμήματα. Τὰ τοιαῦτα ἱστορημένα ἑλληνικὰ χειρόγραφα εἵλκυσαν ἤδη δικαίως τὴν προσοχὴν πολλῶν τεχνοκριτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀξιόλογα πανομοιότυπα εἰκόνων ἐδημοσιεύθησαν. Οὕτως ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν τῶν δημοσιεύσεων τῶν Γάλλων Seroux d'Agincourt. Silvestre καὶ Julies Labarte, τῶν Ἄγγλων Henry Schaw καὶ Westwood, τῶν τοῦ Γερμανοῦ F. Waa-

gen καὶ τοῦ Ῥώσου Kondakov. Ἄξιον δὲ μνείας εἶνε ὅτι ἤδη ὁ Montfaucon ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτοῦ γραφογνωσίᾳ καὶ ὁ Lambecius ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης συμπεριέλαβον καί τινας πίνακας ἀναπαριστῶντας ἱστορίας ἐξ ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἔλειπον ὅμως μέχρι τοῦδε συγγραφαὶ πραγματευόμεναι συλλήβδην ἅπαντα τὰ ἔν τινι βιβλιοθήκῃ ἀποκείμενα ἱστορημένα ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Ἡ δὲ καλὴ ἀρχὴ τοιούτων δημοσιεύσεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Bordier, ἐπιτίμου βιβλιοθηκαρίου ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἐκδόντος ἤδη τὸ πρῶτον τεῦχος εἰδικῆς συγγραφῆς ἐνδιατριβούσης περὶ τοὺς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ ἱστορημένους ἑλληνικοὺς κώδικας. Καὶ δὲν δύναται μὲν τὸ προκείμενον ἔργον νὰ κριθῇ λεπτομερῶς καὶ ἐν συνόλῳ πρὸ τῆς ἀποτελέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχ ἧττον θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ καταδείξωμεν δι' ὀλίγων ἀπὸ τοῦδε τὴν σημασίαν ἢ σπουδαιότητα αὐτοῦ διά τε τὴν ἑλληνικὴν γραφογνωσίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς παρὰ Βυζαντίνοις γραφικῆς.

Ὁ κ. Bordier ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου τῶν ἐν τοῖς κώδιξί τῆς παρισιακῆς βιβλιοθήκης περιλαμβανομένων ἱστοριῶν καὶ κοσμημάτων ἀπὸ τοῦ 1863, ἐντολῇ τοῦ τότε ἐφόρου τῆς βιβλιοθήκης Taschereau. Μέρος δὲ τοῦ ὅλου ἔργου εἶνε τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς κώδικας. Ἐκ τῶν 4500 ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς πλουσιωτάτης τῶν Παρισίων βιβλιοθήκης 1540 εὑρέθησαν οἱ ἕνεκα τῆς γραφικῆς αὐτῶν διακοσμήσεως περιγραπτέοι, ὧν 150 οἱ πάντων ἀξιολογώτατοι καὶ ἰδίας λεπτομεροῦς περιγραφῆς ἄξιοι. Ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἁπάντων τῶν κωδίκων μελέτην συνώψισε τὰ κυριώτατα πορίσματα τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ ἐν ὀλίγοις, ἅτινα καὶ ἐξέθηκεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, διαιρέσας αὐτὴν εἰς δέκα παραγράφους, ἐν αἷς γίνεται λόγος α') περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ γραφικῇ τῶν χειρογράφων διακοσμήσει· β') περὶ τῶν ἰχνῶν τῆς ἀρχαιότητος τῶν σωζομένων ἐν τοῖς χειρογράφοις· γ') περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀρχαιότητος παρὰ τῶν Βυζαντίνων· δ') περὶ σκηνῶν θρησκευτικῶν· ε') περὶ σκηνῶν μὴ θρησκευτικῶν· ϛ') περὶ τοπείων, ἀρχιτεκτονικῆς, ἀγροτικῶν ἔργων, ζῴων· ζ') περὶ ἐσωτερικῆς διασκευῆς τῶν οἴκων καὶ περὶ σκευῶν· η') περὶ τύπων καὶ ἐπιτηδευμάτων· θ') περὶ εἰκόνων (portraits) καὶ ι') περὶ κοσμημάτων. Παρέχεται

δ' οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ ποιά τις ἱστορία τῆς τέχνης ἐκ τῶν χειρογράφων, ἐν ᾗ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν μόνα τὰ κατὰ τὰς γνησίας ἐμπνεύσεις τῆς βυζαντιακῆς τέχνης γεγραμμένα ἔργα, ἀποκλειομένων τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις καλλιτεχνημάτων τῶν γραφέντων κατὰ τὸν ις' αἰῶνα ὑπὸ καλλιγράφων Ἰταλῶν ἢ ἐργαζομένων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰταλικῆς τέχνης, ἐν οἷς ἐξέχει μάλιστα ὁ Κρὴς Ἄγγελος Βεργίκιος, ὁ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α' διακεκριμένος καλλιγράφος.

Ἡ εἰςαγωγὴ αὕτη τοῦ βιβλίου, ἀποτελουμένη ἐκ σελίδων 26, περιέχει πλείστας παρατηρήσεις ἀξίας λόγου καὶ καταδεικνύει τὴν σημασίαν ἣν ἔχει ἡ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων διακόσμησις οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς βυζαντιακῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς σχέσεις ταύτης πρὸς τὴν ἀρχαίαν γραφικὴν, ἧς διασώζει ὁπωςδήποτε τὰς ἐπιδράσεις καὶ τὴν τεχνοτροπίαν. Καὶ δὲν πρέπει μὲν κατὰ τὸν κ. Bordier νὰ ζητήσωμεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις τῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων κοσμήματα ἢ ἱστορίας δυναμένας νὰ ταυτισθῶσι μετ' ἔργων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Τοιαύτη ἀναζήτησις θὰ ἦτο ματαία, βαθείας τάφρου χωριζούσης τὰς δύο ἐποχὰς, ἅτε τῶν ἀρχαιοτάτων τῶν ἐν Παρισίοις ἱστορημένων χειρογράφων ἀνερχομένων μόλις εἰς τὸν η' αἰῶνα μ. Χ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον τὰ ἱστορημένα βυζαντιακὰ χειρόγραφα παρουσιάζουσιν ἴχνη καὶ ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος ἔν τε ταῖς ἐνδυμασίαις τῶν προσώπων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἐν ταῖς ἀναπαραστάσεσι τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, τῶν τε μυθολογικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν, οἷον τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Χιμαίρας, τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς Σαπφοῦς κτλ. ἐπ' ἴσης δὲ καὶ ἔν τισιν ἀναπολήσεσι τῆς ἀρχαιότητος περισωθείσαις κατ' ἀσυνείδητόν τινα παράδοσιν. Τὸ δὲ κυριώτατον, καὶ ἐκλιπούσης τῆς παραδόσεως τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ προτύπου καὶ ἐξαφανισθείσης πάσης ἀπ' εὐθείας κληρονομικῆς μεταδόσεως τῆς τέχνης, περισώζεται ἀκόμη καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τελευταίοις ἑλληνικοῖς χειρογράφοις ὁμογενές τι καὶ ἐθνικὸν παρευθὺς ἀναγνωριζόμενον, συνενοῦν ἅπαντα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων εἰς ὁμάδα διακεκριμένην καὶ ἐπιδεικνύουσαν ἰδιάζοντά τινα τύπον, ἰδιαιτέραν φυλετικὴν τεχνότροπίαν.

Τὰ σπάνια δὲ ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος τὰ περισωζόμενα ἐν τοῖς ἑλ-

ληνικοῖς κώδιξι τῆς παρισιακῆς βιβλιοθήκης εὐλαβῶς καὶ ἐν ἀκριβείᾳ περισυνάγων ὁ κ. Bordier ἀνευρίσκει πολὺ τὸ ἀρχαϊκὸν μάλιστα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 510 κώδικι τῷ περιέχοντι τὰς ὁμιλίας Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Ἡ γραφικὴ τέχνη τοῦ κώδικος τούτου ἐνθυμίζει, καθ' ἃ ἤδη εἶχε παρατηρήσει ὁ Γερμανὸς Waagen, ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῆς Δρέσδης, ἐξ ἑνὸς μὲν τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας, ἐξ ἑτέρου δὲ διὰ τὴν τελειότητα τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἐκφράσεως τὰ ἔργα τοῦ Ῥαφαήλ. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀριθ. 278 Εὐαγγελίῳ εἰκών τις νεανίου ἐνθυμίζει κατὰ τὸν κ. Bordier τοὺς ἐφήβους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἢ τοὺς νεαροὺς πολίτας τῆς Ῥώμης. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ χειρογράφοις ἀναγνωρίζεται κλασικὴ ἔμπνευσις.

Αἱ δὲ θρησκευτικαὶ σκηναὶ τῶν παρισιακῶν χειρογράφων, ὧν τινας περιγράφει ὁ κ. Bordier, θὰ ἐκτιμηθῶσι κυρίως ἐν συνόλῳ ὅταν τὸ προκείμενον ἔργον συμπληρωθῇ, παραβαλλόμεναι πρὸς τὴν καθόλου ἁγιογραφίαν τῶν Βυζαντίνων, οἵαν γνωρίζομεν αὐτὴν κατὰ τὰς παραδόσεις διατυπωθεῖσαν ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν Ζωγράφων καὶ οἵαν ἐμελέτησεν αὐτὴν μέχρι τοῦδε εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὁ Γάλλος Didron.

Τῶν δὲ μὴ θρησκευτικῶν ἢ κοσμικῶν σκηνῶν, καίπερ σπανίως παρουσιαζομένων, μεγάλη ἔσται ἡ χρησιμότης διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν Βυζαντίνων, ὡς καὶ ἡ ἐκ τῶν ἱστοριῶν τῶν παριστωσῶν τύπους τινάς, οἷον αὐτοκράτορας, ἐπισκόπους καὶ ἄρχοντας καὶ ἄνδρας ἀνήκοντας εἰς διάφορα ἐπιτηδεύματα.

Μεγάλη δ' ἔσται ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν εἰκόνων συγγραφέων, αὐτοκρατόρων ἢ ἄλλων ἱστορικῶν προσώπων, ὁποῖαι ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως ἐν τοῖς παρισιακοῖς χειρογράφοις. Ἰδίως χρησιμωτάτη ἀποβήσεται ἡ ἄλλως δαπανηρὰ δημοσίευσις χρωματολιθογραφικῶν πανομοιοτύπων ἁπασῶν τῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις σωζομένων εἰκόνων ἱστορικῶν προσώπων, ἔργον ὅπερ μόνον ἑταιρία τις οἵα ἡ ἡμετέρα δύναται καὶ ὀφείλει ποτὲ νἀναλάβῃ.

Τέλος δ' ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ κ. Bordier σημειωθήτωσαν ἐνταῦθα καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς παραστάσεως τῶν τοπείων καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἴκων καὶ τῶν σκευῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις τῶν Παρισίων, ἅτινα καὶ μόνα εἶχεν ὑπ' ὄψιν, εἰς τὴν ἐπιεικῆ ἐντέλειαν τῆς ἐξεικονίσεως τῶν

ζῴων καὶ εἰς τὸν πλοῦτον, τὴν ποικιλίαν καὶ τελειότητα τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων γραμμάτων.

Μετὰ δὲ τὴν εἰςαγωγὴν ἕπεται ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι περιληπτικὴ ἀπογραφὴ ἁπάντων τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἱστορημένων ἑλληνικῶν κωδίκων. Σημειοῦνται δὲ καθ' ἕκαστον κώδικα ὁ ἀριθμὸς ὅν φέρει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, τὸ κυριώτατον αὐτοῦ περιεχόμενον, ὁ χρόνος καθ' ὅν ἐγράφη καὶ τὸ εἶδος τῆς γραφικῆς αὐτοῦ διακοσμήσεως.

Τέλος δὲ ἄρχεται ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν ἀξιολογωτάτων ἱστορημένων κωδίκων κατὰ χρονολογικὴν τάξιν. Θέλουσι δὲ περιγραφῇ ἐν συνόλῳ, καθ' ἃ εἴπομεν, 150 τοιοῦτοι κώδικες. Τὸ δὲ ἤδη ἐκδεδομένον πρῶτον τεῦχος τοῦ καταλόγου περιλαμβάνει τούτων εἴκοσι καὶ τέσσαρας γραφέντας κατὰ τὸν η' θ' καὶ ι' αἰῶνα. Κοσμεῖται δὲ τὸ πρῶτον τεῦχος καὶ ὑπὸ 57 ξυλογραφημάτων ἀναπαριστώντων ἄξια λόγου κοσμήματα, ἀρχικὰ γράμματα καὶ ἱστορίας ἐκ τῶν περιγραφομένων κωδίκων. Καὶ θὰ ἦτο μὲν εὐχῆς ἔργον νὰ κατωρθοῦτο ἡ διὰ χρωμάτων πανομοιότυπος ἀναπαράστασις τῶν καλλιτεχνημάτων τῶν χειρογράφων, τοῦθ' ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου ἐπεθύμει· ἀλλὰ στέργομεν καὶ οὕτως ἔχον τὸ ἔργον, ἀναλογιζόμενοι τὰς ὑπερόγκους δαπάνας ἃς ἔμελλε νἀπαιτήσῃ ἡ χρωματολιθογραφικὴ δημοσίευσις τῶν εἰκόνων. Οὐχ ἧττον δ' ἐφρόντισεν ὁ κ. Bordier ὅπως ἐν τοῖς ξυλογραφήμασι, καίπερ δι' ἁπλοῦ μέλανος ἐκτετυπωμένοις, σημαίνωνται τὰ χρώματα τοῦ πρωτοτύπου διὰ τῆς συνήθους ἐν ταῖς θυρεογραφικαῖς δημοσιεύσεσι διατάξεως τῶν γραμμῶν καὶ στιγμῶν.

Τοῦτο τὸ σπουδαῖον ἔργον τοῦ κ. Bordier, οὗ ἀναμένομεν τὴν ἀποπεράτωσιν ὅπως πραγματευθῶμεν τὰ κατ' αὐτὸ διὰ μακροτέρων.

Σ. Π. Λ.

Ἡμερολόγιον τῆς 'Ανατολῆς πολιτειογραφικὸν καὶ φιλολογικὸν τοῦ ἔτους 1883 ὑπὸ Αθ. Παλαιολογου. Ἔτος δεύτερον. 'Εν Κωνσταντινουπόλει, 1882, 8ον σελ. ιϛ', 335. Δρ. 5.

Ἡ 'Ανατολὴ εἶναι ὁμολογουμένως ἡ μάλιστα ὑφ' ἡμῶν ἀγνοουμένη χώρα, οἵτινες συνειθίσαμεν νἀρυώμεθα ἀταλαιπώρως τὰς περὶ αὐτῆς ἡμετέρας γνώσεις ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἔργοις ἀλλοδαπῶν ἀνδρῶν

περιεχομένων ἀτελῶν καὶ ἥκιστα ἀπηκριβωμένων πληροφοριῶν. Καὶ ὅμως πάντες ἀναγνωρίζομεν, ὅτι ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς γνώσεως τῶν ἐν Ἀνατολῇ πραγμάτων ἐξήρτηνται τὰ ὕπατα ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ μόνη βάσις, καθ' ἣν δέον νὰ κανονίζηται ὁ τρόπος τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας. Τούτου ἕνεκα πολλῆς σπουδῆς ἄξιον εἶναι τὸ προκείμενον *Ἡμερολόγιον*, ἐν ᾧ μετὰ σπανίας φιλοπονίας καὶ ζήλου, πλείστας δυσυπερβλήτους κατανικήσας δυςχερείας, κατώρθωσε νἀποθησαυρίσῃ ὁ ἐκδότης δαψιλεῖς καὶ πολυτιμοτάτας ἀπογραφικὰς εἰδήσεις, διαφωτιζούσας ἱκανῶς τὴν κατάστασιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χωρῶν. Λεπτομέρειαι ἄγνωστοι τοῖς πολλοῖς περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως καθιστᾶσιν ἐπαγωγὸν τὴν μελέτην τῶν ξηρῶν συνήθως καὶ ἀτερπῶν ἀπογραφικῶν σημειώσεων. Ἐλήφθησαν δὲ πᾶσαι αἱ ἐν τῷ προκειμένῳ Ἡμερολογίῳ πληροφορίαι ἐκ πηγῶν ἀσφαλεστάτων, καὶ πᾶσαι φαίνονται ὑποβληθεῖσαι εἰς τὴν προσήκουσαν βάσανον. Ὁ κ. Παλαιολόγος ἀναλαβὼν καὶ ἀγαγὼν αἰσίως εἰς πέρας ἔργον, ὅπερ ἀλλαχοῦ μόνον ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων, ἀφθόνους πρὸς τοῦτο διατιθεισῶν πόρους, δύναται νὰ συντελεσθῇ, ἀπέδειξε τί δύναται νὰ κατορθώσῃ νοήμων καὶ φιλόπατρις ἰδιωτικὴ ἐργασία. Προθύμως δὲ συνομολογοῦμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ ἔργον του προώρισται «οὐχὶ νὰ ἐξαφανισθῇ, ὡς τὰ συνήθη ἡμερολόγια, μετὰ τοῦ » ἔτους, καθ' ὃ ἐκδίδοται, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ κτῆμα ἐς ἀεί, διὰ τὰς » ἐν αὐτῷ ἀποτεθησαυρισμένας, χρησίμους ἐν παντὶ ἔτει, εἰδήσεις καὶ » γνώσεις ».

Ν. Γ. Π.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἑταιρίας.—Ὁ κ. *Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος* ἐδωρήσατο 1) ζώνην μεταξίνην χρυσοκέντητον, πήχεων 7, τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. 2) Φυλακτήριον (χαιμαλὶ) ἀργυροῦν μετ' ἁλύσεων. 3) Ζεῦγος ἀργυρῶν μεγάλων θηλυ-

κωτήρων ζωστῆρος. 4) Πηλίνην σφραγῖδα, φέρουσαν ἐγκεχαραγμένον ἀετόν. 5) Σφραγῖδα ὀρειχαλκίνην τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συστάσεως αὐτῆς.—Ὁ κ. *Χ. Κορύλλος*, ἰατρὸς ἐν Πάτραις, 1) Σπάθην συληθεῖσαν κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. 2) Καραβίναν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.—Ὁ κ. *Ν. Χ. Ἀποστολίδης* ἐσωκάρδιον (γιλέκον) ἐξ ἐνδυμασίας χωρικοῦ τοῦ Πηλίου, τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος.—Ὁ κ. *Ν. Γ. Πολίτης*, πήλινα τρυβλία ἔχοντα ἀποτετυπωμένας εἰκόνας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.—Ὁ κ. *Γ. Δροσίνης* βελονοθήκην ἐκ πύξου ὁλόγλυφον.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἑταιρίας.—Ὁ κ. *Παῦλος Λάμπρος* ἐδωρήσατο σιγίλλιον ἐπὶ μεμβράνης τοῦ ις΄ αἰῶνος, τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Διονυσίου πρὸς τὸν μητροπολίτην Λαρίσης.—Ὁ κ. *Α. Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ, πωλητήριον ἔγγραφον, φέρον ἡμερομηνίαν 1691 Ὀκτωβρίου 12.—Ὁ κ. *Α. Ν. Μελετόπουλος* 1) χειρόγραφον περιεργότατον τῶν ἀρχῶν ἴσως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους, περιέχον Σολωμονικήν. 2) Διαβατήριον τοῦ ἐν Βατίκοις τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς μοναστηρίου Παραδείσι, τοῦ 1822.—3) Πιστοποιητικὸν ὑγιείας, φέρον ὑπογραφὴν Maffei, τοῦ ἔτους 1825, ἐν Κυθήροις.—Ὁ κ. ***Em. Legrand***, ἐν Παρισίοις, 1) ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Σμύρνης *Κ. Νικολοπούλου* πρὸς τὸν πρόεδρον καὶ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ ἐν Παρισίοις Ἀθηναίου, τῆς 3 Δεκεμβρίου 1811. 2) Τοῦ αὐτοῦ Νικολοπούλου ποίημα γαλλιστὶ ἐν χειρογράφῳ, ἐπιγραφόμενον: L'évêque de Missolunghi près du cercueil de Lord Byron.—Ὁ κ. *Σ. Σταυράκης*, ἐν Ἴῳ, χειρόγραφον χάρτινον, εἰς 4ον ἐκ σ. 458, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους, περιέχον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος καὶ Νικηφόρου τοῦ Βλεμίδου διδασκαλίαν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ἀνεγερθέντος παρ' αὐτοῦ φροντιστηρίου.—Ὁ κ. *Γ. Κλάδος* 5 ἔγγραφα εὑρεθέντα ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ πατρός του Ἰωάννου Κλάδου, ἰατροῦ ἐξ Ὕδρας ἤτοι: 1) Σχέδιον συντάξεως τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, γραφὲν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως. 2) Χειρόγραφον ἐκ φύλλων 6, περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, γαλλιστὶ γεγραμμένον τῷ 1822 ἴσως. 3-4) Δύο προκηρύξεις πρὸς τοὺς Κρῆτας, ὧν ἡ μία φέρει ἡμερομηνίαν 26 Μαΐου 1823. 5) Μετάφρασιν γραικοῦ τινος ἐν Βιέννῃ, μα-

κρᾶς πραγματείας περὶ τῶν καθηκόντων τῶν Ἑλλήνων, γεγραμμένην μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1822.—Ὁ κ. *Μ. Παπαδόπουλος*, πρῴην σχολάρχης, πρόσταγμα τοῦ ἀρχιστρατήγου Βοναπάρτου, τυπωθὲν ἐν Κερκύρᾳ γαλλ. ἑλλ. καὶ ἰταλιστί, τῷ 1798, μετὰ χειρογράφου βεβαιώσεως τοῦ διακηρύξαντος αὐτὸ τυμπανιστοῦ.—Ὁ κ. *Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος*, Πρόγραμμα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τοῦ ἔτους 1826.—Ὁ κ. *Χ. Κορύλλος*, ἐν Πάτραις, 9 ὁμόλογα, πωλητήρια κλπ., τῶν ἐτῶν 1758, 1768, 1787, 1788, 1789, 1809, 1819, 1828, 1834.—5 ἰδιωτικὰ ἔγγραφα τουρκιστὶ γεγραμμένα.—Ὁ κ. *Μ. Βρατσᾶνος*, Δοκίμιον λεξικοῦ, χειρόγραφον τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Δωρεαὶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας.—Ὁ κ. *Ἀντ. Μηλιαράκης*, 1) Μανούσου, Λυρικὰ ποιήματα. Ἀθ. 1876, 2) Καλαθάκη, ὁ ἐρημίτης τῆς Ἴδης. Κ/πολις, 1871. 3) Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ καλογραῖα τῆς μονῆς τῶν Τρικέρων. Κ/πολις, 1872. 4) Φραβασίλη, Ἀθῆναι καὶ Ῥώμη. Ἀθ. 1875. 5) Συνοδινοῦ, Διάττοντες Ἀθ. 1878.—Ὁ κ. *Α. Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ. 1) Βυζαντίου, ἡ Βαβυλωνία. Ἀθ. 1840. 2) Χούμη, Παιδικὴ βιβλιοθήκη, Βιβλ. Α'. ἐκδ. γ'. Συρ. 1880. 3) Βιβλ. Β'. ἐκδ. δ'. Συρ. 1882. 4) Χατζιδάκη, περιήγησις εἰς Κρήτην. Ἑρμ. 1881. 5) Μιαούλη, Σύντομοι βιογραφίαι Λαζ. Παναγιώτα καὶ Γ. Σαχίνη. Ἀθ. 1879. 6) Ε. Ι. Κ[ρητικίδου], Σαμιακὰ ἔθιμα. Ἑρμ. 1875. 7) Παπαμιχαλοπούλου, Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Μονεμβασίας τῷ 1821. Ἀθ. 1874. 8) Ἀργυροπούλου, περὶ τοῦ λαοῦ τῆς νήσου Κρήτης. 9) Ἀμπελᾶ, Ἱστορία τῆς νήσου Σύρου. Ἑρμ. 1874. 10) Marcellus, Chants populaires de la Grèce moderne. Paris, 1860.—Ὁ κ. *Ν. Γ. Πολίτης*, τὰ ἔργα αὐτοῦ. 1) Μελέτη περὶ τοῦ βίου τῶν νεωτ. Ἑλλήνων. τ. Β'. Ἀθ. 1874.—2) ὁ περὶ τῶν Γοργόνων μῦθος. Ἀθ. 1878.—3) Δημώδεις μετεωρολογικοὶ μῦθοι. Ἀθ. 1880. 4) Ὁ Ἥλιος κατὰ τοὺς δημώδεις μύθους. Ἀθ. 1882.—5) Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἑλλ. μυθολογίας. Ἀθ. 1882. 6) Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλλ. λαοῦ. Ἀθ. 1883. 7) Quinet, Τὸ νεώτερον πνεῦμα. Ἀθ. 1876.

ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΜΙΑΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, ΣΥΜΕΩΝ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΑΛΛΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ,

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ

ἐπιμελητοῦ τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Αἱ ἐκδιδόμεναι ὧδε κζ' ἐπιστολαὶ περιέχονται σὺν καὶ ἄλλοις τισὶ πονήμασιν(1) ἐν τῷ ΡΟΗ' περγαμηνῷ τεύχει τῆς Πατμιακῆς βιβλιο-

(1) Ταῦτά εἰσι: α') Λέοντος μαγίστρου, ἀνθυπάτου, πατρικίου (δῆλον ὅτι τοῦ αὐτοῦ τῷ ἀνωτέρω), τοῦ προγεγονότος μυστικοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἐπιτομὴ ἑρμηνείας εἰς τὴν **Γένεσιν**, τὴν **Ἔξοδον**, τὸ **Λευϊτικόν**, τοὺς **Ἀριθμούς**, τὸ **Δευτερονόμιον**, τὸν **Ἰησοῦν**, τοὺς **Κριτάς**, τὴν **Ῥούθ**, τὰς **Βασιλείας** καὶ τὸ Α' καὶ Β' τῶν **Παραλειπομένων**. β') Νικήτα φιλοσόφου τοῦ Παφλαγόνος ἐπιστολὴ πρὸς ἀββᾶν Ἀρσένιον. γ') Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως [τοῦ Μυστικοῦ] ἐπιστολαὶ ρξβ', καὶ δ') Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολαὶ μϛ'.— Ἐν δὲ τῷ πρὸ αὐτοῦ ΡΟΖ' τεύχει γεγραμμένῳ καὶ τούτῳ κατὰ τὴν Ι' ἑκατονταετηρίδα, φέρεται τοῦ αὐτοῦ Λέοντος, πλὴν τῆς Ἐπιτομῆς εἰς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἑτέρα Ἐπιτομὴ εἰς τὰ ἑξῆς τῆς Καινῆς, ἤτοι εἰς τὸ **κατὰ Ματθαῖον** Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ **κατὰ Ἰωάννην**, εἰς τὸ **κατὰ Λουκᾶν**, εἰς τὴν **Ἰακώβου ἐπιστολήν**, εἰς τὰς **δύο τοῦ Πέτρου**, εἰς τὰς **τρεῖς τοῦ Ἰωάννου**, εἰς τὴν **τοῦ Ἰούδα**, καὶ εἰς τὰς **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων**. Σφάλλεται δὲ ὁ Λελόγγος [Le Long Bibl. Sacr. Τόμ. Β', σελ. 826], ὃς μνείαν ποιούμενος τοῦ χειρογράφου τούτου τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης, λέγει ὅτι περιλαμβάνει Ἑρμηνείαν καὶ εἰς τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. Καὶ ἐν τῇ οὐϊνδοβονησίᾳ δὲ βιβλιοθήκῃ διατηροῦνται δύο χειρόγραφα αὐτῆς ταύτης τῆς τοῦ Λέοντος ἑρμηνείας. [Κῶδ. Θεολογ. ἀρ. 28 καὶ 324].

θήκης, περὶ τὴν Ι' φθίνουσαν ἢ τὴν ΙΑ' ἀρχομένην ἑκατονταετηρίδα γεγραμμένῳ. Τούτων δὲ εἴκοσι μέν εἰσι Λέοντος τοῦ μαγίστρου, τρεῖς δὲ, ἤτοι ἡ α', γ' καὶ ε', Συμεὼν τοῦ Βουλγαρίας ἄρχοντος, καὶ τέσσαρες, ἤτοι ἡ κϐ', κγ', κδ' καὶ κε', διαφόρων ἄλλων τῶν ἐν ἀξιώμασι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν Λέοντα ἐπιστελλόμεναι.

Καὶ Λέων μὲν ὁ μάγιστρος συνήκμαζε τῷ αὐτοκράτορι Λέοντι τῷ Σοφῷ, ἐκ τοῦ τῶν Χοιροσφακτῶν ἐπισήμου ὢν γένους, ὡς μανθάνομεν ἀπό τε τοῦ Ζωναρᾶ (1), Κεδρηνοῦ, καὶ ἄλλων Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων. Τούτου εἰσὶ πιθανῷ τῷ λόγῳ καὶ αἱ ἐπ' ὀνόματι Λέοντος μαγίστρου φερόμεναι πέντε ἀνακρεόντειοι ᾠδαί, ἤτοι α') *Εἰς Θεοκτίστην τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ.* ϐ') *Εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος.* γ') *Εἰς τὸν αὐτὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος·* δ') *Εἰς τὸ λοετρὸν τὸ ἐν τῇ βασιλείῳ αὐλῇ ὑπὸ Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος οἰκοδομηθέν·* καὶ ε') *Εἰς τὴν αὐγοῦσταν Ἑλένην Κωνσταντίνου τοῦ νέου σύζυγον* (2). Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ ἴσως ἀναγραπτέα καὶ τινα τροπάρια ᾀσματικὰ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς Μηναίοις φερόμενα, ἐπιγραφόμενα δὲ *Λέοντος μαγίστρου* εἴτε *μαΐστορος*· ἤτοι τὸ δοξαστικὸν τῶν ἀποστίχων τοῦ ἑσπερινοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου (Μαΐου 8): «*Ἀπόστολε Χριστοῦ, Εὐαγγελιστὰ Ἰωάννη*»· τὸ τέταρτον τῶν αἴνων τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ (Ὀκτωϐρ. 18): «*Δεῦτε πᾶσα ἡ κτίσις*»· καὶ τὸ δοξαστικὸν τῆς λιτῆς τῶν Εἰσοδίων (Νοεμϐρ. 21): «*Ἐπέλαμψεν ἡμέρα χαρμόσυνος*», καὶ τῶν αἴνων: «*Σήμερον τῷ ναῷ προσάγεται*».

Ἄδηλον δὲ ἐπὶ τίνι ποτ' ἐγκλήματι κατεδικάσθη εἰς ὑπερορίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ὁ τοσαῦτα, καὶ ἐκ τῶν πρώτων μάλιστα, ἀξιώματα φέρων ἐπίσημος οὗτος ἀνήρ, ὁ πλέον ἢ ἅπαξ πρός τε τὸν Βουλγαρίας ἄρχοντα καὶ τὸν Βαγδατίου *ἐμίρην* διαπρεσϐευσάμενος. Φαίνεταί πως ὅμως οὐκ ὢν φίλος τῆς Λέοντος δυναστείας. Οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἐκείνου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου βασιλείας ἐνείχετο τῇ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα συνωμοσίᾳ, ὃς τὴν βασιλείαν ὀνειροπολῶν καὶ ταύτης ἐφιέμε-

(1) Χρον. Ιϛ', σελ. 176. Paris.

(2) Ἴδε Poetæ lyrici Græci ὑπὸ Theod. Bergk. Lips. 1867. Τόμ. Γ', σελ. 1091 ἑφ.

νὸς κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐκεῖ εὗρεν ἀντὶ τοῦ βασιλείου στέμματος θάνατον οἰκτρόν. Ἔνθεν τοι καὶ μετὰ τὴν τούτου ἀναίρεσιν τῷ τῆς Θεοῦ Σοφίας ναῷ προςέφυγεν ὁ ἡμέτερος Λέων, ὃν ἀποσπάσαντες ἐκεῖθεν οἱ τοῦ παιδὸς βασιλέως Κωνσταντίνου ἐπίτροποι ἀπέκειραν μοναχὸν ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ (1).

Καὶ ὁποίας μὲν ἦσαν ἀξίας αἱ ἄλλαι αὐτοῦ ἐν τῷ πολιτεύεσθαι ὑπουργίαι, τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἄγνωστον ἄλλοθέν ποθεν· καὶ μόνον παρ' αὐτοῦ τούτου, ἐξ ὧν ἐν τῇ ΙΗ' ἐπιστολῇ δεινοπαθῶς ἐκτίθησι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, εἰ μὴ τυχὸν ὑποληφθείη περιαυτολογῶν, μανθάνομεν τὰς παντοίας καὶ τελεςφόρους ἀποστολὰς αὐτοῦ. Πλὴν ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν διεπραγματεύετο πρὸς τὸν ἀλάστορα Βούλγαρον τὰ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ, ἔχει τι τὸ σχολαστικόν. Ὅσῳ γὰρ κἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἠπίστατο τὴν λεπτὴν καὶ ἀγχίστροφον γλῶσσαν τῆς σήμερον *διπλωματικῆς* καλουμένης ἐπιστήμης, κοῦφός τις φαίνεται νὴ Δία ἐν οἷς παίζει ἐν οὐ παικτοῖς καὶ πρὸς μὴ παίζοντα παλαμναῖον τύραννον. Σοφιστικῶς γὰρ καὶ δίκην λοξίου πειρᾶται διδάξαι αὐτὸν γραμματικοὺς κανόνας καὶ τῶν ἀρνητικῶν μορίων τὴν χρῆσιν. Ὢ καιροί! ὢ ἤθη! Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωσαν ὅπως κἂν ἔχωσιν.

Συμεὼν δὲ ὁ Βουλγαρίας ἄρχων ἦν υἱὸς καὶ διάδοχος Βογόριδος ἐκείνου τοῦ μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ τῆς παλιγγενεσίας θείου λουτροῦ Μιχαὴλ μετονομασθέντος παρὰ τοῦ ἀναδεξαμένου αὐτὸν αὐτοκράτορος Μιχαὴλ υἱοῦ Θεοφίλου, μεθ' οὗ καὶ τὸ βουλγαρικὸν ἅπαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐδέξατο πίστιν (2). Ἤκμαζε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, παρατείνας καὶ μέχρι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (886—930 περίπου). Οὗτος τοίνυν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, τὸ τοῦ λόγου, ἀνετράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ παιδείας μετέσχεν ἑλληνικῆς, ἐφ' ᾧ καὶ *Ἡμιέλλην* κοινῶς προςωνομάζετο (3). Ἀλλ' ἡ τοσαῦτα βάρβαρα φῦλα ἐξημερώσασα καὶ ἐξευγενίσασα ἑλληνικὴ παιδεία οὐδαμῶς ἴσχυσε τὴν πονηρὰν τοῦ Βουλγάρου φύσιν μεταβαλεῖν. Υἱὸς πατρῴζων ἐν πᾶσι, καὶ τοῦτ' αὐτό: «κακοῦ κό-

(1) Ζωναρ. Ις', σελ. 184.—Κεδρ. σελ. 501.

(2) Βλέπε Σ. Κ. Οἰκονόμου Προλεγόμενα εἰς τὰ **Φωτίου Ἀμφιλόχια** σελ. λα', καὶ Ἰ. Ν. Βαλέττα σημ. εἰς **Φωτίου ἐπιστ.** ς', σελ. 202, καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν εἰς μαρτυρίαν φερομένους συγγραφεῖς.

(3) Βλ. Δουκαγγίου Famil. August. Byzant. καὶ τοὺς ἐκεῖ φερομένους εἰς μαρτυρίαν συγγραφεῖς, σελ. 311. Paris.

ραχος κακὸν ᾠὸν», ἡγεμὼν ἀλαζὼν, ἄνομος, ἄδικος, δόλιος, ψεύστης, ἐπίορκος, ὑβριστὴς, θηριογνώμων, αἱμόδιψος, ἅρπαξ, χρημάτων ἄπληστος καὶ, συνελόντι εἰπεῖν, σκεῦος πάσης κακίας ἀνάπλεων, ἰδοὺ οἷον ἦν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν, τὸ ἔκφυλον παίδευμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἡμιέλλην προσονομαζόμενος· ὅς παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον διετέλεσεν ἀδιαλλάκτως τοῖς Ἕλλησι πολεμῶν καὶ ποταμοὺς χριστιανικῶν αἱμάτων ἐκχέων, οὕτω καλὰ καὶ τῆς μελαίνης ψυχῆς αὐτοῦ ἄξια τὰ τροφεῖα ἀποδιδοὺς τοῖς παιδεύσασιν αὐτὸν καὶ τῷ τοῦ χριστιανισμοῦ φερεσβίῳ φωτὶ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας αὐτῷ ὑποδείξασιν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ τοῦ σκυθογενοῦς τούτου ἡγεμόνος χαρακτὴρ καὶ τὸ ἦθος, ὡς ἐν καθαρᾷ εἰκόνι, καθορᾶται ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἓξ πρὸς ταῖς εἴκοσιν ἐπιστολαῖς Νικολάου τοῦ ἁγιωτάτου Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου, ἤτοι τῇ γ' καὶ ε', τῇ ς' μέχρι τῆς ια', καὶ τῇ ιδ' μέχρι τῆς λα', εὐαγγελικὴν ὀμφὴν καὶ φλογερὰν ἅμα φιλοπατρίαν ἀποπνεούσαις. Πάσας δὲ τὰς τοῦ πατριάρχου τούτου ἐπιστολὰς ἐξέδωκε πρῶτος ἐν Ῥώμῃ τῷ 1844 ἐκ βατικανείου χειρογράφου ὁ κλεινὸς καρδινάλις Ἄγγελος Μάϊος ἐν τῇ *Ῥωμαϊκῇ* αὐτοῦ *Σταχυολογίᾳ* (1)· ἐξ ἧς μετείληφεν αὐτὰς καὶ ὁ Migne ἐν τῇ *Πατρολογίᾳ* αὐτοῦ (2).

Ἀθήνησι Νοεμβρίου φθίνοντος ͵αωπγ'.

Α'.

Συμεὼν ἄρχων (*) **Βουλγαρίας Λέοντι μαγίστρῳ πρεσβεύοντι ἐκεῖσε τὴν α' πρεσβείαν.**

Τὴν ἡλιακὴν ἔκλειψιν (1) καὶ τὸν ταύτης καιρόν, οὐ μόνον μέχρι

(1) Spicileg. Roman. Τόμ. Ι', σελ. 161—440.

(2) Τόμ. ΡΙΑ', σελ. 28—392.

(*) Οὕτως ἔτρεψα τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ ἡμαρτημένην γραφήν: **Συμεὼν ἄρχοντι.**

(1) Τῆς ἐκλείψεως ταύτης μέμνηται καὶ ὁ τῇ Θεοφάνους Χρονογραφίᾳ συνημμένος Λέων ὁ Γραμματικὸς [σελ. 477], λέγων ἐπὶ λέξεως: « . . . . **ὥστε νύκτα γενέσθαι ὥρας ἓξ καὶ τοὺς ἀστέρας φαίνεσθαι** » [Πρβλ. καὶ Κεδρην. σελ. 479. **Basil.**]. Συνέβη δὲ τῷ 6' ἔτει τῆς Λέοντος βασιλείας, ἤτοι τῷ 887 Ὀκτωβρίου 20, **κατὰ τὸν Muralt [Essai de Chronograph. Byzant. σελ. 469].**

μηνός τινος, ἑβδομάδος καὶ ἡμέρας, ὥρας τε καὶ στιγμῆς αὐτῆς, ὁ σὸς ἡμῖν προπέρυσι βασιλεὺς μηνύσας ἐφάνη θαυμασιώτατος, ἀλλὰ δὴ καὶ ὅσον χρόνον ἡ σελήνης ἔκλειψις ἐπικρατήσει δεδήλωκεν. Καὶ ἄλλα δὲ τοῦτον λέγουσιν εἰδέναι πολλὰ οὐρανίου κινήσεως φορᾷ. Εἰ δ' ἀληθῆ ταῦτά γε, καὶ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας οἶδε· καὶ εἰδὼς εἶπεν ἄν σοι, ὡς ἢ ἀπολυθήσεται παρ' ἡμῶν, ἢ κατασχεθήσεται. Μήνυσον οὖν τῶν δύο τὸ ἕτερον· καὶ εἰ τὴν ἐνδιάθετον ἡμῶν γνώμην γνῷς, ἆθλον καὶ προγνώσεως καὶ πρεσβείας ἕξεις (οἶδε Κύριος), τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν λαβεῖν. Ἔρρωσο.

Β'.

Λέων μάγιστρος ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Μηνύσας ἔφθης, (1) ἀρχόντων φιλανθρωπότατε, ἃ καὶ μεμήνυκας. Τοίνυν διὰ ζώσης φωνῆς οὐ μηνύομεν· ἐπισφαλεστάτη γὰρ ἡ δι' ἑρμηνέως ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν μεθαρμοζομένη φωνή. Τὴν δὲ γραφίδα κινοῦντες προλέγομεν, ὡς τὴν Ῥωμαίων αἰχμαλωσίαν ἀποστελεῖς οὐδαμῶς κατέχων αὐτήν, μᾶλλον δὲ ἀποδώσεις, οὐ δώροις δὲ ἢ τιμήμασι· καὶ τοῦτο ποιήσεις ἀντιμιμούμενος τῷ σῷ θειοτάτῳ πατρί. Τίς γὰρ δυνήσετ' ἂν βιάσασθαί σε πρὸς τοῦτο, τὸν ἐνδιάθετον καὶ αὐθαίρετον ἔχοντα πόλεμον, καὶ τὴν ἀντικαθεζομένην γνώμην κακοῖς; Ἔχεις τὴν πρόγνωσιν, καὶ τελέσεις τοιαῦτα. Ἔρρωσο.

Γ'.

Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας Λέοντι μαγίστρῳ.

Ἔγνως, ὦ μάγιστρε Λέων, οὐδ' ὅλως τὰ (2) μέλλοντα καὶ ἀπόρρητα, γράψας ἡμῖν, ἃ καὶ γέγραφας. Οἶδε δὲ καὶ ὁ σὸς βασιλεὺς καὶ μετεωρολόγος οὐδαμῶς τὸ μέλλον λοιπόν. Εἶχον οὖν κατὰ νοῦν εἶχον (οἶδε Κύριος), τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐξαποστεῖλαι. Τοίνυν οὐκ ἀποστελῶ, ἐπεὶ μὴ τὸ μέλλον ἐπέγνως, μηδ' ἀποσταλῆναι ταύ-

(1) Ἐν τῷ χειρογράφῳ φέρεται ἡ ἡμαρτημένη γραφή: **Ἔφης**·
(2) Ἐν τῷ χειρογρ.: **Τόν**·

την ψευδῶς ἐνόησας, μηδ' ἆθλον προγνώσεως λαβεῖν ἠδυνήθης. Ἔῤῥωσο.

Δ'.

Λέων μάγιστρος Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Εἴπερ γραμματεῖς καλῶς ἀναγινώσκοντας εἶχες, ἀρχόντων φιλανθρωπότατε, εἴπερ τοῖς στιγμὴν προςήκουσαν ποιουμένοις εὐπόρεις, ἔγνως ἂν ἔγνως ἀναλεγόμενος τὴν ἡμετέραν ἐπιστολήν, ὡς τὸ μέλλον γνόντες, δι' αὐτῆς σοι τοῦτο κατεγνωρίσαμεν. Ἔχει γὰρ ὧδε: *Τὴν αἰχμαλωσίαν ἀποστελεῖς οὐδαμῶς κατέχων αὐτήν*. Εἰ τοίνυν οἱ σοὶ μέχρι τοῦ *Ἀποστελεῖς* ἔστιξαν, τὸ δὲ *Οὐδαμῶς* συνῆψαν πρὸς τὸ *Κατέχων αὐτήν*· εἰ τὸ *Ἀποδώσεις* μὴ κακῶς ποιοῦντες, ἄχρι τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου διῆλθον στίξαντες, ἀλλὰ τὴν *Οὐ* ἄρνησιν, τὸ *Δώροις δὲ ἢ τιμήμασιν* ἐπιφέροντες ἦσαν, ναὶ δὴ καὶ εἰ τὸ *Ἤτα*, συνδετικοῦ νῦν δύναμιν ἔχον διαζευκτικόν, μηδ' ὁπωςοῦν παρειλήφασιν, ἔμαθες ἄν, ὡς ἄνευ δώρων καὶ τινων τιμημάτων ἐγράψαμεν τὴν αἰχμαλωσίαν ὡς οὐ δώσεις, ἀλλ' ἀποδώσεις. Καὶ ἵνα δηλώσω τὰ λείποντα, εἰ τὸ *Ἀντιμιμούμενος*, καὶ τὸ *Βιάσασθαι*, καὶ τὸ *Αὐθαίρετον*, καὶ τὸ *Ἐνδιάθετον*, καὶ *Τὸν πόλεμον*, καὶ *Τὴν ἀντικαθεζομένην γνώμην κακοῖς*, τὸ μὲν ἀντὶ τοῦ ἴσου, ἀλλὰ μὴ τοῦ ἐναντίου, τὰ δὲ λοιπὰ μὴ περὶ θυμοῦ καὶ πολέμου κακῶς ὑπενόησαν, ἀλλὰ περὶ γνώμης πολεμούσης καὶ καταβαλούσης τὸ σκληρόν τε καὶ ἀφιλάνθρωπον τῆς σῆς προτέρας προθέσεως, εἶχον ἐπαινεῖσθαι ἂν ἔγωγε ὡς γνοὺς τὸ μέλλον τε καὶ ἀπόῤῥητον, καὶ οὐκ ἐπαινεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ δὴ προγνώσεως ἆθλον τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπολαβεῖν. Ἔχεις τὴν προλεκτικὴν παρ' ἡμῶν δύναμιν, ἣν ἡμεῖς ἐκ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως προγνωστικῶς ἠπιστάμεθα. Ἀπόδος τῷ προφήτῃ πατρὶ τὸ ζητούμενον· εἶπας γάρ ποτε περὶ αἰχμαλώτων, εἴ γε μὴ λέληθέ σε, ὡς ἀποστελεῖς αὐτούς, καθὼς οἱ σοὶ νῦν μοι λέγουσιν. Ἔῤῥωσο.

Ε'.

Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας Λέοντι μαγίστρῳ.

Ὦ μάγιστρε Λέων, οὐχ ὑπεσχόμην περὶ αἰχμαλώτων· οὔ σοι

ἐλάλησά τι· οὐκ ἐξαποστελῶ, καὶ μάλιστα ὡς μὴ τὸ μέλλον γνοὺς καθαρῶς.

ϛ'.

Λέων μάγιστρος Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Ἀνελεξάμην κατὰ (1) χεῖρας τὴν σὴν ἐπιστολήν, ὦ ἀρχόντων μέγιστε, τὴν οὕτω περιέχουσαν: *Οὐχ ὑπεσχόμην περὶ αἰχμαλώτων· οὗ σοι ἐλάλησά τι· οὐκ ἐξαποστελῶ.* Ποιήσομαι οὖν εἰς συγκαταθέσεως γράφειν (2) τὴν τῆς σῆς ἀνανεύσεως ἀφορμήν, τοῦτο μὲν τὸ πρῶτον κῶλον μέχρι τοῦ δευτέρου ἀρνητικοῦ μορίου στίζων ἐπὶ τελείᾳ, οἷον: *Οὐχ ὑπεσχόμην περὶ αἰχμαλώτων οὔ·* ἀντὶ τὸ (3) οὐχ ὑπεσχόμην τὸ *Οὐ*, ἀλλὰ τὸ *Ναί*, μίαν, κατὰ τὸν Σταγειρίτην (4), κατάφασιν τῶν δύο θελουσῶν ἀποφάσεων· τὸ δὲ *Σοὶ ἐλάλησα*, συγκαταθετικῶς ἀνταναγνωστέον, ὡς εἰ ἔλεγες, οἶδας ὅτι κατεθέμην λαλῆσαί σοι· εἶτα τὸ μὲν *Τί* πευστικῶς ἀποδούς, τὸ δὲ *Οὐκ ἐξαποστελῶ*, ἐν εἰρωνείᾳ περιελθὼν ὅλην τὴν δύναμιν τῶν σῶν συλλαβῶν, εἰς τὴν σὴν συνήθη φιλάνθρωπον εὐποιίαν ποιήσαιμι. Ἀλλ' εἴποι τις, ὅτι ἀμφίβολον ἀνάγνωσιν ποιεῖ. Αὐτὸ δὲ τοῦτο κἀγὼ εἴποιμι πρὸς τὸν τοῦτο λέγοντα. Ἀμφίβολον οὖν, ὡς πολλάκις ἀνταναγινωσκόμενον. Εἰ δ' ἀμφίβολον, νικάτω τὸ φιλάνθρωπον. Φιλάνθρωπον δὲ τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπολυθῆναι. Ἀπολυθήτω δή. Ἔχεις γὰρ τὸ δίκαιον μετὰ τοῦ φιλανθρώπου ὑπὸ πάντων σαφῶς μαρτυρούμενον. Εἰ δὲ τὸ ὅλον ἐν ὑποκριτικαῖς ὑποστιγμαῖς διελθεῖν βουλεύσοιτό τις τῆς σῆς ἐπιστολῆς τὸν νοῦν, οὐκ ἄκομψον εὗρε καὶ οὕτως τὴν πρὸς κατάνευσιν ἐπιχείρησιν.

Ζ'.

Λέων μάγιστρος Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Δεξάμενος τὰς ὑπ' ἐμοῦ διττὰς ἀνταναγνώσεις, τὰς ἀποτρεπούσας

(1) Γρ. ἴσ. **Μετά.**
(2) Γρ. ἴσ. **Γραφήν.**
(3) Γρ. ἴσ. **Τοῦ.**
(4) Ἐν ταῖς κατηγορίαις ἴσως.

τὴν ἅπαξ σου καὶ μετ' ἀμφιβολίας ἀνάγνωσιν, δέχου καὶ τρίτην τῶν ἄλλων ἀνομοίαν. Τὸ γὰρ *Οὐχ ὑπεσχόμην*, μετὰ σαρκασμοῦ διελθών, τὸ δὲ *Περὶ αἰχμαλώτων* μέχρι τοῦ *Σοὶ ἐλάλησα*, μετὰ βαρύτητος ἀναγνούς, τὸ λειπόμενον *Τί οὐκ ἐξαποστελῶ*; νοήσω πάντως ἐρωτηματικῶς, ὡς ἅπερ ἔλαβες ἀποστελεῖς ἅπαντα, καὶ οὕτως σοι τὴν ἀφιλάνθρωπον τοῖς ἀμαθέσιν ἐπιστολήν, φιλανθρωποτάτην νοήσαιμεν, ὁμοίαν ἀλλ' οὐκ ἀνομοίαν οὖσαν τῆς σῆς καὶ γνώμης καὶ φύσεως. Ἔρρωσο.

Η'.

Τοῦ αὐτοῦ. Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Οἶδεν, ὦ ἀρχόντων θαυμασιώτατε, οἶδε Θεὸς πρὸς τἀναντία τὴν γλῶτταν παραφέρειν, ὅτι τῆς ἀληθείας προκρίνειν τὸ ψεῦδος βουλοίμεθα, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἀφιλάνθρωπον· καὶ τοῦτο βίβλοι φέρουσι, καὶ βίος γνωρίζει πολλάκις πράγμασι. Νῦν δὲ οὐ γλῶσσαν μόνον, οὐδὲ τὴν πρὸ ταύτης διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ χεῖρα γράφουσαν τὰ μὴ δίκαια εἰς ἑτέραν γραφὴν Θεὸς μετετάξατο. Ἔστι γὰρ καὶ γράφειν ἀναμφιβόλως,κἂν τις βιάζοιτο τὰ γεγραμμένα μεταβάλλειν πρὸς ἕτερον νοῦν· τὸ δὲ δύναμιν ἔχον, ἀντὶ μιᾶς, τρισσῶς ἀναγνωσθῆναι τῆς πρώτης σου κατανεύσεως, ἔστιν ἐκ προνοίας ἔλεγχος, ἣ πᾶσιν ἐφορᾷ, κατὰ τὸν Ποιητήν, (1) εὐνομίαν καὶ ὕβριν. Ἔχεις ἐλέγχοντά σε Θεόν, καὶ αὐτὴν τὴν χεῖρα τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρακινηθεῖσαν ἀντ' ἄλλων ἄλλα δι' ἀμφιβολίας κατὰ σοῦ, μᾶλλον δ' ὑπὲρ σοῦ πως γράψασθαι. Ἔρρωσο.

Θ'.

Τοῦ αὐτοῦ. Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Ἔγνων τῆς ἐπιστολῆς, ὦ ἀρχόντων μέγιστε, τὸ ἀπόρρητον, εἰ καὶ κατὰ σὲ τὴν ἀνάγνωσιν ποιησαίμεθα. Φιλεῖς ὡς ἀληθὴς καὶ ζῶν

(1) Ὀδυσ. Ρ, ς. 485—87:

Καί τε θεοὶ ξείνοισιν ἐοικότες ἀλλοδαποῖσιν,
Παντοῖοι τελέθοντες, ἐπιστρωφῶσι πόληας,
Ἀνθρώπων ὕβριν τε καὶ εὐνομίαν ἐφορῶντες.

ἀρετῇ τὸ πάντως ὑπὸ πάντων πιστεύεσθαι, καὶ δοκιμάζεις πρὸς ὃν καὶ γράφεις. Καὶ εἰ μὲν πιστεύσει τις τὰ μὴ φιλανθρώπως γραφόμενα, ὅτι μὴ νοῦν ἔχει, καὶ ὅτι μὴ χρηστόν σε ὑπέλαβε, δικαίως ἀπεχθανόμενος ὡς ὕβρει πλυνόμενος, οὐδ' ὑπακούεις. Εἰ δ' ἀπιστήσει τὰ οὕτως γραφόμενα, ὅτι νοῦν ἔχων ἐστὶ, καὶ ὅτι χρηστόν σε εἶναι πεπίστευκεν, ὡς τιμώμενος, φιλίᾳ θελγόμενος ὑπακούειν ἐπίστασαι. Ἠπιστήσαμεν οὖν κακόν σε εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο φιληθησόμεθα· φιλούμενοι δὲ τὰ ἡμῖν φίλα εὕροιμεν· φίλον δὲ ἡμῖν τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπολυθῆναι. Ἔρρωσο.

Ι'.

Τοῦ αὐτοῦ. Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, ὦ ἀρχόντων μέγιστε, ἐκ σώματος φημὶ καὶ ψυχῆς. Διπλοῦς δὲ καὶ ὁ λόγος, ὁ μὲν προφορικὸς καὶ ἐγγράμματος, ὁ δὲ νοερός τε καὶ ἐνδιάθετος. Ἔνθα δὴ ἔνθα ὁ προφορικὸς καὶ ἐγγράμματος ἀκολουθεῖ τῷ ἐνδιαθέτῳ καὶ ψυχικῷ, ἀληθεύειν πιστεύσοιμεν, καὶ πιστεύσητε (1) στέρξοιμεν· ὅπου δὲ μὴ ἀκολουθεῖ, ἀπιστήσομεν καὶ ἀποπεμψόμεθα. Τοίνυν μὴ ἀκολουθοῦντι τῷ ἐνδιαθέτῳ καὶ νοερῷ τὸν προφορικὸν καὶ ἐγγράμματον ἐπιγνόντες, μὴ στέρξαντες ἀνανεύομεν. Ἀλλ' εἴποι τις, πῶς γινώσκεις τὸν ἐνδιάθετον; Ἐκ τῶν χρηστῶν πράξεων, εἴποιμι ἄν. Ὅπου δὲ χρησταὶ πράξεις ἀνδρός, χρηστὰ νοεῖται καὶ τὰ γραφόμενα. Εἰ δὲ χρηστὸς μὲν κατὰ ψυχὴν ὁ πέμψας, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν πραγμάτων πάντες ὁμολογοῦσι, μὴ χρηστὰ δὲ τὰ ποτὲ καὶ ἅπαξ γραφόμενα, δοκιμασίαν ἀλλ' οὐκ ἀλήθειαν, καὶ παιδιὰν ἀλλ' οὐ σπουδὴν ἢ σφάλμα τοῦ τὸ γράμμα γράψαντος, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ τὸ γράφειν προστάξαντος εἴποιμεν· οὐδεὶς γὰρ τῶν καλῶν αὐτὸς ἑαυτῷ οἶδε μάχεσθαι, οὐδὲ τὸν προφορικὸν τοῦ ἐνδιαθέτου φέρειν πολέμιον, οὐδὲ τῆς ὁσημέραι πράξεως τὴν τινὰ πρᾶξιν καὶ ἰδιάζουσι (2)· τοῦτο γὰρ τῶν στασιαζόντων ἐκ κακίας πρὸς σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ ἄλλους. Ἔρρωσο, ἔρρωσό μοι ὁ μὴ διπλοῦς (3) τῷ λόγῳ καὶ διπλοῦς τῷ κράματι.

(1) Γρ. ἴσ. **Πιστεύσαντες.**
(2) Διέστραπται τὸ χωρίον προδήλως.
(3) Τὸ χειρόγρ. **Διπλοῦν.**

ΙΑ΄.

Τοῦ αὐτοῦ. Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Τὸ λευκὸν καὶ καθαρόν, ὦ ἀρχόντων μέγιστε, ὅπερ εἰς βάθος μὲν φυσικῶς ἔχεις, γνώμῃ δὲ κυροῖς καὶ αὐξάνεις ὅσαι ἡμέραι, ὑπὸ γραμμάτων τῶν (1) ἐκ μέλανος νικηθῆναι οὐ δύναται· τὸ μὲν γὰρ σύμφυτόν τε καὶ δυςαπόβλητον· τὸ δὲ τέχνῃ σὺν ἐπιτηδειότητι ἐγγιγνόμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἐξίτηλον καὶ ὕδατι ἐκπλυνόμενον. Εὖ οἶδα, μενεῖ τὸ φυσικόν, ἀπαλειφθήσεται (2) δὲ τὸ θέσει καὶ τεχνικὸν τῆς τοιαύτης γραφῆς· οὐδὲ γὰρ ὕαλος νικῆσαι δύναται τιμίου λίθου διαύγειαν, οὐδὲ βαφὴ ἄνθος, οὐδ' εἰκὼν ζῷον, οὐδ' οἶκος οὐρανόν. Οὕτως οὐδὲ γράμμα τὸ ἐκ μέλανος νικήσει, ὅπερ φθάσας κατὰ ψυχὴν ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἐπεὶ μὴ δύναται τὰ θέσει καὶ τέχνῃ ἕξιν καὶ φύσιν νικῆσαι. Ἔρρωσο.

ΙΒ΄.

Τοῦ αὐτοῦ. Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Θαῤῥεῖς πρὸς ἀλήθειαν, ἀρχόντων ὁ ἀληθέστατος, θαῤῥεῖς πρὸς τὰ ἐπαινετά· θέλεις δὲ καὶ τὸ σὸν οὐχὶ ἐν ἴσῳ τοῦ τῶν ἄλλων πιστεύεσθαι· ναί, καὶ τὴν δοκοῦσαν κατὰ παιδιὰν ἄρνησιν, ὁμοίαν εἶναί τε καὶ νομίζεσθαι τῆς ἑτέρων ἀληθοῦς κατανεύσεως. Δείκνυται οὖν ἡ ἐπιστολὴ ἀληθεύουσα πράγματι, κἂν δοκῇ τὸ ψεύδεσθαι γράμματι, ἵν' ᾗ ὑπὲρ τὴν τῶν ἄλλων ὑποπτευομένην ἀλήθειαν ἡ σὴ σοφῶς ὑποπαίζουσα καὶ κωμικευομένη ψευδομυθία. Καὶ τοῦτο θαυμαστόν, καὶ τοῦτο γέμον φιλανθρωπίας, ἵνα, εἰ δοκῶν ψεύδεσθαι ἀληθεύεις, ἐπαληθεύοντός σου τίς ἔσται ὁ πιστεῦσαι δυνάμενος ὡς ψεύσῃ πώποτε; Ὦ ψεύδους ἐγγραμμάτου, ἀληθείας ἐμπράκτου γέμοντος! Οὕτω δοκῶν ψεύδεσθαι ἀληθεύεις, καὶ ἀληθεύων οὐκ εἰς ψεῦδος αὖθις ἀποκλίνεις. Ἔρρωσο.

(1) Τὸ χειρόγρ. **Τόν**.
(2) Τὸ χειρόγρ. **Ἀπολειφθήσεται**.

ΙΓ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος πατρίκιος Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Μεμήνυκας τῷ σῷ πατρί τε καὶ βασιλεῖ (1), ὡς ἀποστελεῖς ἣν ἔχεις αἰχμαλωσίαν, καθὼς ἄρτι μανθάνειν ἔχω. Ἔγραψας δὲ καὶ ἡμῖν, ὡς οὐκ ἀποστελεῖς, ἵνα καὶ κατὰ σὲ ταύτην ἀναγνόντες νοήσωμεν. Τήρησον οὖν τὴν πρὸς τὸν σὸν πατέρα φιλανθρωποτάτην ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ μὴ τὴν πρὸς τὸν ἐκείνου δοῦλον, ὡς ἐγῷμαι, παίζουσαν ἄρνησιν, ὁμοῦ μὲν ἐπάξια τελῶν τῆς σῆς ἀρετῆς, ὁμοῦ δὲ τὸ καλὸν καὶ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐσχάτου καὶ κακοῦ μὴ νικᾶσθαι βουλόμενος. Οὕτω γὰρ σεαυτὸν καὶ τὸν πατέρα δείξεις πάντως ἀνύβριστον, καὶ μισθὸν ἀγήρω κληρονομήσεις· ἡμᾶς δὲ οὐ μόνον ἀλύπους ὡς μὴ παραγκωνισθέντας δείξεις, ἀλλὰ καὶ καλῶς πρεσβευσαμένους τιμὴν προξενήσεις. Ἔρρωσο.

ΙΔ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Ἐδεξάμην σου τὴν ἐπιστολὴν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν σταυρικὸν τύπον οὐ περιέχουσαν συνήθως, καὶ θαυμάζω τῆς σῆς ἀληθείας τὸ μέγα καὶ περιβόητον, πῶς τῷ ἀμφιβόλῳ τῆς μικρᾶς ἐκείνης γραφῆς, καὶ τῷ μὴ προχαραχθέντι κατὰ τὴν ἀρχὴν τύπῳ, τὸ μὴ ἀληθὲς αὐτῆς ἠρέμα πως ὑπεδήλωσας. Πιστεύσομεν οὖν τοῖς προγεγραμμένοις, ὅτι μὴ μόνον φιλανθρωπότατα καὶ ἀναμφίβολα καὶ πρὸς πατέρα καὶ βασιλέα, ἀλλ' ὅτι κἂν τὸ κατ' ἀρχὴν, ὡς ἔθος, ἐσταυρωμένα· ἀπιστήσομεν δὲ ταύτην σου τὴν ἐπιστολὴν, μᾶλλον δὲ τὴν κατὰ παιδιὰν μικρὰν ἀναβολὴν, ὅτι τἀναντία πάντα τῆς προτέρας κεκτημένη φαίνεται.

(1) Τιμητικῶς πατέρα λέγει τὸν βασιλέα, ὅπως κἂν ταῖς προηγουμέναις β' καὶ δ', ἅτε δὴ βασιλέως ὄντος τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι τὸν Συμεὼν ἀναδεξαμένου.

ΙΕ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι. Ἀπὸ ἐξορίας.

Λεπρωθεὶς οὐκ ἀπὸ γνώμης ἢ φύσεως, ἀλλ' ἐκ ψευδοῦς κωμῳδικῆς ἀδίκου γραφῆς, ὡς χρηστῷ τῷ Χριστοῦ μαθητῇ καὶ κεχρισμένῳ παρὰ Χριστοῦ, μὴ ἐνδυάζων καταφεύγω, καί, οἶδα, καθαρισθήσομαι, καὶ ὅτι τοῦτο πιστεύω, σωθήσομαι, καὶ εἰς οἶκον τῆς σῆς βασιλείας, ὡς εἰς Θεοῦ ναόν, εἰςελεύσομαι, καὶ τῶν οὕτως τὸ ἀνεύθυνον γῆρας ἡμῶν ὡς ὑπεύθυνον εἰςαγγειλάντων, ἔξω μὲν βασιλείων, ἔνδον δὲ δημίων καὶ ποινῶν ἐπόψομαι.

Ις'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι Ῥωμαίων.

Λύει μοι τὸ δέος μετὰ τοῦ σοῦ δικαίου καὶ τὸ παῤῥησίας ἀνέχεσθαι, δέσποτα, καὶ ἀνέχεσθαι κατὰ Μαρκιανόν τε καὶ Μάρκον, ὡς ἔχω κρίνειν ὀρθῶς, τῇ πείρᾳ τοῦτο μαθών. Τί μοι βούλεται ταῦτα, ὦ ἱερὰ βίου παντὸς κεφαλή; Ἐπίστευον, ἵν' ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, *γέρας ἀκίνδυνον εἶναι*, κατὰ τὸν λόγον (1), *τὴν σιωπήν*. Ἐπίστευον, φεῦ ὁ μάταιος! ὑπ' ἀρχαιότητος τρόπου, φθόνου καθαρεύων παντός. Ὅθεν σιωπήσας τὸ ἀληθεῦσαι, ὑπὸ τῶν τὰ ψευδῆ πλαττόντων νενίκημαι, καὶ προλαβεῖν ἐκ μεγαλοψυχίας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνοίας, μὴ βουληθεὶς κατ' ἐχθρῶν, παρὰ προλαβόντων ἐχθρῶν μικροῦ δεῖν τὴν ἧτταν ἀπηνεγκάμην, ἐχθρῶν τριςαθλίων τὴν κακουργίαν ἐμοὶ (2), καὶ δυςμηχάνων ἄνωθεν εἰς δόλου γραφάς· ἐχθρῶν τῶν τὸ βαρὺ καὶ ἀμειδὲς μὴ χαλώντων πώποτε κατ' ἐμοῦ, μηδὲ τὸ *ταυρηδὸν ὑποβλέ*-

(1) **Ἔστι καὶ τὸ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας.** Τουτὶ τὸ ἔπος Στοβαῖος μὲν εἰς Ἀθηνόδωρον ἀναγράφει [Ἀνθολ. λγ', 5], ἄλλοι δ' εἰς Σιμωνίδην ἀναφέρουσι τὸν Κεῖον [Βλ. Leutsch σημ. εἰς τοὺς Ἕλληνας Παροιμιογράφους, τόμ. Β', σελ. 422].

(2) Παραλελεῖφθαί τι δοκεῖ ἀβλεψίᾳ τοῦ ἀντιγραφέως.

πειν (1), μηδὲ *Σισυφείους δόλους* (2) κινεῖν, μηδὲ ψιθυρίζειν ψευδῶς, μηδὲ λαλεῖν καὶ περιλαλεῖν εἰς ὦτα πολλῶν, ἵνα τέχνῃ τὴν φήμην τρέχειν ποιήσωσι πανταχοῦ. Οὕτως, ἵν' αὖθις εἴπω, λέγειν ὀκνῶν, τὸ μὴ ἔχειν πράγματα μηδὲ θορυβεῖν σου τὸ κράτος, εἰς πραγμάτων πλῆθος καὶ θορύβους ἐνέπεσον, ἀλλ' οὐ τῶν προλαβόντων εἰς τέλος τὰ δίκαια, οὐδ' ἡ κατάκρισις τοῦ πιθανῶς καταιτιαθέντος· ὧν αἰτιῶν καὶ κενῶν λοιδοριῶν, εἰ μὴ δεικνύων ἢ ἀπομνύων τὸ πλῆθος ἀποδυσαίμην, ἑκὼν καταλευσθῆναι βουλοίμην ἄν· οὐδὲ γὰρ ἐμαυτῷ κακόν τι σύνοιδα· μαρτυρεῖ μοι τὸ συνειδός, καὶ μετὰ τούτου θεομήτωρ ἡ πολιοῦχος. Οὕτως *Σαθρὸν πανταχοῦ*, κατὰ τὴν παροιμίαν (3), τὸ ἤπιον· οὕτως τὸ κακοῦργον δραστήριον, ἐξ ὧν κατεκρίθην τὴν ὑπερορίαν ὁ γέρων φεῦ! ὁ γέρων ἐγώ· τὸν ἔφιππον δρόμον ὁ ἀσθενής· ὁ ἀσθενής, οἴμοι! τὴν πέτραν τὴν ὑψηλήν, καὶ φερώνυμον, καὶ ξηράν· ὁ ξηρανθεὶς ὁδῷ, καὶ πόνῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ λογισμῷ πρεσβειῶν· ναί, τὴν φερώνυμον, καὶ ἄποπτον, καὶ ἄτοπον, καί, κατ' Εὐριπίδην εἰ-

(1) Τοῦτο περὶ Σωκράτους φησὶ Πλάτων, ὅτι **ταυρηδὸν ὑπέβλεψεν** ὥςπερ εἰώθει, πρὸς τὸν ὀρέξαντα αὐτῷ τὴν κύλικα στρατιώτην τῶν Ἕνδεκα [Φαίδ. τόμ. Α', σελ. 154. Teubn.]. Καὶ Αἰσχύλον δ' Ἀριστοφάνης **ταυρηδὸν βλέποντα** παρίστησιν, ἔνθα ὁ Σχολιαστής: «Τοιοῦτος γὰρ τῷ σχήματι ὀργιζόμενος Αἰσχύλος» [Βάτρ. ς. 804].

(2) **Σισύφου μηχαναὶ** ἀπαντᾷ παρ' Ἀριστοφάνει [Ἀχαρν. ς. 391], ἔνθα ταῦτα φησὶν ὁ Σχολιαστής: «Δριμύν τινα καὶ πανοῦργον παραδεδώκασιν οἱ ποιηταὶ τὸν Σίσυφον, διὰ μιᾶς λέξεως παρ' Ὁμήρου δεδιδαγμένοι [Ἰλ. Ζ, ς. 153]:

Ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃς κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν».

Καὶ τῶν μὲν δόλων καὶ μηχανῶν αὐτοῦ τὰ καθ' ἕκαστον πλατύτερον διέξεισιν ἡ μυθολογία· τὴν δὲ παρὰ τῶν θεῶν καταγνωσθεῖσαν αὐτοῦ ἐν τῷ Ταρτάρῳ ποινὴν περιέγραψεν ἡ θεσπεσία τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ γραφὶς ἐν τοῖς ἀμιμήτοις ἐκείνοις στίχοις [Ὀδυσ. Λ, ς. 593—600]:

Καὶ μὴν Σίσυφον εἰςεῖδον κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
Λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν.
Ἤτοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε
Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον· ἀλλ' ὅτε μέλλοι
Ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἀποστρέψασκε κραταιΐς·
Αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής.
Αὐτὰρ ὅγ' ἂψ ὤσασκε τιταινόμενος, κατὰ δ' ἱδρὼς
Ἔῤῥεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει.

Ἐντεῦθεν καὶ Δερκυλλίδας ὁ Λακεδαιμονίων στρατηγὸς **Σίσυφος** ἐπεκλήθη, διὰ τὸ τοῦ τρόπου μηχανικὸν καὶ πανοῦργον [Ξενοφ. Ἑλλην. Γ', α', 8].

(3) Ἄγνωστος, ἔμοιγε οὖν ἡ παροιμία.

πεῖν (1), *ὑψηλόκρημνον*· τὴν ὀλέθρους ἔχουσαν καὶ εἰς ᾅδου φέρουσαν· τὴν ἄψαλτα καὶ ἀνέορτα πάντα μοι δείξασαν· τὴν πικρὰν καὶ αὐτοῖς πτηνοῖς φοβεράν· ἣν περιερρώγασι φάραγγες· ἣν περιστοιχοῦσι τένοντες, καὶ οὗτοι τραχεῖς, καὶ οὗτοι βαραθρώδεις· ἐν ᾗ καὶ θηρίων τὰ ἀλτικὰ πάντως ἀθήρευτα τῷ δυςκόλῳ ταύτης εἰσίν. Ἔστι καὶ ταῦτα· τρέμω ἐκ ταύτης καὶ παλλόμενος λήγω· ἐφ' ἧς λιθοφόρος ὁδός ἐστι στενή τε καὶ δυςέμβατος, ἀμφίκρημνός τε καὶ ἀμφιτάλαντος· ἣ καὶ πρὸ τοῦ πεσεῖν ὄψει μόνῃ λύει τὸν βλέποντα· πέτραν ἐκείνην, ἣν προὐξένησάν μοι ἐχθροί, ἰδίους ἀγροὺς πρὸς τοὺς πρόποδης ταύτης ἔχοντες, ἵν' ἔχω κἀν τούτῳ ἐπιπληκτίζεσθαι· πέτραν τὴν τὸ ὠχρὸν ἐπιβαλοῦσαν ἐπὶ τῷ εἴδει μου, τὴν τὸ καλῶς βλέπειν καὶ ἀκούειν ἐμὲ στερήσασαν. Ἐξώλεις ἀπόλοιντο οἱ κατάρατοι καὶ ψευδεῖς κατήγοροι, οὓς ἴδοιμι ἀνακηρυττομένους, ὦ πάντων Κύριε, τὴν ἐπὶ θανάτῳ ὑπὸ δημίων· οἱ κατάρατοι καὶ ἀεί, κατὰ τὴν παροιμίαν, *κρητίζοντες* (2)· οἱ Τελχίνων βασκάνων (3) βαρύτεροι, οἱ σκαιὰ καὶ πᾶσι φρονοῦντες ἐχθρά· οἱ μὴ δεξιοὶ τοῖς τρόποις ποτέ· οἱ δεινοὶ τοῖς σκέμμασι καὶ καταφλυαροῦντες ἀνύπαρκτα· οἱ ἐξεστηκότες, καὶ μεμηνότες, καὶ δεόμενοι ἐλλεβόρου, οὐ τοῦ κοινοῦ, τοῦ δὲ ἀπὸ Φωκί-

(1) Ἡ φράσις ἀπαντᾷ παρ' Αἰσχύλῳ [Προμ. Δεσμ. ϛ. 5]:

. . . . Τὸν δε πρὸς πέτραις
Ὑψηλοκρήμνοις τὸν λεωργὸν ὀχμάσαι.

Ἐκ τούτων δὲ τῶν λόγων τοῦ Λέοντος εἰκάσειεν ἄν τις, ὅτι τῆς ὑπερορίας αὐτοῦ τόπος ἦν ἡ **Ὑψηλὴ** πόλις κειμένη κατὰ τὸ Χαρσιανὸν λεγόμενον θέμα, πρὸς τὰ τῆς Καππαδοκίας μεσόγεια [Κωνστ. Πορφυρογ. Περὶ θεμ. σελ. 6. — Κεδρην. σελ. 1051]. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη ἑάλω ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ πάντες οἱ κάτοικοι ᾐχμαλωτίσθησαν [Λέων Γραμ. σελ. 475. — Κεδρην. ἔνθ. ἀνωτ.], τὸ δὲ συμβὰν τοῦτο τίθησιν ὁ Muralt τῷ 887 ἔτει [Essai de Chronograph. Byzant. σελ. 468], εἰκὸς τὴν Λέοντος ὑπερορίαν μικρῷ πρότερον γενέσθαι.

(2) «**Κρητίζειν**: ἐπὶ τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἀπατᾶν ἔταττον τὴν λέξιν, καὶ φασὶν ἀπὸ τοῦ Ἰδομενέως τοῦ Κρητὸς τὴν παροιμίαν διαδοθῆναι. Λέγεται γὰρ διαφορᾶς ποτὲ γενομένης τοῖς ἐν Τροίᾳ Ἕλλησι περὶ τοῦ μείζονος, καὶ πάντων προθυμουμένων τὸν συναχθέντα χαλκὸν ἐκ τῶν λαφύρων πρὸς ἑαυτοὺς ἀποφέρεσθαι, γενόμενον κριτὴν τὸν Ἰδομενέα, καὶ λαβόντα παρ' αὐτῶν τὰς ἐνδεχομένας πίστεις ἐφ' ᾧ κατακολουθῆσαι τοῖς κριθησομένοις, ἀντὶ πάντων τῶν ἀριστέων ἑαυτὸν προτάξαι. Διὸ λέγεσθαι τὸ **Κρητίζειν**» [Ζηνοβ. Παροιμ. Δ', 62].

(3) Οἱ Τελχῖνες, κατὰ Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν, Κρῆτες ἦσαν τὸ ἀνέκαθεν, βάσκανοί τε σφόδρα καὶ φθονεροὶ [Παρὰ Στοβ. ΛΘ', 56.—Πρβλ. καὶ Σουΐδ. ἐν λέξει, καὶ Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. I, ϛ. 525, σελ. 771. Rom.].

δος (1). Ἀπόλοιντο, ναὶ Κύριε, καὶ φθαροῖεν μετὰ τῶν πολυαγκίστρων δελεάτων καὶ ἀκατανοήτων σκανδάλων αὐτῶν· οἳ ἐκείνην μοι τὴν πέτραν προὐξένησαν, ὡς λίθου τὴν γνώμην ὄντες τραχύτεροι. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τὴν ἀρετὴν κατὰ Στέφανον (2), ἵν' εἴπω τἀναντία. Λέξω βούλει τὰ λείποντα; ἀλλ' ὅρα μὴ πάθῃς τὴν ψυχήν· τοὺς ἀνδρολογουμένους καθ' ὑπαλλαγὰς περὶ τὴν πέτραν φρουρούς, ὧν οἱ μὲν ἦσαν θηριοτροφοῦντες ὀργήν, οἱ δὲ κεχαρωμένοι θυμῷ. Καὶ οἱ μέν, ὥσπερ *σκορπίους ἀκρατισάμενοι* (3), οἱ δέ, ῥᾴδιοι πρὸς ἀναισχυντίαν τῷ ὀφθαλμῷ. Καὶ οἱ μέν, βορείων βαρβάρων πάντως σκυθικώτεροι, οἱ δέ, μηδὲ καταπλάττεσθαι δυνάμενοι τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ γελῶντες τὴν ἐμὴν ὀργήν, ἀλλὰ παιδιὰν τὴν λύπην ποιούμενοι. Ἐῶ τὸ συχνῶς ὑπὸ τούτων περισοβεῖσθαί με, καὶ εἶναι πενήτων πάντων κακώτερον, καὶ πᾶσι κατὰ πάντα τοῖς βουλομένοις, πλὴν ῥαπισμάτων καὶ κονδύλων, ἐκκείμενον. Ἐῶ τὴν ἀλουτίαν, τὴν χαμευνίαν, τὸ διψῆν καὶ αὐτὸν τὸν ὀξίνην οἶνον καὶ ἐντροπίαν, τὸ πεινῆν καὶ αὐτὰς τὰς ἐκ κριθῶν μάζας, καὶ τέλος τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν στενὸν κομιδῇ βίον ἐκεῖνον τὸν ὄντως ἀβίωτον, ἐν ᾧ ἦν ἄπορα τὰ ἐμά, ἐφ' ᾧ οἰχητέον ἦν εἰς ᾅδου καλόν, ἢ τὸν ἄδηλον ὁσημέραι θάνατον παρεκδέχεσθαι. Ὢ τύχη, ἥ με κεκλήρωσαι, μᾶλλον δὲ ἁμαρτία! Πῶς εἴπω τὴν τῶν οἰκείων στέρησιν, τὴν τῶν φίλων, τὴν τῶν θεραπόντων, ὑπέρφευ! αὐτῆς τῆς ἐπιληπτιζούσης συζύγου, ἣν οὐκ ἀπερριμμένην καὶ τῶν ἀσήμων ἠγαγόμην! (4), ἧς ἐν ἔτεσιν ἓξ ὅλοις ἤδη νοσηλεύων τὸ πάθος πάσχω οἷα ἐπὶ τῷ Ὀρέστῃ ἡ ἀδελφή, ἢ ἐπὶ τῇ Κασσάνδρᾳ ἡ μήτηρ Ἑκάβη καὶ ὁ πατὴρ Πρίαμος! Τί δεῖ τὸ τῶν ἀκουσμάτων λέγειν βαρύτερον, τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἐμῶν σκεμμάτων φημί; (5) Ὢ σοφία, καὶ

(1) Δηλονότι τοῦ ἐξ Ἀντικύρας πόλεως Φωκικῆς· ἄριστος γὰρ τῶν ἄλλων ὁ ἐντεῦθεν ἐλλέβορος, κατὰ Διοσκορίδην [Περὶ ὕλ. ἰατρ. Δ', ρμθ'.—Πρβλ. καὶ Στράβ. Θ', γ'. § 3. Κορ. καὶ Θεοφρ. Φυτ. ἱστορ. Θ', 9].

(2) Λιθοβολούμενος γὰρ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ Στέφανος ἐφώνει ὑπὲρ τῶν λιθαστῶν αὐτοῦ: **«Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην»** [Πράξ. Ζ', 60].

(3) Παροιμιωδῶς εἴρηται τοῦτο, καὶ ἔστι παραπλήσιον τῷ: **Σκορπίους βέβρωκεν**· ἐπὶ τῶν ὀργίλων [Ἴδ. Μακαρ. Ῥοδωνιὰν Ζ', 72, ἐν τοῖς τοῦ Leutsch Ἕλλησι Παροιμιογράφοις, τόμ. Β', σελ. 208].

(4) Ἐκ τοῦ Ἀλκίφρονος Α', 6 : **«ἠγάγου με οὐκ ἀπερριμμένην οὐδὲ μίαν τῶν ἀσήμων.»** Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ συγγραφέως καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Α', 8. 20 ἐλήφθησαν καί τινες τῶν ἀνωτέρω εἰς τὸ στενόν τοῦ ἐν ὑπερορίᾳ βίου ἀναφερομένων φράσεων·

(5) **Ὑπαινίττεται ἴσως τὰ πονηθέντα αὐτῷ οἱαδήτινα συγγράμματα.**

λόγοι, καὶ νόμοι πολιτικοί! Καλὸν γὰρ καλὸν, τραγικώτερον καταδακρυσάμενον ἀποκλαύσασθαι τὰ ἐμά. Εἴπω τι κελεύεις τῶν σῶν καὶ παρὰ πᾶσιν ἐπαινουμένων; Αὐτοκράτορ αὔγουστε, ἐν τοῖς μεγάλοις βασιλεῦσι τέταξαι, ἐν τοῖς σοφοῖς, ἐν τοῖς θαυμαζομένοις, ἐν τοῖς ἀτυχήματα φέρειν δυναμένοις τῶν ὑπὸ χεῖρα. Πόθεν οὖν, πόθεν, ὦ δικαιότατος, ἐφάνης μόνῳ ἐμοὶ τοῦ δικαίου δικαιότερος, καὶ τοῦ κανόνος ἰθύτερός τε καὶ ἀκριβέστερος, μηδὲν καταλιπὼν εἰς ἐξέτασιν τοῖς ἐκεῖθεν δικαιωτηρίοις Θεοῦ; ἀπὸ γλωσσῶν; ἀλλ' οἶδας, ὡς πολύστροφος γλῶσσα μερόπων ἀνθρώπων, κατὰ τὸν Ποιητήν (1)· ἀλλ' ἐκ φθονούντων ; καὶ κατενόησας ὡς : *Φθόνος εἴργει τὰς εὐτυχίας*, κατὰ τὸν τραγῳδόν (2)· ἀλλ' ἐκ μισούντων ; καὶ ψάλλεις καταπαννυχίζων, ὡς ἔστι καὶ *μῖσος ἄδικον*, κατὰ τὸν λυρῳδόν (3)· ἀλλ' ἀπὸ γαμβροῦ νεογάμου καὶ φιλοπλούτου, καὶ τὴν πρεσβευτικὴν ἀπουσίαν, καὶ τὴν νῦν ὑπερορίαν περιουσίαν ἰδίαν ἀδίκως οἰομένου ; τὸν πατροκτόνον Ἀβεσσαλὼμ (4) ἐνθυμήθητι, ἵνα μὴ λέγοιμι τὰ παρ' ἀδελφῆς κατ' ἀδελφοῦ, καὶ τὸν φθόνον, καὶ τὴν λέπραν, καὶ τὴν μόλις ἴασιν· ἀλλ' ἀπὸ δούλων; οὐκ ἤκουσας τὰ τοῦ κυριοκτόνου Ἱεροβοάμ (5) ; οἶδα, ἤκουσας· οὐκ ἀνέγνως Ἑρμογένους λέγοντος : (6) « *Φύσει γὰρ ἐχθρὸν τὸ δοῦλον τοῖς δεσπόταις* » ; ἐπίσταμαι ὡς ἀναγνοὺς ἐπέγνως τὰ μάλιστα. Τί δέ ; Βλέπεις πάντως καὶ τὰ καθ' ἡμέραν ὑπ' εὐεργετουμένων τῶν σῶν δούλων τῇ σῇ βασιλείᾳ κατατυρευόμενα. Οἶδα, συνῆκας βλέπων. Μέχρι τίνος οὖν ἐξ ὁμοίων ὑπερόριος ἔσομαι, νῦν μὲν τῆς πατρίδος, νῦν δὲ τῆς τιμῆς, καὶ νῦν μὲν τῶν δωρημάτων, νῦν δὲ τῆς θέας τῆς σῆς ; Ἔφυγε καὶ Ἀριστείδης, ἀλλ' ἐπανῆλθε· καὶ Ξενοφῶν, ἀλλ' ἐσέσωστο· καὶ Θεμιστοκλῆς ἐν ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐτιμήθη τὰ μέγιστα· καὶ Δημοσθένης, ἀλλ' ὁ φθόνος αἴτιος. Δέ-

(1) Ἐννοεῖ ἴσως τὸν στίχον τοῦτον [Ἰλ. Υ, ϛ. 248] :

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσα ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι
Παντοῖοι . . . .

(2) Ἄδηλος ἔμοιγε οὖν ὁ τραγικὸς ποιητής, ἐξ οὗ τὸ ἔπος μετείληπται· καὶ ἴσως ἐστὶν ἔκ τινος τῶν ἀπολωλότων δραμάτων.

(3) Τὸν Δαβὶδ δηλονότι [Ψαλμ. κδ', 20].

(4) Βλ. Β' Βασιλ. ιέ — ιθ'.

(5) Βλ. Γ' Βασιλ. ιϐ' — ιγ'.

(6) Ἐν τῷ περὶ τῶν στάσεων γ' [Βλ. Rhetor. Graeci τόμ. II, σελ. 144. Teubn.].

χου δὴ καὶ αὐτὸς, αὐτοκράτορ, δέχου καὶ ἀποδέχου τὴν δέησιν, καὶ σῶζε καὶ περίσωζε, σωτὴρ φανεὶς ὡς ἐκ μηχανῆς ἀνεξίκακος. Ναί, σῶζε· οὐδὲ γὰρ ἄμισθον τὸ εὐποιεῖν ἐκ Θεοῦ. Οὐδὲ τὰ δάκρυά μου κατελεεῖς τὰ πολλὰ πολλάκις χεόμενα; οὐδὲ πρὸς συμπάθειάν σε τὸ ἀκερσοκομεῖν καλεῖ; οὐδὲ τὸ φθειριᾶν ὑπὲρ τὸν Καλλισθένην (1); οὐδὲ τὸ αὐχμεῖν ὑπὲρ Ζήνωνα (2); οὐδὲ τὸ ὑδεριᾶν ἐξ ἀκινησίας ἐν ἴσῳ τῷ Φιλοκτήτῃ (3); οὐδὲ τὸ ἄμισθον τῶν τοσούτων ἐτῶν; Φιλανθρωπεύθητι παρακαλούμενος ὑπὸ τῆς σῆς φιλανθρωποτάτης ψυχῆς, καὶ ἀνακάλεσαι τὸν ὅλῃ ψυχῇ παρακαλοῦντα. Ἐπανέρχεται γὰρ καὶ ἀπὸ ζάλης γαλήνη, καὶ ἐξ αὐχμῶν ἐπομβρία, καὶ ἀπὸ χειμῶνος ἔαρ, καὶ ἀπὸ νόσου ῥῶσις, καὶ ἀπὸ σκότους καὶ νέφους ἥλιος φαίνων λαμπρὸν, καὶ τέλος, τῇ τῶν ἐναντίον φυγῇ τὰ ἐναντία πάλιν ἐπάνεισιν. Ἐπανέλθοιμεν καὶ ἡμεῖς ἀποῤῥίψαντες τὴν ἐνορχουμένην τῶν προσώπων ἀχλύν. Ἐπανέλθοιμεν δὲ ὡς χελιδὼν ἐν ἔαρι, καλὰ κελαδήσαντες ὑπὲρ αὐλὸν κιθαριστήριον διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταυτησί, ὦ φιλολόγων καὶ φιλακροαμόνων καὶ δικαίων βασιλέων ὁ κάλλιστος. Τί

(1) Τὸν μαθητὴν καὶ ἀνεψιαδοῦν Ἀριστοτέλους, περὶ οὗ τάδε φησὶ Λαέρτιος: «Δόξας γὰρ Ἑρμολάῳ συμμετεσχηκέναι τῆς εἰς Ἀλέξανδρον ἐπιβουλῆς, ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ, φθειριῶν καὶ ἀκόμιστος· καὶ τέλος λέοντι παραβληθείς, οὕτω κατέστρεψεν» [Βιβλ. Ε', 5.—Πρβλ. καὶ Πλουτ. Ἀλέξ. νέ, καὶ Σουίδ. ἐν λέξει].

(2) «Ἔχαιρε δὲ [Ζήνων], φασί, σύκοις χλωροῖς καὶ ἡλιοκαΐαις» [Διογ. Λαέρτ. Ζ', 1]. Περὶ τοῦ χωρίου δὲ τούτου τοιάδε ὁ κλεινὸς Ἀσώπιος σημειοῦται: «Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ὁδηγούμενοι ἐκ τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης ἥτις ὀνομάζει **ἡλιόκαυτα** (ὀψάρια δηλαδὴ) τοὺς ἐν ἡλίῳ ξηραινομένους ἰχθύας, δὲν σφάλλομεν ἐάν, εἴτε τὸ **ἡλιοκαΐαις** κρατοῦντες εἴτε εἰς τὸ **ἡλιοκαέσι** τρέποντες αὐτὸ [τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ ἡμετέρου Ἀσωπίου ἐσημειώσαντο. Καὶ ὅρα μοι τὰς εἰς Δ. Λαέρτιον Ἐπιστασίας καὶ Διορθώσεις Αἰγιδίου τοῦ Μεναγίου σελ. 158. Lond. 1667], ἑρμηνεύσωμεν τὸ τοῦ Λαερτίου ἠγάπα τὰ χλωρὰ καὶ τὰ ξηρὰ σῦκα, μὴ ἀφίνοντες τὸν Ζήνωνα νὰ ἑψηθῇ εἰς τὸν ἥλιον τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὴν καταφρόνησιν διὰ τῆς ζωῆς του ἀπέτισεν ὁ ἀτυχὴς Ὀτφρ. Μύλλερος» [Ἱστορ. τ. Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 809]. Σοφὰ μὲν ταῦτα, εἰ καὶ εἶχεν ἄν τις ἴσως ἀντειπεῖν, ὅτι οὐχ ὅλως ἀήθης τις τῆς τῶν Ἀθηνῶν θερμοκρασίας ἦν ὁ Ζήνων, ὡς ὁ ἐξ ὑπερβορείων Μύλλερος, καὶ ταῦτα ἐν θερμοτέρᾳ γεννηθεὶς χώρᾳ, τῇ Κύπρῳ, οὐδ' ὅτι ἔχαιρε πάντως ἡλιούμενος θέρους ὥρᾳ καὶ τοῦ ἡλίου μεσουρανοῦντος· ἀλλὰ πρόδηλον ἐκ τῆσδε τῆς φράσεως τοῦ Λέοντος, ὅτι καὶ κατὰ τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα ἐφέρετο ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ γραφή: **Ἡλιοκαΐαις**.

(3) Περὶ οὗ ταῦτά φησιν Ὅμηρος [Ἰλ. Β, ς. 721—23]:

Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήσῳ κεῖτο κρατέρ' ἄλγεα πάσχων,
Λήμνῳ ἐν ἠγαθέῃ, ὅθι μιν λίπον υἷες Ἀχαιῶν
Ἕλκεϊ μοχθίζοντα κακῷ ὀλοόφρονος ὕδρου·

κλαίων αἵμασι ταῦτα γράφω δάκρυσιν; Ἐμὸς ὁ ἔρως, ὃν ἐπιγράφομαι δεσπότην, κἀγὼ λάτρις πιστός, καὶ ἡ πίστις σώσει με. Διαχεῖ γὰρ καὶ τρέφει τοῦτο τὴν καρδίαν ἤδη μοι, καὶ οἰχήσεται τὰ δυςχερῆ, καὶ διαλάμψει μοι ἡμέρα, καὶ παρελεύσονται τὰ φάσματα μετὰ τῶν σκιῶν, καὶ σωθήσομαι ἢ φιλανθρωπίᾳ ἢ δικαιοκρισίᾳ.

ΙΖ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι Ῥωμαίων.

Ἐπειδή, βασιλεῦ, τῶν ἀττικῶν ῥημάτων ἡ δέησις μὴ πρὸς οἶκτον τὸ σὸν θυμούμενον μετεποίησεν, φέρε τῶν δαυϊτικῶν μελῳδημάτων ἡ λύρα κηλησάτω σου πρὸς ἔλεον τὴν ψυχήν, καὶ τῶν Χριστοῦ συμπαθῶν ἐνεργημάτων ἐπικλασάτω σου τὸ πρὸς μόνους ἡμᾶς ἀμείλικτον. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἐκ Δαυΐδ; *Ἕως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος; ἕως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; ἕως πότε ὑψωθήσονται οἱ ἐχθροί μου ἐπ' ἐμέ; Ἐπίβλεψον, εἰςάκουσόν μου, Κύριε* (1). *Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν. Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με. Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου. Ἴδε τοὺς ἐχθρούς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν, καὶ μῖσος ἄδικον ἐμίσησάν με. Φύλαξον τὴν ψυχήν μου καὶ ῥῦσαί με· μὴ καταισχυνθείην ὅτι ἤλπισα* μετὰ Θεὸν *ἐπὶ σέ* (2). *Οὐ γὰρ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐκ εἰςῆλθον* (3) πώποτε. Τοίνυν, ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου, *μὴ παραδῷς με εἰς ψυχὰς θλιβόντων με* (4). *Εἰςάκουσον τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου* (5), *καὶ ἐξάγαγέ με ἐκ παγίδος ταύτης, ἣς ἔκρυψάν μοι· καὶ ἀγαλλιάσομαι καὶ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου.* Ἤδη γὰρ *ἠσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου· ἤδη τὰ ὀστᾶ μου ὡςεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.* Διατί; *Ὅτι ἐπελήσθην ὡςεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας· ὅτι ἐγενήθην ὡςεὶ σκεῦος ἀπολωλός. Ἀλλ' ἐπίφα-*

(1) Ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ ιϐ'.
(2) Ἐκ τοῦ κδ'.
(3) Ἐκ τοῦ κε'.
(4) Ἐκ τοῦ κς', 12.
(5) Ἐκ τοῦ κζ', 2.

νον τὸ πρόςωπόν σου καὶ σωθήσομαι (1), *καὶ ἐν λαῷ βαρεῖ αἰνέσω σε* (2), δέσποτα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐκ Δαυῒδ ἐλεεινολογούμενά μοι. Τὰ δὲ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ Δαυῒδ ποῖα; Καιρὸς εἰπεῖν ἐστι. Φιλανθρωπεύθητι ὡς ἐκεῖνος· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν *τελώνην* (3) αὐτὸς ἀπώσατο, οὐ τὸν *ἄσωτον* (4), οὐ τὸν *Ζακχαῖον* (5), οὐ τὸν *ἑκατοντάρχην* (6), οὐδὲ τὸν *Πέτρον* (7) ἐν κλύδωνι, οὐδὲ τὸν *Μάλχον* (8) ἐν ξίφεσιν, οὐδὲ τὴν *Χαναναίαν* (9) ὡς ἐθνικήν, οὐδὲ τὴν *Σαμαρεῖτιν* (10) ὡς μοιχικήν, οὐδὲ τὸν *συσταυρούμενον* (11) ὡς λῃστήν, οὐδὲ τὸν *Λογγῖνον* (12) ὡς φονευτήν, οὐδὲ τὴν *πόρνην* (13) ὡς ἀσωτίας μεστήν. Μὴ βράδυνε πρὸς τὸν ἔλεον τοίνυν, χρηστὸς καὶ Χριστοῦ μαθητὴς καὶ ὢν καὶ φαινόμενος. Ὠκύμορος γὰρ πᾶς ἐφήμερος, καὶ πίπτει καὶ νεότης εἰς γῆν, τὸ δὲ γῆρας ὅτι ταχύτατα. Τί πυροῖς ἄνθρωπον μετὰ μικρὸν οὐκ ἐσόμενον; Δεῦρο μήτε σαυτὸν ἀφαιροῦ τοῦ χρηστοῦ, μήτ' ἐμὲ τῆς εἰς τέρψιν εὐφροσύνης· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πηγὴ λέγει, μὴ πίῃς· οὐδὲ ἄνθος, μὴ ὀσφρανθῇς· οὐδ' ὀπώρα, μὴ λάβῃς. Τοὺς ὄρνεις τὰ δένδρα δέχεται· τοὺς ἰχθύας δὲ πόαι θαλάττιοι· τοὺς λαγὼς αἱ πέτραι· τὰ ἕρποντα αἱ χειαί· τοὺς δ' ὑπερορίους οἱ τῶν βασιλέων φιλανθρωπότατοι. Ζητῶ δέ σε, καὶ τί θαυμαστόν; οὐδὲ γὰρ

(1) Ἐκ τοῦ λ'.
(2) Ἐκ τοῦ λδ', 18.
(3) Λουκ. ιη', 10—14.
(4) Ὁ αὐτ. ιέ, 11—32.
(5) Ὁ αὐτ. ιθ', 1—10.
(6) Ματθ. ή, 5—13.
(7) Ὁ αὐτ. ιδ', 28—32.
(8) Ἰωάν. ιή, 10. Ἀτόπως μέντοι ἐχρήσατο τῷ λογίῳ· οὗτος γὰρ ἦν ὁ ὑπὸ Πέτρου τὸ δεξιὸν ὠτίον ἀποκοπείς.
(9) Ματθ. ιε', 22—28.
(10) Ἰωάν. δ', 7—30.
(11) Λουκ. κγ', 40—43.
(12) Τὸν ἑκατόνταρχον φησί, τὸν μετὰ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν εἰς τήρησιν τοῦ σταυρωθέντος Κυρίου ταχθέντα· ὃς ἰδὼν τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθη σφόδρα, λέγων, **ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος** [Ματθ. κζ'. 54]. Καὶ οὐκ ἐμφέρεται μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία παρέλαβεν ἐκ τῆς ἄνωθεν παραδόσεως, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, τὸν στρατιωτικὸν λιπὼν βίον καὶ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ κηρύξας πατρίδι θανάτῳ μαρτυρικῷ ἐτελεύτησε· διὸ καὶ γεραίρει τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ ις' Ὀκτωβρίου.
(13) Λουκ. ζ', 37—50.

καλῶν ἀνέραστος μόνος ἐγώ. Ἕλκει γάρ με τὸ κάλλος ὡς ἐφετόν, τὸ ἦθος ὡς συνετόν, τὸ δημηγόρημα ὡς λαμπρόν. Μὴ τοίνυν ἡ φυσική σου γαλήνη τραχυνέσθω ἐπὶ τῷ γήρᾳ μου, μηδ' ἀποστεφανούτω τὸ σὸν ἤπιον ἐπ' ἐμοί. Εἰ δὲ μή, θνήσκω μετὰ μικρόν, καὶ τί σοι πλέον ἔσται ἢ βασιλικώτερον ;

ΙΗ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι Ῥωμαίων.

Εἰ μὴ τῶν προτέρων ἐπιστολῶν τὸ παρακλητικὸν εἰς συμπάθειαν τὸ σὸν ἐκίνησε κράτος, δέσποτα, φέρε τὰς τρεῖς πρεσβείας ἀνθ' ἱκετηρίας, τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ φημί, μέσον σοι, καὶ ἣν ἅπαξ ἐν Συρίᾳ πεποίημαι, δέκα πράξεις ἔχουσαν· ἐν αἷς τοῦτο μέν, εἴκοσι καὶ ἑκατὸν χιλιάδας αἰχμαλώτων ἐκεῖθεν λαβών, καὶ σπονδὰς ἐγγράφους εἰρηνικὰς ποιήσας ἐπανελήλυθα· τοῦτο δέ, τὰ τοῦ Δυῤῥαχίου τριάκοντα φρούρια σὺν αὐτῷ πλούτῳ καὶ αὐτοῖς οἰκήτορσι τῇ βασιλείᾳ σου δῶρον προςήνεγκον, *ἀποσπάσας*, προφητικῶς εἰπεῖν (1), *ὡς λοβὸν ἐκ λέοντος στόματος*, ταῦτα· καὶ τρίτη πρεσβεία τὴν ἁλωθεῖσαν ὑπ' Ἀγαρηνῶν Θεσσαλονίκην (2) κατοικῆσαι βουληθέντων Βουλγάρων, πείσας καὶ διώξας ἀπέλαβον. Εἰ δὲ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἄραβα *Ἀμηραλμουμηνὶ* (3) ἐννοήσῃς πρεσβείαν μου, οἶδα, κηληθήσῃ, τὰ δέκα, ἣ ἔφην, τῶν εὐτυχημάτων μου ἐνεργήματα,· εἰς τέλος ἀναθεώμενος ἐληλυθότα παναίσιον. Εἰρήνην τὴν ἔγγραφον λέγω καὶ τὴν ὑπαλλαγὴν τῶν ὁμοφύλων αἰχμαλώτων, καὶ οὓς μοι συνανεβίβασα πρέσβεις ἐκεῖθεν Ἄραβας προςκυνῆσαί σου τὸ κράτος μετὰ ποικίλων δώρων πολλῶν· ναὶ μὴν καὶ τοὺς ἱερεῖς Ἀντιοχέων, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Θεουπόλεως, οὓς διὰ τὴν ἐπὶ σοὶ σύνο-

(1) Ἀμὼς γ', 12.

(2) Ἑάλω δὲ ἡ Θεσσαλονίκη τῷ 904 ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Σαρακηνῶν, ναυαρχοῦντος τοῦ ἀρνησιχρίστου Λέοντος τοῦ Ἀτταλέως, τοῦ καὶ Τριπολίτου ἀκούοντος ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς αὐτοῦ κατοικίας.

(3) Οἱ ἐν Βαγδατίῳ τοτηνικαῦτα ἑδρεύοντες χαλίφαι τῶν Σαρακηνῶν ἔφερον τὴν τιμητικὴν προςηγορίαν: Ἀμὶρ-ἀλ-μουμενὶν (=ἀρχηγέτης τῶν πιστῶν), ἅτε δὴ πρὸς τῇ κοσμικῇ καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ἐπειλημμένοι.

δον (1) ἠγαγόμην συνοδοιπόρους, ἄρας μέχρι τῆς πόλεως· ἔτι δὲ καὶ τὸ δύο χώρας Σαρακηνῶν ποιῆσαι δασμοφορεῖσθαι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, τοῦ Ἀπεμβασὰν καὶ Ἀβδελομέλεχ φημί· ἵνα μὴ λέγοιμι τὴν πρὸς Μελιτινίτας (2) ἄλλην εἰρήνην ἔγγραφον, καὶ ἣν ἐκεῖθεν ἔλαβον αἰχμαλωσίαν Γραικῶν, καὶ τὸ τούτων μεῖζον, τὸ μετὰ Ταρσιτῶν (3) δῆσαι σπονδάς, καὶ αὐτὰς ἐγγράφους οὔσας, ἃς περιέχουσιν ἐπὶ δυσὶν ἔτεσιν τὸν πόλεμον μόνον συνίστασθαι, τῷ δὲ τρίτῳ καὶ εἰρηνεύειν, καὶ ὑπαλλάσσειν. Ἔχεις ἀντὶ παρακλητικῆς ταῦτα δεήσεως, ἔχεις, δέσποτα· Εἰ δὲ μηδὲ ταῦτά σε κινεῖ, ἀπόβλεψον ὡς γένος εἰμὶ συζύγου τῆς σῆς· ἡ δ' ἐμὴ (4) σύζυγος τῶν σοὶ προσηκόντων αἷμα τὸ ἐγγύτατον. Εἰ δὲ καὶ ξένος, θαυμαστὸν οὐδέν· ξένος καὶ ὁ Νεῖλος, ἀλλ' ἄρδει τὴν Αἴγυπτον· ξένοι καὶ οἱ ὄμβροι τῆς γῆς, ἀλλὰ ταύτην ἐμπιπλῶσι καρπῶν· ξένοι καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ τοὺς ταύτης ἰχθῦς ἐκτρέφουσι· ξένος ἡμῶν καὶ ὁ ἥλιος, ἀλλὰ θάλπει σύμπαντας· ξένη καὶ ἡ χελιδὼν καὶ ἡ ἀηδών, ἀλλὰ τὴν μὲν τὸ ἔαρ, τὴν δὲ πᾶς οἶκος μὴ σοβῶν ὑποδέχεται· ξένη καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος ἡ ψυχή, ἀλλ' ἄμικτος μίγνυται, καὶ μὴ κινουμένη κινεῖ, καὶ ζωοῖ τὸ χεῖρον ἡμῶν καὶ κοινὰ ποιεῖται πρὸς τοῦτο τινά. Φιλανθρωπεύθητι δή, καὶ δὸς χάριν τῷ σῷ θεράποντι καὶ αὐτός, ὦ θεραπευτὰ τοῦ Θεοῦ. Σῶσον καὶ ὑπόδεξαι, καὶ χορεύσω ῥυθμικὸν ὑπὲρ σκίρτον (5) σατυρικόν, καὶ κόρδακα (6)

(1) Ἀμφίβολον δοκεῖ τῷ ἀοιδίμῳ Δοσιθέῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Εὐτυχίου ἐν τῷ αὐτοῦ χρονικῷ ἱστορούμενον, ὅτι, τῇ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ἐγγράφῳ αἰτήσει, ὁ Ἀλεξανδρείας Μιχαήλ, ὁ Ἱεροσολύμων Ἠλίας καὶ ὁ Ἀντιοχείας Συμεὼν ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοποτηρητάς, οἳ συνεχώρησαν τὴν παρανομηθεῖσαν αὐτῷ τετραγαμίαν [Ἱστορ. τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. Ζ', ιη', σελ. 740]· ἀλλ' ἡ προκειμένη μαρτυρία τοῦ Μαγίστρου αἴρει ἐκ μέσου πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν.

(2) Τοὺς ἐκ Μελιτηνῆς πόλεως ἐπισήμου τῆς Καππαδοκίας ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατεχομένης τοτότε.

(3) Τουτέστι τοὺς ἐκ τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ ταύτης κατεχομένης, οἳ καὶ ὑπὸ ἰδίου ἐκυβερνῶντο ἐμίρου.

(4) Ἐν τῷ χειρογρ. γέγραπται : **Εἰ δὲ μή.**

(5) Οὐ τῶν ἀδοκίμων δοκεῖ ἡ λέξις, καὶ σημαίνει ἴσως τὸν ἔν τισι τῶν νήσων καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος χυδαιοβαρβάρως καλούμενον **Βαλλαριστὸν χορὸν** (ἀπ' ἐναντίας τοῦ **Συρτός**)· σκιρτηδὸν γὰρ χορεύουσιν αὐτόν. Ὅρα δὲ καὶ τὴν ἐφεξῆς σημείωσιν.

(6) Τρία εἴδη ὀρχήσεως, κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους· **Ἐμμέλεια** μέν, τραγική· **Σίκιννις**, σατυρική· **Κόρδαξ**, κωμική, ἥτις αἰσχρῶς κινεῖ τὴν ὀσφύν· [Νεφ. ς. 540].

κωμικόν. Ῥίψον, ῥίψον, δέσποτα, τὸ ἄγαν βασιλικώτατόν τε καὶ ἀπαῤῥησίαστον, καὶ ῥίψω τὸ σκυθρωπόν. Ἀναλαβοῦ τὸ πατρικόν, καὶ λήψομαι τὸ φαιδρόν. Ἴδω μου τὸν ποθούμενον, ἴδω. Ἴδω τὸν ζητούμενον, καὶ θεάσομαι φῶς ἐλεύθερον καὶ γελῶν, καὶ ἡμέραν χαρμονικὴν καὶ λευκήν. Μή μου τῆς ἱκεσίας ὑπερίδῃς· μὴ, δέσποτα, μή. Μέχρι γὰρ τίνος ἡ κατήφεια τοῦ οἴκου τοῦ ἐμοῦ; μέχρι τίνος ἡ νὺξ ἡ ψηλαφητή; μέχρι τίνος τὸ ἀκερσοκομεῖν ἐμὲ καὶ τοὺς ὑπ' ἐμὲ σύμπαντας; Μειδίασον, ὦ ἥλιος ἐμός· ναί, μειδίασον ἐπ' ἐμοί· μειδίασον, καὶ γελάσομαι· ἥμερον βλέψον, καὶ χαρήσομαι· ἀπόδος ἡμῖν σὲ αὐτόν, καὶ πάντα λήψομαι·

ΙΘ'.

Λέων Μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι Ῥωμαίων.

Μέχρι τίνος, ὦ δέσποτα, χοίρων, οὐκ ἀνθρώπων ὁμήγυριν, τὴν τῶν κατηγόρων φημὶ ψευδῆ πανήγυριν, ἀκούσῃ; Μέχρι τίνος τῶν ἐκείνους ἐρεθισάντων ἀρχαίων ἐχθρῶν τῶν ἁλόντων, λέγω, ποτὲ πρὸς δόλου γραφάς, καὶ παθόντων τὰς ἐκ νόμου ποινάς, ἐνωτίσῃ; Φεῦ, διασιλλαίνουσιν ἐπὶ τὸ συκοφαντεῖν λαμπρυνόμενοι! Φεῦ, αἴρονται, ὅτι περ ἀδίκοις τέχναις ἐνίκησαν! Φεῦ, θροῦν σκωμμάτων εἰςάγουσι, καὶ τῆς πανουργίας τὸ καύχημα συγώειν (sic) οὐ δύνανται! Τῆς ἀηδίας, δέσποτα, τῶν ἁπάντων! Διὰ ταῦτα πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων πορεύομαι· διὰ ταῦτα κλαυθμὸς εἰς ἀλεκτρυόνων ᾠδὰς ἐπιγίνεταί μοι· ἐξ ὧν οὐδ' ἐπιγινώσκεσθαί με λέγουσιν οἱ γνώριμοι. Δαπανῶμαι γὰρ οἷά περ ἔλαιον ἐκ πυρός· δαπανῶμαι δ' εἰς τοσοῦτον, ὡς φάσματος ὅμοιον φέρειν τὸ πρόςωπον, καὶ δύεσθαι κατὰ γῆς ἐξ ἀδυναμίας ὅτι πολλῆς. Ἔστω τὸν γέροντα· οὐδὲ τὴν ἐπιληπτίζουσαν σύζυγον γραῖαν κατελεεῖς; Ὦ γῆρας πικρότερον πενίας! Φεῦ, τίς ἴασις τῶν ἐμῶν κακῶν; Οὐ γὰρ οἶδ' ὅ,τι καὶ δράσαιμι. Ὁρκῶ σε τὴν τῶν σῶν γονέων εὐχὴν, σῶσον ὅτι τάχιστα· ὁρκίζω, καὶ γυνὴ, καὶ θυγάτηρ, καὶ τρία ἔκγονα. Νὴ τὰ Χριστοῦ μυστήρια, νὴ τὴν σωτηρίαν τῆς σῆς ψυχῆς, νὴ τὰ θεῖά σου φίλτατα, δέδεξο καὶ μὴ ἀπώσῃ τὴν δέησιν. Αὖθις δὲ

κἀγὼ δέομαι· οὐδὲ γὰρ μακρὸν ἤδη δίδωσιν, ὡς ὁρᾷς, τοῦ ζῆν μοι τὸν χρόνον ἡ φύσις. Μὴ ποιήσῃς ζητεῖν με κώνειον ἢ βάραθρον, ἢ σχοινίον ἄρτιον ἐν ᾧ κρεμήσομαι, ἤ, τὸ μετριώτερον, ἀγροικικὸν νάκος ἐναψάμενον κατ' ἀγροὺς διάγειν οἷά περ οἱ πτωχεύοντες. Ἀλλὰ δειχθήτω νεότης (1) θάλλουσα τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν διὰ σοῦ· τί γάρ σου καὶ τῶν σῶν καλῶν γένοιτ' ἂν ἥδιον; Καὶ ποῦ ὁ ἵλεως ἐμοὶ (πάλιν καὶ πολλάκις λέγω, καὶ βουχώμενος καὶ κλαίων βοῶ); Εἰς τί φθειριῶν καὶ καταπεπληγμένος (2), καὶ ὑπτιαζόμενος κεῖμαι; Εἰς τί, ἔαρος ὄντος, οὐκ ἐαρίζειν δοκῶ, μιμνησκόμενος τοῦ λόγου, τοῦ ἤθους, καὶ τῶν ἄλλων σῶν ἀμυθήτων καλῶν; Σῶσον οὖν σῶσον, δέσποτα· καταδίκασον δὲ τὰ *Λιβυκὰ θηρία* (3), τοὺς *ἀνεψήτους λίθους* (4), τὰ *Λήμνια κακά* (5), τούς, κατὰ Πλάτωνα, *μερμέρους* (6)· ἐξ ὧν κλαίων *Κρονικὰς* φέρω *λήμας* (7), καὶ *δάκρυα* οὐ *Μεγαρέων* (8), ἀλλὰ πικρότατα. Ναί, καταδίκασον καὶ δεῖξον αὐτοὺς ὡς *λύκον περὶ*

(1) Τὸ χειρογρ.: **Ἀλλαδειχθήτωνεότης.**

(2) Γρ. ἴσως: **Καταπεπληγμένος.**

(3) **Λιβυκὸν θηρίον**: ἐπὶ τῶν ποικίλων καὶ πολυειδῶν τοῖς τρόποις. Πολυθήρου γὰρ οὔσης τῆς Λιβύης καὶ πολλῶν ζώων συνιόντων καὶ ἀλλήλοις ἐπιβαινόντων, ἐξηλλαγμένα ἀποτελεῖ καὶ σύμμικτα ζῶα [Διογεν. Παροιμ. ϛ', 11].

(4) Παρὰ τὸ παροιμιῶδες: **Λίθον ἕψεις**, ἐπὶ τῶν μάτην πονούντων· περὶ οὗ βλέπε Leutsch καὶ Schneidewin Ἕλλην. Παροιμιογρ. τόμ. Α', σελ. 130, 187 κ. 430 καὶ τὰς αὐτόθι σημειώσεις. Ἀλλ' οὐκ εὐστόχως εἰρῆσθαι ἐνταῦθα δοκεῖ.

(5) Ἐκ τοῦ παρ' Ἡροδότῳ ἱστορουμένου [ϛ', 138] περὶ τῆς ἐν Λήμνῳ παρανομηθείσης ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀνδροκτασίας ἔσχεν ἀρχὴν ἡ παροιμία: **Λήμνιον κακόν**, περὶ ἧς ὅρα Ζηνοβ. Παροιμ. Δ', 91.

(6) «**Μέρμερος πάνυ ἐστίν, ὦ Ἱππία,**» ἀντὶ τοῦ δύσκολος, χαλεπός [Πλάτ. Ἱπ. Μείζ. τόμ. Γ', σελ. 377. Teubn.].

(7) Ἐν τῷ χειρογρ. γέγραπται: **Λῆβας**· ἔστι δὲ παροιμία ἐπὶ τῶν ἀμβλυωπούντων: «Λήμη δέ ἐστι τὸ πεπηγὸς δάκρυον, ὅπερ ἐπικαθεζόμενον βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς· τὸ γὰρ τῶν γερόντων δάκρυον παχὺ ὂν λήμας μεγάλας ποιεῖ» [Σχολ. Ἀριστοφ. Πλοῦτ. ϛ. 581. Πρβλ. καὶ Διογεν. Παροιμ. Ε'. 63].

(8) **Μεγαρέων δάκρυα**: Αὕτη τέτακται ἐπὶ τῶν πρὸς βίαν δακρυόντων, καὶ μὴ ἐπὶ οἰκείῳ πάθει. Λέγουσι γάρ, Βάκχιόν τινα Κορίνθιον γῆμαι τὴν Κλυτίου τοῦ Μεγαρέων βασιλέως θυγατέρα· ἧς ἀποθανούσης ἀναγκασθῆναι τοὺς Μεγαρέας ὑπὸ τοῦ Κλυτίου πέμπειν [ν'] παρθένους καὶ ἠϊθέους εἰς Κόρινθον τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ τὴν θυγατέρα καταθρηνήσειν. Οἱ δέ φασιν ὅτι πλεῖστα δοκεῖ φύεσθαι ἐν τῇ Μεγαρέων σκόροδα· ἔνθεν τὴν παροιμίαν εἰρῆσθαι ἐπὶ τῶν προσποιητῶς δακρυόντων, παρόσον οἱ ἐμπιπλάμενοι τῶν σκορόδων ἀποδακρύουσι συνεχῶς ὑπὸ τῆς δριμύτητος. Ὅθεν τὰ μὴ ἐκ παθῶν μηδὲ ἐκ βάθους δάκρυα, ἀλλ' ἐξ ἐπιπολῆς, **Μεγαρέων δάκρυα** ἔλεγον [Ζηνοβ. Παροιμ. Ε', 8].

φρέαρ (1), ὡς *κύνα παρ' ἐντέροις* (2), ὡς *αἶγα πρὸς μάχαιραν* (3), ὡς *κορώνην πρὸς σκορπίον* (4), καὶ *Καρπάθιον πρὸς λαγών* (5). Δεῖξον *'Ακεσσαίου σελήνην* αὐτούς, κατὰ τὴν παροιμίαν (6), ὅπως χαίρων ζήσομαι, καὶ θνήσκων χαιρήσομαι.

Κ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι αὐτοκράτορι Ῥωμαίων.

Οἶδα, δέσποτα μέγιστε, αὔγουστε, σεβαστέ, φερώνυμε, νικητά, τροπαιοῦχε, ὡς μάτην καταμέμφονταί μου τινές, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον ἐπιλέγοντες: « *Ἐχθρὸν οὐκ ἔχει σοφός* »· ἐπίσταμαι δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τὴν γραφίδα νῦν μου κινοῦντος, πολλοὶ κινήσουσι τὴν κεφαλὴν κατ' ἐμοῦ, τί καταβοῶντες; ὅτι μὴ ἀντικατηγορεῖν δεῖ, μηδὲ σιωπᾶν μόνον ὅσα κακούργων αἰσχρά, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῷ λέγοντι ἀσχημοσύνην οἶδε ποιεῖν, λέγει (7) φυλάττεσθαι. 'Αλλ' οὐ δυνατόν, ἀλλ' οὐ δίκαιον ἐνταῦθα μόνον· διατί; ἐπεὶ γλώσσης ἦρξαν ἀδίκου·

(1) **Λύκος περὶ φρέαρ χορεύει** : παροιμία ἐπὶ τῶν ἀσχολουμένων περί τι μάτην. Καὶ γὰρ ὁ Λύκος ἄπρακτος περίεισιν ὅταν διψήσῃ, μὴ δυνάμενος δὲ πιεῖν, τὸ φρέαρ περιέρχεται. 'Αλλὰ καὶ διώκοντος αὐτοῦ τι, ἐὰν τὸ διωκόμενον ἐμπέσῃ εἰς φρέαρ, περίεισι καὶ τηνικαῦτα τὸ φρέαρ μηδὲν ἀνύων [ὁ αὐτ. Δ', 100].

(2) **Κύων παρ' ἐντέροις** : ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων ἀπολαύειν τῶν παρόντων· ἄχρηστα γὰρ ταῦτα καὶ δύςβρωτα καὶ δυςκατάποτα τοῖς κυσὶ [Μακαρ. Χρυσοκεφ. Ῥοδων. Ε', 39].

(3) **Αἲξ τὴν μάχαιραν** : ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς λανθανόντως κακόν τι ἐπισπωμένων. Εἴληπται δὲ ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Κορίνθιοι αἶγα τῇ Ἥρᾳ ἔθυον· κρυψαμένων δέ τινων τὴν μάχαιραν, ἡ αἲξ τοῖς ποσὶ σκαλεύουσα ἀνέφηνεν [Διογ. Παροιμ. Α', 52].

(4) **Κορώνη τὸν σκορπίον** : λείπει ἥρπασεν· ἐπὶ τῶν κακὰ σφίσιν αὐτοῖς ἐπαγομένων [Μακαρ. Ῥοδων. Ε', 19].

(5) **Καρπάθιος τὸν λαγών** : παροιμία. Διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι λαγὼς ἐν τῇ χώρᾳ, ἐπηγάγοντο αὐτοί· καὶ τοσοῦτοι ἐγένοντο, ὥστε τὸν σῖτον καὶ τὰς ἀμπέλους αὐτῶν ὑπ' αὐτῶν βλαβῆναι. Ὁ γοῦν 'Αρχίλοχος ταύτην τὴν παροιμίαν ἔφη [Ζηνοβ. Παροιμ. Δ', 48].

(6) Τὸ χειρόγρ. : **'Ακεσίου**. — **'Ακεσσαίου σελήνη** : ἐπὶ τῶν εἰς χρόνον ἀναβαλλομένων πρᾶξαί τι. Ἦν δὲ κυβερνήτης, ὃς ῥᾴθυμος ὤν, ἔλεγε διὰ παντὸς ἀναμένειν σελήνην, ἵνα ἐν φωτὶ ὁ πλοῦς αὐτῷ γένηται [Διογεν. Παροιμ. Α', 57].

(7) Γρ. ἴσως : **Λέγειν**.

ἐπεὶ τὴν πρεσβείαν τὸ ἐφ' ἑαυτῶν πάντως ἀπώσαντο, κἂν ἐκ μεγαλοψυχίας ἀνεβαλλόμην τοῦτο εἰπεῖν. Τοιοῦτος ἦν τῶν ἐμὲ ψευδῶς κατηγορησάντων θεραπόντων ὁ ποθητὸς εὐνοῦχος καὶ κύριος· εὐνοῦχος ὁ φιλητός, καὶ μισητὸς ἐν πρεσβείᾳ φανείς, τὸ μὲν τῇ ἀνοίᾳ, τὸ δὲ τῇ παιδίᾳ· ὅς ἑαυτὸν οὐκ ἀκούεσθαι μέν, στέργεσθαι δὲ κακῶς ποιῶν παρεσκεύασε, τοῦτο μὲν συνθήκαις, τοῦτο δὲ κοίταις. Τοιοῦτος ἦν ὁ χαρίεις Ἄραψιν, ὁ ποτὲ τοιοῦτος φανεὶς καὶ Ἴβηρσιν, ὡς οἱ λόγοι λέγουσι, καὶ πάντες πιστεύουσι. Τοιοῦτος φεῦ, ὁ γεννηθεὶς ὥςπερ ἐκ δύο γυναικῶν! καὶ διὰ τοῦτο φεῦ θηλυνόμενος! καὶ τέλος φάναι, τοιοῦτος ὁ κατὰ πάντα κακός, καὶ κατά τι καλὸς τοῖς αἰσχίστοις βαρβάρων (1) ὀφθείς. Γυναῖκες γὰρ κάλλιστον ἐν βίῳ πρᾶγμα τοῖς ἀσελγεστάτοις ἀνθρώπων, ὡς λέγουσι. Τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ ἐκείνου λειτουργοί τε καὶ ὑπηρέται τῶν αἰσχρῶν ἡδονῶν, τὰ καθάρματα, τὰ βδελύγματα, οἱ μηδὲν μήτε εἰδότες πρεσβείας μήτ' ἀναγνόντες μήτε ἀκούσαντες. Πόθεν γάρ, καὶ πότε, καὶ ποῦ, τὰ προβατώδη καὶ βοσκηματώδη ἀνδράρια, τὰ ἀνδράποδα, οἱ *σφυρήλατοι ἀνδριάντες* (2), οἱ Κορυβοί τε καὶ Κοκκυλίωνες (3), οἱ βύρσινοί τε καὶ λίθινοι, οἱ πήλινοί τε καὶ δρύϊνοι, οἱ κορυζώδεις, οἱ χασμώμενοι, οἱ διάμυξοι λύχνοι (4), οἱ ἀφροῦ μεστοί, οἱ *βόες*

(1) Γρ. ἴσως : **Βαρβάροις**.

(2) Παρὰ τὴν παροιμίαν **Ἀνδριὰς σφυρήλατος**· ἐπὶ τῶν ἀναισθήτων [Leutsch καὶ Schneidewin Ἑλλην. Παροιμιογρ. Παράρτ. τόμ. Α', σελ. 383].

(3) Γραπτέον : **Κόροιβοί τε καὶ Κοικυλίωνες**, περὶ ὧν οὕτω φησὶν Αἰλιανός : «Φασὶ παχύτατον γενέσθαι τὴν διάνοιαν οἱ τῆς κωμῳδίας ποιηταί, τὸ δέρμα ἔχοντα διακόνιστον, Πολύδωρόν τινα, καὶ ἄλλον Κοικυλίωνα ὄνομα, ὅςπερ τὰ κύματα ἠρίθμει ὑπὸ τῆς ἄγαν μανίας .... Καὶ Κόροιβον δὲ καὶ Μελιτίδην, καὶ ἐκείνους ἀνοήτους φασίν» [Ποικ. Ἱστορ. ΙΓ', ιε]. Κατωτέρω μέντοι ἔχει ὀρθῶς τοῦ προτέρου ὀνόματος ἡ γραφή· ἡ δὲ διὰ τοῦ υ ἀπαντᾷ καὶ παρ' Εὐσεβίῳ : «Οὐ γὰρ μᾶλλον Πύῤῥωνα θαυμάσαι τις ἂν ἢ τὸν Κόρυβον ἐκεῖνον ἢ τὸν Μελιτίδην, οἳ δὴ δοκοῦσι μωρίᾳ διενεγκεῖν» [Εὐαγγελ. Προπαρ. ΙΔ', σελ. 761]. Ἐγένετο δὲ ὁ Κόροιβος κατὰ τὰ τρωϊκά, ὅς καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἠρίθμει· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία : **Κοροίβου ἠλιθιώτερος** [Ζηνοβ. Παροιμ. Δ', 58.—Διογεν. Ε', 56.—Μιχ. Ἀποστολ. Ι'. 3.—Λουκιαν. Ἔρωτ. 53, καὶ Φιλοψευδ. 3.—Σουΐδ. ἐν λέξ.—Εὐστάθ. εἰς Ὀδυσ. Κ, ς. 552, σελ. 1669].

(4) Γραπτέον : **Δίμυξοι**· Ἴσως δ' ἐπὶ σκώμματι ἐλαμβάνετο καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς πάλαι, ὥσπερ καὶ νῦν ἡ κοινὴ συνήθεια τοὺς κουφόνους ἐπισκώπτουσα: **Λύχνους τρεφοσάλλους** ἀποκαλεῖ. Τοιοῦτόν τι εἰκάσειεν ἄν τις καὶ ἐκ Πλάτωνος τοῦ κωμικοῦ, λέγοντος ἐν **Νυκτὶ μακρᾷ** : «Ἐνταῦθ' ἐπ' ἄκρων τῶν κροτάφων ἕξει λύχνον δίμυξον». Τοῦ διμύξου δὲ λύχνου μνημονεύουσι καὶ δύο ἄλλοι κωμικοί, Μεταγένης ἐν **Φιλοθύτῃ**, καὶ Φιλωνίδης ἐν **Κοθόρνοις** [Βλ. Ἀθην. Δειπνοσοφ. ΙΕ', 61].

οἱ Κύπριοι (1), αἱ ἄτρωτοι δοραί, οἱ ἐμβρόντητοι, οἱ λέμφοι, οἱ κέμφοι (2), τὰ δίποδα πρόβατα, τὰ βληχήματα, τὰ βοσκήματα, οἱ μὴ τὸν νοῦν ὑγιαίνοντα φέροντες, τοῦτο μὲν φύσει, τοῦτο δὲ λαιμαργίᾳ καὶ τοῦτο μὲν ἀπορίᾳ, τοῦτο δὲ κέρδει τυφλώττοντι; Φεῦ, τοσοῦτος ἦν, ἵν' αὖθις εἴπω περὶ τούτου, αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν, οἱ τὰ τῆς πρεσβείας τῆς ἐμῆς τὸ ἐφ' ἑαυτῶν (3) ἐμποδίσαντες φθόνῳ, καὶ τῷ ἐμῷ δυνατῷ πόνῳ μηδὲν κατισχύσαντες· οἱ τὰ ἐμὰ καλὰ ἑαυτοῖς ἐπιγράψαντες ψεύδει, τὰ δ' αὐτῶν κακὰ καὶ τὰς αὐτῶν φλυαρίας εἰς πρόσωπον ἐμὸν ἀποῤῥίψαντες τέχνῃ· οἱ τοὺς ἐμοὺς παλαιοὺς ἐχθροὺ

(1) Καὶ τοῦτο παρὰ τὴν παροιμίαν: **Βοῦς Κύπριος εἶ**· ἤτοι κοπροφάγος· Τοιοῦτ γὰρ οἱ ἐκεῖσε βόες [Διογεν. Παροιμ. Ε', 49]. Τῆς ἀλλοκότου δὲ ταύτης τῶν Κυπρί βοῶν ἰδιότητος μνημονεύων καὶ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς ἐν τῇ **Κορινθίᾳ**, λέγει [πα Ἀθην. Δειπνοσοφ. Γ', 43]:

. . . . Ἔπειτα κἀκροκώλιον
Ὕειον Ἀφροδίτῃ, γελοῖον. Β. Ἀγνοεῖς·
Ἐν τῇ Κύπρῳ δ' οὕτω φιληδεῖ ταῖς ὑσὶν
Δέσποτα, ὥςτε σκατοφαγεῖν ἀπεῖρξε
Τὸ ζῶον, τοὺς δὲ βοῦς ἠνάγκασεν.

Ἀλλὰ καὶ Πλίνιος ταῦτα περὶ τούτου φησί: Boues in Cypro contra tormi hominum excrementis sibi mederi [Natur. Hist. XXVIII, 20]. Οὕτω δὲ κ Εὔδοξος ἀφηγεῖται ὅτι κοπροφαγοῦσιν οἱ ἐν Κύπρῳ βόες [Παρ' Ἡσυχ. λέξ. Βο Κύπριος].

(2) Παρὰ τὸ θαλασσόβιον πτηνόν, ὃ καὶ νῦν ἔτι **Κέφος** καλεῖται παρὰ τοῖς ν σιώταις. Διεκωμῳδοῦντο δὲ οἱ ἀλόγιστοι καὶ ἀνόητοι **Κέπφοι** ἀποκαλούμενοι. Οὕ λ. χ. παρίστησιν Ἀριστοφάνης τὸν Συκοφάντην λέγοντα πρὸς τὸν Δίκαιον [Πλ. 912.—Πρβλ. καὶ Εἰρ. ϛ. 1067]:

Οὐ γὰρ προςήκει τὴν ἐμαυτοῦ μοι πόλιν
Εὐεργετεῖν μ', ὦ κέπφε, καθ' ὅσον ἂν σθένω;

ἔνθα ὁ σχολιαστής: «Ὦ εὐτελέστατε καὶ λάλε. Φασὶ γὰρ τὸν κέπφον εὐτελέστατον καὶ λάλον· ὄρνεον γὰρ ἄφρον, ὅπερ φιλεῖ ἀφρὸν θαλάττιον ἐσθίειν. Τοῦτο βουλόμενοι οἱ τῶν ἁλιέων παῖδες χειρώσασθαι, ῥίπτουσι τὸ πρῶτον πόῤῥωθεν ἀφρόν· εἶτα ἐγγύτατα· εἶτα φέρουσι τοῦτο ἐν ταῖς χερσί· καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπατῶντες, εὐχερῶς ἀγρεύουσι τοῦτο ἐμπεσὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Εἴληπται οὖν εἰς παροιμίαν, ἐπὶ τῶν ἀλογίστων ἀνδρῶν καὶ ἀνοήτων· καλεῖται δὲ κοινῶς **λάρος**» Τῇ ἀπὸ τοῦ πτηνοῦ μετωνυμίᾳ ταύτῃ χρῆται καὶ νῦν ἔτι ἡ συνήθεια. Ἐν Πάτμῳ γοῦν τὸν ἠλίθιον ἐπισκώπτοντες: **Ὦ κακόμοιρε κέφε**, λέγουσι. Σημειωτέον δέ, ὅτι συνέχεεν ὁ Σχολιαστὴς ἐνταῦθα **δύο** πτηνὰ πάντῃ διαφέροντα ἀλλήλων. Λάρος μὲν γάρ ἐστιν ὁ καὶ κοινῶς **Γλάρος** καλούμενος, λευκὴν ἔχων τὴν πτέρωσιν· ὁ δὲ Κέπφος, τὸ μὲν σῶμα μικρῷ βραχύτερός ἐστιν ἐκείνου, ὑπομελανίζων δὲ τὴν χροιάν.

(3) Γραπτέον οἶμαι: **Ἀφ'** ἑαυτῶν.

καὶ τοὺς νέους συγγενεῖς δυςμενεῖς εἰς συμμαχίαν λοιδορίας κινήσαντες, καὶ γράφοντες τῷ συμπρεσβευτῇ γράψαι ψευδῆ κατ' ἐμοῦ, πρίν με τῆς ἀλλοτρίας ἀναδραμεῖν, καὶ λαθόντες οἶμοι παρὰ μικρόν· ὃ τῆς κατηγορίας χεῖρον εἰς λύπην ἐμοί· οἱ περὶ ἐμοῦ τολμῶντες φεῦ! τί λέγειν; ὡς εἴ τις Σαρδανάπαλος τῶν Ἡρακλέους ἔργων μεμφόμενος ἐπεμέμνητο· ὡς εἴ τις Εὐρυβάτης (1) τῶν Ῥαδαμάνθυος, ἢ Φρυνώνδας τῶν Περσέως, ἢ Σάθων (2) τῶν Παλαμήδου, ἢ Θερ-

(1) Ἔοικέ πως ὁ λόγος ἐνταῦθα ἀπομίμησις εἶναι τοῦ Ἰσοκρατικοῦ: «ὥςπερ ἂν εἴ τῳ Φρυνώνδας πανουργίαν ὀνειδίσειεν ἢ Φιλεργός, ὁ τὸ Γοργόνειον ὑφελόμενος, τοὺς ἄλλους ἱεροσύλους ἔφασκεν εἶναι» [Πρὸς Καλλίμ. § κδ']. Περὶ μὲν οὖν τοῦ Εὐρυβάτου, ὃν οἱ πλείους τῶν παλαιῶν δευτεροκλίτως **Εὐρύβατον** γράφουσι, τάδε φησὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης: «Ὅτι Κροῖσος ὁ τῶν Λυδῶν βασιλεύς, προςποιησάμενος εἰς Δελφοὺς πέμπειν, ἔπεμπεν εἰς Πελοπόννησον Εὐρύβατον τὸν Ἐφέσιον, δοὺς αὐτῷ χρυσίον, ὅπως ὡς πλείστους ξενολογήσῃ τῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ πεμφθείς, πρὸς Κῦρον τὸν Πέρσην ἀποχωρήσας τὰ κατὰ μέρος ἐδήλωσε. Διὸ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπισήμου γενομένης τῆς περὶ τὸν Εὐρύβατον πονηρίας, μέχρι τοῦ νῦν ὅταν τις ὀνειδίσαι βούληται μοχθηρίαν, Εὐρύβατον ἀποκαλεῖ» [τόμ. Β', σελ. 553 Wessel.—Πρβλ. καὶ Ἁρποκρ. καὶ Σουΐδ. ἐν λέξ.—Εὐστ. εἰς Ὀδυσ. Ι, ϛ. 247, σελ. 1864.—Μιχ. Ἀποστολ. Παροιμ. Η', 12· ὧν τινες καὶ κλέπτην γενέσθαι τὸν αὐτὸν προςτιθέασι]. Πολὺς δὲ τὴν πονηρίαν ἐγένετο καὶ ὁ κατόπιν μνημονευόμενος Φρυνώνδας [Βλ. Ἀριστοφ. Θεσμοφ. ϛ. 861 καὶ Σχολ. αὐτ.—Ἰσοκρ. ἔνθα ἀνωτ.—Ἁρποκρ. καὶ Σουΐδ ἐν λέξ.—Εὐστάθ. εἰς Ὀδ. Κ, ϛ. 552, σελ. 1669.—Γρηγορ. Κυπρ. Παροιμ. Γ'. 6. —Μιχ. Ἀποστολ. ΙΗ', 2]. Ἀμφοτέρων δ' αὖ συνεζευγμένως μέμνηται Πλάτων [Πρωταγ. τόμ. 3 σελ. 157. Teubn.] καὶ Αἰσχίνης [Κατὰ Κτησιφ. §. κε].

(2) Οὐκ οἶδα τίνα τοῦτον λέγει. Ἐπειδὴ γὰρ συνεζευγμένα ἐξ ἀντιθέτου καταλέγει πάντα ταῦτα τὰ ὀνόματα, εἰκὸς αὐτὸν ἐνταῦθα κατὰ κυριωνυμίαν χρήσασθαι καὶ τῷ ἀγνώστῳ τούτῳ ὀνόματι, ὅπερ ἅπαξ μόνον ἀπήντησα ἐν ἐπιγραφῇ κερκυραϊκῇ [C. I. G. τομ. Β'. σελ. 25 ἀρ. 1846]. Οὐδεὶς γὰρ ἄν, οἶμαι, ὑπολάβοι ὅτι προςηγορικῶς ἐχρήσατο αὐτῷ, τουτέστι κατὰ τὴν ἀκατονόμαστον αὐτοῦ σημασίαν, οὕτω πάσης αἰδοῦς πόῤῥω ἥκων, καὶ ταῦτα βασιλεῖ γράφων. Ἔστι δὲ τὸ **Σάθων** μεγενθυντικὸν παράγωγον τοῦ **Σάθη** (τὸ ἀνδρικὸν μόριον)· ὅθεν Ἡσύχιος: «Σάθων, ὑποκόρισμα ἐπὶ παιδίων ἀῤῥένων, ἐπὶ τοῦ αἰδοίου». Σάθωνα ἐπέγραψε καὶ Ἀντισθένης τὸν κατὰ Πλάτωνος γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ διάλογον· ἐξ οὗ διετέλουν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους [Δ. Λαέρτ. Γ'. κδ'. §. 35. Πρβλ. καὶ ϛ'. θ'. §. 16]. Τοῦ διαλόγου δ' αὐτοῦ μέμνηται καὶ Ἀθήναιος ἐν τούτοις: «Καὶ Πλάτωνα δὲ μετονομάσας [ὁ Ἀντισθένης] Σάθωνα ἀσυρῶς καὶ φορτικῶς, τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν διάλογον ἐξέδωκε κατ' αὐτοῦ». Καὶ πάλιν: «Ἀλλὰ μὴν οὐδ' Ἀντισθένη ἐπαινῶ. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος, πολλοὺς εἰπὼν κακῶς, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος ἀπέσχετο, ἀλλὰ καλέσας αὐτὸν φορτικῶς Σάθωνα, τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν διάλογον ἐξέδωκε κατ' αὐτοῦ» [Δειπν. Ε'. 63, καὶ ΙΑ'. 115.]. Σύνθετος δ' εὕρηται ἡ λέξις παρ' Εὐσταθίῳ: '**Ανδροσάθων**, ὁ μεγάλα ἔχων αἰδοῖα· ἐξ οὗ ὑπεμφαίνεται καὶ τί δήποτέ ἐστι τὸ κατὰ τὸν **σάθωνα** σκῶμμα, οὐ πάνυ ὂν ἄλλως ἀρίδηλον» [Εἰς Ὀδυσ. Ω, ϛ. 499, σελ. 1968.].

σίτης (1) τῶν Θησέως, ἡ Κόροιβος (2) τῶν Ἀχιλλέως, καὶ Ἶρος (3) τῶν Ὀδυσσέως. Τοιοῦτος ἦν, ἵνα πολλάκις αὐτοῦ μνήμην ὡς στήλην ἐγείραιμι, ὁ πρὸς πᾶσαν κακίαν πολύς, ὃν διὰ τοῦτο ἤδη θανόντα, Κύριε, μὴ δέξαιτο γῆ, ἐπεὶ μηδ' ἐξαγγέλλοντα τὸ ἁμάρτημα τὸ κατ' ἐμοῦ τυρευθὲν αὐτῷ οἱ ἐν Σελευκείᾳ πατέρες ἐδέξαντο· ἀλλὰ μετὰ τῶν προςφερομένων ὑπὲρ ἁμαρτίας δώρων αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τῷ ἀναθέματι καλῶς ποιοῦντες παρέδοσαν. Ναί, μὴ δέξαιτο τοῦτον, ἤ εἶπον, ἡ πάντας δεχομένη μήτηρ τροφός τε καὶ τάφος, ἡ γῆ· τοὺς γὰρ δόλους οὐκ ἂν ἀνέκοψε πώποτε, εἰ καὶ ἐκ Θεοῦ κεραυνοῦσθαι προέγνω· ὅς ἐπεὶ τέθνηκεν, αὐτὸς μέν, οἶδα, δώσει δίκας ἐν ᾅδου, ἀξίους δὲ παρεσκεύασε τοὺς οἰκείους θεράποντας, μᾶλλον δὲ θεραπευτὰς τῶν αἰσχρῶν, οὕτω δικαιωθῆναι βασάνοις, ὡς μηδ' αὐτὸν τὸν οὐρανὸν αἰσθάνεσθαι βροντῶντα. Εἰς τοσοῦτον ἦλθον ἀταξίας, μωρίας, ἀνοίας, ἀναισχυντίας, θράσους καὶ ψεύδους καὶ ἀπληστίας· ἢ οὐκ ἔχω τί καὶ λέγειν, πληγεὶς τοῖς τούτων κακοῖς. Καίτοι! τίνα καιρὸν, τίνα δὲ χρόνον, ἡμέραν δὲ ποίαν ἢ ὥραν ἐπὶ δυσὶν ὅλοις ἔτεσι πρεσβεύων ἐν ἀλλοτρίᾳ διέλειπον λέγειν καὶ ἀνακόπτειν τὰ τούτων αἰσχρὰ καὶ ἄτακτα, καὶ πολλὴν προςτριβόμενα τὴν αἰσχύνην εἰς τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν; Ἀλλ' ἀληθὴς ἡ παροιμία, ὡς: «*Τὸ χρόνιον κακὸν ἀμετάβλητον*». Καὶ οὗτοι μὲν τοιοῦτοι, οἱ τὸ τῆς σηπίας ποιήσαντες, αἳ τὸ μέλαν χέουσιν ἵνα τοὺς θηρῶντας τῷ λαθεῖν θηράσωσι. Τίς δ' ὁ πρεσβεύσας, καί περ μέσον τοιούτων ὤν; Οὐκ ἐγὼ μόνος, δέσποτα; Τίς ὁ τῇ εὐχῇ σου θαυμαστωθεὶς καὶ θαυμάζεσθαι διὰ ταύτης ποιήσας τὰ τῆς βασιλείας εἰς Ἄραβας, ὡς ἔστι σοι μαθεῖν ἐκ πολλῶν, κἂν ἐγὼ μὴ λόγοις ἀλλὰ πράγμασι βοᾶν τὰ ἐμὰ δεόντως καὶ συνήθως φιλῶ; Τίς ὁ δήσας ἐγγράφως (4) γερουσίας

(1) Περὶ οὗ ἴδε Ὁμ. Ἰλ. Β, ϛ. 212 ἐφ., καὶ Εὐστάθ. αὐτόθι σελ. 203 ἐφ., καὶ 774.

(2) Ἴδε ὄπισθεν σελ. 401, ὑποσ. 3.

(3) Ὁ πρότερον Ἀρναῖος καλούμενος, ὃς ἦν ἐπαιτῶν ἐν Ἰθάκῃ καὶ τοὺς τῆς Πηνελόπης κατασκοπεύων μνηστῆρας [Βλ. Ὁμ. Ὀδυσ. Σ, καὶ Εὐστάθ. αὐτ. σελ. 1833 ἐφ.].

(4) Μόνον παρ' Ὁμήρῳ εὕρηται τὸ Δέω γενικῇ συντασσόμενον, ἀλλ' ἐν σημασίᾳ τοῦ κωλύω· οἷον [Ἰλ. Σ. ϛ. 100]:

. . . . ἐμοῖο δὲ δῆσεν ἀρῆς ἀλκτῆρα γενέσθαι.

ἔνθα ὁ σχολιαστὴς ἑρμηνεύει: "Ἔδησε καὶ ἐκώλυσεν· ὡςαύτως καὶ Εὐστάθιος [αὐτ.

τοιαύτης, καί ἔθνους τοσούτου καὶ τοσαύτης μέσον ἀρχῆς; Ἐκ δὲ τοῦ μόνον ἐμὲ ταῦτα ποιῆσαι τὸ κακὸν συνέδραμεν; Οὔμενουν· οὐ γὰρ ἐγὼ λέγω καὶ σιωπῶσι τὰ πράγματα, οὐδὲ δι' ἀνάγκην ἐπαίρω τὰ ἐμά. Ἕτεροι δὲ δυνατοὶ ταπεινῶσαι ταῦτα τυγχάνουσι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἰς τί βεβασάνισμαι συμφοραῖς, ἃς οὐδ' εἰπεῖν οἷόν τέ ἐστιν; Εἰς τί τὴν καρδίαν συστέλλομαι καὶ βριμᾶσθαί με συμβαίνει καὶ διεσθίειν τὸν νοῦν, ὡς ἵππος τὰ χαλινά; Εἰς τί τοσοῦτον ὑπὸ λύπης κεκίνημαι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πέπηγα, ὡς τὸ: Τί ταῦτα, Κύριε τῶν ὅλων, βοᾶν, καὶ διατί, καὶ πόθεν, καὶ ἐπὶ πόσον; Εἰς τί τὸν μυελὸν ἀναστρεφόμενον ἐκ λύπης ἔχω; Μέχρι τίνος ἥλιος μετρητὸς ἐμοί; καὶ ἕως τίνος πολύσκιος ἡμέρα ὡς Κιμμερίοις ἔσται μοι; καὶ ἕως τίνος ἀὴρ θρηνήσει ἐν τῷ συναποκεκλεῖσθαί μοι, καίτοι τὸ λειπόμενον τοῦ βίου, ὡς ὁρᾷς, πρὸς τάφον ὁρᾷ; Εἰπὲ τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, οὐ τῇ ἀρχῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ ἀρετῇ, κρεμήσομαι δή, οἷά περ ἀγχόνῃ, τῇ συμφορᾷ; κρεμήσομαι διατί; βουλοίμην μαθεῖν. Καὶ ποῦ τὰ συνήθη σου δίκαια; ποῦ τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον σὸν φιλάνθρωπον; Ἀπόδος ἡμῖν σεαυτόν, καὶ πάντα λήψομαι, καὶ κατὰ πάντα θεραπεύσω. Τίς γὰρ οὕτως, ἵν' ἐν Κυρίῳ καυχήσωμαι, παραμεῖναι λειτουργίᾳ πρεσβείας δύναται; τίς ἐπαγρυπνῆσαι τοῖς πράγμασι; τίς ἔθνεσι πρεσβεῦσαι καὶ πεῖσαι, καλῶς ἐπανελθεῖν; Ἐν πᾶσι τούτοις πλουτῶ· πλουτῶ δὲ ταῦτα, ταῖς σαῖς ἀεὶ εὐθυνόμενος εὐχαῖς καὶ βουλαῖς. Τοίνυν κέλευσον, εἰσέρχομαι· πρόσταξον, ἐξέρχομαι· θεῖναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ σοῦ καὶ τῶν κοινῶν οὐκ ὀκνῶ, Μή τις ἄλλος τοῦτο ποιεῖ; Μέμνησό μου τῶν ἐγγράφων ἐπαίνων· μέμνησο τῆς πρὸς τὸν σὸν πατέρα μυστικῆς θεραπείας· μέμνησό μου τῶν τεσσάρων πρεσβειῶν, καὶ πάντως σωθήσομαι.

σελ. 1133]. καὶ Ὀδυσ. Δ, ς. 380]:

Ὅστις μ' ἀθανάτων πεδάᾳ καὶ ἔδησε κελεύθου.

καὶ [Ὀδυσ. Ξ, ς. 61]:

. . . . ἦ γὰρ τοῦγε θεοὶ κατὰ νόστον ἔδησαν.

ὅπου ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει: Ἔδησαν ἐνεπόδισαν. Ἀλλὰ περὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων γραμματικὴν ἀκρίβειαν οὐ δεῖ ζητεῖν.

ΚΑ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Γενεσίῳ ἀνθυπάτῳ πατρικίῳ. Ἀπὸ τοῦ Βαγδά (1).

Καὶ τὸ θορυβῶδες τῆς πρεσβευτικῆς δουλείας, καὶ τὸ νοσῶδες τῆς ἐπὶ ξένης διαγωγῆς, λακωνίζειν ποιεῖ με. Καὶ δὴ γράφομεν· εὐτυχήσαμεν, εἰρηνεύσαμεν, ὁμήρους ἄγομεν, ἀραβικὰ δῶρα τῷ βασιλεῖ προςάγομεν, τοὺς ἀμφοτέρων αἰχμαλώτους ἀλλάξομεν, καί, τὸ κρεῖττον, τοὺς ἀρχιερεῖς αὐτοὺς ὡς βασιλέα ἀνάξομεν (2). Λοιπὸν δή μοι μία τις ὑπολέλειπται θεοχαρίτωτος εὐφροσύνη, τὸ τῆς βασιλικῆς εὐπροςώπου θέας καταπολαῦσαι. Ἔρρωσο.

ΚΒ'.

Γενέσιος μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Λέοντι μαγίστρῳ. Ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ Βαγδά.

Καὶ πῶς ἂν αἱ καθ' ἡμᾶς ἐλπίδες μὴ οὕτως νῦν εἶχον, ὡς τὰ τῆς ἐπιστολῆς σου μηνύματα, ἀνάμνησιν φέρουσαι τῶν πρὶν ὑπὸ σοῦ ἐπιδεξίως γεγενημένων ; τῶν εἰς Βουλγαρίαν τριῶν πρεσβειῶν λέγω, καὶ τῆς μεγίστης διανοίας ἐκείνης καὶ εὐτυχίας, ὦ μέγιστε πρεσβευτῶν, ἐφ' αἷς καὶ τότε, καὶ νῦν εὐτυχοῦντά σε γνόντες χαίρομεν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ κατὰ τὸ προςῆκον ἀρτίως εἰς σὲ τιμῇ, εἰ καὶ ἐφ' ἑνὶ μόνῳ, τῇ σῇ νόσῳ, λυπούμεθα· ἀλλὰ καὶ ταύτης (3) ἐλπίζομεν θεόθεν ὑπερισχῦσαί σε, καὶ μετ' εὐετηρίας καὶ ταχείας ἐπανόδου εὐδαιμονοῦντά σε ὄψεσθαι. Ἔρρωσο.

(1) Τοῦ Βαγδατίου δῆλον ὅτι. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, πλὴν τῶν τελευταίων δύο, προγενέστεραί εἰσιν, ὡς ἔοικε, τῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπιστελλομένων.

(2) Νοεῖ πάντως τοὺς ἐπὶ συγχωρήσει τῆς τοῦ αὐτοκράτορος τετραγαμίας παρὰ τῶν πατριαρχικῶν τῆς ἑῴας λήξεως θρόνων τῇ αὐτοῦ αἰτήσει ἀποσταλέντας, οὓς **ἱερεῖς** ἁπλῶς λέγει ἐν τῇ ΙΗ' ἐπιστολῇ [ἴδε ὄπισθεν. σελ. 396].

(3) Τὸ χειρόγρ. : **Ταύταις.**

ΚΓ'.

Ἀναστάσιος κοιαίστωρ (1) Λέοντι μαγίστρῳ. Ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ Βαγδά.

Εὐριπίδαι, καὶ Πλάτωνες, καὶ εἴ τις ἐπισημότερος, ἔπασχον ἀποροῦντες ἄν, οἷα καὶ ἡμεῖς, εἰπεῖν σου ὀρθῶς τοῦ θαυμασίου ῥήτορος τὸ σπουδαῖον περὶ τὰ πράγματα καὶ τὸ ὑγιές· ᾧ οὐ καὶ ἡ ἀῤῥωστία οὐκ ἀγαθόν (2). Οὔτε γὰρ αὐτοῦ παραθραύσασά τι πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἀλλά καὶ πρὸς τὸ ὑπερϐάλλον μᾶλλον τὸν ἔπαινον ἐπιῤῥώσασα, τῆς ἄγαν εὐημερίας τὸ σφαλερόν, ἐκ βραχείας, οἶμαι, κακώσεως ἐθεράπευσεν. Οὕτως οὐχὶ περὶ τὸ μέσον, ἀλλ' ὑψηλὰ καὶ ἄκρα τὰ σά· ὧν εὐχόμεθα τὸ κορυφαιότατον, ἐπανελθεῖν σε ἡμῖν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως ἀξιωθῆναι ἰδεῖν τὸ πολυέραστον πρόσωπον, δεῖξαί τε τοῖς ἀγνοοῦσι, καὶ τοῖς ἐπισταμένοις προςεπιδεῖξαι ὅσον ἔχει δυνάμεως ἡ παίδευσις καὶ ἡ φρόνησις, ἄλλον καὶ ἄρτι ποιήσασα τὸν ἡμέτερον Ὀρφέα, καὶ Ὀδυσσέα, καὶ Νέστορα. Ἔῤῥωσο.

ΚΔ'.

Θωμᾶς πατρίκιος Λέοντι μαγίστρῳ. Ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ Βαγδά.

Τὸ γράμμα τῆς ὑμετέρας περιϐλέπτου ὑπεροχῆς ἐκομίσθη ἡμῖν, δηλοῦν τά τε ἄλλα καὶ ὡς νοσοίης, ᾧ καὶ μᾶλλον ἡμῖν ἀνιαθῆναι συμϐέβηκεν. Πλὴν ἐπειδὴ κατὰ σκοπὸν, ὑποκατιὼν, χωρεῖν, σοι τὰ τῆς

(1) Ἀξίωμα τῆς βασιλείου αὐλῆς, ἐκ τοῦ λατιν. Quaestor (ἑλλην. Ταμίας ἢ ἐλεγκτής). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς μέντοι Κοιαίστωρ ἐλέγετο ὁ **πάρεδρος τοῦ βασιλέως, ἢ ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν, ἢ ὅς πρὸς τῷ δήμῳ τὴν ἐν τῷ λόγῳ τάξιν ἐτάχθη πληροῦν τοῦ βασιλέως** [Βλ. Δουκαγγ. Γλωσσάρ. τόμ. Α', σελ. 674].

(2) Ἐν τῇ τοῦ χειρογράφου ᾤα σεσημείωται ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως μικροῖς κεφαλαίοις γράμμασι ταῦτα: **Αἱ δύο ἀποφάσεις κατάφασιν.** Εἶεν· τὸν μέντοι γε οὕτω γνώμης **ἔχοντα περὶ** Εὐριπίδου καὶ Πλάτωνος εἰκός καὶ τοιαῦτα **ἄμουσα καὶ κακόζηλα συγκαττύειν φρασείδια.**

ἐκδημίας ἀποσημαίνει, θαρσεῖν ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς ὑμετέρας ἀναπείθει ὑγείας, ὡς θεόθεν πορισθησομένης ὑμῖν, ἣν εὐχόμεθα κεκτημένον σε μετὰ τῶν ἐκ τῆς πρεσβείας καλῶν ἀποδέξασθαι, τοῖς τε ἀπὸ τοῦ σεβαστοῦ βασιλέως ἡμῶν, τοῖς τε ἐκ παντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἐπαίνοις ἐπιγανύμενον. Ἡ δὲ βίβλος ἐσχάτου λόγου, ἢ οὐδενός, παρ' ἡμῖν· ὅθεν δὴ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῆς χαιρέτω ἀπολογία. Καὶ πᾶσι μὲν τοῖς κοινοῖς φίλοις καὶ ὁμοταγέσιν ἡμῖν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῷ κυρῷ Δημητρίῳ τὰς ἀφ' ὑμῶν προςρήσεις (1) πεποιήμεθα· οἳ δὴ καὶ ὑμᾶς τοῖς ὁμοίοις τιμῶσι τῆς φιλίας συμβόλοις. Ἐπεὶ δὲ φίλοι καὶ ἡμεῖς, καὶ ὑπὲρ φίλου καὶ συγγενοῦς ἥκομεν δεησόμενοι παρὰ φίλων (2), μὴ ἀναβάλλῃ πρὸς τὴν ἀξίωσιν. Κορωνίδα δεξιὰν ταῖς σαῖς ἀξιοῦμεν πράξεσιν ἐπιθεῖναι τὴν ὑπὲρ τοῦ κυροῦ Προκοπίου πρόνοιαν, ἣν ἐξάπαντος ἐπιδείξαις· εἴπερ, ὡς εἴ τις καὶ ἄλλος, οἶδας τιμᾶν ἀρετήν. Ἀλλ' εὐτυχοίης κατὰ πάντα, ὦ τῶν κατ' ἀρετὴν πατέρων ἐμοὶ τυγχάνων καὶ αἰδοῖος καὶ ποθεινότατος.

ΚΕ'.

Προκόπιος σπαθάριος καὶ τοῦ ἀσηκρῆτις (3) ἀνεψιὸς Λέοντι μαγίστρῳ. Ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ Βαγδά.

Ἔμελλε πάντως μηδὲ τὴν ἕω τῶν σῶν θαυμάτων ὑπολειφθῆναι κενήν, ὦ σοφῶν ἀνδρῶν ἀκροθίνιον καὶ γέρας σοφίας αὐτῆς. Ἔμελλε ταῖς μηδὲν ἐν βίῳ προςποιουμέναις θαυμάζειν μεγαλοφροσύναις Ἀγαρηνῶν, σὲ μόνον ἀντὶ θάμβους ὀφθῆναι παντός, οὐ διὰ σοφίας μόνον ὑπερβολήν, καὶ νοῦ καὶ λόγου πυκνότητα, *νιφάδεσσιν ἐοικότων*, ὥς φησιν Ὅμηρος (4), ἃ δὴ πάλαι καὶ Σκυθῶν (5) διανοίας τρίτον ἐξέπληξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ταῖς ἁπάντων γλώσσαις περιλαλουμένην

(1) Τὸ χειρόγρ. : **Προῤῥήσεις.**

(2) Γρ. ἴσως : **φίλον.**

(3) Καὶ τοῦτο ἦν ἐκ τῶν τῆς βασιλείου αὐλῆς ἀπειροπληθῶν ἀξιωμάτων· ἔστι δὲ ἐκ τοῦ λατιν. a secretis. **Ἀσηκρῆτις** τοίνυν ἐλέγετο ὁ ἐξ ἀποῤῥήτων εἴτε μυστικὸς τοῦ βασιλέως σύμβουλος, ὁ καὶ ἁπλῶς **μυστικὸς** παρὰ τῶν Βυζαντινῶν **καλούμενος**. Προςέθηκα δὲ τὸ προδήλως ἐκρυὲν ἄρθρον.

(4) Ἰλ. Γ', 223.

(5) Δῆλον ὅτι τῶν Βουλγάρων.

μεγαλοφυΐαν καὶ φρόνησιν καὶ τὴν περὶ ταύτας οἰκονομίαν· δι᾽ ὧν ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσιν ἄριστος μεσίτης γενόμενος, πλέον μὲν ἡμῖν, ἑκατέροις δ᾽ ὅμως τὸ προςῆκον ἀπένειμας, οὐ μόνον κῆρυξ ἐλευθερίας ὀφθεὶς, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τέλος αὐτὴν ἀγαγὼν, καὶ πρὸ πάντων τοὺς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην οἰκονομήσοντας ἀρχιερέας ἔρχῃ φέρων μετὰ σαυτοῦ (1). Οὐκοῦν εἰς δέον ὁ μέγας καὶ σοφὸς ἡμῶν βασιλεὺς τῶν σῶν ἐγκωμίων ἀσίγητα προβάλλει τὰ διηγήματα, καὶ τοσοῦτον ἐπὶ ταῖς σαῖς χαίρει καὶ καθωραΐζεται πράξεσιν, ὡς καὶ τραπέζῃ βασιλικῇ πρὸ παντὸς καὶ ἀντὶ παντὸς ἡδύσματος τὸ σὸν περιφέρειν μετὰ θαύματος ὄνομα. Ἐγὼ δὲ πρὸς τὰς τοιαύτας ἀκοὰς καίπερ ἐρωτικῶς [illegible]ακείμενος ἀθυμίᾳ τιτρώσκομαι τὴν ψυχὴν, ὅτι μὴ κἀμοὶ τῆς σῆς γ[illegible]κείας καὶ συνουσίας καὶ στοργῆς ἀπολαύειν νῦν ἐξεγένετο, οὐ πρὸς [illegible]μῆκος μαλακισθέντι τῆς τοσαύτης ὁδοῦ, εἰ καὶ νοσῶν προςπαθ[illegible]κις τὸ σῶμα κατετρίβην, ὡς οἶσθα καὐτὸς, ἀλλὰ διὰ τὴν ὕστερον [illegible]τοὶ παρειςπεσοῦσαν ἀσθένειαν τῆς ἕδρας, οὕτω διατρηθείσης, ὡς καὶ [illegible]αφίδας χαλκᾶς διὰ ταύτης περᾷν· ἐξ οὗ πολυχρονίους ὑποστάντες ὀδύνας, ὀψὲ καὶ μόλις οὐ πρὸ πολλοῦ, τῆς ὑγείας ἐτύχομεν, τῆς σῆς δηλαδὴ συνεργούσης εὐχῆς. Ὅμως, ἐπεί σε (2) Θεὸς τῇ θρεψαμένῃ πάλιν ἀποκαθίστησι, καλῶς τὰ ὑπὲρ αὐτῆς πρεσβευσάμενον, οἶδ᾽ ὡς οὐκ ἐάσεις ἀγεράστους ἡμᾶς, κἂν μηδέν τι γέρας συνειςενέγκαμεν ἄξιον, ἀλλ᾽ ἑτοίμην καὶ τὴν ἡμῶν κατέχεις τιμὴν ἐν χερσίν. Ἔχω γάρ σε μετὰ πάντων κἀν τούτῳ Χριστὸν ἐκμιμούμενον, ὅς προῖκα καὶ ἀμισθὶ τὴν τοῦ σύμπαντος οἰκτιρμῷ ταμιεύεται πρόνοιαν.

ΚϚ'.

Λέων μάγιστρος ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος Στεφάνῳ μαγίστρῳ ἀνθυπάτῳ καὶ πατρικίῳ.

Δικαίως τὸ δίκαιον ἀεὶ διώκων (3), ἵν᾽ ἀπὸ τῆς Γραφῆς εἴπω πρὸς τρόφιμον ἄνδρα Γραφῆς, οἶδα, διώξεις τοῦτο καὶ ἐπ᾽ ἐμοὶ, κἂν

(1) Ἴδε ὄπισθεν σελ. 396 καὶ 406.
(2) Τὸ χειρόγρ. : Ἔπειτα.
(3) Παρὰ τό : **Δίωκε δὲ δικαιοσύνην** [Α' Τιμ. ϛ', 11].

καιροῦ φορὰν καὶ θυμὸν δεσπότου φιλοσόφως πραγματευόμενος ἤνεγκας τέως σιγήν. Ἀνάστηθι δή, ναὶ διανάστηθι· ἀνάστηθι, μὴ κραταιούσθωσαν ἄνθρωποι, οἳ κωμῳδίαις ψευδέσιν ὑπερόριον τὸ γῆρας ἡμῶν ἐποιήσαντο. Πιστεύω δὲ τῇ σῇ χρηστότητι καὶ οἰκονομικῇ μεσιτείᾳ, ὅτι ὥςπερ γνώμῃ τοῦ δικαίου καὶ σεβαστοῦ αὐτοκράτορος, ἔνδον μὲν ἡμᾶς εὐτυχίας, ἔξω δὲ δυςπραγίας ποιήσεις, οὕτω τοὺς ἡμῶν ἀδίκους ἐχθροὺς ἔξω μὲν συγκλητικῶν. ἔνδον δὲ ποινῶν σπουδάσεις ἐλθεῖν. Ἔρρωσο καὶ κρῖνον ἐπ' ἐμοὶ δικαίως, ὡς ἔκρινες ἐνδίκως σὺν ἐμοί, τοιοῦτον εἰδὼς εὑρέσθαι τὸν ἄνω κριτήν, οἷος ἂν αὐτὸς περὶ τοὺς κάτω κρινομένους γένοιο.

ΚΖ'.

Τοῦ αὐτοῦ. Πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ πατρικίου Νικήτα τοῦ Μον.....

Τὸ διδάσκειν φρονίμους οὐ φρονίμων ἀνδρῶν ἐστιν. Εἰδότες οὖν σε φρονήσει τῶν πολλῶν ὑπερκείμενον, οὐ διδάσκειν δίκαιον κρίνομεν· τὸ δὲ καὶ πρὸς τὰ κινούμενα τῶν πραγμάτων παρὰ τῶν αὐτονόμων, μᾶλλον δὲ ἀνόμων, παλιμβόλων, καὶ διαβολὰς ζητούντων ματαίας, λογισμοὺς ζητεῖν διοικήσεως καὶ βοηθείας τῆς ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπερορίῳ ὄντι μοι, καὶ μὴ τὰ πολλὰ τῶν κατ' ἐμοῦ τυρευομένων ἀκούοντι, πάντως ἄπορον. Ἔχεις αὐτόθι τοὺς ἐμοὺς λειτουργοὺς λέγοντάς σοι τὰ συμπίπτοντα. Λογίζου δὴ καὶ μελέτα κινῶν σου πρὸς ἐκεῖνα τὸν νοῦν, καὶ κατευθυνθήσεται τὰ ἡμέτερα, μάλιστα Λέοντι τῷ ῥαβδούχῳ, τῷ μαγίστρῳ καὶ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου, φημὶ δὴ τῷ συγγάμβρῳ ἡμῶν, λέγων ἀντ' ἐμοῦ τὰ ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἔρρωσο.

ΒΑΣΑΝΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΤΙΝΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΡΑΣΜΙΚΗΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ.

Fr. Blass Ueber die Aussprache des Griechischen. Zweite vollständig umgearbeitete Auflage. Berlin. Εἰς 8ον.

Μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ἔτους 1882 ἐξεδόθη ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τοῦ Friedrich Blass πραγματεία ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφήν, ἥτις, ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον, εἶνε δευτέρα ἔκδοσις τελειοτέρα καὶ πληρεστέρα ἑτέρας, ἐκδοθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1870. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πραγματείαις πρόθεσις τοῦ συγγραφέως εἶνε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ προφορὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων οὕτω διαφέρει τῆς τῶν παλαιῶν, κατά τε τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς συλλαβὰς ἐξαλλοιωθεῖσα καὶ διαφθαρεῖσα, ὥστε οὐδὲν ἕτερον ὑπολείπεται φάρμακον πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου καὶ τὴν ὅσον οἷόν τε ἀποκατάστασιν τῆς παλαιᾶς ὑγιείας καὶ ὀρθοεπείας τῶν φθόγγων, ἢ τὸ ἀναγινώσκειν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν τὸ γράμμα ἔχει ἐν τῷ γερμανικῷ ἀλφαβήτῳ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ αὐτοῦ πραγματείᾳ ἐκόλασεν ὁπωσδήποτε ὁ ἀνὴρ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ὑπὲρ τοῦ γράμματος ζῆλον, ὃν ἐνδείκνυται ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ (σελ. 39 καὶ 40), ἀλλ' ὅμως παρὰ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ γενομένην μεταβολήν, παρατηρεῖ τις καὶ πάλιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς διαμένει ἁγνότατος Ἐρασμικός, πιστεύων ὅσα καὶ πρὸ τοῦ καὶ ἔτι πλέον. Διότι ἐν τῇ νεωτέρᾳ αὐτοῦ πραγματείᾳ μετὰ δωδεκαετεῖς ἐρεύνας ἐπληροφορήθη, ὅπερ ἠγνόει πρότερον (α' ἐκδ. σελ. 39), ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ εἶχον τὴν αὐτὴν προφοράν, ἣν καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ κατ' αὐτὸν ἀναγινώσκοντες τοὺς Ἕλληνας πεζολόγους καὶ ποιητάς· καὶ καυχᾶται μάλιστα ὅτι καὶ ἡ ἐπιστήμη ὁλόκληρος συντάσσεται μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, οὐδεμίαν καταλείπουσα ἀμφιβολίαν ὅτι, ἂν ἡ ἐρασμικὴ προφορὰ δὲν εἶνε ἀπαράλλακτος ἡ παλαιά, καὶ δὲν δύναται πανταχοῦ νὰ ἀποδίδῃ μετὰ τῆς τελειοτάτης ἀκριβείας τοὺς ἑλληνικοὺς φθόγγους, ὅμως τοσοῦτον πλησιάζει πρὸς αὐτήν, ὥστε μόνος ἀρχαῖος Ἕλλην ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξελέγξῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐράσμου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἐκθύμως δὲ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀρχῶν καὶ δογμά-

των, οὐδαμῶς ὀκνεῖ νὰ ὀνομάσῃ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας ἀνθρώπους ἰσχυρογνώμονας καὶ ὑπὸ σφοδροῦ πάθους ἀδυνατοῦντας νὰ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς ἐρασμικῆς ἀληθείας, ὅπερ κατὰ τὰς ἐσχάτας ταύτας ἡμέρας παρὰ πλεῖστα ἄλλα ἔθνη καὶ ἕτερον μέγα ἔθνος, τὸ ῥωσσικόν, ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καὶ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτοῦ (ϐ'. ἐκδ. σελ. 5). Τοσοῦτον δὲ σκανδαλίζει αὐτὸν ὅτι καὶ Ἕλληνες ἐτόλμησαν νὰ γράψωσιν ὀλίγα τινὰ ὑπὲρ τῆς πατρίου φωνῆς, διὰ πολλῶν καὶ σαφῶν τεκμηρίων ἀποδεικνύοντες τὸ παλαιὸν αὐτῆς, ὥστε οὐκέτι ἀνασχετὸν νομίζων τὸ πρᾶγμα, διαρρήδην ἀπαγορεύει αὐτοῖς νὰ διαφέρωνται τοῦ λοιποῦ περὶ πράγματος ἀλλοτρίου καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς αὐτοὺς ἔχοντος (ἐκδ. β'. πρόλογ.). Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν πᾶσι τούτοις ἀπηξίωσεν ὁ ἀνὴρ νὰ ποιήσῃ φανερὸν ἐν τίνι κεῖται ἡ ψεγομένη ἐμπάθεια καὶ ἰσχυρογνωμοσύνη τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καὶ εἶνε δύσκολον νὰ γινώσκῃ τις ἀκριβῶς τί ἔχων ἐν τῷ νῷ ἔκρινε δίκαιον νὰ κατασκεδάσῃ ἡμῶν τὰς δεινὰς ταύτας κατηγορίας. Ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, πάντες οἱ Ἕλληνες, ὅσοι μέχρι τοῦδε ἔγραψαν περὶ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς, προθύμως ἠσπάσθησαν ὅ,τι εὗρον ὀρθὸν ἐν τῇ ἐρασμικῇ, καὶ πάντες, ὧν ὑπήρξαμεν καὶ ἡμεῖς, δὲν ἐδιστάσαμεν τὸ παντάπασι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν γλῶσσα μετὰ τῆς διαστολῆς τῶν μακρῶν καὶ βραχέων συναπώλεσε καὶ τὴν ἀρχαίαν προφορὰν τοῦ η καὶ τοῦ υ καὶ τῆς ἰσοδυνάμου αὐτῷ διφθόγγου οι (1). Ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς προφορᾶς τῶν ἄλλων φωνηέντων καὶ τῶν διφθόγγων καὶ περὶ τῆς προφορᾶς τῶν συμφώνων, εἰς τοῦτο δὲν πταίομεν ἡμεῖς ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ καὶ οἱ νόμοι τῆς γλώσσης καὶ πᾶν τεκμήριον ὁρμώμενον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, πταίουσι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἐρασμικοί, οἵτινες μέχρι τοῦδε οὐδὲ πρὸς ἀλλήλους κατώρθωσαν νὰ ὁμονοήσωσι περὶ σπουδαιοτάτων πραγμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν προφορὰν τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν, ἀλλ' ἄλλος ἄλλα διδάσκει καὶ ἀποδέχεται, προσάγουσι δὲ ἕκαστος ὑπὲρ τῶν ἰδίων γνωμῶν ἀποδείξεις ἥκιστα πιθανὰς καὶ εὐπροσδέκτους. Πῶς δὲ εὑρίσκει ὀρθὸν ὁ Βλάσσιος νὰ ἀποδίδῃ ἡμῖν ὅ,τι ἀπέδωκεν, ἀφοῦ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Γερμανίας ἄνδρες τὰ πρῶτα φερόμενοι ἐν τῇ

(1) Ἴδε τὴν 41 σελίδα τοῦ τρίτου τόμου τοῦ περιοδικοῦ Ἀθηναίου, μεταξὺ ἄλλων περιέχοντος καὶ ἡμετέραν πραγματείαν, ἐπιγραφομένην **Βάσανος τῶν ἐκ τῆς γραφῆς καὶ ἐτυμολογίας ἐρασμικῶν ἀποδείξεων.**

πολιτείᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, οἷος ὁ Θείρσιος καὶ ὁ Κρυγῆρος καὶ ἄλλοι, μετὰ παρρησίας συνετάχθησαν καὶ συντάσσονται μετὰ τῶν ὑπερασπιζόντων τῆς προφορᾶς τῆς παραδόσεως; Εὐχερῶς καὶ ἑτοίμως ἀποκαλοῦσι τοὺς ἄλλους ἰσχυρογνώμονας καὶ τυφλώττοντας ὑπὸ πάθους οἱ ἄνευ ἐλέγχου κρίνοντες, ἢ ὅσοι ἐν ἑαυτοῖς ἐνορῶσι τοιαύτην φύσιν καὶ ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς ἄλλους ὅ,τι ὀρθότερον ὤφειλον νὰ ἀποδίδωσιν εἰς ἑαυτούς. Ἔπειτα τίνι δικαίῳ ἀξιοῖ νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ἑαυτοῦ λόγων ὁ Βλάσσιος, ἀφοῦ βλέπομεν αὐτὸν φανερῶς παραπλανώμενον καὶ ἀπὸ ἀπατηλῆς θέσεως σκοποῦντα τὰ πράγματα; Ἢ μήπως νομίζει ὅτι οἱ νῦν Ἕλληνες οὕτω πολεμίως καὶ ἀδυσωπήτως ἔχομεν πρὸς τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν, ὥστε ἕνεκα ψευδοῦς καὶ κακῶς ἐννοουμένης φιλοτιμίας ἰσχυρογνωμόνως καὶ αὐθαδῶς ἀπορρίπτομεν ὅ,τι πᾶς λογικὸς καὶ ἐχέφρων ὀφείλει ἐκ ψυχῆς νὰ ἀσπάζηται καὶ τιμᾷ; Ὅτι δὲ οἱ Ἐρασμικοί, οὐχὶ δὲ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες διατελοῦσιν ἐν τῇ πλάνῃ ἀποδεικνύει καὶ ἐκεῖνο, ὅτι πλὴν τῶν ὑποχωρήσεων, ἃς προθύμως καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποιήσαντο οἱ Ἕλληνες, οὐδενὸς ἄλλου ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσι τοῖς Ἐρασμικοῖς, ἐνῷ οὗτοι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρῶσι καὶ ἀναβιβάζωσιν τὸ ἀρχαῖον τῆς καθ᾽ ἡμᾶς προφορᾶς εἰς ἀεὶ παλαιοτέρους χρόνους, καὶ τίς οἶδεν ἂν μέχρι τέλους δὲν ἀναγκασθῶσιν εἰς μείζονα καὶ τελείαν ὑποχώρησιν. Τοῦτο εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας ἐφ᾽ ὅσον θαρροῦμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως καὶ πιστεύομεν ὅτι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πᾶς τις ὀφείλει καὶ νὰ εὔχηται καὶ νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἐργάζηται. Καὶ ἐχέτω ἡμῖν συγγνώμην ὁ Βλάσσιος ὅτι καὶ πάλιν μετὰ ἐννέα ἐνιαυτούς, ἐν ᾧ εὐχόμεθα ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ, ἐνθυμούμενοι τὸ ὁμηρικὸν «στρεπταὶ δὲ φρένες ἐσθλῶν», συγχρόνως ἐπιχειροῦμεν νὰ βασανίσωμεν τὴν δύναμιν τῶν νεωτέρων αὐτοῦ ἀποδείξεων ὑπὲρ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς, καὶ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἔχει δίκαιον ἐπικαλούμενος τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τεκμήρια. Μέλλοντες δὲ ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ὀλίγῳ ὕστερον ἐκδοθησομένῃ, νὰ ἐξετάσωμεν καθ᾽ ἑκάστην ἁπάσας τὰς ἐρασμικὰς ἀποδείξεις οὐ μόνον τοῦ Βλασσίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κουρτίου καὶ Κυνήρου καὶ Εἰριξένου καὶ παντὸς ἄλλου, ὅμοια τῷ Βλασσίῳ ἰσχυρισθέντος, ἐν τῷ παρόντι ἁπτόμεθα μόνον τινῶν κεφαλαιωδεστέρων ἀποδείξεων τοῦ ἀνδρός, οὗτινος ἄλλως καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἐπι-

στάμεθα νὰ ἐκτιμῶμεν καὶ τὰς ποικίλας αὐτοῦ καὶ σπουδαίας ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἐργασίας. Ἀρχόμεθα δὲ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἰσχυρίσεως αὐτοῦ ὅτι οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ καὶ Μουσικοί, καὶ δὴ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος καὶ Ἀριστείδης ὁ Κοϊντιλιανὸς προέφερον τὰς διφθόγγους κατὰ τὸν ἐρασμικὸν τρόπον καὶ πάντη διαφόρως πρὸς τὴν ὑπὸ Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ παραδιδομένην εἴδησιν, ὅτι καὶ ἡ αι καὶ ἡ ει καὶ ἡ ου καὶ αἱ ἄλλαι δίφθογγοι τῆς ὁμοίας φύσεως ὑπό τινων φιλοσόφων, βεβαίως ἀρχαιοτέρων τοῦ Σέξτου καὶ πιθανῶς περὶ τὸν Στωϊκὸν Χρύσιππον, ἐκαλοῦντο στοιχεῖα, διότι κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν γενομένην ἐκφώνησιν αὐτῶν ἠκούετο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁ αὐτὸς ἦχος, ἁπλοῦς, μονοειδὴς καὶ ἀσύνθετος (1).

Πάνυ ἀδεξίως, νομίζομεν, καὶ ἀτόπως ἠθέλησεν ὁ Βλάσσιος (β' ἐκδ. σελ. 21) νὰ ἀντιτάξῃ πρὸς τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Σέξτου τοὺς λόγους Ἀριστείδου τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, ὅτι τῶν κατὰ συμπλοκὴν καλουμένων διφθόγγων ἤτοι, ὡς αὐτὸς λέγει, τῶν διὰ τοῦ υ συντεθειμένων, τῆς αυ δηλονότι καὶ ευ καὶ ηυ καὶ ωυ, ἠκούοντο φανερῶς ἀμφότερα τὰ φωνήεντα (2)· διότι ἀκριβῶς ἐκ τῶν λόγων τούτων συνάγεται τὸ ἐναντίον πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Βλασσίου, ὅτι δῆθεν ἄλλα μὲν διδάσκει ὁ Σέξτος ἄλλα δὲ ὁ Ἀριστείδης ὅτι ἐκεῖνος μὲν καλεῖ στοιχεῖα τὰς διφθόγγους αυ καὶ ευ καὶ ηυ καὶ ωυ, οὗτος δὲ σαφῶς ἀποκλείει αὐτὰς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στοιχείων, ἅτε φανερῶς ἐκβοώσας, ὡς αὐτολεξεὶ λέγει, ἀμφότερα τὰ φωνήεντα. Ὀλίγοι, νομίζομεν, δύνανται νὰ ἰσχυρισθῶσι τοιοῦτον ἰσχυρισμόν, ἀφοῦ ὁ Σέξτος διαρρήδην συγκαταλέγει μετὰ τῶν διφθόγγων αι, ει, ου οὐχὶ πάσας τὰς διφθόγγους ἀνεξαιρέτως, ὅπως ἄνευ τινὸς λόγου ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ ὁ Βλάσσιος ἀλλὰ μόνον τὰς τῆς ὁμοίας φύσεως, ἐκείνας δηλαδή, ὅσαι κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ Σέξτου ἔχουσι τὸ οὐσιῶδες

(1) Σέξτ. πρὸς Γραμματικοὺς ἔκδ. Βεκκήρου, σελ. 625,17—626,11. Λέγομεν δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν γενομένην ἐκφώνησιν, διότι ἐν τῷ χωρίῳ α εἰ δὲ τὸν τοῦ αι φθόγγου λέγοιεν (626,5) » ὑποκείμενον ἐξυπακούεται οἱ Γραμματικοί, ὅπως καὶ πανταχοῦ ἄλλοθι τοῦ πρὸς αὐτοὺς λόγου ἐπὶ τρίτου πληθυντικοῦ προσώπου, μὴ ἔχοντος ἕτερον ὡρισμένον ὑποκείμενον· οἷον ἐπὶ τῶν ὁμοίων λέγουσι, καλοῦσι (σελ. 621), διδάσκουσι, διηγοῦνται, παραδιδόασι, ἐξηγοῦνται, κρίνουσι, διορίζουσι (σελ. 619), λέγουσι, διορίζονται. εἰ λέγοιεν. (σ. 628) κτλ.

(2) Ἐν τῷ περὶ μουσικῆς ἔκδ. Meibomii σελ 46.

γνώρισμα τοῦ στοιχείου, ἤτοι τὸ ἀποδίδειν ἁπλοῦν ἦχον, τὸν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαμένοντα, οὐχὶ δὲ βεβαίως καὶ τὰς φανερῶς ἐκβοώσας ἀμφότερα τὰ φωνήεντα, ἐπειδὴ τοιαύτη συγκατάταξις θὰ ἐξήλεγχεν αὐτὸν ἀλογώτατον καὶ μωρότατον, σκοπὸς δὲ τοῦ Σέξτου, γράφοντος πρὸς τοὺς Γραμματικούς, ἦτο οὐχὶ νὰ ἐξελέγξῃ ἑαυτόν, ἀλλὰ τοὺς Γραμματικούς, καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων. Ἤθελε δὲ ἀναμφιβόλως πολὺ φυλαχθῇ ὁ Βλάσσιος νὰ ἀντιτάξῃ πρὸς τὸν Σέξτον τὸν Ἀριστείδην, ἂν ἤθελε λάβῃ τὸν κόπον νὰ συλλογισθῇ ὀλίγον ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Ἀριστείδου καταφαίνεται σαφέστατα ὅτι αἱ μὴ κατὰ συμπλοκὴν δίφθογγοι δὲν ἐξεβόων φανερῶς ἀμφότερα τὰ φωνήεντα, ἀλλ' ἢ τὸ ἓν μόνον, ὡς αἱ κατ' ἐπικράτειαν, ἤτοι αἱ δίφθογγοι ᾳ, ῃ, ῳ, ει, υι, ἢ ἀμφότερα μέν, ὡς αἱ κατὰ κρᾶσιν, ἤτοι ἡ ου καὶ αι καὶ οι, οὐχὶ δὲ φανερῶς, ἀλλ' ἀφανῶς καὶ ὑπὸ ἕτερον, τρίτον ἦχον, λανθάνοντα, ὅπερ οὐδαμῶς ἀντιμάχεται πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σέξτου.

Φέρε δὲ νῦν ἐξετάσωμεν ἂν ἔχει περισσότερον δίκαιον ὁ Βλάσσιος ὅταν ἐν τῇ 56 σελίδι τῆς αὐτοῦ πραγματείας προσάγῃ ὡς ἀναμφισβήτητον καὶ σαφέστατον τεκμήριον τοῦ ὀρθοῦ τῆς κατ' Ἔρασμον προφορᾶς τόδε τὸ χωρίον Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, ἐν ᾧ ἐξετάζων ὁ κριτικὸς οὗτος τὰς πρώτας λέξεις τοῦ προοιμίου τοῦ Θουκυδίδου «τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων», λέγει ὅτι «ἡ τῶν φωνηέντων παράθεσις ἐν τῷ καὶ Ἀθηναίων διακεκρότηκε τὸ συνεχὲς τῆς ἁρμονίας καὶ διέστακε, πάνυ αἰσθητῶς τὸν μεταξὺ λαβοῦσα χρόνον· ἀκέραστοί τε γὰρ αἱ φωναὶ τοῦ ι καὶ τοῦ α καὶ ἀποκόπτουσι τοὺς ἤχους.» (1).

Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν εἶνε πολὺ κατεσπευσμένον τὸ ἐκ τῶν λόγων τούτων συμπέρασμα τοῦ Βλασσίου καὶ ἄλλων Ἐρασμικῶν, ὅτι τὸ ι τῆς αι ἐν τῷ καὶ προεφέρετο ἀκέραστον τοῦ ἡγουμένου α ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως. Καὶ ἐνταῦθα ἐλησμόνησαν οὗτοι ὅτι ἐκ μιᾶς προκειμένης οὐδὲν ἐξάγεται συμπέρασμα. Ὁ αὐτὸς Διονύσιος ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ (σελ. 184 τελ. Schaeff. 312) λέγει ὁμοίως «οὐ συναλείφεται οὐδὲ ταῦτα ἀλλήλοις (τὸ ι καὶ ε) οὐδὲ προτάσσεται κατὰ μίαν συλλαβὴν τὸ ι τοῦ ε». Ἀλλ', ἐρωτῶμεν, ἐκ μόνου

(1) Ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομάτ. κεφ. κβ'. σελ. 196. κατὰ δὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Schaeffer σελ. 330.

τοῦ χωρίου τούτου δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ Ἁλικαρνασσεὺς κριτικὸς ἐδίδασκεν ἐναντίον τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὅτι καὶ τὸ ε καὶ τὸ ι καὶ δὴ καὶ τὸ α καὶ τὸ ι καὶ τὸ ο καὶ τὸ ι δὲν ἦσαν συναληλιμμένα εἰς μίαν συλλαβήν; Ἀλλ᾽ αὐτὸς ἐξετάζων τοὺς στίχους τῆς Ὀδυσσείας «Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον κρατέρ᾽ ἄλγε᾽ ἔχοντα . . . αὖθις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής» (κεφ. κ′ σελ. 268 καὶ ἑξῆς Schaeff. 282), οὐ μόνον λέγει ὅτι αἱ δίφθογγοι ἀποτελοῦσιν ἁπλᾶς συλλαβάς, ἀλλὰ προσεπιφέρει καὶ ταῦτα «ἑπτακαίδεκα συλλαβῶν οὐσῶν ἐν τῷ στίχῳ, δέκα μέν εἰσι βραχεῖαι συλλαβαί, ἑπτὰ δὲ μόνον μακραὶ καὶ οὐδ᾽ αὗται τέλειοι». Ἐν ἄλλαις δηλαδὴ λέξεσι λέγει ὅτι τὸ α καὶ τὸ ι καὶ τὸ ε καὶ τὸ ι εἶναι συναληλιμμένα, ἢ καθ᾽ ἑτέραν αὐτοῦ ἔκφρασιν συναλοιφῇ κεκραμένα (κϐ′ σελ. 184 ἀρχ. Schaeff. 310) εἰς μίαν συλλαβήν, καὶ οὐχὶ ταύτην τελείως μακράν, ἀλλ᾽ ἄλογον, ὁμοίαν τῷ ο καὶ τῷ ι ἐν τῷ πέδονδε καὶ κυλίνδετο. Ὅπως ὀρθῶς νοήσῃ τις πάντα ταῦτα τὰ χωρία τοῦ Ἁλικαρνασσέως Διονυσίου καὶ τὴν φράσιν «οὐ συναλείφεται οὐδὲ προτάσσεται κατὰ μίαν συλλαβὴν τὸ ι τοῦ ε», ἀνάγκη νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπὸ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν γινομένην διαίρεσιν τῶν φωνηέντων εἰς προτακτικὰ καὶ ὑποτακτικά. Κατὰ Διονύσιον τὸν Θρᾷκα προτακτικὰ μὲν φωνήεντα πέντε α, ε, η, ο, ω· προτακτικὰ δὲ λέγεται ὅτι προτασσόμενα τοῦ ι καὶ υ συλλαβὴν ἀποτελεῖ, αι, αυ. Ὑποτακτικὰ δὲ δύο, ι καὶ υ (1). Εἰπὼν ἄρα ὁ Ἁλικαρνασσοῦ κριτικὸς «ἀκέραστοι γὰρ αἱ φωναὶ τοῦ ι καὶ τοῦ ε καὶ ἀποκύπτουσι τοὺς ἤχους,» οὐδὲν ἄλλο ἐποίησεν ἢ ὑπέμνησε τὸν ἀναγνώστην πράγματος γνωστοτάτου μὲν αὐτῷ ἤδη ἀπὸ τῆς γραμματικῆς, ἀναγκαιοτάτου δὲ εἰς ὅ,τι ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῆς αὐστηρᾶς ἁρμονίας, ὃν ἐζήλωσεν ὁ Θουκυδίδης, «ἐρείδεσθαι βούλεται τὰ ὀνόματα ἀσφαλῶς καὶ στάσεις λαμβάνειν ἰσχυράς, ὥστε ἐκ περιφανείας ἕκαστον ὄνομα ὁρᾶσθαι, ἀπέχειν τε ἀπ᾽ ἀλλήλων τὰ μόρια διαστάσεις ἀξιολόγους αἰσθητοῖς χρόνοις διειργόμενα» (κϐ′ ἐν ἀρχῇ, σελ. 176. Schaeff. 294). Ἂν δὲ ὁ Διονύσιος ἔλεγεν ὅπως θὰ ἐπεθύμουν οἱ Ἐρασμικοί, «ἀκέραστοι γὰρ αἱ φωναὶ τῆς διφθόγγου αι καὶ τοῦ α,» θὰ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διαλευκάνῃ τὸν λόγον τούτου, καὶ διαλευκαίνων νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν τελευταίαν

(1) Bekker Anecd. Graec. σελ. 631 6.

ἀνάλυσιν καὶ τέλος νὰ εἴπῃ, ὅπερ εἶπεν, «ἀκέραστοι γὰρ αἱ φωναὶ τοῦ ι καὶ α». Ἀλλ' ἦτο πάντῃ περιττὸν νὰ ποιήσῃ τοῦτο ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ καὶ ὑπομνήσῃ τὸν ἀναγνώστην πράγματος, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς προλαβὼν εἶπεν, ὅτι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν τὰ γράμματα εἴτε ἀλλήλοις κεράννυνται, ὡς τὰ φωνήεντα εἴτε συμπλέκονται καὶ παρατίθενται, ὡς τὰ σύμφωνα, ἀποτελοῦσι πάντοτε συλλαβάς, αἵτινες σώζουσιν ἅμα την τε ἰδίαν ἑκάστου γράμματος δύναμιν καὶ τὴν κοινὴν ἁπάντων, ἥτις γίνεται διὰ τῆς κράσεώς τε καὶ τῆς παραθέσεως αὐτῶν. «Τῶν γραμμάτων, λέγει, πολλὴν ἐχόντων διαφορὰν οὐ μόνον παρὰ τὰ μήκη καὶ τὰς βραχύτητας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς ἤχους, πᾶσα ἀνάγκη τὰς ἐκ τούτων συνισταμένας συλλαβάς, ἢ διὰ τούτων πλεκομένας, ἅμα τήν τε ἰδίαν ἑκάστου σώζειν δύναμιν καὶ τὴν κοινὴν ἁπάντων, ἣ γίνεται διὰ τῆς κράσεώς τε καὶ τῆς παραθέσεως αὐτῶν» (ιε' σελ. 108, Schaeff. 184). Διὰ τούτων τί ἄλλο διδάσκει ὁ Διονύσιος ἢ ὅτι τὸ ι καίτοι κεκραμένον τῷ α ἐν τῷ καί, ὅμως σώζει τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ φέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποκοπῆς τῶν ἤχων, ὅπερ καὶ ἂν ὑπῆρχε καθ' ἑαυτό, καὶ διαλελυμένον ἀπὸ τοῦ α (1), φανερῶς δὲ ἐξελέγχει καὶ τὸν Βλάσσιον πλανώμενον καὶ ἀμελήσαντα νὰ ἐξετάσῃ προσηκόντως τὴν περὶ τῆς δυνάμεως τῶν φθόγγων ἀναλυτικὴν αὐτοῦ θεωρίαν (2); Ἀλλ' οὐδὲ θὰ ἦτο μέμψεως ἄξιος ὁ Διονύσιος, ἂν πρὸς συγχρόνους γράφων καὶ γνώριμον αὐτοῖς ἀναφέρων πρᾶγμα, δέν ἤθελε νομίσῃ ἀναγκαῖον νὰ προδηλώσῃ τοῖς ἀναγνώσταις ὅτι ἐκ τῆς ἀναλυτικῆς αὐτοῦ θεωρίας δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπολάβωσιν ὅτι αὐτὸς ἐξεφώνει τοὺς ἑλληνικοὺς φθόγγους διαφόρως τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ, διότι, καὶ ἂν δὲν ἔλεγεν αὐτό, πᾶς τις θὰ ἐγίνωσεν ὅτι ὁ Διονύσιος δὲν ἐδιδάχθη βεβαίως

(1) Τῆς λέξεως διαλύειν ποιεῖται χρῆσιν αὐτὸς ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὅταν λέγῃ· «στοιχεῖα δὲ (καλοῦμεν), ὅτι πᾶσα φωνὴ τὴν γένεσιν ἐκ τούτων λαμβάνει πρῶτον καὶ τὴν διάλυσιν εἰς ταῦτα ποιεῖται τελευταίαν» ιδ' ἀρχ. σελ. 90 Schaeff. 154.

(2) Ὁ Βλάσσιος δηλαδὴ ἐλησμόνησε νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς δυνάμεως τῶν φθόγγων προεχώρει μέχρι καὶ τῆς τελευταίας ἀναλύσεως τῶν στοιχείων ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται οἱ διάφοροι ἦχοι καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναλυτικὴ ἐξέτασις ὀλίγον χρησιμεύει ἡμῖν ἐν ζητήματι ἐν ᾧ πρόκειται νὰ εὑρεθῇ οὐχὶ τίς ἦτο ἡ προφορὰ τῶν στοιχείων καθ' ἑαυτὰ λαμβανομένων, ἀλλὰ τίς ἡ προφορὰ τῶν ἐκ δύο στοιχείων κεκραμμένων συλλαβῶν. Τὴν τοιαύτην προφορὰν δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν ἐξ ἑτέρων λόγων τοῦ Διονυσίου καὶ ἐκ τῆς ἀμέσου ἢ διαμέσου μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν.

ἑτέραν προφορὰν τῆς κοινῇ παραδεδομένης ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Γραμματικῶν διδασκομένης (1). Οὐδὲ ἡμῖν δὲ σήμερον ἐπιτρέπεται τοιοῦτον δόξασμα, ἀφοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Διονυσίου συνάγεται, ὡς εἴδομεν, ὅτι τὸ ι συναλείφεται, ἤτοι συναλοιφῇ κεράννυται μετὰ τοῦ ἡγουμένου α καὶ ε καὶ ο εἰς μίαν συλλαβὴν ἐν ταῖς διφθόγγοις αι καὶ ει καὶ οι, αἱ δὲ λέξεις συναλοιφὴ καὶ κρᾶσις εἶνε ὅλως ἀδιάλλακτος (2) πρὸς τὴν ἐρασμικὴν προφοράν· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἀδιάλλακτοι ὅσῳ οἱ λόγοι τοῦ Ἁλικαρνασσέως κριτικοῦ οὐδαμῶς διαφωνοῦσι πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Πλουτάρχου ὅτι τὸ ι, ἑπόμενον τῷ α, δὲν ἀποπηδᾷ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς τὸ α, ὁπόταν τοῦτο ἀκολουθῇ τῷ ι, ἀλλ' ὁμοπαθεῖ καὶ συναποτελεῖ μετ' αὐτοῦ μίαν φωνὴν καὶ μίαν συλλαβήν, ἤτοι κατὰ τὴν ἑτέραν ἔκφρασιν τοῦ Σέξτου ἕνα ἦχον ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον τὸν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαμένοντα (3). Οὐδένα δὲ λόγον ἔχομεν νὰ ἀμφιβάλλωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι καὶ ὁ Σέξτος δὲν θὰ ἔλεγε τὰ αὐτὰ τῷ Διονυσίῳ, ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς ὄψεως ἐκείνῳ, ἐξήταζε τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων καὶ τῶν συλλαβῶν, τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τῷ Πλουτάρχῳ ἂν ἐξήταζε τί τῶν διχρόνων κατέχει τὴν ἡγεμονικωτάτην τάξιν. Οὐδεμίαν δὲ ὡσαύτως ἔχομεν ἀμφιβολίαν ὅτι τἀνάπαλιν δὲν θὰ ἔλεγε τὰ αὐτὰ τῷ Σέξτῳ καὶ ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Πλούταρχος, ἂν καὶ οὗτοι ὅπως ἐκεῖνοι καὶ

(1) Ἐκ τοῦ χωρίου μάλιστα « Τὰ γράμματα ὅταν παιδευώμεθα » κτλ. (κε'. σελ. 246 Schaeff. 412 τελευταῖος στίχος), οὐχὶ μόνον συμπεραίνεται ὅτι οὐδεμία διαφωνία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν τότε Ἑλλήνων περὶ προφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὐδὲ τὰ ἀρχαῖα βιβλία ἀνεγίνωσκον διαφόρως ἢ τὰ νεώτερα.

(2) Ἂν αἱ δίφθογγοι ἐξεφωνοῦντο κατὰ τὸν ἐρασμικὸν τρόπον, ἔπρεπε νὰ καλῶνται προϊόντα συμπλοκῆς ἢ παραθέσεως, οὐχὶ δὲ κράσεως καὶ συναλοιφῆς, κατηγορουμένων κυρίως κατὰ ῥευστῶν καὶ χρωμάτων συμμεμιγμένων εἰς ἕν, καὶ ὑπὸ τοῦτο λανθανόντων. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ μεταχειρίζονται τὴν λέξιν συμπλοκὴν μόνον ἐπὶ τῶν συμφώνων καὶ τῶν διφθόγγων αυ ευ ηυ ωυ συνάγεται πρὸς τούτοις ὅτι τὸ υ τῶν εἰρημένων διφθόγγων εἶχε συμφωνικὴν δύναμιν, διότι μόνον διὰ τερατείας καὶ γοητείας θὰ ἠδύνατο τὸ υ συμπλεκόμενον μετὰ τοῦ α ἢ ε νὰ μεταμορφωθῇ αἴφνης εἰς ου ὅπως διδάσκουσιν οἱ Ἐρασμικοί.

(3) Πλουτάρχ. Συμποσιακ. Βιβλ. Θ' προβλ. 1 σελ. 737. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐκφράσεως τοῦ Πλουτάρχου καὶ τῆς τοῦ Σέξτου εἶνε φαινομένη μόνον, ἔχουσα τὸν λόγον ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ συμποσιακῷ προβλήματι τοῦ Πλουτάρχου γίνεται χρῆσις προσωποποιίας, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ πρόκειται νὰ ὁρισθῇ τί τῶν διχρόνων κατέχει τὴν ἡγεμονικωτάτην τάξιν. Αἰρομένης δὲ τῆς προσωποιίας ὑπολείπεται ὅτι τὸ α μετὰ τοῦ ι ὁμοπαθοῦσι καὶ συναποτελοῦσι μίαν φωνὴν καὶ μίαν συλλαβήν, ὅπερ, ὡς λέγομεν, οὐδαμῶς μάχεται πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Σέξτου.

ἄλλοι ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, ἤθελον νὰ προσθέσωσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν στοιχείων καὶ τὰς διφθόγγους, εἰς τὸ μονόφωνον καὶ στοιχειῶδες αὐτῶν ἀποβλέποντες. Εἴδομεν δὲ ὅτι καὶ ἐκ τῆς ῥήσεως τοῦ μουσικοῦ Ἀριστείδου τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, συγχρόνου τῷ Πλουτάρχῳ, συμπεραίνεται τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ ἐκ τῶν λόγων τῶν τριῶν εἰρημένων ἀνδρῶν, συμπεραίνεται δὲ καὶ ἐκ τῶν πολυαρίθμων κανόνων, οὓς ἤρξαντο νὰ γράφωσιν οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ ἤδη ἀπὸ χρόνων πολὺ ἀρχαιοτέρων τοῦ Ἡρωδιανοῦ (1), ὁρίζοντες τίνες τῶν λέξεων διφθογγογραφοῦνται καὶ τίνες ψιλογραφοῦνται, τίνες δηλονότι γράφονται διὰ τῶν διφθόγγων αι, ει, οι καὶ τίνες διὰ τῶν ψιλῶν φωνηέντων ε, ι, υ.

Ἀπίθανα δὲ λέγει ὁ Βλάσσιος ὅταν ἰσχυρίζηται (σελ. 59) ὅτι οἱ σῳζόμενοι σήμερον περὶ αι καὶ οι ὀρθογραφικοὶ κανόνες τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν δὲν ὁρμῶνται ἐκ τοῦ Ἡρωδιανοῦ, ἀλλ' εἶνε προϊὸν βυζαντιακῶν χρόνων· διότι ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Λατίνου Γραμματικοῦ Βικτωρίνου, ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ μέγιστον μέρος στρέφεται περὶ τὴν δίφθογγον ει καὶ τὸ ἀνεκφώνητον ι (2), οὐδαμῶς συμπεραίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑπολειπομένῳ μέρει, τῷ ἐλαχίστῳ, οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς αι καὶ οι, ὡς αὐτὸς ἄνευ ἱκανῶν τεκμηρίων ἀποφαίνεται, ἀλλὰ τοὐναντίον, ὅτι καὶ περὶ τῶν διφθόγγων τούτων ἐγίνετο μικρὸς λόγος. Καὶ ἀκριβῶς οἱ κανόνες οἱ περὶ τῶν διὰ τῆς αι καὶ οι γραφομένων λέξεων, οὓς περιέλαβεν ὁ Λέντιος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τοῦ Ἡρωδιανοῦ καταλαμβάνουσι τὸ ἐλάχιστον μέρος τοῦ περὶ Ὀρθογραφίας βιβλίου. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ Ἡρωδιανὸς νὰ μὴ γράψῃ κανόνας ὀρθογραφικοὺς καὶ περὶ τῶν διὰ τῆς αι καὶ τοῦ ε γραφομένων λέξεων, ἀφοῦ καὶ οὗτος ἦτο Γραμματικός, οἱ δὲ Γραμματικοί, ὡς διαρρήδην λέγει ὁ ὀλίγοις ἔτεσι νεώτερος αὐτοῦ Σέξτος, ἐξεφώνει τὴν αι ὡς στοιχεῖον ἁπλοῦν μονοειδὲς καὶ ἀσύνθετον; Ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἕτερος ἰσχυρισμὸς τοῦ Βλασσίου εἶνε ἐπιτυχέστερος, ὅτι, ἂν ὁ Ἡρωδιανὸς εἶχε γράψῃ κανόνας περὶ τῆς αι καὶ οι ἐν τῷ περὶ ὀρθογραφίας αὐτοῦ βιβλίῳ, τοῦτο θὰ ἐγινώσκομεν καὶ ἐκ τοῦ μέχρι ἡμῶν δια-

(1) Ἴδε Lentz Herodiani technici reliquae τόμ. I. Praef. σελ. XCVIII καὶ ἑξῆς ἴδε καὶ Graefenhan Geschichte der Klassischen Philologie in Alterthum τόμ. I. σελ. 444.

(2) Marius Victorinus σελ. 17 ἐκδ. Keil. ὁ Βικτωρῖνος ἤκμαζε μετὰ τὰ μέσα τῆς δ' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος.

σωθέντος βιβλίου τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως περὶ μονήρους λέξεως. Ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ τούτῳ συνέχεεν ὁ Βλάσσιος ὀρθογραφικὸν κανόνα καὶ προφορὰν πρὸς μονήρη λέξιν, ὅλως ἐπιλαθόμενος ὅτι ταῦτα εἶνε δύο πράγματα διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατὰ τύχην μόνον δυνάμενα νὰ συμπέσωσι. Θὰ κατενόει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Βλάσσιος τὸ ἁμάρτημα τοῦ ἑαυτοῦ συλλογισμοῦ, ἂν ἐπεχείρει νὰ κατασκευάσῃ ἡμῖν ὀλίγους τινὰς κανόνας περὶ νέας μονήρους λέξεως, ὁρμώμενοι ἐξ οὑτινος δήποτε θέλῃ τῶν ὀρθογραφικῶν περὶ τῆς αι κανόνων, οὓς νομίζει προϊὸν βυζαντιακῶν χρόνων. Ἔπειτα οὐδὲ εἶνε κατὰ πάντα ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Βλασσίου, διότι, οἱ κανόνες «τὰ εἰς υξ ἅπαντα διὰ τοῦ υ ψιλοῦ γράφεται πλὴν τοῦ προίξ», καὶ «Πᾶσα λέξις ἀπὸ τῆς κυ συλλαβῆς ἀρχομένη διὰ τοῦ υ ψιλοῦ γράφεται πλὴν τοῦ κοῖλος» (1), κάλλιστα δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἡρωδιανοῦ, ὅστις ἐν τῷ περὶ μονήρους λέξεως διδάσκει ὅτι «Οὐδὲν εἰς υξ λήγει ὄνομα ἀλλὰ μόνον τὸ προίξ», «Οὐδὲν εἰς λος λῆγον δισύλλαβον βαρύτονον, τῇ οι διφθόγγῳ παραληγόμενον ὅτι μὴ τὸ κοῖλος (2)». Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἡρωδιανὸς ἔγραψε τοιούτους κανόνας καὶ ἐξεφώνει ὡς υ τὴν οι, ὅσῳ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἀπολλώνιος ἔλεγε τὴν οι βραχυτέραν τῆς ει (3). Τοῦτο βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ περιφανὴς ἐκεῖνος Γραμματικός, ἂν καὶ τὴν οι δὲν ἐξεφώνει ὡς ἁπλοῦν στοιχεῖον, ὅπως καὶ τὴν ει, ἧς τὴν ἁπλότητα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Γραμματικῶν οὐδὲ ὁ Βλάσσιος ἀρνεῖται ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ πραγματείᾳ τοὐλάχιστον, ἀλλὰ καὶ μάλα προθύμως ὁμολογεῖ. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι τὸ αὐτὸ ἤθελεν ὁμολογήσῃ καὶ περὶ τῆς αι καὶ οι, ἂν ἀκριβέστερον ἀναγινώσκων παρετήρει ὅτι ἡ βραχύτης αὕτη καὶ συστολὴ τῶν εἰρημένων διφθόγγων περὶ τὴν ἐκφώνισιν αὐτῶν ἦτο ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ ἔλεγον «ὅθεν καὶ ἐπὶ τέλους οὖσαι ἔχουσι πολλάκις τὸν προπαροξύτονον τόνον (4)» ἤ, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἀπολλώνιος, «ὡς εἶναι αὐτὴν (τὴν οι) βραχεῖαν ἐν τοῖς τόνοις (5)», ἄλλοι δέ, ὡς ὁ

(1) Ἴδε καὶ Curtius Erläuterungen κτλ. 2te Aufl. σελ. 24.
(2) Lentz Herod. II, 947,4. 927,4.
(3) Lentz, II, 390,5 καὶ ἑξῆς.
(4) Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων σελ. 107,12 ἐκδ. Westfal.
(5) Lentz Herod. I. 390, 9.

Χοιροβοσκός, ἀκολουθοῦντες βεβαίως τῷ παραδείγματι ἑτέρων ἀρχαιοτέρων, καὶ ὅλως ἀπέκλειον τὴν αι καὶ οι ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διφθόγγων, συγκατατάσσοντες αὐτὰς εἰς τὰ ἁπλᾶ φωνήεντα (1). Ἂν ταῦτα παρετήρει ὁ Βλάσσιος δὲν θὰ ἔλεγεν (ἔκδ. β′ σελ. 20), ἀβασανίστως ἀκολουθήσας τῇ γνώμῃ τοῦ Κυννήρου (2) ὅτι οὐδεμία ἄλλη ὑπῆρχεν αἰτία τῆς ἀποκλείσεως ταύτης ἢ ὅτι αἱ δίφθογγοι αι καὶ οι ἐλαμβάνοντο ἐν τῷ τονισμῷ ὡς βραχεῖαι συλλαβαί. Ἐπειδὴ προφανῶς ὁ Χοιροβοσκὸς συμφωνότατα πρὸς τὸν Ἀπολλώνιον καὶ τὸν σύγχρονον ἐκείνῳ Ἡφαιστίωνα ἢ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος ἔλεγε τὸ ἀντίστροφον· ἐπειδὴ ἡ αι καὶ οι προεφέροντο ὡς βραχεῖαι συλλαβαὶ καὶ βραχύτεραι τῶν ἄλλων διφθόγγων, καὶ εἶχον ἕνεκα τῆς αἰτίας ταύτης στερηθῇ τοῦ ἰδιώματος τῶν διφθόγγων, διὰ τοῦτο τονίζονται ὡς βραχέα φωνήεντα, ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἱκανῶς ἀπεδείξαμεν ἔν τινι πραγματείᾳ ἡμῶν καταχωρισθείσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1880 ἐν τῷ Ἀθήνησιν ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ Πλάτωνι (τόμῳ Γ′ τεύχει Ζ′. σελ. 217 καὶ ἑξῆς,) καὶ ἐπιγραφομένῃ «Οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ καὶ ἡ κατ' Ἔρασμον προφορά.»

Καὶ οἱ λόγοι δὲ τοῦ προμνημονευθέντος μουσικοῦ Ἀριστείδου, ὅτι αἱ κατὰ συμπλοκὴν δίφθογγοι ἤτοι αἱ αυ καὶ ευ καὶ ηυ καὶ ωυ ἧττον γίνονται κοιναὶ ἤτοι βραχεῖαι συλλαβαί, ἅτε φανερῶς ἐκβοῶσαι ἀμφότερα τὰ φωνήεντα οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν ἢ τὸ αὐτό, ὅτι αι κατὰ κρᾶσιν, ἤτοι ἡ αι καὶ οι καὶ ου, ἐξεφωνοῦντο, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, ὡς ἁπλᾶ φωνήεντα, καὶ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη τοῖς Ἕλλησι νὰ ἐκθλίβωσι τὸ ι τῶν εἰρημένων διφθόγγων, ἵνα προφέρωσι ταύτας ὡς βραχείας συλλαβὰς πρὸ φωνήεντος. Εἶνε δὲ θαυμασμοῦ ἄξιος ὁ Βλάσσιος ὅτι ἐνῷ τὰ παραδείγματα αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀττικῆς ἐπιγραφῆς (CIA.II, 379,18) καὶ ἐξ Ἀττικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν ὅτι ὁλόκληρος ἡ αι ἐκθλίβεται πρὸ φωνήεντος, ὅμως ἰσχυρίζεται ὅτι πρῶτον ἐκθλίβεται τὸ ι καὶ ἔπειτα τὸ α, οὐδεμίαν ἄλλην φέρων τούτου ἀπόδειξιν, ἢ ὅτι ἅπαξ ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται κὰ ἐν ἀντὶ καὶ ἐν (ἔκδ. β′ σελ. 47). Ὡς φαίνεται δὲν παρετήρησεν ὁ ἀνὴρ ὅτι ἡ ἅπαξ μόνον ἀπαντῶσα ἔλειψις τοῦ ι ἀπὸ τοῦ

(1) Bekker Anecd. Graeca σελ. 1214.
(2) Ausf. Gramm. I. σελ. 61.

και (1) εἶνε τρανοτάτη ἀπόδειξις ὅτι ἐλλείπει μόνον ἕνεκα ἁμαρτήματος τοῦ λιθοκόπου περὶ τὴν γραφὴν τῆς λέξεως καί. Ὅτι δὲ τοιαῦται ἐλλείψεις ἢ τοὐναντίον πλεονασμοὶ ἑνὸς ἢ πλειόνων γραμμάτων συμβαίνουσιν οὐχὶ σπανίως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις, εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, γινώσκουσι δὲ πάντες καὶ οἱ μικρὰν εἴδησιν τῆς ἐπιγραφικῆς ἔχοντες, γινώσκει δὲ καὶ ὁ Βλάσσιος, ὅταν κρίνῃ ἀναγκαῖον νὰ ὑπομνήσῃ τοῦ πράγματος τούτου τὸν ἀναγνώστην. Πῶς δὲ δὲν ἔκρινεν ἀναγκαίαν καὶ ἐν τῷ παρόντι τὴν ὑπόμνησιν ταύτην, ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο δὲ μόνον γινώσκομεν ὅτι ὁ καὶ μυριάκις ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς πρὸ φωνήεντος, καὶ δὴ καὶ πρὸ τῆς προθέσεως ἐν, καὶ ἂν τὸ ι αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐκθλιβῇ πρὸ ἑτέρου φωνήεντος, ὡς διδάσκει ὁ Βλάσσιος, τοῦτο θὰ ἦτο γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν κειμένων τῶν παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, οἵτινες εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν ἀρχαιότατα χειρόγραφα, καὶ ἠδύναντο κάλλιον ἡμῶν νὰ γινώσκωσι κατὰ πόσον ἦτο εὔκολον ἢ μὴ νὰ ἐκθλιβῇ μόνον τὸ ι τῆς αι καὶ οι πρὸ ἑτέρου φωνήεντος ἐν τῷ τέλει τῶν λέξεων (2). Ἡ γνώμη τοῦ Βλασσίου ὅτι αἱ δίφθογγοι ἀπέβαινον βραχεῖαι συλλαβαὶ πρὸ φωνήεντος διὰ τῆς ἐκθλίψεως τοῦ ι, ὅτε ἡ μετρικὴ ἀνάγκη ἀπῄτει τοῦτο φαίνεται καὶ διὰ τοῦτο ἀπίθανος, ὅτι οὐ πολλῷ ὕστερον τοῦ Δημοσθένους καὶ Ἀριστοτέλους οἱ Ἀλεξανδρεωτικοὶ ποιηταὶ

(1) Ἡ γραφὴ κὰ ἐν ἀπαντᾷ ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἔτους 372 πρ. Χρ. ἂν εἶνε ὀρθὴ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐν· διότι ὁ στίχος 13 ἐν ᾧ ἀπαντῶσι τὰ γράμματα νκαεν, εἶνε κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐφθαρμένος καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ γίνεται κατὰ τήνδε τὴν συμπλήρωσιν νυ]ν κα εν[ν τῷ πρ]όσ[θεν χρόνῳ], ἥτις δύναται καὶ νὰ μὴ εἶνε ὀρθὴ κατὰ πάντα. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τοῖς στίχοις 16 καὶ 15 τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς ἀπαντᾷ καὶ πάλιν ὁ καὶ πρὸ φωνήεντος, ἀλλὰ πλήρης, ὅπως πανταχοῦ ἄλλοθι.

(2) Ἐνταῦθα δὲν συμπεριλαμβάνομεν τὰς λέξεις Ἀθηνάα-ᾶ, ἐλάα, κλάω, κάω, ἀεί, καὶ τὰς ὁμοίας, διότι εἰς ταύτας οὐδέποτε πλέον ἐπανῆλθεν τὸ ι ἅπαξ ἐκπεσόν. Δὲν συμπεριλαμβάνομεν δὲ οὐδὲ τὰς γραφὰς Πειραιεὺς καὶ Πειραεύς, Νικαιεὺς καὶ Νικαεύς, διότι οὗτοι εἶνε δύο τύποι ἀπαντῶντες καὶ ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἀναντιλέκτως ἡ αι ἐξεφωνεῖτο ὡς ε καὶ οὐδαμῶς δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τοῖς Ἐρασμικοῖς ὑπὲρ τῆς διῃρημένης προφορᾶς τῆς αι, ὡς ἀλλαχοῦ ἀκριβέστατα διαλαμβάνομεν, ἔνθα συγχρόνως ἀποδεικνύομεν τὸ ἐναντίον, ὅτι αἱ γραφαὶ Ὀαιαί, Βησαιεύς, Ἀγκυλειεύς, Ἀλωπεκειεύς, αἵτινες ἀπανοῶσιν ἤδη ἀπὸ τῆς ε' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀντὶ τῶν ὀρθῶν Ὀαεύς, Βησαεύς, Ἀγκυλεεύς, δὲν θὰ ἦσαν δυναταὶ ἂν καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ αι καὶ ει δὲν εἶχον τὴν δύναμιν ἁπλοῦ στοιχείου

ἐβράχυνον τὰς διφθόγγους καὶ πρὸ συμφώνου (1), ἔνθα ἦτο ἀδύνατος ἡ ἔκθλιψις τοῦ ι.

Κατὰ πάντα ταῦτα νομίζομεν ὅλως ἀσύστατον τὴν γνώμην τοῦ Βλασσίου, ὅτι οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ ἐξεφώνουν τὰς διφθόγγους κατὰ τὸν ἐρασμικὸν τρόπον, καὶ ἀποδεχόμεθα μᾶλλον τὴν γνώμην τοῦ Κουρτίου, δοξάζοντος ὅτι οἱ Γραμματικοὶ ἐξεφώνουν αὐτὰς ὡς ἁπλᾶ φωνήεντα. Κατὰ τοῦτο δὲ μόνον διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν Κούρτιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες Γραμματικοὶ δὲν ὑπῆρξαν διαφθορεῖς καὶ λυμεῶνες τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, ὅπως ἐκεῖνος ἠξίωσε νὰ ὀνομάσῃ αὐτοὺς ἀλλὰ τοὐναντίον, σωτῆρες μὲν ταύτης, πολέμιοι δὲ ἐπικινδυνότατοι καὶ ὀλεθριώτατοι τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐράσμου καί τινων θερμοτάτων αὐτοῦ ζηλωτῶν. Διότι, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἡμῶν πραγματείᾳ, τῇ καταχωρισθείσῃ ἐν τῷ περιοδικῷ Πλάτωνι, οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοί, ὧν οἱ παλαιότεροι δὲν ἀπέχουσι πολὺ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους, τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν περὶ γλώσσης καὶ προφορᾶς δὲν ἐλάμβανον ἐκ τῆς συνηθείας τῶν πολλῶν (καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις ὑπῆρχε διαφορά τις μεταξὺ τῆς γλώσσης τοῦ πολλοῦ ὄχλου καὶ τῆς τῶν λογίων), ἀλλ' ἐκ τῆς *ἀρχαίας παραδόσεως*, ἧς τὸ κῦρος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλαττώσῃ δὲν λέγομεν ἡ τῶν πολλῶν συνήθεια, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀριστάρχου καὶ Ζηνοδότου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν ἐκείνῃ ἐξηλέγξαμεν τὸ ἀσθενὲς καί τινων ἰσχυρίσεων τοῦ Γραμματικοῦ Κοννήρου, συμπιπτουσῶν πρὸς ἐνίας τῶν τοῦ Βλασσίου, ὥστε νομίζομεν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ αὐτὰ καὶ ἐνταῦθα· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ τὸ στενὸν τοῦ χώρου δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς βάσανον μιᾶς ἑκάστης τῶν ἀποδείξεων τοῦ Βλασσίου ὑπὲρ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς, καὶ μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑτέρας θεμελιώδους πλάνης τοῦ ἀνδρός, εἰς τὸν ἔλεγχον ἀντιφάσεών τινων αὐτοῦ, μαρτυρουσῶν πόσον ὀλίγον κατενόησε τὴν φύσιν τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς, ἤτοι τοῦ ἀλφαβήτου τοῦ ἐν χρήσει παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος ἐκείνου (403 πρ. Χρ.), καὶ πόσην ὀλίγην ἀξίαν ἔχει ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτοῦ ὅτι

(1) Ἴδε Löbe's de correptione diphthongorum ante consonas. Altona 1831. Τὴν πραγματείαν ταύτην ὁ Kühner ὀνομάζει gründliche Abhandlung ἐν Ausf. Gramm. σελ. 241 σημ. 3.

οἱ Ἕλληνες ἀνεγίνωσκον ὅπως ἔγραφον, καὶ ἔγραφον ὅπως ἀνεγίνωσκον.

Ἐν τῇ 29 σελίδι τῆς νεωτέρας αὐτοῦ πραγματείας λέγει ὅτι καὶ πρὸ Εὐκλείδου οἱ Ἀττικοὶ διετέλουν γράφοντες τὴν νόθον ει (1), διότι οὐδὲν ἰῶτα ἠκούετο ἀκόμη ἐν αὐτῇ, καὶ μετ' Εὐκλείδην ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ἔγραφον ἐνίοτε τὴν νόθον ἀντὶ τῆς καταλαβούσης τὸν τόπον αὐτῆς γνησίας, διότι καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποβῇ τελεία ἡ σύγχυσις τῆς νόθου καὶ γνησίας ει. Ἀλλ' αἴφνης ἐν τῇ ἑπομένῃ τῇ 29 σελίδι ἀποφαίνεται ἐναντίον περὶ τῆς ου, ὅτι ἡ σύγχυσις τῆς νόθου καὶ γνησίας ου εἶχ ἀποβῇ τελειοτάτη ἤδη πρὸ Εὐκλείδου οὐχὶ δι' ἐναντίους ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὅτι πρὸ Εὐκλείδου ἡ νόθος ου γράφεται ὅπως ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἡ νόθος ει (ἐν τῇ λέ μάλιστα τοῦτο ἐσφαλμένως καὶ κανονικῶς σχεδὸν (2) γράφεται ἡ

(1) Καλοῦσι νόθους οἱ Ἐρασμιακοὶ τὰς διφθόγγους ει καὶ ου, ὅταν αὗται προέρχ ται οὐχὶ ἐκ συναιρέσεως τοῦ ε καὶ τοῦ ι καὶ τοῦ ο καὶ τοῦ υ, ὅτε λέγουσιν αὐτὰς γνη ἀλλ' ἐκ τῆς κράσεως τῶν δύο εε ἢ τῶν δύο οο, ἢ τοῦ ο καὶ ε ἢ τοῦ ε καὶ ο, ἢ κατ' τασιν τοῦ ε καὶ ο. Διακρίνουσι δὲ ταύτας διὰ τῶν εἰρημένων ὀνομάτων, διότι αἱ γνήσιαι ἐγράφοντο ἐξ ἀρχῆς διὰ δύο χαρακτήρων, ἐπειδή, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν πρ χρῆσιν τῆς γραφῆς ἠκούοντο ἀμφότερα τὰ φωνήεντα, οἷον ἐν ταῖς λέξεσι τῷ βασι λείπω, πείθω, ἀλείφω, οὗτος, τοῦτο, οὐ, οὗς, βοῦς κτλ. τῶν δὲ νόθων μόνον τὸ ἓν νῆεν ἐγράφετο ἐξ ἀρχῆς, τὸ ε καὶ τὸ ο, ἐπειδὴ ἡ κρᾶσις τῶν φωνηέντων, ἐξ ὧν πρ ψαν, ἐγένετο ἐν πολλῷ ἀρχαιοτέροις χρόνοις. Ὁποία δὲ ἦτο ἡ ἀληθὴς αὐτῶν πρ δὲν ἐσημαίνετο ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἀτελείας τοῦ πρώτου ἀλφαβήτου, κατελείπετο δὲ αὐτὸν τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀκριβείας τοῦ γράμματος ἐκ ζώσης φωνῆς, οἷον ἐν ταῖς λέξεσιν οἱ βασιλε͂ς, αἱ πόλες, ἐπέστατο, σωθες, το͂ ἐν Δημάρχο, δηλο͂ντος, οἰκο͂ντος, νομηνία, δηλο͂σα κτλ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ταῖς γνησί φθόγγοις συνέβη πρωϊαίτατα ἤδη ἀπὸ τῆς ἕκτης πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, νὰ γίνῃ ἡ αἵρεσις τῶν διεστώτων φωνιέντων καὶ νὰ ἐπέλθῃ πλήρης σύγχυσις τῶν νόθων καὶ γ σίων, διὰ τοῦτο ἤδη ἐξ ἐκείνου ἄρχεται ἡ σύγχυσις αὐτῶν καὶ ἐν τῇ γραφῇ κολλ τῆς Ἑλλάδος, ἐξενίκησε δὲ ὁλοσχερῶς ἐπὶ τέλει τῷ χρόνῳ ἡ γραφὴ τῶν νόθων τῶν γνησίων, καὶ οὐχὶ τἀνάπαλιν, διότι τοῦτο ἀπῄτει ἡ θεραπεία τῶν ἀτελειῶν καὶ λείψεων τοῦ παλαιοτέρου ἀλφαβήτου, γενομένη ἐναντίον τῶν ἐρασμιακῶν ἀρχῶν οὐχὶ τῆς ἐλαττώσεως, ἄλλαι διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διφθόγγων διὰ τὸν λόγ ὃν εἴπομεν ἄλλοτε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (τόμ. Γ' σελ. 45).

(2) Τοῦτο δὲν φαίνεται ἀληθές, διότι ἐν ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Εὐκλε χρόνων (οἷον CIA. II. ἀρ. 645 καὶ 660), ἐν αἷς διατελεῖ ἔτι τηρουμένη αὐστηρῶς ἡ λαιὰ γραφὴ τῶν νόθων διφθόγγων ε καὶ ο, ὅμως ἡ λέξις τούτο(υ) καὶ τούτων εὑρηται γ φομένη κανονικῶς διὰ τῆς γνησίας ου. Ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἦτο καὶ ἀρχαιοτ ἡ συνήθης γραφὴ τῆς ἀντωνυμίας ταύτης, ἡ δὲ διὰ τῆς νόθου γραφὴ αὐτῆς πρέπει ἀλ νὰ ἀποδοθῇ εἰς ὀλιγωρίαν τοῦ λιθοκόπου περὶ τὴν ὀρθὴν γραφήν.

ἀντὶ τῆς γνησίας), καὶ μετὰ τὸν ἄρχοντα ἐκεῖνον μέχρι τοῦ τέλους τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος γράφεται οὐχὶ σπανίως ἡ νόθος, ὅπως καὶ πρότερον. Ὁ τοιοῦτος συλλογισμὸς εἶνε προφανῶς πλημμελὴς καὶ ἀντιφατικὸς καὶ οὕτω γινόμενος ὅπως ἐγένετο ἀποδεικνύει μᾶλλον τὴν ἀρχαιοτέραν μονοφωνίαν τῆς ει ἢ τῆς ου. Ἂν ὁ Βλάσσιος ἤθελε νὰ ἦνε ἀκόλουθος ἑαυτῷ, ὤφειλε καὶ ἐν τῇ 29 σελίδι νὰ εἴπῃ περὶ τῆς ου ὅ,τι καὶ ἐν τῇ 29 περὶ τῆς ει, ὅτι ὁμοίως οἱ Ἀττικοὶ ἔγραφον πρὸ Εὐκλείδου ἐνιαυτõ ἀντὶ τοῦ μετὰ ταῦτα κρατήσαντος ἐνιαυτοῦ, ὅπως φεύγεν ἀντὶ τοῦ μετὰ ταῦτα φεύγειν, διότι καὶ ἐν τῇ καταλήξει τῆς γενικῆς τῶν εἰς ος ὀνομάτων δὲν ἠκούετο ἀκόμη οὐδὲν υ, ὅπως οὐδὲ ἐν τῷ φεύγεν οὐδὲν ι, καὶ καθόλου οὐδὲν υ, ὅπου ἄλλοθι διετέλει γραφομένη ἡ νόθος ου, ὡς καὶ πρότερον ἐξ ἀρχῆς, ἢ ἐσφαλμένως ἐγράφετο ἀντὶ τῆς γνησίας. Ὁ τοιοῦτος συλλογισμὸς θὰ ἦτο εἰ μὴ ἀληθής, ἀλλ' ὀρθὸς τοὐλάχιστον καὶ ἀπηλλαγμένος ἀντιφάσεως. Διότι ἡ ἐσφαλμένη γραφὴ τῆς νόθου ἀντὶ τῆς γνησίας συμβαίνει οὐ μόνον περὶ τὴν ου, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ει καὶ πρὸ Εὐκλείδου καὶ μετ' Εὐκλείδην ἐφ' ὅσον ἐσῴζοντο ἔτι λείψανα τοῦ παλαιοτέρου ἀλφαβήτου, ἴχνη δὲ τῆς παλαιᾶς γραφῆς τῆς νόθου ει, ὅπως καὶ ὁ Βλάσσιος λέγει ἐν τῇ 28 σελίδι ἀπαντῶσι καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς δ' ἑκαντονταετηρίδος,ὅπως καὶ ἴχνη τῆς παλαιᾶς γραφῆς τῆς νόθου ου. Καὶ ἂν ὁ Βλάσσιος τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς γραφῆς τῆς νόθου καὶ γνησίας ἤθελε νὰ ἑρμηνεύσῃ, ὅπως ἡρμήνευσεν, ὤφειλε νὰ ἑρμηνεύσῃ ὅπως ἡμεῖς ὑπεδείξαμεν, ἂν δηλαδὴ ἤθελε νὰ ἦνε ἀκόλουθος ἑαυτῷ. Ἀφοῦ δὲ ἄλλως ἔδοξεν αὐτῷ καὶ ἠθέλησε τήν τε ἐσφαλμένην καὶ ὀρθὴν γραφὴν τῆς νόθου ου ἀντὶ τῆς γνησίας νὰ μεταχειρισθῇ καὶ μάλα ὀρθῶς ὡς τεκμήριον τῆς παλαιοτάτης ἁπλότητος τῆς διφθόγγου ταύτης, διὰ τί τὴν αὐτὴν γραφὴν τῆς νόθου ει δὲν ἠθέλησε νὰ προσαγάγῃ εἰς ἀπόδειξιν ὁμοίας ἁπλότητος; Διὰ τί ἄλλως ἡρμήνευσε τὸ φεύγεν καὶ ἄλλως τὸ ἐνιαντõ; ἄλλως τὸ τõτο καὶ βõν καὶ ἄλλως τὸ Ἀριστοκλέδης (1) καὶ ὀλέζων (2) καὶ Πε̃σις (3) καὶ πρυτανε̃ον (4) καὶ

(1) Ἐν ἐπιγραφῇ ἰωνικῇ ἐκ Στύρων τῆς Εὐβοίας τῆς ϛ' πρ. Χρ. ἑκατονταετ. Roehl I. G. antiquiss. N. 372,28.

(2) Ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τῆς ε' ἑκατ. CIA. I, 37 α, 17.

(3) Ὁμοίως ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ ἐκ δεξιῶν ἐπ' ἀριστερὰ χωρούσῃ CIA. I. Suppl. IV 373 α.

(4) Ἴδε CIA. II, 1b, 27 τοῦ ἔτους 403 πρ. Χρ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ

ἐξαλεῖψαι (1) καὶ Διετρέφης (2); Καὶ οὐ μονον ἀντιμάχεται ἑαυτῷ ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐπιλανθάνεται τοῦ πεφιλημένου αὐτῷ γράμματος ἐν ὥρᾳ κρισιμωτάτῃ. Ἐλησμόνησεν ὅτι, ἵνα ὦσιν ἀληθῆ τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ τὰ ἐκ τῆς γραφῆς τῆς νόθου καὶ γνησίας ου καὶ ει, ἔπρεπεν ἐν τῇ δ΄ ἑκατονταετηρίδι νὰ ἀφανισθῇ μὲν παντελῶς ἡ γνησία ου, νὰ ὑποληφθῇ δὲ μόνον ἡ νόθος ο, παρὰ ταύτας δὲ νὰ βαίνῃ παραλλήλως ἡ γνησία ει ἐφ' ὅσον χρόνον εἶχε τὴν ὑπὸ τοῦ Δειτρίχου καὶ τοῦ Βλασσίου ὁριζομένην προφορὰν, κατόπιν δὲ μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ σύγχυσιν τῆς νόθου καὶ γνησίας ει νὰ γραφῇ μόνη ἡ νόθος, καὶ τελευταῖον ὅτε αὕτη ἀπέβη ἁπλοῦν ι, νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν ταῖς ἀττικαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς μόνον τὸ γράμμα τοῦτο, μηδαμοῦ δὲ νὰ ἀναφανῇ πάλιν ἡ γνησία ει, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἐπικρατήσῃ, ὅπως ἐκράτησε, παρ' ἅπασι τοῖς Ἕλλησι τὸ ἔθος τῆς διὰ τῆς ει γραφῆς τοῦ μακροῦ ἰῶτα, ἔθος ἄρδην ἀνατρέπον τὰ ἐκ τοῦ γράμματος συμπεράσματα τοῦ Βλασσίου. Διὰ ταῦτα πλὴν τῆς ἀντιφάσεως, καί τι σπουδαιότατον παρέλιπεν ὁ Βλάσσιος· ἐν τῷ ὑπερβάλλοντι αὐτοῦ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν ἐρασμικῶν ἀρχῶν ἠμέλησεν ὅλως νὰ ἐξετάσῃ διὰ τί ἐναντίον τῆς κεφαλαιωδεστάτης ἀρχῆς τοῦ Ἐράσμου οὐδετέρα μὲν τῶν νόθων, μόναι δὲ αἱ γνήσιαι ἐκράτησαν ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ. Λέγομεν δὲ σπουδαιοτάτην τὴν παράλειψιν καὶ ἀμέλειαν ταύτην, διότι αὕτη μάλιστα, ὡς ἡμεῖς πειθόμεθα, ἐκώλυσε τὸν ἄνδρα νὰ κατανοήσῃ προσηκόντως τὴν φύσιν τῆς γραμματικῆς ἐκείνης, καὶ ἐγένετο ἡ κυριωτάτη αἰτία τῶν εἰρημένων ἀντιφάσεων. Καθ' ἡμᾶς δηλονότι ἡ μετ' Εὐκλείδην γραμματικὴ δὲν εἶνε, ὡς φαίνονται ὑπολαβόντες ὅ τε Δείτριχος καὶ Βλάσσιος τυχαῖον καὶ αὐθαίρετον καὶ διαδοχικὸν κατασκεύασμα, ἐπιτρεπομένου ἑκάστῳ κατὰ βούλησιν νὰ προσ-

ἀπαντᾷ καὶ ἐπεστάτει (6) παρὰ τὸ συμπράττεν καὶ προσαγαγε͂ν (10, 13), ἡ δὲ λέξις πρυτανεῖον ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς, καὶ ταῖς πρὸ Εὐκλείδου καὶ ταῖς μετ' Εὐκλείδην εὕρηται πολλάκις καὶ πάντοτε ὀρθῶς διὰ τῆς γνησίας ει γεγραμμένη, συμπεραίνεται ὅτι ἐπὶ Εὐκλείδου ἡ σύγχυσις τῆς γνησίας καὶ νόθου ει ἦτο πληρεστάτη, διότι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀδιαφόρως γράφεται ἡ νόθος ἀντὶ τῆς γνησίας καὶ ἡ γνησία ἀντὶ τῆς νόθου καὶ παρὰ τὴν νόθον ὅθεν οὐδὲν παράδοξον ἂν 25 ἔτεσιν ὕστερον ἐν ἑτέρᾳ ἀττικῇ ἐπιγραφῇ ἐγράφη κτεὶς ἀντὶ κτὲς καὶ τοὐναντίον κλὲς ἀντὶ κλεὶς καὶ παρὰ τὸ κλείς. Ἴδε CIA. II, 678 στ. 41. 54. 64.

(1) Ἐν Ἀθηναίῳ, τόμῳ Ε' σελ. 514, 33 τῶν χρόνων τοῦ Ἀλκιβιάδου.

(2) Ἐφ. Ἀρχ. 2792, πρ. Χρ. 384. Ἐν ταῖς πρὸ Εὐκλείδου ἐπιγραφαῖς ἡ λέξις γράφεται πάντοτε διὰ τῆς γνησίας.

θέτη ἢ ἀφαιρῇ καὶ μεταβάλλῃ, γράμματα, ἀλλὰ λελογισμένη καὶ ἅπαξ ἐπινοηθεῖσα συμπλήρωσις τοῦ παλαιοτέρου ἀλφαβήτου καὶ θεραπεία τῶν προτέρων αὐτοῦ ἀτελειῶν καὶ ἐλλείψεων, γενομένη οὐχὶ μόνον διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φωνηέντων τῇ προσθήκῃ τοῦ ω καὶ η, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον πρὸς τὰς ἐρασμικὰς ἀρχὰς, διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διφθόγγων, διὰ τῆς γραφῆς τῶν ἁπλῶν καὶ νόθων ε καὶ ο διὰ τῶν γνησίων ει καὶ ου. Δὲν ἐμφανίζεται δὲ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ μιᾶς ἡ ἤδη πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Εὐκλείδου ἐπινοηθεῖσα αὕτη συμπλήρωσις καὶ τελείωσις τῆς γραφῆς, διότι, ὅπως συμβαίνει συνήθως ἐν ταῖς τοιαύταις μεταρρυθμίσεσι, ἐν χώραις μάλιστα πόρρω ἀλλήλων ἀπεχούσαις, κατ' ἀνάγκην πολὺς παρέρχεται χρόνος, ἕως τελέως ἐπικρατήτῃ τοῦ παλαιοῦ τὸ ἀντεισαγόμενον νεώτερον. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὅν, εἰ καὶ ἔξω τῆς Ἀττικῆς ἐγένετο ἐνιαχοῦ χρῆσις τοῦ η καὶ ω ἤδη ἀπὸ τῆς ἕκτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ἐν ταῖς Ἀθήναις,πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, μόλις κατὰ τὸ ἔτος 403 πρὸ Χριστοῦ ἄρχονται ἐμφανιζόμενα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος φωνήεντα, διότι τότε μόλις ἐπετράπη διὰ νόμου ἡ εἰσαγωγὴ τῆς γενομένης καινοτομίας εἰς τὰ δημόσια τῶν Ἀττικῶν γράμματα, εἰ καὶ ἐν τῷ κατ' ἰδίαν γράφειν ἦτο, ὡς φαίνεται, πολὺ ἀρχαιότερον εὔχρηστος. Ἂν ὁ Βλάσσιος ἤθελεν ἐνθυμηθῇ ταῦτα, δὲν ἤθελε περιέλθῃ εἰς τὰ εἰρημένα ἀντιφατικὰ καὶ πλημμελῆ συμπεράσματα, ἀλλ' εὐκόλως ἤθελεν εὕρῃ τὸν λόγον διὰ τί πρὸ μὲν τοῦ Εὐκλείδου σπανιώτερον ἀπαντῶσιν ἀντὶ τῶν νόθων αἱ γνήσιαι, εὐθὺς δὲ ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος ἐκείνου ἀθρόαι μὲν εἰσβάλλουσιν αὗται εἰς τὰς ἀττικὰς ἐπιγραφὰς, ὀλίγα δὲ μόνον ἴχνη τῶν νόθων ὑπολείπονται ἐν αὐταῖς, πλείονα μὲν κατ' ἀρχὰς, ἐλάττονα δὲ ὕστερον, ἐξαφανίζονται δὲ κατὰ μικρὸν, καθ' ὅσον ἐπικρατεῖ ὁ νεώτερος καὶ τελειότερος ἀλφάβητος. Εὐκόλως ἤθελεν εὕρῃ ὁ Βλάσσιος ὅτι ὁ λόγος τῶν ἐπιγραφικῶν τούτων φαινομένων κεῖται τὸ μὲν ἐν τῇ πάλῃ τοῦ παλαιοτέρου ἀλφαβήτου πρὸς τὸν νεώτερον, περὶ ἧς καὶ ἄλλοτε διελάβομεν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (1), τὸ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ νεωτέρου καὶ τελειοτέρου ἀλφαβήτου, περὶ ἧς οὐδὲ γρῦ ἠξίωσε νὰ εἴπῃ ὁ ἀνὴρ, εἰ καὶ ἡ ἐξέτασις καὶ διασάφησις τοῦ τοιούτου πράγματος θὰ ἦτο ὠφελιμωτάτη εἰς

(1) Τόμ. Γ' σελ. 83 καὶ ἑξ.

τὸν ἀναγνώστην. Ἡ ὀλιγωρία αὕτη τοῦ Βλασσίου εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον ἀσύγγνωστος, ὅσῳ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἑαυτοῦ πραγματείας (ἔκδ. β' σελ. 9) μετὰ πολλῆς σεμνοπρεπείας ἀποφαίνεται ὅτι κατὰ τὸ τέλος τῆς ε' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀνετράπη ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς γραφῆς ἐν Ἀθήναις, καὶ ὁ ἀναγνώστης ἀνέμενε νὰ ἴδῃ ἐξεταζόμενα ἐγγυτέρω τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατ' αὐτὸν ὁλοσχεροῦς ἐκείνης μεταρρυθμίσεως, καὶ ἀκριβέστερον ὁριζόμενα τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς· καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας ταύτης ἐξετάσεως καὶ διασαφήσεως ἔμελλε νὰ γνωσθῇ πρᾶγμα σπουδαιότατον ἐν τῷ παρόντι ζητήματι, πότερον ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν ἀτελειῶν τοῦ παλαιοτέρου ἀλφαβήτου, τῇ ἐπαγαγούσῃ κατὰ Βλάσσιον τηλικαύτην τὸ μέγεθος μεταβολήν, ἐκρίθη προτιμότερον ὑπὸ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τὰ γραφῶσι δι' ἁπλῶν φωνηέντων αἱ δίφθογγοι, ἢ τἀνάπαλιν διὰ διφθόγγων αἱ ἁπλαῖ καὶ δι' ἁπλῶν χαρακτήρων σημαινόμεναι φωναί; Τί δὲ τὸ ἐκ τῆς εἰρημένης ὀλιγωρίας τοῦ Βλασσίου ἀποτέλεσμα; Οὐδὲν ἕτερον ἢ ὅτι κατέστη αὐτῷ δυσχερὲς νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰσαγωγῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ἰώνων γενομένης μεταρρυθμίσεως, εἰ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ πρώτης χρήσεως τοῦ νεωτέρου καὶ τελειοτέρου τῆς γραφῆς τρόπου παρίστατο καλλίστη εὐκαιρία νὰ καταμάθῃ τις τὴν φύσιν πολλῶν φθόγγων, παρατηρῶν τί ποιοῦσιν οἱ Ἕλληνες μεταγράφοντες καὶ προσαρμόζοντες τοὺς φθόγγους τῆς ἰδίας ἕκαστος διαλέκτου πρὸς τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν τοῦ εἰσαγομένου ἀλφαβήτου. Ἂν ὁ Βλάσσιος παρετήρει ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ παραδείγματος χάριν οἱ Ταναγραῖοι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς ἔγραψαν πάλιν Μοίριχος, ὅπως ἀρχαιότατά ποτε, ἐνῷ κατὰ τὴν πέμπτην ἔγραφον Μοέριχος, οἱ δὲ Ὀρχομένιοι τοὐναντίον Μύριχος, ἐνῷ πάντοτε πρὸ Εὐκλείδου ἔγραφον Μοίριχος, παραχρῆμα ἤθελεν εὕρῃ τὸν λόγον τῆς παρὰ προσδοκίαν ἀντιστρόφου ταύτης γραφῆς ἐν τῇ ταὐτοδυναμίᾳ τοῦ υ καὶ τῆς οι ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ (1)

(1) Περὶ τούτου εἴπομεν πρό τινων ἐτῶν ἐν πραγματείᾳ περὶ τῶν βοιωτικῶν γραφῶν αε, οε, αι, η, οι, υ, καταχωρισθείσῃ ἐν τῷ Ἀθήνησιν ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ Πλάτων τόμ. Γ' 1880 σελ. 41-53, ἐν ᾗ ἐπειχειροῦμεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι αἱ γραφαὶ αε καὶ οε οὐδὲν διέφερον τοῦ η καὶ υ, καὶ ὅτι τὸ υ ἦτο ἰσοδύναμον τῇ οι τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ, τὸ δὲ η διάφορον τῆς αι. Ἐκ δὲ τούτων καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν ἐπιγραφικῶν φανο-

καὶ δὲν ἤθελεν ἰσχυρισθῇ, ὅπως ἰσχυρίσθη (σελ. 50), ὅτι μεγίστη σύγχυσις κρατεῖ ἐν τοῖς φθόγγοις τῆς γλώσσης τῶν Βοιωτῶν· διότι ἤθελεν ἴσως πεισθῇ καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ σύγχυσις ὑπάρχει ἐν τοῖς σημείοις τῶν ἰσοδυνάμων φθόγγων καὶ μόνον τῷ ἐρασμικῶς σκοποῦντι τὰ πράγματα, καὶ μεμονωμένα ἐξετάζοντι αὐτὰ καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς συμβαίνοντα, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ ἄλλως ἐξετάζοντι καὶ σκοποῦντι.

Ἡ μὴ ὀρθὴ κατανόησις τῆς φύσεως τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς οὐ μόνον ἐκώλυσε τὸν Βλάσσιον, ὡς εἴδομεν, νὰ μὴ εὕρῃ τὸν λόγον δι' ὃν μόναι αἱ γνήσιαι, οὐδετέρα δὲ τῶν νόθων ἐπεκράτησεν ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ, ἀλλ' ἀπέκρυψεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὴν γνῶσιν, ὅτι ἡ διὰ δύο χαρακτήρων γραφὴ ἁπλῶν φωνηέντων δὲν σημαίνει μόνον ὅτι τότε πρῶτον, ὅτε ἀπαντᾷ ἡ τοιαύτη γραφή, ἄρχονται αἱ δίφθογγοι νὰ ἀποβαίνωσιν ἁπλαῖ καὶ στοιχειώδεις φωναί, ἀλλὰ καὶ ἔτι πλέον· ὅτι ἀπὸ πολὺ ἀρχαιοτέρων χρόνων ἔλαβον τὴν δύναμιν ἁπλῶν φθόγγων ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ διὰ τῆς ἐν πάσαις ταῖς λέξεσιν εἰς ἁπλοῦς ἤχους κράσεως τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς φωνηέντων. Καὶ ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, καὶ αἱ διὰ τῶν διφθόγγων αι, οι, ει, ᾳ, ῃ, ῳ, γραφαὶ τῶν ἁπλῶν φωνηεντων ε, υ, ι, α, η, ω (1) σημαίνουσιν ὅπερ λέγομεν, εὐκόλως δύναται νὰ πεισθῇ ὁ Βλάσσιος ἂν λάβῃ ἐν νῷ τί εἶνε δύναμις γράμματος ἢ συλλαβῆς ἐν οἱᾳδήποτε γραφομένῃ γλώσσῃ, καὶ ἐξετάσῃ ἂν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Γερμανίᾳ εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ γραφῶσιν ἀντὶ ἁπλῶν φωνηέντων δίφθογγοι, ἀφοῦ αὗται ἐν τῷ γερμανικῷ ἀλφαβήτῳ ἔχουσι δύναμιν οὐχὶ ἁπλῶν, ἀλλὰ συνθέτων φωνῶν. Διότι ἡμεῖς τοὐλάχιστον εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οὐδεὶς Γερμανός, ὅσον ἄλλως καὶ ἂν τυγχάνῃ ἀμαθὴς καὶ ἀγράμματος, εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ γράψῃ δείγματος χάριν eich habai gegaiben ἀντὶ ich

μένων συνηγάγομεν πέντε συμπεράσματα ἐναντιώτατα πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ γράμματος θεμελιουμένην κεφαλαιωδεστάτην ἀρχὴν τῶν Ἐρασμικῶν.

(1) Παραδείγματα τῆς γραφῆς τῶν διφθόγγων ἀντὶ τῶν ἁπλῶν φωνηέντων ἀπαντῶσιν ἐν πολλαῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅ,τι δὲ λέγομεν ἐνταῦθα περὶ τῶν διφθόγγων αι, οι κτλ., ἰσχύει καὶ περὶ τῆς γραφῆς τῶν νόθων διὰ τῶν γνησίων ὅτι δηλαδὴ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ γραφῇ ει καὶ ου ἀντὶ ε καὶ ο, ἂν τὸ ε καὶ ι καὶ τὸ ο καὶ υ ἤδη ἀπὸ πολὺ ἀρχαιοτέρων χρόνων καὶ ἐν πάσαις ταῖς λέξεσι δὲν εἶχον λάβῃ ἁπλοῦν καὶ στοιχειώδη φθόγγον, ἐπικρατήσαντος τοῦ δευτέρου αὐτῶν φωνήεντος.

habe gegeben, Athain ἀντὶ Athen, Berlein ἀντὶ Berlin, Bauden ἀντὶ Boden κττ. Δὲν δύναται δὲ νὰ γράψῃ οὕτως ἐσφαλμένως οὐδεὶς Γερμανὸς διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι ἐν τῷ γερμανικῷ ἀλφαβήτῳ αἱ δίφθογγοι ai, ei, au, ἔχουσιν, ὡς λέγομεν, δύναμιν οὐχὶ ἁπλοῦ ἀλλὰ συνθέτου ἤχου, καὶ πᾶς τις φοιτήσας ἅπαξ εἰς τὸ διδακαλεῖον καὶ διδαχθεὶς ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν μανθάνει καὶ ἄκων νὰ διακρίνῃ κάλλιστα ὅτι μεγίστη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς δυνάμεως τῶν εἰρημένων διφθόγγων καὶ τῆς τῶν φωνηέντων e, i, o. Ἐκ τούτων πειθόμεθα ὅτι οὐδὲν ἄτοπον πάσχομεν, ἄν, ἀναγινώσκοντες οἱανδήποτε ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν τῶν μετ' Εὐκλείδην χρόνων καὶ ὁρῶντες ἐν αὐτῇ γεγραμμένην δίφθογγον ἀντὶ ἁπλοῦ φωνήεντος, φανταζώμεθα ὅτι ἱστάμεθα ἔν τινι τῶν ἀρχαίων διδασκαλείων καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μανθάνομεν, ὡς οἱ τότε παῖδες, ὅτι αἱ δίφθογγοι ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν συνθέτων ἤχων ὅπως ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἁπλῶν. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσιν, ἐν χώραις μάλιστα πόρρω ἀλλήλων κειμέναις, ἐντὸς ἑκατὸν καὶ διακοσίων, ἀλλ' ἐντὸς τριακοσίων ἐτῶν τοὐλάχιστον, ὅπερ οὐδὲ ὁ Βλάσσιος δύναται νὰ ἀρνηθῇ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐκεῖνο εἶνε ἄτοπον νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅπερ καὶ πρὸ ἐννέα ἐτῶν ἰσχυρίσθημεν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (1) ὅτι ἡ κρᾶσις τῶν τὰς διφθόγγους ἀποτελούντων φωνηέντων εἰς ἁπλοῦς ἤχους συνετελέσθη ἐν τοῖς μεταξὺ Ὁμήρου καὶ τῶν μηδικῶν χρόνοις, καθ' οὓς οἱ μὲν λεκτικοὶ τύποι ἔλαβον τέλειον καὶ μόνιμον σχῆμα, ἡ δὲ κρᾶσις τῶν διεστώτων φωνηέντων ἀπέβη κανονικωτάτη τελειοτάτη καὶ σταθερωτάτη.

Ἂν δὲ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἁπλῶν φωνηέντων πρὸς τὰς διφθόγγους καὶ τἀνάπαλιν σπανίως ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον τῷ διαστέλλοντι ὀρθογραφικὰ ἁμαρτήματα ἀπὸ ὀρθογραφικοῦ ἔθους. Τὰ ἁμαρτήματα, ὡς αὐτὸ τοῦτο ἁμαρτήματα καὶ πλημμελήματα εἰς τὸ καθεστὼς ἤδη καὶ ἰσχῦον ἔθος, προέρχονται ἐξ ἀμαθίας καὶ ὀλιγωρίας καὶ ὡς τοιαῦτα ἠδύναντο καὶ ὅλως νὰ ἐλλείπωσιν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν δημοσίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐτηρεῖτο αὐστηρότατα ἡ μετ' Εὐκλείδην γραμματικὴ καὶ ἡ παράλειψις καὶ ἑνὸς μόνου ἰῶτα ἐνομίζετο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Στράβωνος, ὡς ἐκ

(1) Τόμ. Β'. σελ. 326 καὶ ἑξῆς.

τῶν λόγων αὐτοῦ τούτο συμπεραίνεται (1), τεκμήριον δεινῆς ἀμαθίας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἤθελε συμβῇ τοιαύτη παρχλειψις καὶ παρχβασις τῆς ὀρθῆς καὶ ὑπὸ πάντων τηρουμένης γραφῆς. Ἥκιστα ἄρα τυγχάνει τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ ὁ Βλάσσιος, ὅταν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀρθογραφικῶν πλημμελημάτων θέλῃ νὰ λάβῃ τὸ μέτρον τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος διαφορᾶς τῆς νεωτέρας πρὸς τὴν παλαιοτέραν φωνὴν καὶ τῆς διαφωνίας τῆς προφορᾶς πρὸς τὸ γράμμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι καὶ οἱ Γάλλοι σήμερον ἀναγινώσκουσιν ὅπως γράφουσιν, διότι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκδίδονται παρ' αὐτοῖς πολυάριθμοι ἐφημερίδες καὶ ἀπειροπληθῆ βιβλία οὐδὲν φέροντα ὀρθογραφικὸν ἁμάρτημα. Ἀλλ' εἰς τοιοῦτον καὶ παραπλήσιον ἰσχυρισμὸν αὐτοῦ, οὐδεὶς, ἤθελε πιστεύσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε προσαγάγῃ τὸ δεινὸν ἐκεῖνο ἐπιχείρημα, τὸ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῶν Ἐρασμικῶν χαλκευθέν, ὅτι εἶνε τῶν ἀδυνάτων ἡ γαλλικὴ δίφθογγος αι νὰ ἔχῃ τὴν προφορὰν τοῦ ε, διότι οὐδεὶς λαός, οὐδὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Γάλλων λογιώτερος, θὰ ἦτό ποτε δυνατὸν νὰ διαστέλλῃ ἐν τῇ γραφῇ φθόγγους τοσοῦτον συγχεομένους ἐν τῇ προφορᾷ. (2)

Ὀλίγον δὲ ὠφελεῖ αὐτὸν πρὸς ἀνασκευὴν τοιούτων ἐνστάσεων ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς ὀρθογραφίας ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἐν τοῖς καλοῖς τῆς Ἑλλάδος χρόνοις ἐλαχίστη ἐγίνετο χρῆσις τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ διὰ τοῦτο ἦτο τρόπον τινὰ ἀδύνατον ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς τριβῆς νὰ τηρῆται ἡ παλαιὰ ὀρθογραφία, ἂν συγχρόνως μὴ ἐτηρεῖτο καὶ ἡ παλαιά, ἡ διῃρημένη, προφορὰ τῶν διφθόγγων (ἔκδ. β'. σελ. 9). Δὲν ὠφελεῖ πολὺ τὸν Βλάσσιον τοιοῦτος ἰσχυρισμός, διότι καὶ ἂν μὴ ἀποδεχθῶμεν τὴν ἐπὶ ἀρχαίων μαρτυρίων θεμελιουμένην ῥῆσιν τοῦ Γραιφενχᾶνος, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοφάνους μέχρι ἡδονῆς καὶ μανίας ἐχώρει ἡ περὶ τὴν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν σπουδὴ (3), καὶ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἦτο πολλῷ ἐλάσσων τῆς τῶν νεωτέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης, ὅμως καὶ πάλιν ἦτο τοσαύτη, ὥστε

(1) Βιβλ. ιδ'. σελ. 648.

(2) Ἔκδ. β' σελ. 13. Ταῦτα λέγει ὁ Βλάσσιος νομίσας ὅτι ἡλίου φανερώτερον ἀπέδειξεν ὅτι τὸ η ἐξεφωνεῖτο ὡς ἀνοικτὸν ε. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο νομίζομεν ὅτι θὰ ἐξελεγχθῇ μετ' ὀλίγας σελίδας ὕστερον πλανώμενος ὁ ἀνήρ.

(3) Gräfenhan Geschichte der Klassischen Philologie im Alterthum. Τόμ. I. σελ. 49, 61, 70, 444.

ἀποχρώντως νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι διατήρησιν τῆς παλαιᾶς ὀρθογραφίας. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πρωταγόρου ἐν τῷ φερωνύμῳ διαλόγῳ τοῦ Πλάτωνος (325 ε) πληροφορούμεθα ὅτι οἱ παῖδες οὐ μόνον ἠσκοῦντο ἐν τοῖς διδασκαλείοις περὶ τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάζοντο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ ἐκμανθάνωσιν ἀγαθῶν ποιητῶν ποιήματα· ὑπὸ δὲ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορεῖται ὅτι Νικήρατος ὁ Νικίου καὶ ὅλην Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ἀπὸ στόματος (συμπ. Γ', 5), καὶ ὅτι Εὐθύδημος ὁ καλὸς γράμματα συνελέγετο ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων (ἀπομν. Δ'. 2, 1) Παρὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ Ξενοφῶντος μανθάνομεν ὅτι οὐδὲ ἡ ἐμπορία τῶν βιβλίων ἦτο τότε πρᾶγμα ἀσύνηθες, οὐδὲ ἐν ταῖς ἀπωτάτω παρὰ τὸν Πόντον ἑλληνικαῖς ἀποικίαις (Ἀναβ. Ζ', 5, 14). Ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ταῦτα καὶ ὅτι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δὲν εἶναι σπάνιον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης νὰ ἴδῃ τις παῖδας καὶ ἐφήβους πλὴν τῆς μητρικῆς καὶ ἑτέρας γλώσσας φθεγγομένους, οἷον τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν, καὶ ἀπταίστως δυναμένους νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ γράφωσι τὰς λέξεις τῶν δύο τούτων γλωσσῶν, δὲν βλέπομεν τί τὸ κωλῦον νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ οἱ παῖδες καὶ ἔφηβοι τῶν Ἑλλήνων ἠδύναντο, καὶ ἴσως εὐκολώτερον, διότι ἐκεῖνοι οὐχὶ περὶ πολλάς, ἀλλὰ περὶ μίαν γλῶσσαν ἐσπούδαζον καὶ μόνης ταύτης τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μετὰ χεῖρας εἶχον Ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ ὅτι καὶ ἡ τότε ἔλλειψις τῆς τυπογραφικῆς τέχνης τὰ μάλιστα ἐβοήθει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς παλαιᾶς ὀρθογραφίας, ἀναγκάζουσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς συχνοτέραν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἐμποιοῦσα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἀνεξιτήλους τύπους τῆς μορφῆς τῶν λέξεων (1). Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους καὶ Πλάτωνος ἤλασεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς τελειότητος, οὐδεμίαν καταλιποῦσα τοῖς μεταγενεστέροις ὑπερβολήν, καὶ ἔτι οὐδὲ τότε ὑπελαμβάνετο εὐκαταφρόνητον ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς δυνάμεως καὶ ὀρθότητος τῶν γραμμάτων καὶ συλλαβῶν (Πλάτ. Ἱππ. μείζ. καὶ ἐλάσσ. σελ. 285 d καὶ 368 d), πειθόμεθα ἔτι μᾶλλον ὅτι παρὰ τοιούτοις ἀνθρώποις ἦτο τοσοῦτον δύσκολος ἡ μετακίνησις τῆς καθεστώσης ὀρθογραφίας,

(1) Ἐκ τῆς συχνῆς ταύτης ἀπογραφῆς κατανοεῖται καὶ ἡ ἄπειρος πληθὺς τῶν παλαιῶν χειρογράφων, ἡ κατακλύσασα τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Περγάμου.

ὅσον εὔκολος ἡ διατήρησις αὐτῆς. Καὶ καθόλου δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι παρὰ λαῷ, παρ' ᾧ ἡ μετάβασις τῶν παλαιοτέρων φθόγγων εἰς τοὺς νεωτέρους ἐγένετο ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ὑπῆρχε γραφή, πρὸ δὲ τῆς μεταβάσεως ταύτης συνέβη νὰ ἀναφανῶσι μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, παρὰ τοιούτῳ λαῷ εἶνε δύσκολον ἔπειτα νὰ μεταβληθῇ ἡ παλαιὰ ὀρθογραφία, διότι οἱ ἄνθρωποι τιμῶντες τὸ παρελθόν, καὶ συντόνως καὶ φιλοτίμως περὶ τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἔργα σπουδάζοντες, εὑρίσκουσιν ἄτοπον νὰ μεταμορφώσωσι ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ καύχημα καὶ τὸ θεμέλιον τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἔθνους. Εὐκολώτατον δὲ τοὐναντίον εἶνε ἡ μεταβολὴ παρὰ λαῷ, παρ' ᾧ οὐδὲν γενναῖον ἔργον κατελείφθη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ γλῶσσα ἔλαβε τοιαύτην ἀλλοίωσιν διὰ τοῦ χρόνου, ὥστε ἐκ τῶν μεταγενεστέρων μόνον οἱ συνετώτατοι νὰ δύνωνται μόλις ὀλίγα τινὰ νὰ κατανοῶσιν. Ἀπόδειξις δὲ ἔστωσαν ἡμῖν οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες ἕνεκα τούτου (1) εὐχερῶς μὲν μετέθεσαν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν παλαιοτέρων χρόνων, μέχρι τέλους δὲ διεφύλαξαν τὴν τῶν μεγάλων αὐτῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δημοκρατίας ἀνθησάντων. Ἄνευ λοιπὸν ἀποχρῶντος λόγου ἰσχυρίσθη ὁ Βλάσσιος ὅτι ἐπὶ Περικλέους καὶ Πλάτωνος ἦτο ἀδύνατος ἡ διατήρησις τῆς παλαιᾶς ὀρθογραφίας, ἂν μὴ διετηρεῖτο συγχρόνως καὶ ἡ παλαιὰ προφορά, καὶ ᾠκοδόμησεν ἐπὶ θεμελίων, ἥκιστα εὐρέων καὶ ἀσφαλῶν.

Ἀλλ' ἴδωμεν, ἂν μετὰ τὴν παρανόησιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ γράμματος ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην γραμματικῇ, ὠφελήθη τοὐλάχιστον ὁ ἀνὴρ ἐκ τῶν νόμων τῆς γλώσσης, τῶν ὁρισάντων τὴν μορφὴν τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων, καὶ ὀρθῶς ἡρμήνευσε τὰ φαινόμενα τῆς συναιρέσεως καὶ κράσεως. Ἐν τῇ 58 σελίδι τῆς νεωτέρας αὐτοῦ πραγματείας λέγει μετὰ πολλῆς ἀφελείας ὅτι ἐκ μὲν τῆς εἰς οἳ προφορᾶς τῆς οι κατανοεῖται πῶς ἐκ τῶν μοὶ ἐστί, σοὶ ἔδωκεν ἐγένοντο τὰ μοὖστί, σοὖδωκεν, διαμένει δὲ ἀκατανόητον ἐκ τῆς ὡς ü προφορᾶς τῆς διφθόγγου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη θὰ ἦτο ἰσχυρά πως, ἀποβάλλουσα τὸ ἀφελὲς αὐτῆς, ἂν κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κουρτίου ἢ μᾶλλον τοῦ Μελχόρνου αἱ κρά-

(1) Ὅτε κατὰ τὴν 6' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἐν Ῥώμῃ τῆς ἀρχαίας διαλέκτου ἠδύναντο τινὲς μόνον οἱ συνετώτατοι ἔνια μόλις ἐξ ἐπιστώσεως διευκρινεῖν, λέγει ὁ Πολύβιος ἐν Γ' 22 σελ. 145 ἐκδ. Bekk.

σεις ἦσαν ἀκαριαῖαι συναιρέσεις καὶ μὴ κατήρχοντο ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων, καὶ ἂν πάντα τὰ φαινόμενα τῆς κράσεως δὲν ἐμαρτύρουν σαφέστατα ὅτι, ὅπου γίνεται κρᾶσίς τις, συμβαίνει πάντοτε κατὰ νόμον, ὅν οὐδὲν παράδειγμα διαψεύδει, ὥστε τὸ τελικὸν φωνῆεν τῆς προηγουμένης καὶ τὸ ἀρκτικὸν τῆς ἐπιφερομένης τῶν συναλειφομένων λέξεων νὰ συνέρχωνται ἄνευ ἐξαιρέσεως εἰς ἕνα, ἁπλοῦν, μονοειδῆ καὶ ἀσύνθετον φθόγγον· ὅπερ ἐξελέγχει ἀσθενεστάτας πάσας τὰς ἐκ τῆς κράσεως ἀποδείξεις τῶν Ἐρασμικῶν. Διότι ἂν τὸ α καὶ ου τῶν κεκραμένων λέξεων κἀγώ, κἀκεῖνος, μοὐστί, μοὖδωκε κτλ. ἄγουσιν εἰς τὴν ὁμολογίαν ὅτι αἱ δίφθογγοι αι καὶ οι ἐξεφωνοῦντο πάλαι ποτὲ ὡς αϊ καὶ οϊ· καὶ δὴ ὅτε τὸ πρῶτον ἤρξαντο νὰ ἐξέρχωνται ἐξ ἑλληνικοῦ στόματος τὰ κεκραμένα κἀγὼ κτλ., ἐξ ἄλλου μέρους πάντα τὰ παραδείγματα τῶν κράσεων ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς καὶ ἄκοντας νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ Ἀριστοφάνους τοὐλάχιστον αἱ δίφθογγοι αι καὶ οι ἐν ταῖς συναληλιμμέναις λέξεσιν θοἰμάτιον, θαἰμάτια εἶχον ἁπλοῦν καὶ στοιχειώδη φθόγγον, οἷον καὶ τὰ ἐκ κράσεως προερχόμενα ἁπλᾶ φωνήεντα α, η, ω, καὶ ἡ κατ' αὐτοὺς τοὺς Ἐρασμικοὺς μονόφωνος ου ἐν ταῖς λέξεσιν κἀγώ, θἠμέρᾳ, θὦπλα, χὤπως, κὠδύρομαι, θοὐμαιον, θοὐμόφυλον κτλ. Εἶνε δὲ πολλοῦ θαυμασμοῦ ἄξιος ὁ Βλάσσιος ὅτι οὐδὲ γρῦ ἠθέλησε νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ διδακτικωτάτου τούτου νόμου τῶν κράσεων, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ (τόμ. Β' σελ. 334) πολὺ ἐπεστήσαμεν εἰς αὐτὸ τὸν νοῦν τῶν σπουδαζόντων περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς. Τοσοῦτον δὲ εἶνε ἀληθὴς ἡ πίστις τοῦ Κουρτίου, ᾧ κατὰ πόδας ἀκολουθεῖ ὁ Βλάσσιος, εἰς ὕπαρξιν ἀκαριαίων συναιρέσεων, ὅσον θὰ ἦτο ἀληθὴς ἡ πίστις ἑτέρων εἰς ὕπαρξιν ἀκαριαίων συνθέσεων. Διότι ὀλίγοι, νομίζομεν, δύνανται νὰ ἀσπασθῶσι τοιαύτην πίστιν εἰς ὕπαρξιν ἀκαριαίων συνθέσεων, ἐπειδὴ πᾶς τις εἰδὼς ὁπωσδήποτε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅταν ποιῆται χρῆσιν συνθέτων λέξεων, σύνοιδεν ἑαυτῷ ὅτι δὲν κατασκευάζει αὐτὸς ἐκ νέου ἑκάστοτε τὰς συνθέτους λέξεις, ἀλλὰ τὰς συντεθειμένας ἤδη ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων μεταχειρίζεται ὅπως εὗρεν αὐτάς, ὅτε τὸ πρῶτον ἐμάνθανε τὴν γλῶσσαν. Ἡ αὐτὴ δὲ συνείδησις ἐγγίνεται αὐτῷ καὶ ὅταν θελήσῃ νὰ μεταχειρισθῇ κεκραμένας λέξεις· διότι καὶ ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὅτι δὲν κατασκευάζει αὐτὸς ἑκάστοτε νέας κράσεις, ἀλλὰ τὰς ἤδη κεκραμένας

χρόνοις ἀρχαιοτέροις τῶν Μηδικῶν ἐπαναλαμβάνει ἑκάστοτε, ὅπως ἅπαξ ἤκουσεν ἢ ἄλλως ἐδιδάσχθη αὐτάς. Παρατηρεῖ δὲ πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἑκατοντάκις τῆς ἡμέρας ἢ τῆς ὥρας ἂν λέγῃ κἀγὼ, μοὔδοκει, σοὔδωκε κτλ. ὅμως οὐδέποτε προσέχει συγχρόνως ἂν ἁπλοῦν ἢ σύνθετον ἦχον ἀποτελοῦσιν αἱ δίφθογγοι ἐν ταῖς ἀσυναλείπτοις λέξεσι καὶ, μοὶ, σοὶ κτλ. Καὶ ἂν τοῦτο εὑρίσκει ὡς τὸ μόνον δυνατὸν νὰ γίνηται σήμερον, πολλῷ μᾶλλον ὀρθότερον εὑρίσκει ὅτι ἔπρεπε νὰ συμβαίνῃ τότε, ὅτε ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ὥρας ἤκουέ τις παρὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ἔλεγε κεκραμένας λέξεις, ἔλεγε δὲ αὐτὰς βεβαίως ὅπως πολλάκις ἤκουε προφερομένας, ἦτο δὲ δύσκολον ἑκάστοτε νὰ προσέχῃ καὶ ἐξετάζῃ συγχρόνως πῶς ἑκάστη λέξις ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐξεφωνεῖτο. Ὅθεν εἶνε ἀστήρικτος ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Κουρτίου (Studien κτλ. τόμ. I σελ. 281) ὅτι, ἐπειδὴ ὁ καὶ μυριάκις ἀπαντᾷ πρὸ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ ε, ἦτο ἀδύνατον νὰ παραδίδωνται ἀπὸ στόματος τοσαῦται κεκραμέναι λέξεις ἔχουσαι πάντοτε α (ἀντὶ δηλ. αι ἢ ε ἢ η), ἂν ὁ καὶ δὲν διετέλει ἐκφωνούμενος ὅπως ἐξ ἀρχῆς, ὡς κάϊ. Λέγων ὁ Κούρτιος, ᾧ βεβαίως συμφωνεῖ καὶ ὁ Βλάσσιος, ὅτι ὁ καὶ μυριάκις ἀπαντᾷ πρὸ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ ε, οὐδὲν ἄλλο ἢ ὁμολογεῖ, ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἄρτι ἐλέγομεν ὅτι ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ οἱ ἀρχαῖοι Ἀττικοὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ὥρας ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ἄλλοι δὲ ἤκουον τοιαύτας κεκραμένας λέξεις, ἐπειδὴ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ὥρας μετὰ τὸ καὶ ἠδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ λέξις ἀπὸ τοῦ ε ἀρχομένη Ἀλλὰ μὴν ἐκ τῆς κοινοτάτης καὶ συχνοτάτης ταύτης χρήσεως τῶν κεκραμένων λέξεων ἐν τῇ καθ' ἡμέραν διαλέξει τί ἄλλο ὀφείλει τις κατ' ἀνάγκην νὰ συμπεραίνῃ καὶ νὰ πιστεύῃ, ἢ ὅτι αἱ κεκραμέναι λέξεις ἔμελλον πάντοτε νὰ διαμένωσι τοιαῦται ὁποίας μακρὸς χρόνος καὶ μεγάλη χρῆσις ἐσχημάτισε; Καὶ εἶνε ἀληθῶς ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ Κούρτιος κατώρθωσε νὰ μεταχειρισθῇ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐκεῖνο ὅπερ τὰ μάλιστα ἀντιμάχεται πρὸς αὐτήν. Ἀλλ' ἴσως καὶ πᾶς τις ἄλλος θὰ ἔπασχε τὸ αὐτό, ὅστις ἑτοίμως καὶ ἀβασανίστως ἤθελε πιστεύσῃ ὅτι ὑπῆρξαν ἢ ἠδύναντό ποτε νὰ ὑπάρξωσιν ἀκαριαῖαι συναιρέσεις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἢ ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε γλώσσῃ, θὰ ἔπασχε δὲ τὸ αὐτὸ καὶ ὅστις ἐλάμβανε μὲν ἐν τῷ νῷ τὸ πλῆθος τῶν κεκραμένων λέξεων, παρεώρα δὲ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀμνημόνευτον αὐ-

τῶν (1), εὐχερῶς δὲ ἐπελανθάνετο καὶ ἐκείνου, ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις τῷ πλήθει παρομαρτεῖ ἡ πολυχρηστία, τούτου δὲ ἕνεκα δὲν ἦτο ἀδύνατος, ὡς φαίνεται πιστεύσας ὁ Κούρτιος, ἡ ἀπὸ στόματος παράδοσις οὔτε τῶν κεκραμμένων λέξεων οὔτε τοῦ ἄλλου τῆς γλώσσης πλούτου, ὅσον ἄλλως ποικίλος καὶ ἂν εἶνε οὗτος. Ἂν ἐγίνετο ἀσπαστὸν τὸ καινοφανὲς τοῦτο τοῦ Κουρτίου καὶ τοῦ Βλασσίου δόγμα, θὰ ἠδύνατό τις ὡσαύτως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἄνευ λεξικοῦ καὶ γραμματικῆς θὰ ἦτο ἀδύνατον διὰ μόνης τῆς ζώσης φωνῆς νὰ παραδίδωνται αἱ ἄπειροι ἁπλαῖ καὶ σύνθετοι λέξεις, ἡ καταπληκτικὴ ποικιλία τῶν λεκτικῶν τύπων, ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀνωμάλων ῥημάτων, ἅπασα ἡ σύνταξις μετὰ τῶν σχημάτων καὶ ἰδιωμάτων αὐτῆς. Ὁ τοιαῦτα τοὐλάχιστον ἰσχυριζόμενος θὰ εἶχέ πως μεῖζον ἢ ὁ Κούρτιος δίκαιον, καθ' ὅσον τὰς μὲν κράσεις εὐκόλως δύναταί τις νὰ διαμνημονεύῃ, δὶς ἢ τρὶς τὸ πολὺ ἀκούσας καὶ εἰπὼν αὐτάς, ἀλλὰ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ ἀπομνημόνευσιν τοῦ ἄλλου πλούτου τῆς γλώσσης, ἢ καὶ μόνης τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, δὲν ἀρκοῦσι σήμερον, ἐπειδὴ δὲν παραδίδοται ἔτι διὰ ζώσης φωνῆς, οὐδὲ τὰ τελειότατα λεξικά, οὐδὲ αἱ τελειότεραι γραμματικαί, πολλάκις δὲ οὐδὲ ἡ καθ' ἡμέραν ἀνάγνωσις καὶ μελέτη τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων.

Τὸ ἀθεμελίωτον τῆς ἑαυτοῦ πίστεως εἰς ὕπαρξιν ἀκαριαίων συναιρέσεων ὁμολογεῖ λεληθότως καὶ αὐτὸς ὁ Κούρτιος, ὅταν λέγῃ (σελ. 279) ὅτι οἱ Ἀττικοὶ ἐναντίον τῆς χρήσεως τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἡροδότου καὶ τῶν Δωριέων ἔλεγον πάντοτε ἄριστος, τἄγαλμα, ἀνὴρ, ἀδελφὸς, τἀγαθὸν, οὐδέποτε δὲ ὤριστος, τὤγαλμα, ὠνὴρ, ὠδελφὸς κτλ. Τί ἄλλο σημαίνουσι ταῦτα ἢ ὅτι καὶ ἐν τῇ κράσει τὸ πᾶν ἦτο τὸ παραδεδομένον καὶ καθωμιλημένον ἰδίωμα καὶ ἡ κρατοῦσα χρῆσις; Διότι ἄλλως θὰ ἠδύναντο Ἀττικοί τινες συγγραφεῖς νὰ λέγωσι καὶ γράφωσιν ἐνίοτε ὠνὴρ, ὠδελφὸς τὠγαθὸν, ἀφοῦ καὶ παρ' αὐτοῖς πανταχοῦ ἄλλοθι τὸ ο καὶ α κιρνῶνται κανονικῶς εἰς ω. Ἂν δὲ ἐν τούτοις ἦτο δύσκολον νὰ ἀποστῶσι τῆς κρατούσης συνηθείας καὶ τοῦ καθωμιλημένου ἰδιώματος, ἐξ ἴσου βεβαίως δύσκολον ἦτο νὰ μεταβάλωσι καὶ τὰς ἄλλας κεχραμένας λέξεις, λέγοντες παραδείγματος χάριν, κεῖτα, χοὖταν, κοὐρφανός, κοὐδύρομαι, χοὔπως, κἐγὼ, κἔλα-

(1) Παρεῖδεν ὁ Κούρτιος ὅτι πάσης κεκραμένης λέξεως ἡ πρώτη συλλαβὴ δὲν εἶνε ἄλλοτε ἄλλη, ἀλλὰ μόνον ἢ α ἢ ου ἢ ω, οὐδὲν δὲ εὐμνημονευτότερον τούτου.

βον, κἐποίησα, μὐδόκει, σὔδωκα, ὑπιχώριοι ὑμοί, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀφοῦ νηπιόθεν μυριάκις καὶ ἤκουον καὶ ἔλεγον κᾆτα, χὤταν, κὠδύρομαι κἀγὼ, σοὔδωκα, κἄλαβον, κἀποίησα, οὑπιχώριοι κτλ. Νομίζομεν ὅτι ὁ Κούρτιος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ Βλάσσιος, παρεξωλίσθησαν εἰς τὴν περὶ ὑπάρξεως ἀκαριαίων συναιρέσεων πίστιν, διότι ὅλως ἐστεροῦντο τοῦ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας βοηθήματος, τὰ πάντα θεωρητικῶς ἐξετάζοντες. Ἀλλ' ἄν ποτε καὶ αὐτοὶ ἐπεσκέπτοντο τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤκουον ὅτι οἱ νῦν Ἕλληνες λέγομεν μόνον κι' ἐγὼ, κι' ἐκεῖνος, κι' αὐτὸς, κι' ὀρφανὸς, κι' ὅταν, κι' ὅπως, κι' ὀδύρομαι κτλ. διότι οὕτω νηπιόθεν διδασκόμεθα νὰ συναλείφωμεν (1) τὸν καὶ μετὰ τῆς ἑπομένης λέξεως, θὰ ἦτο δὲ γελοῖόν τι χρῆμα ν' ἀκούσῃ τις ἑτέρου λέγοντος κοὔταν, κοὔπως, κοὐρφανὸς κτλ., τότε, πιστεύομεν, θὰ ἐπείθοντο καὶ αὐτοὶ ὅτι αἱ ἀκαριαῖαι καὶ αἰφνίδιοι καὶ ἀπότομοι μεταβολαὶ ἐν τοῖς τοιούτοις εἶνέ τι τῶν δυσχερεστάτων.

Ὅτι αἱ κράσεις δὲν ἦσαν ἀκαριαῖαι συναιρέσεις ἀλλὰ τελειόταται ἤδη ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτέρων τῶν Μηδικῶν μετεδίδοντο τοῖς μεταγενεστέροις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν, ὅπως ἅπαξ ἐσχηματίσθησαν, ὁμολογεῖ λεληθότως τὸ δεύτερον ἤδη ὁ Κούρτιος, ὅταν ἀναγκάζηται νὰ ἀποδεχθῇ (σελ. 281 σημ.) ὅτι ἡ λέξις θἄτερον εἶνε παράδειγμα ἀρχαιοτάτης κράσεως, γεννηθεῖσα ὅτε οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον ἅτερον. Δὲν θὰ εὕρισκε δέ, νομίζομεν δυσκολίαν, νὰ ἀποδεχθῇ ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι κεκραμέναι λέξεις εἶνε ὡσαύτως παραδείγματα ἀρχαιοτάτων κράσεων, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαλλαγῇ ὅλως τῆς πίστεως εἰς ὕπαρξιν ἀκαριαίων συναιρέσεων, καὶ πιστεύσῃ ὅτι, ὅπως οἱ ἐπὶ Περικλέους καὶ Πλάτωνος Ἀττικοὶ ἠδύναντο νὰ λέγωσι θἄτερον, εἰ καὶ δὲν ἔλεγον ἔτι τὸ ἅτερον, ἀλλὰ τὸ ἕτερον, οὕτως ἠδύναντο νὰ λέγωσιν, ὁμοίως ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων παραλαβόντες, κᾆτα, κἀγώ, κἀκεῖνος, μοὔδωκα

(1) Λέγομεν συναλείφομεν, μεταχειριζόμενος τὴν γενικωτέραν λέξιν, οὐχὶ δὲ κιρνῶμεν, ἐπειδὴ ἡ νεωτέρα ἡμῶν γλῶσσα στερεῖται κυρίως εἰπεῖν τῶν κράσεων τῆς ἀρχαίας, καὶ ἐν τῇ συναλοιφῇ τῶν λέξεων μεταχειρίζεται μόνον ἐκθλίψεις ἀφαιρέσεις καὶ συνιζήσεις ἢ ἀφίνει ἀσυναλείπτους τὰς λέξεις, ὅπου δὲν ἐγχωρεῖ ἓν τῶν τριῶν εἰρημένων εἰδῶν τῆς συναλοιφῆς. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπομεν θὤπλα, θοὔρμαιον, θοὐμόφυλον, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, ἢ καὶ ἄνευ τοῦ δασέος πνεύματος τὤπλα κτλ. ἀλλὰ μόνον τὰ ὅπλα τὸ ὁμόφυλον ἢ τ' ὁμόφυλον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον λέγομεν τ' ὅπλον, οὐχὶ τοὔπλον, κι' ἔφαγον κι' ἔλαβον οὐχὶ δὲ ἢ κεἴφαγον, κεἴλαβον. Ὅπου δὲ λέγουσι κι' ἤφαγα, τοῦτο διότι ἐκεῖ λέγουσιν ἤφαγα κτλ.

κἄλαβον, κἄφαγον, κἄπιον, οὑμοί, οὑπιχώριοι κτλ. καὶ χωρὶς νὰ λέγωσι κἀϊ ἐγὼ, κἀϊ ἔλαβον, ὀϊ ἐπιχώριοι κτλ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Βλάσσιος ἐν τῇ β′ αὐτοῦ πραγματείᾳ (σελ. 48) λέγει ἔτι δὲν δύναταί τις μετὰ σαφηνείας νὰ συγκρίνῃ τὴν κρᾶσιν τὸ ἕτερον θἄτερον πρὸς τὰς κράσεις τοῦ καὶ μετὰ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ ε ἢ τῆς ει, ἀλλὰ διὰ τί δὲν δύναταί τις σαφῶς νὰ συγκρίνῃ, ἀπηξίωσε νὰ διασαφήσῃ ὁ ἀνήρ, ἴσως διότι διασαφῶν θὰ ἠναγκάζετο τέλος νὰ εἴπῃ, ὅ,τι καὶ ἡμεῖς νῦν καὶ πρὸ ἐννέα ἐτῶν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (τόμῳ β′ σελ. 332), οὐχὶ ἀσαφῶς ἀλλὰ μετὰ μεγίστης σαφηνείας καὶ καθαρότητος. Ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν δύναται νὰ ἀποδείξῃ ὁ Βλάσσιος ὅτι, πλὴν τῆς κράσεως θἄτερον, καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι καὶ δὴ τὸ ἐγῷδα καὶ ἐγῷμαι, ὧν ὀλίγω κατωτέρῳ μνημονεύει, δὲν ὁρμῶνται ὡσαύτως ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων, καθ' οὓς καὶ οἱ Ἀττικοί, ὅπως καὶ οἱ Αἰολεῖς, ἔλεγον ὀϊδα, ὀίομαι. Διότι οὐδὲν συχνότερον ἐν τῇ καθ' ἡμέραν διαλέξει τοῦ ἐγῷδα καὶ ἐγῷμαι, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ θἄτερον ἐξαιρουμένου, ὅπερ προς δήλως κατέρχεται ἐκ χρόνων πολὺ ἀρχαίων. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ᾠζυρὲ, ὅπερ ὁ Βλάσσιος παρατίθεται τῷ ἐγῷμαι καὶ ἐγῷδα, φαίνεται ὁμοίων καταβαῖνον ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, διότι ἡ λέξις ὀϊζυρὸς εἶνε ὅλως ἄχρηστος ἐν τῷ πεζῷ τῶν Ἀττικῶν λόγῳ, ἐν δὲ τῇ ποιήσει μόνον τοῖς κωμικοῖς εὔχρηστος, ἐν τῇ κλητικῇ ᾠζυρέ, ᾠζυρὰ (οἷον ἐν Ἀριστ. Σφ. 1504 Λυσ. 918 Νεφ. 655 Ὄρν. 1641 κτλ.). Ὅπερ σημαίνει ὅτι αἱ ἄλλαι πτώσεις ἤδη παλαίτατα εἶχον περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, λείψανον δὲ καὶ τεκμήρια τῆς πάλαι ποτὲ ἐν τῇ γλώσσῃ ὑπάρξεως τῆς λέξεως ὀϊζυρὸς ἐσῴζετο μόνον ἡ κλητική, διότι μόνης τῆς κλητικῆς ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ ἐπισχετλιασμοῦ καὶ ταύτης οὐχὶ ἀσυναλείπτου ἀλλὰ συγκεκραμένης μετὰ τοῦ ὦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀδιαλλάκτου πρὸς τὴν ἐρασμικὴν ἀρχὴν τῶν ἀκαριαίων συναιρέσεων. Δὲν εἶνε ἡμέτερον τὸ πταῖσμα, ἂν ὁ Βλάσσιος δὲν ἠδυνήθη ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ νοήσῃ λόγους μετὰ πολλῆς σαφηνείας ῥηθέντας, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Βλασσίου, ἐκ μιᾶς ὄψεως, ὡς ἔοικε, σκοποῦντος εἰς τὰ πράγματα ἕνεκα τῆς ἀπατηλῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἀπὸ τύχης ἢ ἀπὸ ἐσφαλμένης γνώμης διατελεῖ ἱστάμενος. Οὐδὲ συγχωρεῖται αὐτῷ ἀπολογουμένῳ τρόπον τινὰ νὰ δισχυρίζηται, ἐκ ψιλῆς θεωρίας ὁρμώμενος ὅτι ὑπάρχουσι διάφοροι τρόποι συνεκφωνήσεως τῶν τὰς

διφθόγγους ἀποτελούντων φωνηέντων (1), διότι οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου ἐκ τῶν πολλῶν δυνατῶν τρόπων ἕνα καὶ μόνον αὐστηρῶς καὶ ἀξιωματικῶς ἐπιτάττουσιν.

Ἀγνοοῦμεν ἂν τὸ αὐστηρὸν τοῦτο κέλευσμα φεύγων ὁ Βλάσσιος οὐδὲ ἅπαξ ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ, τίς ἦτο ἡ φύσις τῶν ἐκ συναιρέσεως καὶ κράσεως προερχομένων φθόγγων, οὐδὲ ἐμνημόνευσεν ὅλως ἐν τίνι κεῖται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν συναληλιμμένων ἀττικῶν καὶ τῶν ἀσυναλείπτων ἰωνικῶν, ἀφοῦ τοιαύτην καὶ μεγάλην διαφορὰν ἐγίνωσκεν ἤδη, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ ποιητὴς Ἀριστοφάνης (2), οὐδὲ ἐπληροφόρησε τὸν ἀναγνώστην ἂν εἶχε δίκαιον πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ὁ Ματθίας, ἰσχυρισθεὶς (3) ὅτι καὶ οἱ νόμοι τῆς γλώσσης καταδικάζουσι τὴν προφορὰν τῆς παραδόσεως. Ὅ,τι γινώσκομεν εἶνε ὅτι ἐν τῷ τέλει τῆς ὅλης αὐτοῦ πραγματείας, ὅτε οὐδεμία ἔτι παρίστατο χρεία, ἔκρινε καὶ αὐτὸς καλὸν νὰ εἴπῃ ὀλίγα τινὰ περὶ συναιρέσεως (ἔκδ. β´ σελ. 104) καὶ τότε οὐχὶ ὅπως ὁρίσῃ ἀκριβῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ὅπως μάθωσιν οἱ τυχὸν μὴ εἰδότες ὅτι καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑπάρχει συναίρεσις καὶ συναλοιφή. Ἀλλ᾽ ἐν πᾶσι τούτοις ὁμολογητέον ὅτι τοιαύτην ἱερὰν σιγὴν καὶ πρωθύστερον τάξιν τηρήσας ὁ Βλάσσιος καὶ φυλαχθεὶς οὕτω νὰ περιέλθῃ εἴς τινας ἀντιφάσεις, εἰ μή τι ἄλλο, κατώρθωσεν ὅμως ὥστε ὁ μὲν ἀναγνώστης νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς λύπης νὰ εἴπῃ περὶ τῆς βίβλου αὐτοῦ ὅ,τι ὁ Σωκράτης περὶ τῆς τοῦ Ἀναξαγόρου (ἐν τῷ Φαίδωνι σελ. 98 C), αὐτὸς δὲ μετὰ πλείονος ἀδείας νὰ ὀνομάσῃ ἰσχυρογνώμονας τοὺς νεω-

(1) Ἐν σελ. 15, ἔνθα λέγει ὅτι τῆς αὐτῆς διφθόγγου δύναται νὰ ἀκούηται εὐκρινέστερον τὸ ἕτερον τῶν δύο στοιχείων, ἢ ἐν τῇ συνεκφωνήσει ἀμφοτέρων νὰ ἀκούηται ἁπλούστερος ἢ συνθετώτερος ἦχος. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Βλασσίου λεγομένων προσθέτομεν ἡμεῖς ὅτι ἐν τῇ ἐρασμικῇ προφορᾷ ἀκούονται εὐκρινῶς ἀμφότερα τὰ φωνήεντα τῶν διφθόγγων ἐναντίον πρὸς τοὺς νόμους τῶν συναιρέσεων καὶ κράσεων καὶ ἐναντίον πρὸς τοὺς λόγους τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν τῶν ἀμέσων διαδόχων τῆς ἐγκρίτου ἀρχαιότητος.

(2) Ἐκ τῆς ῥήσεως τοῦ Ἀριστοφάνους «ἵν᾽ οἱ καθήμενοι ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσιν ἰωνικῶς οἴ» (Εἰρην. στίχ. 932) γίνεται δῆλον ὅτι τὸ ὄνομα ὄϊς τοσοῦτον εἶχε μεταβληθῇ ἐκ τῆς συναιρέσεως τοῦ ο καὶ τοῦ ι εἰς μίαν συλλαβὴν ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ, ὥστε ἡ ἀσυνάλειπτος καὶ ἰωνικὴ δοτικὴ ὀΐ δὲν ἐσήμαινε ἔτι τὸ πρόβατον, ἀλλ᾽ ἤχει ὡς ἐπιφώνημα σχετλιασμοῦ εἰς τὰ ὦτα τῶν Ἀττικῶν.

(3) Ἐν τῇ γ´ ἐκδόσει τῆς ἑαυτοῦ γραμματικῆς τοῦ ἔτους 1835 Τόμ. I σελ. 32 τέλ.

τέρους Ἕλληνας καὶ ὑπὸ σφοδροῦ πάθους μὴ δυναμένους νὰ ἴδωσι τὸ λαμπρότατον φῶς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς πολλῶν καὶ ποικίλων αὐτοῦ ἀποδείξεων.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔχομεν νὰ ἀποκριθῶμεν πρὸς τὰς ἰσχυρίσεις τοῦ Βλασσίου περὶ τῆς προφορᾶς τῶν ἑλληνικῶν διφθόγγων, οὐχὶ ἐκ πάθους ἢ ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης ἢ ἐκ ψευδοῦς φιλοτιμίας, ὁρμώμενοι, ὡς αὐτὸς μετὰ τοσαύτης εὐκολίας ὑπετόπασεν, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν λόγων, ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνημονεύσαμεν. Περὶ δὲ τῶν φωνηέντων δοξάζομεν ὅ,τι καὶ ὁ Βλάσσιος, τούτῳ μόνον διαφέροντες ἐκείνου, ὅτι περὶ τοῦ η δὲν πιστεύομεν, ὅπως ἐκεῖνος, ὅτι ἐξεφωνεῖτο ὡς ê ἀνοικτὸν, ἀλλ' ἀσπαζόμεθα μᾶλλον τὴν παλαιὰν γνώμην τοῦ περιωνύμου Γαλάτου Βιλλοϊσῶνος, ὅτι τὸ εἰρημένον φωνῆεν εἶχε φθόγγον μεταξὺ τοῦ ε καὶ ι κυμαίνοντα (1). Καὶ ἀληθῶς ἂν τὸ η ἐξεφωνεῖτο ὡς ê ἀνοικτὸν καὶ μὴ ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ μικρὸν μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸ λεπτότερον ἰῶτα, δὲν κατανοεῖται διὰ τί ἀπὸ τῶν χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἀρχαιότερον ἤδη (2) πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπέβη ἁπλοῦν ἰῶτα μόνον τὸ η, τὸ δὲ ε ἐφύλαξε μέχρι σήμερον καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀλφαβήτῳ τὴν αὐτὴν δύναμιν, ἣν εἶχε καὶ ἐξ ἀρχῆς· ἐνῷ κατὰ τὴν περὶ τῆς προφορᾶς τῶν φωνηέντων τούτων γνώμην τοῦ Βλασσίου ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν προφορὰν τοῦ ι οὐχὶ τὸ η, ἀλλὰ τὸ ε, ἅτε τούτου οὐχὶ δὲ ἐκείνου ἔχοντος τὸν κλειστότερον καὶ πρὸς τὸ ἰῶτα πλησιέστερον φθόγγον. Οὐδεμίαν δὲ ἔχει ἰσχὺν πρὸς ταῦτα ἡ ἰσχύρισις αὐτοῦ ὅτι τὸ η ἔπρεπε νὰ ἐκφωνῆται ὡς ê ἀνοικτὸν, διότι πολλαχοῦ τὸ η τῆς ἰωνικῆς καὶ ἀττικῆς διαλέκτου γίνεται ἐκ τοῦ μακροῦ α τῆς ἀρχαιοτέρας γλώσσης, ὅπερ μέχρι τέλους διετηρήθη ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Αἰολέων καὶ Δωριέων (ἔκδ. β' σελ. 23). Ἡ ἰσχύρισις αὕτη θὰ εἶχεν ἴσως ἰσχύν τινα, ἂν ἡ τοιαύτη γένεσις

(1) Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεφήνατο ὁ Villoison ἤδη πρὸ 102 ἐτῶν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Anecd. Graec. τόμ. II σελ. 127 σημ.

(2) Διότι οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς α' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος ἄρχεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος γραφόμενον η ἀντὶ ι (ἴδε Dittenberger Hermes VI.σελ.147) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Δωδώνης, ἐν αἷς ἀντὶ τῆς συνήθους γραφῆς Διώνα ἀπαντᾷ δὶς ἡ διὰ τοῦ η γραφὴ Δηώνα· ἴδε Dodone et ses ruines par Const. Carapanos. Pl. XXXVI N. 2 καὶ 5. Καὶ ἡ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις δὲ χρόνοις γραφὴ τοῦ η ἀντὶ τῆς ἰσοδυνάμου τῷ ι ει καὶ τἀνάπαλιν εἶνε σημεῖα τῆς μεγίστης ὁμοιότητος τοῦ η πρὸς τὸ ι.

τοῦ η ἐκ τοῦ μακροῦ α ἐν τῇ ἰωνικῇ καὶ ἀττικῇ διαλέκτῳ ἤθελε συμβῇ ἐπὶ Περικλέους, οὐχὶ δὲ πρὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ πιθανώτατα πολὺ αὐτοῦ ἀρχαιότερον. Ἂν ὁ Βλάσσιος ἤθελεν ἐνθυμηθῇ ὅτι ὁ χρόνος οὗτος εἶνε παλαιός, οὐχὶ δὲ πολὺ νεώτερος καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν τὸ ε καὶ α συνηρέθησαν εἰς η, καὶ ὅτι τὸ αε τῶν Ταναγραίων κατήντησεν ει ἤτοι ι μακρὸν ἐντὸς τριακοσίων ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ ἑξακοσιοστοῦ μέχρι τοῦ τριακοσιοστοῦ ἔτους πρὸ Χριστοῦ (1), πρὸς δὲ τούτοις ἤθελεν ἐνθυμηθῇ ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Περικλέους κατὰ τὴν ἐν τῷ πλατωνικῷ Κρατύλῳ μαρτυρίαν τοῦ Σωκράτους (σελ. 418 c) οἱ παλαιότατοι Ἀττικοὶ ἔλεγον ἱμέρα ἀντὶ ἡμέρα, εἰ καὶ τὸ η ἐν τῇ λέξει ταύτῃ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ μακροῦ α, οὐχὶ δὲ πολὺ διαφόρως, ὡς φαίνεται, ἐξεφώνουν τὸ η καὶ οἱ ἐπὶ Ἀριστοφάνους Ἀθηναῖοι (2), ἄν, λέγομεν, ἤθελεν ἐνθυμηθῇ πάντα ταῦτα, δὲν ἤθελεν ἴσως περιέλθῃ εἰς τὴν ἀντίφασιν, ἀλλαχοῦ μὲν τῆς πραγματείας αὐτοῦ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ μὲν η ἐδήλου τὸ ἀνοικτὸν ê, τὸ δὲ ε τὸ κλειστὸν e (σελ. 23),

(1) Ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Τανάγρας, οὐχὶ πολὺ νεωτέρᾳ τοῦ 300 ἔτους πρὸ Χριστοῦ κατὰ Κουμανούδην, ἀπαντῶσιν αἱ γραφαὶ Ταναγρεῖος, Ἀθανεῖος ἀντὶ Ταναγρῆος, Ἀθανῆος (ἐκ τοῦ Ταναγραε˘ος, Ἀθαναε˘ος), τὸ δὲ ει κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὡς ἐκ πολλῶν τεκμηριοῦται, ἐξεφωνεῖτο ἀναντιλέκτως ὡς ι μακρόν. Τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὰ περὶ τῆς χρονολογίας αὐτῆς ἴδε ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ, τόμῳ Γ' σελ. 275 καὶ 277.

(2) Ὅτι τὸ η ἐπὶ Ἀριστοφάνους εἶχε φθόγγον πολὺ πρὸς τὸ ι πλησιάζοντα, ἀποδεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος ἐν τῇ κωμῳδίᾳ αὐτοῦ τῇ Εἰρήνῃ (στίχ. 926) ἠδυνήθη μετὰ χαριεστάτης παιδιᾶς νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ βοϊ θεῖν πρὸς τὸ βοηθεῖν, οὕτινος τὸ η ὅπως καὶ τὸ τοῦ ἡμέρα ἐγεννήθη ἐκ τοῦ μακροῦ α. Καὶ δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ πρὸς θεραπείαν τοῦ πράγματος, ὅπως ὁ Βεκλεῖνος (Cur. epigr. σελ. 47), ὅτι ἀντὶ τοῦ βοηθεῖν πρέπει νὰ γραφῇ βοιηθεῖν, ὅπερ ἀπαντᾷ ἔν τινι ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ τέλους τῆς δ'. πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Διότι καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐπὶ Ἀριστοφάνους ἐλέγετο ἐνίοτε βοιηθεῖν ἀντὶ βοηθεῖν, ὅπερ οὐδαμόθεν ἀποδεικνύεται, πάλιν οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τύπου τούτου ὁ ποιητής, ἐπειδὴ ἡ συλλαβὴ βοι θὰ ἔκειτο ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἂν ὑπῆρχε, πάντες οἱ Ἐρασμικοὶ ὁμοθύμως θὰ ἔσπευδον παραχρῆμα νὰ ἐκβάλωσιν ἐκ τοῦ μέσου κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος νὰ ἐκθλίβωσι τὸ ι τῆς αι καὶ οι, ὅπου ἂν αὗται ἀποτελῶσι βραχεῖαν συλλαβὴν ἐν τῷ μέτρῳ. Τί δὲ ἄλλο σημαίνει καὶ ἡ ἐρώτησις τοῦ Πειθεταίρου ἐν ἑτέρᾳ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Ὄρνισι (στιχ. 1204) Πάραλος ἢ Σαλαμινία; δι' ἧς ἀποκρίνεται πρὸς τὴν ἀπόκρισιν τῆς Ἴριδος «Ἶρις ταχεῖα», ἢ ὅτι ὁ Πειθέταιρος ὑπέλαβεν ὅτι ἤκουσε τριήρης ταχεῖα καὶ διὰ τοῦτο μετὰ φόβου ἐρωτᾷ πάλιν «Πάραλος ἢ Σαλαμινία»; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὐδαμῶς νοοῦμεν τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους, ἂν δὲν ἀποδεχθῶμεν, ὅ τι λέγομεν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀριστοφάνης μόνον ἐκ τῆς εὐκόλου συγχύσεως τοῦ ἶρις πρὸς τὸ τριήρης ἠδυνήθη νὰ ἀναβιβάσῃ ἀπροσδοκήτως καὶ κωμικώτατα τὰς εἰρημένας τριήρεις εἰς τὴν νεόκτηστον ἐν τῷ αἰθέρι πόλιν τῶν Ὀρνίθων Νεφελοκοκκυγίαν. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἀλλαχοῦ ἀκριβέστερον.

ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι τὸ ε ἐδήλου τὸν ἀνοικτὸν φθόγγον τῆς αι (σελ. 59), καὶ ἤθελεν ἴσως πεισθῇ ὅτι ἡ κατὰ ποιότητα διαφορὰ τοῦ ε πρὸς τὸ η, ἣν καὶ αὐτὸς ἀποδέχεται (σελ. 23), εἶνε ἡ ὑπὸ Βιλλοϊσῶνος ὁρισθεῖσα, ἡ τοῦ ε δηλονότι πρός τινα φθόγγον μεταξὺ τοῦ ε καὶ τοῦ ι σαλεύοντα, ὅστις γεννᾶται ἐκ τῆς ἐπισκοτήσεως τοῦ καθαροῦ ε ἕνεκα τῆς παρατάσεως τοῦ ἤχου περὶ τὴν προφορὰν τοῦ φωνήεντος τούτου μηκυνομένου.

Οὐδὲν μᾶλλον ἔχει ἰσχὺν τὸ ἐκ τοῦ βληχήματος τῶν προβάτων ἐπιχείρημα τοῦ Βλασσίου (ἔκδ. ϐ′ σελ. 14). Διότι τὸ βῆ βῆ τοῦ Κρατίνου ἀποδεικνύει μόνον ὅτι τὸ η δὲν ἐξεφωνεῖτο ὡς ι, οὐδαμῶς δὲ ἀναιρεῖ καὶ τὴν κλειστὴν αὐτοῦ προφορὰν, περὶ ἧς λέγομεν. Ἐκείνῳ δὲ μόνον ἐπιτρέπεται ἐκ τῆς γραφῆς βῆ νὰ νομίζῃ ὅτι τὸ η ἐξεφωνεῖτο ὡς πλῆρες καὶ καθαρὸν ê, ὅστις νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἀκριϐὴς ἀντιστοιχία μεταξὺ τῶν ζωϊκῶν καὶ ἀνθρωπίνων φωνῶν, καὶ ὅτι τὰ γράμματα, ἅτινα μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι πρὸς δήλωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν φθόγγων δύνανται νὰ σημαίνωσιν καὶ ἀκριϐῶς μάλιστα ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν φωνὴν τοῦ προϐάτου, τοῦ κυνὸς, τοῦ χοίρου ἢ οὑτινος δήποτε ἄλλου ζῴου. Ὁ τοιοῦτος, ἂν θέλῃ, δύναται, ὅσον ἐξ ἡμῶν, καὶ τοῦτο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὅταν τις ἀναγινώσκῃ τὰς λέξεις ὁ βοῦς μυκᾶται, ἡ αἶξ μηκᾶται, le taureau mugit, le chat miaule, προφέρει τὰς συλλαϐάς. μυ, μη, mu, miau ὡς ταῦρος ἢ αἶξ ἢ γαλῆ, οὕτω δὲ ὅτι προφέρουσι καὶ ἀναγινώσκουσι καὶ ὁ λαὸς τῶν Παρισίων οὐχὶ δὲ διαφόρως ἐφθέγγοντο καὶ οἱ ἐπὶ Περικλέους καὶ Κρατίνου Ἀθηναῖοι. Ἀλλ' ἕτεροι καὶ δὴ οἱ παλαιοὶ ἐσκέπτοντο, ὡς φαίνεται, πολὺ διαφόρως περὶ τῶν τοιούτων. Ὁ Ἀριστοφάνης τοὐλάχιστον οὐ μόνον τὸ ῥῆμα μύζω μετεχειρίσθη πρὸς δήλωσιν τοῦ μυγμοῦ, εἰ καὶ τὸ υ τότε δὲν ἐξεφωνεῖτο ὡς ου, ἀλλὰ καὶ τὸ μόριον τὸ δηλωτικὸν τῆς ἀνάρθου ταύτης φωνῆς, δὲν γράφει διὰ τῆς ου, ἀλλὰ διὰ τοῦ υ, μῦ (1), οὐδαμῶς φροντίσας ἂν ὁ Βλάσσιος ἤ τις ἄλλος τῶν Ἐρασμικῶν ἠδύνατο πάνυ σεμνῶς νὰ παρατηρήσῃ αὐτῷ σήμερον, ὅτι ἂν κατ' ἀνάγκην ἔγραψε μύζω (2) ἀντὶ μούζω, δὲν ἔπρεπεν ὅμως νὰ γράψῃ καὶ μῦ ἀντὶ μοῦ, ἀφοῦ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐγίνωσκον ὅτι οὑτωσὶ

(1) Ἀριστ. Ἱππ. 10 καὶ Θεσμοφ. 231.
(2) Θεσμ. 22, Μῦ Μῦ τί μύζεις;

σημαίνεται ἡ φωνὴ τῶν μυζόντων (1). Καὶ δὲν εἶνε οὐδαμῶς παράδοξον ἂν εἴπωμεν ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης οὐδὲν θὰ εὕρισκε δυσχερὲς ἐπὶ τέλει, ἂν ἔϐλεπε τὸν Βλάσσιον δυσφοροῦντα ἔτι ἐπὶ τῇ γραφῇ μῦ, νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ διὰ τῆς αὐτῆς ῥήσεως, ἣν αὐτὸς ὁ Βλάσσιος μετεχειρίσθη κατὰ τῶν ἐχόντων ἑτέραν γνώμην περὶ τῶν τοιούτων (ἔκδ. ϐ' σελ. 14) «σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστω, ἐμοὶ δὲ τάδε»· Ἂν δὲ κάλλιστα θὰ συνεχώρει ἑαυτῷ τὴν τοιαύτην ῥῆσιν ὁ Ἀριστοφάνης ἀπολογούμενος πρὸς νεώτερον Γραμματικὸν καὶ Φιλόλογον περὶ τῆς γραφῆς μῦ, εἰς τί θὰ πταίσωμεν ἡμεῖς, ἂν θελήσωμεν ν' ἀποκριθῶμεν τὰ αὐτὰ πρὸς τὸν αὐτὸν ἄνδρα καὶ περὶ τῆς γραφῆς ϐῆ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἀντιτάξωμεν πρὸς τὰ ἄναρθρα βληχήματα προϐάτων καὶ τοὺς Ἐρασμικοὺς τὴν ἔναρθρον φωνὴν τοῦ μεγάλου τῶν κωμικοῦ, οὗτινος χάριν καὶ τοῦ Κρατίνου ἐνεστήσαντο τὴν δεινὴν ἔριν τοῦ βοσκηματώδους τούτου καὶ ἀληθῶς ἀλλοκότου ἀγῶνος;

Τί δὲ θὰ ἀπεκρίνοντο πρὸς τὸν Βλάσσιον ὁ Σέξτος καὶ οἱ Γραμματικοί, ὧν τὴν γνώμην ἐπικαλεῖται ἐν τῷ περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η ζητήματι, λέγομεν ἀλλαχοῦ, ἐνταῦθα προχειμένου νὰ βασανίσωμεν μόνον τὴν δύναμιν τῶν κεφαλαιωδεστέρων ἀποδείξεων τοῦ ἀνδρὸς ὑπὲρ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς. Μεταϐαίνομεν δὲ εὐθὺς εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν κυριωτέρων ἰσχυρίσεων αὐτοῦ περὶ τῆς προφορᾶς τῶν συμφώνων.

Οὐδὲν σφοδρότερον τοῦ πείσματος, μεθ' οὗ ὁ Βλάσσιος ἐπιτίθεται τῇ παρ' ἡμῖν προφορᾷ τῶν συμφώνων ἐν τῇ νεωτέρᾳ αὐτοῦ πραγματείᾳ (σελ. 71). Οὐ μόνον οὐδὲν οὐδαμῶς θέλει νὰ ἀκούσῃ τοῦ Βουρσιανοῦ, εἰπόντος ἄλλοτε ὅτι οὐδένα εὑρίσκει λόγον ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς νῦν προφορᾶς τῶν συμφώνων, ἀλλὰ πλήρης ῥώμης καὶ γενναιοφροσύνης ἐρασμικῆς, ἐπιϐάλλεται καὶ ἄρδην νὰ ἀνατρέψῃ σύμπαν τὸ νέον φθογγολογικὸν σύστημα τῶν συμφώνων, δι' ὁμοίων, ἐννοεῖται, ἰσχυρισμῶν, δι' ὧν ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ ἐξαφανισθὲν καὶ πᾶν ἴχνος τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τῶν διφθόγγων καὶ φωνηέντων. Εἶνε γνωστόν, λέγει, ὅτι οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ διῄρουν τὰ σύμφωνα εἰς ἄφωνα καὶ ἡμίφωνα, ἡ διαίρεσις δὲ αὕτη, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τῶν

(3) Παράϐαλε τὸ λατινικὸν mu facere πρὸς τὸ τοῦ Ἱππώνακτος μῦ λαλεῖς (παρὰ Σέξτῳ πρὸς τοὺς Γραμματικοὺς 662, 8 ἔκδ. Bekker). Δὲν πρέπει δέ τις νὰ λησμονήσῃ ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἑλληνικὸν μύζω ἔχει τὴν αὐτὴν ἀρχήν, ἣν καὶ τὸ λατινικὸν mugio.

νεωτέρων εἰς Explosirlaute καὶ Dauerlaute, ἤ, ὡς ἂν ἔλεγέ τις ἐξελληνίζων, εἰς ἀκαριαίους καὶ διαρκεῖς φθόγγους. Καὶ ἡμίφωνα μὲν ἢ Dauerlaute, λέγει, εἶνε κατὰ τοὺς ἀρχαίους Γραμματικοὺς τὸ λ μ ν ρ σ, κατά τινας δὲ καὶ τὸ θ φ χ· ἄφωνα δὲ τὸ β γ δ κ π τ καὶ κατὰ τὴν συνήθη διαίρεσιν καὶ τὸ φ χ θ. Εἰς ταῦτα προστίθενται τὰ διπλᾶ, ἐξ ἑνὸς ἀφώνου καὶ τοῦ ἡμιφώνου σ ἕκαστον συνιστάμενα, τὸ ζ καὶ ξ καὶ ψ. Πρὸς ταύτην λοιπόν, λέγει, τὴν διαίρεσιν ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ προφορὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Εἰς μὲν τὰ ἡμίφωνα οὐ μόνον κατατάσσονται κατὰ τὴν νεωτέραν προφορὰν τὰ δασέα φ χ θ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα β γ δ καὶ ἐκ τῶν διπλῶν τὸ ζ. Οὕτω δὲ κατ' αὐτὸν ὑπολείπονται ἄφωνα ἐν τῇ νεωτέρα ἡμῶν γλώσσῃ μόνον τὰ ψιλὰ π κ τ καὶ ἐκ τῶν διπλῶν τὸ ξ καὶ ψ. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸν Βλάσσιον εἶνε σαφὲς σημεῖον τελείας ἐξαλλοιώσεως τῆς παλαιᾶς φωνῆς τῶν συμφώνων, καὶ θὰ ἦτο ἀληθῶς κίνδυνος νὰ ὑποχωρήσωσι πάντες οἱ ἄλλοι καὶ δὴ καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρί, οὕτως ἐκθύμως ἀγωνιζομένῳ πρὸς πάντα διαφωνοῦντα, καὶ θὰ ἠναγκαζόμεθα, τὴν βίαν φοβούμενοι, νὰ πεισθῶμεν ἑκόντες ἄκοντες, εἰς λόγους μετὰ τοσούτου πείσματος ῥηθέντας, ἂν εὐθὺς μετ' ὀλίγον δὲν ἐβλέπομεν τὸν ἄνδρα ἀναστέλλοντα κατὰ μικρὸν τὴν βίαιον καὶ ὁρμητικὴν αὐτοῦ φοράν, καὶ μετὰ πρᾳότητος καὶ ἡσυχίας ἐξαναχωροῦντα τὰ εἰρημένα καὶ τἀναντία ὁμολογοῦντα. Διότι μετ' οὐ πολλὰς σελίδας δὲν ἀποκρύπτει ὅτι οἱ Γραμματικοὶ δὲν κατατάττουσιν τὰ διπλᾶ ζ ξ ψ εἰς τὰ ἄφωνα, ὅπως ἐν ἀρχῇ θορυβηθεὶς εἶπεν, ἀλλ' εἰς τὰ ἡμίφωνα (σελ. 84), ἀποδέχεται δὲ καὶ ὅτι οὐδ' ἡ καθ' ἡμᾶς προφορὰ τῶν συμφώνων β γ δ ἐναντιοῦται πρὸς τὴν ὀνομασίαν μέσα, δι' ἧς οἱ παλαιοὶ Γραμματικοὶ καλοῦσι τὰ σύμφωνα ταῦτα. Ἐκ λήθης δὲ μόνον, νομίζομεν, παρέλιπε νὰ προσθέσῃ ὅτι καὶ ἡ ὀνομασία δασέα ἁρμόζει μᾶλλον πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς προφορὰν αὐτῶν ἢ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένην, καθ' ἣν τὰ δασέα ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται δασυνόμενα, ἂν ἀληθῶς τὰ μὲν ἀρχαῖα φ χ θ ἦσαν aspiraten, ὡς αὐτὸς λέγει (σελ. 84), τὰ δὲ ἡμέτερα Spiranten. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἐπὶ τέλει ὁλοσχερῶς ἤθελε συνταχθῇ μετὰ τῆς παραδεδομένης προφορᾶς τῶν συμφώνων, ἀνομολογῶν τὸ παλαιὸν αὐτῆς, ἂν ἐπιμελέστερον ἀναγινώσκων τὸν Ἁλικαρνασσέα Διονύσιον, παρετήρει ὅτι ὁ κριτικὸς οὗτος ὀνομάζει τὰ δασέα τὰ κράτιστα τῶν ἀφώνων, ὥστε ἐγγὺς τοῦ τελειότατα εἶναι (κεφ. ιδ'

τέλ. σελ. 104 Shaeff. 176), μεταχειριζόμενος πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δυνάμεως αὐτῶν τὰς αὐτὰς λέξεις, δι' ὧν χαρακτηρίζει καὶ τὰ κράτιστα τῶν ἡμιφώνων, τὰ διπλᾶ (σελ. 98 Schaeff 168 ἀρχ.) καὶ δὴ καὶ τὸ γενναιότατον καὶ ἥδιστον τῶν διπλῶν, τὸ ζ (σελ. 102 Shaeff 174 ἀρχ.) Ἂν ἐπιμελῶς ἀνεγίνωσκεν ὁ Βλάσσιος πάντας τοὺς λόγους τοῦ Διονυσίου τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν προφορὰν τῶν ἀφώνων, ἤθελε, νομίζομεν, πεισθῇ καὶ αὐτός, ὅτι ἂν ὁ Διονύσιος δὲν κατέταξεν εἰς τὰ ἡμίφωνα τὰ δασέα, τοῦτο ἐποίησεν οὐχὶ διότι ἐκωλύετο ὑπὸ τῆς προφορᾶς αὐτῶν, ἀλλὰ διότι ἐνόμισε συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς γραμματικῆς θεωρίας νὰ μὴ ἀποχωρίσῃ αὐτὰ ἀπὸ τῶν συγγενῶν ψιλῶν καὶ μέσων τῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀργάνου ἐκφωνουμένων. Καὶ περὶ τῶν νῦν δὲ συμφώνων ἂν ἔγραφεν ὁ Διονύσιος, νομίζομεν ὅτι δὲν θὰ ἔγραφεν ἄλλως ἢ ὅπως ἔγραψε, πλὴν ἂν ἦτο Ἐρασμικὸς καὶ ἤθελεν, ὅπως ὁ Βλάσσιος συγχέων τὰ ἀσύγχυτα καὶ εὐδιάκριτα, νὰ ταυτίσῃ τὴν διαίρεσιν τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν νέων Γλωσσολόγων καὶ κατατάξῃ τὰ ἡμίφωνα εἰς τὰ ἄφωνα καὶ τὰ ἄφωνα εἰς τὰ ἡμίφωνα.

Ὅπως ὀρθῶς ἑρμηνεύσῃ τις τὴν περὶ τῆς προφορᾶς τῶν συμφώνων διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἐν νῷ δύο τινά, ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τῶν Γραμματικῶν συναγόμενα. Πρῶτον μὲν ὅτι τὰ μέσα προφέρονται μεταξὺ τῶν ψιλῶν καὶ δασέων. τοῦτο δὲ σημαίνουσιν οἵ τε λόγοι Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως «τὸ γ μετρίως λέγεται καὶ μεταξὺ τοῦ κ καὶ χ» (σελ. 104 Schaeff 176) καὶ οἱ τοῦ μουσικοῦ Ἀριστείδου τοῦ Κοϊντιλιανοῦ «ὡς τὸ β καὶ τὰ τούτου περιεκτικὰ», «ὡς τὸ γ καὶ τὰ ἑκατέρωσε ἄκρα», «ὡς τὸ θ καὶ τ καὶ τὸ τούτων μέσον» (1). Ἔπειτα δὲ ὅτι τὸ πνεῦμα ἐν μὲν τῇ ἐκφωνήσει τῶν δασέων προάγεται, ὡς ὁ αὐτὸς μουσικὸς λέγει (σελ. 89), ἔνδοθεν ἐκ τῆς φάρυγγος, ἐν δὲ τῇ τῶν μέσων ἐκ μέσου τοῦ φωνητικοῦ τόπου, ἐν δὲ τῇ τῶν ψιλῶν ἐκ τοῦ περὶ τοὺς ὀδόντας τόπου. Ἐὰν ἀμφότερα ταῦτα ἔχωμεν ἐν νῷ, παρατηροῦμεν παραχρῆμα, ὅτι τὸ πνεῦμα ὅταν λύσῃ τὴν ἔμφραξιν τῶν χειλέων, προαγόμενον μὲν ἐκ τοῦ περὶ τοὺς ὀδόντας τόπου γεννᾷ τὸ π, ἐκχεόμενον δὲ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ φωνητικοῦ τόπου, ἀποδίδει τὸ ἡμέτερον β, μετὰ πλείονος δὲ δυνάμεως ἐκφερόμενον ἔνδοθεν ἐκ τῆς φάρυγγος, παράγει τὸν ἐκ τοῦ

(1) Ἐκδ. Meibomii σελ. 89.

φυσᾶν προερχόμενον ἦχον, ἤτοι τὸ ἡμέτερον φ, καὶ ὅτι τὸν μὲν μέσον τόπον καταλαμβάνει τὸ β, πέριξ δὲ αὐτοῦ ἑκατέρωθεν τάσσονται τὸ π καὶ φ· παρατηροῦμεν δὲ συγχρόνως ὅτι τῶν τριῶν τούτων κρεῖττον μὲν καὶ εὐτονώτερον εἶνε τὸ φ, ὡς θέλουσι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοί, ἀσθενέστερα δὲ κατὰ τάξιν τὸ β καὶ π. Τὰ αὐτὰ δὲ παρατηροῦμεν συμβαίνοντα καὶ ἐν τῇ προφορᾷ τῶν ἄλλων ἀφώνων, ἐκφωνουμένων κατὰ τὸν ἡμέτερον τρόπον, οὐδὲν δὲ τοιοῦτον κατὰ τὸν ἐρασμικόν, διότι κατὰ τοῦτον τὸ μὲν β ἐξωθεῖται ἔξω τοῦ π καὶ φ, τὸ δὲ γ τοῦ κ καὶ χ, τὸ δὲ δ τοῦ τ καὶ θ, οὐδαμῶς δὲ κρείττονα καὶ εὐτονώτερα τῶν μέσων καὶ ψιλῶν γίνονται τὰ δασέα, ἅτε τοῦ πνεύματος οὐχὶ ἔνδοθεν ἐκ τῆς φάρυγγος προαγομένου, ἀλλ' ἐκ τοῦ περὶ τοὺς ὀδόντας τόπου, ἐξ οὗ καὶ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν ψιλῶν.

Κατὰ τὴν ἐρασμικὴν διδασκαλίαν διαμένει ἀνεξήγητος καὶ ἡ προφορὰ τοῦ ζ, ἀφοῦ ὁ μὲν Πλάτων ὀνομάζει αὐτὸ πνευματῶδες γράμμα (Κρατ. 427 Α), ὁ Διονύσιος δὲ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς λέγει ὅτι ἡδύνει μᾶλλον τὴν ἀκοὴν τῶν ἑτέρων (τοῦ ξ καὶ ψ), καὶ ἡσυχῇ τῷ πνεύματι δασύνεται, καὶ ἔστι τῶν ὁμογενῶν γενναιότατον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βλασσίου ὁριζομένην προφορὰν τοῦ ζ ὡς zd, τὸ γενναιότατον καὶ κράτιστον τῶν ἡμιφώνων λαμβάνει ὑπόκωφον καὶ ἀμυδρὸν ἦχον, ὅλως ἀδιάλλακτον πρός τε τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ τοὺς τοῦ Διονυσίου. Καὶ οὐδὲν θαῦμα ἂν ἐσφαλμένως ἐκφωνῶν αὐτὸ (1) ὁ Βλάσ-

(1) Ὁ Βλάσσιος οὐχὶ μόνον ἐσφαλμένως ἐκφωνεῖ τὸ ζ ὡς zd, ἀλλὰ καὶ χαρίεν τι πάσχει, ὅταν (σελ. 100) ὑπεραπολογούμενος τοιαύτης προφορᾶς καὶ κατὰ ταύτην ζητῶν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰς γραφὰς Ζμυρναῖος καὶ Πελαζγικόν, αἵτινες ἀναφαίνονται ἤδη ἀπὸ τῆς γ' καὶ δ' πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, λέγῃ ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον αἱ γραφαὶ αὗται ἀποδεικνύουσι τὴν ἁπλότητα τοῦ ζ, ἐπειδή, λέγει, εἶνε φανερὸν ὅτι τὸ d τοῦ ζ ἐν ταῖς τοιαύταις γραφαῖς ἀπεσιωπᾶτο. Ἐκ τῆς πολλῆς ἀφελείας, μεθ' ἧς ἐπίσταται ἐνίοτε νὰ στρέφῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὅτι φανερῶς εἶνε κατ' αὐτοῦ ἐλησμόνησεν ὁ ἀνὴρ νὰ παρατηρήσῃ τι ἁπλούστατον πρᾶγμα, ὅτι ἂν τὸ ζ εἶχε τὴν δύναμιν, ἣν αὐτὸς διδάσκει, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις λέξεσιν, ἐν αἷς ἀπαντᾷ, ἐξεφωνεῖτο ὡς zd, ἦτο ἀδύνατον νὰ γραφῇ πρὸ τοῦ β, γ, δ, μ ἀντὶ τοῦ σ ἀφοῦ πάντες θὰ ἐγίνωσκον ὅτι κατὰ τὴν περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ζ διδασκαλίαν τοῦ Βλασσίου, τὸ Ζμύρνα θὰ ἀνεγινώσκετο ὡς Zdmyrna, καὶ οὐχὶ ὅπως ἡμεῖς σήμερον καί, ὡς φαίνεται, πάντες οἱ παλαιοί. Ἴδε ἡμετέραν πραγματείαν ἐν Ἀθηναίῳ, τόμ. Γ' σελ. 38-39. Τὸ d ἠδύνατο καὶ ἔπρεπε νὰ ἐκβληθῇ ἐκ τοῦ μέσου, ἂν ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχεν ἐν τῇ ῥίζῃ τοῦ ὀνόματος. Ἀλλ' ἕτερον εἶνε γράμμα τι προϋπάρχον ἐν τῇ ῥίζῃ ἢ τῇ καταλήξει νὰ ἀποβληθῇ ἕνεκα συσσωρεύσεως πολλῶν συμφώνων, καὶ ἕτερον δύναμις γράμματος ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ, ἥτις μεταβάλλεται μόνον ὑπὸ μακροῦ χρόνου, ἢ ὑπὸ τοῦ ἀγνοοῦντος αὐτήν, καὶ ἀναγινώσκοντος τὸ γράμμα, ὅπως αὐτὸς θέλῃ, κατὰ τὴν ἀνάγκην

σιος καὶ ἥκιστα ἑλληνικῶς κατατάσσει ἔπειτα ἐν τοῖς ἀφώνοις καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ ταύτην καταλογίζεται κατὰ τῆς ἡμετέρας προφορᾶς, ὡς εἰ αὕτη καὶ μὴ ὁ ὑπερβάλλων αὐτοῦ ζῆλος ἐγένετο αἰτία τῆς μεγάλης ἐκείνης πλάνης καὶ συγχύσεως, ἥτις ἄνω καὶ κάτω ἤγαγε τὰ πράγματα τῶν συμφώνων, καὶ μικροῦ δεῖν ἀνέτρεπε τὸ καθεστηκὸς καὶ κρατοῦν ἀπὸ δισχιλίων καὶ πλειόνων ἐτῶν.

Οὐχὶ ὀρθοτέρα εἶνε ἡ ἄλλη κατὰ τῆς προφορᾶς τῆς παραδόσεως ἀπόδειξις τοῦ Βλασσίου, ἣν λαμβάνει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ περὶ συμφώνων διδασκαλία Βυζαντίνου τινὸς Γραμματικοῦ καὶ γράψαντος σχόλια εἰς τὴν γραμματικὴν Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς (1) δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαιοτέρων Γραμματικῶν καὶ δὴ πρὸς τὴν τοῦ Διονυσίου. Καὶ ἐνταῦθα ἐξ ἀμελείας δὲν παρετήρησεν ὁ Βλάσσιος ὅτι ἡ ἀπόδειξις αὕτη οὐδαμῶς ἀποδεικνύει, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες προφέρομεν τὰ σύμφωνα ἐναντίον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁλικαρνασσέως Κριτικοῦ, ἀφοῦ ἐν τῇ ἐκφωνήσει αὐτῶν ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ἄλλα φωνητικὰ ὄργανα δὲν ἀκολουθοῦσι τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Βυζαντίνου Γραμματικοῦ, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Διονυσίου καὶ τοῖς τοῦ Μουσικοῦ Ἀριστείδου. Διότι ἡ γλῶσσα ἡμῶν δὲν ἀποχωρεῖ τῶν ὀδόντων, ὡς ἐντέλλεται ὁ μεταγενέστερος Γραμματικός, ὅταν ἐκφωνῶμεν τὸ θ, ἀλλὰ προσερείδεται κατὰ τοὺς μετεωροτέρους ὀδόντας, ὡς κελεύει ὁ Διονύσιος, καὶ ἰσχυρότερον ἢ ὅταν ἐκφωνῶμεν τὸ δ καὶ τ. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ χ ἡ γλῶσσα δὲν ἀκολουθεῖ πάλιν τῷ κελεύσματι τοῦ Βυζαντίνου Σχολιαστοῦ, οὐ προσπιλουμένη, ὡς αὐτὸς ἀξιοῖ, οὐδὲ ὅλως συναπτομένη τῷ οὐρανίσκῳ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα προθύμως ὑπηρετεῖ τῷ Διονυσίῳ, ἀνισταμένη κατὰ τὸν οὐρανὸν ἐγγὺς τῆς φάρυγγος καὶ μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ κ καὶ γ. Ὥστε, ἂν ὁ Γραμματικὸς καὶ Σχολιαστὴς ἐκεῖνος δὲν ἦτό τις τῶν ἐν Βυζαντίῳ Λατίνων ἢ Ὀστρογότθων καὶ δὲν ἐδίδασκε προφορὰν ξένην καὶ ἄγνωστον τοῖς Ἕλλησι, φανερῶς περιῆλθεν εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἐκείνην θεωρίαν περὶ τῆς προφορᾶς τῶν ἀφώνων ἕνεκα ὀλίγης αὐτοῦ πρὸς τὰ τοιαῦτα δεξιότητος, βουληθεὶς μέν, ἀλλ' οὐ

ἢ τὴν περίστασιν. Περὶ ἄλλων γνωμῶν τοῦ Βλασσίου καὶ τοῦ Κουρτίου περὶ τῆς γενέσεως καὶ προφορᾶς τοῦ ζ, ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ.

(1) Blass σελ. 89 καὶ Bekk. An. Gr. σελ. 810.

δυνηθεὶς νὰ ὁρίσῃ ἀκριβῶς καὶ ὡς ἔδει διὰ τί τὰ μέσα λέγονται μέσα, πρὸς ὃ ἀποβλέπων ἔγραψεν ὅ,τι ἔγραψεν.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡμεῖς σήμερον ἐκφωνοῦμεν τὸ φ οὐχὶ **tam fixis labris**, ὅπως ἐξεφώνουν αὐτὸ οἱ παλαιοὶ κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Πρισκιανοῦ (1), ἀλλ' οὐδὲ πάλιν ἐκφωνοῦμεν τὸ εἰρημένον δασὺ, ἀνοίγοντες πάνυ τὰ χείλη, ὡς ἐξεφώνει ὁ προμνημονευθεὶς Βυζαντῖνος Γραμματικὸς, ἐξεφώνουν δὲ καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ τε Πρισκιανοῦ καὶ τοῦ Ρωμαίου Φαβίου Κοϊντιλιανοῦ (2). Καὶ δὲν εἶνε παντάπασιν ἀπίθανον ὅτι ὁ Γραμματικὸς ἐκεῖνος ἦτο Λατῖνος τὸ γένος, ὡς ἐπάνω εἴπομεν, καὶ ἐδίδασκεν ὡς ἑλληνικὸν ὅ,τι κυρίως εἰπεῖν ἦτο λατινικὸν καὶ ρωμαϊκόν. Ἀλλ' ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ περὶ τούτου, τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι κατὰ τὸν Πρισκιανὸν οὐδεμία ἄλλη ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ φ καὶ λατινικοῦ **f**, ἢ ὅτι τοῦτο δὲν ἐξεφωνεῖτο οὕτω προσκεκολλημένοις τοῖς χείλεσιν, ὅπως ἐκεῖνο. Ὅτι δὲ οὐδεμία ἄλλη διαφορὰ ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐξ ἐπιγραφικῶν φαινομένων γίνεται δῆλον. Διότι οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν τῆς Πομπηίας λατινιστὶ γεγραμμέναι ἑλληνικαὶ λέξεις φέρουσι πολλάκις τὸ f (3), καὶ αἱ γραφαὶ αὗται ὡς γραφαὶ ἀγραμμάτων ἰδιωτῶν ἔχουσι μεῖζον κῦρος ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ προφορὰν, ἢ αἱ ἐπὶ τῶν δημοσίων γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ αἱ γραφαὶ ἐπίστεφσε, εὐφήβοιοι, ἀπελέφτερος, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἡ μὲν πρώτη ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Δελφῶν τῆς β' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος (4), ἡ δὲ δευτέρα ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ (5), ἡ δὲ τρίτη ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Ρώμης τῶν αὐτῶν πιθανῶς χρόνων (6). Ἂν τὸ φ δὲν

(1) **Priscian. I, 13.**

(2) Inst. Orat. XII, 10, 29.

(3) Ἴδε τὰς ἐν τῷ C.I. L. ἐκδοθείσας ὑπὸ Carol Zangemeister Inscript. pariet. Pompej, ἐν αἷς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις Dafne, N. 680, Fileto 2402, Fyllis 1265 α, Trofime 2039, πᾶσαι διὰ τοῦ f γεγραμμέναι.

(4) Ἴδε Wescher et Foucart Inscriptions recueillies à Delphes Nr. 403,5. Ἡ ἐσφαλμένη γραφὴ ἐπίστεφσε σημειοῦται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ἐν σελ. 312.

(5) CIA III 1104, 1. Τὴν γραφὴν εὐφήβοιοι ἀποδοτέον τῷ μέτρῳ ἀπαιτοῦντι μακρὰν τὴν πρώτην συλλαβὴν τῆς λέξεως, διότι εὐθὺς μετ' ὀλίγους στίχους ἡ λέξις φέρεται ὀρθῶς γεγραμμένη, ὅπως ἐν πάσαις ταῖς ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς, ἐν αἷς ἀπαντᾷ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιητὴς δὲν ἔγραψεν εἰφήβοιοι ἢ ἠφήβοιοι, ὅπως μηκύνῃ τὴν συλλαβὴν, εἶνε φανερὸν ὅτι τὸ η καὶ ει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχεν προφορὰν οὐδαμῶς ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸ ε, τὸ δὲ υ τῆς ευ τὴν αὐτὴν, ἣν καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν.

(6) C I G ἀρ. 5992 6.

εἶχε καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τὴν προφορὰν ἣν καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ Κουρτίου καὶ Βλασσίου διδασκομένην, καθ' ἣν ὀφείλει πρῶτον νὰ ἀκούηται π καὶ ἔπειτα τὸ δασὺ πνεῦμα, οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ γραφῇ φ ἀντὶ τοῦ συμφωνικοῦ υ, ἢ τὸ υ μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ φ, ἀφοῦ ἡ τοιαύτη ὡς ph προφορὰ τοῦ φ ἥκιστα θὰ ἀπέδιδε τὸν φθόγγον τοῦ συμφωνικοῦ υ, ὅστις οὐδεὶς ἄλλος φύσει δύναται νὰ εἶνε ἢ ὁ τοῦ ἡμετέρου β πρὸ τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων β γ δ ζ λ μ ν ρ καὶ ὁ τοῦ ἡμετέρου φ πρὸ τῶν συμφώνων θ κ π σ τ φ χ. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν καὶ ἐν ταῖς συριακαῖς μεταφράσεσι τῶν Γραφῶν, αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὴν β' ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, παραλείπεται πολλάκις τὸ υ τῶν ἑλληνικῶν διφθόγγων αυ καὶ ευ πρὸ τοῦ β καὶ φ, διότι, ὡς λέγει ὁ ἐμπειρότατος τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν Ρενάν, ἐκρίνετο περιττὸν ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν νὰ γράφωνται πάντοτε πλήρεις αἱ εἰρημέναι δίφθογγοι, ἀφοῦ τὸ ἑπόμενον β ἢ φ ἱκανῶς ἐδήλου τὸν φθόγγον τοῦ παραλειπομένου υ (1). Κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν πρέπει νὰ ἐκφωνήσωμεν καὶ τὸ φ τῶν λέξεων Φίκατι (2) Φάρβηλος, φιδίτια (3), σφέτερος, συφεός, ὑπερφίαλος καὶ πασῶν τῶν ἄλλων, ἐν αἷς τὸ φ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ F ἢ τοῦ β, διότι μόνον τὸν φθόγγον τοῦτον τοῦ φ δύναται νὰ λάβῃ τὸ F καὶ τὸ συγγενὲς αὐτῷ β, εἰς φ μεταβαλλόμενον, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ γερμανικὴ γλῶσσα, ἧς τὸ v ἐν πάσαις ταῖς λέξεσι σήμερον ἐκφωνεῖται ὡς f, ἀποδεικνύει δὲ καὶ ἡ λατινική, ἔχουσα ἐν πολλαῖς λέξεσι f, ἐν αἷς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχεν ὁ φθόγγος βαῦ. Οὐδαμόθεν δὲ τεκμηριοῦται ὅτι τὸ F δύναται νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς ph, πολλὰ δὲ τοὐναντίον ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ φ καὶ τὸ υ τῶν διφθόγγων αυ καὶ ευ εἶχον τὴν νῦν προφορὰν ἐν χρόνοις βεβαίως πολλῷ ἀρχαιοτέροις τῆς β' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος. Ἂν δὲ αἱ γραφαὶ ἐπίστεφσε, ἀπελέφτερος καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι ὅμοιαι ἵστανται μεμονωμέναι ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ ἄπορον παντὶ τῷ διακρίνοντι ὀρθογραφικὰ

(1) Ern. Renan Éclaircissements tirés des langues sémitiques sur quelques points de la prononciation grecque Paris 1849 σελ. 30. Ὅτι αἱ συριακαὶ μεταφράσεις ἀνέρχονται εἰς τὸ ἔτος 200 μετὰ Χριστὸν καὶ ἔτι ἀνωτέρω λέγει αὐτὸς ὁ Ρενὰν ἔν τε τῇ εἰρημένῃ πραγματείᾳ ἐν σελίδι 11 σημ. 3, καὶ ἐν ἑτέρῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ἐπιγραφομένῳ Histoire générale des langues sémitiques Paris 1858 σελ. 257.

(2) Roehl J. G. antiquiss 506,5 ἐξ Ἀσπένδου τῆς Παμφυλίας,

(3) Ἴδε Boeckh ἐν Staatshh. τόμ. Β' σελ. 741.

ἁμαρτήματα ἀπὸ ὀρθογραφικοῦ ἔθους, καὶ συλλογιζομένῳ ὅτι καὶ ὅλως ἠδύναντο νὰ ἐλλείπωσιν αἱ εἰρημέναι διὰ τοῦ φ γραφαὶ τοῦ συμφωνικοῦ υ. Ὅτι δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ φωνητικὴν δύναμιν τὸ υ τῶν διφθόγγων αυ καὶ ευ ἀπεδείξαμεν ἤδη ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ (τόμ. Ϭ' σελ. 48 καὶ ἑξῆς), ἀποδεικνύκται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων οὐκ ὀλίγων τεκμηρίων περὶ ὧν ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν ἐκφωνήσεως τῶν δασέων καὶ μέσων ἐγένετο δῆλον ὅτι αὕτη οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὴν νεωτέραν γλωσσολογικὴν θεωρίαν τοῦ Βλασσίου, οὐδὲν δὲ καὶ ἡ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Καί, ἵνα παραλίπωμεν ἐν τῷ παρόντι τὰς πολλὰς ἀποδείξεις, ἃς ἔχῃ τις νὰ προσαγάγῃ ὑπὲρ τοῦ ἀρχαιοτάτου τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς τῶν συμφώνων, ἀρκούμεθα εἰς ὀλίγας μόνον, τὰς ἑξῆς.

Ἐάν τις ἀκριβῶς ἐξετάσῃ τὸν λόγον τῆς εἰς ἄλληλα τροπῆς τῶν συμφώνων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, εὑρίσκει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐποιοῦντο πολλὰς ἀποϐολὰς καὶ μεταϐολὰς τῶν συμφώνων, ὅπως συναρμόσωσι ταῦτα πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποφύγωσι τὴν ἀντιτυπίαν αὐτῶν καὶ σύγκρουσιν καὶ ἐλευθερώτερον καὶ εὐκολώτερον ἐκφωνῶσιν αὐτά. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν οὐδέποτε ἔλεγον γέγραφται, δεδόκσθαι, μεμῖγσθαι, λέλεγται, ἐλέγθη, κέκλωσθαι, ἠδθῆναι, ἐπιλέληθμαι, ἐπιληθθῆναι, ἐκαλύϐθην, ἕπδομος, ὄκδοος, ἐπθήμερος κτλ. Εὐκόλως δὲ πᾶς τις ἐννοεῖ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν διὰ τί οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλεγον γέγραφται καὶ δεδόσθαι, ἀλλὰ γέγραπται καὶ δεδόχθαι κλ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περὶ τῶν δασέων καὶ μέσων διδασκαλίαν τοῦ Κουρτίου, ᾧπερ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Βλάσσιος, μένει ἀνεξήγητον πῶς, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλεγον γέγραφται ἔλεγον ἔπειτα γέγραφθαι, ἀφοῦ καὶ τὸ θ ἤρχετο κατὰ τὸν Κούρτιον ἀπὸ τοῦ τ; Τίς ἡ χρεία νὰ διακρούσωσι τὰ σύμφωνα ἀπ' ἀλλήλων τῇ παρενθήκῃ τοῦ δασέος πνεύματος, καὶ ποῦ ἠκούσθη ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα ὑπῆρξέ ποτε ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ μεταξὺ δύο συμφώνων; καὶ ἂν ὑπῆρξε, διὰ τί δὲν ἐδασύνθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἄλλα δέκα τέσσαρα σύμφωνα, οὐδὲ τὸ ρ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅπως ἴσως ποτὲ καὶ τὸ μ, μόνον πρὸ φωνήεντος; Καὶ διὰ τί οἱ Ἕλληνες δὲν εἶπον πεπλάσhθαι, ὅπως κατὰ τὸν Κούρτιον καὶ δεδόκhθαι. Καὶ διὰ τί ὅλως νὰ ἀποϐληθῇ ἐκ τοῦ μέσου τὸ σ ἐν τῷ δεδόκσθαι, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀποϐολὴν αὐτοῦ ἔμελλον νὰ διακρουσθῶσι ἔτι μᾶλλον

οἱ ἦχοι ἢ νὰ συμπλησιάσωσι πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς παρεμπτώσεως τοῦ δασέως πνεύματος ; Καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ λέγωσιν οἱ Ἕλληνες δεδόkhthαι, διὰ τί ἀπέφευγον νὰ λέγωσι ἐπιλελῆθσθαι, ἢ τοὐλάχιστον ἐπιλῆθθαι, ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη πᾶσα τὸ πρῶτον θ τῆς λέξεως ταύτης νὰ τραπῇ εἰς σ χάριν τῆς εὐχερεστέρας συνεκφωνήσεως τῶν συμφώνων, περὶ ἧς λέγομεν; Ἡ ἑρμηνεία ἣν ἐπινοεῖ ὁ Κούρτιος (Grundz. 5. σελ. 414), προθύμως δὲ ἀσπάζεται καὶ ὁ Βλάσσιος (ἔκδ. ϐ' σελ. 88,) ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα ἐν τῷ δεδόχθαι, ἀχθῆναι καὶ τοῖς ὁμοίοις γεννᾶται ἐκ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς τὸ δασὺ πνεῦμα τὸ μετὰ τοῦ ἑπομένου συμφώνου ἀκουόμενον ἠδύνατο νὰ μεταϐιϐασθῇ ὑπὸ τῆς ἀκοῆς καὶ εἰς τὸ εὐθὺς ἡγούμενον ψιλόν, θὰ ἦτό πως ἀποδεκτὴ ἂν τὸ τοιοῦτον συνέϐαινε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμφώνων πανταχοῦ, καὶ μὴ ἐκεῖ ἀκριϐῶς ὅπου ἡ γλῶσσα προδήλως ζητεῖ νὰ προσαρμόσῃ τὰ διεστῶτα καὶ συγκρουόμενα, καὶ ἦτο ἀνάγκη, καὶ ἂν ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχε τὸ δασὺ πνεῦμα, ταχέως νὰ φύγῃ καὶ ἀφανισθῇ. Ἂν τὸ ἑλληνικὸν οὖς ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ δύο δασέα πνεύματα ἑξῆς ἐκφωνούμενα, τότε ἔπρεπε νὰ τηρηθῶσιν, ὡς ἦσαν ἐξ ἀρχῆς, τὰ ἐθεθέατο, ἐθέθην, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ νὰ μὴ μεταϐληθῶσιν εἰς τὰ ἐτεθέατο, ἐτέθην κτλ., ἀφοῦ ἡ τοιαύτη τοῦ δασέος πνεύματος ἀλλεπαλληλία ὀλιγότερον θὰ προσέκρουεν εἰς τὴν εὐφωνίαν καὶ τὴν εὔκολον συνεκφώνησιν τῶν φθόγγων ἢ ἡ ἐν ταῖς λέξεσιν ἐπλαγkhthη, ἠλεγkhthη, ἐλέkhthη, khthὲς, συγkhχονος, ἐπhthegchthαι, πhthισις, ἐπhthήμερος κτλ., ὧν ἡ ἐκφώνησις κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Κουρτίου καὶ Βλασσίου δύναται νὰ συγχωρηθῇ, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν (ἐν Ἀθηναίῳ, τόμ. Γ' σελ. 36), μόνον εἰς τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν τῶν Ὀττενττότων ἢ ἴσως καὶ ἄλλην τινα, πλεῖστα ἔτι ἴχνη τῆς παλαιᾶς βαρϐαρότητος διασῴζουσαν. Καὶ εἶνε ἀνάγκη τῷ τε Κουρτίῳ καὶ τῷ Βλασσίῳ νὰ προσαγάγωσιν ὅμοια παραδείγματα καὶ ἐξ ἄλλης γλώσσης συγγενοῦς τῇ ἑλληνικῇ, ἐν ᾗ συμϐαίνουσι τοιοῦτοι συμπνευματισμοὶ τῶν γραμμάτων, καθ' ἣν στιγμὴν ταῦτα σπεύδουσι νὰ συνέλθωσι πρὸς ἄλληλα εἰς εὔφωνον καὶ ἁρμονικὸν σύμπλεγμα. Ἐφ' ὅσον δὲν προσάγουσιν ὅμοια παραδείγματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἢ ἐξ ἄλλης συγγενοῦς γλώσσης, ἀλλ' ἀρκοῦνται εἰς ψιλὴν θεωρίαν, ἄντικρυς μαχομένην πρὸς τὸν ἐν τῇ ἑλληνικῇ σαφέστατον νόμον τῆς συναρμοργῆς τῶν συμφώνων, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέστω ἡμῖν νὰ ἀποκαλῶμεν τὴν θεωρίαν αὐτῶν

θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, δι' οὗ ζητοῦσιν νὰ ἐξέλθωσιν τῆς ἑαυτῶν ἀπορίας ἐκεῖ, ὅπου ἡ παρ' ἡμῖν προφορὰ θὰ παρεῖχεν αὐτοῖς εὐχερεστάτην καὶ φυσικωτάτην λύσιν, πρὸς οὐδένα μὲν νόμον τῆς γλώσσης προσκρούουσαν, ἔχουσαν δὲ τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ ἑρμηνεύῃ σαφῶς πᾶν φαινόμενον τοῦ εἰρημένου νόμου τῆς συναρμογῆς τῶν συμφώνων καὶ ὅπου οὐδαμῶς ἐγχωρεῖ ἡ φαντασιώδης αὐτῶν θεωρία.

Ἐν ἀττικῷ ψηφίσματι τοῦ ἔτους 368 πρὸ Χριστοῦ ἀπαντῶσιν αἱ γραφαὶ ἐχ Λέσβου, ξυββάλλεσθαι (1), ἐν αἷς τὸ κ τῆς προθέσεως ἐκ καὶ τὸ ν τῆς προθέσεως ξὺν ἐτράπη εἰς χ καὶ β οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα ἀναντιλέκτως ἤ, ὡς λέγομεν, ἵνα συμπλησιάσωσι μᾶλλον πρὸς τὰ ἑπόμενα λ καὶ β καὶ εὐκολώτερον μετ' αὐτῶν συνεκφωνηθῶσι. Ὡς kh δὲ τὸ χ ἐκφωνούμενον ἐνταῦθα, θὰ ἦτο ὅλως ἀνεξήγητον καὶ ἀκατανόητον, οὐδενὸς δασέος μετὰ τὸ κ ὑπάρχοντος. Οὐδαμῶς ἄρα χρήζομεν τῆς ἐκ τοῦ ἀέρος ληφθείσης ἑρμηνείας τοῦ Κουρτίου καὶ τοῦ Βλασσίου, ἀφοῦ αὐτοὶ οἱ φθεγγόμενοι τὴν νέαν τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καλὴν φωνὴν καλουμένην (Κρατυλ. σελ. 418 Β), ἀναστάντες οὕτως εἰπεῖν ἐκ τοῦ τάφου διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς εἰς χ τροπῆς τοῦ κ ἐν τῇ γραφῇ ἐχ Λέσβου οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ξυββάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων ὁμοίων γραφῶν, οἷον διὰ τῶν ἐλ Λίνδῳ, ἐρ Ῥόδῳ, ἐσ Σάμῳ, ἐσ σανίδι (2) κτλ. Οὐδεὶς δὲ ἄλλος εἶνε ὁ λόγος οὗτος ἢ ὁ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένος, πολεμιώτατος μὲν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κουρτίου καὶ Βλασσίου, συμφωνότατος δὲ πρὸς τὴν προφορὰν τῆς παραδόσεως. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὡς τὸ ἡμέτερον χ ὀφείλομεν νὰ ἐκφωνήσωμεν καὶ τὸ ἐκ τοῦ κ γεννηθὲν χ ἐν τῇ γραφῇ ἐχ Χαλκίδος ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἔτους 445 πρὸ Χριστοῦ ἀπαντώσῃ (3), ὡς τὸ ἡμέτερον δὲ γ πρέπει νὰ ἐκφωνηθῇ καὶ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐκ γεννηθὲν γ τῶν γραφῶν ἐγ Λίνδου (4), ἐγ Λακε-

(1) C. I. A. II 52 C στιχ. 8 καὶ 11. Ὁμοίως ἀπαντᾷ Ἄθαββος ἐν ταῖς μνημονευθείσαις δελφικαῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς ἐκδοθείσαις ὑπὸ Wescher καὶ Fovcart N. 119, 22. Ἐν ἄλλαις δὲ πάλιν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀπαντᾷ τὸ σύνηθες Ἄθαμβος, ἢ Ἄθανδος· Ἅπαξ δὲ ἀπαντᾷ καὶ Ἄθαβος N. 472, 14, δι' ἑνὸς β, παραλειπομένου τοῦ ἑτέρου. ὅπως ἐν ἑτέραις λέξεσι τὸ ἕτερον τῶν διττῶν συμφώνως, καὶ ὅπως καὶ ἐν ἄλλαις καὶ δὴ καὶ ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς καλῶν χρόνων.

(2) Ἐλ Λίνδῳ CIA I 237, 18. 262, 14. Ἐρ Ῥόδῳ 262, 17. 263, 15 Ἐσ Σάμῳ 188, 35. Ἐσ σανίδι 38 c 7.

(3) CIAI Suppl I 27 α, στιχ. 5 καὶ 17.

(4) CIAI 170, 19.

δαίμονος (1), ἐπειδὴ πρὸς μόνην τὴν καθ' ἡμᾶς προφορὰν συμφωνεῖ ἡ διὰ τὸν εἰρημένον λόγον τροπὴ τοῦ κ εἰς χ καὶ γ πρὸ τοῦ χ καὶ λ. Καὶ ἔχομεν πᾶσαν τὴν βεβαιότητα ὅτι ἂν ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς καὶ ὁ μουσικὸς Ἀριστείδης ἔζων κατὰ τὴν δ' καὶ ε' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ὁμοίως θὰ ἔγραφον, ὅπως ἔγραψαν, τὴν περὶ συμφώνων αὐτῶν θεωρίαν κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον θὰ ἔγραφον, ἂν ἔζων καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι, καὶ ὁμοίως ὀρθότατα θὰ διήρουν τὰ ἄφωνα εἰς ψιλὰ, μέσα καὶ δασέα καὶ θὰ ἐδίδασκον ὅτι τὰ μέσα περιέχονται ὑπὸ τῶν ψιλῶν καὶ δασέων, ταῦτα δὲ κεῖνται ἑκατέρωθεν τῶν μέσων κατὰ τὰ ἄκρα. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς ἡμεῖς προέφερε τὸ χ τῶν λέξεων ἄχος καὶ ἄχνυμαι, πλὴν ἂν ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἄλλως ἐξήρχετο ὁ ἀναστεναγμὸς ἐκ τοῦ στήθους τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ στήθους τῶν νῦν ζώντων.

Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἀσπαζόμεθα τὴν γνώμην τῶν Ἐρασμικῶν, ὅτι τὰ πάντα ῥέουσι καὶ μεταβάλλονται ἔν τε τῇ γλώσσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασι τῶν ἀνθρώπων, ὅμως δὲν δυνάμεθα ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ τὰ στοιχεῖα ἐξ ἀνάγκης μεταβάλλονται καὶ ἀλλοιοῦνται. Καὶ ὅσον καὶ ἂν ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης πολλαὶ ἐπῆλθον μεταβολαὶ κατά τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, διὰ τὸ πανταχῇ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συλλαβαί, περὶ ὃ στρέφεται τὸ παρὸν ζήτημα, μετεβλήθησαν καὶ ἠλλοιώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον προϋποτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ νεκροῦ γράμματος. Νομίζομεν δὲ ἀτοπώτατον πρᾶγμα τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐγκαταλείπῃ καὶ ἀπορρίπτῃ οὕτως εὐχερῶς, ὅ,τι ἀπὸ μακροτάτου χρόνου παρεδόθη τοῖς μεταγενεστέροις, ἐφ' ὅσον ἡ καινοφανὴς διδασκαλία τοῦ Ἐράσμου καὶ τῶν ζηλωτῶν αὐτοῦ ἐξελέγχεται οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν νόμων τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, ὧν οἱ ἀρχαιότεροι, ὡς εἴπομεν, ἐμφανίζονται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἦτο ἀδύνατον οὗτοι νὰ διδάσκωσιν ἐναντία πρὸς τὸ παραδοθὲν, ἀφοῦ πᾶσα

(1) CIA. II 51, 7, πρὸ Χριστοῦ 372. Ὁμοίως ἐν συγχρόναις ἐπιγραφαῖς ἐγ Λεοντίνων, ἐγ Λακεδαιμονίων κτλ.

αὐτῶν ἡ ἐργασία τοῦτο καὶ μόνον προετίθετο, τὴν διατήρησιν, καὶ διάδοσιν τῆς ἐκ τῆς ἐγκρίτου ἀρχαιότητος περιελθούσης αὐτοῖς πολυτίμου κληρονομίας. Οὐδὲ πτοεῖ ἡμᾶς ἡ κομπώδης γλῶσσα τοῦ Βλασσίου ὅτι ὑπερμέτρως ἐπυκνώθη ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἡ καὶ ἄλλως πολυπληθὴς φάλαγξ τῶν Ἐρασμικῶν, διότι πιστεύομεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ ἱστορία διὰ λαμπροτάτων παραδειγμάτων διδάσκει ὅτι ἡ πλάνη, ὅσον καὶ ἂν διαδοθῇ καὶ ἐξαπλωθῇ, ἀνάγκη ἐπὶ τέλει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εὐτυχῶς ζῶμεν ἐν τῷ αἰῶνι, καθ' ὃν πᾶσαι αἱ πλᾶναι, αἱ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀμαθίας γεννηθεῖσαι καὶ ἀκμάσασαι, ἐκ διαδοχῆς ἀποχωροῦσιν ἀφανιζόμεναι ἐνώπιον τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἕως ἡ ἐπιστήμη εἴπῃ τὸν τελευταῖον αὐτῆς λόγον περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς, οὐδὲ τὸ παράπαν διστάζομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συγκείμεναι συλλαβαὶ πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἔχουσιν ἐν τῷ παρ' ἡμῖν ἀλφαβήτῳ τὴν αὐτὴν δύναμιν, ἣν καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ. Μέγαν δὲ λόγον λέγει ὁ Βλάσσιος ἰσχυριζόμενος ὅτι μόνος ἀρχαῖος Ἕλλην ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου ἠδύνατο νὰ ἐξελέγξῃ τὸ μὴ ὀρθὸν τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς, ὅτε καὶ μόνα τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἄψυχα τεκμήρια εἶνε ἱκανὰ νὰ ἐλέγξωσι τὸ πλημμελὲς καὶ ἐσφαλμένον αὐτῆς. Τὸ ὑπὸ τοῦ Βλασσίου ῥηθὲν περὶ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς ἁρμόζει μᾶλλον λεγόμενον περὶ τῆς προφορᾶς τῆς παραδόσεως, ἐφ' ὅσον οἱ Ἐρασμικοὶ σαφῶς καὶ καθαρῶς δὲν ἀποδεικνύουσι τὸ ἐναντίον. Καὶ ὡς ἀληθὲς δὲ ἂν ἀποδεχθῶμεν τὸ γλωσσολογικὸν παράδοξον τοῦ Κουρτίου, ὅτι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους καὶ Ἀριστοτέλους μέχρι τῶν πρώτων Γραμματικῶν ἤτοι ἐντὸς 50 ἢ 100 ἐτῶν, ἡ προφορὰ μετεβλήθη καὶ ἠλλοιώθη, ἐν ᾧ ἠκούετο ἔτι ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ καὶ τῷ Λυκείῳ καὶ τῇ Στοᾷ καὶ τοῖς κήποις τοῦ Ἐπικούρου ἡ φωνὴ τῶν ἀμέσων καὶ διαμέσων διαδόχων τῶν μεγάλων τῆς φιλοσοφίας διδασκάλων, πάλιν ἡ μεταβολὴ αὕτη καὶ ἀλλοίωσις θὰ ἦτο οὕτω μικρὰ, ὥστε δικαίως δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα ὅ,τι πρὸ 76 ἐτῶν εἶπεν ὁ παρ' ἡμῖν ἀοίδιμος Κοραῆς (ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ Ἰσοκράτους, σελ. ϛα'). «Μήτε ἐξεύρω, μήτε νὰ μάθω μὲ μέλει πῶς ἐπρόφερον ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤκμασαν εἰς αὐτὴν τῆς γλώσσης τὴν ἀκμήν· καί, ὅταν ὑπερασπίζω τὴν

σημερινὴν προφοράν, δὲν δισχυρίζομαι ὅτι προφέρομεν ἀπαραλλάκτως ὡς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ πιθανὸν εἶναι νὰ ἐσυνέβη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς σημερινὰς γλώσσας, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα καὶ ποιήματα. Τοῦτο μόνον ἀδιστάκτως πιστεύω, ὅτι ἂν ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης ἠλλοιώθη, νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς φύσιν ἄλλος δὲν εἶνε καλός, παρὰ μόνοι οἱ ὁποῖοι τὴν ἐλάλουν καὶ τὴν ἔγραφον ὡς μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἕως νὰ ἀναβιώσωσιν ἐκεῖνοι, καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον εἶναι νὰ τὴν προφέρωμεν, ὡς τὴν ἐπρόφερεν ὁ βάρβαρος Σέξτος, ὁ ἀγράμματος Πλούταρχος, ὁ ἀμαθέστατος Γαληνός (1), καὶ οἱ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταὶ φιλοσοφώτερον ἤθελον πράξει, ἂν ἔπεμπον καὶ τὴν προφορὰν τοῦ Ἐράσμου, ὅπου ἔπεμψαν πολλὰς ἄλλας προλήψεις.»

ΘΕΟΔ. ΠΑΠΑ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΤΩ ΑΥΘΕΝΤΟΠΟΥΛΩ

Ἐκδιδόμενον ὑπὸ ΕΜ. LEGRAND.

Τὸ χειρόγραφον ἐν ᾧ περιέχεται τὸ κάτωθι δημοσιευόμενον ἐπιτάφιον, ἀπόκειται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων φέρει δ' ἀρ. 475 ἐν τῷ συμπληρωματικῷ καταλόγῳ τοῦ ἑλληνικοῦ τῶν χειρογράφων τμήματος. Κομισθὲν ἐξ Ἀνατολῆς ὑπὸ τοῦ Μινωΐδου Μηνᾶ, εἶναι σχήματος δωδεκάτου μικροῦ, ἐλλείπει δ' ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ καὶ τὰ φύλλα του δὲν εἶναι ἠριθμημένα. Ἐγράφη δὲ κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Κοσμᾶ τοῦ Μακεδόνος, ὅστις μετ' ἀκριβείας ἐσημείωσε τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπεράτωσε τὴν ἀντιγραφήν, ἤτοι τὴν 17 Αὐγούστου 1643. Ἐν ἑτέρῳ συνταγματίῳ, περιεχομένῳ ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ, ἀναγινώσκεται ἡ ἑπομένη σημείωσις· « . . . ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ « ταπεινοῦ Κοσμᾶ ἱερομονάχου τοῦ Μακεδόνος ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑξα-

(1) Ἡ πληρεστέρα γνῶσις τῆς διδασκαλίας τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κοραῆ καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης.

« κοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ, ἐν μηνὶ Μαΐῳ ιβ', βασιλεύοντο[ς]
« τοῦ Σουλτὰν Μπραὴμ καὶ ὑπατεύοντος Μουσταφᾶ πασιᾶ, πατρι-
« αρχεύοντος δὲ Παρθενίου τοῦ ἐξ Ἀνδριανουπόλεως. »

Τοῦ νομοφύλακος Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐπιτάφιον τῷ αὐθεντοπούλῳ.

Ὦ παῖ, γένους στέφανε, χαρίτων ἔρνος,
καλῶν ἁπάντων συνδρομή, ξένη φύσις,
ἄγαλμα θαυμάσιον, ἔξοχον κάλλος,
τίς γραφικὴ χεὶρ ἱστορήσει σὸν τύπον,
καὶ τὴν ἐπανθοῦσάν σοι πρὶν ἀγλαΐαν;
Τίς τὴν κεκρυμμένην σοι τῆς ψυχῆς χάριν,
ἣν ἐξ ἁπαλῶν τῶν ὀνύχων ἐδείκνυς,
ἢ τίς τὰ λαμπρὰ τοῦ τιμίου σου γένους;
Ἀλλὰ τί λοιπὸν τῆς μορφῆς σου τὸν τύπον,
καὶ τὴν ἀπαστράπτουσαν ἐκ ταύτης χάριν
καὶ κάλλος ἀμίμητον ὁ γραφεὺς γράφων,
μὴ καὶ ψυχῆς τὰς ἀρετὰς παραγράφει,
μηδ' εὐγένειαν τὴν ἄνωθεν μηνύει,
καὶ βασιλικὴν συγγένειαν καὶ κράτος
ἢ παραχωρεῖ ταῦτα τῷ λόγῳ φράσαι
καλῶς γε ποιῶν καὶ φρονῶν οὐκ ἀλόγως;
Οὐκοῦν ἐροῦμεν ἃ σιγᾷ γράφων ὅδε.
Ὁ μέν γε ῥίζης εὐγενοῦς ὅρπηξ ἔφυ
καὶ βασιλικῶν αἱμάτων ἀποσπάδος·
πατὴρ γὰρ αὐτῷ αὐθέντης Χαζαρίας,
υἱὸς πατρὸς θαυμασίου καὶ κρατίστου·
τίς οὐκ ἀκούει τὸν πολὺν Ἀλέξιον,
ἄνδρα βριαρὸν καὶ κραταιὸν ἐν μάχαις,
ὀξὺν νοῆσαι καὶ καταπρᾶξαι πλέον·
τὸν ἀκράδαντον τῆς Χαζαρίας στῦλον
καὶ φανότατον τοῖς ὑπηκόοις λύχνον,
τὸν ἐν μάχαις ἄτρεστον ἀσπιδηφόρον,
ὄψει μόνον τρέποντα τοὺς ἐναντίους;

τὸν κὲν βίῳ ἥλιον οὐρανοδρόμον,
πᾶσαν καταυγάζοντα τὴν γῆν Γοτθίας;
Τούτου γόνος πρῶτος πατὴρ τοῦ κειμένου,
Εὐχαριτώνυμος μέγας Ἰωάννης,
ταχὺ προελθὼν εἰς ὑπέρτατον κλέος·
τῆς εὐσεβείας ἠκριβωμένη στάθμη,
δίκαιος, ὀξύς, δραστικός, μεγαλόφρων,
μέτριος, εὐθύς, νουνεχής, ταπεινόφρων,
λαμπρός, ἐλευθέριος, ἡδύς, χαρίεις,
πρᾶος, προσηνής, ἤπιος, κοινὸς φίλος,
ἄγαλμα πασῶν ἀρετῶν ἡρμοσμένον.
Μήτηρ δ' Ἀσάνων τοῦ περιβλέπτου γένους
καὶ πορφυρανθοῦς ἐκφυεῖσα τῆς ῥίζης,
ἐκ Παλαιολόγων τῶν αὐτοκρατόρων
καὶ Τζαμπλακόνων τῶν θαυμαστῶν μητρόθεν,
ἔνθαδε φοιτήσασα λαμπρῶς ἐζύγη,
νεᾶνις ὑπέρλαμπρος, εὐκλεεστάτη,
γενναία, φιλόθεος, εὐσεβεστάτη,
σπουδαία, φιλάγαθος, κοσμιωτάτη,
πραεῖα, φιλόπτωχος, ἡμερωτάτη,
ἡδεῖα, φιλάνθρωπος, συμπαθεστάτη,
γλυκεῖα, φιλόδωρος, εὐμενεστάτη,
πάσαις διαπρέπουσα χάρισι ξένως
ἡ μυριώνυμος (*) πάμφωτος Μαρία,
ἡ θεοχαρίτωτος σεπτὴ κυρία,
ἡ τῆς ἁγίας βασιλίσσης συναίμων.
Τοιούςδε φύντας ὁ χρυσοῦς ὄρπηξ ἔσχεν,
ὁ τερπνὸς Ἀλέξιος, τὸ χρυσοῦν ἄστρον,
ὁ χρυσοῦς Ἀλέξιος, ὢ δεινοῦ πένθους!
οἴμοι τίς ἐφθόνησεν ἡμῖν τῆς τύχης;
Πῶς ἡ βαρεῖα θανατηφόρος ἅρπη
ζωῆς πικρῶς ἄσταχυν ἐκτέτμηκέ σε,
πρὶν ἢ πεπανθῇς καὶ βαρυνθῇς τῷ χρόνῳ,
ταῖς οὐρανίαις ἀποθήκαις ἐνθεῖσα,

(*) Μαριώνυμος;

λαμπρῶς ἐνοικεῖν τῆς Ἐδὲμ τῷ χωρίῳ,
ἐν ταῖς ὀρεκταῖς τοῦ Ἀβραὰμ ὠλέναις;
Ποῦ μοι τὸ εἶδος, ἡ στροφὴ τῶν ὀμμάτων
τὰ τερπνὰ προσφθέγματα, τὸ γλυκὺ στόμα;
Ποῦ τὸ χρυσοῦν πρόσωπον ὡς ἄνθος ῥόδου;
Ποῦ τῶν λόγων τὰ ῥεῖθρα παρ' ἡλικίαν,
ἡ σειρήνιος καὶ μελιχρὰ φθογγή σου
ὡς τὰ παναρμόνια σύμφωνα μέλη;
Ποῦ δὴ φρόνησις καὶ τὸ σὺν λόγῳ θάρσος,
καὶ πρὸς ἕκαστον τῶν καλῶν εὐφυΐα;
Οἷον καθ' ἡμᾶς εἶδεν ἡ φύσις πάθος!
Οἷον συνεξέκοψε φυτὸν ἀώρως
εὐφυές, ὑψίπρεμνον, ἀνθοῦν ἡδέως,
ἡ πανδαμάτωρ ἀξίνη τοῦ θανάτου!
Ἔμελλεν ἄρα πατρικῶν σπλάγχνων ζέσει
καὶ τόνδε τὸν μέγιστον ὑποίσειν πόνον,
καὶ τήνδε πικρῶς ὑπενεγκεῖν τὴν θλίψιν
ἡ παναρίστη ξυνωρὶς τῶν πατέρων;
Εἰς γοῦν παρηγόρημα λοιπὸν τοῦ πάθους
καὶ παραψυχὴν τῆς μεγίστης ζημίας
ἀνιστοροῦσιν οἱ γενναῖοι τὸν παῖδα,
ὡς ζῶντα καὶ πνέοντα νῦν προσορῶντες,
καὶ προςπαραγράφουσιν ἐν στίχοις τάδε·
ἀλλ', ὦ θεατά, μὴ σκοπήσῃς τὸν τάφον
ὡς τάφον ἁπλῶς ἢ καὶ τὸν τύπον τόνδε,
ἀλλ' ἠρέμα πρόκυψον ἐλθὼν ἐνθάδε,
καὶ δάκρυον στάλαξον ἐκ συμπαθείας,
καὶ γνῶθι σαυτὸν εὐμαθῶς ἐκ τῆς θέας,
καὶ κατάγνωθι τοῦ πικροῦ τούτου βίου,
καὶ τοῖς παραμένουσι τὸ πλεῖστον δίδου·
εἰ γὰρ σιγᾷ τὸ τοῦ χρυσοῦ παιδὸς στόμα,
πλὴν ἀλλ' ἔχει δύναμιν ἀρρήτων λόγων,
καὶ γίνεταί σοι τοῦ βίου διδάσκαλος.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΩΤΕΡΩ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Ὁ γράψας τὸ ἀνωτέρω ἐπιτάφιον, Ἰωάννης ὁ Εὐγενικός, εἶναι ἀδελφὸς τοῦ ὀνομαστοῦ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, ᾧ πολλάκις συγχέουσιν αὐτὸν οἱ βιβλιογράφοι. Ἐχρημάτισε νομοφύλαξ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ ὡς τοιοῦτος παρέστη ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ (1439) (1), ἔγραψε δὲ καὶ ἀντιρρητικὸν κατὰ τῆς συνόδου, οὗ ἀποσπάσματα μόνον ἐδημοσιεύθησαν (2). Πολλὰ ἔργα αὐτοῦ σώζονται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Φλωρεντίας, τῶν Παρισίων, τοῦ Μονάχου, τῆς Μόσχας (3), ἐκ τούτων δ' ἐδημοσιεύθησαν, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, τὰ ἑπόμενα:

α') «Τῇ Τραπεζουντίων πόλει ἐγκωμιαστικὴ ἔκφρασις.» ἐν Eustath. Thessal. opusc. ed. Tafel, 1832 σ. 370-3.

β') «Ἐκφράσεις» τέσσαρες παρὰ Boissonade, Anecdota nova 1844 σ. 329—346.

γ') «Προθεωρία» (εἰς Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικὰ) τὸ πρῶτον παρὰ Bandini, Catal. cod. gr. Laur. τ. III. σ. 322 καὶ εἶτα ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Ἡλιοδώρου.

δ') «Εἰς εἰκόνα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἰαμβικόν.» παρὰ Bandini, αὐτ.

ε') «Εἰς παναγιάριον» (τετράστιχον) αὐτ.

Τίς ὁ θρηνούμενος παῖς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τούτῳ εἶναι δύσκολον νὰ ὁρισθῇ μετὰ θετικότητος. Ἀνιστορῶν τὸ γένος αὐτοῦ ὁ ποιητὴς περιορίζεται μόνον νὰ μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός, καὶ τὸ γένος ταύτης. Εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀποπειρωμένου νὰ λύσῃ τὴν ἀπορίαν ἐπέρχεται πρώτη ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν

(1) Βλ. Συγουροπούλου Γ', 15 σ. 59.— Cave, Script. eccl. hist. litt. (ἐν ἔτει 1438) τ. II. σ. 94. 141. 2ας ἐκδ.

(2) Παρ' Ἀλλατίῳ, de Purgatorio σ. 61. 140. 220. 241. 265.

(3) Βλ. Bandini, Catal. cod. gr. Laur. τ. II. σ. 522. III. σ. 322 κε.—Matthaei, Not. cod. gr. Mosq. σ. 314 ἀρ. 5. 6. 7. 9.— Fabric., Bibl. gr, τ. XI. σ. 670—77. —Philostrat. de gymn. ed Kayser σ. XIII, 128.— Philologus τ. XX. σ. 509. 767.

τῆς Τραπεζοῦντος καὶ δὴ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Δ', τοῦ καὶ Καλοϊωάννου ἐπικαλουμένου, ὅστις σύγχρονος τῷ Εὐγενικῷ, πατέρα μὲν εἶχεν Ἀλέξιον τὸν Δ', τὸν Μέγαν προσαγορευόμενον, καὶ ὁμώνυμον τῷ πάππῳ υἱόν. Ἀλλὰ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἀντιτίθενται λόγοι ἰσχυροί· πρῶτον κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα οἱ βασιλεῖς τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἦσαν κύριοι τῆς Χαζαρίας, ἐν ᾧ ῥητῶς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ Ἀλέξιος ὁ πάππος λέγεται αὐθέντης τῆς χώρας ταύτης· οὐδὲ τῆς Γοτθίας, τῆς ἐν τῇ Κριμαϊκῇ χερσονήσῳ ἡγεμονίας, ἧς ὁ δεσπόζων ἑλληνικὸς οἶκος τῶν Θεοδώρων διετέλει μὲν εἰς σχέσεις μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Τραπεζοῦντος, ὡς ἀποδείκνυσι καὶ ὁ γάμος τοῦ τελευταίου βασιλέως Δαβὶδ μετὰ τῆς ἡγεμονόπαιδος τῆς Γοτθίας Μαρίας (1), ἀλλὰ δὲν ἦτο ὑποτελὴς αὐτοῖς. Ἀμφίβολον δὲ καὶ ἂν ἡ σύζυγος τοῦ Ἰωάννου, θυγάτηρ οὖσα τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων Ἀλεξάνδρου, ἐκαλεῖτο Μαρία καὶ μάλιστα ἂν ἐσυγγένευε μὲ τοὺς Ἀσάνας, τοὺς Παλαιολόγους καὶ τοὺς Τζαμπλάκωνας. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον ἐκ τοῦ ἐπιταφίου ἐμφαίνεται (στίχ. 78 κε.) ὅτι τοῦ παιδὸς Ἀλεξίου ἐπέζησαν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς, ἐν ᾧ ἀναμφίλεκτον εἶναι γεγονός, ὑπὸ πάντων μαρτυρούμενον, ὅτι ὁ τοῦ Καλοϊωάννου υἱὸς Ἀλέξιος ὁ Ε' ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν τεσσάρων ἀπορφανωθεὶς τοῦ πατρὸς (1458), ἐφονεύθη μετά τινα ἔτη κελεύσει Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ (περὶ τὸ 1466).

Τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῷ ἐπιταφίῳ, ὅτι Ἀλέξιος ὁ πολὺς ἦν αὐθέντης τῆς Χαζαρίας παρέχει τὸ ἐνδόσιμον εἰς ἑτέραν εἰκασίαν, ἴσως οὐχὶ βασιμωτέραν τῆς ἀνωτέρω. Χαζαρία ἐκαλεῖτο πιθανῶς κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα μέρος τῆς Θρᾴκης πρὸς τὸν Πόντον, οὗ δεσπότην κατέστησεν ὁ πατὴρ Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, τὸν τελευταῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλέα (2). Τούτου πολλάκις καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐκράτησεν ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων Ἀσάνων. Ἠδύνατό τις δὲ νὰ ὑποθέσῃ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος, ὅτι τὸ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ αὐθεντόπουλον εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Σισμὰν τοῦ Γ', Ἀλέξανδρος καὶ οὗτος καλούμενος, ἔγγονος δὲ τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου Ἀσάν. Ὁ οἶκος τῶν Βουλγάρων Ἀσάνων ἐσυγγένευε μετὰ τῶν Παλαιολόγων· ἡ δὲ πρώτη σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Σισμάν, περὶ ἧς οὐδὲν ἕτερον γινώσκομεν, ἐκαλεῖτο Μαρία, ἀλλ'

(1) Fallmerayer, Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt σ. 285.
(2) Δούκας κεφ. 23 σ. 134 Bonn.

ὁ παῖς Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη ἴσως ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς Μαρίας θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας Λαζάρου, ὅστις σύζυγον εἶχε θυγατέρα Καντακουζηνοῦ. Αἱ περὶ τοῦ τέλους τοῦ τε Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου εἰδήσεις εἶναι ἀόριστοι καὶ σκοτειναί. Κατά τινας παραδόσεις ὁ τελευταῖος τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν ἐφονεύθη ἐν τῇ παρὰ τὸ Τίρνοβον μάχῃ τῷ 1395, ὁ δ' υἱὸς Ἀλέξανδρος ἠσπάσθη τὸν Ἰσλαμισμόν. Κατ' ἄλλους δέ, συλληφθέντες αἰχμάλωτοι πατὴρ καὶ υἱὸς ἀπελύθησαν εἶτα (1). Ὅπως ἂν ᾖ ἐκ τῶν διδομένων τούτων ἀδυνατοῦμεν νὰ πορισθῶμεν ἀσφαλῆ λύσιν τῆς ἀπορίας περὶ τοῦ γένους τοῦ αὐθεντοπούλου.

Ἡ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ ἀναφερομένη οἰκογένεια τῶν Τζαμπλακώνων ἐστὶ γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων βυζαντινῶν συγγραφέων. Ὁ Κατακουζηνὸς (Β', 27 Ι. σ. 465 καὶ ἀλλ.) ἀναφέρει Ἀρσένιον Τζαμπλάκωνα μέγαν παππίαν καὶ ἄρχοντα Διδυμοτείχου (1331) καὶ Δημήτριον Τζαμπλάκωνα μέγαν στρατοπεδάρχην (αὐτ. Γ, 87). Ὁ Χαλκοκονδύλης (Ι', σ. 565) ἀναφέρει Τζαμπλάκωνας, ἄρχοντας Κερκήδας πόλεως. Πενθερὸς τοῦ Φραντζῆ (σελ. 191) ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Κανικλείου Ἀλέξιος Παλαιολόγος ὁ Ἐξαμπλάκων, τούτου δ' ἀδελφὸς ὁ ἐν Πελοποννήσῳ πολεμήσας ὑπὸ Θωμᾶν τὸν Παλαιολόγον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ δεσπότου Δημητρίου (2). Καθ' ὅσον δ' εἰξεύρομεν, ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐσώζετο ἐν Μονεμβασίᾳ παλαιὰ οἰκογένεια τῶν Ζαμπλάκων, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΘΩ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΝ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1807.

Στιχούργημα Ιω. Δ. Ξουρη, ἐκδιδόμενον ὑπὸ Κ. Α. Γουναροπουλου.

Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Τενέδου, ἥτις ἑάλω ὑπὸ τῶν Ῥώσσων μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ 1806, ἀπεκλείσθησαν καὶ τρία πλοῖα ἐκ Κύμης, ἐκεῖ μεταβάντα πρὸς πώλησιν οἴνου. Ἐν τούτοις ἦν ὁ Ἰωάννης Δημητρίου Ξουρῆς, ὅστις διὰ στίχων περιέγραψε τὰ τότε συμβάντα. Ἀπέ-

(1) Jirecek, Geschichte der Bulgaren. Prag, 1876 σ. 350. Βλ. καὶ σ. 321.
(2) Γεωργ. Φραντζ. Δ', 26 σ. 390.

θανε δ' οὗτος τῷ 1827 ἐν Κύμῃ. Τὸ ὧδε δημοσιευόμενον στιχούργημα αὐτοῦ εἶναι μὲν κεκολοβωμένον, ἀλλ' ἡ πιστὴ καὶ λεπτομερὴς τῶν συμβάντων ἀφήγησις νομίζομεν, ὅτι προστίθησιν αὐτῷ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον.

. . . .
Καὶ οἱ καϋμένοι οἱ Ῥωμηοὶ ἔξαφνα νὰ χαθοῦνε
Κι' ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὸ σπαθὶ ὅλοι τους νὰ κοποῦνε!
Οἱ Ἀρβανῖται καὶ Ῥωμηοὶ ἐπήρανε χαμπέρι
Καὶ ὅλοι 'ξεσπαθώσανε μὲ τὰ σπαθιὰ 'ς τὸ χέρι·
Στὸν κουμαντάντε τρέχουσι ἀπάνου 'ς τὸ σαράϊ,
Μικροὶ μεγάλοι ὅλοι τους, μέσα δὲν τοὺς χωράει.
Τὸν 'βρίσκουνε καὶ στέκεται, καὶ ὅλο συλλογᾶται,
Καὶ κἀνενοὺς δὲν ἤθελε, διὰ νὰ 'πιλογᾶται.
Ἄρχισαν καὶ τοῦ λέγουνε Ῥωμαῖοι καὶ Ἀρβανῖται,
Κάνένας δὲν ἐντρέπεται, κανένας δὲν φοβεῖται.
— « Τί εἶν', ἐφέντη, ὅπου λὲς καὶ θέλεις γιὰ νὰ κάνῃς;
Τὸ κάστρο νὰ παραδοθῇ, ς'τὸ νοῦν σου μὴ τὸ βάνῃς.
Ἕνας τὸν ἄλλον ὅλοι μας κομμάτια θὰ γενοῦμε,
Σένα καὶ τὸ ἀσκέρισου ἀπ' τὸ σπαθὶ περνοῦμε.
Τὸ κάστρο δὲν τὸ δίνομε, ἡμεῖς τὸ νταγιαντοῦμε,
Καβοῦλι δὲν τὸ κάμνομε, διὰ νὰ παραδοθοῦμε.
Μεῖς τώρα τὸ ἠξεύρομε ὅλοι μας οἱ καϋμένοι,
Οἱ Τοῦρκοι 'σὰν μᾶς πάρουνε κανένας δὲν γλυτώνει.
Καὶ νὰ σταθοῦμεν ζωντανοί, Τοῦρκοι νὰ μᾶς ἁρπάξουν,
Καὶ ὅλους 'σὰν τὰ πρόβατα, διὰ νὰ μᾶς ἐσφάξουν.
Κάνένας μας δὲν στέργεται νἄρθωμε 'ς ἔτσι χάλι,
Διὰ νὰ μᾶς ἐκόπτουσι ἔξαφνα τὸ κεφάλι.
Καλλίτερα 'ς τὸν πόλεμον 'πάνου νὰ σκοτωθοῦμε,
Παρὰ 'ς τὰ χέρια τῶν Τουρκῶν νὰ μᾶς ἐτυραγνοῦνε.
Μὲ τιμημένον θάνατον ἀνίσως καὶ χαθοῦμε,
Καὶ ὅσοι κι' ἂν τ' ἀκούσουνε, δὲν μᾶς κατηγοροῦνε.
Ἐμεῖς θενὰ βαστάξωμε ὅσο κι' ἂν ἠμποροῦμε,
Καὶ ζωντανοὶ ὅσῳ ἤμασθε, Τοῦρκο δὲν προσκυνοῦμε.
Τί εἴμασθε 'ς τὸν πόλεμο ὅλοι ἀνδρειωμένοι,

Πὸ Μακεδόνοι πλέον καλοὶ καὶ πλέον διαλεγμένοι.
Καὶ 'ς τὸ τουφέκι εἴμασθε ὅλοι μας μαθημένοι,
Καὶ 'ς τὸ σπαθὶ καλήτερα εἴμασθε σπουδασμένοι.
Οἱ Τοῦρκοι εἶναι περισσοί, 'μεῖς λίγοι Μακεδόνοι,
Πάλιν δὲν τοὺς φοβούμεθα, ταὐτί μας δὲν ἱδρώνει.
Κι' ἀνίσως ἦναι ἄξιοι Τοῦρκοι νὰ μᾶς τρακάρουν,
Μὲ τὸ σπαθίν τους ἂς ἐλθοῦν, καὶ τότε νὰ μᾶς πάρουν.
Καὶ τότε νὰ τὸ κάμωμε τὸ αἷμά μας χαλάλι,
Καὶ ὅσοι καὶ ἂν εἴμασθε, μικροί τε καὶ μεγάλοι.
Μὰ ὄχι σὰν ἀνόητοι, νὰ τυφλωθοῦμ' ἀτοί μας
Νὰ κύπτωμε τὴν κεφαλὴ, νὰ κόπτουν οἱ ἐχθροί μας.
Ἡ ὄρεξίς των νὰ γενῇ, ὡς κάθως ἀγαποῦνε.
Ὄχι, ὄχι, ἀφέντη μας, νὰ γένῃ ἡ καρδιά τους,
Νὰ 'βγάνουνε τὸ ἄχτι του καὶ τὴν ἀραθυμνιά τους.
Ὁ κόσμος ὅλος νὰ χαθῇ, νὰ ἔλθῃ ἄνω κάτω,
Δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐμβῇ ὁ Τοῦρκος εἰς τὸ κάστρον.
Πὸ ζόρι τοῦ ἀφέντη μας, γιὰ νὰ παραδοθοῦμε,
Χαμπέρι 'σὰν δὲν 'ξεύραμε, 'θέλαμε νὰ χαθοῦμε.
Μὰ τώρα ποῦ ἐμάθαμε τῆς προδοσιᾶς χαμπέρι,
Χίλιαις χιλιάδες ἂς ἐλθοῦν, καὶ πάλι δὲν τὸ παίρει.
Ὅλη ἡ Πόλι νὰ ἐλθῇ μὲ τὴν Γιανιτσαρία,
Δὲν εἶναι τρόπος νὰ εὐγῇ μὲ τὴν Μακεδονία.
Σήμερον θὰ τὴν δείξωμε ὅλη μας τὴν ἀνδρεία,
Τί πλέον τὸ ἠξεύρομεν, δὲν εἶναι λευθερία.
Σήμερον ἔχει νὰ γενῇ τὸ τέλος τὸ ὠμέγα,
Καὶ 'σὰν ποτάμι θὰ χυθῇ τὸ τουρκικὸ τὸ αἷμα.
Μικροὶ μεγάλοι ὅλοι μας 'ς τἄρματα θὰ σταθοῦμε,
'Σὰν Μακεδόνοι φοβεροὶ τοὺς Τούρκους θὰ βαροῦμε.
Ὡσὰν τοὺς Δράκους τοὺς κακοὺς, καὶ δυνατὰ λιοντάρια,
Ἔτσι θενὰ βαστάξωμε ὅλοι 'σὰν παλληκάρια.
Τὸ ὄνομά μας λέγεται, ἀφέντη, 'Αλμπανέζοι,
'Απάνου εἰς τὸν πόλεμο καιόμεσθε 'Εγκλέζοι.
Καὶ ἂν χαθοῦμε ὅλοι μας καὶ ἕνας νάπομείνῃ,
Καὶ πάλ' αὐτὸς θὰ πολεμᾷ, ποτὲ δὲν παραδίνει.
Γυναῖκες 'μεῖς δὲν εἴμασθε, διὰ νὰ φοβηθοῦμε,

Καὶ δύο 'μέραις πόλεμο, γιὰ νὰ παραδοθοῦμε.
Μὰ ἂν φοβᾶσ', ἀφέντη μας, τραβήξου εἰς τὴ μπάντα,
Οἱ 'Αρβανῖται καὶ 'Ρωμηοὶ τὸ κάμνουνε τὸ θαῦμα.
Καὶ τὰ 'δικά μας τὰ σπαθιὰ πολλά 'ν' ἐπαινεμένα,
Καὶ ὡσὰν λύκοι χώνονται 'ς τὸ τούρκικο τὸ αἷμα.
Σήμερον ὅλοι ἔχομε νὰ ξαναγεννηθοῦμε,
Καὶ 'ς τἄρματά μας θέλομε ὅλοι νὰ κρεμασθοῦμε.
Παρηγοριὰ δὲν ἔχομε ἄλλη εἰς τὴν καρδιά μας,
Τὴν Παναγιὰ τὴ Δέσποινα καὶ πάνου 'ς τἄρματά μας.
'Σ αὐτὰ θενὰ βαστάξωμε μ' ὅλην τὴν δύναμίν μας,
Διὰ νὰ τὴν γλυτώσωμε οἱ μαῦροι τὴν ζωήν μας.
Σήμερον γεννηθήκαμε, σήμερον θὰ χαθοῦμε,
'Σὰν Μακεδόνοι 'ποῦμασθε ὅλοι νὰ τιμηθοῦμε.
Καβοῦλι δὲν τὸ κάμνομε, νὰ μᾶς ἀναγελοῦνε,
Τῶν Μακεδόνων τὄνομα νὰ τὸ κατηγοροῦνε.
Τώρα θὰ τὸ τιμήσωμε ὅλοι μὲ τὸ σπαθί μας,
Καὶ 'ς τὴ 'Ρωσσία ὅληνε θὰ πά' ἡ ἀκουή μας.
Οἱ Μακεδόνοι 'ξακουστοὶ, 'ς τὸν κόσμον 'παινεμένοι,
Μ' ὅλον τὸν Τοῦρκον πολεμοῦν σήμερον οἱ καυμένοι.
Καὶ εἰς τὸ κάστρο στέκουνε μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι,
Γιὰ καφαλντὶ δὲν τό'χουνε τοῦ Τούρκου τὸ ἀσκέρι.
Τὸ κάστρο εἶναι ἀχαμνὸ, καθόλου δὲν 'φελάει,
Μᾶνε τ' ἀσκέρι του καλὸ, κ' ἐκεῖνο τὸ τιμάει.
Ὄχι 'ς τὴ γῆς πῶς στέκουνται Τοῦρκοι καὶ περπατοῦνε,
Μὸν καὶ φτερὰ νὰ κάμουνε, πάλι δὲν μπορ' νάμποῦνε.
Τί στέκουν μέσα λέοντες μὲ φοβερὴ ἀντρεία,
Κι' ὅλο φαρμάκι στάζουνε ὅλα τους τὰ σπαθία.
Καὶ κεῖ ποῦ θενὰ πέφτουνε τοὺς Τούρκους νὰ βαροῦνε,
'Ωσὰν καμπάναις δυναταῖς θέλουνε νὰ βροντοῦνε.
Πρῶτον θενὰ τιμήσωμεν τὴν πίστιν τὴν 'δικήν μας,
Δεύτερον τὸν Συνέβη μας, καὶ τρίτον τὴν ζωήν μας.
Καὶ ὅλοι δι' ἀγάπη του ἔχουμε νὰ σταθοῦμε,
Νὰ μὴ χαθῇ τάσκέρι του καὶ τὸ κατηγοροῦνε.
Τί κάμαμε, τί φταίξαμε, ἀφέντη, ἐμπροστά σου,
Καὶ 'πῆγες καὶ τὰ πρόδωσες τὰ καρδιακὰ παιδιά σου;

Καρδιά σου πού σὲ βάσταξε τὸ κάστρο νὰ τὸ δώσῃς,
Σὰν ὁ Ἰούδας τὸ Χριστὸ νὰ μᾶς ἐπαραδώσῃς.
Ἀντὶ νὰ δώσῃς δύναμι, παρηγοριὰ 'ς τάσκέρι,
Ἐπῆγες καὶ μᾶς χάρισες 'ς τοῦ Τούρκου τὸ μαχαίρι.
Αὐτὰ ἐμεῖς θαρρούσαμε 'πὸ λόγου σου νὰ δοῦμε,
Χαμπέρι νὰ μὴ 'ξεύραμε, ὅλοι μας νὰ χαθοῦμε.
Πὸ τὸ σικλέτι θέλαμε γιὰ νὰ παραδοθοῦμε,
Καὶ 'μεῖς μὲ ἕνα πόλεμο τὸ κάστρο τὸ βαστοῦμε.
Ἡμεῖς ἀπόψε ὡς τὸ πωρνὸ ἐλπίζομε, θαρροῦμε,
Καὶ τὸν Συνέβη ἀφέντη μας, διὰ τὸν ἰδοῦμε.
Μπορεῖ καὶ δώσῃ ὁ Θεὸς ὡς τὸ ταχὺ νὰ φτάξῃ,
Κι' ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνον διὰ νὰ μᾶς προφτάξῃ».
Ὁ κουμαντάντες λέγει τους : «Πάρτε τὴν ἐξουσία,
Καὶ ὅ τι καὶ ἂν κάμετε, νἄχετ' ἐλευθερία.
Τὸ κάστρο ὅλο σήμερον νὰ ἦναι ἐδικό σας.
Μὲ ὅλην τὴν καρδία σας βαρεῖτε 'ς τὸν ἐχθρόν σας».
Οἱ Ἀρβανῖται λέγουνε : «Ἐγίνη ἡ καρδιά μας,
Τώρα θἀποστομώσουνε 'ς τοὺς Τούρκους τὰ σπαθιά μας.
Καὶ τώρα ἂς κοπιάσουνε νὰ κάμουνε γιουροῦσι,
Τάχας προφταίνει ζωντανὸς κανένας νὰ γυρίσῃ ;
Ἐμεῖς τοὺς ἀπαντέχομε 'δῶ μέσα νὰ ἐμποῦνε,
Τάχα προφταίνουν νὰ εὑροῦν τὴν πόρτα νὰ ἐβγοῦνε ;
Τὸ 'ποθυμοῦμεν ὅλοι μας νὰ ἔρθουν ἐδῶ μέσα,
Μὰ μπρὸς 'ς τὴ βρύση φαίνεται πῶς θὰ γεμίσῃ λέσα.
Τοῦρκο δὲν θεν' ἀφίσωμε νὰ ἔβγῃ 'ς τὸ μειντάνι,
Ὄχι 'ς τὸ κάστρο νὰ ἐμβῇ, ρεσάλτο νὰ μᾶς κάνῃ.
Πὸ εἴκοσι μαχαίρια καθένας νὰ ζωθοῦνε,
Μὰ πάλι 'σὰν τὰ πρόβατα θέλουνε νὰ λαχτοῦνε.
Οἱ Ἀλμπανέζοι βρήκανε 'ς τὸ νόμο τὸ δικόν τους,
Εἰς τὸ κεφάλι νὰ βαροῦν ὅλοι εἰς τὸν ἐχθρόν τους.
Ὅποιος κτυπάει 'ς τὴν καρδιὰ καὶ κάτω 'ς τὸ ποδάρι,
Ἐκεῖνον δὲν τὸν ἔχουνε καθόλου παλληκάρι.
Ἐκεῖνος ὅπου στέκεται καὶ κρούει 'ς τὸ κεφάλι,
Ὅλοι τὸν ἐπαινεύουνε, μικροί τε καὶ μεγάλοι·
Στὸν κόσμο δὲν ἀκούστηκε ἐτούτην τὴν ἡμέρα,

Οἱ Ἀλμπανέζοι τῶν Τουρκῶν διὰ νὰ κάμουν βέρα.
Ἀπάνου εἰς τὸν πόλεμον σώνονται οἱ καυμένοι,
Μὰ δὲν τὸ στρέγουν νὰ πιασθοῦν, τί εἶναι 'παινεμένοι.
Μὲ τὴν καρδιά τους πολεμοῦν καὶ μὲ τὴν δύναμίν τους,
Μὰ νὰ πιασθοῦνε ζωντανοί, δὲν τὤχουν 'ς τὴν τιμήν τους.
Τὸν πόλεμο τὸν ἔχομε ὅλοι μας πανηγύρι,
Τῶν Μουσουλμάνων τὰ κορμιὰ θὰ κάμωμε γεφύρι.
Καὶ νὰ πατοῦμε 'πάνου τους διὰ νὰ πολεμοῦμε,
Ὥστε ποῦ νὰ τοὺς σώνωμε, καὶ τότες νὰ σταθοῦμε.
Εἰς τὸ τουφέκι οἱ Ῥωμηοί, 'ς τὸν τράκο οἱ Ἀλμπανέζοι,
Καὶ εἰς τὴν χάρμπ' ὁ Μόσκοβος, καὶ 'ς τὸ 'γιαλὸ Ἐγκλέζοι.
Ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ ντουνιᾶ 'ς τὸν πόλεμο 'σὰν ἔρχουν,
Τῶν Ἀλμπανέζων τὴν καρδιὰ 'πάνω τους δὲν τὴν ἔχουν.
Τ' εἶναι ἡ καρδιά τους σίδερο καὶ 'πίσω δὲν κωλώνει,
Ὡσὰν βροχὴ τὰ βόλια νὰ πέφτουν, δὲν κρυώνει.
Χίλιαις χιλιάδαις σπαθιὰ νὰ βλέπῃ ὀμπροστά της,
Καὶ πάλι μέσα θενὰ 'μπῇ νὰ δείξῃ τὴν ἀντρειάν της.
'Σὰν φοβηθῇ τὸ σίδηρον 'ς τὴν πέτρα νὰ κτυπήσῃ,
Ἡ ἀλμπανέζικη καρδιὰ τότες θέλει γυρίσῃ.
Ποία φυλὴ εὑρίσκεται διὰ νὰ μᾶς ταιριάσῃ,
Εἰς τὴν καρδιὰ καὶ δύναμιν διὰ νὰ μᾶς ἐφθάσῃ.
Μὰ ἂν 'βρεθῇ ἡ δύναμις, θὰ λείπῃ ἡ καρδία,
Δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐβγοῦν μὲ τὴν Μακεδονία.
Νὰ ἔχουν τὴν καρδία τους, καὶ τὴν παλληκαριά τους,
Τὸ αἷμα ὅπου χύνουνε τὰ δίκοπα σπαθιά τους.
Οἱ Μακεδόνοι σήμερον θέλουν νὰ ἀρχινίσουν,
Κορμία καὶ κεφάλια τὴν χώρα θὰ γεμίσουν,
Ὡς τὸν λαιμὸ νὰ ἔρθουνε ὅλοι τους εἰς τὸ αἷμα,
Ὀπίσω δὲν γυρίζουνε, τί ἔχουν ὡρκωμένα,
Σήμερον ὅλοι ἔβαλαν ὅλην τους τὴν ἀνδρεία,
Τοῦρκον νὰ μὴν ἀφίσουνε νἄβγῃ γιὰ μαρτυρία.
Ἡ θάλασσ' ὅλη σήμερον θέλει νὰ κοκκινήσῃ,
Καὶ Τοῦρκος 'ς τὴν Ἀνατολὴν ὀπίσω μὴν γυρίσῃ.
Τί πλέον δὲν βασταίνουσιν ὅλοι τους οἱ καυμένοι,
Καὶ δύο 'μέρες στέκονται 'ς τὸ κάστρο πεινασμένοι.

Δίχως ψωμὶ, δίχως νερὸ στέκονται πολεμοῦνε,
Καὶ ἂν ἀργήσ' ἀφέντης τους, 'ς τὸν τράκο θενὰ 'μποῦνε»
Δευτέρα ἦτον τῆς νυκτὸς, παράκλησις ἐγείνη,
'Αέρας δὲν ἐτράβαε, καὶ ἦτονε γαλήνη.
Καὶ 'σὰν ἀπετελείωσε παράκλησι μὲ βία,
Ἡ Δέσποινα τὸ ἔδειξε τὸ θαῦμά της γιὰ μία.
'Αέρας ἐσηκώθηκε, τὰ χούματα σηκώνει,
Εἰς τὰ ψηλὰ τὰ 'πήγαινε, τὴν γῆν ἀνακατώνει.
Καὶ ὅλοι ἐδοξάσασι τὴν Δέσποινα Μαρία,
Ποῦ ἔδειξε τὸ θαῦμά της εἰς αὐτουνοὺς γιὰ μία.
Ὁλονυκτὶς ξεσκούφωτοι, κλαίουσι, προσκυνοῦσι,
Τὴν Παναγιὰ περικαλοῦν Συνέβης νὰ πλακώσῃ.
'Ανίσως δὲν ἐφαίνονταν Συνέβης τὴν Δευτέρα,
Τὸ κάστρο ἦτον νὰ χαθῇ, διὰ νὰ κάνῃ βέρα.
Ὁ Σεϊνταλῆς ἀπάντεχε ἡμέρα νὰ χαράξῃ,
Καὶ εἰς τὸ κάστρο νὰ ἐρθῇ, διὰ νὰ τὸ βουλιάξῃ.
Ὅλα του τὰ καράβια τἄχε χαζιρεμένα,
Τὸ κάστρο καὶ οἱ ἄνθρωποι ὅλοι νὰ γένουν ἕνα.
Τέτοιας λογῆς 'ποφάσισε, διὰ νὰ τὸ κρημνίσῃ,
Δὲν ἦτο τρόπος τὸ πρωνὸ, διὰ νὰ τὸ ἀφίσῃ.
'Απ' τὰ πολλὰ τὰ δάκρυα ἡ Δέσποινα λυπήθη,
Καὶ ἀπ' τὴν πολλὴν τὴν δέησι τοὺς χριστιανοὺς 'σπαχνίσθη.
Καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρωνὸ ἐχάραξ' ἡ ἡμέρα,
Καὶ ὁ Συνέβης φάνηκε 'ς τὴν Ἴμπρο ἀπὸ πέρα.
Μαίστρο εἶχε τὸν καιρὸ, καὶ πρίμο τὸν ἀγέρα,
Καὶ μὲ θυμὸ ἐρχότανε καὶ μὲ πολλὴ φοβέρα.
Εἰς τὸν ἀγέρα γύρευε ἐπάνου νὰ πετάξῃ,
'Πὸ τὸ σικλέτι τὸ πολὺ ὀγλήγορα νὰ φτάξῃ.
Τὴν θάλασσα ἐγύρευε σβάρνα νὰ τὴν ἐπάρῃ,
Διὰ νὰ φθάσῃ γλήγορα τὸν Τοῦρκο νὰ τρακάρῃ.
'Απ' ὅλα 'μπρὸς ἐπέρασε καὶ τἄλλα δὲν παντέχει,
Καὶ εἰς τὸ κάστρο λόγιαζε τὸ τί παντιέρα ἔχει.
Τὴν τούρκικη ἐθάρρευε ναὔβρῃ σιαρισμένη,
Καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ πῶς νἄτονε χαμένοι.
Ποτέ του δὲν τὸ ἤλπιζε τὸ κάστρο νὰ βαστάξῃ,

Τόση ἀρμάδα τῶν Τουρκῶν νὰ τὴν ἐνταγιατίξῃ.
Ὀμπρὸς 'ς τὴν πλώρη ἔστεκε, μὲ τὸ γυαλὶ θωροῦσε,
Τάσκέριν του 'θυμότονε, ἔκλαιγε καὶ θρηνοῦσε.
Ὅσον ἐκόντεβε κοντὰ μὲ τὸν πολὺν ἀγέρα,
Καὶ τὸν σταυρὸν ἐγνώρισε ἀπάνου 'ς τὴν παντιέρα.
Ὡσὰν τὴν ἐστοχάσθηκε πῶς ἦτον ἡ δική του,
Τότε ἡ καρδιά του χάρηκε κ' εὐφράνθη ἡ ψυχή του.
Ὅλος ὁ κόσμος χάρηκαν καὶ παρηγορηθῆκαν,
Καὶ ὅλοι τους ἐλέγασι, τὸ πῶς ξεσκλαβωθῆκαν.
Καὶ ὅλα τὰ τουφέκια ἄρχισαν καὶ ἀδειάζαν,
Πὸ τὴν χαράν τους τὴν πολλὴ μεγάλα ἐφωνάζαν.
Ὁ τόπος ὅλος ἔτρεμε ἀπὸ τὴ μπαταρία,
Καὶ ὅλοι ξεσπαθώσανε μ' ὅλη τους τὴν καρδία.
Πό 'πάν' ἀπ' τὰ μπετένια ἄρχισαν καὶ ὑβρίζουν,
Καὶ τὸ ἀσκέρι τῆς στεριᾶς μεγάλα φοβερίζουν.
— «Ποῦ θέλετε νὰ 'πάγετε, καὶ ποῦ θενὰ κρυφθῆτε,
Πὸ τὰ δικά μας τὰ σπαθιὰ κομμάτια θὰ γενῆτε.
Σήμερον θὰ τὴν βγάλωμε ὅλην μας τὴν κακία,
Καὶ μακελειὸ νὰ κάμωμε ὅληνε τὴν Τουρκία.
Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς κάμετε δυὸ 'μέραις καὶ δυὸ νύκτες,
Τώρα θὰ σᾶς τὸ κάμωμε, ἀφέντη μας ποῦ ἦρτε.
Καὶ τί ἐλογαριάζετε ὅλοι σας κ' ἐθαρρεῖτε,
Ποῦ μοναχοὺς μᾶς 'βρίσκετε, κάμνετ' ὅ τ' εἰμπορεῖτε.
Μὰ τώρα νὰ γνωρίσετε τοῦ κάστρου τὰ σπαθία,
Πῶς θέλουνε νάστράφτουνε, 'σὰν λαμπερὴ φωτία.
Καὶ τί λογῆς θὰ πέφτουνε καὶ πῶς θέλουν κτυποῦνε,
Καὶ πῶς θέλουν νὰ χώνωνται καὶ 'ςτὸ κριᾶς νὰ 'μποῦνε.
'Σὰν σίδερα θὰ κρούουνε ἀπάνω 'ςτὰ κορμιά σας,
Καὶ 'πάνου 'ςτὸ κεφάλι σας καὶ εἰς τὰ κόκκαλα σας.
Μὴν τύχῃ καὶ θαρρέψετε κανεὶς πῶς θὰ γλυτώσῃ,
Ἕως τὴν ἄκρη τοῦ 'γιαλοῦ τὸ αἱμά σας θὰ σώσῃ.
Ὡσὰν κρασὶ καὶ 'σὰ νερὸ θέλομε νὰ τὸ πιοῦμε,
Τί τρεῖς ἡμέραις ἔχομε δῶ μέσα ποῦ διψοῦμε.
Καὶ τὰ σπαθιά μας καὶ αὐτὰ χειρότερα διψοῦνε,
Μέρα καὶ νύκτα κλαίουνε, αἷμα διὰ νὰ βροῦνε.

Καὶ πλέον δὲν 'ποφέρουνε τὴν δίψα ποῦ βαστοῦνε,
Πάντα τὸ αἷμα τῶν Τουρκῶν μάχονται κυνηγοῦνε.
Καὶ κεῖνο λακταρίζουνε, 'ρέγονται, ἀγαποῦνε,
Καὶ ὡσὰν λύκοι χύνονται, 'σὰν θέλουν νὰ τὸ βροῦνε.
Μὰ τώρα ποῦ τὸ ἔχουνε 'ςτὸ χέρι τους ἐπάνου,
Καὶ θέλουνε τ' ἀφίσουνε, τὴ δίψαν τους μὴ βγάνουν;
Πύργο μεῖς θέλει κτίσωμε 'πὸ τὰ κεφάλιά σας,
Καὶ καλιντιρίμι θὰ γενοῦν ὅλα τὰ κορμιά σας.
Τὸ τέλος σας θενὰ γενῇ σήμερον, Μουσουλμάνοι,
Καὶ οἱ Ντεγκλίδες οἱ κακοὶ ἂς ἔβγουν 'ςτὸ μεϊντάνι.
Ὁποῦ ἐφοβερίζανε, 'ςτὸ κάστρο μας νὰ 'μποῦνε,
Νὰ δοῦμε ποῦ θὰ 'πάγουνε τώρα γιὰ νὰ κρυφτοῦνε.
Ἂς ἔβγουνε νὰ κάμουνε καὶ τώρα τὸ καμάρι,
Ποῦ λέγουν μὴν ἀφίνουνε ἀπὸ ἡμᾶς ποδάρι.
Νὰ δοῦμε 'μεῖς ἀφίνομε ἀπὸ ἐσᾶς σημάδι;
'Σὰν λύκοι θὰ σᾶς φάγωμεν ποῦ μπαίνουν 'ςτὸ κοπάδι.
Καὶ ὁ πασᾶς σας ἂς ἐρθῇ, διὰ νὰ σᾶς γλυτώσῃ,
'Πὸ τὸ δικό μας τὸ σπαθὶ καὶ νὰ σᾶς 'λευθερώσῃ.
Τάχας γλυτώνει καὶ αὐτὸς ὀπίσω νὰ γυρίσῃ,
Ποῦ θέλει ὁ ἀφέντης μας διὰ νὰ τὸν βουλήσῃ. »
Ἕνας Φραντζέζος ἤτονε 'ςτὸ κάστρο προκομμένος,
Καὶ πάνου εἰς τὸν πόλεμον πολλά 'τον μαθημένος.
Καὶ ὅλην τὴν πολεμικὴν τὴν ἤξευρε μὲ τάξι,
Καὶ τεχνικὸς εὑρίσκονταν, εἶχε μεγάλη πρᾶξι.
Καὶ 'ςτὸ καστέλλι ἤτονε ἕνα κακὸ κανόνι,
Καὶ ὁ Φραντζέζος ἔρρηξε, 'ςτὴ μποῦκα τὸ βουλώνει.
Ἐκεῖνο πάντα τὤτρωγε τὸ κάστρο μὲ τὴν βία,
Ἀνίσως δὲν τὸ βούλωναν, τοῦ ἔκαμναν ζημία.
Ὀλίγ' ὀλίγο κόντεβε τὸν τοῖχο νὰ κρημνίσουν,
Μέσα διὰ νὰ ἔμπουνε, διὰ νὰ τὸ πατήσουν.
Καὶ πλέον ἀναπαύτηκε τὸ κάστρο τὸ καυμένο,
Τόσον πολλὰ δὲν ἤτονε 'σὰν πρῶτα φοβισμένο.
Ἀπὸ τῆς τάμπιαις ἔρρηχναν τὰ ἄλλα τὰ κανόνια,
Μὰ βλάψιμο δὲν ἔκαμναν τόσο πολὺ τὰ βόλια.
Τὸ κάστρο 'λίγο κόντεβε, γιὰ νὰ παραδοθοῦνε,

Γιατὶ νερὸ δὲν εἶχανε μέσα διὰ νὰ πιοῦνε.
Ἡ Παναγιὰ ἡ Δέσποινα ποῦ σκέπει καὶ φυλάει,
Καὶ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς δὲν τοὺς ἐπαρατάει.
Καὶ πάντα 'μπρὸς εὑρίσκεται, ὅταν τὴν δεηθοῦνε,
Καὶ ὅταν τὴν δοξάζουνε καὶ τὴν παρακαλοῦνε.
Ἡ ἄπειρος ἀγάπη της καὶ μέγα εὐσπλαχνία,
Ποῦ ἔχει 'πάνω 'ςτὸν λαὸν τόση μακροθυμία,
Ὅταν ἀκούῃ ἔπαινον, ὕμνον, δοξολογία,
Ἐκεῖ δίνει τὴν λύτρωσι καὶ τὴν ἐλευθερία.
Καὶ πολυέσπλαχνη πολὺ εἶναι εἰς τὸν λαόν της,
Ἐνίκησε καὶ τρόπωσε τὸν Ἰσμαὴλ ἐχθρόν της.
Ἀκούσατε τὸ θαῦμά της καὶ τὴν οἰκονομία,
Καὶ ὅλοι νὰ δοξάσετε τὴν Δέσποινα Μαρία.
Μέσα 'ςτὸ κάστρο 'βρίσκονταν 'ςτὴν ἄκρη ἓν πηγάδι,
Καὶ τὸ νερὸν δὲν πίνονταν 'πὸ τὸ πολὺ βλυχάδι.
Οἱ ἱερεῖς συνάχθησαν, 'πηρέται τῶν ἁγίων,
Παράκλησιν ἀρχίνισαν ὅλοι μετὰ δακρύων.
Μὲ τόση παρακάλεσι, μεγάλη ἱκεσία,
Ἐλεινὰ δοξάζουνε τὴν μέγα σωτηρία.
« Ἵλεως γένου Δέσποινα, τὸ θαῦμα σου νὰ δώσῃς,
Ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνον νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃς. »
Κατόπι ὁ κοινὸς λαὸς ἔκλαιγαν λυπημένα,
Νὰ μὴν ἰδοῦν τὰ τέκνα τους εἰς τὸ σπαθὶ κομμένα.
Ἁγιασμὸς ἐγίνηκε, ἕνας παπᾶς τὸν βάλλει,
Καὶ ὢ τοῦ θαύματος! εὐθὺς ἐγλύκανε 'σὰν μέλι.
'Σὰν ζάχαρι ἐγείνηκε, ἐχάθ' ἡ ἀρμυράδα,
Καὶ πλέον δὲν ἐπίνονταν 'πὸ τὴν πολλὴ γλυκάδα.
Καὶ κεῖνο 'λίγο ἦτονε, καὶ τότες αὐγατίζει,
Ἕως ἀπάνω κόντεβε διὰ νὰ ξεχειλίζῃ.
Ἄνδρες, γυναῖκες, ὅλοι τους καὶ τὰ μικρὰ παιδία,
Μὲ δάκρυα καὶ κλάμματα δοξάσαν τὴν Κυρία.
Ὅπου τοὺς ἐλευθέρωσε 'πὸ τὴν κακὴ σκλαβία,
Καὶ τὸ σπαθὶ δὲν εἶδανε τοῦ Τούρκου μὲ τὴν βία.
Πάντα αὐτὴ εὑρίσκονταν κεῖ μέσα εἰς τὸ κάστρο,
Τὸν τύραννον δὲν ἄφινε νὰ κάμνῃ τὸ ρεσάλτο.

Ὀμπρὸς 'ςτὴν πόρτα στέκουνταν καὶ τοὺς ἐπολεμοῦσε,
Καὶ τὰ θηρία τὰ κακὰ ὀπίσω τὰ 'μποδοῦσε.
'Σ τὸ χέριν της ἐβάσταε τὰ ὅπλα καὶ τὰ βέλη,
Τὸν 'Αμαλὶκ δὲν ἄφισε νὰ κάμνῃ ὅτι θέλει.
Τοῦ Μιχαὴλ 'Αρχάγγελου τὴν σπάθη ἐβαστοῦσε,
Καὶ Τοῦρκος δὲν ἐτόλμαε ὀμπρὸς διὰ νὰ βγοῦνε.
Γλύτωσε, ἠλευθέρωσε τὸ πλάσμα τοῦ υἱοῦ της,
Καὶ δὲν τὸ ἐπαράτηξε 'ςτὰ χέρȷα τοῦ ἐχθροῦ της.
Διὰ νὰ τὸ παιδεύγουνε καὶ νὰν τὸ τυραγνοῦνε,
Καὶ νὰν τὸ περιπαίζουνε καὶ νὰν τ' ἀναγελοῦνε.
Τὸ κάστρο ἂν τὸ ἔπερναν, διὰ νὰν τὸ πατήσουν,
Καὶ ζωντανὸν δὲν ἤθελαν τινὰ διὰ ν' ἀφίσουν.
Πὸ τὸ θυμὸν ποῦ εἴχανε καὶ τὸ πολὺ ἰνάτι,
Ἡ Παναγȷὰ τοὺς ἔκλεισε τὸ δεξιὸν τὸ μάτι.
Ἡ λύτρωσι ποῦ γείνηκε, καὶ ἡ ἐλευθερία,
Ἦτον τὸ θαῦμα τῆς μητρὸς καὶ ἡ οἰκονομία.
Ἂν ἴσως δὲν αὐγάτιζε τὸ ὕδωρ νὰ γλυκάνῃ,
Τὸ κάστρο ἤθελεν εὐθὺς βέρα διὰ νὰ κάνῃ.
Τὴν σωτηρία ὅλῄνε καὶ τὴν ἀνδραγαθία,
Τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἔκαμε τὴν φοβερὴ ἀνδρεία.
'Ανίσως δὲν εὑρίσκονταν ἐκεῖνο τὸ πηγάδι,
Κανένας δὲν ἀπόμενε νὰ γλύσῃ γιὰ σημάδι.
Μόνον ἡ θεία δύναμις καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ δόξα,
'Εντροπιασμένοι γύριζαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰ τόξα.
Καὶ ὁ Συνέβης κόντευσε 'ςτὸ κάστρο ν' ἀριβάρῃ,
Ὅσα πανȷὰ τοῦ 'βρίσκουνταν ἀπάνω τὰ καλάρει.
Πρίμα καὶ πλώρη τοῦ βαλε καὶ τὦχε φουντωμένο,
'Σὰν γλάστρα μὲ βασιλικὸ φαίνονταν στολισμένο.
'Σὰν ἀετὸς ἐπλάκωνε, τὰ Τούρκικα νὰ φτάξῃ,
'Στὴ μέσην τους γιὰ νὰ ἐμπῇ διὰ νὰν τὰ 'ρημάξῃ.
Τὰ Τούρκικα 'σὰν εἴδανε Συνέβης ποῦ 'ριβάρει,
Κανένα δὲν ἐπρόφτασε ἄγκουρα νὰ σαλπάρῃ.
Καὶ ὅλα ἐσκορπίσανε, 'σὰν ποῦ σκορποῦν οἱ κόταις,
Ὁποῦ τῇς τρέχει ἀετὸς καὶ πάνε κεῖ καὶ δῶθες.
Ἄλλο τὴ γούμενα ἄφινε, ἄλλο τὴν ἄγκουρά τους,

Καὶ 'σὰν τρελλὰ ἐκάνανε νὰ φύγουν 'πὸ μπροστά τους.
Ἄφαντα ἐγενήκανε, κανένα δὲν ἐφάνη,
Καὶ πίσω τους λογίαζαν Συνέβης μὴν τοὺς φθάνῃ·
Ἀλλὰ, ἀλλά! φωνάζουνε οἱ Τοῦρκοι οἱ καυμένοι,
Ἀπὸ τὸ φόβο τὸ πολὺ κάμνουν 'σὰν σαστισμένοι.
Δὲν ξέρουν ποῦ νὰ 'πάγουνε καὶ ποῦ νὰ 'πᾶ κρυφθοῦνε,
Καὶ ποῦ νὰ κατοικήσουνε, καὶ ποῦ θενὰ χωθοῦνε.
Δὲν εἶναι τρόπος βολετὸς ἡ κόττα νὰ γλυτώσῃ,
Ὄντας τὴν τρέχῃ ἀετὸς, καὶ νὰ μὴν τὴν πλακώσῃ.
Τέτοιας λογῆς τὸ ἔπαθε ὁ Τοῦρκος ὁ καυμένος,
Ὁ ἀετὸς τὸν ἔτρεχε 'πὸ 'πίσω θυμωμένος.
Ὥραν τὴν ὥρ' ἀπάντεχε, διὰ νὰ τὸν μαδήσῃ,
Καὶ 'πάνου τους γιὰ νὰ χυθῇ, διὰ νὰ τὸν ξεσχίσῃ.
Ἀνίσως καὶ ἐτράβαε Συνέβης φόρα βία,
Τὰ τούρκικα τὰ πλάκωνε ἐκεῖ κοντὰ γιὰ μία.
Μὰ πῆγε καὶ φουντάρισε, 'ςτὸ κάστρο νὰ 'ρωτήσῃ,
Ἀνίσως θέλῃ ζαερὲ, νὰ βγάλῃ, νὰ ἀφίσῃ.
Καὶ σκαμπαβία ἔβγαλε ὄξου καὶ ἐρωτάει,
Νὰ δῇ τ' ἀσκέρι τῆς στεριᾶς τάχατες τὸ βαστάει.
Ἀπὸ τὸ κάστρο στεῖλανε, «ἐμεῖς τοὺς νταγιαντοῦμε,
Ψωμὶ, μπαροῦτι στεῖλέ μας, καὶ ὅλοι πολεμοῦμε.»
Τρεῖς σκαμπαβίαις φόρτωσε μπαροῦτι καὶ τὸ στέλνει,
Γιὰ τὴν ἀρμάδα γύρευε Συνέβης νὰ 'πηγαίνῃ,
Δύο φεργάδες ἄφησε 'ςτὸ κάστρο νὰ σταθοῦνε,
Καὶ τἄλλα τὰ καράβια γλήγορα νὰ σκωθοῦνε.
Τὴν Τρίτη ἐσηκώδηκε μὲ τόση γληγοράδα,
Καὶ 'πήγαινε γυρεύοντα νὰ φθάσῃ τὴν ἀρμάδα.
Λοιπὸν τὴν Πέμπτη τὸ πρωνὸ τὴν φθάνει 'ςτ' Ἅγιον Ὄρος.
Καὶ ὀμπροστὰ ἐπήγαινε ὁ Ῥαφαὴλ μαντζόρος.
Καὶ ἐκεῖ τρακαρισθήκανε ἡ δύο ἡ ἀρμάδαις,
Καὶ γλήγοραις ὁποῦ 'τανε τοῦ Τούρκου δυὸ φεργάδαις.
Τὴν μπαταρί' ἀδειάζανε, 'βγέλανε 'ςτὰ σουφράνου,
Τὰ ῥούσσικα δὲν εἶχανε ἀγέρα νὰν τῆς φθάνουν.
Τὰ τούρκικα ἀρχίσανε ὅλα τὴ μπαταρία,
Μὰ ὁ Συνέβης στέκεται, καὶ δὲν ῥήχνει καμμία.

Τὰ ρούσσικα παντέχουνε σινιάλο νὰ ἰδοῦνε,
Πὸ τὸν Συνέβη ἀφέντη τους καὶ τότε νὰ ἐμποῦνε.
Τὰ τούρκικα τὴν δούλεβαν πάντα τὴν μπαταρία,
Καὶ στέκονται 'ςτὸν πόλεμο μ' ὅλη τους τὴν καρδία.
Ὀλίγο ὀλίγο ἔλειψε τὰ ρούσσικα νὰ χάσουν,
Τὰ τούρκικα δὲν θέλουνε τὸν πόλεμον νὰ παύσουν.
Ὁ Ῥαφαὴλ στοχάζεται οἱ Τοῦρκοι ποῦ βαστοῦνε,
Καὶ τὰ δικά τους κόντευσαν διὰ νὰ τσακισθοῦνε.
Σινιάλο δὲν ἀπάντεξε, καὶ ὁρισμὸ νὰ πάρῃ,
Μέσα εἰς ἔξη ἔμβηκε, 'ςτὴ μέση καὶ τρακάρει.
Τίποτες δὲν τὸ ψήφισε, καθόλου δὲν φοβήθη,
Σὰν τὸ λιοντάρι τὸ κακὸ ἀπάνου τους ἐχύθη.
Μονόταρα ἐγύρευε, διὰ νὰν τὰ χωνεύσῃ,
Γιὰ καφαλντὶ δὲν τοῦ φθαναν, διὰ ν' ἀποστομεύσῃ.
Μ' ἀγέρας δὲν ἐτράβαε, ὡς κάθως ἀγαποῦσε,
Στὴ μέση ἐστεκότανε, τοὺς Τούρκους καὶ θωροῦσε.
Τὰ τούρκικα ἀρχινίσανε ὅλα τῆς μπαταρίαις,
Τὸν Ῥαφαὴλ νὰ δέρνουνε εἰς ὅλαις τῆς μερίαις.
Ὁ Ῥαφαὴλ ἐστέκετο, δὲν ἔρρηχτε καμμία,
Ὥστε ποῦ νὰ τὴν σώσουνε Τοῦρκοι τὴ μπαταρία.
Καὶ παρευθὺς ἀρχίνισε, ἔξαφνα ἐν τῷ ἅμα,
Καὶ ἔστραψε ἡ πάντα του, διὰ νὰ κάμῃ θαῦμα.
Σὰν τὸν βοριὰ τὸ δυνατὸ ποῦ 'στράφτει καὶ βροντάει,
Τέτοιας λογῆς ἀρχίνισε, διὰ νὰ πολεμάῃ.
Ἡ θάλασσ' ὅλη ἔτρεμε, μαζὶ μὲ τ' Ἅγιον Ὄρος,
Τὸν πόλεμο ποῦ ἔκαμνε ὁ Ῥαφαὴλ μαντζόρος.
Πρίμα καὶ πλώρη ἔστραφτε ὅλη του ἡ μπαταρία,
Μὲ τὴν καρδιά του πολεμεῖ, μὲ φοβερὴ ἀνδρεία.
Πὸ τὴν φωτία τὴν κακὴ ὁ Ῥαφαὴλ ποῦ δίνει,
Κατακλυσμὸς ἐθάρρευαν οἱ Τοῦρκοι πῶς ἐγείνη.
Ἄλλου ἀντένα κρέμνιζε καὶ ἄλλου μπονοπρέσα,
Καὶ τὰ πορτέλλα σφάλησαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ μέσα.
Διὰ νὰ μὴν τὴν βλέπουνε οἱ μαῦροι τὴ φωτιά τους,
Τί πλέον δὲν βαστοῦσανε, ἐκάη ἡ καρδιά τους.
Ἀλλὰ, ἀλλὰ, φωνάζουνε, καὶ κάμνουνε ἀντάρα,

Ἀπὸ τὸ φόβο τὸν πολὺ τοὺς πιάνει λιγομάρα.
Σκούζουν, φωνάζουν δυνατὰ οἱ ἄθλιοι οἱ Τοῦρκοι,
Ἄλλου τὰ ξάρτια ἔπεφταν, καὶ ἄλλου τὸ τσιμποῦκι.
'Σὰν τὰ φτερὰ ποῦ πέφτουνε 'πάνου 'πὸ τὸν ἀγέρα,
Ἀντέναις ἔτσι πέφτανε ἐκείνη τὴν ἡμέρα.
Οἱ Τοῦρκοι δὲν τὸ ἤλπιζαν νὰ πάθουν ἔτσι χάλι,
Ἀντέναις τοὺς εὑρίσκανε ἀπάνου 'ςτὸ κεφάλι.
Ἄλλος 'ςτὴν πλώρη λακταρᾷ καὶ ἄλλος 'ςτὴν κουβέρτα,
Καὶ ἄλλοι 'πὸ τὴν σάστισι εἰς τὸν 'γιαλὸν ἐπέφταν,
Οἱ περισσοὶ σκοτώθησαν ἀπὸ τὰ ἄρμενα τους,
Ποῦ πέφταν καὶ τοὺς πλάκωναν τὰ ξάρτια τὰ δικά τους.
Ἕνας τὸν ἄλλον φώναζαν 'πὸ πλώρη καὶ 'πὸ πρύμη,
Διὰ νὰ κάμουμ' ὅποιο προφθάσῃ γιὰ νὰ φύγῃ.
Τί πλέον δὲν γλυτώνομε πὸ τοῦτο τὸ λιοντάρι,
'Σὲ μία ὥρα ἀπὸ μᾶς δὲν φαίνεται σημάδι.
Κι' ὁ Ῥαφαὴλ τὰ ἔβαλε 'ςτὸ τζόγο νὰ τὰ σώσῃ,
Μ' ἀγέρας δὲν ἐτράβαε, διὰ νὰ τὰ πλακώσῃ.
'Σὰν σίφουνας 'ςτὴν θάλασσα ποῦ πέφτει καὶ ῥουφάει,
Τέτοια λογῆς ἐχύθηκε τὰ ἔξη νὰ τὰ φάῃ.
Τὰ τούρκικα ὀγλήγορα ξεκόψανε γιὰ μία,
Ὁ Ῥαφαὴλ δὲν τά φτανε, τί ἦτον μπαχαρία.
Καὶ ὁ Συνέβης ἔπεσε εἰς τὸν τριπόντη πλάϊ,
Μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του διὰ νὰ πολεμάῃ.
Καὶ ὁ τριπόντης ἄδειασε τὴν πρώτη μπαταρία,
Τὴν δύναμίν του ἔβαλε καὶ ὅλη τὴν ἀνδρεία.
Μὰ τοῦ Συνέβη τίποτες δὲν τοῦ καμε ζημία,
Καὶ τὰ ψιλὰ τοῦ ἔκοψε ὀλιγοστὰ σχοινία.
Καὶ μία μπάλα δυνατὴ τὸν βρίσκει 'ςτὸ κατάρτι,
Καὶ 'ςτὸ στεφάνι εὗρηκε μὰ τόσον δὲν ἐβλάφθη.
Καὶ ἄλλαι τὸν εὑρήκανε 'ς τῇς χαμηλαῖς μερίαις,
Μὰ βλάψιμο δὲν τοῦ καμναν, τί ἐβαροῦσαν κρύαις.
Δέκα μαντρόζους μοναχοὺς βάρησε τοῦ Συνέβη,
Καὶ ἐκεῖνοι δὲν πιάσθηκαν καθόλου 'πὸ τ' ἀσκέρι.
Τίποτε δὲν τοῦ ἔκαμαν, ὀλίγη μπαγατέλα,
Μὰ ὁ Συνέβης τοῦ καμε κ' ἔκλεισε τὰ πορτέλλα.

Ὁ Σεϊνταλῆς δὲν μπόρειγε κανόνι γιὰ νὰ ῥήξῃ,
Καὶ ποῖος νὰ ἐκύτταζε ἐτότες νὰ μὴν φρίξῃ !
Ἀπὸ τῆς μπάλαις τῆς πολλαῖς Συνέβης ποῦ τοῦ ῥήχνει,
Ὁ Σεϊνταλῆς ἐφώναζεν, ὀγλήγορα νὰ φύγῃ.
Καὶ πατσαβοῦρα τοῦ 'ρηξε εἰς τὴν κοντραμεντζάνα,
Μὰ πρόφτασαν τὴν ἔσβυσαν, δὲν ἔγεινε τὸ θαῦμα.
Ἀντέναις τοῦ ἐγκρέμνισε, τοῦ μίσασε τάσκέρι,
Μ' ἀγέρας δὲν ἐτράβαε, νὰ 'πάῃ νὰ τὸν παίρῃ.
Ἡ καπετάνια στέκεται, μὲ ἔξη πολεμοῦσε,
Τὸν πόλεμο ὁλότελα δὲν τὸν ἐπαρατοῦσε.
Καὶ τὸν τριπόντ' ἀπάντεχε διὰ νὰ τὴν βυθίσῃ,
Μὰ κεῖνος ποῦ ἐστάθηκε ὀπίσω νὰ ζαντίσῃ.
Ὁ Ῥαφαὴλ δὲν ἦτονε γλήγορος εἰς τὴν βόλτα,
Μ' ἀγέρας λίγος ἔπεσε 'ςτὴν καπετάνια κόστα.
Πάλ' ὁ βοριᾶς ἀρχίνισε διὰ νὰ καταιβάσῃ,
Ἀντέναις καὶ κατάρτια τοῦ Τούρκου νὰ χαλάσῃ.
Μὲ μπόραις ἔρχεται πολλαῖς, μὲ τόσαις συννεφίαις,
Πάλι να 'στράψῃ βούλεται 'πὸ οὔλαις ταῖς μερίαις.
Τὰ δένδρα ποῦνε εἰς τὴν γῆ θέλι να ξερριζώσῃ,
Ὄχι ἀρμάδα τῶν Τουρκῶν θ' ἀφίσῃ νὰ γλυτώσῃ.
Ὁ Ῥαφαὴλ τὴν ἄρχισεν ἀντάμα μὲ τὴ μπόρα,
Ἡ καπετάνια ἔτρωγε τῆς μπάλαις 'σὰν τὴν μπόρα.
Ἡ καπετάνια στέκεται μὲ ὅλη τὴν ἀντρειάν της,
Ὁ Ῥαφαὴλ τῆς ἔκοψε γιὰ μία τὰ φτερά της.
Τὰ τρία τὰ κατάρτια της τά τριψε 'σὰν βελόναις,
Καὶ πέρα πέρα τἄκοψε, ἴσα μὲ τῆς κολῶναις.
Ὅλο μακάσα ἔρρηχνε ἀπάνου 'ςτὸ κατάρτι,
Καὶ 'ςτὸ γιαλὸ τῆς τἄρριψε μονόταρα δεμάτι.
Οἱ Τοῦρκοι ἐφωνάζανε, ἀλλὰ, ἀλλὰ, 'πὸ μέσα,
Καὶ ἡ κουβέρτα γέμισε ἕως ἐπάνου λέσα.
Τὸ αἷμα 'πὸ τὰ μπούνια ἔτρεχε 'σὰν τὴ βρύσι,
Ἕως τὴν πρύμη κόντεβε διὰ νὰ ξεχειλίσῃ.
Ἡ θάλασσα κοκκίνησε 'πὸ τὰ πολλὰ τὰ λέσα,
Οἱ ἄλλοι ἐπετούσανε τὸ αἷμα ἀπὸ μέσα.
Ἄλλοι 'ςτὰ ξάρτια κρέμουνταν ἄλλοι 'ςτὰ παραπέτα.

Ἄλλους ἡ λύπη ἔπαιρνε καὶ 'ςτὸ 'γιαλὸ τοὺς πέτα.
Χίλιοι διακόσιοι ἤτονε, 'πόμειναν τετρακόσιοι,
Οἱ ἄλλοι ἐσκοτώθηκαν 'ςτὸν τόπο ὀχτακόσοι.
Οἱ τετρακόσοι μοναχοὶ ὁποῦ 'ταν γλυτωμένοι,
Κ' ἐκεῖν' οἱ περισσότεροι ἤτονε λαβωμένοι.
Ἡ καπετάνια ἔρρηξε μιὰ μπάλα μὲ τὴν βία,
Τὸν Ῥαφαὴλ τὸν ἔπηρε μέσα εἰς τὴν καρδία.
Καὶ παρευθὺς ἐχάθηκε αὐτὸς ὁ ἀνδρειωμένος,
Ὁ Ῥαφαὴλ ὁ 'ξακουστὸς 'ςτὸν κόσμον 'παινεμένος.
Καὶ παρευθὺς ὁ πόλεμος ἔπαυσε ἐν τῷ ἅμα,
Γιὰ τί ἐκεῖνος χάθηκε ποῦ ἔκαμνε τὸ θαῦμα.
Κανὲν καράβι ῥούσσικο πλέον δὲν κανονιάρει,
Ὅλοι ἐλυπηθήκανε τὸ φοβερὸ λιοντάρι.
Ὁ Ῥαφαὴλ ἂν ἔλειπε 'ςτὸν πόλεμον ἀπάνου,
Τὰ ῥούσσικα ἠθέλανε ὅλα διὰ νὰ χάνουν.
Αὐτὸς ἐστάθη φοβερὸς μὲ ὅλη τὴν ἀντρειάν του,
Τὰ τούρκικα τὰ σκόρπισε, χαθῆκαν 'πὸ 'μπροστά του.
Ἡ καπετάνια στάθηκε, μαϊνάρει τὴ μπαντιέρα,
Τὰ ῥούσικα προσκύνησε καὶ τοὺς ἐκάμνει βέρα.
Καὶ ἄλλα τρία τούρκικα Ῥοῦσσοι τὰ κυνηγῆσαν,
Καὶ ὄξου 'ςτὴν Ἀμμολιανὴν 'πῆγαν καὶ γιαναστῆσαν.
Φωτία τοὺς ἐβάλανε οἱ Τοῦρκοι οἱ καυμένοι,
Καὶ ὄξου πεταχθήκανε ὅλοι τους σαστισμένοι.
Οἱ Ῥοῦσσοι μὴν τὰ πάρουνε, δὲν τό 'χαν 'ςτὴν τιμήν τους,
Καὶ τὴν φωτίαν ἔβαλαν ἄθλιοι μοναχοί τους.
Ἀνίσως δὲν τὸν ἔπερνε τὸν Ῥαφαὴλ τὸ βόλι,
Ἀρμάδα δὲν μετάμπαινε τοῦ Τούρκου εἰς τὴν Πόλι.
Κανένα δὲν ἀπόμενε, νά 'νε γιὰ μαρτυρία,
Πάλι καὶ κεῖ ἐπλάκωσε εὐθὺς ἡ ἁμαρτία.
Τέσσαρες ὥραις μοναχὰ ἀρμάδαις πολεμῆσαν,
Τὰ τούρκικα σκορπίσανε καὶ τὸν ἐπαρατῆσαν.
Πλέον δὲν τὴν κυνήγησαν τοῦ Τούρκου τὴν ἀρμάδα,
Καὶ εἰς τὸ κάστρο γύρευαν νἄρθουν μὲ γληγοράδα.
Τὴν Τρίτη ἐσηκώθηκε ἡ φλόττα 'πὸ τὸ κάστρο,
Καὶ ἔξη μέραις ἔλλειψε ποῦ πῆγε εἰς τὸν τράκο.

. . . .
. . . .
Ποῦ 'πῆγε καὶ ποῦ χάθηκε ἡ τόση παρουσία,
Καὶ ψαλμουδιὰ ποῦ γίνονταν πάντα 'ςτὴν ἐκκλησία ;
Ποῦ 'πῆγε ἡ εὐπρέπεια ἡ τόση ὡραιότης,
Τῆς Δέσποινας βασίλισσας νὰ κάψουν τὸν ναόν της ;
Ποῦ 'πῆγε ὕμνος τοῦ λαοῦ, δοξολογία ὅλη,
Ποῦ γίνονταν κάθε Λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ καὶ σκόλη ;
Καὶ τώρα ὑστερήθηκε ἀπὸ αὐτὴν τὴν τάξι,
Ὁ οὐρανὸς καὶ θάλασσα καὶ γῆς νὰναστενάξῃ.
Ποῦνε ἡ τάξι τῶν πτωχῶν καὶ δόξα τῶν ἀρχόντων,
Ἡ εὐμορφιὰ τῶν γυναικῶν ὄντας ἐστολιζόντων ;
Ἄλλαις βελοῦδα φόρηγαν μὲ τὸ πολὺ χρυσάφι,
Κι' ἄλλαις 'ς τάσημοζούναρα δὲν ἔκαμναν νισάφι.
Καὶ πάλιν ἄλλαις φόρηγαν γοῦνες καὶ φερετζέδες,
Καὶ ἄλλαις δὲν ἐφαίνονταν 'πὸ τοὺς χρυσοὺς τζουμπέδες.
Σὰν πέρδικες ὁλόχρυσαις ὁποῦνε πλουμισμέναις,
Τέτοιας λογῆς ἐφαίνονταν ἡ νεοπατρεμμέναις.
Τὰ κοριτσάκια τὰ μικρά, ποῦ 'τον καταπιασμένα,
Καὶ τὰ χρυσᾶ δὲν τά σκοναν ὁποῦ 'τον στολισμένα.
'Πὸ τὸ χρυσάφι τὸ πολὺ ἔβαζαν καὶ μερτζάνι
Ὅπου ξεσυνερίζονταν ἄλλη νὰ μὴν τὴν φθάνῃ.
Ποία νὰ βάλῃ περισσὸ τὴν ἄλλη νὰ περάσῃ,
Ἀπὸ τὴν ζήλια τὴν πολὺ διὰ νὰ μὴν τὴν φθάσῃ.
Καὶ ἡ καϋμέναις Ντενεδιαῖς εἶχανε φαντασία
Εἰς τὰ χρυσᾶ φορέματα καὶ εἰς τὴν εὐμορφία.
Ὡσὰν ἀγγέλοι ἔστραπτον ἄνδρες γυναῖκες ὅλοι,
Στὴν ἐκκλησιὰ 'σὰν 'πήγαιναν κάθε Λαμπρὴ καὶ σκόλη.
Ἡ στράταις κι' ὅλα τὰ στενὰ θαμπώνασι μὲ βίας,
'Πὸ τὰ χρυσᾶ φορέμετα καὶ ἀπὸ ταῖς φορεσίαις.
Τὴν νοστιμάδα ποῦ χανε πάντα 'ςτὰ πρόσωπά τους,
Ζωγράφος δὲν ἱστόριζε τὴν τόση εὐμορφιά τους.
Τα τρυφερὰ κορίτσια μὲ τόση εὐμορφία,
Καὶ φορτωμένα ἦτονε 'ςτῆς ντούπλαις καὶ φλωρία·
Σὰν ἤθελαν γιὰ νὰ εὐγοῦν νὰ 'πᾶνε 'ςτὸ σιργιάνι,

Καὶ ποῖος νὰ τῆς ἔβλεπε τὸν νοῦν του να μὴ χάνῃ.
'Στὸ 'νύχι ἐπατούσανε μὲ δόξα μὲ καμάρι,
Καὶ φορτωμέναις ἤτονε εἰς τὸ μαργαριτάρι.
Ἄνθρωπος λιγοθύμαε νὰ δῇ τὴν εὐμορφζά τους,
Καὶ 'σὰν χρυσάφι λέχικο ἔλαμπαν τὰ μαλλζά τους.
Τα κάλλη ζαχαρένια τὰ εἶχαν ἡ καυμέναις,
Καὶ εἰς τὸν κόσμον ἤτονε πολλὰ ἐπαινεμέναις.
Ἀράδα ἀράδα 'πήγαιναν καὶ ὅλαις τραγουδοῦσαν,
Καὶ 'σὰν τοῦ μάϊ τὰ πουλζὰ ἐγλυκοκηλαδοῦσαν.
Ἀπὸ τὴν δόξα τὴν πολὺ καὶ τὴν 'περηφανία,
Καὶ ὁ Θεὸς ὀργίστηκε καὶ πῆγε ἡ Τουρκία.
Καὶ κάψανε τὴν χώραν τους, ὅλη τὴν ἐκκλησία,
Ἀντὶς ὁποῦ ἐβρίσκονταν 'ς τὴν πρώτη ἁμαρτία.
Ἡ 'περηφάνεια ἤτονε ὁ κόσμος ὁποῦ χάθη,
Γζὰ ταῦτο καὶ ὁ Κύριος τὴν Τένεδο συχάθη.
Καὶ τράβηξε τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν φαντασία,
Καὶ ὅλοι ἐσκορπίσανε γυναῖκες καὶ παιδία.
Καὶ τώρα τῆς ἐθεωρεῖς ξυπόλυτες πατοῦνε,
Δὲν ἔχουν καὶ φορέματα νὰ βάλουν νὰ 'ντυθοῦνε.
Στοχάσου ἡ 'περηφάνεια πόσον μᾶς ἐγκρεμνάει,
Τὴν μίαν ὥραν πλούσιοι, τὴν ἄλλη νὰ ζητάῃ.

Ἐκ τῶν στίχων τοῦ Κυμαίου στιχουργοῦ ἐξάγομεν τὰ ἑξῆς: Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς νήσου Τενέδου τῷ 1807 σὺν τοῖς Ῥώσσοις ἦσαν, ὡς καὶ τῷ 1769 ἐν Πελοποννήσῳ Ἕλληνες καὶ Ἠπειρῶται, οὓς ὁ ποιητὴς Ἀλβανοὺς διὰ τὸ ἔνδυμα ὀνομάζει. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλοθεν γνωστόν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου ἦσαν τέσσαρες λόχοι Σουλιωτῶν, ὧν τότε ἐφονεύθη ὁ λοχαγὸς Γκόγκας Νταγκλῆς, ἀνήκων ἐπισήμῳ οἰκογενείᾳ τοῦ Σουλίου· καὶ ὅτι ὁ ναύαρχος τῆς Ῥωσσίας Δημήτριος Σινιάβιν κατέλαβε τὴν Τένεδον τῇ 22 Ἀπριλίου 1807, νικήσας τὸν στόλον τοῦ Σεΐδ Ἀλῆ· καὶ ὅτι τὸν Αὔγουστον ἀπῆλθε τοῦ Αἰγαίου διὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ τρόφιμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ πολεμεφόδια ἐπέλιπον

ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων χριστιανῶν, καὶ ὁ Συνάβιν ἀπῆν, καὶ οἱ Τοῦρκοι στενῶς τὸ φρούριον ἐπολιόρκουν διά τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης διὰ τοῦ ναυάρχου Σαῒδ Ἀλῆ, καὶ ὁ Ῥῶσσος φρούραρχος (κουμαντάντης) ἐμελέτα νὰ παραδώσῃ αὐτὸ, οἱ Ἕλληνες συνῆλθον εἰς τὸ φρουραρχεῖον καὶ δι' ἀπειλῶν ἔτι ἐπέμειναν, ἵνα μὴ γένηται ἡ παράδοσις, νἀναμείνωσι δὲ τὸν Σινιάβιν. Συγκατατεθέντος τοῦ φρουράρχου, οἱ Ἕλληνες ηὐχαριστήθησαν, δοξολογίαν ποιήσαντες τῇ νυκτὶ Κυριακῆς, καὶ ἐμάχοντο καρτερικῶς, βοηθούμενοι ὑπὸ νέου τινὸς καὶ ἐπιτηδείου Γάλλου πυροβολητοῦ· οὗτος ἀνῆκε πλοίῳ Γαλλικῷ, αὐτόθι τυχόντι καὶ ἔχοντι δύο τηλεβόλα, καὶ κατώρθωσε νἀποστομώσῃ τηλεβόλον μέγα τῶν πολιορκούντων Τούρκων, ἀφ' οὗ παρ' ὀλίγον τὸ φρούριον παρεδίδετο αὐτοῖς.

Ἐν τούτοις ὁ Σαῒδ Ἀλῆς τὰ πάντα παρασκευάσας, προὐτίθετο, ὅπως τῇ ἐπιούσῃ προσβάλῃ ἀπὸ θαλάσσης τὸ φρούριον, ὡς καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἀλλὰ τῇ πρωίᾳ ἐπεφάνη ὁ Σινιάβιν ἐρχόμενος ἐξ Ἴμβρου, καὶ παρετήρει, ἂν ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐκυμάτιζεν ἡ Ῥωσσικὴ σημαία. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι αὐτὸν ἰδόντες, ἐπυροβόλουν ὑπὸ χαρᾶς καὶ τοὺς Τούρκους ὕβριζον ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ ἐφάλου φρουρίου. Προσεγγίσαντος δὲ τοῦ Σινιάβιν, ὁ τουρκικὸς στόλος μετὰ σπουδῆς τὴν πολιορκίαν λύσας, καταλείπει τὰς ἀγκύρας, καὶ διεσκορπίσθη, διευθυνθεὶς πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὁ δὲ ναύαρχος Σινιάβιν μὴ ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτοῦ, ἠγκυροβόλησε παρὰ τῷ φρουρίῳ, ἵνα πληροφορηθῇ περὶ τῆς θέσεως τῶν πολιορκουμένων, ἐφωδίασεν αὐτὸ διὰ τροφίμων καὶ πυρίτιδος, καὶ τῇ ἐπιούσῃ Τρίτῃ ἀπῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὃν εὗρε τῇ πρωίᾳ τῆς Πέμπτης κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐγένετο ἡ ναυμαχία. Τότε πρῶτον ἐπυροβόλησαν δύο τουρκικά, εἶτα πάντα μετὰ θάρρους· τὰ δὲ ῥωσσικὰ διὰ τὴν νηνεμίαν ἡσύχαζον, καὶ περιέμενον τὸ σημεῖον τῆς μάχης παρὰ τοῦ ναυάρχου. Ἀλλ' ὁ ἀνδρεῖος πλοίαρχος Ῥαφαὴλ ὁρῶν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐξακολουθοῦσι μαχόμενοι, καὶ ἄνευ διαταγῆς ὥρμησε κατ' αὐτῶν, κυκλωθεὶς δ' ὑπὸ ἓξ πλοίων ἐπολέμησε γενναίως καὶ μεγίστην φθορὰν ἐπήνεγκε τοῖς ἐχθρικοῖς πλοίοις, ἅτινα ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Ἐν δὲ τῇ φυγῇ ταύτῃ ἐπλησίασε καὶ ὁ Σινιάβιν τὸ ὑπὸ τοῦ Σεϊδαλῆ διοικούμενον τρίκροτον οὗ ἔθραυσε τὴν κεραίαν καὶ ἐφόνευσε πλείστους τῶν ναυτῶν. Εἶτα δὲ βορρᾶ πνεύσαντος, ἐπωφεληθεὶς ἐκ τούτου ὁ Ῥαφαὴλ, ἐπέπεσε κατὰ

τῆς ναυαρχίδος, ἔκοψε τρεῖς ἱστοὺς αὐτῆς καὶ ἐφόνευσε 800 τῶν ἐχθρῶν. Δυστυχῶς ὅμως σφαῖρα ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος ἔκτεινε τὸν ἥρωα Ῥαφαὴλ, καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ναυμαχία· ἀλλ' ἡ μὲν ναυαρχὶς παρεδόθη, τρία δὲ πλοῖα Τουρκικὰ κατέφυγον εἰς Ἀμμολιανὴν ἔνδοθεν τῆς Θάσου, ἅτινα οἱ Τοῦρκοι καύσαντες ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν· πλοῖον δέ τι καταδιωκόμενον τότε, ἐναυάγησε κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Εὐβοίας, ὡς μαρτυροῦσι οἱ νῦν Κυμαῖοι. Καὶ ὁ λοιπὸς τουρκικὸς στόλος ἀκαταδίωκτος ἀπῆλθεν εὐθὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ ῥωσσικὸς μετέβη εἰς Τένεδον μετὰ ἑξαήμερον ἀπουσίαν. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ποιήματος, ἐγκαταλειφθεῖσα βεβαίως αὕτη παρὰ τῶν Ῥώσσων, κατεστράφη εἶτα ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες πολυάριθμοι ἐκ τῆς ἐγγὺς Ἀσίας διαβάντες, ἔκαυσαν τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας, καὶ ἠνδραπόδισαν τοὺς κατοίκους Ἕλληνας, γυμνήτας καταστάντας καὶ ἀλλαχοῦ διασκορπισθέντας. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο μέρος ἐν λεπτομερείᾳ βεβαίως περιέγραφε τὰ κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τενέδου, πλὴν δυστυχῶς ἀπωλέσθη.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΦΕΡΤΑΚΑΙΝΟΙΣ
ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ

Αναστασιου Σ. Αλεκτοριδου.

Ἐν ταῖς μεσογειοτέραις χώραις τῆς Ἐλάσσονος Ἀσίας, ἐν διαμερίσμασιν ἀναγομένοις πάλαι μέν ποτε εἰς τὸ κράτος τῆς Μεγάλης Καππαδοκίας πολιτικῶς, νῦν δ' ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας Καισαρίας καὶ Λυκαονίας, βιοῖ ἀποκεχωρισμένος τῆς λοιπῆς ὁλομελείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πληθυσμὸς ὡς κυριώτερον γνώρισμα ἔχων τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμὸν, ὡς κυριώτερον χαρακτῆρα τὴν πρὸς τὰ πάτρια ἤθη καὶ ἔθη εὐλάβειαν καὶ ἐμμονήν. Οὐδεὶς σύλλογος ἐκπαιδευτικὸς ἢ φιλανθρωπικὸς τείνει ποτὲ χεῖρα ἀρωγῆς μέχρι τῶν ἀποκέντρων ἐκείνων μερῶν· οὐδεὶς σχεδὸν ὁμογενὴς, ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην τὸ χρῆμα αὐτῶν δαψιλῶς ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν δαπανώντων, ἐνθυμεῖται ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ἀνάγκη ἐλαίου ὅπως μὴ τέλεον ἀποσβεσθῇ ἡ λυχνία τοῦ ἐθνισμοῦ, ἣν μόλις καὶ μετὰ βίας ἡ πενία διὰ τῶν

γλίσχρων αὐτῆς μέσων συντηρεῖ· ἡ δὲ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διάσωσιν τοῦ ὁπουδήποτε γῆς διεσπαρμένου ποιμνίου ἐπιτετραμμένη ἀνωτέρα ἀρχὴ μεριμνᾷ διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους λαοὺς ὅσον καὶ ὁ μόνον πρὸς τὸ τρίχωμα τοῦ ποιμνίου του ἀποβλέπων ποιμήν.

Καὶ ἐν τούτοις λύκοι πανταχόθεν ἀπειλοῦσι νὰ διασπάσωσι τὴν ἑνότητα τοῦ ποιμνίου, κίνδυνοι ἐπικρέμανται καὶ ἐκεῖ, κίνδυνοι σοβαροὶ οὐδόλως ἐλαττούμενοι τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Θράκῃ καὶ ἀλλαχοῦ· ἀπόστολοι ξένων δογμάτων χριστιανικῶν περιτρέχουσι τὴν χώραν πάντα κάλων κινοῦντες ὅπως ἀποπλανήσωσι τὰς συνειδήσεις καὶ σαγηνεύσωσι τὰ πλήθη, οἵτινες αὔριον ἀποθέντες τὸ θρησκευτικὸν κήρυγμα, ἀπορρίψαντες τὸ προσωπεῖον ὅ νῦν φέρουσι, δύνανται νἀποβῶσι κήρυκες ἐθνικοτήτων ἄλλων,—ἀφ' οὗ μάλιστα ἐπίσημος αὐτῶν προστάτης καὶ βοηθὸς ἐγκατεστάθη πρὸ ὀλίγου χρόνου πλησιέστατα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τραχείας Κιλικίας—καὶ νἀπαλλοτριώσωσι ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, χωρὶς νὰ λάβῃ κἄν τις εἴδησιν τῶν τεκταινομένων, καὶ τὰς χώρας ταύτας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλ' ἡ διὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὀλιγωρία δὲν περιορίζεται μόνον εἰς ταῦτα· οὐδεὶς σχεδὸν τῶν λογίων ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἔρευναν καὶ διασάφησιν τῆς ἱστορίας, τοπογραφίας γλώσσης καὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ τόπου· σπανιώταται καὶ ἐλάχισται ὑπάρχουσιν εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ, πλείους βεβαίως ἐν ξέναις γλώσσαις ἢ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ· ἡ πλειονότης τῶν παρ' ἡμῖν πεπαιδευμένων φρονεῖ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἐν Καππαδοκίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ζουλουλανδίᾳ ἢ Σινικῇ, ὅτι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον μητρικὴ γλῶσσα τῶν λαῶν ἐκείνων εἶνε ἡ τουρκική· καὶ ὅμως ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἀπάτη μείζων ταύτης· πολυάριθμοι κῶμαι καὶ κωμοπόλεις καθ' ὅλην τὴν Καππαδοκίαν διεσπαρμέναι, ἰδίως ὅμως ἐν τῇ νοτίῳ (ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλουμένῃ στρατηγίᾳ τῆς Τυανίτιδος) (1), ὁμιλοῦσι διάλεκτον καθαρωτέραν ἐν πολλοῖς πολλῶν ἄλλων τόπων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ πλῆθος ἐνέχουσαν ἀρχαίων λέξεων καὶ σχηματι-

(1) Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων τῶν ἐμοὶ γνωστῶν ἐν οἷς ὁμιλεῖται ἡ Ἑλληνική: Φερτάκαινα, Ἀραβανή, Κούρζονος, Τελμησσός, Σεμένδριε, Οὐλ-Ἀγάτζ, Μισθί, Ἀξό, Λῆμνος, Δῆλος, Φλογιτά, Ἀνακοῦ, Μαλακοπιά, Συνασσός, Ποτάμια, Ἀραβισσός, Φάρασσα, Σίλλη (ἐν Λυκαονίᾳ τὸ τελευταῖον).

σμῶν, διατηροῦσαν δὲ τοὐλάχιστον ἀκραιφνέστερον παντὸς ἄλλου ἰδιώματος τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς προφορᾶς. Ἐντριβὴς καὶ ἐπιμεμελημένη μελέτη τοῦ γλωσσήματος τούτου — ὅπερ σημειωτέον δὲν εἶνε ἑνιαῖον καὶ ὁμοιόμορφον καθ' ὅλην τὴν ἑλληνόφωνον Καππαδοκίαν ἀλλὰ παρίστησι τοσαύτας σχεδὸν ποικιλίας ὅσα καὶ χωρία ὑπάρχουσι — θέλει διευκρινήσῃ πολλὰ σκοτεινὰ τῆς ἐν γένει Ἑλληνικῆς γλώσσης, γιγνομένη ὅμως ἐννοεῖται παρ' ἀνδρῶν εἰδικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένων· τοιοῦτοι ἄνδρες εὐτυχῶς δὲν σπανίζουσι σήμερον παρὰ τοῖς Καππάδοξιν, εὔχομαι δ' ἐκ ψυχῆς ὅπως φιλοπάτριδος καὶ ἐθνικοῦ ζήλου ἐμφορούμενοι οἱ τοιοῦτοι προσπαθήσωσιν νὰ γνωρίσωσι τῷ πανελληνίῳ τὰ θαυμασίως διασωθέντα λείψανα τῆς γλώσσης καὶ διαλευκάνωσιν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰς χώρας ἐκείνας. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐπειράθην κἄτι νὰ πράξω ἀλλ' ἀσχολούμενος νῦν εἰς ἀλλοτρίας τῆς φιλολογίας μελέτας οὔτε χρόνον οὔτε τὴν ἀπαιτουμένην εἰς τὸ ἔργον ἱκανότητα εἶχον, προέβην δ' εἰς αὐτὸ πεποιθὼς ὅτι κάλλιον νὰ ἐπιτιμηθῇ τις διὰ τὰ λάθη τῆς ἐργασίας ἢ δι' ἀμέλειαν καὶ ὀλιγωρίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ ἐπὶ τὸ γενικώτερον· φέρε δ' εἴπω καί τινα ἀναφορικῶς εἰς τὰ Φερτάκαινα καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς γλωσσικὸν ἰδίωμα.

Τὰ Φερτάκαινα, κωμόπολις κατὰ τὰ $^2/_5$ ὑπὸ Τούρκων καὶ τὰ λοιπὰ $^3/_5$ ὑπὸ ἑλληνοφώνων χριστιανῶν οἰκουμένη, κεῖνται εἰς ἡμίωρον μὲν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Νίγδης (τῆς ἀρχαίας ὀχυρᾶς πόλεως τῶν Νώρων ἢ τῆς Νηροασσοῦ ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἐκαλεῖτο, ἔνθα ἔμεινεν ὁ Εὐμένης πολιορκούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου) τρίωρον δ' ἀπὸ τῶν Τυάνων (ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ταῦτα ἀληθῶς ἔκειντο ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ νῦν τουρκικοῦ χωρίου Κλισὲ-Χισσάρ). Δὲν περιεσώθησαν δυστυχῶς παραδόσεις ἐντόπιοι ἢ ᾄσματα δημοτικὰ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν συντελοῦντα εἰς πορισμὸν ἱστορικῶν τινων γνώσεων εἰς τὰ Φερτάκαινα ἀναγομένων· μόνη παράδοσις, συγκεχυμένη ὅμως, ἐλάχιστα δ' ἄλλως ἀποβοηθοῦσα εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῶν κατὰ τὸ χωρίον εἶνε ὅτι τὰ Φερτάκαινα ἔκειντο τρεῖς ἢ τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς σημερινῆς θέσεως βορειότερον καὶ ὅτι εὑρισκόμενα ἐπὶ ὁδοῦ δι' ἧς συνήθως διήρχοντο οἱ Ἀγάδες καὶ Δελῆδες τῶν παρελθόντων χρόνων μετηνέχθησαν εἰς τὴν νῦν θέσιν ὅπως ἐν μέρει διασωθῶσιν ἀπὸ τῶν δῃώσεων καὶ ἀγγαρειῶν αὐτῶν· ἄδηλον ἂν τὸ χω-

ρίον κατὰ τὴν μετανάστευσιν ταύτην διετήρησε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἢ μετήλλαξεν αὐτό. Ἔγγραφον τουρκικὸν χρονολούμενον πρὸ 320 μοὶ φαίνεται ἐτῶν (δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς) περὶ κυριότητος τῶν ὑδάτων Φερτακαίνων καὶ Τελμησσοῦ (ἄλλου χριστιανικοῦ χωρίου), εὑρισκόμενον δὲ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας ἔρχεται μὲν εἰς ἐπικύρωσιν τῆς ἄνω ῥηθείσης παραδόσεως χωρὶς ὅμως νὰ λύῃ ὁριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ ὀνόματος· ἐν τῷ τουρκικῷ κειμένῳ ὑπάρχει γεγραμμένη λέξις, ἥτις δυνατὸν νὰναγνωσθῇ ὡς Φερτὲκ, Φερὲγκ καὶ Φρέγκ, καθότι ἐκ τῆς πολυκαιρίας ἀδύνατον νὰ διακριθῇ ἐὰν δύο στιγμὰς φέρῃ ἢ μίαν μόνην. Καὶ ὀρθότερον μὲν εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν Φερτὲκ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν δυνάμεθα νἀπορρίψωμεν ὅλως τὴν Φερὲγκ ἢ Φρὲγκ διότι μεταξὺ τῆς ὑποτιθεμένης ἀρχαίας τοποθεσίας καὶ τῆς σημερινῆς ὑπάρχει θέσις καλουμένη Φρὲγκ-τερεσὶ (1), λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἴσως ἐκ τοῦ πλησίον χωρίου· τὴν δὲ τελευταίαν ταύτην γραφὴν διισχυρίσθησαν ἔν τινι πολυκρότῳ περὶ τῶν ὑδάτων δίκῃ οἱ ἀντίπαλοι τῶν Φερτακαίνων Τελμησσῖται.

Ἀλλ' ἐὰν ὑποτεθῇ ἀληθὴς καὶ ἱστορικὴ ἡ μετανάστευσις αὕτη, γεννᾶται ἀμέσως τὸ ζήτημα, οἱ ἐκ Φερὲγκ (Φάραγγος) ἢ Φερτὲκ μεταναστάντες κάτοικοι ἐξ ὑπαρχῆς συνέστησαν τὰ νῦν Φερτάκαινα συνοικισθέντες εἰς τόπον ἀκατοίκητον πρὶν, ἢ εὑρόντες ἐνταῦθα κατοίκους συνεδυάσθησαν μετ' ἐκείνων· ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν προβαλλομένην ταύτην ἐρώτησιν εἶνε δυσχερὴς, ἐπειδὴ ὀλίγιστα ἔχομεν διδόμενα πρὸς ἐξαγωγὴν ἀκριβῶν συμπερασμάτων. Ἐὰν ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Φερτακαίνοις μέχρι τοῦ 1835, ὅτε πυρποληθεῖσα κατηδαφίσθη, ἐκκλησία βυζαντιακὴ θολωτὴ, ἥτις ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῇ οἰκοδομηθεῖσα μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἐὰν δεύτερον ἀναλογισθῇ τις ὅτι καὶ ἐν Φερτακαίνοις ὑπάρχουσι τὰ πολλαχοῦ τῆς Καππαδοκίας ὑπόγεια ἐκεῖνα τρωγλοδυτικὰ κατοικήματα τὰ λελατομημένα ἐντὸς μαλακοῦ βράχου καὶ χρησιμεύσαντα τοῖς κατοίκοις ἐν καιρῷ ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν, ὡς ἐγχώριοι παραδόσεις ἀναφέρουσι, κλίνει νὰ πιστεύσῃ μετά τινος βεβαιότητος ὅτι κατὰ τὴν μετοικεσίαν ταύτην τὰ Φερτάκαινα ὑφίσταντο καὶ ὅτι οἱ ἐπελθόντες

(1) Ἡ θέσις αὕτη καλεῖται ἐν τῇ ἐντοπίῳ γλώσσῃ Φράγκου, ὑπάρχει δὲ καὶ ἑτέρα ὀλίγον πόρρω ταύτης, καλουμένη Γαλατερή· ὑφίσταται ἀρά γε σχέσις τις τῶν ὀνομάτων τούτων πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ Γαλάτας;

— οὓς δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς φυγάδας ἔκ τινος διαλυθέντος χωρίου — συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν πρώτων κατοίκων, ἀποτελέσαντες μίαν κοινότητα.

Τί ὅμως νὰ ὑποθέσῃ τις περὶ τοῦ ὀνόματος Φερτάκαινα; Ἐσχηματίσθη κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ Φερὲγγ (Φάραγξ) ἢ Φρὲγκ-τερεσὶ, ἤ, ὥς τινες εὐφυολογοῦντες ἐτυμολογοῦσι, παράγεται ἐκ τοῦ φέρειν τὰ καινὰ ἐπειδὴ οἱ Φερτακαινιῶται εἰσι καθ' ὑπερβολὴν ἐπιδεδομένοι εἰς τἀντικείμενα τῆς πολυτελείας καὶ τοὺς νεωτερισμούς; Τῇ ἀληθείᾳ ἀδυνατῶ νὰ ἐκφράσω περὶ τοιούτων παραδόξων ἐτυμολογιῶν γνώμην· παραδέχομαι τὴν γραφὴν Φερτάκαινα (εἴτε Φερτάκενα) καὶ οὐχὶ Φερτέκιον, ὡς συνήθως φέρεται, διότι τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶνε ἐξελληνισμὸς διὰ τῆς καταλήξεως -ιον τοῦ τουρκικοῦ Φερτὲκ, ἐνῷ τὸ πρῶτον εἶνε ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου ὅπως προφέρεται παρὰ τῶν γειτόνων ἑλληνοφώνων χριστιανῶν· τοῦτο μοὶ φαίνεται πολλῷ ἀσφαλέστερον· τουρκόφωνον χριστιανικὸν χωρίον, ὃν προφανῶς μεταγενέστερος συνοικισμὸς τῶν Τυανέων, καλεῖται τουρκιστὶ Δένεϊ, ἐν ᾧ ἐν Φερτακαίνοις καὶ λοιποῖς ἑλληνικοῖς χωρίοις λέγεται *Δάνακα*, ὅπερ σμικρὸν διαφέρει τῆς παρὰ Ξενοφῶντι ἀπαντώσης γραφῆς Δάνα. Ὅτι δὲ τὸ τῶν τούρκων Φερτὲκ παρεφθάρη μᾶλλον ἐκ τοῦ Φερτάκαινα ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν τοῦτο σημαίνει ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ ἄλλως δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐν γένοι οἱ Ἀσιατικοὶ λαοὶ ἥκιστα νεωτερίζουσι περὶ τὴν ὀνομασίαν τῶν κατακτωμένων τόπων ὡς καὶ ὁ κ. Παπαρρηγόπουλος παρατηρεῖ (Ἱστ. Ἑλλ. ἔκδ. Β'τ. Α'σ. 72), ἁπλῶς προσαρμόζουσι τὰς λέξεις εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, περικόπτοντες τὰς καταλήξεις, μεταβάλλοντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν προφορὰν ἢ ἐνίοτε μεταφράζουσι τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν· παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἔχομεν μυρία.—Ὁ τύπος ὅμως τῆς λέξεως Φερτάκαινα ἔχει παράδοξον ὁμοιότητα κατὰ τὸν σχηματισμὸν πρὸς τὰ Καππαδοκικὰ ἐν γένει ὀνόματα (παράβαλε Τύανα, Μάζακα, Κύβιστρα, Ἄρχαλλα, Κόμανα, Κύζιτρα, Ἐβάγηνα κτλ.). Εἶνε τοῦτο τυχαία σύμπτωσις; εἶνε μαρτυριον περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ τόπου; ἄγνωστον εἰ καὶ τὰ περὶ ὧν ἀνωτέρω ἔγραψα τρωγλοδυτικὰ οἰκήματα παρέχουσι ποιάν τινα πραγματικότητα εἰς τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν. Τὰ τρωγλωδυτικὰ ταῦτα κατοικήματα, ὡς οἱ περὶ τῶν ἀλλαχοῦ εὑρισκομένων τοιούτων γράψαντες διατείνονται (ἴδε Π. Καρολίδου Καππαδοκικὰ) εἶνε μνη-

μετὰ Φρυγικὰ εἰς ἀρχαιοτάτην ἀναγόμενα ἐποχήν· αἱ τῶν κατοίκων ὅμως παραδόσεις κατὰ λόγον φυσικώτατον δὲν ἐπεκτείνουσι τόσῳ μακρὰν τὴν λατόμησιν τῶν σπηλαίων τούτων· ὁ λαὸς σπανιώτατα διαφυλάττει ἐν τῇ μνήμῃ γεγονότα ἀπομεμακρυσμένα μὴ θίγοντα μάλιστα οὐδεμίαν τῶν χορδῶν τῶν εὐαισθήτων ἐξ ἧς συγκινεῖται εὐκόλως· ἐνθυμεῖται δ' ἀπ' ἐναντίας συμβάντα νεωτέρων χρόνων ἀπολιπόντα ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἐντύπωσιν ἀνεξάλειπτον καὶ ὧν τἀποτελέσματα διασώζονται ἔτι· κατὰ τὰς παραδόσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἡ λατόμησις αὕτη ἤρξατο καὶ συνετελέσθη κατὰ τὴν τῶν Τούρκων εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἐπιδρομὴν ὅτε πάντες οἱ χριστιανοὶ κατέφυγον ἐκεῖ καὶ κατῴκουν ἐπὶ πολὺν καιρὸν πρὸς διάσωσιν τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν· καὶ ὄντως τὰ σπήλαια ταῦτα ὄντα τριώροφα καὶ εἰς μεγίστην ἔκτασιν ἐξαπλούμενα ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι ὡς κατοικητήριον δι' ὁλόκληρον χωρίον· περιέκλειον πᾶν τὸ διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας χρειῶδες, φρέατα, κλιβάνους, ἐκκλησίαν (ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Θωμᾶ)· ἦσαν δ' ὠχυρωμένα ἐπαρκῶς· πᾶσαι αἱ δίοδοι φέρουσι μέχρι τῆς σήμερον λίθους στρογγύλους ὑπερμεγέθεις ἔχοντας ἐν τῷ μέσῳ ὀπὴν ὡς πολεμήστραν πρὸς τελεσφόρον ἐκ τῶν ἔσω ἄμυναν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἀδυνατοῦντες ἄλλως νὰ βλάψωσι τοὺς ἔσω κεκλεισμένους προσεπάθουν νὰ πνίξωσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ καπνοῦ, προστίθησι δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ κλαίοντος παιδίου ἥτις καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει, ἀναφερομένη, ἂν ἡ μνήμη δὲν μ' ἀπατᾷ ἔν τινι εἰσηγήσει τῆς Φιλολογικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Συλλόγου μετὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης παρακελεύσεως

ἢ πνῖξέ το ἢ ῥῆξέ το
ἢ τὸ βυζί σου δόσε.

μέχρι δ' ἐσχάτων ἐν φρέατι ὑπάρχοντι ἐν τοῖς σπηλαίοις ἐκείνοις μεταξὺ πολλῶν κεφαλῶν κυνῶν καὶ γαλῶν — ἐπειδὴ τὸ φρέαρ ἀπὸ πολλοῦ ἐχρησίμευεν ὡς καιάδας διὰ τὰ ζῷα ταῦτα — ἐδεικνύετο, καὶ ἐγὼ αὐτὸς τὸ εἶδον, κρανίον μειζόνων διαστάσεων ἀπὸ τὰ λοιπά, ὡς ὂν τοῦ ὑπὸ τῆς παραδόσεως μνημονευομένου παιδίου, ὅπερ ἐρρίφθη ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς, ἐπειδὴ δὲν ἐπαύετο κλαῖον καὶ οἱ θρῆνοί του ἠπείλουν νὰ προδόσωσι τὴν ἔνδον ὕπαρξιν ἀνθρώπων εἰς τοὺς ἔξω παραμονεύοντας ἐχθρούς.

Ἐν τούτοις δυνάμεθα κάλλιστα νὰ συνδυάσωμεν τὰς περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης κατασκευῆς τῶν οἰκημάτων τούτων θεωρίας μὲ τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις, παραδεχόμενοι ὅτι ὑπῆρχον μὲν καὶ ἐχρησίμευσαν εἰς παναρχαίους χρόνους ὡς ἀνθρώπινοι οἰκήσεις, ἀλλ' εἶχον ἐγκαταλειφθῆ, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ ἐν τοῖς μετέπειτα καιροῖς ὁσάκις ἔξωθεν ἐπιδρομεῖς ἐπέπιπτον ἀπειλοῦντες παντελῆ τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων ἐξόντωσιν. Δὲν εἶνε δ' ὅλως ἀπίθανος καὶ ἡ γνώμη καθ' ἣν τὰ σπήλαια ταῦτα ἐπὶ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχρημάτισαν ὡς ἄσυλον διὰ τοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπηνῶς καταδιωκομένους χριστιανοὺς ὡς αἱ ἀλλαχοῦ κατακόμβαι.

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἀρκείτωσαν περὶ τοῦ τόπου· πλειότερα οὔτ' εἶνε δυνατὸν νὰ ῥηθῶσι, διότι τὰ Φερτάκενα ἀνάγονται εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς εἰς τοὺς μακαρίους ἐκείνους τόπους, οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἱστορίαν, οὔτ' εἶνε ἀναγκαῖον καὶ κατάλληλον διὰ τὸ προκείμενον ἔργον· καιρὸς λοιπὸν νὰ εἴπω καί τινα περὶ τῆς γλώσσης ὡς κυρίαν προεισαγωγὴν εἰς τὰς ἑπομένας λέξεις.

Ἡ κατὰ τὴν Καππαδοκίαν ἐν γένει λαλουμένη ἑλληνικὴ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν χάριν ἀκριβολογίας, τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλούμενον μιξοβάρβαρον γλωσσικὸν ἰδίωμα εἶνε ὡς καὶ προλαβόντως παρετήρησα λίαν ποικίλον· ἔχει μὲν τύπον τινὰ ἰδιαίτερον περὶ τὸν σχηματισμόν, τὴν ὑφὴν τοῦ λόγου καὶ τὴν περιοδολογίαν, διαφέρει ὅμως μεγάλως κατὰ τὴν φθογγολογίαν τὸ ἔναρθρον ἢ ἄναρθρον, κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ τὸ ποσὸν τῶν τουρκικῶν (1)· δὲν εἶνε τοῦ παρόντος οὔτε ἴσως τῶν ἐμῶν δυνάμεων ἡ ἀναζήτησις τῶν αἰτίων τῆς πολλαπλῆς ταύτης κατατομῆς· καθόλου εἰπεῖν αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς ὁρμῆς τῶν ἐπελθόντων ἐπιδρομέων καὶ ἐκ τῶν πολλῶν περιπετειῶν, ἃς αἱ χῶραι αὗται ὑπέστησαν ἀλληλοδιαδόχως καταχτηθεῖσαι ὑπὸ Περσῶν, Ἀράβων, Μογγόλων, Τούρκων Σελδζουκιδῶν καὶ τέλος Ὀσμανιδῶν. Ἕνεκα τούτου ἔχοντες ὑπ' ὄψει ἓν ἢ δύο μόνον χωρία ἀδύνατον νὰ διαγράψωμεν γραμματικὴν καὶ κανόνας τοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Καππαδοκίαν λαλουμένου γλωσσικοῦ ἰδιώματος· ἐγὼ ἐνταῦθα ἔχων ὑπ' ὄψει μόνον τὰ Φερτάκαινα θέλω προσ-

(1) Ἡ τοιαύτη ποικιλία ὑπάρχει οὐ μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσι, τοῖς ἐθίμοις, ταῖς δεισιδαιμονίαις· ὁ γάμος αἰκηδεῖαι, ὁ ἀρραβών, τὰ κατὰ τὸν τοκετὸν ἔθιμα παραλλάσσουσιν ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ χριστιανικῷ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον

παθήση νὰ σημειώσω τοὺς εἰς αὐτὰ ἀναγομένους ἰδιωτισμοὺς προστιθεὶς ἁπλῶς ὅτι εἰ καὶ πολλὰ ἐκ τούτων εἰσὶ γενικοὶ ἐν ὅλῃ τῇ χώρᾳ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντες τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Καππαδοκικοῦ ἰδιώματος γραμματικήν.

Τὸ ἄρθρον. Ἄρθρον ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους δὲν ὑπάρχει· πάντα τὰ γένη ἀναπληροῖ τὸ οὐδέτερον καὶ τοῦτο μόνον ἐν τῇ ὀνομαστικῇ καὶ αἰτιατικῇ· *τὸ* (ὀν. καὶ αἰτ.) *τὰ* (ὀν. καὶ αἰτ.), *τὸ σερνικὸ* (ὁ ἀνὴρ), *τὸ ναῖκα* (ἡ γυνὴ) *τὸ παιδί· τὰ σερνικοὶ* (οἱ ἄνδρες) *τὰ ναῖκες* (αἱ γυναῖκες), *τὰ παιδλά·* ἐν Συνασῷ, κλίνουσι τὸ ἄρθρον καὶ κατὰ τὰ τρία γένη.

Τὸ ὄνομα. Ἡ κλίσις τῶν ὀνομάτων ἐλλείποντος τοῦ ἄρθρου γίγνεται ἢ διὰ καταλήξεων (ὡς ἐν τῇ γενικῇ) ἢ διὰ προθέσεων (ὡς ἐν τῇ δοτικῇ), Ἡ ὀνομαστικὴ τῶν δευτεροκλίτων ἀποβάλλει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ τελικὸν ς οἷον *καλὸ ἄνθρωπο, σερνικὸ* κτλ. Ἡ γενικὴ σχηματίζεται προστιθεμένης, ἀδιακρίτως γενῶν, τῆς καταλήξεως *λοῦ* ἢ ἀμέσως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν *(θεγὸ, ναῖκα* γεν. *θεγολοῦ*,γεν. *ναῖκαιοῦ)* ἢ εἰς τὴν ῥίζαν *(ἄνθρωπο,* γεν. *ἀνθρωπ-λοῦ)*· ἡ αὐτὴ κατάληξις προστίθεται καὶ πρὸς σχηματισμὸν τῆς γενικῆς πληθυντικῆς. Ἡ δοτικὴ σχηματίζεται διὰ τῆς προθέσεως *'σο,* ἥτις κατ' ἐμὲ εἶνε σύνθετος ἐκ τῆς προθέσεως *εἰς* καὶ τοῦ ἄρθρου = *εἰς τὸ, 'σο ναῖκα* τῇ γυναικί, *'σο θύρα* = τῇ θύρᾳ, κατὰ τὴν καθωμιλημένην, εἰς τὴν θύραν.

Ἡ ἔλλειψις τοῦ ἄρθρου καὶ τῆς ἐντελοῦς κλίσεως τῶν ὀνομάτων μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, ἣν ἡ τουρκικὴ ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ γλωσσήματος τούτου.

Αἱ ἀντωνυμίαι. α'. Προσωπικαί: *ὀγὼ* καὶ *ὀγώνα* (ἀντὶ τῆς γενικῆς ὑπάρχει ἡ χρῆσις τῆς κτητικῆς *ταμὸν* = ἐμὸν εἴτε ἐμοῦ· δοτ. ς' *ἐμέ* καὶ 'ς *ἐμένα* αἰτ· *ἐμένα* καὶ ἐν ἀκολουθίᾳ τοῦ ῥήματος *με*· πλ. *ἐμεῖς*, γεν. *τάμότουρο* (= τὸ ἡμέτερον = ἡμῶν), δοτ. 'ς *ἐμᾶς*, αἰτ. *ἐμμᾶς*. Δευτέρου προσώπου *ἐσὺ* (γεν. *τασὸν*, δοτ. 'ς *ἐσέ* καὶ 'ς *ἐσένα* αἰτ. *ἐσένα* καὶ κατόπιν τοῦ ῥήματος *σε*, πλ. *ἐσεῖτ*, *τασότουρο*, δοτ. 'ς *ἐσᾶς*, αἰτ. *ἐσσᾶς*, ἀντὶ τοῦ γ'. προσ. ὑπάρχει ἡ δεικτικὴ *ἐκεῖνο*.

β'. Κτητικαί: *τάμὸν τασὸν τουκιούνου* (= τὸ ἐμὸν, τὸ σὸν τὸ ἐκείνου = ἐσὺ), πλ. *τάμότουρο, τασότουρο, τουκινιαροῦ* = τὸ ἡμέτερον, τὸ ὑμέτερον, (τοσέτερον ὡς λέγουν ἐν Πόντῳ) τὸ ἐκείνων· ὁ σχηματισμὸς τῆς γεν. ταύτης πληθυντικῆς ὡς καὶ τῆς ἄλλης *τουτιαροῦ*

παρεμφέρει τῶν δευτεροκλίτων τῆς λατινικῆς γλώσσης)· *τουτουνοῦ τουτιαροῦ* (=τὸ τούτου, τὸ τούτων).

γ'. *Δεικτικαί*: *εττό* (οὗτος), γεν. *τοῦ τούτου* (προφέρεται μετὰ τοῦ ἄρθρου ὡς μία λέξις καθὼς καὶ τὰ προηγούμενα *τουκιούνου* κτλ. δοτ. *'ς εττό*, αἰτ. *εττό*· ἐν Συνασσῷ προφέρουσιν *ετός*, ὑποθέτω δ' ὅτι παρεφθάρη οὐχὶ ἐκ τοῦ αὐτὸς ἀλλ' ἐκ τοῦ οὗτος· τὸ πλ. *εττὰ* καὶ *εκσιά εκεῖνο*. *τουκιούνου*, *εκεῖνα*, *τουκιουνιαροῦ* κτλ. *τό* (=τοῦτο).

δ'. *Ἐρωτηματικαί*: *Τίς*, *τίνος*, *τίνα*, (οἱ αὐτοὶ σχηματισμοὶ καὶ ἐν τῷ πληθ.) *ποιὸ* (=ποῖος), ἡ γενικὴ καὶ λοιπὰ σχηματίζονται ἐκ τοῦ τίς.

Ἄλλαι ἀντωνυμ. *Κανεὶς* = οὐδεὶς, *ἄλλο*, *ἄλλα*.

Τὸ ῥῆμα. Ὁ ἐνεστὼς τῶν ῥημάτων συνηθέστατα σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἐτύμου ἢ μετὰ μόνης τῆς καταλήξεως ἢ παρεντιθεμένου πρὸ αὐτῆς ἑνὸς ν (*κρύβ-ω*, *νίβ-ω*, *ῥάβ-ω*, *πλέκ-νω*, *τρέχ-νω*, *βήχ-νω*, *χρί-νω*, *ζέ-νω*, *θέκ-νω* κτλ. Ἡ ῥηματικὴ κατάληξις *-ώνω* συνηθεστάτη εἶνε (*κονώνω*, *κομπώνω*, *κουπώνω*, *γιομώνω*, *παγώνω*, *τσακώνω*, *σκοτώνω* κτλ.). ἐνῷ αἱ *-ίζω-άζω* καὶ *-εύω* σπάνιαι·

Εἴς τινα ῥήματα προστίθεται καὶ ἡ κατάληξις *-τω* (*λιχ-τῶ*, *καύτω*), ἥτις ὑπάρχει ἐν μεγίστῃ χρήσει πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν τουρκικῶν ῥημάτων (*ἀρα τῶ* = ἀραμὰκ = ζητεῖν· *καπτῶ* = καπμὰκ = ἁρπάζειν κτλ.).

Ὁ παθ. ἐνεστὼς σχηματίζεται εἰς *-ουμαι*. (*ἔρχ-ουμαι*, *χολιάζουμαι*, *ντροπιάζουμαι*, *πλέκνουμαι* κτλ.).

Πλήρης σχηματισμὸς ἐνεστ., ἐνεργ. *Παίνω παίνεις*, *παίν* (ἢ *παίνει*), *παίνουμαι παίνητε παίνουν*.

Πλήρης σχηματισμὸς ἐνεστ. παθ. *Ἔρχ-ουμαι-εσαι-εται Ἐρχούμασθε ἔρχεσθε ἔρχονται*.

Ὁ παρατ. ἐν τῇ ἐνεργ. φωνῇ σχηματίζεται ὡς παρὰ τοῖς Ἴωσι διὰ τῆς καταλήξεως *ισκα* (*παίν-ισκα*, *λέγ-ισκα*, *σάν-ισκα*, *τρέχνισκα*· ἐνίοτε ἡ κατάληξις αὕτη προσαυξάνεται εἰς *ήνισκα* (*λαλ-ήνισκα*, *φαλλ-ήνισκα*) καὶ ἐκ ταύτης κατὰ συγκοπὴν εἰς *ηνα* (*πορπάτηνα*. *κούντ ηνα*, *λάχτ-ηνα*, *δράνηνα* κτλ.), ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία συμβαίνει κυρίως εἰς τὰ περισπώμενα, ἅτινα ἐν τῷ παρατ. σχηματίζονται διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χαρακτηριστικοῦ *ν* (*λαλῶ λαλένω λαλήνισκα* ἀλλ' ἐνεστὼς *λαλένω*, *πορπαλένω*, *λαχτένω* κτλ. εἶνε

ἀνύπαρκτος). Τὰ πλεῖστα τῶν ῥημάτων δὲν λαμβάνουσι συλλαβικὴν αὔξησιν μάλιστα ἐν τῷ παρατ. ἐν τῷ ἀορίστῳ ὅμως πολλὰ δέχονται· (*ἔδειξα, ἔπλεξα. ἔγραψα* κτλ. ἀλλὰ *δράνησα λάλησα* κτλ. τὰ πλεῖστα περισπώμενα).

Ὁ παρατ. ἐν τῇ παθητικῇ φωνῇ σχηματίζεται διὰ τῆς παραδόξου καταλ. *-ότομε (ἐρχ-ότομε, νισκ-ότομε ἀνοιζ-ότομε* κτλ.), δὲν ἠξεύρω ἂν διὰ διφθόγγου ἢ διὰ τοῦ ε πρέπει νὰ γράψωμεν τὴν κατάληξιν ταύτην.

Πλήρης κλίσις παρατ. ἐνεργ. *Λέγ-ισκα-ισκες-ισκε Λεγ-ίσκαμε-ίσκετε-ισκαν*.

Πλήρης σχηματισμὸς παρατ. παθ. *Νιβ-ότομε-ότοσε-ότον* πλ. *νιβ-ότομεσθε-ότεσθε, νιβ-όντανε*.

Ὁ μέλλων σχηματίζεται οὐχὶ διὰ τοῦ *θὰ* ἀλλ' ἁπλῶς τοῦ *νὰ* (*νὰ φάγω, νὰ ὑπάγω, νὰ ψήσω, νὰ τρέχ-σω, νὰ πλέξω* κτλ.) Ἐπίσης καὶ ὁ παθ. μελ. (*νὰ νιφθῶ, νὰ μετανοισθῶ, νά χολιασθῶ* κτλ.)

Ὁ παθ. ἀόρ. σχηματίζεται διὰ τῶν καταλήξεων *-θα-θης-θην, θαμε-θατε-θαν* οἷον *νίφθα χάθα βλογήθα* (= ε-νίφθην, ἐχάθην, εὐλογήθην).

Οἱ σύνθετοι χρόνοι (μέλλων, παρακείμενος καὶ ὑπερσυντελικὸς) σχηματίζονται οὐχὶ διὰ τοῦ ἔχω ἢ τοῦ θέλω ἀλλὰ διὰ τοῦ γ'. πρ. τοῦ παρατ. τοῦ εἰμὶ ἦτον ἢ κατὰ συνίζησιν ἠτόν· παραδ. *νὰ ὑπάγω-ἠτὸν, νὰ ἔρθω-ἠτὸν* (= ἤθελον ὑπάγῃ ἤθελον ἔλθῃ) *παίνισκα-ἠτὸν ἐρχότομε-ἠτὸν — πῆγαν ἠτὸν, ἦρθες ἠτόν*.

Τῆς προστακτικῆς τὸ γ'. πρ. σχηματίζεται διὰ μορίου *ἂς· ἔλα, ἂς ἔρθῃ, ἐλᾶτε, ἂς ἔρθουν· φὰ ἂς φάῃ, φᾶτε* ἢ *φατέτε, ἂς φᾶν*.

Μετοχὴ δὲν ὑπάρχει· αἱ τροπικαὶ μετοχαὶ σχηματίζονται διὰ τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *τό* καὶ τοῦ β' προσώπου τοῦ ἀορίστου· οἷον *τό ἦρθε* (=ὁ ἐλθὼν κτλ.)

Τὸ ῥῆμα ἔνμαι = εἰμὶ (οὗ τὴν κλίσιν ἴδε εἰς τὸ Λεξιλόγιον) προστιθέμενον (συντετμημένον ἐννοεῖται) εἰς τὰ τέλη τῶν ἐπιθέτων σχηματίζει ῥήματα ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ· *καλό-εζμαι, καλό-εζσαι, καλό-νε· τυφλό-εζμαι τυφλό-εζσαι τυφλό-νε· τυφλό-εζμεσθε τυφλό-σθε τυφλό-νται*.

Αἱ προθέσεις. Ὀλίγισται ὑπάρχουσι προθέσεις· ἡ *ἀπὸ* ἥτις προφέρεται καὶ *ἀπὰ* καὶ *ἀπ'* (ἐν δὲ Ἀραβανῇ καὶ Τελμησσῷ *ἀσ' ἀσ' τὰ*

Φερτάκαινα = ἀπὸ τὰ Φερτ.) ἡ *εἰς* μεταβεβλημένη εἰς *'ς* (*'ς ἐμένα*, *'ς ἐκεῖνο* κτλ. καὶ μονολεκτικῶς μετὰ τοῦ ἄρθρου εἰς *'σὸ* (*'σὸ Στημπόλι*, *'σὸ σπίτι*, *'σὸ γευλὴ*) καὶ ἐν τοῖς πληθ. εἰς *'σα*=*ς' τὰ* (*'σὰ ὀφτῶλα*, *'σὰ σπίτλα* κτλ.). Ἡ *μετ'* καὶ πρὸ φωνήεντος κατ' ἀποβολὴν τοῦ *ετ* ἁπλῶς *μ'* (*μετ' ἐμᾶς* καὶ *μ' ἐμᾶς* κτλ.). Αἱ λοιπαὶ προθέσεις ἐν διαστάσει μὲν δὲν ἀπαντῶσιν, εὕρηνται ὅμως ἐν συνθέσει οἷον ἡ *κατὰ* (*καταιβάζω*) ἡ *ἀνὰ* (*ἀναιβαίνω*) ἡ *ἐκ* (*'γβαίνω* ἀορ. *'ξέβα* ἡ *διὰ* (*δζλαιβάζω*) ἡ *περὶ* (*πορπατῶ*) ἡ *πρὸ* ἡ *παρὰ* κτλ. ἡ *σὺν* (συννύφςσσα, συλλειτουργεςά).

Ἐπιρρήματα. α'. Χρονικά: *σήμερα, tachὺ, τᾶλλ-tachὺ, χθὲς, πουρνὸ-βραδὺ, ἐψὲς, προψὲς, πέρσυ, φέτος, τᾶλλο τὸ χρόνου, παλ', τερὲ, ἕναγας, ἄλλαγας*.

β'. Τοπικά. ἐδοῦ, ἐκᾶ, ἀπάνω, ἀποπάνω, ἀποκάτω, ἀπέσω, ἀπόξου, κάτω, ὀμρὸς, ὀπίσω, κοντὰ, μακρλά.

Τροπικά. ταχτσὰ, οὗτσα, 'σὰν, καὶ τὰ οὐδέτερα τῶν ἐπιθέτων *καλὰ, κυρφάς*.

Ἀρνητικά. δὲν-, μὴ, ἅα (=ὄχι).

Βεβαιωτικά. χαναὶ, οὗτσα 'ν (οὕτως εἶνε, ἔχει).

Δεικτικά. ἀντά.

Ἀποχωριστικά. χωρὶς, μοναχὸ (*-μ'-σ'-τ'*).

Ποσοτικά. πολὺ, λίγο, πόμπολυ, λίπλιγο, ἕνα δζίβδα, λιγούτσικο.

Σύνδεσμοι. ἀκούμα, καὶ, κ', γλὰ, ἄμμα, ἂν, νὰ, 'φ' οὗς, 'τον (=ὅταν).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ κανόνων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην ἔστω εἰρημένα· περὶ δὲ τῶν φθογγολογικῶν καὶ προσῳδιακῶν μετατροπῶν καὶ παθῶν τῶν λέξεων ὀλιγίστους δυνάμεθα νὰ διαγράψωμεν ἰδιαιτέρως ὡρισμένους κανόνας· διὰ τοῦτο ἔκρινα καλὸν νὰ σημειώσω αὐτοὺς ἐν τῷ λεξιλογίῳ δεδομένης περιστάσεως· ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδίᾳ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν λέξεων περιωρίσθην εἰς μόνας τὰς ἐν Φερτακαίνοις ἰδιαζούσας, θεωρῶν περιττὴν ὅλως καὶ ἄσκοπον τὴν ἀναγραφὴν κοινῶν καὶ πανελληνίων· πολλὰς ἐτυμολογίας καὶ παραγωγὰς δὲν ἐσημείωσα ἐμαυτὸν πάντη ἀκατάλληλον εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπολαμβάνων· ἐξέθηκα ἐνιαχοῦ εἰκασίας χωρὶς νὰ ἔχω πίστιν εἰς αὐτὰς ὡς εἰς ἀλανθάστους, καὶ ὧν ἕτοιμος

νὰ δεχθῶ ἄλλας ὑπ' ἀνδρῶν σοφῶν προβαλλομένας. Προσεπάθησα νὰ παρεμβάλω καὶ τὰς ἀλλαχοῦ τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Ποντικῆς προφορᾶς εἴτε ἀντιστοίχους λέξεις καθ' ὅσον εἶχον γνῶσιν αὐτῶν παρὰ φίλων συμμαθητῶν ἄλλοτε ἐν τῷ Γυμνασίῳ, πεποιθὼς ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶνε τὸ συντελεστικώτατον εἰς διαλεύκανσιν τῶν σκοτεινῶν καὶ ἀμφιβόλων.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ἀγροιξοῦ ἀκοινώνητος ἀγροῖκος ἐξ οὗ καὶ παράγεται.

ἀδζοῦρι συκιὸς κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ ἀγγοῦρι τῆς κοινῆς.

ἄλλαγας ἅπαξ ἔτι, μίαν ἀκόμη φοράν· ἡ λέξις φαίνεται παραγομένη ἐκ τοῦ ἄλλο-ἕνα ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἐν Συνασῷ προφορᾶς *ἀλλαήγρας* καὶ τῆς ἐν Πόντῳ ἀντιστοίχου λέξεως *ἄλλο-μίαν*.

ἀλμέγω = ἀμέλγω.

ἀλμεχτὴρ δοχεῖον ἐν ᾧ ἀμέλγουσι τὸ γάλα· ἡ κατάληξις *τὴρ* πρὸς σχηματισμὸν ὀνομάτων σκεύους ἢ ἐργαλείου δηλωτικῶν εἶνε συνηθεστάτη ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ οἷον λαμπτὴρ, καθετὴρ, κλυστὴρ, νιπτὴρ, κρατὴρ κτλ.

ἀλυκὸ τὸ ἁλμυρόν· ἡ λέξις ἀκραιφνῶς ἑλληνική.

ἀμπόλζα τὰ διάφορα τμήματα εἴτε στρέμματα εἰς ἃ διαιρεῖται ὁ ἀμπελών· ἡ τοῦ *ε* εἰς *ο* μετατροπὴ εἶνε συνηθεστάτη ἐν τῷ Φερτ. ἰδιώματι.

ἀνάκα ὁ ἀστράγαλος (τὸ ὀστοῦν καὶ ἡ δι' αὐτοῦ παιδιά), ἄγνωστός μοι ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως.

ἀνακαινίζω ἀνανεῶ, αὐξάνω τὴν ζύμην· ἐν τῇ εἰδικῇ μόνον ταύτῃ περιστάσει ὑπάρχει τὸ ῥῆμα ἐν χρήσει.

ἀνοίζουμαι καὶ **ἀνοίζω** = ἀνοίγομαι καὶ ἀνοίγω.

ἄνομος ἄνεμος.

ἀνδὰ δεικτικὸν μόριον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ τῆς καθωμιλημένης *νά*· ἴσως παρήχθη ἐκ τοῦ ἀρχαίου *ἠνίδε*.

ἀπέσω ἔσω· ἡ πρόθεσις ἀπὸ προστίθεται καὶ εἰς ἄλλα τοπικὰ ἐπιρρήματα, οἷον ἀποπάνω, ἀποκάτω, καὶ ἐν Φερτακαίνοις.

ἀπόξου ἔξω.

ἄρθηκα (κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ἀρχικοῦ ν) νάρθηξ.

ἄρτος ἡ λέξις ἐν χρήσει μόνον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς προσφοραῖς.

ἀσθενάρης ἀσθενής.

αὔ(γ)οστος καλοῦνται τὰ πυρὰ τὰ καιόμενα πανταχοῦ μὲν ἄλλου τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῇ κδ' Ἰουνίου ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἐν δὲ Φερτακαίνοις τῇ α' Αὐγούστου.

ἄφτω ἅπτω (οὕτω προφέρεται. ἐν Σίλλῃ), ἀνάπτω.

ἀσυρζῶνα τόπος ἐνῷ κατατίθενται τὰ ἄχυρα, ἀχυρὼν καὶ ἀχυρός.

ἀψὰ (ἐκ τοῦ) αἶψα, (ὁμ.) καὶ ὑποκοριστικῶς

ἀψέτσικα ὅσον ἔνεστι τάχιον.

βαβὰ ὁ πατὴρ, παρβ. τὸ γαλ. pappa, τὸ τουρκ. μπαμπᾶ· ἐν Συνασῷ καλοῦσιν οὕτω τὸ νήπιον (παρβ. τὸ γαλ. bébé. τὸ τουρκ. μπεμπέκ).

βάλε (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ) βουβάλι.

βλαστικὸ (κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ) βασιλικὸς, ὤκιμον.

βελὴ κατὰ συγκοπὴν ἐκ τῆς λατ. virilia.

βλογίζω (ἐκ τοῦ εὐλογῶ τὸν γάμον) νυμφεύω καὶ ὑπανδρεύω.

βόζδε (ἐκ τοῦ) βοίδιον, βοῦς.

βολόνε βελόνι.

βουβὰ λ. παιδικὴ σημαίνουσα τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς λατ. bibo; οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὸ βρῦν ὅρα Ἀριστοφ. Νεφ. 1382 «εἰ μέν γε βρῦν εἴποις» κτλ.

βουρδὸν ὁ ἡμίονος λέξις καθαρῶς λατινικὴ (burdo).

βουρκόκκε (εἶδος ὀπώρας) βερύκοκκον.

βονζὰ ἡ κόπρος ἡ βοεία.

βραχζὼν βραχίων.

βρεχὸ (κατὰ παράδοξον ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ) βροχή.

βύτζωνος οἴδημα, βουβών, ὁ τῆς κοινῆς *βούζουνας*.

γιατόνε δοκὸς ἀπὸ τοίχου εἰς τοῖχον διήκουσα, ἐκ τοῦ διάτονος.

γζαρὸς ὑγιὴς, σῶος, ἀσινὴς, μὴ ἀσθενής· (ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ εὔρωστος, ἣν σὺν ταῖς ἄλλαις ἔχει τὸ τῆς κοινῆς γιερὸς, δὲν ὑπάρχει ἐν χρήσει).

γέλασμα οὐχὶ ὅπως ἐν τῇ κοινῇ ἡ ἀπάτη, ἀλλ' ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὁ γέλως, τὰ γέλοια.

γζομώνω πληρῶ, γεμίζω· ἐν Πόντῳ ἡ λέξις προφέρεται ἄνευ ὑγρότητος γομόνω.

γουλτώνω σώζω, ἀπαλλάττω καὶ ἀμετ. σώζομαι, κοινῶς *γλυτώνω*.

γουργούρι ὁ λαιμός, ὁ τράχηλος· ἐν τῇ κοινῇ προφέρεται γούργουλας παράγεται δὲ νομίζω ἐκ τοῦ ἀρχαίου γαργαρεὼν, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἶναι πεποιημένη ἡ λέξις.

γουλὶ ἡ ὀπὴ ἐν ᾗ προσαρμόζεται ὁ μάνδαλος.

δάκνω (ὁ ἀόρ. β' ἔδακα, ὁ μέλλων νὰ δάκω).

δαχτυλήθρα = δακτυλήθρα.

δζειὰ ἡ λέξις αὐτὴ προστίθεται εἰς τὸ τέλος τῶν γυναικείων ὀνομάτων οἷον *Εὐφημία-δζειὰ*, *Δέσποινα-δζειὰ* ὡς δηλωτικὴ σεβασμοῦ· παράγεται ἐκ τοῦ θειὰ, ὅπερ εἶνε ἐν χρήσει ὡς τιμητικὴ προσφώνησις ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παρ' Ὁμήρῳ Μαῖα (Ὀδ. τ. 483, 500. ψ 58 κ. ἀλ). ἡ δὲ τοῦ θ εἰς τὸν φθόγγον δζ ἢ βραχύτερον τζ μετάπτωσις πρὸ τῶν φωνηέντων ε, ι, ο καὶ τῶν ια, ιο εἶνε σχεδὸν γενικὴ τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ δ.

δζιαιβάζω ἐκτιτρώσκειν, ἀποβάλλειν τὸ ἔμβρυον· βεβαίως ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ διαβιβάζειν.

δζέβδα μόριον ὑποκοριστικὸν, *ἕνα δζίβδα* ἴσον πρὸς τὸ Ἀριστοφάνειον τυννουτονί.

δζιάσκαλος ὁ ἱερεὺς, ἐπειδὴ ἐν προγενεστέροις καιροῖς καὶ νῦν ἔτι εἰσέτι εἰς πολλὰ μέρη εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐξετέλει τὰ χρέη τοῦ τε ἱερέως καὶ γραμματοδιδασκάλου.

δρανῶ παρατηρῶ, βλέπω, χυττάζω (ὁ ἀόρ. τοῦ ῥήματος *δρά(η)σα*, ὁ μέλ. *νὰ δρανήσω*) ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως ἐκ τοῦ δέρκομαι μοὶ φαίνεται πολὺ βεβιασμένη· ὁ κ. Π. Καρολίδης ἐν τοῖς Καππαδοκικοῖς αὐτοῦ ἀναφέρων τὴν λέξιν γράφει αὐτὴν ῥανῶ ὅθεν συμπεραίνω ὅτι ἀλλαχοῦ τῆς Καππαδοκίας οὕτω προφέρεται παρήχθη δὲ τὸ ῥανῶ τοῦτο κατὰ πιθανώτατον λόγον ἐκ τοῦ ὁράω διὰ προσθήκης τοῦ χαρακτηριστικοῦ *ν*, ἥτις καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ κοινῇ γιγνομένη, εἶνε συνηθεστάτη ἐν τῷ φερτακινῷ ἰδιώματι, καὶ ἀποβολῆς τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τὸ δὲ εἴς τινα μέρη (διότι ἐν Συνασῷ οὕτω προφέρουν) προστεθὲν *δ* προέρχεται ἐκ τῆς τραχυτέρας προφορᾶς τοῦ *ρ*, ἥτις καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ ἑπομένῃ λέξει, περὶ ἧς οὐδεμία ἐμφιλοχωρεῖ ἀμφιβολία.

δρέχι ἡ ῥάχις, τὰ νῶτα.

δῶμα τὸ τέγος (terrasse)· ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν ἀναλόγῳ χρήσει καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.

ἐγελάδε ἡ δάμαλις ἐκ τοῦ τῆς κοινῆς *ἀγελάδα*· ἐν Ἀραβανῇ μεταχειρίζονται τὸ *χτσῆνο* (κτῆνος) ὡς καὶ ἐν Πόντῳ.

ἐδοῦ ἐδῶ, ἐνταῦθα· ἐν Συνασῷ προφέρουσιν *ἐδά*.

ἐκκὴ (λέξις παιδικὴ) ἀκαθαρσία, τέλμα· ἴσως ἀπὸ τοῦ *κάκκη*.

ἐλκὶ ὁ κάδος, ἐκ τοῦ ἕλκω· ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἔχομεν τὸ ὁλκίον, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι παρεφθάρη.

ἕναγας ποτὲ, ἄλλοτέ ποτε τὸ γαλ. une fois ἐπὶ χρόνου· ὡς καὶ τὸ *ἄλλαγας* οὕτω καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν παραγόμενον ἐκ τοῦ ἕνα· προφέρεται καὶ *ἕναγατις*.

ἔνμαι = εἰμὶ (δωρ. ἐμμί)· ὑπάρχω, διάκειμαι· ἰδοὺ ἡ κλίσις τοῦ ῥήματος τούτου: Ἐνεστὼς Ὁρ. *Ἔνμαι*, *ἔν-σαι*, (ἢ συναπτόμενον μετ' ἄλλων λέξων) *εἶμαί*, *εἶσαί*, *καλό‿ εἶμαί*, *κουρασμένο εἶσαί*, (εἶμαι καλὰ, ἔχω καλῶς, εἶσαι κουρασμένος) *ἔν* ἢ *'νε* (*τίς ἔν;* τίς ὑπάρχει; *τίς 'νε*; ποῖος εἶνε)· Πλ. *Ἔν-μεσθε*, *ἔν στε*, *ἔν ε*. Παρατ. *Ἤτομε*, *ἤτοσε* (γραπτέον *ἤτομαι*, *ἤτοσαι*;) *ἦτον*. Πλ. *Ἤτομεσθε*, *ἤτοστε*, *ἦταν*· ὁ Μέλλων ἐκ τοῦ γίγνομαι *να γἰνῶ*.

ἔντερο τὸ ἔντερον καὶ δεύτερον ὁ ἐκ τούτου ἀλλάς.

ἔρχουμαι ἔρχομαι· χρόνοι τοῦ ῥήματος, ὁ παρατ. *ἐρχότομε*, ὁ μέλ. *νὰ ἔρθω*, ὁ ἀόρ. *ἦρθα*, ἐν τῷ ἐνεστῶτι τὸ *χ* πρὸ τοῦ ε προφέρεται ὡς ch ἔrchεσαι, ἔrchεται ἔrchεσθε.

ἐττὸς καὶ ἐν Συνασῷ **ἐτὸς** = οὗτος, τὸ θηλ. *ἐττὰ*, τὸ οὐδ. *ἐττό*, τὸ πλ. *ἐττζἰὰ* καὶ *ἐτοῦτα*.

ἐψὲς χθές.

ζένω ζεσταίνω, θερμαίνω καὶ ἀμετ. θερμαίνομαι, εἶμαι ζεστός· τὸ *λερὸ ἔζεσε*, = τὸ ὕδωρ ἐθερμάνθη *ἔζεσα τὸ λερὸ* = ἐθέρμανα τὸ ὕδωρ.

ζολμονῶ = (κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ) λησμονῶ.

ζουλεἰὰ = δουλειὰ, ἐργασία· ἡ λέξις ἐν χρήσει μόνον ἐν τῇ φράσει: *ὄργο* (ἔργον) *ζουλεἰά*.

θεγὸς = θεὸς *θεγογἰοῦ πουλλὶ* = τὸ στρουθίον, *θεγογἰοῦ ζ(ω)νάρι* = ἡ ἶρις, τὸ οὐράνιον τόξον· ἐν Σίλλῃ *Σοός*.

θέκνω = τίθημι· ἐκ τῆς ῥίζης *θεκ* μετὰ τῆς προσθήκης τοῦ ν

ἥτις συνηθεστάτη· ὁ ἀόρ. *ἔθεκα*, ὁ μέλ. *νὰ θέκω*, ὁ παρατ. *θέκνισκα*.

θερέδα ἢ κατ' ἀναγραμματισμὸν *θεδίρα*· εἶδος ἑρμαρίου ἐν τῷ τοίχῳ, ὑπάρχοντος καὶ χρησιμεύοντος εἰς ἐναπόθεσιν σκευῶν, σκευοθήκη ἄνευ ὅμως κλείθρου, τὸ τουρκικὸν *ῥάφι*, ἐκ τοῦ θυρίς-ίδος.

θέρμος τὸ πρὸς ζύμωμα τοῦ ἀλεύρου ἀφ' ἑσπέρας θερμαινόμενον ἐπίτηδες ὕδωρ.

θύρα

θωρῶ ὁρῶ (τὸ βλέπω τῆς κοινῆς)· ἐκ τοῦ θεωρῶ κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ε· ἐν τῇ ποντικῇ διαλέκτῳ ἀπεκόπη τὸ ω (*θερῶ*), ὁ ἀόρ. *εἶδα*, ὁ μέλ. *νὰ-ἰδῶ*, ἐν Σίλλῃ προφ. *σωρῶ*.

ἱμάτι καὶ **ἱμέτι** τὸ τῆς κοινῆς ὑποκάμισον (chemise).

κακοψυχῶ πάσχω ἀπὸ τὸ πάθος τῶν ἐγκύων γυναικῶν τὴν κίσσαν, κισσάω.

καλδεύω (ἀπὸ τοῦ καββαλικεύω;) ἐπιβαίνω ἵππου, ὄνου κτλ. ἡ λέξις ἐν Συνασῷ προφέρεται *γαλγεύω* ἐν δὲ Πόντῳ *καββαλκεύω*.

καλίκι ἐν Φερτ. καλοῦσιν οὕτω τὰ πεπαλαιωμένα ὑποδήματα, ἐν δὲ Συνασῷ κυρίως τὰ τσακιστὰ καὶ χρωματιστὰ ἐκεῖνα ὑποδήματα τὰ ὁποῖα φοροῦσιν ἔτι γραῖαι Ὀθωμανίδες ἐκ τοῦ *κάλτιος* καὶ *καλτίκιος* καὶ *καλίκιος* (calceus) τῶν Βυζαντινῶν. Ἀλλαχοῦ *καλίγι*.

κάπνη μικρὸς φεγγίτης εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ τοίχου ἢ εἰς τὴν ὀροφήν, καὶ δεύτερον καπνοδόχη.

καρφέδα τὸ κάτοπτρον (πόθεν;)

κάστρο πόλις (διότι μόνον αἱ πόλεις ἦσαν τετειχισμέναι).

κάφτω ἢ *καύτω* = καίω (καF-ω), μέλ. *καύσω* καὶ ἀορ. *ἔκαυσα*.

καψιμαζῶνα τόπος περιέχων

κάψιμο ὕλη καύσιμος (ξύλα, φρύγανα, ἄκανθαι κτλ).

κεῖμαι τὸ ῥῆμα τοῦτο προστίθεται συνηθέστατα ἐν τῷ λόγῳ πρὸς δήλωσιν συνεχοῦς ἐνεργείας λαλεῖ καὶ κεῖται, τρῶς καὶ κεῖσαι, παίνω καὶ κεῖμαι ἤτοι συνεχῶς ὁμιλεῖ ἢ τρώγει κτλ.

κατακομμένο λέξις ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ ἄθλιε.

κελεδζεύω (προφέρεται Gueλεδζεύω) συνομιλῶ, συνδιαλέγομαι, παρεφθάρη ἆρά γε ἐκ τοῦ κελαδέω; ἡ λέξις ἐν Πόντῳ προφέρεται *καλαδζεύω*.

κλαφτὴρ (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ κλαδευτὴρ) ὄργανον κηπουρικὸν χρήσιμον εἰς κλάδευσιν τῶν δένδρων.

κλοῦρε ὁ ἐκ τῆς συσπάσεως τοῦ ἁρμοῦ τῶν δακτύλων παραγόμενος κρότος· ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως πρέπει νἀναζητηθῇ ἆρα εἰς τὸ ῥῆμα κλείω ἢ εἰς τὸ κολούω; *Κλουρώνω* ἐν Σίλλῃ = κλείω.

κλωθάρα ἡ ἄτρακτος ἐκ τοῦ

κλώθω νήθω· καὶ 2ον περιφέρομαι, περιτρέχω, τριγυρίζω· ἡ λέξις ἐπὶ τῆς δευτέρας ταύτης σημασίας ὑπάρχει καὶ ἐν Πόντῳ, ὅπου καλοῦσι *Κλωστοὺς* (γυρισμένους) τοὺς ἐκ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ὑπελαμβάνοντο Μουσουλμάνοι καὶ εἶχον τουρκικὰ ὀνόματα ἐν τῷ φανερῷ, μετὰ τὸ Χαττ-ι-Χουμαγιοὺν τὸ 1856 ἀναλαβόντας ἐπισήμως τὸ ἴδιον θρήσκευμα.

κλώσιμο περιδιάβασμα, περίπατος.

κοινωνίζουμαι (λέξις ἐκκλησιαστική) μεταλαμβάνω τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας, τὸ κοινῶς κοινωνῶ.

κοκκονζὸ (ἐν Συνασῷ προφέρεται *κοκκυνζὸς*) ὁ ἀλέκτωρ, κοινῶς *κόκορρας* θεσσ. *κίκιρρος*· ἡ λέξις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς φωνῆς του κόκκυ (γαλλ. coq).

κολῶ διώκω, ἐκδιώκω· κολῶ τὸ ἄλογο ἢ τὸ γαϊδοῦρι = βιάζω τὸν ἵππον νὰ περιπατήσῃ ἡ φράσις κόλα τὸ γαϊδοῦρί σου ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ πήγαινε 'ςτὴ δουλειά σου, ξεφορτώσου με. Εἰς τὸ κολάζω ἢ εἰς τὸ κωλύω πρέπει νἀναχθῇ τὸ ῥῆμα;

κομπώνω (κομβόω) ἀπατῶ, ἐξαπατῶ.

κονδυλῶ ὀλισθαίνω· *νὰ κονδυλᾷς*, ἀρὰ ἰσοδύναμος πρὸς τὸ νὰ χαθῇς.

κονίδε ὁ σπόρος τῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φθειρῶν, κονὶς εἴτε κόνις.

κόνισμα (ἐκ τοῦ) εἰκόνισμα, εἰκὼν (κυρίως αἱ ἁγιογραφίαι· ὅθεν *κονισμαγζοῦ σπίτι*, ὁ θάλαμος ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ εἰκονοστάσιον).

κόνδζολος βρυκόλαξ, σχετίζεται πρὸς τὸ καλικάνδζαρος.

κονώνω κενόω, ἀδειάζω, εὐκαιρώνω.

κόρη ἡ ὑπανδρευθεῖσα θυγάτηρ κατὰ διάκρισιν ἀπὸ τὸ κορίτσι ὅπερ σημαίνει τὴν ἀνύπανδρον, ὥστε ἔχει ἕνα κορίτσι καὶ δυὸ κόρες σημαίνει ἔχει μίαν μὲν ἀνύπανδρον, δύο δὲ ὑπανδρευμένας θυγατέρας.

κοῦκκος τὸ πῦαρ, ὁ πυός, τὸ πρωτόγαλα, τὸ ἐκ τοῦ λατινικοῦ colostrum, εἴς τινα μέρη *κολόστρα* καλούμενον.

κουλάκι (κατ' ἀποβολὴν τοῦ ἀρχικοῦ σ) σκυλάκι, κυνάριον.

κουντῶ οὐχὶ ὡς ἐν τῇ κοινῇ ὠθῶ, ἀλλὰ ῥίπτω (μακρὰν), τινάζω· ἐκ τοῦ κοντός.

κουπώνω (κυπόω ὅπερ εὔχρηστον ἐν τῷ ἀνακυπόω, κύπη καὶ κ. κοῦπα) ἀνατρέπω, χέω ἔξω.

κουρὶ ὁ νεαρὸς πῶλος· οὕτω καλοῦσιν ἀστειευόμενοι καὶ τοὺς κείροντας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς παῖδας καὶ μάλιστα *Μαρτσοῦ κουρί*, σχετίζεται ἑπομένως ἡ ῥίζα τῆς λέξεως καὶ πρὸς τὸ κοῦρος καὶ πρὸς τὸ κείρω (ἐὰν ἡ ῥίζα τῶν λέξεων τούτων εἶνε διάφορος).

κουρτῶ καταπίνω· ἡ λέξις δὲν φαίνεται ἐκ τῆς τουρκικῆς μεταπλασθεῖσα· πόθεν ὅμως παράγεται;

κουτροῦφι ἀγγεῖον πρὸς ἕψησιν φαγητῶν, χύτρα (κυρίως πηλίνη) παράγεται ἐκ τοῦ κύτρα (ἰωνικοῦ τύπου τοῦ χύτρα) μετὰ τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως -ύφιον.

κοῦτσι ὁ πυρὴν, ὁ κόκκος πολλῶν ὀπωρῶν, κοινῶς κουκοῦτσι.

κουφὸς κωφὸς καὶ 2ον τὸ τῆς κοινῆς *κούφιος* καὶ *κλούβιος*.

κοφτάρι εἶδος γλυκύσματος, τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκιστὶ λεγόμενα *σουδζούκσα* ἐκ τοῦ κοπτάριον ὑποκορ. τοῦ κοπτόν· καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐν Φερτακαίνοις χρῶνται τῇ λέξει.

κρασῶνα ἀποθήκη οἴνου.

κρεᾶς κρέας.

κρόδωμα τὸ ἐξέχον μέρος, τὸ γείσωμα τῆς στέγης, τοῦ δώματος· ἐκ τοῦ πρόδωμα κατὰ μετατροπὴν ἰωνικὴν τοῦ π εἰς κ. Καὶ οἱ ἐν Φερτ. Τοῦρκοι μεταχειρίζονται τὴν ἑλληνικὴν ταύτην λέξιν.

κρόπσα (κατὰ μετάθεσιν τοῦ ρ) ἡ κόπρος (κυρ. τῶν ζώων).

κροπσὰ ὁ ἀπόπατος, ὁ κοπρών.

κρούγω δέρω, τύπτω.

κρύβω κρύπτω.

κρυψεῶνα κρυπτήριον.

κυλενδῆρι πέτρα κυλινδροειδής, ἣν κυλίουσιν ἐπὶ τῶν δωμάτων ὅπως στερεωθῇ ὁ ἐπ' αὐτῶν πηλὸς καὶ προληφθῇ οὕτω ἡ πρὸς τὰ ἔσω ῥοὴ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς· ἐκ τοῦ κύλινδρος ἢ τοῦ κυλινδέω.

κυλῶ κυλίω· τὸ ῥῆμα μ' ἐνθυμίζει τόδε· θέλοντες νὰ καθαρίσωσι τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ εἰσπεσόντος κάρφους κινοῦσι τὰ βλέφαρα ἐπᾴδοντες:

« Ἁϊ Γι̮ώργη μ' ἔλα, ἂν ἔν' ξύλο φύσα το, ἂν ἐν' χθέρι κύλα το ».

κυρφὰς κρύφα·

λαγῆνε λάγηνος, στάμνα.

λαλῶ ὁμιλῶ, διαλέγομαι καὶ 2ον ἐπιπλήττω, ἐπιτιμῶ· ἐν Πόντῳ χρῶνται τῇ λέξει ἀντὶ τοῦ παρὰ Φερτ. *κολῶ*.

λάπος (κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ) λοπάς· εἶδος φαγητοῦ νηστησίμου μὲ ἄλευρον κατασκευαζομένου καὶ ἀντιστοιχοῦντος ἴσως πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων ἀθάραν ἢ τὸν πόλτον.

λαχάνω ἅπτομαι, ἐγγίζω πειράζω, ἐνοχλῶ· ἐκ τοῦ λαγχάνω, ὅπερ ὅμως οὐδεμίαν τῶν σημασιῶν τούτων κέκτηται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ.

λαχτῶ λακτίζω.

λελέγγα ἡ κοινῶς *λαλαγγίτα*· Παρὰ Σουΐδᾳ καὶ τοῖς σχολιασταῖς τοῦ Ἀριστοφάνους εὕρηνται αἱ λέξεις λαλάγγιον καὶ λάλαγγες, ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων λάγανον.

λενὸ ληνός·

λερὸ (κατὰ μετατροπὴν τοῦ ν εἰς λ, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῇ ἀκολούθῳ λέξει καὶ ἐν ἄλλαις) νερὸν ἐν Σίλλῃ προφ. *νλαρό*.

λέμλη λίμνη.

λόγγος τόπος δροσερὸς καὶ διὰ πολλῶν δένδρων κατάφυτος· ἡ λέξις φαίνεται λατινική, ἐκτὸς ἂν ἀναχθῇ εἰς τὸ λόχμη.

λονὶ εἶδος πίθου χαμηλοῦ μὲ μεγάλην κοιλίαν· σχετίζεται ἄρα πρὸς τὸ ληνός;

μᾶγλα μᾶλα, παρειαί.

μαγ(ε)μμένος κυρίως διὰ μαγικῶν ἐνεργειῶν ἐπηρεασθείς, μαγγανευθεὶς καὶ ἑπομένως μετφ. ἀνόητος, χαμένος.

μάζω (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ) ἐμβάζω, βάλλω, ἐντίθημι.

μαθενίσκω μανθάνω.

μαθαίνω γνωρίζω, ἀναγνωρίζω τινά.

μαλαχτὸ κόπρος ζώων ἐπίτηδες ἐσκευασμένη καὶ ἀποξηρανθεῖσα ἵνα χρησιμεύῃ ὡς καύσιμος ὕλη· ἀπὸ τοῦ

μαλάζω μαλάσσω.

μαμμᾶ λέξις παιδικὴ σημαίνουσα τὸν ἄρτον· εὑρίσκεται ἀπαραλλάκτως παρ' Ἀριστ. (Νεφ. στ. 1883) «Μαμμᾶν δ' αἰτήσαντος ἧκον φέρων σοι ἄρτον.» ὁ Βυζάντιος γράφει τὸ μαμμᾶν τοῦτο μεθ' ὑπογεγραμμένου ἰῶτα, μαμμᾷν, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι σφάλλεται.

μανασκενὸ (κατὰ παράδοξον ἀντικατάστασιν γραμμάτων ἐκ τοῦ) δαμάσκηνον.

μαστάρι οἱ πεπληρωμένοι γάλακτος μαστοὶ τῆς δαμάλεως κτλ.

μελὸ (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ) μυελός.

μετανοέζουμαι (λέξις ἐκκλησιαστικὴ) κάμνω μετάνοιαις ἤτοι γονυκλισίας καὶ κατ' ἔκτασιν προσεύχομαι· κάμνω τὸν σταυρό μου.

μέταπον μέτωπον.

μεσεῖδε τὸ πρόσωπον, κοινῶς τὰ μοῦτρα.

μορμὸρ ὁ τάφος τὸ μνῆμα· εἰς τὸ Λατινικὸν mors ἀναζητητέα ἡ ῥίζα τῆς λέξεως; εἴς τινα μέρη ἀπαντᾷ ἡ λέξις μνημοῦρι· ἐν Σίλλῃ φέρεται *λημόρι*.

μοτόπωρο μετόπωρον, φθινόπωρον.

μοῦζα μυῖα.

μοῦκα ὁ βλωμὸς, ἡ ἔνθεσις ἐκ τοῦ Λατ. bucca κατὰ τροπὴν τοῦ b εἰς μ, ἥτις παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἑπομένῃ λέξει.

μῶλος βῶλος τεμάχιον χώματος· οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ἡ λέξις πρὸς τὸ ἐκ τῆς γαλλικῆς môle μόλος τῆς κοινῆς.

ναῖκα (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ) γυναῖκα, γυνή, σύζυγος.

νανοῦδε ἡ κοιτὶς τὸ λίκνον ἡ λέξις σχετίζεται πρὸς τὸ νανουρίζω νανούρισμα, νηνυρίζω τοῦ Ἡσυχίου, ἴσως δὲ καὶ πρὸς τὸ νανίον· δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς ποιηθεῖσα ἐκ τοῦ νάνι-νάνι, ὅπερ εἶνε συνήθης ἐπῳδὸς εἰς πολλὰ τῶν δημοτικῶν βαυκαλημάτων.

ναχτὴ ὁ πυρετὸς (πόθεν ;).

νεκκλέσζα ἡ ἐκκλησία.

νεννὲ προσφώνησις τιμητικὴ διδομένη ὑπὸ μικροτέρων εἰς ἡλικιωμένας γυναῖκας, ἐκ τοῦ ἀρχαίου νέννος· νέννα = θεῖος, θεία.

νευλὴ ἡ αὐλή.

νησζὰ τὸ πῦρ· ἡ λέξις ἐν Συνασῷ προφέρεται *νεστζὰ* ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι καὶ τὸ *νησζὰ* τοῦτο ἐκ τοῦ ἑστία παράγεται ἢ μᾶλλον εἶνε αὐτὴ ἡ λέξις ἑστία· ὑπάρχει καὶ κατάρα *ανησζὰ 'ς ἐσένα, λάβρα 'ς ἐκεῖνο* ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν ἀλλαχοῦ «φωτιὰ νά σε κάψῃ»· ἐν Σίλλῃ προφ. *ἡσζὰ*, ἐν δὲ Τελμησσῷ *νεσζά*.

νίβω καὶ *νίβουμαι* = νίπτω καὶ νίπτομαι (ὁ μελ. *νὰ νιφθῶ*, ὁ ἀόρ. *νίφθα νίφθης νίφθην-νίφθαμε νίφθατε νίφθαν* ὁ παρατ. *νιβόμουνε*, ἡ προστ. *νίφ νιφθέτε ἂς νιφθοῦν*.

νίακουμαι γίγνομαι ἀποβαίνω, (ὁ παρατ. *νιγότομε* ὁ μέλ. *νὰ γινῶ* ὁ ἀόρ. *ἔγινα* (προφέρεται *eyna*)· εἶνε λίαν παράδοξος ὁ ἀναγραμματισμὸς τῆς ῥίζης γιν εἰς νιγ.

νουννὸ *νουννὰ* ὁ καὶ ἡ ἀνάδοχος.

νυφχῶτε καλεῖται οὕτω ἀλλόκοτος συνήθεια ἐκ τῶν Τούρκων ἀναμφιβόλως παραληφθεῖσα, καθ' ἣν ἡ νύμφη εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ μὴ ὁμιλῇ ἐπὶ πλεῖστον χρόνον πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ τὴν πενθερὰν ἀλλὰ συνεννοῆται ἢ διὰ σχημάτων ὡς μῖμος ἐν τῷ θεάτρῳ ἢ διὰ τρίτου προσώπου.

νουγκιά οὐγκία.

ξερώνω ξηραίνω, στεγνώνω καὶ ἀμετ. γίνομαι, ἀποβαίνω ξηρός.

ξύστρο ὄργανον σιδηροῦν πρὸς ἀπόξεσιν τῶν ἐπὶ τῆς σκάφης προσκολλωμένων μερῶν τοῦ ζυμαριοῦ.

ὀγὼ ἐγὼ προφέρεται καὶ ὀγώνα κατὰ τὸ Δωρ. ἐγώνγα καὶ ἐγώνα καὶ ἐγώνη.

ὄλιος ὁ ἥλιος. ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τοῦ κράσεως τοῦ ἄρθρου μετὰ τῆς λέξεως, ὅπερ πιθανὸν ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ κατωτέρω λέξις *ὀφτώ*.

ὀξείδι ὄξος, ὀξείδιον.

ὄξενα ἡ κοινὴ ἁρμηὰ ἤτοι τὸ τουρκιστὶ τουρσὴ, τὰ παρ' ἀρχαίοις ὀξωτά.

ὄξενο ὀξὺς καὶ ὀξίνης κ. ξινός.

ὀξυνίζω ἢ μᾶλλον ὀξινίζω· γίγνομαι ὄξινος, ὀξίζω.

ὄλμο ὄλμος.

ὄρωμα ὄνειρον, ἐνύπνιον ἡ λέξις ἐν ἀναλόγῳ χρήσει εὕρηται ἐν τῇ Γραφῇ.

ὄργο ἔργον.

ὀρθέδα ἡ εὐθύτης, τὸ ὀρθόν, ἡ ἀλήθεια.

ὀρθὶς (ἐκ τοῦ) ὄρθιος, ὁ ἐπὶ ποδὸς ἱστάμενος.

ὀρνοῦχον ὀπὴ ὑπάρχουσα ἐν τῇ αὐλῇ πρὸς ἐκροὴν τῶν ἐκ τῆς οἰκίας ὑδάτων καὶ 2ον ἡ θυρὶς τοῦ ὀρνιθῶνος· ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης σημασίας διαλευκαίνεται καὶ ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως (ὄρνις-ἔχω).

οὖτσα οὕτως τοιουτοτρόπως, ἐν Συνασῷ προφέρουσιν ἀβοῦτσα.

ὀφτὼ (ἐκ τοῦ) ὁ φυτὼν, ὁ ἀμπελών.

παγώνω αἰσθάνομαι ψῦχος, κρυώνω ἐκ τοῦ

πάγος ψῦχος, κρύος· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δὲν φαίνεται ἔχουσα τὴν σημασίαν ταύτην ἡ λέξις· *πολὺ μὴ ἀνοίζεσαι, παίρεις πάγος*, παροιμία ἀναλογοῦσα πρὸς τὴν ἐν Πόντῳ «*πολλὰ μὴ λιγνύντς, τσακοῦνται τὰ μέσα σ'*.»

παίνω ὑπάγω, πηγαίνω (ἐξ οὗ κατὰ συγκοπὴν παρήχθη), ὁ παρατ. *παίνισκα*, ὁ μέλ. *νὰ ὑπάγω*, ὁ ἀόρ. *πῆγα*· περίεργος εἶνε ὁ σχηματισμὸς τῆς αὐθυποτάκτου ὑποτακτικῆς *ἂς ἄγω, σύρε ἂς ἄγῃ, ἂς ἄμε* ... *ἂς ἄνε*· ὁ κ. Π. Καρολίδης γράφων τοὺς τύπους τούτους *ἂς ἴμε ἂς ἴνα* ἀνάγει αὐτοὺς εἰς τὸ ἰέναι, ἀλλ' ἁμαρτάνει, ὡς μοὶ φαίνεται· εἶνε αὐτοὶ οἱ σχηματισμοὶ ἄ-γο-μεν ἄγουνε συγκεκομμένοι· προσέτι καὶ τὸν τύπον σέμη = εἰσῆλθε ἀναφέρει εἰς τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἀλλὰ τὸ 'σέμη τοῦτο εἶνε ὁ ἀόρ. εἰσέβη ἔχον μόνον β εἰς μ μεταβεβλημένον παραδείγματα δὲ τῆς μεταβολῆς ταύτης παρέθηκα προλαβόντως (μῶλος μοῦκα).

παποῦλα ὁ θύλακος, ἡ τσέπη παρήχθη ἄρα ἐκ τοῦ σακκοῦλα κατὰ παραφθορὰν ἢ ἐκ τοῦ Λατ, papilla = θηλή ;

πάππο ζωΰφιον μικρὸν διαφόρων χρωμάτων.

παραμζάζω (ἐκ τοῦ) παρ- αιμωδιάζω. αἱμωδιῶ, κ. 'μουδιάζω.

παρτος μικρὸν δοχεῖον (κυρίως χαλκοῦν) πρὸς λῆψιν ὕδατος, κύλιξ, σκῦφος· ἐκ τοῦ παίρνω ;

πεγάδε ἡ βρύσις, ἐπειδὴ εἰς προγενεστέρους χρόνους ἐκ τῶν φρεάτων ὑδρεύοντο οἱ κάτοικοι.

πελέκε μ' καὶ εἰς τὸ θηλ. *πελέκισσα μ'* προσφώνησις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ μέλε τῶν ἀρχαίων καὶ τὸ καυμένε ἢ καυμένη τῆς κοινῆς σχετίζεται ἄρα πρὸς τὸ πάλληξ (παλληκάρι μου, παλληκάρισσά μου) ἢ πρὸς τὸ πουλάκι μου ; ἀμφότεραι αἱ παραγωγαὶ αὗται μοὶ φαίνονται λίαν βεβιασμέναι.

περπαίνω κομίζω, ἄγω, πηγαίνω (μετβ.) ἐκ τοῦ περι-πηγαίνω κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ ῥήματος τούτου τὸ ἀρχικὸν περ μεταβάλλεται εἰς πηρ, παρ ὅπως συμφωνῇ μετὰ τοῦ ἀκολούθου φθόγγου, ὅθεν ὁ παρατ. σχηματίζεται εἰς *περπαίνισκα* ὁ μέλ. *νὰ παρπάγω* ὁ ἀόρ. *πηρπῆγα*, καὶ τούτου ἡ ὑποτακτικὴ σχηματίζεται ὡς τοῦ παίνω *ἂς παρπάγῃ, ἂς παρπάμε ἂς παρπάνε*.

πεττῶ ῥίπτω, ἀποβάλλω, παρομοία χρῆσις τοῦ ῥήματος ὑπάρχει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

πηχτὸ πηκτός, στερεός, πάγιος, δυνατός.

πλακόνʒα δὲν ἠδυνήθην νὰ μάθω τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης· ὑπάρχει ἔν τινι ἐπικλήσει τῶν παίδων πρὸς τὸν Ἥλιον «ἔβγα, ἔβγα ἥλʒος, νὰ ζέσουν τὰ πλακόνʒα μ'» τῇ ἀναλογούσῃ πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων «Ἔξεχε ὦ φίλ' Ἥλιε».

πλέκνω πλέκω.

πνευματίζουμαι (λέξις ἐκκλησιαστική) ἐξομολογοῦμαι τὰς ἁμαρτίας μου εἰς τὸν πνευματικόν.

ποιδόρτι ἡ κάλτσα, τὸ ποδόρτιον καὶ ποδητήριον, ἡ λέξις ἐν Συνασσῷ προφέρεται *ποδόρτι* ἔγραψα δὲ τὴν ἐν Φερτ. προφορὰν διὰ τῆς διφθόγγου οι κατὰ τὴν ἰωνικὴν τοῦ ο εἰς ταύτην τροπὴν (πνοή-πνοιή, χρόα-χροιά, ρόα-ροιὰ κτλ.)

ποιντικὸς ποντικός, μῦς.

πολυπόδι (εἶδ. ἐντόμου) ἡ τῆς κοινῆς σαρανταποδαροῦσα ἢ χιλιοποδαροῦσα, εἴτε ἡ κουβαρίδα, πολύπους.

πόνος αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ.

πορπατῶ (ἐκ τοῦ) περιπατῶ.

ποτὲ ἢ μετ' ἐκθλίψεως ποτ', ὅταν, ὅτε, *ποτ' ἤτομε μικρό* = ὅτε ἤμην μικρός, 2ον πότε ἢ πότ' ἐρώτησις χρόνου δηλωτική, ποτ' πῆγε 'σὸ Στημπόλ; = πότε ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν;

πότη ἀγγεῖον, δοχεῖον ὕδατος, κουμάρι, ἐκ τοῦ ἐμπότης· συμπίπτει πρὸς τὰς γαλλικὰς botte ἢ pot.

ποῦμα πῶμα, ἐπικάλυμμα.

πρασίδι πρασιά, τὰ τετράγωνα χωρίσματα τῶν κήπων.

πρόφτο ἡ ποδιά, ἐν Συνασῷ ἡ λέξις προφέρεται *παράφτερα* ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐν Φερτακαίνοις συνεκόπη.

πρόδοσι (λέξις ἐκκλησιαστική) τὸ λεγόμενον ἀντίδωρον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μετάδοσιν ὡς καλῶς λαὸς τὴν κοινωνίαν.

προζύμι ζύμη.

πρόσωπον πλ. *προσώπατα* ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ ('Οδ. Σ. 196).

πατινὴ φάτνη.

πουχώνω (ἐκ τοῦ) ὑποχώνω παραχώνω.

ῥάβω ῥάπτω.

ῥάμμα ἡ κλωστή, τὸ σχοινίον.

ῥαντῶ ῥαίνω, περιρραίνω.

σαλάκα (ἐκ τοῦ ;) θύλακος, τσέπη, κόρφος.

σάνω (ἐκ τοῦ κἄμνω ὅπερ προφέρεται καὶ κάνω) ποιῶ, πράττω, ἀμνω ὁ παρατατικὸς τοῦ ῥήματος σάνισκα, ὁ μέλλων νὰ ποίκω ὁ ὁριστος ἔποικα (προφ. καὶ ἔπκα), ἡ προστ. σάσε, ἂς ποίκῃ σασέτε, ἂς οίκουν.

σεκερέτσα ἡ ἀνδραδέλφη (ἀναφορικῶς πρὸς τὴν νύμφην, τὴν σύ-υγον δῆλον ὅτι τοῦ ἀδελφοῦ) οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει βεβαίως ἡ λέξις ρὸς τὸ τουρκικὸν σεκὲρ, πόθεν ὅμως παράγεται ;

σεμαδεύω ἀρραβωνίζω, μνηστεύω (ἐκ τοῦ σημαδεύω = τίθημι ημεῖον καὶ οἱ Τοῦρκοι λέγουσι νισανλαμὰκ = σημαδεύειν· ποῖος ἐκ ῶν δύο μετέφρασε τὸν ἕτερον ;) ἐκ τούτου σεμαδευμένο, η, = μνη-στήρ, μνηστή·

σερνικοὶ (ἐκ τοῦ) ἀρσενικοί, οἱ ἄνδρες.

σῆστρον εἶδος κοσκίνου· ἡ λέξις ἀκραιφνῶς ἑλληνική.

σινάζω σινιάω, κοσκινίζω.

σπλῆνα ὁ σπλήν.

σκεύηα τὰ πρὸς πλύσιν μαγειρικὰ σκεύη· ἔχω σκεύηα σημαίνει ρόκειται νὰ πλύνω τὰ μαγειρικὰ σκεύη ὡς καὶ ἔχω φορεσιαῖς = ἔχω λύσι.

σκιάδι ἡ σκιά, μέρος σκιερόν.

σκώτι (ἐκ τοῦ) συκώτι, τὸ ἧπαρ ὑπάρχει παρὰ ταῖς γυναιξὶ ἡ ατάρα *νὰ φᾶς τὸ σκώτι σ'*.

σουγουλὶ τὸ σουβλί.

σκοτινιὰ (ἐκ τοῦ) σκοτία, σκότος.

σταφλομεαῖς (ἐν Συνασῷ προφέρουσι *σταφυλμαῖς*)· σταφυλαὶ ἀπεξηραμέναι τεθεῖσαι ἐντὸς γλεύκους.

στείβω φυτεύω (δένδρα, λαχανικά, γενήματα)· ἡ λέξις οὐδεμίαν φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὰ στείβω, στιβέω καὶ στοιβάζω τῶν ἀρχαίων, πόθεν ὅμως ἔχει τὴν ἀρχήν ;

στειμάρι ἐργαλεῖον κηπουρικὸν χρήσιμον πρὸς σκαφείαν, (λί-ρον ;) παράγεται προφανῶς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω στείβω, ἀλλ' ἐπειδὴ Συνασσῷ προφέρεται *ἀστειμάρι* ηὐδόκησέ τις, ἄγαν θιασώτης τοῦ γάλου Ἐτυμολόγου νὰ παραγάγῃ τὴν λέξιν ἐκ τοῦ αἴρειν εἰς τοὺς μους!

στηγῆ ἡ γῆ· ἔπεσε *'σο στηγῆ* ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν· πρέπει νὰ ὑπο-

θέσωμεν ὅτι ἡ λέξις αὕτη ὡς καὶ ἡ ἑπομένη παρήχθησαν ἐκ τοῦ εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν πόλιν

Στημπόλη ἡ Κων/πολις. Ὁ κ. Ἀδοσίδης (πασᾶς νῦν) ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοῦ γραμματικῇ (τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1857) ἐμπαίζει τὴν ἐκ τοῦ εἰς τὴν πόλιν ἑλληνικὴν παραγωγὴν τοῦ Ἰστανπὸλ παραδεχόμενος τὴν ἐκ τοῦ Ἰσλὰμ-πὸλ (πληθὺς τῶν Ἰσλὰμ) τουρκικήν, ὡς καὶ ὁ Χάμμερ πρὸ αὐτοῦ· καὶ ὅμως ἡ ἐν Φερτ. προφορὰ Στημπόλι φαίνεται δικαιοῦσα τὴν πρώτην ἐτυμολογίαν.

στρῶσα στρῶμα, κλίνη· ἐν Σίλλῃ λέγεται *τροῦχου*.

συννύφεσα εἰνάτηρ, ἡ ἔν τινι οἰκίᾳ νύμφῃ ἐν σχέσει καὶ ἐκ μέρους τῆς ἄλλης συννυφάδα.

σύντεκνο *συντέκ-σα*· οὐχὶ ὁ ἀνάδοχος (ὡς ἐν τῇ κοινῇ), ἀλλ' ἐξ ἐναντίας οἱ γονεῖς τοῦ βαπτιστικοῦ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀναδόχους.

σφονδύλε (ἐκ τοῦ σπόνδυλος)· ὁ αὐχήν.

σώνει (ἀπροσώπως) ἀρκεῖ.

συφθάνω καταφθάνω προφθάνω καὶ *φυσθάνω* κατ' ἀναγραμματισμόν.

ταβρῶ (κατὰ μετάθεσιν γραμμάτων ἐκ τοῦ) τραβῶ, ἕλκω, σύρω καὶ μεταφορικῶς ὑποφέρω· *τί δὲ τάβρησα ἀπ' τὰ χέρια τ'* τί δὲν ἔπαθον ἐξ αὐτοῦ.

ταγῶ λέξις δηλοῦσα ἄγνοιαν περὶ ἐρωτωμένου πράγματος· ποῦ ἤτονε;—ταγῶ=ποῦ ἦτο;—δὲν ἠξεύρω· παράγεται ἄρα κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ τ' ἀγνοῶ; πιθανώτατον.

ταμότουρο τὸ ἡμέτερον· ἐν Πόντῳ προφέρουσι τ' ἐμέτερον.

τασέτουρο τὸ ὑμέτερον.

τάμὸν τὸ ἐμόν, τ' ἐμὸν ὡς λέγουσι ἐν Πόντῳ.

τασὸν τὸ σόν.

τατᾶ νουνός, ἀνάδοχος· ἡ λέξις ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὁμηρικὸν τέτα.

tachù αὔριον καὶ

tᾶλλ-tachù μεθαύριον.

τοῖχος

τοὺκζουνεζαροῦ τὸ σφέτερον, τὸ ἰδικόν των καὶ

τοὺκιοῦνου ἑός, ἰδικός του· ἐκ τοῦ τὸ ἐκείνου καὶ τὸ προηγούμενον ἐκ τοῦ τὸ ἐκείνων μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς

γενικῆς ταύτης πληθυντικῆς ὁμοιάζει τῷ τῶν πρωτοκλίτων καὶ τῶν δευτεροκλίτων τῆς λατινικῆς γλώσσης.

τσακώνω τσακίζω, θραύω.

τσανεύω γίγνομαι, ἀποβαίνω.

τσανὸς τρελλός, παράφρων, μανιακός, μωρός· ἡ λέξις ὑπάρχει καὶ ἐν Συνασῷ, Σινώπῃ καὶ Ἰνεπόλει οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν Τραπεζοῦντι ὅπου μεταχειρίζονται τὸ *παλαλός*.

τσηκὶ μικρὸν πήλινον· ἀγγεῖον (πρὸς ἕψησιν φαγητῶν κυρίως)· ἐκ τοῦ θηκίον ὑποκοριστικοῦ τοῦ θήκη.

τσηκόπο ἢ καὶ *τσηπόκο* κατὰ μετάθεσιν· ἐπίσης ἀγγεῖον πήλινον χρήσιμον εἰς τὸ μαγειρεῖον· ἐκ τοῦ θήκη μετὰ τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως -όπον, ἥτις συνηθεστάτη ὑπάρχει ἐν τῷ ποντικῷ ἰδιώματι *νερόπον* (ὀλίγον νερόν), *χαρτόπον* (ὀλίγον χαρτίον).

τσιχῶρι (ἐκ τοῦ) κιχώριον καὶ κιχώρη τὰ κ. ραδίκια.

τσυνῆ ἐκ τοῦ κυανῆ, τὸ χρῶμα τὸ κυανοῦν· ἡ τοῦ κ εἰς τσ μετατροπὴ εἶνε συνήθης καὶ ἐν τῇ κοινῇ καὶ μάλιστα ἔν τισι νησιωτικοῖς ἰδιώμασι γενικὴ (ἐννοεῖται πρὸ τῶν φωνηέντων ε, ι, η, υ, ιο, ιου).

τσυτνὴ ἀγγεῖον διὰ τὸν οἶνον· ἡ λέξις ἔχει ἱκανὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ βυτίνη καὶ πυτίνη τῶν ἀρχαίων.

τυπάρα τὸ τεμάχιον τῆς μάζης ἐξ ἧς ἀποτελεσθήσεται ὁ ἄρτος.

τυπώνω κατατέμνω τὴν μάζαν εἰς τυπάρας.

φαγὶ οὐχὶ ὡς ἐν τῇ κοινῇ τὸ βρῶμα, ἡ τροφὴ ἀλλὰ ὁ ζωμός, ἡ σοῦπα· φαίνεται ὅτι ζωμὸς ἦτο ἡ συνηθεστέρα τροφὴ τῶν κατοίκων εἰς προγενεστέρους χρόνους.

φακοῦδι ἡ φακῆ· ἡ λέξις καὶ ἐν Συνασῷ.

φάλλακα τεμάχιον μικρὸν ξύλου ὅπως κλείῃ τὰ παράθυρα ἐκ τοῦ

φαλλῶ σφαλῶ (κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ἀρχικοῦ σ), κλείω.

φαρσὶ τετράγωνον συνήθως τεμάχιον ὑφάσματος περιτυλισσόμενον περὶ τὸ σῶμα τῶν βρεφῶν ἐκ τοῦ ἰων. φᾶρσος ὅπερ βεβαίως πρέπει νὰ θεωρηθῇ συγγενὲς πρὸς τὸ φᾶρος καὶ τὸ λατν. pars.

φάχνω σφάζω (τὸ ῥῆμα παράγεται ἐκ τῆς ῥίζης σφαγ. κατ' ἀποβολὴν τοῦ ἀρχικοῦ σ καὶ πρόσληψιν τοῦ χαρακτηριστικοῦ ν φάγνω καὶ κατὰ τὰ παγ-νη=πάχνη, ἴκνος=ἴχνος.

φέγγο ἡ σελήνη, τὸ τῆς κ. φεγγάρι.

φθεὶρ

φθειρέζω καὶ μέσ. *φθειρίζουμαι*· συλλέγω τὰς φθεῖράς τινος ἢ τὰς φθεῖρας ἐμοῦ· ἡ λέξις ἀρχαία.

'φκαιρώνω εὐκαιρώνω ἀδειάζω κενῶ καὶ εὔκαιρο=κενός.

φορώνω ἐνδύομαι ἢ καὶ μετβ. ἐνδύω.

φορσιαῖς ἡ λέξις ἐπὶ τῶν πρὸς πλύσιν ἱματίων· ὅθεν: ἔχω φορσιαῖς=ἔχω πλύσιν, ἔχω μπογάδα, ὡς λέγουσιν ἀλλοῦ.

φουμέζω χακιώνω δυσχεραίνω, εἶμαι δυσηρεστημένος κατά τινος· ἡ λέξις καὶ ἐν Συνασῷ· παράγεται ἐκ τοῦ θυμὸς κατὰ μετατροπὴν τοῦ θ εἰς φ (ἥτις καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὑπάρχει φὴρ θὴρ κτλ.) ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς καταλήξεις -ίζω καὶ -ώνω αὗται ἀνταλλάσσονται οἷον τσακίζω, τσακώνω, γεμίζω γιομώνω.

'φ' οὗς ἐπιρρ. χρον. =(ἐκ τοῦ) ἀφ' οὗ· 'φ οὗς 'πῆγε=ἀφ' οὗ ἀπῆλθε· 'φ' οὗς χαθην=ἀφοῦ ἀπέθανε.

φουσκόνε (προφ. φουζκόνι) ὁ πνεύμων ἐκ τοῦ φύσκος, φύσκη.

φύγνω φεύγω ὁ παρατ. φύγνισκα ὁ μέλ. νὰ φύγω ὁ ἀόρ. ἔφυγα.

φυλάκνω ἀναμένω, περιμένω, προσδοκῶ.

φῶτος εἶδος περιδέσεως καὶ κομμώσεως τῆς κεφαλῆς, μὴ ὂν νῦν ἐν χρήσει.

χαλαππὰ λίθος ὄχι πολὺ μέγας τὸν ὄγκον διὰ πετροβόλημα, χερμάδιον· ἡ λέξις δὲν φαίνεται τουρκική, πόθεν ὅμως προέκυψε;

χαναὶ ναί. Ἴσως ἀπὸ τοῦ ἆ! ναί· ἐν Ἀραβανῇ καὶ Κούρζονος λέγουσι χι (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ ναῖχι;)

χάνω ἀπόλλυμι, *χάνουμαι* ἀποθνήσκω· ὁ μελ. νὰ χαθῶ ὁ ἀόριστος χάθα χάθης·ην·χάθαμε·ητε·αν)

χαρανὴ λέβης.

χαραμπὰ ἡ κολοκύντη· ἡ λέξις δὲν εἶνε τουρκική· σχετίζεται ἆρα πρὸς τὰ χεδρωπά; Ἐν Ἀραβανῇ προφέρουσι χαραπάθι.

χαρτὶ τὸ γράμμα, ἡ ἐπιστολή.

χθέρι ὁ λίθος, ἡ πέτρα· ἐν Συνασῷ λέγουσι (κατὰ μετατροπὴν τοῦ λ εἰς ν ἥτις καὶ ἐν ἄλλαις λέξεσι παρατηρεῖται) νιθάρι ἐν δὲ Κούρζονος νιέρι· καὶ τὸ ἐν Φερτ. χθέρι ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως λιθάρι φαίνεται παραφθαρὲν εἰ καὶ ἡ μετάπτωσις τοῦ λ εἰς χ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ ἀπαντᾷ νομίζω.

χιλιὸ (ἐκ τοῦ) χλιὸς χλιαρὸς, ὑπόθερμος.

χιλιώνω ποιῶ τι (κυρίως τὸ ὕδωρ) χλιαρόν.

chελώνα ἡ χελώνη.

χαρίζω δωροῦμαι.

χλερὸ χλωρός, μὴ ξηρός.

χολὴ ἡ ὀργή, ὁ θυμός.

χολgάζουμαι ὀργίζομαι θυμόνω.

χοιραγκάθη(ς) (κατ' ἀντίστροφον σύνθεσιν) ἀκανθόχοιρος, ἐχῖνος ὁ χερσαῖος.

χορέδε τὸ οὖρον.

χρεὰ προμήθεια μικρὰ ἐδωδίμων διὰ τὸν ἀπερχόμενον ἐκτὸς τοῦ χωρίου.

χρένω χρίω, τὸ ἐκ τοῦ τουρκ. σουβαδίζω.

χρέσμο τὸ χρίειν τοὺς τοίχους δι' ἀσβέστου.

Χριστὸ τὰ Ἱεροσόλυμα· *'παίνω 'σὸ Χριστὸ* ὑπάγω ὡς προσκυνητὴς εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους· ἡ παροιμία εἴτε ὁ αἶνος «*χgολώνα, ποῦ 'πᾶς; — 'Σο Χριστό — 'Απ' τὸ σάλεμμά σ' φαίνεται*» λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων, ὧν αἱ μικραὶ καὶ ἀνάξιαι λόγου πράξεις δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς ὑπερηφάνους καὶ πομπώδεις λόγους.

chυλώνω (ἐκ τοῦ χυλόω) βρέχω τι μὲ ὑγρόν, μουσκεύω.

χωματερὶ ἀγγεῖον περιέχων χῶμα· κατὰ τὸ ἁλατερὶ κτλ.

χωρανοῦ καὶ ἀκλίτως *χώρας* τὸ τῶν ξένων (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τοῦ λέγοντος) *χωρανοῦ τὸ σπίτι* ἡ ξένη οἰκία. *χώρας τὰ παιδgὰ* οἱ τῶν ἄλλων παῖδες· *δὲν δρανᾶς χωρανοῦ τὰ παιδgὰ τίχαλ καλά ναι;* δὲν βλέπεις οἱ τῶν ἄλλων παῖδες πόσον εἶνε καλοί (ἡ λέξις τίχαλ εἶνε περίεργος καθ' ὅ οὖσα σύνθετος ἐκ τουρκικῆς καὶ ἑλληνικῆς λέξεως τί-χάλ = κατάστασις κατὰ λέξιν τί εἶδος = πῶς· τοιαύτας λέξεις ἔκρινα ἀνωφελὲς νὰ περιλάβω εἰς τὸ λεξιλόγιόν μου).

ψάλλω διαβάζω, ἀναγινώσκω καὶ κατ' ἔκτασιν εἶμαι μαθητὴς ὑπάγω εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ παιδί σ' τί σάνει, ψάλλ-ει = παίν-ει 'σὸ σκολεgό.

ψίδεα τὰ ψιχία τοῦ ἄρτου.

ψοφαρίζω ἀποκτείνω (τὰ ζῷα κυρίως· ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἀντὶ τοῦ σκοτώνω λέγεται εἰς ὑβριστικὴν περίστασιν)· ἐνεργ. τοῦ

ψοφῶ ἀποθνήσκω, τίθεται προκειμένου περὶ ζώων καὶ Τούρκων ἤτοι ἀλλοθρήσκων.

ψὸ (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ) ψυχή, ὀρθότερον ἴσως εἶνε νὰ γραφῇ

ἡ λέξις ψὴ ὑποτιθεμένου ὅτι καταπίνεται ἡ συλλαβὴ υχ κατὰ τὴν προφοράν.

ὤϊμα αἷμα.

ωὐγὸ τὸ ὠὸν, πρέπει, μοὶ φαίνεται, παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις δὲν παρήχθη ἐκ τοῦ τῆς κ. αὐγὸ, ἀλλ' εἶνε δασυτέρα προφορὰ τῆς δασείας προφορᾶς *ὠβὸ* τῆς ἐπικρατούσης ἐν Πόντῳ, ἐν Συνασῷ, καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὀνόματα τοποθεσιῶν, Λαγαρὸς, Αὐδαμὴ, Γαλατερὴ, Φράγκου, Μάλη, Λόγγος, Τσαγλαγοῦ, Μετερίζι, Πηγὴ, Ἁϊ-Δίνα. (= Ἁγία Τριάς).

Ὀνόματα κύρια· Ἀρζουμὰν, Σαμάμα, Ἀργελὴ, Καθαρὴ, Ποτήρα, Σελβέρα, Ναζλοῦ.

ΠΕΡΙ ΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΣΦΡΑΓΙΔΟΣ

ΥΠΟ

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ.

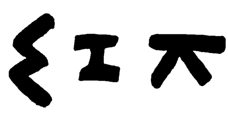
Ἐν τῇ Ἑστίᾳ [ἀριθ. 379] ὁ κ. Ξ. Νίδερ ἐδημοσίευσε τὴν ἄνω ἐκ πηλοῦ χριστιανικὴν σφραγῖδα εὑρεθεῖσαν τῷ 1869 ἐν Αἰγίῳ, ἧς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐκτίμησιν ἔγραφεν ὅτι ἀφίει ἑτέροις· ἐπειδὴ ὅμως πολὺς ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος καὶ οὐδεμίαν οὐδαμοῦ τοῦ πράγματος ἀνέγνων ἐξήγησιν, διὰ τοῦτο ἐθεώρησα καλὸν ὅπως δημοσιεύσω τινὰ

περὶ τῆς ἀναγνώσεως, περὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως τοῦ χριστιανικοῦ τούτου ἀρχαιολογήματος. Καὶ πρῶτον περὶ τῆς ἀναγνώσεως.

Ἡμεῖς εἰς τὰ γράμματα τῆς σφραγῖδος ταύτης τὴν σειρὰν ταύτην ἐδώκαμεν

τὸ ἐν τῇ σφραγῖδι ὡς Η φαινόμενον οὐχὶ Η, ἀλλ' ὡς Ι λαβόντες, παρατεταμένας τὰς κεραίας αὐτοῦ ἔχον, ἐπομένως ἀνέγνωμεν ϹVΒΕΡΟU ΟΙΚ[ΟϹ] *Συβέρου οἶκος*. Τὴν γνώμην μου ταύτην μετ' ἰχνογραφήματος ἐθεώρησα καλὸν ὅπως ἀνακοινώσω τῷ ἐν Λειψίᾳ φίλῳ κ. V. Schultze, ἱδρυτῇ τοῦ ἐκεῖσε χριστιανικοῦ μουσείου καὶ ἐγκρίτῳ συγγραφεῖ σπουδαίων ἔργων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ὡς καὶ τῷ ἐν Βερολίνῳ σοφῷ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας καθηγητῇ κ. Piper. Ἀμφότεροι ὅμως, οὐδεμίαν ἔννοιαν ἐκ τῆς σφραγῖδος ταύτης ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαγάγωσιν· ὁ μὲν κ. Schultze ἔδωκε τοιαύτην σειρὰν εἰς τὰ γράμματα ϹΥΒΕΡΟΚΗϹΟ ἀφίνων εἰς ἐμὲ τὴν ἔννοιαν τούτου· ὁ δὲ κ. Piper φρονεῖ ὅτι ἴσως πρέπει ν' ἀναγνώσωμεν ΒΕΡΟϹΟV (= Βηρεσσόν), τὰ δὲ στοιχεῖα

ὑπολαμβάνει ὅτι ἀποτελοῦσι καθ' ἑαυτὰ ἰδίαν ἔννοιαν, τὸ στοιχεῖον

ἐκλαμβάνων ὡς Η, τὸ δὲ

ὡς ὄρθιον Μ.

Ἐπὶ τέλους μοὶ γράφει ὅτι οὐδεμίαν δύναται νὰ δώσῃ ὡρισμένην τοῦ πράγματος ἐξήγησιν, φρονεῖ δ' ὅτι τὸ ἀρχαιολόγημα τοῦτο πιθανῶς ἦν σφραγὶς χριστιανοῦ τινος τεχνουργοῦ. Ἡμεῖς φρο-

νοῦμεν ὅτι εἰς τὰ γράμματα ταῦτα δυσκόλως ἑτέραν σειρὰν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν, ἀφ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐδώκαμεν. Ἡ δίφθογγος

ΟU

(ου) ἐν τῇ λέξει ЄVBЄPOU ἐχωρίσθη, τὸ μὲν Ο δεξιᾷ, τὸ δὲ U ἀριστερᾷ, προσεθέσαμεν δὲ μόνον τὴν κατάληξιν ΟЄ ἐν τῇ τελευταίᾳ λέξει OIK[OЄ] ἧς τὸ Κ ἐστὶ κεκλιμένον.

Χρόνος. Περὶ τούτου οὐδὲν ὡρισμένον ἔχομεν εἰπεῖν· ἴσως δὲ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμέν τι περὶ τοῦ χρόνου, ἂν καὶ ἡμεῖς ἐβλέπομεν ἰδίοις ὄμμασιν τὴν σφραγῖδα ταύτην. Τὸ ἀποτύπωμα τῆς σφραγῖδος ἀνὰ χεῖρας ἔχων, μάτην ἐζήτησα ὅπως παραβάλω τοῦτο πρὸς ἑτέρας σφραγῖδας, ἢ ὅπως εὕρω παρόμοιόν τινα τύπον ἐν τῷ πλουσίῳ ἐθνικῷ Μουσείῳ τοῦ Μονάχου, εἰς τὸ τμῆμα τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἐν ᾧ πλουσία ὑπάρχει συλλογὴ μεσαιωνικῶν χριστιανικῶν σφραγίδων, οὐδεμιᾶς τῶν ἐκεῖσε σφραγίδων οὔσης ὁμοίας τῇ ἡμετέρᾳ.

Ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν χριστιανῶν τῶν πρώτων αἰώνων γνωρίζομεν ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ λίαν ἠγάπων τὴν χρῆσιν τοιούτων σφραγίδων, ἐφ' ὧν οὐ μόνον τὸν Σταυρὸν μετὰ τοῦ μονογράμματος Ι. Χ, τοῦ Α καὶ Ω τῆς Ἀποκαλύψεως ἀπεικόνιζον, ἀλλὰ καὶ πληθὺν ἑτέρων χριστιανικῶν συμβόλων, οἷα ὁ ἰχθύς, ἡ περιστερά, ὁ ταώς, ὁ ποιμήν, ἡ ναῦς, ὁ ἁλιεύς, ὁ φοῖνιξ, ὁ ὄφις κτλ.

Ἡ ἐπὶ ὀπτῶν μάλιστα πλίνθων καὶ ἑτέρων πηλίνων ἀντικειμένων τοῦ Σταυροῦ ἀποτύπωσις ἐστὶν ἀρχαιοτάτη· οὕτω ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν λυχνιῶν εὑρίσκομεν διάφορα τοῦ Σταυροῦ ἀποτυπώματα (1)· ἢ ἐπὶ τῆς λυχνίας (2)· ἢ ἐπὶ τῆς χειρολαβίδος (3).— Πολλάκις δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λυχνίας εὕρηνται πλείονες Σταυροί (4)· ἐσθ' ὅτε δὲ καὶ αὐτὴ ἡ χειρολαβὶς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ Σταυρὸς ἐφ' οὗ ἀπετυποῦτο περιστερὰ καθημένη εἰς σύμβολον τοῦ ἁγ. Πνεύματος (5). Ἐπὶ τῶν πλίνθων τῶν λουτρῶν τοῦ Διοκλητια-

(1) Τοιαύτας χριστιανικὰς λυχνίας ἰδὲ ἐν τῷ συγγράμματι Petro Sanet-Bortolio Veterum Lucernae sepulcrales Λούγδουνον 1728.

(2) αὐτόθ. σχῆμ. 22. 25.

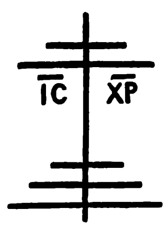
(3) αὐτόθ. σχῆμ. 23. 24. 25. 26.

(4) αὐτόθι σχῆμ. 25.

(5) αὐτόθ. σχῆμ. 26. πρβλ. καὶ Aringhi τόμ. II. βιβλ. VI.

νοῦ πρὶν ἢ ἤδη ὁ χριστιανισμὸς δεσπόσῃ (313), εὑρέθησαν ὡσαύτως ἀποτυπώματα τοῦ Σταυροῦ, ἅτινα φαίνεται ὅτι χριστιανοὶ ἐργάται κρυφίως ἀπετύπουν, κατὰ τὸν Aringhi (1) ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς λόγους τοῦ σωτῆρος Λουκ. ιθ'. 40. Ἡ χρῆσις δ' αὕτη, τῆς ἐπὶ ὀπτῶν πλίνθων τοῦ Σταυροῦ ἀποτυπώσεως, ἐγένετο κοινὴ τοῖς μετ' ἔπειτα χρόνοις τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ὡς δεικνύουσιν ἡμῖν κέραμοι ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὓς ὁ κ. Ῥαγκαβῆς κατὰ τὸ 1870, ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐφορίαν τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ὅτι λοιπὸν ἐπὶ τοιούτων ἀντικειμένων ἡ τοῦ Σταυροῦ ἀποτύπωσις ἐστὶν ἀρχαιοτάτη, οὐδεμία ἀμφιβολία· ὅπερ ὅμως ἱκανήν μοι παρέχει δυσκολίαν ἐστίν : ἂν ὁ ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω σφραγῖδος τύπος τοῦ Σταυροῦ ἦτο ἤδη ἐν χρήσει παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τῶν πρώτων αἰώνων ἢ μή· παρέβαλα αὐτὸν πρὸς πάσας τὰς γνωστάς μοι τοῦ Σταυροῦ ἀποκλίσεις, οὗ περὶ τὰς ἑκατὸν περίπου ἐν τῇ ἰδίᾳ μου συλλογῇ ἔχω, παρέβαλα αὐτὸν πρὸς τοὺς διαφόρους τῶν βυζαντιακῶν νομισμάτων Σταυρούς, οἵτινες κατὰ τοὺς διαφόρους Αὐτοκράτορας καὶ διαφόρως ποικίλουσι, μάλιστα ἀφοῦ ἐπὶ Δούκα τοῦ Μουρτζούφλου εὕρηται Σταυρὸς μετὰ πέντε κεραιῶν (2),

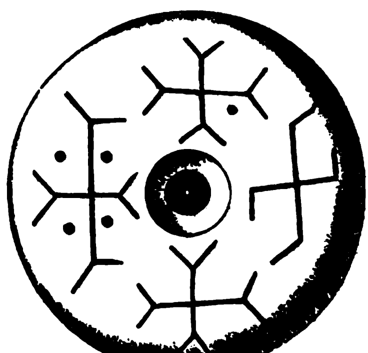

καὶ ὅμως, οὐδένα ἠδυνήθην νὰ εὕρω παρόμοιον Σταυρόν, εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ἀνήκοντα. Εἷς ἀρχαῖος Σταυρός, ὁμοιότυπος τῷ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σφραγῖδι ἐφ' ἑνὸς μεσημβρινοῦ στύλου τοῦ Θησείου ἐγγεγλυμμένος, δύναται νὰ ᾖ τῶν χρόνων Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ [450], πιθανῶς ὅμως νὰ ᾖ καὶ μεταγενέστερος, καθόσον οὐδεμίαν ὑπ' αὐτὸν φέρει χρονολογίαν. Ὁ πρῶτος Σταυρὸς τοῦ σχήματος

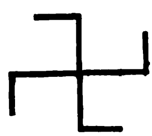
(1) Τόμ. II. κεφ. XLV. σ. 384. de Diocletianis thermis.
(2) Sabatier, Les monnaies byz. pl. VIII. 14.

τούτου, ὃν ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ εὗρον, ἐστὶν Σταυρός τις ἐν Σικελίᾳ γεγλυμμένος ὑπό τινα χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ιβ'. αἰῶνος. [ϛχπ'. = 1172] (1)· ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ἐν τῇ προκειμένῃ σφραγῖδι Σταυροῦ δὲν δύναται νὰ ᾖ ἀρχαιότερον τοῦ ἐν Σικελίᾳ Σταυροῦ.

Τοῦτο μάλιστα πολλοῦ λόγου ἄξιον ἐστίν, ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ Σταυροῦ πολὺ πρὸ Χριστοῦ ὡς κόσμημα ἢ ὡς σύμβολον ἦν ἐν χρήσει· οὕτω ἐπὶ σφονδυλίων, ἅτινα ὁ κ. Schliemann εὗρεν ἐν ταῖς ἐν Τροίᾳ ἀνασκαφαῖς καὶ ἐξ ὧν ἓν ἐνταῦθα παρατιθέμεθα,

πολλάκις ἀπεικονίζεται τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ τούτου. Τὰ ἐν τῷ σφονδυλίῳ δὲ τούτῳ καὶ ἐν ἑτέροις γραφόμενα σημεῖα, ὁ κ. Schliemann θεωρεῖ ὡς ἀδιαφόρους παραλλαγὰς καὶ παρακλίσεις τοῦ κυρίως συμβόλου τοῦ ἁγίου πυρός, τοῦ svastika καλουμένου (2).

Ἄπορον ὅτι ἐν τῷ σπουδαίῳ ἔργῳ τοῦ κ. Stockbauer, ἐν ᾧ εἰδι-

(1) Placentinius de siglis vet. Grac. σ. 129. Ῥώμη 1757.

(2) Συνοπτικὴ ἀφήγησις τῆς γενομένης ἀνακαλύψεως τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου ὑπὸ Ε. Σχλίεμανν, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ φυλ. συλλ. Παρνασσῷ. 1875. πρβλ. καὶ Troy and its Remains London 1874 πίν. XXV, καὶ XXIX.

κῶς μόνον περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Σταυροῦ λόγος γίνεται (1), οὐδόλως ἀπαντᾷ ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ τύπος τῆς ἐκφράσεως [Συβέρου οἶκος] ἐστὶν ἀρχαιότατος καὶ συνήθης τῇ γλώσσῃ τῶν πρώτων χριστιανῶν· ἤδη ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν Ἀποστόλων εὑρίσκομεν παραλλήλους ἐκφράσεις «Στεφανᾶ οἶκος» (2), «Φιλίππου οἶκος» (3), «Ὀνησιφόρου οἶκος» (4)· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ὄνομα Συβέρος Severus καὶ Σευῆρος ἦν κοινότατον μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῶν πρώτων αἰώνων καὶ εἷς τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης ἐκαλεῖτο ὡσαύτως Σευῆρος [Ἀλέξανδρος Σευῆρος] ἀπὸ τοῦ 222 - 235 βασιλεύσας. Ὁ τύπος τῶν γραμμάτων ἀνταποκρίνεται ὡσαύτως εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν τῶν πρώτων αἰώνων τῶν ἐν ταῖς Κατακόμβαις τῆς Ῥώμης εὑρισκομένων ἐπιγραφῶν, καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ < ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν τύπον C, δὲν ἕπεται ὅμως ὅτι οὐδεμία τοῦ κανόνος τούτου τῆς ἕξεως ὑπάρχει ἐξαίρεσις, ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρω σφραγῖδι τὸ στοιχεῖον Y ὑπὸ δύο τύπους εὕρηται Y καὶ U (5)· ἡ δὲ τοιαύτη ἐναλλαγὴ ἐστὶ συνηθεστάτη ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς· οὕτως ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Ἀλεξαμένους [ἐν ἀρχαῖς τοῦ β'. αἰῶνος], ἐν ᾗ ἐχθρὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς τοίχοις τοῦ Παλατινάτου τῆς Ῥώμης παρέστησεν ὄνον τινὰ ἐπὶ σταυροῦ καί τινα χριστιανὸν Ἀλεξάμενον τιμῶντα τὸν ἐπὶ Σταυροῦ, καὶ ὑφ' ὃν δι' αἰκίδος ἔγραψεν: Ἀλεξάμενος σέβετε [αι] Θεόν : τὸ Ε συναλλάσσεται μετὰ τοῦ τύπου Є

Ἐξ ὅσων ἤδη εἴπομεν, ἀναλογιζόμενοι σὺν τούτοις ὅτι ἐν Ἀχαΐᾳ, ἔνθα καὶ ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς εὑρέθη ἐν Αἰγίῳ, ἐφημίζετο ὁ οἶκος τοῦ Στεφανᾶ, ὃν ἐν Κορίνθῳ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐβάπτισεν (6), ὡς ἐκ τῶν πρώτων οἴκων, οἵτινες ἔταξαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῶν Ἁγίων (7), νομίζομεν ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ σφραγὶς αὕτη ἀνή-

(1) Stockbauer, Kunstgeschichte des Kreuzes 1870.

(2) Α'. Κορινθ. α' 16.

(3) Πραξ. κα'. 8.

(4) β'. Τιμόθ. δ'. 19.

(5) Βραδύτερον τὸ στοιχεῖον V μεταπίπτει παραδόξως εἰς Ν ὡς ἐπί τινος χριστιανικῆς ἐπιγραφῆς ἐν Τήνῳ τοῦ ιϐ'. αἰῶνος [1150] ἐν τῇ πρὸ τοῦ χωρίου Φαλατάδου βρύσει ἀνέγνων, ΠΑVΤΟV ΤΟV ΚΑΙΡΟV = ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ κτλ.

(6) Α'. Κορινθ. ιϛ'. 15.

(7) αὐτόθ. α'. 16.

κεν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἂν ἐπισήμως ἐβεβαιούμεθα ὅτι εἰς τοὺς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐχρῶντο τύπῳ Σταυροῦ τοιούτῳ, οἷος ὁ ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω σφραγῖδος ἀποτυπούμενος· ἄλλως, ἐνόσῳ τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἱστορικῶς νὰ ἀποδείξωμεν, ἕνεκα τῶν εἰς τ' ἄκρα τοῦ Σταυροῦ κοσμημάτων, ἐκλαμβάνομεν τὸν Σταυρὸν τοῦτον ὡς ἀνήκοντα εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς τῆς Ἐκκλησίας χρόνους, διότι οἱ πρῶτοι Σταυροί, ὡς τὰ πάντα τότε ἦσαν ἁπλᾶ, ἦσαν καὶ οὗτοι ἁπλοῖ, διερχόμενοι διὰ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν διωγμῶν τῶν πρώτων αἰώνων. Σταυροὶ δὲ πεποικιλμένοι καὶ διαφόρως κεκοσμημένοι εἰσὶν ἔργα τῶν εἰρηνικῶν χρόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀναπτυχθέντες καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Θεοδοσίων, ἐξ ὧν ὁ Β'. μάλιστα διέτασσε νὰ καταστρέφωνται τὰ ἐθνικὰ ἱερὰ καὶ διὰ τοῦ *σημείου τοῦ Σταυροῦ* νὰ ἐξαγιάζωνται τὰ μνημεῖα τῆς ἐθνικῆς λατρείας· τὴν πληθὺν δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ πολυειδῶν καὶ πολυμόρφων Σταυρῶν ἀποδίδομεν τὸ μὲν εἰς τοὺς χρόνους τῶν Θεοδοσίων, τὸ δὲ εἰς τοὺς τῶν σταυροφόρων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Θεοδοσίων τίθεμεν ὡσαύτως καί τινα μονογράμματα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σῳζόμενα ἐν τῇ Ἀθήνησιν Ἀκροπόλει. Ὅτι δὲ κεκοσμημένοι Σταυροὶ εἰσὶν ἔργα τῶν εἰρηνικῶν τῆς Ἐκκλησίας χρόνων ἀποδείκνυσιν ὁ Σταυρὸς ὁ εὑρεθεὶς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ S. Pontiani ἐν Ῥώμῃ, ὅστις μετὰ τὴν ὁριστικὴν τοῦ χριστιανισμοῦ νίκην, ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον πολυτελῶς διὰ πολυτίμων λίθων ῥόδων καὶ ἀνθέων κεκοσμημένος (1)·

Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν ἱστορικῶς ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἐν τῇ ἀνωτέρω σφραγῖδι Σταυροῦ ἦν ἤδη ἐν χρήσει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἀναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν αὐτὸν ὡς Σταυρὸν ἀνήκοντα εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς τῆς Ἐκκλησίας χρόνους μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον, καὶ πιθανῶς, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Θεοδοσίων [379—450], ὅτε ὁ Σταυρὸς πολλὰς ἀποκλίσεις λαμβάνει, πολυειδῶς καὶ πολυμόρφως ἀποτυπούμενος καὶ ἀπεικονιζόμενος.

Χρῆσις. Καίτοι ποικίλη ἦν ἡ χρῆσις χριστιανικῶν σφραγίδων παρὰ τοῖς πρώτοις χριστιανοῖς, οὐχ ἧττον, εἰς τρεῖς τάξεις δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν χρῆσιν τούτων.

1. Εἰς σφραγῖδας, ἃς ἔφερον οἱ χριστιανοὶ ὡς φυλακτήρια, καὶ ἅτινα διὰ τρήματος ἐκρεμῶντο ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ εἰς τὸ στῆθος· τὰ φυ-

(1) Ott, die ersten Christen. Regensburg 1868. σ. 134.

λακτήρια ταῦτα ἦσαν ἐκ μετάλλων, ἐκ ξύλου, ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ πολλάκις ἐκ λίθου, ἐπὶ τούτων ἀπεικονίζοντο διάφορα σύμβολα, μυστηριώδη τινὰ σημεῖα καὶ γράμματα· ἕνεκεν δὲ τοῦ δεισιδαίμονος τούτου ἔθους, ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων σφραγίδων σφοδρῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κατεκρίνετο (1) καὶ ἰδίᾳ μέγας τούτων πολέμιος ἦν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. (2)

2. Εἰς σφραγῖδας εὐσεβοῦς διακοσμήσεως χάριν, αἵτινες, ἀνεγλύφοντο ἢ ἐνεγλύφοντο ἐπὶ δακτυλιολίθων καὶ ἐπὶ διαφόρων γυναικείων κοσμημάτων (3).

3. Εἰς σφραγῖδας, δι' ὧν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐσήμαινον τὰ ἐκ πηλοῦ, ἢ ξύλου, ἢ ἐκ μετάλου οἰκιακὰ αὐτῶν σκεύη. Πρὸς ἀποτύπωσιν δὲ τοιούτων σφραγίδων μετεχειρίζοντο χρῶμα μέλαν, ἢ σημαντρῖδα γῆν [λημνία σφραγῖτις]· μάλιστα πρὸς σφράγισιν ποσοτήτων ἐν κιβωτίοις. Εἰς τὰς σφραγῖδας ταύτας δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς σφραγῖδας, δι' ὧν ἐσημαίνοντο τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Οὕτω ἐπὶ κεράμου κατὰ τὸ 1870 ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας πεσόντος, καὶ ὃν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς φιλοτίμως πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐφορίαν τῶν ἀρχαιοτήτων ἀπέστειλεν, ὑπάρχει σφραγὶς φέρουσα τὰ γράμματα.

Μεγ[άλη]ς Ἐκλ[ησία]ς. τ. ἔ. κέραμος ἢ κτῆμα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (4).

(1) Συνοδ. Λαοδ. καν. 36.

(2) Χρυσ. Ψ. θ' 15. Ὁμιλ η'. πρὸς Κολοσ.

(3) Τοιαῦτα κοσμήματα ἰδὲ ἐν τοῖς συγγράμμασι L. Perret, Les Catacombes de Rome.

(4) Διὰ τῆς αὐτῆς εὐκαιρίας παρόμοιος κέραμος ἀπεστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ χριστιανικὸν μουσεῖον, τῷ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ γέροντος καθηγητοῦ κ. Piper διευθυνομένῳ, παρ' οὗ καὶ τὴν ἐν τῇ ἐφορίᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων ὕπαρξιν παρομοίου κεράμου ἐμάθομεν.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σφραγὶς τοῦ κ. Νίδερ βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὰς σφραγῖδας τῶν φυλακτηρίων, διότι τὸ περιεχόμενον ταύτης δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν τύπον τῶν φυλακτηρίων, ὅστις ἦν εὐχή τις, οἷον, ϹΩϹΑΙϹ, ΦΥΛΑΞΑΙϹ, ἢ μυστηριώδη τινα γράμματα· ὡσαύτως ἀποκλείεται καὶ τῆς δευτέρας τάξεως, τῶν χάριν διακοσμήσεως χριστιανικῶν σφραγίδων, κατ' ἀνάγκην ἐπομένως ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην τάξιν τῶν χριστιανικῶν σφραγίδων δι' ὧν οἱ χριστιανοὶ ἐσήμαινον ποσότητας πραγμάτων τινῶν, ἢ ἐκ πηλοῦ ἢ ἐξ ἑτέρας εὐπλάστου ὕλης οἰκιακὰ σκεύη, κεράμους, ὑδρίας, ἀγγεῖα, ἤ τι ἕτερον· καὶ τοιαύτη πρὸς σκοπὸν τοιοῦτον καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ χριστιανοῦ Συβέρου.

Τῇ γνώμῃ τοῦ κ. Piper, ὅτι ἴσως ἡ σφραγὶς αὕτη ἀνῆκεν εἰς χριστιανόν τινα τεχνουργόν, ὅστις μετεχειρίζετο ταύτην ἐπὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἐργοστασίου αὐτοῦ, ἀντίκειται ἡ ἔκφρασις *Συβέρου οἶκος*, διότι κατὰ κανόνα ἡ φράσις, οἶκός τινος, καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Κ. Δ. ἐστὶν ἴση πρὸς τὴν λέξιν *οἰκογένεια* (1) καὶ οὐδέποτε ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅτε ἐπὶ τῆς σφραγῖδος ἔπρεπε νὰ ᾖ γεγραμμένον, *τεχνουργεῖον ἢ ἐργοστάσιον Συβέρου*.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τ. ἔ. διὰ τὴν λέξιν οἶκος = οἰκογένεια, δὲν δύναται ν' ἀνήκῃ εἰς μοναχὸν τεχνουργόν, ὡς ὁ κ. Νίδερ ἐνόμισεν.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσίν, ἅπερ ἡμεῖς εἰπεῖν εἴχομεν, χωρὶς νὰ φρονῶμεν ὅτι πᾶσαι αἱ σκέψεις καὶ τὰ πορίσματα ἡμῶν ἔχουσι τὸ ἀλάθητον. ἐν τέλει δὲ τοῦ ἄρθρου ἡμῶν θερμὴν ἤθελον ἀποτείνῃ παράκλησιν πρὸς πάντας τοὺς τοιαῦτα χριστιανικὰ ἀρχαιολογήματα ἔχοντας, ὅπως δημοσιεύωσι ταῦτα, ὡς πάνυ φιλοτίμως ὁ κ. Νίδερ ἐποίησεν, διότι μόνον διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοιούτων χριστιανικῶν ἀντικειμένων, τῆς συλλογῆς τῶν χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν συμβόλων, ἀμφίων, ἁγίων ποτηρίων, Σταυρῶν, ἱερῶν δέλτων, μωσαϊκῶν, εἰκόνων καὶ λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, ἐκ τῆς σπουδῆς τούτων, καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα συγκρίσεως, δύναται νὰ ῥιφθῇ ἐπιστημονικὸν φῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Ἑλλάδος, ἣν μέχρι τοῦδε ζοφερὸν καλύπτει σκότος. Οὗτος δ' ἐστὶν ὁ ζωογονῶν ἡμᾶς ζῆλος, οὗτος ὁ διακαὴς ἡμῶν πόθος· ἡ ἵδρυσις Χρι-

(1) Πρβλ. Πραξ. ζ'. 10. ή. 3. ι'. 2. ιά. 14 ις'. 15, 31. Α'. Κορινθ. ά. 16. Α'. Τιμ. γ'. 4. κτλ.

σπανικοῦ Μουσείου, καὶ ἡ διὰ τούτου εὐπορία πρὸς ἐνδελεχῆ μελέτην τῶν χριστιανικῶν κειμηλίων τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΘΗΝΩΝ (1)

ΥΠΟ

Κ. Γ. ΖΗΣΙΟΥ

καθηγητοῦ ἐν Καλάμαις.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1881, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων δύο οἰκιῶν τῆς μὲν ἐπὶ τοῦ πέρατος τῆς ὁδοῦ ἁγίας Φιλοθέης καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Μητροπόλεως, τῆς δὲ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν ἁγίας Φιλοθέης καὶ Ἀπόλλωνος εὑρέθησαν ἱκανὰ ἀρχαῖα. Τούτων ἐπιγραφή τις εἰς τοὺς πρυτάνεις τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς πιθανὸν εἶναι τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους, δύο δ' ἀγάλματα γυναικῶν ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἄνευ κεφαλῆς εἶναι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐφρόντισε νὰ λάβῃ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία δωρηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῶν οἰκοπέδων, δυστυχῶς ὅμως ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐργάτας νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὴν οἰκοδομίαν ἀρχαιότητας ἀναφερομένας εἰς τοὺς χριστιανικοὺς τῶν Ἀθηνῶν χρόνους, αἵτινες καθ' ἡμᾶς ἦσαν οὐ μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν χριστιανικὴν τῆς πόλεως ἱστορίαν. Ἐκ τῶν σημειώσεων δέ, ἃς τότε ἔλαβον ἐπισκεψάμενος τὰς ἀνασκαφάς, δίδω ἤδη βραχεῖάν τινα ἔκθεσιν τούτων τῶν εὑρημάτων.

Ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς πρώτης οἰκίας εὑρέθη καὶ διατηρεῖται ἔτι ἐν τοῖς ὑπογείοις λιθόστρωτον ὑμηττίου λίθου ἐπιμελῶς εἰργασμένον, ἀγνώστων δὲ διαστάσεων, ἐπειδὴ ἐκτείνεται ἔξω τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ὁδὸν καὶ τὴν πλατεῖαν. Τὸ λιθόστρωτον τοῦτο ὡμολογημένως ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου ἱδρυμένον καὶ πρὸ ἑξηκονταετίας σωζόμενον ναὸν τοῦ Σωτῆρος, ὅπως οὐ μόνον οἱ γέροντες Ἀθηναῖοι μνημονεύουσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ Schaubert ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα ἅγιος Σωτὴρ καὶ παρ' αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ **Mommsen** (2).

(1) Βλ. Πιν. ΙΑ'.
(2) Athenae Christianae· ὑπ' ἀριθ. 151. «fuit in compitis a pristina Metro-

Ἀνασκαπτομένων δὲ τῶν θεμελίων τῆς ἑτέρας τῶν οἰκιῶν τῆς ἐπὶ τῶν ὁδῶν Φιλοθέης καὶ Ἀπόλλωνος ἐφανερώθησαν πλείονος λόγου ἄξια εὑρήματα· καὶ πρῶτον λιθόστρωτον ἐκ μεγάλων καὶ παχέων πλακῶν πεντελικῶν, ὅπερ δὲν ἀνευρέθη ὅλον, ἐπειδὴ ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ἐξετάθη ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀπόλλωνος καὶ Ἁγίας Φιλοθέης, ὑπὸ τὰς ὁποίας προβαίνει τὸ λιθόστρωτον. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἀποτελοῦντες ὀρθογώνιον, οὗτινος αἱ μακρότεραι πλευραὶ ἦσαν μήκους πέντε περίπου μέτρων, αἱ δὲ βραχύτεραι τριῶν καὶ ἡμίσεως, ἔκειντο τέσσαρες στῦλοι κορινθιακοί, οἱ τρεῖς κατὰ χώραν, πάντες δὲ ἄνευ βάσεων, ᾠοειδεῖς ἐκ λαμπροῦ πεντελικοῦ μαρμάρου. Οἱ στῦλοι οὗτοι ἦσαν τεθραυσμένοι ἄνωθεν πάντες, ὥστε ἀγνοοῦμεν τὸ μῆκος αὐτῶν, εἶχον δὲ διάμετρον, κατὰ τὴν βάσιν, τὴν μὲν μακροτέραν 0,71, τὴν δὲ βραχυτέραν 0,39. Ἡ διεύθυνσις δὲ τοῦ ὀρθογωνίου τῶν στύλων καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος ἦτο ΒΑ. Εὑρέθησαν δὲ πρὸς τούτοις ἐντὸς μὲν τῶν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου χωμάτων ἀνάγλυφον ὅμοιον τῶν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ παρακειμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου, ἅτινα ὁ φραγκομανὴς Buchon νομίζει ὡς οἰκόσημα (armoiries) τῶν δυναστευσάντων τῶν Ἀθηνῶν φραγκικῶν οἴκων. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο φέρον παράστασιν δράκοντος πτερωτοῦ συλλαμβάνοντος ὄρνιν, ἀνάκειται ἤδη ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κρήνης τῆς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Μητροπόλεως οἰκίας. Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ δὲ τοῦ λιθοστρώτου εὑρέθησαν τρία τεμάχια γείσου ὧν τὸ ἓν πλατύτερον μετ' ἀναγλύφου κακῆς τέχνης παριστῶντος κύνα διώκοντα ἔλαφον καὶ ἐπιγραφῆς :

ὁ τόνδε τεύξας τῷ ν(αῷ τὸν περίβολον ἢ τὸν νάρθηκα;),

τὰ δὲ ἄλλα ἴσα τὸ πλάτος (0,14), ὡσαύτως δ' ἐνεπίγραφα· ὅμως δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἑτέρου τὰ γράμματα τὸ μὲν ἐκ τριβῆς τὸ δὲ ἐκ πλείστων πάλαι γενομένων θραυσμάτων πάντη ἐξίτηλα εἶχον γείνει· ἐκ τῶν μόλις δὲ διακρινομένων γραμμάτων μᾶλλον εἴκαζέ τις ἢ ἀμφι-

poli 142 ad meridiem versus sitse». Παραλαμβάνει ἐπίσης ὁ Mommsen τὸν Σωτῆρα παρὰ τῆς λιθογραφίας τοῦ Μονάχου (Lithographus Monocensis ἀριθ. 35) καὶ τῆς τῶν Ἀθηνῶν (Litohgraphus Atheniensis ἀριθ.67), αἵτινες ὡρισμένως σημειοῦται τὸν Σωτῆρα τοῦτον.

δῶς ἀνεγίγνωσκε τὸ ὄνομα *Ἰωάνην* ἢ κατ' ἄλλην ὀλιγώτερον πιθανὴν ἀνάγνωσιν τὸν χρόνον *͵ςωνη'* ἰνδ. ι'. Τοῦ ἄλλου δὲ γείσου ἡ ἐπιγραφὴ διετηρήθη σχεδὸν ὅλη ἀβλαβής, εἶχε δ' οὕτως :

κα)θιγεμὼν τῆς ἐνθάδ' ἐκλισίας ἔχον συνεργὸν τοῦ κόπου
καὶ τοῦ τρόπου ἀδελφοῦ καὶ μάλιστα γνησιωτάτου (υἱόν ;).

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη γέγραπται ἐν ἰαμβικῷ τριμέτρῳ εἰς μίαν σειρὰν ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ γείσου, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄψεως τοῦ ναοῦ, ἐμαρτύρει δὲ τὸν κτήτορα αὐτοῦ ἢ μᾶλλον τὸν εἰς προσθήκας αὐτοῦ ἢ ἐπισκευὰς ἀναλώσαντα καὶ ἴσως καὶ τὸν χρόνον τῶν ἔργων τούτων.

Ὑπὸ δὲ τὸ λιθόστρωτον, ἀφ' οὗ ἀνεσπάσθησαν αἱ πλάκες αὐτοῦ, καὶ πέραν ἔτι πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ εὑρέθησαν τάφοι ἐκ ποικίλων λίθων ἐκτισμένοι, ἀληλειμμένοι δ' ἔσωθεν τιτάνῳ καὶ διὰ πλακῶν δύο ἢ τριῶν ἀξέστων κεκαλυμμένοι. Οἱ τάφοι οὗτοι ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, εἰς οὓς ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ τις ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς στενοτέρας πλευρᾶς ἀποσύρων πλάκα χαλαρῶς προσηρμοσμένην, μῆκος μὲν εἶχον μέτρων 2,90 πλάτος δὲ μέτρων 1,45 καὶ ἦσαν εἶδος πολυανδρίων, ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχον τὰ ὀστᾶ 10-15 ἀνθρώπων. Πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν δὲ τοῦ ναοῦ γωνίαν ἐπὶ λίθων μεγάλων τετραγώνων ἔκειτο ἀνεστραμμένη ἡ εἰς τοὺς πρυτάνεις τῆς Αἰγηΐδος ἐπιγραφή, κειμένη ὡς ὑποστήριγμα τοῦ λιθοστρώτου. Ὑπὸ τοὺς τάφους δὲ εὑρέθησαν τὰ δύο, ὧν ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἀγάλματα γυναικῶν ἐρριμμένα πρηνῆ, ἔχοντα ἀποκεκρουσμένην τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν καὶ πᾶσαν τῆς ἐσθῆτος πτυχὴν ἐξέχουσαν ὁπωσδήποτε· πλὴν δ' αὐτῶν, ἀγαλμάτιον ἀκέφαλον γυναικὸς γυμνῆς θηλαζούσης, ἄνευ χειρῶν, κεφαλὴ ἀνδρὸς ἄμορφος σχεδὸν ἐκ τῶν συχνῶν θραυσμάτων, ἐπιγραφὴ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων συντετριμμένη πανταχόθεν, ἐξ ἧς ἐσώζοντο μόνον τὰ γράμματα ΙΣΤΟ καὶ τεμάχιον σφονδύλου ἐργασίας τῆς δωρίου, οὕτινος τὸ διάξεσμα 0,13 πλάτους.

Ταῦτα ἦσαν τὰ ἐκεῖ εὑρημένα, ἀνήκοντα ἀναμφιβόλως εἰς χριστιανικὸν ναὸν πολυτελέστατον, ὡς ἐμαρτύρουν οἱ καλοὶ κορινθιακοὶ κίονες καὶ τὸ ἐπιμελῶς εἰργασμένον λιθόστρωτον. Εἰς τίνα ὅμως ναὸν ἀνῆκον παρ' οὐδενὸς ἦτο εὐχερὲς νὰ μάθω, ἐπειδὴ οὐ μόνον οἱ γέ-

ροντες Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἐγίγνωσκον, ἀλλὰ καὶ ὁ Schaubert καὶ οἱ πολὺ παλαιότεροι αὐτοῦ Spon (1) καὶ Guilletiere (2) καὶ Babin (3) οὐδὲν σημειοῦνται ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἢ τοῖς χάρταις αὐτῶν. Μόνον δὲ παρὰ τῆς ἀντικρὺ τοῦ ἀνευρεθέντος ναοῦ κατοικούσης κυρίας Παπαγγελῆ κατώρθωσα τέλος νὰ μάθω ὅτι παρὰ τοῦ πάππου αὐτῆς ἤκουσε λεγόμενον ὅτι ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἐμνημονεύετο ὑπὸ τῶν γεραιτάτων Ἀθηναίων ἡ ὕπαρξις ἐκεῖ ναοῦ τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*.

Καθ' ὃν χρόνον ἐπεσκέψατο ὁ Spon τὰς Ἀθήνας ἦσαν ἐν αὐτῇ ναοὶ χριστιανικοὶ περὶ τοὺς διακοσίους (4), ὧν δὲν γιγνώσκομεν ἡμεῖς σήμερον πλείονας τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα ἢ αὐτοὺς περισωθέντας ἢ τοὺς τόπους ἐφ' ὧν ἦσαν ἱδρυμένοι. Τὰ ἐρείπια δὲ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀναφέρονται ἢ εἰς ναὸν τῶν κατὰ τὸ 1675 σωζομένων, ὧν ἀγνοεῖται σήμερον ἡ θέσις, ἢ εἰς κατεστραμμένον πρὸς τῆς ἀφίξεως τοῦ περιηγητοῦ εἰς Ἀθήνας. Τοῦτο τὸ δεύτερον δυσκόλως ἀποδεχόμεθα, διότι δὲν εὑρίσκομεν ἄλλον καιρὸν καταστροφῆς τοῦ ναοῦ ἢ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὀμὰρ εἰς Ἀθήνας (1456), κατ' ἀκολουθίαν ἀδύνατον ἤθελεν εἶναι νὰ περιέλθῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ὄνομα τοῦ πρὸ τεσσάρων καὶ πλέον αἰώνων καταστραφέντος ναοῦ. Λοιπὸν ἀνήκει τότε ἡ Ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀφανισθείσας κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς Ἀθήνας, ἀφ' οὗ ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν οἱ Βενετοὶ (1688).

Περὶ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν βέβαιόν τι, ἐπειδὴ ἀπώλετο ἡ συνήθως ὑπὲρ τὴν θύραν ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν τεθειμένη ἐπιγραφή, ἡ δηλοῦσα τοῦτο. Ἐκ τῶν ἐρειπίων δ' εἰκάζομεν ὅτι ἐκτίσθη εἰς παλαιοὺς τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους, ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαίου τινὸς ναοῦ. Καὶ ὅτι μὲν ἐνταῦθα ἔκειτο ναὸς τῆ

(1) Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce etc.

(2) Athènes ancienne et nouvelle etc.

(3) Relation de l'estat présent d'Athènes etc.

(4) *Spon* et *Wheller*. Voyage d'Italie etc. «Nous sçûmes de l'Archevêque même qu'il y a dans Athènes 52 eglises qui ont chacune leur papa, mais qu'il y en avoit bien 200 ou dans la ville ou oux environs».—Καὶ *Wheller*: «On compte dans Athènes et aux environs deux cents eglises».—Καὶ *Le Quien*, Oriens christianus τόμ. II σελ. 167.

Εἰλειθυίας ἢ τοῦ Σαράπιδος καὶ τὸν Παυσανίαν (1) παρακολουθοῦντες εὑρίσκομεν καὶ τὰ ἐρείπια μαρτυροῦσι τὰ εὑρεθέντα ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῇ τοῦ Χατζῆ οἰκίᾳ, τῇ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Μητροπόλεως. Ὁ ἀρχαῖος δ' οὗτος ναὸς κατεστράφη ἴσως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε, ἐπειδὴ ἐκλείσθησαν οἱ ἐθνικοὶ ναοί, οἱ χριστιανοὶ κρατοῦντες ἐν τῇ πόλει παρεξετράπησαν εἰς βαρβάρους τῶν ἀρχαιοτήτων καταστροφάς. Κατὰ τὴν τότε πανωλεθρίαν τῶν ἐθνικῶν ναῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ κατακρημνισθέντος ἀρχαίου ναοῦ ἱδρύθη ἴσως ὁ χριστιανικός· μαρτυροῦσι δὲ περὶ τούτου τὰ ὑπὸ τοὺς τάφους τῆς ἐκκλησίας εὑρεθέντα ἀγάλματα, κείμενα, ὡς εἴπομεν πρηνῆ κεκολοβωμένα δὲ καὶ διεφθαρμένα οὐχὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὑπὸ χειρὸς ἀνθρώπων ἐλαυνομένων ὑπὸ μιαροῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὁποῖον εἶχον οἱ σύγχρονοι τῷ Ἰουστινιανῷ χριστιανοί.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΝΑΥΠΛΙΟΥ (2)

ΥΠΟ

Κ. Γ. ΖΗΣΙΟΥ

καθηγητοῦ ἐν Καλάμαις.

Ἡμίσειαν περίπου ὥραν μακρὰν τοῦ Ναυπλίου, βορειοανατολικῶς αὐτοῦ, κεῖται ἡ *Ἁγία μονή*, μονὴ γυναικῶν ἤδη. Ἔχει δύο ναούς, ὧν ὁ μὲν μικρότερος ἀνάξιος λόγου, τοὐναντίον δὲ ἀξιοθέατος μάλιστα εἶναι ὁ μείζων, ἱδρυμένος ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ὁ ναὸς οὗτος κατὰ τὸ πλεῖστον, ὅμοιος τῷ κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ χωρίον Μώρβακα τοῦ δήμου Μιδέας τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας χριστιανικῷ ναῷ, εἶναι ἐκτισμένος ἐκ λίθων πωρίνων ὀρθογωνίων 0,40 περίπου τὸ μῆκος καὶ 0,20 περίπου τὸ πλάτος κατ' ἰσοδομίαν, ἔχει δὲ εἰς ἑκατέραν τῶν δύο μακροτέρων πλευρῶν μεγάλους λίθους ἐκτισμένους εἰς σχῆμα σταυροῦ 2,50 τὸ μῆκος 1,20 δὲ τὸ πλάτος. Δύο δὲ θύρας ἔχει, τὴν μὲν μεγαλειτέραν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ἀντικρὺ τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου τὴν δὲ μικροτέραν πρὸς τὰ βορειοδυτικά. Ἡ θόλος δὲ

(1) Α', ιη', 4. Ὅρα καὶ Bursian, Geographie von Griechenand.
(2) Βλ. Πίνακα ΙΑ'.

τοῦ ναοῦ ἐστήρικται ἐπὶ τεσσάρων κιόνων ἄνευ διαξεσμάτων, μονολίθων ἐκ μαρμάρου φαιοῦ. Διευθύνεται δὲ ὁ ναὸς πρὸς τὰ ΒΑ καὶ παρέχει εἰκόνα καλὴν τοῦ βυζαντιακοῦ τρόπου.

Δεξιὰ δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου εἰς τὸν ναὸν πρὸς τὴν νότιον γωνίαν αὐτοῦ εἰς ὕψος τεσσάρων ἀπὸ τῆς βάσεως μέτρων σώζεται ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐπιγραφὴ ἡ ἑξῆς :

+ Ἔπηξεν βάθρα τῷ ναῷ σου, παρθένε,
Λέων Ἀργείων ἀλιτρὸς θυηπόλος
ὤπερ (!) παράσχοις λύτρον ἀμπλακημάτων
εἰς ἀντάμειψιν εὐλογημένη κόρη + .
ἔτους ϛΧΝΖ μηνὴ (!) Ἀπριλλίῳ (!) ἰνδ. ιϐ΄. +

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἄριστα διατετηρημένη δίδει εἰς ἡμᾶς τὸ ἔτος τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τὸν κτήτορα αὐτοῦ. Εἶναι δ᾿ ἐπιτηδειοτάτη νὰ ἐξαγάγῃ ἡμᾶς τῆς ἀμφιβολίας περὶ τοῦ πότε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἄργους προήχθη εἰς Μητρόπολιν. Ἐπειδὴ λέγει μὲν συγγραφεύς τις (1), ὅτι ἐγένετο τοῦτο ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου (1185—1204), χρόνον ὅμως τῆς ἀναρρήσεως τοῦ ἐπισκόπου Ἄργους εἰς ἀρχιεπίσκοπον ἀναφέρει ὁ αὐτὸς τὸ ἔτος 1089, ὀνομάζει δὲ χρονικόν τι (2) καὶ τὸν πρῶτον μητροπολίτην Ἰωάννην ἀναϐάντα εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Διὰ τοῦτο ὁ Le Quien (3) εἰς τὴν μαρτυρίαν Φιλίππου τοῦ Κυπρίου λέγοντος, ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἄργους ἐδωρήθη ἡ τιμὴ τῆς Μητροπόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου κατὰ τὸ ἔτος 6597 ἀπὸ Ἀδὰμ ἢ 1089 ἀπὸ Χριστοῦ, ὀρθότατα παρατηρεῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου καλλίτερον ἤθελε γράψει ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118). Ἐπ᾿ αὐτοῦ λοιπὸν ἡ τέως ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Κορίνθου ὑπαγομένη ἐπισκοπὴ Ἄργους προήχθη εἰς μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, μίαν περιφέρειαν ἐκκλησιαστικὴν ἀποτελοῦσα μετὰ τοῦ Ναυπλίου, οὐδεμίαν δ᾿ ἐπισκοπὴν ἔχουσα εἰς

(1) Παρὰ Le Quien. Oriens christianus τ. II. σελ. 183—184.

(2) Παρὰ Le Quien, Or. chr. τ. III. («Τὸ Ἄργος γέγονε μητρόπολις ἐν ἔτει ϛφϟζ΄. Ἰωάννης ἦν ὁ ἀναϐιϐασθεὶς μητροπολίτης»).

(3) Or. christ. τ. II. σελ. 183—184.

αὐτὴν ὑποτεταγμένην. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύεται καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου (1089), ὃν οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι, μάλιστα δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς. Διότι ἂν τὸ Ἄργος προήγετο εἰς μητρόπολιν ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1185), τότε ὁ τῆς ἐπιγραφῆς ἀρχιερεὺς Ἀργείων Λέων (1149) δὲν θὰ εἶχε κανὲν δικαίωμα νὰ κτίσῃ ἐν Ναυπλίᾳ ἦτο δὲ δυνατὸν τοῦτο, μόνον ἀφ' οὗ αἱ δύο ἐπαρχίαι Ἄργους καὶ Ναυπλίας ἀπετέλεσαν μίαν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν ἔχουσαν ἕνα ἀρχιερέα.

Ὁ Λέων δὲ οὗτος δῆλον, ὅτι εἶναι διάφορος τοῦ Λέοντος ἐκείνου ὅστις ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου μνημονευόμενος (1) καὶ ὑπὸ τοῦ Le Quien (2) ὄγδοος κατατασσόμενος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρχιερέων τοῦ Ἄργους ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου πρὸ τοῦ Ἰωάννου 1089, τοῦ πρώτου ἀναβιβασθέντος εἰς μητροπολίτην. Οὕτω λοιπὸν παρέχομεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐκκλησίας Ἄργους ἀρχιεπίσκοπον ἄγνωστον τέως, Λέοντα τὸν Β'. (3).

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ (4)

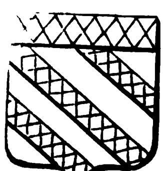
ΥΠΟ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Μ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

I.

ϹΗΜЄΙΟΝΑVΘЄΝΤΟVΠΑΝΔΟVΛΦΟVΝΤЄΜΑΛΑΤЄϹΤΟΙϹ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥΠΑΛΑΙѠΝ ΠΑΤΡѠΝΤΟVΑΝΑΚΑΙ

ΝΙϹΑΝΤΟϹΤΟΝΤΗΔЄ ΘЄΙΟΝΝΑΟΝΤѠΧΙΛΙ

ΟϚѠΤЄΤΡΑΚΟϹΙΟϚѠ ЄΙΚΟϚѠЄΚΤѠЄΤЄΙ

(1) Vindiciae synodi Ephesiae. σελ. 585.

(2) Oriens christianus τ. III.

(3) Τὰς λοιπὰς ἐπὶ τῶν στύλων καὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μονῆς χριστιανικὰς καὶ φραγκικὰς ἐπιγραφὰς θέλω συνεκδώσει μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὧν παμπόλλους συνήγαγον ἀναφερομένας εἰς τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους.

(4) Ἀπόσπασμα ἀνεκδότου Ἱστορίας τῶν Πατρῶν.

Σημεῖον αὐθέντου Πανδούλφου Ντὲ Μαλετέστοις
Μητροπολίτου παλαιῶν Πατρῶν τοῦ ἀνακαι-
νίσαντος τὸν τῇ δε θεῖον ναὸν τῷ χιλι-
οστῷ τετρακοσιοστῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ ἔτει.

Ἐν τῇ ἀκροπόλει Πατρῶν, κάτωθεν τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Λαφρίας Ἀρτέμιδος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας Αἰγεάτου, Στρατοκλῆς τοὔνομα, μαθηματικὸς πρότερον ἐν Ἀθήναις, ἀνήγειρε ναὸν ἀφιερώσας — *Τῇ Αἰωνίᾳ Σοφίᾳ* — εἰς ἀνάμνησιν τῆς χριστιανικῆς ἐνταῦθα διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου οὕτινος ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ ὑφ' οὗ προὐχειρίσθη Ἐπίσκοπος Πατρῶν.

Μεταγενεστέρως ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ μετωνόμασαν τὸν ναὸν τοῦτον «Ἅγιον Ἀνδρέαν» τιμώμενον οὐδὲν ἧττον, ὡς τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως. Ὁ Pouqueville ἀναφέρει ὅτι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ναοῦ «Αἰωνία Σοφία» μετετράπη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς Ἁγίαν Σοφίαν. Οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἦτο δυσυπόστατος, ἀλλ' ἀνατρέχοντες εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρατηροῦμεν ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Ἅγιος Ἀνδρέας.

Ὁ ναὸς οὗτος ἐσώζετο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μωρέως Geoffroi II de Villehardouin (1218—1245) ὅτε ὁ ἡγεμὼν οὗτος θελήσας νἀνακαινίσῃ καὶ αὐξήσῃ τὸ κατερειπωμένον βυζαντινὸν φρούριον, κατηδάφισε εἰς τὸν ἀνωτέρω ναόν, οὐδόλως λαβὼν ὑπ' ὄψει τὰ παράπονα τοῦ προεστῶτος κλήρου τοῦ Μωρέως, ὅστις καὶ μέχρι τοῦ Πάπα ἀνηνέχθη διὰ τὴν ἀσέβειαν ταύτην Γοδοφρίνου τοῦ Βιλλαρδουίνου.

Ἀλλ' ὁ φιλάρχαιος αὐθέντης καὶ μητροπολίτης Πατρῶν Πανδοῦλφος Μαλατέστας ἀνεκαίνισε τὸν ναὸν τοῦτον, ἐν τῇ πάλαι αὐτοῦ τοποθεσίᾳ (ἤτοι ἐντὸς τοῦ Φρουρίου ἀκριβῶς ἔνθα εὑρίσκεται νῦν ἡ ἐπιγραφὴ καὶ σώζεται μέρος τοῦ λιθοστρώτου δαπέδου τοῦ ναοῦ) ἐν ἔτει 1428 (1). Οἱ δὲ μετὰ ταῦτα κυριεύσαντες τὰς Πάτρας Τοῦρκοι

(1) Ὁ Πανδοῦλφος Μαλατέστας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1424 - 1430 μ. Χ. διώκησε τὰς Πάτρας οὐ μόνον ὡς ἐκκλησιαστικός, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸς τοῦ Πάπα ἀντιπρόσωπος καθ' ὅσον αἱ Πάτραι ἀπὸ τοῦ 1316 ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Ἕδραν καταστᾶσαι τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Ἐστερήθη δ' ὁ ἀνωτέρω Πανδοῦλφος τῆς ἐπὶ τῶν Πατρῶν κυριαρχίας τῷ 1430ῷ ἔτει, ὅτε αὐτὸς

μετέτρεψαν τὸν ναὸν εἰς Τζαμίον καλούμενον «τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου», ὅπερ ἀναφέρει καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1675 ἐπισκεφθεὶς τὰς Πάτρας περιηγητὴς Wheler «Mais y ne reste plus que l' Eglise cathédrale à voir qui est changée en Mosquée».—Τὸν ὕψιστον μιναρὲ τοῦ τζαμίου τούτου κατεμέτρησεν, ὡς λόγου ἄξιον ἡ Expédition Scientifique de Morée. Κατηδαφίσθη δὲ τὸ τζαμίον τοῦτο, οὐ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἡμετέραν ἀνεξαρτησίαν, κατά τινας δὲ περιηγητὰς παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους, σημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς καλλίστης.

II.

Τετραγωνικὴ λιθίνη πλὰξ φέρουσα ἄτεχνον ἀνάγλυφον δικεφάλου ἀετοῦ, πέριξ δὲ τὴν ἑπομένην ἐπιγραφήν :

Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐπέτα εἰς τὰ οὐράνια ὡσὰν
ὁ ἀετὸς εἰς τὰ ὕψη καὶ βλέπει καθαρὰ τὸ κάλλος τοῦ θεοῦ
τὸ ἀμήχανον.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σώζεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ παρὰ τὸ κενοτάφιον αὐτοῦ· ἀναμφιβόλως δὲ μετὰ τοῦ λιθίνου κενοταφίου εἰσὶ τὰ μόνα λείψανα τοῦ περικαλλοῦς βυζαντινοῦ ναοῦ, καταστραφέντος ἐν ἔτει 1770 ὑπὸ τῶν τουρκαλβανῶν. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴ εἶναι τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων παριστῶσα τὸν δικέφαλον ἀετόν, τὸ ἔμβλημα, ὅπερ οἱ δύο τελευταῖοι Παλαιολόγοι Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος μετεχειρίσθησαν εἰς τὰ ἑαυτῶν αὐτοκρατορικὰ οἰκόσημα. Ὅθεν ἡ εἰρημένη ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀδιστάκτως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, καθ' ὅσον ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοῦ 1448-1460 ἔτους διωκεῖτο ὑπὸ τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, Θωμᾶ καὶ Δημητρίου, ὧν ὁ μὲν διέτριβεν ἐν Πάτραις, ὁ δὲ ἐν Σπάρτῃ. Οἱ ἐπισκεψάμενοι τὰς Πάτρας περιηγηταὶ Pouqueville, Buchon κ.λ.π. ἁπλῶς μνημονεύουσι ταύτης.

...πελήφθη ἡ πόλις ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ καταφυγὼν εἰς Ἰταλίαν ἀπέθανεν ἐν τῷ Δουκάτῳ τῆς Οὐρβίνας Πίσαυρον (Pésaro) τὴν 17ην Ἀπριλίου 1441·

III.

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνοικοδομήθη ὁ ἱερὸς καὶ πάνσεπτος οὗτος ναὸς τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βλασίου πάσῃ δαπάνῃ ὡς καὶ συνδρομῆς παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Κυρίου Κυρίου τοῦ Καβαλιέρου Σταματίου Μποζίκη ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Κυρίου Ἀρσενίου τοὐπίκλην Δημητροπούλου ΑΨΙ ἐν μηνὶ Μαρτίου. κε΄.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνευρέθη ἐν τῇ ἄνω πόλει καὶ ἀνάγεται εἰς τοὺς ἐνετικοὺς χρόνους καθόσον ὁ Ἀρσένιος ΙΙ Δημητρόπουλος διεδέχθη εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὸν Δανιήλ, ὃν ἀναφέρουσιν οἱ περιηγηταὶ Wheler et Spon ἐν τῷ Voyage de Dalmatie de Grèce et du Levant. Amsterd. 1675. Ἦν δ' ὁ Ἀρσένιος ΙΙ, 22ος τὸν ἀριθμὸν ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν. Ὑπῆρξε δὲ καὶ Ἀρσένιος Ι τῷ 1579. —«Subinole Daniel, post quem Arsenius Demitropoulos etc.» (Lequien Oriens Christ. τ. II. σελ. 182). Ἡ οἰκογένεια Μποζίκη εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Πάτραις οἰκογενειῶν. Ταύτης ἐπιζῶσι ἐνταῦθα ἀπόγονοι.

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ

ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΜΙΣΟΝ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1)

ΥΠΟ

Ι. Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ.

Οἱ Ἕλληνες, ὧν τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα προτιθέμεθα νὰ περιγράψωμεν, καίπερ μακρὰν τῆς ὁλομελείας τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ ζῶντες μεταξὺ συμπαγοῦς ἀλλοφύλου καὶ ἀλλογλώσσου πληθυσμοῦ, ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ διασώσωσιν ἐκ τῶν ἐθνικῶν κλυδώνων καὶ γλῶσσαν

(1) Αἱ πληροφορίαι αὗται μοὶ ἐδόθησαν παρὰ τοῦ ἐκ Σαμψοῦντος φίλου καὶ συσπουδαστοῦ μοι κ. Εὐστ. Ἀποστολίδου. Σ. τ. Σ.

Περὶ τῶν ἐν Ἀμισῷ κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων βλ. καὶ Πλάτωνος τ. Β΄. σ. 524-528 (Ἀθην. 1880) Σ. τ. Ἐκδ.

καὶ ἔθιμα, οὐχὶ μὲν ἀμιγῆ ἔν τισι ξενικῆς ἐπηρείας, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον οὐσιωδῶς ἑλληνικὰ καὶ ὁμοιότατα τοῖς παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι τηρουμένοις.

Ὁ νεανίας ἐν Ἀμισῷ ἀνατρέφεται κατὰ τοὺς κανόνας αὐστηροτάτης ἠθικῆς, δι' ὃ καθίσταται παρθένου αἰδημονέστερος καὶ ἀτολμότερος. Ἐξερχόμενος τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐνδύεται τὰς πολυπτύχους ἀνατολικὰς ἀναξυρίδας, τὴν πολύστροφον ἐρυθρὰν ζώνην καὶ τὸ τουρκικὸν φέσιον καὶ ἐπιδίδοται εἰς τὰ ἤρεμα γεωργικὰ ἔργα, ὧν τὸ ἐπίπονον δαμάζει καὶ ἧττον εὔφλεκτα καθίστησι τὰ νεανικά του πάθη. Καὶ συναντᾷ ἐνίοτε εἰς τὴν κρήνην τῆς κώμης ἢ ἐντὸς δάσους σιωπηλοῦ νεάνιδά τινα ὡραίαν καὶ αἰσθάνεται τὴν καρδίαν του παλλομένην ἐξ ἔρωτος, ἀλλ' ἔχει ἀρκοῦσαν δύναμιν νὰ κωφεύσῃ πρὸς τὰς παρορμήσεις τῆς καρδίας του, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν πατρικὴν θέλησιν, ἐξ ἧς κατ' ἔθος σεβαστὸν ἐξαρτᾶται ἡ ἀποκατάστασίς του.

Ὅταν δ' ὁ πατὴρ ἴδῃ, ὅτι ὁ υἱός του ἔχει φθάσῃ εἰς ἡλικίαν γάμου καὶ ἐννοήσῃ ἢ μάθῃ παρὰ τῶν γυναικῶν, αἵτινες εἶνε πανταχοῦ οἱ ἰχνεύμονες τῶν ἐρωτικῶν μυστικῶν, ὅτι τρέφει πρός τινα κόρην συμπάθειαν ὁ υἱός του, ἂν ἐγκρίνῃ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, στέλλει δύο ἢ τρεῖς τῶν μᾶλλον εὐυπολήπτων συγγενῶν του καὶ τὴν ζητεῖ παρὰ τοῦ πατρός της.— « Ἤρθαμε νὰ λέγωμεν σᾶς, νὰ κάνωμε συγγένεια, ἂν εἶνε *χουσμέτ*,» (1), λέγουσιν οἱ προξενηταὶ μετά τινα προοίμια.—« Ἂν εἶνε *χουσμέτ*, γίνεται, ἀπαντᾷ σχεδὸν πάντοτε ὁ πατὴρ τῆς νεάνιδος. Ἂς ἐλέπομεν καὶ τὸ παιδί σας καὶ λέπομεν. » Μετά τινας ἡμέρας ἐπαναλαμβάνεται ἡ πρότασις· καὶ ἤδη μετὰ τῶν συγγενῶν του ἔρχεται καὶ ὁ μελλόνυμφος, ὅστις καὶ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ φιάλην πλήρη ρακῆς ἢ οἴνου. Καὶ ἂν μὲν ἡ πρότασις ἀπορριφθῇ οἱ προξενηταὶ ἀναχωροῦσιν εὐθὺς μετὰ τοῦ γαμβροῦ, ἐὰν δὲ γίνῃ ἀποδεκτὴ πίνεται τὸ ποτὸν καὶ ἡ σπονδὴ αὕτη ὀνομάζεται *πότος* καὶ οἱ ξένοι λέγουσιν : « Ἐπότισαν 'ς τοῦ δεῖνα ». Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ὁρίζεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς τελέσεως τοῦ *σουμάδ* (2).

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης τελεῖται τὸ *σουμάδ*, παρόντων τῶν πλησίον συγγενῶν τῶν μελλονύμφων καὶ τοῦ ἐφημερίου μετὰ τοῦ ἐξάρχου, ἐπίτηδες προσκαλουμένων. Καὶ παρατίθεται γεῦμα τοῖς

(1) Πεπρωμένον· λέξις ἀραβική.
(2) Ἀρραβῶνος. Ἐν Κρήτῃ λέγεται σημάδι·

προσκεκλημένοις, ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσωσι νὰ εὐωχῶνται ὁ ἐφημέριος προσκαλεῖ εἰς τὸ μέσον τὴν νεάνιδα καὶ τὴν ἐρωτᾷ: —*Θέλεις νὰ πέρτσ' ἀτόν;* (1) Ἡ νεᾶνις ἐρυθριᾷ κατ' ἀρχὰς καὶ θρύπτεται, ἐν ᾧ οἱ παρόντες τῇ λέγουσι: —*Ναί, κουκή, 'πές το' μ' ἐντρέπεσαι.* — *'Εντροπὴ 'κὶ σκώρ' ἀττό.* — *'Απ' ἀττὸ ἐντροπὴ 'κ ἔν'* (2). Ἐνίοτε ἡ νεᾶνις εἴτε διότι δὲν ἐζητήθη κατὰ τὸν πότον ἡ γνώμη της, εἴτε διότι μετὰ τοῦτο ἀνεφύησαν δυσαρέσκειαι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ νέου γυναικῶν ἀπαντᾷ ἀποφατικῶς καὶ τοῦτο διαλύει τὰ κατὰ τὸν πότον συμφωνηθέντα. Ὅταν ὅμως δὲν ἔχῃ αἰτίας δυσαρεσκείας ἀπαντᾷ —*Τὸν θέλ', ἂν θέλουν οἱ κυροῦδες μου* (3). Καὶ ἀφ' οὗ ὁ ἱερεὺς ἀναγνώσῃ τὰς εὐχὰς τοῦ ἀρραβῶνος ἀνταλλάσσονται οἱ δακτύλιοι καὶ κλείεται ἡ τελετὴ δι' εὐωχίας.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ὁ μνηστὴρ προσφέρει κρύφα τῇ νεάνιδι μικρόν τι χρηματικὸν ποσόν, *πασχοὺς* (4) λεγόμενον, αὕτη δὲ τὸ δέχεται μετά τινας ἀποποιήσεις. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη καὶ τελευταία ἰδιαιτέρα συνέντευξις αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀρραβῶνος, διότι οἱ γονεῖς περιορίζουσιν ἤδη τὴν κόρην μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ ἀρραβῶνος.

Τὸ σάββατον συναθροίζονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ φίλαι καὶ συγγενεῖς αὐτῷ γυναῖκες καὶ παρασκευάζουσι *τολμάδες*, διότι τὸ βρῶμα τοῦτο, ἄγνωστον διατί, θεωρεῖται ἀπαραίτητον εἰς τὰς κατὰ τοὺς γάμους ἑστιάσεις, δι' ὃ καὶ ὁ ἄνευ τολμάδων γάμος προκαλεῖ τῶν προσκεκλημένων τὰ χλευαστικὰ μειδιάματα καὶ τοὺς σκανδαλώδεις ψιθύρους: —*Ντὸ γάμος ἔν ἀοῦτος!* (5)

Μετὰ μεσημβρίαν τοῦ σαββάτου ἔρχονται πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ὁ *ζουρνατζῆς* (αὐλητὴς) καὶ ὁ *ταβουλτζῆς* τυμπανιστὴς τῆς κώμης. Ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ ὀρχουμένη μόνη πρὸς τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ πλησιάζει εἰς τὴν θύραν καὶ ἀφ' οὗ τοῖς προσφέρῃ ἀνὰ ἓν μανδύλιον τοὺς εἰσάγει εἰς τὴν οἰκίαν. Ὅταν δ' ἠχήσῃ ὁ κώδων τοῦ ἑσπερινοῦ μεταβαίνουσιν οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ γαμβροῦ

(1) Θέλεις νὰ πάρῃς αὐτόν;

(2) Ναί μικρὴ (ἢ κόρη), 'πές το· μὴ ἐντρέπεσαι. — Ἐντροπὴ δὲν (οὐκ) σηκώνει αὐτό. — Εἰς αὐτὸ ἐντροπὴ δὲν ὑπάρχει (οὐκ ἔνι).

(3) Οἱ γονεῖς μου. Ἐν Κρήτῃ λέγουσι μόνον τὸν πατέρα κύρην.

(4) Δῶρον. Λέξις λαζική.

(5) Τί (ἴντα) γάμος εἶν' οὗτος;

εἰς τὸν ναόν, ἠχούντων τῶν εἰρημένων μουσικῶν ὀργάνων· μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ ἔρχονται παρὰ τοὺς τάφους τῶν συγγενῶν αὐτῶν, ὅπου αἱ γυναῖκες μοιρολογοῦσαι καλοῦσι τοὺς τεθνεῶτας εἰς τὴν χαρὰν τοῦ οἴκου των. Τούτου γενομένου προσφέρουσιν εἰς τοὺς παρόντας ἄρτον, τυρὸν ἢ ἄλλα φαγητὰ καὶ οἶνον, ὡς κατὰ τὰ μνημόσυνα, καὶ ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε.

Νυκτὸς δὲ γενομένης οἱ προσκεκλημένοι νέοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων συνιστᾶσι χορὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μελλονύμφου καὶ ἀφ' οὗ ἔλθωσι καὶ οἱ λοιποὶ κλητοὶ ἐξέρχονται μετὰ τοῦ γαμβροῦ πάντες καὶ ὀρχούμενοι τὴν ὄρχησιν μανδήλια (1) καὶ κραυγάζοντες: «Ἀναπυντὸς γκελντί! Αἰαί!» (2) ὁδηγοῦσιν αὐτὸν μὲ τυμπανοκρουσίας καὶ ἤχους αὐλοῦ καὶ λύρας εἰς συγγενικήν τινα ἢ φιλικὴν οἰκίαν. Ἐνταῦθα, ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ, φίλοι του νεανίαι λούουσιν αὐτὸν καὶ ξυρίζουσι τὸν πώγωνά του, ἔπειτα τὸν ἐνδύουσι τὰ *νέγαμου* (νεογάμου) *ροῦχα*, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ἀναμένουσιν ὀρχούμενοι ἐν τῷ προδόμῳ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ καλλωπισμοῦ ὁδηγοῦσιν αὐτὸν πάλιν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν ὅπου οἱ συγγενεῖς του καὶ ὁ βουλόμενος ἐκ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν προσέρχονται καὶ ἀφοῦ τὸν ἀσπασθῶσι ἐνθέτουσι εἰς τὴν παλάμην του νόμισμά τι. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς τελετῆς ὀνομάζεται *χάρισμα* (3).

Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης διασκεδάζουσιν ἐπίσης, ἀλλ' ἡ διασκέδασις εἶνε ἧττον θορυβώδης· τὴν πρωΐαν τοῦ σαββάτου κατασκευάζουσιν ἔν τινι γωνίᾳ τῆς οἰκίας εἶδός τι παστάδος διὰ στρωμνῶν καὶ παραπετασμάτων, ὅπου ἡ νύμφη ὀφείλει νὰ διαμείνῃ κεκρυμμένη ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ σαββάτου μέχρι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου. Ἡ παστὰς αὕτη ὀνομάζεται *νυφεῖον*.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς εἰσέρχεται ἡ μήτηρ της εἰς τὸ νυμφεῖον καὶ τὴν μοιρολογεῖ (*μοιρολόϊ τοῦ χωρισμοῦ*)· ἔπειτα τὴν παραδίδει κεκαλυμμένην τὸ πρόσωπον διὰ πέπλου ἀδιαφανοῦς εἰς τὴν συνοδίαν,

(1) Ἕκαστος κρατῶν μανδήλιον ὀρχεῖται μόνος, ὁτὲ μὲν στρεφόμενος τρὶς περὶ ἑαυτόν, ὁτὲ δὲ προχωρῶν βήματι συμφώνῳ πρὸς τὸν ἦχον τῆς λύρας ἢ τοῦ αὐλοῦ.

(2) Ὁ δοὺς ἡμῖν τὰς πληροφορίας ταύτας κ. Ἀποστολίδης ἀγνοεῖ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «ἀναπυντός». Ἡ δὲ λέξις «γκελντί» εἶνε τουρκικὴ καὶ σημαίνει ἦλθε.

(3) Τὸ χάρισμα ὀνομάζεται ὁμοίως καὶ ἐν Κρήτῃ, ἀλλ' ἐκεῖ τελεῖται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν στέψιν καὶ τὰ νομίσματα κρεμῶνται εἰς τὸν κεφαλόδεσμον τῆς νύμφης διὰ βελονῶν, εἰς δὲ τὸν γαμβρὸν χαρίζονται μανδήλια, κρεμώμενα εἰς τοὺς ὤμους του.

ἥτις μέλλει νὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν στέψιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ συζύγου της.

Ἂν ἡ νύμφη δὲν κατοικεῖ εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὸν γαμβρὸν κώμην, ὁ γαμβρὸς ἔφιππος καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν γυναικῶν καὶ παρθένων (1), ἐπιβαινουσῶν ὡσαύτως ἵππων καὶ πεπλοφορουσῶν καὶ ὑπὸ πολλῶν προσέτι ἀνδρῶν μεταβαίνει εἰς τὴν κατοικίαν τῆς νύμφης. Πρὶν δὲ φθάσωσιν εἰς τὴν κώμην ἔρχονται πολλοὶ τῶν νέων τῆς κώμης ἐκείνης καὶ ζητοῦσι παρ' αὐτῶν μίαν φιάλην· οἴνου εἰς σημεῖον δειλίας καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ παλληκαρισμοῦ τῶν ἄλλων· ἀρνοῦνται ἐνίοτε καὶ ἐπέρχεται συμπλοκὴ καὶ μέχρις αἵματος πολλάκις φθάνουσα. (2)

Ἡ νύμφη προσποιεῖται τὴν ἐξηντλημένην ὑπὸ τῆς θλίψεως, ἣν αἰσθάνεται δῆθεν χωριζομένη τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς οἰκείων καὶ ὅταν ἡ συνοδία τὴν ἀπάγῃ κλίνει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς ἐκνενευρισμένη καὶ ἡ κεφαλή της κύπτει ἀδρανῶς ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δύο ἐκ τῶν συγγενῶν βαδίζουσιν ἑκατέρωθεν αὐτῆς καὶ τὴν ὑποστηρίζουσιν. Ὁ δὲ γαμβρὸς ἀπομακρύνεται καὶ ἐπιστρέφει παρ' αὐτῇ καλπάζων καὶ τοῦτο πράττει ἀπὸ τῆς ἐκκινήσεως τῆς συνοδίας μέχρις οὗ φθάσωσιν εἰς τὴν κατοικίαν του. (3)

Κατὰ τὰς μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου δεκαπέντε ἡμέρας δὲν δικαιοῦται ἡ νύμφη νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς της εἰς τὴν κώμην αὐτῶν Ἀλλὰ καὶ μετὰ παρέλευσιν τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος ὀφείλει νὰ μὴ ἐπισκεφθῇ αὐτοὺς ἐκτὸς ἂν ἔλθωσι ὀκτὼ ἢ δέκα νεόνυμφοι γυναῖκες (νυφάδες) ἐκ τῆς κώμης, εἰς ἣν ὁ πατήρ της κατοικεῖ νὰ τὴν παραλάβωσι. Καὶ μένει τότε πλησίον τῶν γονέων της ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα.

(1) Π α ρ α ν υ φ σ ά δ ε ς ὀνομάζονται αὗται.

(2) Οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ ἐκ τῆς κώμης τῆς νύμφης ἐξέλεγον ἕνα ἐξ αὐτῶν, οὗτος δὲ προὐκαλεῖτο εἰς πάλην ἕνα ἐκ τῶν περὶ τὸν γαμβρόν. Καὶ ἡ μὲν πάλη οὐδὲν ἄλλο εἶχεν ἀποτέλεσμα παρὰ μόνον τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ νικῶντος μέρους καὶ τὴν ἠθικὴν ταπείνωσιν τοῦ ἡττωμένου· ἀλλ' ἂν οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν ἀπέρριπτον τὴν πρόσκλησιν ὤφειλον νὰ δώσωσιν ὡς φόρον ὑποταγῆς εἰς τὸν προκαλέσαντα ἓν μανδήλιον κεντητὸν (ντζεβρέ). Ἀλλ' ἀπό τινος ἤρξατο ἐκλεῖπον τὸ ἔθιμον τοῦτο.

(3) Ἓν ἐκ τῶν ὁσημέραι ἐκλειπόντων ἐθίμων εἶνε καὶ τὸ ἑξῆς: Ἡ νύμφη κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν τοῦ γάμου πλύνει τοὺς πόδας τοῦ πενθεροῦ, τῆς πενθερᾶς της καὶ τῶν ἀνδραδέλφων της· οὗτοι δὲ τῇ ῥίπτουσιν εἰς τὸν νιπτῆρα νομίσματα· ἐνίοτε δὲ μεταβαίνει καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν φίλων γειτόνων ἔστιν ὅτε καὶ πλύνει καὶ τούτων τοὺς πόδας καὶ δίδει καὶ λαμβάνει δῶρα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Συλλεγεισαι υπο Χ. Κορυλλου.

3.

Ἡ ἱστορία τῆς τζαμάρας καὶ τοῦ τζουρλᾶ.

(Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος)

Τὴν τζαμάρα τὴν ἔφτιασε ὁ Χριστὸς καὶ τὸν τζουρλὰ ὁ Διάβολος. Σίντας ἄκουσε ὁ Διάβολος πῶς ἡ τζαμάρα ἐλάλῃγε καλλίτερα ἀπὸ τὸν τζουρλά, ἐφτόνεψε καὶ ἔκαμε κρυφὰ μιὰ τρούπα 'ς τὴν κάτου μεριά, ἀπὸ πίσω, γιὰ νὰ χαλάσῃ τὴ φωνὴ τῆς τζαμάρας· ἀλλὰ τότες ἡ τζαμάρα ἔβγαλε καλιότερη φωνὴ καὶ ἔτσι ἔσκασε ὁ διάβολος ἀπὸ τὸ κακό του.

Τὴν τζαμάρα ὅ,τι ὥρα καὶ ἂν τὴ λαλήσῃς δὲ φοβᾶσαι, ἐν ᾧ τὸν τζουρλὰ ἂν τὸν λαλήσῃς τὰ μεσάνυχτα μαζώνονται οἱ διαβόλοι καὶ σοῦ παίρνουν τὴν κρίσι (1).

4.

Γιατὶ τὰ σκυλιὰ μυρίζονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο.

(Πάτραι).

Τὰ σκυλιὰ 'σὰν ἔβλεπαν ὅτι ἐψόφαγαν 'σὰ *σκυλιά*, χωρὶς γιατρό, ἀποφασίσανε καὶ ἐπροκαταβάλανε καὶ ἐστείλανε ἕνα σκυλὶ 'ς τὴν Φραγκιὰ γιὰ νὰ μάθῃ γιατρὸς καὶ νὰ τὰ γιατρεύῃ. Τὸ σκυλὶ ἐκεῖνο, 'σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος, ἐπῆρε τὰ λεπτὰ καὶ δὲν ἐξαναγύρισε. Ἀπὸ τότες τὰ ἄλλα σκυλιὰ τὸ ζητοῦνε καὶ ὄντας ἀνταμωθοῦνε δύο σκυλιά, μυρίζεται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο μήπως μυρίζῃ ἀπὸ γιατρικά, γιὰ νὰ τσακώσουνε τὸ γιατρὸ ὅπου τὰ ἐγέλασε.

(1) Τὴν λαλιάν.

5.

Γιατὶ τὰ σκυλιὰ κυνηγᾶνε τῆς γάταις καὶ ἡ γάταις τοὺς ποντικούς.

(Πάτραι).

Τὰ σκυλιὰ εἶχανε μιὰ φορὰ μιὰ δίκη, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ρέμπελλα, ἔδωσαν τὰ χαρτιά τους νὰν τὰ φυλάξουν ἡ γάταις, ὅπου εἶναι νοικοχυράδες· ἡ γάταις τὰ ἔβαλαν ἀπάνου 'ς τὴν ἀστράχα καὶ ἐκεῖ ἐπῆγαν οἱ ποντικοὶ καὶ τὰ ἔφαγαν. Γιὰ τοῦτο ὄντας βλέπουν τὰ σκυλιὰ τῆς γάταις, τῆς κυνηγᾶνε, γιατὶ τοὺς ἐχάλασαν τὰ χαρτιά τους, καὶ ἡ γάταις πάλιν κυνηγᾶνε τοὺς ποντικοὺς γιατὶ τοὺς ἔφαγαν τὰ χαρτιὰ καὶ τῆς ἔβαλαν 'σὲ ἀμάχη μὲ τοὺς σκύλους.

6.

Πόσο ἀγαπάει ἡ γάτα τὰ ψάρια καὶ τὸ σκυλὶ τὰ σταφύλια.

(Πάτραι).

Ἡ γάτα εἶχε ἕνα ἀμπέλι καὶ τὸ ἐφύλαγε γιὰ νὰ μὴν τῆς φᾶνε τὰ σταφύλια· ἐκεῖ περνάει ἕνα σκυλὶ καὶ εἶχε 'ς τὸ στόμα του ἕνα μεγάλο ψάρι. Ἡ γάτα 'σὰν τὸ εἶδε τὸ ζήλεψε καὶ τὸ γύρεψε τοῦ σκυλιοῦ· τὸ σκυλὶ τῆς ἐγύρεψε τὸ ἀμπέλι γιὰ νὰν τῆς τὸ δώσῃ καὶ ἐκείνη γιὰ τὸ ψάρι ἔδωσε τὸ ἀμπέλι.

7.

Γιατὶ ὁ γάιδαρος κατουρεῖ ὅπου εὕρῃ νερό.

(Πελοπόννησος).

Οἱ γάιδαροι ἔκαμαν παράπονα 'ς τὸ Θεό, γιατὶ νὰ ἦναι τόσον περιφρονημένοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴ τοὺς δίνουν παρὰ μόνον κλήματα γιὰ φαγί· τότες ὁ Θεὸς τοὺς εἶπεν ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ πολλὰ καλὰ καὶ τὴ μιλιὰ ἀκόμα, ἅμα μὲ τὸ κάτουρό τους κάμουν ποτάμι.

Γιὰ τοῦτο ὅπου ἰδοῦν νερὸ τρεχούμενο, νομίζουν ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ ἄλλα γαϊδούρια καὶ κατουροῦν γιὰ νὰ αὐγατίσῃ καὶ γείνῃ ποτάμι.

8.

Πῶς ὠνομάσθη ὁ Βοϊδιᾶς καὶ ὁ Ὀλονός.

(Πάτραι).

Στὸν καιρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τὰ νερὰ ἐσηκωθήκανε τόσο ψηλά, ὥστε ἐσκεπάσανε ὅλον τὸ Βοϊδιὰ καὶ μόνον 'ς τὴν κορφὴ ἔμεινε ἕνας τόπος ὅσο μποροῦσε νὰ σταθῇ ἕνα βόϊδι καὶ εἰς τὸν Ὠλονὸ μόνον ἕνα μικρὸ *ἀλῶνι* ἔμεινε ἀσκέπαστο ἀπὸ τὸ νερὸ 'ς τὴν κορφή. Γιὰ τοῦτο τὰ δύο βουνὰ τὰ λένε *Βοϊδιὰ* καὶ *Ὠλονό* (1).

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗΣ Κ. ΜΑΡΙΑΝΝΗΣ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

ΙΕ'.

Ἡ ὡραία βασιλοποῦλα.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ ἕνας βασιλέας κ' εἶχε μιὰ θυγατέρα πολὺ ὡραία. Στέλνανε προξενιαῖς ὅλα τὰ βασιλόπουλα καὶ αὐτὴ κανένα δὲν ἤθελε. Λοιπὸν τῆς ἔλεγε ὁ πατέρας της νὰ 'παντρευτῇς, ἐπειδὴ μητέρα δὲν εἶχε, κανένα δὲν εἶχε. Ἀλλὰ κείνη δὲν ἤθελε γιατὶ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ τὸν πατέρα της. Τοῦ ἦρθε μήνυμα τοῦ βασιλέα νὰ πάῃ 'ς τὸ σεφέρι. Ἔφυγε, εἶπε τῆς θυγατέρας του νὰ καθήσῃ φρόνημα 'ς τὸ παλάτι, ἂν θέλῃ νἄχῃ τὴν εὐχή του. Εἶχε καὶ τὴν νταντά της ποῦ τῆς ἄφησε ὁ πατέρας τῆς βασιλοπούλας καὶ 'πῆγε 'ς τὸ σεφέρι. Ἡ βασιλοποῦλα, ἅμα ἔφυγε ὁ πατέρας της, καθότανε 'κειδὰ 'ς τὸ παραθύρι καὶ διακεντοῦσε. Πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ πατέρα της

(1) Βοϊδιᾶς τὸ Παναχαϊκόν. Ὠλονὸς ἡ Ὠλενία πέτρα.

ἤτανε τὸ παλάτι ἑνὸς ἀλλουνοῦ βασιλῃᾶ. Ἐκεῖ 'ς ἐκεῖνο τὸ παλάτι ἤτανε ἕνα βασιλόπουλο καὶ ἅμα τέλειωνε τῆς δουλειαῖς του, ἔπαιρνε τὰ κιάλια καὶ κύτταζε γύρω, γύρω ὅλον τὸν τόπο. Ἐκεῖ ἐπέσανε τὰ γυαλιά του ἀπάνω 'ς τὸ παράθυρο τῆς βασιλοπούλας. Ἀφ' οὗ τὴν εἶδε μιὰ φορά, λέει, ποιὰ νὰ εἶνε αὐτὴ ποῦ εἶνε τόσο ὄμμορφη. Ἀρώτησε κ' ἔμαθε ὅτι εἶνε τοῦ τάδε βασιλέα καὶ ὁ πατέρας της εἶνε 'πηγαιμένος 'ς τὸ σεφέρι. Τότε 'πῆγε 'ς τὸ παράθυρό της ἀποκάτω καὶ ἐπερπάταγε ἀπάνω κάτω νὰ τὴν ἰδῇ ἀπὸ κοντά. Περάσανε κἄμποσαις ἡμέραις, ἀλλὰ κείνη δὲν ἔσκυβε ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ ἔτσι δὲν 'μποροῦσε νὰ τὴν ἰδῇ καὶ τοῦ ἔμεινε καημός· δὲν 'μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Μιὰ 'μέρα ἐν ᾧ ἔκοβε τὴν κλωστὴ ἡ βασιλοποῦλα τῆς ἔπεσε τὸ ψαλίδι χάμω 'ς τὸ δρόμο. Σκύβει νὰ ἰδῇ καὶ βλέπει ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο καὶ τὸ βάσταγε 'ς τὸ χέρι του. Τότε λέει τῆς λαλᾶς της· — « Σύρε πάρε τὸ ψαλίδι ποῦ μοῦ 'πεσε 'ς τὸ δρόμο ». Ἐκεῖνος εἶπε νὰ τὸ φέρῃ μοναχός του, βασιλόπουλο εἶνε· ἀλλὰ ἡ λαλὰ τῆς βασιλοπούλας εἶπε, πῶς δὲν 'μπορεῖ νὰ 'μπῇ κἀνένας ἄντρας μέσα, γιατὶ ὁ βασιλέας λείπει 'ς τὸ σεφέρι· καὶ ἔτσι ἔφυγε λυπημένο, γιατὶ ἀπὸ κοντὰ ἤτανε ὡραιότερη παρὰ ἀπὸ ὅ,τι ἤτανε ἀπὸ μακριά. Μιὰ ἄλλη 'μέρα πάλι ἔστριβε μετάξι ἡ βασιλοποῦλα καὶ κρέμαγε τἀδράχτι της ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸ παραθύρι νὰ κάμῃ μακριὰ κλωστή. Τρέχει κεῖνος ἀπ' ἀλάργα κόβει τὴν κλωστὴ καὶ πέφτει τἀδράχτι κάτω. Σκύβει πάλι, βλέπει τὸ ἴδιο βασιλόπουλο·—« Οὐφ! λέει τῆς λαλᾶς της, αἰωνίως αὐτὸς ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο! » Τί νὰ κάμῃ; ἔστειλε τὴ λαλά της, τῆς τὤδοσε ἐκεῖνος. Ὕστερα κείνη δὲν 'ξαναβγῆκε 'ς τὸ παράθυρο, περπάγε κεῖνος, περπάταγε, δὲν ξανάβγηκε τούτη. Τί νὰ κάμῃ αὐτός; ἔχασε τὸ νοῦ του, δὲν 'μποροῦσε νὰ τὴν ἰδῇ. Εἶχε ἕνα φίλο του· — « Ἀγαπάω, τοῦ λέει τὴ βασιλοποῦλα καὶ δὲν 'ξέρω τί νὰ κάμω. » Λέει — « Νὰ χτίσῃς ἕνα λουτρὸ καὶ νὰ βάλῃς τελάλη νὰ 'πᾶνε ὅλος ὁ κόσμος τρεῖς ἡμέραις 'ς τὸ καινούργιο τὸ λουτρὸ νὰ λουγόντουνε καὶ ὕστερα ἡ μητέρα σου νὰ προσκαλέσῃ ὅλαις τῆς βασιλοπούλαις, τῆς βεζυροπούλαις νὰ λουστοῦνε, καὶ μὲ τρόπο νὰ 'πῇς τῆς τελάλισσας νὰ τὴν βαστάξῃ ἀργότερα ἀπ' τῆς ἄλλαις, νὰ τὴν λούζῃ ἀργότερα, καὶ ἔτσι νὰ μείνῃ πιὸ πολὺ μέσα 'ς τὸ χαλβέτι ». Τοῦ ἄρεσε ἡ συμβουλὴ τοῦ βασιλόπουλου. Βάζει μαστόρους καὶ χτίζει ἕνα λουτρὸ ὡραῖο, Πές, 'πὲς τὸ

μία, 'πές, 'πὲς ἡ ἄλλη, 'μπῆκε 'ς ταὐτςὰ τῆς λαλᾶς της πῶς γςὰ τὴν κυρά της φγςάνει τὸ βασιλόπουλο τὸ λουτρό, γςὰ νὰ τὴν ἰδῆ. Ἡ βασιλοποῦλα εἶχε ἕνα σκυλάκι μικρούτσικο, ἀλλὰ πολὺ ἔξυπνο. Τοῦ λέει μςὰ 'μέρα.—« Πήγαινε 'ς τὸ λουτρὸ 'ποῦ χτίζει ὁ βασιλέας καὶ 'σὰν φύγῃ ὁ βασιλέας ἀπ' τὸ λουτρὸ νἄρθῃς νὰ μοῦ 'πῇς τί χρῶμα ροῦχα φοράει ὁ βασιλέας.» Πῆγε τὸ σκυλάκι, 'πάει καὶ τῆς λέει τῆς βασιλοπούλας 'φοροῦσε πράσινα, χρυσά, βελοῦδα καὶ ἦτανε καβάλλα 'ς ἕνα ἄτι ἄσπρο. Δὲν χάνει καιρὸ ἡ βασιλοποῦλα καὶ παίρνει ροῦχα πράσινα, χρυσᾶ, βελοῦδα καὶ τὰ βάζει, καβαλλικεύει καὶ ἕνα ἄτι ἄσπρο καὶ 'πηγαίνει 'ς τὸ λουτρὸ καὶ λέει κἄτι ἀλησμόνησα νὰ σᾶς 'πῶ. Παίρνει τὸν ἀρχιτέκτονα μυστικὰ καὶ τοῦ λέει· — « Ἐδῶ 'σὲ τοῦτο τὸ χαλβέτι μέσα νὰ σηκώνεται τούτη ἡ πλάκα καὶ νὰ γεινῇ ἕνα λαγοῦμι ἀπὸ 'δῶ καὶ νὰ βγαίνῃ 'ς τῆς τάδε βασιλοπούλας τὸ παλάτι. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πρᾶμμα θὰ γεινῇ μυστικό, θὰ δουλεύεται μυστικὰ τὴ νύχτα καὶ ἂν μάθῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ λαγοῦμι πῶς γίνηκε, 'πάει τὸ κεφάλι σας· νὰ μὴν τὸ μάθῃ κανένας. Μήτε 'μένα, νὰ μὴ μοῦ 'πῆτε τοῦ ἴδςου, πῶς τέλειωσε τὸ λαγοῦμι ἢ ἄλλο τίποτα, μόνο ἐγὼ τὸ βλέπω 'σὰν τελειώσῃ καὶ θὰ σᾶς εὐχαριστήσω χωρὶς νὰ 'μιλήσετε γς' αὐτὸ καθόλου ». Βγαίνει καὶ τοῦ δίνει ἕνα σακκοῦλι φλωρςὰ καὶ τοῦ λέει· — « Αὐτὰ εἶνε ἔξοδα γςὰ τὸ λαγοῦμι ». Καὶ ἀφ' οὗ τοῦ εἶπε πάλι νὰ ἐνεργήσῃ μυστικά, σηκώθηκε κ' ἔφυγε. Πῆγε 'ς τὸ παλάτι καὶ 'γδύθηκε, ἔβανε τὰ γυναικήσςα της καὶ κάθησε 'ς τὴ δουλεςά της. Ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἔμαθε ὅτι τὸ λουτρὸ τὸ καῖνε, γςὰ νὰ πᾶνε οἱ ἄνθρωποι νὰ λουστοῦνε. Λέει 'ς τὸ σκυλάκι· — « Πήγαινε νὰ ἰδῇς 'ς τὸ λουτρὸ τί ροῦχα φοράει τὸ βασιλόπουλο καὶ ἅμα φύγῃ νὰ 'ρθῇς νὰ μοῦ τὸ 'πῇς. » Πῆγε τὸ σκυλάκι, κύτταξε καὶ ἅμα ἔφυγε ὁ βασιλέας, ἔρχεται καὶ τῆς λέει· — « Κόκκινα, χρυσᾶ, βελοῦδα καὶ ἦταν 'ς ἕνα ἄτι καβάλλα ». Δὲ χάνει καιρὸ αὐτή, ἀλλάζει κόκκινα χρυσᾶ βελοῦδα φορέματα καβαλικεύει 'ς ἕνα μαῦρο ἄτι· καὶ 'πάει 'ς τὸ λουτρό. Πάει 'ς τὸ λουτρό, βλέπει τὸν ἀρχιτέκτονα, τοῦ γνέφει, 'πάει κοντά, λέει, — « Τελείωσε ; » λέει, — « Οὔτε ἡ βασιλοποῦλα δὲν 'πῆρε εἴδησι. » Τοῦ δίδει μςὰ φοῦχτα φλωρςὰ καὶ τοῦ λέει σιωπὴ καὶ δὲ θὰ μετανοήσῃς, μὴ λὲς τίποτα, ξέχασ'το πῶς ἔκανες λαγοῦμι », καὶ χτύπησε τὸ ἄλογό του καὶ ἔφυγε. Πῆγε 'ς τὸ σπίτι ἄλλαξε· ἔκατσε. Καθὼς νύχτωσε 'πῆρε μςὰ

λαμπάδα καὶ πάει κάτω, 'βρίσκει μιὰ πλακίτσα τετράγωνη. Τήνε σηκώνει, καὶ πάει ἴσα 'ς τὸ χαλβέτι τοῦ λουτροῦ. Εἶδε πῶς ἦτανε καλὰ γύρισε 'ς τὸ σπίτι της, κοιμήθηκε. 'Αφ' οὗ ἐπέρασαν τρεῖς 'μέραις, λαβαίνει μιὰ πρόσκλησι ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ βασιλόπουλου καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ 'πᾷ νὰ λουστῇ ποῦ θὰ 'πᾷν νὰ λουστοῦν καὶ ἡ ἄλλαις ἀρχοντοπούλαις 'ς τὸ λουτρόν. Αὐτὴ δὲν 'μποροῦσε πιὰ παρὰ νὰ 'πάῃ. Σηκώθηκε, 'πῆγε, 'πῆρε καὶ τὴ λαλά της καὶ 'πῆγε. 'Εμπῆκε μέσα, ἤτανε κι' ἄλλα κορίτσα 'κεῖ, 'μιλήσανε, τραγουδήσανε, γελάσανε. 'Αλλὰ ἔβλεπε πῶς ἡ τελάκισσα ὅλαις τῆς ἔλουγε, τοὺς ἔπλεκε τὰ μαλλιά τους κι' αὐτῆς τῆς ἔλεγε· — « Τώρα βασιλοποῦλά μου, τώρα, κυρά μου, ἔχε λιγάκι ὑπομονή. » Ὕστερα τὴν ἔπιασε νὰ τὴν λούσῃ καὶ τῆς ἔβαλε πολλά, πολλά, σαπούνια 'ς τὰ μάτια της καὶ τὴν ἔλουγε. Ὕστερα χύνει νερὸ 'ς τὰ μάτια της καὶ κυττάζει, βλέπει ὅλαις φευγάταις, καμμιὰ δὲν ἤτανε ἐκεῖ. Μόνε βλέπει καὶ 'μπαίνει τὸ βασιλόπουλο 'ς τὸ λουτρό, τοῦ λέει· — « Ἀ ! βασιλόπουλο ! στάσου νὰ λουστῶ καὶ νὰ 'ντυθῶ καὶ δική σου εἶμαι » · καὶ 'μπῆκε μέσα 'ς τὸ χαλβέτι καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα. Ἀνοίγει τὴν πλάκα καὶ κεῖ 'ς τὸ λαγοῦμι εἶχε δεμένα δυὸ περιστεράκια. Τὰ βάζει μέσ' 'ς τὴ γοῦρνα ποὔταν τὸ νερό, γιὰ νὰ τινάζουν τὰ φτερὰ νὰ νομίζει τὸ βασιλόπουλο πῶς δὲν ἔφυγε αὐτή· καὶ ἔτσι 'μπαίνει μέσα 'ς τὸ λαγοῦμι, κατέβασε τὴν πλάκα ὄμμορφα, ὄμμορφα καὶ 'πῆγε 'ς τὸ σπίτι της καὶ κοιμήθηκε.

Ἂς ἀφίσουμε τώρα κείνη νὰ κοιμᾶται καὶ ἂς ἔρθουμε 'ς τὸ βασιλόπουλο, ποῦ ἦταν ἀπ' ὄξω ἀπ' τὸ χαλβέτι καὶ ἄκουγε τὰ περιστεράκια πλούπου, πλούπου, πλούπου καὶ νόμιζε πῶς λούγεται αὐτὴ μέσα. Ἔχασε πιὰ τὴν ὑπομονὴ νὰ καρτερῇ. Τῆς ἔλεγε· — « Ἔλα, ὡραία βασιλοποῦλα, ποῦ 'γὼ τρελλαίνουμαι γιὰ σένα. » Ἀλλὰ κείνη, ποῦ ; καὶ τόσα ἄλλα κολακευτικὰ λόγια τῆς ἔλεγε, ἀλλὰ κείνη εἶχε φύγῃ. 'Αφ' οὗ δὲν ἄκουγε κάμμιὰ ἀπάντησι ἀπὸ μέσα, μόνε πλού, πλού, τὸ νερό· λέει γιὰ νὰ ἰδοῦμε τί κάνει μέσα ; Ἀνοίγει τὴν πόρτα τί νὰ ἰδῇ ; δυὸ περιστέρια μέσα 'ς τὸ νερὸ καὶ κανεὶς ἄλλος, λέει — « Βρέ, τί διάβολο, τί ἤτανε ; ! 'ξωτικὸ ἤτανε καὶ χάθηκε ; ! πρᾶμμα ἤτανε ; ! » Ἔφυγε καταλυπημένος καὶ 'πῆγε 'ς τὸ σπίτι του καὶ ὅλη τὴ νύχτα δὲν ἐκοιμήθηκε καὶ ἔλεγε πῶς μεταμορφώθηκε αὐτὴ 'σὲ περιστέργια. 'Απεφάσισε νὰ κάμῃ ἕνα τραπέζι 'ς τὴν ἐξοχή

καὶ νὰ προσκαλέσῃ ὅλα τὰ κορίτσα, τῆς βασιλοπούλαις καὶ νὰ προσκαλέσῃ κι' αὐτή. Ἔγεινε τὸ τραπέζι, προσκάλεσε ὅλα τὰ κορίτσα, προσκάλεσε κι' αὐτή. Ἀφ' οὗ φάγανε, τραγουδήσανε, ἐσηκώθηκε μία, μία καὶ ἔφυγε. Γύρεψε καὶ τούτη τἄλογό της νὰ φύγῃ καὶ τώρα καὶ τώρα καὶ ὅλο ἀργοῦσαν νὰ τῆς τὸ φέρουνε. Δὲν ἀνέμεινε παρὰ τὸ βασιλόπουλο κι' αὐτή. — «Τώρα, βασιλόπουλό μου, δὲν ἔχω νὰ 'πάω πουθενά, εἶμαι 'δική σου, τοῦ εἶπε· ποῦ νὰ 'πάω χωρὶς ἄλογο;» Λέει κεῖνος· — «Φοβᾶμαι, λέει, νὰ μὴ μοῦ φύγῃς πάλι. — Νὰ δέσε με ἀπὸ τὸ χέρι, μ' ἕνα σκοινί, νὰ μὴ φύγω». Τὴν ἔδεσε ἀπὸ τὸ χέρι καταιβαίνει κάτω ἡ καλή σου βασιλοποῦλα καὶ λύνει τὸ χέρι της καὶ τὸ δένει 'ς τὴν οὐρὰ τοῦ βασιληᾶ τἀλόγου καὶ αὐτὴ 'πάει 'ς τἄχοῦρι καὶ πέρνει τἄλογό της καὶ ἴ! τζιρίτι 'πάει 'ς τὸ σπίτι της.

Τὸ βασιλόπουλο καρτερεῖ, καρτερεῖ ποῦ; τίποτα! τραβάει τὴν οὐρὰ τἀλόγου καὶ ἀπ' τὸ πολὺ τὸ τράβημμα τὴν 'ξεκόλησε· καὶ τράβαγε, τράβαγε τὸ σκοινὶ ἴσα μὲ ποῦ, πῆγε ἡ οὐρὰ τἀλόγου πλάπ! καὶ ἔπεσε 'ς τὸ πάτωμα. Τότες κεῖνος, τοῦ ἦρθε ἕνας θυμός, ὥστε ἂν τὴν εἶχε, τὴ σκότωνε τὴ βασιλοποῦλα. Εἶπε· «μπρέ! τούτη δὲν εἶνε ἄνθρωπος! ἢ ἀνεράιδα ἢ 'ξωτική.» Τότε τοῦ λένε ὅλοι ποῦ ἤτανε ἐκεῖ, οἱ φίλοι του, — «Βασιλόπουλό μου, δὲν 'παντρεύεσαι νὰ τὴν ἀφήσῃς, ποῦ σοῦ κάνει τόσα σκασίματα;» Ἔτσι ἀποφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ 'παντρευτῇ. Ἔστειλε προξενειὰ 'σὲ μιὰ βασιλοποῦλα ἡ μητέρα του, ἀρρεβωνιάστηκε, ἑτοιμαζότανε γιὰ τὸ γάμο. Ἡ βασιλοποῦλα τὤμαθε, ἔστειλε τὸ σκυλάκι της γιὰ νὰ νὰ 'δῇ 'σὲ ποιὸ ράφτη ἔκοψε τὰ ροῦχα τῆς ἀρρεβωνιαστικιᾶς του. Τότε λέει τοῦ σκύλου, ἀφ' οὗ τὤμαθε 'σὲ ποιὸ ράφτη ἤτανε, — «Ἄιντε νὰ ἰδῇς τί ροῦχα φοράει ὁ βασιλέας σήμερα». Πῆγε τὸ σκυλάκι καὶ ἅμα ἦρθε λέει· — «Φοράει ἄσπρα χρυσὰ βελοῦδα καὶ εἶνε 'σὲ ἕνα ἄσπρο ἄτι καβάλλα. Τὸν εἶδα, λέει τὸ σκυλάκι, καὶ ἔφευγε ἀπ' τὸ ράφτη τώρα». Δὲ χάνει καιρὸ ἡ βασιλοποῦλα, βάζει ἄσπρα χρυσὰ βελοῦδα, καβαλλικεύει καὶ 'σὲ ἕνα ἄσπρο ἄτι καὶ 'πάει 'ς τὸ ράφτη. Λέει· — «ἄκουσε νά σου 'πῶ. Ἦρθα προτήτερα καὶ σοῦ εἶπα γιὰ τὰ ροῦχα τῆς ἀρρεβωνιαστικιᾶς μου, ἀλλὰ μετανόησα νὰ τὰ κόψῃς κομμάτια, νὰ τὰ κάμῃς καποτάκια τῶν λαγωνικῶνε νὰ τὰ κάμῃς καὶ καπνοσακκούλαις καὶ νὰ μὴν εἰπῇς εἰς κανένα τίποτα, γιατὶ 'πάει τὸ κεφάλι σου· νὰ εἰπῇς μοναχὰ «ἕτοιμα εἶνε» χωρὶς νὰ ρωτήσῃς ποιά;» Τοῦ δί-

νει μιὰ φοῦχτα φλωριὰ καὶ φεύγει. Ὁ ράφτης κατὰ διαταγὴ τοῦ βασιλέως τἄκοψε καπνοσακκούλαις καὶ καποτάκια τῶν λαγωνικῶνε καὶ ἔλεγε· «Κρῖμα 'ς τὸ κουμάσι. Καλὰ λένε, βασιλικὴ διαταγὴ καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα». Τότες στέλνει μὲ τὸν ὑπηρέτη του, ἂν εἶνε ἕτοιμα τὰ πράμματα. — «Μάλιστα, λέει, καὶ εἶχα σκοπὸ νὰ τὰ φέρω 'ς τὸ παλάτι.» Πρῶτα, πρῶτα βγάζει μιὰ καπνοσακκοῦλα· — «Ὤ! ἔκαμες καὶ καπνοσακκοῦλα, τοῦ λέει ὁ βασιλέας, μπράβο! — Ἀμὰ ὄχι μία, ὅπως μ' ἐδιατάξατε ἔτσι ἔκαμα. — Αἴ, ἂς ἰδοῦμε καὶ τἄλλα.» Βγάζει πρῶτα τοῦ λαγωνικοῦ ἕνα ταμπάρο. Λέει—«Τί εἶν' τοῦτα ποῦ ἔκατσες καὶ ἔκαμες; Τοῦ λαγωνικοῦ; — Μὰ! ὄχι δά, πολυχρονεμένε μου βασιληᾶ, ἔκαμα καὶ 'ς τὰ ζαγάρια.—Μωρέ! τί λές; λέει, εἶσαι καλά; ἢ νὰ μὴν τρελλάθηκες! — Μὰ τί λές, βασιλέα μου, δὲν ἦρθες καὶ μ' ἐπρόσταξες νὰ κάνω καποτάκια 'ς τὰ λαγωνικὰ καὶ 'ς τὰ ζαγάρια; — Πότε ἦρθα 'γώ; — Νά! τὴν ἴδια 'μέρα 'ποῦ φυγες, γύρισες πάλι 'πίσω μὲ τὰ ἄσπρα ροῦχα καὶ μὲ τὸ ἄσπρο τὸ ἄτι καὶ μὲ διέταξες νὰ τὰ κάνω τῶ λαγωνικῶνε καὶ νὰ μὴν τὰ κάνω τῆς βασίλισσας τὰ ροῦχα. — Καλά· εἶπ' ὁ βασιλέας, καὶ νὰ μὴν ἀκούσῃς κανένα ὅ τι καὶ ἂν σοῦ 'πῇ· νὰ τὰ τελειώσῃς· μήτε μένα τὸν ἴδιο ἂν ἔρθω νὰ μὴ μ' ἀκούσῃς πιά». Ἔφυγε ὁ ράφτης. Τότε λέει ὁ βασιλέας συλλοΐστηκε καὶ εἶπε—«Βρὲ τὴ σκύλα! αὐτὴ 'πῆγε καὶ διέταξε. Ἀλλὰ 'γὼ θὰ 'παντρευτῶ καὶ θὰ σκάσῃ!» Λοιπόν· ἀφ' οὗ παράγγειλε τὰ ροῦχα τῆς ἀρρεβωνιστικῆς του, ἡ βασίλισσα ἔβαλε καὶ πλύνανε στάρι, γεμίσανε τσουβάλια καὶ ἔπιασαν ὅλους τοὺς μύλους, νὰ μὴν ἀλέσουν, γιατὶ θὰ 'πᾶν τὰ βασιλικά, γιατὶ θὰ γείνῃ ὁ γάμος τοῦ βασιλόπουλου. Λοιπὸν οἱ μῦλοι σταματήσανε καὶ καρτεροῦσανε τὰ βασιλικὰ στάρια νὰ τἀλέσουνε. Λέει τοῦ σκυλιοῦ της κείνη·—«ἄιντε νὰ ἰδῇς τί ροῦχα φοράει τὸ βασιλόπουλο. — Μελιτζανιὰ χρυσὰ βελοῦδα καὶ 'ς ἕνα κόκκινο ἄτι καβάλλα». Δὲ χάνει καιρὸ αὐτή, βάζει μελιτζανιὰ βελοῦδα καὶ 'ς τὸ ἄτι καὶ ἄ! 'ς τὰ τέσσαρα. — «Εἴ! φωνάζει 'ς αὐτοὺς ποῦ 'πήγαιναν μὲ τὰ στάρια· εἴ!» κεῖνοι ποῦ πήγαιναν μὲ τὰ στάρια, — «Βρὲ σταθῆτε, λέν, ὁ βασιλέας! — Χύστε τα ὅλα 'ς τὴ θάλασσα, γιατὶ μάθαμε πῶς εἶνε φαρμακωμένα καὶ ἐλάτε νὰ γεμίσετε καθαρὸ στάρι νἀλέσετε». Τἀκοῦσαν κεῖνοι οἱ κακόμοιροι καὶ ἕνα, ἕνα μέσ' 'ς τὴ θάλασσα. — «Πλύν'τε καὶ τὰ τσουβάλια 'ς τὴ θάλασσα καὶ γυρίστε γλήγορα»

καὶ χτυπάει τάλογό του καὶ ἔρχεται 'ς τὸ σπίτι. Λέει· «ἆ! κακὰ τὴν ἔχω, τώρα θὰ θυμωθῇ ὁ βασιλέας καὶ θἄρθῃ νὰ μὲ σκοτώσῃ κ' ἔχει δίκιο. Ἀλλὰ πάλι πῶς νὰ κάμω ποῦ τὸν ἀγαπάω καὶ θέλω νὰ μὴ τὸν πάρῃ ἡ ἄλλη. Καὶ 'μένα δὲν εἶνε ὁ μπαμπᾶς μου τώρα ἐδῶ. Μόνο ἂς 'δοῦμε τώρα τί νὰ κάνουμε.» Παίρνει ἕνα τουλοῦμι καὶ τὸ γεμίζει πετιμέζι,τὸ βάζει 'ς ἕνα μεγάλο ντουλάπι ὀρθὸ καὶ τὸ στόλισε ὅπως ἤτανε κείνη, τὸ ἔσφιξε καὶ τοῦ ἔκαμε λαιμὸ καὶ 'ς τὸ λαιμὸ τοὔκαμε μαργαριτάρια καὶ τὸ ἔντυσε μὲ τὴ καλλίτερή της φορεσιά. Τοὔβαλε μαργαριταρένιο φέσι 'ς τὸ κεφάλι, τοὔβαλε περτσέμια καὶ τοῦ σκέπασε τὸ πρόσωπό του μ' ἕναν τσεβρὲ ἴσα μὲ κάτω καὶ ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τοῦ ντουλαπιοῦ ἤτανε ἕνας ρόζος τὸν ἔβγαλε καὶ 'πέρασε ἕνα σπάγο· καὶ κείνη τὴν κάμαρα ποῦ ἤτανε ἡ βασιλοποῦλα τὴν κλείδωσε καὶ ἄφισε μιὰ πόρτα ἀνοιχτὴ τῆς κάμαρας ποῦ ἤτανε τὸ τουλοῦμι. Καθὼς εἶδε τὸ βασιλόπουλο ποῦ γύρισαν 'πίσω αὐτοί, λέει· — «Ποῦ εἶνε τάλεύρια; !» Λέει, — «Ἀμὴ τὰ χύσαμε, βασιλέα μου, ὅπως μᾶς πρόσταξες, γιατὶ ἤτανε φαρμακεμένα καὶ πλύναμε τὰ τζουβάλια καὶ ἤρθαμε νὰ πάρουμε καθαρὰ στάρια.— Μπρέ, ἐγὼ σᾶς εἶπα πῶς ἤτανε φαρμακωμένα τὰ στάρια; — Ναί! βασιλέα μου, μᾶς ἐφώναξες καὶ μᾶς εἶπες πῶς εἶνε φαρμακωμένα νὰ τὰ χύσουμε καὶ νάρθοῦμε νὰ πάρουμε ἄλλα. — Αἴ! καλά». Τοὺς ἔδιωξε. — «Ἀμ' αὐτὸ πιὰ δὲν ὑποφέρεται, θὰ 'πᾷ νὰν τὴ σκοτώσω.» Καὶ ὁρμάει μιὰ καθὼς ἤτανε θυμωμένος καὶ 'πάει 'ς τὸ παλάτι. Ἀναβαίνει 'ς τὰ τέσσαρα τῆς ἀσκάλαις καὶ ὁρμᾷ καὶ 'πάει ἴσα 'ς τὴν κάμαρα ποῦ ἤταν τὸ τουλοῦμι ὀρθό, — «Στάσου! στάσου! τῆς λέει, τί χώθηκες μέσ' 'ς τὸ ντουλάπι; Ἦρθα νὰ σὲ σκοτώσω, δὲ θὰ μοῦ φύγῃς τώρα.» Τραβάει κείνη ἀπὸ μέσα τὸ σκοινὶ καὶ προσκύνησε τὸ τουλοῦμι. — «Δὲν εἶσαι σύ, ποῦ σὲ εἶχα μέσ' 'ς τὸ λουτρό, κλεισμένη μέσ' 'ς τὸ χαλβέτι κ' ἐγὼ θάρρηγα πῶς λουγώσανε, καὶ σὺ ἄφησες δυὸ περιστέρια 'ς τὴ γοῦρνα καὶ δὲν 'ξέρω ἀπὸ ποῦ διάβολο σηκώθηκες καὶ ἔφυγες;» Τραβάει τὸ σκοινὶ κείνη καὶ τὸ τουλοῦμι χαμήλωσε τὸ κεφάλι 'σὰν νὰ ἔλεγε, ναί· — «Δὲν ἤσανε σύ, ὁποῦ μοῦ εἶπες πῶς εἶσαι 'δική μου ὅταν ἔκανα τραπέζι, καὶ σηκώθηκες καὶ ἔφυγες καὶ ἔδεσες καὶ τοῦ ἀλόγου μου τὴν οὐρὰ καὶ τράβα, τράβα 'γὼ ἀπὸ μέσα τὴν ἐξερρίζωσα;» τραβάει πάλι κείνη τὸ σκοινὶ ἀπὸ μέσα καὶ πάλι προσκύνησε τὸ τουλοῦμι. — «Δὲν εἶσαι ποῦ 'πῆγες

'ς τὸ ῥάφτη καὶ εἶπες νὰ καταστρέψουνε τὰ ῥοῦχα τῆς ἀρρεβωνιστικῆς μου καὶ τἄκαμες καπνοσακκούλαις καὶ καπόταις γιὰ τὰ λαγωνικά; — Ναί· πάλι τὸ τουλοῦμι. — Δὲν ἤσανε σύ, ποῦ 'πῆγες καὶ εἶπες νά χύσουνε οἱ ἀνθρῶποι μου τὰ στάρια 'ς τὴ θάλασσα καὶ μοῦ ἤρθανε μὲ τὰ τσουβάλια ἀδειανά; κουνιῶντας τὰ ποδάρια τους ἀπάνω 'ς τὰ ἄλογα καὶ μοῦ γυρεύανε στάρια νἀλέσουνε;» Τραβάει κείνη τὸ τουλοῦμι· Ναί. — «Τώρα ἔχω δίκιο νὰ σὲ σκοτώσω; — Ναί». Τραβάει μιὰ τὸ σπαθί του κόβει τὸ τουλοῦμι πέρα καὶ πέρα· — Ἆ! τῆς σκύλας! λέει· μαῦρο εἶνε τὸ αἷμα της. Τότε ἀνοίγει τὴν πόρτα κείνη καὶ τοῦ λέει· — «στάσου! τώρα εἶπες ἐσὺ τὰ 'δικά σου παράπονα τώρα νὰ εἰπῶ κ' ἐγὼ τὰ ἐδικά μου». Ἀκούει κεῖνος τὴ φωνή της· ἀπὸ τὸ φόβο του πέταξε τὸ σπαθί του κάτω. — «Μπᾶ! ζωντανὴ εἶσαι ἀκόμη; λέει. — Ἄμ' ἤμανε 'γὼ παλαβὴ νὰ σ' ἀφίσω νὰ 'παντρευτῇς; ἀφ' οὗ σ' ἀγαπάω τόσο; καὶ νὰ σ' ἀφίσω νὰ σὲ πάρῃ ἄλλη; Καρτέρηγε κάμποσο καρὸ νἄρθῃ ὁ πατέρας μου νὰ μὲ γυρέψῃς καὶ νὰ μὲ πάρῃς. Τί βασίλισσα θὰ γενῶ ἐγὼ νὰ 'μπῶ μὲ τέτοιαις μπομπαῖς 'ς τὸ σπίτι σου;» Καὶ ἔτσι ἀγκαλιαστήκανε, ἀλλάξανε τὰ δαχτυλίδια τους καὶ 'πῆγε κεῖνος καὶ εἶπε 'ς τὴ μάννα του νὰ στείλουν τὰ δῶρα 'πίσω 'ς τὴν ἀρβωνιαστική του γιατὶ θὰ πάρῃ γυναῖκα τὴ βασιλοποῦλα ποῦ ἀγαπάει· καὶ ὕστερα ἀπὸ κἄμποσον καιρὸ ἦρθε καὶ ὁ πατέρας της ἀπ' τὸ σεφέρι καὶ γινήκανε γάμοι καὶ χαραῖς καὶ ξεφάντωσες πολλαῖς καὶ ζήσανε κεῖνοι καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΙϚ'.

Ὁ Γκιουζὲλ Χαλβαντζῆς.

Ἀρχὴ τοῦ παραμιθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἦτο μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ δὲν ἐκάνανε παιδί. Λοιπὸν παρακαλούσανε τὸ Θεὸ νὰ τοὺς δώσῃ ἕνα παιδάκι γιὰ νὰ τὤχουνε παρηγοριὰ 'ς τὰ γεράματά τους. Ἡ βασίλισσα ἔλεγε, «ἂς κάμω ἕνα παιδὶ καὶ τὴν ἄλλη ὥρα ἂς 'πεθάνω.» Ἔτυχε νὰ εἶνε κακὴ ὥρα καὶ 'γγαστρώθηκε ἡ βασίλισσα καὶ

γεννάει τὸ παιδὶ καὶ ὕστερα 'πέθανε· Ἕνα παιδὶ ὡραῖο 'σὰν ἄγγελος, ἀλλὰ μόλις πρόφτασε καὶ τὸ εἶδε καὶ ὕστερα 'πέθανε. Φαντάσου πγιὰ ὁ δυστυχισμένος βασιλέας, ποῦ δὲν πρόφτασε νὰ χαρῇ γγιὰ τὸ παιδί του, γιατὶ 'πέθανε ἡ γυναῖκα του. Αἴ· τί νὰ κάμῃ πλγιόνε, γγιὰ χατίρι τοῦ παιδγιοῦ του, ἔκαμε καρδγιά. Ὅσο μεγάλωνε τὸ κορίτσι του γινότανε ἕνα κοριτσάκι πολὺ ὡραῖο, ἀπαράλλαχτη ἡ μητέρα του. Ἐφρόντισε ὁ δυστυχισμένος καὶ τὸ ἀνάθρεψε μὲ νταντάῖς καὶ μὲ βάγγιαις καὶ μὲ τόσα πράμματα. Εἶχε ἕνα σύμβουλο νέο, ὁ βασιλέας, καὶ αὐτὸς ὁ σύμβουλος τὴν ἐμάθαινε τὴ βασιλοποῦλα γράμματα, γιατὶ αὐτὴ ὅλο 'ς τοῦ μπαμπᾶ της τὸ γραφεῖο καθότανε· τόση ἀγάπη τὴν εἶχε ὁ βασιλέας καὶ τόσο καλὸ κορίτσι ἤτανε κγι' αὐτό, ὅσο ποῦ δὲν 'μποροῦσε οὔτε αὐτὸ νὰ κάνῃ χωρὶς τὸν πατέρα του, οὔτε ὁ πατέρας του χωρὶς αὐτό. Μὰ ἔλα ποῦ οἱ βασιλγιάδες δὲ 'μποροῦν νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουνε παρὰ ὅ,τι θέλει ὁ λαός τους. Ἔτσι καὶ τουτουνοῦ τοῦ βασιλέα τοὖρθε ἕνα μήνυμα νὰ 'πάῃ 'ς τὸ σεφέρι καὶ δὲ 'μποροῦσε νὰ κάμῃ ἀλλγιώτικα παρὰ νὰ 'πάγῃ· καθὼς τῶμαθε τὸ κορίτσι του, χύθηκε 'ς τὸ λαιμό του. «Πατέρα μου! πατέρα μου! ποῦ θὰ μ' ἀφίσῃς ἐμένα; Νὰ μὲ πάρῃς μαζί σου. — Βρέ, καλή μου! βρέ, κακή μου! αὐτὸ δὲ γίνεται, τῆς λέεγι ὁ πατέρας της. Μόνο σ' ἀφίνω 'δῶ τὸ σύμβουλό μου καὶ κεῖνος νὰ σὲ δγιαβάζῃ καὶ ὅ,τι ἄλλο πρέπει γγιὰ σένα νὰ κάνῃ κ' ἐγὼ θἄρθω πάλι μὲ τὸ καλό ἂν θέλῃ ὁ θεός.» Αὐτὰ τῆς εἶπε, παρακάλεσε καὶ τὸ σύμβουλό του νὰ τὴν ἀγαπάῃ, νὰ τὴν περιποιῆται, τὴν ἀγκάλιασε, τὴν ἐφίλησε καὶ ἔφυγε μὲ καρδγιὰ καυμένη. Ὅ,τι ἔφυγε ὁ βασιλέας καὶ 'πῆγε 'ς τὴ δουλεγιά του, τοῦ εγιπε ὁ δγιάβολος 'ς τὸ αὐτὶ τοῦ δασκάλου νάφανίσῃ τὸ κορίτσι. Πρῶτα τὸ κορίτσι νόμιζε πῶς ἤτανε χάδγια καὶ περιποίησες ποῦ ἔφυγε ὁ πατέρας της γγιὰ νὰ μὴ σεκλεντίζεται, ἀλλὰ ὕστερα εἶδε ὅτι δὲν εἶχε καλοὺς σκοποὺς ὁ δάσκαλός της. Τὸν ἔβριξε λοιπὸν καὶ τοῦ εἶπε πῶς «ἂν ἐξακολουθήσῃς ἔτσι, θὰ τὰ γράψῃ 'ς τὸν πατέρα της·» τοῦ εἶπε πῶς 'μπορεῖς νὰ κάθεσαι 'ς τὸ παλάτι ἂν θέλῃς, ἀλλὰ ἐμένα τὰ μάτια μου νὰ μὴ σὲ βλέπουνε. Τότες κεῖνος φοβήθη νὰ μὴ τὰ γράψῃ 'ς τὸν πατέρα της καὶ πγιάνει καὶ γράφει αὐτὸς 'ς τὸν πατέρα της, πῶς «μὲ μεγάλη μου λύπη, βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἡ βασιλοποῦλα ἔγινε ἀγνώριστη. Παίρνει νέους 'ς τὸ παλάτι καὶ διασκεδάζει, ὕστερα τοὺς 'παίρνει αὐτούς τοὺς νέους καὶ 'πάει μαζί τους 'ς τὴν

ἐξοχὴ καὶ κάθεται 'μέραις. Κάμμιὰ συμβουλὴ δὲν ἀκούει. Ἂν εἰπῇς δὰ καὶ 'μένα; μ' ἔδιωξε ἀπ' τὸ παλάτι. Ἐγὼ ἐπειδὴ τὴν ἐκρέμασα 'ς τὸ λαιμό μου τὴ βασιλοποῦλα, ὅταν ἔφυγες, νὰ φροντίζω γιὰ αὐτή, προσπάθησα γιὰ τὴν τιμὴ τὴ 'δική σου καὶ τὴ 'δική της. Ὅλος ὁ κόσμος ἐδῶ ἀπορεῖ μὲ τὸν τρόπο τῆς βασιλοπούλας. Πρόσταξέ με, βασιλέα μου, τί νὰ κάμω; » Νὰ λάβῃ ὁ βασιλέας τέτοιο γράμμα γιὰ τὴν κόρη του, τοὔρθε νὰ σηκωθῇ ὁ νοῦς του. Συλλογότανε, τέτοια χάλια πῶς νὰ 'πᾷ νὰ τὴν ἰδῇ; Ἀποφάσισε λοιπὸν καὶ ἔγραψε τοῦ δασκάλου ὅτι «Ἐγὼ ἀγαπάω τὴν τιμή μου περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωή μου καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς θυγατέρας μου. Σκότωσέ τηνε νὰ καθαριστῇ τὸ παλάτι ἀπὸ τὴν ἀτιμία.» Καθὼς ἔλαβε τὸ γράμμα ὁ σύμβουλός του τῆς τὸ διαβάζει καὶ τῆς λέει· «ἡ ζωή σου εἶνε 'ς τὰ χέρια μου· ἢ θὰ μ' ἀγαπήσῃς, ἢ θὰ σὲ σκοτώσω·» καὶ κείνη τοῦ εἶπε πῶς «Ἐγὼ εἶμαι παιδὶ τοῦ πατέρα μου καὶ ἀγαπάω περισσότερο τὴν τιμή μου ἀπὸ τὴ ζωή μου, ὥστε σκότωσέ με νὰ γλυτώσω ἀπ' τὰ χέρια σου». Τότες αὐτὸς ἐφώναξε ἕνα 'δικό του ἄνθρωπο καὶ εἶπε νὰ πάρῃς τὴ βασιλοποῦλα, νὰ πᾷ νὰ τὴν σκοτώσῃς. Τὴν 'πῆρε λοιπὸν τὴ βασιλοποῦλα καὶ 'πῆγε μακριὰ 'ς τὰ δάση, ἀλλὰ τῆς εἶπε, «ἐγώ, δὲν βαστάει ἡ καρδιά μου νὰ σὲ σκοτώσω, μόνε σ' ἀφίνω 'δῶ 'ς τὴν ἐρημία καὶ ὁ θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ· ἀλλὰ νὰ μὴ πλησιάσῃς μέσα 'ς τὴν πολιτεία καὶ σὲ 'δῇ κανένας καὶ ὕστερα μὲ σκοτώσῃ ἐμένα ὁ σύμβουλος τοῦ πατέρα σου.» Ἔφυγε αὐτός, τούτη ἡ κακομοῖρα ἄκουε ὁλομόναχη ποῦ μουκρίζανε τἀγρίμια καὶ φοβότανε. Μαζεύτη 'κεῖ δὰ 'ς ἕνα βράχο καὶ ξενύχτισε. Ξημερώνει ὁ θεὸς τὴν ἡμέρα, 'βρίσκει μιὰ καλύβα ἑνὸς τζοπάνη. Μπαίνει μέσα, τὴν ἔβαλαν τὰ σκυλιὰ 'μπροστά. Ἔτρεξε τοῦ τζομπάνη ἡ γυναῖκα καὶ τὰ ἔδιωξε τὰ σκυλιά. Τῆς εἶπε «τί θέλεις, κυρά μου, ἐδῶ; — Ἦρθα νὰ μοῦ δώσῃς τὰ ροῦχά σου καὶ νὰ σοῦ δώσω τὰ 'δικά μου.» Τότες ἡ τζοπάνισσα τῆς ἔδωκε μιὰ φορεσιὰ καθαρὴ καὶ 'πῆρε τὰ βασιλικὰ αὐτή. Ἐπῆρε τὸ δρόμο ἡ βασιλοποῦλα, ἀφ' οὗ πῆρε καὶ μιὰ μαγκοῦρα καὶ 'πάει, 'πάει, 'πάει νὰ μπορέσῃ νὰ μάθῃ τίποτις γιὰ τὸν πατέρα της ποῦ εἶνε. Ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ μαθαίνει πῶς 'ς ἕναν τόπο εἶνε ἕνας βασιλέας πολὺ λυπημένος καὶ πολεμᾶνε ὅλοι νὰ τὸν παρηγορήσουνε καὶ παρηγοριὰ δὲ ἔχει. Εἶπε μὲ τὸ νοῦ της «αὐτὸς θὰ εἶνε ὁ πατέρας μου.» Ἔμαθε ποῦ κάθεται, ποῦ εἶνε τὸ παλάτι του καὶ ἀποκάτω ἔμαθε πῶς

ἦτανε ἕνας Χαλβατζῆς καὶ 'πῆγε λοιπὸν 'ς αὐτόνε καὶ 'ταιργιάστηκε κοπέλι. Ἦτανε πολὺ ὡραῖο παιδί· καὶ ἔβγανε κεῖνα τὰ τζοπάνικα ῥοῦχα καὶ φόρεσε ἄλλα ἀντρίκια. Ὅλην τὴν ἡμέρα ἡ προκοπή του εἶχε νὰ κάμῃ, ἦτανε ἄταιρο πρᾶμμα καὶ τὸ βράδυ ἔλεγε μουραμπάδες καὶ μαζευότανε ἡ γῆς κι' ὁ κόσμος καὶ τὸν ἄκουγε καὶ ἐπειδὴ ἦτανε πολὺ ὡραῖος νέος τὸν ἐλέγανε *Γκιουζὲλ Χαλβατζῆ*. Ἀπὸ 'πάνω καθότανε ὁ βασιλέας καὶ κεῖνοι ποῦ θέλανε νὰ τὸν παρηγορήσουν καὶ ἄκουγαν τὸ κακὸ ποῦ γινότανε κάτω 'ς τὸ χαλβᾶ,— « Τί εἶνε; ἀρωτᾶνε, αὐτὸ τὸ κακὸ ποῦ γίνεται κάτω 'ς τὸ χαλβαντζίδικο, τί εἶνε; — Εἶνε ὁ Γκιουζὲλ Χαλβαντζῆς, τοῦ εἴπανε τοῦ βασιλέα, καὶ λέγει μουραμπάδες καὶ γιὰ αὐτὸ γίνεται τόσο πατιρτὶ κάτω. » Πετιέται ὁ σύμβουλος καὶ λέει, « βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἂς τὸν φέρουμε κ' ἐμεῖς νὰ μᾶς 'πῇ κανένα μουραμπᾶ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα μας· » ὁ βασιλέας δὲν ἐμίλησε, οἱ ἄλλοι εἴπανε « ἂν θέλῃ νἄρθῃ, ἂς ἔρθῃ. » Ἐπῆγε λοιπὸν, ἀφ' οὗ τὸν φωνάξανε καὶ κάθησε 'κεῖ δὰ 'σὲ μιὰ 'γκωνίτσα. Τοῦ εἴπανε νὰ 'πῇ ἕνα μουραμπᾶ γιὰ νὰ διασκεδάσουνε. — « Ἐφέντη μου, λέγει ὁ Γκιουζὲλ Χαλβαντζῆς, γιατὶ καμώθηκε πῶς δὲν ἐγνώριζε πῶς ἦτανε κανένας βασιλέας ἐκεῖ. Ἂν δεχόσαστε τὴ συφωνία μου σᾶς λέω καὶ δέκα μουραμπάδες, ὄχι ἕνα. — Καὶ ποιὰ εἶνε ἡ συμφωνία σου; τοῦ εἴπανε. — Ὅποιος θέλει νὰ 'βγῇ ὄξω, νὰ 'βγῇ ἀπὸ τώρα, ὅποιος θέλει νἀκούσῃ τὸ μουραμπᾶ νἀκούσῃ ὡς τὸ τέλος. Ἐγὼ θὰ κλειδώσω τῆς πόρταις νὰ πάρω τὰ κλειδιὰ 'ς τὴν μποῦρσά μου καὶ δὲν ἔχει κανεὶς νὰ σαλέψῃ ἀπὸ 'δῶ μέσα. » Τότες ἐγελάσανε καὶ τοῦ εἴπανε, — « καλά! κλείδωσε μας λοιπὸν καὶ πάρ' τὰ κλειδιά. » Τότες ἄρχισε ὁ μουραμπᾶς καὶ ὁ βασιλέας ἄκουε ὁλόκληρη τὴν ἱστορία του! κ' ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του « βρέ! μουραμπᾶς ἐγίνηκε ἡ ἱστορία μου. » Ἀλλὰ 'σὰν προχώρησε καὶ εἶπε « Δάσκαλο » καὶ « κορίτσι » καὶ ἄλλα ἄνοιξε ἡ μέση τοῦ δασκάλου καὶ ἀπὸ τὸ φόβο του λέει « Τσιτσιλντούμ. » Λέγει ὁ Χαλβαντζῆς τότε, ὅτι ἂν δὲν τελειώσῃ ὁ μουραμπᾶς ἡ πόρταις δὲν ἀνοίγουνε. Ὅσο προχωροῦσε τὸ παραμύθι, τόσο ὁ δάσκαλος φώναζε « Ἀμάν! ἀμάν! ἐφέντιμ! τζιτζιλντούμ· » καὶ ὁ βασιλέας εἶχε πιάσῃ μὲ τὰ δυό του τὰ χέρια τὸ κεφάλι του καὶ ἔκλαιγε· ποτάμι τὰ δάκρυα· γυρίζει καὶ λέει 'ς τὸν Γκιουζὲλ Χαλβαντζῆ! — « Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, αὐτὴ τὴν ἱστορία ποιὸς σοῦ τὴν εἶπε; — Ἕνα κορίτσι ποῦ εἶνε 'ς ἑνὸς τζοπάνη κα-

λύβα.—Ζῇ, αὐτὸ τὸ κορίτσι; λέει ὁ βασιλέας.—Καὶ τὸ κορίτσι ζῇ, ἐφέντιμ, καὶ ὁ κακοῦργος ζῇ.—Καὶ ποῦ εἶνε; 'μπορεῖς νὰ μοῦ τοὺς δείξῃς καὶ νὰ σοῦ δώσω τὸ μισό μου βασίλειο.—Ἰδού! τὸ κορίτσι· λέγει ὁ Χαλβαντζῆς·» σκίζει τὰ ροῦχα καὶ ἀφίνει ἀπὸ μέσα μονάχα τὰ γυναίκεια· φιλεῖ τὸν πατέρα καὶ τοῦ λέει·—«ἰδού! καὶ ὁ κακοῦργος (—τζιτζιλντὶμ φωνάζει ὁ δάσκαλος—) ποῦ μοῦ ἔκαμε ὅλα αὐτά. Καὶ κεῖνος 'κεῖ εἶνε ποῦ μ' ἐλυπήθηκε ποῦ ἤμανε ἀθώα καὶ μοῦσωσε τὴ ζωή.» Τότε γυρίσανε ὅλοι καὶ κυττάξανε τὸ δάσκαλο, ποῦ ἤτανε πεθαμένος κι' ἄχωστος. Καὶ τὸν ἐδέσανε πιστάγκωνα καὶ τὸν ρωτήσανε ἂν ἔχῃ τίποτις νὰ 'πῇ. Τότες μαρτύρησε πῶς ὁ μουραμπᾶς εἶνε ἀληθινὸς καὶ ζήτησε νὰ τὸν συχωρέσουν, ἀλλὰ κεῖνοι τὸν κρεμάσανε. Ἤτανε ἐκεῖ καὶ ἕνα ὡραῖο βασιλόπουλο, ἀπὸ κείνους ποῦ παρηγόραγαν τὸ βασιλέα, καὶ ζήτησε τὴ δεχατέρα του γιὰ γυναῖκα. Τοῦ τὴν ἔδωκε ὁ βασιλέας καὶ ὡς ἐκεῖ ποῦ ἤτανε ὁ πιὸ δυστυχισμένος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ἔγεινε ὁ πιὸ εὐτυχισμένος βασιληᾶς τοῦ κόσμου.

ΙΖ'.

Ὁ Μοβᾶς.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καλὴ 'σπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας πλούσιος πραμματευτής, εἶχε μιὰ γυναῖκα καὶ δυὸ πολὺ ὡραῖα ἀρσενικὰ παιδιά. Εἶχε κάμποσο καιρὸ ποῦ ὅ τι δουλειὰ ἔπιανε ζημιονότανε. Λέει τῆς γυναίκας του·—«Τί νὰ σοῦ 'πῶ, γυναῖκα· τώρα 'πᾶμε ὅλο ἀπὸ ζημία 'σὲ ζημία. Τὰ παιδιά μας τώρα μεγαλώσανε· νὰ σ' τὰ ἀφήσω γιὰ συντροφιὰ καὶ νὰ 'πάω νὰ πάρω κάμποσα χρήματα ποῦ ἔχουμε καὶ νὰ 'πάω νὰ κάνω ἐμπόριο ὄξω· νὰ κάμω κάμπόσα χρήματα καὶ νάρθῶ νὰ ἀποκαταστήσουμε τὰ παιδιά μας.» Ἔτσι ἀποφασίσανε καὶ πούλησε ὅ,τι κι' ἂν εἶχε. Τοὺς ἄφησε κάμποσα χρήματα γιὰ νὰ περάσουνε, τοὺς ἀποχαιρέτισε καὶ ἔφυγε. Περίμεναν τοῦτοι, μήτε ἔμαθαν τίποτις μήτε ἦρθε. Περάσανε κάμποσα χρόνια, καλομαθημένη ὅπως ἤτανε ἡ γυναῖκά του, φάγανε ὅ,τι κι' ἂν εἴχανε. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ

λυπηθῇ ἡ μάννα τους δὲν τῆς λέγανε ὅτι εἶχαν τόση δυστυχία, μὴν τὴν κάνουνε καὶ λυπηθῇ. Εἶχε τὴ λύπη γιὰ τὸν ἄντρα της νὰ εἶχε καὶ τὴ λύπη τῆς φτώχειας 'μποροῦσε νὰ 'πεθάνῃ ἀπὸ τὴ λύπη της. Τῆς λέγανε ὅτι 'πηγαίνανε 'ς τὸ σχολειὸ καὶ 'κεῖνα 'πηγαίνανε μέσα 'ς τὴν πόλι καὶ δουλεύανε καὶ τὸ βράδυ 'πηγαίνανε 'ψώνιο 'ς τὸ σπίτι. 'Αλλὰ τί 'μποροῦσαν νὰ κάνουνε κι' αὐτά, ὅσο γιὰ νὰ φᾶνε καλά, ἀλλὰ ὅσο γιὰ τὰ ῥοῦχά τους; θέλανε πολλὰ χρήματα· συλλογιστήκανε τί νὰ κάνουνε; τί νὰ κάνουνε; Λέει ὁ μεγάλος τοῦ μικροῦ· —«Ξέρεις τί νὰ κάνουμε; Νὰ μὲ δέσῃς καὶ νὰ μὲ πουλήσῃς σκλάβο, γιὰ νὰ πάρουμε πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ καλοπερνάει ἡ μάννα. Σὰν ἔρθῃ πάλι ὁ πατέρας μὲ τὸ καλὸ μὲ ξαναγοράζετε πάλι». Ὁ μικρὸς ἔκλαιγε, δὲν ἤθελε, ἔλεγε·—«Νὰ μὲ πουλήσῃς ἐμένα καλλίτερα καὶ νὰ μείνῃς ἐσὺ μὲ τὴ μάννα· —Ὄχι· λέει ὁ μεγάλος· γιατὶ σὺ εἶσαι γαλύφης καὶ 'μπορεῖ νὰ παρηγορηθῇ ἡ μάννα μὲ σένα γιατὶ ἐγὼ δὲν ξέρω νὰ κάνω γαλυφιαῖς». 'Αποφασίσανε λοιπὸν νὰ 'πῇ νὰ ποῦν τῆς μάννας, ὅτι ὁ μεγαλείτερος ἀδελφὸς θὰ 'πάῃ νὰ 'βρῇ τὸν πατέρα του. Ἔκλαψε ἡ γραῖα, ἔκανε, ἀλλὰ τοῦδωσε τὴν εὐχή της· —«Ἄιντε παιδί μου νἄρθῃς μὲ τὸν πατέρα σου μαζί». 'Πῆρε τὴν εὐχὴ τῆς μάννας του καὶ τὸν πῆρε ὁ ἀδελφός του καὶ πήγανε μέσ' 'ς τὴν πόλι. Τὸν ἔδεσε λοιπὸν τὸν ἀδελφό του καὶ φώναζε, «πᾶρτε . ε . ε . ε . .σκλάβους!» 'σὲ ὅλα τὰ σοκάκια. Κανεὶς δὲν ἔβγαινε νὰ τὸν γυρέψῃ, κουράστηκε, πείνασε. Περάσανε καὶ ἀπὸ τοῦ Βεζίρη τὸ παλάτι καὶ 'φώναζε ὁ ἀδελφός του· «Πᾶρτε σκλάβους» Βγῆκε ὁ Βεζίρης ἀπὸ 'πάνω καὶ λέει· —«Πόσο τὸν δίνεις τὸ σκλάβο;» Πετιέται ὁ ἴδιος καὶ λέει· —«Ἕνα μόδι φλωρί. —Μπά! λέει ὁ Βεζίρης, σαράντα γρόσια τὸν δίνεις;» Πετιέται ὁ σκλάβος καὶ λέει· —«Πάρε, γάιδαρε, τὸν πατέρα σου σαράντα γρόσια». Ν' ἀκούσῃ ὁ Βεζίρης νὰ τὸν 'πῇ αὐτὸς γάιδαρο! Ἤθελε νὰ τοῦ κόψῃ τὸ κεφάλι. 'Αλλὰ γιὰ νὰ τοῦ κόψῃ τὸ κεφάλι ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγοράσῃ. Τοῦ δίνει ἕνα μόδι φλωρὶ λοιπὸν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὸν παίρνει. Τοῦ εἶπε αὐτὸς τοῦ ἀδελφοῦ του σιγά, νὰ μὴ δείξῃ πῶς τὸν ἔχει ἀδερφό, ἀλλὰ νἄρχεται ποῦ καὶ ποῦ νὰ τοῦ λέῃ τί κάνει ἡ μάννα τους, ὁ πατέρας τους. 'Αποχαιρετίστηκαν λοιπόν, 'πῆρε τὰ φλωριὰ κ' ἔφυγε ὁ ἀδελφός του. Τοῦτος, τὸν ἐπῆρανε μέσα 'ς τὸ παλάτι. Τὸν ἔστειλαν νὰ

δουλεύῃ 'ς τὸ περβόλι. Ἐδούλευε πολύ, ἤτανε ὅλοι εὐχαριστημένοι, καὶ ὁ περβολάρης τὸν εἶχε 'ς τὰ δεξιά του.

Ὁ Βεζίρης εἶχε μιὰ θυγατέρα πολὺ ὡραία Ὅποτε κατέβαινε ἡ Βεζιροποῦλα νὰ σεργιανίσῃ ὁ Μοδᾶς τῆς ἔδινε τὰ καλλίτερα πράμματα καὶ κείνη πιὰ τῆς ἄρεσε παρὰ πολὺ καὶ κατέβαινε 'ς τὸ περιβόλι συχνά. Ἔτσι 'ξακολούθησε κἄμποσον καιρό· ἡ βεζιροποῦλα τὸν ἀγάπησε τὸν Μοδᾶ. Ἄρχισε πιὰ ἡ βεζιροποῦλα, ὁ Μοδᾶς 'πάνω ὁ Μοδᾶς κάτω, ὅσο ποῦ τὰ κατάλαβε ὁ περβολάρης καὶ λέει 'ς τὸ Βεζίρη· — «Βεζίρη μου, θὰ σοῦ 'ξεμυστηρευθῶ ἕνα πρᾶμμα, ἀλλὰ φοβᾶμαι νὰ μὴ μὲ σκοτώσῃς. Πρέπει νὰ σοῦ 'πῶ πῶς ἡ βεζιροποῦλα νοστιμεύεται τὸν Μοδᾶ». Τότε τὸν ἐφώναξε ὁ Βεζίρης καὶ τοῦ ἔδωσε ἕνα καρταλάκι σπορίσματα ἀπὸ διάφορα φροῦττα, ῥοδάκινα, βερίκοκα, ὅλα· καὶ τὸν ἔστειλε πολὺ μακριά, 'ς ἕνα κρημνὸ μέσα, ποῦ εἶχε ἕνα κτῆμα. Τόσο ἄγριος τόπος ἤτανε καὶ τόσα βουνὰ εἶχε γύρω του, ποῦ ὡς καὶ τὸ φεῖδι ῥαϊζότανε νὰ 'πάῃ 'κεῖ πέρα. Τοῦ εἶπε ὁ Βεζίρης λοιπὸν τοῦ Μοδᾶ,—«αὐτὰ τὰ σπορίσματα νὰ τὰ 'πάῃ 'κεῖ, νὰ ὀργώσῃ καὶ νὰ τὰ σπείρῃ καὶ 'ς τὸ χρόνο ἀπάνω νὰ τοῦ 'πάῃ καρπὸ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ σόγια ποῦ τοὔδωσε, καὶ ἂ δὲν τοῦ 'πάῃ τὸ καλαθάκι γεμᾶτο ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ φροῦττα νὰ μὴν πατήσῃ τὸ ποδάρι του 'ς τὸ παλάτι γιατὶ 'πάει τὸ κεφάλι του, θὰ τοῦ τὸ κόψῃ.» Ἔπηρε τὸ καρταλάκι του ὁ καϋμένος ὁ Μοδᾶς γεμᾶτο σπορίσματα καὶ ῥαμμένο ἀπὸ 'πάνω μὲ ἕνα πανάκι καὶ 'πάει. Μήτε παρά, μήτε ἐργαλεῖα, μήτε τίποτα. Πάει, 'πάει, 'πάει κι' ἀκόμη 'πάει. Ἐκεῖ ἀπόστασε, 'μπῆκε 'ς ἕνα 'ρημοκκλῆσι 'κεῖ νὰ κοιμηθῇ. Ἐκεῖ βλέπει 'ς τὄνειρό του ἕνα γέρο καὶ τοῦ λέει, — «Ποῦ 'πᾷς, Μοδᾶ ; — Αἵ! ποῦ νὰ 'πάω !» εἶπε ὅλη τὴν ἱστορία. Τότε τοῦ εἶπε κεῖνος «καθὼς 'πᾷς ἀπὸ 'δῶ δέκα βήματα θὰ ἰδῇς ἕνα βουνὸ καὶ 'ς τοῦ βουνοῦ τὰ πόδια εἶνε μιὰ πλάκα ἄσπρη. Ἀνασηκώνεις κείνη τὴν πλάκα καὶ μέσα εἶνε ἐργαλεῖα καὶ τὰ πέρνεις καὶ 'πᾷς 'ς τὴ δουλειά σου. Ἐγὼ εἶμαι ἡ εὐχὴ τῆς μάννας σου καὶ θὰ εἶμαι πάντα μαζί σου.» Ἐξύπνισε ὁ Μοδᾶς· κυττάει ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ 'κεῖ 'σὰ σαστισμένος νὰ ἰδῇ τὸ γέρο, δὲ βλέπει τίποτα. Παίρνει τὸ δρόμο 'πῆρε καὶ τὸ καλαθάκι του μὲ τὰ σπορίσματα καὶ 'πάει. Πῆγε 'ς τὸ βουνό, σηκώνει τὴν πλάκα καὶ ἤτανε ἐργαλεῖα, σκεπάρνι, πριόνι ἀπ' ὅλα. Τὰ παίρνει, καθὼς ἤτανε μὲ τὸ ζεμπίλι, 'ς τὸν ὦμο καὶ 'πάει 'κεῖ ποῦ τὸν εἶχε στείλῃ

ὁ Βεζίρης. Βλέπει ἕνα ἄγριο μέρος πολύ, ποῦ δὲν τό πιανε μήτε τσάπα μήτε τίποτις γιὰ νὰ τὸ σκάψῃ. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος ἤτανε χῶμα πολὺ καὶ ἀποφάσισε νὰ ῥήχνῃ ἀπὸ κεῖνο χάμω, γιατὶ νὰ βγάνῃ τῆς πέτραις δὲ 'μποροῦσε. Ἐργαζότανε 'μέρα νύχτα, ἄναβε φωτιά, ἔφεγγε· ποῦ καὶ ποῦ 'πήγαινε 'κεῖνος ὁ γέρος καὶ τἄφινε ψωμὶ γιὰ νὰ φάῃ, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὸ παιδί· καὶ εὕρισκε τὸ παιδὶ πότε ψωμιά, πότε ζαερέδες καὶ ἔτρωγε.

Ἄς ἀφίσωμε τώρα αὐτὸν νὰ δουλεύῃ καὶ ἄς 'πᾶμε 'ς τὴ βεζιροποῦλα. Ἐκείνη, ἀπ' ὅταν ἔφυγε ὁ Μοδᾶς, ἔπεσε νὰ 'πεθάνῃ ἀπὸ τὴ λύπη της, Γιατροὶ καὶ γιάτραιναις ἔπεσαν, κανεὶς δὲν 'μπόρεσε νὰ τὴν κάνῃ καλά. Μόλις καὶ ἔκανε κὶρ ἡ πόρτα καὶ ἔτριζε — ὁ Μοδᾶς! Ἐπάτηγε κανεὶς 'ς τὴν κάμαρή της— ὁ Μοδᾶς! τέλος ὅλο «ὁ Μοδᾶς», τίποτις ἄλλο δὲν ἔλεγε. 'Σ ἕνα χρόνο πιὰ πῆγε νὰ φέξῃ ἀπ' τὴν ἀδυναμία της. Τί νὰ κάμουν δὲν ἠξέρανε. Γιατὶ οἱ γονέοι της δὲν εἴχανε ἄλλο παιδί. Τὸ Μοδᾶ τὸν εἴχανε πιὰ γιὰ χαμένο, λέει, — «'κεῖ 'ποῦ τὸν ἐστείλαμε θὰ τὸν ἐφάγανε τὰ θηρία, τελείωσε». Ὁ Μοδᾶς ἐκεῖ ποῦ ἔσκαβε γιὰ νὰ φυτέψῃ τοὺς σπόρους, ποῦ τοῦ ἔδωσε ὁ ἀφεντικός του, εἶδε ἕνα σκῖνο πολὺ μεγάλο, 'ς τὴν ἄκρη τοῦ γρεμνοῦ. Πετάει ἕνα σκοινὶ ἀπάνω 'ς τὸ σκῖνο καὶ ἄρχισε τράβα, τράβα νὰ τόνε ῥήξῃ κάτω. Ἅμα ἔπεσε ὁ σκοῖνος ἄρχισε καὶ ἔτρεχαν φλωριά. Κυττάζει καλὰ ὁ Μοδᾶς! τί νὰ ἰδῇ·— «Βρέ! λέει, τώρα ἔκαμα τὴν τύχη μου. Ἅμα ἔφγιαξε τὸ περβόλι, πρώτη του δουλειὰ ἤτανε νὰ φυτέψῃ τοὺς σπόρους καὶ μεγαλώνανε, μεγαλώνανε καὶ γινήκανε ἴσα με τὸ μπόϊ του. Μάζεψε ὅλα τὰ φλωριὰ ποῦ πέσανε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σκῖνο καὶ τὰ ἔβανε μέσα 'σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ σηκώθη καὶ ἔφυγε καὶ 'πῆγε μέσα 'σὲ μιὰ πολιτεία, 'πῆρε ἐργαλεῖα, 'πῆρε μαστόρους, 'πῆρε καὶ ἔχτισε ἕνα ὡραῖο παλατάκι. Ἀφ' οὗ ἔχτισε τὸ παλάτι του ἀγόρασε ἀλόγατα, ἔχτισε καὶ ἀχούρια. Ἔκαμαν φροῦττα τὰ δένδρα ποῦ ἐφύτεψε, ἐμάζεψε ἀπ' ὅλα καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ παλάτι. Καθὼς 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι καὶ ἄκουσε ἡ βεζιροποῦλα νὰ τρίξῃ ἡ πόρτα ποῦ ἔμπαινε· ὁ Μοδᾶς, ὁ Μοδᾶς! εἶπε καὶ πραγματικῶς τρέχουν ὅλαις ἡ δούλαις καὶ λὲν ὁ Μοδᾶς. Τὸ κορίτσι ἀπὸ τὴ χαρά του σηκώθηκε καὶ κάθησε ἀπάνω 'ς τὸ κρεβάτι, ποῦ δὲν κουνιότανε καθόλου ἀπὸ τὴ θέσι του. Τότε 'πῆγε ὁ Μοδᾶς καὶ τοῦ προσφέρει τὸ καλαθάκι μὲ τὰ φροῦττα τοῦ Βεζίρη· 'σὰν τὸν εἶδε ὁ

Βεζίρης τάχασε· — «Βρὲ Μοδᾶ! λέει, ζῆς ἀκόμη; — Ζῶ! ἀφέντη, καὶ σοὔφερα καὶ φροῦττα ἀπ' τὸ περβόλι σου. — Ἀπ' τοὺς σπόρους ποῦ σοὔδωσα εἶνε αὐτά; τοῦ λέει ὁ Βεζίρης. — Μάλιστα! ἀπ' τοὺς σπόρους ποῦ μοὔδωσες! — Ψεύτης εἶσαι· πότε τὰ φύτεψες; 'ς τοὺς βράχους κι' ὅλας καὶ θὰ κάμουνε καὶ δένδρα καὶ θὰ κάμουν καὶ καρπούς! — Ἂν δὲν πιστεύῃς, ἀφέντη, 'πᾶμε νὰ ἰδῇς.» Τότε τοῦ εἶπε ἡ γυναῖκά του· — «ἔρχομαι καὶ 'γὼ μὲ τὴν θυγατέρα μου γιὰ νἀλλάξῃ τὸν ἀέρα.» Τότες τοὺς εἶπε αὐτὸς πῶς αὔριο ἔρχομαι ἀπὸ 'δῶ καὶ 'πᾶμε. Ἦγε ὄξω πάλι, 'μπῆκε 'ς ἕνα ἀμάξι καὶ 'πῆγε καὶ ηὗρε 'ς τὸ παλατάκι του μὲ ἀπορία του τὴ μάννα του, τὸν πατέρα του καὶ τἀδέρφια του. Τοὺς 'πῆρε ὁ γέρος καὶ τοὺς 'πῆγε. Σὰν τὸν εἶδανε πιὰ χυθήκανε 'ς τὸ λαιμό του καὶ τοῦ εἴπανε· — «Ἄχ! παιδί μου, τί τράβηξες γιὰ μᾶς; Ἀλλὰ πάλι ἰδὲς ἡ εὐχή μας πῶς σὲ ἔκαμε εὐτυχῆ.» Τοὺς εἶπε, τώρα ἐσεῖς νὰ ἑτοιμάσετε, καὶ χρήματα νὰ σᾶς δίνω ἐγώ, καὶ θὰ 'πάω νὰ φέρω τὸ Βεζίρη μὲ τὴν θυγατέρα του αὔριο νὰ φᾶνε ἐδῶ. Λοιπὸν ἑτοιμάστε καὶ 'γὼ θὰ τοὺς φέρω αὔριο». Ἔπηρε μαζύ του δυὸ ἀμάξα χρυσὰ μὲ τέσσαρα ἀλόγατα καὶ εἶπε, — «Βεζίρη μου, ὅλα ἕτοιμα νὰ ἔρθετε εἰς τὸ φτωχικό μου.» Σκύβει ὁ Βεζίρης ἀπ' τὸ παράθυρο νὰ ἰδῇ, τί νὰ ἰδῇ! χρυσὰ ἀμάξα μὲ τέσσαρα ἀλόγατα. Ἐκατεβήκανε μαζὶ μὲ τὴ θυγατέρα του καὶ μὲ τὴ γυναῖκά του 'ς τὴν μιὰ ἅμαξα καὶ 'ς τὴν ἄλλη αὐτὸς μὲ κἄνα δυὸ ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ καὶ τραβήξανε καὶ 'πήγανε. Τότες 'βγήκανε πιὰ οἱ ἄλλοι καὶ τοὺς δεχτήκανε· — «καλῶς ὡρίσατε»· τὸ τραπέζι ἕτοιμο, ὅλα ἕτοιμα. — «Εἶχες δίκιο» εἶπε τότε ὁ Βεζίρης «νὰ μοῦ ζητήσῃς ἕνα μόδι φλωρί». Τότες εἶπε ἡ μάννα του — «Τί νὰ σοῦ 'πῶ, βεζίρη μου; Ἐμεῖς ἤμαστε πλούσιοι ἄνθρωποι· καὶ ὄντες γέννησα τὸ παιδί μου, μοῦ εἶπε μιὰ μάγισσα ποῦ ἂν θέλω νὰ μοῦ ζήσῃ τὸ παιδὶ 'ς τὰ εἰκοσιδύο χρόνια νὰ πουληθῇ σκλάβος, ἀλλιῶς θὰ πεθάνῃ, καὶ ἔτσι ἔβανα πέτρα 'ς τὴν καρδιά μου καὶ ἀποφάσισα καὶ τὸ πούλησα σκλάβο καὶ ὑπόφερε τὰ ὅσα ὑπόφερε, ποῦ 'ξέρεις». Τὰ εἶπε ὅλα τοῦτα ἡ μάννα του γιατὶ τῆς τὰ παράγγειλε ὁ γέρος ποῦ εἶδε τὴν πρώτη φορὰ ὁ Μοδᾶς 'ς τὸν ὕπνο του. Κ' ὕστερα πιὰ τὸν ἔβλεπε καὶ 'ς τὰ ξύπνα του. Τότε 'γύρισε ὁ Βεζίρης καὶ εἶπε 'ς τοὺς γονέους τοῦ Μοδᾶ· — «Δὲν ἠξεύρω ἂν καταδεχόσαστε νὰ κάνετε τὴν δεχατέρα μου παιδί σας». Καὶ ἔτσι ἀπο-

φασίσανε καὶ γίνηκαν ἐκεῖ πέρα οἱ γάμοι καὶ περάσανε ζωὴ εὐτυχισμένη, ἀλλὰ μέσα 'ς τὴν πόλι δὲν ἔμπαιναν, παρὰ ἔξω 'ς τὸ κτῆμα ὁποῦ τοὺς ἔδωσε προῖκα ὁ Βεζύρης.

Εἶπε ὁ Βεζίρης: « Τοῦτος ὁ κόσμος εἶνε τσάρκι φελέκι. Καλόμοιρος κεῖνος ποῦ 'μπορεῖ νὰ τὸ γυρίσῃ. »

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ᾈΣΜΑΤΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1.

—« Νἄξερα περδικοῦλά μου τὸ βράδυ ποῦ νυχτώνεις,
Βρέχει ὁ Θεός, δὲν βρέχεσαι; χιονίζει δὲν παγώνεις;
Ῥοβόλα ἡ περδικοῦλά μου κάτω νὰ ξεχειμάσῃς,
Ποῦ σοῦ ἔχω κόντιτο νὰ φᾷς κρεβάτι νὰ πλαγιάσῃς.
—Κρεβάτι ἔχω τὰ ἔλατα καὶ μόσχο τὸ χορτάρι.
Ἔχω τὴν πούλια συντροφιά, τἄστρι καὶ τὸ φεγγάρι. »
Καὶ μεσ' 'ς τὸν νοῦν μου τό βαλα δυὸ 'ξόβεργα νὰ φτιάσω,
Γιὰ νὰ τὰ στήσω 'ς τὰ βουνὰ τὴν πέρδικα νὰ πιάσω.
Ἐπῆγα καὶ τὰ ἔστησα 'σὲ μιὰ ῥιζοσπηλίτσα,
Κ' ἐκεῖ ἔπιασα τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλίστρα.

2.

Ἕνας ἀητὸς καθότανε
'ςτὸν ἥλιο κ' ἡλιαζότανε·
Κι' ἄλλος ἀητὸς ἐπέρασε,
τὸν ἐγλυκοχαιρέτισε.
—« Ἀητέ μου, γιὰ δὲν κυνηγᾷς,
μόν' κάθεσαι καὶ βλαστημᾷς;
— Ἀητέ μου, 'σὰν μοῦ τὸ ἐρωτᾷς,
κάτσε λιγάκι κι' ἀπὲ 'πᾷς.

Ἐγὼ‿ἔχασα τὸ 'ταίρι μου,
κ' ἔφυγε‿ἀπὸ τὸ χέρι μου.

3.

Πανηγυράκι γίνεται 'ς τὸν Ἅγιον Κωσταντῖνο.
Τρεῖς δίπλαις ἔρχετ' ὁ χορός, καὶ πέντε τὸ τραπέζι·
Κι' ὁ νιὸς ὁποῦ τὸ γιόρταζε, κι' ὁ νιὸς ποῦ τὸ γιορτάζει,
Τῆς γῆς τὸν κόσμο ἐκάλεσε τῆς γῆς τὴν οἰκουμένην.
—«Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιά κ' ἔχετε καὶ τὸν νοῦ σας·
Μὴ μᾶς πλακώσῃ ὁ Τσαμαιδός, μᾶς πάρῃ τὸ κεφάλι.»
Κι' ἀκόμ' ὁ λόγος ἔστεκε, κ' ἡ συντυχιὰ κρατιέται,
Κι' ὁ Τσαμαιδὸς ἐπλάκωσε, 'ς τοὺς κάμπους ξαναφαίνει.
Δένδρα φέρνει 'ς τὰ χέρια του, δένδρα ξερριζωμένα·
—«Ὥρα καλή σας, βρὲ παιδιά!—Καλῶς τὸν Τσαμαιδόνα!
—Ποιὸς ἔχει ἀτσάλι 'ς τὴν καρδιά καὶ σιδερένια χέρια,
Νὰ 'βγῇ νὰ πολεμήσωμε, μαζὶ νὰ σκοτωθοῦμε;»
Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπὸ τὰ παλληκάρια.
Χήρας ὑγιὸς ἐφώναξε, χήρας ὑγιὸς τοῦ λέγει·
—«Ἐγώ 'χω ἀτσάλι 'ς τὴν καρδιά, καὶ σιδερένια μπράτσα.
Κ' ἔβγα νὰ πολεμήσωμε, μαζὶ νὰ σκοτωθοῦμε.»
Γύρω τὸν φέρνει ὁ Τσαμαιδός, κάτου τὸν γονατίζει·
Γύρω τὸν φέρνει χήρας γιὸς τοῦ 'πῆρε τὸ κεφάλι.
—«Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιά, χαρῆτε νὰ χαροῦμε,
Τί ὁ Τσαμαιδὸς ἐχάθηκε ἀπ' τὸν ἀπάνου κόσμο».

4.

Ὁ Κωσταντάκης ὁ μικρός, ὁ μικροπαντρεμμένος,
Τὸ μάι ἀρρεβωνιάστηκε, τὸ μάι κάνει γάμο,
Τὸ μάι τοὖρθε μήνυμα νὰ 'πάῃ 'ς τὸ σεφέρι.
Γυναῖκά του τὸν ἐρωτᾷ, γυναῖκά του τοῦ λέει·
— «Καλὰ μισεύεις, Κωνσταντῆ, μὰ ἐμένα ποῦ μ' ἀφίνεις;
— Πρῶτα σ' ἀφίνω 'ς τὸν Θεό, καὶ δεύτερα 'ς τοὺς Ἁγίους,
Καὶ παραδευτερώτερα 'ς τὴ μάννα τὴν 'δική μου.

Πάρε, μάννα, τὴ νύφη σου, τὴν κόρη τὴ 'δική μου.
'Αρνὶ ν'τῆς ψένῃς τὴν αὐγή, κι' ἀρνὶ τὸ μεσημέρι,
Καὶ 'ς τὸ καλό της δειλινὸ αὐγὰ τηγανισμένα.»
'Εμίσεψεν ὁ Κωσταντῆς, 'πάει ὁ Κωσταντάκης·
Καὶ 'ς τὸ σκαμνὶ τὴν κάθισεν ἡ σκύλα ἡ πεθερά της·
'Αντρίκεια τὴν ἐξούρισε, κι' ἀντρίκεια τὴν ξουρίζει,
Ψωμί, τυρὶ τῆς ἔβαλε, καὶ κόζινη καππότα,
Ὄρκο βουνὸ τῆς ἔδειξε, ὅρκο βουνὸ τῆς 'δείχνει·
—«Τὸ βλέπεις κεῖνο τὸ βουνό, τὸ δῶθε καὶ τὸ κεῖθε;
Ἂν δὲ χιλιάσῃς πρόβατα, κι' ἂ δὲν μυριάσῃς 'γίδια,
Καὶ 'κατοστήσῃς τὰ σκυλιὰ τ' ἀργυροκουδουνᾶτα,
'ς τοὺς κάμπους νὰ μὴν καταιβῇς νὰ ξεκαλοκαιριάσῃς.
Τῆς κόρης ἀφ' τὰ κλάγματα, κι' ἀπὸ τὰ μοιρολόγια,
'Εχίλιασαν τὰ πρόβατα, μυριάσαν καὶ τὰ 'γίδια.
Κ' ἐκατοστῆσαν τὰ σκυλιὰ τ' ἀργυροκουδουνᾶτα.
Καὶ 'ς τὸ λειμάνι τἄβγαλε ν'τὰ ξεκαλοκαιριάσῃ·
Νά τος κι' ὁ Κώστας κ' ἔρχεται 'ς τοὺς κάμπους καβελλάρης·
—«Γειά σου χαρά σου, μπιστικέ!—Καλὸ 'ςτὸν Κωσταντάκη.
—Τίνος εἶναι τὰ πρόβατα καὶ τίνος εἶν' τὰ 'γίδια;
—Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς ἀλαλιᾶς τοῦ Κώστα τοῦ 'δικοῦ μου.»
Σκαλιὰ δίνει τοῦ μαύρου του, 'ς τὸ σπίτι του 'παγαίνει·
—«Μάννα, καὶ ποῦ εἶν' ἡ νύφη σου ἡ κόρη ἡ ἐδική μου;
—'Στὴ μάννα της εἶν' Κωσταντῆ, ἐκεῖ εἶναι, Κωσταντάκη.»
Καὶ τὸ σπαθάκι τ' ἔβγαλε, κομμάτια τήνε κάνει.
'Σ τὰ διάβατα, τὴν μοίρασε, καὶ τὰ σκυλιὰ τὴν τρῶνε.

5.

Ὁ Γιάννος μὲ τὸ Βασιλιᾶ βαρὺ στοίχημα βάνουν.
Ὁ Γιάννος βάνει τὴν ζωὴν κι' ὁ βασιλιᾶς τὸ βιό του.
Κ' οἱ ἄρχοντες τοῦ λέγανε κ' οἱ ἄρχοντες τοῦ λένε·
—«Γιάννο, μὴ βάνῃς τὴ ζωὴ γιατὶ ζωὴν δὲν ἔχεις·
— Ἐγὼ τὴν βάνω τὴ ζωή, γιατὶ ζωὴ δὲ θέλω.
Ἡ Μάρω δὲ γελάγεται, ἡ Μάρω δὲ γελιέται·
Ἡ Μάρω ἔμειν' ἀρφανή, κι' ὀρφανοπαιδεμμένη.»

Τάσι φλωρὶ τῆς ἔστειλε, τάσι μαργαριτάρι.
—«Σὲ χαιρετάει ὁ Βασιλῃᾶς καὶ σοῦ φιλεῖ τὰ μάτῃα.
—Ἂν τἄστειλε γῃὰ δανεικὰ διπλᾶ νὰ τοῦ τὰ στεῖλω,
Κῃ' ἂν τἄστειλε γῃὰ ψυχικὸ σπολάτη του τοῦ Ρήγα.
—Δὲν τἄστειλε γῃὰ δανεικὰ διπλᾶ νὰ τοῦ τὰ στεῖλῃς,
Δὲν τἄστειλε γῃὰ ψυχικὸ σπολάτη του τοῦ Ῥήγα·
Μον' τἄστειλε γῃὰ μῃὰ βραδεῃὰ νὰ κοιμηθῇτ' ἀντάμα.»
Τὰ παλαμάκῃα βάρεσε τῆς σκλάβαις της μαζώνει.
—«Σκλάβα χρυσῆ, σκλάβ' ἀργυρῆ, σκλάβα μαλαματένῃα.
Σκλάβα μ', ἐσὺ τὰ ῥοῦχά μου, κ' ἐγὼ τὰ ἐδικά σου.
Τὸ βράδυ θἄρθῃ ὁ Βασιλῃᾶς νὰ κοιμηθῇτ' ἀντάμα,
Τήρ' ἂν σοῦ κόψῃ δάκτυλο, σκύλα, νὰ μὴ 'μιλήσῃς
Τήρ' ἂν σοῦ κόψῃ τὰ μαλλῃά, σκύλα νὰ μὴ 'μιλήσῃς.»
Καὶ τὴν αὐγὴ ἐσηκώθηκε τὸν ὕπνο χορτασμένος.
Μαντᾶτα 'πᾶνε κ' ἔρχονται 'ς τῆς Μαρουδῃᾶς τὴν πόρτα.
—«Μάρω, τὸν Γῃάννο πῃάσανε καὶ 'πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.
—Ἂν τὸν κρεμάσουν γῃὰ κλεψῃὰ ὁ Θῃὸς μὴν τὸν γλυτώσῃ,
Κῃ' ἂν τὸν κρεμάσουν γῃὰ ἀδικῃά, ὁ Θῃὸς νὰ τὸν γλυτώσῃ.»
Τὰ πασουμάκῃα φόρεσε καὶ παρὰ δίπλα 'πάει.
Στέκεται, δῃαλογίζεται καὶ δῃαμετράει τὸν νοῦ της.
—«Ἐδῶ ποῦ 'πάω τί θὰ εἰπῶ, καὶ πῶς θὰ χαιρετίσω;»
—«Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν Τουρκῶν, μετάνοια τῶν παπάδων,
Κῃ' ὥρα καλὴ τῶν ἄρχοντων καὶ τῶν πραγματευτάδων.
Τηρᾶτε σεῖς οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πραγματευτάδες,
Μοῦ λείπει ἐμένα δάκτυλο, μοῦ λείπ' ὀργυῃῶν πλεξίδα;
Μόν' μὲ τὴν σκλάβα μ' ἔπαιξε, κῃ' αὐτὸν σκλάβον τὸν ἔχω.
Κατέβα κάτω Βασιλῃᾶ, γῃὰ νὰ καθήσῃ ὁ Γῃάννος.
Τοῦ Γῃάννου 'μοῃάζει Βασιλῃᾶς, τοῦ Γῃάννου 'μοῃάζει Ῥήγας.»

6.

Ξυπνᾶν τ' ἀηδόνια 'ς τῆς φωλῃαῖς καὶ τὰ πουλῃὰ 'ς τῆς κούνῃαις.
Ξυπνάει μῃὰ Λεχουρίτισσα τοῦ Καψιμάλη τσοῦπα.
Παίρνει τὰ ὄρη σκούζοντα, καὶ τὰ πουλῃὰ 'ρωτῶντα·
Κῃ' ὁ Ἥλιος τὴν ἀπάντησε στέκει καὶ τὴν 'ρωτάει·

—« Ποῦ πᾶς καυμένη Ἀγγελική, ποῦ 'πᾶς καυμένη Ἀγγέλω;
— Ἠλιέ μου, 'σὰν μ' ἐρώτησες, νὰ σοῦ τ' ὁμολογήσω.
Ἐγὼ ἤμουν πρώτη 'ς τὸ χωρϳό, τοῦ Καψιμάλη τσοῦπα.
Κ' ἐρχόσαν Τοῦρκοι σπίτι μας, ἐρχόσαν καὶ νταΐδες.
Κ' ἕνας μοῦ δίνει δυὸ φλωρϳά, κϳ' ἄλλος μοῦ δίνει τρία,
Καὶ ὁ Μαντζόρος, τὸ σκυλί, μοῦ δίνει δεκατρία.
Μ' ἐγέλασε, μ' ἐπλάνεσε, μοῦ πῆρε τὴν τιμή μου.
Σὲ ποϳὸ βουνὸ θὲ νάναιβῶ γϳὰ νὰ ξελεχωνϳάσω;
Νά 'χω τὴν πέρδικα μαμμή, τὸν ἀητὸ ὑπηρέτη.

7.

'Σὲ περιβόλι ἔμμορφο 'μπῆκα νὰ σιργϳανίσω,
τὸν νοῦ μου νὰ γλεντίσω.
Νὰ κόψω μῆλα κόκκινα, καὶ τὴ δροσϳὰ τοῦ μάι.
πέρδικ' ἀπὸ τὸ πλάϊ.
Μήτε τὰ μῆλα ζήλεψα, μήτε καὶ τὰ λεϳμόνϳα
πουλϳὰ καὶ χιλιδόνϳα.
Μόν' ζήλεψα μϳὰ νεραντζϳὰ 'ς τὸν ἄμμο φυτεμένη,
'ς τοὺς ἀνθοὺς περιπλεγμένη.
Ἰΐῶχει τὸν ἴσκϳο τὸν παχὺ καὶ τὴ δροσὰ τοῦ μάι,
πέρδικά μ' ἀπὸ τὸ πλάϊ.

8.

Μϳὰ μάννα, μϳὰ κακὴ μαννα τὸν γϳό της καταρϳέται,
Τὸν γϳό της τὸ μονάκριβο, π' ἄλλον ὑγϳὸ δὲ ἔχει.
—« Γϳέ μου, τάρκούδϳα νὰ σὲ φᾶν', νὰ σὲ μακελλοκόψουν.»
Κ' ἐκεῖνο πεῖσμα τό βαλε νὰ 'πάῃ γϳὰ νὰ τὸ φᾶνε.
Φέρνει τἀρκούδϳα βουκολεϳό, τὰ 'λάφϳα ἡμερωμένα.
—«Ἔβγα, μωρὴ κακὴ μαννα, νὰ ἰδῇς πῶς εἶν' τάρκούδϳα!
— Γϳέ μου, τάρκοῦδ' ποῦ θὰ σὲ φάῃ 'στὸν Ἅϊ Λϳὰ κοιμᾶται.»
Καὶ κεῖνο πεῖσμα τό βαλε νὰ 'πάῃ νὰ τὸ φάγῃ.
—« Ἔβγα, μωρὲ παληάρκουδο, ἔβγα νὰ πολεμήσῃς.
— Σύρε, παιδί μου, σπίτι σου, δὲν ἔχ' ἡ μάννα σ' ἄλλο,

— Ἔϐγα μωρὲ παληάρκουδο, ἔϐγα νὰ πολεμήσῃς. »
Κἰ' ἀπ' τὰ μαλλἰά του τἄρπαξε, κάτου τὸ γονατίζει.
Ψιλὴ φωνίτσα ἔϐαλεν ὅσο κἰ' ἂν ἐδυνάσθη·
— « Ἔϐγα, μωρὴ κακὴ μαννα, νὰ ἰδῇς πῶς εἶν' τάρκούδἰα. »

9.

Ὅσο βάθ' ἔχει ἡ θάλασσα κἰ' ὁ οὐρανὸς τοῦ ψήλου,
Τόσο πανὶ ἐδἰαζότανε μἰὰ κόρη 'ς τὴν αὐλή της.
Τοῦ Κόντε γἰὸς ἐπέρασε καὶ τὴ γλυκορωτάει·
— « Ὡς πότε κόρη δἰάζεσαι, κἰ' ὡς πότε καλαμίζεις;
— Ἐγώ, πούστη, κἰ' ἂν δἰάζωμαι, πούστη, κἰ' ἂν καλαμίζω,
Σ' ἔχω γραμμένον 'ς τὸ πανὶ καὶ 'ς τὸ ξυλόχτενό μου,
'Σ τὴν φοῦντα τῆς σαίττας μου σ' ἔχω ζωγραφισμένον.
— Κ' ἐγὼ μὲ τὰ φλωράκἰα μου σ' ἔχω ξεγελασμένη. »
Κι' ἡ μάννα της τάγροίκησεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
— « Τί λὲς σκύλα, τί λὲς ὀϐρἰά, τί λὲς μωρ' ἀλαμάνα;
Βράδυ νάρθοῦν τἀδέρφἰα σου κἰ' ἂν δὲν τὸ μαρτυρήσω. »
— Τί εἶδες, μαννοῦλά μ', τί θὰ εἰπῇς καὶ τί θὰ μαρτυρήσῃς;
— Ὅ τ' εἴδανε τὰ μάτἰα μου, κεῖνο θὰ μαρτυρήσω. »
Τὸ βράδ' ἦρθαν τἀδέρφἰα της ποῦ λείπαν 'ς τὸ κυνῆγι.
— « Καλησπερούδἰα μάννα μας, καὶ σὺ μωρ' ἀδερφή μας.
— Τί καλὴ 'σπέρα θέλω 'γὼ ποῦ μὲ καλησπερᾶτε;
Μἰὰν ἀδερφ' ἔχετε καὶ σεῖς καὶ κείνη φιλημένη;
— Μαννά μας, ποἰὸς τὴν φίλησε, τὴν ἔχει φιλημένη.
— Τοῦ Κόντε γἰὸς τὴ φίλησε, τὴν ἔχει φιλημένη. »
Κἰ' ἕνας τὴν πἰάνει ἀπ' τὰ μαλλἰὰ κἰ' ὁ ἄλλος ἀπ' τὸ χέρι,
Κἰ' ὁ τρίτος ὁ μικρότερος τῆς 'μπήγει τὸ μαχαίρι.
Ψιλὴ φωνίτσα ἔϐαλεν ὅσο κἰ' ἂν ἠδυνάστη·
— « Ἀνοῖχτε τὴν κασέλα μου τὴν παντερημασμένη·
Τὰ μαῦρα ροῦχα ϐάλτε μου, τὰ μαῦρα πασουμάκια. »
Κἰ' ὁ Κόντες τὴν ἀγροίκησεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
— « Παρακαλῶ σας μάστοροι καὶ σεῖς πρωτομαστόροι!
Μὴ φτἰάσετε τὴν κάσσα της ἴσα μὲ τὸ κορμί της,
Μήτε στενή, μήτε πλατεἰά, ἴσα γἰὰ δυὸ 'νομάτους.

Καὶ 'ς τὴν δεξιά της τὴ μεριὰ νάφίστε παραθύρι,
Νὰ 'μπαίν' ὁ ἥλιος τὴν αὐγή, δροσιὰ τὸ μεσημέρι,
Νὰ 'μπαινοβγαίνῃ τὸ πουλὶ νὰ φέρνῃ τὰ μαντᾶτα.»
Ὁ Κόντες γίνη κάλαμος, κ' ἡ κόρη κυπαρίσι.
Καὶ σκύβει ὁ κάλαμος φιλεῖ, φιλεῖ τὸ κυπαρίσι.
Κ' ἡ μάννα της ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι·
Γιὰ ἰδέτε τἀσκοφόημερα πῶς παίζουν, πῶς γελᾶνε;
Καὶ ζωνταν' ἀγαπιόσαντε καὶ τώρα πεθαμένοι.

10.

Ἐγ' ἂν πεθάνω κι' ἂ χαθῶ δὲ λιγοστεύει ὁ κόσμος.
Τἄσπρα μου 'πίσω τἄφηκα, τἄσπρα καὶ τὰ φλωριά μου.
Χίλια ἀφινῶ 'ς τῆς ἐκκλησιαῖς, 'ς τὰ μέγα μοναστήρια,
Καὶ δυὸ χιλιάδες 'ς τὴν Βρετὴ νὰ φτιάσουνε γεφύρι,
Γιοφύρι, τριχογιόφυρο μ' ἐξῆντα δυὸ καμάρες.
Ὁλημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Κλαῖνε τὰ μαστορόπουλα καὶ θλίβουνται οἱ μαστόροι·
Πουλάκι ἐπῆγε κι' ἔκατσε 'ς τὴ μεσινὴ καμάρα·
Δὲν ἐκελάιδαε 'σὰν πουλί, μηδὲ 'σὰν χιλιδόνι·
—«Ἂν δὲν στοιχειώσετ' ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲν στεριώνει.
Μήτε ζουρλὸν μήτε τρελλόν, μήτε καταλαχάρη,
Παρὰ τοῦ πρωτομάστορα, τοῦ Γιώργη τὴ γυναῖκα.»
Τρέχουν τὰ μαστορόπουλα καὶ 'πᾶνε νὰ τὴν φέρουν.
—«Ὥρα καλή σου, Γιώργαινα!—Καλό 'ς τα τὰ παιδιά μου.'
—Γιὰ λύσε δέσε τὸ παιδί, καὶ δός του καὶ τὸ γάλα,
Γιατί εἶν' ὁ Γιώργης ἄρρωστος νὰ σηκωθῇς νὰ 'πᾶμε.»
'Σ τὸν δρόμον ὅπου 'πήγαινε 'ς τὸν δρόμο ποῦ 'πηγαίνει·
—«Τρεῖς ἀδερφούλαις εἴμαστε κ' ἡ τρεῖς θὰ στοιχειωθοῦμε.
Ἡ μιὰ στοιχειώθη 'ς τοὺς Κορφούς, ἡ ἄλλη 'ς τὸ Ζητοῦνι,
Κ' ἡ τρίτη ἡ καλλίτερη 'ς τῆς τρίχας τὸ γιοφύρι.
Ὅπως τρέμ' ἡ καρδοῦλά μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,
Κι' ὅπως τρέχουν τὰ μάτια μου νὰ τρέχουν οἱ διαβᾶταις.

11.

Νά ἤταν ἡ 'μέρα βροχερή, κ' ἡ νύχτα ποντισμένη,
Πῶβαλε ὁ Στράτις τὴ βουλὴ νὰ πάη 'ς τὸ Πορτοκάλι.
Γιὰ νὰ βαφτίσ' ἕνα παιδὶ νὰ πιάσῃ μιὰ κουμπάρα.
Τὸ βάφτισε, τὸ μύρωσε τό 6αλε 'ς τὸ ὄνομά του.
Καὶ ἐκεῖ καρτέρι τοῦ εἴχανε αὐτ' οἱ Μπιρογιωργαῖοι.
Μιὰ μπαταριὰ τοῦ ῥήξανε μὲ δυὸ ἀσημένια 6όλια.
Τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμισε, τὰ χείλη του φαρμάκι,
Κ' ἡ γλῶσσα τ' ἀηδονολαλεῖ 'σὰν τὸ χιλιδονάκι·
—«Ἔλα, Τρουπιώτη, νὰ σοῦ εἰπῶ καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω.
'Σὲ φίλου σπίτι νὰ μὴν 'πᾷς, μήτε καὶ 'σὲ κουμπάρου.
Κ' οἱ φίλοι φίδια γένουνται κι' ἀστρίταις καὶ σὲ τρῶνε.
Σκάψε λαγούμι μέσ' 'ς τὴ γῆ νὰ 'μπῇς νὰ ξεχειμάσῃς,
Ὅσο νὰ πάρῃ ἡ ἄνοιξι τὄμμορφο καλοκαίρι,
Τότε νὰ '6γῇς ἀπὸ τὴν γῆ, νὰ '6γῇς ἀπ' τὸ λαγοῦμι,
Νὰ '6γάλῃς τὰ λερὰ σκουτιά, νὰ 6άλῃς τὰ καινούρια,
Νὰ '6ρῇς συντρόφους διαλεχτούς, συντρόφους 'σὰν καὶ σένα.
Νὰ πάρῃς δίπλα τὰ 6ουνὰ καὶ παγανιὰ τοὺς κάμπους.
Νὰ κάμ' ὀκάδες τὸ φλωρὶ καὶ τὸ μαργαριτάρι.»

12.

Ὁ ἥλιος ἐ6ασίλεψε καὶ τὸ φεγγάρ' ἐχάθη.
Κ' ἡ πούλια μὲ τὸν 'μερινὸν καὶ τὸ μικρ' ἀστεράκι,
Κεῖνα τὰ τριὰ πηγαίνανε, τὰ τριὰ ἀράδ' ἀράδα.
Γυρίζ' ὁ ἥλιος καὶ τοὺς λέει, πολλὰ τοὺς κου6εντιάζει·
—«Κοντοκαρτέρ' ἡμερινέ, κοντοκαρτέρει πούλια,
Ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς 'πῶ καὶ νὰ σᾶς κου6εντιάσω.
'Εψὲς σήντας 6ασίλεψα 'σὲ μιὰ κανταρραχοῦλα,
'Ακούω γυναίκεια κλάγματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
'Ακούω καὶ μιὰ ψιλὴ φωνὴ κ' ἔμοιζε τοῦ Γιωργάκη.»

13.

Τὸ βλέπεις κεῖνο τὸ βουνὸ τὸ 'δῶθε καὶ τὸ κεῖθε;
Ἀνάμεσα ῥοβόλαε μιᾶς ὀρφανούλας γάμος.
Μὲ τετρακόσια φλάμπουρα, μὲ χίλιους συμπεθέρους.
Κι' ὅσοι φοροῦν τὰ κόκκινα εἶν' ὅλοι συμπεθέροι,
Καὶ ὅσοι φοροῦν τὰ πράσινα εἶναι γενιὰ τῆς νύφης.
Τσοπάνης ἐκαθότανε σὲ ῥιψημιὸ λιθάρι.
Καὶ μὲ τὸ νάι τό λεγε καὶ μὲ τὸ νάι λέγει·
—«Ἀρχοντικὸ συμπεθεριὸ κι' ἡ νύφη 'γγαστρωμένη.»
Κι' ὁ πεθερὸς ποῦ τἄκουσε πολὺ τοῦ βαρυφάνη.
Σκαλιὰ δίνει τἀλόγου του καὶ 'πάει σαράντα μίλια,
Κι' ἄλλη σκαλιὰ τὸ βάρεσε 'ς τὸ μαγερειὸ 'πηγαίνει.
—«Μαγέροι μαγειρέψετε τριῶν φιδιῶν κεφάλια,
Νὰ φάῃ τὸ συμπεθεριὸ π' ἔρχετ' ἀποσταμένο.
Ἔλα, νύφη, νὰ φᾷς ψωμί, ψωμὶ νὰ γιοματίσῃς.
—«Ἐγ' ἀφ' τὴ μάννα μ' ἔρχομαι, κ' ἔρχομαι χορτασμένη.
—«Ἔλα, νύφη, νὰ φᾷς ψωμί, ψωμὶ νὰ γιοματίσῃς.»
Πρώτη βουκίτσα π' ἔβαλε 'ς τὸ στόμα της νὰ φάῃ,
—«Δός μ' ἀφεντάκη μου νερό, νερὸ γιὰ τὴν ψυχή σου.
—Ἐδῶ νερὸ δὲν βρίσκεται, καὶ βρύσι δὲν βλογάει.
—Δός μου, ταιράκι μου, νερό, νερὸ γιὰ τὴν ζωήν σου.»
Χρυσὸ σταμνάκι ἅρπαξε νερὸ νὰ 'πάῃ νὰ φέρῃ.
Ὅσο νὰ 'πάῃ κι' ὅσο νὰ 'ρθῇ τὴν βρίσκει πεθαμένη.

14.

Τὸ μάθατε τί γίνηκε πέρα 'ς τὸ Μεσολόγγι;
Π' ἀγάπησεν ὁ Κουρταλῆς ἑνὸς παπᾶ γυναῖκα,
Κ' ἐντρέπεται νὰ τῆς τὸ εἰπῇ, νὰ τῆς τὸ κουβεντιάσῃ.
Πιάνει καὶ στέλνει μιὰ γρηά, μιὰ σκύλα, μιὰ κοντόσα,
Κι' ἀπὸ μακρυὰ τὴν χαιρετᾷ καὶ ἀπὸ κοντὰ τῆς λέει.
—«Σὲ χαιρετάει ὁ Κουρταλῆς καὶ σοῦ φιλεῖ τὰ μάτια
Χίλια φλωριὰ 'χει 'ς τὸ χαρτὶ καὶ πεντακόσια γρόσια,

Οὖλα σ' τὰ δίνει μιὰ βραδυὰ νὰ κοιμηθῆτ' ἀντάμα.
—Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμά μου 'ς τὴν γῆν νὰ κοκκινήσῃ.
Παρὰ νἀφήσω τὸν παπᾶ καὶ νἀγαπήσω τοῦρκο.»
Κι' ὁ Κουρταλῆς ποῦ τἄκουσε πολὺ τοῦ βαρυφάνη·
Πάει κ' εὑρίσκει μάγισσαις, μικραῖς μαγευτοπούλαις.
—«Μαγεύτε μου τὴν παπαδιὰ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.»

15.

—«Βασίλη! κάτσε φρόνιμα, νὰ ἰδῶ νὰ σὲ παντρέψω.
—Μαννοῦλα, δὲν 'παντρεύομαι, γυναῖκα δὲν τὴν θέλω,
Τί ἀγάπησα τὴν λεβεντιὰ καὶ τὄμμορφον τουφέκι.
Μόν' ζύμωσέ μου τὸ ψωμί, ζύμωσ' τὸ παξιμάδι.
Καὶ μὲ τὰ δάκρυα ζύμωσ'το καὶ μὲ τὰ μοιρολόγια.»
Κι' ἄλλο λόγο δὲν ἔλεγε μέσα 'ς τὸ μοιρολόγι.
—«Θέ μου, μὴ γένῃ τὸ ψωμί, νὰ μὴν καῇ κι' ὁ φοῦρνος,
Μπέλτα καὶ φύγῃ ἡ συντροφιὰ καὶ μείν' ὁ γιός μου 'πίσω.
—Μὲ 'γειά σου μάννα μ' τὸ ψωμί, κι' οὖλο τὸ παξιμάδι.
Τί συντροφιά μου 'κίνησε κ' ἐγὼ πίσω δὲν μένω.
Ἔχετε γειὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ σεῖς κοντορραχούλαις,
Καὶ σεῖς γειτονοπούλαις μου, καλαῖς περδικοπούλαις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Secrets d'état de Venise : documents, extraits, notices et études servant à eclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XV et au XVI siècle par Vladimir Lamansky. professeur à l'université ce St.-Pétersbourg. Saint-Pétersbourg, 1884 (σ. XXXII. 834. 96. 64. Εἰς 8ον μέγα).

Κατ' αὐτὰς ἐξῆλθε τῶν ἐν Πετρουπόλει πιεστηρίων τὸ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἱστορικὸν σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐνταῦ·

θα πανεπιστημίου Κ. Λαμάνσκη, ἄξιον μεγίστης σπουδῆς διά τε τὸ κύριον αὐτοῦ θέμα, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνεκδότων πηγῶν, καὶ τὸ ἐμβριθὲς καὶ ἀμερόληπτον τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς θεμελιώδους ἰδέας καὶ τῶν πορισμάτων, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς ἐμφαίνεται. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν κύκλον αὐτῶν ἐκείνων τῶν μελετῶν, ὅν σκοπὸν αὐτῆς προτίθεται καὶ ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος. Ὁ καθηγητὴς Λαμάνσκης, πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωστὸς ὢν ὡς δεινὸς Σλαβιστής, ἤρχισεν ἐργαζόμενος Ἐνετίῃσιν ἀπὸ Ἰουνίου 1869 καὶ ἠκολούθει μέχρις Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, συλλέγων ἐν τοῖς αὐτόθι ἀρχείοις ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὰς σχέσεις τῆς ἐπικρατείας ταύτης πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Σλάβους καὶ τὴν ὀθωμανικὴν Πύλην κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ΄ καὶ κατὰ τὸν ΙϚ΄ αἰῶνα. Τὴν πρώτην περὶ τῆς μελλούσης δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου τούτου εἴδησιν κατεχώρισεν ὁ συγγραφεὺς ἔν τινι ἄρθρῳ αὐτοῦ ἐν τῇ Revue Historique ἐν ἔτει 1882, ἀφορμηθεὶς ἔκ τινος ἄρθρου τοῦ κ. Mas-Latrie. Νῦν δὲ μόλις ἐξεδόθη τὸ ὅλον ἔργον. Ἐν τῷ *πρώτῳ τμήματι* (σ. 1—156) καταδεικνύεται διὰ πλείστων ὅσων αὐτολεξεὶ καὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἀναφερομένων ἐπισήμων ἐγγράφων ὅτι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν (1415—1768) ἡ Ἐνετικὴ κυβέρνησις προσέφευγεν εἰς κακούργους σκευωρίας πρὸς δολοφονίαν τῶν ἐν ἄλλαις ἐπικρατείαις ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ὅσοι ἐφαίνοντο βλαβεροὶ εἰς τὸ ὀλιγαρχικὸν τοῦτο κράτος. Τεσσαράκοντα ἐκ τῶν πρῶτον ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἐγγράφων εἰσὶν ἤδη γνωστὰ ἐκ τῆς σπουδαίας συγγραφῆς τοῦ διακεκριμένου λογίου κ. Fulin (Errori vecchi e documenti nuovi), ἣν ἀρτίως ἐξέδωκεν. Τὸ δὲ *δεύτερον τμῆμα* (157—544) περιέχει· 1) ἔγγραφα παραλειφθέντα, ὧν ἡ θέσις ἦτο ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι· 2) μαρτυρίας ἄλλοθεν προερχομένας, οὐχὶ ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων περὶ παρομοίων σκευωριῶν ἐν Ἑνετίᾳ· 3) ἔγγραφα ἐνετικὰ ἐπίσημα, ἀναφερόμενα εἰς φόνους, εἰς οὓς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως, ἡ ἐνετικὴ κεβέρνησις ἐνείχετο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· 4) ἐνετικὰ ἔγγραφα καὶ ἄλλα πιστοποιητικά, ἀναφερόμενα εἰς πολιτικὰς δολοφονίας μεμελετημένας κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπὸ ἑτέρων κυβερνήσεων· 5) ἔγγραφα περὶ ἰδιωτικῶν συμβάντων ἢ περὶ ἐπεισοδίων τῆς ἱστορίας τοῦ λεγομένου ἀνατολικοῦ ζητήματος, οἷς συνδέονται πολιτικαὶ ἀθεμιτουργίαι. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτου καταχωρί-

ζονται πλείω τῶν τριάκοντα διαταγμάτων τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, σχετικὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς δολοφονίας τοῦ Ταρπαβέλου, μπάνου τῆς Κροατίας, δύο σειραὶ ἐγγράφων ἐνετικῶν τε καὶ γαλλικῶν καὶ ἄλλων σχετικῶν πρὸς τὴν δολοφονίαν τοῦ σουλτάνου Δζέμ, γράμματα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι', ἀντιγεγραμμένα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ Σανούτου, ἅτινα ἐκτὸς τῶν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰδήσεων, περιέχουσι καὶ πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐλῆς· ἀπόσπασμα πολιτικῆς ἐπιστολῆς τοῦ **De Maisse** πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας εἰς Ἐνετίαν (1593), ληφθὲν ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Πετρουπόλει αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, περιέχον δὲ σχέδιόν τι κατακτήσεως τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τῇ συνδρομῇ τῶν ἐπαναστάντων Μαύρων, καὶ ἄλλα παρεμφερῆ. Ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι τοῦ ἔργου συνέλεξεν ὁ συγγραφεὺς πλείστας εἰδήσεις περὶ ὅλης σειρᾶς ἐπιβουλῶν, προμεμελετημένων κατὰ τῆς ζωῆς Παπῶν ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος μέχρι τῆς ἀρχῆς του ΙΖ', συνοδευομένας διὰ μαρτυριῶν περὶ τῶν βιαιοπραγιῶν καὶ ὕβρεων, τῆς περιφρονήσεώς τε καὶ τοῦ μίσους, διαφόρων καθολικῶν ἐθνῶν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς παπικῆς ἀρχῆς. Ἐκ τούτων ὁρμώμενος ὁ κ. Λαμάνσκης καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: «Ces données, λέγει, mènent naturellement un écrivain étranger par la race et la confession à s'arrêter sur les deux questions suivantes: 1) s'il y a eu grande aversion, et il y en avait, des peuples de l'Occident latin et germanique contre les Papes au Moyen-âge, comment la plupart d'entre eux tout au moins n'ont ils pas rompu avec Rome, bien avant le XVI siècle,—et 2) s'ils souffraient tant eux-mêmes de l'arbitraire de la Papauté et s'ils attaquaient si souvent leurs Papes par haine contre eux, pourquoi se sont-ils rués sur les Grecs, les Slaves leurs corréligionaires et autres *schismatiques*, et les ont-ils molestés, pendant des siècles, en les accusant de ne pas professer pour la Papauté la soumission qu'elle exigeait? Dans le second essai j'ai relevé plusieurs procedés infâmes de la politique pratiqués à la même époque dans d'autres pays de l'Europe, pour rappeler que la République de Venise, qui y eut souvent recours, ne formait pas une exception. Tout en convenant que

cette esquisse est très incomplète, les faits qu'elle cite pourront, j'ose l'espérer, servir un jour à ébranler la conviction invétérée chez le gros du public que l'Européen doit oublier son passé historique et n'étudier que celui de Byzance et de l'Empire de Russie, pour comprende et connaître jusqu'à quel degré de barbarie et des bassesse, pouvait parfois descendre l'humanité de notre ère chrétienne (pp. VII-VIII). Τὸ *τρίτον τμῆμα* περιέχει ἐπισήμους εἰδήσεις περὶ τῶν διατελεσάντων ὑπὸ τὴν ἐνετικὴν διοίκησιν Ἑλλήνων τε καὶ Σλάβων καὶ περὶ τῶν ὁτὲ μὲν ἐχθρῶν, ὁτὲ δὲ συμμάχων τῆς ἐνετικῆς ὀλιγαρχίας Τούρκων.

Ἐνταῦθα δεικνύει ὁ συγγραφεὺς τὴν πολλὴν προσπάθειαν τῆς ἐνετικῆς πολιτείας, ὅπως ὠφεληθῇ ὅσον ἦτο δυνατὸν πλειότερον ἐκ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς εὐφυΐας τῶν Ἑλλήνων. «Contrairement à l'idée, γράφει ὁ καθηγητὴς, qu'on se fait généralement de l'énervement des *Grecs du Bas-Empire*, ceux de Venise au XV et au XVI s. se distinguèrent précisément par leur énergie et leur endurcissement aux fatigues du service maritime. Sous ces rapports ils étaient encore supérieurs aux Dalmates. Le témoignage de l'amiral venitien Christophe Canal († 1562) prouve combien les hommes éminents de la République savaient apprécier ces qualités de leurs sujets grecs (Della milizia maritima libri IV. (Bibl. de St-Marc). En temps de guerre la marine vénitienne composée toujours en majeure partie, pour ne pas dire uniquement, de Grecs et de Slaves, imposait à la Dalmatie et aux îles grecques, avec exclusion de l'île de Chypre, qui en était affranchie, et de la petite île Tino, qui était presque toute italienne, la lourde obligation de lui fournir des renforts considérables : l'équipage des galères vénitiennes proprement dites était également formé de Grecs et de Slaves. Les Candiotes, les Chypriotes et autres marins grecs allaient aussi servir sur les vaisseaux venitiens, le salaire des galéotes y étant supérieur. Quant aux habitants de Venise même, ils préféraient au service de la marine de l'Etat, celui de gondoliers dans les canaux de la reine de l'Adriatique» (ἴδ. p. 551 καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα ἔγγραφα pp. 551

—568). Ἐπιδείξας διὰ πολλῶν ἐγγράφων τὰς παρεισφρησάσας εἰς τὸν ἐνετικὸν στόλον καταχρήσεις καὶ τὴν ἐκ τούτου προκύψασαν ἐξασθένωσιν αὐτοῦ (578—592), ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα· «Cette décadence de la flotte a été intimement liée avec la baisse considérable du bien-être matériel des provinces grecques de Venise, constatée, presque partout pendant le cours du XVI s. Les causes de ce déclin sont diverses: l' agriculture, l' industrie et le commerce des Grecs sujets venitiens eurent à souffrir des calamités communes à cette époque dans toute la Méditerranée, des attaques et descentes des corsaires des Etats Barbaresques, des Turcs (Leventi), ainsi que de ceux d' Europe (Ponentini): de Toscane, de l' île de Malte et de la ville de Messine; Corfou et les autres îles Joniennes avaient, elles, à pâtir des incursions des Albanais de Parga, de Chimera etc. (σελ. 592 ὅπου κατακεχώρηνται ἀποσπάσματα ἀναφορῶν τῶν Κορφιωτῶν πρὸς τὴν ἐνετικὴν Βουλήν). Τὴν κυρίαν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Ἐνετῶν ἐκφράζει ὁ καθηγητὴς ἐν τῷ Apperçu de l'administration centrale et de l'état social de Venise au XVI siecle (σελ. 671—830).

Ἔχομεν λοιπὸν ἀνὰ χεῖρας νεωτέραν πραγματείαν, ἥτις καίπερ προτιθεμένη ὡς κύριον αὐτῆς σκοπὸν τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βιβλίου ἀναγραφόμενα, οὐχ ἧττον ὅμως διαφωτίζει καὶ ζητήματα τῆς γενικῆς ἱστορίας. Τὸ ἔργον τοῦτο διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀνεκδότων ἐπισήμων τε καὶ ἰδιωτικῶν πηγῶν, καθὼς καὶ διὰ τὰς τοῦ συγγραφέως μελέτας καὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ, προώρισται νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ οὐκ ὀλίγας ἀδίκως καὶ παραλόγως ἐπικρατούσας ἰδέας τῶν δυτικῶν λογίων. Κυρίως δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κυριαρχίας τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων παρέχει ὕλην πλουσιωτάτην. Εὐέλπιδες ἐσμέν, ὅτι τὰ πολυειδῆ πλεονεκτήματα, ὧν ἕνεκα τὸ σύγγραμμα τοῦτο μεγίστην προσκτᾶται σπουδαιότητα, καὶ ἡ ζωηρὰ συμπάθεια πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἧς ἐμφορεῖται ὁ ἐπιφανὴς Ῥῶσσος συγγραφεὺς θέλουσι ἐφελκύσῃ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῶν λογίων καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Πετρουπόλει. ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΕΣΤΟΥΝΗΣ.

Nicandri Nucii fragmentum *Franciscus Eyssenhardt* ex codice Ambrosiano exscripsit. Hamburg, 1882. (Πρόγραμμα τοῦ Ἰωαννείου γυμνασίου ὑπ' ἀρ, 643). Εἰς 4ον σελ. 12.

Γνωστὸν εἶνε ὅτι ὁ Κερκυραῖος Ἀνδρόνικος ἢ Νίκανδρος ὁ Νούκιος, ἀκολουθήσας τῷ πρεσβευτῇ Καρόλου τοῦ Ε' Γεράρδῳ τῷ Βελτουειύκῳ (Wettvich) τὸ μὲν πρῶτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶτα δὲ κατὰ τὰς ἐν τῇ συνοδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος λοιπὰς ἀνὰ τὴν βόρειον Εὐρώπην περιηγήσεις, καὶ πορείας συνέταξε τὰς *Ἀποδημίας* αὐτοῦ, συγγραφὴν ἐν ᾗ πολυτίμους ἐθησαύρισεν εἰδήσεις περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοπογραφίας σχεδὸν τῶν πλείστων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν κατὰ τὸν ις' αἰῶνα ὑπερμεσοῦντα.

Τῶν Ἀποδημιῶν τούτων περιεσώθησαν δύο κώδικες, ὁ μὲν ἐν τῇ βοδλεϊανῇ τοῦ Ὀξωνίου βιβλιοθήκῃ, ὁ δὲ ἐν τῇ ἀμβροσιακῇ τοῦ Μεδιολάνου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος περιέχει μόνον τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον τῆς συγγραφῆς λόγον, ὁ δὲ δεύτερος, περιέχει μέρος τοῦ δευτέρου καὶ τὸν τρίτον, ὥστε οἱ δύο κώδικες συμπληροῦνται ἀμοιβαίως. Ἐκ τοῦ ὀξωνιακοῦ κώδικος ἐξέδωκε τὸν δεύτερον λόγον ὁ Ἰ. Κράμερ, παραλείψας μόνον ὀλίγα ἐν τέλει καὶ συμπεριλαβὼν τινα τοῦ πρώτου ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς* Ὁ δὲ ἡμέτερος Ἀνδρέας ὁ Μουστοξύδης ἐδημοσίευσεν ἐκ τοῦ ἀμβροσιακοῦ κώδικος ἐν ἔτει 1856 διὰ τῆς Πανδώρας ἔν τινι μονογραφίᾳ περὶ τοῦ Νουκίου τά τε ὑπὸ τοῦ Κράμερ παραλειφθέντα μέρη τοῦ δευτέρου λόγου καὶ μικρὸν ἀπόσπασμα τοῦ τρίτου**. Βραδύτερον δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ ἐξέδωκεν ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ πατρὸς τὰ κεφάλαια οή — πγ' τοῦ τρίτου λόγου περιέχοντα τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἐν ἔτει 1537 πολιορκίας τῆς Κερκύρας***. Ἔκτοτε δὲ ὑπεσχέθησαν μὲν τὴν ἔκδοσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ Νουκίου ὅ τε κ. Κωνσταντῖνος Σάθας καὶ Γάλλος τις, οὗ δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε παρ' οὐδετέρου τούτων ἐξεδόθη τὸ ἔργον.

Οὕτως ἐχόντων τῶν κατὰ τὴν ἔτι ἐπὶ μέγα μέρος ἀνέκδοτον μέ-

* The second book of the travels of Nicander Nucius of Corcyra. London 1841.

** Τὴν μονογραφίαν ταύτην βλέπε ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν τοῦ Μιχ. Μουστοξύδου ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν Ἀναλέκτων. Ἐν Κερκύρᾳ 1872 σ. 24 — 44.

*** Τῶν Ἀποδημιῶν Ἀνδρονίκου τοῦ Νουκίου Κερκυραίου κεφάλαια οή — πγ' τοῦ Γ' κτλ. Ἐν Κερκύρᾳ 1865.

νουσαν συγγραφὴν τοῦ Νουκίου ἀγαπητῶς ἀποδεχόμεθα τὴν παρὰ τοῦ κ. Eyssenhardt, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ Ἰωαννείου, γενομένην δημοσίευσιν ἀποσπασμάτων τινῶν τῶν ἀποδημιῶν τοῦ Νουκίου ἐκ τοῦ ἀμβροσιακοῦ κώδικος. Καὶ τὸ μὲν ἐν σ. 4—7 δημοσιευόμενον τέλος τοῦ δευτέρου λόγου, τὸ λεῖπον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κράμερ, ἔχει ἤδη ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρ. Μουστοξύδου, παραβαλλόμενον δὲ πρὸς τὴν ἐκείνου ἔκδοσιν παρέχει διαφοράς τινας γραφῶν, ὁτὲ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ, ὁτὲ δ' ἐπὶ βλάβῃ τοῦ κειμένου. Ὁπότερος δὲ ὁ ἀναγνοὺς ὀρθότερον δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἂν μὴ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτὸν τὸν κώδικα. Ἐν δὲ σ. 7—8 ἕπονται αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων τοῦ τρίτου λόγου, ἐπ' ἴσης προδημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου καὶ περιέχουσαί τινας διαφορὰς πρὸς τὰς παρ' ἐκείνῳ. Νέα δὲ καὶ τέως ἀνέκδοτα εἶνε τὰ ἐν σ. 8—12 παρὰ τοῦ Eyssenhardt δημοσιευόμενα τελευταῖα κεφάλαια τοῦ τρίτου λόγου τῶν Ἀποδημιῶν, τὰ ὑπ' ἀρ. ϟδ' *περὶ τῆς Ταυρίνης πόλεως διασήμου*, ϟε' *περὶ τῆς μεγίστης πόλεως Μεδιολάνων*, ϟς' *περὶ Βονωνίας πόλεως ἐπισήμου*, ϟζ' *περὶ Φλωρεντίας πόλεως περιφανοῦς*, ϟη' *περὶ Σιένης πόλεως ἐπισήμου καὶ* ϟθ' *Οὐιτέρβου πόλεως*. Ὁ κῶδιξ περατούμενος διὰ τῶν λέξεων *καὶ δὴ ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐξελθόντες καὶ τὸν ποταμὸν Τίβεριν ἐκπεράσαντες δι' Ὀκρίκλων πόλιν δευτεραῖοι τῆς Ὀμβρικῆς* εἶνε προφανῶς κολοβός, λείποντος τοῦ τέλους. Ἐν τῷ ἀνεκδότῳ τούτῳ μέρει πλὴν τινων ὀλίγων τυπογραφικῶν παροραμάτων ἐσημειώσαμεν τὰ ἑξῆς δύο χωρία *ἄλλοις ἴσως ἱστόρηται πλεῖον ἢ ἡμεῖς τὰ κατ' αὐτὴν πολυπραγμονήσαντες* (σ. 9 στ. 10) καὶ *εἴρηται μὲν ἴσως καὶ ἄλλοις περιεργότερον ἢ ἡμεῖς τὰ κατ' αὐτὴν ἐξετάσαντες* (σ. 9, στ. 29) ἔνθα ὁ λόγος ἀπαιτεῖ δοτικὴν ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς· ἀλλ' ἄπορον ἂν τὸ σφάλμα ἀποδοτέον εἰς κακὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου ἢ μᾶλλον εἰς ἀσυνταξίαν τοῦ συγγραφέως. Ἐν σ. 8, 38: *ὁ αὐτοκράτωρ ἱππανῶν φάλαγγας κρατεῖν εἴωθεν* διορθωτέον τὸ *ἱππανῶν* εἰς *Ισπανῶν*. Ἐν δὲ σ. 11, 34 τὸ *γηλοφίαις πλείσταις ἀμείψαντες* διορθωτέον εἰς *γηλοφίας πλείστας*.

Ἐν τέλει εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν ταχέως δημοσιευομένην πλήρη ἔκδοσιν τῶν Ἀποδημιῶν τοῦ Νουκίου, πολυτίμου ὑπό τε γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔποψιν συγγραφῆς ἀνδρός, περὶ οὗ ὀρθῶς εἶπεν ὁ Μουστοξύδης ὅτι «ἀναδεικνύεται παρατηρητὴς ἐπιμελέστατος, καὶ κοτὶ

»μὲν γεωγράφος, ποτὲ δὲ φυσιογράφος, ποτὲ δὲ ἱστορικὸς πόλεις, »χώρας, ἔθιμα, ἄτομα εἰς ἡμᾶς ἐξιστορεῖ μετὰ δυνάμεως ἑρμηνευτι»κῆς καὶ μετὰ πολιτικῆς συνέσεως.» Σ. Π. Λ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἑταιρίας. Ὁ κ. *Δ. Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ, λεπτότατον ξυλογλύφημα τοῦ Ἄθω, ἀπεικονίζον τὸν Ἅγ. Βασίλειον. πλ. 0,042 μήκ. 0,056 ἐν θήκῃ. — Ὁ κ. *Π. Λάμπρος*, τρυβλίον, κύπελλον καὶ ποτήριον, φέρονται τὰ σήματα τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. — Ὁ κ. *H. W. Tozer*, ἐν Ὀξωνίᾳ λίρας ἀγγλικὰς πέντε πρὸς ἀγορὰν ἐνδυμασίας χωρικῆς τοῦ Πηλίου. — Ὁ κ. *Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος*, 1) Ζεῦγος ἐπαργύρων θηλυκωτήρων· 2) Ἐπάργυρα χαιμαλιά.

Προσκτήματα τοῦ Μουσείου ἐξ ἀγορᾶς.—1. Ἐνδυμασία ἀρχαία γυναικὸς ἐξ Ἴου, συγκειμένη ἀπὸ τὸ φουστάνι, τὸ μπινίσι καὶ τὸ 'σωκάρδι, ὅλα χρυσοῦφαντα, καὶ ἀπὸ τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς ὅλα ὁμοῦ καλούμενα ἐν Ἴῳ *κουρλί*· εἰσὶ δὲ ταῦτα χρυσόμπολα, χρυσομάνδηλο μαῦρο, τσεβρές, τρεμοβελόνες, φιόγκος· καὶ ἀπὸ κουνδούραις καὶ 'σωποκάμισο.—2. Σινδόναι κενταὶ ἐξ Ἴου. Τὰ ἑπόμενα κατασκευῆς ἐγχωρίας τῶν κατοίκων Ἀμοργοῦ:—3. Γάντια μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά.—4. Γάντια βαμβακερά, ἅτινα φέρουσιν αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν σύκων.—5. Τριχόσχοινον.—6. 7. Τσιμισκάδι καὶ Τυροβόλι.—8. Κουβέρτα μαλλίνη.—9. Σκιάδιον ψιάθινον χωρικῶν Ἀμοργίνων.—10-15. Βούργια, αὐλός, λύρα, σφενδόνη βοσκῶν Ἀμοργίνων, μπόλια καὶ κεντητὰ μαξιλλάρια ἀρχαῖα. 16. Θυλάκιον ἐκ δέρματος τράγου.

Δωρεαὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἑταιρίας. Ὁ κ. *Ἀλέξ. Ν. Μελετόπουλος, ἐν Πειραιεῖ.* 1. Πιστοποιητικὸν ἐπὶ χαρτοσήμου δραχμῆς ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου Σουσάννα πυροβολητοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ πλοίου Δημητρίου Ν. Πάτρα, καὶ ἄλλων, ἐκδοθὲν τῇ 16 Νοεμ-

βρίου 1836. — 2. Ἐνδεικτικὸν ἐπὶ χαρτοσήμου δραχμῆς ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀγωνιστοῦ ἐκδοθὲν τῇ 24 Φεβρουαρίου 1844, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ Δ. Κριεζῆ. — 3. Πιστοποιητικὸν ἐπὶ χαρτοσήμου δραχμῆς ἐκδοθὲν τῇ 15 Φεβρουαρίου 1837 ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀξιωματικοῦ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1823, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Κριεζιώτου. — 4. Σχέδιον ἀναφορᾶς ἐπὶ χαρτοσήμου 25 λεπτῶν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν γραμματείαν, ἐν ᾧ ἐκτίθεται ὁ αὐτὸς Ἰωάννης Σωσάννας τοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας. — 5. Ἔγγραφον τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (Περιόδου γ', ἀριθ. 159) πρὸς Δημήτριον Παρδαλάκην ἐκδοθὲν τῇ 25 Νοεμβρίου 1824 ἐν Ναυπλίῳ, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ προέδρου Πανούτσου Νοταρᾶ καὶ τοῦ γραμματέως Ἀνδρέου Παπαδοπούλου. Διὰ ἐγγράφου τούτου δίδοται ἄδεια τῷ Παρδαλάκῃ, βουλευτῇ, νὰ μεταβῇ εἰς Ὕδραν χάριν ἀναρρώσεως, ἐπιστρέψῃ δὲ ἐγκαίρως εἰς τὰ καθήκοντά του. 6. Ἔγγραφον πωλητήριον μύλου, ὃν ὁ Ἀναγνώστης τοῦ Παπαϊωάσαφ ἐπώλησε πρὸς τὸν Γεωργάκην τοῦ Οἰκονόμου τῷ 1767 Μαρτίου 29. — Ὁ κ. *Ém. Legrand*, ἐν Παρισίοις, χειρόγραφον περιέχον τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτση, γεγραμμένην μὲ χαρακτῆρας ἰταλικούς· τούτου ἐλλείπει ὁ πρόλογος, μέρος τοῦ μετὰ τὴν τετάρτην πρᾶξιν ᾄσματος τοῦ χοροῦ καὶ ἡ πέμπτη πρᾶξις. — Ὁ κ. *Σ. Π. Λάμπρος*, Τὸ αὐτόγραφον τοῦ περὶ ζωγραφίας συνταγματίου τοῦ Παναγιώτου Δοξαρᾶ, γραφὲν τῷ 1726, ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ τῷ 1872. — Ὁ κ. *Ἀρ. Μπαλᾶνος* γραμμάτιον τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας 5 φοινίκων τοῦ 1831. — Ὁ κ. *Ἰω. Α. Ῥωμανός*, γυμνασιάρχης ἐν Κερκύρᾳ, 1) Προκήρυξιν τοῦ Ἀλεξίου Ὀρλὼβ χειρόγραφον μετὰ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας. 2) Ἐπιστολὴν τῶν προεστώτων τοῦ Σουλίου πρὸς τὴν Αἰκατερίνην, φέρουσαν τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν καὶ τὰς σφραγῖδας· τῆς 9 Αὐγούστου 1790. — Ὁ κ. *Ν. Δόσιος*, καθηγητὴς τοῦ ἐν Γαλαζίῳ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου διὰ τοῦ κ. Ι. Ῥωμανοῦ, δύο ἐκκλησιαστικὰς μεμβράνας, τὴν μὲν ἑλληνικήν, τὴν δὲ λατινικήν, τῆς ιγ'. καὶ ιδ'. ἑκατονταετηρίδος, εὑρεθείσας παρ' αὐτοῦ ἐν Ἰωαννίνοις· αἱ μεμβράναι αὐταί εἰσιν ἐκ τῶν χρησιμευουσῶν εἰς περικαλύμματα βιβλίων διὸ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ὄψεως εἰσὶν ἐφθαρμέναι καὶ δυσανάγνωστοι, ἐν ᾧ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ὄψις κάλλιστα διετηρήθη.

Δωρεαὶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρίας. — Ἡ ἐν Ἀθήναις *Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία*. Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τευχ. Α'. Β'. Ἀθήν. 1883. — Ὁ κ. *Ἰωάννης Καμπούρογλους*, Δ. Ἰωάννου Πρωτοψάλτου, Μουσικὴ Κυψέλη, Κωνσταντινούπολις 1882. τ. 1-2 — Ὁ κ. *Δ. Μελετόπουλος*, 1) Annuaire de l'Institution Ethnographique. P. 1880. 2) Institution Ethnographique. Délégation générale de la Suisse. Gen. 1881.—3) Congrès et missions scientifiques. 2 séssion. 4) Notice sur les travaux scientifiques de L. de Rosny. Paris, 1878.—Ὁ κ. *H. Kiepert*, καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου, Puchstein, Bericht über eine Reise in Kurdistan. Berlin, 1883. μ. πίν. γεωγρ. ὑπὸ Kiepert.—Ὁ κ. *Ι. Πρωτόδικος* τὰ ἔργα αὐτοῦ. 1) Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτ. ἑλλ. γλώσσης. Σμύρν. 1866. 2) Βιογραφία Α. Κυπριανοῦ. Σμ. 1872. — Ὁ κ. *Em. Cartaillac* τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα. Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme. Toulouse. τ. X φ. 1.4. τ.XIII φ. 2-4. 2) L'age de Pierre en Asie. Lyon, 1880.—Ὁ κ. *Δημ. Βρατσᾶνος*, Πρακτικὰ Σάμου, ἐν Καρλοβασίοις Σάμου, 1832. Βιβλίον σπανιώτατον συνεσταχωμένον μετὰ τῶν ἑξῆς βιβλίων: Πρακτικὰ τῆς γ' γενικῆς τῶν Σαμίων συνελεύσεως. Σάμ. 1853. Μιραβὼ, Περὶ τύπου. Ναύπλ. 1831.—Ὁ κ. *Γαβριὴλ Δεστούνης*, ἐν Πετρουπόλει, τὰ ἔργα αὐτοῦ: 1) Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος ἐμπεριεχομένων. (ῥωσσιστί). 2) Ἔρευναι περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. (ῥωσσιστί). 3) Ἔκθεσις περὶ τῶν εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν ἀναφερομένων ἄρθρων τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος *Ἀθηναίου*.— Ὁ κ. *S. Calvary* βιβλιοπώλης ἐν Βερολίνῳ: Berliner philologische Wochenschrift 1884. (ἐπ' ἀνταλαγῇ).—Ἡ *Ἰταλικὴ γεωγραφικὴ ἑταιρία*, ἐν Ῥώμῃ, τὸ ὑπὸ ταύτης ἐκδιδόμενον Bolletino (ἐπ' ἀνταλλαγῇ).— Ὁ κ. *R. Ronghi*, ἐν Ῥώμῃ, τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα· La Cultura (ἐπ' ἀνταλλαγῇ).—Ὁ κ. *Mar. I. Γεδεών*, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ σύγγραμμά του: Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἐν Κ/π. 1883.—*Ὁ συγγραφεὺς* A. Boltz, Die hellenischen Taufnamen der Gegenwart Lpz. 1883,—*Ὁ*

ἐκδότης, Στρατιωτικὴ ἐπιθεώρησις. Ἀθ. τ. Α΄. φ. 1—3. — Ὁ κ. *Χ. Π. Κορύλλος*, Βέρτουχ, εἰκονολογία παιδική· μεθερμηνευθεῖσα ὑπὸ τῶν αὐταδέλφων Καπετανάκη. Ἐν Βιέννῃ 1811-2. τ. 3—7. Εἰς 4ον. — *Ὁ ἐκδότης* Ἀττικὸν μουσεῖον τ. Α΄. (ἐπ᾽ ἀνταλλαγῇ). — *Ὁ ἐκδότης* Ἑστία. 1883. (ἐπ᾽ ἀνταλλαγῇ). — Ὁ κ. *Ν. Ι. Λεώπουλος*, Ξινοφῶν. Ἐνετίησι, 1805, τ. Γ΄. — Ὁ κ. *Κ. Ν. Σάθας*, τὴν πραγματείαν αὐτοῦ, **Vies des Saints Allemands de l' Église de Chypre. Gênes, 1884.** 4ον.

Συνδρομαὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας. —1882. Α. Λούντζης 30. — Π. Λάμπρος 25. — Ἰωάννης Ζωγράφος 25. —Τ. Μαυρομμάτης 25. —Σ. Δ. Κρῖνος 20. — Ἰω. Καμπούρογλους 15. —Α. Ἀναγνωστάκης 10. Θ. Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς 10.

1883. Μ. Νεγρεπόντης 100. — Π. Πίσσας 50. — Σ. Π. Λάμπρος 25. — Κ. Καραπάνος 25. — Εὐθ. Καστόρχης 25. —Γ. Καλλιγᾶς 25. — Κ. Ἰσχόμαχος 25. — Δ. Μακκᾶς 25. — Δ. Παπαγεωργίου 25. —Ν. Ἀξελὸς 25. — Πέτρος Καλλιγᾶς 25. —Ε. Τσίλλερ 25. — Ν. Γ. Πολίτης 20. — Γ. Μαντζαβῖνος 20. —Μ. Λάμπρος 20.— Μ. Κατσίμπαλης 20. — Γ. Ζέζος 20.—Σ. Καραβίτης 15.—Ν. Μοσχοβάκης 12.—Θ. Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς 10.—Α. Βαμπᾶς 10.—Ἰω. Ῥωμανὸς 10.—Φ. Γεωργαντᾶς 10.—Α. Κουμπάρης 10. — Α. Μαρινόπουλος 10. — Μ. Σακελλαρόπουλος 10. — Παῦλος Καλλιγᾶς 10. — Γ. Κασδόνης 10. — Δ. Γ. Καμπούρογλους 10.—Ἀντ. Μηλιαράκης 10. — Α. Κουρτίδης 10.—Σ. Σακελλαρόπουλος 10.—Α. Προβελέγιος 10. — Γ. Κλάδος 10.—Ἀχ. Γέροντας 10. — Δ. Βορρὲς 10. — Ν. Τσοῦχλος 10. — Θ. Μαρῖνος 10. — Γ. Χ. Βάφας 10. — Λ. Χ. Βάφας 10.

1884. Σταῦρος Μεταξᾶς 1000. — Ι. Μισθὸς 100. — Στέφ. Βλαστὸς 88.—Δ. Βικέλας 50.—Πανάρετος Κωνσταντινίδης, ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας 25. — Ν. Δ. Βενετσανόπουλος 20. — Ν. Πετραλιᾶς 10. — Κ. Κόντος 10.

ΑΜΟΡΓΟΣ

ΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Εἰσαγωγή. — Γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἀμοργοῦ. — Σχῆμα. — Ἀκρωτήρια. — Ἐμβαδόν. — Φυσικὴ κατάστασις. — Ὀρεογραφία. — Σπήλαια. — Πεδιογραφία. — Ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων ἐν τοῖς πεδίοις. — Λιμένες. — Κόλποι. — Ὅρμοι. — Νησῖδες, περὶ τὴν νῆσον προσκείμεναι. — Ὑδρογραφία. — Κλίμα.

Ἡ Ἀμοργός, μία τῶν μεσημβρινῶν Σποράδων νήσων, ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον τῶν χωρῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ τὸ ἐγγύτατα κείμενον τῆς χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐξ ὅλου τοῦ ἀθροίσματος τῶν πολυαρίθμων νήσων Κυκλάδων καὶ Σποράδων, τῶν διεσπαρμένων εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, πλὴν τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας προσκειμένων Ἰκάρου, Σάμου, Πάτμου, Λέρου, Καλύμνου, Κῶ, καὶ ἄλλων μικροτέρων, μόναι ἡ Ἀμοργὸς καὶ ἡ Ἀστυπάλαια δύνανται ταχέως καὶ εὐκόλως νὰ συγκοινωνήσωσι μετὰ τῶν παραλίων τῆς μεσημβρινῆς Ἰωνίας. Αὕτη δὲ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἀμοργοῦ, ἀπέναντι σχεδὸν κειμένης καὶ πλησίον τῶν ἀρχαίων Ἰωνικῶν παραλίων πόλεων Μιλήτου, Μυοῦντος, Ἁλικαρνασσοῦ, καὶ τῶν ἔτι βορειοτέρων Ἐφέσου, Κολοφῶνος, Πριήνης καὶ ἄλλων, ἐν αἷς τὰ ἀρχικὰ σπέρματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐβλάστησαν καὶ ἐκαρποφόρησαν, ἀρκεῖ καὶ μόνη, ἄνευ ἄλλης ἀποδείξεως, νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ νῆσος ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως εἷς τῶν πρώτων σταθμῶν τῆς διαβάσεως τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν φύλων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ Ἀμοργῷ, νήσῳ μικρᾷ, τριῶν αὐτονόμων πόλεων Μινῴας, Ἀρκεσίνης καὶ Αἰγιάλης, ἡ εἰς αὐτὴν μετάβασις ἀποίκων ἐκ Σάμου καὶ Μιλήτου, ὡς γινώσκομεν ἐξ ἐπιγραφῶν ἀμοργίνων, ἡ πρὸ τούτων ἔτι μετάβασις ἀποίκων ἐκ Κρήτης, ὡς ἐμφαίνει τὸ ὄνομα Μινῴα, τὸ μέγεθος καὶ ἡ τέ-

χνη τῶν τειχῶν τῶν πόλεών της, ὧν ἔτι σώζονται ἐρείπια, ἰδίᾳ ἐν Ἀρκεσίνῃ, οἱ ἀρχαιότατοι ἐρυμνοὶ πύργοι, τῶν ὁποίων σκελετοὶ σήμερον πολλαχοῦ τῆς νήσου ἵστανται, γηραιὰ λείψανα παρῳχημένης δυνάμεως, τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις τάφοις ἀνευρισκόμενα ἀρχαιοτάτης τέχνης κτερίσματα καὶ λίθινα ἐργαλεῖα, τὰ χώματα (tumuli), τὰ νομίσματα, αἱ πολυάριθμοι ἐπιγραφαί, τὰ ἀγγεῖα καὶ λοιπαὶ ἀρχαιότητες, ἡ γνῶσις τέλος ὅτι ἐνταῦθα ἐβίωσε καὶ ἔγραψε, καὶ ἀμοργῖνος προσεπικαλεῖται ὁ ἰαμβογράφος Σιμωνίδης, ἡ ἐν αὐτῇ κατασκευὴ τῶν ἀρίστων καὶ πολυτελῶν ἀμοργίνων χιτώνων, ὧν ἐγίνετο βεβαίως ἐξαγωγή, εἶνε τρανὰ μαρτύρια ὅτι ἡ Ἀμοργὸς καὶ πρωϊμώτατα κατῳκήθη, καὶ ὅτι μία τῶν πολυανθρώπων ἑστιῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατέστη, ἐν ᾗ καὶ τέχνη, καὶ γράμματα, καὶ ἀρχαῖος καθόλου βίος αὐτόνομος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς ἀνεπτύχθη. Ὡς τοιαύτη δέ, τό γε νῦν ἔχον, εἶνε ἀξία οὐ μόνον ἰδιαζούσης ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης καὶ σπουδῆς, ἀλλὰ καὶ περιγραφῆς τῆς σημερινῆς αὐτῆς ἐν γένει καταστάσεως.

Ἐὰν αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐν Ἑλλάδι ἔρευναι ἐγίνοντο καθ' ὡρισμένην τινὰ μέθοδον, καὶ ἂν προὐτάσσετο πάντοτε ἑκάστης ἐπιχειρουμένης ἀνασκαφῆς ὡς ἀφορμὴ οὐ μόνον ἡ ἁπλῆ εὕρεσις ἀρχαιοτήτων πολλῶν ἢ ὀλίγων, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἀνακάλυψις ἱστορικῆς ἀληθείας, ἢ ἡ διαλεύκανσις ἱστορικοῦ ἢ ἀρχαιολογικοῦ γεγονότος ἀμφισβητουμένου, ἢ τέλος ἡ συμπλήρωσις τῶν γνωστῶν πηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἢ μερικώτερον τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, ἔπρεπε τὸ ἔδαφος τῶν Κυκλάδων, καὶ μεσημβρινῶν Σποράδων, αἵτινες ὑπῆρξαν ἡ μεσημβρινὴ γέφυρα, ἡ συνδέσασα τὴν Ἀσίαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐρευνηθῇ πρὸ παντὸς ἄλλου τόπου, καὶ ἐκ τούτων δὲ τὸ τῶν ἐγγυτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ Ἀμοργὸς καὶ αἱ περικείμεναι αὐτῇ νησῖδες· διότι πιστεύομεν ὅτι ἐκ τοιαύτης ἐρεύνης ἤθελον προστεθῇ πολύτιμοι σελίδες εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, καὶ κεφάλαια νέα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πορείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης.

Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο· ὅ,τι σήμερον γινώσκομεν περὶ τῶν νήσων, πλὴν τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, προέρχεται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν περιηγήσεων τοῦ ἀρχαιολόγου Ρός, καὶ τῶν ἀνευρισκομένων τυχαίως ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων

ἐπιγραφῶν καὶ νομισμάτων, ἢ ἔργων τέχνης, ὧν τὰ πλεῖστα, καὶ δὴ τὰ ἀκέραια, τὰ εὐμετακόμιστα, τὰ εὐκόλως ἀποκρυπτόμενα γίνονται ἀνάρπαστα ὑπὸ τῶν ἀρχαιοκαπήλων, πωλούντων μὲν ταῦτα ὡς ἔργα ἀρχαῖα, ἀλλ' ἀποκρυπτόντων τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως, ἐξ οὗ ζημία μεγίστη προσγίνεται εἰς τὴν κατὰ μέρος ἱστορίαν τῶν νήσων.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν, περιοδεύσαντες τὴν Ἀμοργόν, καὶ τὴν γείτονα Ἴον κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1883, συνεχίζοντες τὸ ἔργον τῆς περιγραφῆς τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων νήσων, ἐπεσκέφθημεν, ὡς εἰκός, καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων πόλεων αὐτῆς, καὶ ἄλλα μέρη ἐνέχοντα ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων· θέλομεν δὲ καὶ περὶ ἐκείνων καὶ περὶ τούτων ἐν τέλει συντομώτατα διαλάβει· διότι ἁπλῆ ἐπίσκεψις ἄνευ ἀνασκαφῆς σωρῶν ἐρειπίων ἀρχαίων πόλεων καὶ ἀκροπόλεων, ἐφ' ὧν αἰῶνες ὅλοι ἐπεσώρευσαν τὴν κόνιν τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς λήθης, δὲν ἀρκεῖ ὅπως περὶ αὐτῶν γίνῃ λόγος πληρῶν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τοῦ γράφοντος καὶ τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκοπὸς τῆς περιοδείας ἡμῶν ἐν Ἀμοργῷ, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις, δὲν εἶνε μόνον τὸ παρελθόν, ἀποκλειστικῶς ἡ ἀρχαιότης, ἀλλὰ κυρίως τὸ παρόν. Ἔχομεν δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι ἐγγίζει ὁ χρόνος, καθ' ὃν περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων θέλει ληφθῆ, κατὰ τὴν γενικὴν ἀπαίτησιν πάντων τῶν ἐπιστημόνων, γενικωτέρα πρόνοια εὐρυτέρας ἐπεκτάσεως τῶν ἀνασκαφῶν, γενναιοτέρων χρηματικῶν χορηγιῶν, αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀρχαιοτήτων ἀσχολουμένων ἐπιστημόνων, καὶ πλειοτέρας αὐτῶν ἀμοιβῆς. Ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐγένετο διὰ γλίσχρων χορηγημάτων, καὶ δι' εὐαρίθμου ἀριθμοῦ ἀρχαιολόγων Ἑλλήνων, ὧν τὰ ὀνόματα τοῖς πᾶσι γνωστά, ἀξίων πάσης τιμῆς καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῷ ἀφιλοκερδεῖ αὐτῶν ζήλῳ, τοῖς ἀτρύτοις κόποις, καὶ τῷ φιλαρχαίῳ πόθῳ, οὗ ἐμφοροῦνται, εἶνε ἴσως μέγα, ἀλλὰ οὔπω ἀρκετόν, ὅπως πληρώσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καλπαζούσης ἐπιστήμης τῆς καθόλου ἀρχαιολογίας, ἥτις, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι, μεθ' ὧν συμβαδίζει κατὰ τὸν παρόντα κυρίως αἰῶνα τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν πειραμάτων, ζητεῖ νὰ θέτῃ τὸν πόδα ἐπὶ θετικῶν καὶ στερεῶν βάσεων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τολμηρῶν εἰκασιῶν.

Ἡ Ἀμοργὸς κεῖται, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τῶν χωρῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὑπαγομένη διοικητικῶς

εἰς τὸν νομὸν τῶν Κυκλάδων καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θήρας, καὶ ἀποτελουμένη ἐκ δύο δήμων τὸν τῆς Ἀμοργοῦ, καὶ τὸν τῆς Αἰγιάλης. Μακρὰ καὶ στενὴ οὖσα τὸ σχῆμα φέρεται ἀπὸ τοῦ δυτικομεσημβρινοῦ πρὸς τὸ βορειανατολικὸν τοῦ ὁρίζοντος, σχηματίζουσα δύο κυριώτατα ἀκρωτήρια ἑκατέρωθεν τοῦ μήκους αὐτῆς πρὸς Δ τὸν *Πάλον* καὶ πρὸς Α τὸν *Ξώδοτον*.

Πλὴν τῶν ἀκρωτηρίων τούτων ἡ νῆσος ἔχει καὶ ἕτερα σημαντικά, ἐξ ὧν τὸ βορειότατον καλεῖται *Λιμενάρι*, τὸ μεσημβρινώτατον δὲ *Γωνιά*. Ἕτεραι ἄκραι τῆς νήσου εἶνε ἡ τοῦ *Μούρου* ΒΑ τῆς Γωνιᾶς, τοῦ *Τρούλλη* ἀπέναντι τῆς νησῖδος Πεταλίδας ΒΑ τοῦ Πάλου. Ὁ Τρούλλης μετὰ τοῦ ΒΑ τούτου κειμένου *Ἀλάτου* καὶ *Προφήτου Ἠλιοῦ*, ἐφ᾽ οὗ φανός, σχηματίζει τὰ δύο χείλη τοῦ κόλπου, οὕτινος τὸν μυχὸν ἀποτελεῖ ὁ λιμὴν τῆς Ἀμοργοῦ. Εἰς τὸ ΒΑ δὲ τμῆμα τῆς νήσου πρὸς τὸ βόρειον χεῖλος τοῦ ὅρμου Αἰγιάλης ὑπάρχει τὸ *Ἀκρωτήριον*, οὕτω κατ᾽ ἐξοχὴν καλουμένης τῆς ἄκρας ταύτης.

Ἡ περίμετρος τῶν παραλίων τῆς νήσου εἶνε περίπου 48 μιλίων ναυτικῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν προσκειμένων πρὸς Β νησιδίων Γραμπούσης καὶ Νικουριᾶς. Τὸ μῆκος τῆς νήσου κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτ. Πάλου, μέχρι τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτ. Λιμεναρίου καὶ Ξωδότου παραλίας, εἶνε περίπου 32 χιλιόμετρα, τὸ δὲ πλάτος εἶνε ποικίλον καθ᾽ ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος. Τὸ στενώτατον αὐτῆς μέρος εἶνε 1 περίπου χιλιομέτρου, τὸ δὲ πλατύτατον 3 $^1/_2$.

Τὸ ἐμβαδὸν τῆς νήσου εἶνε περίπου 120 ☐ χιλιομέτρων καὶ μετὰ τῶν προσκειμένων νησίδων Νικουριᾶς, Γραμπούσης, Πεταλίδας κτλ. ἀνέρχεται εἰς 124, κατὰ καταμέτρησιν ἐπὶ χάρτου φίλου ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ. Κατὰ τὸν Wisotzki (1) ἡ Ἀμοργὸς μετὰ τῆς Νικουριᾶς ἔχει ἐμβαδὸν 131 ☐ χιλιομ. Κατὰ τὸν Strelbitsky (2) ἔχει 134. Ὥστε μέσον ὅρον ἔχομεν τοῦ ἐμβαδοῦ 129 ☐ χιλιόμετρα.

Τὰ βορειοανατολικὰ παράλια τῆς νήσου εἶνε ἀνώμαλα τὸ σχῆμα, διατεμνόμενα ὑπὸ πολλῶν κόλπων καὶ ὁρμητηρίων, ἀλλὰ τὰ μεσημβρινὰ καὶ μεσημβρινοανατολικά, μήκους περίπου 21 μιλίων, οὐδαμοῦ ἔχουσι λιμένα, πλὴν ὁρμίσκου πρὸς τὸ ἀνατολ. τμῆμα, καλουμένου *Σπαρτὶ* (τό), οὐδὲ ἀμμώδεις παραλίας, ἀλλὰ τερματίζονται πρὸς τὴν

(1) Ὅρα Στατιστ. τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1879, σελ. 23.

(2) Superficie de l' Europe, σελ. 153.

θάλασσαν διὰ κρημνῶν ἀποτόμων, καὶ βράχων ἀποκρήμνων, ἐξ ὧν, πνεόντων σφοδρῶν βορείων ἀνέμων, γίνονται καταφοραὶ αὐτῶν καταιγίζουσαι τὴν θάλασσαν, καὶ καθιστῶσαι τὰ παράλια ἐπικινδυνότατα καὶ ἐπιφοβώτατα τοῖς πλέουσι.

Ὅπως πᾶσαι αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ Ἀμοργὸς εἶνε νῆσος ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα. Τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ οἱ βουνοὶ διακόπτονται πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ βαθέων ῥευμάτων ἀναστομουμένων πρὸς τὴν θάλασσαν. Καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ νῆσος εἶνε ἄδενδρος, καὶ μόνον εἰς τὰς φάραγγας καὶ τὰ ὑπήνεμα μέρη ἐνυπάρχουσι δένδρα καὶ φυτεῖαι ἐλαιώνων καὶ ἀμπελώνων.

Τρεῖς κυρίως κορυφαὶ ὀρέων διακρίνονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς νήσου. Πρὸς τὸ ΒΑ ἄκρον ἡ τοῦ ὄρους *Κρίκελα*, ὕψους 853 μέτρων, ἐν μέσῳ ἡ τοῦ *Προφήτου Ἡλιοῦ*, ὕψους περίπου 725, καὶ μεσημβρινοδυτικῶς ἡ τοῦ *Ἄσπρου*, ἢ τοῦ *Βουνοῦ* τοῦ *Χωριοῦ*, ὕψους 630 μέτρων. Ἐκ τῶν ὀρέων τούτων, ἅτινα σχηματίζουσι τοὺς κόμβους τοῦ ὅλου ὀρεογραφικοῦ συστήματος τῆς νήσου, τὸ μᾶλλον ἀπότομον καὶ δυσπρόσιτον εἶνε ὁ *Κρίκελας*, ἔχον πάσας τὰς πρὸς Β καὶ πρὸς Α καὶ πρὸς Μ διακλαδώσεις ἀποτόμους καὶ κρημνώδεις, τερματιζομένας καθέτως πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ καθιστώσας τὰς παραλίας τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τῆς νήσου τρομερὰς τὴν θέαν, καὶ ἐπικινδύνους εἰς τοὺς ἐν ὥρᾳ τρικυμίας παραπλέοντας.

Ὅλον τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Κρίκελα μέχρι θαλάσσης εἶνε ἀνεπιτήδειον πρὸς καλλιέργειαν, ἐπιτήδειον δὲ μόνον πρὸς νομὴν ζώων. Πρὸ τοῦ 1835 τὸ ὄρος τοῦτο ἐκάλυπτεν ἀρχαιότατον καὶ πυκνότατον δάσος ἐκ δρυῶν, πρίνων, ἀγριοκυπαρίσσων (*φειδῶν* καλουμένων ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων), καὶ ἑτέρων ἀγρίων δένδρων ἐξ οὗ ὑλοτομεῖτο καὶ ναυπηγήσιμος ξυλεία. Ἀλλὰ τῷ 1835 πυρκαϊὰ φοβερὰ κατέστρεψεν αὐτὸ ἐντελῶς, ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας τοῦ πυρὸς νεμομένου τὰ κατάφυτα καὶ χλοερὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους. Τὰ νῦν εἶνε γυμνὸν δένδρων, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ὄρη τῆς νήσου, καὶ ὁσημέραι ἀπογυμνοῦται καὶ αὐτῆς τῆς ὀλίγης εναπομεινάσης φυτικῆς γῆς. Μικρὸν ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Κρίκελα ὑπάρχει ναὸς τοῦ Σταυροῦ, κατωτέρω δὲ τούτου ναὸς Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἀπέχων τῆς θαλάσσης μίαν ὥραν, ἐκτισμένος ἐκ μυλοπετρῶν δαπάνῃ πλοιάρχου,

ὅστις κινδυνεύσας ἐκ τρικυμίας εἰς τὰ παράλια ταῦτα καὶ σωθείς, ηὐχήθη ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ, τὴν κτίσιν τοιαύτης ἐκκλησίας.

Τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, οὕτω καλούμενον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναΐσκου, ἔχει ἠρέμους κατωφερείας, ἀλλὰ πρὸς Μ ἀπολήγει καὶ τοῦτο πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτόμως. Περὶ τὸ μέσον δὲ τῶν μεσημβρινῶν ἀποκρήμνων καὶ ὀρθίων πλευρῶν αὐτοῦ, ἐρείδεται ἐπὶ κοιλώματος ἡ Μονὴ τῆς Χοζοβιωτίσσης, ἡ μόνη ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχουσα, φαινομένη μακρόθεν ὡσεὶ λευκὴ παμμεγέθης εἰκὼν κτιρίου ἐπὶ τῶν ὀρθίων ἐρυθρωπῶν βράχων εἰκονισμένη.

Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου, ἔνθα ὁ ναΐσκος τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς ὑψηλοτάτης, ἐκτείνεται μαγευτικὸν πανόραμα καὶ γραφικώτατον ἐπί τε τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῶν πέριξ νήσων, ὧν τὰ ὄρη ὑψοῦνται εἰς τὰ ἄκρα εὐρυτάτου ὁρίζοντος, ἡ δὲ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας παριστᾷ ὡς ἐγγύτατα κείμενα. Ἐντεῦθεν διακρίνεται πρὸς Β μὲν ἡ Δονοῦσα, εἶτα ΒΒΔ ἡ Μακαριαίς, ἡ Κοπριά, ΒΔΔ, ἡ Κέρος, καὶ ὄπισθεν ταύτης τὰ Κουφονήσια, καὶ ὄπισθεν τούτων, αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τῶν ὀρέων τῆς Νάξου καὶ Πάρου, πρὸς Δ τὰ Ἀντικέρια, ἡ Σχινοῦσα, ἡ Ἡράκλεια, ἡ Ἴος, ἡ Θήρα καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἄνυδρος ἢ Ἀμοργοπούλα, πρὸς Μ ἡ Ἀνάφη, ΜΑ ἡ Ἀστυπάλαια, πρὸς Α τὸ Λιάδι, ΒΑ ἡ Νίσυρος, Κῶς, Κάλυμνος, Κίναρος, Λέβινθος, Λέρος, Πάτμος, Σάμος καὶ Ἴκαρος. Ἐκ τοῦ ὕψους δὲ τούτου φαίνεται καὶ ἡ πέριξ τῆς Ἀμοργοῦ θάλασσα, πλὴν τῆς πρὸς τὸ βορειανατολικὸν τμῆμα, παρεμπιπτούσης τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ Κρίκελα. Τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ διαχωρίζει τὴν νῆσον εἰς δύο τμήματα ἐντελῶς κεχωρισμένα ἀλλήλων, εἰς μεσημβρινοδυτικὸν καὶ βορειοανατολικόν.

Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου κατήρχετο τοῖχος διήκων πρὸς τὰς βορειοδυτικὰς ὑπωρείας, μέχρι τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀμοργοῦ εἰς Αἰγιάλην, ἔνθα ὑπάρχει θύρα καλουμένη σήμερον *Δέμα*, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν προὐχώρει μέχρι τῆς θέσεως Ἁγ. Βαρβάρας, ὅπου ὑπῆρχεν ἑτέρα θύρα, καὶ ἡ ὁδὸς εἰς Τερλάκι, ὅπου ἀρχαῖος πύργος, ἐντεῦθεν ὁ τοῖχος προὐχώρει μέχρι τῆς θέσεως Κατράδες, περικλείων οὕτω μέγαν χῶρον, τὸν *Βουνὸν* καλούμενον, ὅπου οἱ γεωργοὶ τῆς Ἀμοργοῦ μετὰ τὰς βροχὰς περιέκλειον τὰ ζῷα, τὰ μὴ χρήσιμα διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, καὶ ἔβοσκον μέχρις Ἁγ. Γεωργίου. Σήμερον ἐνοι-

κάζεται εἰς τοὺς βοσκοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου, ἀλλὰ τὰ μεγάλα ζῷα, κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον, εἶνε ἐλεύθερα καὶ σήμερον νὰ βόσκωσιν ἄνευ πληρωμῆς.

Τὸ ὄρος Ἄσπρον ἢ τὸ Βουνὸν τοῦ Χωριοῦ ἐπίσης εἶνε ἀπότομον καὶ χέρσον. Διακλάδωσις τούτου διήκουσα πρὸς Δ σχηματίζει μετὰ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας, ἐχούσης μῆκος 3 μιλίων, γωνίαν, ἣν οἱ κάτοικοι ἐκ τούτου καλοῦσι *Γωνιάν*.

Σπήλαια ἡ νῆσος ἀξιοσημείωτα δὲν περιέχει· τὸ μεγαλείτερον εἶνε τὸ εἰς τὴν Γωνιὰν κείμενον, ἡ *Ὀρνιθοσπηλιά*, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ γεωργοὶ ἔκρυπτον ἐν ὥρᾳ πειρατικῆς ἐπιδρομῆς τοὺς βόας των. Μικρότερον τούτου εἶνε ὁ ***Βούθουρας***, εἶδος καταβόθρας πρὸς Α τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ, περὶ τὸ ἐξωκλήσιον τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἕτερον ἐν θέσει ***Καραβοκλάσι*** περὶ τὴν Μονὴν Χοζοβιωτίσσης, ἕτερον εἰς θέσιν ***Γοῦβες***, ἕτερον παρὰ τὴν παραλίαν Βλυχάδα, ἡ *Κλεφτοσπηλιά*. Καταβόθρα ὡσαύτως ὑπάρχει, τὰ νῦν κεκλεισμένη, ἵνα μὴ ἐμπίπτωσι ζῷα, καὶ παρὰ τῇ ὁδῷ ἀπὸ κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ εἰς Ἁγ. Γεώργιον Βαλσαμίτην, ἐν τῇ θέσει *Χλιὸς Ἄνεμος*, οὕτω καλουμένη, διότι ἐκ τοῦ στομίου τῆς καταβόθρας ἐξεπέμπετο χλιαρὸς ἄνεμος, ἢ καὶ ἀτμοί. Τοιαῦται καταβόθραι ὑπάρχουσιν, ἴσως τεχνηταί, καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μουντουλιά, ἐφ᾽ οὗ ἡ ἀρχαία Μινῴα, καὶ περὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Αἰγιάλης, καθὰ μοὶ διηγήθησαν ἐγχώριοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τριῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῆς νήσου κεῖνται βουνοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλοί, καὶ μικρὰ ὀροπέδια, τὰ πλεῖστα καλλιεργήσιμα. Δὲν στερεῖται δὲ ἡ νῆσος, καίτοι ὀρεινή, κοιλάδων μικρῶν καὶ αὐλώνων εὐφορωτάτων.

Ἡ μεγίστη κοιλὰς τῆς νήσου εἶνε ἡ ***Κολοφάνα***, κειμένη πρὸς τὸ δυτικώτατον ἄκρον, καὶ συνεχομένη μετὰ δύο ἄλλων μικροτέρων, σχηματιζομένων αὐτόσε ἐν μέσῳ τῶν πρὸς τὴν βόρειον παραλίαν ὑψωμάτων, τῆς ***Καλοταριτίσσης*** καὶ τοῦ ***Κάτω Κάμπου***, εἰς ὃν παρὰ τὸν αὐτόθι ὅρμον εὑρίσκονται καὶ ἀρχαῖα ἐρείπια. Καλλιεργοῦνται δ᾽ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τῶν κατοίκων τμηματικῶς δημητριακοὶ καρποί, βάμβαξ καὶ ἄμπελοι. Αἱ κοιλάδες αὗται εἶνε ἐντελῶς ἄνυδροι, οἱ δὲ γεωργοὶ ὑδρεύονται πρὸς πόσιν ἰδίαν καὶ τῶν κτηνῶν ἐκ φρεάτων καὶ ἐκ δεξαμενῶν, εἰς ἃς συλλέγουσι τὸ ὄμβριον ὕδωρ, καθὼς καὶ ἐξ ὀμβροδεκτῶν, οἵτινες εἶνε πολλαχοῦ λάκκοι ἁπλοῖ, ἄτεχνοι, εἰς οὓς ἐμπίπτον τὸ ὕδωρ

τῆς βροχῆς διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ οὓς οἱ κάτοικοι καλοῦσι *'βροδέκτας*, (ἐν Κύθνῳ *κολύμβους*). Ὡς ἐκ τῆς λειψυδρίας δὲ αἱ κοιλάδες εἶνε καὶ ἄδενδροι, σποραδικῶς μόνον φαινομένων ἐλαιῶν τινων καὶ ἀγρίων δένδρων. Πρὸς Α τῆς Κολοφάνας ἐπὶ οροπεδίου σχηματίζεται αὐλὼν πλατὺς καὶ μακρός, διάφορα ὀνόματα φέρων καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, κυρίως ὅμως διακρίνεται διὰ τῶν ὀνομάτων *'Στὸ Χωριό*, καὶ *'Στὴν 'Αγίαν Τριάδα*, ἐξ ὁμωνύμου αὐτόσε ἐκκλησίας. Ὁ αὐλὼν οὗτος, ὃν διέρχονται οἱ μεταβαίνοντες εἰς Κολοφάναν ἐκ τῆς πόλεως Ἀμοργοῦ, εἶνε ὁ μᾶλλον κατάφυτος τῶν λοιπῶν καὶ καλλιεργημένος. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ γεωργῶν κατοικίαι· εὑρίσκονται δ' ἐν αὐτῷ καὶ ἀρχαῖοι τάφοι, καὶ ἐρείπια καινῶν οἰκημάτων, δεξαμεναί, κατηρειπωμένα ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἄλλα ἴχνη παλαιῶν οἰκήσεων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν βουνὸν τοῦ *Λιτοῦ* (ἢ Λητοῦ), ἔνθα καὶ θέσις *Ξενοτάφεια*. Ἐνταῦθα δ' ἐπὶ ὑψώματος καλουμένου ***Βέλται*** ἢ ***'Αγ. Τριὰς*** κεῖται ὁ μέγιστος τῶν τῆς νήσου ὀχυρωτικὸς ἀρχαῖος πύργος, καθὼς καὶ ἕτεροι μικρότεροι, περὶ ὧν κατωτέρω, οἵτινες ἦσαν βεβαίως καταφύγια ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ἀλλὰ πλὴν τούτων διακρίνονται πανάρχαιαι ἐλαῖαι πολλαχοῦ ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν ἑκατέρωθεν λόφων, ὑψοῦσαι τὸ γεγηρακὸς αὐτῶν στέλεχος καὶ τὸ ἀραιὸν φύλλωμα, λείψανα προϋπαρξάσης μεγάλης καὶ παλαιᾶς ἐλαιοφυτείας. Ἐνταῦθα δ' εὑρέθη καὶ ἐπιγραφὴ ἀρχαία ἐκδεδομένη (1), περιλαμβάνουσα ἐκμισθωτήριον κτημάτων. Πάντα δὲ ταῦτα, ὡς καὶ ἡ σημερινὴ ὀνομασία τῆς θέσεως ***'Στὸ Χωριό***, εἶνε καταφανῆ σημεῖα ὑπάρξεως ἐνταῦθα κώμης πολυανθρώπου, ἢ ἐσχατιᾶς σημαντικῆς τῆς πρὸς Β κειμένης ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀμοργοῦ Ἀρκεσίνης. Ἴσως δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἕνεκα τῶν εὐφόρων γαιῶν τοῦ αὐλῶνος, καὶ τῆς μεσογείου θέσεως, ἥτις ἠσφάλιζέ πως τὸ μέρος ἐκ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, ἦτο κατῳκημένον καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων χρόνων· διότι ἡ ὀνομασία πύργου τινός, ἐντελῶς κατεστραμμένου, καὶ καλουμένου Πύργου τοῦ ***Γιαννούλη***, ἡ ὀνομασία ἑτέρας θέσεως παρὰ τὴν Ἁγ. Τριάδα, τοῦ ***Φράγκου***, εἶνε προφανῆ ἴχνη οἰκητόρων ξένων. Ἀπήντησα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου τοιαῦτα ξενικὰ ὀνόματα θέσεων, ὡς ***Ῥαγούζης***, πρὸς Δ τῆς πόλεως Ἀμοργοῦ.

(1) Mittheilungen des deutsch. archaeol. Inst. Τόμ. Α', 343 (1876).

Ἕτεραι δύο κοιλάδες κατάφυτοι ἐξ ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν, καὶ καλλιεργούμεναι πρὸς κριθὴν καὶ βάμβακα, εἶνε αἱ ἀναστομούμεναι εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου τὰ Κατάπολα, καὶ εἰς τὸν ὅρμον Αἰγιάλης. Ἡ πρώτη κατατέμνεται ὑπὸ τριῶν λοφίσκων καλλιεργουμένων, καλουμένων *Ραχιδίων*, εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ βόρειον καλεῖται *Γιαλινᾶς*, τὸ μέσον *Μάρμαρος*, καὶ τὸ τρίτον *Τριπόδης* καὶ *Σακκᾶς*. Ἡ κοιλὰς αὕτη παρέχει τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν λιμένα Ἀμοργοῦ ἱκανῶς τερπνὴν θέαν διὰ τῆς χλοερότητος αὐτῆς, τῶν διεσπαρμένων ἀγροκατοικιῶν καὶ τῶν κυματοειδῶν γραμμῶν τῶν περὶ αὐτὴν βουνῶν, ὧν ὁ ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν λιμένα, *Μουντουλιὰ* καλούμενος, φέρει ἐπί τε τῆς κορυφῆς καὶ τῶν κατωφερειῶν τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀμοργοῦ Μινώας. Ὁμοία πρὸς τὴν ῥηθεῖσαν κοιλάδα εἶνε καὶ ἡ ἀναστομουμένη εἰς τὸν ὅρμον Αἰγιάλης, ἀλλ' ἀμφότεραι στεροῦνται ῥέοντος ὕδατος· οἱ δ' ἐνταῦθα καλλιεργηταὶ ἀρδεύουσι τοὺς κήπους καὶ τὰς φυτείας διὰ φρεατίων ὑδάτων.

Πεδινὰ μέρη καλλιεργούμενα, μικροτέρας ἐκτάσεως τῶν μνημονευθέντων, ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου, μάλιστα δὲ παρὰ τοὺς μυχοὺς τῶν ὁρμίσκων, εἰς οὓς πάντοτε καταλήγει ῥευματιά, ἀποτελοῦσα διὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς φυτικῆς γῆς ἐπίπεδα μέρη παρὰ τῇ θαλάσσῃ. Ἐπίσης ἡ νῆσος ἔχει καί τινα ὀροπέδια καλλιεργούμενα, περὶ ὧν θέλομεν γράψει ὅταν περὶ τῶν ἀρχαίων σωζομένων πύργων τῆς νήσου διαλάβωμεν.

Λιμένα ἡ νῆσος ἔχει ἕνα κυρίως, μακρὸν καὶ στενὸν τὸ σχῆμα, ἀσφαλῆ καὶ χωρητικὸν μεγίστων πλοίων, νεύοντα πρὸς δυσμάς, καὶ κείμενον εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς βορείου παραλίας. Ἡ περίμετρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ μέχρι τοῦ ἑτέρου ἀκρωτηρίου, τοῦ *Κάτω Ἀκρωτηρίου* καλουμένου, εἶνε 2 $^1/_2$ μιλίων, τὸ δὲ μῆκος ἀπὸ τοῦ στομίου μέχρι τῆς ἀμμώδους ἀπέναντι ἀκτῆς 1 μιλίου. Τὸ βάθος εἶνε διάφορον ἀπὸ 2 ὀργυιῶν μέχρις 25, καὶ πρὸς τὸ στόμιον 35.

Περὶ τὸν λιμένα ὑπάρχουσι πολλαὶ οἰκήσεις εἰς ἀθροίσματα κατατετμημέναι· καὶ πρὸς Β μὲν κεῖται τὸ *Ξυλοκερατίδι*, πρὸς Ἀνατ. τὸ *Ραχίδι* καὶ πρὸς Μ τὰ *Κατάπολα* εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Μινώας, ἔνθα ἑδρεύουσιν αἱ λιμενικαὶ ἀρχαί, καὶ γίνεται ἡ ἀποβίβασις τῶν ἐπιβατῶν καὶ τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐνταῦθα

ὑπάρχουσι κῆποι, καὶ δένδρα καρποφόρα, καὶ κρήνη ὕδατος ἀφθόνου καὶ καλοῦ, καὶ ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Καταπολιανῆς. Κατεσκευάσθη δὲ πρό τινος χρόνου καὶ μικρὰ λιθόκτιστος προκυμαία ἱκανῆς ἐκτάσεως.

Πλὴν τούτου τοῦ κυρίου λιμένος, ὑπάρχουσιν εἰς τὴν βόρειον παραλίαν τῆς νήσου ὅρμοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλεῖς μὴ πνεόντων βορείων ἀνέμων. Οὕτως ἀναχωροῦντες ἐκ Δ καὶ χωροῦντες πρὸς Α ἀπαντῶμεν πρῶτον τὰ *Παραδείσια*, ἔνθα καὶ ναΐσκος παρὰ τὸν μυχὸν Ἁγ. Παρασκευῆς, εἶτα τὴν *Δημητριά*, τὸ *Ἀκρωτῆρι*, τὸ Λιμενάρι τῆς *Περιβόλας*, τοὺς *Ἁγ. Σαράντα*, τῆς *Φοινικιαίς*, τὰ *Κατάπολα*, ἔνθα ὁ κύριος λιμὴν τῆς νήσου, εἶτα τὴν *Βλυχάδα*, τὸ *Μαρουδιάτι*, τὸ *Κρύο νερό*, μεθ' ὃν ἄρχεται ὁ κόλπος τῆς Αἰγιάλης, οὗτινος μυχὸς φερόμενος πρὸς Α χρησιμεύει ὡς λιμὴν τοῦ ὁμωνύμου δήμου. Πρὸς τὴν βόρειον δὲ παραλίαν τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Νήσου ὑπάρχει ὁρμίσκος στενὸς καὶ μακρὸς περὶ τὸ ἥμισυ μίλιον, ἡ *Βλυχάδα*. Πρὸς τὴν ἀντίθετον δὲ παραλίαν, τὴν μεσημβρινήν, ἡ νῆσος στερεῖται ὅρμων. Μόνον μικρὸν αὐτόσε αὐλάκιον σχηματίζεται, τὸ *Σπαρτί*, πρὸς Α. τοῦ κολπίσκου *Χάλαρα*.

Περὶ τὴν Ἀμοργὸν ὑπάρχουσιν ἓξ νησῖδες προσκείμεναι αὐτῇ, ἀποτελοῦσαι οἱονεὶ προεκτάσεις τῶν ὀρέων αὐτῆς. Τούτων ἡ μεγαλειτέρα εἶνε ἡ *Νικουρǫὰ* πρὸς Β τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἀμοργοῦ, ἔχουσα περιφέρειαν 5 $^1/_2$. μιλ. Εἶνε ἀκατοίκητος, χρησιμεύουσα μόνον πρὸς νομὴν ζῴων. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς νησῖδος ταύτης φθάνει εἰς ὕψος 380 μέτρων. Τὸ ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον αὐτῆς προσεγγίζει τῇ Ἀμοργῷ μέχρις ἀποστάσεως 300 μέτρων, σχηματιζομένου ἐν τῷ μεταξὺ πορθμοῦ, τοῦ *Κακοπεράτου*, ἔχοντος βάθος 3—5 ὀργυιῶν, πλευστοῦ μόνον ὑπὸ πλοιαρίων. Ἡ Νικουρǫὰ φερομένη ἀπὸ Δ πρὸς Α ἀντιμετωπίζει πρὸς τὸν βορρᾶν παραλίαν 2 $^1/_2$ μιλίων, καὶ μετὰ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ἀμοργοῦ σχηματίζει εἶδος κόλπου, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὕφαλος εἰς βάθος 5 ὀργυιῶν, ἀπέχουσα τοῦ στενοῦ τοῦ Κακοπεράτου 1 μίλιον καὶ $^2/_6$ τοῦ μιλίου.

Δευτέρα τὸ μέγεθος νησίς, ἐπίσης ἀκατοίκητος εἶνε ἡ πρὸς Β τοῦ ἀκρωτ. Πάλου *Γραμποῦσα*, περιμέτρου 3 μιλίων.

Πλὴν τούτων μικρότεραι νησῖδες, ἢ μᾶλλον ὀρθότερον βράχοι παραλεῖς, διαφόρου μεγέθους κεῖνται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ἀκρωτηρίου

Πάλου τὸ *Κισῆρι*, ἡ *Πεταλίδα* ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Τρούλλη, τὸ *Γραμπονῆσι* πρὸς Μ τοῦ δυτικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Νικουριᾶς, καὶ τὸ *Μεγάλο Βιόκαστρο*, εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Ἀμοργοῦ, καὶ βορειότερον τούτου τὸ *Μικρὸ Βιόκαστρο* ὑπὸ τὴν Μονὴν Χωζοβιώτισσαν.

Ὡς πρὸς τὴν ὑδρογραφίαν, καθόλου εἰπεῖν, παρατηρητέον ὅτι ἡ νῆσος δὲν ἔχει ἄφθονα ὕδατα. Μὴ ἔχουσα ὄρη ὑψηλὰ καὶ ὀροπέδια ἐκτενῆ, ἀλλ' ἀποτελουμένη τὸ πλεῖστον ἐκ βουνῶν κωνοειδῶν, ἐχόντων κατωφερείας ἐπικλινεῖς καὶ ἀδένδρους, καὶ σχηματιζόντων βαθυτάτας μισγαγκείας, καὶ ῥεύματα παρασύροντα ἀκωλύτως τὸ ὄμβριον ὕδωρ πρὸς τὴν θάλασσαν, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ καὶ πηγὰς ἀφθόνου ὕδατος. Ἔτι δὲ μᾶλλον συντελεῖ εἰς τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ καὶ τὸ ὀλέθριον σύστημα τῆς πυρπολήσεως τῶν αὐτοφυῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ βουνῶν θάμνων, πρίνων καὶ ἄλλης φυτείας, δι' ὧν παρακωλύεται ἡ ταχεῖα κατάβασις τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἡ Ἀμοργὸς φαίνεται ὅτι ἄλλοτε ἦτο πυκνότερον κατῳκημένη, καὶ ἡ καλλιέργεια μείζων, καὶ οἱ βουνοὶ μᾶλλον σύνδενδροι, καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ τῶν ῥεόντων ὑδάτων ἦσαν ἀφθονώτεραι, ὡς μαρτυροῦσι καὶ καὶ λόγοι περιηγητοῦ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τοῦ Pach Van Krienen, καὶ ἐρείπια ὑδρομύλων παρά τε τὴν πόλιν τῆς Ἀμοργοῦ καὶ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου, οἵτινες ἐγκατελείφθησαν ἕνεκα τῆς μειώσεως τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος ἢ καὶ τῆς παντελοῦς στειρώσεως. Σήμερον οὐδαμοῦ τῆς νήσου ὑπάρχει ὑδρόμυλος, πανταχοῦ πρὸς ἄλετον τοῦ σίτου μεταχειρίζονται ἀνεμομύλους.

Ἡ σημαντικωτέρα πηγὴ ῥέοντος ὕδατος εἶνε ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου· μετὰ ταύτην ἡ τοῦ *Βαρμᾶ*, ἐξ ἧς ἄρχεται ὁ μυχὸς μεγάλου ῥεύματος ὁμωνύμου καταφύτου ἐκ ῥοδοδαφνῶν, τοῦ μεγαλειτέρου τῶν τῆς νήσου, ὅπερ τὸν χειμῶνα μεταβάλλεται ἐπὶ πολυομβρίας εἰς ποτάμιον. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἐγχώριος παροιμία, ἡ λεγομένη ἐπὶ ἀμοιβαίων ὕβρεων «Δὲν σὲ ξεπλένει οὔτε τοῦ Βαρμᾶ τὸ ποτάμι». Τὸ ῥεῦμα τοῦτο ἐκβάλλει εἰς τὸν ὁρμίσκον τῶν *Ἁγίων Σαράντα*. Ῥέον ὕδωρ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ Κατάπολα, ἔνθα καὶ κρήνη διαρκῶς ῥέουσα, ἐξ ἧς ὑδρεύονται καὶ τὰ προσορμιζόμενα πλοῖα. Τοιοῦτον ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν τερπνὴν θέσιν *Λεῦκες*. Εἰς ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ μέρη οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται ἐκ φρεάτων καὶ δεξαμενῶν, καὶ

μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας συλλέγουσι καὶ τὸ παρὰ τοὺς μυχοὺς τῶν ῥευμάτων στάγδην ἐκρέον ὕδωρ.

Ἡ ὅλη νῆσος τῆς Ἀμοργοῦ, ὡς ἔχει τὸ σχῆμα, διαιρεῖται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ διὰ δύο γεωγραφικῶν περιληπτικῶν ὀνομάτων. Οὕτως ὀνομάζουσι *Κάτω Μεριὰ* ὅλον τὸ δυτικὸν τμῆμα, ἀπὸ τῆς θέσεως *Στὸ Σταυρό*. Ὅλον δὲ τὸ βορειανατολικόν, τὸ τοῦ δήμου Αἰγιάλης καλοῦσι *Γιάλη* (ἡ). Τὸ μέσον τῆς νήσου δὲν ἔχει περιληπτικὸν ὄνομα. Περίεργον δὲ εἶνε ὅτι οἱ περιηγηταὶ ἀναφέρουσι καὶ *Ἐπάνω Μεριά*, ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη σήμερον δὲν ὑφίσταται. Μόνον ὑπὲρ τὸν κόλπον Χάλαρα ὑπάρχει θέσις καὶ ἀγροκατοικίαι καλουμένη *Ὄξω Μεριά*.

Τὸ κλίμα ἐν γένει τῆς νήσου εἶνε ὑγιεινότατον καὶ ὅμοιον τῷ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων. Τοπικῶς δὲ μόνον συμβαίνει τὸ οἰκούμενον τμῆμα τῆς Αἰγιάλης νὰ εἶνε τὸ θέρος θερμόν, ἅτε μὴ προσβαλλόμενον ὑπὸ τῶν δροσερῶν βορείων ἀνέμων· ἐνῷ τὸ τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ εἶνε μᾶλλον δροσερόν.

Ἐκ τῶν νόσων οὐδεμία εἰδικῶς ἐπιπολάζει εἰς τὴν νῆσον. Ἤκουσα δὲ ὅτι οἱ ῥευματισμοὶ εἶνε σπανιώτατοι· καὶ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἀποδίδουσιν εἰς τὴν μαλλίνην αὐτῶν ἐνδυμασίαν· διότι πάντες φέρουσι φλανέλλας, ἐγχωρίας κατασκευῆς, κατὰ σάρκα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Προϊόντα. Οἶνοι, ἔλαιον, σῦκα, δημητριακοὶ καρποί, ὄσπρια, κατσοῦνι (φάβα).—Καπνός.—Γενικὴ κατάστασις τῆς καλλιεργείας.—Μαστιχοφόροι πρῖνοι.—Κτηνοτροφία.—Βιομηχανία.

Τὰ προϊόντα τῆς Ἀμοργοῦ εἶνε κριθή, σῖτος, βάμβαξ, οἶνος, σῦκα, ἔλαιον, ὄσπρια, ἐξ ὧν κυρίως φάβα. Παράγει δὲ καὶ ὀλίγον καπνόν, καλλιεργούμενον μόνον ἐν Αἰγιάλῃ.

Οἱ οἶνοι τῆς νήσου εἶνε ἐκ τῶν πεφημισμένων, παράγονται δ' ἐκ διαφόρων ποικιλιῶν ἀμπέλου, ἃς οἱ ἐγχώριοι διακρίνουσιν ἔκ τε τῶν φύλλων καὶ τῶν σταφυλῶν διὰ διαφόρων ὀνομάτων. Αἱ παράγουσαι μαύρας (ὡς λέγουσι) σταφυλὰς εἶνε, τὸ βουδόμματο, ἡ μαντηλαριά,

ἡ μαύρη, (ἧς τὰς σταφυλὰς μεταβάλλουσιν εἰς σταφίδας, καὶ μεταχειρίζονται ὡς ἔμπλαστρον εἴς τινα ἐξανθήματα τῶν ποδῶν, ἅτινα ὀνομάζουσι *μαῦρες*) τὸ στρευλιώτικο, τὸ φωκιανό, τὸ κρητικό, τὸ σιρίκι. Αἱ παράγουσαι ἐρυθρὰς εἶνε ὁ σιδερίτης, τὸ ἀχλάδι, τὸ νυχάτον, ὅπερ καὶ ἀετονύχι καλεῖται, καὶ ψωλάτον. Λευκὰς δὲ σταφυλὰς τὸ ἀθύρι, ἡ φλάσκα, ἡ σουπιά, τὸ ἀδάνι, τὸ πατινιώτικο, τὸ μοσχάτο, τὸ ῥοζακί, ἡ βελανιά, ἡ γαδουρյά, ἡ ἀσπροῦδα, καὶ ἡ σαχλιά.

Τὰς σταφυλὰς πρὸ τῆς μεταφορᾶς εἰς τοὺς ληνοὺς ἡλιάζουσιν, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις· καλοῦσι δὲ τὸ μέρος ἔνθα ἁπλόνουσι τὰς σταφυλὰς *κατάβολα*, ἐνῷ τὸ μέρος ἔνθα ἁπλόνουσι τὰ σῦκα καλοῦσιν *ἁπλωταριά*. Οἱ Ἀμοργῖνοι ἔχουσι τοὺς ἀμπελῶνας ὅπως καὶ οἱ Κεῖοι καὶ Θηραῖοι καὶ Κύθνιοι, οὐχὶ ὅπως οἱ Ἄνδριοι χαμαικλινεῖς, μεταχειριζόμενοι μόνον πρὸς φύτευσιν κλημάτων τοὺς παραγλυμοὺς τῶν αἱμασιῶν (1).

Τὸ ἔλαιον τῆς νήσου εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων· ὁ δὲ καρπὸς τῶν ἐλαιῶν ἐκ τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶνε λίαν μικρὸς τὸ μέγεθος.

Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ ἡ Ἀμοργός, ὡς γράφει ὁ Ἡρακλείδης ἐν τῷ περὶ πολιτειῶν, ἐφημίζετο ὡς τόπος φέρων οἶνον πολὺν καὶ ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Τὰ σῦκα ἀποξηραίνουσιν εἰς τὸν ἥλιον, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ νησιῶται, καὶ ἔπειτα φουρνίζουσιν. Ἔχουσι δὲ σῦκα πολλῶν εἰδῶν λουμπάρδα, βόσικα (ἅτινα εἶνε λευκά), ἀρμενάτα (ἐπίσης λευκά), μαῦρα, χειμωνικά, ἄσπρα, γαλανά.

Τοὺς ἀγροὺς σπείρουσι διὰ σμιγοῦ, ὅ ἐστι κριθῆς μετὰ σίτου ἀναμεμιγμένης. Φέρουσι δὲ οἱ γεωργοὶ ὡς λόγον τῆς μὴ μονοειδοῦς σπορᾶς, ὅτι ἐὰν ἡ εὐφορία τοῦ ἔτους δὲν εὐνοήσῃ τὸν σῖτον, θὰ εὐνοήσῃ τὴν κριθήν, καὶ τἀνάπαλιν, ἐνῷ ἂν σπείρωσιν ἓν τῶν δύο καὶ ἀποτύχωσι θέλουσι στερηθῇ ἐντελῶς γεννήματος διὰ τὸ ἔτος.

Καὶ ἐν Ἀμοργῷ μεταχειρίζονται πρὸς ἐναποθήκευσιν τῆς κριθῆς ἢ καὶ τοῦ σίτου τοὺς σιρούς, τὸ *λάκκιασμα*, περὶ ὧν ἔγραψα ἐκτενῶς ἐν ὑπομνήμασιν Ἄνδρου καὶ Κέω, σελ. 234.

Ἐκ τῶν παραγομένων ὀσπρίων ἀρακᾶ, ἐρεβίνθων, κυάμων, πίσσων, φακῆς ἐλαχίστη καὶ ὅλως ἀσήμαντος γίνεται ἐξαγωγή, μόλις τῆς παραγωγῆς ἀρκούσης εἰς τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν.

(1) Ὅρα Ὑπομν. περιγρ. τῶν Κυκλ. νήσων Ἄνδρος, Κέως, σελ. 28.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον τῶν ὀσπρίων τῆς νήσου, τὸ κατὰ μεγάλην ποσότητα σπειρόμενον, καὶ φημιζόμενον ἐπὶ τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ ποιότητι εἶνε τὸ *κατσοῦνι*, ἡ φάβα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφὴν τῶν κατοίκων, ὡς θέλομεν ἐκθέσει παρακατιόντες. Ἡ λέξις φάβα, δι' ἧς ἀλλαχοῦ κυρίως ὀνομάζεται τὸ εἶδος τούτου τοῦ ὀσπρίου, ἐν Ἀμοργῷ σημαίνει τὸ εἶδος τοῦ μαγειρεύματος, τὴν μεταβολὴν δῆλα δὴ διὰ τῆς ἑψήσεως τοῦ ὀσπρίου εἰς πόλτον, τὸ ἔτνος ἴσως τῶν ἀρχαίων· διότι φάβα γίνεται καὶ ἐκ κυάμων (κουκκίων) καὶ ἐκ πίσσων (πιζελίων), καὶ ἐκ λαθουρίων, ὁ κουκιόφαβας καὶ ὁ πιζελόφαβας λεγόμενος ἄλλως ἀρσενικῶς. Ὅταν ὅμως θέλωσι νὰ δηλώσωσι τὸ κύριον ὄσπριον, μεταχειρίζονται τὴν λέξιν κατσοῦνι.

Τὸ κατσοῦνι καὶ τὴν φακὴν μετὰ τὸν ἀλοητόν, καὶ πρὸ τῆς ἐναποθηκεύσεως, τρίβουσιν ἐντὸς τῶν παλαμῶν ἀλείφοντες προηγουμένως ἐλαφρῶς αὐτὰς δι' ἐλαίου, οὕτω δὲ περιαλείφουσι τοὺς κόκκους διὰ στρώματος ἐλαίου, θεωροῦντες ὅτι διὰ τούτου δὲν φθείρονται ὑπὸ τῶν σητῶν, δὲν *πουλιάζουσι* κατὰ τὴν ἐγχωρίαν λέξιν· διότι τοὺς σῆτας ὀνομάζουσι *πουλιά*..

Εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ δὲν μεταχειρίζονται κόπρον· διότι καὶ δὲν ἔχουσι. Κατὰ τὸ λέγειν δὲ τῶν καλλιεργητῶν ὁ καλλίτερος καπνὸς καὶ εὐωδέστερος παράγεται εἰς τὰς ὑπωρείας ὑψηλῶν χέρσων βουνῶν, ἐξ ὧν ἡ βροχὴ παρασύρουσα τὴν κόπρον τῶν νεμομένων ζώων καὶ τὰ φυτικὰ λιπάσματα ἐναποθέτει εἰς τὰς κατωτέρας ὁμαλὰς καὶ ἐπιπέδους κατωφερείας.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος καὶ τῆς μετάξης εἶνε ἐλαχίστη. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν τὰ προϊόντα τῆς γῆς εἶνε ὀλίγα καὶ μόνον πρὸς χρῆσιν ἐγχωρίαν τῶν κατοίκων. Οἱ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπελῶνες εἶνε ὀλίγοι καὶ οὗτοι, μόνον εἰς τὰς κοιλάδας καὶ εἰς τὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ἔνθα τὰ μέρη εἶνε μᾶλλον ὑπήνεμα. Διὸ καὶ ὁ ὁδοιπορῶν μόνον εἰς αὐτὰ βλέπει δενδροφυτείας καὶ χλοερὸν χρῶμα· τὸ λοιπὸν τῆς νήσου εἶνε ἄδενδρον. Ἁπανταχοῦ αἱ ὁμαλαὶ κατωφέρειαι τῶν λόφων, πλήρεις φρυγάνων καὶ πρίνων, χρησιμεύουσι μόνον πρὸς νομὴν ζώων, καὶ πρὸ πάντων αἰγῶν, νομὴ ἄλλως τε καὶ αὕτη μικρά, ἔτι μᾶλλον ὁσημέραι ἐλαττουμένη· διότι οἱ βοσκοί, οἱ ἐχθροὶ οὗτοι τοῦ δένδρου καὶ τῆς χλόης, ἀδιαλείπτως πυρπολοῦσι τοὺς γηραιοὺς πρίνους καὶ τὰ φρύγανα τῶν λόφων ἵνα φυτρώσῃ νέον χόρτον, ἀλλ' ἀντὶ νέου χόρτου πολλάκις, ἐκεῖ

ὅπου τοὐλάχιστον ἐφύοντο φρύγανα, καὶ ἐχινόποδες, καὶ θύμος καὶ ἄκανθαι καὶ πρῖνοι ἐναπομένει πέτρα ἠλίβατος, παρασυρομένης τῆς φυτικῆς γῆς μετὰ τὴν πυρπόλησιν ὑπὸ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὴν καταστροφὴν δὲ τῶν γηραιῶν πρίνων τῶν βουνῶν, οἵτινες χρησιμεύουσι διὰ τῶν ῥιζῶν, καὶ τῶν ἑρπόντων αὐτῶν κλάδων ὡς στήριγμα φυσικὸν τῆς φυτικῆς γῆς, ἣν καὶ παρασκευάζουσι, καὶ ὡς κόσμημα τῶν βουνῶν, συντελεῖ καὶ ἡ ἀποκοπὴ αὐτῶν ἀδιακρίτως πρὸς κατασκευὴν καρβούνων. Οὕτω δ' ἐπὶ τῆς αὐτοφυοῦς φυτείας τῆς νήσου ἐπέρχεται ὑπό τε των ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων ἀδιάλειπτος καταστροφή. Λίαν δὲ ἀσήμαντος φαίνεται ἡ παρατηρουμένη ἀναπλήρωσις. Ἡ φυτεία τῶν ὀπωροφόρων δένδρων εἶνε παρημελημένη ἐντελῶς· διότι οἱ γεωργοὶ ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἄμεσον ἐτησίαν συγκομιδὴν παραμελοῦσι τὴν φυτείαν φυτωρείων, ἐξ ὧν μέλλουσι νὰ συγκομίσωσι καρπὸν μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν.

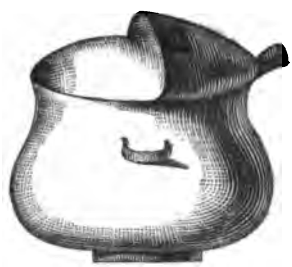
Ὁ κ. Θ. Ὀρφανίδης ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀμοργὸν τῷ 1872 ἀνεκάλυψε μαστιχοφόρους σχίνους πολλοὺς καὶ γηραιούς, ὡς γράφει, καὶ ὑπέβαλε τὰ ἑξῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς καλλιεργείας· τὸν διορισμὸν δασοφύλακος τῇ προτάσει τοῦ Δημάρχου, τὴν παροχὴν βραβείου 2,000 δραχμῶν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε συλλέξει περισσοτέραν ποσότητα μαστίχης εἰς τρία συνεχῆ ἔτη, οὐχὶ ὀλιγωτέραν τῶν 10 ὀκάδων, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς καταστροφῆς τῶν μαστιχοφόρων δένδρων, τὴν βράβευσιν τῶν ἐξημερούντων τοὺς ἀγρίους σχίνους καὶ πολλαπλασιαζόντων τοὺς μαστιχοφόρους, τὸ ἀφορολόγητον τῆς μαστίχης ἐπὶ 10 ἔτη, κτλ. (Ὅρα δύο ἐκθέσεις πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκον. καὶ Ἐσωτερ. ἀφορώσας τὰς ἐν Νάξῳ ἀσθενείας τῶν ἑσπεριδοειδῶν δένδρων, καὶ τῶν αὐτοφυῶν σχίνων ὑπὸ Θεοδ. Ὀρφανίδου, τετυπωμένας ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς Τόμ. Α'. σελ. 162). Ἀλλ' οὐδὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε· τοὐναντίον δὲ διὰ τῆς καθημερινῆς πυρπολήσεως οἱ μαστιχοφόροι σχῖνοι θέλουσιν ἐκλίπει τῆς νήσου.

Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται εἰς αἶγας, πρόβατα καὶ βόας, ὧν τὸ κρέας, τὸ ἔριον καὶ τὸ γάλα καταναλίσκεται τὸ πλεῖστον ἐν τῷ τόπῳ ἐλαχίστης γενομένης ἐξαγωγῆς εἰς Σῦρον διὰ τοῦ προσεγγίζοντος καθ' ἑβδομάδα ἀτμοπλοίου, ἢ εἰς τὰς πέριξ νήσους, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θήραν. Ὑπάρχουσι δ' ἐν τῇ νήσῳ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δύο δήμων μετὰ τῶν εἰς ἀμφοτέρους ὑπαγομένων περὶ τὴν Ἀμορ-

γὸν νησίδων πρόβατα 2,000, αἶγες 3,000, ὧν τὸ πλεῖστον ἔχει ὁ δῆμος Ἀμοργοῦ. Κατ' ἀναλογίαν δὲ ὑπάρχει καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς τῶν μεγάλων ζώων, βοῶν, ἀγελάδων, ἡμιόνων, ὄνων καὶ χοίρων.

Τὸ γάλα τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν μεταχειρίζονται πρὸς ἰδίαν τροφὴν καὶ πρὸς κατασκευὴν τυροῦ, τὸν ὁποῖον νωπὸν ὄντα ὀνομάζουσι *μαλάκα*.

Οἱ Ἀμοργῖνοι καλοῦσι τὸν ἀμολγέα, *ἀρμεόν*. Ἔχει δὲ ὁ ἀμολγεὺς αὐτῶν, πήλινος ὤν, ἰδιάζον σχῆμα, ὅπερ παραθέτομεν.

Καθὰ δ' ἔμαθον παρ' Ἀμοργίνου, ποιήσαντος ἀνασκαφὰς εἰς ἀρχαῖα ἐρείπια, εὑρέθησαν ἀμολγοὶ ἀρχαῖοι παρομοίου σχήματος. Τὸν σωλῆνα τῆς ἐκροῆς τοῦ ἀρμεοῦ καλοῦσι *μπουτσουνάρι*, τὸ εἰς αὐτὸν δὲ τιθέμενον τεμάχιον φρυγάνου ὅπως διηθίζεται τὸ γάλα, *σώριαστρο*. Εἰδικὰς ὀνομασίας ἔχουσι καὶ διὰ τοὺς τύπους τοῦ τυροῦ, οὓς κατασκευάζουσιν ἐκ βρούλων· καὶ τὸν μὲν τύπον τῆς μιζίθρας καλοῦσι *τσιμισκάδι*, τὸν δὲ τοῦ τυροῦ *τυροβόλι*.

Τὰ ζῷα τὸν χειμῶνα δὲν ἀφίνουσιν ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ προφυλάττουσιν ἐντὸς σταύλων ἐκ ξηροτοίχων, ἐστεγασμένων. Τὸν σταῦλον τὸν περιέχοντα καὶ ἀποθήκην ἀχύρου ὀνομάζουσιν *ἀποστροφήν*.

Βιομηχανία ἰδιάζουσα ἐν τῇ νήσῳ δὲν ὑπάρχει· οὐχ ἧττον μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας καὶ δεξιότητος αἱ γυναῖκες πλέκουσι χειρόκτια βαμβακερὰ καὶ μετάξινα, καὶ ὑφαίνουσι πανίον βαμβακερὸν χονδρὸν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν διὰ τοῦ συνήθους *ἐργαλειοῦ*. Ἐν τῇ νήσῳ ὡσαύτως πλέκονται ἐκ ξηρῶν στάχεων, ἐκ τῆς *ῥάπης* ὡς λέγουσι, καὶ οἱ πῖλοι τῶν ἀνδρῶν οἱ ψιάθινοι, οὓς φέρουσι πάντες τὸ θέρος. Ὡσαύτως ὑφαίνουσιν αἱ γυναῖκες καὶ μάλλινα κλινοσκεπάσματα.

Ὥστε ἐν Ἀμοργῷ, ἐν ᾗ τὸ πάλαι κατεσκευάζοντο αἱ κάλλισται ἀμοργίδες ἢ ἀμόργινοι χιτῶνες τῶν ἀρχαίων (Ὅρα Προσθήκην Α'), σήμερον οὐδεμία ὑπάρχει βιομηχανία. Παρὰ τῇ παραλίᾳ μόνον τοῦ ὅρμου Αἰγιάλης ὑπάρχει μικρὸν βυρσοδεψεῖον, ἐν ᾧ κατεργάζονται δέρματα μεγάλων καὶ μικρῶν ζώων, ἐκ τῶν σφαζομένων ἐν τῇ νήσῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Διοικητικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ διαιρέσεις.— Πληθυσμός.— Ἐπαγγέλματα.—Σωματικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων. — Δηώσεις τῆς νήσου ἐκ πειρατῶν. —Διανοητικὴ ἀνάπτυξις. — Ἐπώνυμα τῶν κατοίκων. — Γλῶσσα. — Τροφή. — Γενικὴ κατάστασις.

Ὡς καὶ προηγουμένως εἴπομεν ἐν παρόδῳ, ἡ Ἀμοργὸς ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· ἀποτελεῖται δ' ἐκ δύο δήμων τὸν τῆς Ἀμοργοῦ, β' τάξεως, καὶ τὸν τῆς Αἰγιάλης, γ' τάξεως. Ὁ δῆμος Αἰγιάλης ἐσχηματίσθη τῷ 1866, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῶν χωρίων Αἰγιάλης ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπάγεται ἡ νῆσος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Θήρας.

Ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀμοργὸν νησίδων ἀνήκουσιν εἰς μὲν τὸν δῆμον Ἀμοργοῦ τὰ δύο Κουφονήσια (Ἄνω καὶ Κάτω), ἡ Κέρος, τὰ Ἀντικέρια (2 νῆσοι), ἡ Σχινοῦσα, ἡ Ἡράκλεια ἢ Ῥακλειά, ἡ Ἄνυδρος, καὶ ἡ Γραμποῦσα, πᾶσαι οἰκούμεναι πλὴν Ἀνύδρου καὶ Γραμπούσης· εἰς δὲ τὸν δῆμον Αἰγιάλης ἡ Δονοῦσα καὶ ἡ Μακαριαίς.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκούντων τὰς νησῖδας συμποσοῦνται κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εἰς 3,893, εἰς οἰκογενείας δὲ 959, ἐξ ὧν 1555 εἰς τὸν δῆμον Αἰγιάλης (οἰκογ. 369) καὶ 2338 εἰς τὸν τῆς Ἀμοργοῦ (οἰκογ. 590).

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων καταφαίνεται ὅτι εἶνε ἀραιῶς κατῳκημένη· διότι κατὰ τὰς καταμετρήσεις περιέχει 129,000 στρέμματα, αἱ δὲ πέριξ νησῖδες, 69,000· τὸ ὅλον 198,000· ἀναλογοῦσιν ἑπομένως εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν περίπου 206 στρέμματα. Τὸν αὐτὸν δὲ πληθυσμὸν εἶχε καὶ κατὰ τὸ 1771, ὅτε κατὰ τὸν περιηγητὴν Pasch Van Krienen οἱ κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 4,000. Τῷ 1688 κατὰ τὸν Piacenza εἶχεν 6,000 κατοίκους. (Ὅρα Προσθήκην Δ'.)

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1879, ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1879 φαίνεται αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, ἐνῷ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς νήσους τῆς ἐπαρχίας Θήρας ἐλάττωσις, δῆλα δὴ εἰς Θήραν, Θηρασίαν, Ἀνάφην καὶ Ἴον. Ἡ αὔξησις εἶνε μικρά, οὐχ ἧτ-

τον εἶνε φαινόμενον ἐνθαρρυντικόν, ἄξιον σημειώσεως, ἐμφαῖνον κοινωνικὴν κατάστασιν προαγομένην.

Ὡς πρὸς τὰ ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων παρατηρητέον ὅτι κύριον ἔργον ἔχουσι τὴν γεωργίαν, πλὴν εὐαρίθμου ἀριθμοῦ μετερχομένων τεχνουργίας καὶ ἐμπόριον.

Οἱ ἐν τῇ στατιστικῇ τοῦ 1879 ἀναφερόμενοι ἀριθμοὶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου κατ' ἐπαγγέλματα δὲν εἶνε ἀκριβεῖς· διότι εἶνε δυσχερὴς ἡ διάκρισις καὶ ἀπαρίθμησις τῶν ἐπαγγελμάτων κατ' ἄτομον ἐν ταῖς κωμοπόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις τῶν μικρῶν δήμων, ἔνθα ὁ αὐτὸς κάτοικος συμβαίνει συνηθέστατα νὰ εἶνε καὶ ἔμπορος καὶ γεωργὸς καὶ βιομήχανος.

Ὅ,τι ὅμως ὑπάρχει ἐν τῇ στατιστικῇ ταύτῃ ἐντελῶς ἐσφαλμένον καὶ ἀνυπόστατον εἶνε ὅτι ἡ νῆσος χαρακτηρίζεται μὴ ἔχουσα παντάπασι ναυτικόν. (Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμός, σελ. 112). Τοὐναντίον ἐξ ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἔμαθον ὅτι ἔχει ἐν ὅλῳ 28 πλοῖα ἀπὸ 2 μέχρι 15 τόνων, κυβερνώμενα ὑπὸ Ἀμοργίνων, καὶ ἰσάριθμον ἀριθμὸν ἁλιευτικῶν λέμβων. Τὰ πλοῖα ταῦτα ταξειδεύουσιν εἰς τὰ ἀπέναντι παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς Σῦρον, καὶ διατηροῦσι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἀμοργοῦ καὶ τῶν πέριξ νησίδων.

Ὡς πρὸς τὸ θρήσκευμα οἱ Ἀμοργῖνοι ἀνήκουσι πάντες εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Φαίνεται δὲ ὅτι οὐδέποτε ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διεδόθη τὸ καθολικὸν δόγμα, ὡς εἰς ἄλλας, οὐδὲ ὑπάρχει που τῆς νήσου ἴχνος καθολικοῦ ναοῦ.

Οἱ Ἀμοργῖνοι τόσον ἄνδρες ὅσον καὶ γυναῖκες διακρίνονται τῶν λοιπῶν νησιωτῶν διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν προφορᾶς. Εἶνε δὲ τὸ ἦθος ἀρειμάνιοι, φιλότιμοι καὶ φιλοξενώτατοι· ἔχουσιν ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ῥωμαλέον. Αἱ γυναῖκες δὲ φημίζονται διά τε τὴν καλλονήν, τὸ ἀνάστημα, τὴν χάριν, καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἤθους καὶ τῶν τρόπων. Πᾶσαι ἀνεξαιρέτως, οἱασδήποτε ἡλικίας, ἐξερχόμεναι τῆς οἰκίας δι' ἀγροτικὰς καὶ γεωργικὰς ἐργασίας, ἐν ὥρᾳ θέρους, φέρουσι χειρόκτια βαμβάκινα πλεκόμενα ὑπὸ τῶν ἰδίων μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ κομψότητος, δι' αὐτῶν δὲ θερίζουσιν, ἀλωνίζουσι καὶ τρυγῶσιν. Ὅταν δὲ συγκομίζωσι σῦκα φέρουσιν ἕτερον εἶδος χειροκτίων, ἐχόντων τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ἀνοικτά, ὅπως ἀποκόπτωσι διὰ γυμνῶν δακτύλων τὰ σῦκα. Καθ' ὅλας δὲ τὰς ἐργασίας ταύτας, τὰς ἐν ὑπαίθρῳ,

ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον διὰ λευκοτάτων μανδηλίων, ἀφίνουσαι ἀκαλύπτους μόνον τοὺς ὀφθαλμούς· δὲν περιπατοῦσι δὲ ἀνυπόδυτοι ἢ ἄνευ περικνημίδων. Ἡ παλαιοτέρα ἐνδυμασία τῶν ἀμοργίνων γυναικῶν, ἧς εἰκόνα παραθέτει ὁ Τουρνεφόρτιος, δὲν φέρεται πλέον, μόνον τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς φέρουσι γραῖαί τινες, συνιστάμενον εἰς περίδεσιν τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς σιαγόνος διὰ μεγάλης ζώνης λευκῆς καὶ ἐρυθρᾶς, καλυπτούσης μανδύλιον, οὗ ἡ μία ἄκρα ῥίπτεται μετὰ τῆς κόμης πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀντὶ τοῦ καλύμματος τούτου αἱ νέαι καλύπτουσι τὴν κεφαλὴν διὰ μεγάλου λευκοῦ, λεπτοῦ καὶ διηνθισμένου, διαφανοῦς μανδηλίου, ὅπερ καθιστᾷ ἔτι ὡραιοτέρας τὰς λευκὰς καὶ ἀνθηρὰς αὐτῶν μορφάς, τὰς πλήρεις ὑγείας, ἔτι δὲ ζωηροτέρους τοὺς μέλανας ἀμυγδαλοειδεῖς ὀφθαλμούς, καὶ τὰς τοξοειδεῖς ὀφρῦς.

Ἡ κοινὴ φήμη περὶ τῶν πειρατικῶν ἕξεων τῶν Ἀμοργίνων, ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει ὑπόστασιν. Διότι ἐπὶ νήσου καθαρῶς γεωργικῆς, ἔκ τινων εὐαρίθμων πειρατικῶν πράξεων Ἀμοργίνων, δὲν εἶνε δίκαιον ν' ἀποδίδωνται εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τοιαῦται ἐγκληματικαὶ τάσεις. Ἡ Ἀμοργὸς ὡς ἐκ τῆς ἀποκέντρου αὐτῆς θέσεως, καὶ ὡς ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν πολυαρίθμων νησίδων ἦτο κρυσφύγετον πειρατῶν πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Εἴτε δ' ἐκ τοῦ κακοῦ παραδείγματος, εἴτε καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐξῆλθον πειραταὶ Ἀμοργῖνοι, οἵτινες ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον εἰς τοὺς τὰς παραλίας κυρίως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἰκοῦντας, ἀλλ' ἡ καταδίωξις, καὶ ὁ φυσικὸς θάνατος ἐπήνεγκε τέρμα εἰς τὰς εἰδεχθεῖς αὐτὰς πράξεις, καὶ σήμερον ὁ περιηγούμενος τὴν Ἀμοργόν, καὶ διαπλέων τὴν πέριξ θάλασσαν ἀκούει μόνον ὡς ἱστορικὰς διηγήσεις τὰ περὶ πειρατῶν, ἁπανταχοῦ εὑρίσκων ἀσφάλειαν, καὶ ἥμερα ἤθη, καὶ φιλοξενίαν ἄπειρον καὶ ἀφιλοκερδῆ.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου φαίνεται ὅτι πολλάκις μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων πόλεων, ὑπέστησαν λεηλασίας καὶ δηώσεις ἐντελεῖς, καὶ καθ' οὓς χρόνους ἠγωνίζοντο οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας κατὰ τῶν Φράγκων κατακτητῶν τοῦ Βυζαντίου (1), καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀγώνων μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων, καὶ ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, καὶ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ πενιχρὰ κατά-

(1) Hopf, Venetobyzantinischen Analekten, σελ. 92.

στασις τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ καὶ τῶν χωρίων Αἰγιάλης, ἡ καταστροφή, ἣν προφανῆ βλέπει τις τῶν ἐλαιώνων καὶ πάσης φυτείας, ἡ ἐν γένει κατάστασις τῆς νήσου μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν οἱ οἰκήτορες δὲν ἐφρόντιζον, ἢ μόνον περὶ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Οὐδεμία οἰκία μεγάλη καὶ εὐρεῖα ὑπάρχει, οὐδεὶς ναὸς μεγαλοπρεπὴς καὶ μέγας, ὡς ἐν ἄλλαις νήσοις, οὐδὲν ἴχνος παλαιᾶς εὐπορίας καὶ τοπικῆς ἰσχύος ἀρχαίας ἀμοργίνης οἰκογενείας.

Εἰς τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων διὰ ποιήματος δημώδους παρέμεινεν ἡ ἀνάμνησις μιᾶς τῶν φοβερωτέρων νεωτέρων πειρατικῶν ἐπιδρομῶν τῷ 1797, τῶν Μανιατῶν, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Καπετὰν Στεκούλη, καθ᾽ ἣν ἐδῄωσαν ὅλας τὰς οἰκίας τῶν Ἀμοργίνων καὶ ἐφόνευσαν πολλούς. Ἔκ τινων δὲ παλαιῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες μοὶ ἐπεδείχθησαν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπιέζοντο καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων τοπαρχῶν, καὶ πολλάκις ἠναγκάζοντο νὰ πέμπωσι τροφὰς καὶ εἰς προσορμιζόμενα πολεμικὰ τουρκικὰ πλοῖα. (Ὅρα Προσθήκην Β', ἔνθα δημοσιεύεται τὸ ποίημα, καὶ ἕτερα ἔγγραφα.)

Ἡ τοιαύτη ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας διαρκὴς τρομοκρατία διεκώλυσε καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων· διὸ καὶ οὐδὲ σχολεῖα εἶχεν ἡ Ἀμοργὸς ἐπὶ τουρκοκρατίας, οὐδὲ ἄνδρες ἐξῆλθον δόκιμοι ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἐκ τῶν νεωτέρων μόνον ἐξ ἐπιτυμβίου λίθου ἐντὸς τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ τοῦ Φωτοδότου γινώσκομεν τὸ ὄνομα Νικοδήμου τινὸς ἐπισκόπου Ἕλους, ἀποθανόντος τῷ 1730 Αὐγούστου 1. Ὑποθέτω δὲ ὅτι οὗτος ἦτο Ἀμοργῖνος, διότι ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ ναῷ Ἁγ. Ἀρτεμίου παρὰ τὴν πόλιν, ὡς κτίτορος τῆς ἐκκλησίας ἀναφερομένου τῷ 1701. Ἐπίσης εἰς τὸ ἀρτοφόριον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεολόγου ἐν τῇ πόλει μνημονεύεται ὡς κτίτωρ τοῦ ναοῦ τῷ 1703, καὶ ὡς ἀδελφὸς εἰς τὸ μοναχολόγιον τῆς Μονῆς τῷ 1712 εἶνε ἐγγεγραμμένος.

Σχολεῖον ἐν Ἀμοργῷ συνέστη τὸ πρῶτον τῷ 1828, κατὰ σχέδιον τοῦ πρώτου διδάξαντος ἐνταῦθα Κωνσταντίνου Δορία ἐκ Σηλυβρίας, καὶ Κοσμᾶ Δημητριάδου Ἀμοργίνου, ἱεροδιακόνου τῆς Μονῆς Χοζοβιωτίσσης, ἐκπαιδευθέντος ἐν Χίῳ καὶ Κυδωνίαις. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην σήμερον συχνάζουσιν 150 παῖδες. Πλὴν τῆς σχολῆς ταύτης τῶν ἀρρένων ὑπάρχει τὰ νῦν καὶ τῶν θηλέων εἰς ἣν φοιτῶσιν 75 κοράσια, καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον, περιλαμβάνον ἐν ὅλῳ περὶ τοὺς 40 μα-

θητάς. Ἐν δήμῳ Αἰγιάλης ὡσαύτως ὑπάρχει δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἑλληνική, ὅπου φοιτῶσι περίπου ἰσάριθμοι τῶν ἐν Ἀμοργῷ μαθητῶν. Πρό τινος δὲ χρόνου συνέστη σχολὴ δημοτικὴ ἀρρένων καὶ εἰς τὸ χωρίον Κατάπολα, ὅπου φοιτῶσι καὶ οἱ παῖδες τῶν ἀγροκατοικιῶν Ξυλοκερατιδίου, καὶ Ῥαχιδίων. Προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ εὐπορώτεροι τῶν κατοίκων ἐξαπέστειλαν τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς Ἀθήνας, καὶ εὐάριθμος μὲν ἀριθμὸς ἐπιστημόνων ὑπάρχει, ἀλλ' ἱκανὸς ὅπως μαρτυρήσῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν φιλομάθειαν, καὶ τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην πνευματικὴν πρόοδον τῶν κατοίκων.

Εἰς τὰς ἕξεις καὶ τὰ ἤθη τῶν Ἀμοργίνων δὲν διακρίνει τις ἴχνη τῆς ἐνετικῆς κατακτήσεως. Ὡς δ' ἐμφαίνει καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἐπωνύμων τῶν δημοτῶν τῶν δύο δήμων (Ὅρα Προσθήκην Γ'.) εὐάριθμα ἐπώνυμα μαρτυροῦσι φραγκικὴν καταγωγήν, καὶ οἱ φέροντες ταῦτα εἶνε μᾶλλον ἔποικοι τῶν παρακειμένων νήσων. Εἶνε δὲ τοιοῦτοι οὐκ ὀλίγοι, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ νῆσος ὑπέστη ποτὲ δεινὴν λειψανδρίαν. Ἔκ τινος καταστίχου ἐμπόρου Γαβρᾶ τῷ 1778 Ἀμοργίνου ἐξάγεται ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι Ἀμοργίνων ἐξηλείφθησαν ἐντελῶς. Ὁ Γαβρᾶς οὗτος ἐμπορεύετο μετὰ τῆς Βενετίας νήματα, ἅτινα κατεσκευάζοντο ἐν Ἀμοργῷ· ἐκόμιζε δ' ἐκ Βενετίας ὑαλικά, ἅτινα ἔδιδεν ἀντὶ τοῦ νήματος. Ἡ σημείωσις αὐτοῦ ἄρχεται ὡς ἑξῆς «1778 αβγούστου 29 Ἀμοργός· Ἐδῶ σημειώνω τὰ μποκάλια ποῦ δίνω διὰ νὰ μοῦ κάνουνε φάδι,» καὶ ἕπεται ὁ κατάλογος τῶν οἰκογενειῶν, ὧν ἀπόγονοι πολλοὶ ἐπιζῶσιν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καί τινα ἐπώνυμα μὴ ἀπαντῶντα σήμερον ἐν τῇ νήσῳ, εἴτε διότι ἐξηλείφθησαν αἱ οἰκογένειαι, εἴτε καὶ διότι ἀπῆλθον τῆς νήσου. Τοιαῦτα δὲ ἀνεῦρον τὰ ἑξῆς Ψαροβράκης, Κουτσοδόντης, Χαροκόπος, Ψιμοπούλης, Βουδιᾶς, Κορέσης, Νικηφόρου, Ῥαγιᾶς, Νικητέλης, Μυκονιάτης καὶ Καρπούζης. Τὰ τέσσαρα πρῶτα φέρουσι τύπον βυζαντινῶν ἐπωνύμων.

Περίεργα εἶνε καὶ τὰ ὀνόματα γυναικῶν Πλητώ, Καλλιώ, Ποθιώ, Δουκαινώ. Συνήθως δὲ τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν ἐκφέρουσιν εἰς ω, ὡς Μαριώ, Ῥηνιώ, ἀλλὰ τὴν Σοφίαν καλοῦσι Σοφίδι (τὸ).

Τὰ ὀνόματα τῶν τόπων, πλὴν τῶν ὀνομαζομένων ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς παρακειμένης, ἢ ἐκ τοῦ σχήματος καὶ χρώματος, ἢ ἄλλων ἰδιοτήτων, φέρουσιν ὀνόματα φέροντα τύπον ἀρχαῖον ὡς Κολοφάνα, Παραδείσια, Ξώδοτος, Ἅλατος, Κορνακοπός, Πάλος, Σκοποί, Δρο-

μιστικά, Ξενοδοχειό, Καλαυρός, Χερώνια, Χάλαρα, Χαλεπά. Ἐκ τῶν ὀνομάτων δὲ τῶν ἀρχαίων πόλεων περιεσώθη μόνον τὸ τῆς Αἰγιάλης εἰς τὸ περιληπτικὸν ὄνομα Γιάλη, δι' οὗ ὀνομάζουσι τὴν περιοχὴν τοῦ τμήματος, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸν δῆμον Αἰγιάλης. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἀναφέρουσι καὶ ὁ Βουονδελμόντης (1422) καὶ ὁ Βοσκίνης (1658) παρεφθαρμένον, ὁ μὲν γράφων Iali, ὁ δὲ Hyali (Ὅρα Προσθήκην Δ').

Τὸ ὄνομα Ἀμοργὸς περιεσώθη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων ἀμετάβλητον, μόνον τὸ ἐθνικὸν Ἀμοργῖνος καὶ Ἀμόργιος μετεβλήθη εἰς Ἀμοργιανὸς καὶ Ἀμοργιανή, ἢ καὶ Ἀμουργιανός. Οἱ ἀρχαιότατοι Εὐρωπαῖοι χαρτογράφοι μετέβαλον τὸ ὄνομα εἰς Amorgospolis, ὡς γράφει ὁ Porcacchi, καὶ εἰς Morgo. Ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων εἶνε καταφανὴς ἡ γενομένη σύγχυσις τῶν δύο ἑλληνικῶν λέξεων *Ἀμοργοῦ πόλις* παρὰ τῶν μὴ εἰδότων τὴν ἑλληνικήν. Εἰς ἐπιτομὴν τοῦ θεάτρου τοῦ Ὀρτελίου (1) τοῦ 1595, ἐν τῷ χάρτῃ σημειοῦται Morgo. Ἐν τῷ χάρτῃ τῆς Ἀμοργοῦ, ὃν παραθέτει ὁ Piacenza, μικρὸν μόνον προσεγγίζοντι εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς νήσου ὀνομάζεται Πάσσαρο.

Ὡς πρὸς τὸ γλωσσάριον τῶν Ἀμοργίνων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἠσχολεῖτο τις τῶν ἐντοπίων λογίων, διότι ἀπαιτεῖ διαμονὴν μακρὰν ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐσημειώσαμεν μόνον τὰς λέξεις ἐκείνας, αἵτινες συνεδέοντο πρὸς τὰς ἐρεύνας ἡμῶν.

Ἐν Ἀμοργῷ ὑπάρχουσι καὶ δημώδη ποιήματα, ὧν δημοσιεύομεν τρία, ἐν οἷς τὰ κάλανδα τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, εἰς τὰ ὁποῖα παρετηρήσαμεν διαφοράν τινα πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ ψαλλόμενα. (Προσθήκη Β'. καὶ Ε'.)

Ὡς πρὸς τὴν τροφὴν οἱ Ἀμοργῖνοι ζῶσι λιτῶς, ὡς πάντες οἱ νησιῶται, ἀλλ' ἔχουσί τι τὸ ἰδιάζον ὅτι ὡς κυρίαν τροφὴν μεταχειρίζονται τὰ ὄσπρια, ἰδίᾳ δὲ τὸ κατσοῦνι. Ἑκάστη οἰκογένεια θέλει συγκομίσει ἐκ τοῦ ὀσπρίου τούτου τὴν ἐτησίαν κατανάλωσιν. Εἶνε δὲ τὸ ὄσπριον τοῦτο ἐξαίρετον τὴν γεῦσιν· καὶ εἰς τοῦτο ἴσως συντελεῖ καὶ τὸ ἄριστον ἐγχώριον ἔλαιον, δι' οὗ ἀρτύουσιν αὐτό. Κρέατος χρῆσιν ὀλίγην ποιοῦνται. Τὸ κρέας τῶν χοίρων δὲν μεταχειρίζονται πρὸς κατασκευὴν ἀλάντων καὶ παστῶν, ὡς εἰς ἄλλας νήσους, ἀλλὰ τρώ-

(1) Epitome theatri Orteliani 1595.

γουσι κατὰ τὰς ἀποκρέω. Ὅπως ἔχωσι δὲ κρέας καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ὁπόταν θέλωσι, διότι εἰς μικρὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία δὲν εὑσκεται πάντοτε νωπόν, κατεσκευάζουσι τὸν λεγόμενον *παστουρμά*, οὐχὶ ἐκ βοείου κρέατος, ὡς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ἐξ αἰγείου καὶ προβατείου. Παρασκευάζουσι δὲ τοῦτον ὡς ἑξῆς· ἀφοῦ ἐκδάρωσι τὴν αἶγα, ἀφαιροῦσι πάντα τὰ μεγάλα ὀστᾶ, χωρὶς νὰ κατακόψωσιν εἰς τεμάχια· ἔπειτα ὅλας τὰς σάρκας διατέμνουσι κατ' εὐθείας ἐντομὰς ἔσωθεν, εἰς *μελίδια*, ἐπιπάσσουσι δι' ἀφθόνου ἅλατος, καὶ ξηραίνουσιν εἰς τὸν ἥλιον· μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ὅλον ἐκεῖνο τὸ σῶμα τυλίσσουσι κυλινδρικῶς καὶ φυλάττουσιν. Οὕτω δὲ ἀπολαμβάνουσιν εἶδος κρέατος ἀλιπάστου, ξηροῦ, ὅπερ ἵνα μαγειρεύσωσι μετὰ λαχάνων ἢ ἄλλως πως ἐμβάπτουσιν ἀφ' ἑσπέρας εἰς ὕδωρ ὅπως ἐξαλμυρίσῃ καὶ ἀπαλύνῃ. Πλὴν τοῦ κρέατος τούτου, αἱ πλεῖσται τῶν οἰκογενειῶν κατασκευάζουσι καὶ σαρδέλλας, ἃς καθ' ὡρισμένην ὥραν τοῦ ἔτους οἱ ἁλιεῖς τῆς νήσου ἀγρεύουσιν. Ἀποθηκεύουσι δ' ἔλαιον, οἶνον, δημητριακοὺς καρπούς, τυρόν, καὶ πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς ἰδίαν τροφήν.

Ἡ ἐν γένει δὲ κατάστασις τῶν κατοίκων, μολονότι ἐν παντὶ παρατηρεῖταί τις πρόοδος καὶ προσπάθεια εἰς βελτίωσιν αὐτῆς, δὲν εἶνε ἀνθηρά. Αἱ εὐφορώτεραι γαῖαι τῆς νήσου εἶνε αἱ πεδιναί, ἀλλ' αἱ πλεῖσται τούτων εἶνε κτῆμα τῆς ἐν τῇ νήσῳ Μονῆς Χοζοβιωτίσσης· οἱ καλλιεργοῦντες δὲ ταύτας μισθωταὶ καταλείπουσι τὰς ἰδίας αὐτῶν γαίας ἀκαλλιεργήτους, ὅπως ἀσχοληθῶσιν εἰς τὰς τῆς Μονῆς, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν πληρώσωσι τὸ μίσθωμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ συγκομίσωσί τι δι' ἑαυτούς. Οἱ οἰκοῦντες τὰς νήσους Κέρον, Σχινοῦσαν καὶ Ἡράκλειαν, ἀνηκούσας εἰς τὴν Μονήν, δὲν ἔχουσιν οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἰδίαν, ἐνῷ τὰς δύο ταύτας νήσους σχεδὸν ἐξεχέρσωσαν διὰ τῆς φιλοπονίας των. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ κακοῦ τούτου ἐκ τῆς Ἀμοργοῦ λείπουσι χεῖρες ἱκαναὶ πρὸς καλλιέργειαν, καὶ χρήματα ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ· διότι πᾶσα εἶνε καλλιεργήσιμος καὶ εὔφορος. Δυστυχῶς πνεῦμα ἐπιχωριάζον ἐκώλυσε τὸν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀθρόον ἀποικισμὸν πολλῶν οἰκογενειῶν Κασσίων, καὶ Κρητῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· λέγομεν δυστυχῶς, διότι διὰ τῆς προσελεύσεως νέων ἐποίκων ἤθελεν ἡ νῆσος καλλιεργηθῆ κάλλιον καὶ ἀποσείσει τὴν νάρκην, ἥτις κάθηται ἐπ' αὐτῆς. Οὐχ ἧττον πολλαὶ οἰκογένειαι ἐκ Κρήτης, ἐκ Χίου, ἐκ Κάσσου,

ἐκ Καρπάθου, ἐκ Πάτμου, ἐξ Ἠπείρου, ἐκ Θήρας, ἐξ Ἀνάφης καὶ ἐξ Ἀνατολῆς ὑπάρχουσιν ἐγκατεστημέναι πρὸ χρόνου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς δήμους.

Ἡ καχεκτικὴ αὕτη κατάστασις τῆς νήσου θέλει ἐκλίπει καθ' ἡμᾶς, ἰδόντας τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ φίλεργον τῶν κατοίκων, τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των, τὴν προσπάθειαν, ἰδίᾳ τῶν δημοτῶν Αἰγιάλης, εἰς τὸ νὰ βελτιῶσι τὰ γαίας των, εἰς τὸ νὰ φυτεύωσι δένδρα, ὅταν πωληθῶσι τὰ κτήματα τῆς Μονῆς Ἀμοργοῦ, ἧς ἡ διατήρησις ὁμολογουμένως εἰς οὐδὲν συντελεῖ, διότι τότε θέλουσι καταστaθῆ ἰδιοκτῆται γαιῶν εὐφόρων, φυτειῶν, ἀμπελώνων καὶ ἐλαιώνων ἄνθρωποι δραστήριοι καὶ φιλόπονοι, οὓς ἡ πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν ἀγάπη θέλει παροτρύνει εἰς νέας βελτιώσεις καὶ καλλιέργειαν μείζονα καὶ εὐδόκιμον, ἐνῷ σήμερον οὐδὲ ἓν δένδρον φυτεύουσιν, οὐδὲ ἕνα οἰκίσκον ἀνεγείρουσιν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῆς Μονῆς, ἅτε ξένης οὔσης ἰδιοκτησίας, μὴ ἀποσκοποῦντες ἢ εἰς τὴν συγκομιδὴν τὴν ἐνιαυσίαν, ἤδη μάλιστα, ὅτε αἱ ἐνοικιάσεις εἶνε μονοετεῖς· ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν δὲ δὲν πράττουσιν ἢ τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον.

Σπουδαίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν κοινωνικὴν κίνησιν τῆς νήσου καὶ ἡ πρὸ δύο ἐτῶν συγκοινωνία καθ' ἑβδομάδα διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου, διότι οὕτως οἱ κάτοικοι δύνανται καταβάλλοντες πλειοτέραν προσπάθειαν νὰ παράγωσι πλειότερα προϊόντα, εὐκόλως δυνάμενοι νὰ μεταφέρωσιν εἰς κεντρικὴν ἀγοράν· ἐνῷ πρίν, στερούμενοι τρόπου τακτικῆς καὶ ταχείας μεταφορᾶς, δὲν ἠσχολοῦντο ἢ νὰ παράγωσι καὶ συγκομίζωσιν εἰς τὰς ἀποθήκας τόσον ποσόν, ὅσον ἤρκει διὰ τὴν ἐνιαυσίαν αὐτῶν τροφήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Οἰκήσεις. — Πρωτεύουσα δήμου Ἀμοργοῦ. — Περιγραφὴ οἰκίας. — Ἀγροκατοικίαι. — Ἐλαττώματα τοῦ συστήματος τῶν ἀγροκατοικιῶν. — Δῆμος Αἰγιάλης. — Πρωτεύουσα τούτου Λαγκάδα. — Χωρία. — Φανός.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου, καὶ ἰδίᾳ τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ, εἶνε ἡ ὁμώνυμος τῇ νήσῳ κωμόπολις Ἀμοργός, κειμένη πρὸς Α τοῦ λιμένος Κατάπολα, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου μιᾶς περίπου ὥρας. Εἶνε ἐκτισμένη εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης 367 περίπου μέτρων, ἐφ' ὑψηλοῦ

προβούνου τοῦ ὄρους τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, περὶ βράχον ὀρθούμενον ἐκ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ προβούνου, ἔχοντα ὕψος 65 περίπου μέτρων, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχει ἠρειπωμένον ἐνετικὸν φρούριον, δεσπόζον τῆς κωμοπόλεως, διὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὀνομάζεται *Κάστρον*. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου παρὰ τῇ εἰσόδῳ ὑπάρχει ναΐσκος Ἁγ. Γεωργίου· ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ σφραγὶς τῆς δημογεροντίας τῆς νήσου ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔφερεν ἐν μέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ ἡ κωμόπολις αὕτη ὡς καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις καὶ κωμοπόλεις καὶ χωρία τῶν νήσων (1) πρὸς ἀσφάλειαν ἐκ τῶν αἰφνιδίων πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ἦτο γύρωθεν κεκλεισμένη ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν τοίχων τῶν πρὸς τὰ ἄκρα ἐκτισμένων οἰκιῶν, οἱ δὲ κάτοικοι εἰσήρχοντο δι᾽ ὡρισμένων πυλώνων, καὶ δι᾽ ὑποστέγων ὁδῶν εἰς τὰς οἰκίας. Φαίνονται δ᾽ ἔτι πολλαχοῦ ἴχνη τῶν στοῶν καὶ τῶν πυλώνων εἰς τὰ ἄκρα τῆς κωμοπόλεως.

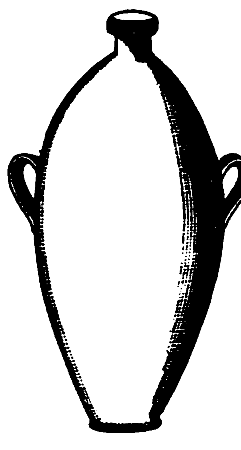
Ἡ κωμόπολις τῆς Ἀμοργοῦ πλὴν τῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Κάστρου γραφικῆς θέας αὐτῆς ἐν συνόλῳ, καὶ τῶν πέριξ καταφύτων καὶ χλοερῶν λόφων, οὐδὲν ἔχει τὸ ἄξιον ἐπισκέψεως. Αἱ οἰκίαι σχεδὸν πᾶσαι, πλὴν εὐαρίθμων εἶνε ἰσόγειαι, πενιχρᾶς ἐξωτερικῆς διακοσμήσεως. Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν δὲ διαίρεσιν αὐτῶν περίεργον εἶνε τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου, τὸ καὶ μᾶλλον καλῶς διηυθετισμένον, συγκείμενον ἐκ δύο μερῶν χωριζομένων διὰ ξυλίνου διαφράγματος, καλουμένου *μπατάρο*, καὶ ὑποδιαιρουμένου καθέτως εἰς δύο χωρίσματα· εἰς τὸ ἓν τοποθετοῦσι τὴν κλίνην, λίαν συνήθως ὑψηλά, περίπου εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους τοῦ δωματίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναβαίνουσι πατοῦντες ἐπὶ μακροῦ κιβωτίου, εἰς ὃ φυλάττουσι τὸν σῖτον, καλουμένου *πάγγου*, κάτω τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μικρὸν ἑδώλιον, τὸ *παραπάγγι*, διευκολῦνον ἐν εἴδει κατωτάτης βαθμίδος τὴν ἀνάβασιν. Τὸ ἕτερον τῶν χωρισμάτων τὸ *ἀποκρέββατο*, εἰς ὃ εἰσέρχονται διὰ θύρας, χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη διαφόρων πραγμάτων. Ὑπὲρ τὴν θύραν δὲ τοῦ ἀποκρεββάτου ὑπάρχει ἡ *πιατοθήκη*, ἧς τὰ ὁριζόντια χωρίσματα, ἅτινα καλοῦσι *σκάψες* πληροῦσι πινακίων καὶ ὑαλικῶν, χρησιμευόντων καὶ ὡς κόσμημα τοῦ δωματίου. Ἄλλοτε ἐνταῦθα ἐτίθεντο τὰ πινάκια τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ῥόδου, τὰ σήμερον τόσον περιζήτητα καταστάντα, ὅπως κοσμῶσι τὰ ἑστιατόρια τῶν πλουσίων·

(1) Ὑπομν. Περιγρ. Κυκλ. Σελ. 57.

Ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Ἀμοργοῦ δὲν ὑπάρχει οἰκοδόμημα παλαιὸν ἢ νέον μαρτυροῦν ὅτι κατῳκήθη ποτὲ ὑπὸ πλουσίου τοπάρχου ἑνὸς ἢ πολλῶν· καλαί τινες οἰκίαι μικραὶ νέαι ἀνηγέρθησαν ἐν Καταπόλοις, καὶ ἐν Λαγκάδᾳ τοῦ δήμου Αἰγιάλης.

Πᾶσα ἡ κωμόπολις διασχίζεται ὑπὸ μιᾶς ὁδοῦ ἀνωμάλου καὶ κατὰ τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὸ πλεῖστον λιθοστρώτου μετὰ ὀχετῶν κεκαλυμμένων πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων, παρ' αὐτῇ δὲ κεῖνται ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ ὀλίγα καφενεῖα. Ἔχει ὡσαύτως καὶ μικρὰν πλατεῖαν λιθόστρωτον, ὅπου καὶ ἡ Μητρόπολις, καὶ τὸ Δημαρχεῖον. Τὸ ὅλον δὲ τῶν οἰκιῶν ἀνέρχεται περίπου εἰς 400.

Ἡ κωμόπολις στερεῖται παντελῶς κρήνης ῥέοντος ὕδατος· οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται ἐκ φρεάτων δημοσίων, πλησίον μὲν ἀλλ' ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς κωμοπόλεως, καὶ περὶ αὐτὴν κειμένων, φερόντων διάφορα ὀνόματα τοῦ *Φωτοδότου*, τῆς *Πηγῆς*, τοῦ *Χαλκιοῦ* κτλ. Τὸ ὕδωρ ἀνασύρουσι διὰ πηλίνων ἀγγείων, ἅτινα καλοῦσιν *ἀνασυρτήρια*, καὶ φέρουσιν οἴκαδε διὰ σταμνῶν ἐχουσῶν σχῆμα ὅλως ἰδιάζον ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον γνωρίζω, καὶ ὅπερ οἱ κάτοικοι οὐδόλως θέλουσι νὰ μεταβάλωσι, καὶ ἐξαναγκάζουσι τοὺς πλάνητας ἀγγειοπλάστας, τοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Σιφνίους, τοὺς περιερχομένους τὰς νήσους, νὰ πλάττωσι τὰς στάμνους κατὰ τὸ ἐγχώριον ὑπόδειγμα, οὗτινος σχῆμα παραθέτομεν, καὶ ὅπερ εἶνε παρεμφερὲς ἐν μέρει τῇ στάμνῳ τῶν ἀρχαίων.

Πρὸς Α τῆς κωμοπόλεως ὑπάρχει μετόχιον τῆς Μονῆς Χοζοβιωτίσσης, ὁ Φωτοδότης, ἔνθα ἐκκλησία παλαιὰ τῆς Μεταμορφώσεως, ἱκανῶς κεκοσμημένη μετὰ παραπετάσματος ξυλογλύπτου. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει τάφος, ἐφ' οὗ ἐπιτύμβιος πλὰξ φέρει ἀνάγλυφον δικέφαλον ἀετὸν καὶ ἐπιγραφὴν « 1730 αυγουστου 1 τυμβος ενθαδε κητε ο πρωην ελους Νικοδημος ». Παρὰ τῷ Φωτοδότῃ κεῖται καὶ ἡ δημοτικὴ σχολή, κτῆμα τοῦ δήμου οὖσα.

Πλὴν τῆς κωμοπόλεως ταύτης ἐν ᾗ συγκεντροῦται ὁ μεγαλείτερος

πληθυσμὸς τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ, ὑπάρχουσι πολλαχοῦ μακρὰν τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου, οὐχὶ χωρία κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἀγροκατοικίαι, ἔνθα ἐφ' ὡρισμένους μῆνας τοῦ ἔτους διαμένουσιν οἱ κάτοικοι, τινὲς δὲ καὶ διαρκῶς πρὸς καλλιέργειαν τῶν πλησίων κτημάτων των. Εἶνε δὲ αἱ ἀγροκατοικίαι αὗται πολλαχοῦ συγκεντρωμέναι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀποτελοῦσαι οἱονεὶ χωρία, καὶ ὀνομαζόμεναι εἴτε ἐκ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ κεῖνται, εἴτε ἐκ τοῦ ναοῦ. Αἱ πλειότεραι εἶνε αἱ τοῦ Χωριοῦ, ἐν Κάτω Μεριᾷ, ἔνθα ὑπάρχει ἡ ὁμώνυμος κοιλάς, ἧς ἐμνημονεύσαμεν. Πέραν τούτων πρὸς Β εἶνε αἱ ἀγροκατοικίαι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βρούτση. Ὡσαύτως τοιαῦτα ἀθροίσματα ἀγροκατοικιῶν κεῖνται εἰς τὰς θέσεις Καμάρι, εἰς Κολοφάναν, εἰς Λεύκας, ἔνθα ὑπάρχει τοποθεσία κατάφυτος καὶ τερπνοτάτη ἐντὸς φάραγγος, ἀναστομουμένης εἰς ὁρμίσκον, *Τυροκόμον* καλούμενον, εἰς Καλύβια Ἁγίας Θέκλης, καὶ περὶ τὸν λιμένα εἰς Κατάπολα, εἰς Ξυλοκερατίδι καὶ εἰς Ῥαχίδι.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διασπορᾶς τῶν κατοίκων εἰς ἀγροκατοικίας, καὶ τῆς διαμονῆς ἐν αὐταῖς ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἢ καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, κατέκρινα ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς νήσου Κέω, ἔνθα ὡσαύτως παρετήρησα αὐτὸ ἐπικρατοῦν· ἐκεῖ δ' ἀναφέρω τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν πρέπει νὰ ὑποθάλπηται ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁπόταν δὲ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἀπόλυτος, προτιμότερον εἶνε νὰ σχηματίζηται χωρίον πλῆρες. Κυριώτατος δὲ λόγος κατὰ τοῦ συστήματος τούτου εἶνε ὅτι διὰ τῶν ἀγροκατοικιῶν μεγάλη μερὶς κατοίκων διαμένει ἐφ' ὅλον τὸ ἔτος, ἢ τὸ πλεῖστον τούτου μακρὰν τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐντὸς ἐρήμων μερῶν, ἐν οἷς ὅ τε νησιώτης, καὶ ὁ κάτοικος τῶν ἠπειρωτικῶντόπων, ἔνθα τοῦτο συμβαίνει ἀποκτηνοῦται καὶ μαραίνεται. (Ὅρα σελ. 227 Ὑπομν. περιγρ. Κυκλ. Ἄνδρος, Κέως).

Ἐν τῷ δήμῳ Αἰγιάλης οἱ κάτοικοι εἶνε συνῳκισμένοι εἰς τέσσαρα χωρία, πλησίον ἀλλήλων κείμενα περὶ τοὺς ὑπερκειμένους λόφους τοῦ ὅρμου Αἰγιάλης, τὴν *Λαγκάδα*, ἥτις εἶνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου, πρὸς Α τοῦ ὅρμου, μίαν ὥραν τούτου ἀπέχουσαν, καὶ κειμένην ὑπὸ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας βουνοῦ ὑψηλοῦ τοῦ *Μαχοῦ*, τὰ *Θολάρια* πρὸς Β, τὸν *Ποταμὸν* πρὸς Μ, ὑπερκείμενον τοῦ ὅρμου, καὶ τὸν *Στροῦμβον*, χωρίον, ὅπερ μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνοικία τῆς Λαγκάδας. Ἐν τῷ δήμῳ δὲ τούτῳ ὑπάρχει καὶ χωρίδιον *Ὄξω μεριά*, ἐν

τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀμοργοῦ εἰς Λαγκάδαν, ἔνθα ἀγροκατοικίαι γεωργῶν. Τὰ χωρία τῆς Αἰγιάλης φέρουσι καὶ ταῦτα τὸν τύπον τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ· περιέχει δὲ ἡ μὲν Λαγκάδα 200 οἰκίας, ὧν τινας νεωτέρας κομψὰς ἐντὸς κήπων, τὰ Θολάρια 100, ὁ Ποταμὸς 50, καὶ ὁ Στροῦμβος 12.

Αἱ εἰσπράξεις τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ ἀνέρχονται εἰς 4,000 δραχμὰς κατ' ἔτος, αἱ δὲ τοῦ δήμου Αἰγιάλης εἰς 2,000. Εἶνε δὲ καὶ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀπόδειξις τῶν μικρῶν πόρων τῶν κατοίκων, καὶ τῆς μικρᾶς παραγωγῆς τοῦ τόπου.

Πλὴν τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ νήσῳ, ὑπάρχουσιν ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν εἷς εἰρηνοδίκης γ' τάξεως, ἑδρεύων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ δήμου Ἀμοργοῦ, εἷς ὑπολιμενάρχης, εἷς τελωνοσταθμάρχης, 2 ὑγειονομοφύλακες, ὁ μὲν ἐν Ἀμοργῷ, ὁ δ' ἐν Κουφονησίοις καὶ εἷς ὑπομοίραρχος.

Ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν δὲ μετὰ τοῦ λοιποῦ βασιλείου, ἡ νῆσος αὕτη μόλις πρὸ δύο ἐτῶν ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ τακτικὴν διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου καθ' ἑβδομάδα, ὅπερ συνετέλεσε καὶ θέλει συντελέσει σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου. Πρὶν δ' ἐξετελεῖτο διὰ πλοιαρίων, ὥστε ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἐντελῶς ἀπεμονοῦτο ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κράτους. Ἐτέθη δὲ καὶ φανὸς εἰς τὸν λιμένα Κατάπολα ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, χρησιμώτατος εἰς τοὺς πλέοντας τὴν νύκτα ἐν μέσῳ τοῦ συμπλέγματος ἐκείνου τῶν νησίδων. Ὁ πύργος, ἐφ' οὗ ὁ φανός, ὕψους 6 μέτρων, κεῖται εἰς ὕψος 59 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 85 μέτρων ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου. Εἶνε δ' ὁ φανὸς ἀντανακλαστικὸς ἐρυθροῦ φωτός, ὁρατὸς ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ εἰς ἀπόστασιν 6 μιλίων, φωτίζει 150^0 τοῦ ὁρίζοντος πρὸς Δ. Τὸ Ἀν. μέρος εἶνε σκοτεινόν. Ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ φωτὸς 66 μέτρα. Κεῖται δὲ εἰς πλάτος 36^0, 50', 10'', Β, καὶ μῆκος 25^0, 51, 29. Δ Γρενουΐνσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἐκκλησίαι. — Μονὴ Χοζοβιωτίσσης. — Εἰκὼν αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. — Οἰκόσημον ἐνετικόν. — Κτήματα Μονῆς. — Παραδόσεις περὶ τοῦ ὀνόματος. — Χρυσόβουλλον Μιχαὴλ Δουκὸς Ἀγγέλου Κομνηνοῦ ἀνέκδοτον.— Ναὸς Ἁγ. Γεωργίου Βαλσαμίτου. — Πηγομαντεία. — Ἰδιάζουσαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ πανηγύρεις Ἀμοργίνων.

Ναοὶ ἐν Ἀμοργῷ ὑπάρχουσι πολλοὶ ἔν τε τοῖς οἰκουμένοις τόποις, καὶ τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐρημίαις, καὶ Μονὴ μία, ἡ τῆς Χοζοβιωτίσσης ἐπιλεγομένη. Γενικῶς δ' εἰπεῖν οὐδεὶς τῶν ναῶν τῆς νήσου διακρίνεται ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῇ τέχνῃ καὶ διακοσμήσει, ἀξίᾳ προσοχῆς. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν δὲ τῶν ναῶν παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι πολλαχοῦ δύο καὶ τρεῖς κεῖνται πλησίον ἀλλήλων, πολλάκις συνεχόμενοι. Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν εἶχε λόγον τὸν πληθυσμόν, ἀλλ' εὐχωλήν τινα χριστιανοῦ ἐγχωρίου ἢ καὶ ξένου, συνισταμένην εἰς ἀνέγερσιν ἰδίᾳ δαπάνῃ ναοῦ. Τούτου δ' ἕνεκα οἱ πλεῖστοι τῶν ναῶν καὶ ἐνταῦθα εἶνε ἰδιόκτητοι, ὑπάρχουσι δ' ἐν τῇ πόλει περὶ τοὺς 30 ναΐσκους, οἵτινες μένουσι κεκλεισμένοι, ἐν ἐνεργείᾳ δὲ μόνον τέσσαρες. Τὰ ἐξωκκλήσια εἶνε πολυάριθμα καὶ πάντα σχεδὸν μετὰ στέγης θολωτῆς.

Ἐκ τῶν ναῶν τῶν ἐχόντων ἐπιγραφὴν ἀνακαινίσεως, οὐδεὶς εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ ἔτους 1683, ὡς εἰκάζω ἐκ τάφου εὑρισκομένου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Ἀμοργοῦ, ἔχοντος ἐπιγραφήν. « Ἐν ἔτει 1683 μηνὶ μαρτίῳ 12 ἐγεγόνει ὁ τύμβος οὗτος σὺν τῷ ἐδάφει ἀναλώμασι τοῦ παπᾶ Κὺρ Λουκᾶ Οἰκονομίδου », καὶ ἐφ' οὗ ὡς κόσμημα ὁ γλύπτης εἰκόνισε τὸν δικέφαλον ἀετόν, καὶ ἕτερα περίεργα καὶ ποικίλα κοσμήματα. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων φέρει ἐπιγραφὴν ἀνακαινίσεως τῷ 1689. Ἡ τῆς Μητροπόλεως, ἀφιερωμένη τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου, ἥτις ἔχει τροῦλλον, ἀνεκαινίσθη ὡσαύτως τῷ 1689 ὑπὸ χειρὸς ὡς σημειοῦται Γεωργίου Καισαριώτου. Ἡ τῆς Ἀναλήψεως μετὰ τρούλλου μεταγενέστερον· ἐν ταύτῃ ὑπάρχει εἰκὼν μετ' ἐπιγραφῆς « διὰ χειρὸς Ἀνδρέου Μοστράτου ἐκ νήσου Πάρου, 1757 ». Πρὸς Β τοῦ φρουρίου τῆς Ἀμοργοῦ κεῖται ναΐσκος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅστις εἶχε τὸ πά-

λαι καὶ κελλία πέριξ, ἀνήκων τῇ Μονῇ τῆς Πάτμου, φέρων χρονολογίαν ἀνακαινίσεως τῷ 1734 δι' ἐξόδων ἱερομονάχου Ἰακώβου Γιαννοπούλου. Ἐν τούτῳ ὑπάρχουσι δύο εἰκόνες σκωληκόβρωτοι σχεδὸν ἤδη, θεωρούμεναι ὡς αἱ ἀρχαιόταται τῶν ἐν τῇ νήσῳ.

Σπουδαιότερα ὅμως πάντων τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκκλησιαστικῶν μνημείων, ἅτινα καὶ ἐπιδεικνύονται ὡς ἀρχαιότατα, καὶ περιεργότατα, εἶνε ἡ Μονὴ Χοζοβιωτίσσης, καὶ τὸ μετόχιον ταύτης Ἅγιος Γεώργιος Βαλσαμίτης.

Ἡ Μονὴ Χοζοβιωτίσσης κεῖται πρὸς Α τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ, καὶ ἀκριβῶς πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ὄρους τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ· εἶνε δ' ἐκτισμένη εἰς ὕψος 300 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπὶ τοῦ μέσου κοιλώματος ἀποτομωτάτης καὶ ὀρθίας πλευρᾶς τοῦ ὄρους, καὶ ἀπέχει τῆς κωμοπόλεως περίπου ἡμίσειαν ὥραν. Ἡ πρὸς αὐτὴν ἄγουσα ὁδὸς εἶνε δύσβατος, κατωφερεστάτη ἐν ἀρχῇ, εἶτα καθ' ὅσον πλησιάζει εἰς τὴν Μονὴν ἀνωφερὴς καὶ ἐπικίνδυνος· διότι ἄνωθεν τοῦ βαδίζοντος ἐπικρέμανται κρημνοὶ ἀπειλητικοί, ἐξ ὧν συχνότατα καταπίπτουσι λίθοι, καὶ ὁλόκληροι βράχοι, ὧν ἡ πτῶσις πολλάκις προὐξένησε καὶ ζημίας εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς Μονῆς.

Πλὴν τῆς θέσεως ἡ Μονή, καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς αὐτῆς, ἀφιερωμένος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, οὐδὲν παρέχουσιν ἄξιον θέας. Ἡ Μονὴ ἔχει μόνον ἐξωτερικὸν τοῖχον, ὡς ἐσωτερικὸς δὲ χρησιμεύουσι τὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους. Ἐντὸς δὲ αὐτοῦ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ στενοῦ τμήματος εἶνε συνεσφιγμένα τὰ κελλία τῶν μοναχῶν, ὁ ναός, μικρὸς τὸ μέγεθος, αἱ δεξαμεναὶ τοῦ ὕδατος, οἱ φοῦρνοι, τὰ ἑστιατόρια, τὸ μαγειρεῖον, αἱ ἀποθῆκαι. Ἡ εἴσοδος κεῖται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν, ἀποτελουμένη ἐκ χθαμαλῆς καὶ στενῆς, ἐν εἴδει θυρίδος, πύλης, κειμένης περὶ τὸ μέσον τοῦ ὕψους τῆς Μονῆς, εἰς ἣν ἀνέρχονται διὰ ξυλίνης κλίμακος, ἥτις ἐπὶ ἀρχαιοτέρων χρόνων θὰ ἦτο κινητὴ καὶ ἀνεσύρετο ἐν ὥρᾳ κινδύνου.

Ἡ Μονὴ κατὰ τὰς παραδόσεις ἐκτίσθη τῷ 1088 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ναῷ, παριστῶσα αὐτὸν ὄρθιον, περιβεβλημένον τὴν βασίλειον στολὴν καὶ φέροντα ἀνὰ χεῖρας σκῆπτρον. Τὴν εἰκόνα ταύτην εἶδον τινὲς τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν νῆσον περιηγητῶν. Ὁ Buchon ἀναφέρει ὅτι ἦτο

ἐπὶ ξύλου ἐζωγραφημένη (1)· ὡς δὲ οἱ μοναχοὶ εἶπον ἐμοὶ δὲν ἦτο ἐπὶ ξύλου, ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ ἐπιχρίσματος, ἀλλ᾽ ὅτι πρὸ 15 ἐτῶν κατεστράφη ὑπ᾽ ὀγκώδους λίθου, καταπεσόντος ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βραχωδῶν τοιχωμάτων τοῦ ὄρους, ὅστις διατρυπήσας τὴν στέγην, κατέρριψε τὴν ἀψίδα τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ, ἐφ᾽ οὗ ἦτο ἐζωγραφημένη, οἱ δ᾽ ἐπισκευάσαντες τὰ φθαρέντα μέρη τοῦ ναοῦ, οὐδόλως μεριμνῶντες περὶ εἰκόνος καὶ ἱστορίας καὶ παραδόσεων, δὲν περιέσωσαν τὰ τεμάχια, ἀλλ᾽ ἀπέρριψαν ἐντελῶς ὡς ἄχρηστα.

Ἤδη εἰκὼν τοῦ κτίτορος τῆς Μονῆς Ἀλεξίου σώζεται ἐπὶ χάρτου ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τοῦ κτηματολογίου τῆς μονῆς. Ἂν δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλεξίου ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ σανίδος, ὡς ἀναφέρει ὁ Buchon, οὐδεὶς ἐγνώριζε τῶν ἐν τῇ Μονῇ. Ὁ Buchon, εἶδε τὸ οἰκόσημον τοῦ τῷ 1309 καταλαβόντος τὴν Ἀμοργὸν Γουλιέλμου Α΄ Σανούδου, τοπάρχου τῆς Νάξου, ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Μονῆς, παριστῶν λέοντα ὄρθιον, κρατοῦντα διὰ τῶν προσθίων ποδῶν σημαίαν κυματίζουσαν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· εἰκονίζει δὲ (2) τὸ οἰκόσημον τοῦτο διπλοῦν, εἰς τὸ μὲν ἓν ὁ λέων, κατὰ κατατομὴν εἰκονισμένος, στρέφεται πρὸς τὰ δεξιά, εἰς τὸ δεύτερον δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἀλλὰ τοιαῦτα οἰκόσημα σήμερον δὲν ὑφίστανται ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Μονῆς. Ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου μόνον ἐδάφους τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσιν ἀνάγλυφα δύο οἰκόσημα ἐπὶ μαρμάρου, παριστῶντα δύο λέοντας ὀρθίους, φέροντας στέμμα καὶ τείνοντας πρὸς τὰ πρόσω τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ὡς ἔχει τὸ παρατιθέμενον σχῆμα. Ταῦτα δὲ οὐδὲν ἀπίθανον νὰ εἶνε τῶν Σανούδων, οἵτινες ὡς ἀναφέρει ὁ Coronelli, καθ᾽ ἃ φίλος ἐν Ἐνετίᾳ, ὃν ἠρώτησα, μοὶ εἶπεν, εἶχον οἰκόσημον ὀρθίαν ἐστεμμένην λεοπάρδαλιν, ἐν τῇ στάσει, εἰς ἣν ἔχει τὸν λέοντα καὶ τὸ ἐν Ἀμοργῷ οἰκόσημον.

(1) Venetobyzantinischen Analekten, C. Hopf, σελ. 91.

(2) Atlas des nouvelles recherches historiques sur la principauté Française de Morée par J. A. Buchon. Πίν. 40, ἀριθ. οἰκοσήμων 21 καὶ 23.

Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ, πλουσίᾳ καὶ ἐπισήμῳ ἐν τῷ νησιωτικῷ κόσμῳ, εἰς ἣν πολλὰ ἀφιερώματα βεβαίως ἐδόθησαν, οὐδὲν σώζεται ἀρχαῖον κειμήλιον ἢ χρυσόβουλλον σχετικὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἱστορίαν. Τὸ σκευοφυλάκιον περιέχει εὐάριθμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, δισκοπότηρα καὶ κανδήλας. Ἐφ' ἑνὸς ἑξαπτερύγου ἀνέγνωσα τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν «Κτῆμα μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀμοργοῦ, ἥτις ἀνεκενίσθη παρ' Ἀλεξίου βασιλέος τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ· δι' ἐξόδων Ἰωακὴμ Ἱερομονάχου ἐν ἔτη 1682». Ἐφ' ἑνὸς δὲ ἀργυροῦ σταυροῦ ὑπάρχουσι κεχαραγμένα recuperata A. D. N. C. P. G. Ἡ Μονὴ ἔχει καὶ βιβλιοθήκην χειρογράφων. (Ὅρα Προσθήκην ΣΤ').

Οἱ ἐν τῇ μονῇ ὑδρεύονται ἐκ δεξαμενῶν κειμένων καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, εἰς ἃς συλλέγεται τὸ ὄμβριον ὕδωρ δι' αὐλάκων, κατὰ τὸν τρόπον, ὃν μετεχειρίζοντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι πρὸς συλλογὴν τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν βράχων ἐντὸς τῶν δεξαμενῶν τῶν ἀνύδρων φρουρίων, διὰ κατὰ σειρὰν δῆλα δὴ τοποθετήσεως ὀρθίων κεράμων ἢ πέτρῶν ἐπὶ τοῦ ἐπικλινοῦς τῶν ὑψωμάτων, ὥστε τὸ ὕδωρ καταρρέον νὰ ἔχῃ ὡρισμένην διεύθυνσιν εἰς τὴν δεξαμενήν.

Ἐκτὸς τῆς μονῆς ἐν ἀριστερᾷ τῷ πορευομένῳ εἰς αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κεῖται ναΐσκος τῶν Ταξιαρχῶν, ἀνήκων εἰς τὴν Μονήν.

Ἡ Μονὴ Χοζοβιωτίσης ἔχει κτήματα πλεῖστα ὅσα ἐν Ἀμοργῷ καὶ μετόχια. Ὡς εἴπομεν δὲ καὶ ἀνωτέρω, οἱ γονιμώτεροι ἀγροὶ τῆς νήσου, οἱ πλουσιώτεροι ἀμπελῶνες καὶ ἐλαιῶνες ἀνήκουσιν εἰς αὐτήν. Τὰ ἐν Ἀμοργῷ μετόχια τῆς Μονῆς εἶνε Ἅγιος Γεώργιος Βαλσαμίτης μετὰ τῶν πέριξ κτημάτων, Ἅγ. Νικόλαος εἰς Καμάρι, Ἁγ. Αἰκατερίνη εἰς Γαϊδουρόκωλα ὑπὸ τὸν Ἅγιον Ἀρτέμιον, καὶ τὸ ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Ἀμοργοῦ ὁ Φωτοδότης. Ἐν δήμῳ Αἰγιάλης ἔχει μετόχιον τῆς Ἀναλήψεως παρὰ τὸ χωρίον Ποταμός, καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην Θεολόγον ἐπὶ τοῦ ὄρους Κρίκελα.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐν τῇ Ἀμοργῷ ἔχει κτήσεις ἐν χωρίῳ Μέλανες τῆς Νάξου, καὶ μετόχιον αὐτόθι Παναγίαν τὴν Κρυπτόμματη, ἐν Πάρῳ δύο μετόχια, ἐν Σάμῳ Παναγίαν τὴν Σπηλιανήν, ἐν Θήρᾳ, ἐν Ἀνάφῃ, ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, ἐν Ἴῳ. Εἶχεν ἐν Λέρῳ καὶ Καλύμνῳ, ἀλλ' ἀπώλεσεν, ἐπίσης ἐν Κρήτῃ ἄλλοτε, ἀλλ' ἐξεποίησεν ὡς μαρτυροῦσι σωζόμενα γράμματα πατριαρχικά, δι' ὧν ἐδίδετο τοιαύτη ἄδεια. Ἀλλὰ πλὴν τούτων κτῆμα τῆς μονῆς εἶνε αἱ νησῖδες Νικουριά, Γραμπο-

νῆσι, Κέρος, ἡ εὔφορος Σχινοῦσα, καὶ Ἡράκλεια. Ἐκ τούτων τῶν κτημάτων καταδεικνύεται ὅτι ἡ Μονὴ ἄλλοτε εἶχε μέγιστα εἰσοδήματα, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ κακὴ διοίκησις πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν ἔστησεν ἐν αὐτῇ τὴν ἕδραν της, ὥστε οὐδὲ ἀρχεῖα τακτικὰ ἔχει, οὐδὲ ἔγγραφα ἀρχαῖα, οὐδὲ κτηματολόγιον πλῆρες. Τὸ κτηματολόγιον τῆς Μονῆς, ὅπερ ἐγὼ εἶδον, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1834. Σήμερον ἡ Μονὴ διατηρεῖ 15 μοναχοὺς ἰδιορρύθμως βιοῦντας, ἔχει δὲ περίπου ἐτήσιον εἰσόδημα 35,000 δραχμῶν. Ἐκ τούτου δὲ διατηρεῖ ἐν Ἀμοργῷ τὸν σχολάρχην καὶ τὸν δημοδιδάσκαλον. Δαπάνῃ αὐτῆς ᾠκοδομήθη τῷ 1828 τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ χρηματικὸν ποσόν, ὅπερ ἡ Μονὴ δίδει κατ' ἔτος εἰς τὸ δημοτικὸν ταμεῖον πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων λέγεται *ράτα* (1).

Κτιτορικὸν βιβλίον καὶ ἱστορία γραπτὴ τῆς Μονῆς δὲν ὑπάρχει, ὡς ἔχουσιν ἄλλαι Μοναί. Μόνον ἡ παράδοσις, καὶ ἡ πρὸ 15 ἐτῶν ἀνέκαθεν σωζομένη εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἀναφέρει τοῦτον ὡς πρῶτον κτίτορα. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκδεδομένη πηγὴ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς Μονῆς εἶνε ἡ τοῦ Porcacchi (1572). (Ὅρα Προσθήκην Δ'.).

Αἱ περὶ τῆς Μονῆς δὲ παραδόσεις τῶν μοναχῶν, καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας Χοζοβιωτίσσης εἶνε μυθικαί, καίπως ὅμοιαι πρὸς τὰς ἀναφερομένας εἰς ἄλλας Μονάς. Κατὰ τὰς παραδόσεις ταύτας γυνή τις ἀπὸ τοῦ Χοζόβου (;) ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ἔκρυψε τρεῖς εἰκόνας, τὰς ὁποίας κατόπιν, ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ μία τούτων παρασυρθεῖσα ὑπὸ τῶν ῥευμάτων τῆς θαλάσσης ἔφθασεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἡ ἑτέρα δὲ προσήγγισεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀμοργοῦ, καὶ παρελήφθη ὑπὸ μοναχῶν, οἵτινες τὴν πρωίαν εἶδον ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ σήμερον ἡ Μονὴ ἐρείδεται, μέγιστον ἧλον ἐμπεπηγμένον, καὶ ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς σημεῖον ὅτι ἐκεῖ ἡ θέλησις τῆς Θεοτόκου ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔπρεπε νὰ οἰκοδομήσωσι Μονήν, ὅπερ καὶ ἔπραξαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνήγγειλαν τὰ τῆς εὑρέσεως τῆς εἰκόνος εἰς τὸν ἐν Πάτμῳ εὑρισκόμενον τότε αὐτοκράτορα Ἀλέξιον μετὰ τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, οἵτινες ἦλθον ἀμφότεροι εἰς Ἀμοργόν. Τότε ὁ Ἀλέξιος ἐξέδωκε χρυσόβουλλον, δι' οὗ ἀπέδιδε διάφορα δικαιώματα εἰς τὴν Μονήν, συν-

(1) Rata λέξις τοῦ παρηχμακότος λατινισμοῦ, σημαίνουσα μερίδα διδομένην τινί.

άμα δὲ ὥρισεν αἱ Μοναὶ Πάτμου καὶ Ἀμοργοῦ νὰ εἶνε ἀδελφικαί. καὶ νὰ διορίζηται ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πάτμου ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς Ἀμοργοῦ, καὶ τῆς Ἀμοργοῦ ἐκ τῶν τῆς Πάτμου. Καὶ τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολύ· ἀλλ' ἐρχομένων ποτὲ τῶν πατέρων ἐκ τῆς Πάτμου, ἐκινδύνευσε τὸ πλοῖον ἐκ τρικυμίας, καὶ διεκόπη ἔκτοτε ἡ ἀδελφότης. Ἀναφέρει δὲ ἡ παράδοσις καὶ ὅτι ἡ Μονὴ Ἀμοργοῦ λεηλατηθεῖσα ἔμεινεν ἔρημος ἐπὶ 8 ἔτη, καὶ ὅτι τὸ ἀρχικὸν χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἄλλα σκεύη μετεκόμισαν οἱ πατέρες εἰς Πάτμον. Κατόπιν δὲ ἦλθον δύο πατέρες ὁ μὲν ἐκ Κρήτης, ὁ δ' ἐκ Καλύμνου, οἵτινες ἀνεκαίνισαν τὴν Μονήν. Τὰ ὀνόματα τούτων ἦσαν μέχρι τινὸς γεγραμμένα ἐπὶ πλακός, ἥτις κατεστράφη καὶ αὕτη ἐκ πτώσεως βράχου, ὡς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλεξίου.

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος Χοζοβιώτισσα, οὐδὲν γινώσκομεν θετικόν. Ἡ παράδοσις ἡ ἀνωτέρω ἀναφέρει πόλιν Χόζοβα, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, καθόσον γνωρίζω, πόλις δὲν ὑπάρχει, οὔτε ὑπῆρξεν. Ἂν εἶνε χωρίον τι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἢ τῆς Παλαιστίνης ἀγνοῶ. Χόζοβα χωρίον ὑπάρχει ἐν τῷ δήμῳ Ψωφῖδος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ἀλλ' οὐδεμία βεβαίως σχέσις μεταξὺ τούτου καὶ τῆς Ἀμοργοῦ. Προκειμένου ὅμως περὶ εἰκονομάχων καὶ περὶ διασώσεως εἰκόνων, μνημονεύω ἁπλῶς ὅτι ὑπῆρξέ ποτε Μονὴ τοῦ Χουζιβᾶ καλουμένη, καὶ κειμένη πρὸς Ἀν. τῆς Ἱεριχῶ, ἣν ἀναφέρει ὁ Εὐάγριος ἐν τῇ ἐκκλησιαστ. ἱστορ. (4,7) (Ἑλ. Πατρολ. Τόμ. 86, 2716), κτισθεῖσα ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ κοινοβιάρχου, καὶ ἥτις ἀναφέρεται καὶ παρ' ἄλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα Χοζιβᾶ. (Ὅρα Alph. Couret: Palestina sous les empereurs Grecs 326—630, ἐν τέλει σελ. XV). Ἐκ τῆς Μονῆς δὲ ταύτης, ἔνθα ἤσκησε κατὰ τοὺς Συναξαριστάς, ἔχει καὶ τὸ ὄνομα ὁ τῇ 8 Ἰανουαρίου ἑορτάζων ὅσιος πατὴρ Γεώργιος ὁ Χοζεβίτης.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἀρχαιοτέραν μαρτυρίαν ἐκδεδομένην τῆς ὑπάρξεως τῆς Μονῆς δὲν γινώσκομεν τῆς τοῦ Thom. Porcacchi, ἔχομεν ὅμως ἀνέκδοτον μνημεῖον, ὅπερ μοὶ ἀνεκοίνωσε προθύμως ὁ δήμαρχος Ἀμοργοῦ Κύριος Ἰωάννης Βλαβιανός, τῆς γ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δουκὸς Ἀγγέλου Κομνηνοῦ, δι' οὗ κανονίζει καὶ ἐπικυροῖ τὰ παλαιγενῆ δικαιώματα τῆς μονῆς, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ μετοχίων αὐτῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἴῳ, ἅτινα

εἶχον προσεπικυρώσει πρότερον οἱ βασιλεῖς Κομνηνὸς Λάσκαρης, καὶ Ἰωάν. Δοῦκας. Μνημονεύονται δ' ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ καὶ δύο ἄρχοντες ἀναθεωρηταὶ τῶν κτημάτων τούτων, φέροντες γνήσια βυζαντινὰ ἐπώνυμα, ὡς τότε ὑπῆρχον ἐν χρήσει, ὁ Ζαγαρομμάτης, καὶ ὁ Μονοχυτρᾶς.

Τὸ ἀντίγραφον, ὅπερ μοὶ ἐδόθη παρὰ τοῦ κ. Δημάρχου, φαίνεται ὅτι εἶνε ἀντίγραφον πολλῶν ἄλλων ἀλλεπαλλήλων ἀντιγράφων ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, οὗτινος ἄγνωστος ἡ τύχη, διὸ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ ὑπάρχουσι χωρία ἠλλοιωμένα καὶ δυσνόητα. Καὶ αὐτὴ ἡ χρονολογία εἶνε ἐσφαλμένη· διότι μνημονεύει μηνὸς Μαΐου τῆς 6ης Ἰνδικτιῶνος τοῦ 6707 (μ. Χ. 1198), ὅπερ εἶνε ἐσφαλμένον, διότι δὲν συνέπιπτε πρὸς τὸ ἔτος τοῦτο Ἰνδικτιὼν ἕκτη, πρὸς δὲ διότι ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς Παλαιολόγος δὲν ἦτο αὐτοκράτωρ τότε, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος Β'. Διὸ ἐπηνέγκαμεν τὴν ἑξῆς διόρθωσιν ἐν τῷ κειμένῳ «τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου, ἔτους» ὅτε ὑπῆρχε καὶ ἰνδικτιὼν ἕκτη· συμπίπτει δὲ τὸ ἔτος τοῦτο πρὸς τὸ 1262 μ. Χ., ὅτε ὁ Μιχαὴλ ἦτο κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κυριεύσας αὐτὴν ἀπὸ τῶν Φράγκων.

Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο δημοσιεύομεν ἐν Προσθήκῃ Ζ'. Ὡσαύτως δημοσιεύομεν καὶ χειρόγραφον σημείωσιν περὶ τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς ἐφόρου τῆς παιδείας, σταλέντος τῷ 1825 εἰς τὰς νήσους, ὅπως θέσῃ εἰς δημοπρασίαν τὰς προσόδους τῶν Μονῶν.

Ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν μνημεῖον ἐν Ἀμοργῷ ἄξιον μνείας εἶνε ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βαλσαμίτου, τὰ μέγιστα τιμώμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἕνεκα πηγῆς ὕδατος εὑρισκομένης ἐν αὐτῷ, εἰς ἣν ἀποδίδουσι μαντικὴν δύναμιν, καὶ ἔρχονται ὑποβάλλοντες διὰ τοῦ ἱερέως ἐρωτήματα, ὅπως γνωρίσωσι τὸ ἄδηλον μέλλον. Τοῦ μαντείου τούτου μνημονεύουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν νῆσον περιηγητῶν· ἡ ἀρχαιοτέρα δὲ χρονολογία εἶνε ἡ τοῦ Ῥιχάρδου, Ἰησουίτου ἐλθόντος εἰς τὴν νῆσον τῷ 1651 (1). Μετ' αὐτὸν μνημονεύει τοῦ μαντείου ὁ Σωζὲ 1698, ὁ Τουρνεφόρτιος 1700, ὁ Γρηγ. Μπάρσκης Ῥῶσσος ἀρχιμανδρίτης 1722(2), ὁ Σοννίνης τῷ 1777, ὁ Ῥὸς 1841.

(1) **Pègues, Histoire et phénomènes du vulcan et des îles volcaniques de Santorin** σελ. 547.

(2) Τὴν περὶ τοῦ Ῥώσσου τούτου περιηγητοῦ σημείωσιν ἔδωκεν ἐμοὶ ἐν Ἀμοργῷ ὁ ἱερεὺς τοῦ ναοῦ Ἀνατόλιος Νικηφοράκης.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου κεῖται πρὸς τὰς ἀνατολικὰς κατωφερείας τοῦ βουνοῦ Σκοποί. Ὠνομάσθη δὲ λέγουσι Βαλσαμίτης ἐκ τῶν αὐτόθι φυομένων βαλσάμων, οὕτω καλουμένου τοῦ φυτοῦ, τοῦ μᾶλλον γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγριόδυοσμος. Ἐπὶ τῶν παραστάδων τῆς θύρας τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ὑπάρχει χρονολογία τῆς ἀνακαινίσεως αὐτοῦ τῷ 1688 ὑπὸ Ἀνατολίου Βλάχου, καθὼς καὶ ἑτέρα τῷ 1796 ἐπὶ Θεονύμφης μοναχῆς Σικινίας. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ δικέφαλος ἀετός, ὅπως τοῦτο ἐθίζεται εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῶν νήσων, ὑπάρχει δὲ καὶ τάφος φέρων ἐπιτύμβιον «Φιλαρετι μοναχυ εν ετει 1757 σεπτεμβριου 13, εγεγονηο ο τυμβος ουτος συν τω εδαφει αναλωμασι».

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ εὑρίσκεται τὸ *ἁγίασμα*, ὡς λέγουσιν ἐν τῇ νήσῳ, ἡ μαντικὴ πηγή. Αὐτόθι πρὸς τὸν μεσημβρινὸν τοῖχον, ὅστις μᾶλλον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βράχου τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ἔκτισται, ὑψοῦται τετράγωνον κουβούκλιον λιθόκτιστον, ἐν εἴδει ναΐσκου, στεφόμενον πρὸς τὰ ἄνω διὰ θυρίδων μικρῶν ἀψιδωτῶν. Εἰς τὴν βάσιν δὲ τούτου μικροτέραν τοῦ ἑνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου, εἶνε κεχωσμένη ὑδρία πηλίνη, ἄνευ πυθμένος, ἔχουσα ἐπὶ τοῦ στομίου, σπιθαμιαίας ὡς ἔγγιστα διαμέτρου, πλάκα μαρμαρίνην διάτρητον, ἧς τὴν ὀπὴν καλύπτουσι διὰ κινητοῦ στρογγύλου ἐπιστομίου. Ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν δὲ τοίχων τοῦ κουβουκλίου εἶνε ἐζωγραφημέναι εἰκόνες πρὸς Β τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους καὶ Ἁγίου Νικολάου, πρὸς Ἀν. τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πρὸς Μ τῆς Ἁγ. Βαρβάρας καὶ Ἁγίας Αἰκατερίνης· ἄνωθεν τοῦ κουβουκλίου ἡ Θεοτόκος, ἐν μέσῳ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ἐν ἀριστερᾷ ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Κάτωθεν τούτων ἡ εἰκὼν τοῦ Προφ. Ἠλιοῦ, καὶ πρὸς Δ ἡ τοῦ Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου.

Ἡ ὑδρία αὕτη πληροῦται μέχρι τοῦ ἡμίσεος ὕδατος διαυγοῦς καὶ ποσίμου ἀφ' ἑαυτῆς, διαπηδῶντος ἠρέμα ἐκ τοῦ βράχου διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ πυθμένος· ἐνίοτε δ' ἐπὶ πολυομβρίας καὶ ὑπερχειλίζοντος. Ἐντὸς τοῦ κουβουκλίου δὲν ὑπάρχει ἱκανὸν φῶς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὑδρίας εἶνε σκοτεινόν, καὶ μόνον δι' ἀνημμένου κηρίου δύναταί τις νὰ ἴδῃ τὸ ἐντὸς ὕδωρ. Ἀπέναντι δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ βράχου ἐσκαμμένος λάκκος σπηλαιώδης, πλήρης ὕδατος, ὅπερ θεωρεῖται καὶ τοῦτο ἁγίασμα.

Ἡ ἱεροτελεστία πρὸς συμβουλὴν τῶν οἰωνῶν τοῦ ὕδατος τούτου

γίνεται ὡς ἑξῆς. Προσέρχεται ὁ θέλων νὰ συμβουλευθῇ τὸ ὕδωρ εἰς τὸν ἐκεῖ ἱερέα ζητῶν παρ' αὐτοῦ ν' ἀνοίξῃ ἓν ἢ δύο ἢ πλείω *ἁγιάσματα*, τόσα δῆλα δή, ὅσα ἐρωτήματα ἔχει νὰ ὑποβάλῃ, ὁ δὲ ἱερεύς, φέρων τὸ πετραχήλιόν του, ἀναγινώσκει ἰδίαν εὐχὴν εἰς Ἅγιον Γεώργιον, καὶ εἶτα ἀντλεῖ διὰ ποτηρίου ἐκ τῆς ὑδρίας ὕδωρ καὶ ἐξετάζει τὰ σημεῖα, ἐπιδεικνύων καὶ τῷ ἐρωτῶντι. Εἶνε δὲ ταῦτα σώματα ξένα, ἐμπίπτοντα εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ βάθους τῆς ὑδρίας, ἐχούσης πυθμένα αὐτὸν τὸν βράχον· εἶνε ἑπομένως ἢ ὑδρόβια ἔντομα, ἢ κόνις ἢ τρίχες ἢ ξηρὰ φύλλα, ἢ ὑποστάθμη ἰλύος καὶ τὰ τοιαῦτα. Αἱ ἀπαντήσεις τοῦ ἱερέως, ὡς εἰκός, δίδονται διὰ τρόπου ἀορίστου καὶ δι' ἐκφράσεων γενικῶν. Κατὰ παράδοσιν δ' ἐδόθησαν εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα τοῦ ὕδατος ὡρισμέναι σημασίαι καὶ ἔννοιαι.

Τὸ μαντεῖον τοῦτο ἦτο περιβόητον ἐπὶ τῶν παρελθουσῶν ἑκατονταετηρίδων, εἰς αὐτὸ προσήρχοντο ἐκ πασῶν τῶν νήσων προσκυνηταὶ ὅπως συμβουλευθῶσιν, ἰδίως δὲ ναυτικοί.

Φαίνεται δὲ ὅτι πρότερον ἄλλως ἐξετελοῦντο τὰ τῆς μαντείας, διότι πάντες οἱ περιηγηταί, ὧν ἐμνημονεύσαμεν, γράφουσιν ἁπλῶς ὅτι ἡ ἀνάβασις ἢ ἡ κατάβασις τοῦ ὕδατος, ἢ ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἐκκένωσις καὶ πλήρωσις τῆς ὑδρίας ἦτο τὸ μόνον εὐοίωνον ἢ δυσοίωνον σημεῖον.

Σήμερον ἡ μαντικὴ πηγὴ δὲν ἔχει τὴν φήμην τῆς προτέρας αὐτῆς ἀκμῆς· δὲν προσέρχονται δὲ προσκυνηταὶ ἢ σπανιώτατα ἐξ ἄλλων νήσων. Οἱ Ἀμοργῖνοι ὅμως τιμῶσιν αὐτὴν καὶ πιστεύουσιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὁσημέραι ἀναπτυσσόμενοι κατανοοῦσι τὸ ἄσκοπον τῶν τοιούτων ἐρωτήσεων, καὶ συμβουλῶν, καὶ τὸ ἄτοπον τῆς ἐγκαταμίξεως τοῦ θείου εἰς ἀνθρωπίνας χρείας.

Περὶ τοῦ μαντείου τούτου ἐνταῦθα συντόμως διέλαβον, διότι ἔγραψα περὶ τούτου ἐκτενέστερον εἰς ἰδίαν μελέτην μου «Τὸ ἐν Ἀμοργῷ Μαντεῖον τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου», δημοσιευθεῖσαν ἐν φυλλαδίῳ 411 τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑστίας, 13 Νοεμβρίου 1883.

Πρὶν ἢ περατώσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσωμεν ἰδιαζουσῶν τινῶν θρησκευτικῶν τελετῶν κατὰ τὴν διακαινίσιμον ἑβδομάδα πομπωδῶς τελουμένων, καὶ ἴσως ἐχουσῶν καταγωγὴν ἀρχαίαν. Καθόλου δὲ παρατηρῶ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων, ὅτι ὡς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν

αἴσθημα οἱ κάτοικοι ἐν γένει τῶν νήσων ὑπερτεροῦσι τοὺς τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος. Μεμονωμένοι ἐπὶ τῶν νησιωτικῶν βράχων, ὡσεὶ ἐν ἐξορίᾳ, πόρρω τῶν ὁμοεθνῶν, καὶ ἠναγκασμένοι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν τόπων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, οὐδένα ἕτερον ἔχουσιν ἠθικὸν περισπασμὸν ἢ τὴν θρησκείαν· πᾶσαι αἱ πρὸς τέρψιν πανηγύρεις αὐτῶν εἶνε συνδεδεμέναι ἀναποσπάστως πρὸς μίαν θρησκευτικὴν τελετήν. Ἐν Ἀμοργῷ δὲ παρετήρησα ὅτι ἰδιαζόντως τιμῶσι τοὺς ἱερεῖς, χαιρετῶσιν αὐτοὺς πάντοτε διὰ *μετανοίας* καὶ δι' ἀσπασμοῦ τῆς χειρός. Τοιαύτην δὲ μετάνοιαν καὶ ἀσπασμὸν ποιοῦσι καὶ αὐταὶ αἱ μητέρες πρὸς τοὺς ἰδίους υἱούς, ὅταν εἶνε ἱερωμένοι, ὑποχωρούσης καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς μητρὸς ἀπέναντι τοῦ σεμνοῦ σχήματος τοῦ ἱερέως. Ἐν τοῖς ναοῖς δὲν ἔχουσι δίσκους, δὲν ἀνάπτουσιν ὑποχρεωτικῶς κηρία ἄλλα πλὴν τῶν κεκανονισμένων. Ὅλα εἶνε αὐτοπροαίρετα. Εἰς πᾶσαν κηδείαν κατ' ἔθιμον μετέχουσι πάντες οἱ ἱερεῖς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου· κατ' ἔθιμον δὲ ὡσαύτως παλαιὸν ἡ διδομένη ἀμοιβὴ εἰς ἕκαστον τῶν ἱερέων διὰ τὴν κηδείαν εἶνε λεπτὰ δέκα. Ἐν Ἀμοργῷ, ὡς εἴπομεν αἱ ἐκκλησίαι δὲν διακρίνονται ἐπὶ μεγέθει καὶ ἀρχιτεκτονικῇ τέχνῃ, ἀλλ' οὐχ ἧττον πᾶσαι, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἐξωκκλήσια ἔχουσιν ἱκανὴν εὐπρέπειαν, καὶ πανταχοῦ διακρίνει τις τὰ ἴχνη τῆς εὐλαβείας.

Ἡ θρησκευτικὴ τελετή, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, συνίσταται εἰς τὴν ἐν πομπῇ κατὰ τὴν διακαινίσιμον ἑβδομάδα περιαγωγὴν τῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας τῆς Χοζοβιωτίσσης καὶ τῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου εἰς τὰς ἐξοχάς. Κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, μετὰ μεσημβρίαν οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς, μετὰ παράκλησιν τελουμένην παρ' αὐτῶν καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμόν, παραλαμβάνουσι δύο εἰκόνας τῆς Παναγίας, ὧν ἡ μία ἡ τῆς Χοζοβιωτίσσης, τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Βαλσαμίτου, τὴν σημαίαν τῆς Ἀναστάσεως μετὰ σιδηροῦ σταυροῦ (ὅστις κατὰ παράδοσιν θεωρεῖται ὅτι εὑρέθη ἐπὶ χαράδρας τοῦ ὄρους Κρίκελα, ἔνθα τὰ νῦν κεῖται ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ), καὶ φέρουσιν ἔξω τῆς Μονῆς, ὀλίγα βήματα μακράν. Αὐτόθι δὲ τρεῖς ἱερεῖς τῆς κωμοπόλεως, οριζόμενοι πρὸς μεταφορὰν τῶν εἰκόνων, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐρχόμενοι μέχρι τῆς Μονῆς, παραλαμβάνουσιν ἐκ τῶν μοναχῶν τὰς εἰκόνας, καὶ ἐν συνοδίᾳ χριστιανῶν ψάλλοντες τὸν ἀναστάσιμον κανόνα, κατέρχονται μέχρι τοῦ παρὰ τῇ κωμοπόλει

Ἀμοργοῦ μετοχίου τῆς Μονῆς τοῦ Φωτοδότου, ἔνθα τελεῖται ἡ δευτέρα ἀνάστασις, καὶ ὅπου προσέρχονται πάντες οἱ πολῖται. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰς δύο εἰκόνας τῆς Παναγίας φέρουσι πάντοτε ἱερεῖς, τὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου λαϊκός, ὃν καλοῦσιν *εἰκονισματάρην*· λαϊκὸς δὲ φέρει καὶ τὴν σημαίαν ὁ *σταυροφόρος*, καὶ τὸ θυμιαστήριον, ὁ *θυμιατάρης*.

Τῇ πρωΐᾳ τῆς Δευτέρας εἷς τῶν ἱερέων τῆς συνοδίας ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ἔνθα τελεῖ ἐν τῷ ἐκεῖ ναΐσκῳ λειτουργίαν, οἱ λοιποὶ δὲ δύο ἱερεῖς λειτουργοῦσιν ἐν τῷ Φωτοδότῃ. Γίνεται δὲ τὴν Δευτέραν, ὡς καὶ τὰς ἐπιλοίπους ἡμέρας, *μονοκκλησιά*, ὅ ἐστι ἐν μιᾷ μόνῃ ἐκκλησίᾳ τῆς κωμοπόλεως τελεῖται λειτουργία. Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας λαμβάνουσιν οἱ συνοδοὶ τὰς εἰκόνας, καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς Προφήτην Ἠλίαν, ἔνθα περιμένει αὐτοὺς ὁ λειτουργήσας ἱερεύς. Ἐκεῖ μένουσι μέχρι τῆς 2 ὥρας μ. μ., εἶτα δὲ καταβαίνουσιν εἰς τὴν θέσιν Δέμα, ἔνθα ἀναμένει αὐτοὺς ὁ λαός. Ἄλλοτε ἦτο ἔθιμον οἱ πολῖται νὰ πέμπωσιν ἕνα ἀμνὸν διὰ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἰδίως δὲ ὡς *τάξιμον* προσεφέρετο ἀμοιβαδὸν κατ᾽ἔτος ὑπὸ τῶν οἰκούντων Ἀμοργίνων τὴν Δονοῦσαν, ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο πρὸ πολλοῦ κατηργήθη, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς κοινωνικῆς ἐλευθεριότητος.

Ἐκ τοῦ Δέματος ὁ λαός, καὶ πᾶσα ἡ συνοδία τῶν ἱερέων φθάνει εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς κωμοπόλεως, ἔνθα τελεῖται ὁ ἑσπερινός.

Τὴν Τρίτην ἡ συνοδία μεταβαίνει εἰς Ἅγ. Γεώργιον τὸν Βαλσαμίτην, ἐξ οὗ ἐπιστρέφει τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν πόλιν, καὶ καταθέτει τὰς εἰκόνας ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πάντων.

Τὴν Τετάρτην εἷς τῶν συνοδῶν ἱερέων μεταβαίνει εἰς Τερλάκι, ὅπου ὑπάρχει πύργος ἀρχαῖος, καὶ ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου, ἔνθα τελεῖ λειτουργίαν. Καὶ ἐνταῦθα ἄλλοτε ἐγίνετο τάξιμον παρὰ τῶν πολιτῶν ἀμνοῦ, ἄρτου, καὶ οἴνου. Τὸ ἑσπέρας κατέρχονται εἰς Κατάπολα καὶ τελοῦσιν ἑσπερινόν, μένοντες καὶ ὅλην τὴν ἐπομένην Πέμπτην.

Τὴν Πέμπτην τὸ ἑσπέρας ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν κωμόπολιν καὶ καταθέτουσι τὰς εἰκόνας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔνθα τὴν πρωΐαν τῆς Παρασκευῆς λειτουργοῦσι, τὸ δ᾽ ἑσπέρας φέρουσι τὰς εἰκόνας εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα λειτουργοῦσι τὸ

Σάββατον, τὸ δ' ἑσπέρας φέρουσιν αὐτὰς εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα τελοῦσιν ἑσπερινόν, τὴν δὲ Κυριακὴν λειτουργίαν. Περὶ τὴν 11ην ἢ 12ην τῆς Κυριακῆς ταύτης τελοῦσιν ἑσπερινὸν καὶ φέρουσι τὰς εἰκόνας εἰς τὸ νότιον τῆς πόλεως, εἰς θέσιν Σελλάδα, καὶ ἐναποθέτουσιν ἐπὶ βράχου, ἔνθα προσέρχονται οἱ κάτοικοι καὶ ἀσπάζονται αὐτάς. Μετὰ τὸν ἀσπασμὸν δὲ παραλαμβάνοντες φέρουσιν ἐν συνοδίᾳ εἰς τὴν Μονήν. Οἱ μοναχοὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει μακρόθεν τῆς συνοδίας κατέρχονται, τελοῦσιν ἔξω τῆς Μονῆς ἐν ὑπαίθρῳ παράκλησιν, μεθ' ἣν παραλαμβάνουσι τὰς εἰκόνας καὶ μεταφέρουσιν εἰς τὴν Μονήν, εἰς ἣν εἰσέρχονται καὶ πάντες οἱ συνοδεύοντες χριστιανοί. Οἱ μοναχοὶ δὲ κατ' ἔθιμον διανέμουσι τεμάχια ἄρτου καὶ τυροῦ εἰς τοὺς λαϊκούς, ἀνὰ ἓν δὲ πρόσφορον εἰς τοὺς συνοδοὺς ἱερεῖς.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν ἑβδομαδιαίαν περιαγωγὴν τῶν εἰκόνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οὐδεμία ἀσκεῖται κερδοσκοπία παρὰ τῶν ἱερέων ἢ τῶν λαϊκῶν. Τὴν τελετὴν ταύτην τελοῦσι πάντες ἀφιλοκερδῶς.

Ἑτέρα τις ἑορτὴ θρησκευτικὴ τελεῖται κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βρούτση. Οἱ ἔχοντες περὶ τοὺς ναοὺς τούτους ἀγρούς, διορίζουσι μεταξὺ αὐτῶν ἕνα ἐπιστάτην ἢ τελετάρχην, εἰς ὃν δίδουσι πρὸς φύλαξιν ἅπαξ μερίδα τῶν συγκομιζομένων καρπῶν, σίτου, κριθῆς, ἐλαίου, φάβας, τυροῦ κτλ. Οὗτος διατηρεῖ τὰς εἰσφορὰς ταύτας εἰς ἀποθήκην κειμένην παρὰ τοῖς εἰρημένοις ναοῖς, ἣν καλοῦσιν οἱ Ἀμοργῖνοι *μαγγιπειό*, ἐκ τῆς βυζαντινῆς λέξεως μάγγιπος (μάγειρος). Ἐν τῷ μαγγιπειῷ δ' εὑρίσκονται καὶ ὅλα τὰ χρήσιμα μαγειρικὰ σκεύη, ἀποκτηθέντα καὶ ταῦτα δι' εἰσφορᾶς, καὶ ἀνήκοντα εἰς τοὺς συνερανιστάς. Αἱ τροφαὶ αὗται χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς προσερχομένους κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου ἢ Ἁγίας συνεορταστάς, οἵτινες συντρώγουσιν ἐν κοινῇ τραπέζῃ.

Οἱ πανηγυρισταὶ ἠναγκασμένοι ὄντες νὰ διανυκτερεύωσι περὶ τοὺς ναούς, διότι εὑρίσκονται πόρρω τῆς κωμοπόλεως καὶ τῶν ἀγροκατοικιῶν, κτίζουσιν ἐκ ξηρολίθων καλύβας ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ τελετάρχης κατ' ἔτος ὑποχρεοῦται νὰ θέτῃ στέγην ἐκ κλάδων δένδρων. Ἐντὸς δὲ αὐτῶν, ἐχουσῶν σχῆμα ἐλλειψοειδές, διανυκτερεύει ἑκάστη οἰκογένεια. Αἱ καλύβαι αὗται εἶνε ἰδιοκτησίαι ἑκάστης οἰκογενείας, δια-

τηροῦνται δι' ὅλου τοῦ ἔτους, καὶ ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων *μοῦδαι*, διὰ λέξεως ἀνηκούσης εἰς τὸν παρηκμακότα λατινισμόν, σημαινούσης δ' οἰκίσκον ἄθυρον.

Αἱ ἑορταὶ αὗται ἐτελοῦντο καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας, οἷον ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Ἀρκεσίνης, ἔνθα φαίνεται ἔτι τὸ μακρὸν ἑστιατόριον καὶ αἱ ἀποθῆκαι, ἀλλ' ὁσημέραι ἐκλείπουσιν· ἡ παλαιὰ ἀδελφότης, ἥτις περὶ τὸν βωμὸν τοῦ ναοῦ συνήθροιζεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τοὺς κατοίκους ὡρισμένης περιφερείας ἐχαλαρώθη· αἱ νέαι ἀνάγκαι, ὁ νέος βίος, ὁ μέγας ἀγὼν πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου ἀφῄρεσε καὶ ἀφαιρεῖ καθ' ἑκάστην πᾶσαν μέριμναν πρὸς τοιούτους συμπανηγυρισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ'.

Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Ἀμοργοῦ. — Λουδοβῖκος Ῥός. — Θέσις τῶν πόλεων. — Ἀρκεσίνη. — Πύργος ἀρχαῖος Ἁγ. Τριάδος. — Ὁδὸς ἀπὸ Ἀρκεσίνης εἰς Μινῴαν. — Χώματα. — Μινῴα. — Θολάρια. — Ὁδὸς ἀπὸ κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ εἰς Αἰγιάλην. — Πύργοι ἀρχαῖοι. — Αἰγιάλη. — Ἐνετικὰ φρούρια.

Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης τοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ῥός, καὶ τῶν μέχρι τοῦ 1841 εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν ὁ ἀρχαιολόγος οὗτος καθώρισε τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς νήσου, ὀλίγαι ἐπιγραφαὶ ἀνευρέθησαν ὑπὸ χωρικῶν, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ διαφόρων ἀρχαιολόγων, οἵτινες εἴτε ἔλαβον ἀντίγραφα ἐγχωρίων, εἴτε περιῆλθον ἐπὶ τούτῳ τὴν νῆσον πρὸς μελέτην μόνον τῶν ἐπιγραφῶν. Σημειοῦμεν δὲ ἐν τῇ Προσθήκῃ Η'. τὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ἐδημοσιεύθησαν ἐπιγραφαὶ Ἀμοργοῦ.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν περιηγηθέντες τὴν νῆσον δὲν ἐνηργήσαμεν ἀνασκαφάς· δὲν εἴχομεν πρὸς τοῦτο οὔτε ἄδειαν, οὔτε χρόνον, οὐδὲ χρῆμα· οὐχ ἧττον τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς νήσου ἐφείλκυσαν οὐκ ὀλίγον τὴν προσοχὴν ἡμῶν, διότι ἐν πάσῃ τοπογραφικῇ περιγραφῇ, οἱουδήποτε τμήματος τῆς Ἑλλάδος, ἀπαραίτητος εἶνε καὶ ἡ περιγραφὴ τοὐλάχιστον τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων πόλεων ἢ ἄλλων σημείων, μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τὴν ὁποίαν ὥρισαν ποικίλαι περιστάσεις ἐδαφικαί, ἐμπορικαί, κοινωνικαί, πολιτικαί, θρησκευτικαί, ὧν ἡ ἀκριβὴς μελέτη εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἐρευνῶντα τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα

τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, καὶ συγκρίνοντα ταῦτα πρὸς τὰ σήμερον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἑκάστοτε ἐμφανιζόμενα.

Καθ' ἃ γνωστὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας ἡ Ἀμοργὸς ἦτο τρίπολις, ὅ ἐστι περιελάμβανε τὸ πάλαι τρεῖς πόλεις αὐτονόμους, Ἀρκεσίνην, Αἰγιάλην καὶ Μινῴαν, ὧν αἱ θέσεις εἶνε ἀκριβῶς σήμερον καθωρισμέναι. Ὁ Πτολεμαῖος τὰ ὀνόματα τῶν πόλεών της καταγράφει παρηλλαγμένα· τὴν Μινῴαν καλεῖ Μινύϊαν, τὴν Αἰγιάλην Βεγιαλίδα. Ὁ Σουΐδας τὴν Αἰγιάλην καὶ Ἀρκεσίνην καλεῖ Αἰγιαλὸν καὶ Ἀρκεσίμην. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ἐν λέξει Ἀμοργὸς ἀναφέρει τὰς τρεῖς πόλεις τῆς νήσου Ἀρκεσίνην, Αἰγιάλην καὶ Μίνωαν. ὡς γράφει, ἀλλ' ἐν λέξει « Ἀρκεσίνη » σημειοῖ : « Ἀρκεσίνη. Μία τῶν τριῶν πόλεων, τῶν ἐν Ἀμοργῷ τῇ νήσῳ, ἦσαν γὰρ Μελανία, Μίνῳα, Ἀρκεσίνη. Πολύβιος δὲ ἀρσενικῶς τὸν Ἀρκεσίνην φησί. Τὸ ἐθνικὸν Ἀρκεσινεύς. » Μέχρι τοῦδε ἡ ἀντίφασις τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐξηλέγχθη, οὐδ' ὁποία τις ἡ Μελανία αὕτη, ὥστε ἢ παραδρομὴ ἐνταῦθα παρεισέφρησεν, ἢ τὸ ὄνομα Μελανία δὲν ἦτο πόλεως, ἀλλ' ἐσχατιᾶς ἢ κώμης τῆς νήσου· ἴχνη δὲ οἰκήσεων ἀρχαίων πολλαχοῦ αὐτῆς ὑπάρχουσι.

Τὸ ὄνομα Ἀμοργὸς ἀνεφέρετο εἰς πᾶσαν τὴν νῆσον, ἥτις εἶχε καὶ πρόσθετα ὀνόματα, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων, ὀνομαζομένη καὶ Ὑπερία, Πλαταγία ἢ Παταγία, Παγκάλη καὶ Ψυχία (1). Ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δὲ ἀναφερομένων τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεών της προσετίθετο καὶ ἡ ὀνομασία Ἀμοργὸς ἢ Ἀμοργία, πρὸς διάκρισιν βεβαίως ἀπὸ ἄλλων πόλεων ὁμωνύμων, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον : « Μειλησίων τῶν κατοικούντων ἐν Αἰγιάλῃ τῆς Ἀμοργίας, ἔδοξε κτλ. » « Μειλησίων τῶν Ἀμοργὸν Αἰγιάλην κατοικούντων, ἔδοξε κτλ. » « Σαμίων τῶν Ἀμοργὸν Μεινώαν κατοικούντων ἔδοξε κτλ. » Ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ ὡσαύτως μανθάνομεν ὅτι τὸ ἐθνικὸν τῆς Αἰγιάλης ἦτο Αἰγιαλεινός, τὸ τῆς Μινῴας, Μινωοήτης, καὶ τὸ τῆς Ἀρκεσίνης Ἀρκεσινεύς (2).

Αἱ τρεῖς ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Ἀμοργοῦ ἔκειντο πρὸς τὴν βόρειον

(1) Κυκλαδικὰ σελ. 30.

(2) Ὅρα Inscriptiones Grecae ineditae L. Rosius, fasciculus II, σελ. 24 καὶ 36.

παραλίαν· διότι αὕτη μόνον διὰ τῶν λιμένων καὶ τῶν ὅρμων αὐτῆς, καὶ τῶν ποικίλων κατατομῶν τῶν ἀκτῶν παρεῖχε προσφόρους θέσεις εἰς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν πόλεων παραλίων καὶ ὀχυρῶν. Ἐκ τούτων ἡ μὲν Ἀρκεσίνη καὶ Μινῴα ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων, ἡ δ' Αἰγιάλη πόρρω ἀμφοτέρων εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς νήσου, ἐν μεσογείῳ θέσει, ἧς τὸ ὄνομα διετηρήθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω· τῆς Ἀρκεσίνης δὲ καὶ Μινῴας τὰ ὀνόματα συναπωλέσθησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. καὶ σήμερον ἡ μὲν Ἀρκεσίνη καλεῖται *Καστρί*, ἡ δὲ Μινῴα *Μουντουλιά*.

Ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῆς ἱστορίας τῶν πόλεων τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὁποία τῶν τριῶν ἦτο ἡ σημαντικωτέρα, οὐδὲ τὰ ἐρείπια αὐτῶν παρέχουσιν ἔνδειξιν τούτου ἀναμφισβήτητον· διότι σήμερον ἡ Ἀρκεσίνη μόνη ἔχει τείχη, καὶ πληθὺν ἀρχαιοτήτων· ἀλλ' αὕτη κειμένη πόρρω οἰκισθέντων μερῶν τῆς νήσου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων πόλεων δὲν ὑπέστη καταστροφάς, οὐδὲ ἁρπαγὴν τοῦ ὑλικοῦ αὐτῆς πρὸς κτίσιν τῶν νέων οἰκήσεων, ὅσον ἡ Μινῴα καὶ Αἰγιάλη, ὧν ἐκείνη μὲν ἔκειτο εὐθὺς ὑπὲρ τὸν λιμένα, καὶ πλησίον τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ, αὕτη δὲ παρὰ τὰ χωρία τοῦ δήμου Αἰγιάλης, Θολάρια, Λαγκάδα καὶ Στροῦμπον. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νήσου, τῆς πιθανῆς περιοχῆς τῶν τριῶν πόλεων, μείζονα ἐδαφικὴν ἔκτασιν φαίνεται νὰ εἶχεν ἡ Αἰγιάλη· νομίσματα δὲ τῆς πόλεως ταύτης εἰς τοὺς περὶ τὴν νομισματικὴν ἀρχαιολογοῦντας εἶνε γνωστὰ πλειότερα τῶν μιᾶς ἑκάστης τῶν λοιπῶν πόλεων, καὶ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ἀμορ[γίνων], τοῦ κοινοῦ τῆς ὅλης νήσου.

Ἡ θέσις τῶν ἀρχαίων πόλεων, ὡς εἴπομεν, ὡρίσθη ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ Ῥός· πρὸ τούτου οἱ περιηγηταί, οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν νῆσον, οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἐν ἐλλείψει δ' ἐπιγραφῶν ἦτο βεβαίως δυσχερὴς ἡ εὕρεσις τῆς θέσεως ἐκ μόνου τοῦ ὀνόματος, ὅπερ διέσωσαν οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι, ἄνευ περιγραφῆς ἰδίας.

Ἐὰν λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν λιμένα Κατάπολα τῆς Ἀμοργοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μουντουλιᾶ κειμένην Μινῴαν, ἔχομεν πρὸς Δ μὲν ταύτης τὴν Ἀρκεσίνην, εἰς ἀπόστασιν 4 μιλίων διὰ θαλάσσης ἀκτοπλοϊκῶς, 3 δὲ ὡρῶν διὰ ξηρᾶς, ΒΑ δὲ τὴν Αἰγιάλην εἰς ἀπόστασιν μέχρι τοῦ λιμένος 10 ὡς ἔγγιστα μιλίων διὰ θαλάσσης, καὶ 5 ὡρῶν διὰ ξηρᾶς.

Ἀρκεσίνη. Ἐφ' ὑψηλῆς κορυφῆς, καὶ ἀποτόμου ὑψώματος, διήκοντος μικρὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ κειμένου πρὸς τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νήσου, τῆς Κάτω Μεριᾶς, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κορνακοποῦ καὶ τοῦ ὅρμου τῶν Ἁγ. Σαράντα, κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἀρκεσίνης, γνωστῆς σήμερον ὑπὸ ἐγχωρίων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καστρί*. Εἰς τὸν διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης εἰς ταύτην ἐρχόμενον φαίνεται μακρόθεν ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς παρεμφερὴς τῇ τῶν Ἀθηνῶν, ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν σχηματισμόν. Τῆς Ἀρκεσίνης περίκεινται ὑψηλοὶ βουνοί, ἐξ ὧν ὀρεινὸς κλάδος ἠρέμα κατερχόμενος πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ πρὸς τὸ τέρμα κορυφούμενος, σχηματίζει τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται μακρὰν τῶν οἰκουμένων σήμερον μερῶν τῆς νήσου, ἐν μέσῳ ἐρημίας καὶ φύσεως σιγηλῆς. Μόνον αὐτόθι ὑπάρχει ἀγροκατοικία τοῦ ἰδιοκτήτου ὅλης τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως ἱερέως Δ. Πρασίνου, ἔνθα εὑρίσκει ὁ περιηγούμενος φιλόξενον πάντοτε στέγην.

Καὶ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐκτὸς φαίνεται ἡ διάβασις τοῦ πνεύματος τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, μήτε ἴχνη καταλιπόντος ἀρχαίων μνημείων τέχνης, μηδὲ ἴχνη παραδόσεων καὶ ἱστορίας.

Ἡ Ἀρκεσίνη, ἥτις βεβαίως εἶνε κτίσμα τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλληνικῶν φυλῶν τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁρμηθεισῶν, πόλις αὐτόνομος καὶ ὀχυρά, ἧς τὰ τείχη μαρτυροῦσιν ὕπαρξιν καὶ πλούτου, καὶ πολυανδρίας, καὶ πολιτισμοῦ, καὶ τέχνης, σήμερον χρησιμεύει ὡς ἀγρὸς πρὸς σπορὰν κριθῆς· πωλεῖται, δίδεται προὶξ ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε κατόχων ὡς ἁπλοῦς ἀγρὸς εὐτελοῦς ἀξίας. Τοιαύτη ἡ τύχη τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ ἄλλων ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος, ὧν ἡ ὕπαρξις, ἡ συντήρησις καὶ ἀνάπτυξις ἐστηρίζετο ἐπὶ περιστάσεων παροδικῶν.

Ἡ εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως κεῖται πρὸς Μ, εἰσέρχεται δέ τις ἀναβαίνων κλίμακα στενὴν λιθίνην, τῆς ὁποίας μία τῶν βαθμίδων φέρει ἔτι τὴν ἐπιγραφὴν α[Ἀπόλλωνο]ς ἀποτροπαίο[υ], ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Λ. Ῥός. Ἡ ἀκρόπολις γύρω εἶνε ἀπότομος, οἱ ὀγκόλιθοι δ' ἐξ ὧν εἶνε ἐκτισμένα τὰ τείχη ἐξωρύχθησαν ἐκ τοῦ βράχου αὐτῆς· φαίνονται δ' ἔτι καταφανέστατα τὰ ἴχνη τῆς λατομίας τῶν ἀρχαίων. Ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνω ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν πόλεων αὐτῶν διὰ τειχῶν ἐξήγαγον τοὺς λίθους, ὅταν τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἐκ τῶν πέριξ τῶν ἀκροπόλεων βράχων, οὕτως ὥστε καθίστων ταύτας

γύρωθεν διὰ τῆς ἐκκοπῆς ἀποτόμους καὶ δυσπροσίτους τεχνικῶς. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἀκροπόλεις ἀρχαίων πόλεων.

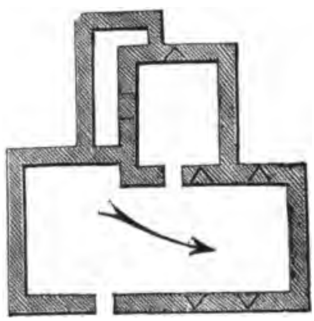
Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀρκεσίνης, ὡς ἔχει τὰ νῦν, οὐδὲν διακρίνεται ἀρχαῖον κτίριον, ἢ θεμέλια οἰκοδομημάτων ναῶν· πανταχοῦ τὸ ἔδαφος καλύπτουσι συντρίμματα πετρῶν, μαρμάρων καὶ κεράμων. Ἡ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς, βεβαίως κεῖται ἐπὶ ἐρειπίων, ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει δεδομένον ὅπως ἀποφανθῇ τις ἐπὶ τίνων· μόνον ἀνασκαφὴ δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς ἀρχαῖόν τι μαρτύριον. Πρὸς Μ, ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς ἐκκλησίας, ὑπάρχει δεξαμενὴ ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκτισμένη διὰ θόλου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει καὶ ἡ ὀπὴ δι' ἧς ἠντλεῖτο τὸ ὕδωρ. Πλεῖσται ἐκ ξηρολίθων σήμερον καλύβαι καλύπτουσι τὸ ἔδαφος ὡς ἀποθῆκαι καὶ μοῦδαι χρησιμεύουσαι ἄλλοτε τῶν προσερχομένων ἐνταῦθα πανηγυριστῶν τῇ 8 Σεπτεμβρίου, ἐπετείῳ τῆς ἑορτῆς τῶν Γενεθλίων τῆς Παναγίας, καὶ ἑορτῇ τοῦ ναοῦ τῆς Καστριανῆς.

Ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως οὐδὲν ἕτερον ὑφίσταται, πλὴν τῶν λειψάνων τῶν τειχῶν, τῶν συνεχομένων πρὸς αὐτήν. Ἄρχονται δὲ τὰ τείχη μᾶλλον ἐκ τοῦ Β μέρους, καὶ περιβάλλουσιν ἀνατολικῶς τὴν πόλιν, διότι τὸ δυτικὸν μέρος ὡς ἀπότομον ἦτο καὶ ἀσφαλέστερον. Διὸ καὶ μᾶλλον τὸ ἀνατολικὸν τεῖχος ἐσώθη, ἅτε στερεώτερον ἐκτισμένον, τὸ νεῦον πρὸς τὸ Λιμενάρι τοῦ Ἀσωμάτου. Ἡ οἰκοδομία τῶν τειχῶν εἶνε ἀρχαιοτάτη δι' ὀγκολίθων μᾶλλον ἰσοδόμων. Παρετήρησα δ' ὅτι τὰ κλιμακωτὰ χείλη τοῦ τείχους, ἕνεκα τῆς κατωφερείας τοῦ λόφου, ἐφυλάσσοντο ὑπὸ θωρακίου ἰσχυροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνυπῆρχον θυρίδες σκοπευτικαί, ὥστε οἱ τοξόται ἱστάμενοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἠδύναντο ἐν ἀσφαλείᾳ νὰ τοξεύωσι τοὺς ἔξωθεν. Τὸ πάχος τοῦ τείχους πρὸς τὰ ἄνω εἶνε περίπου μέτρων 1.20 ἕως 1.60.

Ὁ ἰδιοκτήτης τῆς Ἀρκεσίνης ἱερεὺς Δ. Πράσινος εὗρεν ἀνασκάπτων καὶ καλλιεργῶν τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ πλεῖστα ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφάς, σχεδὸν πάσας κεκολοβωμένας, ὡσαύτως καὶ κτερίσματα ἐντὸς τῶν τάφων, λίθινα ἐργαλεῖα, καὶ πινάκια μαρμάρινα καὶ ἰγδία μετὰ τῶν ὑπέρων, ἐνέχοντα ἔτι ἐρυθρὸν χρῶμα, ἀγγεῖα πήλινα, καὶ μαρμάρινα, καὶ ἀλαβάστρινα, περόνας, ἥλους, ὧν ἔχει τὴν συλλογὴν παρ' ἑαυτῷ. Ἐνταῦθα δὲ οἱ πέριξ ἰδιοκτῆται, καλλιεργοῦντες τοὺς

ἀγρούς, ἀνασκάπτουσι τοὺς τάφους πρὸς ἀνεύρεσιν χρυσῶν, καὶ ἀργυρῶν κτερισμάτων καὶ νομισμάτων, ἅτινα ἢ μεταβάλλουσιν εἰς κοσμήματα σημερινὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν διὰ τῶν ἐν Σύρῳ χρυσοχόων, ἢ πωλοῦσιν εἰς τοὺς περιοδεύοντας ἀρχαιοκαπήλους. Ἤκουσα παρά τινος τῶν γεωργῶν ὅτι ἀνεῦρε καὶ πίθους μεγάλους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον σκελετοὶ παίδων.

Ὁ πορευόμενος εἰς Ἀρκεσίνην διὰ ξηρᾶς ἐκ τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ θέλει διέλθει τὸν αὐλῶνα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅν περιεγράψαμεν ἀνωτέρω, βεβαίως ἀνήκοντα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Ἀρκεσίνης. Ἐν τῷ αὐλῶνι τούτῳ ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων, καὶ ἐπὶ λόφου ἵσταται πύργος τετράγωνος ἀρχαῖος, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ μόνον μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, ὅπερ σώζεται ὄρθιον ἐν τῇ νήσῳ· σύγκειται ἐκ τριῶν δόμων τετραγώνων, συνεχομένων κατὰ τὸ παρατιθέμενον σχῆμα, ὧν ὁ μεγαλείτερος ἔχει μῆκος ἐξωτερικὸν 26 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 12. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου γέμει τετραγώνων ὀγκολίθων καταπεσόντων εἰς αὐτό· ἔχει οἰκοδομίαν ἀρχαίαν, ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ πύργου τῆς Ἄνδρου, ὅν περιεγράψαμεν ἐν τοῖς περὶ τῆς νήσου ταύτης ὑπομνήμασι (σελ. 116), πλὴν τοῦ ὅτι οἱ λίθοι ἐν τῷ πύργῳ τῆς Ἀμοργοῦ εἶνε μᾶλλον ἐπεξειργασμένοι. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ παρὰ τούτῳ φωταγωγοὶ θυρίδες, καὶ ὀχετοὶ πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων.

Ἡ διατήρησις τοῦ πύργου τούτου, κατηρειπωμένου μὲν τὰ νῦν ἀλλ' ὁπωσδήποτε σώζοντος τὸν μνηματικὸν χαρακτῆρα μέχρι σήμερον, ὑποδεικνύει ὅτι καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων χρόνων θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἀμυντήριον καὶ πρόχειρον καταφύγιον τῶν περιοίκων. Σημειωτέον δὲ εἰς ταῦτα ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀρκεστίνης ὑπάρχουσιν αἱ εὐφορώτεραι γαῖαι τῆς νήσου, αἵτινες τὸ πάλαι κάλλιον θὰ ἐκαλλιεργοῦντο ἢ σήμερον, ὡς ἐκ τοῦ μείζονος πληθυσμοῦ, ὥστε αἱ συχνότεραι πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ θὰ συνέβαινον εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς νήσου, καὶ ὑπῆρχε λόγος πρὸς ἵδρυσιν ἰσχυροῦ ἀμυντηρίου.

Πέραν τοῦ πύργου τούτου κεῖνται ἐρείπια καλούμενα *Πύργος τοῦ Γιαννούλη*, ἀλλὰ περὶ τούτου δυσκόλως δύναται ν' ἀποφανθῇ τις, ἂν εἶνε ἀρχαῖος ἢ μεταγενεστέρων χρόνων. Ἴχνη δ' ἐρειπίων ἀρχαίων πύργων ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀρκεσίνης.

Καθ' ὅλον τοῦτον τὸν αὐλῶνα πλὴν τῶν πύργων ἀπαντῶσιν ἐρείπια οἰκήσεων καὶ θεμέλια ἀρχαιοτάτων τειχῶν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ αὐλὼν οὗτος πυκνῶς κατῳκεῖτο, καὶ ὅτι βεβαίως ἦτο ἐσχατιὰ τῆς Ἀρκεσίνης.

Ὁποία ἦτο ἡ κυρία ὁδὸς μεταξὺ Ἀρκεσίνης καὶ Μινώας δὲν εἶνε δυνατὸν σήμερον ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ, διότι δὲν σώζονται ἴχνη ὁδοῦ ἀρχαίας ὡς ἐν Κέῳ (Ὑπομν. Περιγρ. σελ. 252.). Βεβαίως ὅμως οἱ ἐξ Αἰγιάλης εἰς Ἀρκεσίνην μεταβαίνοντες ἐπορεύοντο τὴν σημερινὴν ὁδὸν τὴν καὶ μᾶλλον ὁμαλωτέραν, διὰ τοῦ Βαλσαμίτου, διερχόμενοι διὰ τῆς θέσεως, ἔνθα ἡ σημερινὴ κωμόπολις τῆς Ἀμοργοῦ.

Ἐν τῇ θέσει τοῦ ναοῦ Ἁγ. Βαλσαμίτου, ἔνθα ἡ πηγή, εἰς ἣν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ κάτοικοι ἀποδίδουσι μαντικὴν δύναμιν, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐγχώριον μαντεῖον πηγομαντείας. Εἰς τὴν ὁδὸν ἀπὸ τῆς σημερινῆς Ἀμοργοῦ μέχρι Βαλσαμίτου, καὶ ἐντεῦθεν εἰς μέγα διάστημα μέχρις Ἀρκεσίνης ὑπῆρχον ἐπὶ βράχων, παρακειμένων τῇ ὁδῷ, ἐμπεπηγμένοι σταυροὶ σιδηροῖ, ὧν σώζονται ἔτι τινές· ἴσως δὲ ἀντικατέστησαν οὗτοι βωμοὺς ἀρχαίους καὶ Ἑρμᾶς, καὶ ἀγαλμάτια ἐνοδίων θεοτήτων.

Πέραν τοῦ Βαλσαμίτου πρὸς τὴν Ἀρκεσίνην, ἀφοῦ διέλθῃ τις τὴν θέσιν *Ἐτὸ Σταυρό*, ὑπάρχει θέσις καλουμένη *Ἐτὰ Γράμματα*· διότι ἐπὶ βράχου τινὸς εἶνε κεχαραγμένα γράμματα ἀρχαϊκά, σημαίνοντα «Ὅρον,» ὧν σχῆμα καὶ ἐξήγησιν ἐδημοσίευσεν ὁ Weil (1). Πιθανώτατον δὲ νὰ εἶνε τὸ ὅριον Μινώας καὶ Ἀρκεσίνης. Πρὸς Β ὑπάρχει θέσις *Λαρδόπορος*, καὶ πρὸς Μ *Χαλεπά*. Ἐπιγραφαὶ ἐπὶ βράχου ἐγγεγλυμμέναι, ἀλλὰ λίαν δυσανάγνωστοι, ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ βράχου παροδίου, εὐθὺς εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἀγροκατοικιῶν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βρούτση, καθὼς καὶ πλησίον τοῦ Ἁγ. Μάμαντος πρὸς τὴν Αἰγιάλην, ἣν ἀναφέρει καὶ ὁ Ρός (Reisen auf den griech. Inseln II. σελ. 54.), καὶ ἀλλαχοῦ.

Πρὶν καταλίπωμεν τὸ τμῆμα τῆς Ἀρκεσίνης, σημειοῦμεν ὅτι

(1) Mittheilung. des deutsch. arch. Inst. Τόμ. Α'. σελ. 333.

παρὰ τῇ θέσει *Ἀστὸ Σταυρό*, ἐν τῇ ὁδῷ ἀπὸ Βαλσαμίτου εἰς Ἁγ. Τριάδα, ὑπάρχουσι τρεῖς τύμβοι ἢ χώματα (tumuli), οὕτω καλούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, *Χώματα*. Σημειοῦμεν δὲ πρὸς τούτοις ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐξωκκλησίων τῶν ἐγγὺς ἀρχαίων μνημείων ἐνέχουσιν ἐπιγραφὰς καὶ ἀρχαιότητας· ἀλλ᾽ ἡ ἔρευνα τούτων, ὡς ἔχουσι νῦν, κεχρισμένων οὐσῶν καὶ τῶν θυρῶν, καὶ τῶν θυρίδων, καὶ τῶν ἁγίων τραπεζῶν δι᾽ ἀσβέστου, ἀπαιτεῖ εἰδικὴν ἔρευναν καὶ πολυχρόνιον διαμονὴν ἐν τῇ νήσῳ.

Ἐπὶ πολλῶν παροδίων βράχων, εἶνε ἐγγεγλυμμέναι κόγχαι, ἔνθα βεβαίως ἔθετον ἀφιερώματα οἱ ἀρχαῖοι, τοιαύτη τις ὑπάρχει παρὰ τὸν ὅρμον τῶν Ἁγ. Σαράντα, καὶ παρὰ τῇ Ἀρκεσίνῃ, εἰς θέσιν *Ἀστὸν Ἀψηλὸ Τράφο*.

Μινῴα. Περὶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ περὶ τῆς Αἰγιάλης δὲν ἔχει τις νὰ σημειώσῃ τι ἄνευ ἀνασκαφῆς, διότι ἀμφότεραι εἶνε ἄρδην κατεστραμμέναι, ὁ δὲ χῶρος αὐτῶν σήμερον εἶνε μεταβεβλημένος εἰς ἀγρούς, καὶ κατατετμημένος εἰς *τράφους* (ἢ αἱμασιὰς ὅπως λέγουσιν ἐν Ἄνδρῳ). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Μουντουλιᾶ, ἐφ᾽ ἧς κεῖται ἡ ἀκρόπολις τῆς Μινῴας, σώζονται ἴχνη τινὰ τοίχων ῥωμαϊκῶν χρόνων, καὶ ἀρχαίων τειχῶν πρὸς τὸ ΒΒΑ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἔκειτο πρὸς τὰς κατωφερείας τὰς νευούσας πρὸς τὸν λιμένα. Καὶ ἐνταῦθα ἀνασκάπτονται συνεχῶς οἱ ἀρχαῖοι τάφοι. Ὅ,τι ἑπομένως ἔχει νὰ ἴδῃ σήμερον ὁ μὴ ἐνεργῶν ἀνασκαφὰς ὁδοιπόρος ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Μινῴας εἶνε ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκ τῆς κορυφῆς ταύτης καὶ γραφικωτάτη θέα, περιοριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τοῦ βουνοῦ *Βίγλας* καὶ τοῦ συνεχομένου αὐτῷ *Καμένης Ἀγριλιᾶς*. Πρὸς Α ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς ὁ Προφήτης Ἠλίας, εἰς οὗ τὰς ὑπωρείας ἐκτείνεται λευκὴ ἡ κωμόπολις τῆς Ἀμοργοῦ, κάτωθεν δ᾽ ἐν κατόψει πᾶσα ἡ διαγραφὴ τοῦ λιμένος καὶ αἱ περικείμεναι οἰκίαι μετὰ τῆς καταφύτου πεδιάδος, πρὸς Δ ἡ ἀκρόπολις τῆς Ἀρκεσίνης, χθαμαλωτέρα, καὶ αἱ ἄκραι τῶν βορείων ἀκρωτηρίων τῆς Κάτω Μεριᾶς, καὶ πρὸς Β αἱ τῆς Ἀμοργοῦ νησῖδες.

Παρὰ τῷ λιμένι Κατάπολα, ἐν δεξιᾷ τὸ εἰσιόντι εἰς αὐτόν, καὶ πέραν τῆς ἐκκλησίας Παναγίας Καταπολιανῆς, εὑρίσκονται κατὰ σειρὰν ὑπὲρ τὴν παραλίαν, καὶ εἰς τὰς κατωτάτας κατωφερείας τῆς Μουντουλιᾶς, οἰκίσκοι θολωτοὶ μετὰ μικρᾶς θύρας, ἐκτισμένοι στε-

ρεῶς δι' ἀμμοκονίας καὶ ἀσβέστου, οὓς οἱ κάτοικοι ὀνομάζουσι *θολάρια*, οἵτινες κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ῥός, θεωρητέοι ὡς τάφοι ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰς τὰ περὶ λιμένος δὲ μνημονεύω διὰ μέλλουσάν τινα ἔρευναν ἀρχαιολόγων, ὅτι ἐν τῷ βυθῷ αὐτοῦ εὑρίσκονται βεβυθισμένοι πίθοι ἀρχαῖοι καὶ ἀμφορεῖς, εἴτε ῥιφθέντες ἐξ ἀβαρίας πλοίου κινδυνεύοντος, εἴτε εναπομείναντες ἐκ πλοίου καταποντισθέντος καὶ διαλυθέντος ἐκ τῆς σήψεως.

Ἡ σημερινὴ κωμόπολις τῆς Ἀμοργοῦ ἐνέχει ἐνιαχοῦ ἴχνη τινὰ ἀρχαίων οἰκήσεων· καὶ ἀγαλμάτιόν τι κείμενον ἐν τῷ γραφείῳ τῆς δημαρχίας εὑρέθη πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Ἴσως ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἐσχατιά τις τῆς Μινώας. Καὶ αὐτὸς ὁ βράχος ὁ ὑπερκείμενος τῆς πόλεως φαίνεται ὅτι διὰ τέχνης μᾶλλον κατέστη ἀπότομος καὶ ὀχυρός, χρησιμεύσας ἀντὶ προστατευτικοῦ πύργου τῶν περιοίκων, καὶ ὡς κάστρον κατόπιν τῶν Ἑνετῶν τοπαρχῶν τῆς νήσου.

Ἡ σημερινὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ εἰς Αἰγιάλην πολλαχοῦ καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς ἐνέχει ἀρχαιότητας. Ἐξερχόμενοι τῆς κωμοπόλεως ἐκ τῶν Κάτω Μύλων διὰ τῶν πρὸς Β θέσεων Μαρῖνος, καὶ Ῥαγούζης, εὑρίσκομεν εἰς τὴν θέσιν *Χειρογκρέμι* ἐν ἀριστερᾷ ἀρχαῖα λείψανα κτιρίων, ὡσαύτως ὑπὲρ τὴν θέσιν *Φακλιδόνα* τοποθεσίαν *Χωριδάκια*, ἔνθα ὑπάρχουσι τάφοι ἀρχαῖοι, ἐν οἷς οἱ ἐγχώριοι ἀνευρίσκουσι λόγχας καὶ ἀγαλμάτια ἀρχαϊκωτάτης τέχνης. Καθόσον προχωρεῖ τις πάντοτε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀμοργοῦ εἰς Αἰγιάλην, ἀπαντᾷ ἐν τῇ θέσει Βουνί, ἴχνη ἀρχαίου πύργου, οὗτινος σώζονται οἱ ὀγκόλιθοι τῶν βάσεων· αὐτόθι δὲ περὶ ναΐσκον Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἑτέρου Ἁγ. Βαρβάρας ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων καὶ τάφους. Τὴν θέσιν ἐν ᾗ κεῖται ἡ Ἁγ. Βαρβάρα καλοῦσι *Πατέλαις*.

Μετὰ τὸ Δέμα, φθάνει τις εἰς *Τερλάκι*, θέσιν ἔνθα πύργος ἀρχαιότατος, οὗτινος σώζονται ἱκανὰ ἐρείπια, καὶ ἡ πρὸς Δ πύλη, ἥτις ἦτο θολωτή, τῶν ὀγκολίθων τῶν παραστάδων ἠρέμα πρὸς τὰ ἔσω ἄνωθεν ἐκτισμένων, ὥστε νὰ ἑνῶνται πρὸς τὰ ἄνω ἐν εἴδει ἀψῖδος. Τὰ ἴχνη τοῦ σχεδίου τοῦ πύργου δὲν διακρίνονται εὐκρινῶς, διότι συνέχονται πρὸς αὐτὸν σήμερον σταῦλοι ζῴων, φαίνεται ὅμως ἐκ τῶν πέριξ ἰχνῶν ὅτι εἶχεν ἱκανὴν ἔκτασιν. Τὸ σωζόμενον τετράγωνον εἶνε ἐκτισμένον διὰ διπλοῦ τοίχου, ἐκτὸς μὲν δι' ὀγκολίθων συνηρμοσμέ-

νων, καὶ ἐντὸς δι' ἑτέρου τοίχου ἐκ μικρῶν λίθων, ὡς ὁ τῆς Ἄνδρου. Περὶ τὸν πύργον τοῦτον ἀνευρίσκουσιν οἱ ἐγχώριοι ἀρχαίους τάφους. Πλησίον τούτου ὑπάρχουσιν αἱ θέσεις *Λιόδια* καὶ *Χερόνια*, ἃς σημειοῦμεν ἁπλῶς χάριν τῶν ὀνομάτων. Μικρὸν πέραν τούτων θέσις *Λέλης*. Καὶ ἐνταῦθα ἐν τοῖς περὶ τὸν πύργον ὀροπεδίοις ὑπάρχουσι σποραδικῶς γηραιαὶ ἐλαῖαι, λείψανα οὖσαι ἀρχαίου μεγάλου ἐλαιῶνος.

Μετὰ τὸν πύργον τοῦτον καὶ μετὰ τὴν θέσιν *Ἀτσάχια*, ἀπαντᾷ ἡ θέσις *Ῥήκτης*, ἔνθα ἐντὸς φάραγγος ὑπάρχει θαλερὰ φυτεία καὶ ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν λόφων ἴχνη πύργων δύο, ὧν ὁ μὲν κεῖται ἐν δεξιᾷ τῷ εἰς Αἰγιάλην πορευομένῳ, ὑπὲρ τὸ ἐρημοκκλήσιον Ἅγ. Γεώργιος, ὁ δὲ παρὰ τῷ ναΐσκῳ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ τελευταῖος εἶνε στρογγύλος ᾠκοδομημένος ἐκ μεγίστων ὀγκολίθων, ὧν ὁ μεγαλείτερος ἔχει μῆκος 2,50 μέτρων, ὕψος 1,10, καὶ πλάτος 0,60. Ὁ πύργος οὗτος, οὗτινος ὁ κιλύνδρος ὑψοῦται εἰς ἱκανὸν ὕψος, ἔχει φωταγωγοὺς θυρίδας καὶ πύλην πρὸς Μ, πρὸς Β δὲ θυρίδας· εἶνε ὡς ὁ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἄξιος θέας, μεγαλοπρεπῶς ὑψούμενος ὡς σκελετὸς ἐν μέσῳ τῆς πέριξ ἐρημίας. Εἶνε ἐκτισμένος ἐπὶ λοφίσκου, ἔχοντος περὶ αὐτὸν ὑψηλοτέρους βουνοὺς καὶ λόφους, οἵτινες ἀφίνουσιν ὁρίζοντα ἀναπεπταμένον μόνον πρὸς τὴν νησῖδα Νικουρϛάν.

Μετὰ τὴν θέσιν ταύτην φθάνει τις εἰς Ἔξω Μεριάν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ πρὸς τὴν παραλίαν ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρχαίου πύργου ἄνωθεν τῆς θέσεως Χάλαρα (Ὅρα χάρτην). Μικρὸν δὲ πέραν ἴχνη κτιρίων καλουμένων *Μουχτόχωρα* (τά).

Ἐκ τῆς Ἔξω Μεριᾶς ἡ ὁδὸς διερχομένη παρὰ τῷ ναΐσκῳ τοῦ Ἁγ. Μάμαντος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶνε ἐπὶ βράχου παροδίου ἡ ἐπιγραφή, ἣν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω ἐν ταῖς ἐπὶ βράχων εὑρισκομέναις, καταλήγει εἰς τὰ χωρία Αἰγιάλης.

Ἡ ἀπὸ Ἀμοργοῦ εἰς Αἰγιάλην ἀρχαία ὁδὸς ἔκειτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου γραμμῆς, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ σημερινή. Τούτο δὲ εἰκάζω ἐξ ἰχνῶν, ἅτινα διακρίνονται εἰς δύο ἢ τρία μέρη, βάσεων τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐπιχωμάτωσιν, ὑπὲρ τὴν σημερινὴν ὁδόν. Ὥστε ἡ ἀρχαία ὁδὸς ἦτο ἴσως μικρὸν ὑψηλοτέρα τῆς νῦν ἐν χρήσει καὶ ὁμαλωτέρα· διότι ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους, ὅσον ὑψηλότερον κεῖται ἡ ὁδός, τόσον ἐπιπεδωτέρα εἶνε ἡ ἑλικοειδὴς αὐτῆς γραμμή, διότι διέρχεται ὑπὲρ τοὺς μυ-

χοὺς τῶν ῥευμάτων, καὶ οἱ κυματισμοὶ τοῦ διακοπτομένου ὑπ' αὐτῶν ἐδάφους μένουσι πρὸς τὰ κάτω.

Οὐδαμοῦ τῆς νήσου, οὐδὲ πλησίον τῶν ἀρχαίων πόλεων, εὑρίσκεται ἴχνος λιθοστρώτου ἀρχαίας ὁδοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρξε τοιαύτη ὁδός, δυσκόλως ἠδύνατο νὰ διασωθῇ, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ σχιστολίθου, ὃν οἱ ἐγχώριοι καλοῦσι *πάσπαρον*, ἐξ οὗ τὰ ὄρη τῆς νήσου συνίστανται, εὐκόλως διαθρυπτομένου ὑπὸ τῆς ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαίρας.

Αἰγιάλη. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης κεῖται εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων πρὸς Β τῆς κώμης τῶν Θολαρίων, ἐπὶ τοῦ λοφίσκου Βίγλα, καλλιεργουμένου πρὸς κριθήν. Ἐλάχιστα ἴχνη σώζονται τῆς ὑπάρξεως ταύτης· πρὸς Μ μικρὸν τμῆμα τείχους, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως βάσεις ἀνδριάντων ἐπὶ φυσικοῦ βράχου, ὧν μία φέρει καὶ ἐπιγραφὴν ἠκρωτηριασμένην ἐκδοθεῖσαν (1).

Ἴχνη θολαρίων εὑρίσκονται καὶ παρὰ τὸν λιμένα Αἰγιάλης· ὑπῆρχον δὲ τοιαῦτα πολλὰ καὶ παρὰ τὸ χωρίον Θολάρια, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ κατηδαφίσθησαν εἴτε πρὸς ἰσοπέδωσιν τῶν ἀγρῶν, εἴτε καὶ πρὸς παραλαβὴν τοῦ ὑλικοῦ.

Ἡ πόλις τῆς Αἰγιάλης ἴσως ἐξετείνετο διὰ τῶν προαστείων αὐτῆς ἐφ' ὅλων τῶν 3 αὐτόσε χωρίων Λαγκάδας, Θολαρίων καὶ Στρούμβου, διότι ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων ἀπαντᾷ τις πολλαχοῦ ἐν αὐτοῖς. Πλησίον τῆς Λαγκάδας πρὸς τὸ μεσόγειον μέρος καὶ ἄνωθεν τοῦ Στρούμβου ὑπάρχει μέγιστος γεώλοφος, καλούμενος *Πάγγος*, σύμπας καλλιεργημένος. Περὶ τούτου οἱ ἐγχώριοι μοὶ εἶπον ὅτι σύγκειται ὅλος ἐκ χώματος, καὶ οὐδὲν τὸ ἀπίθανον νὰ εἶνε ἀρχαιότατός τις tumulus.

Ἐνετικὰ ἴχνη φρουρίων καὶ πύργων ἐν τῇ νήσῳ εἶνε μόνον τὸ ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Ἀμοργοῦ φρούριον, καὶ ἕτερός τις πύργος τετράγωνος, κείμενος ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βαλσαμίτου, οὗτινος σώζονται αἱ πρὸς τὴν βάσιν δεξαμεναί. Ἦτο δὲ φαίνεται ἐνταῦθα ἐκτισμένος καὶ ὡς σκοπιὰ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ὁδοῦ. Ἴσως δ' ἐκ τούτου καὶ τὸ ὄνομα *Σκοποὶ* τοῦ λόφου ἐφ' οὗ κεῖται, διότι ἐντεῦθεν μέγα μέρος τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Ἀμοργοῦ εἶνε ὁρατόν, καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ κωμόπολις Ἀμοργοῦ.

---

(1) Mittheil. des deutsch. archaeolog. Inst. Α', σελ. 330.

Προσθήκη Α΄. (Σελ. 16).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΜΟΡΓΙΝΩΝ ΧΙΤΩΝΩΝ.

Ἀρχαῖαι μαρτυρίαι. Ἀριστοφάνης, Αἰσχίνης καὶ ἀρχαῖοι τούτων σχολιασταί, Μοῖρις ὁ Ἀττικιστής, Εὐστάθιος, Ἁρποκρατίων, Σουΐδας, Στεφ. ὁ Βυζάντιος, Πολυδεύκης, Ἐπιστολαὶ Πλάτωνος. — Βοίχχιος. — Βαφικὸς λειχὴν Ἀμοργοῦ, παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ. — Σοννίνης, Τουρνεφόρτιος, Θ. Χελδράϊχ. — Θεόφραστος, Διοσκορίδης. — Συμπέρασμα.

Περὶ τῶν ἀμοργίνων χιτώνων, ἢ ἀμοργιδίων, ἢ ἀμοργίδων ἔχομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων διαφόρους καὶ συγκεχυμένας εἰδήσεις, διότι ἄλλοι μὲν λέγουσιν ὅτι οὕτως ὠνομάζοντο ἐκ τοῦ χρώματος τῆς ἀμόργης, ἄλλοι ἐκ τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς, τῆς Ἀμοργοῦ, καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ὕλης τοῦ νήματος, ἐξ οὗ ἦσαν ὑφασμένοι, καλουμένης ἀμοργίδος. Εἰς τὰς διαφόρους δὲ ταύτας ἑρμηνείας τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος προσετέθησαν καὶ αἱ εἰκασίαι τῶν νεωτέρων μετὰ τὴν εὕρεσιν καὶ ἐν Ἀμοργῷ τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος (rocella tinctoria) εἰπόντων, ἄνευ σαφοῦς ἀρχαίας μαρτυρίας, ὅτι οἱ χιτῶνες οὗτοι ἦσαν ἐρυθροί, καὶ ὅτι κατεσκευάζοντο καὶ ἐβάφοντο ἐν Ἀμοργῷ.

Ἐν τοπογραφικῇ μελέτῃ περὶ Ἀμοργοῦ ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον ἐν Προσθήκῃ νὰ διαλάβωμέν τινα περὶ τοῦ προβλήματος τούτου, καίτοι καθαρῶς φιλολογικοῦ καὶ ἑρμηνευτικοῦ.

Ἀρχαιοτέραν μνείαν τῶν ἀμοργίνων χιτώνων ποιεῖται Ἀριστοφάνης ἐν Λυσιστράτῃ, στίχ. 150, 735 καὶ 737. Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι τὰ ἀμόργινα χιτώνια ἦσαν διαφανῆ, ὥστε διεφαίνοντο σχεδὸν γυμναὶ αἱ φέρουσαι ταῦτα· διὸ καὶ ἡ Λυσιστράτη παροτρύνει τὰς γυναῖκας νὰ ἐνδυθῶσι τοὺς ἀμοργίνους χιτῶνας, καὶ νὰ παρατίλλωσι τὸ δέλτα, ὅπως ἐξάψωσι τὸν ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ κωμικοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ῥήτορος Αἰσχίνου προκύπτει ὅτι τὰ ἀμόργινα κατεσκευάζοντο ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Λυσιστράτῃ παριστᾷ νέας γυναῖκας ἐκ τῶν συνελθουσῶν ἐν τῇ Πνυκί, αἵτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ ἴδωσι τοὺς ἄνδρας των, λέγουσιν ἄλλη μὲν ὅτι ἀπέρχεται ἵνα μὴ οἱ σῆτες κατακόψωσι τὰ μιλήσια ἔρια, ἄλλη δ' ὅτι κατέλειπεν εἰς τὸν οἶκόν της

τὴν «*ἀμοργίδα ἄλοπον*,» ὅ ἐστι ἀκαθάριστον, ἀκοπάνιστον, ἀξεφλούδιστον. Εἰς τὸν στίχον 150 τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ ἀρχαῖος σχολιστὴς σημειοῖ «*οἱ μὲν χρώματος εἶδος τὴν ἀμόργην, οἱ δὲ ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦ τοὺς ἀμοργίνους χιτῶνας, ὡς τὰ θηραῖα ἀπὸ Θήρας*·» ἐν δὲ 735 καὶ 737 λέγει: «*Τῆς λινοκαλάμης· ἔστι δὲ ἀμοργὶς ὅμοιον ἀλεπίστῳ λίνῳ· περιλεπίζουσι δὲ αὐτὸ καὶ ἐργάζονται· ἔστι δὲ σφόδρα λεπτὸν ὑπὲρ τὴν βύσσον καὶ κάρπασον*.»

Ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου ἀναφέρει ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Τιμάρχου ἐν ἄλλοις κατέλιπεν αὐτῷ «*γυναῖκα ἀμόργινα ἐπισταμένην ἐργάζεσθαι καὶ ἔργα λεπτὰ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρουσαν*.» Τὸ ἐργάζεσθαι δ' ἐνταῦθα οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ὑφαίνειν. Ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς τοῦ Αἰσχίνου γράφει: Ἀμόργινα] *τὴν λινοκαλάμην ἀμοργίδα λέγουσιν· ἔνιοι δὲ ἀμόργινα πάντα τὰ λεπτὰ ὑφάσματα, ἁλουργῆ δὲ τὰ εὐανθῆ διὰ τὴν βαφήν· λεπτὰ δὲ λεπτοϋφῆ*. Vat. Laur. *Ἀμόργη εἶδος ξύλου, ποιοῦν ἔρια, ὥσπερ ἐστι τὸ ἐριόξυλον. Τινὲς δὲ λέγουσι τὸ ἐν τοῖς καλάμοις, ὥσπερ ἔριον εὑρισκόμενον· ἐσθῆτα δὲ ποιῆσαι ἀπὸ τούτων δυσχερές, καθὸ λεπτότατόν ἐστιν, ὡς ὑμήν. Κατὰ τοῦτο δὲ καὶ πολύτιμα*. Vat. Laur. Frag. (F. Schultz, Aesch. orationes 1865. Σελ. 271.)

Πλὴν τούτων ἔχομεν ἔτι τὸν Μοίριδα τὸν Ἀττικιστὴν λέγοντα: «*Ἀμόργινον* Ἀττικόν, *λεπτὸν ὕφασμα* Ἕλληνες.» Ἀλλὰ προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν. Ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς παρεκβολαῖς εἰς Διονύσ. Περιηγητήν, 525, γράφει: «*τὸ δὲ ἀμόργινος προπαροξυτόνως χιτῶνος ἐπίθετον, ἀπὸ χρώματος ἴσως ἐλαιοχρόου τινός· ἀμόργη γὰρ ἡ τοῦ ἐλαίου ὑποστάθμη*, ὅ ἐστιν ὁ τρυγίας. Παυσανίας δέ, οὐ τὸ Ἀττικὸν λεξικόν, ἄλλο τι ἐμφαίνει λέγων: *ἀμοργὸς ὅμοιον βύσσῳ*.»

Ὁ Ἁρποκρατίων γράφει: «*Ἀμοργός ἐστι παραπλήσιόν τι βύσσῳ*.»

Ὁ Σουΐδας «Ἀμόργη ἡ *λινοκαλάμη*, ἐξ ἧς ἐνδύματα ἀμόργινα λεγόμενα.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος δὲ σημειοῖ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀμοργῖνος καὶ ἀμόργιος, δι' ὧν καλεῖται ὁ κάτοικος τῆς νήσου Ἀμοργοῦ «τὸ δ' *ἀμόργινος χιτὼν χρώματος ἴδιον*».

Ἐκ τῶν χωρίων τῶν συγγραφέων τούτων προκύπτει ὅτι τὰ *ἀμόργινα* ἢ αἱ *ἀμοργίδες* ἦσαν ὑφάσματα, ἐξ ὧν κατεσκευάζοντο χιτῶ-

νες, ὅτι ἦσαν λεπτοΰφαντα καὶ διαφανῆ, ὅτι κατεσκευάζοντο ἐν Ἀθήναις, ὅτι ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ ἐκ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ὑφαίνοντο, τῆς λινοκαλάμης, ἀμόργης καλουμένης, ἢ ἐκ τοῦ χρώματος τῆς ἀμόργης, τῆς ὑποστάθμης τοῦ ἐλαίου, τῆς *μούργας* κοινῶς.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων, ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅπερ καὶ τὸ διαφέρον ἡμᾶς, ὅτι μόνος ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ποιεῖται μνείαν τῆς Ἀμοργοῦ, ζητῶν βεβιασμένως πως ν᾿ ἀνεύρῃ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως ἀμοργίς, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἔχει σαφῆ καὶ ἰδίαν γνῶσιν τοῦ πράγματος, λέγων «οἱ μὲν χρώματος εἶδος τὴν ἀμόργην, οἱ δὲ ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦ τοὺς ἀμοργίνους χιτῶνας, ὡς τὰ θηραῖα ἀπὸ Θήρας».

Ὁ ὡρισμένον τι ἀποφαινόμενος περὶ Ἀμοργοῦ, ὡς νήσου παραγούσης ἀμοργίνους χιτῶνας, εἶνε ὁ Πολυδεύκης 7,74. «Τὰ δὲ *ἀμόργινα γίνεσθαι μὲν τὰ ἄριστα ἐν τῇ Ἀμοργῷ*, λίνου δ᾿ οὖν καὶ ταύτας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ ἀμόργινος χιτὼν καὶ ἀμοργὶς ἐκαλεῖτο».

Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ταῖς ἀποδιδομέναις εἰς Πλάτωνα, ιγ΄. 363. διαλαμβάνεται διάκρισις λίαν περίεργος μεταξὺ ἀμοργίνων πολυτελῶν, καὶ σικελικῶν λινῶν· «δωρησώμεθα . . . καὶ ταῖς Κέβητος θυγατράσι *χιτώνια* τρία ἑπταπήχη, *μὴ τῶν πολυτελῶν τῶν ἀμοργίνων*, ἀλλὰ τῶν σικελικῶν *λινῶν*».

Ὡς διδάσκει αὐτὸς ὁ Πολυδεύκης, ὁ Ἀθήναιος, οἱ Κωμικοὶ καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων, τῶν καταλειπόντων ἡμῖν ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τῶν συγγραφῶν αὐτῶν περισσοτέρας εἰδήσεις περὶ τοῦ κατ᾿ ἰδίαν βίου τῶν ἀρχαίων, πολλὰ εἴδη τῆς ἐνδυμασίας καὶ ὑποδήσεως τῶν ἀρχαίων ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ἢ τῆς προελεύσεως τῆς ἀρχικῆς, ὅπερ παρέμεινεν εἰς αὐτά, καίτοι κατόπιν, τῆς βιομηχανίας προαχθείσης, κατεσκευάζοντο ἐν Ἀθήναις ἢ ἀλλαχοῦ. Τὸ ὄνομα ὅμως αὐτῶν εἶνε ἀλάνθαστον τεκμήριον τοῦ τόπου τῆς ἀρχαίας κατασκευῆς, ἢ εὑρέσεως, ἢ χρήσεως, ἢ προελεύσεως. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ σαρδιανικοὶ χιτῶνες, τὰ διαφανῆ ταραντινίδια, οἱ σικελικοὶ χιτῶνες, τὰ θήραια, τὰ φρύγια, τὰ κρητικά· ὡς πρὸς τὰ ὑποδήματα δὲ τὰ σικυώνια, αἱ σελευκίδες, αἱ ἀμβρακίδες, τὰ τυρρηνικά, αἱ ἀμυκλᾶδες, τὰ ἀργεῖα, τὰ σκυθικά, τὰ ῥοδιακά, τὰ λακωνικά.

Ἐκ τούτων ἑπομένως δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἐν Ἀμοργῷ κατεσκευάζοντο οἱ ἀμόργινοι διαφανεῖς χιτῶνες· λέγομεν δὲ νὰ εἰκάσῃ,

διότι οἱ λόγοι τῶν σχολιαστῶν ὅτι ἀμόργινοι ἐκλήθησαν ἐκ τῆς λινοκαλάμης ἀμόργης, ἢ ἐκ τοῦ χρώματος τῆς ἀμόργης τοῦ ἐλαίου, κωλύουσι ν' ἀποφανθῇ τις θετικῶς ὅτι ἐκ τῆς Ἀμοργοῦ ἐκλήθησαν.

Ὁ Βοίκχιος (Staatshaushaltung der Athener Α', σελ. 147) ἀναφέρει τοὺς λόγους τοῦ Πολυδεύκους, «ὅτι τὰ καλλίτερα ἀμόργινα κατεσκευάζοντο ἐν Ἀμοργῷ, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, μολονότι ἄλλοι ἐκ τοῦ χρώματος ἢ κάλλιον ἐκ τοῦ φυτοῦ (ἀμόργη, ἀμοργίς,) ἐξ οὗ ἴσως καὶ ἡ Ἀμοργὸς ὠνομάσθη». Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο τοῦ Βοικχίου εἶνε γνώμη ἀνυποστήρικτος.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν λήγουσιν αἱ τῶν ἀρχαίων περὶ Ἀμοργίνων χιτώνων εἰδήσεις. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι φιλόλογοι οἱ περὶ Ἀμοργοῦ γράψαντες, καὶ περὶ ἀμοργίνων χιτώνων πραγματευθέντες, ἀνέμιξαν, καὶ δικαίως, παρατηρήσεις τινὰς νεωτέρων περιηγητῶν, συμπεραίνοντες ἐκ τούτων ὅτι ἡ βαφὴ τῶν ἀμοργίνων ὑφασμάτων ἐγένετο ἐν Ἀμοργῷ, αὐτόθι φυομένου τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος (rocella tinctoria).

Ἡ χρῆσις τῆς διὰ τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος βαφῆς ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὴ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπό τινος μέλους τῆς ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Rucellari, Ruscellai, ἢ λατινιστὶ Oricellarii, ὅστις ἤσκει μέγιστον ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀνατολῆς προμηθευόμενος τὸν λειχῆνα τοῦτον, ὃν κατειργάζετο εἰς χρῶμα ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐξ οὗ μάλιστα ἀπέκτησε μεγάλα πλούτη· ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τοῦ φυτοῦ ἔλαβεν ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ ὄνομα Rucellai καὶ Oricellaria. Κατὰ τοὺς περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης γράψαντας, ὁ κατὰ πρῶτον εἰσαγαγὼν τὸ βαφικὸν αὐτὸ φυτὸν εἰς Φλωρεντίαν, εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἀνατολήν, κατὰ τύχην οὔρησεν ἐπὶ βράχου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε λειχήν, καὶ παρετήρησεν ἀμέσως χρῶμα ἐρυθρόν, ἐκ τούτου δὲ λαβὼν ἀφορμὴν καὶ πειραματισθεὶς ἀνεῦρε τὸν τρόπον τῆς ἐπεξεργασίας· τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶνε ὅτι ἐδιδάχθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν βαφικήν, διότι γνωστὸν ὅτι ἡ βαφικὴ τέχνη ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ἐξ Ἀνατολῆς εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσήχθη. Ἡ πώλησις τῶν λειχήνων τούτων εἰς Εὐρωπαίους ἐκ τῶν νήσων ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅτε ἕτεραι βαφικαὶ ὗλαι παρήχθησαν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς χημείας. Συνεκόμιζε δὲ τὸ ἐμπόριον οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς λειχῆνα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Καναρίων νήσων, τῆς Σενεγαμβίας, τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος κτλ.

Ἀλλ᾽ ἔλθωμεν εἰς Ἀμοργόν. Ἔχομεν ῥητὴν μαρτυρίαν περιηγητῶν ὅτι ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἐξήγετο βαφικὸς λειχήν, πωλούμενος εἰς Ἄγγλους ἐμπόρους, ἐξ οὗ καὶ ὁ λειχὴν ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν νησιωτῶν *ἐγγλέζικο χόρτο*. Ὁ περιηγητὴς Sonnini, μνημονεύων τῶν ἀμοργίνων ὑφασμάτων τῶν ἀρχαίων, προσθέτει ὅτι οἱ Ἀμοργῖνοι τῶν χρόνων του (1779) ἔβαφον τὰ ὑφάσματά των ἐρυθρὰ διὰ βαφικοῦ λειχῆνος, ὃν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὠνόμαζον orseille d' herbe ou d' Afrique (Sonnini Voyage en Grèce Τόμ. Α'. σελ. 292.). Συνῳδὰ τούτῳ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ τῇ Νεωτερικῇ τοῦ Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριέων, τυπωθείσῃ ἐν Βιέννῃ τῷ 1791, ἀναγινώσκομεν «Ἀμοργός... Ἡ γῆ της εἶναι εὐφορωτάτη εἰς κρασιά, λάδια καὶ ἄλλα. Γίνεται καὶ ***ἕνα φυτό, ὅπου βάφει κόκκινα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πέρνουν ἀρκετὸ οἱ Ἐγγλέζοι*** » (Σελ. 287).

Ὁ προγενέστερος περιηγητὴς τοῦ Sonnini Τουρνεφόρτιος (1700) εἶνε, καθόσον γνωρίζω, ὁ πρῶτος, ὅστις παρετήρησε καὶ διεκοίνωσεν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τὸν λειχῆνα τῆς Ἀμοργοῦ, περιγράψας αὐτὸν ὡς βοτανικός, καὶ γνωματεύσας ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα (il y a beaucoup d' apparence) τοῦτον μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρὸς βαφὴν τῶν ἀμοργίνων ὑφασμάτων. Ἀναφέρει δὲ ὅτι ὁ λειχὴν οὗτος εὑρίσκετο καὶ εἰς ἄλλας νήσους, ἀλλ᾽ ἡ χρῆσίς του, ὡς βαφικῆς οὐσίας, δὲν ἦτο γνωστὴ ἢ μόνον ἐν Ἀμοργῷ. Elle (la plante) n' est pas rare dans les autres isles de l' Archipel, mais son usage pour la tenture n' est connu qu' à Amorgos. Ταῦτα γράφοντες ὁ Sonnini καὶ Tournefort οὐδαμῶς περιγράφουσι τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τοῦ χρώματος. Καὶ δὲν ἔχομεν μὲν λόγον ν᾽ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων των, ἀλλὰ παράδοξον εἶνε πῶς ἐν νήσῳ, ἔνθα οἱ κάτοικοι δὲν ἔπαυσαν μέχρι σήμερον κατεργαζόμενοι αὐτοὶ τὰ ἴδια αὐτῶν ἐνδύματα, καὶ βάφοντες, ν᾽ ἀπωλέσθη ἐντελῶς ἐκ τῶν παραδόσεων οὐ μόνον ὁ τρόπος τῆς ἐκ τοῦ λειχῆνος κατασκευῆς χρώματος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γνῶσις περὶ ἀρχαιοτέρας ἐμπορίας τοῦ λειχῆνος, ἐξ ἧς ἐκέρδιζον χρήματα (1).

(1) Ὁ Bory de Saint-Vincent εἶδεν ἐν Μυκόνῳ φορτία λειχῆνος, ἀνήκοντα εἰς ἔμπορον Ἄγγλον, συλλεχθέντος ἐν Μυκόνῳ, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθη νὰ παραλάβῃ ἕνεκα πολιτικῶν συμβάντων. Ὅρα Expedition scientifique de Morée (1832), Tome III, 2e Partie. Botanique, σελ. 310, ἀριθ. 1418.

Οἱ προγενέστεροι τοῦ Τουρνεφορτίου καὶ Sonnini περιηγηταὶ Bondelmonti, Piacenza, Pasch van Krienen, Porcacchi οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ λειχῆνος καὶ ἐμπορίας αὐτοῦ.

Ὁ τελευταῖος ἐν Ἀμοργῷ περιηγητὴς βοτανικὸς κ. Θεόδ. Χερδράϊχ περιηγηθεὶς τὴν νῆσον διὰ βοτανολογικὰς ἐρεύνας τὸν Αὔγουστον τοῦ 1881, εὗρε τὸν λειχῆνα τοῦτον καὶ παρετήρησε καὶ οὗτος, ὡς καὶ ἐγὼ κατόπιν, ὅτι οἱ κάτοικοι οὐδὲν ἐγνώριζον περὶ τῆς βαφικῆς αὐτοῦ ἰδιότητος (Ἑστία ἀριθ. 310, ἔτος 1881).

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τῶν περιηγητῶν ἐξάγομεν ὅτι ἐν Ἀμοργῷ ὑπάρχει βαφικὸς λειχήν, Rocella tinctoria, ὅτι ἔβαφον ἐπὶ Τουρνεφορτίου καὶ Sonnini, καὶ πρὸ τούτων βεβαίως, οἱ Ἀμοργῖνοι δι᾽ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐγίνετο ἐμπόριον ἐξαγωγῆς πωλουμένου κατὰ τὸν Sonnini πρὸς 6—13 παράδες τὴν ὀκάν, ἢ πρὸς 2 σκοῦδα τὸ καντάριον κατὰ τὸν Τουρνεφόρτιον, μεταφερομένου εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Ἀγγλίαν.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς παρασκευῆς καὶ βαφῆς τῶν ἀμοργίνων ὑφασμάτων τῆς ἀρχαιότητος δὲν διευκρινεῖται. Ἔχομεν ἀνάγκην ἀρχαίας πηγῆς διαλαμβανούσης ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον τὴν ἰδιότητα τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος, καὶ ὅτι δι᾽ αὐτοῦ ἔβαφον. Ἡ εἰκασία τοῦ Τουρνεφορτίου δὲν ἤρκει ὅπως ῥίψῃ φῶς ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου ζητήματος. Μόνοι συγγραφεῖς, δυνάμενοι νὰ διαλευκάνωσί πως τὸ πρόβλημα ἦσαν οἱ ἐκ τῶν ἀρχαίων βοτανικοὶ καὶ φυσικοί, καὶ περὶ ἰατρικῆς ὕλης γράψαντες. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀμυδρὸν φῶς διαχύνουσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ὁ Θεόφραστος (Περὶ φυτ. ἱστορ. 4, 6, 5,) ἀναφέρει «Τὸ δὲ πόντιον φῦκος, ὃ οἱ σπογγιεῖς ἀνακολυμβῶσι πελάγιον, καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ φύεται *πρὸς τῇ γῇ*, ἐπὶ τῶν πετρῶν πλεῖστον καὶ κάλλιστον, ᾧ βάπτουσιν οὐ μόνον τὰς ταινίας, ἀλλὰ καὶ ἔρια καὶ ἱμάτια, καὶ ἕως ἂν ᾖ πρόσφατος ἡ βαφή, πολὺ καλλίων ἡ χρόα τῆς πορφύρας.» Τοῦτο περίπου λέγει καὶ ὁ Πλίνιος (13, 25). Κατὰ τὸν Bory de Saint-Vincent, καὶ τὸν Θ. Χελδράϊχ γράψαντα περὶ τοῦ χρωστικοῦ λειχῆνος τῶν ἑλληνικῶν νήσων, τὸ φῦκος τοῦ Θεοφράστου πελάγιον ἢ χερσαῖον (πρὸς τῇ γῇ) εἶνε αὐτὸς ὁ χρωστικὸς λειχὴν Rocella Phycopris, ὃν ἀνεῦρεν ἐν Ἀμοργῷ. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦ Θεοφράστου εἶνε σκοτεινὸν ὡς ἔχει· ὁ συγγραφεὺς συγχέει τὸ πελάγιον φῦκος, ὅπερ οἱ ἁλιεῖς ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ἀνακολυμβῶσι, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν πετρῶν φυόμενον ἐν Κρήτῃ. Ὁ Διοσκορίδης γράφων (Ὕλης ἰατρικῆς,

4. σελ. 98) αφῦκος (θαλάσσιον) τὸ δὲ λευκὸν φυόμενον ἐν Κρήτῃ πρὸς τῇ γῇ εὐανθὲς ἄγαν καὶ ἄσηπτον», διακρίνει τὰ δύο εἴδη· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων οὐδὲν θετικὸν διδασκόμεθα περὶ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς κατεσκευάζοντο τὰ ἀμόργινα ὑφάσματα, ἢ περὶ τῆς βαφῆς αὐτῶν. Ὅ,τι ἐκ τοῦ Θεοφράστου καὶ Πλινίου καὶ τῶν ἄλλων μανθάνομεν εἶνε ὅτι φῦκός τι ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παραγωγικὸν βαφικῆς ὕλης· ἀλλὰ ποῖον τοῦτο; μόνον ὑποθέσεις, γινώσκοντες τὰ σημερινὰ φύκη καὶ λειχῆνας, ἐξ ὧν παράγεται βαφικὴ ὕλη, δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐκ περιγραφῆς τοῦ Θεοφράστου τὸ φῦκος τοῦτο ἦτο γνωστόν, πάλιν τὸ ζήτημα μένει ἄλυτον, διότι ἐγὼ πιστεύω ὅτι αἱ ἀμοργίδες ὠνομάζοντο οὕτω, οὐχὶ διότι ἔφερον τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα χρῶμα, ἀλλὰ διότι κατεσκευάζοντο ἐξ ὕλης *ἀμόργης* καλουμένης· καὶ εἰς τοῦτο ἔχομεν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔνθα γυνή τις λέγει ὅτι ἀφῆκε τὴν ἀμοργίδα εἰς τὴν οἰκίαν της *ἄλοπον*, ἀξεφλούδιστον, ὅπερ δὲν λέγεται ἐπὶ χρώματος· ἔχομεν δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Αἰσχίνου, λέγοντος ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Τιμάρχου γυνὴ ἀμόργινα ἐπισταμένη νὰ ἐργάζηται, ὅ ἐστι νὰ ὑφαίνῃ, οὐχὶ νὰ βάπτῃ. Ἔχομεν τέλος τὴν μαρτυρίαν τῶν λοιπῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν, πάντων ἀποφαινομένων ὅτι ἡ ἀμόργη ἦτο τὸ φυτὸν ἐξ οὗ παρήγοντο τὰ νήματα, ἡ λινοκαλάμη, δύο δὲ μόνον ἀναφέρουσιν ὅτι ἀμόργινα ὠνομάζοντο ὡς ἐκ τοῦ χρώματος. Ἑπομένως κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε δεδομένα σχετικῶς πρὸς τὰ ἀμόργινα ὑφάσματα καὶ τὴν νῆσον Ἀμοργόν, τοῦτο μόνον δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ταῦτα κατεσκευάζοντο καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ τὰ καλλίτερα ἦσαν τὰ τῆς Ἀμοργοῦ, καθὰ μαρτυρεῖ Πολυδεύκης καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Πλάτωνος. Ὡς πρὸς τὴν ὕλην δ' ἐξ ἧς παρήγοντο τὰ νήματα, καὶ ὡς πρὸς τὴν βαφὴν καθ' ἡμᾶς οὐδὲν ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε μελετῶν καὶ ἐρευνῶν ἐξάγεται ἀναμφισβήτητον.

Προσθήκη Β'. (Σελ. 20).

Ἱστορικὸν ποίημα πειρατικῆς ἐπιδρομῆς Μανιατῶν. — Πιστοποιητικὸν τῆς ὑπὸ τῶν Μανιατῶν λεηλασίας τοῦ οἴκου Ἀναγνώστου Ἠλία Πρασίνου. — Διαταγὴ δραγουμάνου τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς πρὸς ἀποστολὴν φόρων. —Χαλὴλ-μπεη ἰδιοκτήτου Ἀντικερίων ἀπειλητικὴ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμοργίνους. —Ἀπόδειξις Σουλεϊμὰν ἀγᾶ περὶ παραλαβῆς τυροῦ. — Ἐπιτροπικὸν Ἀναγν. Ἠλ. Πρασίνου. — Ἐπιδρομὴ πειρατικὴ εἰς Ἀμοργὸν τῷ 1822.

1

Πουλἰὰ μὴ κηλαδήσετε, τὰ δένδρα μὴν ἀνθῆτε,
τῆς Ἀμοργοῦ τὴν συμφορὰν πολλὰ νὰ λυπηθῆτε,
ὁποῦ ποτὲ δὲν ἤλπιζε διὰ νὰ τὴν πατήσουν
Μανιάταις, τ' ἄνομα σκυλιά, καὶ νὰ τὴν ἀφανίσουν.
Νὰ πάρουσι τὰ ροῦχά των, καὶ τὰ σκεπάσματά των,
κι' ὅλα των τὰ μαλάμματα, καὶ τὰ παπλώματά των.
Ἐστὴν Σαντορήνην 'πήγανε, κ' ἐπῆραν τὸ καράβι,
καὶ οἱ καυμέν' Ἀμοργιανοὶ δὲν εἶχανε χαμπάρι.
Καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα ἦλθαν καὶ τοὺς πλακῶσαν,
τὰ ροῦχά των ἐπήρανε, καὶ τοὺς ἐξεγυμνῶσαν,
χωρὶς νὰ 'ξεύρουν εἴδησιν, χωρὶς νὰ τὸ κατέχουν,
ἀκούσανε ταῖς τουφεκαῖς καὶ ἄρχησαν νὰ τρέχουν.
Τοῦ διάκου Νικήτα 'πήρανε ἀμέτρητα φλωρία,
ὁποῦ τὰ ἐδιάλεξεν ἀπὸ τὴν Βενετίαν.
Ἐπῆραν καὶ ταῖς πραγματιαῖς, ὁποῦ 'χε 'στὸν ὀντά του,
καὶ δὲν τ' ἀφῆσαν τίποτε, οὔτε τὰ ἄρματά του.

4) Μανιᾶται ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν καπετὰν Στεκούλη, Ἑπτανήσιον, ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· ἐλθόντες εἰς Θήραν ἥρπασαν ἓν πλοῖον, ἐντεῦθεν δὲ εἰς Ἀμοργόν, ἔνθα μαθόντες ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν διεσπαρμένοι, ἄλλοι μὲν εἰς τὰς ἐξοχάς, χάριν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν των, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν νησῖδα Γραμποῦσαν μετὰ τριῶν τρατῶν πρὸς ἁλιείαν, ἐξῆλθον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν.

13) Διάκος: λόγιος γινώσκων γράμματα. Οὗτος ὁ Νικήτας πάππος πρὸς πατρὸς τοῦ νῦν δημάρχου Ἀμοργοῦ Ἰωάννου Βλαβιανοῦ, ἦτο ἔμπορος, ἐμπορευόμενος μετὰ τῆς Βενετίας νήματα.

Τοῦ Ῥεφεντάρῃου ὁ υἱὸς ἐπῆγε γιὰ βαμβάκι,
κ' ἐπῆγαν εἰς τὸ σπίτι του, κ' ἐκάμανε κονάκι.
καὶ 'πήρανε τὰ ῥοῦχά του, τὰ τζοβαερικά του,
καθρέπτας κι' ἄλλα πράγματα, ὁποῦταν ἰδικά του.
Καὶ 'ςτοῦ Παπᾶ Νικόλα τρέξασι, νὰ 'πᾶν νὰ τὸν πλακώσουν,
καὶ εἰς τὸν νοῦν των εἴχανε διὰ νὰ τὸν σκοτώσουν.
Καὶ 'πήρανε τὰ ῥοῦχά του, τὰ πράγματά του ὅλα,
κ' ὕστερον γυρεύανε ναὔροῦν τ' ἄσπρα τῆς χώρας.
Εὑρήκασίν τα τὸ λοιπὸν 'σὲ μιὰ μικρὰν κασέλα,
κι' ὁ καπετὰν ἀφ' τὴν χαρὰν ἀρχίνησε καὶ γέλα.
'Στοῦ Σακελλάριου 'πήγανε καὶ κτύπησαν τὴν πόρτα,
κ' ἐκεῖνος ἀπ' τὸν φόβον του εὐγῆκεν καὶ τοὺς ῥῶτα.
— «Γιὰ ἄνοιξέ μας, μπρὲ Παπᾶ, νὰ 'μποῦμεν 'ςτὸν ὀντά σου,
κάμε τὸ γρηγορώτερον, ἂν θέλῃς τὴν ὑγειά σου.»
Ἐπήρασιν του κ' ἐκεινοῦ, ὅ,τι κι' ἂν τοῦ 'βρεθῆκαν,
κι' ἀπὸ ταῖς ταμβακέραις του μιὰν μόνον τοῦ ἀφῆκαν.
Τρεῖς ὀνομάτοι τρέξασιν εἰς τοῦ παπᾶ Μανόλη,
κι' ἀμέσως τοὺς ἐτσάκωσεν ἔξω 'ςτὸ περιβόλι.
Ἀμέσως τοὺς ξερμάτωσε καὶ κάτω τοὺς ἐβάλλη,
κι' ἂν δὲν ἐπρόφθανα ἐγώ, ἤθελε τοὺς ξεβγάλει.
Καὶ ὁ Μαρκῆς ὡς τ' ἄκουσεν ἤνοιξε τὸν ὀντάν του.
καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ βουνὸν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά του.
Τὸ σπίτι τ' ἄφησ' ἀνοικτό, κι' ὅλα τὰ πράγματά του.
κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους του δὲν ἔτρεξε κοντά του.
Ἕνα παιδὶ πολλὰ κοντὸ μὲ τὴν μεγάλην μύτην,
ἦτον ὁποῦ ἐσκότωσε τὸν μαῦρον τὸν Δημήτριν.
Τρεῖς τράταις ἐσηκώθησαν νὰ πάγουν νὰ ψαρέψουν,
ὁ δαίμονας τοὺς τὤκαμε διὰ νὰ τοὺς κουρσέψουν.

17) Ὁ Ῥεφεντάριος ἦτο υἱὸς ἱερέως, ἔμπορος καὶ οὗτος νημάτων, ἅτινα ἐκόμιζεν εἰς Βενετίαν.
21) Παπᾶ Νικόλας· οὗτος ἦτο ἱερεὺς εὔπορος.
24) Ἄσπρα τῆς χώρας ἐλέγοντο τὰ χρήματα τῆς κοινότητος.
33) Παπὰ Μανώλης, ἦτο ἱερεύς, τὸ ἐπώνυμον Πάσσαρης, φημιζόμενος ἐπὶ ἀνδρείᾳ.
37) Μαρκῆς· ἦτο ἔμπορος, πάππος πρὸς μητρὸς τοῦ Πέτρου Α. Ζάννου.
41) Ἕνα παιδί· ἀντὶ ἕνας Μανιάτης.
42) Δημήτριν· οὗτος ἦτο Ἀμοργῖνος.

Όλοι τους οἱ Ἀμοργιανοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν τράτα,
καὶ οἱ Μανιάταις ἔκλεπταν τὰ σπίτια τὰ γεμᾶτα.
Τὴν νύκτα ἐψαρεύανε, τίποτε δὲν ἐβγάλαν,
καὶ τὸ πωρνὸν ἐγύρευαν νὰ ᾿βγάλουν τὰ μεγάλα.
Οἱ Ἀμοργιανοὶ ἐγύρευαν νὰ πιάσουνε τὰ ψάργια,
καὶ οἱ Μανιάταις κάνανε ᾿ςτὴν χώραν ᾿σὰν λιοντάρια.
Ἂν ἦτον οἱ Ἀμοργιανοὶ νὰ κάνουν χαραοῦλι,
ἤθελε νἀφανίσουνε τὸν καπετὰν Στεκούλη,
καθὼς τοὺς ἐπαρήγγειλε καὶ ὁ Παραναξίας,
νὰ φυλάγουν τὴν χώραν των διὰ πολλὰς αἰτίας.
Ὅμως οἱ Ἀμοργιανοὶ ὅταν τοὺς ᾿πῆς ἀλήθεια,
ἐκεῖνοι τῶν ἐφαίνοντο καθάρια παραμύθια.
Ποτὲ δὲν τὸ στοχάζονται, ποτὲ δὲν συλλογοῦνται,
νὰ μὴν τοὺς ἔλθ᾿ ἄλλη δουλειά, ὁποῦ νὰ τὴν θυμοῦνται.
Γιατὶ τώρα ἦλθαν ἄξαφνα, κ᾿ ηὗραν ἀμαλαγάδα,
μ᾿ ἂν ἴσως καὶ ξανάρτουνε, θὰ κάνουν ἄλλα κι ᾿ἄλλα,
γιατ᾿ εἶνε οἱ καιροὶ κακοὶ καὶ πονηροὶ οἱ ἀνθρῶποι,
καὶ δὲν μποροῦμ᾿ νὰ ᾿ξεύρωμεν τ᾿ ἀκολουθεῖ κατόπι.
Αὐτοὶ ποσῶς δὲν ἔβαναν ᾿ςτὸν νοῦν τωνε φοβέρα,
καὶ ἐκάθουντο ᾿ςτὴν Ἀμοργὸν μιὰν νύκτα καὶ μιὰ μέρα.
Καὶ φώναξαν οἱ ἄνομοι πῶς ἦτανε μπονάτσα,
γιατὶ δὲν ἐγροικούσανε ἀπὸ κανένα κάτσα.
Μανιάταις ὅταν ἦλθανε, καὶ ᾿μπήκανε ᾿ςτὴ χώρα,
τὰ ροῦχα ποῦ φορούσανε, ἦταν γεμᾶτα ψώρα.
Κ᾿ ὕστερα ποῦ φορέσανε τἀμοργινὰ γελέκια,
σοῦ φαίνονται πῶς ἦτανε τοῦρκοι μὲ τὰ τουφέκια.
Ἀμοργιανοὶ νὰ στέκουνταν ᾿σὰν φοβερὰ λιοντάρια,
νὰ κάμουν τῆς γλυτσοποδιαὶς νὰ τρέχουν ᾿ςτὰ τρυπάλια.
Νὰ βγάλουν τότες ὄνομα ᾿ς Ἀνατολὴ καὶ Δύσι,
᾿ςτὴν Ἀμοργὸν ἄλλην φορὰν κλέπτης νὰ μὴ πατήσῃ.
Τρεῖς βάρκες ἁρματώσανε, καὶ πέσανε κατόπι,
καὶ ἦτανε ὁ ἀριθμὸς ὡς ἑβδομῆντ᾿ ἀνθρῶποι.

45) Ὅλοι οἱ Ἀμοργιανοὶ κτλ. Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν φρουρὰν τῆς χώρας. Ἑκάστη τράτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς ἁλιείαν ἐξερχομένη εἶχε χρείαν τοὐλάχιστον 15 ἀνδρῶν, ἐκ τούτου συνέβη νὰ εἶνε ἀπόντες τότε τῆς νήσου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν.

Νὰ 'πᾶσι νὰ τοὺς εὕρουσι, γἰὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν,
καὶ σκλάβους νὰ τοὺς πάρουσι, κἰ' ὀπίσω νὰ γυρίσουν.
Μὰ 'σὰν δὲν θέλῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ κρίματά μας,
νὰ παραδώσῃ τοὺς ἐχθροὺς 'στὰ χέρια τὰ δικά μας,
Ἂς τὸν παρακαλέσωμε νὰ μᾶς ἐνδυναμώσῃ,
ἂν ἔλθουν ἄλλη μιὰ φορὰ κανεὶς νὰ μὴ γλυτώσῃ.
Τ' ἀφέντη τοῦ πρωτόπαπα ἔγδυσαν σπίτἰα τρία,
καὶ εἰς Ἐτοῦτο ἔγινε μεγάλη ἁμαρτία.
νά 'τον τοὐλάχιστον τὰ δυό, τὸ ἕνα νἀπομείνῃ,
μόνον τὸν ἀφανίσανε. Πολὺ κρίμα 'ποῦ γίνῃ.
Ὁ καπετὰν Στεκούλης τὸ λοιπὸν ἐκούρτιζε νὰ βάνῃ,
καὶ τοὺς Ἀμοργἰανοὺς ποσῶς 'στὸν νοῦν του δὲν τοὺς βάνει.
Μ' ἂν ἤθελε μπροβάλλουνε εἴκοσ' ἀρματωμένοι,
ἤθελε χάσῃ παρευθύς, τὴν στράταν νὰ 'πηγαίνῃ.
Μὰ τί νὰ 'πῶ Ἀμοργἰανοί, ποῦ δὲν ἐμαζευτῆκαν,
καὶ τότε ἤθελε νὰ 'δῇ τοῦ κώλου του τὴν τρύπαν.
Νὰ χάσῃ τὸ στιβάνι του, καὶ τὴν παλληκαρἰάν του,
καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν ὁποῦ 'χεν 'ς τὴν καρδἰάν του.
Καὶ ταῖς γυναῖκες ἔβαλαν νὰ πᾶν νὰ κουβαλοῦσι,
αὐτὸς τοὺς ἐφοβέριζε μουλάρἰα νὰ τοῦ βροῦσι.
Καὶ βγάλαν τὰ μαχαίρἰα τους διὰ νὰ τοὺς κτυποῦσι.
καὶ ἄνδρες δὲν εὑρίσκοντο γἰὰ νὰ τοὺς λυπηθοῦσι.
Κ' ἡ τράταις, καθὼς εἴπαμεν, ποῦ ἦταν 'στὴν Γραμβοῦσα
χαμπάρι δὲν ἠξεύρανε, μόνον παιζογελοῦσαν.
Κανεὶς δὲν ἦλθε νὰ τοὺς 'πῇ πῶς ἦλθασι κουρσάροι,
νὰ φύγουν οἱ ταλαίπωροι, νὰ μὴ γυρεύουν ψάρι.
Μἰὰ τράτα ἐσηκώθηκε διὰ νάλθῇ 'στὸ πόρτο,
τὰ ψάρἰα, ὁποῦ εἴχανε νὰ δώσουν τὸν ἀνθρώπω.
Κ' ἀπέξω ἐτριγύριζε τὸ κλέφτικο παρτίδο,
κἰ' ἀκαρτεροῦσανε νὰ 'ρθοῦν οἱ πρέζες τῶν παντίδω.
Κἰ' εὐθὺς τοὺς ἐφουμάρασι νὰ πάσινε κοντά τους,
καὶ ὁ σκοπός τους ἦτανε νὰ δοῦν τὰ πράγματά τους.
Μὰ 'σὰν τοὺς ἐκατάλαβαν, πῶς ἦτανε 'στὰ ψάρἰα,

105) Ἐκτὸς τοῦ λιμένος οἱ πειραταὶ εἶχον πλοῖον πρὸς φυλακήν, ἵνα μὴ καταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν περιπολούντων τουρκικῶν πολεμικῶν.

ῥακὶ τὰ ἐκεράσανε ὅλα τὰ παλληκάρια.
Ὁ καπετάνιος ἄλλαξε τὴν γλῶσσάν του γιὰ πρῶτο,
καὶ γύρευγε νὰ 'βρῇ καιρό, καὶ νἄχῃ καὶ τὸν τρόπο·
καὶ εἰς τὸν νοῦν του ἔβαλε νὰ κόψουν τοὺς Μανιάταις,
κ' εὐθὺς τοὺς ἐθαλάσσωσαν, καὶ πλέγασι 'σὰν γάτες,
καὶ τουφεκιαῖς τοὺς ἔρρηξαν, κι' ὅλους τοὺς ἐσκοτώσαν,
μόνον ἕνας τοὺς ἔφυγεν, δαίμονες τὸν γλυτῶσαν.
Ὅμως οἱ ἁμαρτίαις μας ἐπλήθυναν περίσσα,
νὰ μᾶς πειράζουν οἱ ἐχθροί, κ' εἶνε τὰ Κουφονήσια.
Καὶ 'σὰν ἤθελεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ μᾶς γλυτώσῃ,
ἤθελε στείλ' ἕνα πουλὶ εἴδησιν νὰ μᾶς δώσῃ,
νὰ κρύψωμεν τὰ ῥοῦχά μας καὶ τὰ μαλάμματά μας,
καὶ τἄρματα ποῦ εἴχαμεν νὰ τά 'χωμεν κοντά μας·
ἂν ἴσως κι' ἔλθουν οἱ ἐχθροὶ γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσουν,
ἐμεῖς νὰ τοὺς τσακίσωμεν κι' ὀπίσω νὰ γυρίσουν,
νὰ 'πᾶσιν εἰς τὸν τόπον τους νὰ δώσουνε χαμπάρια
πῶς ἡ 'Αμοργὸς εἶνε δυνατή, καὶ μ' ἄξια παλληκάρια.
Καὶ ὅμως τώρα τὸ λοιπὸν πρέπει νὰ εἶνε βάρδια,
γιατὶ δὲν ἔχουν πιστεμὸν τῆς Μάνης τὰ ζαγάρια.
Ἂν τοὺς φωτίσ' ὁ πειρασμὸς νὰ 'ρθοῦν νὰ μᾶς πατήσουν,
νὰ μὴν εὑροῦν τὴν στράταν τους, ὀπίσω νὰ γυρίσουν,
μόνον νὰ τοὺς ἐδέσουσι 'ςτὴν Πόλιν νὰ τοὺς 'πᾶσι,
τρεῖς χρόνους νὰ μὴ δώσῃ πλιὰ ἡ 'Αμοργὸς χαράτσι.
'Στὸ μοναστήρι πήγανε διὰ νὰ προσκυνήσουν,
κι' ἂν εὕρουνε καὶ τίποτε κ' ἐκεῖ νὰ μὴν τ' ἀφήσουν.
'Εκεῖ ἐτρέξασι λοιπὸν νὰ κάμουν τὸ ῥεσάλτο,
ὅμως ἀφέντης ὁ Χριστὸς θὲ νὰ τοὺς βάλῃ κάτω.
Ἔπρεπε τώρα τὸ λοιπὸν νὰ γένῃ μερχαμέτι,
ἀπὸ τὴν βασιλείαν μας, γιατ' ἔτσι 'νε ἀντέτι,
Τὸν τόπον ποῦ πατήσουσι καὶ τὸν ἐξεγυμνώσουν

111) Ὁ καπετάνιος τῆς τράτας τῆς 'Αμοργίνης.

118) Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶνε ὅτι ἐπειδὴ ἐν Κουφονησίοις κατῴκουν πολλοὶ γεωργοποιμένες 'Αμοργῖνοι, δὲν κατεδίωξαν οἱ τὴν 'Αμοργὸν ἰδίᾳ οἰκοῦντες καὶ διὰ θαλάσσης τοὺς πειρατάς, ἵνα μὴ οὗτοι, ἐκδικούμενοι, ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν οἰκούντων 'Αμοργίνων τὰ Κουφονήσια, ἀπροστατεύτων ὄντων.

τρεῖς χρόνους νά 'χουν ἄδειαν χαράτσι νὰ μὴ δώσουν.
Μὰ δὲν εὑρίσκεται κάνεις νὰ πάῃ 'ςτὸν πασάν μας,
ποῦ κεῖνος εἶν' αὐθέντης μας, κι' ὁρίζει τὰ νησά μας,
νὰ τὸν παρακαλέσουνε νὰ κάμῃ ἕνα χάλι,
ἐφέτος τὸ χαράτσι μας ὀλίγο νὰ μᾶς βάλῃ.
Γιατὶ τὸν παρεκάλεσαν 'σὲ μερικαῖς αἰτίαις,
καὶ ἔδωκέν τους θέλημα νὰ κάμουν ἐκκλησίαις.
Κι' ἀμέτε τώρα γλήγορα καὶ βρῆτε μιὰν αἰτίαν,
καὶ κεῖνος εἶνε ἕτοιμος νὰ κάμῃ εὐσπλαχνίαν.
Γιατὶ αὐτὸς ὁ τόπος πλιὰ εἶνε πολλὰ θλιμμένος,
κι' ἀπὸ τὰ χρέη τὰ πολλὰ εἶνε βαργεστημένος.
Κι' αὐτὰ ὁποῦ σᾶς ἔγραψα δὲν εἶνε παραμύθια,
καὶ στοχαστῆτέ τα καλὰ πῶς εἶνε ὅλ' ἀλήθεια.
Τὰ ὅσα ἠκολούθησαν καὶ γίνησαν 'στὴν χώρα,
δὲν ἠμπορῶ νὰ κάθωμε νὰ γράφω γιὰ τὴν ὥρα,
γιατὶ θέλω πολὺ χαρτί, καὶ θέλω καὶ μελάνι,
ἕνα γιαλὶ ὁλόκληρο νὰ ἔχω δὲν ἐφτάνει.

2

(Σφραγὶς Ἀμοργοῦ) 1819, Σεπτεμβρίου 6 Ἀμοργό.

Διὰ τοῦ παρόντος μαρτιρικοῦ καὶ καγγιλαρικοῦ γράμματος γίνετε δῆλον ἐν καθαρὸν τῆς ψηχὶς συνοιδότης, ος καθὸς εἶναι γνωστὸν εἰς πᾶσιν ὅτη εἰς τὴς 1797 Ὀκτωμβρίου 14, ἡμέραν πετίν, ἐξιμέρομαν ἦλθαν οἱ μανιάτες ἀφνιδίος, ἐπατίσαν καὶ ἐγίμνοσαν τὸν τόπον μας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἕος ἄλον, εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐποῖγαν καὶ εἰς ὀσπίτιν τοῦ κυρ Ἀγώστη ἡλίου Πρασίνου καὶ ἐβρίσκοντας ἄδια, ἔστοντας καὶ ἀπὸ τῶν φόβον τως ἡ ἄνθροποι ἔφιγαν εἰς τὰ ὄριν, καὶ τόσων τὸ ἐγίμνοσαν αὐτὼν τὸ ὀσπίτιν ὅπου ὡς σκαιδον τοὶς ἀφισαν γιμνους, μονο μὲ τὴν ψυχὶν, ὅπου τὰ ρουχαν τῆς κυμισιᾶς καὶ τῆς σαρκας τὰ ἐπήρασι, τὰ σεντούκια τους τὰ ἔσπασαν τὰ γράμματά τος ὅλα ἐχάθισαν, μὶν ὑπάροντας ὁ ἄνθροπος νὰ δὶ τὸ ἐντιρέσον του, ὄχι μονο εἰς τὴν οικογενιαν του, ἀλὰν καὶ εἰς ὅλα τὰ ὀσπίτια, ὅπου ἐγιμνόθησαν.

Ὁ οἰκονόμος ἀμοργοῦ μάρτης
ὁ σακελλάριος ἀμοργοῦ μάρτης

ὁ πρωτόπαπας ἀμοργοῦ μάρτης
χαρτοφίλαξ ἀμοργοῦ μάρτης
παπαδημήτριος γιαννακόπουλος μάρτης
Νικόλαος γεράκης μάρτης
παντελὴς κοβέος
Νικόλαος Καλλούδης Καγγελάριος βεβαιοῖ.

3

Τοῖς προεστώταις καὶ ἐπιτρόποις τῆς νήσου Ἀμοργοῦ.

Προεστῶται καὶ ἐπίτροποι τῆς νήσου Ἀμοργώ, δύο προσταγὰς σᾶς ἐστείλαμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἠλία Πρασίνου, ἰδοὺ καὶ ἤδη σᾶς γράφομεν διὰ προσταγῆς τοῦ ἐφέντη μας νὰ ἀκολουθήσετε κατὰ τὸ πρῶτο γράμμα, διότι μὲ τὴν ἀπείθειάν σας αὐτὴν ἔχει νὰ σᾶς πάρῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐσᾶς ποῦ δὲν ἐνεργεῖτε τὰς προσταγάς, καὶ ἐκείνους ὁποῦ ἐναντιοῦνται. Αὐτὸ εἶνε καὶ δίκαιον καὶ ῥιζὰς τοῦ Γιάννη Κάλφα· λοιπὸν ὅ,τι σᾶς ἀκολουθήσει, ἂν δείξετε καὶ πάλιν τὴν παραμικροτέραν ἀργοπορίαν καὶ ἀπείθειαν, τὸ κρίμα νὰ εἶνε εἰς τὸ λαιμό σας. — Ἐν τούτοις σᾶς προστάζομεν ἀμέσως, ὅπου λάβετε τὸ παρόν μας, νὰ ἑτοιμάσετε ὅλα τὰ κατ' ἔτος διδόμενα ὡς καὶ τὸν τζιτρί νιρεσὶ καὶ νὰ τὰ στείλετε μὲ ἀπεσταλμένους σας εἰς τὴν Ναξίαν, ὅπου ἔχει ἀφημένον ἄνθρωπον ὁ ἐφέντης μας διὰ τὴν παραλαβήν, καὶ μὲ μπουγιουρντί. Οὕτω ποιήσετε ἐξ ἀποφάσεως καὶ ὑγιαίνετε.

(1793) αψϟγ. Ἰουλίου 9 ἀπὸ Κώου.
Κωνσταντῆς Χατζὴ ἐφένδης δραγουμάνος.

Υ. Γ. Τὸ πολὺ μίαν ἑβδομάδα προσμένομεν ἀπόκρισίν σας τάχιστα ὅτι ἔλαβε τέλος ἡ ῥηθεῖσα ὑπόθεσις αὐτοῦ· ἀφοῦ φθάσῃ ὅμως ἡ ἑβδομάς, προσμένετε νὰ ἰδῆτε, καὶ μάλιστα οἱ πρωταίτιοι, τοὺς ὁποίους ἠξεύρομεν, τὰ ὅσα οὔτε ἀπὸ τὸν νοῦν σας ἐπέρασαν, καὶ ἂς ἔχετε σεῖς τὴν ἁμαρτίαν.

4

Ἀπὸ τὸν ἐνδοξότατον αὐθέντην Χατσίσκου καὶ Βεχήλου τοῦ Χαλὴλ μπεη καὶ σερασκέρη.

Εἰς τοὺς γέροντας καὶ προεστοὺς καὶ ἐπίληπους ῥαγιάδες καὶ πα-

πάδες τῆς νήσου Ἀμοργοῦ, γνωστὸν ὅτι ἦλθεν ἐδῶ ὁ Δημήτρης ἄνθρωπος τ' ἀφθέντη μας Χαλὴλ μπεης, καὶ μᾶς εἶπε πῶς τὸν ἐνοχλοῦν μερικοὶ ἄνθρωποι καὶ γηρεύουν νὰ τοῦ πάρουν τὸ νησὶ (1) ποῦ τοῦ ἔχει ὁ μπέης δοσμένο, καὶ γυρεύουν νὰ τὸ κάμουν ρεπούμπλικο· ὅμως αὐτὴ εἶνε κακοκέφαλη ἄνθρωπη, καὶ δὲν φθάνει τὸ ξερόν τους κεφάλι· μιὰ Ἀμοργὸς ἔχει τόσα νησιά, καὶ κανένας δὲν βγένει ἀπὸ 'κεῖνα τὰ νησιὰ νὰ πάρῃ· τοῦ Χαλὴλ μπεη τὸ νησὶ ηὗγαν νὰ τὸ πάρουν; Ὁ Χαλὴλ μπεης δὲν ἐπέθανε, καὶ τὸ πρᾶγμα του ἔγινε ρεπούπλικο, ὅμως ἰδοὺ ὅπου σᾶς γράφομεν καὶ σᾶς φανερόνομεν τὸν ἄνθρωπόν μας νὰ μὴ τὸν πειράζει κανένας, μόνον νὰ πάρη τὸ νησὶ εἰς τὸ χέρι του ὡς καθὸς καὶ τὸ πρότον, καὶ στέλομεν καὶ τὸν Ἀμέτη Τσαούση μαζὺ νὰ θεωρήσῃ τὴν κρίσιν σας καὶ νὰ τοῦ δώσετε τὸ μεζιλίσι του καὶ τὸ ποδοκόπι του... (δυσανάγνωστα).

1812 Νοεμβρίου 5.

5

Τὴν σήμερον ἐγὼ Σουλεϊμὰν ἀγᾶς τοῦ ἐνδοξοτάτου Σερασκιέρη Μπέη κεχαγιὰς ἔλαβα τὸ τυρὶ ἀπὸ τὸ νησὶ Ἀντικέρια, ὅπου ἔχομεν βεκῆλι μας ἀπὸ τὸ Δημήτρι Μαριέτας, ὁ όπιος εἶνε ἄνθροπος ἐδικός μας, καὶ νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν πείραξην ἀπὸ κανένα αὐτοῦ, καὶ εἰσπερον θέλη μίνει ἀναπολογητη.

1799 Νοεμβρίου 16.

Ἀντώνιος σιλικτάρης τοῦ ἐνδοξοτάτου... (ἐφθαρμένον)

Σουλεϊμὰν ἀγὰς ἔδοσα τὸ παρόν.

6

(Τ. Σ.) (2) 1769. Μαρτίου 25 Ἀμοργὸ.

Τὴν σήμερον εμης εἰ ἐχτης νίσου ἀμοργοῦ ἱερις καὶ κοσμικὴ, καὶ απας οι κινωτης κοινως βουλοι ἐποικαταστήνωμε ειδηους καὶ καθολικους μας ἐποιτρόπους τὸν σιὸρ Ανεγνοστην Ιληα Πράσινω, καὶ τον σιορ Διμητράκη Στεφανοπουλω, τὼ νασταθου καὶ οἱ δήω τους νὰ δουλεύσου εφαίτως τὸ κοινὼν μας σινάζωντας τὼ..... οπου ἔχην να τοὺς.... ἔχωντας ὅλες τῆς φροντης της κοινότης τώσων *εἰς βασι-*

(1) Ἀντικέρια.

(2) Ἡ σφραγὶς τῆς κοινότητος Ἀμοργοῦ συνίστατο ἐκ 4 τεμαχίων, ἔφερεν ἐν μέσῳ εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, καὶ πέριξ τὰς λέξεις Ἅγιος ὁ Θεὸς κηνότης Ἀμοργοῦ.

λικα ἁρμαμέντα, ὁσὰν καὶ εἰς *αὐθεντικὰ ὑποκείμενα*, ἔχοντας τὴν ἄδεια νὰ κρίνου καὶ νὰ ἀντικρίνου κάθε ὑπόθεσιν τῶν νικοκερέω εἰς τῆς τηχούσες των ὑπόθεσες. Περι μετω (;) μαραφέτην (;) τῶν παλιῶ Προεστων. Οθεν εἰς ἔνδιξην . . . καὶ ασφαλλοια βεβαιωτερα τηπονομε καὶ τὴν σινειθεισμένην σφρασίδα τοῦ κοινοῦ μας.

ὑκονόμος μάρτις
σακελαριος »
πρωτώπαπας μάρτις
Πανικόλας γιανακὸς μάρτις
Παπα μαρκος στέργω
Κοστὴς εξαρχόπουλος στέργω
Παντελὴς κωβέου στέργω.

Νικόλαος Καλλούδης Καγγελλάριος
βαιβεώνω.

7

Πλὴν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Μανιατῶν, μοὶ διηγήθησαν ἐν Ἀμοργῷ ὅτι τῷ 1822 ὁ Τουρκοδημήτρης Ὑδραῖος μετὰ Κρανιδιωτῶν, Καστριτῶν, καὶ Πορτιωτῶν ἐλεηλάτησε τὴν Κέρον, ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Κουφονήσια, ὅπου ἥρπασεν ἓν πλοῖον ἀμόργινον, ὀνομαζόμενον Καργιοτίνα, ἐκακοποίησε τὸν Λορέζον Γεωργᾶνον καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν Γεώργιον Δ. Πράσινον, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Σχινοῦσαν καὶ Ἡράκλειαν, ὅπου διέπραξε τὰ αὐτά. Ἐν Ἡρακλείᾳ ἐδραπέτευσεν ἀπ' αὐτῶν ὁ αἰχμάλωτος Γ. Δ. Πράσινος. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀμοργῖνοι παρά τινος Νικολάου Βασάλου, ἐξηρεθίσθησαν, ὥπλισαν δύο πλοῖα, καὶ ἔδραμον εἰς καταδίωξιν. Καταφθάσαντες τὰ πειρατικὰ εἰς Ἡράκλειαν κατεδίωξαν, καὶ προσέβαλον αὐτὰ παρὰ τῇ Θήρᾳ, ἐφόνευσαν πολλοὺς πειρατὰς καὶ αὐτὸν τὸν Τουρκοδημήτρην, καὶ ἠλευθέρωσαν τὸ ἁρπαγὲν ἀμόργινον πλοῖον. Ἓν μόνον τότε πειρατικὸν διέφυγε τὴν καταδίωξίν των. (1)

(1) Τὸ ἀνωτέρω ποίημα καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἔλαβον παρὰ τοῦ αἰδεσίμου ἱερέως Δημητρίου Πρασίνου, ὁ ὁποῖος ἐν Ἀμοργῷ ὑπῆρξεν ὁ ἐμὸς ὁδηγὸς καὶ συνοδίτης καθ' ὅλην τὴν ἀνὰ τὴν νῆσον περιοδείαν μου, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου.

Προσθήκη Γ'. (Σελ. 21).

ΕΠΩΝΥΜΑ ΔΗΜΟΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΜΟΡΓΟΥ

Ἀλεξανδράκης (Κρήτη) (1)
* Ἀρτέμης (2)
Ἀρκουλῆς

* Βάπτισμα
* Βασάλος
* Βασαράμπας
* Βεκρῆς
* Βενετζᾶνος
Βενιέρης
* Βλαβιανός
Βλάχος
Βουγιουκλάκης (Κρήτη)
Βουρλάκης (»)

* Γαβαλᾶς
Γαβρᾶς
* Γεράκης
Γιαννακός
* Γιαννακόπουλος
Γουμενόπουλος (Πάτμος)
* Γρίσπος

Δακορόνιας (Θήρα)
Δαμιανὸς (Σμύρνη)
Δανασῆς (Σίκινος)
* Δεναζᾶς
Δεσποτίδης

* Ἐξαρχόπουλος

Ζάνογλους (Ἤπειρος)
* Ζάνος
Ζαράνης

* Θεολογίτης
Ἰωαννίδης
Καλαφάτης (Κάρπαθος)
Καμπουράκης (Κάσσος)
Καμπούρης
Κανακάρης
Καραζᾶς
Καραμολέγκας (Θήρα)
Κατλᾶς (Χίος)
Κλοζάκης (Κρήτη)

(1) Τὸ προστιθέμενον γεωγραφικὸν ὄνομα εἴς τινα τῶν ἐπωνύμων ἐμφαίνει τὸν [τόπον] τῆς καταγωγῆς τῆς φερούσης αὐτὸ οἰκογενείας, ἐφ' ὅσον εἶνε σήμερον γνωστή.

(2) Τὰ φέροντα ἀστερίσκον ἐπώνυμα ἀπαντῶσι καὶ ἐν δήμῳ Αἰγιάλης, διὸ καὶ πα[ρα]λείψαμεν αὐτὰ εἰς τὸν ἑπόμενον κατάλογον τῶν δημοτῶν αὐτῆς, σημειώσαντες ἐν αὐ[τῷ] μόνον τὰ ἰδιάζοντα.

Κόκκινος
Κολυδᾶς (Ἀνάφη)
Κορονέλλος
Κουτελᾶς (Κάλυμνος)
Κωβαῖος

Λιζάρδος
Λουδάρος

* Μαγιάσης
Μαρκουλῆς
Μάτσας
Μαυρομμάτης
Μαῦρος
* Μεντρινός
Μιναριζόγλους (Νέα Ἔφεσος)
Μιχαηλίδης
* Μουράτης
Μωραϊτάκης

Νικητίδης
Νικηφοράκης (Κρήτη)
* Νικολαΐδης »
* Νομικός

Οἰκονομίδης

Παλαιολόγος (Πελοπόν.)
Παπαδάκης (Κρήτη)
Παπαδόπουλος
Πάσσαρης
Παστρικός (Κρήτη)
Περιβολαράκης »
Πετζετάκης »
Πετράντης
Πιπέρης
Πλατύς
Πολίτης (Χίος)
Πολυγιαννάκης (Κρήτη)
Πολυκρέτης (Νάξος)
* Πράσινος
Πρέκας

Ῥόκος (Ἴος)
Ῥουμελιώτης (Μέγαρα)
* Ῥοῦσσος

Σαράντος (Βουλγαρία)
Σερμπεξῆς (Νέα Ἔφεσος)
Σιγάλας
* Σιμιδαλᾶς
* Σῖμος
Σκλιβᾶνος
Στεφανίδης
Στουπάκης (Χίος)
Στρατουδάκης (Κρήτη)
* Συνοδινός

Τάκας (Ἀγχίαλος)
Τζαγκᾶτος (Κρήτη)
Τρεντῆς

Φαλιέρος
Φεργαδιώτης
Φουρνιστής
* Φωστιέρης
Φωτεινός

* Χιωτίνης
Ψακῆς (Χίος)

ΕΠΩΝΥΜΑ ΔΗΜΟΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΙΓΙΑΛΗΣ

Ἀντωνιάδης

Βαζαῖος (Θήρα)
Βασιλειάδης

Γαβριὴλ
Γεωργιάδης

Δάβης
Δανέζης
Δενδρινός
Δημητριάδης
Δρακάκης

Εὐστράτιος (Μοσχονήσια)

Θηραῖος

Κανάκης
Καοῦστος (Κεφαλλὴν)
Καρδιακός
Κολιδᾶς (Ἀνάφη)
Κορβέσης
Κουρμούλης (Κρήτη)
Κρής

Λαμνᾶτος
Λαός
Λεονάρδος
Λογοθέτης

Μάνης
Μανωλακάκης (Κρήτη)
Μανωλέσος (Θήρα)
Μοναχόπουλος
Μπουφανάκης

Πορτοκάλης

Ῥαγγούσης
Ῥάλλης
Ῥεγγινοῦ
Ῥωσσέτος

Σκαρλᾶτος
Στεφανίδης
Στεφανόπουλος

Τριαντάφυλλος

Χάλαρης (Ἀνάφη)
Χαλικιόπουλος (Ζάκυνθος)
Χάσπαρης.

Προσθήκη Δ'. (Σελ. 17).

ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΑΙ

Ὁ ἀρχαιότατος τῶν νησιογράφων Bondelmonti, ὁ τῷ 1422 περιηγηθεὶς τινας τῶν νήσων, φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Ἀμοργόν. Περὶ ταύτης γράφει ὅτι ἐκαλεῖτό ποτε Buport, καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων του ἐκαλεῖτο Amurgospolis, ὅτι εἶχε τρεῖς πόλεις Amurgo, Jalli et Plati, εἰς ἃς ἀντεπεκρίνοντο τρεῖς λιμένες Ἁγία Ἄννα, Καλὸς καὶ Καταπλά, ὅτι τὸ δυτικὸν τῆς νήσου ἐλέγετο Κατωμεριά, καὶ τὸ ἀνατολικὸν Ἀπανωμεριά, καὶ ὅτι πρὸς μεσημβρίαν εἶχεν ἀπόκρημνα παράλια καὶ κινδυνώδη τοῖς πλέουσι. Ch. Bondelmonti: Librum insularum, ἔκδοσ. Sinner, σελ. 100.

Ὁ Porcacchi (1572), Isole piu famose del mondo, σελ. 32. ὀνομάζει ὡσαύτως τὴν νῆσον Amurgospoli, δὲν ἀναφέρει τὰς ἀρχαίας πόλεις, ἀλλὰ μόνον τοὺς λιμένας· μνημονεύει δὲ πρῶτος οὗτος τῆς Μονῆς (e al mare e un monasterio di Caloieri).

Ὁ Boschini (1658) L' archipelago, σελ. 54, ἀναφέρει ὅτι ὠνομάζετό ποτε Πλατάγη, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Ἀμοργὸς ἔκ τινος μεγάλου φρουρίου ὁμωνύμου, καὶ ὅτι ἔχει καὶ ἄλλα δύο τοιαῦτα Hyali καὶ Plati, καὶ ὅτι καὶ τὰ τρία περιεῖχον πληθυσμὸν ζωηρὸν καὶ γενναῖον τόσον ὡς πρὸς τοὺς ἄνδρας ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας (in tutti tre vi e gente, e tutti animosi, e bravi, tanto huomini come donne). Ἀναφέρει ὅτι ἡ νῆσος ἦτο καλῶς καλλιεργημένη, ὅτι παρῆγε πᾶν τὸ χρειῶδες, καὶ ἰδίως μέλι καὶ οἶνον ἄφθονον, ὧν ἐγίνετο ἐξαγωγὴ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους. Εἶτα δὲ διὰ τοὺς ναυτικοὺς σημειοῖ ὅτι ὑπάρχουν πέριξ σκόπελοι, καὶ ὅτι εἰς τὸν λιμένα Ἁγίας Ἄννης καὶ Calo ὑπάρχει ἄφθονον ὕδωρ. Δὲν παραλείπει δὲ νὰ μνημονεύσῃ, πρῶτος οὗτος, ὅτι ἡ νῆσος ἦτο διάσημος διὰ τὸν ποιητὴν Σιμωνίδην.

Ὁ Piacenza (1688) L' Egeo redivivo, σελ. 244 γράφει πλειότερα περὶ Ἀμοργοῦ, ἐξ ἄλλων γεωγράφων ἀρυόμενος καὶ οὗτος εἰδήσεις. Ἀναφέρει τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῆς νήσου, περιγράφει τὴν εὐρύτητα τῶν λιμένων, σημειοῖ ὅτι Porto Plato εἶνε τὰ Catapla. Ἀλλ'

ὡς πρὸς τὰς θέσεις τῶν ἀρχαίων πόλεων καὶ τὰ ὀνόματα περιπίπτει εἰς σύγχυσιν, καθὼς καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς ἀρχαίας λατρείας. Μνημονεύει τῆς Μονῆς καὶ τῶν περιληπτικῶν ὀνομάτων Ἀπάνω Μεριᾶς καὶ Κάτω Μεριᾶς. Τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου ἀναβιβάζει εἰς 6000, χαρακτηρίζων τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας τῆς νήσου ὡς γενναίους, εὐφυεῖς καὶ ἀτρομήτους·

Οἱ νησιογράφοι ὅμως οἱ θετικώτερά τινα περὶ τῆς νήσου διαλαβόντες, ἅτε ἐπισκεφθέντες αὐτήν, εἶνε ὁ Tournefort τῷ 1700, ὁ Pasch Van Krienen τῷ 1771, καὶ ὁ Sonnini τῷ 1779.

Ὁ Τουρνεφὸρτ ἐκθέτει ἱστορικά τινα περὶ τῆς νήσου, καὶ περιγράφει ὡς βοτανικὸς τὰ τοῦ λειχῆνος (rocella tinctoria), περὶ οὗ ἐν προσθήκῃ Α΄ διαλαμβάνομεν. Ποιεῖται κατόπιν μακρὰν περιγραφὴν τῆς Μονῆς, ἥτις ἐπὶ τούτου περιεῖχεν, ὡς γράφει, 100 καλογήρους. Περιγράφει σκωπτικῶς τὸν τρόπον τῆς πηογμαντείας ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ Βαλσαμίτῃ, ἐξαίρει τὰς μεγάλας ῥάγας τῶν σταφυλῶν τῆς νήσου, καὶ σημειοῖ τινα φυτά, ἅτινα ἀνεῦρεν. Εὗρεν ἐν χρήσει τὴν παλαιὰν ἐνδυμασίαν τῶν Ἀμοργίνων γυναικῶν, ἧς καὶ εἰκόνα παραθέτει. Relation d' un voyage du Levant, Τόμ. Α΄, σελ. 89.

Ὁ Pasch Van Krienen, ἔχων ὑπ' ὄψιν του βεβαίως τὸν Piacenza, ἀναφέρει συγκεχυμένα τινὰ περὶ τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς νήσου. Ὡς πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῦ δὲ κατάστασιν αὐτῆς σημειοῖ, πρῶτος οὗτος, τὸ περίεργον διὰ τὸν σήμερον γινώσκοντα τὸ ἄνυδρον τῆς Ἀμοργοῦ, ὅτι τὴν Κάτω Μεριὰ διατρέχουσι πραεῖς ῥύακες, συντελοῦντες οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ καθιστῶσιν αὐτὴν τερπνήν, ἀλλὰ καὶ εὔφορον, διότι καὶ ἐκ τῶν λόφων καὶ ἐκ τῶν κοιλάδων παράγονται ἄφθονα προϊόντα, μέλι, κηρός, βάμβαξ, οἶνος ἄφθονος καὶ ἐξαίρετος, ἄριστον ἔλαιον. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀνήρχοντο εἰς 4000, ἀλλ' ἠδύνατο ὡς γράφει ἡ νῆσος νὰ κατοικηθῇ ὑπὸ 15 καὶ 20,000, καὶ εἶνε πιστευτὸν προσθέτει ὅτι ἦτο εἰς οὐχὶ πολὺ ἀπομεμακρυσμένους χρόνους καλῶς κατῳκημένη, διότι ἀπαντᾷ τις ἐν αὐτῇ πολυαρίθμους ἀνεμομύλους καὶ ὑδρομύλους (poichè vi s' incontra gran quantità di molini da acqua e da vento).

Ἐκυβερνᾶτο ἡ νῆσος ἐπὶ τοῦ περιηγητοῦ τούτου ἐκ 4 συνδίκων, ὧν προΐστατο εἷς καγγελλάριος.

Ὡς πρὸς τὰς περὶ τὴν Ἀμοργὸν νησῖδας γράφει ὅτι ἦσαν ἔρημοι,

ὅτι παρεῖχον ἀξιοθαύμαστα ἀρχαῖα μνημεῖα, καὶ ὅτι ἐν μιᾷ τούτων, ἣν ὀνομάζει Pergola, ἥτις ὡς φαίνεται εἶνε ἡ Σχινοῦσα, εὑρίσκετο μονὴ ἠρειπωμένη. Breve descrizione dell arcipelago, σελ. 50.

Μετὰ τοῦτον περιηγήθη τὴν νῆσον ὁ Sonnini τῷ 1779. Voyage en Grèce et en Turquie, A', 289. Οὗτος ἀναφέρει δύο λιμένας τῆς νήσου τὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης (Αἰγιάλης) καὶ τὸν Βαθὺν (Κατάπολα). Ἀφηγεῖται τὰ τῆς πηγομαντείας. Ὡς πρὸς τὰς τρεῖς ἀρχαίας πόλεις γράφει ὅτι ἡ θέσις αὐτῶν ἦτο ἄγνωστος ἐπὶ τῶν χρόνων του. Ἐξαίρει τὴν εὐφορίαν τῆς νήσου καὶ τὴν ποιότητα τῶν προϊόντων αὐτῆς τοῦ οἴνου, τοῦ ἐλαίου, τοῦ σίτου, τῶν σύκων καὶ τῶν καρπῶν. Εἶτα διὰ μακρῶν ἐκθέτει τὰ τῆς ἐμπορίας καὶ συγκομιδῆς τοῦ λειχῆνος (Ὅρα Προσθήκην Α'.) καὶ τῆς σκύλλας, καὶ τελευτᾷ ἐπαινῶν τὴν γλυκύτητα τοῦ ἤθους, καὶ τὴν ἡμερότητα τῶν κατοίκων, καὶ τὴν καλλονὴν τῶν γυναικῶν, ὧν διὰ βραχέων περιγράφει καὶ τὴν ἐνδυμασίαν.

Ὁ Dapper δὲν ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον. Περὶ ταύτης σημειοῖ ὀλίγα, συνοψίζων τοὺς περὶ αὐτοῦ γράψαντας. Description exacte des isles de l' archipel 1703, Σελ. 184.

Ὁ μόνος τῶν περιηγητῶν, ὁ περὶ τὴν ἔρευναν τῆς νήσου ταύτης ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν ἀσχοληθείς, καὶ δημοσιεύσας τὰς εὑρεθείσας ἐν αὐτῇ ἐπιγραφάς, καὶ ἀκριβῶς ὁρίσας τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων πόλεων εἶνε ὁ Λουδοβῖκος Ῥός, τῷ 1841. Ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς νήσου σημειοῖ δι' ὀλίγων ὅτι περιεῖχε κατοίκους μόνον 3,000 ψυχάς, ἐξ ὧν 1300 εἶχεν ἡ Αἰγιάλη. Ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Λουδοβίκου Ῥὸς τόσον περὶ τῆς Ἀμοργοῦ, ὅσον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων εἶνε πολύτιμος ὁδηγὸς εἰς τοὺς χάριν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν περιοδεύοντας. Reisen auf den griechischen Inseln des ägäischen Meeres (1841), Τόμος 2, Σελ. 39 ἑπ.

Ὁ Fiedler: Reise durch alle Theile des Königreiches Griechenland (1841) περιγράφει τὴν ὀρυκτολογικὴν κατάστασιν τῆς νήσου. Ἀποκαλεῖ ταύτην εὔφορον, καὶ ἐπαινεῖ ἰδιαζόντως τὸν οἶνόν της.

Ἱκανὰς εἰδήσεις, ἰδίᾳ στατιστικάς, περιέχει καὶ ὁ ὑπὸ Joh. Ferd. Neigebaur καὶ Ferdinand Aldenhoven ἐκδοθεὶς δίτομος ὁδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι περιηγητῶν, Handbuch für Reisende in Griechenland τόμ. B', σελ. 23 τῆς β' ἐκδόσεως (1860). Αἱ περιεχόμεναι ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ εἰδήσεις ἀνάγονται βεβαίως εἰς τοὺς πρώτους χρόνους

τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος καὶ τῶν Βαυαρῶν, ὅτε εἰργάζετο εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἑλλάδος ὁ Ferdinand Aldenhoven, ὁ ἐκδοὺς τὸ Περιγραφικὸν ὁδοιπορικὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ τὸν τίτλον Itineraire descriptif de l' Attique et du Peloponèse, avec cartes et plans topographiques, Athènes 1854.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω λοιπὸν σημειωθέντα ὁδηγὸν ἡ Ἀμοργὸς ἦτο νῆσος δασώδης, ἐξ ἧς κατ' ἔτος πλεῖστα φορτία καυσοξύλων ἀπεστέλλοντο εἰς Θήραν ἰδίως, καὶ εἰς ἄλλας νήσους. Ἐξήγοντο κατ' ἔτος εἰς Θήραν καὶ Σῦρον 5—6,000 κοιλὰ δημητριακῶν καρπῶν· τοῦ οἴνου τῆς νήσου δὲν ἐγίνετο ἐξαγωγή, ἐπίσης τῆς μετάξης, τοῦ βάμβακος καὶ τῶν σύκων. Ἐπαινεῖται τὸ ἔλαιον ὡς ἀρίστης ποιότητος, καὶ ἀναφέρεται ὅτι ἐξήγοντο εἰς Θήραν καὶ Σῦρον 12,000 ὀκάδες. Τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου ἀναβιβάζει εἰς 2,800 ψυχάς, ἢ 536 οἰκογενείας. Μέχρι τοῦ 1813 ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ νηματουργεῖα βάμβακος. ἐξ ὧν ἐξήγοντο νήματα, ἀλλὰ παρήκμασαν καὶ ἐξέλιπον μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν νημάτων ἐκ τῆς Μελίτης παρὰ τῶν Ἄγγλων. Περιεῖχεν ἡ Ἀμοργὸς 3,000 βόας καὶ ἀγελάδας, 2,000 ἡμιόνους. ἵππους, καὶ ὄνους, καὶ 7,000 πρόβατα καὶ αἶγας. Πλοῖα δὲ 40 μικρά.

Τὴν Ἀμοργὸν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ βοτανικὸς κ Θεόδ. Χελδράϊχ, καὶ ἐδημοσίευσε περιγραφὴν τῶν ἐκ νάρθηκος (ὁ *νάρθηκας* παρὰ τῶν ἐγχωρίων καλούμενος) κατασκευαζομένων ἐν τῇ νήσῳ καθισμάτων. (Ἑστία, ἔτος 1882. ἀριθ. 334, σελ. 333.) Ἐδημοσίευσε δὲ ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος ἐν Ἑστίᾳ, ἔτος 1881, ἀριθμὸς 310, σελ. 771.

Συντομωτάτην περιγραφὴν τῆς Ἀμοργοῦ ἐδημοσίευσεν ἐν δυσὶ σελίσι τοῦ περιοδικοῦ τῆς Πανδώρας (τόμ. 3, σελ. 157, ἔτος 1852) ὁ κ. Ἐμ. Ἰωαννίδης Ἀμοργῖνος, μαθητὴς τότε ὢν ἐν Ἀθήναις, νῦν δὲ σχολάρχης ἐν Ἀμοργῷ.

Χάρτας τῆς νήσου Ἀμοργοῦ περιέχουσι τὰ συγγράμματα τῶν νησιογράφων M. Boschini σελ. 55, Piacenza σελ. 244, Dapper σελ. 184, μικρὸν πλησιάζοντας εἰς τὴν πραγματικότητα, ἅτε τῆς χαρτογραφίας τότε ἐν τῇ νηπιότητι εὑρισκομένης. Τέλειος ὁπωσοῦν εἶνε ὁ ἐν σελ. 52 τοῦ συγγράμματος τοῦ Ῥὸς εὑρισκόμενος, ἔνθα σημειοῦται ἡ θέσις τῶν ἀρχαίων πόλεων, τελειότερος δὲ ὁ ἐν τῷ γαλλικῷ χάρτῃ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχων, καὶ τελειότατος ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν καταμετρήσεων καὶ τὴν διαγραφὴν τῶν παραλίων ὁ ὑδρογραφικὸς τοῦ

ἀγγλικοῦ ναυαρχείου, ὁ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Saumarez Brock τῷ 1845 σχεδιασθείς.

Ἀλλ' ὅ τε Γαλλικὸς καὶ Ἀγγλικὸς χάρτης εἶνε ἐσφαλμένοι ὡς πρὸς τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα, ἔχοντες ὀνόματα ἀκρωτηρίων, ὀρέων ὅρμων ὅλως ἀνύπαρκτα· οὕτω τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς νήσου Λιμενάρι γράφουσι Villakarda, τὸν Ξώδοτον C. Prossino τὸ Ἄσπρο Βουνὸ Korano, τὸν Πάλον Kalotari, τὸν Ἄλατον Dysari, τὸ Ἀκρωτήριον Langada, τὸν ὅρμον Βλυχάδα Livadia, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ἀγνοίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τῶν χαρτογράφων. Τὰ σφάλματα δὲ ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς τοὺς γενικοὺς χάρτας τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τοὺς ἐκδιδομένους ὑπὸ ἄλλων χαρτογράφων καὶ γεωγράφων εὐρωπαίων, καὶ δικαίως, διότι δὲν ἔχουσιν ἑλληνικόν, ἔχοντα ὀρθῶς γεγραμμένα τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἑλληνικοὶ τῶν σχολείων, ὄντες μεταφράσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν, ἐπαναλαμβάνουσι δι' ἑλληνικῶν λέξεων τὰ σφάλματα. Τοῦτο δὲ συμβαίνει οὐ μόνον εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας τῶν νήσων, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. (Ὅρα περὶ τούτου Ὑπομνήματα περιγρ. τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος. Ἄνδρος Κέως, ἐν σελ. 9, 204 καὶ 212.)

Προσθήκη Ε'. (Σελ. 22)

Ποιήματα. Τὰ κάλανδα. — Ὁ σκλάβος. — Ὁ Κωσταντῆς.

Τὰ κάλανδα.

Ἀρσημενιὰ κι' ἀρσηχρονιά, κι' ἀρσὴ τοῦ Γενναρίου.
Ἅϊς Βασίλης ἔρσεται ἀπὸ τὴν Καισσαρεία,
βαστᾷ λιβάνι καὶ κερὶ χαρτὶ καὶ καλαμάρι.
Τρεῖς ἅγιοι τοῦ παντήξανε, κ' οἱ τρεῖς τὸν ἐρωτοῦσι·
—«Βασίλ' ἀπότεν ἔρσεσαι, κι' ἀπότεν καταιβαίνεις;
—Ἀπὸ τῆς μάννας μ' ἔρχομαι, καὶ 'ςτὸ σκολειό μου 'πάω.
—Κάτσε νὰ φᾷς, κάτσε νὰ πιῇς, κάτσε νὰ τραουδήσῃς.

—Ἐγὼ γράμματα μάθαινα· τραούδȷα δὲν ἠξέρω.
—Ἂν εἶσαι καὶ γραμματικός, 'πές μας τὴν ἄρφα βῆτα».
Καὶ τὸ δαβρί του χούμπισε, νὰ 'πῇ τὴν ἄρφα βῆτα,
καὶ τὸ δαβρὶ ξερό 'τανε, χλωρὰ βλαστάρȷα πέτα,
κȷ' ἀπάνω 'ςτὴν κορφίτσα του πέρδικα πλουμισμένη,
καὶ κάτω 'ςτὴν ποδίτσα του γοῦρνα πελεκημένη·
καὶ καταιβαίν' ἡ πέρδικα καὶ πίνει κȷ' ἀνεβαίνει,
καὶ βρέσει τῆς φτεροῦες της, καὶ ῥαίνει τὸν ἀφέντη.
—«Ἀφέντ', ἀφέντ', ὁλάφεντε, πέντε βολαῖς ἀφέντη,
ἐσὲ σοῦ πρέπ', ἀφέντη μου, 'ςτὸ μαῦρο καβαλλάρις,
τρεῖς νὰ βαστοῦν τὴ σέλλα σου, κ' ἔξε τὸ χαλινάρι,
καὶ τρεῖς νὰ σὲ παρακαλοῦν, ἀφέντη καβαλλάρι·
καὶ πάλι ξαναπρέπει σου, 'ςτὰ πεύκȷα νὰ καθίζῃς
τό 'να σου σέρι νὰ μετρῇς καὶ τἄλλο νὰ δανείζῃς,
καὶ πάλι ξαναπρέπει σου τῆς Πόλης τ' ἀργαστήρȷα
νὰ δρυμονίζῃς τὰ φλουρȷά, νὰ κοσκινίζῃς τ' ἄσπρα.
Ἐπόπαμεν τἀφέντη μας, ἂς 'ποῦμεν τῆς Κερᾶς μας.
Κερὰ μαρμαροτράχηλη, καὶ φεγγαρομαοῦλα,
ποῦ 'σης τὸν Ἥλιο πρόσωπο, καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ ἔσεις καμαροφρύδι·
ποῦ 'σεις αὐλαῖς μαρμαρωταῖς καὶ πόρταις ἀτσαλέναις,
καὶ παραστȷαὶς ὁλόχρουσαις καὶ μαργαριταρένȷαις.
Ἔσεις τὸν γȷό, τὸν καλογιό, τὸν μοσχοκανακάρη·
λούζεις τον καὶ χτενίζεις τον καὶ 'ςτὸ σκολειόν του 'πάει·
κȷ' ὁ δάσκαλος τὸν ἤβαλε γȷὰ νὰ καλαναρσήσῃ,
καὶ ξέφυέν του τὸ κερί, κ' ἤναψε τὸ χαρτίν του,
κ' ἤναψε καὶ τὰ ῥοῦχά του τὰ 'μορφοκεντημένα,
ὁποῦ τοῦ τὰ κεντούσανε οἱ τρεῖς βασιλȷοπούλαις.
Ἡ μȷά 'βαλε τὸν πόθο της, κ' ἡ ἄλλη τὸ μετάξι,
κ' ἡ τρίτη ἡ καλλίτερη τὸν οὐρανὸν μὲ τ' ἄστρη.
Ἐπόπαμεν καὶ τῆς Κερᾶς, ἂς 'ποῦμεν καὶ τῆς κόρης.
Κερά μας τὸ χορίτσι σου, τοῦ βασιλȷᾶ κορῶνα,
'πὸ μέσα 'πὰ τὴν Βενετȷὰν τοῦ στεῖλαν ἀρραβῶνα,
ῥηόπουλον τὴν ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ,
μᾶν εἶνε καὶ ῥηόπουλο πολλὰ προυκȷὰ γυρεύγει·

γυρεύγ' ἀμπέλι' ἀτρύγετα, χωράφια μὲ τὰ στάσυα,
γυρεύγει καὶ τὴν θάλασσαν μ' ὅλα της τὰ καράβια.
Μὰ 'σὰν θὰ τὴν εὐλοηθῇ θὰ σφάξῃ σίλια βούδια,
καὶ ἐννιὰ σιλιάδες πρόβατα, καὶ τρεῖς σιλιάδες γίδγια,
νὰ τρῶν, νὰ πίνουν φίλοι του, νὰ σκάσουν οἱ ὀχτροί του.
Ἐπόπαμεν τῆς κόρης μας, ἂς 'ποῦμεν καὶ τῆς βάγιας.
Ἄψε μας, βάια, τὰ κεριά, κι' ἀναίβα καὶ καταίβα
καὶ πιάσ' καὶ τὰ κλειδάκια σου τὰ μαργαριταρένια,
κι' ἄνοιξε τὸ σεντούκι σου, τὸ πολυχρουσωμένο,
καὶ γέμισε τὴν φοῦχτά σου, καὶ ρῆξέ τα 'ςτὴ λύρα·
νὰ σοῦ 'φκηστοῦμεν ὅλοι μας, νὰ γίνῃς καλομοῖρα
κι' ἂν εἶνε μὲ τὸ θέλημα ἄσπρη μου περιστέρα,
ἀνοίξετε τἀρχοντικὸ νὰ 'ποῦμε καλὴ σπέρα (2).

Ὁ σκλάβος.

Σαράντα κάτεργά 'μεστα κ' ἑξηνταδυὸ φρεάδες.
Κ' εἴχαμεν σκλάβους ἑκατὸ 'ςτὴν ἅλυσι βαρμένους,
'ςτὴν ἅλυσι, 'ςτὰ σίδερα καὶ 'ςτὴν βαρειὰ καδένα·
κι' ὁ σκλάβος ἐνεστέναξε κ' ἐστάθη ἡ φρεάδα.
— «Πιὸς εἶνε π' ἀνεστέναξε, καὶ στάθη ἡ φρεάδα;
ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου νὰ τὸν ἐλευτερώσω,
κι' ἂν εἶν' ἀπὸ τὴν λεβεντιὰ λουφὲ νὰ τῆς ἐδώσω.
— Ἐγώ 'μαι π' ἀνεστέναξα καὶ στάθη ἡ φρεάδα.
— Σκλάβε πεινᾷς, σκλάβε διψᾷς, σκλάβε γδυμνὸν σ'ἀφῆκαν;
— Μηδὲ πεινῶ, μήτε διψῶ, μηδὲ γδυμνιὸ μ' ἀφῆκες·
τῆς νιότης μου θυμήθηκα, τῆς διόλιας μου γυναίκας,
'ποῦ 'μουν τριῶν 'μερῶν γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος·
ἐχτὲς πουλοῦν τὰ ροῦχά μου, σήμερον τ' ἅρματά μου,
αὔριον τὴν γυναῖκα μου τὴν εὐλοοῦνε μ' ἄλλον.
— Σκλάβε ξανατραούδησε καὶ νὰ σ' ἐλευτερώσω.
— Ἐγὼ πολλὰ τραούδησα, μὰ λευτεριὰν δὲν εἶδα,

(49) Βάγια = οἰκονόμος τῆς οἰκίας, ὑπηρέτρια.

(2) Μεταξὺ τοῦ ποιήματος τούτου, καὶ τοῦ δημοσιευμένου παρὰ τοῦ Passow Popularia carnina Graeciae, σελ. 220, ὑπάρχει μεγίστη διαφορά.

μὰν εἶνε γἰὰ τὸν μπέη μας, ἂς ξανατραουδήσω.
« Λευτοκαργιὰν ἐφύτεψα εἰς τῆς σκλαβιᾶς τὴν πόρτα,
καὶ λευτοκάριν ἔφαα, μὰ 'λευτεργιὰ δὲν εἶδα. »
Κ' ὅσο νὰ 'πῇ ἀφίνω γειά, σαράντα μίλια 'πάει,
κ' ὅσον νὰ 'ποῦν «εἰς τὸ καλὸ» ἄλλα σαρανταπέντε.
'Στὸν δρόμον ὅπου πήγαινε, μιὰν καλοργιὰν εὑρίσκει.
— «Καλῶς τὸ γιό, τὸν καλογιό, τὸν μοσχοκανακάρη,
ποῦ 'τον τριῶν 'μερῶν γαμπρὸς, δώδεκα χρόνους σκλάβος,
ποῦ χτὲς πουλοῦν τὰ ροῦχά σου σήμερον τ' ἅρματά σου,
αὔριον τὴν γυναῖκά σου τὴν εὐλογοῦσι μ' ἄλλον.
— Πές μου νὰ ζήσῃς καλοργιά, πλακώνω 'ςτὸ βλοεῖτε;
— Ἂν εἶν ὁ μαῦρος γλήγορος πλακώνεις 'ςτὸ βλοῆτε,
ἂν εἶν' ὁ μαῦρός σου ἀργός, θὲ νά 'νε εὐλοημένοι.»
Δόνει τοῦ μαύρου μιὰ βετσὰ 'στὸν πύργον του πλακώνει·
— «Ἄφες, παπᾶ, τὰ στέφανα, πάψε καὶ τὸ «βλοεῖτε»,
καὶ ὁ μαῦρός του σιλιμουντρᾷ, κι' ὁ ἄνδρας μου προφτάνει.»

Κωσταντῆς.

Ὁ Βασιλιᾶς ἠθέλησε νὰ 'πάῃ 'ςτὸ κυνῆγι
μ' ἑξηνταπέντε ἄρχοντες, μ' ὀγδόντα παληκάρια
μὲ τοῦ Παπάνου τὰ παιδιὰ, καὶ μὲ τὸν Κωσταντῖνον.
Ὁλημερὶς γυρίζουσι, κυνήγι δὲν εὑρῆκαν,
ἐκεῖ 'ςτὰ κλινογέρματα, δυὸ ὥραις νὰ βραδιάσῃ,
θωροῦν λιοντάρι κ' ἔρχεται, λιοντάρι καταιβαίνει,
κ' ἦλαμπεν τὸ κεφάλιν του, 'σὰν τὸ γλαμπρὸν φεγγάρι,
κ' ὀπίσω ἡ νωρίτσα του σαράντα κόμπους κάνει,
καὶ κάθε κόμπος ἔγραφε σαράντα δὲν φοβοῦμαι.
Πρὸς τὴν μεριὰν τοῦ Κωσταντῆ χριμηντιρᾷ καὶ 'πάει,
κι' ὁ Κωσταντῆς τὸ τράβηξε, κι' ὀπίσω τὸ γυρίζει.
— Μόλα Κώστα τὸν μαῦρόν σου, πρὸς τὸ λιοντάρι σύρε.
— Φοβοῦμ', ἀφέντη βασιλιὰ, μὴ 'πᾶς καὶ μὲ χαλάσῃς.
— Μὰ τ' ἀγιοκόρφι, 'ποῦ βαστῶ, μὰ τὸ χαμαϊλί μου,
μὰ τὴν Κωσταντινούπολιν, Κώστα μου, μὴ φοβᾶσαι».

(5) Ἠλιογέρματα.

Μὲ τέσσερα τὸν ἤπγιασε, μὲ πέντε τὸν ζουλίζει.
Ὅσ' ἄρχοντες τὸν ἴδασιν ἐντιζηλέψασίν του.
— «Θωρεῖς, ἀφέντη βασιλιὰ, αὐτὸν τὸν Κωσταντῖνον;
ἀγάλι' ἀγάλι νὰ πιαστῇ, κι' ἀγάλια νὰ τὸν δέσης,
κι' ἀγάλια νὰ τὸν βάλετε 'σὲ πύργο σιδερένιο,
'σὲ πύργον ὁλοσίδερον, βολιμοσκεπασμένο.»
Καὶ μιὰ Λαμπρὴ, μιὰ Κυριακὴ, μιὰν ὤμορφην ἡμέρα,
ἀγάλι' ἀγάλια πιάνουν τον, κι' ἀγάλια δένουσίν τον,
κι' ἀγάλια 'πᾶν καὶ βάλλουν τον 'σὲ πύργον σιδερένιο,
'σὲ πύργον ὁλοσίδερον, βολιμοσκεπασμένο.
Κι' ἀφέντης του προσγεύγουντον κάτω 'ςτὴν Βαβυλῶνα,
καὶ τὸ κρασὶν ὁποῦ 'πινε πολὺ θολὸ τοῦ 'φάνη.
— «Σήμερον τὸν υἱοῦκα μου, σήμερον τὸν υἱόν μου,
σήμερον τὸν υἱοῦκα μου 'σὲ βρόχια τὸν ἐβάλαν,
'σὲ βρόχια καὶ 'σὲ σίδερα, 'σὲ φυλακαῖς μεγάλαις.»
Τὸν μαῦρον του 'χαλίνωσε, πηδᾷ, καβαλλικεύει,
κι' ὁ μαῦρός του τὸν ηὔγαλε 'ςτὸν πύργον ἀπὸ πόξω
δόνει τοῦ πύργου μιὰ κλωτσὰ, καὶ 'πάει μέσα κι' ὄξω,
κι' ἀπ' τὸ χεράκι τὸν ἁρπᾷ, 'ςτοῦ βασιλιὰ τὸν 'πάει.
— «Θωρεῖς, ἀφέντη βασιλιὰ, τοῦτον τὸν Κωσταντῖνον;
ἦθεν τοῦ κάμης τίποτε καὶ ἦθε τὸν χαλάσης,
ἐσὲ καὶ τὴν βασίλισσαν ἤθελε νὰ βοθρίσω
καὶ τὴν Κωσταντινούπολιν χοίρους νὰ τὴν γεμίσω.»

Προσθήκη ΣΤ΄. (Σελ. 32).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Εὐαγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης.
» ἐπὶ μεμβράνης.
Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἐπὶ χάρτου.
Μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Ἀνανίου, ἐπὶ μεμβράνης.
Ψαλτήριον καὶ Παρακλητική.

Συναξάριον, περιέχον ἓξ μῆνας, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου.
Βιβλίον τῶν Προφητῶν, ἐπὶ μεμβράνης.
Ἀνθολογία Μουσικῆς, ἐπὶ χάρτου.
Συναξαριστὴς ἐπὶ μεμβράνης.
Μηναῖον ἐπὶ χάρτου, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου, ἄνευ τέλους.
Βιβλίον Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου. Λόγοι ἐπὶ μεμβράνης.
Εὐαγγέλιον. Ἑρμηνεία Θεοφυλάκτου, ἐπὶ μεμβράνης.
Ἀπόστολος ἐπὶ μεμβράνης.
Βιβλίον ἀνεπίγραφον ἐπὶ μεμβράνης. Διάφοροι λόγοι.
Τετραευάγγελον, ἐπὶ μεμβράνης.
Θεοτοκάριον ἐπὶ χάρτου.
Κανόνες Πηδαλίου ἐπὶ χάρτου.
Πεντηκοστάριον ἐπὶ μεμβράνης.
Μηναῖον ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Κυροῦ Φιλοθέου Πατριάρχου ἐπὶ χάρτου.
Γρηγορίου Ἀκραγαντίνων ἐπὶ μεμβράνης.
Μηναῖον Σεπτεμβρίου ἐπὶ χάρτου.
Ἕτερον Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου ἐπὶ χάρτου.
Ἅπαντα Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου, τόμος Γ΄. ἐπὶ χάρτου.
» » » » » ϛ΄. » »
» » » » » Θ΄. » »
Μηναῖον ἐπὶ χάρτου.
Εὐχολόγιον ἐπὶ χάρτου.
Βιβλίον Ὁδηγίαι Ἁγίων Γραφῶν, ἐπὶ μεμβράνης.
Τριῴδιον ἐπὶ χάρτου.
Μαρτυρολόγιον Ἀνανίου ἐπὶ χάρτου.
Μηναῖον Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου ἐπὶ χάρτου.
Ἕτερον Αὐγούστου ἐπὶ χάρτου.
Ἁγίου Θεοδώρου Ἐπισκόπου λόγοι ἐπὶ χάρτου·
Μηναῖον Ὀκτωβρίου ἐπὶ χάρτου.
Τριῴδιον ἐπὶ μεμβράνης.
Λόγοι προφητῶν ἐπὶ μεμβράνης.
Τετραευάγγελον ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ μεμβράνης.
Τυπικὸν ἀρχαῖον ἐπὶ χάρτου.

Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ χάρτου.
Τετραευάγγελον ἐπὶ χάρτου.
Θεοτοκάριον ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Νείλου ἀσκητοῦ ἐπὶ μεμβράνης.
Βιβλίον περὶ διαφόρων ἀντικειμένων ἐπὶ χάρτου.
Θεοτοκάριον ἐπὶ χάρτου.
Μηναῖον Μαρτίου ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι διάφοροι ἐπὶ χάρτου.
Ἀποστόλου Θωμᾶ ἐπὶ χάρτου.
Συναξάριον Τελώνου καὶ Φαρισαίου ἐπὶ χάρτου.
Κατήχησις Θεοδώρου τοῦ ὁμολογητοῦ ἐπὶ χάρτου.
Εὐχολόγιον ἐπὶ χάρτου.
Πατρικὸν ἐκ διαφόρων Κανόνων ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Χρυσοστόμου διάφοροι ἐπὶ χάρτου.
Τετραευάγγελον ἐπὶ χάρτου.
Διάφοροι λόγοι ἐπὶ χάρτου.
Μουσικὸν βιβλίον Νοεμβρίου ἐπὶ χάρτου.
Ψαλτήριον ἐπὶ χάρτου.
Δοξαστικὸν Ἁγίων.
Ψαλτήριον ἐπὶ μεμβράνης. Ἐξήγησις.
Λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ χάρτου.
Λόγος ἀσκητικὸς Ἀββᾶ Ἰωάννου ἐπὶ χάρτου.
Λόγοι Χρυσοστόμου ἐπὶ χάρτου.
Εἱρμολόγιον ἐπὶ χάρτου.
Θεοτοκάριον ἐπὶ χάρτου.
Ἀνθολόγιον ἐπὶ χάρτου.
Συναξαριστὴς ἀπὸ Νοεμβρίου ἕως Αὐγούστου ἐπὶ χάρτου.
Στιχαράριον ἐπὶ χάρτου.
Πασχάλιον ἐπὶ μεμβράνης.
Βιβλίον περιέχον λόγους Μαξίμου, ἐπισκόπου Κυθήρων, ἐπὶ χάρτου.
Βιβλίον περὶ ματαιότητος βίου ἐπὶ χάρτου.
Βιβλίον περιέχον διαφόρους λόγους ἐπὶ χάρτου.
Κανόνες Ἀποστόλων ἐπὶ χάρτου.

Ἑρμηνεία Εὐαγγελίου ἐπὶ χάρτου.

Λόγοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ χάρτου.

Βιβλίον Καλβίνων καὶ Λατίνων ἐπὶ χάρτου.

Ἕτερον βιβλίον βίοι Ἁγίων ἐπὶ χάρτου.

Λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ ἐπὶ χάρτου.

Τριώδιον, οὗ λείπει ἡ ἀρχὴ ἐπὶ χάρτου.

Μηναῖον ἐπὶ χάρτου.

Μέγα βιβλίον ἐπὶ μεμβράνης ἀνεπίγραφον. Λόγοι κατὰ Ἰουλιανοῦ.

Βιβλίον περιέχων λόγους καὶ βίους Ἁγίων ἐπὶ χάρτου.

Λόγοι βιογραφικοὶ ἐπὶ χάρτου.

Βιβλίον Ἰωάννου τῆς Κλίμακος ἐπὶ χάρτου.

Μηναῖα Αὐγούστου, Φεβρουαρίου, Ὀκτωβρίου, Ἰουλ. καὶ 8βρίου, Νοεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Δεκεμβρίου, Σεπτεμβρίου, Μαΐου, Φεβρουαρίου. Ἅπαντα ἐπὶ χάρτου.

Τριώδιον τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ χάρτου.

Τὸ ὅλον χειρόγραφα 98.

Τὴν σημείωσιν ταύτην μοὶ ἔδωκεν ὁ κ. Ἰωάννης Βλαβιανὸς δήμαρχος Ἀμοργοῦ, εἰς ὃν καὶ δημοσίᾳ ἀπονέμω τὰς εὐχαριστίας μου ἐπί τε τῇ φιλοξενίᾳ, ἧς ἔτυχον παρ' αὐτῷ, καὶ ταῖς πληροφορίαις, ἃς προθύμως πάνυ περὶ τῆς νήσου μοὶ ἐχορήγησεν. Ὀφείλω δ' ἐνταῦθα μετ' εὐχαριστίας νὰ μνημονεύσω καὶ τοῦ δημάρχου Αἰγιάλης κ. Ἀντωνίου Νομικοῦ προθύμως παρασχόντος μοι πᾶσαν αἰτηθεῖσαν πληροφορίαν, κατὰ τὴν ἐν τῷ δήμῳ ἐκείνῳ διαμονήν μου.

Προσθήκη Ζ'. (Σελ. 35).

Χρυσόβουλλον Μιχαὴλ Δουκὸς Ἀγγέλου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου.

1

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ προσκυνητοῦ χρυσοβούλλου τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μιχαὴλ Δουκὸς Ἀγγέλου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου.

Ἔρχεται καὶ ἀπὸ τόπου, ὥσπερ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων συγκρότησις εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ μεγάλης προσθήκης αἴτιον τοῦτο καθίσταται πρὸς τῷ ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος δικαίῳ, προσ-

θεμένης καὶ τῆς ἐντεῦθεν ποιότητος τοῦ καλοῦ· καὶ τοσοῦτο πλέον τοῦθ' οὕτω γίνεται, ὅσον ἂν πλείονα προσίῃ τῷ τόπῳ τὰ ἀγαθά. Ἐπανεκτέον δὲ καὶ ὧν ἕνεκα ταῦτα ἡ βασιλεία μου προεξέθετο. Ἡ κατὰ τὴν Ἀμοργὸν εὐαγεστάτη τῆς ὑπεράγνου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας Μονή, πολλὰ καὶ πολυτρόπως ἔχουσα τὰ συνιστῶντα τὴν ταύτης σεμνότητα, τὸ ἀνακεχωρηκὸς τοῦ τόπου καὶ ἰδιάζον, τὴν θεάρεστον τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων διαγωγήν, τὴν τοῦ πνευματικῶς αὐτῆς προϊσταμένου χρηστοήθειαν, καὶ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν ἁγιαστικὴν χάριν, ἣν ἐπαφῆκε τῷ τόπῳ διὰ τῆς ἰδίας χάριτος.

Ταῦτα οὖν καὶ τοιαῦτα ἔχουσα τὰ καλά, καθ' ἕκαστον τούτων τῇ διαθέσει τῆς Βασιλείας μου ᾠκείωται τοίνυν, καὶ δεῖγμα ταύτης ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος ἐξετέθη τῆς Βασιλείας μου, καὶ ἐφιλοτιμήθη τῇ τοιαύτῃ Μονῇ, δι' οὗ καὶ κρατύνει μὲν καὶ ἀσφαλίζεται ἡ Βασιλεία μου πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ παλαιγενῆ δικαιώματα, χρυσόβουλλά τε καὶ ὁρισμούς, καὶ ἀναγραφικὰς ἀποκαταστάσεις, καὶ ἐκδόσεις ἐγγράφους, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἐν χαρτῴοις δικαιώμασι, καὶ τὴν αὐτῶν ἰσχύν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων κατοχὴν καὶ νομὴν βεβαιοτέραν καὶ ἀρραγεστέραν περιποιεῖται αὐτῇ κατὰ πάσας τὰς περιλήψεις αὐτῶν. Εἰς μέντοι περισσοτέραν ἀσφάλειαν, καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, τὰ ταύτῃ προσόντα κτήματα ἡ Βασιλεία μου τῷ παρόντι περιλαμβάνει χρυσοβούλλῳ λόγῳ αὐτῆς, ἃ καὶ ἔχουσιν οὕτως. Μετόχιον ἡ Ἁγία Τριὰς κατὰ τὴν νῆσον Ἴον κλπ. προσεκυρώθησαν δὲ τῇ Μονῇ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως καὶ θείου τῆς Βασιλείας μου Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρη, ἀνεθεωρήθησαν δὲ καὶ παρὰ τοῦ περιποθήτου θείου τῆς Βασιλείας μου, τοῦ πανυπερσεβάστου Κυροῦ Γεωργίου τοῦ Ζαγαρομμάτου, καὶ περιωρίσθησαν δι' ἐγγράφου αὐτοῦ περιορισμοῦ· ὃν δὴ ὁρισμὸν καὶ τὸ κῦρος ἔχειν ἡ Βασιλεία μου διορίζεται, καὶ πάντα τῶν τοιούτων μετοχίων δίκαια ἐπί τε τοῖς ὑποστατικοῖς καὶ τοῖς προσκαθημένοις ἐν αὐτῷ παροίκοις καὶ δουλευταῖς.

Τὰ μετόχια ταῦτα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Χοζοβιωτίσσης συσταθέντα καὶ βελτιωθέντα παρὰ τοῦ οἰκείου τῆς Βασιλείας μου Γ. Μονοχυτρᾶ, καὶ προσκυρωθέντα διὰ τῆς δωρηθείσης αὐτοῖς δυνάμεως διὰ χρυσοβούλλου τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως αὐθέντου καὶ Θείου τῆς Βασιλείας μου Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα, μετὰ πάντων τῶν προσαρμοσάντων αὐτοῖς δικαίων καὶ προνομίων, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ταῦτα ἀπο-

κατέστησεν, ἤγουν παροίκων, δουλευτῶν, ἀμπελίων, χωραφίων, ἤγουν τῆς Ἴου κλπ. κατὰ τὴν ἀρχαίαν τούτων νομὴν καὶ κατὰ τὰς προλήψεις τῶν προσόντων αὐτοῖς δικαιωμάτων, καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῖς δικαίων κατὰ τὴν γεγονυῖαν αὐτοῖς πατριαρχικὴν παράδοσιν, καὶ ἀποκατάστασιν. Ἕτερον μετόχιον ... ἀνεπιγνώστων ὄντων καὶ τούτων παντάπασι τῷ μέρει τοῦ Δημοσίου.

Ταῦτα μὲν οὖν εἰσὶ τὰ παλαιγενέσι δικαίοις προσαρμόσαντα κτήματα τῇ εὐαγεστάτῃ τῆς Ἀμοργοῦ Μονῇ, καὶ κρατύνει καὶ ἐπικυροῖ ταύτῃ ἡ Βασιλεία μου τὴν αὐτῶν δεσποτείαν τε καὶ κυριότητα τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ αὐτῆς κατὰ τὴν ἀνέκαθεν κρατήσασαν νομήν.

Καθέξει τοίνυν ἡ τοιαύτη Μονὴ ταῦτα ἀνενοχλήτως πάντη καὶ ἀδιασείστως καὶ ἀνεπειρεάστως καὶ ἐκτὸς πάσης συζητήσεως καὶ ἀπαντήσεως, καθὼς καὶ πρότερον κατεῖχε ταῦτα καὶ ἐνέμετο, ἢ καὶ ἰσχυροτέρως καὶ βεβαιοτέρως τῇ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς Βασιλείας μου, ὃς καὶ ἀρραγὴς καὶ ἀπερίτρεπτος διαμένειν ὀφείλει εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἐπεβραβεύθη δὲ τῇ τοιαύτῃ Μονῇ τῆς Ἀμοργοῦ γεγενημένος κατὰ μῆνα τὸν Μάϊον τῆς ἕκτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ἔτους (1), ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, πιστὸς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δοῦκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Τοῦτο ἀντεγράφη ἐν Αἰγίνῃ ὑπὸ Κοσμᾶ Δημητριάδου κατὰ συγκυρίαν ἐξ ἀντιγράφου τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἧς ὁ Ἡγούμενος Κύριος Βενιαμὶν καὶ ὁ μακαριώτατος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος συνῆλθον δι' ὑποθέσεις τῆς αὐτῆς Μονῆς πρὸς τὸν τότε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος Ι. Α. Καποδίστριαν.

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ ἔτει κατὰ τὸν Ἀπρίλιον.

Κοσμᾶς Δημητριάδης (2)

2

Ἔκθεσις ἐφόρου τῆς παιδείας τῷ 1825 περὶ τῶν μονῶν τῶν νήσων Νάξου καὶ Ἀμοργοῦ.

Εἰς τὴν νῆσον Νάξον.

Ἡ Νάξος ἔχει πολλὰ μοναστήρια, τὰ ἀξιολογώτερα ὅμως εἶναι ἓξ

(1) Τὸ ἀντίγραφον εἶχεν «ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδόμου ἔτους» ὅπερ καθὰ εἴπομεν ἐν σελ. 35 διωρθώσαμεν.

(2) Οὗτος ἦτο ἐκ τῆς Μονῆς Ἀμοργοῦ, λόγιος ἀνὴρ καὶ διδάσκαλος Ἀμοργοῦ. Ὅρα σελ. 20.

Παναγία Φανερωμένη, Ἁγία Κυριακή, Σταυρός, Ταξιάρχης, Καλλορρύτισα, Κρυτόματι, τῶν ὁποίων τὰ μὲν πέντε εἶναι εἰς τὰ χωρία, ἡ δὲ Ἁγία Κυριακὴ μέσα εἰς τὴν πρωτεύουσαν χώραν. Τούτων τὰς προσόδους τὰς ἔβαλα εἰς δημοπρασίαν, ὅταν ὑπῆγα ὡς ἔφορος τῆς παιδείας εἰς τὰ 1825, καὶ ἐβγῆκαν ἀγορασταὶ νὰ τὰς ἀγοράσουν διὰ 20 χιλιάδες γρ. καὶ ἠμποροῦσαν νὰ ἀναβοῦν καὶ τὰς 25 χιλιάδες· αἱ ῥαδιουργίαι ὅμως τοῦ τότε ἐπάρχου καὶ τοῦ Μιχαλάκη Μαρκοπολίτου, καὶ ἄλλων τινῶν προεστώτων τῶν χωρίων, οἱ ὁποῖοι οἰκειοποιοῦντες καὶ νέμοντες τὰ μοναστήρια, ὡς ἴδιά τους κτήματα, ἐμπόδισαν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀνεχώρησα χωρὶς νὰ κατορθώσω τίποτε.

Τώρα τὸ μὲν μοναστήριον τῆς Φανερωμένης, καὶ τὸ τῆς ἁγίας Κυριακῆς τὰ νέμεται ὁ ἡγούμενος Δωρόθεος, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ἡ παύσασα διοίκησις ἔφορον τῶν σχολείων τῆς Νάξου, ἐπικυρωθέντα καὶ παρὰ τῆς ἐξοχότητός της. Τῶν δὲ λοιπῶν τεσσάρων τὰς προσόδους τὰς ἐπώλησεν αὐτὸς ὁ ἴδιος Δωρόθεος μὲ τὸν Μαρκοπολίτην διὰ 20 χρόνους 25 χιλιάδες γρ. τὰ ὁποῖα νὰ πληρόνωνται ἀνὰ 1250 γρόσια κατ' ἔτος, μὲ πρόφασιν νὰ ξεπληρώσουν τὸ χρέος τῶν μοναστηρίων, τὸ ὁποῖον εἶναι περίπου 15 ἕως 16 χιλιάδες γρ. καὶ εἶναι ἄδικον καὶ παράνομον, ὡς θέλει ἀποδειχθῇ, ὅταν τὸ καλέσῃ χρεία· ὥστε αἱ πρόσοδοι τῶν μοναστηρίων τῆς Νάξου εἶναι πωλημέναι διὰ 20 χρόνους καὶ κατατρώγονται ἀπὸ δύο, τρεῖς, χωρὶς νὰ ἠμπορέσουν πώποτε νὰ ξεχρεωθοῦν τὰ μοναστήρια.

Τὰ μοναστήρια αὐτὰ μὲ τὸ νὰ ἦναι ἔξω εἰς τὰ χωρία, τὰ οἰκειοποιοῦνται οἱ χωριάται, τῶν ὁποίων προεστὼς παντοτεινὸς εἶναι ὁ Μιχαλάκης Μαρκοπολίτης, ὅστις διασχίζει τὰ χωρία ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν χώραν, καὶ μεταχειρίζεται τὴν ἁπλότητα τῶν χωρικῶν ὄργανον τῆς ἰδιοτελείας του.

Πατέρες κάτοικοι εἰς αὐτὰ τὰ μοναστήρια δὲν εἶναι. Αἱ πρόσοδοι αὐτῶν εἶναι γεννήματα, κρασιὰ, λάδια, κίτρα, πορτοκάλια καὶ λεμόνια.

Εἰς τὴν νῆσον Ἀμουργόν.

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην εἶναι ἓν μοναστήριον τὸ ὁποῖον ἦτον καὶ εἶναι ἀκόμη χρηστήριον περίφημον, ὡς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει μετόχια διάφορα εἰς διαφόρους τόπους, τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι σημειοῦνται κατωτέρω.

Πατέρες 30 ἕως 40.

Εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον Ἀμουργὸν ἔχει δύο μετόχια, τὰ ὁποῖα ὅταν καρποφορήσουν φέρουσι.

Κριθάρι κοιλὰ 300, σιτάρι κοιλὰ 100, ὄσπρια κοιλὰ 35, κρασὶ βαρέλαις 30, λάδι ὀκάδ. 200, γιδοπρόβατα εἶχε 500, τώρα ὅμως ἄφησαν οἱ πειράται 50. Ζεύγη βοῶν ἔχει 4, ἀγελάδας 11, μουλάρια 3.

Ἔχει καὶ 4 ἐρημονήσια ἀκατοίκητα διὰ γιδοπρόβατα, Ἡράκλειαν, Σχινοῦσαν, Κέρον καὶ Ἀκουρίαν, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποστασίας μένουν διόλου ἄχρηστα.

Μετόχιον εἰς τὴν Κρήτην, τὸ ὁποῖον ἔχει 300 ἐλαιόδενδρα, καὶ ἄλλα τινὰ κτήματα, καὶ ἐνοικιάζετο ἕως τὰ 1820 διὰ γρ. 300 κατ' ἔτος.

Εἰς τὴν Σαντορήνην μετόχια δύω, ἓν εἰς Μεγάλον χωρίον, τὸ ὁποῖον κάμνει κρασὶ 300 βαρέλαις, κριθάρι κοιλὰ 300, ὄσπρια κοιλὰ 35, σησάμι κοιλὰ 2, σῦκα κοιλὰ 28, βαμπάκι 100 ὀκάδας.

Ἕτερον εἰς τὸ Ἐπάνω μέρος τῆς Σαντορήνης, τὸ ὁποῖον φέρει κρασὶ βαρέλαις 50, κριθάρι κοιλὰ 100, βαμπάκι ὀκάδας 100.

Εἰς τὴν νῆσον Ἀνάφην μετόχιον, τὸ ὁποῖον φέρει κριθάρι κοιλὰ 100, σιτάρι 30, κρασὶ βαρέλια 6.

Μετόχι εἰς τὴν Ἀϛυπαλαίαν νῆσον, τὸ ὁποῖον φέρει κριθάρι κοιλὰ 125.

Μετόχι εἰς τὴν νῆσον Κάλυμνον, τὸ ὁποῖον φέρει ἐλαιόλαδον ὀκάδ. 80 ἕως 100, ἀμύγδαλα κοιλὰ 6, ἓν περιβόλι, τὸ ὁποῖον δίδει κατ' ἔτος γρόσια 200

Μετόχι εἰς τὴν νῆσον Λέρον, τοῦ ὁποίου τὰς προσόδους τὰς καρποῦται ὁ νῦν ἅγιος Ἐφέσου, ἐπειδὴ ἔδωκεν εἰς τὸ μοναστήριον, διάκονος ἔτι ὤν, γρ. 200.

Μετόχι εἰς τὴν Σάμον, τὸ ὁποῖον δίδει λάδι ὀκάδ. 80 ἕως 100, κρασὶ βαρέλαις 6, καὶ ἐλεημοσύνας τῶν χριστιανῶν.

Μετόχι εἰς Νάξον, τὸ ὁποῖον δίδει κριθάρι κοιλὰ 25 ἕως 30, κρασὶ βαρέλαις 12, πορτοκάλια 2 ἕως 3 χιλιάδ. κίτρα 50 ἕως 60.

Εἰς τὴν Πάρον μετόχια δύο, τὸ ἓν εἰς χωρίον τὸ ὀνομαζόμενον Τζιπίδο, τὸ ὁποῖον δίδει κριθάρι κοιλὰ 6 ἕως 10, σιτάρι κοιλὰ 6 ἕως 10, κρασὶ βαρέλαις 25 ἕως 30, βαμπάκι ὀκάδας 150, τὸ ἄλλο εἰς τὸ χωρίον Λάκκαις, τὸ ὁποῖον φέρει κρασὶ βαρέλαις 25 ἕως 30, βαμπάκι ὀκ. 100, κριθάρι κοιλὰ 40 ἕως 50.

Μετόχι εἰς τὴν νῆσον Ἴον, τὸ ὁποῖον δίδει κριθάρι κοιλὰ 250,

ὄσπρια κοιλὰ 15, σησάμι κοιλὰ 8, βαμπάκι ὀκάδας 360, λάδι ὀκάδ. 100, ἀπὸ ἕνα μύλον κριθάρι καὶ σιτάρι κοιλὰ 35 ἕως 40.

Ταῦτα ἐπληροφορήθην παρά τινος κοινοβιάτου αὐτῆς τῆς Μονῆς. (1)

Προσθήκη Η'. (Σελ. 41).

Συγγράμματα ἐν οἷς ἐδημοσιεύθησαν ἐπιγραφαὶ τῆς Ἀμοργοῦ.

Journal des Savants, 1827, σελ. 482. Ἐνταῦθα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἡ ἐπιγραφὴ ἡ ἀρχομένη διὰ τῶν λέξεων κτλ., «Μειλησίων τῶν Ἀμοργὸν Αἰγιάλην κατοικούντων κτλ.», σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου M. Millingen, εἰς ὃν ἔδωκε ταύτην περιηγητὴς Ἄγγλος. Ἐκ ταύτης δ' ἐγένετο γνωστὸν τὸ πρῶτον ὅτι ἡ Μίλητος ἔπεμψεν ἀποίκους εἰς Ἀμοργόν.

Acta societatis graecae 1840, Vol. II, fasc. 1, σελ, 62—82 ὑπὸ Lud. Ross. Ἡ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ δημοσιευθεῖσα λατινιστὶ μελέτη τοῦ Ῥὸς περὶ πολλῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀμοργοῦ, ἀνεδημοσιεύθη καὶ ἐν σελίδι 633 τῆς συλλογῆς τῶν διαφόρων ἀρχαιολογικῶν φροντισμάτων τοῦ ἀρχαιολόγου τούτου, τῆς ἐκδοθείσης τῷ 1861 ὑπὸ τὸν τίτλον Archäologische Aufsätze.

Inscriptiones graecae ineditae. Collegit, ediditque Ludovicus Rossius, Fasciculus II, Athenis 1842, σελ. 23.

Reisen auf den griechischen Inseln des ägäischen Meeres, von Lud. Ross, 1843. Τόμ. 2ος σελ. 39.

Corpus inscriptionum graecarum. Aug. Boechius 1843. Τόμ. 2ος, σελ. 217.

Πανδώρα 1859 Τόμ. 9, σελ. 469 ἐπιγραφὴ ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Ἰωαννίδου.

Πανδώρα 1860 Τόμ. 11, σελ. 431 ὑπὸ Ἐμμαν. Ἰωαννίδου.

Annali dell'Instituto di correspondenza archeologica 1864, σελ. 95. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν αἱ ἐν τῇ Πανδώρᾳ ἐκδεδομέναι ἐπιγραφαὶ ὑπὸ Ἐμ. Ἰωαννίδου.

(1) Τὴν ἔκθεσιν ταύτην μοὶ ἔδωκεν ὁ κ. Σταμάτιος Κρῖνος, ἀνευρὼν αὐτὴν ἐν φακέλλῳ ἐγγράφων τῆς ἐπαναστάσεως, περιελθόντων εἰς χεῖράς του.

Ἐφημερὶς Φιλομαθῶν 1866, ἀριθ. 592, σελ. 915, ὑπὸ Σ. Λογιωτατίδου.

Rheinisches Museum 1867, σελ. 290 ὑπὸ Franç. Lenormant. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ ἐπιγραφαὶ Ἴου, Δήλου, Ῥηνείας, Αἰγίνης καὶ Εὐβοίας.

Ἀθήναιον 1874, Τόμ. 2ος, σελ. 407 ὑπὸ Στεφ. Κουμανούδη.

Mittheilungen des deutschen archaeologischen Institutes in Athen 1876. Τόμ. 1ος σελ. 328 ὑπὸ R. Weil.

Ἀθήναιον 1882, Τόμ. 10, σελ. 533 ὑπὸ Στεφ. Κουμανούδη.

Inscriptions archaïques d'Amorgos ὑπὸ Marcel Dubois, ἐν τῷ Bulletin de correspondance Hellénique, 6me année 1882. Σελ. 187—191.

Inscriptiones Graecae antiquissimae ὑπὸ Hermann Roehl 1882. Αἱ τῆς Ἀμοργοῦ ἀρχαιόταται ἐπιγραφαὶ εὑρίσκονται ἐν σελίδι 109, ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 389—392.

Inscriptions d'Amorgos ὑπὸ Σ. Α. Κουμανούδη ἐν τῷ Bulletin de correspondance Hellénique, 8me année 1884. Σελ. 22-27.

Ἐπιγραφαὶ Ἀμοργοῦ ἐκδίδονται ὁσονούπω καὶ ὑπὸ D. Comparetti καὶ Fed. Halbherr ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Φλωρεντίας, Museo italiano di Antichità classica, ἐκδιδομένῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Domenico Comparetti. Ὁ κύριος Fed. Halbherr, Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν περιηγηθέντων μέχρι σήμερον τὴν Ἀμοργὸν πρὸς ἀντιγραφὴν ἐπιγραφῶν.

Περὶ νομισμάτων δὲ τῆς Ἀμοργοῦ ἔγραψαν εἰδικῶς νεωτέρας μελέτας ὁ κ. Παῦλος Λάμπρος: Νομίσματα τῆς Νήσου Ἀμοργοῦ καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς πόλεων Αἰγιάλης, Μινώας καὶ Ἀρκεσίνης 1870. Ἡ μελέτη αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, Περίοδος Β', 1870, σελ. 352, ἐξετυπώθη δὲ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ. Μετὰ τὸν κ. Λάμπρον ἔγραψεν ὁ P. Becker: Studie über die amorginischen Münzen, ἐν τῇ Numismat. Zeitschrift II, 370.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΛΑΚΑΠΗΝΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (1).

ΥΠΟ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ.

Ἐν τῷ περιοδικῷ *Ἀθηναίῳ* [τόμ. Θ', σελ. 285] ἐποιησάμην λόγον περί τινος χειρογράφου τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντος καὶ εἰς τὴν Πατμιακὴν βιβλιοθήκην ἐναποτεθέντος, ὅπερ ἀπήρτιζε Συλλογὴν ἐπιστολῶν διαφόρων σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς καὶ ὀνομαστὶ κατέλεξα ἐκεῖ. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ τούτων αἱ τὸ ὄνομα Θεοδώρου τοῦ Δαφνοπάτου φέρουσαι ἔχουσι τοιάνδε ἐπιγραφήν: *Ἐπιστολαὶ Θεοδώρου πατρικίου τοῦ Δαφνοπάτου*: ά) Τῷ πάπᾳ Ῥώμης, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος. 6') Ἀναστασίῳ μητροπολίτῃ Ἡρακλείας δυσανασχετοῦντι ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ κυροῦ Θεοφυλάκτου τοῦ υἱοῦ Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ γέροντος. γ') Προςφώνησις ῥηθεῖσα πρὸς τοὺς μητροπολίτας ἐκ προςτάξεως τοῦ βασιλέως. δ') Τῷ ἀμηρᾷ τῆς Αἰγύπτου. ἑ) Συμεὼν ἐξουσιαστῇ Βουλγάρων. ς') Τῷ αὐτῷ Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Ὁ Δαφνοπάτης οὗτος, ὃς εἶχε καὶ τὸ τοῦ πρωτασηκρήτου (=πρώτου γραμματέως καὶ ἐξ ἀποῤῥήτων) καὶ πατρικίου ἀξίωμα ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ, ἤκμαζε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρωθεν γνωστὸς ὁ ἀνήρ· μνημονεύεται γὰρ καὶ ὡς ἱστορίαν ἐν ἐπιτομῇ συγγράψας, μηκέτι σωζομένην, ὑπολανθάνουσαν δ' ἴσως ἔν τινι τῶν βιβλιοθηκῶν, ἣν ὅμως κακίζουσιν ὅ,τε Σκυλίτζης καὶ ὁ Κεδρηνὸς ἐν προοιμίοις τῆς κατ' αὐτοὺς *Συνόψεως ἱστοριῶν*. Φέρεται δ' αὐτοῦ καί: *Λόγος εἰς τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἀνακομιδὴν τῆς χειρὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου*, λατινιστὶ μόνον ἐκδοθεὶς ὑπὸ Λαυρεντίου Σουρίου ἐν τοῖς *Ἁγίων Βίοις* (Vitae Sanctorum. 29 August.), ἐξ ὧν μετηνέχθη καὶ ἐν τῇ τοῦ Migne *Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ* [τόμ. ΡΙΑ', σελ. 611.]. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν

(1) Οὕτως ἐπωνομάζετο Ῥωμανὸς ὁ πρεσβύτερος ἀπὸ Λακάπης τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως αὐτοῦ [Ἴδε Μανασ. **Σύνοψ. χρονικὴν** ς. 5472], οὐχὶ δὲ Λεκαπηνός, ὥς τινες γράφουσιν.

συγγραμμάτων αὐτοῦ, τῶν ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην βιβλιοθήκαις ἀνεκδότων ἀποκειμένων, ὅρα Καβαῖον [Scriptor. Ecclesiasticor. Histor. Literar. τόμ. Β', σελ. 101], καὶ Οὐδῖνον [De Scriptor. Ecclesiast. τόμ. Β', σελ. 148].

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοίνυν τούτων ἐκδίδωμι πρὸς τὸ παρὸν τὰς δύο τελευταίας, δηλονότι τὰς πρὸς τὸν Βούλγαρον ἡγεμόνα, ἀναβάλλων εἰς τὸ ἐπιὸν καὶ τῶν λοιπῶν τὴν ἔκδοσιν. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ δευτέρα οὐκ ἔστι πλήρης ἕνεκα τῆς πολλῆς λώβης, ἣν ἔπαθε τὸ χειρόγραφον, ὡς ἔφθην δηλώσας ἐν τῷ μνημονευθέντι περιοδικῷ.

Συμεὼν ἐξουσιαστῇ Βουλγάρων.

Ἐκ πολλῶν γνωρισμάτων ἠπίστατο ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν περὶ τῆς ὑμῶν πνευματικῆς ἀδελφότητος, ὡς ἀεὶ ταῖς ἀπρεπέσι ματαίαις ἐννοίαις σχολάζουσα, πρὸς τὸ θαυμαστὸν τῆς εἰρήνης ἔργον ἑκουσίως παρεμποδίζεται, καὶ οὐδαμῶς ποτε καθαρῶς καὶ ἀδόλως ἢ ἐνενόησέ τι ἢ ἔγραψεν, ἀλλὰ περὶ τὰ μὴ καθήκοντα ὀνειροπολοῦσα καὶ ἑαυτὴν ἐξαπατῶσα, καὶ ἡμᾶς λανθάνειν ἐσπούδαζεν· ὅπερ ἀκριβῶς ἐννοήσαντες, τὰς παρὰ τῆς σῆς ἀδελφότητος προτεινομένας ἀδίκους ἐνστάσεις τε καὶ προφάσεις πάντοθεν περικόπτοντες, τοῖς πρὸ τούτου γράμμασιν ἐχρησάμεθα, παραινοῦντες καὶ δι' αὐτῶν ἐᾶσαι μὲν τὸ πρὸς σφαγὰς καὶ πολέμους ἐπείγεσθαι, τῆς δὲ μακαρίας εἰρήνης ἀντέχεσθαι, ἴσως ἐκ τῆς συνεχοῦς τῶν γραμμάτων ἀποστολῆς τὸ τῆς ὑμετέρας καρδίας σκληρὸν καταμαλάξαι δυνηθῶμεν.

Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἐλάθομεν ἑαυτοὺς εἰς κενὸν κοπιῶντες, καί, ὡς εἰπεῖν, εἰς ἀέρα τοὺς λόγους ἡμῶν διαχέοντες. Τοῖς γὰρ ὑμετέροις ἐντυχόντες γράμμασιν, καὶ τὴν τούτων θεασάμενοι προγραφήν, ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης ἐγνώκαμεν, ὡς οὐκ ἐσφαλμένως περὶ τῆς ὑμῶν ἀδελφότητος τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν ἔσχομεν, μὴ ἀγαθὴν εἶναι τῶν ἔνδον γεγραμμένων τὴν δύναμιν, *ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὅλον* κατανοήσαντες *ὕφασμα* (1) Καί μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται τὴν σὴν ἀναλογιζομένῳ φρόνησίν τε καὶ σύνεσιν, πῶς οὐ μόνον διὰ πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ῥημάτων οὐκ ἐνδίδως ἀεί, περὶ τῶν μὴ

(1) Τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀρχαίας παροιμίας, ἥτις εἴρηται ἐπὶ τῶν δεικνυόντων ἀπὸ μικρᾶς πράξεως τὸ ἦθος [Διογεν. Ε', 15].

προςηκόντων διανοούμενος, καὶ τὴν τῆς εἰρήνης διάστασιν ἐργαζόμενος. Τί γάρ, εἰπέ μοι, καὶ περισσότερον ἐξεγένετό σοι ἐκ τοῦ σεαυτὸν γράφειν βασιλέα Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, τοῦ Θεοῦ μὴ συνευδοκοῦντος, μὴ συνεργοῦντος τῷ πράγματι; Τί δέ σοι καὶ τὴν γῆν κατασχόντος (1) βιαίως τὴν ἡμετέραν προςετέθη κέρδος; Ποῖοι οἱ ἐκ ταύτης φόροι; Τίνα τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποδιδόμενά σοι τέλη; Μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ σκοπεῖν ἀκριβῶς ἐθελήσεις, οὐδὲν ἄλλο σοι μετὰ τοὺς τοσούτους φόνους καὶ τὰς λεηλασίας ὑπολέλειπται πλὴν ἡ τῶν κάστρων καὶ μόνον ἐξουσία, ἐξ ὧν σοι καὶ οὐκ ὀλίγη καινοτομία περίεστι ταῦτα σιταρχοῦντι (2) καὶ καθοπλίζοντι, τοῦ τε ἐν αὐτοῖς λαοῦ συντριβομένου τε καὶ ἀπολλυμένου.

Εἰ τοίνυν βασιλεὺς ἐπιθυμεῖς καλεῖσθαι Ῥωμαίων, ἔξεστί σοι βουλομένῳ καὶ τῆς γῆς ἁπάσης κύριον ἑαυτὸν ἀναγορεύειν, ἧς οὐδὲ τὸ βραχύτατον μέρος ἔσχες εἰς κατοικίαν, κἂν μέγα φρονεῖς· εἰ βούλει δὲ καὶ *ἀμερμουμνὴν* (3) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ μᾶλλον ᾖς φοβερὸς τοῖς ἀκούουσιν, ἵνα μὴ λέγω παιζόμενος, κατὰ τὴν τοῦ μύθου γυναῖκα, πολυχρόνιον τὸν ἑαυτῆς ὀνομάσασαν παῖδα τὸν μετὰ μικρὸν τελευτήσαντα (4). Εἰ δὲ καὶ καλεῖσθαι τινὰ βασιλέα Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων ἔδει, ἡμᾶς ἔδει μᾶλλον καλεῖσθαι, τοὺς καὶ παρὰ Θεοῦ τοῦτο λαβόντας, καὶ παρ' αὐτοῦ πιστευομένους τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι, ἢ ὑμᾶς τοὺς αἵμασι καὶ σφαγαῖς ταύτην κτήσασθαι διαγωνιζομένους.

Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἐκ τούτων ἀναφαινόμενον ὄφελος; τίς ἡ τῆς καθ' ἡμᾶς προςθήκη τε καὶ ὠφέλεια, εἰ ἀλλοτρίοις ὀνόμασιν ἑαυτοὺς καλλωπίζομεν; Μὴ τοῦτό σοι λογιζέσθω, πνευματικὲ ἀδελφέ, πᾶσαν τὴν δύσιν καταληΐσαντι, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας αἰχμαλώτους λαβομένῳ, ἵνα διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου βασιλεὺς Ῥωμαίων κατονομάζῃ· οὐ γὰρ αὐθαιρέτως σοι προςέφυγον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ πολέμῳ παρ' ὑμῶν δουλωθέντες, τῶν ὑμετέρων ἀποδιδράσκουσι, καὶ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὁμογενεῖς καταφεύγουσι. Κἀκεῖνο τοίνυν ἐννοήσουσιν· πάρεστιν (5) ὡς μέχρι που τῶν εἴκοσι χιλιάδων Βούλγαροι, πρὸς τὸ γαληνὸν καὶ

(1) Γραπτέον: **Κατασχόντι.**

(2) Γρ. ἴσ. **Σιταρκοῦντι.**

(3) Ἀραβικὴ ἡ λέξις: **Ἀμὴρ-μουμενὶν,** δηλοῦσα τὸν ἄρχοντα τῶν εὐσεβῶν, δηλονότι τῶν Μωαμεθανῶν.

(4) Ἄγνωστός μοι ὁ μῦθος.

(5) Γρ. ἴσ. **Ἐννόησον· πέρυσιν.**

εἰρηνικὸν τῆς βασιλείας ἡμῶν καταπεφεύγασι κράτος, τὴν ὑμετέραν ὥσπερ μισήσαντες φιλοπόλεμον ἔνστασιν καὶ ἀδιάλλακτον πρόθεσιν. Τί οὖν, διὰ τοῦτο καλέσομεν ἑαυτοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων; Μὴ δῴη ἡμῖν Κύριος, τῶν ἰδίων ἀποστάντας τοῖς ἑτέροις ὀνόμασιν ἐπισεμνύνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἄδικοι καὶ ἅρπαγες κατακρίνεσθαι. Ποίων δὲ Ῥωμαίων ἑαυτὸν ἀποκαλεῖς βασιλέα, τῶν παρὰ σοῦ κρατηθέντων, ἢ τῶν ἀπίστοις ἔθνεσιν ἐκδοθέντων καὶ πρὸς δουλείαν κατακριθέντων; περὶ γὰρ τῶν λοιπῶν οὐκ ἀγνοεῖς, οἷα περὶ σοῦ καὶ φρονοῦσι καὶ λέγουσιν. Οὐκοῦν ἐμοῦ μᾶλλον ἄκουσον, πνευματικὲ ἀδελφέ, ἢ τῶν παρὰ σοὶ ψευδοπροφητῶν τε καὶ μάντεων, οἳ τὴν σὴν ὑποκλέπτοντες καὶ ἀποβουκολοῦντες διάνοιαν, ὡς ψευδεῖς ἠλέγχθησάν τε καὶ ἐλεγχθήσονται, ὡς ἐπὶ τὸ χεῖρόν σοι τῶν πραγμάτων προβαινόντων, εἴγε συνορᾷν ἐθέλεις· Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ βασιλέα Ῥωμαίων ἑαυτὸν ἀποκαλῶν, καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς στερηθῇς, καὶ πολλὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιμνησθήσῃ φρονήσεως, ἣν ὡς διασύρων, καταπαίζων (1) πανουργίαν ἐκάλεσας, αὐτὸς τυφλώττων περὶ τὴν Γραφήν· κατὰ γὰρ τὸν σοφώτατον Σολομῶντα, τὴν πανουργίαν φρόνησιν εἶναι διδασκόμεθα, καθά που φησίν: «*ἵνα δῷ ἀκάκῳ πανουργίαν*» (2), πανουργίαν ἐνταῦθα οὐ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ῥοπὴν αἰνιττόμενος, ἀλλὰ τὴν μετὰ φρονήσεως ὑποδεικνὺς περιποίησιν· ᾧ καὶ πειθόμενοι, οὐκ ἄλλο μὲν φρόνησιν νοοῦμεν, ἄλλο δὲ πανουργίαν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι γινώσκοντες, τῷ τῆς πανουργίας ὀνόματι σεμνυνόμεθα· εἰ δέ τις ἄλλη πανουργία πέφυκε παρὰ σοί, αὐτὸς ἂν γνοίης τρανότερον.

Οἷα δὲ καὶ τὰ ἐμφερόμενα ἐν τοῖς γράμμασι τῆς σῆς ἀδελφότητος, ἐπιμνησθῆναι δίκαιον, καὶ δεῖξαι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὡς οὐκ αὐτὸς παρ' ἡμῶν προεσκανδαλίσθης, ἤ τι τῶν ἐπὶ διαλύσει τῶν ἀναμεταξὺ συμφώνων προπέπονθας, ἵνα σοι καὶ κατὰ τὴν θείαν ὑποταγῶμεν ἐντολήν, καὶ δακνομένην σου τὴν καρδίαν καταπραΰνωμεν· ἀλλ' αὐτὸς ἡμᾶς προλελύπηκας, καὶ πρῶτος τὴν τῶν συμφώνων καὶ τῶν ὅρκων ἐποιήσω διάλυσιν, καὶ καθ' ἡμῶν ἐξεστράτευσας, καὶ τὴν γῆν κατηρήμωσας, καὶ τὰς πόλεις εἴληφας, καὶ τὸν ἅπαντα λαὸν τῷ ξίφει ἐθέρισας, τά τε θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκ βάθρων αὐτῶν κατη-

(1) Γρ. ἴσ. **Καὶ** καταπαίζων.

(2) **Παροιμ. Α', 4, ἔνθα μέντοι: ἀκάκοις** φέρεται.

δάφισας (1), καὶ ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ἔργον μαχαίρας πεποίηκας· καὶ ἀνθ᾽ ὧν ὠφείλομεν, ὡς προηδικημένοι καὶ λελυπημένοι, οὐ τῆς τυχούσης παρ᾽ ὑμῶν ἀξιοῦσθαι παραμυθίας, καὶ ἀπολαβεῖν, ἃ τυραννικῶς ἀφῃρήμεθα, μᾶλλον ὡς ἀδικήσαντες παρὰ τῆς σῆς ἀδελφότητος ἐγκαλούμεθα, καὶ πόλεις ἑτέρας, καὶ τόπους παρ᾽ οὓς ἀπωλέσαμεν ἀπαιτούμεθα, καὶ ὑμῶν ἀδικησάντων, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ἡμεῖς εὐθυνόμεθα. Βαβαὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς παραβάσεως! Ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦ τοιούτου ὑμῶν κακουργήματος ἡμεῖς τῶν οἰκείων καταμελήσομεν, οὐδὲ τὰς δικαίας προφάσεις καὶ ἐλλόγους ἡμῶν ἐγκλήσεις ἀποσιωπήσομεν, ὅτι μὴ ταῦτα δι᾽ αἱμάτων καὶ τυραννίδος, ὡς αὐτοί, κατέσχομεν. Τίς γὰρ τῶν εὖ φρονούντων οὐκ οἶδεν, ὡς καλῶν μὲν αἴτιος ὁ Θεός, κακῶν δὲ ἀναίτιος, καὶ πληθύνεσθαι μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἐλαττοῦσθαι προςέταξε; Τίς οὐκ ἐπίσταται, ὡς οὐ παρὰ Θεοῦ σοί τι τῶν ἡμετέρων δεδώρηται, ὅτι «*ἄνδρα δολιότητος καὶ αἱμάτων βδελύσσεται*» (2)· καὶ εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς φήσομεν εἶναί σοι τὰ τοιαῦτα θεοδώρητα, τοῦ Θεοῦ εἰρηνικῶς καὶ ἀναιμάκτως τὰς ἰδίας χαριζομένου δωρεάς, οἷς καὶ βούλεται; Ἐφ᾽ ὅσον γὰρ ἔδει συγκαταβεβήκαμεν· γράμμασιν εἰρηνικοῖς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐχρησάμεθα σύνεσιν· δῶρα, τὰ μὲν προθύμως δεδώκαμεν, τὰ δὲ προθυμότερον ὑπεσχόμεθα δοῦναι, εἴπερ εἰρηνεύειν κατανεύσει ἡ σὴ ἀδελφότης· ἁγίους πατέρας εἰς παράκλησιν ἀπεστείλαμεν (3)· πρέσβεις τὰ πρὸς εἰρήνην λέγοντας ἐξεπέμψαμεν· καὶ τελευταῖον εἰπεῖν, ἀλλήλοις ἡνώθημεν (4), ὃ μηδείς ποτε γεγονὸς ἐθεάσατο· τὰ τῷ Θεῷ εὐάρεστα ὡμιλήσαμεν, εἰ καὶ μηδὲν ἐκ τούτων ἀληθὲς εὑρήκαμεν παρὰ σοί. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ἑτέραν ζητεῖς συγκατάβασιν, ποίαν δὴ ταύτην εἴπωμεν; τὴν παρ᾽ ὑμῶν ἐπιζητουμένην; οὐκ ἔστιν αὕτη συγκατάβασις, καθ᾽ ἡμᾶς, ἀλλὰ σύμπτωσις· οὐ κατάστασις, ἀλλ᾽ ἐρήμωσις· οὐχ (5)

(1) Ἀσεβῶς γὰρ ἐνέπρησεν ὁ ἀλιτήριος τὸν ἐν τῇ Πηγῇ ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, πυρπολήσας καὶ τὰ κύκλῳ σύμπαντα [Κεδρην. σελ. 513].

(2) Ψαλμ. έ, 7.

(3) Κατὰ Κεδρηνόν, αὐτὸς ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικὸς ἀπεστάλη πρὸς Συμεῶνα μετὰ δύο συγκλητικῶν περὶ εἰρήνης διαλεχθῆναι, τοῦ βαρβάρου τοῦτο ἐπιζητήσαντος· οὓς μέντοι πρὸς αὐτὸν παραγενομένους ἀπεπέμψατο βαναύσως.

(4) Τὴν κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Κοσμιδίου γενομένην ἔντευξιν τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Συμεῶνος περιγράφει ὁ Κεδρηνὸς [σελ. 513. — Πρβλ. καὶ Ζων. Ιϛ΄, 18].

(5) Τὸ χειρόγρ. **Οὐκ.**

ἕνωσις, ἀλλὰ διάστασις. Ὁ γὰρ τὰ παρὰ Θεοῦ πεπιστευμένα αὐτῷ ἔθνεσι προδιδοὺς ἀλλοφύλοις καὶ αἱμοβόροις, οὐχ ὡς συγκατάβασιν, ἀλλ' ὡς παράβασιν πεποιηκὼς κατακέκριται.

Μὴ οὖν ἔλπιζε, πνευματικέ μου ἀδελφὲ, τοιαύτην γενέσθαι (1) ποτὲ συγκατάβασιν· οὐ γὰρ τῶν δικαίως ἡμῖν ἐγχειρισθέντων παρὰ Θεοῦ, τοῖς ἀδίκως ζητοῦσιν αὐτῶν κατακυριεῦσαι παραχωρήσομεν. Ποία δέ σοι καὶ πρόφασις εὔλογος τοῦ λέγειν, ὡς *σύνηθές ἐστι Βουλγάροις ἐξαιτεῖν τὰ ἀλλότρια καὶ μὴ ἀποδιδόναι* (2), ὅπου γε καὶ Ῥωμαίοις νόμος ἐστὶν ἀσφαλέστατος μὴ τὰ οἰκεῖα καταπροδιδόναι; Καὶ εἰ τὴν ἄθεσμον ταύτην συνήθειαν οὕτως ὑμεῖς διαφυλάττειν σπουδάζετε, ἵνα δι' αὐτῆς ἀποκερδήσητε τὰ ἀλλότρια, πῶς ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ τῶν ἰδίων δικαίων ἀγωνιζομένους, ἑαυτῶν ἡμῶν ἀνάξια πράττειν λέγετε, τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν εἰς μέσον παράγοντες τὸ φάσκον: « Τῷ αἴροντι ἀπὸ σοῦ τὸ ἱμάτιόν σου προσαπόδοθι καὶ τὸν χιτῶνα » (3). Καὶ εἰ ὁ Χριστὸς καὶ τὸν οἰκεῖον χιτῶνα τῆς ἀγάπης διδόναι παρακελεύεται, ὁ τὰ ἀλλότρια σφετεριζόμενος καὶ μὴ ἀποδιδούς, πῶς ὁ τοιοῦτος εἰρήνης ἐραστὴς, καὶ οὐ τὴν τῶν Γραφῶν ἀπειλὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐπιφέρων; Καὶ οἶδα, ὡς οὐκ ἀγνοεῖ ἡ σὴ ἀδελφότης τίς ὁ τὸ τοιοῦτον ῥητὸν ἐπὶ μυκτηρισμῷ καὶ χλεύῃ τῶν τοῦ Χριστοῦ διδαγμάτων χρησάμενος (4)· καὶ οὐκ ἔδει σε μαθητὴν ὄντα Χριστοῦ, καθὼς ἐπαγγέλλῃ, τὰ παρ' αὐτοῦ ῥηθέντα ψυχωφελῶς, καὶ διὰ πονηρὰν καὶ ἄτοπον ἐπιθυμίαν ἐκλαμβάνειν ψυχοβλαβῶς. Ἀδύνατον γὰρ

(1) Γρ. ἴσ. **Γενήσεσθαι.**

(2) Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς Βουλγάρους τῶν ἀλλοτρίων ἐφίεσθαι· πάτριον γὰρ αὐτοῖς τὸ ἀδικεῖν, τοῦ παλαμναίου αὐτῶν ἄρχοντος ἀναισχύντως τοῦτο ἀνακηρύττοντος.

(3) « **Ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσῃς** ». [Λουκ. ϛ', 29.—Πρβλ. καὶ Ματθ. ε', 40].

(4) Οὐκ οἶδ' ὄντινα τῶν μισοχρίστων ὑπαινίττεται ὁ λόγος ἐνταῦθα. Καὶ ὑπετόπαζον μὲν μὴ ἄρα ὑπενόει Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην, ἀλλ' ἐν τοῖς δυσὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ Στηλιτευτικοῖς καὶ τοῖς Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας δέκα κατὰ Ἰουλιανοῦ Λόγοις τὸν τοιοῦτον κατὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ λογίου λῆρον οὐκ ἀπήντησα. Ἴσως μέντοι ὑποδηλοῖ Πορφύριον τὸν πεντεκαίδεκα Λόγους (ὥς φησι Σουΐδας) κατὰ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως συγγεγραφότα· ὃν καὶ « **πατέρα τῆς καθ' ἡμῶν ἀθυροστομίας** » ἀποκαλεῖ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ἐν Λόγῳ τρίτῳ· ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἐπικούρειον Κέλσον, κατὰ Χριστιανῶν καὶ τοῦτον λυττήσαντα ἐν τῷ συγγραφέντι αὐτῷ ὀκταβίβλῳ **Ἀληθεῖ λόγῳ**, ὃν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἀνασκευάσας ὁ θαυμάσιος Ὠριγένης, ἀπεῤῥάπισε σθεναρᾷ τῇ παλάμῃ τὴν δύσθεον τοῦ ἐπιπολαίου φιλοσόφου γλωσσαλγίαν.

τὸν τοιαῦτα διανοούμενον καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἐπιμένοντα, πρὸς εἰρηνικὰς σπουδὰς συνελθεῖν. Πῶς γὰρ καὶ γενήσεται τὸ τοιοῦτον μέγα καὶ οὐράνιον ἔργον, σοῦ μὲν ἐξαιτουμένου καὶ ἐπιζητοῦντος, οἷα καὶ πρότερον, ἡμῶν δὲ μηδὲ τὸν παρὰ τοῦ ξέρτων (1). κἂν πάντα κινήσῃς, μή τι γε πόλεις ἢ κατάσχεσιν γῆς, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὸν διαλογίζῃ γράφων ἡμῖν, ὡς τὸ Δορύστολον καὶ τὰ λοιπὰ, ἅπερ ἐν τοῖς σοῖς ἐνέφηνας γράμμασιν, κατείχοντο μὲν παρὰ τῶν πρώην βασιλέων, νῦν δὲ παρὰ σοῦ δεσποζόμενα, διὰ τὸ ἐν συνηθείᾳ τούτων ἡμᾶς γενέσθαι, οὐ βαρὺ πρὸς ἡμᾶς ἐπιφαίνεται· καὶ ὅτι, εἰ καὶ παρ' ἡμῶν δοθεῖ (2) σοι τὰ παρὰ σοῦ Μανδριὰ καλούμενα, ἐπιλαθέσθαι αὐτῶν ἔχομεν, ὡς κἀκείνων.

Ἀλλὰ γινωσκέτω ἡ σὴ σύνεσις, ὡς οὐκ ὀρθῶς τοῦτο ἔγραψεν. Οὐ γὰρ ἐθίσαντες Ῥωμαῖοι τὴν ἑαυτῶν γῆν κατέχεσθαι παρ' ὑμῶν, ἐπιλήσμονες ταύτης ἐγένοντο· ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦτο τότε παραχωρήσαντας βασιλεῖς οὐ μικρῶς καταμέμφονται, ὡς καταδεξαμένους ὑμᾶς τὴν τοιαύτην παροικῆσαι γῆν. Εἰ τοινυν τὰ ἐν ἕξει γινόμενα, ἐλαφρότατα εἶναι νομοθετεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ἀξιοῖς ἐκ τῶν οἰκείων ἐπιδοῦναί σοι, γενοῦ καὶ αὐτὸς ἐν ἔθει ποτὲ τῆς ἰδίας γῆς, καὶ μὴ ἐπιθύμει τὰ τοῦ πλησίον, μηδ' ἐπιβαρὲς τὸ τοιοῦτόν σοι φανήτω, ὡς διδασκάλῳ τούτων τυγχάνοντι· ἀλλ' ἐπιλάθου μὲν τῶν ἀτόπων ἐκείνων ἐνθυμήσεων, τοῖς δὲ τῶν σῶν προγόνων ὅροις ἀρκέσθητι· στῆσον τὴν μάχαιραν· κέκμηκε γὰρ ἤδη καὶ αὐτὴ κατασφάττουσα, μήπως καθ' ὑμῶν ἡ τῆς ἐκδικήσεως ῥομφαία στιλβωθῇ, καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνταθῇ· ἀπάλειψον ὀψέ ποτε τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ σου παλαιοὺς καὶ ἀδιαγνώστους τύπους, ἵν' ἀντ' ἐκείνων ἐγγραφῇ τὸ τῆς καθαρᾶς εἰρήνης σεβάσμιον ὄνομα· ἀνάνηψον καὶ γνῶθι τίνα τὴν ἀπολογίαν ἐκεῖθεν ὑφέξεις, ὅταν σοι παραστῇ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ σοῦ πεφονευμένων, κατὰ σοῦ τὸν κριτὴν καὶ πλάστην ἐπιβοώμενον· ἀπόῤῥιψον τὴν πρὸς τὰ εἰρηνικὰ σύμφωνα σκληρότητα, καὶ περὶ ὧν σοι πολλάκις δεδηλώκαμεν, εἰ βούλει, περὶ τούτων καὶ συμφωνήσωμεν, τὴν εἴδησίν σοι τῶν ἡμῖν ἀμετατρέπτως βεβουλευμένων παρέχοντες, ὡς οὔτε γῆν ἕως μιᾶς σπιθαμῆς, οὔτε κάστρου, οὔτε τινά σοι ἕτερον ὄγκον

(1) Σκοπείτω ἕτερος τί ποτε βούλεται ἐνταῦθα ἡ αἰνιγματώδης καὶ ἔμοιγε οὖν ὅλως ἀδιανόητος αὕτη λέξις.

(2) Γρ. ἴσ. Δοθείη.

παρέξομεν πώποτε, εἰ μὴ μόνα τὰ προδηλωθέντα σοι ἑκατὸν σκαραμάγγια (1) προςτιθέαμεν τοῖς παρὰ τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ βασιλέως συμφωνηθεῖσι στοιχήμασιν· ἐπεὶ μηδ' ἐκεῖνος, ὅτε τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης φρικτοὺς ὅρκους ἀμφότεροι κατεβάλλεσθε, τοιοῦτόν τι παρεδέξατο, τὸ ἐπὶ φθορᾷ και λύμῃ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς τελοῦν.

Τοίνυν καὶ ἡμεῖς τούτῳ ἐξομοιούμενοι, κατὰ τὴν τῶν αὐ[τοῦ γραμ]μάτων ἀκρίβειαν, τὴν εἰρήνην ἐπιζητοῦμεν, τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα προτρεπόμενοι τὸ αὐτὸ φρονεῖν, καθὼς καὶ ἡμεῖς. Καὶ εἰ μὲν ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς διὰ τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν τὸ μέγα χρῆμα τῆς εἰρήνης βούλει κατορθῶσαι, ἀποστρέφων ἡμῖν τήν τε γῆν ἡμῶν πᾶσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κάστρα, γράψον, καὶ ἀποστελοῦμεν ἀνθρώπους τοὺς εἰς τὸ τοιοῦτον θεοχαρίτωτον ὑπουργήσοντας ἔργον· εἰ δὲ τῶν προτέρων οὐκ ἀφίστασαι διανοημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔτι καὶ νῦν ἕστηκας, μήτε δώροις καμπτόμενος, μήτε τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ τὴν καρδίαν κατανυγόμενος, μήτε αὐτὸς ἄλλοτε γράψῃς πρὸς ἡμᾶς, μήτε παρ' ἡμῶν ἀποσταλῆναί τινα ὑπολάμβανε· οἶδα γὰρ καὶ πεπληροφόρημαι, παρὰ θεοσεβῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν τοῦτο ἀκηκοὼς, ὡς ἐὰν καὶ εἰρήνην θελήσῃς ποιῆσαι, οὐ δυνήσῃ· οὕτω τοῦ Θεοῦ σκληρύναντος τὴν καρδίαν σου, ἵν' ἐπὶ σοὶ ἐνδείξηται τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Διά τοι τοῦτο οὐδὲ τὰ νῦν πρὸς σὲ γράφειν ἐβουλόμην· ἀλλ' ἵνα πάντα (2) δέοντα ἐκπληρώσωμεν,καὶ τὴν ὑμετέραν ἀναπολόγητον καταστήσωμεν ἀδελφότητα, τὸ παρόν σοι ἀπεστείλαμεν γράμμα· αὐτὸς δὲ καθὼς ἂν βούλῃ διανοοῦ τε καὶ πράττε· οὐδὲν γὰρ ὧν πεποίηκας χεῖρον ποιῆσαι δυνήσῃ, ἢ καινοτέραν βλάβην παρ' ἣν πεπόνθαμεν ἐπενεγκεῖν· ἔχομεν γὰρ Θεὸν ἐκδικήσεων, Θεὸν ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν, ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενον, τοὺς ταπεινοὺς ἀνελκύοντα, τοὺς ὑψηλοὺς καταράσσοντα, εὔσπλαγχνον, ἀνεξίκακον, ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων μετανοοῦντα· ὅς θαυμαστώσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἀποδώσει τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν.

Τῷ αὐτῷ Συμεὼν ἄρχοντι Βουλγαρίας.

Πάλαι μὲν τὸ τῆς διαστάσεως τραῦμα γενόμενον ἐν τῷ πνευμα-

(1) **Σκαραμάγγιον**· στρατιωτικοῦ ἐπενδύτου εἶδος μετ' ἐπικαλύμματος τῆς κεφαλῆς·
(2) Γρ. ἴσ. **Τὰ** δέοντα.

τικῷ μου ἀδελφῷ, καὶ πρὸς ἕλκος ἀναδοθέν, καὶ τελείαν τὴν σῆψιν ἀπεργασάμενον οὐ διελείπομεν ἀδελφικῶς αὐτὸ ἰατρεύοντες καὶ προσήκουσαν τὴν ἰατρείαν ἐπάγοντες. Καὶ γὰρ πάντα μὲν φάρμακα, πᾶσαν δὲ θεραπείαν ἐπιτηδευσάμενοι, καὶ καιροὺς τῷ πράγματι προσήκοντας ἐννοήσαντες οὐδὲν πλέον ἠνύσαμεν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τανῦν ἐβουλόμεθα γράφειν πρὸς τὴν ὑμῶν πνευματικὴν ἀδελφότητα· ἐπεὶ καὶ πολλαχῶς ὑπεσχόμεθα τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ παντελῶς σιωπᾶν ἀπορία σοι νομισθήσεται, τὸ πρὸς ἕκαστον τῶν παρὰ σοῦ γραφέντων ἀπολογεῖσθαι κεκρίκαμεν δίκαιον, κἂν ματαιοπονία (1) λογίσεται, καὶ πόνος ἀνόνητος πάλιν παρὰ σοῦ λογισθήσεται.

Οὐ δεῖ οὖν ἡμᾶς τοῦτο ὑποπτεύοντας μὴ τοῖς παρὰ σοῦ γραφεῖσιν ἀντιπαραταχθῆναι, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀποδεῖξαι, ὡς πᾶς λόγος ψευδὴς διὰ τῆς ἀληθοῦς ἀνατρέπτου ἀπολογίας· οὐδὲ γὰρ τὸ ἁπλῶς ἀπολογεῖσθαι δικαιοῖ τὸν ἀπολογούμενον, ἀλλὰ τὸ ἀληθῶς· οὐδὲ τὸ διὰ πολυλογίας ἐπιστομίζειν,ἀλλὰ τὸ μετ' ἀποδείξεως καὶ δι' εὐλόγων ἀφορμῶν. Ὅθεν καὶ τὴν σὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ταῖς τοιαύταις εὐανατρέπτοις ἐπιθαῤῥοῦσαν ἀπολογίαις,καὶ ἡμᾶς ἀναπολογήτους νομίζουσαν, πρέπον ἡγησάμεθα τοῦ μετ' ἀληθῶν ἀποδείξεων ταύτας διελέγξαι καὶ ἀνισχύρους ἀποδεῖξαι,καὶ τὴν τῶν οἰκείων λόγων σύστασιν ἀντιπαραστῆσαι καὶ γνωρίσαι σοι, ὡς οὐ καλ[ῶς ἡμ]ῶν κατεμέμψω, διότι μὴ τοὺς Σαρακηνοὺς μᾶλλον καταναγκάζομεν ἀποστρέψαι ἡμῖν τήν τε γῆν ἡμῶν καὶ τὰ κάστρα καὶ τὸν λαόν. Πῶς γάρ ἐστι δίκαιον τούτους κατονειδίσαι, μηδέποτε πρὸς ἡμᾶς διηνεκῆ συμφωνήσαντας εἰρήνην, ὡς ὁ πνευματικὸς ἡμῶν ἀδελφὸς, ἀλλὰ ποτὲ μὲν πολεμουμένους καὶ αἰχμαλωτιζομένους ὑφ' ἡμῶν, ποτὲ δὲ, εἰ τύχοι, κἀκείνους πολεμοῦντας καὶ λαφυραγωγοῦντας ἡμᾶς; Τίς δὲ καὶ τῶν εὖ φρονούντων ἐχθρῷ, καὶ ταῦτα ἀπίστῳ, καὶ νόμοις ἑτέροις καὶ ἔθεσι (2) κεχρημένῳ, κατονειδίσει πώποτε; ἐκ ποίων αὐτοὺς Γραφῶν νουθετήσομεν; ἀπὸ ποίων προφητικῶν ὀνειδιστικὰ προβα[λούμε]θα ῥήματα; ἐκ τίνων νόμων ἢ συμφώνων παραβ[άτας] αὐτοὺς διελέγξ[ομεν], παντάπασιν ἐναντίως διακειμένους πρὸς ἡμᾶς; ἐξ οὗπερ οὐδὲ διηνεκῶς εἰρηνεύουσι μεθ' ἡμῶν, ἀλλὰ δυσὶ καὶ τρισὶν ἔτεσι τὴν

(1) Ἄνωθεν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ μέρους τῆς λέξεως φέρεται ὑπ' ἄλλης χειρός: **λογία**, ἵν' ᾖ: **Ματαιολογία.**

(2) Ἐξ ἡμετ. διορθώσεως ἀντὶ τοῦ ἐμφερομένου: **Ἔθνεσι.**

εἰρήνην περιορίζοντες, ταύτην διατηροῦσιν ἀπαρασάλευτον, τοὺς οἰκείους λαμβάνοντες καὶ ἀντιδιδόντες τοὺς ἡμετέρους· οὓς οὐ δίκαιον ὀνειδίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφὸν, τὸν καὶ πίστει πρὸς ἡμᾶς συναφθέντα, καὶ νόμῳ τῷ αὐτῷ ῥυθμιζόμενον, καὶ Γραφαῖς ταῖς αὐταῖς νουθετούμενον, καὶ [συμφ]ώνοις ἐνόρκοις τὸ δοκεῖν κατεχόμενον, ἐξ ὧν καὶ ἡ πρὸς Θεὸν πίστις χαρακτηρίζεται.

Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τὰ ξένα κατέχειν ἡμᾶς ὑπηγόρευέ σου τὸ γράμμα, τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν εἰς ἀποδείξεως ἀφορμὴν προβαλλόμενον (1), ἀποδείξομεν ὡς οὐ νουνεχῶς τοῦτο διεσκέψατό σου ἡ σύνεσις. Μεγίστην γὰρ ὅτι μεγίστην πίστιν καὶ ὑποταγὴν πρὸς τὸν ἡμέτερον ἐπεδειξάμεθα γαμβρὸν καὶ βασιλέα (2). Ἐπεβούλευον αὐτῷ οἱ τηνικαῦτα κρατοῦντες· ἐμελέτων κατ' αὐτοῦ· τὴν μάχαιραν ἠκόνουν (3)· προετράπην παρ' αὐτοῦ τούτους ἐξεῶσαι (4) τοῦ παλατίου· ὑπήκουσα· ἐξέωσα [αὐτούς;] εὐγνωμονῶν· οὐκ οἴκοθεν πρὸς αὐτὸν [κι]νηθεὶς, ἀλλὰ ταῖς αὐτοῦ πεισθεὶς προτροπαῖς ἐλυτρωσάμην αὐτὸν τῆς τούτων. . . . . (λείπει τὰ λοιπά.)

ΠΕΡΙ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

ΕΞ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ΥΠΟ

Θ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

Μεταξὺ τῶν ἐθίμων ὅσα ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετήρησε πρωτεύει ἡ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ κειμηλίων λατρεία· κατὰ τὸ εἰκὸς δὲ ἡ πλουτοῦσα ἐν τούτοις χώρα ἦν ἡ πρώτη τοῦ χριστιανισμοῦ

(1) Ὑπαινίττεται ἴσως ὁ λόγος τὸ τοῦ θείου Παύλου: **«ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ»** [Ῥωμ. ιέ, 20].

(2) Δηλονότι Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον.

(3) Περὶ τῶν ἐπιμαινομένων τῇ Κωνσταντίνου βασιλείᾳ καὶ τῷ ταύτης ἔρωτι φλεγομένων ἔπιθι τὰ διὰ μακρῶν τῷ Κεδρηνῷ ἱστορούμενα (σελ. 500 κ. ἑφ. — Πρβλ. καὶ Ζων. Ιϛ', 16 ἑφ.).

(4) Νεώτερος τύπος τοῦ ἀορίστου τῆς ἀπαρεμφάτου ἀπαντῶν καὶ ἐν τοῖς Ψευδοδιδύμου βραχέσι σχολίοις εἰς **Ὁμ. Ἰλ. Λ. 141.**

κοιτίς, ἡ Παλαιστίνη. Ἐκεῖ λοιπὸν οἱ ἐνθέῳ ζήλῳ ἀπὸ περάτων τῆς οἰκουμένης συρρέοντες προσκυνηταὶ ἔβλεπον καὶ τὸν σκίμποδα ἐφ' οὗ καθημένη ἡ παρθένος Μαρία ἐδέξατο διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τὸ θεῖον ἄγγελμα καὶ τὴν δοκὸν ἐφ' ἧς ὁ παῖς Ἰησοῦς ἐπέβαινε συμπαίζων τοῖς ἡλικιώταις καὶ τὴν κλίνην ὅπου ἐν Κανᾶ κατεκλίθη καὶ τὴν συκῆν ἐφ' ἧς ἀπήγξατο Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, οὐ μὴν ἀλλὰ καί τινα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Γραφῇ ἀλληγορουμένων, ἐν οἷς καὶ τὸν *ἀκρογωνιαῖον λίθον*. Βαθμηδὸν δὲ τοσοῦτον ἐθρασύνθησαν οἱ ταῦτα ἐμπορευόμενοι μοναχοὶ καὶ μάλιστα οἱ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ὥστε καὶ τὰ κέρατα τοῦ Μωϋσέως προσέφερον εἰς προσκύνησιν καὶ τοὺς στεναγμοὺς Ἰωσὴφ τοῦ τέκτονος καὶ τὰ δάκρυα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ λείψανα πτερύγων τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ.

Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ κατέχοντες τὰ κειμήλια ἐπώλουν εἰς πολλοὺς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὥστε εὑρέθησαν κατόπιν χλαμύδες μὲν τοῦ Ἰησοῦ πλέον τῆς μιᾶς, λόγχαι δὲ τετραπλαῖ καὶ ποσότης τιμίου ξύλου ὑπερβάλλουσα τὸν ὄγκον ἑνὸς σταυροῦ. Οὐδεὶς δὲ τῶν προσκυνητῶν ἀπήρχετο μὲ χεῖρας κενάς, διότι ἐκτὸς τῆς εὐλαβείας δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητα τὰ ἐξ αὐτῶν προσποριζόμενα κέρδη, ἐπειδὴ ἐν μὲν ταῖς μοναῖς φυλαττόμενα προσείλκυον ἀπειρίαν προσκυνητῶν καὶ πλούσια ἀφιερώματα, περιαγόμενα δὲ ὑπὸ τῶν καλογήρων ἐχρησίμευον ὡς εὔσχημος πρὸς ἀργυρολογίαν πρόφασις. Τούτου ἕνεκα κατήντησαν περιζήτητα καὶ σπανιώτατα, εὐτυχῶς ὅμως εὑρέθη ἑτέρα πηγὴ ἀκένωτος πρὸς κορεσμὸν τῆς διαζώσης εὐσεβείας, τῶν προκεκοιμημένων δηλαδὴ ἁγίων τὰ λείψανα, τῶν ὁποίων πολλὰ διετήρουν καὶ μετὰ μακροτάτου χρόνου παρέλευσιν ἀνεπάφους τὰς σάρκας καὶ δὴ καὶ τὸ προσώπου ἐρύθημα, ἀνέδιδον δὲ εὐωδίαν καὶ τῇ τοῦ Συναξαριστοῦ φράσει, χάριν μετὰ ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος μεμιγμένην. (1)

Ἡ δὲ θαυματουργὸς αὐτοῦ δύναμις τοσοῦτον διεφημίζετο ὥστε ἡ ἀπόκτησις ἁγίου λειψάνου ἐνομίζετο πολύτιμόν τι χρῆμα πάσης θυσίας ἀντάξιον· ὅθεν καὶ διεμελίζοντο ταῦτα πολλάκις ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν οὕτως ὥστε ὁ μὲν ἀπεκόμιζε τὴν κάραν, ὁ δὲ τὸν κορμὸν καὶ ἄλλοι τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας. Τούτου δ' ἕνεκα συνέβη ὅτι καὶ ἐν τοῖς κειμηλίοις· εὑρέθησαν δηλαδὴ πολλὰ σώματα πολλαπλᾶ. Οὕτω φερ' εἰ-

(1) Συναξαριστ. ἡμετέρας ἐκδόσεως Τόμ. Α'. σελ. 193.

πεῖν τοῦ ἁγ. Ἰουλιανοῦ σώζονται 26 κεφαλαί, 10 δὲ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, 6 τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου καὶ 17 αὐτοῦ χεῖρες καὶ 30 σώματα τοῦ ἁγ. Παγκρατίου· τοῦ δὲ Ἰγνατίου σώζονται 3 ἄρτια σώματα, 6 κεφαλαὶ καὶ πολλοὶ βραχίονες καὶ κνῆμαι, ἂν καὶ ὁ ἅγιος οὗτος ἐγένετο βορὰ τῶν λεόντων. (1)

Ἀφοῦ λοιπὸν τῶν ἁγίων λειψάνων τὰ θαύματα ὡμολογοῦντο οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀμαθεστέρων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ λογίων καὶ σεβαστῶν ἀνδρῶν, ἐν χώραις εὐνομουμέναις, δὲν θὰ φανῇ ἄπορον ὅτι ἐν ἡμέραις δουλείας καὶ ἀμαθείας συνέβαινον καὶ παρ' ἡμῖν ὅσα ἱστορεῖ τὸ ᾧδε δημοσιευόμενον ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου αὐτοβιογραφίας Ἀθηναίου ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ σκληρὰ τυραννία τοῦ διαβοήτου Χατζῆ Ἀλῆ τοῦ Χασεκῆ, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀπογυμνωθέντας παντὸς ἀγαθοῦ, ἠνάγκασε καὶ νὰ ἐκπατρισθῶσι πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο δημοσιεύομεν ὡς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ μόνον τὰς ἀνορθογραφίας ἐπανορθώσαντες. Εἶναι δὲ πολλοῦ λόγου ἄξιον οὐ μόνον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ μνημονευόμενα γεγονότα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπέριττον καὶ γλαφυρὰν αὐτοῦ φράσιν.

«Τέλος μίαν αὐγὴν μὲ δίδει ὁ πατήρ μου τὸν γάϊδαρον καὶ τὸν παίρνω καὶ περνῶ ἀπὸ τὴν πόρτα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (2), καὶ αὐτὸς πέφτει ἀπὸ τὸ τειχίον καὶ ἔρχεται καὶ μὲ εὑρίσκει καθὼς μὲ παρήγγειλε, καὶ τραβοῦμε διὰ τὴν Χαλκίδα οἱ δύο μας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Καλάμου· ἐξημερωθήκαμε καὶ ὀλημερίσαμεν εἰς ἕνα ῥεῦμα κατὰ τὸ μέρος τῆς Κηφισιᾶς· ἦτο εἰς τὰ 1790 πρὸς τὸν Σεπτέμβριον. Ἐκεῖ νυκτώνοντες ἐτραβήξαμεν ἀλλαχόθεν ἕως νὰ ἔβγωμεν ἀπὸ τὸ σύνορον τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἐπήγαμεν εἰς Καπαντρίτη, χωρίον τῆς Λειβαδιᾶς,

(1) Ἔν τινι ῥωσσικῷ Συναξαριστῇ ἀναγράφεται θαῦμά τι ἐξαίσιον, ὅτι δηλ. οἱ λέοντες ἐκ σεβασμοῦ δὲν ἔφαγον τὴν καρδίαν τοῦ ἁγίου, οἱ δὲ στρατιῶται σχίσαντες αὐτὴν εὗρον κεχαραγμένον χρυσοῖς γράμμασι τὸ ὄνομα **Ἰησοῦς Χριστός**. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἀπορίας ἄξιον διότι τὸν ἅγιον τοῦτον παιδίον ὄντα ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς καὶ στήσας ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπε τὸ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου μνημονευόμενα ἐν κεφ. ΙΗ'. 4. (Συναξ. ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 326).

(2) Ἡ πύλη αὕτη τοῦ τείχους, νεωστὶ ἀνοικοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ, ἔκειτο ἀντικρὺ περίπου τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς πλευρᾷ τῆς πλατείας Λουδοβίκου. Σ. Ε.

ἔξω τοῦ συνόρου τοῦ τυράννου· ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Κάλαμον ὅπου ἐκεῖ ηὕραμεν πολλοὺς Ἀθηναίους φυγάδας, τὸν Νικόλαον Παπαμάρκου, Μιχαὴλ Πάρπανον, Δημήτριον Καραουλάνην, ἔκτοτε ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ· ἦτο διολιντζῆς καὶ καλόφωνος· Ἀντώνιον Πιτούρην, Νικόλαον Σκαρβούλην καὶ λοιποί. Ἐτραβήξαμεν διὰ τὴν Χαλκίδα μὲ τὸν νηστικὸν γάιδαρον ἐμπρός, ἔχοντες ἐπάνω ἕνα δισάκκιον μὲ ὀλίγα ροῦχα ἐμπαλωμένα καὶ τὴν παλαιόκαπα τοῦ πατρός μου καὶ μίαν ἀνδρομίδα καὶ εἰς τὸ πογγὶ ὅλα παράδες ἑξῆντα, εἰς τὰ πόδια παλαιοπάπουτζα καὶ τὸ φέσι τρύπιο.

Εἰς τὴν Χαλκίδα πηγαίνοντας ηὕραμεν πολλοὺς Ἀθηναίους, παπουτσίδες, σκοινάδες, ραφτάδες, περιβολαρέους, πακάλιδες καὶ σαπουντζίδες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φευγᾶτοι παρεμπρός· μᾶς ἐδέχθησαν, μᾶς ἐπαρηγόρησαν. Ἐκονέψαμεν εἰς κᾄποιον Ἀργυρὸν Ποῦλον Ἀθηναῖον συντεχνίτην τοῦ πατρός μου, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ ἐσυντρόφευσε μαζί· βάζοντας αὐτὸς τὰ σύνεργα ἐλάβαινε κᾄτι περισσότερον.

Εἰς Χαλκίδα δὲν ἦτο τυραννία δοσίματος χρηματική, ἀλλὰ οἱ τοῦρκοι ἦτον κάκιστοι, ἐσκότωναν τοὺς χριστιανοὺς διὰ μικρὰς αἰτίας καὶ ἄλλα αἰσχρὰ ἔπραττον εἰς τὰ παιδία. Βλέποντας αὐτὰ ὁ πατήρ μου, ἦτον ἕνας Ἀθηναῖος εἰς τὸ χωρίον Βασιλικὸν τῆς Χαλκίδος, μόλις δύο ὥρας μακρυά, κᾄποιος Διονύσιος Καϊταγλῆς, παπουτσῆς τὴν τέχνην· ἐκατοίκει εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον· ὁ πατήρ μου μὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ μὴ εἶμαι εἰς Χαλκίδα ἐμπρὸς τῶν ἀγρίων καὶ ἀσελγῶν Τούρκων, διὰ νὰ μὲ μάθῃ τὴν τέχνην μόνον καὶ μόνον νὰ μὲ ζωοτρέφῃ, ἀλλὰ αὐτὸς ἦτον πολλὰ μέθυσος, καθημερινῶς μὲ ἔδερνε, πλέον πτωχὸς ἀπὸ τὸν πατέρα μου· σχεδὸν ἐπιθυμοῦσα νὰ γεμίσω τὴν κοιλίαν μου. Ὁ πατήρ μου ἔστειλε κρυφίως καὶ ἔφερεν ἀπὸ Ἀθήνα τὴν μητρυιάν μου, καὶ τὴν ἀδελφήν μου Δροσιάν, μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἔκαμε τέκνον ἕως ἑπτὰ χρόνους ὁποῦ τὴν εἶχε. Εἰς τὰ 1791 ἔπιασε θανατικόν. Εἰς τὸ πλησίον μας χωρίον Φίλα ὀνομαζόμενον, ἦτο κεφαλοχῶρι ἕως 350 οἰκογένειαις, ποθαίνοντας κάμποσοι τὸ ἐδιάβαλαν ὡς βουρδόλακας, ὅτι ἐπήγαιναν καὶ ἔπνιγαν τοὺς ἄλλους, ὁποῦ τότε αὐτὴ ἡ πρόληψις ἦτον· ἀλλὰ αὐξάνοντας τὸ κακὸν τοὺς ἔδωσαν νὰ καταλάβουν οἱ φρονιμώτεροι ὅτι εἶναι πανώλη, ὁποῦ ἐξέθαπταν τοὺς πεθαμένους καὶ τοὺς ἔκαιαν μὲ σίδερα πυρωμένα εἰς τὴν καρδίαν.

Εἰς τὸ χωρίον Βασιλικὸν ἦτον ἕνας πρωτοσύγγελος τοῦ Σίναιου

ὅρους, κυνηγημένος ἀπὸ τὸν Χατζῆ Ἀλῆ, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ μετόχιον εἰς Ἀθήνα, ζητῶν νὰ τὸν τυραννήσῃ· αὐτὸς ἀντίτεινε εἰς τὸν τύραννον ἔχοντας τὸ μωαμέτη τὴν χεῖρα εἰς τὸ χαρτίον, ὁποῦ οἱ Σιναῖται εἶναι ἀσύδοτοι· ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τύραννος δὲν ἔπαιρνεν ἀπὸ αὐτά, καὶ ἔφυγεν καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸ χωρίον Βασιλικόν, ὁποῦ εἶχεν ἐκεῖ μετόχι. Ἐπῆγα εἰς αὐτὸν καὶ ἐσυγκολλήθην ὡς ἠξεύροντας τὸ *Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου*, ὁποῦ εἶχεν ἀνάγκην νὰ 'πηγαίνωμεν νὰ κάνωμεν ἁγιασμούς, ὁποῦ ἡ πανώλη ἅπλωσε, τὸ χωρίον ἐσκόρπισε, τὰ Φίλα λεγόμενον, καὶ μετ' αὐτὸν ἐγέμωσα τὴν κοιλίαν μου. Ὁποῦ ὁ Διονύσιος Καϊταγλῆς παπουτσῆς μετὰ τόσαις τυραννίαις μ' ἐσήκωνεν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα νὰ ῥάφτω· καὶ μίαν νυχτιὰν μ' ἐσήκωσεν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα καὶ μ' ἔδωσε ἕνα πετσὶ νὰ πάγω νὰ τὸ μουσκέψω ἔξω τοῦ χωριοῦ, ὁποῦ ἦταν μία σύναξις τοῦ νεροῦ, πλησίον εἰς ἕνα πηγάδι. Ἐγὼ ἐπῆρα τὸ πετσὶ ἐπῆγα τὸ ἔβαλα εἰς τὸ νερό, ἦτον χειμῶνας ἐτραβήχθηκα καὶ ἔμβα εἰς μίαν ἀχυρῶνα βωδιῶν καὶ ἐκεῖ μὲ ἐπῆρεν ὁ ὕπνος. Ἀφ' οὗ ἐπέρασαν τρεῖς ὥραις σχεδὸν καὶ δὲν ἐγύρισα, ἦλθεν ὁ μάστορής μου ζητῶντάς με· ηὗρε τὸ πετσί, δὲν μ' εὑρίσκει ἐμένα. Ἦτον ἀκόμη νύχτα, ὑπωπτεύθη, ὅτι ἔπεσα εἰς τὸ πηγάδι ὡς σκοτεινά· κρεμάζει τὸ φανάρι εἰς τὸ πηγάδι νὰ ἰδῇ ἂν εἶμαι πεσμένος. Πρὸς τὴν αὐγὴν ἐξύπνησα καὶ γυρεύω τὸ πετσί, ἀλλὰ τὸ εἶχε παρμένο· 'πηγαινάμενος εἰς τὸν μάστορά μου, μοῦ ἔδωκεν ἕνα ξύλον τόσον, καὶ ἔτσι ἐπῆγα εἰς τὸν Σιναΐτην. Ἐκεῖ χάριτι θείᾳ ἐχόρταινα τὴν κοιλίαν μου εἰς τὰ πάντα. Καθημερινῶς ἐπηγαίναμεν εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἐκάναμεν ἁγιασμὸν ἀπὸ τὸν φόβον τῆς πανώλης ὁποῦ ἐξάπλωσεν, ἢ ἀπὸ τὴν πρόληψιν τῶν βορδολάκων. Ὁ γέροντάς μου Σιναΐτης ἦτον γέρος ἑξηκοντούτης καὶ ἐπέκεινα εἰς τοὺς χρόνους, ἦτον καὶ ὀλίγον κουφός, εἶχε καὶ ἄλλον ὑπηρέτην μεγαλείτερον, Ἀθηναῖος, κἄποιος Σπῦρος Γροσάρας· αὐτὸς μὲ ἠνάγκασε νὰ ὑπάγω αὐτοῦ, διηγῶντας εἰς αὐτὸν τὴν δυστυχίαν ὁποῦ ἐπερνοῦσα εἰς τὸν μάστορά μου.

Ὁ πρωτοσύγκελλος Σιναΐτης εἶχε δύο ζῷα, ἕνα ἄλογον εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐκαβαλλίκευε, καὶ ἕνα μουλάρι γέρικο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβάναμεν ἀπάνω τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἄλλαις δύο δισάκκαις ἄδειαις διὰ νὰ βάζωμεν τὰς προσφοράς, προσφερόμενα ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκάναμεν τοὺς ἁγιασμοὺς εἰς ἀπανουκλιάστους, εἰς δὲ τοὺς πανουκλιασμένους ἐπαίρναμε μόνον παράδες, πρὸς ἕνα γρόσι τὸν ἁγιασμόν, βάζοντάς τους

εἰς τὸ ξεῖδι τοὺς ἐλαμβάναμεν. Ἀπὸ παντοῦ ἤρχονταν ἄνθρωποι καὶ μᾶς ἐγύρευαν νὰ 'πᾶμεν νὰ κάμωμεν ἁγιασμούς. Εἰς ὅλα τὰ ἀμπέλια τῆς Χαλκίδος ὁποῦ ἦτον κατοικημένα παλαιόθεν φαμιλικῶς ἦτον ὑποστατικὰ τῶν τούρκων ἐκτεταμένα μὲ οἰκοδομὰς σημαντικάς, σαράγια ὁποῦ ἐπήγαιναν ὅλον τὸ καλοκαίρι οἱ Ἀγάδες τῆς Χαλκίδος, καὶ ἐπηγαίναμεν καὶ εἰς ἄλλα πλησίον χωρία. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ κακὸν ηὔξανεν, ἐξαπλοῦτο, ἦτον εἰς τὰ 1791 πρὸς τὸν Μάρτιον· καθημερινῶς ἤρχονταν οἱ ἄνθρωποι καὶ μᾶς ἐζητοῦσαν. Ἐγὼ ἔβαλα μίαν σκούφιαν καλογερικὴν καὶ ἔκαμνα ὡς καλογερόπουλον κοντὰ εἰς τὸν γέροντα, νὰ ψάλλωμεν τὸ ἀπόδειπνον καὶ τὰ λοιπά, ἔχων σκοπὸν ὁ γεροντάς μου νὰ μὲ κάμη ὑποτακτικόν του. Ὁ δὲ Σπῦρος Γροσάρας ἐκυβερνοῦσε τὰ ζῷα, ἐπουλοῦσε τὰ προσφερόμενα ὁποῦ μᾶς ἔφερναν, μᾶς ἔδιναν καὶ ἐσυνάζαμεν. Ἡ δύο μεγάλαις δισάκκαις κάθε βράδι ἤρχοντο εἰς τὸ μετόχι γεμάταις, ἔχοντες εἰς τὴν μίαν δισάκκαν καὶ μίαν στάμναν, καὶ ἐζητούσαμεν καὶ λάδι, τὰ δὲ λοιπὰ ἦτον κριθάρι, σιτάρι, σῦκα, σουντζούκια ὡραῖα τῆς Χαλκίδος, ὁποῦ τότε ἔφτιανον, καὶ τὰ λοιπά, καὶ πρὸς ἕνα γρόσι τὸν ἁγιασμόν, περνῶντας ὀλίγαις ἡμέραις τὸν αὐξήσαμεν πρὸς παράδες ἑξῆντα. Μᾶς ἐπαράγγειλεν ἐμένα καὶ τοῦ Γροσάρα, ὁποῦ ὅλοι ἐπηγαίναμε μαζὶ οἱ τρεῖς καὶ μὲ τὰ δύο ζῷα, ὅτι τὸ πανίον ὁποῦ βάζουν ἐπάνω εἰς τὴν κασέλα, ἡ μπόλια, καὶ ἀκουμπᾶτε τὰ ἅγια λείψανα, ὁποῦ ψάλλομεν τὸν ἁγιασμόν, νὰ τὸ πέρνετε· νὰ λέτε, δὲν κάνει νὰ μείνῃ εἰς αὐτούς, διότι ἀκούμπισαν ἀπάνω τὰ ἅγια λείψανα. Ἔτσι τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ ἀρχίσαμεν, καὶ εἰς ὀλίγαις ἡμέραις ἐσυνάξαμεν κάμποσαις χρυσόπολιαις, πεσκίρια καὶ ἄλλα, ἕως ὁποῦ ἐδόθη ὁ λόγος διὰ τὸ πρακτέον καὶ δὲν μᾶς ἔβαλαν πλέον, ἀλλὰ μίαν κασέλαν ἄδειαν, φοβούμενοι μήπως ζητήσωμεν καὶ τὰ ἔσωθεν τῆς κασελῶς, ὁποῦ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἀκουμβούσαμεν τὰ ἅγια λείψανα.

Τέλος ἄρχισαν καὶ οἱ βλάχοι νὰ μᾶς ζητοῦν εἰς τὰ βουνὰ εἰς ταῖς στάναις, μαντριά των, νὰ 'πηγαίνωμεν. Ἐκεῖ ὡς κοπιαστικὸν καὶ μακρυά, σκέψης γενομένης, ὁ γέροντάς μου λέγει νὰ κάνωμεν ἕνα τεφτέρι ὡς κόνδικα, καὶ ἅμα ἐψάλλαμεν τὸν ἁγιασμὸν δὲν ἐλαμβάναμεν πληρωμήν, ὁποῦ μᾶς ἔδιδαν, ἀλλὰ ἔβγαλα ἐγὼ τὸ τεφτέριον καὶ ἔγραφα ὅλων τῶν εὑρισκομένων τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς ἐλέγαμεν, ὅτι αὐτὰ τὰ ὀνόματα θέλομεν τὰ στείλῃ εἰς τὸ μοναστῆρι, τὸ Σίναιον ὄρος νὰ μνημονεύωνται. Τελειωμένου τοῦ γραψίματος τῶν ὀνομάτων

ἐλέγαμεν νὰ γράψουν καὶ ὅτι προαιροῦνται ἀπὸ προβατίναις ἢ γίδες ἢ τράγους. Εἰς κάθε μανδρὶ ἦτον τρεῖς τέσσερες οἰκογένειαις συγγενικαῖς· τὸ μανδρὶ ἦτον ἀπὸ δύο, τρεῖς χιλιάδες γιδοπροβάτων, καὶ ξέχος τὰ ἔβοσκαν. Ἔτσι μᾶς ἔγραφαν ὅτι προσφέρουν εἰς δέκα κεφάλια, ἀλλοῦ πέντε, ἀλλοῦ ὀκτὼ καὶ δύο τρία τουλούμια τυρίον, καὶ κάνένα τουλούμι βούτυρον, μᾶς ἔψηναν καὶ ἕνα καλότατον διὰ νὰ φᾶμεν· ἀλλ' ὁ γέροντάς μου δὲν ἔτρωγε κρέας, εἰμὴ αὐγά, τυρί, βούτυρον γάλας· εἴχαμεν καὶ εἰς τὸ δισάκκιον διὰ τὴν παρασκευὴν αὐγοτάραχον, κταπόδι ξηρόν. Τὰ δὲ προσφερόμενα ὁ Γροσάρας μὲ τὸ γέρικο μουλάρι τὰ ἐκουβαλοῦσεν εἰς τὸ μετόχιον καὶ ἤρχονταν ὀπίσω, ὁποῦ τὸν ἐπεριμέναμεν καὶ μᾶς εὕρισκεν. Ἀφοῦ ἐπεράσαμεν κάμποσα μανδριὰ ἔγεινεν ἕνας κατάλογος καλούτσικος, ἕως 350 γιδοπρόβατα καὶ μία ποσότης τουλουμοτυρίων καὶ βούτυρον.

Μᾶς ἦλθεν ἕνας καλόγηρος ἀπὸ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Νικολάου, δύο ὥραις τρεῖς μακρυὰ ἀπὸ τὸ μετόχιόν μας, εἰς τὸ χωρίον Βασιλικόν, καὶ μᾶς λέγει νὰ 'πᾶμεν εἰς τὸ μοναστήριον νὰ κάμωμεν ἁγιασμόν. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτον σημαντικούτσικον· ἦτον 'παγαιμέναις ἕως 25 φαμελιαῖς ἀπὸ τὰ Φίλα χωρίον ἐξ αἰτίας τῆς πανώλης· ἀλλὰ ἐμολύνθη τὸ μοναστήριον· ἀπόθανον σχεδὸν ἥμισυ ἀπὸ τὰς φαμιλίας, ὁμοῦ καὶ ὁ ἡγούμενος καὶ μερικοὶ καλόγηροι, καὶ ἦταν σκορπισμένοι εἰς τὰ βουνά· τὸ μοναστήριον τὸ εἶχον ἔρημον ἀφισμένα. Οἱ καλόγηροι ἔστεκαν πολλὰ μακρυὰ ἀπὸ τὸ μοναστήριον, ὡσὰν νὰ εἴμεθα ἐμεῖς μόρτιδες νὰ 'πᾶμε νὰ ξεπανουκλιάσωμεν τὸ μοναστῆρι. Ἔτσι λοιπὸν ἐμεῖς ἐπήγαμεν· τὸ κλειδὶ τῆς ἐκκλησίας ἦτον εἰς τὴν πόρτα. Ἀνοίγοντας τὴν ἐκκλησίαν, ἡ πρώτη παραγγελία ὁποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ γέροντάς μας ὁ Σιναΐτης ἦτον, ὅσα στέφανα ἀσημένια ἦτον ὁμοίως καὶ δύο κανδήλαις, πρὶν ἀρχίσωμεν τὸν ἁγιασμὸν εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς ἐπήραμεν καὶ τὰς ἐβάλαμεν εἰς δισάκκιον μέσα καὶ ἐπαστρέψαμεν τὸ μοναστήριον, ὕστερον ἀρχίσαμεν τὸν ἁγιασμόν· τότε ἦλθαν καὶ οἱ καλόγεροι. Ἀλλὰ τοὺς ἀποθαμένους δὲν τοὺς εἶχαν θάψῃ βαθειὰ καὶ οἱ σκύλοι, τὰ ἀγρίμια τοὺς εἶχαν ξεθάψῃ· μόλις ἦτον σαραντισμένοι. Ἔτζι τελειώνοντας μᾶς ἔγραψαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν κατάλογον μισὴ ἀποκοπή, γίδες 15.

Εἴμεθα εἰς τοὺς 1791 πρὸς τὸν Μάϊον· ἦρθεν εἴδησις ἀπὸ Λεβαδιάν, ἄνθρωπος ἐπίτηδες, καὶ ζητᾷ τὸν γέροντα μὲ τὰ ἅγια λείψανα

νὰ πάγῃ νὰ κάμῃ ἁγιασμοὺς διὰ τὴν πανώλην. Τότε παίρνει τὸν Σπῦρον Γροσάραν μόνον καὶ 'πάγει εἰς Λεβαδιάν· ἐμένα μὲ ἀφίνει εἰς κάποιον Ζαχαρίαν Φυλλαριώτην εἰς τὸ μανδρί του εἰς τὸ χωρίον Μαλίκεντα (;) ἀπ' ἔξω παραγγέλοντάς του αὐτουνοῦ νὰ μοῦ δώσῃ ἕναν υἱόν του νὰ 'πᾶμεν εἰς τὰ μανδρġὰ νὰ συνάξωμεν τὰ γιδοπρόβατα μὲ τὸν κατάλογον ἕως νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴν Λιβαδιάν. Ὁ Ζαχαρίας εἶχε θερίσῃ καὶ μετὰ τὸ θέρος ἀποφάσισε νὰ 'πᾶμε· ἔτσι λοιπὸν ἐγὼ ἔμεινα εἰς τὸν Ζαχαρίαν. Παπούτσια εἰς τὰ ποδάρια δὲν μοῦ ἔμειναν, ἐφόρεσα τὰ τσαρουχάτσα καὶ τὴν ποιμαντικὴν ἀγγούλαν εἰς τὸ χέρι, ἀλλὰ ἕως νὰ γλυτώσῃ τὸ θέρος μοῦδωσε καὶ ἕνα μικρὸ δρεπάνι καὶ ἐθέριζα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔμαθα, καὶ πότε μὲ τὰ γίδια ἐπήγαινα μαζὶ μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζαχαρία· ἔγεινα καὶ θεριστὴς καὶ ποιμήν. Γλυτώνοντας τὸ θέρος ἐκινήσαμεν διὰ τὰ μανδριὰ εἰς τὰ βουνὰ νὰ συνάζωμεν τὰ γραμμένα ἀφιερωμένα· ἔτσι βουνὰ λαγκάδια· εἰς τὸ βουνὸ τὸ Δέλφι τῆς Χαλκίδας ὁποῦ ἦτον τραβηγμένοι οἱ βλάχοι ἀπὸ τὰ κάτω μέρη ἀπὸ τὴν κάψαν, ἡ μία στάνη ἀπὸ τὴν ἄλλην ἦτον τρεῖς ὥραις μακρυά, καὶ οἱ βλάχοι μᾶς ἔλεγαν «Γιὰ ἀπόσια ἀπὸ τὴν ῥαχοῦλαν». Μετὰ 15 ἡμέρας ἐσυνάξαμεν 350 κεφάλια· ἀποκάμαμεν ἀπάνω εἰς τὸ Δέλφι καὶ ἔτσι τὰ κατεβάσαμεν εἰς τὰ μέρη τὰ κάτω καὶ ἐγὼ τὰ ἔβοσκα· κάθε βράδυ τὰ ἀρμέβαμεν, πότε τὴν αὐγήν.

Ἦτο πρὸς τὸν Ἰούλιον· ἦλθεν εἴδησις ὅτι ἦλθεν ὁ γέροντας εἰς τὸ μετόχι ἀπὸ Λιβαδιά, καὶ ἐμήνυσε νἀφίσω τὰ συναγμένα γιδοπρόβατα εἰς τὸν Ζαχαρίαν καὶ νὰ 'πάγω, διότι ἄνοιξεν ἄλλη πρόσοδος καὶ ἀργήσαμεν νὰ προλάβωμεν. Οἱ ἄνθρωποι ἦτον ἐγγὺς νὰ γλυτώσουν τὸ θέρος· 'πηγαινάμενος ἐπήραμεν μόνον τὸ πακράτζι τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν βρεχτούραν, καὶ ὁ γέροντας καβάλλα καὶ τὸ μουλάρι ξοπίσω καὶ ὅπου ἐθέριζαν τὸ *«σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου»* καὶ τέσσαρα δεμάτια εἰς τὸ μουλάρι, καὶ ἐμπρὸς καὶ πίσω, εἰς δύο τρεῖς ἡμέραις ἐπήραμεν καὶ ἄλλο ἕνα ζῷον· ἐκάμαμεν καὶ ἡμεῖς μίαν θημωνιὰν καλλιότερην ἢ μεγαλειότερην ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ εἶχαν σπαρμένα. Ἤμεθα εἰς τὸν μῆνα Αὔγουστον, ἦρθεν ἕνα καΐκιον εἰς τὸν Λευκαντῆ ὑδραΐκόν, εἰς αὐτὸ ἐπουλούσαμεν τὸ συναγμένον τυρίον βούτυρον καὶ ὅσοι τράγοι ἦτον καὶ τὰ συναγμένα γιδοπρόβατα. Ἔπαυσε καὶ τὸ θανατικόν.

Τότε ἦλθεν ὁ πατήρ μου καὶ μὲ ἐντάμωσεν, ὁποῦ ἔξε μῆνες δὲν εἶ-

χεν εἴδησιν ποῦ εὑρίσκομουν ἐξ αἰτίας τῆς πανώλης· ἦτον καὶ αὐτὸς ἔξω ἀπὸ τὴν Χαλκίδα, εἰς μίαν ἐξοχὴν εἰς τὰ ἀμπέλια τῆς Χαλκίδος. Ὁμιλεῖ μὲ τὸν γέροντά μου διὰ λόγου μου, πῶς θέλει νὰ μὲ ἔχῃ; αὐτὸς τοῦ λέγει νὰ μὲ ζωοτρέφῃ μόνον καὶ ὁ πατὴρ μου νὰ μοῦ προμηθεύει τὰ ἐνδύματά μου. Ἔτσι ὁ πατήρ μου δὲν μὲ ἄφισε μαζί του· μ'ἐπῆρεν εἰς Χαλκίδα, μὲ βάλλει εἰς ἕνα ὀθωμανὸν παπουχτσῆν Οὐστὰ Μεχμέτη διὰ νὰ μάθω τὴν τέχνην ὁποῦ εἶχα ἀρχίσῃ. Αὐτὸς ἦτον Ἐμίρης ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Μωάμεθ· οἱ νέοι ἐμίριδες εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἦτον εἰς ὑπόληψιν καὶ διὰ νὰ εἶμαι διαφεντευμένος μ'ἔβαλεν εἰς αὐτόν. Ἐγὼ μικρὸς ὄντας ἔμβαινα εἰς τὸ χαρέμιόν του, γυναῖκά του, καὶ τὴν ἔβλεπα καὶ τῆς ἔκαμνα καὶ ὑπηρεσίας· εἰς τὸ ἐργαστήρι ὀλίγαις ὥραις ἐκάθουμουν εἰς τὴν τέχνην· μὲ εἶχε συμφωνήσῃ ἕνα γρόσι τὸν μῆνα καὶ νὰ μὲ τρέφῃ. Ὁ Οὐστᾶ Μεχμέτης, μάστοράς μου εἶχε δύο παιδιά, τὸ ἕνα τὸ ἔλεγαν Ἀχμέτη, τὸ ἄλλο Ἰμπραΐμι τὸ μεγαλείτερον· ὁ Ἀχμέτης ἦτον σχεδὸν πέντε χρόνων καὶ ἀκόμη δὲν ἠμποροῦσε νὰ περιπατῇ· ἤμουν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν βαστῶ καὶ νὰ τὸν κουβαλῶ ἀπάνω μου, νὰ κάμνω ὑπηρεσίας εἰς τὸ σπίτι, νὰ κουβαλῶ νερὸν καὶ τὰ λοιπὰ ὅλα τοῦ ὀσπιτίου· ὀλίγαις ὥραις ἐπήγαινα εἰς τὸ ἀργαστήριον, δούλαν δὲν εἶχεν, ἤμουν εἰς χρέος νὰ κάμνω ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὀσπιτίου.

Ὁ Οὐστᾶ Μεχμέτης μάστορής μου, ἢ Ἀγᾶς μου, νὰ εἰπῶ καλλίτερον, συχνὰ ἔκαμνε ταξείδιον εἰς Ἀθήνα διὰ νὰ ζητήσῃ πετσιὰ τῆς τέχνης του, τὸ περισσότερον ὅμως διὰ νὰ διασκεδάζῃ μὲ φίλους ἄλλους παπουτσίδες ὀθωμανοὺς εἰς Ἀθήνα, νὰ πίνουν, διότι εἰς τὴν Χαλκίδαν ὄντας δὲν ἔπινε τὸ κρασίον διὰ νὰ μὴ χάνῃ τὴν ὑπόληψίν του ὡς ἐμίρης, ἱερωμένος εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ τὸ ταξείδιόν του ἐνασχολοῦσεν ἕνα μῆνα καὶ ἐπέκεινα εἰς Ἀθήνα. Ἐγὼ ἤμουν εἰς τὸ ὀσπίτιόν του μὲ τὴν γυναῖκά του Ἀϊσὲ καὶ τὰ δύο μικρὰ παιδιά, νὰ ψωνίζω τὰ χρειαζόμενα τοῦ ὀσπιτίου, νὰ μὲ βάνῃ ἡ κυρία νὰ μαγειρεύω καὶ τὰ λοιπὰ κάθε βράδυ νὰ μὲ παίρνῃ εἰς τὰ μέσα ὀσπίτια τοῦ χαρεμιοῦ, νὰ μὲ βάνῃ νὰ τῆς τραγουδῶ. Αὐτὴ ἦτον νέα καὶ διὰ νὰ μὴν ἀκούεται ἡ φωνή μου μὲ ἐπήγαινεν εἰς τὰ ἐσώτερα τοῦ ὀσπιτίου. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἔφυγεν ὁ πατήρ μου ἀπὸ Χαλκίδα μὲ τὴν μητρυιάν μου καὶ ἀδελφήν μου καὶ ἐπῆγεν εἰς Ἀθήνα ὀπίσω, ὁποῦ ὁ τύραννος ἐλάφρωσε κἄτι τὴν τυραννίαν. Ἦτον εἰς τὰ 1792· ἐγὼ ἔμεινα εἰς

Χαλκίδα μὲ τὸν Τοῦρκον Οὐστᾶ Ἀχμέτην, ὁποῦ εἰς αὐτὸν ἔκαμα ὑπὲρ τὸν ἕνα ἥμισυ χρόνον. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἑτοιμάσθη ἡ κυρία νὰ 'πάγῃ εἰς τὸ λουτρόν, ἐγὼ ἐπήγαινα πάντα μαζί της μὲ τὰ ροῦχα τοῦ λουτροῦ, καὶ ἔμβαινα εἰς τὸ λουτρὸν μέσα. Ἐκείνην τὴν φορὰν αἱ γυμναῖς Τούρκαις μὲ εἶπαν νὰ εὔγω ἔξω· ἡ κυρία μου ἐναντιώθη. Τότες ἡ ἄλλαις ταῖς ἀπήντησαν ὅτι, ἂν ἐσὺ θέλῃς τὸν Ῥωμηὸν γκιαούρην, ἄπιστον, ἔχε τον εἰς τὸ σπίτι σου, καθὼς τὸν ἔχεις, καὶ κάθε νύχτα τὸν βάζεις εἰς τὸ πλευρό σου καὶ σὲ τραγουδεῖ, καὶ ἄλλοτε εἰς τὸ λουτρὸν νὰ μὴ τὸν φέρνῃς. Ἐγὼ ἤμουν ἕως 15 χρόνων ἐτότες, θεωρητικὸς καὶ καλόφωνος, πλὴν ἡ ἡλικία μου ἦτον μακρυὰ ἀκόμη ἀπὸ αὐτά· ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ἦτον τοιούτη.

Ὁ πατήρ μου ὄντας εἰς Ἀθήνα ὁ Ἀγᾶς μάστοράς μου, τὸν παρεκάλεσεν ὅταν ξαναέλθῃ εἰς Ἀθήνα νὰ μὲ φέρῃ μαζί του διὰ νὰ μὲ ἰδῇ. Ἔτσι λοιπὸν εἰς ἄλλο ταξείδιον μὲ ἔφερεν εἰς Ἀθήνα καὶ δὲν μὲ ἄφισε πλέον νὰ ὑπάγω εἰς Χαλκίδα».

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΟΔΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΚΟΡΩΝΗΣ ΤΩ 1823
ΥΠΟ
ΚΩΝΣΤ. ΑΝΤ. ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1823 ἔτους οἱ κάτοικοι τῆς τότε ἐπαρχίας Κορώνης ἀπεφάσισαν δι' ἐφόδου νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον, καὶ διὰ καλάμων μετρήσαντες κρύφα τὸ ὕψος τοῦ τείχους, ἔβαλον πρὸς τοῦτο κλίμακα. Κατ' ἀξιοπίστους δὲ μαρτυρίας ἐπιζησάντων ἐγχωρίων, ὁ κατὰ τὴν πολιορκίαν παρὼν Θεόδωρος Γρίβας ἄγων στρατιώτας τινάς, παρεκλήθη θερμῶς, ἵνα μετάσχῃ τῆς ἐφόδου· ἀλλ' οὗτος ἐζήτει 110 χιλιάδας γρόσια εἰς ἀμοιβήν· ὁ ἐπίσημος Κορωναῖος Ἰωάννης Καράπαυλος παρέσχεν ἑαυτὸν ὅμηρον αὐτῷ, ὅπως μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου δοθῶσιν ἐκ τῶν τουρκικῶν λαφύρων· ἀλλ' οὗτος οὐδαμῶς ἔστερ-

ξεν θέλων αὐτὰ προπληρωτέα καὶ ἀπέσχεν. Οἱ δυστυχεῖς ἀλλὰ φιλοπάτριδες Κορωναῖοι καὶ μόνοι ἀπεφασισαν καὶ ἐξετέλεσαν τὴν τολμηρὰν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον ταύτην πρᾶξιν.

Κατά τινα δὲ κατάλογον, ὅν εὗρον ἐν τοῖς σωζομένοις ἐπισήμοις ἐγγράφοις τοῦ Μεθωναίου στρατηγοῦ Νικολάου Γεωργακοπούλου, οἱ εἰσπηδήσαντες εἰς τὸ φρούριον ἐν ζοφερᾷ καὶ θυελλώδει νυκτὶ ἦσαν πάντες τεσσαράκοντα ἕξ.

Καὶ οἱ μὲν εἰσβάντες καὶ ὑπὲρ πατρίδος ἀπολεσθέντες ἦσαν δέκα καὶ ἕξ. Τούτων δέκα καὶ τέσσαρες ἦσαν Κορωναῖοι, ἤτοι Δημητράκης Σακκόπουλος (καπιτάνος) Δημήτριος Μπαλτᾶς, Κυριάκος Ῥαλάκης, Γεώργιος Ψαρόπουλος, Κωνσταντῖνος Τριανταφυλλόπουλος, Ἀντώνιος Ἀδάμης, Γεώργιος Τζιφτσάκης, Ἀναστάσιος Λυκούρας, Ἀναστάσιος Ἡλιόπουλος, Ἀνδρέας Ἀρβανίτης, Γεώργιος Μουρδουπίτης, Κωνσταντῖνος Μάντης, Ἀθανάσιος Τζαϊζότης, Γεώργιος Μιχαλόπουλος. Ἀλλοδαπὸς δέ, Πανάγος Ἡλιόπουλος Μεθωναῖος, καὶ ὁ μὴ ὀνομαζόμενος ψυχογιὸς τοῦ ἐξ Οἰτύλου ἀρχηγοῦ Ἡλίου Κατσανοῦ.

Οἱ δὲ εἰσβάντες καὶ σωθέντες Κορωναῖοι ἦσαν τριάκοντα, ἤτοι Ἀθανάσιος Σαρέλας ἱερεύς, Ἰωάννης Σαρέλας, Ἰωάννης Ῥουμελιώτης, Δημήτριος Κυριακόπουλος, Χρῆστος Μπαρμπουτζάκης, Παντελῆς Παντελόπουλος, Δημήτριος Γαργαλιανιώτης, Θεόδωρος Σπανός, Ἀναστάσιος Παυλάκης, Νικόλαος Λαμπράκης, Πέτρος Νησιώτης, Παῦλος Ῥουμελιώτης, Ἰωάνννης Ντελῆς, Ἰωάννης Σπινάκης, Γεώργιος Φούρναρης, Λουκᾶς Πασπαλιάρης, Μιχαὴλ Μελετάκης, Νικόλαος Κουτσουμπάκης, Γεώργιος Ἐρινάκης, Ἰωάννης Γιδοράκης, Ἀθανάσιος Ῥέμπελος, Ἰωάννης Ἀγαλλόπουλος, Φώτιος Ἡλιόπουλος, Κυριάκος Παυλάκης, Γεώργιος Φωτεινάκης, Παναγιώτης Μπουλέας, Ἄγγελος Τσακωνάκης, Ἰωάννης Ψαλτάκης, Νικόλαος Γιαννακόπουλος, Δημήτριος Κλαπάκης. Ἀλλοδαποὶ δὲ μὴ ὀνομαζόμενοι ὅμως, δύο Νεοκαστρῖται καὶ δύο Μανιᾶται.

Ὁ ποιητὴς Γεώργιος Ζαλοκώστας περιγράφει λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν ἔφοδον ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις τοῦ ποιήματός του Φώτου καὶ Φρόσως.

«Καὶ ὁ Φῶτος 'παίρνει τὸ σταυρὸ καὶ τὸ σπαθί του ζώνει.
Ὅλοι λεβέντες διαλεχτοὶ πᾶν ἑκατὸ μαζί του.
Ὢ! πόσα κάνει θαύματα ἐμπρὸς εἰς τὴν Κορώνη! . . .

Ἀκούει τὸν λόγο τὸν πικρὸ ἡ λεβεντιὰ καὶ ἀχνίζει,
Κ' ἐπρόβαλαν πενῆντα νιοί, ποῦ 'χαν χαρὰν τὸ βόλι.
Ὁ Φῶτος 'σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ τοὺς πάει καὶ τοὺς ὁρκίζει,
Ἢ νὰ πατήσουν τὸν ἐχθρόν, ἢ νάποθάνουν ὅλοι.
Καὶ μιὰ νυχτιὰ σκοταδερή, νυχτιὰ φαρμακωμένη . . .
Ὦ σεῖς ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀγγέλοι, ἑτοιμασθῆτε,
Εἰς τὴν ἀγκάλη σας ψυχαῖς μαρτύρων νὰ δεχθῆτε,
Ὅσαις θ' ἀφίσουν εἰς τὴν γῆ τὴν σάρκα αἱματωμένη.
Ἡ νύχτα ἐμαύριζε τὴ γῆ, τὰ σύννεφα ἦταν πίσσα,
Καὶ ἄστρο ψηλὰ 'ς τὸν οὐρανὸ δὲν ἔφεγγε κανένα·
Μόνον ὁ νότος 'ς τὸ 'γιαλὸ ὁρμητικὸς ἐφύσα.
Καὶ μοναχὰ τὰ κύματα ἐσποῦσαν ἀφρισμένα.
'Σὲ προμαχῶνα χαμηλό, 'ς τὸ περιγιάλι κάτου
Ἕνας ἐχτρός, ὅπου ἔπρεπε τὸν τοῖχο νὰ φυλάγῃ,
Ἦτον γυρμένος κατὰ γῆς, μὲ τὸ ὅπλο του 'ς τὸ πλάγι·
Ὕπνος τὸν γέλασε, πικρὸ προμήνυμα θανάτου.
Τὸν ὕπνο μὲ τὸν θάνατο μιὰ μαχαιριὰ ἀδελφώνει,
Ἦταν τοῦ Φώτου ἡ μαχαιριά, ποῦ αὐτὸς ἀνέβη πρῶτος·
Φτάνουν καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ χτυποῦν δέκα ἄλλους 'ς τὴν Κορώνη
Σπέρνει τὸν τρόμο ἡ τουφεκιὰ καὶ τῶν σπαθιῶν ὁ κρότος.
— Ἐλᾶτε, ἀδέλφια, καὶ οἱ λοιποί, ἐλᾶτε ἐπάνω τώρα!
Μπήγουν 'ς τοὺς ἔξω μιὰ φωνή. Ὁ Φῶτος καταιβαίνει,
Βρίσκει τὴν θύρα ὁλάνοιχτη, καὶ δώδεκα ἀνδρειωμένοι
Ἀκολουθοῦν κατόπι του καὶ χύνονται 'ς τὴ χώρα.
'Στοὺς ἄλλους 'πίσω, συμφορά! κρυφὴ μιὰ θύρα ἀνοίγει,
Καὶ ἀπὸ τὸ πλάγι πλημμυρεῖ τουρκιὰ τὸν προμαχῶνα.
Ὦ! τί στιγμαῖς! χειροπιαστοὶ μὲ τοὺς πολλοὺς οἱ ὀλίγοι,
Χτυποῦν καὶ κάνουνε σφαγειὸ τὸν φοβερὸ ἀγῶνα.
— Ἐλᾶτε, ἀδέλφια, γλήγορα, εἶναι καιρὸς ἀκόμα!
'Στοὺς ἔξω ἀκούγεται ἡ φωνὴ καὶ ταῖς καρδιαῖς ραγίζει.
Ἕνας δειλὸς τῶν ἀδελφῶν τὸ κίνημα ἐμποδίζει . . .
Ὢ τὸν κακοῦργον! Ἄτιμο νὰ τὸν σκεπάσῃ χῶμα!
Διπλοῦς ἐχθρούς, σαράντα αὐτοί, μὲ τὸ σπαθὶ ἢ μὲ βόλι,
Πικρὴ θανάτου ξαγορά, νεκροὺς 'ξαπλώνουν κάτου,
Καὶ τῆς καρδιᾶς μιὰ χύνονται κατάρα, πέφτουν ὅλοι,

Μαζὶ πλεγμένοι εἰς ἀγκαλιὰ μαρτυρικοῦ θανάτου.
Και ἄλλαις νυφοῦλαις καὶ ἄλλαις νιαῖς θὰ κλαῖνε παλληκάρια,
Θὰ μείνουν καὶ ἄλλαις ἔρημαις καὶ σκοτειναῖς μητέραις!
Χωρὶς νερό, χωρὶς ψωμί, δυὸ νύχτες καὶ δυὸ 'μέραις·
Μέσα 'ς τὴ χώρα πολεμᾶν τοῦ Φώτου τὰ λιοντάρια.
Ἡ λύσσα καὶ ἡ παλληκαριὰ τὸν Φῶτο εἶχαν σπρωγμένο.
Οἱ δρόμοι κλειοῦνται ἀπὸ ἅρματα, πλῆθος παντοῦ τοὺς ζώνει,
Καὶ καταφύγιο ὑστερινό, 'σὲ σπῆτι ἐρημωμένο.
Ἐμβῆκαν, καὶ μὲ ὁλόκληρη παλεύουν τὴν Κορώνη.
Ἀπ' ἔξω οἱ σύντροφοι οἱ κακοί, ποῦ στέκονται 'σὰν ξένοι,
Εἶδαν 'ς τὴν τρίτη τὴ νυχτιά, μέσ' 'ς τὸ βαθὺ σκοτάδι
Τὸ φοβερό, τὸ ὑστερινὸ τῶν ἀνδρειωμένων βράδυ.
Ἀπὸ τὸ σπίτι εἶδαν φωτιὰ 'ς τἀστέρια νὰ ἀναιβαίνῃ,
Καὶ πρὸς τὰ τέλη ἐπέφτανε, ἐκεῖθε ἀνάρηα, ἀνάρηα,
Αἱ τουφεκιαῖς, 'σὰ θλιβερὸ μνημόσυνο μαρτύρων...
Λαχνὸ τῆς γῆς, λεβέντες μου, ἀφῆτε τὰ κουφάρια,
Μοσχοβολάει τὸ ἅγιον τοῦ παραδείσου μῦρον.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ ποιητοῦ στηρίζεται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον εἰς πληροφορίας ἀσφαλεῖς, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν ἰδανικὸν ἥρωα τοῦ ποιήματός του Φῶτον. Στηλιτεύει δὲ καὶ οὗτος τὴν προδοτικὴν διαγωγὴν τῶν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου μεινάντων ὁπλοφόρων καὶ ἀπαθῶς θεομένων τὸν ὄλεθρον τῶν ὁμοεθνῶν.

Εἰς τὴν ἔφοδον εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορώνης ἀναφέρεται καὶ τὸ ἑπόμενον δημοτικὸν ᾆσμα, ὅπερ ἤκουσα παρ' ἀνδρὸς Κορωναίου.

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλάυματα, βάγια καὶ μοιρολόγια;
Περάστε ἀπ' τὸ Σαρατσᾶ, κι' ἀγνάντια 'ς τὸ Τζαΐζι.
Ἐκεῖ θἀκούστε κλάυματα, βάγια καὶ μοιρολόγια.
Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς χλίβουνται τοῦ Μάντη ἡ νυφάδαις.
Γλέπουν στρατιώταις κ' ἔρχουνται, διαβάταις καὶ διαβαίνουν.
—«Στρατιώταις μου, διαβάταις μου, καλοί μου στρατηλάταις,
Μὴν εἴδατε τὸν Κωσταντῆ, τὸν Μάντη τὸ λεβέντη;
— Ἐψές, προψὲς τὸν εἴδαμε 'ς τὸ κάστρο τῆς Κορώνης,
μαζὶ μὲ τὸν Ἀντώνη.
Μὲ τὸν Ἀντώνη 'μίλειε, μὲ τὸν Ἀντώνη λέει.
Ἕνα γιουροῦσι κάμανε μέσα 'ς τὴ μπάση τάμπια...

Ὁ ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ ἀναφερόμενος Κωνσταντῖνος Μάντης, ὁ καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ μνημονευόμενος ὡς μετασχὼν τῆς ἐφόδου, κατήγετο ἐκ τοῦ δίωρον ἀπὸ τῆς Κορώνης ἀπέχοντος χωρίου Τζαΐζι· ἦν λίαν ἀνδρεῖος, μὴ προλαβὼν ἐξελθεῖν τοῦ φρουρίου· καὶ οἱ μὲν ἐκάησαν ἔν τινι οἰκίᾳ παρὰ τζαμίῳ, νῦν δὲ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας· ὁ Μάντης ὥρμησε μέχρι τῆς πύλης, ἣν εὗρε κλειστήν, καὶ οὕτω ἐφονεύθη διὰ τουφεκίου. Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἄγνωστον πῶς ἐπωνομάζετο· πιθανῶς ἦν ὁ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναφερόμενος Ἀντώνιος Ἀδάμης (1).

ΜΑΝΤΙΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ ΠΡΟΓΑΜΙΟΙ

ΕΝ ΤΡΙΦΥΛΙᾼ

ΥΠΟ

Σ. Ν. ΚΑΡΑΒΙΤΟΥ

1

Ὅταν μία κόρη θέλῃ νὰ μάθῃ ποῖον ἄνδρα θὰ ὑπανδρευθῇ, φυλάττει τὴν *καθαρὴ δευτέρα*, ὅτε γίνονται τὰ *κούλουμα*, καὶ δὲν πίνει νερὸν ὅλην τὴν ἡμέρα. Τρώγει ὅμως ὅσον ἠμπορεῖ ἀπὸ τὰ *σαρακοστιανὰ* φαγητά, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἁλμυρὰ καὶ φέρουν δίψαν. Ὅποιος λοιπὸν τὴν νύκτα τῆς φανῇ εἰς τὸν ὕπνον της πῶς παρουσιάζεται εἰς αὐτὴν καὶ τῆς προσφέρει κρύον καὶ δροσερὸν νερόν αὐτὸς θὰ ἦναι ὁ *καλός* της.

2

Ὅταν πάλιν δύο κόραι θέλουν νὰ μάθουν, ἂν ἐκεῖνος ποῦ εἶναι τῆς

(1) Κατὰ τὸν Τρικούπην (Ἱστ. ἑλλ. ἐπαν. τ. Γ′ σ. 103-4) ἡ μὲν ἔφοδος ἐγένετο τὴν 28 Φεβρουαρίου 1823. πεντήκοντα δὲ καὶ δύο ἦσαν οἱ ἀναβάντες τὸ τεῖχος ἐντόπιοι. Ὁ Γρίβας καὶ ὁ Σέρβος ἦσαν ἀρχηγοὶ διακοσίων Ῥουμελιωτῶν καὶ Βουλγάρων μισθωτῶν, οἵτινες ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ τῆς ἐφόδου ἐζήτουν μισθούς. Σ. τ. Ε.

τύχης των νὰ πάρουν ἄνδρα θὰ ἦναι χῆρος ἢ παλληκάρι, κάμνουν ἄλλο. Τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ῥιγανᾶ, εἰς τὰς 24 τοῦ Ἰουνίου, ἀλλάζουν ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην τέσσαρα κουκκιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δύο εἶναι ξεφλουδισμένα. Ὕστερον ἡ κάθε μία βάλλει τὰ δύο κουκκιὰ ποῦ πῆρε ἀπὸ τὴν ἄλλην (τὸ ἓν ἐννοεῖται ξεφλουδισμένον καὶ τὸ ἄλλο ἀξεφλούδιστον) ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλον τῆς φίλης της. Πλαγιάζουν λοιπὸν καὶ ὅποιαν ὥραν ἀνανοηθῶσιν ἀπὸ τὸν ὕπνον των χώνουν τὸ χέρι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλον καὶ ἐκβάλλουν τὸ πρῶτον κουκκὶ ποῦ θὰ πιάσουν. Ἂν τύχῃ νὰ ἦναι αὐτὸ τὸ ξεφλουδισμένο, τοῦτο σημαίνει πῶς θὰ πάρῃ χῆρον, ἂν ὅμως τὸ ἄλλο τότε θὰ εἰπῇ πῶς θὰ πάρῃ παλληκάρι.

3

Ἡ νύμφη διὰ νὰ ἰδῇ ἂν θὰ κάμῃ 'σερνικὰ ἢ θηλυκὰ κρύβεται τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου εἰς μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ χωρὶς νὰ φαίνεται νὰ βλέπῃ τὸν γαμβρὸν καὶ τοὺς συμπεθέρους. Ὅταν λοιπὸν ἐμβαίνουν εἰς τὴν αὐλήν, ἢ μέσα εἰς τὸ πατρικόν της σπίτι τοὺς μετρεῖ. καὶ ἂν εὑρεθοῦν μονοὶ τότε λυπεῖται, διότι πιστεύει πῶς θὰ κάμῃ θηλυκά, ἂν ὅμως εἶναι ζυγοὶ χαίρεται, διότι αὐτὸ σημαίνει πῶς θὰ γεννήσῃ ἀγόρια.

4

Ἂν τἀδέλφια ἢ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης εἶναι εὐμορφότεροι ἀπὸ τὴ *σειρά*, τὸ *σόι*, ἤτοι τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, τότε τὴν ὥραν ποῦ καταβαίνει διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ποῦ θὰ γίνῃ τὸ στεφάνωμα, προτοῦ νὰ πατήσῃ τὸ κατώφλιον τοῦ πατρικοῦ της σπιτιοῦ, ἢ προτοῦ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν θύραν τῆς αὐλῆς, στρέφει ὀπίσω τὸ κεφάλι καὶ βλέπει τοὺς συγγενεῖς της. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ 'μοιάσουν τὰ παιδιὰ μὲ τοὺς πατρικούς της συγγενεῖς καὶ ὄχι μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ.

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗΣ Κ. ΜΑΡΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ.

ΙΗ'.

Ὁ Κοτζαματζέκος.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ εἶχε τρεῖς θυγατέρες. Τοὖρθε μήνυμα τοῦ βασιλέα νὰ 'πάῃ 'ς τὸ σεφέρι. Καὶ συλλογότανε πῶς νάφίσῃ τῆς θυγατέρες του μόναις. Τοῦ λὲν ἡ θυγατέρες του, — «Τί ἔχεις, πατέρα μου, καὶ εἶσαι λυπημένος; — Τί νἄχω, παιδιά μου, μοὖρθε μήνυμα νὰ 'πάω 'ς τὸ σεφέρι. — Πατέρα μου, νὰ 'πᾷς καὶ νἆσαι ἥσυχος. Ἐδῶ κοντὰ κάθεται μιὰ γραῖα καὶ εἶναι νόστιμη χωραταντζίνα, μᾶς λέει καμμιὰ φορὰ παραμύθια, καὶ περνάει ὁ νοῦς μας. Θὰ τὴν παρακαλέσουμε νάρθῇ νὰ καθήσῃ μαζί μας, ὅσο νἄρθῃς ἀπ' τὰ ξένα, δὲ θὰ μᾶς ἀποφανῇ ὁ καιρός.» Ἔστειλε ὁ βασιλέας τὴν ἐφώναξε τὴ γραῖα· τῆς εἶπε, — «Μάννα, κάθεσαι ἐδῶ μὲ τὰ παιδιά μου, ὅσο 'ποῦ νὰ γυρίσω ἀπ' τὸ σεφέρι; — Μπά! ἀκοῦς βασιλέα μου πολυχρονεμένε! δὲν κάθομαι! κάθομαι. Νὰ 'πᾷς, βασιλέα μου, καὶ νὰ μὴν ἔχῃς καμμιὰ ἔννοια γιὰ τὰ κορίτσα σου. Ἐγὼ θὰ τὰ διασκεδάζω, θὰν τὰ πηγαίνω κάτω 'ς τὸ περιβόλι νὰ σεργιανίζουνε, μόνε 'πήγαινε βασιλέα μου ἀξέννοιαχτος.» Ἐπῆγε ὁ βασιλέας, ἑτοιμάστηκε, 'πῆγε 'ς τὸν πόλεμο. Ἦρθε ἡ γραῖα καὶ καθότανε μὲ τὰ κορίτσα. Κάθησε δυό, τρεῖς 'μέραις, ὕστερα βαρέθηκε. Σηκώθηκε μιὰ μέρα, κατέβηκε κάτω 'ς τὸ περβόλι, σεργιάνιζε ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'κεῖ ἄργησε νάναιβῇ ἀπάνω 'ς τῆς βασιλοπούλαις. Κείναις χαρτερούσανε νὰ φάνε, χαρτερούσανε. Ποῦ νἄρθῃ; Ποῦ καὶ ποῦ ἦρθε. — «Ἄχ! μάννα, τῆς λένε, γιατὶ ἄργησες καὶ ψοφήσαμε τῆς πείνας; — Αἴ! τί νὰ σᾶς 'πῶ, παιδάτσα μου δὲ 'μπορῶ νὰ κάθωμαι ὅλο ἐδῶ, σικλεντίζομαι, μόνε 'σὰ δὲν ἔρχομαι 'ς τὴ διωρισμένη ὥρα νὰ τρῶτε καὶ νὰ μοῦ φυλᾶτε.» Τότε κάθε μέρα πιά, ὅποτε ἤθελε

ἔβγαινε σεργιάνιζε, ὅποτε ἤθελε ἐρχότανε, δὲν τῆς ἐλέγανε τίποτα ἡ βασιλοπούλαις. Μιὰ μέρα ποῦ κατέβη κάτω 'ς τὸ περβόλι, 'πῆγε κάτω 'ς τὴν ἄκρη, πάτησε μιὰ πέτρα καὶ κουνιότανε. — « Βύ! λέει, τί νὰ εἶνε ἐδῶ καὶ κουνιέται τοῦτο τὸ λιθάρι; » Σηκώνει τὸ λιθάρι βλέπει μιὰ σκάλα. Καταιβαίνει κάμποσα σκαλοπάτια, βλέπει πῶς ἤτανε πολλὰ σκαλοπάτια καὶ ἤτανε ἡ ὥρα περασμένη.—« Ἂς 'πάω, λέει, ἀπάνω τώρα καὶ ἂς σηκωθῶ αὔριο, αὐγή, αὐγή, καὶ νὰ καταιβῶ ἐδῶ κάτω, νὰ ἰδῶ τί εἶνε. » Ἀνέβη ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι, ηὗρε τῆς βασιλοπούλαις, τῆς εἶπε παραμύθια καὶ πέρασε ἡ ὥρα τους ὡραῖα. Κοιμηθήκανε 'νωρίς, ἐσηκώθηκε αὐγή, αὐγή, καὶ κατέβη κάτω, 'ς τὸ περβόλι, καὶ ηὗρε τῆς σκάλαις, κατέβη, κατέβη κάμποσα σκαλοπάτια, ὕστερα ἤτανε μιὰ μεγάλη αὐλή, περπάτησε κάμποσο διάστημα 'κεῖ 'ς τὴν αὐλή, ἀπὸ ἀλάργα εἶδε ἕνα παλάτι— «Μπά! λέει, τ' εἶν' τοῦτο τὸ παλάτι, δὲν 'πάω κοντὰ νὰ τὸ ἰδῶ;» Πάει, βλέπει ἕνα παλάτι πολὺ ὡραῖο, ἀλλὰ ἄνθρωπο κανένα δὲν εἶδε. Πάει κεῖ, φωνάζει, — « Αἴ! νοικοκυραῖοι, δὲν εἶνε κανένας ἐδῶ;» Τότε κάνει ἔτσι, εἶδε ἕνα γέρο 'σὲ μιὰ κουκίνα καὶ μαγέρευε. — «Μπά! καλὴ 'μέρα γέρο, τοῦ λέει. — Καλό 'ς τηνε, τῆς λέει ὁ γέρος. Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; — Αἴ! ἡ μοῖρά μου μὲ ἔφερε· τί σὲ νοιάζει; Πῶς σὲ λένε γέρο μου; — Κοτζαματζίκο, λέει ἐκεῖνος — Βύ! Κοτζαματζίκο! νὰ ζήσῃς· νόστιμο ὄνομα, ζάβαλη. Ἄμ' τί κάνεις ἐδῶ; — Νά! μαγερεύω. — Ἄμ' ποιὸς θὰ φάῃ; — Αἴ! ποιὸς θὰ φάῃ! οἱ ἀφεντάδες μου. — Ἄμ' ποιοὶ εἶνε οἱ ἀφεντάδες σου; — Εἶνε τρία βασιλόπουλα, πολὺ ὄμμορφα. — Καὶ τώρα ποῦ εἶνε τὰ βασιλόπουλα; — Εἶνε 'ς τὸ κυνήγι. — Ἀμὴ Κοτζαματζίκο μου, ἔλα νὰ φᾶμε τίποτα τώρα ποῦ πεινάω ἡ κακόμοιρη.» Ἔβγαλε κομμάτι φαῒ καὶ καθήσανε καὶ φάγανε οἱ δυό τους, ἤπιανε καὶ κομμάτι κρασάκι. Ὕστερα τοῦ λέει, — « Ἄμ' δὲν ἔχεις καὶ κομμάτι μέλι νὰ μοῦ δώσῃς; — Ἀμὴ ἔχω, μόν' εἶνε κάτω 'ς τὸ πιθάρι βαθειά, ἐσώθηκε.—Αἴ! χάιντε πᾶμε τώρα νὰ μοῦ δώσῃς λιγάκι ὅσο 'ποῦ νὰ φάω. » Ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ 'κεῖ τὸν ἐκατάφερε. Ἐπῆγε, ἔπῆρε μιὰ κουτάλα κ' ἕνα πιάτο. Μπρὸς ὁ γέρος 'πίσω 'κείνη, γιὰ νὰ ἰδῇ ποῦ θὰ 'πάῃ. Ἐπῆγε ἐκεῖ ποῦ ἤτανε τὸ μέλι, ἐκεῖ ποῦ ἔσκυψε νὰ βγάλῃ τὸ μέλι τοῦ δίνει μιά, πέφτει μέσα 'ς τὸ πιθάρι μὲ τὸ κεφάλι. Σηκώνεται μιὰ καὶ φεύγει τρεχάτη. Πάει 'πάνω 'ς τῆς βασιλοπούλαις, τῆς εἶπαν γιατί ἄργησε.—«Αἴ!

τί νὰ σᾶς κάμω, παιδιά μου, 'βρῆκα κἄτι κουμπάρες μου, μὲ κρατήσανε μὲ τὰ λόγια, φάγαμε καὶ ψωμάκι. Μόνε τώρα νὰ πάρετε τὰ τελάρα σας νὰ δjατσεντᾶτε κ' ἐγὼ τὴ ρόκα μου νὰ σᾶς λέω παραμύθjα.»

Ἂς ἀφίσωμε τώρα τούτους καὶ ἂς 'πᾶμε 'ς τὸν κακόμοιρο τὸ γέρο. Ἦρθαν τὰ βασιλόπουλα, φωνάζουνε· — «Κοτζαματζίκο! Κοτζαματζίκο!» Ποῦ ὁ Κοτζαματζίκος! ψάχνουν ἀπὸ 'δῶ, ψάχνουν ἀπὸ κεῖ, ποῦ καὶ ποῦ 'μπήκανε καὶ κεῖ, ποῦ ἤτανε τὸ μέλι μὲ τὸ πιθάρι, τὸν βλέπουνε μέσα βουτηγμένο. Τὸν τραβᾶνε, τὸν 'βγαίνουνε· — «Βρὲ Κοτζαμαζίκο, πῶς ἔπεσες μέσα 'ς τὸ πιθάρι;—Νά! πῶς νὰ πέσω; 'πῆγα νὰ σᾶς 'βγάνω κομμάτι μέλι νὰ σᾶς κάμω ἕνα γλύκυσμα καὶ γλύστρησε τὸ ποδάρι μου καὶ ἔπεσα μέσα 'ς τὸ πιθάρι. — Ἔλα τώρα, ἄjντε νίφτου νὰ μᾶς βάνεις νὰ φᾶμε.» Ἐπῆγε τοὺς ἑτοίμασε φάγανε, ἐπέσανε, κοιμηθήκανε. Τὸ πρωῒ σηκωθήκανε 'πήγανε 'ς τὸ κυνήγι. Περνάει λιγάκι ὥρα ἔρχεται ἡ γρηὰ 'πίσω.— «Καλὴ 'μέρα, Κοτζαματζίκο μου.—Νὰ χαθῇς, στρίγγλα!—Βύ! Κοτζαματζίκο μου! σάματι ἐγὼ τὸ ἤθελα; νὰ σὲ εἶδα 'ποῦ 'γλύστρησες! 'μποροῦσα νὰ σὲ βγάνω γραῖα γυναῖκα; — Αἴ! μ' ἄλλη φορὰ νὰ μὴ μοῦ κάνῃ τέτοjα πράμματα — Ἀλήθεjα Κατζαματζίκο, τί εἴπανε τἀφεντικά σου; — Νά! μὲ μαλλώσανε· τί θὰ 'ποῦνε;—Ἔλα τώρα, βάνε τίποτα νὰ φᾶμε καὶ νὰ πjοῦμε καὶ λιγάκι κρασάκι καὶ νὰ φύγω.» Ἀφ' οὗ ἐφάγανε καλά, καλά, ἤπjαν καὶ κομμάτι κρασί, τοῦ λέει, — «Ἀλήθεjα Κοτζαματζίκο, ἀπὸ 'ποῦ βλέπεις τἀφεντικά σου, ὅταν ἐρχόντουνε; —Νά! 'πᾶμε ἀπάνω νὰ σεργjανίσῃς τὸ παλάτι καὶ νὰ σοῦ δείξω καὶ 'ποῦ βλέπω τἀφεντικά μου ὄντας ἐρχόντουνε.» Πῆγε ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι καὶ τί νὰ ἰδῇ; στολισμένο, ὡραῖο, τρεῖς κάμαραις 'ς τὴν ἀράδα μὲ τὰ κρεβάτια των, τῶν βασιλόπουλων, μὲ μεταξωτὰ σεντόνια, μὲ χρυσᾶ παπλώματα.—«Αἴ! εἶδα τώρα τόσα πράμματα καὶ θάμματα 'πηγαίνουμε τώρα νὰ μοῦ δείξῃς καὶ ἀπὸ 'ποῦ βλέπεις τοὺς ἀφεντικούς σου, ὄντας ἐρχόντουνε. — Νά! βλέπεις κεῖνο τὸ φωτιστικὸ κεῖ ἀπάνω; βαίνω μjὰ ἀσκάλα καὶ τοὺς βλέπω ὅταν ἐρχόντουνε. — Αἴμ! ἀνέβα ντέ! νὰ ἰδῇς ἂν ἐρχόντουνε καὶ μὴ λάχῃ καὶ μ' εὑροῦνε ἐδῶ.» Βαίνει τὴν ἀσκάλα αὐτὸς νανέβῃ 'ς τὸ φωτιστικό. Ἅμα πjάστηκε ἀπὸ τὸ φωτιστικὸ γjὰ νὰ ἰδῇ, τοῦ ρήγνει κείνη τὴν ἀσκάλα καὶ ὕστερα 'πάει κάτω καὶ ρήχνει ἀπὸ μjὰ φοῦχτα ἀλάτι 'σὲ κάθε φαΐ καὶ ση-

κώνεται καὶ φεύγει. Ἦρθαν τὰ βασιλόπουλα, φωνάζουνε — «Κοτζαματζίκο! Κοτζαματζίκο! ποῦ εἶσαι; — Ὁρίίστε· λέει κεῖνος ἀπὸ ἀπάνω 'ς τὸ φωτιστικὸ κρεμασμένος. — Ποῦ νὰ εἶνε αὐτὸς καὶ φωνάζει!» Κυττάζουνε ἀπὸ 'δῶ, κυττάζουνε ἀπὸ κεῖ. Ποῦ καὶ ποῦ τὸν εἶδανε ποῦ ἤτανε κρεμασμένος ἀπάνω 'ς τὸ φωτιστικό. —«Βρέ! ποῦ 'βρέθηκες αὐτοῦ ἀπάνου; τοῦ λένε. — Νὰ ἀνέβηκα νὰ ἰδῶ ἐδῶ 'πάνω ἂν ἐρχόσαστε καὶ ἔπεσε ἡ σκάλα καὶ κρεμάστηκα 'δῶ ἀπάνω. — Αἴ! καλὰ βάνε μας νὰ φᾶμε,» τοῦ εἴπανε, ἀφ' οὗ τοῦ 'βάλανε τὴ σκάλα καὶ κατέβηκε. Τοὺς ἔβαλε νὰ φᾶνε. Ἀλλὰ τὸ φαΐ ἤτανε ἀρμυρό, λύσσα, δὲν τρωγότανε.—«Τί ἔπαθε τοῦτος ὁ Κοτζαματζίκος; λέν' τὰ βασιλόπουλα, πότε πέφτει ἀπὸ δῶ, πότε πέφτει ἀπὸ κεῖ! νὰ φροντίσουμε νὰ 'βροῦμε κἄνα ἄλλονε· δὲν ἀξίζει, 'παραγέρασε.» Ἐφάγανε ὅπως 'μπορέσανε, ἐπέσανε, κοιμηθήκανε. Ἡ γραῖα, λέει 'ς τῆς βασιλοπούλαις. — «Βασιλοπούλαις μου, νὰ μοῦ δώσετε ἕνα μποχτατζαλίσι, 'ποκάμισο, σαλβάρι, τσεβρὲ χρυσό, γιατί θὰ 'παντρευτῇ ἡ ἀνεψιά μου, καὶ νὰ τὰ φορέσῃ ἡ νύφη καὶ πάλι 'ς τὰ φέρνουμε 'πίσω. — «Μπᾶ! ἂς εἶνε, μάννα! χάρισέ τα μάλιστα ἀπὸ μέρος μας τῆς ἀνιψιᾶς σου.» Τῆς ἐδώσανε ὅ,τι τῆς ἐγύρεψε· 'πῆρε ἕνα ξουράφι μαζί, καὶ μιὰ ἀχιουβάδα ἀλοιφὴ καὶ μιὰ ἀχιουβάδα κοκκινάδι, καὶ ἕνα γυαλάκι μπότι καὶ σηκώθηκε καὶ 'πῆγε 'ς τῆς ἀσκάλαις· ἄφησε τὸ μποχτσὰ 'ς τῆς ἀσκάλαις καὶ κατέβηκε καὶ 'πῆγε 'ς τὸν Κοτζαματζίκο. — «Καλὴ 'μέρα, Κοτζαματζίκο μου. Τί κάνεις; — Νὰ χαθῇς! γρηὰ στριγγλα! — Οὔ! οὔ! Κοτζαματζίκο μου· ἐγὼ 'ξέρεις; Ἄκουσα πῶς ἔπεσε ἡ ἀσκάλα καὶ νόμισα πῶς ἤτανε τὰ ὅπλα ποῦ ῥήξανε τἀφεντικά σου, ποῦ ἐρχόντουσαν καὶ πιάσ' τἀμπέλια μου, ἔφυγα τρεχάτη· καὶ τώρα δὲν εἶχα σκοπὸ νἄρθω γιατὶ ντρεπόμανε· μόνε λέω ἂς 'πάω νὰ τοῦ γυρέψω συγχώρησι. — Ἀμ! νἄρχεσαι! μόν' νὰ μὴν κάνῃς τέτοιαις τρέλλαις. — Αἴ! τώρα πιὰ Κοτζαματζίκο μου, νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε καὶ λιγάκι κρασί, καὶ νὰ φύγω γιατί καϋλιάστηκα πιά!» Τὸν ἐκατάφερε, ἔβαλε νὰ φᾶνε· ἐκεῖ ποῦβαλε νὰ φᾶνε, ἔκαμε τρόπο καὶ τοὔρρηξε μέσα 'ς τὸ κρασί του, τοῦ Κοτζαματζίκου, τὸ μπότι. Ἅμα ἤπιε τὸ κρασὶ αὐτός, κόκκαλο, 'ξαπλώθηκε χάμω. Τὸν ἐπῆρε ἀγάλια, ἀγάλια 'ς τὴν ἀγκαλιά της καὶ τὸν ἔβανε 'ς τοῦ μικροῦ τοῦ βασιλόπουλου τὸ κρεβάτι. Ὕστερα, ἐπῆγε καὶ ἐπῆρε τὸ μποχτσαλίσι, ποῦ τὸ εἶχε ἀφισμένα, τοῦ ξούρισε τὰ μουστάκια του,

τοῦ 6αλε ἀλοιφὴ, κοκκινάδι καὶ τοῦ βαψε καὶ τὰ φρύδια του, τὸν ἐστόλισε μὲ τὰ χρυσὰ ροῦχα ποῦ εἶχε, τὸν ἐσκέπασε μὲ τὸ χρυσὸ μαντήλι κ' ἔφυγε. Τὰ βασιλόπουλα ἤρθανε τὸ βράδυ, φωνάζουνε, — « Κοτζαματζίκο, Κοτζαματζίκο ! » ποῦ Κοτζαματζίκος ; — « Βρέ ! τί διάβολο γίνηκε αὐτὸς ὁ Κοτζαματζίκος ! Μὰ μὴν ἔπεσε μέσα 'ς τὸ πηγάδι ; » ψάχνουν ἀπὸ 'δῶ ψάχνουν ἀπὸ κεῖ. Ὕστερα βαριεστήσανε, φάγανε, 'πήγανε νὰ κοιμηθοῦνε. Ἐπήγανε κατὰ τὴ συνήθειά τους ὁ μεσανὸς νὰ 'γδύσῃ τὸ μεγάλο νὰ κοιμηθῇ· καὶ ὁ μικρὸς ἔγδυνε τὸ μεσανό καὶ τὸ μικρὸ τὸν ἔγδυνε ὁ Κοτζαματζίκος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κοτζαματζίκος δὲ εὑρέθη, ἀποφάσισε νὰ 'γδυθῇ μόναχός του νὰ κοιμηθῇ Ἔπηρε τὸ κερὶ νὰ 'πάῃ 'ς τὴν κάμαρη του, καθὼς χτύπησε τὸ κερὶ 'ς τὸ κρεβάτι ἔλαμψε ἕνα πρᾶμμα. — « Βρὲ τί νὰ εἶνε τοῦτο, μὴν εἶνε κάμμιὰ Νεράιδα καὶ ἦρθε καὶ κοιμήθηκε 'ς τὸ κρεβάτι μου ; » Κάνει νὰ ξαναμπῇ, φοβήθηκε. 'Πῆγε 'ς τἀδέρφια του, λέει· — « Κάτι πρᾶμμα εἶνε 'ς τὴν κάμαρή μου καὶ φοβᾶμαι νὰ 'μπῶ — Μά ! τί πρᾶμμα εἶνε ; τοῦ εἴπανε τἀδέρφια του — Νά ! κάμμιὰ Νεράιδα θὰ εἶνε. » Σηκωθήκανε τἀδέρφια του, 'μπήκανε μέσα. Σηκώνουνε τὸ σεντόνι ! τί νὰ ἰδοῦνε ! τὸν Κοντζαματζίκο ! 'Στὴν ἀρχὴ θυμώσανε, ἀλλὰ ὕστερα 'ξεκαρδιστήκανε 'ς τὰ γέλοια. Καὶ εἴπανε. — « Πρέπει νὰ μάθουμε τί νὰ εἶνε αὐτὸ τὸ μυστήριο. Πότε τὸν 'βρίσκουμε 'ς τὴν πινιάτα μὲ τὸ μέλι, πότε κρεμασμένο 'ς τὸν τοῖχο, τώρα τέτοια χάλια ! λοιπὸν κάτι τρέχει. » Τὸν ἐπιάσανε ἄλλος ἀπ' τὰ χέρια, ἄλλος ἀπ' τὰ πόδια καὶ 'πήγανε καὶ τὸν ἐβάλανε 'τὴν κάμαρά του, τὸν πετάξανε ἐκεῖ 'ς ἕνα μέρος καὶ 'πῆγαν καὶ κοιμηθήκανε τὰ βασιλόπουλα. Τὴν αὐγὴ σηκώθηκε ὁ Κοτζαματζίκος, κυττάζει τὰ χρυσὰ ποῦ φοροῦσε, κάνει νὰ πιάσῃ τὰ μουστάκια του ! ποῦ μουστάκια ; — « Ἅ ! λέει, τάχα μὲ εἴδανε τἀφεντικά μου τέτοια χάλια ; Θἄρθῃ ἡ παληόγρηα καὶ θὰ τὴν σκοτώσω. » Τὰ βασιλόπουλα 'ξυπνῆσαν τὸ πρωῒ καὶ φωνάξαν τὸν Κοτζαματζίκο. — « Ἔλα 'δῶ νὰ μᾶς 'πῇς τί εἶνε αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν τόσον καιρό ; — Τί νὰ σοῦ 'πῶ ; ἔρχεται μιὰ γραῖα καὶ μὲ τῆς γαλιφιαῖς της ἀπὸ 'δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ μοῦ κανε αὐτὰ 'ποῦ μοῦ κανε ! Τώρα ὅμως 'σὰν ξανάρθῃ, ἔχω σκοπὸ νὰ τὴν δείρω καὶ νὰ τὴν διώξω. — Ὄχι· τοῦ 'λὲν τὰ βασιλόπουλα, μήτε νὰ τὴν δείρῃς, μήτε νὰ τὴν διώξῃς· μόνε τί ὥρα ἔρχεται ; — Νά ! 'σὲ κάμμιὰ ὥρα θὲ νἄρθῃ· — Τότες ἐμεῖς δὲ θὰ 'πᾶμε 'στὸ κυνῆγι· θὰ

καθήσωμε νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ γιατί σ' τὰ κάνει αὐτά. Τότε ἔμειναν τὰ βασιλόπουλα, ἐκρύφτηκαν, κατέβηκε κάτω, ἦρθε ἡ γραῖα. — « Καλὴ 'μέρα Κοτζαματζίκο! — Τί καλὴ 'μέρα καὶ ξεκαλημέρα, μ' ἔκαμες μουσκαρᾶ καὶ δὲν ἔχω μοῦτρα νὰ ἰδῶ τάφεντικά μου. — Οὔ καὶ σὺ τώρα μοῦτρα καὶ ξεμοῦτρα ἐγὼ τά καμα γιὰ νὰ γελάσουν τὰ κακόμοιρα τὰ βασιλόπουλα. Ὅλη μέρα μοναχά τους, χωρὶς γυναῖκα 'ς τὸ σπίτι νὰ 'ποῦν ἕνα γλυκὸ λογάτσι. Νὰ καὶ κεῖνο 'γὼ τό κανα γιὰ νὰ γελάσουν μήπως σοῦ χω 'γὼ κανένα γινάτι; μόν' ἔτσι γιὰ νὰ γελάσσουν τάφεντικά σου.» Ἅμα τά λεγε αὐτὰ ἄπ! καὶ 'βγαίνουν τὰ τρία βασιλόπουλα καὶ τὴν ἐπεριζώσανε. — « Ἔλα τώρα, κυρά μου, νὰ κριθοῦμε», τῆς λέει ὁ μεγάλος· ἐκείνη καθὼς τὰ εἶδε κοκκάλιασε. — « Ἀπὸ ποῦ 'μπαίνεις καὶ γιατί 'μπῆκες 'ς τὴ μύτη τοῦ Κοτζαματζίκου; — Νὰ σοῦ 'πῶ, βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ὀρθὰ κοφτά, γιατί ἐγὼ δὲν ἠξέρω κεῖνα τὰ μπερδέματα νὰ σ' τὰ 'πῶ. Ἐμένα ὁ τάδε βασιλέας ποῦ 'πῆγε 'ς τὸ σεφέρι μὲ ἄφισε νὰ φυλάω τὰ κορίτσα του, γιατὶ εἶνε τρεῖς βασιλοπούλαις ποῦ νὰ τῆς ἰδῆτε μοναχὰ καὶ νὰ χάσετε τὸ νοῦ σας. Κείναις διαβάζουνε, διακεντᾶνε κ' ἐγὼ ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ κεῖ σεργιάνιζα γιατὶ σεκλεντίστηκα. Μιὰ 'μέρα ποῦ περπάταγα 'ς τὸ περβόλι τους, ἐξάκρηκα πολὺ καὶ εἶδα μιὰ πέτρα καὶ κουνήθηκε.» Καὶ τοὺς ἐδιηγήθηκε πλιόνε ὅλη τὴν ἱστορία. — « Μπορεῖς νὰ γελάσῃς καὶ τὰ μᾶς φέρῃς τῆς βασιλοπούλαις νὰ τῆς ἰδοῦμε; — Μπᾶ! τῆς φέρνω· ἀλλὰ σεῖς νὰ κρυφτῆτε, νὰ τῆς 'δῆτε, ἀλλὰ νὰ μὴ σᾶς 'δοῦνε. — Καλὰ ἐμεῖς θὰ κρυφτοῦμε, ἀλλὰ θὰ σὲ περιμένουμε νὰ ἔρθῃς μὲ τῆς βασιλοπούλαις γιὰ νὰ τῆς ἰδοῦμε.» Τότε 'πῆγε ἡ γραῖα ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι· ἀπὸ δῶ τῆς εἶχε, ἀπὸ κεῖ τῆς εἶχε, — « βασιλοπούλαις μου! νὰ σηκωθῆτε νὰ πορβατήξετε λιγάκι ποῦναι τόσο ὄμμορφα. Τῆς ἐκατάφερε καὶ κατεβήκανε κάτω 'ς τὸ περβόλι. Ἐκεῖ 'ποῦ περβατούσανε, πάτησε ἐπίτηδες τὴν πέτρα ποῦ κουνιότανε. — «Μπᾶ! τούτη ἡ πέτρα κουνιέται· τί εἶνε; ἄιντε 'πᾶμε νὰ ἰδοῦμε τί τρέχει 'δῶ μέσα. — Πῶ! πῶ! πῶ! φοβούμαστε νὰ 'πᾶμε, λένε ἡ βασιλοπούλαις· ἄιντε σύ. — Αἴ! ἄιντε νὰ 'πᾶμε· μαζὶ εἶμαι κ' ἐγώ, τι θὰ φοβηθῆτε; μαζὶ εἶμαι κ' ἐγώ.» Τέλος πάντων τῆς ἐκατάφερε. Κατεβήκανε κάτω, σεργιανίσανε 'ς τὴν αὐλὴν τὴν μεγάλη, 'πήγανε 'ς τὸ παλάτι. — « Πῶ! πῶ! πῶ! λέν' ἡ βασιλοπούλαις, 'πᾶμε 'πίσω! φοβόμαστε! — Καλὲ ἄμ! 'πᾶμε· δὲν εἶνε κανείς. Τὰ βασι-

λόπουλα τῆς εἴδανε ἀπὸ μακυὰ καὶ θαμμάξανε μὲ τὴν ὀμμορφιά τονε· Καθὼς ἀνέβηκαν ἀπάνω καὶ σεργιανίζανε· οὔπ! παρουσιάσθηκαν τὰ βασιλόπουλα. Τότες κείναις τρομάξανε ἀλλὰ τὰ βασιλόπουλα τῆς εἴπανε· — «Μὴν τρομάζετε, γιατί ἐμεῖς ἤμαστε βασιλόπουλα καὶ 'ξέρουμε νὰ σεβόμαστε τῆς βασιλοπούλαις.» Τότε εἶπε ἡ γραῖα· — «Ἄκουσε νὰ σᾶς 'πῶ ὁ μεγάλος θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη, ὁ μεσανὸς τὴ μεσανὴ καὶ ὁ μικρὸς τὴ μικρὴ κ' ἐγὼ τὸν Κοτζαματζίκο μου. Μὰ ὄχι τώρα, ὅμως 'σὰν ἔρθῃ ὁ βασιλέας ἀπ' τὸ σεφέρι.» Ἦρθε ὁ βασιλέας ἀπ' τὸ σεφέρι, 'πῆγαν, γύρεψαν τὰ βασιλόπουλα τῆς βασιλοπούλαις καὶ ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις καὶ γινήκανε τρεῖς βασιλοπούλαις τέσσερες γάμοι καὶ περάσανε ἐκεῖνοι καλὰ καὶ εὐτυχισμένα κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΙΘ'.

Ἡ καλὴ Μοῖρα

Ἦτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ μία βασίλισσα κ' εἶχε κ' ἕνα γιό. Ἡ βασίλισσα αὐτὴ ἤτανε πολὺ κακιὰ καὶ διαστρεμμένη, καθὼς θὰ ἰδοῦμε καὶ ὑστερώτερα. Ὅσο ἤτανε κακὴ καὶ διαστρεμμένη ἡ μάνα του, τόσο ἤτανε καλὸ τὸ βασιλόπουλο. Μέσα 'ς τὸ σπίτι ἡ βασίλισσα ἤτονε ἕνα θηρίο 'σὰ λάμνα. Κύτταζε πιὰ ὅλους νὰ τοὺς φάῃ μὲ τὰ λόγια της. Τί νὰ κάμῃ πιὰ τὸ βασιλόπουλο, γιὰ νὰ μὴν ἀκούῃ ὅλο τὸ κακὸ 'ποῦ γινότανε, ἐπήγαινε 'ς τὸ κυνῆγι συχνά. Μιὰ ἀπὸ τῆς πολλαῖς φοραῖς 'ποῦ 'πῆγε 'ς τὸ κυνήγι, ἐκάθησε 'ς ἕνα βράχο νὰ ἐξαποστάσῃ, ἀκούει ὁμιλίαις ἀπὸ 'πίσω ἀπὸ τὸ βράχο. Ἔβαινε τὸ 'φιτί του νἀκούσῃ τί λένε. Λέει ἡ μία· «καυμένη, τὸ βασιλόπουλο εἶνε 'ς τὸ κυνήγι. — Ἀλήθεια, πότε θὰ 'παντρευτῇ; » λέει ἡ ἄλλη; Λέει ἡ τρίτη· (γιατὶ ἤτανε τρία κορίτσα, ποῦ 'μιλούσανε). — «Νὰ μ' ἔπαιρνε, καυμένη, ἐμένα ὁ βασιλέας, θὰ τοῦ γεινόμανε σκλάβα του, ὅ,τι ἤθελε θὰ τοῦ γενόμανε.» Λέει ἡ δεύτερη — «ἂν μ' ἔπαιρνε 'μένα θά μπαινα θά βγαινα, θὰ τοῦ 'λεγα καλῶς ὥρισες, 'ποῦ θἀρχότανε ἀπ' τὸ κυνήγι, θὰ τοῦ περνα τὸ τουφέκι του ἀπὸ τὸ χέρι, θὰ τοῦ λεγα, τί

προστάζεις, βασιλέα μου πολυχρονεμένε; καὶ μακάρι 'ς τὸ πηγάδι νὰ μοῦ λεγε νὰ ἔπεφτα, θὰ ἔπεφτα γιὰ τὸ χατίρι του.» Ἡ τρίτη λέει, —« ἂν μ' ἔπαιρνε 'μένα θὰ τοῦ κανα τρία βασιλόπουλα, ποῦ νὰ λάμπανε 'σὰν τὸν ἥλιο. Τὸ ἕνα θά 'τανε χρυσομάλλικο, τὸ ἄλλο χρυσαστράγαλο καὶ τὸ ἄλλο θὰ εἶχε χρυσὸ ἀστεράκι 'ς τὸ γλέφαρο. — Ἀμὴ ἂν δὲν τἄκανες αὐτὰ τὰ χρυσὰ τὰ παιδιά; σἄματι εἶνε 'ς τὸ χέρι σου; — Αἴ! ἂν δὲν τά κανα ἄς μ' ἔδιωχνε, ἄς μ' ἔκαμε ὅτι ἤθελε. Μὰ θὰ τοῦ τὰ ἔκαμα τὰ τρία παιδιὰ τὰ χρυσά, γιατὶ μοῦ τὸ εἶπε ἡ μοῖρά μου 'σὰ μὲ μοίρανε. Ἤτανε ἔξυπνη ἡ μάννα μου 'ς τῆς τρεῖς νύχτες ποῦ μ' ἐμοιράνανε καὶ μοῦ τὸ εἶπε, γιατί τὸ ἄκουσε.» Τότε βάνανε τὰ γέλοια καὶ εἴπανε·—«αἴ! ἂς πᾶμε τώρα 'ς τὸ σπίτι μας 'σὰ βασίλισσαις ποῦ γεινήκαμε.» Ὁ βασιλέας τἄκουσε ὅλα ποῦ λέγανε τὰ κορίτσα καὶ ἀξάβνου ἄπ! παρουσιάζεται 'μπροστά τους. Καθὼς τὸν εἶδανε κείναις τρομάξανε καὶ κάνανε νὰ φύγουνε. Τοὺς λέει ὁ βασιλέας, — « Σταθῆτε! μὴ φεύγετε! Ποιὰ εἶνε ἀπ' τῆς τρεῖς σας ποῦ θὰ μοὔκανε τὰ τρία βασιλόπουλα; τὸ χρυσσομάλλικο, τὸ χρυσαστράγαλο καὶ τὸ χρυσὸ ἀστεράκι 'ς τὸ γλέφαρο;» Κείνη ποῦ τὸ εἶπε, δὲν ἐμίλησε μόνε χαμήλωσε τὰ μάτια της χάμω, γιατὶ ἤτανε ἡ μικρότερη καὶ ἡ πιὸ ὡραία ἀπὸ τῆς ἄλλαις δύο. Τότες ἡ μεγαλείτερη εἶπε· — «Νὰ τούτη εἶνε, πολυχρονεμένε βασιλέ μου.» Λοιπόν, λέει τὸ βασιλόπουλο τῆς μικρῆς,—« Ἐγὼ θὰ σὲ πάρω τώρα μαζί μου καὶ ἂν μοῦ κάμῃς τὰ τρία βασιλόπουλα καθὼς λέεις θὰ σὲ κάμω γυναῖκά μου, εἰδεμὴ θὰ σὲ στείλω 'ς τὴ μάννα σου 'πίσω.» Τὴν ἔπηρε λοιπὸν καὶ 'πῆγε 'ς τὸ παλάτι. Καθὼς τὴν εἶδε ἡ βασίλισσα· — « Μπᾶ! ποῦ τὸ ηὗρες τὸ κυνήγι καὶ μᾶς τὤφερες; λέει τοῦ γιοῦ της. — Τούτη, μάννα μου, σὲ παρακαλῶ νὰ τὴν βάνῃς, νὰ τὴν λούσουν, νὰ τὴν ἀλλάξουν βασιλικὰ ῥοῦχα καὶ θὰ μοῦ κάμῃ τρία χρυσὰ βασιλόπουλα· τὸ ἕνα θὰ εἶνε χρυσομάλλικο, τὸ ἄλλο χρυσαστράγαλο καὶ τὸ ἄλλο θὰ ἔχει χρυσὸ ἀστεράκι 'ς τὸ γλέφαρο.» Τότες ἡ μάννα του γέλασε ἕνα ψεύτικο γέλοιο καὶ εἶπε — « Νά! ἡ σκλάβαις σου 'κεῖ εἶνε καὶ πρόσταξε ὅ τι θέλεις» καὶ ἔφυγε καὶ 'πῆγε 'ς τὴν κάμαρη της ἡ βασίλισσα. Τότε τὴν 'πήρανε ἡ σκλάβαις τὸ κορίτσι καὶ τὸ 'πήγανε κάτω 'ς τὸ λουτρό, τὸ λούσανε, τὸ στολίσανε. Τὸ 'πήγανε 'ς τὸ βασιλέα. Ὁ βασιλέας τὴν ἀγάπαγε, γιατί ἤτανε πολὺ καλή. Ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔμεινε 'γγαστρωμένη ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλόπουλου.

Ἔγεινε ὀχτὼ μηνῶ, κόντευε πιὰ νὰ γεννήσῃ, τοῦ ἦρθε τοῦ βασιλιὰ μήνυμα νὰ 'πάῃ 'ς τὸ σεφέρι. Τότε παρακάλεσε πολὺ τὴ μάννα του νὰ ἰδῇ τὴ γυναῖκά του τί παιδὶ θὰ γεννήσῃ. — «Καλό, τοῦ εἶπε ἡ μάννα του. Ἄιντε σὺ 'ς τὸν πόλεμο κ' ἐγὼ προσέχω τὴ γυναῖκά σου.» Ὁ βασιλέας τοὺς ἀποχαιρέτισε, ἀποχαιρέτισε καὶ τὴ γυναῖκά του καὶ ἔφυγε νὰ 'πάῃ 'ς τὴ Λαγγουβερτία νὰ πολεμήσῃ. Ἡ γυναῖκά του ἔκλαιε, 'σὰν νὰ εἶξερε ἡ ἄμοιρη τί βάσανο τὴν ἐκαρτέρειγε. Ὁ βασιλέας 'πῆγε 'ς τὴν Λαγκουβερτία καὶ ἡ γυναῖκά του ἔμεινε 'ς τὸ παλάτι καὶ ὕστερα ἀπὸ κἄμποσον καιρὸ, τὴν πιάσανε οἱ πόνοι νὰ γεννήσῃ. Ἐφώναξε τὴ βασίλισσα καὶ αὐτὴ πάλι τὴ μαμμή, ἀνθρώπους. Καὶ καθὼς ἐγέννησε ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλόπουλου, ἄστραψε ὅλη ἡ κάμαρα. Λέει 'ς ἕνα δοῦλο ἡ βασίλισσα, — «Δίπλωσ'το καλά, καλὰ καὶ ἄιντε πέταχ' το ὄξω νὰ τὸ φᾶν τὰ σκυλιά.» Καθὼς κατέβηκε ὁ δοῦλος καὶ 'βγῆκε ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ἤτανε μιὰ γραῖα· καὶ λέει. — «Ποῦ τὸ 'πᾷς αὐτὸ τὸ παιδάκι;» Λέει· νὰ γέννησε μιὰ σκλάβα μέσα καὶ 'πάω νὰ τὸ πετάξω. — Οὔ! δό μου το ἐμένα, νἄχῃς καλό, γιατὶ ποῦ γέννησε ἡ νύφη μου ἕνα ψόφιο παιδὶ νὰ τῆς τὸ 'πῶ πῶς τὸ γέννησε αὐτή.» Τό πηρε ἡ γραῖα κ' ἔφυγε. Κείνη ἡ γραῖα ἤτανε ἡ μοῖρα τῆς λεχώνας καὶ μεταμορφώθηκε καὶ ἔγεινε μιὰ γραῖα φτωχή, καὶ ἔπηρε τὸ παιδὶ καὶ ἔφυγε. Ἡ λεχῶνα ἡ κακόμοιρη, ἀφ' οὗ τὴν ἐβάνανε 'ς τὸ κρεβάτι, λέει — «Ποῦ εἶνε τὸ παιδί μου; νὰ τὸ ἰδῶ. — Ναὶ παιδί! ἔκαμες ἕνα ψοφίμι καὶ τὸ πετάξαμε.» Δὲν εἶπε τίποτις ἡ κακόμοιρη. Μόνε ἔκλαψε κάμπόσο καὶ ἔπειτα σώπασε. Πέρασε κἄμποσος καιρὸς κ' ἦρθε ὁ βασιλέας ἀπὸ τὴ Λαγκουβερτία. Πῆγε 'ς τὴ μάννα του. Τῆς ἐφίλησε τὸ χέρι, λέει. — «Ποῦ εἶνε ἡ γυναῖκά μου καὶ ἂν ἐγέννησε. — Νὰ ἔκανε ἕνα ψοφίμι τὸ πετάξαμε κεῖ, ἡ γυναῖκά σου καλὰ εἶνε.» Πῆγε λοιπὸν 'ς τὴν γυναῖκά του, τὴν εἶδε, ἔκλαψε 'κείνη, — «αἴ, τῆς λέει τὸ βασιλόπουλο, εἶνε ποῦ λυπήθηκες καὶ ἔκαμες τὸ παιδὶ ψόφιο· αἴ! δὲν πειράζει, κάνεις ἄλλο.» Πέρασε πάλι κἄμποσος καιρὸς ἔμεινε πάλι 'γγαστρωμένη. Μόλις 'μπῆκε 'ς τὸ μῆνά της νὰ γεννήσῃ, τοῦ ἦρθε μήνυμα πάλι τοῦ βασιλέα νὰ 'πᾷ 'ς τὸ Σαριτσίνι νὰ πολεμήσῃ. Ἐλυπήθηκε πολὺ ποῦ ἄφινε τὴ γυναῖκά του 'ς τῆς ὥραις ποῦ θὰ γεννήσῃ, ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ; Ἔκλαιγε κείνη. Τῆς λέει· — «Μὴν κλαίεις, γιατί θὰ 'πεθάνῃ καὶ αὐτὸ τὸ παιδὶ ποῦ θὰ κάνῃς μέσ' 'ς τὴν κοιλιά σου, μόνε κάνε ὑπομονὴ καὶ ἐγὼ θἄρθω γλή-

γορα.» Ύστερα ἀπὸ κἄμποσαις ἡμέραις ποῦ ἔφυγε ὁ ἄντρας της. τὴν πιάνουν οἱ πόνοι, τὰ συνειθισμένα, πάλι τὸ δοῦλο ἀπὸ κοντά. Ἐγέννησε πάλι, ἄστραψε τὸ σπίτι γιατί ἔκαμε τὸ χρυσοστράγαλο. Τὸ τύλιξε πάλι ὁ δοῦλος 'ς τὸ σεντόνι. Ἠάεινὰ τὸ πετάξῃ, ἤτανε πάλι ἡ γραῖα, κατώρθωσε πάλι νὰ τὸ πάρῃ καὶ ἔφυγε. Λέει ἡ λεχῶνα, —ποῦ εἶνε τὸ παιδάκι μου; νὰ τὸ ἰδῶ; —Νά! ἔκαμες μιὰ ἀρπάχτρα καὶ καθὼς τὴν ἐγέννησες, ἔφυγε καὶ δὲν 'ξέρουμε τί 'γίνηκε. Μόνε νὰ σὲ χαρῇ ὁ γιός μου ποῦ σὲ διάλεξε.» Δὲν εἶπε τίποτες ἡ κακόμοιρη ἡ λεχῶνα, ὑπομονή, τί νὰ κάμῃ, τί νὰ εἰπῇ; Ἦρθε πάλι ὁ βασιλέας ἀπὸ τὸ Σαρατσίνη. Πῆγε πάλι 'ς τὴ μάννα του, τῆς φίλησε τὸ χέρι, τὰ συνειθισμένα πάλι· καὶ τῆς λέει, — «μάννα μου, τί κάνει ἡ γυναῖκά μου; τί παιδὶ ἔκανε; —Μιὰ ἀρπάχτρα καὶ καθὼς ἐγεννήθηκε μήτε 'ξέρουμε τί ἔγεινε!» Αἴ! ἀναστέναξε ὁ βασιλέας· 'σὰν νὰ τὰ κατάλαβε ὁ βασιλέας λιγάκι, ἀλλὰ τί νὰ κάνῃ; νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὴ μάννα του; Ἐπῆγε, ηὗρε τὴ γυναῖκά του, τὴν ἐπαρηγόρησε καὶ ἔτσι, πῶς θὰ κάνουν καὶ ἄλλα παιδιά, πέρασε κι' αὐτὴ ἡ φουρτοῦνα. Πέρασε κάμποσος καιρὸς πάλι, ἔμεινε 'γγαστρωμένη ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλόπουλου. Ἅμα ἤτανε ἑπτὰ ὀχτὼ μηνῶ, τοῦ ἦρθε μήνυμα νὰ 'πάῃ 'ς τὴ Βενετία. Φαντάσου πιὰ ἡ λύπη καὶ τοῦ βασιλόπουλου καὶ τῆς γυναικός του, ἀλλὰ τί νὰ κάνῃ; χύθηκε 'στὸ λαιμό του πιά, ἐκλάψανε, ἔφυγε καὶ 'πάει 'ς τὴν Βενετία. Ἦρθε ὁ προσδιωρισμένος καιρὸς πάλι, ἐγέννησε ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλόπουλου κ' ἔκαμε ἕνα παιδὶ μὲ χρυσὸ ἀστεράκι 'ς τὸ γλέφαρο καὶ ἄστραψε ὅλο τὸ σπίτι. Τὸ διπλώνει πάλι ὁ δοῦλος 'ς τὸ πανί, δίπλωμα, καὶ 'ς τὸ δρόμο. Ἤτανε ἡ γραῖα, τὸ ἀρπάζει καὶ ἀπὸ 'δῶ 'πᾶν κ' οἱ ἄλλοι. Λέει ἡ λεχῶνα· — «Ποῦ εἶνε τὸ παιδί μου, νὰ τὸ ἰδῶ. — Νά! δὲν εἶδες ποῦ ἔκαμες ἕνα φείδαρο καὶ ἔσπασε ἡ χολή μας, γιατί ἤτανε πέντε πῆχες.— Καλὲ 'γὼ εἶδα ποῦ ἄστραψε ὅλο τὸ σπίτι!— Ἀμὴ ἤτανε τὰ μάτια του τοῦ φειδιοῦ καὶ δίνει μιὰ καὶ σπάει τὰ τζάμια καὶ πάει κατὰ τὰ βουνά.» Ἅμα περάσανε κἄμποσαις ἡμέραις, ἄρχισε κείνη ἡ κακομοῖρα καὶ ἔκλαιγε κ' ἔλεγε· — «Ἐγὼ ἔκαμα τρία ὡραῖα παιδιὰ καὶ νὰ μοῦ τὰ πετάξετε;» Τότες θυμώθηκε ἡ βασίλισσα καὶ ἐπρόσταξε νὰ τὴν ῥήξουν μέσα 'ς τὸ μπουτρούμι, 'κεῖ ποῦ πέφτανε ὅλα τὰ θολόσταχτα καὶ ὅποιος τὴν λυπότανε τὴν πέταγε καὶ ἀπὸ ἕνα κομμάτι ξεροκόμματο ἀπ' τὰ σίδερα. Πέρασε πολὺς καιρός, χρόνια, τρία χρόνια, ἄρ-

γησε νἄρθη τούτη τὴ φορὰ ὁ βασιλέας ἀπὸ τὴ Βενετία. Ἦρθε ὁ βασιλέας ἀπὸ τὴ Βενετία, 'πάει 'ς τὴ μάννα του, τῆς φιλεῖ τὸ χέρι καὶ τῆς λέει — « τί κάνει ἡ γυναῖκά μου; Ἐγέννησε; καὶ πιὸ ἔκανε; —Ἡ γυναῖκά σου, παιδί μου, σ' ἄφησε χρόνους. Μόλις ἔφυγες, χτύπαγε τὴν κοιλιά της, ἔκανε, δὲν 'πρόφτασε νὰ γεννήσῃ, ἐπῆε μαζὶ μὲ ἐκεῖνο ποῦ εἶχε 'ς τὴν κοιλιά της.» Τότε ὁ βασιλέας πιὰ λυπήθηκε, ἔκλαψε. Πῆγε 'ς τὴν κάμαρά του, νὰ μὴν ἰδῇ κανένα, ἐκλείστηκε ἔκανε. Πῆγαν κάνα δυὸ φίλοι τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ εἴπανε — « βασιλέα μου, δὲν ἔρχεσαι νὰ 'πᾶμε 'ς τὸ κυνήγι, ἔτσι ἤτανε τῆς τύχης.» Τὸν ἐπῆραν καὶ 'πῆγαν 'ς τὸ κυνήγι. Πήγαινε 'ς τὸ κυνήγι, ἀλλὰ δὲν κυνήγαγε μόνε 'πήγαινε καὶ καθότανε ἀπάνω 'ς τὸν βράχο, ποῦ εἶχε πρωτοιδῇ τὴ γυναῖκά του καὶ συλλογότανε. Μιὰ 'μέρα βλέπει ἀπὸ μακρυὰ τρία παιδάκια καὶ περπατοῦσαν κεῖ πέρα 'ς τὴ στράτα. Τὸ ἕνα ἤτανε χρυσομάλλικο, εἶχε ὡραῖα μαλλιὰ χρυσᾶ, τὸ ἄλλο ἤτανε χρυσοαστράγαλο καὶ τὸ ἄλλο εἶχε χρυσὸ ἀστέρι 'ς τὸ γλέφαρο. Λέει τὸ ἕνα — « Λαγκουβέρτιε; — Ὅρισε Σαριτσινιέ. — Σήκωσε τῆς Βενετσάνας μας τὴ ποδίτζα νὰ μὴ χριθῇ καὶ μᾶς μαλλώσῃ ἡ μάννα μας κι' ὁ πατέρας μας.» Σὰν τὰ εἶδε ὁ βασιλέας ἐδάκρυσε καὶ εἶπε, — «Τέτοια παιδιὰ μοῦ εἶχε 'πῇ ἡ γυναῖκά μου, πῶς θὰ μοῦ κάνῃ.» Σὰν τἄκουσε καὶ εἴπανε Λαγκουβέρτιε, ὅρσε Σαριτσινὲ σήκωσε τῆς Βενετσάνας μας τὴν ποδιὰ νὰ μὴ χριθῇ καὶ νὰ μᾶς μαλλώσῃ ἡ μάννα μας καὶ ὁ πατέρας μας, 'θυμήθηκε πῶς ὅταν ἤτανε πηγαιμένος 'ςτὴ Λαγκουβερτία, ἐπρωτογέννησε ἡ γυναῖκά του. Τὸ δεύτερο ἤτονε 'πηγαιμένος 'ς τὸ Σερατσίνι καὶ τὸ τρίτο 'ς τὴ Βενετία Ἐφώναξε τὰ παιδάκια νἄρθουνε κοντά του: Τοὺς λέει. — « Ἐλᾶτε 'δῶ, παιδάκια μου, ποιανοῦ ἤσαστε; — Τῆς μάννας μας καὶ τοῦ πατέρα μας. — Ποῦνε ἡ μάννα σας καὶ ὁ πατέρας σας; — Ξέρουμε 'μεῖς ποῦ εἶνε; — Ἄμ μὲ ποιὸν καθόσαστε τώρα; — Μὲ τὴ μαμμίτσα μας — Ἔρχεσαι νὰ σᾶς πάρω 'γὼ μέσ' 'ς τὸ παλάτι, γιατί 'γὼ εἶμαι βασιλιάς. — Νὰ ῥωτήξουμε τὴ μαμμίτσα μας καὶ ἂν μᾶς ἀφίνῃ, ἐρχόμαστε, πῶς δὲν ἐρχόμαστε; — Αιντῆτε νὰ ῥωτήξετε καὶ νάρθῆτε νὰ μοῦ 'πῆτε, ἀλλὰ λήγορα.» Τότε βάνανε τὴ Βενετσάνα 'ς τὴ μέση τὰ δυὸ παιδάκια καὶ τὴν πιάσανε ἀπ' τὰ χέρια, γιατὶ ἤτανε μικρότερη καὶ ὁ βασιλέας ἀπὸ 'πίσω τὰ εἶδε καὶ 'μάτωνε ἡ καρδιά του καὶ λέει —«ἄχ! καὶ νἄτανε δικά μου τοῦτα τὰ παιδιά!» Τὰ παιδάκια 'πή-

γανε 'ς τὴ μαμμίτσα τους. Τῆς εἴπανε. — « κεῖνος ποῦ κάθεται κεῖ 'ς τὸ βουνὸ εἶνε ὁ βασιλέας, μᾶς εἶπε νὰ 'πᾶμε 'ς τὸ παλάτι, νὰ 'πᾶμε; — Νὰ 'πᾶτε, καὶ θὰ σᾶς βάλῃ νὰ φᾶτε καὶ 'σὰ σᾶς βάλῃ 'ς τὰ καβαθάκια σας νὰ φᾶτε νὰ 'πῆτε 'μεῖς δὲν τρῶμε, ἂν δὲν φάῃ ἡ μαννουλά μας καὶ θὰ σᾶς 'ποῦνε ποῦ εἶνε ἡ μαννουλά σας; Θὰ κάμετε ἔτσι νὰ ἰδῆτε κἄτι σίδερα 'ς ἕνα μικρὸ παλεθυράκι καὶ νὰ εἰπῆτε ἐκεῖ μέσα εἶναι ἡ μαννουλά μας καὶ θὰ 'βγῇ μιὰ γυναῖκα ἀπὸ 'κείνη τὴν τρύπα, θὰ 'βγάλῃ τὸ κεφάλι καὶ θὰ εἶνε ὅλο στάχταις πασαλειμμένη καὶ τὰ μαλλιά της ἀχτένιστα καὶ 'σὰν κροτσίδια. Νὰ τῆς 'πῆτε φάε, μαννουλά μας ποῦ ὑπόφερες τόσα γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς γεννήσῃς. Καὶ ἂν δὲ σᾶς δείξουνε τὴ μάννα σας νὰ μὴ φᾶτε μόνε νὰ πέσετε 'ς τὸ λαιμὸ τοῦ βασιλέα καὶ νὰ 'πῆτε νὰ μᾶς δώσητε τὴ μάννα μας.» Πῆγαν τὰ παιδιὰ 'ς τὸ βασιλέα καὶ εἴπανε. — « Μᾶς ἀφίνει ἡ μαμμίτσα μας καὶ ἐρχόμαστε μαζί σου.» Εὐτὺς ἡ Μοῖρα ἔγεινε ἄφαντος ἀφ' οὗ 'πήγανε τὰ παιδιὰ 'ς τὸ βασιλέα.

Τἄπηρε ὁ βασιλέας τὰ παιδάκια, 'πήγανε 'ς τὸ παλάτι. Καθὼς τὰ εἶδε ἡ γραῖα ἡ βασίλισσα, ἐζώθηκε 'ς τὰ φείδια· ἐπρόσταξε ὁ βασιλέας νὰ βάνουν τὰ παιδιὰ νὰ φᾶνε. Κεῖνα 'πῆραν τὰ καβαθάκια 'ς τὰ χέρια καὶ λένε. — « Δὲ θὰ φᾶμε, ἂν δὲ φάῃ πρῶτα ἡ μαννουλά μας. — Καὶ ποῦ εἶνε ἡ μαννουλά σας; λέει ὁ βασιλέας. — Νὰ ἐκεῖ μέσα 'σὲ κεῖνα τὰ σίδερα εἶνε.» καὶ ἐτρέξανε μὲ τὰ καβαθάκια τους καὶ τὰ τρία καὶ 'πήγανε 'κεῖ 'ς τὰ σίδερα. — « Φάε, μαννουλά μας, τῆς εἴπανε, ποῦ 'πόφερες τόσα καὶ τόσα γιὰ νὰ μᾶς γεννήσῃς!» Τρέχει 'κείνη 'στὸ παραθύρι καὶ ἁρπάζει τὰ πιατάκια μὲ τὸν τζορβᾶ καὶ ἕνα, ἕνα τὰ ρούφηξε καὶ τὰ τρία — « Οὗ! καημένη! τῆς λέει ἡ πεθερά της, καὶ τὰ τρία καβάθια τὰ ρούφηξες; — Τρία παιδάκια ἔκαμα, τρία καβαθάκια θὰ φάω.» Τότε γύρισε τὸ βασιλόπουλο καὶ λέει 'ς τὴ μάννα του· — « ἄχ! μάννα μου, δὲν λυπήθηκες ἐμένα, δὲν λυπήθηκες αὐτήνε, δὲ λυπήθηκες τὰ παιδάκια τὰ τρία νὰ τὰ πετάξῃς 'ς τὸ δρόμο;» καὶ πρόσταξε νὰ τὴν 'βγάνουν ἀπ' τὸ μπουτροῦμι, νὰ τήνε λούσουν, νὰ τῆς βάνουν βασιλικὰ ροῦχα καὶ νὰ τὴν φέρουν ἀπάνω. Τότε ἦρθε καὶ ἡ γραῖα ἡ Μοῖρα ποῦ τἀνέθρεψε καὶ τοῦ εἶπε τοῦ βασιλέα· — « Ὅταν ἤσανε 'ς τὴν Λαγκουβερτία ἐγέννησε ἡ γυναῖκά σου τοῦτον (ἔδειξε τὸν πρῶτο, μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιὰ) καὶ γιαὐτὸ τὸν ἔβγανα Λαγκουβέρτιο. Ὅντας ἤσανε 'ς τὸ Σαριτσίνι, γέννησε τὸ Σαρι-

τσινjό, τοῦτον μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀστραγάλους· καὶ ὄντας ἤσανε 'ς τὴ Βενετσάνα, τούτη τὴ Βενετσάνα μὲ τὸ χρυσὸ ἀστέρι 'ς τὸ γλέφαρο καὶ τὰ πετάξανε καὶ τὰ πῆρα καὶ τἀνάθρεψα ἐγώ. Καὶ τώρα νἄχῃς τὴν εὐχή μου νὰ ζήσῃς καλὰ μὲ τὴ γυναῖκά σου καὶ μὲ τὰ παιδjά σου.» Καὶ ὅσο νὰ κάμῃ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴ γραῖα, ἦρθε ἡ γυναῖκά του καὶ χύθηκε 'ς τὸ λαιμό του καὶ τὸν ἀγκάλjασε, καὶ ἀγκάλjασε καὶ τὰ παιδjά της καὶ ἡ γραῖα ἔγεινε ἄφαντος. Εὐθὺς ἐπρόσταξε ὁ βασιλέας ὄργανα, τούμπανα, χαραῖς μεγάλαις καὶ τὴν ἐπῆρε γυναῖκα καὶ ζούσανε εὐτυχισμένοι, ἀλλὰ ἡ μάννα του δὲν 'μποροῦσε νὰ τὴν ὑποφέρῃ καὶ 'σὲ σαράντα μέραις ἔσκασε· καὶ τὰ παιδάκjα 'πηγαίνανε 'ς τὸν τάφο της καὶ κλαίγανε καὶ κάμμjὰ φορὰ 'πήγαινε καὶ ὁ πατέρας τους καὶ ἡ μάννα τους καὶ κλαίγανε ὅλοι μαζί.

Κ'.

Τὸ ἄφαντο σκουφάτσι

Ἤτανε μjὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας πολὺ πλούσιος καὶ εἶχε μjὰ θεγατέρα. Μὰ ἤτανε τόσο ὄμμορφη ποῦ τὴν θαρροῦσαν ὅλοι πῶς ἤτανε νεράjδα. Αὐτὴ τὴ βασιλοποῦλα τὴν γυρεύανε πολλά, πολλὰ βασιλόπουλα καὶ δὲν ἤθελε νὰ 'παντρευτῇ. Ὁ πατέρας της κάθε βράδυ ἔλεγε νὰ τῆς βάζουν ἕνα ζευγάρι μεταξωτὰ παποῦτσα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι της καὶ τὴν αὐγὴ 'βρισκόντουσαν λεjωμένα. Ὅσοι τὴν ἐγυρεύανε, τοὺς ἔλεγε· — « Ἂν τὸ 'βρῆτε πῶς γινόντουνε ἔτσι τὰ παπούτσα της, νὰ σᾶς τὴ δώσω γυναῖκα, θέλει δὲ θέλει.» Ἐπειδὴ ἡ ὀμμορφjά της εἶχε δώσῃ νάμι 'ς ὅλα τὰ βασίλεια, ἐρχόντουσαν βασιλόπουλα ἀπὸ τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης γjὰ νὰ 'βροῦνε τὸ στοίχημα νὰ τὴν πάρουν γυναῖκα, ἀλλὰ τοῦ κάκου. Κανένας δὲν 'μπόρεσε νὰ τὤβρῃ καὶ ἔτσι τοὺς ἐσκότωναν ὅλους. Ἕνα βασιλόπουλο πολὺ ὄμμορφο καὶ μοναχογjὸς λέει 'ς τοὺς γονέους τους, λέει, — « Γὼ θὰ 'πάω νὰ ἰδῶ, πῶς γίνεται νὰ λεjώνουν τὰ παπούτσα της, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό της.» Οἱ γονέοι του τοῦ λέγανε· — « Μπρέ, κα-

λέ μου, μπρὲ κακέ μου τί θέλεις; τί γυρεύεις; δὲ λέπεις πόσα βασιλόπουλα χάσανε τὴ ζωή τωνε;» ἐκεῖνος τοῦ κάκου — «Θὰ 'πάου, θὰ πάου.» Αἴ· εἴδανε καὶ απόειδανε οἱ γονέοι του, τὸν ἑτοιμάσανε. Ἐφίλησε τὸ χέρι τῶν γονέων του καὶ ἔφυγε. Στὴ στράτα ποῦ 'πήγαινε ἀπάντηξε μιὰ γραῖα. Τῆς λέει· — «ὥρα καλὴ μάννα. — Καλὸ 'ς τὸ παιδί μου. Νἄχουμε καλὸ ρώτημα γιὰ ποῦ τό στρωσες;» τοῦ λέει ἡ γραῖα. — «Τί νὰ σοῦ 'πῶ; μάννα, ἐγὼ 'πάω 'ς τὴν τάδε βασιλοποῦλα, ποῦ σκότωσε τόσα βασιλόπουλα, γιατὶ δὲ 'μποροῦσε νὰ 'βροῦνε τὸ στοίχημα ὁποῦ τοὺς βαίνει. — Ἀμ' τί στοίχημα τοὺς βαίνει; λέει ἡ γραῖα. — Τῆς βαίνουνε κάθε βράδυ ἕνα ζευγάρι μεταξωτὰ παπούτσα καὶ τὸ πρωὶ 'βρισκόντουνε λειωμένα. — Ὤχ! παιδί μου, γιὰ νὰ τὤβρῃ κανένας αὐτὸ πῶς γίνεται; πρέπει νἄχῃ νοῦ καὶ ποδάρια. — Ἐγώ, μάννα, ἔχω καὶ νοῦ καὶ ποδάρια καὶ 'πάω ἀποφασισμένος ἢ θὰ τὴν πάρω γυναῖκα ἢ θὰ μὲ σκοτώσουνε. — Ἐγώ, λυπᾶμαι τὰ νιάτα σου, τοῦ εἶπε ἡ γραῖα· θὰ σοῦ δώσω ἕνα πρᾶμμα ποῦ νὰ μὴ σὲ σκοτώσουνε. Νά. Πάρε τοῦτο τὸ σκουφάκι.» Τοῦ δίνει ἕνα σκουφάκι, ἄσπρο, ἀπὸ ἀμπᾶ· «καὶ ἅμα τὸ βάνῃς 'ς τὸ κεφάλι σου, καὶ τὸ φορέσῃς δὲ φαίνεσαι. Νά· στέκα νὰ τὸ βάλω 'γὼ νὰ ἰδῇς, δὲ φαίνουμαι.» Ἅμα τὸ φόρεσε κείνη ἔγεινε ἄφαντη. — «Αἴ! λέπεις; παιδί μου. Τοῦτο τὸ λένε ἄφαντο σκουφάκι. Αὐτὴ ἡ βασιλοποῦλα ἔτσι θὰ 'πάῃς, ἔχει νὰ κάμῃ μὲ 'ξωτικὰ βασιλόπουλα καὶ καθὼς 'πάῃς θὰ καθίσῃς 'ς τὸ τραπέζι καὶ θὰ ἔχῃ δυὸ μποτιλίτσαις κρασί. Κεῖνο ποῦ θὰ σοῦ βάνουν σένα 'μπρός σου θὰ ἔχῃ μέσα μπότι καὶ σὺ νὰ κάμῃς τρόπο νὰ μὴν πιῇς· θὰ σοῦ 'πῇ ἐκείνη, πιέ, πιέ· καὶ σὺ νὰ πάρῃς πῶς θὰ τὸ πιῇς τάχα καὶ νἄχῃς ἐδῶ 'ποκάτω 'ς τὰ γένεια σου ἕνα σφουγγάρι καὶ ἅμα κάνῃς πῶς θὰ πιῇς τὸ κρασὶ νὰ τὸ ρήξῃς ἀπάνω 'ς τὸ σφουγγάρι καὶ νὰ κάμῃς εὐθὺς πῶς κοιμήθηκες· καὶ ὕστερα πλειόνε 'σὰν κάνῃς τὸ κοιμισμένο κυττάζεις τί θὰ κάμῃ; ἀνισῶς καὶ τὴν ἰδῇς καὶ 'βγῇ ὄξω ἀπὸ τὴ πόρτα, βαίνεις καὶ σὺ τὸ ἄφαντο σκουφάκι καὶ 'πᾷς ἀπὸ πίσω της ἀγάλια, ἀγάλια. Τἆλλα, παιδί μου, πιά, εἶνε δικός σου λογαριασμός, ἀλλὰ πιστεύω πῶς θὰ τὴν κερδίσῃς. — Γιὰ τὴ συμβουλή, ποῦ μοῦ 'δωσες, μάννα, τί νὰ σοῦ δώσω; εἶπε τὸ βασιλόπουλο. — Τίποτις, παιδί μου, δὲ θέλω γιατί 'γὼ εἶμαι ἡ Μοῖρά σου.» Τοῦ εἶπε καὶ ἔγεινε ἄφαντος.

Τὸ βασιλόπουλο 'πῆρε τὸ σκουφάκι τὤβανε 'ς τὸν κόρφο του καὶ

ἔγεινε ἄφαντο, 'πῆρε τὸ δρόμο του καὶ 'πάει 'ς τὸ παλάτι τοῦ πατέρα κεινῆς. Παρουσιάστηκε 'ς τὸν πατέρα τῆς βασιλοπούλας, τοῦ λέει, — «Βασιλέα πολυχρονεμένε, ἐγὼ ἦρθα γιὰ τὴ θυγατέρα σου καὶ νὰ μοῦ 'πῇς τί πρέπει νὰ κάνω γιὰ νὰ τήνε πάρω γυναῖκα. — Πρῶτα νὰ μοῦ 'πῇς, παιδί μου, τί εἶσαι ; — Ἐγὼ εἶμαι βασιλόπουλο καὶ μοναχογιός, τοῦ τάδε βασιλέα παιδί, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, καὶ ἄκουσα γιὰ τὴν ὀμμορφιὰ τῆς θεγατέρας σου καὶ ἦρθα ἢ νὰ τὴν πάρω γυναῖκα ἢ νὰ 'πεθάνω. — Τί νὰ σοῦ 'πῶ, παιδί μου· κρίμα 'ς τὰ νιάτα, λέει ὁ βασιλέας. — Αἴ· 'πές μου τί πρέπει νὰ κάνω καὶ 'μπορεῖ καὶ νὰ τἄϐρω. — Τί νὰ σοῦ 'πῶ, παιδί μου ; Ἀπὸ 'δῶ καὶ τρία χρόνια, ποῦ ἤτανε δεκαπέντε χρονῶ, τῆς βάζουμε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ μαξιλάρα της, ἕνα ζευγάρι παπούτσα καὶ τὸ πρωὶ 'βρισκόντουνε λειωσμένα, δὲ 'μπορεῖ κἀνένας νἄϐρῃ πῶς γίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶμμα καὶ πολλὰ βασιλόπουλα τὰ σκοτώσαμε μὲ μεγάλη μας λύπη. — Αἴ! ἄς δοκιμάσω κ' ἐγὼ νὰ ἰδοῦμε τὴ μοῖρά μου,» εἶπε τὸ βασιλόπουλο. Τότε ὁ βασιλέας χτύπησε τὰ παλαμάκια καὶ φώναξε ἕνα δοῦλο, καὶ ὡδήγησε τὸ βασιλόπουλο 'ς τὴ βασιλοποῦλα. Καθὼς τὸν εἶδε ἡ βασιλοποῦλα τοῦ προσηκώθηκε καὶ λέει 'ς τὸ δοῦλο — «Δὲ βαρέθηκε πιὰ ὁ πατέρας μου νὰ μοῦ τοὺς κουϐαλῇ ; Κάθησαι, τοῦ εἶπε τοῦ βασιλόπουλου,» καὶ πρόσταξε νὰ βάνουνε τραπέζι γιὰ νὰ φᾶνε. Πήγανε μέσα ἡ σκλάϐαις ϐάνανε ἕνα μεγαλοπρεπέστατο τραπέζι μὲ γλυκύσματα, μὲ φαγιά, μὲ λογιῶ, λογιῶ φροῦττα καὶ δυὸ μποτιλίτσαις μὲ κρασί. Τοῦ εἶπε, — «Κόπιασε νὰ φᾶμε, βασιλόπουλό μου.» Ἐκαθήσανε 'ς τὸ τραπέζι, πράμματα κείνη, χωρατά, τοὔλεγε, — «γιατί δὲν πίνεις κρασί ; — Αἴ θὰ πιῶ, ἀγάλι' ἀγάλια, γιατὶ μοῦ χτυπάει 'ς τὸ κεφάλι.» Ἔϐαλε κείνη ἀπ' τὴ μποτίλια ἤπιε. Ὕστερα παίρνει τὴ μποτίλια κεινοῦ, τοῦ βαίνει μισὸ ποτήρι, — «ἔλα νὰ πιοῦμε εἰς ὑγεία σου,» τοῦ λέει· καμώθηκε, πῶς ἤπιε τὤρρηξε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ γένεια του καὶ δὲν τὤϐανε καθόλου 'ς τὸ στόμα του. Ἅμα τὸ ἄδειασε τὸ ποτῆρι, λέει, — « οὔφ ! ζαλίστηκα, θὰ 'ϐγῶ 'λίγο ὄξω.» Ἐϐγῆκε ἔξω, τὤστιψε τὸ σφουγγάρι 'ς ἕνα μέρος ποῦ 'πῆγε, καὶ τὤϐανε πάλι ἀπὸ κάτω ἀπ' τὰ γένεια του, 'μπῆκε μέσα. Μπῆκε μέσα, λέει — « Δὲν μπορῶ.» καὶ ὡς νὰ 'πῇ δὲν 'μπορῶ, ἔπεσε χάμω 'σὰν λιγοθυμισμένος. Λέει ἡ βασιλοποῦλα· — « 'πάει κι' αὐτός, πάρτε τον, λέει 'ς τῆς δούλαις, βάλτε τον ἀπάνω 'ς ἐκεῖνο τὸ κρεϐάτι. Καθὼς νύχτωσε, ποῦ κοιμόντουσαν ὅλοι 'ς τὸ παλάτι, ση-

κώνεται ἡ καλή σου βασιλοποῦλα, στολίστηκε καλά, καλά, ἔβαλε ὅλα της τὰ διαμαντικά, ἔβαλε τὰ παπούτσα της τὰ καλά, ποῦ ἤτανε ἀπὸ κάτω 'ς τὸ προσκέφαλο, ἔπειτα ἄνοιξε ἕνα ντολάπι καὶ 'πῆρε δυὸ βεργίτσαις, μιὰ ἀσημένια καὶ μιὰ μαλαματένια καὶ γύρισε καὶ εἶπε 'ς τὸ βασιλόπουλο — «Θὰ 'πάῃ καὶ σένα τὸ κεφάλι σου νά 'βρῇ τὰ ἄλλα βασιλόπουλα.» Ἅμα προχώρησε κείνη καὶ 'πῆγε ὡς τὴν πόρτα, σηκώθηκε αὐτὸς καὶ ἔβανε τό ἄφαντο σκουφάτσι καὶ 'πήγαινε ἀπὸ 'πίσω της ἀγάλι' ἀγάλια. Ἀκούμπησε τὴν ἀσημένια βεργίτσα 'ς τὴν πόρτα, ἄνοιξε ἡ πόρτα μοναχή της. Καταιβαίνει τῆς σκάλαις τοῦ παλατιοῦ, 'πάει 'ς τὴ μεγάλη πόρτα, βάλλει τὴ χρυσὴ βεργίτσα καὶ ἀνοίγει ἡ πόρτα. Ἄρχισε λοιπὸν 'πῆρε τὸ δρόμο της, 'μπρὸς ἐκείνη, 'πίσω κεῖνος, μὲ τὸ ἄφαντο σκουφάκι. Πάει, 'πάει, 'σὲ κἄτι ἐρημίαις, ἀγκάθια, σκοτάδι πίσσα καὶ 'πήγαινε αὐτή. Ποῦ καὶ ποῦ ἄκουγε κρότο ἀπὸ 'πίσω της, 'ς τὰ κλαδιά, δὲν ἔβλεπε κανένα, ἔπαιρνε πάλι τὸ δρόμο της. Περπάτησε, περπάτησε, ἐπὶ τέλους ἀντικρύζει αὐτὸς ἕνα παλάτι μεγάλο καὶ εἶνε κατάφωτο, ὅλο πιά, 'πάνω κάτω, ἔλαμπε. Καθὼς τὴν εἴδανε καὶ 'πήγαινε, τρία βασιλόπουλα ὡραῖα, 'πήρανε τὸ κάθε ἕνα ἀπὸ μιὰ λαμπάδα καὶ κατεβήκανε καὶ τὴν δεχτήκανε. Αὐτὰ ἤτανε τὰ μαγεμμένα βασιλόπουλα. Τὴν εἴχανε ἰδωμένα 'ς ἕνα χορὸ ἀπὸ 'δῶ καὶ τρία χρόνια καὶ τὴν ἀγαπήσανε καὶ οἱ τρεῖς καὶ γιὰ αὐτὸ δὲν τὴν ἔπηρε κανένας, μόνε 'πήγαινε καὶ διασκεδάζανε. Καθὼς τὴν εἴδανε τὴν ἀγκαλιάσανε καὶ τῆς εἴπανε, — «γιατί ἄργησες, 'μάτια μου, νἄρθῃς ἀπόψε ; — Τί νὰ σᾶς 'πῶ ; μοῦ ἔφερε ὁ πατέρας μου ἕνα κουτὸ βασιλόπουλο καὶ εἶδα καὶ ἔπαθα νὰ τἀποκοιμίσω, αὔριο ὅμως θὰ 'πᾶ νὰ 'βρῇ τὰ ταίρια του· καὶ 'ς τὴ στράτα ποῦ ἐρχόμανε 'σὰν νἄκουα ἀπὸ 'πίσω κἄτι καὶ νὰ φοβόμανε, φείδια νὰ ἤτανε τί νὰ ἤτανε ; κανένα ξωτερικό ; — Μπά ! μπά ! μπά ! τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι, εἴπανε τὰ βασιλόπουλα, γιατί 'μεῖς τἄχουμε ὅλα αὐτὰ ἀποδεμένα· ἰδέα σου ἤτανε.» Τὴν ἐπήρανε λοιπὸν ἀπάνω τους καὶ τὴν ἀνεβάσανε ἀπάνω 'ς τῆς σκάλαις καὶ ἀπὸ 'πίσω αὐτὸς μὲ τὸ ἄφαντο σκουφάκι. 'Στὸ ἀπάνω ἀπάνω σκαλοπάτι ἤτανε μιὰ μεγάλη γλάστρα, ὅλο ἀπὸ μάλαμμα καὶ μέσα 'ς τὴ μαλαμματένια γλάστρα ἤτανε ἕνα δέντρο 'σὰν ἰτιά, ὅλο διαμάντι καὶ κοράλλι. Καθὼς 'μπήκανε μέσα αὐτοί, αὐτὸς μὲ τὸ σκουφάκι ἔκοψε ἕνα κλωνάρι καὶ τὤβανε 'ς τὸν κόρφο του. Ἐκαθήσανε 'ς τὸ τραπέζι, ἀπὸ 'πάνω ἔφεγγε ἕνας διαμαν-

τένιος ὡραῖος πολυέλαιος. Τὸ πιάτο τῆς βασιλοπούλας, ποῦ ἔτρωγε καὶ τὸ πηρούνι της, τὸ κουτάλι της, ὅλα ἤτανε ὅλο διαμάντι καὶ ρουμπίνι. Ἀφ' οὗ φάγανε καλά, καὶ 'πήγανε 'σὲ μιὰ ὡραία, μεγάλη σάλα νὰ διασκεδάσουνε, τοῦτος παίρνει τὸ πιάτο της, τὸ πηρούνι της, τὸ κουτάλι της καὶ τὰ βαίνει 'ς τὸν κόρφο του καὶ τὰ φυλάει καλά. Ὕστερα τῆς βάνανε ἕνα λεγένι καὶ τῆς χύσανε νερὸ καὶ σκουπίστηκε μ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι καὶ ἀφ' οὗ σκουπίστηκε τὸ ἔρρηξε ἀπάνω 'σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ αὐτὸς μὲ τὸ σκουφάκι τὸ ἅρπαξε ἀπὸ 'πίσω. Ὕστερα τὰ βασιλόπουλα 'πῆραν τὸ καθένα ἀπὸ μιὰ λαμπάδα καὶ τὴν συνέβγανα τὴ βασιλοποῦλα ὡς τὴν πόρτα καὶ ἔφυγε. Τὸ βασιλόπουλο μὲ τὸ ἄφαντο σκουφάκι 'πῆρε καὶ κεῖνο τὸ δρόμο, καὶ ὅλο ἕνα ἀπὸ 'πίσω της καὶ ἤρθανε 'ς τὸ παλάτι. Ἔβαλε τὴ χρυσὴ βεργίτσα, ἄνοιξε, χάτ καὶ αὐτὸς ἀπὸ 'πίσω της. Ἀνέβη ἀπάνω, πάλι ἄνοιξε τὴν πόρτα μὲ τὴν ἀσημένια βεργίτσα, 'μπῆκε κι' αὐτὸς ἀπὸ πίσω της. Ὅσο νὰ 'πάῃ αὐτὴ νὰ 'γδυθῇ, 'πάει τοῦτος 'στὸ κρεβάτι, ξαπλώθηκε καὶ ἔκαμε τὸν ψόφιο. Τότε ἀφ' οὗ 'ξεγδύθηκε κείνη, φύλαξε τὰ διαμαντικά της, φύλαξε τὴ βεργίτσα της, ἔβγανε τὰ παπούτσα της τὰ κουρελιασμένα πιὰ καὶ τά 'βαλε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλλάρι της. Ἤηγε τὸν ἐκύτταξε καὶ γέλασε. — « Σ' ἔχω καὶ σ' ἔχω καὶ σένα γιὰ αὔριο.»

Ξημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, ἔστειλε ὁ βασιλιᾶς νὰ ἰδῇ τὰ παπούτσα της ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο — κουρελιασμένα· ἔστειλε λοιπὸν ὁ βασιλέας δύο ἀνθρώπους καὶ φώναξε τὸ βασιλόπουλο καὶ τοῦ εἶπε· — « αἴ· παιδί μου, τὰ παπούτσα κουρδελιαστήκανε, 'μπορεῖς νὰ μᾶς 'πῇς τώρα πῶς κουρδελιαστήκανε; — Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, πρέπει νὰ κάνῃς ντιβάνι, νἄρθουν οἱ σύμβουλοι καὶ ὁ βεζίρης καὶ τότε θὰ 'μιλήσω.» Ἀφ' οὗ μαζευτήκανε τὸ συνέδριο γύρω γύρου, τότες εἶπε τὸ βασιλόπουλο. — « Θὰ μοῦ κάμετε καὶ μία χάρι ἀκόμη. — Λέγε, εἶπε ὁ βασιλέας, τί θέλεις; — 'Σ ἐκεῖνο τὸ καφάσι 'κεῖ ἀπάνω νἄρθῃ ἀπὸ πίσω καὶ ἡ βασιλοποῦλα νἀκούῃ.» Εὐθὺς ἐπρόσταξε ὁ βασιλέας νἄρθῃ ἡ κόρη του νὰ καθήσῃ ἀπὸ 'πίσω ἀπ' τὸ καφάσι. Ἅμα ἦρθε καὶ ἡ βασιλοποῦλα 'ς τὸ καφάσι τότε ἄρχισε τὸ βασιλόπουλο. — « Ἀπορεῖς, πολυχρονεμένε μου βασιλέα, πῶς λειώνουνται τὰ μεταξωτά της παπούτσα. Πῶς νὰ μὴ λειώσουνε π' ὅλη τὴ νύχτα τρέχει 'ς τὰ λαγκάδια καὶ 'ς τῆς ἐρημιαῖς. — Στοχάσου καλά, τοῦ εἶπε ὁ βασιλέας, νὰ μὴ μᾶς 'πῇς ψέμματα, γιατὶ 'πάει τὸ κεφάλι σου.

—Ἕνας ἄνθρωπος ποῦ ἀποφασίσῃ, λέει τὸ βασιλόπουλο, νὰ 'λευτερώσῃ τὰ βασιλόπουλα ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ νὰ θυσιάσῃ τὴ ζωή του, ποτὲ δὲ λέει ψέμματα. — Αἴ! τί λαγκάδια λές; καὶ τί ἐρημιαῖς, τοῦ λέει ὁ βασιλέας. — Τὸ βράδυ ποῦ 'πῆγα, ποῦ μ' ἔστειλε ὁ βασιλέας μέσα 'ς τὴ βασιλοποῦλα ἤτανε τὸ τραπέζι ἑτοιμασμένο καὶ εἶχε μιὰ μποτίλια κρασί, ὕστερα χτύπησε τὰ παλαμάκια της ἡ βασιλοποῦλα καὶ φέρανε ἄλλη μιὰ γιὰ μένα. Τότες μοῦρθε μένα ὑποψία γιατὶ νὰ μοῦ βάζῃ μένα ἄλλο κρασὶ καὶ ἡ βασιλοποῦλα νὰ πίνῃ ἄλλο. Ἔκαμα τρόπο καὶ ἔβαλα τὸ μαντήλι μου ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ γένεια μου καὶ τὸ ἔχυσα καὶ δὲν τὸ ἤπια·» καὶ τοὺς διηγήθηκε ὅλα, ὅσα 'ξέρουμε, τῆς βεργίτσαις, πῶς κατέβηκε κάτω, πῶς 'πῆγε 'ς τὸ δρόμο καὶ πῶς ἔφτασε 'ς τὸ παλάτι· — ἡ βασιλοποῦλα ἄρχισε νὰ ἀνησυχῇ ἀπὸ πίσω ἀπ' τὸ καφάσι — καὶ πῶς κατέβηκαν τὰ τρία βασιλόπουλα καὶ τὴν δεχτήκανε ἀπάνω 'ς τὸ παλάτι. 'Απάνω 'ς τὸ ἀπάνω σκαλοπάτι, τοὺς ἔλεγε τὸ βασιλόπουλο, εἶνε μιὰ ὡραία γλάστρα μαλαματένια καὶ 'ς τὴ μέση εἶνε ἕνα δεντρό, ἰτιά, ὅλο μὲ διαμάντι καὶ μὲ κοράλλι καὶ ὁρίστε καὶ ἕνα κομμάτι, ποῦ ἔκοψα γιὰ μαρτυρία· δὲν εἶνε ἀπ' αὐτό, ποῦ ἤτανε 'ς τὴν ἀσκάλα; τὸ γνωρίζεις;» τῆς λέει τῆς βασιλοπούλας· ἐκείνη 'μιλιά. Ὁ βασιλέας ἄρχισε νἀνησυχῇ πολὺ καὶ τράβαγε τὰ γένεια του. «Ὕστερα καθήσανε 'ς τὸ τραπέζι νὰ φᾶνε καὶ ἤτανε τρεῖς ἄλλοι καὶ αὐτὴ τέσσαρες. Ὕστερα 'μπήκανε 'ς ἕνα μεγάλο ὀντᾶ γιὰ νὰ διασκεδάσουνε καὶ 'γὼ τότες 'πῆρα τὸ πιάτο της, τὸ κουτάλι της καὶ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ πηρούνι της, ὅλο διαμαντένια.» — καὶ ἐν ᾧ τά λεγε αὐτά, ἔβγαινε ἀπ' τὸν κόρφο του τὸ πιάτο καὶ τὰ ἄλλα ποῦ εἶπε, τοὺς τάδειξε· 'μιλιὰ κείνη, μόν' ἔτρωγε τὰ σίδερα ἀπ' τὴν ἀνησυχία της. — «Ὕστερα φέρανε ἕνα λεγενόμπρικο μαλαμματένιο γιὰ νὰ νιφτῇ, ὁ ἕνας ἐκράτειγε τὸ λεγένι, ὁ ἄλλος ἔχυνε μὲ τὸ μπρίκι καὶ ὁ ἄλλος τῆς ἔδωκε τὸ χρυσὸ μαντήλι καὶ σφονίστηκε. Καὶ ἀφ' οὗ σφονίστηκε τἄρρηξε 'ς ἕνα θρονὶ ποῦ ἤτανε κεῖ κοντὰ καὶ ὁρίστε καὶ αὐτὸ τὸ 'πῆρα.» Τότες ὁ βασιλέας βγάζει τὸ σπαθί του καὶ τρέχει νὰ τὴν σκοτώσῃ, ὁ πατέρας της. — «Ἄχ! τρία χρόνια ἔχεις ποῦ μᾶς παιδεύεις, σκύλα ἄνομη, καὶ σκότωσες καὶ τόσα βασιλόπουλα καὶ ἀκόμη ζῇς;» Τότες χυθήκανε καὶ τὸν βαστάξανε ὅλοι τὸν βασιλέα, ὁ βεζίρης, καὶ τοῦ εἶπανε· — «Βασιλέα μου, τὸ παιδί σου θὰ σκοτώσῃς; δὲ συλλογᾶσαι ποῦ δὲν ἔχεις ἄλλο; 'Πάντρευτηνε,

δός του την γυναῖκα.—Ἀμ νὰ ἰδοῦμε τὴν θέλω κ'ἐγώ; λέει τὸ βασιλόπουλο.—Ἄ! δὲ γίνεται, ἀφ'οὗ ηὗρες τὸ στοίχημα, εἴπανε οἱ ἄλλοι, θὰ τὴν πάρῃς γυναῖκα. —Τὴν δέχομαι γυναῖκά μου μὲ μιὰ συμφωνία, νὰ κάψῃ ὅλαις τῆς Σολωμονικαῖς της, νὰ κάψῃ τῆς βεργίτσαις της τῆς ἀσημένιαις καὶ τῆς μαλαμματένιαις καὶ νὰ τὴν πάρω καὶ 'ς τὴν πατρίδα μου, 'ς τοὺς γονεῖς μου καὶ ἂν ἰδῶ πῶς δὲ μ' ἀγαπάει ἢ δὲν εἶνε εὐχαριστημένη νὰ καθήσῃ ἐκεῖ νὰ σᾶς τὴ στείλω 'πίσω καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμό σας.» Τότες τὴ 'ρωτήξανε αὐτή — «Τὰ δέχεσαι ὅλα αὐτά; —Τὰ δέχομαι» εἶπε κείνη. Τότε βάνανε ἕνα ντελάλη καὶ φώναξε πῶς—«λύθηκαν τὰ μάγια τῆς βασιλοπούλας καὶ παίρνει τὸ ὡραῖο βασιλόπουλο.» Ὄργανα τούμπανα χαραῖς μεγάλαις, τὴν πήρενε γυναῖκα καὶ 'πῆγε 'ς τοὺς γονέους του καὶ τρία 'μερόνυχτα βάστηξε τὸ τραπέζι, μ' ἐπροσκαλέσανε καὶ μένα, ἀλλὰ δὲν πρόφτασα νὰ 'πάω καὶ μοῦ δώσανε ἕνα κόκκαλο καὶ πιπίλαγα, πιπίλαγα, ἀλλὰ δὲν ἔβγαινε τὸ μυαλὸ καὶ πέσανε τὰ κατωσάγονά μου. Τοῦ δωσα μιὰ καὶ τὸ πέταξα 'ς τὰ κεραμίδια καὶ μήτ' ἐγὼ ἤμανε 'κεῖ μήτε σὺ νὰ τὸ πιστέψῃς.

ΚΑ'.

Ὁ Δράκος.

Ἤτανε μιὰ φορὰ κ'ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλέας καὶ μιὰ βασίλισσα καὶ εἴχανε μία πολὺ ὡραία θεγατέρα. Λοιπὸν αὐτοὶ ἠθέλανε νὰ 'παντρέψουνε τὴ θεγατέρα τους, γιατὶ δὲν εἴχανε παιδὶ καὶ νὰ ἀφήσουνε τὸ θρόνο 'ς τὸ γαμπρό. Ἀλλὰ 'ς ἐκεῖνο τὸ βασίλειο ἤτανε ἕνας Δράκος καὶ δὲν ἄφινε κανένα βασιλόπουλο νὰ 'πάῃ νὰ πάρῃ τὴ βασιλοποῦλα. Ξεκινούσανε ἀπὸ ὅλα τὰ βασίλεια ποῦ ἀκούγανε τὴν ὀμμορφιά της γιὰ νἄρθουν νὰ τὴν πάρουν, ἀλλὰ ὁ Δράκος ἐρχότανε 'κεῖ 'ποῦ 'μπαίνανε καὶ ἄλλον ἔτρωγε, ἄλλον ἔδιωχνε καὶ ἔτσι κανένας δὲν πῆρε τὴ βασιλοποῦλα. Εἶχε σκοπὸ ὁ Δράκος νὰ ἁρπάξῃ τὴ βασιλοποῦλα, καὶ μὲ τὸ θάνατο τοῦ βασιλιὰ νὰ κυριέψῃ καὶ τὸ βασίλειο. Τοὔκανε φοβεραῖς ζημίαις τοῦ βασιλέα, τοῦ ἔκαιγε τἀμπέλια του πρὶν νὰ θερίσῃ, 'πῆγε νὰ τοῦ βάλῃ φωτιὰ 'ς τὸ παλάτι του. Τέλος πάντων ἦταν ὁ τύραννος τοῦ βασιλείου αὐτὸς ὁ Δράκος. Ἔβγαλε τελάλη ὁ βασιλέας. αὅποιος εἶνε κεῖνος 'ποῦ μπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ Δράκο νὰ τοῦ δώ-

ση τὴν θυγατέρα του γυναῖκα καὶ νὰ τὸν κάνῃ ἀπὸ τώρα βασιλέα.» Λοιπὸν τἀκούσανε ὅλα τὰ βασιλόπουλα, ἀλλὰ πῶς νὰ περάσουνε, φοβόντουσαν τὸ Δράκο, γιατί πολλὰ βασιλόπουλα εἶχε καταστρέψῃ. Ἤτανε ἕνα βασιλόπουλο πολὺ ὡραῖο καὶ γενναῖο 'ς ἕνα μακρινὸ βασίλειο. Εἶπε· — «ἐγὼ θ' ἀποφασίσω νὰ 'πάω, τί θἀφήσουμε ἕνα Δράκο νὰ μᾶς κυριεύῃ τὰ βασίλειά μας καὶ νὰ μᾶς κάνῃ τόσαις πολλαῖς ζημίαις καὶ τόσο μεγάλο κακό;» Ἐξεκίνησε λοιπὸν νὰ 'πάῃ καὶ μήνυσε 'ς τὸ βασιλέας πῶς — «ὁ Φιορεντῖνος, τοῦ τάδε βασιλέα ὁ γιὸς θἄρθῃ νὰ καταστρέψῃ τὸ Δράκο καὶ νἀβοηθήσῃ τὸ βασιλέα.» Ἔλα ποῦ-τὤμαθε ὁ Δράκος ὅμως καὶ ἔβαλε τὰ δυνατά του νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ Φιορεντῖνο νὰ περάσῃ νὰ 'μπῇ μέσ' 'ς τὸ βασίλειο;

Ἦρθε ὁ Φιορεντῖνος, ἀλλὰ ἀφ' οὗ εἶδε τὸ Δράκο ποῦ φύλαγε κεῖ, δὲ 'μπόρεσε νὰ 'πάῃ. Τότες 'πάει 'ς ἕνα τζομπάνη καὶ τοῦ δίνει χρήματα καὶ ἀγοράζει μιὰ φορεσιὰ ροῦχα ἀπ' τὸν τσοπάνη καὶ τὰ φορεῖ καὶ παίρνει καὶ μιὰ μαγγοῦρα καὶ ἕνα χαροῦτσι γιαργοῦτι καὶ πέρασε ἀπὸ μπροστὰ ἀπ' τὸ δράκο καὶ 'πάει 'ς τὸ βασιλέα. Σὰν 'μπῆκε μέσα καὶ εἶδε τὸ βασιλέα τοῦ εἶπε· — «βασιλέα μου, ἐγὼ εἶμαι βασιλόπουλο καὶ ἦρθα νὰ μοῦ δώσῃς τὴν θεγατέρα σου γυναῖκα.» Ἔβγαλε τὰ τσομπάνικα τὰ ροῦχα καὶ ἔμεινε μὲ τὰ καλά του. Τοῦ εἶπε ὁ βασιλέας — «Καλό, παιδί μου, ἀλλὰ θέλω νὰ 'πᾷ νὰ μοῦ φέρῃς τὰ γυαλιὰ τοῦ Δράκου.» Γιατί κεῖνα τὰ γυαλιὰ ὅποιος τἄβανε ἔβλεπε ἀπ' τὸ ἕνα βασίλειο 'ς τὸ ἄλλο ἂν γενότανε πόλεμος. — «Καλό.» τοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Φιορεντῖνος. Ἐβγῆκε ἔξω, καὶ ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ κεῖ ἔμαθε «πῶς ὁ Δράκος ἤτανε ξύπνιος ἕξε μήνους καὶ ἄλλους ἕξε κοιμότανε, ἀλλὰ κοιμισμένο καὶ ξυπνητὸ δὲ 'μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν γνωρίσῃ γιατὶ τὰ μάτια του ἤτανε ὅλο ἀνοιχτά.» Εἶχε ἁρπάξῃ ἀπὸ δῶ καὶ ἕναν καιρὸ μιὰ βασιλοποῦλα καὶ τὴν εἶχε κάμῃ πέρδικα καὶ φύλαγε τὸ σπίτι καὶ ὅποιος ἔμπαινε μέσ' 'ς τὸ σπίτι τοῦ Δράκου ἡ πέρδικα 'μιλοῦσε· ἀφ' οὗ ἔμαθε ὁ Φιορετῖνος πῶς ὁ Δράκος κοιμᾶται ἀποφάσισε νὰ 'πᾷ νὰ πάρῃ τὰ γυαλιά. Ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ 'πῆγε 'ς τὴν αὐλή. Φωνάζει ἡ Πέρδικα. — «Μπα-μπα-κα,-ἄνοι-ξε-ἡ-πόρτα. -Μίλιε, 'μίλιε, πέρδικά μ'. εἶπε ὁ Δράκος. — Μπα-μπά-κα-ἀ-ναι-βαί-νει-ἀ-πά-νου. — Μίλιε 'μίλιε, πέρδικά μ'. — Μπα-μπά-κα, 'πῆρε τὰ γυαλιά-σου. — Μίλιε, 'μίλιε, Πέρδικά μ'. — Μπα.. μπά.. κα.. τἄ..

πη.. ρε. καὶ φεύγει. — Μίλιε, 'μίλιε πέρδικά μ'.» Τὰ 'πάει 'ς τὸ βασιλέα τὰ γυαλιὰ ὁ Φιορετῖνος. Λέει ὁ βασιλιᾶς νὰ 'πᾷ νὰ μοῦ φέρῃς καὶ τὸ ἄλογο τοῦ Δράκου. Γιατὶ εἶχε ἕνα ἄλογο ὁ Δράκος, ποῦ ἔτρεχε 'σὰν τζιρίτι. 'Πάει ὁ Φιορετῖνος πάλι. Μπαίνει μέσα 'ς τὴν αὐλὴ τοῦ Δράκου. Καθὼς ἄνοιξε ἡ πόρτα ἄρχισε πάλι ἡ πέρδικα. — « μπαμπάκα 'μπῆκε 'ς τὸ σπίτι ἕνας ξένος— Μίλιε 'μίλιε, πέρδικάμ'. — Μπαμπάκα 'μπῆκε μέσ' 'ς τάχοῦρι — Μίλιε, 'μίλιε, πέρδικα μ'. — Μπαμπάκα 'πῆρε τἄλογο καὶ φεύγει — Μίλιε, 'μίλιε πέρδικα μ'.» Τὸ 'πῆρε λοιπὸν τἄλογο, τὸ 'πῆγε 'ςτὸ βασιλέα. — « Βασιλέα μου, τοῦ λέει, σοῦφερα καὶ τἄλογο. — Αἴ· τώρα, λέει, νὰ 'πᾷ νὰ μοῦ φέρῃς καὶ τὴν πέρδικα.» 'Πάει λοιπὸν ὁ Φιορετῖνος πάλι, ἄνοιξε τὴν πόρτα. Ἄρχισε πάλι ἡ πέρδικα — « Μπα. μπά. κα. ἄ. νοι. ξε. ἡ. πόρ.τα.— Μίλιε, 'μίλιε, πέρδικά μ'.— Μπα.μπά.κα. 'μπῆκε. ἕ. νας. ξένος. — Μίλιε, 'μίλιε, πέρδικά μ'. — Μπαμπάκα ἀναι. 6αί. νει. ἀ. πά. νω — Μίλιε, μίλιε, πέρδικα μ'.» — Μπα. μπά. κα. μ' ἔπηρε καὶ φεύγω. — Μίλιε, 'μίλιε, πέρδικά μ'.» Τὴν ἔπηρε λοιπόν, 'πάει ὁ Φιορετῖνος 'ς τὸ βασιλέα, λέει, — « Πολυχρονεμένε μου βασιλέα, σοῦ ἔφερα καὶ τὴν πέρδικα. — Αἴ παιδί μου, γιὰ νὰ ἤμαστε ἥσυχοι 'ς τὸ βασίλειο νὰ ξεκάμῃς καὶ τὸ Δράκο, νὰ τὸν φέρῃς 'ς τὸ παλάτι.» Τότες συλλογίστηκε ὁ Φιορετῖνος τί νὰ κάνῃ; Τέλος πάντων ἐσκέφτηκε ἕνα τρόπο νὰ τὸν βάνῃ 'ς τὸ βαρέλι.

Ὁ Δρακος 'ς αὐτὸ τὸ διάστημα ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ 'ξυπνήσῃ· 'Ξύπνησε καὶ τί νὰ ἰδῇ; ἔρημο τὸ σπίτι του. Κυττάζει νὰ ἰδῇ, νὰ 'βρῇ τὰ γυαλιά του· νὰ ἰδῇ 'ς τὸν κόσμο τί γίνεται, ποῦ τὰ γυαλιά του! Περιμένει νὰ τοῦ 'μιλήσῃ ἡ πέρδικα, ποῦ πέρδικα! Καταιβαίνει 'ς τάχοῦρι νὰ ἰδῇ τἄλογό του, καὶ νὰ τὸ πάρῃ νὰ τρέξῃ νὰ ἰδῇ τί γίνεται. Μήτε ἄλογο! Τότε τὸ κατάλαβε πῶς ἤτανε τοῦ Φιορετίνου καμώματα καὶ λέει — « ἄχ! Φιορετῖνε. Μοῦπηρες τὰ γυαλιά — τὰ μάτια μου. Τἄλογο — τὰ πόδια μου. Τὴν πέρδικα — τὴ γλῶσσά μου. Ἄχ! Φιορετῖνε, καὶ νὰ σὲ βάνω 'ς τὸ χέρι.» Καὶ 'βγῆκε ὁ Δράκος ὄξω, γύριζε ἀπὸ 'δῶ ἀπὸ 'κεῖ 'ς τὰ βουνὰ για νὰ διασκεδάσῃ καὶ νὰ 'βρῇ κανένα τρόπο ποῦ νὰ ἐκδικηθῇ τοῦ Φιορετίνου. Ὁ Φιορετῖνος ἀποφάσισε καὶ ἔγινε ἕνας γέρος, ἔβανε κἄτι γένεια ἄσπρα, μαλλιά, μιὰ καμποῦρα καὶ κἄτι παληόρουχα καὶ 'πῆρε κἄτι στεφάνια καὶ ξύλα, πιργιόνι, σκεπάρνι καὶ 'πῆγε 'ς τὰ βουνὰ ποῦ ἤτανε ὁ Δράκος καὶ

ἔκανε βαρέλια, ἔκανε τὸ βαρελᾶ καὶ ἄρχισε λοιπὸν καὶ χτύπαγε ντούπου, ντούπου καὶ κάρφωνε τῆς ντούγαις τοῦ βαρελιοῦ καὶ τῆς σανίδες δὲν τῆς ἔσμιγε, μόνε τῆς ἄφινε 'λίγο ἀργιά. Ὁ Δράκος εἶδε ἀπὸ μακρυὰ ἕνα ἄνθρωπο ποῦ ἐργαζότανε, ἦρθε κοντὰ νὰ ἰδῇ, βλέπει ἕνα γέρο ποῦ ἔφτιανε βαρέλια. «Ὥρα καλή, παπποῦ, τοῦ λέει ὁ Δράκος τοῦ γέρου. — Καλό.ό. 'ς τὸ παιδί μου, τοῦ λέει ὁ Φιορετῖνος τοῦ Δράκου. — Τί κάνεις αὐτοῦ; — Τί νὰ κάνω; ἕνα βαρέλι νὰ βάνω 'λιγάκι μοῦστο νὰ κάνω κρασί.—'Αμ' τί κρασί, γέρο, 'σὲ τοῦτο τὸ βαρέλι; περνάω κ' ἐγὼ ἀπὸ τῆς τρύπαις καὶ θὰ σοῦ βαστάξῃ μοῦστο μέσα; — 'Αμ ποῦ ἔχει τρούπαις, λέω; — Νά· δὲ βάζεις τὸ χέρι σου νὰ ἰδῇς; — Πώ, πώ, νὰ βαίνω στουπὶ νὰ τῆς βουλλώσω λοιπόν.— Νά μιὰ μεγάλη τρύπα καὶ 'ς τὸν πάτο 'κεῖ τοῦ βαρελιοῦ. — Ἄμ ποῦ εἶνε 'γὼ δὲν τὴν βλέπω, λέει ὁ Φιορεντῖνος. — Νά! ἐκεῖ κάτω· λέει ὁ Δράκος· φέρ' τὸ χέρι σου νὰ σ' τὴ δείξω.» ὁ Φιορετῖνος ἔκανε πῶς δὲ φτάνει. — «Μήτε βλέπω εἶπε, μήτε φτάνω. Δὲ μοῦ κάμεις τὴ χάρι, λέει, νὰ 'μπῇς μέσα νὰ μοῦ τὴν βουλλώσῃς μοναχός σου; Νὰ χαίρεσαι ὅ,τι ἐπιθυμάεις, νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νἄχῃς καλὴ μοῖρα;» καὶ ἄλλα πολλὰ τοῦ εἶπε ὅσο ποῦ τὸν κατάφερε νὰ 'μπῇ 'ς τὸ βαρέλι. Ἅμα 'μπῆκε 'ς τὸ βαρέλι τοῦ δίνει μιὰ σφῆνα καὶ ὅ,τι ἄλλο τοῦ γύρεψε καὶ 'μπῆκε μέσα νὰ τὸ βουλλώσῃ. Ἅμα 'μπῆκε μέσα ὁ Δράκος δὲ χάνει καιρὸ τοῦτος, τάκα, τάκα, τὸν καρφώνει καλὰ καὶ ὅταν χτύπαγε, ὁ Φιορετῖνος, ὁ Δράκος φώναζε· — Αἴ· τί κάνεις; ἄνοιξε εἶμαι μέσα, ἄνοιξε νὰ 'βγῶ. — Ἄμ· εἶδα καὶ ἔπαθα νὰ σὲ βάλω 'ς τὸ βαρέλι καὶ θὰ σ' ἀφήσω νὰ 'βγῇς;» Καὶ τότες 'βγάζει ὅλαις τῆς μπεροῦκες ποῦ εἶχε καὶ ὅλα τὰ παληόρουχα καὶ ἔμεινε μὲ τὰ ροῦχά του τὰ χρυσᾶ ὁ Φιορετῖνος καὶ ἄρχισε καὶ τσούλαγε τὸ βαρέλι καὶ ἔλεγε· «τσούλα τσούλα βαρελάκι νὰ 'πᾶμε, 'ς τοῦ βασιλέα τὸ σαράι· νὰ πάρω τὴν θυγατέρα του γυναῖκα». Τότε τὸ κατάλαβε ὁ Δράκος πῶς ἦτανε ὁ Φιορετῖνος. — « Ἄχ Φιορετῖνε, λέει ὁ Δράκος. Μοῦπηρες τὰ γυαλιὰ — τὰ μάτια μου. Τἄλογο — τὰ πόδια μου. Τὴν πέρδικα — τὴ γλῶσσά μου· καὶ 'μένα 'ς τὸ βαρέλι; Ἄχ! Φιορετῖνε· καὶ νὰ σ' ἔβαινα 'ς τὸ χέρι! «Ὁ Φιορετῖνος ἔλεγε· — «Τσούλα, τσούλα βαρελάκι νὰ 'πᾶμε 'ς τοῦ βασιλέα τὸ σαράϊ, νὰ πάρω τὴ θυγατέρα του γυναῖκα». Τὸν ἐπῆγε 'ς τὸ παλάτι καὶ τοῦ εἶπε ὁ βασιλέας — «Σὺ ἔκαψες τὴν περιουσία μου κ' ἐγὼ σὲ καίω ἐσένα.» Τὸν ἔκαψε τὸ

Δράκο καὶ γλύτωσε. Τότες ἀνέβασε τὸ Φιορετῖνο 'ς τὸ θρόνο καὶ τὸν ἔκαμε βασιλέα καθὼς τοῦ εἶχε ὑποσχεθῇ· καὶ ὄργανα τούμπανα χαραῖς μεγάλαις, τοὔδωσε τὴν θεγατέρα του γυναῖκα καὶ ἀντὶς νὰ πάρῃ ὁ Δράκος τὴν περιουσία τοῦ βασιλέα 'πῆρε ὁ βασιλέας τὴν περιουσία τοῦ Δράκου καὶ περάσανε ὁ Φιορετῖνος μὲ τὴ γυναῖκά του πολὺ καλὰ καὶ εὐτυχισμένα.

ΚΒ'.

Οἱ Δερβισάδες

Ἤτουν μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ ἕνας ἔμπορος πλούσιος πολὺ καὶ εἶχε ἕνα ὑγιό. Αὐτὸς ὁ ἔμπορος ἤξερε καὶ ἔπαιζε βιολί. Τόσο ὡραῖο τὤπαιζε τὸ βιολί του, ὥστε, ἢ 'ς τὸ κατάστημά του ἢ 'ς τὸ σπίτι του τὤπαιζε τὸ βιολί, ὅποιος πέρναγε ἀπὸ ὄξω στεκότανε καὶ τὸν ἄκουγε. Μιὰ φορὰ ποῦ ἔπαιζε ἕνα ὡραῖο κομμάτι 'ς τὸ κατάστημά του ἐπέρασε μιὰ μεγαλοσάνα καὶ στεκότανε καὶ τὸν ἄκουγε. Αὐτὴ ἡ μεγαλοσάνα ἦτανε πολὺ ὡραία γυναῖκα καὶ νέα καὶ ὁ ἄντρας της ἦτανε πολὺ πλούσιος, μὰ ἦτανε ζηλιάρης πολύ. Ὅποτε πέρναγιε αὐτὴ ἡ μεγαλοσάνα ἀπὸ τὸ μαγαζὶ αὐτουνοῦ τοῦ ἐμπόρου, στεκότανε καὶ τὸν ἄκουγε, ὅποτε ἄκουγιε καὶ ἔπαιζε βιολί. Ἕνας ὀχτρός του τοῦ ἐμπόρου εἶπε 'ς τὸν ἄντρα αὐτῆς τῆς κυρᾶς πῶς ἡ γυναῖκά του ἀγαπάει τὸν ἔμπορο ποῦπαίζει τὸ βιολὶ καὶ ἂν δὲν πιστεύῃ ἂς παραφυλάξῃ νὰ τὴν ἰδῇ. Μιὰ 'μέρα εἶχε γλέντι ἐκεῖ 'ς τὸ μαγαζί του αὐτὸς ὁ ἔμπορος καὶ εἶχε μερικοὺς φίλους του καὶ διασκεδάζανε. Ἔπαιξε λοιπὸν τότες πολὺ ὡραῖα κομμάτια καὶ ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἡ μεγαλοσάνα στεκότανε καὶ κύτταγε χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ πῶς ὁ ἄντρας της τὴν κύτταγε ἀπὸ πίσω κρυφά. Αὐτὸ ἐγίνη ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐμπόρου. Τοῦ ηὗρε μιὰ ἀφορμὴ καὶ τὸν ἔβαλε 'ς τὴ φυλακὴ ὁ ἄντρας τῆς μεγαλοσάνας καὶ αὐτὸ ἦτανε ἡ καταστροφή του. Αὐτὸς ὁ ἔμπορος, δὲ 'μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἔκαμε καὶ τὸν κατατρέχανε ἔτσι, γιατί ἦτανε πολὺ καλὸς ἄνθρωπος. Τότες ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ποῦ τὸν διέβαλε, τοῦ ἔκανε τὸ φίλο τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ λέει. — « 'ξέρεις γιατί σὲ κατατρέχει ὁ τάδες; Γιατὶ παίζεις ὄμμορφο βιολὶ καὶ σὲ ἀγαπάει ἡ γυναῖκά του.» Τότες πιὰ δὲν ἔπιασε ὁ ἔμπορος τὸ βιολὶ 'ς τὸ χέρι του καὶ ἔκαμε ντεμπίχι 'ς τὴ γυναῖκά του: «ὁ γυιός του ποτὲ νὰ μὴν παίξῃ

διολί, εὐχὴ καὶ κατάρα.» καὶ αὐτὸς πιὰ ἀπὸ καταστροφή, 'σὲ καταστροφή, ὁ ἔμπορας, ἐμαράθηκε καὶ 'πέθανε· καὶ ἄφισε τὸ παιδὶ καὶ τὴ γυναῖκά του δυστυχισμένους.

'Αφ' οὗ μεγάλωσε τὸ παιδί του τοῦ εἶπανε πῶς ὁ πατέρας του ἔπαιζε ὡραῖο βιολί. Καὶ ἀρώτησε τὴ μάννα του «ἔπαιζε ὁ πατέρας μου, μάννα, ὡραῖο βιολί; —Ναί, παιδί μου, εἶπε ἡ μάννα του, ἀλλὰ αὐτὸ ἤτανε ἡ καταστροφή, ποῦ καταστραφήκαμε καὶ γιὰ τοῦτο ἄφησε ὁ πατέρας σου εὐχὴ καὶ κατάρα βιολὶ ποτὲ νὰ μὴν πιάσῃς 'ς τὸ χέρι σου, παιδί μου.» Μὰ τὸ παιδὶ εἶχε πολλὴ κλίσι 'ς τὸ διολὶ καὶ παρακάλεσε τὴ μάννα του· «Νὰ παίξω, μάννα, 'λίγο 'ς τὸ σπίτι, ὄχι ἀλλοῦ πουθενά.» 'Απὸ 'δῶ τὴν εἶχε, ἀπὸ κεῖ τὴν εἶχε, τὴν ἐκατάφερε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ παίξῃ βιολί, ἀλλὰ μέσα 'ς τὸ σπίτι καὶ ἔμαθε καλλίτερα ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ἔπαιζε. Αὐτὴ ἡ κακόμοιρη πούλησε τὰ διαμαντικά της, ὅλα της τὰ στολίδια γιὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ καὶ δὲν τῆς ἀπόμεινε τίποτα. 'Σὰ μεγάλωσε τὸ παιδί, εἶπε·—«Μάννα, τώρα πῶς θὰ ζήσωμε ἐμεῖς; πρέπει νὰ κάμωμε μιὰ δουλειὰ γιὰ νὰ ζήσωμε.» Εἶπε κείνη. —«Νὰ πουλήσωμε κάμποσα πράμματα ποῦ μᾶς ἀπόμειναν, νὰ τὰ πουλήσωμε νὰ πάρωμε κάμποσαις παράδες καὶ νὰ τοὺς πάρῃς νὰ πᾶς 'ς τὴν Πόλι νὰ πάρῃς κάμποσαις πραμματειαῖς νὰ κάμῃς ἐμπόριο νὰ ζήσωμε. 'Εσυμφώνησαν μάννα καὶ γιὸς λοιπὸν καὶ πούλησε ἡ κακόμοιρη ἡ μάννα ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε καὶ 'πῆγε 'ς τὴν Πόλι. 'Επῆγε, ἀρώτησε, καὶ κάθησε 'ς ἑνὸς χαλβατζῆ κατάστημα. 'Εκάθησε κάμποσαις ἡμέραις, προκομμένο τὸ παιδί, τοῦ βοήθαγε, ἔκανε κεῖνος χαλβάδες, λουκούμια καὶ ἀφ' οὗ τὸ εἶδε τὸ παιδὶ προκομμένο ἔξυπνο τοῦ εἶπε·—«τί ἦρθες ἐδῶ νὰ κάμῃς, παιδί μου; *Αν ἦρθες νὰ 'μπῇς 'σὲ μαγαζὶ σὲ κρατῶ ἐγὼ ἐδῶ, γιατί ἦσαι ἔξυπνο παιδί.— Ὄχι, εἶπε τὸ παιδί, δὲν 'μπορῶ νὰ μείνω 'δῶ γιατί ἔχω μάννα, ποῦ δὲν ἔχει κανένα ἄλλον 'ς τὸν κόσμο καὶ δὲ 'μπορεῖ νὰ κάνῃ χωρὶς ἐμένα.» καὶ τοῦ διηγήθηκε πῶς καὶ τί καὶ πῶς πούλησε ἡ μάννα του ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε καὶ ἦρθε αὐτὸς νὰ κάνῃ ἐμπόριο. Τότες τοῦ εἶπε ὁ Χαλβατζῆς—«ποῦ τὰ ἔχεις τὰ χρήματα σου; Νὰ τὰ φυλάξῃς καλά, γιατί ἐδῶ εἶνε πολλοὶ κακοὶ ἄνθρωποι.» Τότε τὸ παιδὶ τὰ ἔδωσε τὰ χρήματα τοῦ χαλβατζῆ νὰ τὰ φυλάξῃ καὶ ἅμα εὕρῃ εὐκαιρία, νὰ ψωνίσῃ καὶ νἄρθῃ 'ς τὴν 'Αθήνα. Μιὰ 'μέρα ἐν ᾧ ἤτανε 'ς τὸ παζάρι, τὸ παιδὶ ἔμαθε πῶς ἕνα πλοῖο μεγάλο φεύγει γιὰ τὴν

'Αθήνα. 'Πηγαίνει καὶ λέει τοῦ χαλβατζῆ· — «Δός μου τοὺς παράδες, γιατί θὰ 'πᾶ νὰ ψωνίσω.» Ἔπηρε τὴ σακκοῦλα μὲ τὰ φλωριά, λεπτά, ἀνάκατα ὅλα καὶ 'πῆγε νὰ ψωνίσῃ. 'Εκεῖ ποῦ 'πήγαινε 'ς τὸ τρίστρατο καθότανε ἕνας Ντερβίσης στραβὸς καὶ ἐζήταγε ἐλεημοσύνη. Πέρασε καὶ τὸ παιδὶ τοῦ εἶπε· — «ὅποιος κι' ἂν ἦσαι νὰ χάρῃς τὰ νιᾶτα σου, ὅ,τι θέλεις, νὰ μ' ἐλεήσῃς.» Τὸ παιδὶ ἐλυπήθηκε τὸ Ντερβίση καὶ ἔβαλε τὸ χέρι του 'ς τὴ σακκοῦλα καὶ ἔψαχνε νὰ 'βρῇ παράδες νὰ τοῦ δώσῃ. 'Εκεῖ ποῦ σκάλιζε, τρίξανε τὰ φλωριά. — «Τί ἔχεις ἐκεῖ μέσα, τοῦ λέει, καὶ τρίζουνε; φλωριὰ εἶνε; — Ναί· ἦρθα ἀπ' τὴν 'Αθήνα νὰ 'ψωνίσω καὶ νὰ 'πάω 'ς τὴν πατρίδα μου. — Ἄφησέ με, παιδί μου, νὰ τὰ χαιδέψω 'λιγάκι, γιατὶ ἔχω χρόνια νὰ πιάσω φλωριὰ 'ς τὰ χέρια μου. Ἄχ! ἤμανε κ' ἐγὼ μιὰ φορὰ πλούσιος.» Τὸ παιδὶ χαμήλωσε τὴ σακκοῦλα νὰ τὴν βάνῃ νὰ τὴν χαιδέψῃ ὁ Ντερβίσης. Καθὼς ἔκαμε νὰ βάνῃ τὸ χέρι του νὰ χαιδέψῃ, ποῦ ἔλεγε, τὴ σακκοῦλα, ἁρπάζει τὴ σακκοῦλα καὶ τὴν βάζει ἀνάμεσα 'ς τὰ σκέλια του καὶ φωνάζει· — «Ἄχ! μὲ κλέβει, θὰ μὲ κλέψῃ αὐτὸ τὸ παιδί! προφτάστε!» Ἤτανε ἐκεῖ κοντὰ κᾶτι κλητῆρες, ἀκοῦνε τὸ γέρο ποῦ φώναζε, 'πᾶνε ἀρχίζουνε τὸ παιδὶ 'ς τὸ ξύλο. — Βρέ! παληογκιαούρη, θέλεις νὰ κλέψῃς γέρο ἄνθρωπο, στραβό!» Κεῖνος φώναζε ὁ δυστυχισμένος, ὅτι ἤτανε δικά του τὰ λεπτά, ἀλλὰ ἢ δὲν ξέρανε ρωμαίικα οἱ κλητῆρες ἢ καμωνόντουσαν, τῶφαγε τὸ ξύλο καὶ 'πᾶν τὰ χρήματα! 'Πάει 'πίσω 'ς τὸ χαλβατζῆ, ἀντὶς νὰ 'πάῃ ἐμπορεύματα 'πάει κλαμμένος καὶ δαρμένος. Τοῦ λέει ὁ ἀφεντικός του· — «τί σοῦ ἔτυχε;» Τοῦ διηγήθηκε τοῦ ἀφεντικοῦ του τί ἔπαθε. Τοῦ λέει ὁ ἀφεντικός. — «Σὲ λυπᾶμαι, παιδί μου, ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάνω; 'ξέρεις καμμιὰ τέχνη, τίποτις; — 'Ξέρω διολί, ἀλλὰ μὲ τὸ διολί, τί παράδες νὰ μαζέψω; — Γιὰ παίξε βιολί, παιδί μου, νὰ ἰδῶ τί βιολὶ παίζεις;» 'Αμέσως τὸ παιδὶ παίζει ἕνα ταξίμι καὶ μαζεύτηκε ἐκεῖ 'ς τὸ χαλβατζίδικο ὅλος ὁ κόσμος. Ἔκανε πούλησι φοβερὴ ὁ χαλβατζῆς. 'Εξακολούθησε ἔτσι κάμποσαις 'μέραις, ἀλλὰ τὸ παιδὶ σωνότανε ἀπὸ τὴ λύπη του. Ὁ χαλβατζῆς τὸν ἐλυπήθηκε. Τοῦ λέει, — «παιδί μου, τόνε γνωρίζεις τὸ Ντερβίση ποῦ σοῦ 'πῆρε τὰ χρήματα; — Τονὲ γνωρίζω· πῶς δὲν τὸν γνωρίζω; — Λοιπὸν ἐγὼ θὰ σοῦ προμηθευτῶ μιὰ φορεσιὰ Ντερβισάδικη καὶ ἕνα μπαστούνι 'σὰν τῶν Ντερβισάδων καὶ νὰ δέσῃς καὶ τὰ μάτια σου μ' ἕνα μεγάλο πανί, πῶς εἶσαι στραβὸς

τάχα καὶ δὲ βλέπεις. Νὰ τὸν πάρῃς ἀπὸ πίσω καὶ 'κεῖ ποῦ θὰ 'μπαίνει 'ς τὸν τεκέ του νὰ 'μπῇς καὶ σὺ μέσα. Ἐκεῖ 'ς τὸν τεκὲ γύρω, γύρω ἔχει κελλϳὰ ποῦ καθόντουνε οἱ Ντερβισάδες, ἐσὺ νὰ 'μπῇς 'ς τὸ δικό του κελί, τοῦ Ντερβίση, ποῦ σοῦ ἔκλεψε τὰ λεπτά σου καὶ νὰ παρατηρήσῃς ποῦ ἔχει τὰ χρήματά σου, γϳατὶ ἔχουνε χρήματα αὐτοὶ οἱ Ντερβισάδες, δένεις ἕνα πεστεμάλι 'μπροστά του καὶ ἀδεϳάζεις ἐκεῖ τὰ χρήματα καὶ τὴν ὥρα ποῦ θὰ 'βγῇ ἐκεῖνος νὰ φύγῃ, νὰ 'πάῃ ὄξω, 'βγαίνεις καὶ σὺ μαζί του. Μόνε νὰ προσέχῃς, παιδί μου, ὅταν 'μπῇς μέσα νάναιβῇς ἀπάνω, νὰ σαλτάρῃς 'ς ἐκεῖνα τὰ πατερὰ ποῦ εἶνε σταυρωτὰ ἀπάνω 'ς τὴ σκεπή. Γϳατί ὄντας 'μπαίνουν μέσα καὶ 'ντυνόντουνε οἱ Ντερβισάδες παίρνουνε μϳὰ λόγχη σιδερένϳα καὶ τὴν φέρνουνε γύρω 'ς ὅλον τὸν τοῖχο καὶ ἀφ' οὗ φέρνουνε γύρω γύρω 'ς τὸν τοῖχο τὴ λόγχη, ἀρχίζουνε καὶ τρυπᾶνε, ἂν εἶνε κἀνεὶς νὰ τὸν τρυπήσουν καὶ ἀφ' οὗ τελειώσῃ αὐτό, θὰ προσκυνήσῃ καὶ θὰ κοιμηθῇ ὁ Ντερβίσης. Τοτες κυττᾷς ἐσύ, ποῦ ἔχει τὰ χρήματά σου, γϳατί θάν τάδειάσῃ αὐτὸς καὶ κεῖνα ποῦφερε τὸ βράδυ 'ς τὰ ἄλλα καὶ καταβαίνεις, παίρνεις τὰ χρήματα σου καὶ πάλι ἀνεβαίνεις 'κεῖ ἀπάνω καὶ τὸ πρωῒ σηκώνεσαι, ποῦ θἀνοίξουνε τὸν τεκέ τους καὶ μαζί μ' αὐτοὺς φεύγεις καὶ σύ, αὐτοὶ ὅλοι εἶνε στραβοὶ δὲ θὰ σὲ ἰδοῦνε.»

Ἐπῆγε λοιπὸν τὸ παιδί, φόρεσε τὰ ροῦχα, 'πῆρε τὸν Ντερβίση του ποῦ τὸν εἶχε κλέψῃ, ἀπὸ 'πίσω καὶ ὅταν 'μπῆκε μέσ' 'ς τὸν τεκέ, ἀπὸ κοντὰ καὶ τὸ παιδί, 'ς τὴν κάμαρα τὸ ἴδϳο, καὶ κύτταξε, εἶδε τὸ πατερὸ τὸ παιδὶ ἅμα 'μπήκανε μέσα, καλιβώθηκε ἀπάνω καὶ κάθησε ἀπάνω 'ς τὰ πάτερα ποῦ ἤτανε σταυρωτὰ ἀπάνω 'ς τὴ σκέπη. Τότε βλέπει τὸν Ντερβίση καὶ κλειδώνει καλὰ τὸ κελλί του καὶ ἀνοίγει τὸ ντουλάπη καὶ βγάζει ἕνα τζουκάλι ποῦ ἤτανε εἰς τὴ μέση φλωρϳά, μεγάλο, καὶ ἀφ' οὗ τἄρρηξε μέσα — «ἄϳντε καὶ σεῖς 'ς τὰ ταίρϳα σας.» εἶπε, χά! χά! χά! τὰ χάϳδευε. Τὸ παιδὶ εἶδε τὰ φλωρϳὰ καὶ δὲν εἶπε τίποτα. Ὁ Ντερβίσης, ἀφ' οὗ χάϳδεψε τὰ φλωρϳὰ ἄρχισε, ἦρθε, 'πῆρε τὴ λόγχη καὶ γούρ! μὲ αὐτὴ 'ς τὸν τοῖχο· γύρισε μϳὰ βόλτα καὶ ὕστερα ἄρχισε πάλι καὶ τρύπαγε γύρω, γύρω καὶ ἀφ' οὗ βεβαιώθηκε, πῶς δὲν ἤτανε κἀνεὶς μέσα, ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Τὰ μεσάνυχτα πάλι σηκώθηκε καὶ τὰ ξαναχάϳδεψε χά! χά! χά! καὶ εὐχαριστϳότανε καὶ ἔπεσε πάλι καὶ κοιμήθηκε. Μετὰ τὸ δεύτερο χάϳδεμα τῶν φλωρϳῶνε, ἀφ' οὗ τὸν 'πῆρε βαθεϳὰ ὁ ὕπνος σηκώθηκε τὸ παιδὶ

ἀγάλια, ἀγάλια. Κατέβη κάτω, ἄδειασε τὸ τσουκάλι 'ς τὴν πεστεμάλι ποὖχε δεμένα 'ς τὴ μέση του καὶ ἀνέβη πάλι 'ς τὸ πατερὸ καὶ καθότανε. Πρὸς τὸ πρωΐ ἀνοίγει πάλι ὁ Ντερβίσης τὸ ντουλάπι, ἀφ' οὗ σηκώθηκε χαράμματα ἀκόμη καὶ ὄντες ἄρχισε νὰ χαιδεύῃ τὰ φλωριά του, τί νὰ ἰδῇ! οὔτε φλωρί, οὔτε τίποτα! ἀνοίγει τῆς πόρταις, βαίνει τῆς φωναῖς — « Κλέφταις! τρέχτε, μ' ἐκλέψανε! Ἆπὰν τὰ φλωριά μου! Πᾶνε! » Τρέχουνε ὅλοι οἱ Ντερβισάδες 'μπαίνουν 'ς τὸ κελλὶ τοῦ Ντερβίση αὐτούνου, κεῖνος 'φώναζε, φωνή, κακό, σήκωσε τὸ σπίτι 'ς τὸ ποδάρι. — « ἐσεῖς μ' ἐκλέψατε! οἱ ἴδιοι οἱ Ντερβισάδες! — μπᾶ! μπᾶ! Ποιὸς 'μπαίνει 'δῶ μέσα ;» Τότες πετάγεται ἕνας Ντερβίσης καὶ τοῦ λέει — «βρὲ ποῦ τἄχες τὰ φλωριά σου καὶ σ' τὰ 'πήρανε ; — Νά 'σὲ τοῦτο τὸ τσουκάλι μέσα τὰ εἶχα! ποῦ τὰ εἶχα! — Βρὲ 'ς τὸ τσουκάλι μέσα 'πᾷς καὶ βάζεις τὰ φλωριά; Νὰ ἔχω ἐγώ, ἀλλὰ τὰ ἔχω ἐδῶ μέσα 'ς τὴν καβοῦκά μου!» καὶ ντούπ! χτύπαγε τὴ καβοῦκά του. Δὲν χάνει καιρὸ τὸ παιδί, ἁρπάζει τὴν καβοῦκα ἐκεινοῦ, βγάνει τὴ 'δική του τὴν πετάει, φοράει τοῦ Ντερβίση. — « Ἀμάν, φωνάζει, ἀμὰν, ἀμάν, ἀμάν, 'πάει ἡ καβοῦκα, 'πᾶν τὰ φλωριά μου! καὶ χτύπαγε δεξιά, ζερβιά, χάλασε τὸν κόσμο ἀπ' τὴ φωνὴ καὶ τὸ κακὸ ποὖκανε, ἀλλὰ 'πᾷν τὰ φλωριά! — « Πῶς κάνετε ἔτσι, μπρέ, τοὺς λέει, ἕνας ἄλλος Δερβίσης, τί εἶνε τοῦτο, μπρέ; Ἰστέ! πῶς ἤσαστε παλαβοί; Ἔχω κ' ἐγὼ φλωριά, ἀλλὰ νά! τὰ ἔχω ἐδῶ μέσ' 'ς τὸ μπαστούνι μου.» καὶ τὸ σηκώνει 'ψηλά. Χάπ! ἐκεῖνος ἀπὸ 'πάνω ἁρπάζει τὸ μπαστούνι τοῦ Ντερβίση καὶ πετάει τὸ 'δικό του χάμω! Ἀκούει μπούμ! ὁ Ντερβίσης, νομίζει πῶς ἔπεσε τὸ μπαστούνι του, σκύβει νὰ τὸ πάρῃ τὸν ἐπατοῦσαν ἀπὸ 'πάνω, κακὸ πατερντί, πούπ ὁ ἕνας, ἀπὸ πάνω, μπούπ ὁ ἄλλος ἀπὸ πάνω, κλωτσαῖς, κλωτσοβολίσματα, γροθοκοπήματα, ηὗρε κι' αὐτὸς καιρό, καταιβαίνει κάτω τσὰφ τοῦ ἑνὸς ἕνα μπάτσο, τσὰφ τοῦ ἀλλουνοῦ, πετιέται ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ ἀπὸ 'δῶ 'πᾶν καὶ οἱ ἄλλοι. Πάει 'ς τὸ μάστορή του, χτυπάει τὴν πόρτα, ἀνοίγει τὴν πόρτα, 'μπαίνει μέσα, λέει ὁ μάστορης του, τί ἔκανες ; — « Σώπα, λέει τὸ παιδί, κύττα φλωρὶ καὶ κακό! — Βρέ! πῶς τὰ κατάφερες! — Μὴν τὰ γυρεύῃς, ἀκόμη τοὺς ἄφισα καὶ δερνόντουνε καὶ κλωτσοπατιόντουνε ἴσα μὲ τὰ τώρα·» καὶ τοῦ διηγήθηκε ἀπάνω κάτω ὅλη τὴν ἱστορία. Βγάλανε τὰ φλωριὰ ἀπὸ τὸ καβούκι, κάψαν τὸ μπαστούνι, καὶ τὴν ἄλλη 'μέρα μάθανε πῶς

τὴ νύχτα δαρθήκανε οἱ Ντερβισάδες, καὶ τίποτις ἄλλο. Τὰ φυλάξανε τὰ φλωρϳά, ὅσο ποῦ νὰ 'βρεθῇ εὐκαιρία νὰ 'πάῃ 'ς τὴν 'Αθήνα τὸ παιδί. Τοῦ λέει ὁ ἀφεντικός του — « φοβοῦμαι νὰ ἔχουμε τόσα φλωρϳὰ 'ς τὸ μαγαζί, μήπως γίνῃ κανένα γϳαγκίνι ἢ κάμμϳὰ κλεψά, μονάχα εἶνε ὁ γαμπρὸς ἐδῶ τοῦ Βεζίρη, καὶ τοῦ τὰ δίνουμε ἂν θέλῃς μὲ τὸν τόκο καὶ ὁπότε πάλι θελήσῃς, τὰ παίρνεις. — Τόνε γνωρίζεις τὸ γαμπρὸ τοῦ Βεζίρη; λέει τὸ παιδί. — Μπά, κάθε βράδυ ἔρχεται 'δῶ νὰ σ' τὸν δείξω.» Τὸ βράδυ λοιπὸν ἔπαιξε τὸ παιδὶ τὸ βϳολὶ καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους 'πῆγε καὶ ὁ γαμπρὸς τοῦ Βεζίρη νὰ διασκεδάσῃ. Τοῦ εἶπε,—αὲφέντη μου, τοῦτο τὸ παιδὶ ἔχει μερικὰ φλωρϳά, ποῦ ἔφερε ἀπ' τὴν 'Αθήνα, γϳὰ νὰ 'ψωνίσῃ, ἂν θέλῃς νὰ σοῦ τὰ δανείσῃ.» Ἔκανε ἕνα ἔγγραφο ὁ γαμπρὸς τοῦ Βεζίρη καὶ τοῦ τάδωσε τοῦ γαμπροῦ τοῦ Βεζίρη τὸ παιδί, ὁ γαμπρὸς τοῦ Βεζίρη πάλι τοὔδωσε τοῦ παιδϳοῦ τὴν ὁμολογία. Μϳὰ μέρα πάλι τὸ παιδὶ ἔμαθε, πῶς ἦρθε ἕνα καράβι ἀπὸ τὴν 'Αθήνα. Πῆγε 'ς τὸν γαμπρὸ τοῦ Βεζίρη γϳὰ νὰν τοῦ γυρέψῃ τὰ χρήματά του. Ἡ γυναῖκά του εἶδε ἕναν ὡραῖο νέο 'ποῦ 'μπῆκε 'ς τὸ παλάτι καὶ κρύφτηκε ἀπὸ 'πίσω ἀπὸ τὸ καφάσι καὶ κύτταγε αὐτὸν τὸ νέο γϳατί τῆς ἄρεσε. 'Επῆγε τὸ παιδί, λέει τοῦ σαράφη, — « σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ δώσῃς τὰ χρήματά μου γιατὶ θὰ φύγω νὰ πάω 'ς τὴν 'Αθήνα. — Ποϳὰ χρήματα; λέει ὁ σαράφης. — 'Εκεῖνα ποῦ σὲ δάνεισα. — Ἔχεις ὁμολογϳά; σοὔδωσα ὁμολογϳὰ ἐγώ; — Μάλιστα ἔχω,» καὶ 'βγαίνει τὴν ὁμολογία ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τήνε δίνει. 'Εκεῖ 'ποῦ τὴν 'παίρνει ὁ σαράφης, κάνει πῶς θὰ τὴν δϳαβάσῃ καὶ τὴ ῥήχνει 'ς τὸ μαγκάλι καὶ τὴν καίει. Φωνάζει τὸ παιδί, κλαίει, κακό.— « Σούς! τοῦ λέει γϳὰ θὰ φωνάξω νὰ σὲ κρεμάσουνε!» Ἡ γυναῖκα τοῦ σαράφη, ἡ Βεζιροποῦλα τὰ ἔβλεπε ὅλα καὶ λυπήθηκε τὸ παιδί· τὸ παιδὶ ἀφ' οὗ τοῦ εἴπανε ἔτσι σηκώθηκε, 'πῆγε 'ς τὸν ἀφεντικό του, 'πίσω ἄλλα κλάμματα. Αἴ· πολέμαγε νὰ τὸν παρηγορήσῃ ὁ Χαλβαντζῆς, ὄντες βλέπουνε νὰ 'πάῃ μϳὰ ἀράπισσα καὶ λέει 'ς τὸ παιδί·— «Νάρθῃς ἐκεῖ 'ς τὸ σαράϊ ποῦ σοῦ κάψανε τὴν ὁμολογϳά, τὸ βράδυ, 'ποῦ σὲ θέλει κάποϳος νὰ σοῦ 'μιλήσῃ.» Τὸ βράδυ σηκώθηκε καὶ 'πῆγε 'ς τὴν πόρτα, ἤτανε μϳὰ 'Αραπίνα καὶ τὸν καρτέρειγε. Τὸν ἔπηρε, ἤτανε ἡ ἴδϳα ποῦ εἶχε 'πάει νὰ τὸν φωνάξῃ, καὶ τὸν 'πῆγε ἀπάνω 'ς τὴν κυρά της. Ἡ κυρά της ἤτανε μϳὰ πολὺ ὡραία γυναῖκα, νέα πολὺ καὶ ὡραία, ἤτανε τοῦ βεζίρη θεγατέρα. Λοιπὸν

ἀφ' οὗ τὸν εἶπε πῶς τὸν ἀγαπάει — «Ἔννοιά σου, τοῦ λέει, μὴ λυπᾶσαι, ἐγὼ θὰ σ'τὰ δίνω 'λίγα, 'λίγα τὰ χρήματα σου.» Τότες ἀφ' οὗ διασκέδασαν καλά, καλά, τοὔδωσαν κἄμποσα χρήματα καὶ ἔφυγε. Ἐπῆγε 'ς τὸν ἀφεντικό του, καὶ τοῦ εἶπε — πῶς τὰ χρήματα ἀρχίζουν πάλι, 'λίγα 'λίγα νὰ γυρίζουν 'ς αὐτόνε. Τὴν ἄλλην τὴν ἡμέρα πάλι 'πάει ἡ ἀράπισσα καὶ τοῦ λέει, — «τὸ βράδυ νἆσαι ἕτοιμος θἄρθω νὰ σὲ πάρω πάλι.» Τὴν ἡμέρα ποῦ τρώγανε μὲ τὸν ἄντρα της εἴχανε πουλὶ λέει τἄντρός της. — «βαίνουμε γιάντες; ὅποιος θὰ χάσῃ, θὰ δώσῃ τἄλλονοῦ διακόσια φλωριά.» Εἶπ' ὁ ἄντρας της· — «βαίνουμε.» Βάνανε γιάντες, ἔφυγε ὁ ἄντρας της, τούτη καθὼς βράδυασε, ἔστειλε πάλι 'πῆρε τὸ παιδὶ καὶ διασκεδάζανε. Μπαίνει μέσα ἡ Ἀραπίνα καὶ λέει· — «κυρά, ἔρχεται ὁ ἀφέντης.» Τί νὰ κάνῃ αὐτή, ἀνοίγει μιὰ σεντοῦκα μεγάλη ποῦ εἶχε, τὸ κλειδώνει μέσα καὶ βαίνει τὸ κλειδὶ 'ς τὴν μποῦρσά της. Καθὼς 'μπαίνει ὁ ἄντρας δὲ χάνει καιρό, τοῦ λέει, — «δὲν ἠξέρεις ἦρθε ἕνας ἄντρας ἐδῶ καὶ τὸν κλείδωσα 'ς αὐτὸ 'κεῖ μέσα τὸ σεντούκι γιὰ νἄρθῃς νὰ σ'τὸν παραδώσω καὶ νὰ τὸ κλειδὶ νἀνοίξῃς.» Φαντάσου τὸ φόβο ἐκεινοῦ μέσα 'ς τὴν κασέλα! Ἐκείνη ὅμως ἡ κατεργάρα δὲ χάνει καιρό, ἅμα ἔπιασε τὸ κλειδὶ ὁ ἄντρας της χτυπάει τὰ παλαμάκια καὶ λέει. — «σὲ γέλασα! γιάντες!» καὶ ἔβανε τὰ γέλοια. Τότες πετάει κεῖνος τὸ κλειδὶ 'ς τὸ πάτωμα χάμω καὶ λέει. — «ἀνάθεμά το! τὸ ξέχασα καὶ μὲ γέλασες.» Τοῦ λέει κείνη — «'πᾶμε· νὰ μοῦ δώσῃς τώρα τὰ χρήματα.» Λέει κεῖνος — «ἄφησε τώρα νὰ καθίσουμε κομμάτι καὶ ὕστερα.» κείνη τίποτα. — «Πᾶμε νὰ μοῦ δώσῃς τὰ χρήματα.» Πήγαινε λοιπὸν ὁ ἄντρας της νὰ φέρῃ τὰ χρήματα, λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἔκανε νόημα 'ς τὴν ἀραπίνα, τὸν 'πῆρε ἡ ἀραπίνα, τὸν 'ξεπροβόδησε καὶ 'πάει. Πάει λοιπὸν 'ς τὸν ἀφεντικό του, τοῦ λέει· — «τί ἔκανες ἀπόψε; — Ἔσπασε ἡ χολή μου, ἔτρεμε ἡ καρδιά μου 'σὰν τὸ λαγό.» καὶ τοῦ 'διηγήθηκε πῶς ἤτανε μεσ' 'ς τὸ σεντούκι κτλ. Τὴν ἄλλη 'μέρα 'πάει ὁ σαράφης 'ς τὸ χαλβατζίδικο, τοῦ λέει, — «ποῦ ἦσανε χτὲς τὸ βράδυ καὶ ἦρθα νἀκούσω 'λίγο βιολὶ καὶ δὲ σὲ ηὗρα 'δῶ πέρα. — Ἄ! προχτὲς τὸ βράδυ γλέντησα καλά, ἀλλὰ χτὲς τὸ βράδυ χτύπαγε ἡ καρδιά μου 'σὰν τὸ λαγό. — Ἀμὴ γιατί; τί ἔπαθες; λέει κεῖνος. — Τί νὰ πάθω, 'πῆγα 'ς ὄμμορφη κυρά, τοῦ εἶπε, καὶ αὐτὴ μὲ εἶχε κλείσῃ 'σὲ μιὰ 'μεγάλη σεντοῦκα καὶ ἔδωσε τὸ κλειδὶ τἄντρός της καὶ τοῦ

εἶπε γιάντες καὶ 'βγῆκε ὄξω κείνη μὲ τὸν ἄντρα της καὶ μένα μ' ἐξεκλείδωσε ἡ ἀραπίνα καὶ μὲ ἔβγαλε ὄξω ἡ ἀραπίνα καὶ ἔφυγα. — 'Αμή θὰ 'πᾷς ἀπόψε; τοῦ λέει ὁ σαράφης. — Ἂν μὲ φωνάξουνε θὰ πάου, πῶς δὲ θὰ 'πάου;» Ἅμα ἔφυγε ὁ σαράφης, 'πάει ἡ ἀραπίνα·— «Νἆσαι ἕτοιμος τὸ βράδυ, θἄρθω νὰ σὲ πάρω πάλι.» Τὸ βράδυ λοιπὸν 'πῆγε πάλι τὸν ἔπηρε καὶ 'πῆγε. Δὲν περνάει πολὺ ὥρα, 'πάει ὁ ἄντρας της 'ς τὸ σπίτι του. Ἠάει ἡ Ἀραπίνα τῆς λέει· «ἔρχεται ὁ Ἀγᾶς.» Ἀνοίγει μιὰ μεγάλη ντουλάπα, τὸν βάζει μέσα καὶ κλειδώνει τὸ βάζει τὸ κλειδὶ 'ς τὴν τσέπη της. Ἠάει ὁ ἄντρας της λέει. — «δό μου τὸ κλειδὶ τοῦ σεντουκιοῦ θέλω νἀνοίξου.» Τοῦ λέει ἐκείνη, πετιῶντας τὸ κλειδὶ χάμω. — «Νὰ πάρ'το! εἶσαι ζηλιάρης, εἶσαι φιλάργυρος, δὲ 'μπορῶ νὰ σὲ ὑποφέρω, θὰ 'πῶ τοῦ μπαμπᾶ μου νὰ σὲ χωρίσω.» Ἀνοίγει τὸ σεντοῦκι αὐτὸς δὲ 'βρίσκει τίποτις μέσα, τὸν ἀρχίζει αὐτὴ 'ς τῆς 'βριξαῖς, ἀφίνει αὐτὸς τὸ κλειδὶ καὶ αὐτὴν νὰ 'βρίζῃ καὶ 'πῆγε 'ς τῆς δικαῖς του κάμαραις. Τὸν ἔπηρε ἀπὸ πίσω ἡ γυναῖκά του μὲ τῆς 'βριξαῖς καὶ δίνει τὸ κλειδὶ 'ς τὴν ἀραπίνα καὶ τοῦ ἀνοίγει καὶ φεύγει. Τὴν ἄλλη 'μέρα 'πῆγε πάλι ὁ σαράφης 'ς τὸ χαλβατζίδικο, τοῦ λέει, — «αἴ! 'πῆγες πάλι 'ς ἐκείνη τὴν ὄμμορφη; — Αἴ! χτὲς τὸ βράδυ ἤτανε, ποῦ ἤτανε! Τὰ γέλοια ποῦ ἔκανα! Γύρευε τὸ κλειδὶ τοῦ σεντουκιοῦ κ' ἐγὼ ἤμανε 'ς τὴν ντουλάπα κρυμμένος. — Αἴ! θὰ 'πᾷς καὶ ἀπόψε; — Ξέρω 'γώ; ἂν μοῦ μηνύσουν...» Τοῦ γράφει τούτη ἕνα γράμμα, ἡ ὄμμορφη, «νάρθῇς τὸ βράδυ, θὰ βάνω στοίχημα μὲ τὸν ἄντρα μου, ὅποιος βαρέσει μιὰ κολοκύθα ποῦ θὰ εἶνε μέσα 'ς τὴ μέση 'ς τὸ πηγάδι τοῦ παλατιοῦ μας θὰ δίνῃ τἄλλονοῦ 300 γρόσια. Λοιπὸν θὰ 'πῶ τῆς Ἀραπίνας νὰ σοῦ βάλῃ μιὰ ἀγγλιὰ 'ς τὸ κεφάλι, νὰ 'μπῇς 'ς τὸ πηγάδι καὶ ὅταν ῥήξῃ ὁ ἄντρας μου νὰ τραβηχτῇς νὰ μὴ σὲ χτυπήσῃ καὶ ὅταν ῥίξω ἐγὼ νὰ σταθῇς ἴσα νὰ σὲ χτυπήσω, νὰ κερδίσω τὸ στοίχημα, νὰ σ' τὰ δώσω τὰ 300 γρόσια.» Τὸν ἔπηρε λοιπὸν ἡ Ἀραπίνα τὸν ἔβαλε 'ς τὸ πηγάδι μὲ τὴν ἀγγλιὰ 'ς τὸ κεφάλι. Λέει τοῦ ἀντρός της αὐτή. — «Τώρα νὰ 'πᾶμε νὰ φᾶμε κάτω 'ς τὸν μπαχτσέ.» Κεῖνος καταλυπημένος ποῦ ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν τοῦ 'μίλαγε — «ἀμέσως, λέει, ὅ,τι θέλεις.» Ἠῆγανε 'ς τὸ κιόσκι καὶ κεῖ ποῦ τρώγανε κάνει ἔτσι τάχα αὐτὴ 'ς τὸ πηγάδι καὶ βλέπει μιὰ κολοκύθα. — «Μπά· λέει. Ὅποιος τὴν βαρέσῃ, ἔλα. νὰ τοῦ δίνῃ ὁ ἄλλος τρακόσα γρόσα.» Ῥίχτει ἐκεῖνος πρῶτα μιὰ πι-

τρα, πέφτει μέσ' 'ς τὸ νερὸ ἡ πέτρα. Ῥήγνει κείνη. Ντούκ! χτύπησε τὴν κολοκύθα! χτυπάει τὰ παλαμάκια! Χαραῖς, πράμματα! Τὸν παίρνει τὸν ἄντρα της καὶ 'πᾶνε ἀπάνω νὰ τῆς δώσῃ τὰ χρήματα. Τότε ἡ ἀραπίνα ἔβγανε αὐτόνε ἀπ' τὸ πηγάδι, τὸν 'ντύσανε καλά, μὲ γούναις, καὶ 'πῆγε 'ς τὸ μάστορή του. Τὴν ἄλλη 'πάει πάλι ὁ σαράφης. — «Αἵ! χτὲς τὸ βράδυ πῶς διασκέδασες; τοῦ εἶπε. — Αἵ χτὲς τὸ βράδυ ἐκρύωσα κομμάτι, γιατὶ μὲ εἴχανε βαλμένο μέσ' 'ς τὴν στέρνα καὶ ὄντες ἔρρηξε κεῖνος 'ς τὸ σημάδι ἔγυρα καὶ ἔπεσε ἡ πέτρα 'ς τὸ νερὸ καὶ ὄντες ἔρρηξε κείνη στάθηκα καὶ μοῦ χτύπησε καὶ κέρδισε καὶ μοῦ ἔστειλε μὲ τὴν ἀραπίνα 300 γρόσα. —Ἄκουσε, αὔριον ἔχω τραπέζι 'σὲ κἄτι φίλους μου, καὶ θὰ σὲ προσκαλέσω καὶ 'σένα μὲ τὸ βιολί σου, ἔρχεσαι; θὰ σοῦ δώσω πίσω τὰ χρήματα 'ποῦ σοῦ 'πῆρα· καὶ ἅμα σοῦ 'πῶ 'πές ἕνα μουραμπᾶ νὰ 'πῇς αὐτὰ ὅλα· τὰ λές; — Μπά! τὰ λέω, πῶς δὲν τὰ λέω;» Λοιπὸν τὴν ἄλλη 'μέρα προσκάλεσε ὁ σαράφης 'ς τὸ τραπέζι 'ποῦ ἔκανε τὸ Βεζίρη, τὸν πατέρα τῆς γυναίκας του, τὰ γυναικαδέρφια του, τοὺς μπαρπάδες της καὶ τὸ παιδὶ μὲ τὸ βιολί του. Εἶπε 'ς τὴ γυναῖκά του·—«ἔχω τραπέζι σήμερα 'ς τὸν πατέρα σου, 'ς τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἔχω καὶ ἕναν ποῦ παίζει ὡραῖο βιολὶ ἂν θέλῃς ἔλα 'ς τὸ καφάσι νἀκούσῃς, Τότες μαζευτήκανε ὅλοι οἱ προσκαλεσμένοι, φάγανε, ἤπιανε. Τότες τοῦ λέει ὁ σαράφης τοῦ διολιτζῆ—«δὲ μᾶς λὲς καὶ κανένα μουραμπᾶ;» Κάθεται τὸ παιδὶ καὶ λέγει ὅλη τὴν ἱστορία ποῦ 'ξέρουμε, πῶς τὸν ἀγάπησε μιά, τονἔβανε 'ς τὴ σεντοῦκα, 'ς τὴν ντουλάπα, 'ς τὴ στέρνα, ἀφ' οὗ τὰ εἶπε ὅλα αὐτά, πέταξε τὸ βιολί του καὶ ἔκανε τὸν τρελλὸ καὶ εἶπε, « — ἄχ ἐφέντη μου, δό μου τὰ χρήματα μου! αὐτὸς μοῦ τὰ 'πῆρε καὶ μοὔκαψε τὴν ὁμολογία καὶ μοῦ εἶπε νὰ εἰπῶ καὶ ὅλα αὐτά, αὐτὰ εἶνε ψέμματα κ' ἐγὼ φτωχὸ παιδί, ἐπειδὴ μοῦ εἶπε πῶς θὰ μοῦ δώσῃ τὰ χρήματα μου, τὰ εἶπα αὐτὰ ποῦ μοῦ εἶπε.» Τότες γύρισε ὁ Βεζίρης καὶ λέει 'ς τὸ σαράφη — «ἐσὺ εἶσαι σαράφης, τσιφούτης, δὲν εἶσαι γιὰ τὴν θυγατέρα μου· Ἤθελα νὰ σὲ κρεμάσω, ἀλλὰ ἂς ἔχῃς χάρι, σὲ στέλνω 'ς τὴν ἐξορία.» Τοῦτον τὸν 'ξόρισε, τὴ γυναῖκά του τὴν 'πῆρε ὁ Βεζίρης 'ς τὸ σπίτι του, τὴν χώρισε ἀπὸ τὸν ἄντρα της καὶ τὸ παιδὶ τὸ ἱκανοποίησε, τοὔδωσε τὰ χρήματα του καὶ 'πῆγε 'ς τὸν ἀφεντικό του 'πῆρε καὶ τὰ ἄλλα χρήματα καὶ 'πῆγε 'ς τὴν Ἀθήνα

ηὗρε τὴ μάννα του, ἄνοιξ' ἐμπορικὸ καὶ ζήσανε καλὰ καὶ εὐτυχισμένοι.

ΑΣΜΑΤΑ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΑ

ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ ΥΠΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Σ. ΑΛΕΚΤΟΡΙΔΟΥ

Α'.

Ἡ Καππαδοκία, ἐν ᾗ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι (Μάζακα, Τύανα) τελευταῖον διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανισμοῦ τοῦ ἑλληνιστὶ πανταχόσε διαδοθέντος τέλεον ἐξελληνισθεῖσα, διεφύλαξε μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοῖς πλείστοις, εἰ μὴ ἐν ἅπασι τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα· ἕνεκα τῆς πολυχρονίου δουλείας, ὡς ἦν ἑπόμενον, προσέλαβε πολλὰ ἔθιμα τῶν κατακτητῶν καὶ ἐν πολλοῖς τμήμασιν ἀπώλεσε τὴν γλῶσσαν, ἣν εἶχεν ἐνστερνισθεῖσα, ἀλλ' ἐν συνόλῳ δὲν παραλλάσσει πολὺ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν· μαρτύρια τούτου ἔστωσαν ἡ ταὐτότης τῶν προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν παραδόσεων, ἐθίμων πρὸς τὰ τῶν ἀλλαχόθι ὁμοεθνῶν, μαρτύρια ἔστωσαν τὰ ἐφεξῆς δημοσιευόμενα δημοτικὰ ᾄσματα· πᾶς ὁ ἀναγνώσων ταῦτα θέλει ἀδιστάκτως πεισθῇ ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διήκει διὰ πασῶν τῶν χωρῶν, ἐν αἷς διασώζεται ἀκέραιος ὁ ἑλληνισμὸς ἀπὸ Ταινάρου μέχρι Βυζαντίου καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ Ἀργαίου καὶ τοῦ Ταύρου· διότι ὡς ἀποφαίνεται καὶ ὁ κ. E. Legrand, τὰ δημώδη ᾄσματα εἶνε τὸ πιστὸν κάτοπτρον τῶν ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ ἔθνους «les chansons populaires grecques sont l'expression la plus sincère et la plus vraie du genie national; le peuple s'y reflète avec ses qualités et ses defauts comme dans un pur et fidèle miroir.» Καὶ ἀληθῶς τὰ καππαδοκικὰ ἀπηλλαγμένα σχεδὸν ξένων, τουρκικῶν καὶ ἄλλων λέξεων, οὐδαμῶς ἢ ἐλάχιστον ἐπηρεάζονται ὑπὸ πλασμάτων ἀνατολικῆς φαντασίας, οὐδ' ἀναπαριστῶσιν ἐννοίας καὶ παραδόσεις ξένας τῶν ἑλληνικῶν· ἀπ' ἐναντίας τὸ αὐτὸ ἔχουσιν ὕφος εἰς τὰς αὐτὰς περιστρέφον-

ται περιστάσεις καὶ ἀφορμάς. Ὡς ἐν τῇ Ἑλλάδι, τῇ Ἠπείρῳ κτλ. τὰ δημοτικὰ ᾄσματα ἐξυμνοῦσι τοὺς ἐν ὅπλοις διακριθέντας, τοὺς ἀγωνιζομένους τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα, τοὺς μαχομένους κατὰ τῶν ἔξωθεν κατακτητῶν οὕτω καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν ὅλῃ ἐν γένει τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ λαὸς ἐν τοῖς δημώδεσιν αὐτοῦ ποιήμασιν ἀπηθανάτισε πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ ἐξέχον· οὐ μόνον τὰς ἕξεις καὶ ἰδέας αὐτοῦ πιστότατα ἐν ὑφῇ λόγου ἀφελεστάτῃ ἐξέθηκεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς ἐκ τῶν ἰδίων σπλάγχνων ἐξελθόντας ἀγωνιστὰς φερόμενος ὕμνησεν ἐν ὡραίοις στίχοις τοὺς ἥρωας αὐτοῦ: τὸν Ἀνδρόνικον, τὸν Διγενῆ, τὸν Πορφύριον, τὸν Ἰωαννίκιον καὶ ἄλλων διετήρησε δὲ τοὺς ὕμνους τούτους ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν αἰώνων μέχρι τῆς σήμερον διὰ τῆς μνήμης, διότι πάντες οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι διεπράξαντο μεγάλα ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ, ὡς δικαιότατα παρατηρεῖ ὁ κ. Κ. Σάθας ἐν τοῖς περὶ ἀπελατῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Αἱ αὐταὶ περιστάσεις ὁμοίως ἐπενεργήσασαι παρήγαγον ἐν μὲν τοῖς μεσαιωνικοῖς χρόνοις τὰ ᾄσματα τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου, ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις τὰ κλεφτικά, ἀμφότερα ἀναπαριστῶντα ἀκριβέστατα τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς κρατούσας ἐν τῷ ἔθνει κατὰ τὰς ἀναλόγους ἐποχὰς ἰδέας.

Ἡ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ διάσωσις τῶν κειμηλίων τούτων παρελθόντων χρόνων εἶνε τῇ ἀληθείᾳ θαυμασιωτάτη, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἀπωτάτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μοῖραν, ἀπεκόπη δὲ τῆς ὁλομελείας τοῦ λοιποῦ ἔθνους πρωιμότατα μαρτυρεῖ δὲ συγχρόνως τὴν ἐξαισίαν ἠθικὴν δύναμιν μεθ' ἧς οἱ κάτοικοι ἀντέχονται τῶν πατρίων ἐν τῷ μέσῳ ἀπειροπληθῶν δυσμενῶν περιστάσεων διαβιοῦντες.

Β'.

Βραχεῖαί τινες σημειώσεις περὶ τῶν ᾀσμάτων. (1) Παραλλαγαὶ τοῦ

(1) Περὶ τῶν ᾀσμάτων τούτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι συμβολὴν σπουδαιοτάτην καὶ πολυτιμοτάτην εἰς γνῶσιν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ἐν ἐκτάσει θὰ πραγματευθῶμεν ἐν προσεχεῖ τεύχει τοῦ Δελτίου, ὅπου λεπτομερέστερον θὰ ἐξετασθῇ καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς γνωστὰ καὶ ἀνέκδοτα δημοτικὰ ᾄσματα ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ πρὸς τὰς τρεῖς μέχρι τοῦδε ἐκδοθείσας παραλλαγὰς τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Σ. τ. Ε.

Α΄. ᾄσματος τρεῖς ὑπάρχουσιν ἐμοὶ γνωσταί· Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτης τὸ ὑπὸ Ζαμπελίου ἐν σελ. 757 τῶν δημ. ᾀσμάτων δημοσιευθέν, ἡ Κυρὰ Εὐδοκιὰ ἐν τῷ Θ΄. τόμῳ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου (1874-75) ἐν Αἴνῳ ᾀδόμενον καὶ τῆς τρίχας τὸ γεφύρι ἐπίσης, τὸ ἐν Πόντῳ ὃ παρὰ Ποντικῶν ἔχω ἀκούσῃ οὐδαμοῦ δ' εὗρον τετυπωμένον (1)· αἱ διαφοραὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ ὀνόματα τῶν τόπων· ἐν τῷ τοῦ Ζαμπελίου ἡ θυσιασθεῖσα λέγει ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν

Ἡ μιά χτισε τὸν Δούναβι, ἡ ἄλλη τὸν Αὐλῶνα
κ' ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.

ἐν δὲ τῷ τοῦ Αἴνου ἡ αὐτή:

Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμεσταν κ' ἤ τρεῖς κακογραμμέναις
ἡ μιά φκιασε τὸν Δούναβο ἡ ἄλλη τὸν Αὐφράτη
κ' ἐγὼ ἡ κακορρίζικη τῆς τρίχας τὸ γεφύρι.

Πρὸς δὲ καὶ εἰς τὴν ὕπαρξιν ἢ μὴ τοῦ Στοιχειοῦ ἢ Δράκου· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐν τῷ Καππαδοκικῷ παραλείπεται, παρίσταται δ' ἡ θυσία τῆς γυναικὸς ὡς ἀπόρροια ἀποστάσεως τῶν μαστόρων, διότι παρὰ τῷ τῷ λαῷ ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ ἰδέα ὅτι ἔργα τεχνικὰ τοιαῦτα, οἷα γέφυραι, βαλανεῖα κτλ. οὐδέποτε στερεοῦνται, ἂν μὴ τεθῇ ἀνθρωπίνη ὕπαρξις ζῶσα ἐν τοῖς θεμελίοις (2).

Τὸ Β΄. ᾆσμα ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὸν Ἀνδρόνικον, περὶ οὗ πλεῖστος ἐγένετο λόγος ἀπὸ τῆς τὸ πρῶτον ὑπὸ Σάθα καὶ Legrand δημοσιεύσεως τῆς ἐποποιίας τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτου. Ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος τῆς Καππαδοκίας.

.... ὁ πανθαύμαστος βασιλεὺς καὶ ὡραῖος
δίκαιος, ἄμεμπτος, στερρός, ἄκακός τε τυγχάνων (3)

κατέστη κυρίως δημοτικὸς διὰ τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Διγενῆ, μνημονεύεται δὲ καὶ εἰς ἄλλα ᾄσματα κυπριακὰ καὶ ποντικά. Κατατάσσεται ἄρα καὶ τὸ παρὸν εἰς τὰ τοῦ Ἀκριτικοῦ κληθέντος κύκλου. Τὸ ὄνομα Σιγρόπουλος, τὸ εἰς τελώνιον κατατρῶγον

(1) Πλὴν τούτων ὁ κ. Πολίτης σημειοῖ καὶ τρία ὅμοια, ἅτινα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω τὸ γεφύρι τῆς Κυρᾶς, τὸ τοῦ ποταμοῦ Ἑλλάδος καὶ τὴν Τρέμουσαν γέφυραν ἐν Κρήτῃ.

(2) Ἡ τοιαύτη πρόληψις ὑπάρχει κοινὴ εἰς ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν (ὅρα Ν. Πολίτου, Νεοελλ. Μυθολογίας μ. α΄. σ. 136).

(3) Διγ. Ἀκρίτας 5. 9-15 Μηλιαράκη.

τοὺς ἀνθρώπους ἀποδιδόμενον, οὐδαμοῦ ἠδυνήθην νἀπαντήσω· (1) ἐν τῷ ἔπει τοῦ Διγενῆ οὐδεὶς γίγνεται περὶ αὐτοῦ λόγος. Παρατηρεῖται ἀσυμφωνία τοῦ παρόντος ᾄσματος πρὸς τὸ ἔπος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν ἐννέα μνημονεύονται, ἐν τούτῳ δὲ μόνον πέντε.

Πέφυκαν οὗτοι καὶ γονεῖς ἀρσενικῶν παιδίων
εὐσάρκων τε πανευθαλῶν πάντα ἀνδρειωμένων.

Τὸ Γ'. εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὰ παρὰ Passow ὑπ' ἀριθμὸν 431 (Fauriel, τ. 2. 376) καὶ 436 (Ζαμπ. Δημ. Ἄσμ. σ. 744) δημοσιευθέντα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον χιακόν, τὸ δ' ἕτερον Ζακύνθιον. Οἱ ὅμοιοι στίχοι σημειοῦνται ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Τὸ Δ' ᾆσμα εἶνε ἐξύμνησις τῆς συζυγικῆς πίστεως, ἔχει δὲ τοὺς δέκα πρώτους στίχους σχεδὸν ἀπαραλλάκτως πρὸς τὰ ὑπὸ Passow ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «τὰ κακὰ πεθερικά» (458) καὶ ἐν τοῖς Νεοελληνικοῖς Ἀναλέκτοις τοῦ Παρνασσοῦ (σελ. 83) ὡς μήλιον δημοσιευθέντα. Ἐκ τοῦ ᾄσματος τούτου ὡς καὶ ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ ἑπομένου παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐν τοῖς καππαδοκικοῖς ᾄσμασι τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος εἶνε συνηθέστερον ὡς ἐν ἅπασι τοῖς Ἑλληνικοῖς, ἀποδίδοται δ' ὡς τὰ πολλὰ εἰς τὸ ἀγαπητότερον πρόσωπον, εἰς τὸν τηλύγετον (2).

Τοῦ Ε'. ὅμοιον δὲν ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἐμοὶ γνωσταῖς συλλογαῖς δημοτικῶν ᾀσμάτων· τοῦ Μαυρογιάννη τὸ ὄνομα εὕρηται ὑπὸ τὴν παραλλαγὴν Μαυριανὸς ἐν Pass. ἀριθ. 474. ἀλλὰ τὸ ᾆσμα ἐκεῖνο οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ ἡμέτερον.

Τὸ ς'. ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ξανθοπούλου ἐν τῷ Φιλ. Συνεκδήμῳ ὅμοιον μὲν σχεδόν, ἀλλ' ἀτελέστερον· εὐτυχῶς τὸ καππαδοκικὸν διεσώθη πλῆρες, ἀνήκει δ' εἰς τὰ ὡραιότερα τῆς δημοτικῆς Μούσης προϊόντα, συμβάλλεται δὲ πλεῖστον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡρώων. Τὸ αὐτὸ ᾆσμα ἐν Ἀνακοῦ τῆς Καππαδοκίας φέρεται μετά τινων παραλλαγῶν, διὸ θέλω δημοσιεύσῃ αὐτὸ προσεχῶς.

Τὸ Ζ'. καὶ Η'. ἀνάγονται εἰς τὰ χαρώνεια, περιέχουσι δ' ἐν γένει τὰς αὐτὰς ἰδέας ταῖς ἐν ὁμοίοις ᾄσμασιν ἀπαντώσαις· ἡ παρομοίωσις

(1) Σγουρόπουλος ἢ Συρόπουλος ἢ Στερόπουλος ἀναφέρεται ἐν πολλοῖς ᾄσμασιν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, μάλιστα κυπριακοῖς. Σ. τ. Ε.

(2) Παράβαλλε περὶ τούτου καὶ τὰ ὑπὸ Passow ὑπ' ἀριθ. 414, 415, 416, 417, 458, 459, 460, 461, 464, 465, 466, 523 κτλ.

ὅμως τοῦ Χάρωνος πρὸς γεωργὸν — καθόσον ἠδυνήθην νὰ πιστώσω ἐξ ἐπιθεωρήσεως συλλογῶν διαφόρων — οὐδαμοῦ παρατηρεῖται· μόνον παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει Βαλαωρίτῃ (1) εὗρον ὁμοίαν τοῦ Χάρου περιγραφήν.

Ὤργονε ὁ χάρος, ὤργονε τὴ γῆ ποῦ τόνε τρέμει
τ' αὐλάκια του εἶνε μνήματα, τὰ μαῦρά του τὰ βόδια
φυσομανοῦν 'ςτὸ κέντημα τῆς ἄσπλαχνης βουκέντρας.

Τὸ Θ'. ᾀδόμενον ἐν Ἀνακοῦ ὑπάρχει πανελλήνιον τὸ δὲ Ι'. ἀνάγεται εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, περὶ ἧς ἄλλοτε ἴσως γράψομεν τὰ δέοντα.

Α'.

Ὀλημερjᾶς ἐχτίνησκαν, τὴ νύχτ' ἀπιχαλάνει
— « Ἔλα ἂς κόψουμε κλειδjά, ἂς κόψουμ' ἀναχτήρια
ἂς θέκουμε ἀντὶς ψυχή, ἂς στάθη τὸ γεφύρι.»
Ἐχάτσανε, τσακίσθανε σαράντα δυὸ μαστόροι
ἐπέσεν τὸ τσακίσι των 'ς τὸ δόλjο τὸ Γjαννάκη.
— « Γjαννάκη, γjὰ φέρ' τσὴ καλίτσα σου, γjὰ θὲς τσὴ κεφαλή σου·
— Ἂν θέκω τσὴ καλίτσα μου, πάλι καλὴν εὑρίσκω
κj' ἂν θέκω τσὴν κεφάλην μου, 'βγαίνω ἀπὸ τσὴ νjότση.»
Ἐκείνη πάλ' ἀγρύπνησε, ἀψὰ λουσθὴν καὶ πλύθην·
ἀψὰ λουσθήν, ἀψὰ πληθήν, ἀψὰ τὸ γεῦμα 'πῆγε.
Ἒὸν τσὴ εἶδεν ὁ Γjάνναχος 'ς τὸ κλαίγειν ἐγjομώθη.
— « Φάτε καὶ πjέτε, ἄρχοντες, κ' ἐγ' ἂς τσὴν παραπαίξω.»
καὶ 'ς τὸ παραπαιχνίδι της τσὴ δαχτουλίδα νὰ ῥήξω.
Παραπαιχνεῖ, παραπαιχνεῖ καὶ ῥίχτ' τὸ δαχτουλίδι.

2. Ἀναχτήρια = κλεῖδες (ἀνοιχτήρια;). 4. Τσακίσθανε = ἔθεντο κλῆρον· ἐκ τῆς τουρκ. τὸ ῥῆμα. 11. Σόν· (ἐπίρρημα χρον.) = ὡς, ἅμα· ἴσως ἐκ τοῦ ὡς ἄν. 14. ἡ διὰ δακτυλιδίου ἐξαπάτησις ἀπαντᾷ οὐ μόνον εἰς ἅπαντα τὰ ὅμοια ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα δημοτικά· οὕτω νεράϊδα ἐξαπατᾷ νέον (Πολίτου Νεοελ. Μυθ. μ. Α'. σελ. 133).

Ἡ ἀρραβῶνα μ' ἔπεσε 'ςὲ τοῦτο τὸ πηγάδι
κj' ὁποῦ 'βρεθῇ καὶ βγάλ' τη μου γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃ
— « Πιάσε κόρη τὸν ἄλυσσο κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ βγάνω.»
Σαράντα μίλια ἄντηξε καὶ πάτο δὲν εὑρῆκε κτλ.

Ἐπίσης περὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους τοῦ δελεάσματος ὅρα ὅμοιον ᾆσμα ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι σ. 196.

(1) Ἀριστ. Βαλαωρίτου τ. Α'. σ. 211.

—« Ἂν καταιβῇς καὶ φέρῃς το ἂς τῶχουμε ἀντάμα.»
Καταίβηνε, καταίβηνε σαράντα δυὸ σκαλίτσια
Καὶ ἦρθανε ἀπάνω τσης χίλιω λιτρῶ λιθάρι
κ᾽ ἐπέτασαν ἀπάνω τσης χίλια φκυαρίτσα χῶμα.
—« Γιαννάκη, θύρα σ᾽ ἀνοιχτὸ καὶ τὸ παιδάκι σ᾽ κλαίγει»,
καὶ τὰ ψωμιὰ 'ς τὸ φοῦρνό σου μαῦρα καὶ χλόσ᾽ (;) ἐγέναν·
χαίφιν ἐσὺ ἐποῖκές με, χαίφιν τὸ σὸν τσὴ νηότση.
— Θύρα ἒν᾽ ἂς σφαλίσκῃ, παιδὶν ἒν, ἂς 'μερώσῃ,
καὶ τὰ ψωμιὰ 'ς τὸ φοῦρνό μου οἱ δοῦλοι νὰ τὰ 'βγάλουν.
—Νὰ σε εἰπῶ, Γιαννάκη μου, νὰ μὴ χαρῇς τὸν κόσμο·
'Εμεῖς τρεῖς ἀδέρφ᾽ ἤμαστε, τριοὶ μονογεννᾶτοι·
ἡ μιά μας Δούναβιν ἔχτσισε κ᾽ἡ ἄλλη τὸν Εὐφράτη,
κ᾽ ἐγὼ πάλιν ἡ ἔρημη 'σὴν Ἄδανα γεφύρι.
Ἀς τὸν τρέμει καρδίτσα μου, ἂς τρέμῃ τὸ γεφύρι,
ἂν κονωθοῦν τὰ δάκρυα μου, ἂς κονδυλοῦν διαβάται.
'Απ᾽ Αὔγοστος ὡς Αὔγοστος νὰ 'παίν᾽ ἕνα καμήλι
καὶ τὸ καμήλι μοναχὸ κι᾽ ἀπάν᾽ ὁ καμιλέρης τ᾽.
—Κόρ᾽, νὰ καῇ τὸ στόμα σου κ᾽ ἐττὸν τὸν λόγον τό εἶπες
εἶχα ἕναν ἄδερφο κ᾽ἐκεῖνο καμηλέρη.
— Χτισετ᾽ ὀμπρό μου νεκκλεσιὰ καὶ 'πίσω μου 'κκλεσοῦρα,
κι᾽ ὁποῦ περνᾷ καὶ συμπερνᾷ λάδια, κεριὰ ἂς κονώσῃ,
κι᾽ ἂν τὸ περνᾷ ἡ μάννα μου, δάκρυα ἂς κονώσῃ
κι᾽ ἂν τὸ περνᾷ γονηόκα μου γιαγλήχια μὲ τὸ μόσκο.»

16. Τὰ ὑποκοριστικὰ εἰς τὰ σκαλίτσια καλίτσα, φχυαρίτσα κτλ. ἀπαντῶσι συχνῶς καὶ ἐν τῷ τραπεζουντίῳ ἰδιώματι οἷον σκυλίτσια, λαγωνίτσια κ. ἄ. (Pass. 481 σ. 361).

21. Χαϊφ. λ. τουρκ. — κακόν, δυστυχία. 25. Δύσκολον νὰ νοήσῃ τις συγχρόνως τρεῖς ἀδελφὰς καὶ μονογενεῖς, ἀλλὰ τοιαῦτα παρέλκοντα εὕρηνται πολλάκις εἰς τὰ δημ. ᾄσματα 30 νὰ παίν᾽ = νὰ πηγαίνῃ νὰ παρασύρῃ (ὁ ποταμός). 32. Εἰς τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτης ὡς καὶ εἰς τὸ τοῦ Αἴνου ὁ ἀδελφὸς τυγχάνει τῆς θυσιαζομένης γυναικός.

Μὰ τί κακά νε ποῦ 'πα 'γὼ ἡ κακομοιριασμένη
πῶχω ἀδελφὸ 'ς τὴ ξενητειὰ καὶ πῶς θὲ νὰ περάσῃ!

'Ενταῦθα ὅμως συμβαίνει τἀνάπαλιν, ἡ δ' ἀρὰ ἅπτεται τοῦ ἐν γνώσει καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἰδίας ζωῆς θυσιάζοντος τὴν σύνευνόν του συζύγου.

34. 'Εν τῷ τῆς Ἄρτης ἡ γυνὴ ἀνακαλεῖ τὰς ἀρὰς χάριν τοῦ ἀδελφοῦ (Pass. 511 σ. 388)

Σίδερον ἡ καρδοῦλά μου, σίδερον τὸ γεφύρι,
σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο οἱ διαβάται,
κ' ἔχ' ἀδερφὸ 'στὴ ξενητειὰ μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

37. Γιαγλήχια λ. τουρκ = μανδήλια.

Β'.

Ὀλήμεραν Ἀνδρόνικος τοὺς υἱούς του παραγγέλλει.
— « Παιδιά μ', ἂν κυνηγήσετε, κάτω μὴ καταιβῆτε·
Σιγρόπουλος ἐφύτρωσε καὶ τρώει τοὺς ἀνθρώπους.»
Ἃς τ' ἄκουσαν καὶ τὰ παιδιά, ἔχουν χαραῖς μεγάλαις
κυνήγησαν, κυνήγησαν 'πῆγαν καὶ ἐκαταίβαν·
'πῆγαν θωροῦν Σιγρόπουλος καὶ ῥάφτει χαλινάρια.
— «Καλῶς κάμνεις, Σιγρόπουλε! — Καλῶς ἦρθε τάρνιά μου
ἐσεῖς τσινὸς παιδιὰ εἰστέ, κ' ἐσεῖς τσίνος χεράκια.
— Ἀνδρόνικου παιδιὰ εἰμαστέ, κι' Ἀνδρόνικου χεράκια.
—Κ' ἐμεῖς μὲ τὸν Ἀνδρόνικο ἔχουμ' ἀδερφοσύνη
ἀδερφοσύνη μοναχὰ ἔχουμ' καὶ ὁμωσίτσα.
— Ἀνδρόνικος ἀπέθανεν, 'πῆγεν ἀδερφοσύνη
Ἀνδρόνικος ἐχάθηνε, ἐχάθην ὁμωσίτσα.»
Ἀνδρόνικος πότ' καθότανε, μαλίμιν τὸν ἐγένη,
καὶ τὸ ψωμὶ 'ς τὸ χέρι του λιθάρι τὸν ἐγένη,
καὶ τὸ σκουρὰ 'ς τὸ χέρι του 'ς ωἷμαν ἐσυγκυλίσθην.
— « Καὶ κάπου τὰ παιδίτσα μου Τοῦρκοι τὰ καταδιώχνουν.
Φερέτε τὸ ῥαβδίτσι μου, τὸ ἓν σαράντα λίτραις,
Φερέτε τὸ σπαθίτσι μου, 'ποῦ κοφτ' ὀμρὸς καὶ 'πίσω,
Φερέτε μου τὸ μαῦρό μου, τὸ νιάνο μου πουλίτσι.
Ἂν 'πάγω ἂς τσὴ ξερά, φοβοῦμαι μὴ συφθάσω
κι' ἂν 'πάγω ἂς τσὴ χλερά, φοβοῦμαι μὴ μπαττίσω.»

Ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ παρατηρεῖται κυρίως ὅτι ὁ σύνδεσμος **καὶ** περιττεύει ὡς τὰ πολὰ ἐν τῷ λόγῳ· τοῦτο εἶνε ἕξις καππαδοκικὴ ἀρχαίων ἡμερῶν μέχρις ἡμῶν διασωθεῖσα καὶ μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ᾄσματος. « Ὡς δ' ἐγὼ τινὸς τῶν ἐκ Μεσοποταμίας ἤκουσα, ἀνδρὸς καὶ τῆς γλώσσης ἐμπείρως ἔχοντος ὡς ἀδιαστρόφου τὴν γνώμην οὐδὲ δυνατὸν ἑτέρως εἰπεῖν τῇ ἐγχωρίῳ φωνῇ, κἂν ἐθέλωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς καὶ συλλαβῆς ... Καὶ Καππαδόκαι δ' οὕτω λέγομεν.» (Βασιλ. Μεγ. Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ συναριθμεῖσθαι Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· παρβ. καὶ Καρολ. Καππ. σ. 94 κέφ.)

14. Μαλίμ. λ. τουρχ. = γνωστόν· 16 σκουρά = ὁ οἶνος ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως μὲ διαφεύγει· σχετίζεται ἄρα πρὸς τὰ σίκερα τῶν Ἑβραίων; — 18. Ὅπλα τοιαῦτα πλειστα χοῦ, εἰς παραμύθια μάλιστα, ἀναφέρονται εἰς Γίγαντας, Ἀράπιδες ἢ Δράκοντας (παρβ. Ν. Μυθ. Πολίτου μ. Β'. σ. 514 κ. ἐφ. ἔνθα καὶ πολλαὶ παραπομπαὶ εἰς ξένα συγγράμματα.) 21. Ἃς = ἀπ' (ἀπό). Ὁ κ. Καρολίδης (Καππ. σ. 99) ὑποτοπάζει ἀλλ' ἀτόπως μοὶ φαίνεται, ὅτι τὸ ἀπ' τοῦτο εἶνε λείψανον τῆς Καππαδοκ. γλώσσης· διότι παραδεχόμενοι

Ἐποῖκε τὴ θάλασσα πουρμᾶ, τὸν οὐρανὸ μαγνάδι
καὶ τῆς κορώνας τὰ φτερὰ ἀπάνω κάτω 'φρύδια·
χίλια σαέτια θάλασσα 'ς ἕνα σεέτ' τὰ ποῖκε·
'πῆγε θωρεῖ Σιγρόπουλον ἐπρούσκην καὶ κοιμᾶται.
— « Καλῶ, καλῶ, Σιγρόπουλε, ποῦ προύσκης καὶ κοιμᾶσαι
— Σουτζᾶ, ταμὸν δὲν εἶνε, σοῦτζ εἶνε τῶν παιδιῶ σου·
ἐκεῖν' ἐμένα εἴπανε: Ἀνδρόνικος ἐχάθην,
'πῆγεν ἀδερφοσύνη μας, 'πῆγεν κ' ἡ ὁμωσίτσα.
Ἄς ἐμπῶ λουτρὸ κι' ἄς λουσθῶ, ἄς ἔβγω κ' ἡλιακέμαι.»
'Σέμην λουτρὸ καὶ λούσκεται, 'ξέβην καὶ ἐλιακέται
καὶ τοὺς ἐννιὰ ἐρεύτσεται παιδιὰ μὲ τὰ λουρίτσα,
ἐννιὰ παιδιὰ μὲ τ' ἄρματα, παιδιὰ μὲ τὰ λουρίτσα
Ἔλειψε τοῦ Κωνστάντσινου μόν' τὸ μικρὸ δαχτσούλι.

Γ'.

Ἐσθένησεν Ἀκρίτσης μου χρόνον καὶ πέντε μῆνες
ἔγρεψεν ἀρνιακὸν κρηάς, μαύρου προβάτου γάλα.
— « Ἄς σαλτίσου μ' τὸ μίσθαργο — Ὁ μίσθαργος ἀργός 'νε —
ἄς ἄγω ἐγὼ κι' ἀψύδρα 'μαι κι' ἄς μείνω κι' αὔρι' ἄς ἔρθω,

τὴν γνώμην ταύτην ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὴν ἐν Πόντῳ ὕπαρξιν τῆς αὐτῆς προθέσεως. 22. Πιττίσω ἐκ τῆς τουρκικῆς μπατμάν = βυθίζεσθαι πνίγεσθαι. 25 Σαέτ. λ. τ. = ὥρα 28. Σοῦτζ. λ. τ. = πταῖσμα. Ἐρεύτσεται = ἐρεύγεται.

1. Καλὸν νὰ σημειώσω ὅτι τὸ ὄνομα Ἀκρίτης δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν Καππαδοκίᾳ. 2. Ὅμοια ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἄλλοις δημοτικοῖς φάρμακα δυσεύρετα καὶ παρεμφερεῖς εὕρηνται ἐκφράσεις· οὕτως ἐν τοῖς μοιρολογίοις (Pass. 380) οἱ στίχοι εἶνε σχεδὸν ἀπαράλλακτοι.

Ἔχω ν' ἄντρα κ' εἶν' ἄρρωστος κ' εἶνε γιὰ νὰ πεθάνῃ
ἀρρωστικὸ μοῦ γύρεψε νὰ φέρω γιὰ νὰ 'γιάνῃ
τῆς ἀγριολαφίνας τ' ἄλειμμα, τ' ἀγριμιοῦ τὸ γάλα.
Ὥστε νάναίβω τὰ βουνά, νὰ καταιβῶ τοὺς κάμπους
νὰ φτιάσω στροῦγκα καὶ μανδρὶ νὰ πιάσω τὴ λαφίνα κτλ.

ἐπίσης καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 381· τοῦ αὐτοῦ.

Γυρεύ' ἀπὸ λαγὸ τυρὶ κι' ἀπ' ἀγριογίδι γάλα
ὅσο ν' ἀναίβω 'ς τὰ βουνὰ νὰ καταιβῶ 'ς τοὺς κάμπους
νὰ φτιάσω στροῦγκα τοῦ λαγοῦ νὰρμέξω τἄγριο γίδι κτλ.

3. Σαλτῶ. λ. τουρ. σαλμάκι = πέμπειν ἐξ ἧς τὸ ῥῆμα. Μίσθαργος, ὑπηρέτης

ἂς ὄν ν' ἀναίϐω 'ψ'λὸ βουνὸ καὶ χαλασμένο κάστρο,
ἂς ὄν ναὐρῶ ἀρνȷακὸ κρηάς, μαύρου προϐάτου γάλα,
ἂς ὄν ναὐρῶ 'λαφȷοῦ λωρὶ νὰ τὸ θεροκοπήσω.
Ἤρθανε μȷὰ καὶ μ' εἴπανε· ἐπῆραν τὸν καλό σου
κ' ἤρθανε κȷ' ἄλλοι κ' εἴπανε. Βλογοῦν τὸν ποθετό σου.
— «Ἂν τὸν πάρουν τσὶ νὰ τὸν π[οι]κῶ, κȷ' ἂν τὸν 'ϐλογοῦν τί [νὰ ποίκω;
Ἐγὼ νουννά του ἂς γενῶ, τὰ στέφανα τ' ἂς πȷάσω.
— Ἔχεις καὶ πράδȷα νὰ σταθῇς καὶ χέρȷα νὰ τὰ πȷάσῃς
ἔχεις 'ς τὴ στάσι καὶ καρδȷὰ κȷ' ἀπόλογο νὰ δώσῃς;
— Ἔχω καὶ πράδȷα νὰ σταθῶ καὶ χέρȷα νὰ τὰ πιάσω·
ἔχω 'ς τὴ στάσι καὶ καρδȷὰ κȷ' ἀπόλογο νὰ δώσω.»
Ἐσέμην ἀναφόρεσε ἕναν πουρνὸ ὡς τὸ γεῦμα
ἔκατσε κ' ἐκοτσάκωσε σαράντα δυὸ κοτσάκια,
ἐκόλλσε 'σὰ δαχτούλȷα της σαράντα δυὸ κερούλια.
Βαίσες παίνουν ἀπ' ὀμρός, βαίσες ἀπ' ὀπίσω,
βαίσες εἰς τὰ δυὸ μερȷά, 'ς τὸ ψίκ' ὀμρὸς ἐϐγαίνει.
Παπᾶς τσὴν εἶδε κ' ἔσταξε, γȷακοὶ κ' ἐσκανδαλίσθαν,
'σὸν τσήν εἶδε πρωτόπαπας ἐχάσεν τὸ Βαγγέλȷο.
— «Ψάλλε, παπᾶ, ὡς ἔψαλλες, γȷακοὶ μὴ σκανδαλȷέσθε
ψάλλε καὶ σὺ πρωτόπαπα, μὴ χάνῃς τὸ 'ϐαγγέλιο.
— Μαράλαλη, κουτάλαλη, ἐκάγαν τὰ δαχτσύλια σ'.
— Ἐγὼν ἄλαλη δέν εἶμαι, κουτάλαλη δὲν εἶμαι,

12. Ὅμοιαι ἐκφράσεις ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ Ζακυνθίῳ (Pass. 436. Ζαμ. 744).

Καὶ θἄχῃς πόδια νὰ σταθῇς καὶ μάτια νὰ τηράξῃς
Καὶ χέρια βεργολύγιστα νἀλλάξῃς τὰ στεφάνια;

16. Περὶ τοῦ τύπου ἐσέμην ὅρα τὸ ἐμὸν περὶ Φερταικαιν. ἰδιώματος λεξιλόγιον. 29. ψίκι ἡ συνοδία τοῦ γαμβροῦ· ἡ λ. καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

21. Ἐν τῷ Ζακυνθίῳ (ἔνθ. ἀνωτέρω).

Ἐπῆρε ντάνταις ἀπ' ἐμπρὸς καὶ δούλαις ἀπ' ὀπίσω,
κι' ὅταν τὴν εἶδ' ἡ ἐκκλησιὰ ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη σείστη.
Παπᾶς τὴν εἶδε ἐσώπασε, διάκος δὲν ἐλειτούργει,
κ' ἐκειὰ τἀναγνωστόπουλα φῆκαν τὰ συναξάρια.

ἐν δὲ τῷ χιακῷ·

Παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἤσφαλε διάκος κ' ἀπεξεχάθη
καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα ἐχάσαν τὰ χαρτιά τους.

Ἐσοὺν ἦρθες χθὲς καὶ σήμερα, ἀκοῦσι τὴν λαλϳά σου.
— Παπᾶ, σήκωσ' τὰ στέφανα 'σὲ πρωτεινὴ μ' τὰ θέσε.
— Μάννα μ', ἐψέ εἶδα 'ς τὸ ὄρομα, μάννα μ' 'σὴν ἀμαρτσϳά μου
Χρυσὸ σταυρὸ ἐφίλησα και πάλι νύφ' ἐγένα.
— Ἂς ἔρθῃ Μάις, ἂς ἔρθῃ Μάις κϳ' ἂς ἔρθῃ κανακάρης
ἂς πάρω μελλιϐῶτα μου 'ςὰ μαλλϳά μ' ἂς τὸ θέσω
ἂς πάρ' ἄνδρα, ἂς πάρ' ἄνδρα καὶ τσὴ καρδϳά σ' νὰ κάψω.»

Δ'.

Τοῦ Κωσταντσίνου τὸ παιδί, τὸ μικρὸ Κωστάντσινο
τὸν Μάιν ἀμπέλιν ἔκοψε, τὸν Μάιν ἐδικήθην,
τὸν Μάιν χαμπέρϳα τοὖρθανε νὰ 'πάῃ 'ς τὸ σεφέρι·
τσὴ νύχτα κόφτ' τὰ πέταλα, τσὴ νύχτα καλλιγώνει.
— «Ποῦ 'πᾶς,ποῦ 'πᾶς,Κωστάντσινε, κ' ἐμὲ ποῦ μὲ θαρραίνεις;
— Θαρραίνω σε 'σὴ μάννα σου καὶ 'σὰ γλυκά σ' ἀδέρφϳα,
θαρραίνω σε καὶ 'σὸ Θεὸ καί δεύτερο 'ς τοὺς ἅγϳους.
— Τσὶ νά με ποίκῃ ὁ Θεὸς καὶ δεύτερο οἱ ἅγϳοι,
τσὶ νὰ μὲ ποίκῃ μάννα μου καὶ τἄλλα μου ἀδέρφϳα;
νησσϳὰ ἂς κάψ' τσὴ μάννα μου καὶ λαύρα τἀγαθά μου!
Νά σε εἰπῶ, Κωστάντσινε, πότε μή σε περμένω.
Ἂν ποίκ' ἡ βάτος κλέπαρο κ' ἡ ἀλοῦτζ' κουρκουϐάτσι

27. Ὁ στίχος ἀναφέρεται ὡς ἔθιμον μέχρι τῆς σήμερον διατηρούμενον καλούμενον δὲ νυφιῶτι καθ' ὃ ἡ νύμφη οὐδέποτε ὁμιλεῖ πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς, συννεννοουμένη μετ' αὐτῶν μόνον διὰ σχημάτων· ἐνταῦθα λοιπὸν ψέγεται ἡ δευτέρα νύμφη ὑπὸ τῆς πρώτης συζύγου ὡς παραβαίνουσα τὴν οὐσιωδεστάτην ταύτην ὑποχρέωσιν καὶ ὁμιλοῦσα κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν ἡμέραν τῶν γάμων. 28. Ἐν τῷ χιακῷ:

Παπᾶ μ' ἂν εἶσαι χριστιανός κι' ἂν εἶσαι βαφτισμένος
παράγυρε τὰ στέφανα βάλε τα τῆς κουμπάρας.

ἐν δὲ τῷ ζακυνθίῳ

Γύρε τὰ στεφανάκια σου καὶ βάλ' τα τῆς κουμπάρας.

31. ὁ Μάϊος ἀποκαλεῖται κανακάρης καὶ ἐν Pass. 310 στ. 3. 33. Ἡ αὐτὴ ἐπῳδὴ εὕρηται καὶ ἐν τῷ ζακυνθίῳ ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἀποδίδοται εἰς τὴν πρώτην, ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν δευτέραν σύζυγον.

Νὰ παντρευθῶ θέλω κ' ἐγὼ κοντὰ 'ς τὴ γειτονιά του
καὶ νὰ περνῶ 'πὸ κεῖθενε νὰ καίγετ' ἡ καρδιά του κτλ.

12. Τοιοῦτοι ὅρκοι, ὧν ἡ παράβασις ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν πραγμάτων φυσικῶς ἀδυνάτων ἀπαντῶσι καὶ ἐν ἄλλοις οἷον ἐν Pass. 387.

τὸ τζίντζυφο μαλάσκενο κ᾿ ἐγὼ νὰ μὴ περμένω.
Τὸ τζίντζυφο ποῖκεν καρποὺς κ᾿ ἐγώ εἶμαι φ᾿λακισμένη.
τρεῖς κυδωνίτσες φύτεψα ᾿ς τῆς φυλακῆς τσὴ θύρα,
φυλάω κ᾿ ἔκαμαν καρποὺς κ᾿ ἐγώ εἶμαι φ᾿λακισμένη.

Ε΄.

Ἐσὰν τσὴ μάννα, ᾿σὰν τσὴ μάννα, ᾿σὰν ἐκείνη τσὴ μάννα,
ἐπῶχει τοὺς ἐννϳὰ υἱοὺς καὶ ταῖς ἐννϳὰ νυφάδες,
καὶ σένονται ᾿ς τὸ σπίτσι της ἐννϳὰ ᾿γγονῶ νανούδϳα.
καὶ χρέμουνται ᾿ς τοὺς πάλους της ἐννϳὰ ᾿γγονῶ χηρχάδϳα
— « Μάννα μου, ψῆσέ μας ψωμϳά, μάννα μου παξιμάδϳα!
ἐμὲ καὶ τοὺς ὀχτάδερφους ᾿ς τὸν πόλεμο καλοῦν μας·
— Μὲ τοὺς πόνους ἐζύμωσα, μὲ τὰ δάκρυα τσοπώνω
μὲ τὰ βαρεϳὰ στενάγματα ᾿ς τὸ φοῦρνο τ᾿ ἀπερρίφτω. »
Τ᾿ ἀχτάδερφϳα καλλίκεψαν, Κωστάντσινος ἀπόμειν᾿.
— « Κάλδεψε, γϳέ μ᾿ Κωστάντσινε, τἀχτάδελφϳα σου ᾿πᾶνε.
— Μάννα, πολλὰ καλλίκεψα γϳὰ ᾿λευθεριὰ ἐπῆγα
ἂν καὶ καλδέψω καὶ τερϳά, ἄλλο που δὲ θωρεῖς με.
Μάννα μ᾿, φέρ᾿με τσὴ νύφη σου, τσὴ μικρὴ Μαργαρίτα,
ἂς φιλήσουμε μϳὰ καὶ δυό, ᾿σὰ τρία χωρισίτσα. »
Πέντα φιλᾷ τὸ μαῦρό του καὶ δέκα τσὴ καλή του
Ἀς ποῦ νὰ εἰπῇ « νὰ μ᾿ εὔχεσθε ! » ἐννϳὰ βουνϳὰ διέβη.
Ἦτον κ᾿ ἕνα μικρὸ βουνὶ σκέλισμα δὲν τὸ ποῖκε.

Ὄντας ἀνθίσ᾿ ὁ ξέρακας νὰ βγάλῃ νϳὰ κλωνάρια
καὶ νὰ στερέψῃ ἡ θάλασσα νὰ γένῃ περιβόλι
καὶ ἐν 388. Φόντας θ᾿ ἀνθίσ᾿ ὁ ξέρακας νὰ βγάλῃ νϳὰ κλωνάρια,
Φόντας ἀσπρίσ᾿ κόρακας νὰ γένῃ περιστέρι κ. ἄ.

12 Κλέπαρο, ἀλοῦτζα, κουρκουβάτσι φυτά, ὧν ἄγνωστά μοι τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα·
13. Μαλάσκηνο (ἐν Φερτακαίνοις μανασκενό) — δαμάσκηνον.

Ὁ χρόνος μετρεῖται διὰ τῆς καρποφορήσεως δένδρων, ὧν ἡ ἀνάπτυξις βραδεῖα· τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν ἄλλοις οἷον ἐν Pass. 448.

Ἐννιὰ καρυαὶς ἐφύτεψα ᾿ς τῆς φυλακῆς τὴν πόρτα
κι᾿ ἀπ᾿ τῆς ἐννιὰ καρπῶφαγα, ἐλευθεριὰ δὲν εἶδα

3. Σένονται = σείονται· περὶ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ν. εἰς τὰ ῥήματα ὅρα τὸ Φερτακινὸν λεξιλόγιον· τὸ διέβαν ὅλως ποντικὸν μὴ ὂν ἐν χρήσει σήμερον ἐν Καππαδοκίᾳ.

17 σκέλισμα = διασκέλισμα.

Ξανθὸ κοράσ' ὀρώτησε 'σὰ δάκρυα λουσμένο.
— « 'Α μή σε εἰπῶ τὸ κόρασο ἐδᾶ διαβάται δέβαν;
— Ὀχτὼ διαβάται διάβανε 'σὰν ν' εἶχαν κι' ἄλλον ἕνα.
'Σὰ 'ξόπισω ἐδράνηναν, πάλ' εἶχαν ἄλλον ἥνα.
— Νὰ μή σε εἰπῶ τὸ κόρασο, ποῦ 'πάγω, πῶς συφθάνω;
— Ἂν γένῃ μαῦρός σου πουλί, κ' ἐσὺ ὄρνιο χηλιδόνι,
'παίνεις καὶ συφθάνεις τους 'ς τοῦ Μαυρηγιάνν' τάλώνια.
— Μαυρήγιαννη, βγάλ' μας κρασί καὶ κέρνα μας νὰ πιοῦμε.
— Ἐγὼ γιὰ τοὺς ὀχτάδερφους πιθάρι δὲν ἀνοίζω,
ἐγὼ γιὰ τὸν Κωστάντσινο ἐννιὰ πιθάρι' ἀνοίζω.»
'Ανοίζει τῶνα δὲν ἔχει, ἀνοίζει τἄλλο γιόμει,
ἀνοίζει καὶ τὸ μεσιακὸ παληοῦ 'φειδιοῦ φαρμάκι.
Κερνᾷ καὶ πίν' Μαυρήγιαννης καὶ εἰς τοὺς ἄλλους δίνει.
Μαυρήγιαννης ἀπέθανε κ' οἱ ἄλλ' ψυχομαχοῦνε.
Καὶ τοῦ Κωστάντσινου ἡ καλὴ ὄρομα 'ς τὸν ὕπνον εἶδε.
— Μάννα μ', ἐψέ 'δα 'ς τ' ὄρομά μ', μάννα μ', 'σὴν ἁμαρτσιά μου,
'Απέσω να 'σά σπίτσια μας, ἀπόξου 'σὴν αὐλή μας,
'Απέσω 'σὰ κελλάρια μας χρυσὸ δεντρὶ γυρίσθην.
Ἡ ρίζα του ἦτοσ' ἐσὺ καὶ κλώνια τὰ παιδιά σου,
Τὰ φύλλα του τὰ 'γγόνια σου, τὰ θέλν νὰ σκορπισθοῦνε.»

ϛ΄.

Χήρα παιδὶν ἐγέννησε, χήρα παιδὶν ἐποῖκε,
χήρα παιδὶν ἀνέθρεψε καὶ λέν το κὺρ Πορφύρη.
'Σῶμβα ἐζώσκη τσὴ ζωστρὴ καὶ 'σῶβγα τὸ 'λυσσίδι
'σὰ τρία καὶ 'σὰ τέσσερα 'ς τὸ μαχαλᾶ καυχκέται.
— « Ἂν μὲ χολιάσουν καὶ βαρειὰ τὸν βάσιλιο περνῶ το.»
Ἂς τ' ἄκουσεν ὁ βάσιλιος φωνάζ' τὸ χολιασμένο·
σαλτᾶ πολοῦκιν κι' ἄρχεται, μπαϊράχιν κι' ἀναιβαίνει.
Ἂς τ' ἄκουσεν ὁ Πόρφυρος ἀρνόβοσκος ἐγένη,
ἐπῆρε χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσι' ἀρνίτσια

34 Ὄνειροι παραπλήσιοι παριστῶντες ἀλληγορικῶς τὰ συμβησόμενα ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ (παραβ. Pass. 412. Μ. Λελέκ. Δημ. 'Ανθ. σ·207 κ. ἄ.)

7. Πολιουκ. λ. τουρκ. = τάγμα στρατοῦ· μπαϊρὰκ· ὁμοίως = σημαία.

βόσκει καὶ παραβόσκει τα ἀπὸ τεχνὴ 'ςὲ τόπο.
— « 'Α μή σε εἰπῶ, ἀρνόβοσκε, ἐδᾶ Πορφύριν εἶδες;
— 'Εδοῦ Πορφύρ' πολλοὶ ἔνται καὶ ποϳὸ Πορφύρι λέτε;
— 'Εκεῖς τσῆς χήρας τὸ παιδί, τσῆς ἀρμενιᾶς τὸ 'γγόνι.
— 'Εκεῖν' Πορφύριν ἐγώ εἶμαι καὶ τσί δουλεϳὰ μὲ γ'ρεῦτε;»
Τά ἦταν ὀμρὸς ἀπέστασαν, τ' ὀπίσω σωρευγένται.
— « Ἂς πιάσουνε τὸν Πόρφυρον, μεσάγκων' ἂς τὸν δέσουν»
'Επιάσανε τὸν Πόρφυρον, μεσάγκωνα τὸν δένουν,
διπλᾶ δένουν τὰ σίδερα, τρίδιπλα τάλυσσίδι,
ρίφτουνε καὶ 'ς τὸν κόρφο του τρικέφαλο τὸ φεῖδι.
— « Οὖλα τὰ κάστρα 'πάτε με, 'σῆς Νίκηας μή με 'πάτε.
Ξανθὸ κόρασον ἀγαπῶ κ' ἐμὲ θωρεῖ καὶ κλαίγει.»
Οὖλα τὰ κάστρ' ἀφήκανε 'σῆς Νίκηας τὸν 'πηγαίνουν.
Ἂς τ' ἄκουσε τὸ κόρασο ζυμερωμένο 'βγαίνει.
— « Πορφύρη, ποῦ 'νε τἄλεγες, ποῦ' νε τὰ ἐκαυχέσο;
'Εσὺ καυχέσο κ' ἔλεγες· ἐγὼ κερδῶ τὸν κόσμον.
— Ὁ κόσμος εἶν' ἀκέρδετος, κάνεὶς δὲν τὸν κερδίζει,
κερδοῦν τον τἄρη, τὰ βουνά, τὰ φοβερὰ τὰ πλάγια,
κερδοῦν τον τὰ μαῦρα χαρδαλϳὰ καὶ τ' ἄσπρο τὸ κεφίνι.
— Ἂν ἦν' οἱ ἄντρες τούρκικα, ἀλοὶ 'ς ἐμὲ κ' ἐσένα
ἂν εἶνε πάλ' ρωμαίικα, χαρὰ 'ς ἐμὲ κ' ἐσένα.»
Πῆράν τον καὶ περνάσανε, πῆράν τον καὶ ἐδϳάβαν
'ς ὄμπαν ἐκόψεν ἐρημϳὰ καὶ 'ς ὄβγαν χίλ' ἐρημϳά
καὶ τοὺς χίλϳους ἐχήρτησε κάνένα δὲν ἀφῆκε.
— « Νὰ μή σε ἰδῶ σε τὸν Πόρφυρο νὰ μὴ χαρῆς τὸν κόσμο!
ἂς ἄφηνες γϳὰ 'να τυφλό, γϳὰ 'να κουτσό, γϳὰ 'να μονογεννᾶτο,
ἂς 'πήγαινε 'σὴ μάννα μας κρυὰ κρυὰ χαμπέρϳα.»

Z'.

Ἕνα παιδί, καὶ τσί παιδί, μὲ τὰ πολλὰ χαβάσϳα,

10 τεχνὴ ἐκ τῆς τουρκ. τεχνὰ = μεμονωμένος, παράμερος τόπος.
32. Κατὰ λέξιν ἀνεξήγητος ὁ στίχος, ἀναλογεῖ ὅμως πρὸς τοὺς ἑπομένους·
'Στὴν ἔμπαν χίλιοι ἐσκότωσε 'στὴν ἔβγαν δυὸ χιλιάδες
Legr. ch. pop. gr.
καὶ 'Στ' ἔμπα του στράταις ἄνοιξε, 'ς τ' ἔβγα του μονοπάτια
(Pass. 115. στ. 20).

ἡ μάννα του τὸ θήλευε μὲ τ' ἀρνιακὸ τὸ γάλα.
Χάρος τό εἶδε καὶ ζήλεψε πότ' ἔλαμνε ζευγάρι.
Κοβαλαδίζ' καὶ πιάνει το 'ς τοῦ κάματου τσὴν ἄκρη.
—«Χάρε, σάλτα μ' ἀτὰ μαλλιὰ καὶ πιάσε μ' ἀτὰ χέρια
Καὶ δεῖξέ με τσὴ τέντα σου καὶ μοναχὸ μ' ἅς ἄγω.»
Ἐσάλσεν τον ἀτὰ μαλλιὰ καὶ πιάν' τον ἀς τὸ χέρι,
δείχνει 'ς ἐττὸ τσὴ τέντα του καὶ μοναχό τ' 'πηγαίνει,
δίνει καὶ 'σὰ χέρια του τ' ἀμάθετα τὰ βόιδια,
δίνει καὶ 'σὴ ράχι του τ' ἀτέλειωτο τὸ σπόρο.
Λάμνει καὶ 'παίνει κ' ἔρχεται, 'ς τὸ γύρισμά του κλαίγει.
Ἔνι τ' ἀλέτρι του χρυσό, ζυγός του 'σὰν ἀσήμι,
'νταὶ καὶ ζευλίτσα του παλληκαριοῦ βραchιόνια.
Λάμνει καὶ 'παίνει κ' ἔρχεται 'ς τὸ γύρισμά του κλαίγει.
—«Χάρε, βρυχᾶται μάννα μου, στριγγᾷ με ἀδελφή μου.
—Μάννα σου μὴ βρυχήσκῃ κι' ἀδελφή σ' μὴ στριγγήσῃ.
—Χάρε, σάλτα μ' ἅς πορέμαι, ἅς μείνω κι' αὔρ' ἅς ἔρθω.
—«Ἐδᾶ 'μεναν Σαράκενοι, ἐδᾶ μέναν κ' οἱ Τοῦρκοι,
ἐδᾶ μικροὶ μεγάλωσαν, μεγάλοι φέραν γένεια,
κάτσε κ' ἐσύ, κοντόχρονε, μὲ τοὺς πολυχρονάτους.
—Νά σε ἰδῶ σε, Χάρε μου 'ς ἕνα πλατσὺ λιβάδι,
ὁ μαῦρός σου νὰ βόσκεται κ' ἐσὺ ν' ἀποκοιμᾶσαι
νὰ ἦρθ' ἀγάλια ἀγάλια νὰ ἦρθ' ἐνέσια ἐνέσια.
νὰ παίρνησκα, Χάρε, τὰ κλειδιά, παράδεισ' τ' ἀναχτήρια,
νἄνοιζα τὸν Παράδεισο νὰ ἰδῶ μέσα τσὶς εἶνε.
'Σὴ μέση κεῖται μάννα μου, 'σὴν ἄκρη ἀδελφή μου,
ἀντσὶς ἀκρῆς ἀκρούτσικα κάθεται κι' ὁ γονιός μου.
— Ξυπνᾶτ' ἐσεῖς, αὐγῆς πουλιά, ἅς ἔβγουμ' ἀς τὸν Ἅδη!»
Ἕναν μακρυτομάνικο καὶ μιὰ ἀλινοκουπελίσσα
«Ἂς ἄγω κ' ἐγὼ ἀντάμα σας, ἅς ἔβγουμ' ἀς τὸν Ἅδη.

4. Κοβαλαδίζει· λέξις τουρκική, καταδιώκει. 5-6. Οἱ στίχοι οὗτοι εἶνε στερεότυποι εἰς πλεῖστα δημοτικὰ (παρβ. Passow, 427 (στ. 8) 432 (στ.6) 433 κτλ. Περὶ τῆς ἰδέας τοῦ λαοῦ ὅτι ὁ Χάρος συλλαμβάνει ἐκ τῆς κόμης τὰ θύματα αὐτοῦ ὅρα καὶ Πολίτου Νεοελ. Μυθ μ. β'. σ. 274.—25. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐκφράζεται καὶ ἐν ἄλλῳ δημοτικῷ· ὅρα Νεολ. Ἀναλ. τομ. Α'. σ. 121 καὶ Πολ. αὐτ. σ. 258 καὶ 329. 15 Στριγγῶ = ζητῶ.
30. Τοιαύτας παρακλήσεις γυναικῶν ἔχομεν καὶ ἐν ἄλλοις οἷον ἐν Pass. 420.
Κόρη ξανθὴ τοὺς μίλησε αὐτοῦ 'ς τὸν κάτω κόσμον

—Μακρυὰ ἔν' τὰ μανίκια σου, μακρυὰ καὶ τὰ ποδιά σου.
Χτυποῦν καὶ τὰ καλίκια σου καὶ γνώσει μας ὁ Χάρος.»
Ὁ Χάρος ἔξου ἔκλωθεν, ἀλλ' ἄκουε κ' ἐθώρει
τζάλισε καὶ μανδάλωσε ἐπῆρε τ' ἀναχτήρια.
—« Ἐδᾶ μέναν Σαράκενοι, κ' ἐδᾶ μέναν οἱ Τοῦρκοι,
ἐπλύναν τὰ σπαθίτσα των τά 'νται φαρμακωμένα.
Ἐγὼ κομπώθα κ' ἤπια το, φαρμάκωσ' ἡ καργιά μου·
Ἀγὼ κομπώθα κ' ἐπλύθα, μαράθ' ἡ χαραγή μου.»

Η'.

— « Φερέτε τὸν κουρσάτορα κι' ἄς τὸν ἀναρωτήσω.»
Ἠφέραν τὸν κουρσάτορα στέκουν κι' ἀναρωτοῦν το.
—« Νὰ μή σε εἰπῶ, κουρσάτορα, τὰ κοῦρσα ποῦ τὰ ποῖκες;
—Τὰ κοῦρσα ποῖκα 'σὴν Ταρσὸ κι' ἀπάνω 'ς Ἀρζερούμη·
ἐχάλασα κ' ἐκούρσεψα, κοῦρσα μεγάλα ποῖκα,
ἐπάνω 'ς τὸν ἡμίσφαιρον κἀνένα δὲν ἀφῆκα,
ἐχώρσα μάννα καὶ παιδὶ καὶ πεθερὰ καὶ νύφη

πάρτε με ἀντρειωμένοι μου κ' ἐμὲ 'ς ἀγέρα κόσμον.
— Κόρη βροντοῦν τὰ ῥοῦχά σου, φυσοῦν καὶ τὰ μαλλιά σου,
βροντάει καὶ καλίγι σου καὶ μᾶς νογάει ὁ Χάρος.»

Ἐπίσης αὐτ. 421 422 423 424 425 καὶ Λελέκου Δημ. Ἀνθ. σ. 154.—36 Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ θάνατος καὶ οἱ λοιμοὶ προέρχονται ἐκ τῆς δηλητηριάσεως τῶν ὑδάτων, ἡ ἐνταῦθα ὑπεμφαινομένη ἐπεκράτει καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Τὰ φαρμακευμένα ὅπλα δὲν εἶνε βεβαίως μῦθος, διότι ὡς γνωστὸν τὰ βέλη ἐνεβάπτοντο εἰς δηλητηριώδεις οὐσίας καὶ νῦν δ' ἔτι τὸ αὐτὸ γίγνεται παρὰ ταῖς ἀγρίαις φυλαῖς.

1. Ὁ Χάρος ἀποκαλεῖται κουρσάρος ἢ κουρσάτωρ καὶ ἀλλαχοῦ (ὅρα Πολίτου Ν. Μυθ. μ. β'. σ. 272).

4. Τὸ ἀμείλικτον τοῦ Χάρου τὸ διὰ τῶν στίχων 4-10 περιγραφόμενον εἰκονίζεται ὁμοίως καὶ ἐν ἄλλοις οἷον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ 408 τοῦ Passow.

Ὁπῶδρω τρεῖς παίρνω τοὺς δυὸ κι' ὁπῶδρω δυὸ τὸν ἕνα
κι' ὁπῶδρω κ' ἕναν μοναχὸ κ' ἐκείνονε τὸν παίρνω.

καὶ εἰς τὸ τοῦ Λελέκου ἐν σ. 151.

Χωρίζω μάνναις 'π τὰ παιδιά, παιδάκια 'π τὸν πατέρα,
χωρίζ' ἀδέλφια 'γκαρδιακὰ καὶ πολυαγαπημένα,
χωρίζω καὶ τ' ἀνδρόγυνα καὶ τὰ βουνὰ ῥαγίζουν

ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Λακων. (Ραζ. Μοιρ. προοιμ. σ. 13).

Κάνει μαννούλαις δίχως υἱοὺς γυναῖκες δίχως ἄνδρες
χωρίζει καὶ ταῖς ἀδερφαῖς ἀπὸ τοὺς ἀδερφούς τους κτλ

ἐχώρσα καὶ τ' ἀνδρόναικα ἀς' τὸ προσκεφαλάδι.
Ἀφῆκα θύραις ἀνοιχταῖς καὶ κάπναις σκεπασμέναις,
ἀφῆκα καί πέντ' ὄρφανα 'ςὲ πέντε δρόμους μέσα.»

Θ′.

Κάτω 'σ τὸν Ἅϊ-Γἰάννη, 'ς τὸν Θεόλογο,
πολλὰ κάστρα 'νταὶ λάστα (;) μικρὰ μεγάλα,
'σὰν τῆς χήρας τὸ κάστρο, κάστρο δὲν εἶδα·
διπλὸν τριπλὸν χτισμένο, μαλαμάχτιστο,
ἀσημοκαρφωμένο καὶ Παράδεισο.
Τοῦρκοι τὸ παρεκράτ'σαν χρόνους δώδεκα
καὶ δὲν 'μπορ' νὰ τὸ πάρουν κἰ'οὖλ' ἀφίνουν το.
Κ' εἷς ἀπὸ τοὺς στρατιώτας νάκαυχἰότανε
— «Σὰν πάρω γὼ τὸ κάστρο, τί εἶν' τὰ δῶρά μου;
— Πενῆντα παλληκάρἰα νᾶναι δοῦλοί σου,
εὔμορφαις κορασούλαις νᾶναι σκλάβαις σου.
— Ἄνοιξε σύ, Μαροῦ μου, νὰ 'μπῇ ὁ ξένος.»
Ἄνοιξεν κ' ἡ Μαροῦ νὰ 'μπῇ ὁ ξένος,
'Στὸν ξένο καταπόδι χίλἰοι 'μπήκανε
Ἐπἰάσαν καὶ τὴ Μάρω ἀπὸ τὰ μαλλἰὰ
'Στοὺς πύργους ἀναιβαίνει καὶ μυρολογεῖ.
— «Βάϊ, βάϊ ἐμὲ τὴ ξένη καὶ τὴν ἔρημη!»

Ι′.

Φορόνουνε τὸν νἰόγαμβρο, ἄς ἔν' εὐλογημένο!
ἄς ἔν' εὐλογημένο καὶ πολυχρονεμένο!
Φορόνουνε τ' ἀϊφόρι του καὶ ζώνουν τσὴ ζωστρή του·
ἄς' ἔν' εὐλογημένο κλπ.
ἄσπρ' ἀϊφόρι, ἄσπρη ζωστρή, ἄσπρη τουλπἰανἰασμένη·
ἄς ἔν' κλπ.

Παράβαλλε τὰ ὅμοια ἐν Passow σ. 363-5 καὶ Χασιώτου Ἠπειρωτικῶν σ. 115. ᾆσμα 39 κ. ἑ. Βλ. ἐν ἐκτάσει καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Τὸ κάστρο τῆς ὡρηᾶς ἐν Ἐθν. βιβλιοθήκῃ τ. ϛ′.

Ἐτούτου παπποῦ τ' τὸ ὄνομα 'σὴν Πόλι 'νε γραμμένο
ἄς ἔν'
'Σὴν Πόλι καὶ 'ς τὸ Γαλατᾶ καὶ 'σὴν Ἁγȷὰ Σοφία
ἄς ἔν'
Ἔχει μπαχτσὲ 'σὴν θύρα του καὶ λουτρὸ 'σὴν αὐλή του
ἄς ἔν'.
Ἐμβαίνει λουτρὸ λούζεται, ἔβγαίνει κ' ἐλȷακέται
ἄς ἔν'.
Ἄς πέσουν τἄνθȷα ἀπάνω σου τὰ γκȷούλȷα 'σὴν κορφή σου
καὶ τῶν γκȷουλȷῶν ἡ μυρωδȷαῖς ἄς πέσουν 'σὴν καργȷά σου
ἄς ἔν' εὐλογημένο καὶ πολυχρονεμένο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Albanesische Studien. Von *Gustav Meyer*. Wien, 1883. I Die Pluralbildungen der albanesischen Nomina. Εἰς 8ον. σ. 108

Ἀφ' ἧς αἱ πρόοδοι τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης παρέσχον ἔδαφος στερεὸν καὶ ἀσφαλὲς εἰς τὰς γλωσσικὰς ἐρεύνας, πολλοί εἰσιν οἱ μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἀσχοληθέντες εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς. Ἀλλὰ δυστυχῶς πάνυ εὐάριθμοί εἰσιν οἱ ἀποδυθέντες εἰς τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀπαραιτήτων ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων, οἱ πλεῖστοι δ' ἠγωνίσθησαν τὸν κενὸν καὶ ἄκαρπον ἀγῶνα τῆς ὑποστηρίξεως θεωριῶν αὐθαιρέτων καὶ ἀβασίμων, ὧν πρωτεύει ἡ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἀλβανῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν. Καὶ διὰ τῆς ἐργασίας ὅμως τούτων καὶ διὰ τῆς τῶν τραπέντων μέσην ὁδὸν καὶ περιορισθέντων κυρίως εἰς συλλογὴν γλωσσικῶν μνημείων ἢ ἐκδόντων βιβλία εἰς ἀλβανικὴν γλῶσσαν, περισυνήχθη ὕλη ἐπαρκὴς καὶ ὥριμος εἰς ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν. Τὸ ἐργῶδες τοῦτο ἐπιχείρημα ἀνέλαβε δοκιμώτατος γλωσσολόγος, ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἑλληνικῆς γραμματικῆς*

11 μπαχτσὲ λ. τουρκ. = κῆπος· 15 γκιουλ. λ. τουρκ. ῥόδον.

κ. Γουστάβος Μάϋερ, ὅστις ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ ἐθνολογίας ἤρξατο ἀπό τινος δημοσιεύων σποράδην ἐν διαφόροις περιοδικοῖς συγγράμμασι πραγματείας ἀναφερομένας εἰς τὸ θέμα τοῦτο. Τὸ νῦν ἀγγελλόμενον νεώτατον ἔργον αὐτοῦ, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τμήματος τῆς ἐν Βιέννῃ ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον τεῦχος σειρᾶς *Ἀλβανικῶν μελετῶν*, καὶ πραγματεύεται περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀνομάτων τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Μετὰ φιλοπονίας θαυμαστῆς περισυναγαγὼν πάντας τοὺς ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένοις συγγράμμασι περὶ ἀλβανικῆς γλώσσης ἢ μεταφράσεσι τῆς Γραφῆς καὶ ἄλλων βιβλίων εἰς τὴν ἀλβανικὴν ἀπαντῶνταςτύπους, κατέταξεν αὐτοὺς μεθοδικῶς κατὰ τὰς ῥίζας, χωρίζων ἑκάστοτε ἀπὸ τῶν καθαρῶς ἀλβανικῶν λέξεων τὰς ἐπεισάκτους, ἤτοι τὰς εἰλημμένας ἐκ τῆς λατινικῆς ἢ τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ἐκ τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν καὶ ἐκ τῆς τουρκικῆς.

Τῆς πραγματείας ταύτης προτάσσει ὁ συγγραφεὺς λεπτομερῆ καὶ ὅσον ἔνεστι πλήρη βιβλιογραφικὴν σημείωσιν περὶ τῶν μέχρι τοῦ 1883 ἐκδοθέντων περὶ ἀλβανικῆς γλώσσης ἢ εἰς ἀλβανικὴν γλῶσσαν βιβλίων. Περιλαμβάνει δ' ἡ σημείωσις αὕτη 110 ἐν συνόλῳ ἀριθμοὺς ἀπὸ τοῦ Λατινοηπειρωτικοῦ λεξικοῦ τοῦ Blanchi, τοῦ ἐκδοθέντος ἐν Ῥώμῃ τῷ 1635, μέχρι τῆς πέρυσιν δημοσιευθείσης συλλογῆς ἀλβανικῶν παραμυθίων, εἰς τὸ γερμανικὸν μεταγλωττισθέντων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σημειώσεως τοῦ κ. Meyer προστεθείτωσαν καὶ αἱ ἑπόμεναι ἐπιγραφαὶ ὁμοίων βιβλίων, διαφυγόντων τὴν προσοχὴν αὐτοῦ.

1. *Thunmann*, Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Staaten. Leipzig, 1774.
2. *Masci Ang.* Essai sur l'origine, les moeurs et l'état actuel de la nation albanaise. (Μνημονευόμενον ὑπὸ Κουπιτώρη).
3. *Malte-Brun* ἐν τ. III. τῶν Annales des voyages. Paris, 1808.
4. *W. M. Leake,* Of the Albanian language. (Researches in Greece. London, 1814.)
5. *G. Crispi,* Memoria sulla lingua albanese, Palermo, 1831. 8ον.
6. *Ἀνωνύμου,* Περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Κοριτσᾶς ἐν Πανδώρᾳ 1859 κε. τ. I' κ.ἑ.

7. *Κουπιτώρη, Π.* Περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν. Ἐν Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν 1867 τ. ΙΕ'. φυλλ. 620. 622. 625. 627. 628. 633. 636.

8. Historia e *sesnte*(e) skrõy(e) p(e)r diel'mt. Prei Konstantinit Kristoforidit, Elbasanasit. Konstantinopol, 1870 8ον σ. 136 (1).

9. *Fr. Miklosich,* Le préfixe Roman Dis en Albanais. Paris, 1871. 8ον.

10. Kat(e)r ungilat'e zotit eδe sc(ε)lbûesit t'üne Iesu-Krisctit eδe pun(e)t'e Apôstuyvet. (Μετάφρασις εἰς γεγκικὴν διάλεκτον) prei Konst. Kristoforidit, Elbasanasit. Konstantinopol, 1872. 8ον σ. 287.

11. [*D. Camarda*] Tre canzoni popolari albanesi del'Epiro concernenti l'insurrezione greca. (1821-27) Livorno, 1875.

12. *Κ. Χ. Βάμβα,* Περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνοαλβανῶν καὶ ἰδίως περὶ τῶν εἰς Ἑλλάδα μεταναστευσάντων. (Παρνασσὸς 1877, τ. Α'. σ. 19-27).

13. Τοῦ αὐτοῦ, Σύντομος ἱστορικὴ μελέτη περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἀλβανῶν. (αὐτ. σ. 438-453).

14. *Ἰω. Βρετοῦ,* Ἀπολογία εἰς τὸ ἡ κοιτὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ Ἤπειρος Ἀλβανία. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1878. 8ον (μετ' ἀλβανικοῦ κειμένου).

15. *Θ. Α. Πασχίδου,* Οἱ Πελασγοὶ ἐν τῷ ἑλληνισμῷ σὺν παραρτήματι περὶ Βλάχων καὶ Βουλγάρων. Ἐν Ἀθήναις, 1879, 8ον σ. 48 (ὁμοίως).

16. Ἡ καινὴ διαθήκη τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου ἑλληνικοῦ. Κονσταντινόπολε, 1879. 8ον σ. 824.

17. Τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων παραφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀρχετύπου ἑλληνικοῦ. Κονσταντινόπολε, 1879. 8ον σ. 423 (Το ἑλληνικὸν κείμενον καὶ τοσκικὴ μετάφρασις).

18. *Κ. Χ. Βάμβα,* Ὀλίγα περὶ τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. (Παρνασσὸς 1879 τ. Γ' σ. 286-298).

(1) Ἕνεκα τυπογραφικῆς ἀνάγκης ἡ μεταγραφὴ τῶν ἀλβανικῶν λέξεων διὰ λατινικῶν στοιχείων δὲν εἶναι ἀκριβής.

19. *Κουλουριώτου*, Γάλα διὰ νήπια. Ἐν Ἀθήναις 1882. Εἰς 16, φ. 111.
Τῶν δὲ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Meyer ἐκδοθέντων, ὅσα περιῆλθον εἰς γνῶσιν ἡμῶν, σημείωσις εὕρηται ἐν τῷ κατωτέρῳ βιβλιογραφικῷ καταλόγῳ. Ν. Γ. Π.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΩΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΝ.

(1883—1884) (1).

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΗ.

ΑΙΓΙΝΑ. (Μὴ χάνεσαι 1883 ἀρ. 543.)

ARNOLD-FORSTER, H. O. The Balkan Provinces. (The contemporary review. March, 1884.)

BAEDEKER, Griechenland. (Βιβλ. ὑπὸ L. Schwabe ἐν Neuen Jahrbücher f. Philologie u. Pädagogik τ. 127 τευχ. 7.— Ὑπὸ R. Weil ἐν Philol. Wochenschrift 1883 ἀρ. 40.— Ὑπὸ A. Furtwängler ἐν Deutschen Litteraturzeitung 1883 ἀρ. 42).

BLOWITZ, Une course à Constantinople. Paris, 1884. Plon, Nourrit. 12ον σ. 374. 3 Δρ. 50.

BURADA, T. T. O călătoriă la muntele Athos. (Revista pentru istorie, archeologie, si filologie. 1883. N. 1.)

ΧΙΩΤΗΣ, Π. Διαμονὴ τετραήμερος ἐν Πάτραις. (Κυψέλη φ. 1-2.)

DALTON, H. Reisebilder aus Griechenland und Kleinasien. Randzeichnungen zu einigen Stellen des Neuen Testaments. Bremen 1884. 8ον σ. XV, 351. 5. Δρ. 50.

ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ, Ι. Χ. Ἐχδρομὴ εἰς Ἐλευσῖνα. (Ἑβδομὰς ἀρ. 1. 2. 4).

ΕΚΔΡΟΜΗ εἰς τὸν Βόσπορον ὑπὸ Σ. Φ. (Νέον Σεράπειον. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1884 Ἰαν.)

GREGOROVIUS, F. Korfu. Eine ionische Idylle. 2te Auflage. Leipzig, 1884. Brockhaus. 2 δρ. 25.

GRIECHENLAND. Von alten und neuen—(Grenzboten 1883 ἀρ. 24.)

HERSCHER, R. Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ ἀληθὴς Ἰθάκη. Ἐξελληνίσθη ὑπὸ Σπ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ. Ἐν Κερκύρᾳ, 1883. 8ον σ. 30 λ. 50 (Βιβλ. ὑπὸ Α. Μ[ηλιαράκη] ἐν Δελτίῳ Ἑστίας ἀρ. 367.)

ΚΑΝΑΔΗΣ ΒΑΣ. Ι. Ἡ Προῦσα ἤτοι ἀρχαιολογική, ἱστορική, γεωγραφικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ περιγραφὴ αὐτῆς μετ' ἐπισυνημμένων ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, τοπογραφικοῦ χάρτου καὶ εἰκόνων διαφόρων οἰκοδομημάτων. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον σ. 236. Δρ. 4·

(1) Βλ. καὶ σ. 169-180.

Κεχαγιας, Ν. Ι. Σχέσις τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Θέρμην. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 294-300.)

Koliatsos, K. Aus dem neuen Griechenland. Leipzig. 1884. (καὶ ἐν Grenzboten, ἀρ. 4. 6.)

Κυφιωτης, Ι, Γ. Ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν προαστείων αὐτῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν ἀστικῶν σχολείων. Ἔκδοσις τρίτη, συμπληρωθεῖσα καὶ ἐπὶ τὸ μεθοδικώτερον ἐπαυξηθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις 1884.

Λαγριον. Τὸ — τῆς σήμερον· (Ἐφημερὶς 9 Αὐγ. 1883.)

Loebschcke, Die Enneakrounosepisode bei Pausanias. Ein Beitrag zur Topographie u. Geschichte Athens. Dorpat, 1883. Schnakenburg. 4ον σ. 26. 1 Δρ. 25.

Μακεδονια. Ἡ — κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος. (Ν. Ἡμέρα ἀρ. 1468. 1469.)

Μηλιαρακης, Αντ. Ἀμοργός. Ἐν Ἀθ. 1884. 8ον Δρ. 3. (καὶ ἐν Δελτίῳ σ. 569—656

Melingo, P. Skizzen aus Athen (Wissensch. Beilage der Leipziger Zeitung. 1883. N. 50. 67. 1884. N. 8—10.)

Mézières, Al. Fragment d'un voyage en Grèce en 1850 (Annuaire de l'Association pour l'encourag. des études grecques. 1883.)

— Hors de France. Paris, 1883. Hachette. 12ον σ. 324. 3 Δρ. 50.

Ohnefalsch-Richter, M. Cypern. Ein Culturbild aus dem Jahre 1883. I (Unsere Zeit Μαρτ. 1884).

Οικονομος, Σ. Α. Ἡ νῆσος Πεπάρηθος. Jena, 1883. 8ον σ. 32.

Παπαζαφειροπουλος, Π. Μεθυδριάς, ἤτοι ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ ἀφήγησις περὶ τῆς ἐν Βυτίνῃ ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τῶν ἐν τῷ δήμῳ Νυμφασίας λόγου ἀξίων μνημείων μετὰ σιγγιλίων πατριαρχικῶν καὶ ἑτέρων ἐγγράφων. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον σ. 176. Δρ. 3.

Pauli, F. W. Die Insel Chios in geographischer, geologischer, ethnologischer u. commerzieller Hinsicht. (Mittheilungen der Geographischen Gesellschaft in Hamburg. τευχ. 2.)

Πετρης, Ν. Ἡ νῆσος Ἑλένη. (Ἑστία. ἀρ. 425).

Ψιλακης, Β. Τὰ κατὰ τὴν Δῆλον, τὴν ἵδρυσιν καὶ πρόοδον τῆς Ἑρμουπόλεως κλπ. Ἐν Ἑρμουπόλει, 1883. 8ον σ. 21.

Reise. Eine — nach Kreta durch das Gebiet der Sfakioten. (Allgem. Zeitung. Beilage. 1884 ἀρ. 44.)

Σχινας, Ν. Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις. Ἐν Ἀθ. 1884 τευχ. Β'. δρ. 2.

Smith, Agnes. Glimpses of Greek Life and Scenery. London, 1884 Hurst and Blackett. (βιβλ. ὑπὸ J. P. Mahaffy ἐν Academy 8 Μαρτ. 1884 σ. 161.)

— Ἀγγλίδος ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις. (Ν. Ἡμέρα ἀρ. 1468. 1469).

Tordy, J. En Orient: Égypte, Palestine, Syrie, Turquie et Grèce, notes de voyage. Mâcon, Protat. 12ον σ. 108 μετ' εἰκ.

Θωμα, Π. Ἐπιστολαὶ ἐκ Θρᾴκης. (Ἐφημερὶς 23. 28. 31 Αὐγ. 1. 4. 7. 11. 12. 14. 15. 17. 20. 23. 26. 28. 29. Σεπτ. 7. 17. 29 Ὀκτ. 1883.)

Tudeer, O. E. Erinnerungen aus einer Reise in Griechenland. (Valvoja. Helsingfors, 1883 σ. 49 κε. 145 κε.)

Waldstein, C. Views of Athen in the year 1687 (Two Plates). (The Journal of hellenic Studies. τ. IV. ἀρ. 1 σ. 86-89. 1883).

Πίνακες γεωγραφικοί.

Curtius, E. und **Adler**, F. Olympia und Umgegend. Zwei Karten etc. Berol. 1882. (Βιβλ. ὑπὸ Swoboda ἐν Zeitschrift f. österreich. Gymnasien 1883 φ. 7).

— u. **Kaupert**, I. Karten von Attika. Τεῦχ. II. 1883. (Βιβλ. ὑπὸ Chr. B[elger], ἐν Berl. Philol. Wochenschrift, 1884 ἀρ. 1.—ὑπὸ Lolling ἐν Deutschen Litteraturzeitung 1883 σ. 1066-8.—ὑπὸ Erdmann ἐν Philol. Anzeiger XIII Supplem. H. 2.— ὑπὸ Bu[rsian] ἐν Lit. Centralblatt 1883 ἀρ. 26.)

Karten. Hand — u. Reisekarten. Weimar, 1883 Geographisches Institut. Εἰς φύλλ. ἀρ. 48 Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. ἀρ. 49 Ἑλλάς. ἀρ. 51. Ἀσιατικὴ Τουρκία. Ἕκαστος πρὸς δρ. 1. ἐν θήκῃ 1 δρ. 50.

Kiepert, H. Wandkarte von Alt-Griechenland. Maasssttab 1 : 500,000 4te vollständig umgearbeitete Auflage. Berlin, 1883. D. Reiner. 9 φύλλα εἰς μέγα φύλλον. Δρ. 15.

Steffen, Zwei Karten von Mykenai. Chromolith. Fol. mit Text. Nebst einem Anhang über die Kontoporeia und das mykenisch-korinthische Bergland von *H. Lolling*. Berlin, 1884, D. Reimer. Δρ. 15. (βιβλ. ὑπὸ B[onghi] ἐν Cultura. ἀρ. 7).

— Griechische Topographenleiden. (Berliner philol. Wochenschrift 1884 ἀρ. 14. 15.)

Ἀπογραφική.

Armee. Die griechische — nach ihrer Reorganisation. (Allgem. Militär-Zeitung 1883. Ἔτ. 58 ἀρ. 57. 58.).

Επετηρις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1884. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 16ον σ. 168. Δρ. 2.

Καλαϊσακης, Γ. Ι. Στατιστικαὶ σημειώσεις περὶ Κρήτης. (Ἑστία, φ. 398).

Μηλιαρακης, Α. Στατιστικὴ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων (Ἑστία φ. 400).

Παλαιολογος, Α. Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς πολιτειογραφικόν, φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τοῦ ἔτους 1884. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883. 12ον σ. ι', 352 5 Δρ. 50. (Βιβλ. ὑπὸ E. Legrand ἐν Revue critique 1884 σ. 301—303).

Πληροφοριαι. Στατιστικαὶ — περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας. 1879—1882. Ἐν Ἀθήν. 1883 8ον σ. 63.

Γεωλογία.

Ornstein, B. Die thessalischen Flüsse u. flussartigen Wasserläufe. (Das Ausland 1883 ἀρ. 44).

Γεωπονία.

Ohnefalsch-Richter, M. Cyperns Wälder und Waldwirthschaft. (Das Ausland 1883 ἀρ. 38).

Τσακιρης, Γ. Τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος. (Εφημερὶς 28. 29. 31 Ἰουλ. 3. 5. 10. Αὐγ. 1883).

Ἀνθρωπολογία καὶ ζῳολογία.

Αποστολιδης, Ν. Χ. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνθρωπολογίαν. Κεφαλομετρικαὶ σημειώσεις. (Δελτίον σ. 365-7).

— La pêche en Grèce. Ichtyologie, migrations, engins et manières de pêche, produits, statistique et legislation. Athènes, 1883. 8ον σ. 87.

• ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ.

Γενικά.

Κανδης, Β. Ἡ Προῦσα. Ἐν Ἀθ. 1883.

Παπαρηγοπουλος, Κ. Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας. (Ἐφημερὶς 7 Ὀκτ. 1883.— Παρνασσὸς 1883 σ. 802-813).

Παπαζαφειροπουλος, Π. Μεθυδριάς. Ἐν Ἀθ. 1883.

Sathas, C. N. Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge. Paris, Maisonneuve et Cie 4ον τ. V. Δρ. 20.

Ἱστορία τῶν μέσων χρόνων (330-1453).

Destounis, G. Statii po Vizantii by Greceskom zurnale Afinei. (Τὰ περὶ Βυζαντίου ἄρθρα τοῦ ἑλλ. περιοδικοῦ Ἀθηναίου (Ἐφημερὶς τοῦ ῥωσσ. ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Δεκ. 1883 σ. 445-446).

Duruy, V. L'empereur Julien (Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques 1883.)

Fischer, W. Studien zur byzantinischen Geschichte. 1883. (Βιβλ. ἐν Mitteilungen aus d. hist. Literatur. XI, 3.— Revue critique 1883 ἀρ. 48.)

Hertzberg, G. Kaiser Manuel Komnenos. (Aus allen Zeiten u. Landen. φ. 10.)

Hirsch, F. Byzantinische Geschichte. (Jahresberichte der Geschichtswissenschaft III Jhg. Berlin, 1883 σ. 217-221).

Koelling, W. Geschichte der Arianischen Häresie von Nicäa bis Constantinopel, von 315-381. Gütersloh, Bertelsmann. 8ον μέγα τ. 1-2 Δρ. 15.

Lampryllos, Cyr. La mystification fatale, ou élucidation d'une page d'histoire écclesiastique. Athènes, 1883 8ον σ. V, 200 (Βιβλ. ὑπὸ Ι. Ἰσιδ. Σχυλίσση ἐν Ἐφημερίδι 21 Σεπτ. 1883).

Nestor, Chronique dite de —, traduite sur le texte slavon-russe avec introduction et commentaire critique, par *Louis Leger*. Paris, 1883. E. Leroux (Βιβλ. ὑπὸ J. Fleury ἐν Revue internationale τ II σ. 256-264).

Φανουρακης, Θ. Περὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου. (Σωτὴρ 1884 ἀρ. 2. 3).

Ranke, L. Weltgeschichte. Leipzig, 1883 IV Th. Das Kaiserthum in Constantinopel. Δρ. 25.

Ρενιερης, Μ. Ἱστορικαὶ μελέται. Ἀθ. 1882 (Βιβλ. ὑπὸ Ν. Πετρῇ ἐν Phil. Wochenschrift 1883 σ. 1098-9).

Rubio y Lluch, Ant. La expedicion y dominacion de los Catalanes en Oriente juzgadas por los Griegos. Barcelona, 1883 4ον σ. 128 Δρ. 8. (Memorias de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona τ. IV τεῦχ. 1.) (Βιβλ. ἐν Ἀμαλθείᾳ 1883 ἀρ. 3212-3213.— ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου ἐν Deutschen Litteraturzeitung 1883 ἀρ. 46.)

Sathas, C. Vies des Saints Allemands de l'église de Chypre publiées par— Gênes, 1884. 4ον σ. 26. Extrait des Archives de l'Orient Latin. τ. II, 2 σ. 405-426. (Βιβλ. Ἑστία ἀρ. 46.)

Sehring, W. Vom Konzil zu Nicäa bis zum westfälischen Frieden. 325-1648. Epigramme, Lieder u. Jamben zur Geschichte der Menschheit. Leipzig, Licht u. Meyer. 6 Δρ. 25.

Tozer, H. F The Franks in the Peloponnese. London, 1883. 8ον σ. 72. (Ἐκ τοῦ Journal of hellenic Studies. τ. IV ἀρ. 2 σ. 165-236).

Ἱστορία νεωτέρα (1453-1884).

[Αννινος, Χ.] Δάφναι καὶ τρόπαια. Ἐφημερὶς 28-31 Μαρτ. 2-10. 29. 30. 31. Ἀπριλ. 7 Μαΐου 1884).

[Βαμπας, Α.] Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐκθέσεως μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος (Στοά. 1884 ἀρ, 84-90).

[Bessenghi Degli Ughi]. Ἐπιστολαὶ λησμονηθέντος Φιλέλληνος (Ν. Ἡμέρα ἀρ. 1477).

Βικελας, Δ. Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος. (Ἑστία φ. 398).

— Coumoundouros. Souvenirs personnels. Traduction de M. le Mis de Queux de St. Hilaire. (Revue du monde latin 25 Δεκ. 1883).

— Ricordi. (La Rassegna ellenica ἀρ. 7. 8.)

— La Grèce avant 1821. (La nouvelle Revue. 1 Janv. 1884).

— Ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ 1821. Ἐν Ἀθήναις, 1884 8ον σ. 22. (Ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ τ. Η' τεῦχ. 2).

Canini, M. A. L'unione elleno-latina. Venezia, 1883 16ον σ. 32 λ. 20.

Χαραλαμπης, Α. Σ. Ἀπάντησις ἐκ καθήκοντος πρὸς τὸν κ. Λεων. Πετιμεζᾶ. (Αἰὼν 27 Ἀπρ. 1884).

— Ι. Α. Ἱστορικὰ ἔγγραφα. (Στοὰ 27. 29 Ἀπρ. 1884.—Δελτίον Ἑβδομάδος ἀρ. 9. 10).

Dall'Acqua Giusti, A. I Veneziani in Atene nel 1687. Memorie. Venezia, 1883. (Βιβλ. ὑπὸ De Kiriaki ἐν Ateneo Veneto 1883 τ. II σ. 374-5).

Εκθεσις μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ καὶ τῆς ἱστορ. καὶ ἐθνολ. ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος. Κατάλογος. Ἐν Ἀθήναις, ΚΕ' Μαρτίου 1884. 8ον σ. 67.

— 25 Μαρτίου. Ἔκθεσις μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. (Ἑστία ἀρ. 430 σ. 193—

208.— Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 378). Αἱ σημαῖαι. (Ἑστία ἀρ. 432). Ἀλιεῖς βρόχια κλπ. (Ἑστία ἀρ. 433).

— Ἔκθεσις μνημείων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. (Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος ἀρ. 4.)

FARMACOPULO, A. P. La Grecia contemporanea in rapporto al libero pensiero. (Il Pittagora. Napoli 1884 τεῦχ. 122).

ΦΟΡΝΕΖΗ, ΕΡΡ. Οἱ Φιλέλληνες, κατὰ μετάφρασιν τῆς Δ^{δος} Κ. Τ. Μ[αράτου] (Ἑβδομὰς ἀρ. 1—10).

[FRABABILIS, A.] Fasti ellenici. (La Rassegna ellenica ἀρ. 1—10).

— Alessandro Cumunduros. (La Rass. ell. ἀρ 9. 10.)

ΦΡΗΜΑΝ, ΕΔ. Α. Οἱ Τοῦρκοι ἐν Εὐρώπῃ πραγματεία μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Α. Δ. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8^{ον} σ. θ΄. 73.

ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. Ν. Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι οἰκογενείας τῶν Βουδουραίων. (Δελτίον σ. 261—263).

— Περὶ τῆς ἐφόδου κατὰ τοῦ Φρουρίου Κορώνης τῷ 1823. (Δελτίον σ. 675-679).

— Τὰ κατὰ τὸν Ἄθω καὶ Τένεδον ἐν ἔτει 1807. (Δελτίον σ. 461-480).

ΧΜΕΤΙΟΒΣΚΙΗ, ΣΤ. ΠΕΤΡ. πλοιάρχου κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν τῶν Ῥώσσων, Ἡμερολόγιον αὐτόγραφον. Ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς ὑπὸ Κ. Α. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ. (Παρνασσὸς 1884 σ. 239—249).

ΚΑΡΑΤΖΑΣ, Γ. Μία σελὶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. (Ἑστία ἀρ. 431).

— Σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀναφυλλισθεῖσα ἀπροσέκτως ὑπὸ τῆς Ἑστίας. (Πρωΐα 6 Ἀπρ. 1884.)

— Ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν. (Ν. Ἐφημερὶς 16 Ἀπρ. 1884).

[ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, Θ.] Φαλὲζ, ὁ ἁρματωλὸς Κόλιας Πλαπούτας. (Ἀκρόπολις 30. 31 Μαρτ. 2 Ἀπρ. 1884).

— Εἷς λοχίας τοῦ 1821 (Ἀκρόπολις 25 Φεβρ. 1884).

ΚΟΡΥΔΑΛΟΣ, Χ. Π. Λόγος πανηγυρικὸς ἐκφωνηθεὶς τῇ 25 Μαρτίου ἐπετείῳ ἑορτῇ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἐν Πάτραις, 1883 8^{ον} σ. 32.

ΚΡΕΜΟΣ, Γ. Ἱστορικὰ ἐπανορθώματα. Α΄. Ἀλῆ Πασᾶς (Παρνασσὸς 1883 σ.950-979. Γ΄ Σουλιῶται, Πρώτη πολιορκία Μεσολογγίου, Μάρκος Βότσαρης (Ἀπόλλων ἀρ. 8—10.)

LAMANSKY, VL. Secrets d'état de Venise: documents, extraits, notices et études servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XV et au XVI siècle. St-Pétersbourg, 1884. 8^{ον} σ. XXXII, 834. 96 64. (Βιβλ. ὑπὸ Γ. Δεστούνη ἐν Δελτίῳ σ. 558—562).

ΛΑΜΠΡΟΣ, Π. Νομίσματα καὶ μετάλλια τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ τῆς προσωρινῆς τῶν Ἰονίων νήσων παρὰ τῶν Ἄγγλων κατοχῆς. Ἀθήνησιν, 1884. 4^{ον} σ. 31 μετὰ ἓξ πιν. (καὶ ἐν Δελτίῳ σ. 185—208).

MELETOPOULO, L. Alexandre Coumoundouros comme homme politique et comme orateur. (Le Messager d'Athènes. 1884 ἀρ. 12—20.)

ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ, Ν. Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας. (Βιβλ. ἐν Revue historique 1884 τ. 24 σ. 400—403).

PATRIARCAT. Le—oecuménique grec de Constantinopel par ** (Revue du monde latin. 25 Νοεμ. 1883).

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ, Β. Πῶς σώζονται τὰ ἔθνη. [Περὶ τῆς ἀποκρούσεως τῆς ἐφόδου τοῦ Ἰμ-

δραὴμ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον] (Παράρτημα τοῦ ὑπ' ἀρ. 725 φύλλον τῆς 'Ακροπόλεως).

— Γεννηθήτω φῶς! [Περί τινων ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὸν Σ. Χαραλάμπην καὶ τοὺς Πετιμεζαίους ('Ακρόπολις 6 'Απρ. 1884).

Φωτακος, Μάχη Μεγάλου Σπηλαίου. ('Εβδομὰς ἀρ. 6).

Πολιτης, Ν. Γ. Περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ λιμοῦ ἐν ἔτει 1740 (Δελτίον σ. 266—273).

Ribaupierre, J. Παλαιολόγος Κ. Α. 'Εκ τῶν ἱστορικῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ 'Ρώσσου διπλωμάτου κόμητος Ι. 'Ριμπωπιὲρ ἀπόσπασμα (Παρνασσὸς 1883 σ. 679—687).

Sepp, J. Der Aufschwung Griechenlands unter Wittelsbachischer Herrschaft. (Allgem. Zeitung. Beilage. 19. 20 'Απριλ. 1884 ἀρ. 109. 110).— Πρόοδος 'Ελλάδο; ὑπὸ τοὺς Βαυαρούς. (Ν. Ἡμέρα ἀρ. 1477.—Στοά).

Σκυλισσης, Ι. Ισιδ. 'Επεισοδίων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τὸ μυριοστόν. (Παρνασσὸς 1884 σ. 232—238).

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Bayet, C. L'Art byzantin. Lyon, Paris, 1884. 8ον σ. 320 μετ' εἰκ. 105 Δρ. 3. (Bibliothèque de l'enseignement des beaux arts) (Βιβλ. ἐν Polybiblion. Fevr. 1884).

Βικελας, Δ. Τὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς τέχνης. (Αἰὼν 14 Μαρτ. 1884).

Χαρτης, 'Αρχαιολογικὸς — τῶν χερσαίων τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως. 'Εν Κωνσταντινουπόλει, 1884. 4ον σ. 15. Μετὰ 5 πινάκων καὶ ἑνὸς χάρτου. (Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. 'Αρχαιολογικὴ ἐπιτροπή. Παράρτημα τοῦ ΙΔ' τόμου).

Χατζηγιαννης, Γ. Τὸ φρούριον Κλερμὸντ ἐν Ἤλιδι. ('Εστία φ. 409. Βλ. καὶ Δελτίον τῆς 'Εστίας φ. 359).

Choisy, A. L'art de bâtir chez les Byzantins. Paris, 1884. Librairie de la société anonyme de publications périodiques. Εἰς φύλλον μετ' εἰκ. 178 καὶ πινάκων 20. Δρ. 60.

Gerhardt, E. Studien über das Verpflegungswesen von Rom u. Konstantinopel in der späteren Kaiserzeit. Dorpat, 1881. (Βιβλ. ὑπὸ O. Rohn ἐν Mitteilungen aus d. hist. Literatur, XI, 3).

Hertzberg, G. Byzantinische Kaiserpaläste. (Historische Zeitschrift 1884 τεῦχ. 3).

Kirche. Eine unterirdische byzantinische—(Neue evangelische Kirchenzeitung 1884 ἀρ. 9).

Λαμπακης, Γ. 'Εορτὴ τῶν Χριστουγέννων. ('Εστία φ. 417).

— 'Εορτὴ τῶν Φώτων καὶ ὁ μέγας ἁγιασμός. ('Εστία φ. 419).

— Ἡ ἑορτὴ τοῦ σταυροῦ. 'Εβδομὰς ἀρ. 2).

— Τὸ ἐν Bari τῆς 'Ιταλίας λείψανον τοῦ ἁγίου Νικολάου ('Εστία φ. 415).

— Περί τινος χριστιανικῆς σφραγῖδος. (Δελτίον σ. 508—517).

Λαμπρος, Μ. Π. Βυζαντιναὶ σφραγῖδες. (Παρνασσὸς 1883 σ. 867—869).

Λαμπρος, Σ. Π. Εἰκὼν 'Ιερεμίου Α' πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. (Δελτίον σ. 121—122).

Müller, C. Ein altgermanisches Weihnachtschauspiel [περὶ τοῦ λεγομένου Γοτθικοῦ, περὶ οὗ βλ. Κωνστ. τοῦ Πορφυρογεννήτου, Ἔκθ. βασιλείου τάξεως] (Zeitschrift f. deutsche Philologie 1883 τεῦχ. 4).

Παεπατης, Α. Γ. Ἡ βίβλος τοῦ προσκυνητοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἀρχιεπισκόπου Νοβγορόδ, Περιγραφὴ τῶν ἱερῶν τόπων ἐν Τσαργράδ. (Ποικίλη Στοά. Ἀθ. 1884 σ. 354—363).

Σ[ακελλαροπουλος], Σ. Κ. Περὶ τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ. (Ἑστία φ. 399).

Schlumberger, G. Documents pour servir à l'histoire des thèmes byzantins; sceaux de plomb inédits de fonctionnaires provinciaux. Paris, 1883 Extrait de la Revue archéologique. 8ον σ. 22. (Βιβλ. ἐν Revue critique ἀρ. 8).

— Sigillographie byzantine des ducs et catépans d'Antioche, des patriarches d'Antioche, des ducs et catépans de Chypre. Extraite des Archives de l'Orient latin. 1883 τ. II (Βιβλ. ἐν Revue critique ἀρ. 8).

Θωμοπουλος, Στ. Μ. Χριστιανικαὶ ἐν Πάτραις ἐπιγραφαί. (Δελτίον σ. 523—526).

Uspenski, Ἴχνη κτηματολογίου ἐν Βυζαντίῳ. (Ἐφημερὶς τοῦ ῥωσσικοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 1884. Ἰαν Φεβ.)

Zachariae von Lingenthal, S. G. Principj di un debito publico nell'impero bizantino. Nota del—tradotta dal manoscritto tedesco per cura del dott. *C. Fer-ini*. Milano, 1883 (Rendiconti del R. Ist. Lombardo. Ser. II vol. XVI fasc. 18).

Ζησιου, Κ. Γ. Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες Ἀθηνῶν (Δελτίον σ. 517—521).

— Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες Ναυπλίου. (Δελτίον σ. 521—523).

ΚΟΙΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ.

Αλεκτοριδης, Α. Σ. Λεξιλόγιον τοῦ ἐν Φερτακαίνοις τῆς Καππαδοκίας γλωσσικοῦ ἰδιώματος. (Δελτίον σ. 480—508).

Βαλαβανης, Ιωανν. Νέα συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς ἰδιωτικῆς τοῦ Πόντου. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλ. σύλλογος. Περιοδικὸν τ. ΙΔ' σ. 278—291 (.

Beaudouin, M. Étude de dialecte chypriote moderne et médiéval. Paris, E. Thorin. 8ο δρ. 5. (Bibliothèque des écoles françaises d'Athènes et de Rome. Fasc. 36).

Boltz, Aug. Die hellenischen Taufnamen der Gegenwart soweit dieselben antiken Ursprungs sind nach Gebrauch und Bedeutung zusammengestellt. Leipzig, 1883. W. Friederich. 8ον σ. 48 2 δρ. 50. (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Α. Κ[ουμανούδη] ἐν Δελτίῳ Ἑστίας φ. 361.—ὑπὸ Γ. Χατζιδάκη ἐν Δελτίῳ τῆς Ἑβδομάδος ἀρ. 1—3).

Χατζιδακης, Γ. Οὔτε μαζῆ, οὔτε μαζῆ οὔτε μαζὺ εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφή, ἀλλὰ μαζί. (Πλάτων τ. ϛ' σ. 35—43).

— Περὶ τοῦ κριτικοῦ ζημιό. (Πλάτων ϛ' σ. 43—45).

— Περὶ παρετυμολογιῶν καὶ τῶν δι' αὐτὰς μεταβολῶν. (Πλάτων ϛ' σ. 45—53).

— Περὶ τῶν περιφραστικῶς σχηματιζομένων χρόνων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης. (Δελτίον σ. 226—261).

— Περὶ φθογγολογικῶν νόμων κλπ. 1883. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Philolo-

gische Wochenschrift ἀρ. 33 σ. 1038—4 καὶ μετάφρασις ταύτης ἐν τῷ Αἰῶνι, 1884).

EICHTHAL, GUST. d'. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς γλώσσης κοινῆς τῆς ἐπιστήμης. Μετάφρασις Ν. Γ. Π[ολίτου] (Ἑστία φ. 422.) Ἐκ τῆς Revue scientifique.

ΓΕΡΑΚΗΣ, Γ. Γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα φοιτώντων. Ἔκδοσις πέμπτη. Ἐν Ἀθ. 1883. 12ον η'. 160. 1 Δρ. 20. (Βιβλιοθήκη τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλ. γραμμάτων συλλόγου ἀρ. 12).

JANNARAKIS, A. Deutsch-neugriechisches Handwörterbuch. Hannover 1883. Βιβλ. ὑπὸ G. M[eyer] ἐν Lit. Centralblatt 1883 ἀρ. 35.—ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου ἐν Deutschen Literaturzeitung 1883 ἀρ. 45.— ὑπὸ K. Krumbacher ἐν Bayrischen Gymnasialbl. 1884 τεῦχ. 1.— ὑπὸ Thewrowk v. Ponor ἐν Phil. Rundschau 1884 ἀρ. 1.

KAPP, STEPHAN. Die griechischen und lateinischen Gutturallaute im Neugriechischen und in den romanischen Sprachen. Programm des k.'k. Staats-Gymnasiums im IX. Bezirke von Wien 1883 σ. 46.

ΚΟΝΤΟΣ, Κ. Σ. Κριτικὰ καὶ γραμματικά. (Πλάτων τ. Ε' σ. 209—219. 281—303. 349—367. ϛ' σ. 3—35).

— Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις.— Βιβλ. [ὑπὸ Δ. Ν. Βερναρδάκη] ἐν Νέᾳ Ἡμέρᾳ ἀρ. 1431—1467 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: Ψευδαττικισμοῦ ἔλεγχος, ἤτοι Κ. Σ. Κόντου γλωσσικῶν παρατηρήσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀνασκευὴ ὑπὸ * * * ἐν Τεργέστῃ, 1884 12ον Δρ. 8.

ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ, Σ. Κ. Νύξεις εἰς ἔρευναν τῶν ἰδιαζόντων τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. (Πλάτων Ε' σ. 368—376).

— Συναγωγὴ λέξεων κλπ. 1883. Βιβλ. ὑπὸ E. Miller ἐν Journal des Savants Janv. 1884.

ΚΟΥΖΗΣ, ΕΛΕΥΘ. ΤΡΙΑΝΤ. Περὶ τραπεζουντίας διαλέκτου. (Πλάτων Ε' σ. 161—8. 217—227 καὶ 377—410). ϛ' σ. 83—99.

ΟΝΟΜΑΤΑ. Τὰ ἀρχαῖα — (Ἐφημερὶς 5 Φεβρ. 1883).

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. Βάσανος θεμελιωδῶν τινῶν ὑπὲρ τῆς ἐρασμιακῆς προφορᾶς ἀποδείξεων. (Δελτίον σ. 411—455).

ΠΕΤΡΙΔΗΣ, Αθ. Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μορέως. (Μεσσηνιακὸς τύπος. Καλάμαι, 1884 ἀρ. 24—28).

ΠΟΥΣΙΟΣ, Θ. Συλλογὴ λέξεων, παραμυθίων, ᾀσμάτων κτλ. τοῦ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Ὁ ἐν Κ/πόλει σύλλογος τ. ΙΔ' σ. 205—277).

RANGABÉ, A. Die Aussprache des griechischen 1882. Βιβλ. ὑπὸ Schoemann, ἐν Philol. Anzeiger XIII τεῦχ. 9. 10.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΟΓΝΩΣΙΑ.

ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ, Σ. Κωνσταντινουπόλεως βιβλιοθῆκαι ὀθωμανικαί. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 224—247).

BORDIER, H. Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale. Paris, 1883. H.

Champion. Τεῦχ. Α'. 4ον σ. VIII, 120. (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Π. Λ[άμπρου] ἐν Δελτίῳ σ. 369—373).

Gardthausen, V. Différences provinciales de la minuscule grecque. (Mélanges Graux. Paris, 1884).

Γεωργαντας, Φιλ. Δ. Περὶ κεχυρωμένων πινάκων, παπύρου διφθερῶν καὶ χάρτου ὡς γραφικῶν ὑλῶν ἔν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ μέσοις χρόνοις, ἐναίσιμος διατριβή. Ἐν Ἀθήναις, 8ον σ. 18.

Hartel, W. Ein griechischer Papyrus aus dem Jahre 487 n. Chr. (Wiener Studien. Ἔτ. V σ, 1—41.

Jacob, A. Sylloge vocabulorum ad conferendos demonstrandosque codices graecos utilium. Recueil de mots pour servir à la collation et à la description des manuscrits grecs. Paris, 1883. 8ον μέγ. σ. 24. Extrait de la Revue archéologique. (Βιβλ. Berliner Phil. Wochenschrift ἀρ. 7).

— Le classement des manuscrits de Diodore de Sicile. (Mélanges Graux).

Lambros, S. P. Notes d'un paléographe en voyage (αὐτ.)

Martin, Alb. Notice sur les manuscrits grecs de la bibliothèque Classense, à Ravenne (αὐτ.)

Müller. C. C. Sur les manuscrits de Polyen (αὐτ.)

Omont, H. Inventaire sommaire des manuscrits du supplément grec de la Bibliothèque Nationale. Paris, 1883. Alph. Picard. 8ον σ. XVI. 135. δρ. 7. 50. (Βιβλ. ἐν Polybiblion. 1884 Janv.— ὑπὸ A. Martin ἐν Revue critique 1884 ἀρ. 8.

— Inventaire sommaire des manuscrits grecs des bibliothèques des départements. Paris, 1883 Champion 8ον σ. 18. Extrait du cabinet historique.

— Inventaire sommaire des mss. grecs des Bibliothèques Mazarine, de l'Arsenal et Sainte Geneviève, à Paris. (Mélanges Graux).

Ruelle, C. E. Notice du codex Marcianus 246 (αὐτ.)

Schoene, A. de Isocrate papyro Massiliensi (αὐτ.)

Wattenbach, Guil. Scripturae graecae specimina in usum scholarum collegit et expficavit. Libri cui inscriptum erat: « Schrifttafeln zur Geschichte der griechischen Schrift » editio altera. Berolini, 1883 G. Grote. Εἰς φύλλον σ. 17 πίν. 30 δρ. 20 (Βιβλ. ὑπὸ O. Lehmann ἐν Berl. Phil. Wochenschrift ἀρ. 7).

Wessely, K. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς γραφῆς ἑλληνικῶν τινῶν κωδίκων. (Wiener Studien. Ἔτ. V σ. 170).

— Prolegomena ad papyrorum Graecorum novam collecttonem edendam. Insunt disquisitiones palaeographicae antiquariae diplomaticae metrologicae chronologicae interpretaetionesque nonnulorum papyrorum. Vindobonae 1883. Gerold's Sohn. 8ον σ 80 3 δρ. 75. (βιβλ. ὑπὸ M. Gitlbauer ἐν Beri. Phil. Wochenschrift ἀρ. 19.

ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ.

Dora d'Istria, Gli Albanesi in Rumenia. Storia dei principi Ghika nei secoli XVII, XVIII e XIV su documenti inediti degli archivi di Vene-

zia, Vienna, Parigi, Berlino, Constantinopoli ecc. traduzione dal francese di B. Cecchetti, Firenze, 1883 8ον σ. XXI, 457.

Geitler, Die albanesischen u. slavischen Schriften. Wien, 1883 (Βιβλ. ἐν Lit. Centralblatt 1883 ἀρ. 27).

Jarnik, J. U. Prispevky ku poznani naceri albanskych. Praze, 1883. Εἰς 4ον σ. 65. (Βιβλ. ὑπὸ G. Mayer, ἐν Avcivio per le tradizioni popolari 1884. σ. 146—148).

Κουλουριώτης, Α. Ι. Ἀλβανικὰ πάρεργα. Ἐν Ἀθ. 1883 8ον σ. 64.

Marchiano, Stan. Studi filologici svolti con la lingua pelasgoalbanese. Napoli, 1882 8ον σ. 151. 105. Δρ. 8. (Βιβλ. ὑπὸ G. Meyer ἐν Berliner Philol. Wochenschrift 1884 ἀρ. 1).

Μαυρομμάτης, Επ. Ι. Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἀλβανίας, ἐξεταζομένης ἰδίως ὑπὸ γεωγραφικήν, στατιστικὴν καὶ πολιτικὴν ἔποψιν. (Ἀκρόπολις 1884 ἀρ. 664—666. 669—672).

Meyer, G. Albanesische Studien. Wien, 1883 (C. Gerold's Sohn) I. Die Pluralbildungen der Albanesischen Nomina. 8ον σ. 108 Δρ. 2. (καὶ ἐν Sitzungsberichten der phil. hist. Classe der Akademie der Wissenschaften zu Wien, τ. 104 σ. 257 κε.) (Βιβλ. ἐν Deutschen Literaturzeitung 1884 ἀρ. 11. ὑπὸ V. Henry ἐν Revue de Linguistique 1884 σ. 87-91. ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου ἐν Δελτίῳ σ. 728-731.)

— Die Stellung des albanesischen im Kreise der indogermanischen Sprachen. Leipzig, 1883. 8ον σ. 11 (καὶ ἐν Beiträge zur Kunde der indogerm. Sprachen. Τόμ. VIII τεῦχ. 3).

Schuster, Mich. Der bestimmte Artikel im Rumänischen und im Albanesischen. Hermannstadt, 1884 4ον σ. 23.

ΜΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἀπὸ κτίσεως μέχρις ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Γενικά.

Κοντός, Κ. Σ. Κριτικὰ καὶ γραμματικά. (Πλάτων 1883 Ε′ σ. 209—219. 281—303. 349—367. 1884 ϛ′ σ. 3—35).

Nageotte, E. Histoire de la littérature grecque depuis ses origines jusqu'au VI siècle de notre ère. Paris, 1884 12ον σ. 516 (Βιβλ. ὑπὸ J. Sitzler ἐν Berliner Philol. Wochenschrift ἀρ. 5).

Destounis, Gabr. Statii po Vizantii by Greceskom Jurnale Afinei [Τὰ περὶ Βυζαντίου ἄρθρα τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ Ἀθηναίου] (Ἐφημερὶς τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Δεκ. 1883 σ. 415—446.

Gelzer, H. Sextus Julius Africanus und die byzantinische Chronographie. I (Βιβλ. ἐν Historische Zeitschrift 1883 σ. 309—316).

De Boor, C. Zu den Excerptsammlungen des Konstantin Porphyrogennetos 1. Zu den Gesandschaftsexcerpten 2. Zu den gnomischen Excerpten. (Hermes 1884 XIX σ. 123—148).— Περὶ ἐπιβοῶν. (Hermes XVIII 628—629).

Gemoll, Wilh. Untersuchungen über die Quellen, den Verfasser und die Abfassungszeit der Geoponica. (Berliner Studien f. classische Philologie τεῦχ. I) (Βιβλ. Academy 8 Μαρτ. 1884 ἀρ. 618) ὑπὸ O. Keller ἐν Berl. phil. Wochensr. ἀρ. 17.)

Tamarda, N. Raccolta di scritti riguardanti la medicina, manoscritto greco della biblioteca nazionale di Palermo.(Archivio storico Siciliano. 1883 Nuova Ser. ann. VIII).

Schmidt, J. Das medizinisch-botanische Glossar von Siena. (Hermes 1883 VIII, σ. 221—545).

Crusius, Analecta critica ab paroemiographos Graecos. Lipsiae, 1883 Teubner. Δρ. 5.

Huber, J. Ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ιγν. Μοσχακη. Ἐν Ἀθήναις, 1883 8ον σ. η', 368. Δρ. 5.

Jackson, The post-nicene greek fathers, A. D. 325—750. Christian literature primers. Vol. 3. Edited by Fischer. New York, 1884 18ον 4 Δρ. 50.

Marinelli, G. Die Erdkunde bei den Kirchvätern; deutsch von L. Neumann, mit einem Vorworte von S. Günther. Leipzig, 1884 Teubner 8ον σ. 87.

Μοσχακης, Ιγν. Μελέται καὶ λόγοι ἐκκλησιαστικοί. Ἐν Ἀθήναις, 1883 Ἀνέστ. Κωνσταντινίδης. 8ον σ. 563 Δρ. 10.

Παπαρρηγοπουλος, Κ. Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν τριῶν ἱεραρχῶν. (Ἐφημερὶς 1 Φεβρ. 1883).

Ροκκος, Π. Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἀθήν. 1883 8ον σ. 23.

Σχολαριος, Δωροθεος, Ταμεῖον τῆς Πατρολογίας ἤτοι συλλογὴ τῶν ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τῇ ὑπὸ Μιγνίου (Migne) ἐν Παρισίοις ἐκδοθείσῃ περιεχομένων κυριωτέρων ἐννοιῶν, φράσεων, καὶ ὑποθέσεων κλπ. Ἐν Ἀθήναις, 1883 τ. Α' 4ον σ. 512 (Βιβλ. Polybiblion, 1884 σ. 123—124).

Συγγραφεῖς

Ανατολιος. Βα. Gemoll, W. Ueber die Quellen etc der Geoponica.

Γρηγοριος ο Ναζιανζηνος.— *Brambs, J. G.* De auctoritate tragœdiae christianae, quae inscribi solet Χριστὸς Πάσχων, Gregorio Nazianzeno falso attributae. Progr. d. k. Studienanstalt Eichstadt. 1883 8ον σ. 72.

— Μοσχακης, Ιγν. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ὡς ῥήτωρ ἐκκλησιαστικός. (Πλάτων Ε' σ. 6—43.

Δαμασκιος, *Eyssenhart, F.* Mittheilungen aus der Stadtbibliothek zu Hamburg 1884. I Damascius. 8ον σ. 48.

Ηλιοδωρος. *Bonnefon, P.* Une traduction inédite du Ier livre de Théagène et Chariclée, par Lancelot de Carle, publiée par—(Annuaire de l'Assoc. pour l'enc. des ét. grecques 1883).

Ησυχιος ο Μιλησιος *Hesselmeyer, El.* Zu Hesychios Milesios (N. Jahrbücher f. Phil. u. Pädagogik τ. 127 φ. 8).

Θεμιστιος, *Gasda,* Kritische Bemerkungen zu Dio Chrysostomus u. Themistius. Lauban, 18883 (Programm.)

Θεοδωρος ο Προδρομος. *Brambs I. G.* [Βλ. Γρηγόρ. Ναζιανζ.— Περὶ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου ὡς ποιήσαντος τὸν Χριστὸν Πάσχοντα.]

— *Miller, Em.* Poésies inédites de Theodore Prodrome. (Annuaire de l'Assoc. pour l'encour. des études gr. 1883).

Θεοφανης. Chronographia; recensuit C. de Boor. Lipsiae, 1883 τ. I (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου ἐν Deutsche Litteraturzeitung 1883 ἀρ. 40.— ὑπὸ F. Hirsch ἐν Wochenschrift f. classische Philologie 1884 ἀρ. 1).

Θεοφιλος. Institutionum graeca paraphrasis Theophilo Antecessori vulgo tributa ad fidem librorum manu scriptorum recensuit prolegomenis notis criticis versione latina instruxit *E. C. Ferrini.* Accedit epistola D. Zachariae a Lingenthal. Berlin, 1884 S. Calvary I τεῦχος Δρ. 15. - Textus graecus sine versione latina. 8ον σ. 283. 7 δρ. 50.

Θεοφυλακτος Σιμοκαττης, *De Boor, C.* ΔΕΚΑΡ (Hermes XVIII σ. 627).

Ιουλιανος. *Cobet, C. G.* Ad Julianum (Mnemosyne τ. XI μ. 4.)

— *Duruy, V.* L'empereur Julien. (Annuaire de l'Assoc. pour l'encour. des étud. gr. 1883)

— *Jenisch, K.* Julianus Apostata. Gedicht (Schorer's Familienblatt 1883 ἀρ. 24).

— *Klimek,* Coniectanea in Julianum et Cyrilli Alexandrini contra illum libros. Dissert. inaug. Breslau, 1883 Köhler 8ον σ. 42 1 Δρ. 25 (Βιβλ. ἐν Theolog. Litteraturzeitung 1883 ἀρ. 18).

— *Naber, S. A.* Epistula critica ad A. Piersonum de Juliano (Mnemosyne τ. XI μ. 4).

Ιωαννης ο Δαμασκηνος.— *Cosquin, Em.* La vie des Saints Barlaam et Josaphat et la légende de Bouddha. (Le Français 1 Δεκ. 1883).

— *Lupton, J. H.* St. John of Damascus. London. Society for Promoting Christian Knowledge 8ον σ. VII, 223 2 Δρ. 50.

Ιωαννης ο Ευγενικος. Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐπιτάφιον τῷ αὐθεντοπούλῳ, ἐκδιδόμενον ὑπὸ *Ém. Legrand.* (Δελτίον σ. 455-459).

— Πολιτης, Ν. Γ. Σημείωσις περὶ τοῦ ἀνωτέρου ἐπιταφίου (Δελτίον σ.459-461).

Ιωαννης ο Χρυσοστομος. Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν οἷς καὶ τῆς συνόψεως τῆς Π. Δ. τῆς ὑπὸ Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου σύγκρισις καὶ μέρος ἀνέκδοτον ἐκ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου ὑπὸ Φιλοθεου Βρυεννιου, μητροπολίτου Νικομηδείας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883 8ον σ. ρμθ'. 75 (Βιβλ. ὑπὸ A. H. ἐν Lit. Centralblatt 1884 ἀρ. 12 ὑπὸ A. Harnack ἐν Theolog. Literaturzeitung 9 Φεβρ. 1884 ὑπὸ Ch. W. Boase ἐν Academy 1884 ἀρ. 624.-Zeitschrift f. kirchl. Wissensch. u. kirchl. Leben 1884 Μαρτ.)

Ιωαννης Νικιου. Chronique de Jean, évêque de Nikiou. Texte éthiopien, publié et traduit par H. Zotenberg. Paris, 1883 4ον σ. 488 Extrait des Notices des manuscrits τ. XXIV μερ. 1 (Βιβλ. ὑπὸ R. Duval ἐν Revue critique 1884 ἀρ. 1).

Corpus J. C. *Ortolan, I.* Legislation romaine II III. Explication historique

des Instituts de l'Empereur Justinien. 12e éd. Paris, Plon et Nourrit. τ. 2 σ. XVI, 772. 953. δρ. 16.

— *Schulz, K.* Zur Literärgeschichte des Corpus iuris civilis. Leipzig. 1883 Breitkopf u. Härtel. 8ον σ. 34. 1 Δρ. 25 (Βιβλ. ἐν Lit. Centralbl. 1883 ἀρ. 31).

Κυριλλος. Βλ. Ἰουλιανός.

Λεων ο Μαγιστρος. Λέοντος μαγίστρου ἀνθυπάτου πατρικίου, Συμεὼν ἄρχοντος Βουλγαρίας καί τινων ἄλλων ἐπιστολαί, ἐκδιδόντος Ιω. Σακκελιωνος. Ἐν Ἀθ. 1884. 8ον σ. 34. (Δελτίον σ. 377—410).

Μιχαηλ Ακομινατος. Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα ἐκδοθέντα ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου καὶ ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ λαυρεντιακὸς κῶδιξ ὑπὸ Π. Ν. Παπαγεωργίου. Ἐν Ἀθήναις, 1883 C. Beck. 8ον σ. 176 Δρ. 5 (Βιβλ. Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 340—343. ὑπὸ W. Fischer ἐν Berl. phil. Wochenschr. ἀρ. 19).

Μουσαιος *Scrocca, Alb.* Ero e Leandro. Dal greco di Museo. Napoli, 1884. M. de Rubertis 8ον σ. 20.

Νοννος, *Tiedke, H.* Nonniana. Berlin, 1883 (Programm).

Προκοπιος. *Jung, Jul.* Geographisch-historisches bei Procopius von Caesarea. (Wiener Studien. Ἔτ. V σ. 85—115).

Ρωμανου βασιλέως τοῦ Λακαπηνου ἐπιστολαί, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Ιω. Σακκελιωνος. (Δελτίον σ. 657—666).

Σουΐδας. *Daub,* Studien zu den Biographica des Suidas. (Βιβλ. ἐν Blätter f. d. bayer. Gymnasialschulwesen 1884 τεῦχ. 1. 2.)

Σχολιασται. *Paley,* Commentarius in Scholia *Aeschyli* Medicea. (Βιβλ. ὑπὸ Wecklein ἐν Phil. Anzeiger XIII. Supplem. τεῦχ. 2).

— *Holzinger, K.* Beiträge zur Kenntniss der Ravennasscholien zu Aristophanes. (Βιβλ. ὑπὸ J. Wagener ἐν Philolog. Wochenschrift 1883 ἀρ. 40).

— *Holzinger, K.* Ueber die Parepigraphae zu Aristophanes. Eine Scholienstudie. Wien, 1883 8ον σ. 61 (Βιβλ. ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτόθι).

— *Polak, H. G.* Ad Odysseam ejusque scholiastas curae secundae. Leyde (Βιβλ. ἐν Revue critique 1883 ἀρ. 39).

— Scholia in *Pindari* Epinicia ad librorum manuscriptorum fidem edidit Eug. Abel. Berlin, 1884. S. Calvary. Vol. Secundum: Scholia vetera in Pindari Nemea et Isthmia continens. Fasc. I 8ον μέγ. 6 δρ. 25. (Βιβλ. ἐν Berliner Phil. Wochenschr. ἀρ. 15).

— *Cohn, L.* Untersuchungen über die Quellen der Plato-Scholien Leipzig, 1884. Teubner 8ον μέγ. Δρ. 4.

— *Giesing, F.* De scholiis platonicis quaestiones selectae. Pars I de Aeli Dionysi et Pausaniae atticistarum in scholiis fragmentis. Leipzig, 1884 8ον μέγ. 1 Δρ. 50.

— *Papageorgios, P. N.* Codex Laurentianus von Sophokles und eine neue Kollation im Scholientexte. Leipzig, 1883. Teubner.

— Βορεαδης, Α. Δ. Διορθωτικὰ εἰς τὰ παλαιὰ εἰς τὸν Θουκυδίδην σχόλια. Lipsiae, 1883. Brockhaus 8ον σ. 40. (Βιβλ. ὑπὸ Π. Παπαγεωργίου ἐν Κλειοῖ 27 Ὀκτ. 1883 ἀρ. 1165).

Χρυσοβουλλοι λογοι. Λάμπρος, Σ. Π. Ἀνέκδοτον χρυσόβουλλον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (1289). (Δελτίον σ. 113—119).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Α'. 1453 — 1821.

Ἀρισταρχης, Σ. Κατάλογος τῶν παρὰ τῶν νεωτέρων ἑλλήνων ἀπὸ ἁλώσεως μέχρι τοῦδε συγγραφέντων βιβλίων φυσικοϊστορικῶν, φυσικῶν, γεωγραφικῶν, ἰατρικῶν, μαθηματικῶν καὶ νομικῶν. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλ. σύλλογος 1884 τ. ΙΔ' σ. 103—153).

De Biasi, La coltura Ionia. (La Rassegna ellenica ἀρ. 2—10).

— Νεοελληνικά. (Ἑβδομὰς ἀρ. 11).

Ἐπιστολαι. Πέντε ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί. [α' Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τῶν ἐξ ἀπορρήτων β'. γ'. Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινήτου. δ'. Νικολάου Κομνηνοῦ τοῦ Παπαδοπούλου]. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 312—323).

— Τρεῖς ἐπιστολαὶ Πέτρου Ἀσάνη, Μητροφάνους Κριτοπούλου καὶ Γερμανοῦ τοῦ Ῥασοξέστου, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Ιω. Βελουδη. (Ποικίλη Στοά. Ἔτ. 1884. σ. 376—381).

Gaster, M. Literatura popularâ românâ. Cu un apendice: Voroava Garamantilor cu Alexandru Machedon de Nicolae Costin. Bucuresci, 1883 Ig. Haimann Δρ. 5.

Γεδεων, Μαν. Ι. Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μεγάλης τοῦ γένους σχολῆς 1454—1830. Ἐν Κ/πόλει. 1883 8ον σ. 270 3 Δρ. 50 (βιβλ. ὑπὸ Α. Μ[ηλιαράκη] ἐν Δελτίῳ τῆς Ἑστίας ἀρ. 369).

Γκορας, Μιχ. Πολίτης, Ν. Γ. Περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ λιμοῦ, ἐν ἔτει 1740 (Δελτίον σ. 266—273).

Ἐφημερις. [Μαρκιδῶν Πούλιου]— Ἡ ἐφημερὶς ἐν ἔτει 1791. (Ἐφημερὶς 19 Σεπτ. 1883).

Νουκιος, Ν. Nicandri Nucii fragmentum Fr. Eyssenhandt exscriprit. Hamb. 1882 (Βιβλ. ὑπὸ Σ. Π. Λ[άμπρου] ἐν Δελτίῳ σ 563—565).

Ξουρης, Ι. Δ. Γουναρόπουλος, Κ. Τὰ κατὰ τὸν Ἄθω καὶ Τένεδον ἐν ἔτει 1807 (Δελτίον σ. 461—480).

Παρθενιος. Παρθενίου ἱεροδιακόνου ποίημα 1812. (Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριὰς σ. 106—155).

Πηγας. Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν τὸν Β' νῦν πρῶτον ἐκδιδόντος Ἰω. Σακκελίωνος. Ἐν Ἀθ. 1883 8ον (ἐκ τοῦ Δελτίου σ. 31—77).

Ρουσανος. Λάμπρος, Σ. Π. Ἀντιβολὴ κωδίκων περιεχόντων τὸν ἀνέκδοτον λόγον Παχωμίου τοῦ Ῥουσάνου. (Δελτίον σ. 367—369).

Β'. 1821 — 1884.

Βικελας, Δ. État présent de la presse périodique grecque en 1883. (Annuaire de l'Assoc. pour l'encour. des étud. gr. 1883).

Βικελας Δ. Ἡ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία κατὰ τὸ 1883. Μετάφρ. Γ. Βιζυηνοῦ. (Ἑστία ἀρ. 423. 424).

Εκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς τῶν κριτῶν περὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑστίας πρὸς συγγραφὴν ἐθνικοῦ διηγήματος. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 362).

Εβδομας. Ἐκδίδοται κατὰ κυριακὴν ὑπὸ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου. Ἐν Ἀθ. 4 Μαρτ. 1884. Ἀρ. 1—6. Ἕκαστος ἀρ. ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 8 εἰς μέγα 4ον καὶ ἐκ τετρασελίδου δελτίου. Ἐτησία συνδρομὴ ἐν Ἑλλάδι δρ. 10 ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 12.

Ιαλεμος Οδ Ἡ φιλολογία μας. (Ἀκρόπολις ἀρ. 693—701).

Κινησις τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου κατὰ τὸ ἔτος 1883. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 366).

Lamber, J. Poeti greci contemporanei, traduzione di Alb. Boccardi. Napoli, 1883. A. Morano 12ον σ. 202.

Lambros. S. P. Movimento letterario della Grecia nel 1882 (La Rassegna ellenica ἀρ. 1).

Mac Pherson, Florence, Poetry of Modern Greece specimens and extracts translated by — London, 1884. Macmillan and Co.

Rassegna. La — ellenica. Direttore A. Frabasilis Atene. Ἰούλ. 1883—Φεβρ. 1884 ἀρ. 1—10. 2ον ἐτησία συνδρομὴ δρ. 5, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δρ. 6.

Rangabé, A. R. und *Sanders, Dan.* Geschichte der neugriechischen Litteratur von ihren Anfängen bis auf die neueste Zeit. Leipzig, 1884. Friedrich. 8ον σ. 158. (Geschichte der Weltliteratur in Einzeldarstellungen. τ. VI μερ. 2).

Αβλιχος, Γ. Γ. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, 1883 8ον σ. 148. 2 Δρ. 50.

Αναστασοπογλος, Γ. Μνημόσυνον Φεραίου, στροφαί. Ἐν Ἀθ. 1884 8ον σ. 15.

Annino, C. Cadmo, trad. della Sa L. Frabasilis (Rassegna ellenica ἀρ. 7.8).

Αντωνιαδης, Α.— Θεατρικά. Πάνθεια ἡ Σουσίς. (Ἐφημερὶς 25 Φεβρ. 1883).

— Ἑλληνικὸν θέατρον. Λάμπρος Τζαβέλλας. (Ἀκρόπολις, ἀρ 672).

Αποστολιδης, Πετρος Κ. Δάφναι εἰς τὴν ΚΕ' Μαρτίου. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 37.

Ασωπιος, Κ. *Frabasilis, A.* Const. Asopios (La Rass. ellen ἀρ. 5).

Βαλαωριτης, Αρ. Ἀνέκδοτον ποίημα (Ἑστία ἀρ. 423).

— Ἡ ἀγράμπελη. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

— Θανάσης Βάγιας, μετ' ἐμμέτρ. ἰταλ. μεταφράσεως. (La Rass. ell. ἀρ. 3.

— *Frabasilis, A.* Aristotele Valaoritis.— Bibliografia di Valaoriti (La Rass. ell. ἀρ. 1).

Βαλβης, Σ *G[arlato] A.* La Gru d'Ibico ed altre poesie. (Ateneo Veneto 1883 τ I σ. 373).

Βαρδογνιωτης, Δ. Κ. Ὁ πρῶτος ἔρως. (Ποικίλη Στοὰ 1884 σ. 147—192).

Βασιλειαδης, Σ. Galatea, atto IV (La Rass. ell. ἀρ. 2).

— Τὸ ᾆσμα τοῦ Ὀρφέως μετ' ἐμμέτρων ἰταλ. μεταφράσεων ὑπὸ Φραβασίλη καὶ Garlato (αὐτ.)

— *Frabasilis,* Spiridione N. Vasiliadis (αὐτ.)

Βιζγηνος, Γ. Μ. Ἀτθίδες αὖραι. Συλλογὴ ποιημάτων. Ἐν Λονδίνῳ, 1883 Trübner and Co 8ον σ. VII, 340. Ἔκδοσις πολυτελὴς Δρ. 40—Ἔκδοσις δευτέρα 1884. Δρ. 10. (Βιβλ. ἐν Academy 15 Μαρτ. 1884).

Βιζυηνος Γ. Μ. Ἡ τρελλή. (Ἑστία φ. 402).
— Ἡ τρελὴ νύμφη, texte grec et traduction de M. Queux de St. Hilaire. (Revue du monde latin. 25 Σεπτ. 1883).
— Ἡ Δεκοχτοῦρα, ποίημα (Ἑστία φ. 415).
— Τὰ δένδρα. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).
— Οἱ καιροί. (Ἑστία 1883 σ. 505—6).
— Μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Νεαπόλεως. (Ἑστία φ. 399. 400).
— Ποῖος ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου. (Ἑστία φ. 408—410).
— Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, διήγημα. (Ἑστία ἀρ. 418—422).
— Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος. (Ἀκρόπολις 9 Ἀπριλ. 1884).
— Τὸ χελιδόνι. (Ἑστία ἀρ. 433).
Βικελας, Δ. *Miller, E.* Une traduction du Shakespeare en grec moderne. M. Bikelas (ἐν Journal des Savants καὶ ἐν Revue politique et littéraire 20 Ὀκτ. τ. 32 σ. 503—506).
— Τί λέγει ἡ θάλασσα, ποίημα. (Ἑστία ἀρ. 438).
Βλαχος, Αγγ. Αἱ πρῶται καὶ νῦν Ἀθῆναι. (Ποικίλη Στοὰ 1884 σ. 35—56).
— Εἰς τὸ λεύκωμα τῆς Κας Σ. Φ. (Ἑστία φ. 407).
— Ἡ πρώτη γυνή, μετ' ἐμμέτρ. ἰτ. μεταφρ. A. Gemma. (La Rass. ell. ἀρ.6).
Γνεγτος, Π. Ἔρωτος θῦμα. Ἐν Ἀθ. 1883. 8ον σ. 16.
Διαμαντοπουλος, Δ. Ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ ἔτους. (Διήγημα) (Ἀπόλλων φ. 10. 11).
Δροσινης, Γ. Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς σ. 345—346).
— Τὸ κέντημα τῆς Ἀννίτσας, διήγημα. (Ἑστία ἀρ. 438).
— Ὁ Γκιώνης, ποίημα. (Ἑστία ἀρ. 437).
— Ἐς τὸ πανηγύρι, ποίημα. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).
— Ἡ Νεράϊδα μάννα (Ἑστία φ. 457).
— Τραγούδια τοῦ χωριοῦ (Ἑστία φ. 412).
— Χρυσοῦλα. (Ἑστία φ. 413).
Εγαγγελιδογ, Βιργινια. Εἰς ἓν ἄνθος. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς σ. 343—345).
Ζαλοκωστας, Γ. Τὸ φίλημα μετ' ἐμμ. ἰταλ. μεταφράσεως Λ. Φραβασίλη. (La Rass. ellenica ἀρ. 3).
— Ἥλιος. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).
Ζαμπελιος, Σπ. Οἱ Κρητικοὶ γάμοι ἀνέκδοτον ἐπεισόδιον τῆς κρητικῆς ἱστορίας ἐπὶ Βενετῶν (1570). Ἐν Ἀθήναις, 1883. (Συλλογὴ μυθιστορημάτων, ἐκδιδομένη ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ Μὴ χάνεσαι) 4ον σ. 192. 2 δρ. 40.
Ζανος, Παν. Δ. Θέατρον ἑλληνικόν. Τόμος πρῶτος. Οἱ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀδυσσέως, τραγικοκωμῳδία εἰς πράξεις πέντε. Ἐρωτικὴ ἀπόπειρα. Κωμικὸς σκηνικὸς διάλογος. Ἐρασμία ἢ ὁ ἐρωτικὸς κόμβος. Κωμῳδία εἰς πράξεις δύο. Ἀθην. 1884 12ον σ. 210. Δρ. 5.
Ιεροκλης, Κ. Ὁ Γκιώνης καὶ ὁ Κοῦκκος. (Ἑβδομὰς ἀρ. 11—14).
Καββαδας, Σπ. Θρῆνος ἐλευθερίας εἰς τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τῆς Γαλλίας φιλέλληνος Λεοντίου Γαμβέττα. Ἐν Κερκύρᾳ, 1883 8ον σ. 11.
Καισαρεγς, Γ. Α. Οἱ τοχογλύφοι. Κωμῳδία εἰς πρᾶξιν μίαν. Ἐν Κερκύρᾳ, 1883. 12ον σ. 54.
Καμπογρογλογς, Δ. Γρ. Ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ λαοῦ. (Ἑστία ἀρ. 407).
— L'eletto del popolo. (La Rass. ellen. ἀρ. 5).

Καραθεοδωρης, Κ. Μαυρογενης, Σ. Βίος Κωνστ. Καραθεοδωρῆ. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλ. σύλλογος τ. ΙΔ' σ. 3—27).

Καμπας, Ν. Γ. Τὸ λευκάνθεμον. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

Καρρερ, Φ. Παράπτωμα καὶ τιμωρία. (Κυψέλη φ. 1. 2. 3).

Κατακουζηνος, Αλ. Ἡ Μοῦσα τῶν παίδων ποιήματα διὰ παιδία. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Ν. Παπαδόπουλος. 16ον σ. ιε', 158 1 Δρ. 50 (Βιβλιοθήκη τῆς διαπλάσεως τῶν παίδων).

— Εἰδύλλιον. (Ἀττικὸν μουσεῖον. Ἔτ. Β' φ. 2).

— Ἐλεγεῖα. Ἐν Ἀθήν. 1884.

Κουρτιδης, Αρ. Παιδικοὶ διάλογοι. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 16ον σ. 191. 1 Δρ. 50 (Βιβλιοθήκη τῆς Διαπλάσεως τῶν παίδων).

— Παιδικὰ διηγήματα. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον σ. 186 Δρ. 2.

— Ἡ ἱστορία τοῦ θείου. (Ἑστία ἀρ. 416).

— Οἱ ἐλευθερωταί, διήγημα. (Ἑβδομὰς ἀρ. 11).

— Τρία τριαντάφυλλα, διήγημα. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

— La statua dell'eroe. (La Rass. ellen. ἀρ. 6).

Λαμπροπουλος, Ηλ. Ὁ ψηφοφόρος, κωμῳδία ἔμμετρος εἰς πρᾶξιν μίαν. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον σ. 16.

Λασκαρατος, Α. Ἡ γέννησή μου, μετ' ἑμμ. ἰταλ. μεταφράσεως Α. Φραβασίλη. (La Rass. ellen. ἀρ. 9. 10).

— Ὄντας γεράσωμε, ποίημα. (Ἀττικὸν μουσεῖον. Ἔτ. Β'. φ. 2).

Μαλλιαρακης, Μ. Ὁ καπετὰν Γιάννης, διήγημα πρωτότυπον. (Ἕσπερος ἀρ. 70.71).

Μαρτζωκης, Α. Ἡ ψῆφος. (Κυψέλη ἀρ. 3).

Μαρτινεγκος, Ἐλισαβετιος, Οἱ τρεῖς καλλιτέχναι, ἤτοι τὸ ἰδανικόν. Ἔκδοσις δευτέρα. Ἐν Ζακύνθῳ, 1883. 8ον σ. 40.

— Ὀρφανὴ καὶ πατέρας. (Κυψέλη ἀρ. 3).

Ματαραγκας, Π. Τῇ 25 Μαρτίου, ποίημα. Ἐν Βραΐλᾳ, 1884. 8ον σ. 11.

Μητσακης, Μ. Α. Τὸ Βάπτισμα, διήγημα. (Ἑστία ἀρ. 415).

Μοσχοπουλος, Θεοδ. Ἔρως καὶ ψυχή, ποίημα ἐπικολυρικόν. Ἐν Κ/πόλει, 1883. 16ον (Βιβλ. ἐν Nouvelle Revue 15 Σεπτ. 1883).

Ξενος, Κ. Γ. Ἡ ἅλωσις τῶν Ἀθηνῶν. (Ποικίλη Στοά. 1884. σ. 226—237).

Ορλανδος, Γ. Στόνοι καὶ δάκρυα, λυρικαὶ ποιήσεις. Ἐν Ἀθήναις 1884. 1 δρ. 50.

Παλαμας, Κ. Αὔγουστος. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 346—7).

— Ἡ γέννησις τῆς κόρης. (Ἑστία σ. 539—540).

— Τὸ ἁγιόκλημα. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

— Τὸ ἁγιόκλημα. Μετ' ἑμμ. ἰταλ. μεταφράσεως (La Rass. ellen. ἀρ. 5).

— Τὰ δῶρα τῆς ψυχῆς. (Ἑστία φ. 418).

— Τὰ νιάτα τῆς γιαγιᾶς. (Ἑστία φ. 428).

— Οἱ ἄνεμοι τῆς λίμνης τοῦ Μεσολλογίου. (Ἑβδομὰς ἀρ. 11).

Πανας, Π. Ἔργα ἀργίας. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 8ον μέγα σ. 133. Δρ. 1. (Βιβλ. Μὴ Χάνεσαι ἀρ. 539).

Πανταζης, Δ. Συλλογὴ παρέργων. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 498 Δρ. 5.

Παπαγεωργιου, Δ. Κ. Ὄνειρον ἢ τὰ στρατηγικὰ τοῦ στρατάρχου Καραΐσκου. Ἔκδοσις Β' μετὰ προσθηκῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1883. Εἰς 32ον σ. 36.

Παπαδιαμαντης, Α. Ἡ γυφτοποῦλα, μυθιστόρημα. (Ἀκρόπολις, Ἀπριλ. Μαΐου).

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. Κ. Συζύγου ἐκλογή κωμῳδία εἰς πρᾶξιν μίαν. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 12ον σ. 45 λ. 50.

— Platone o i nove decimi degl'infelici. Carattere. (La Rass. ell. ἀρ. 3).

ΠΑΡΑΣΧΟΣ, Αχ. Ἐνταφή. (Ποικίλη στοά. 1884 σ. 592—599).

— Λέων Καλλέργης, δρᾶμα. Πρᾶξις πρώτη. (Ἑστία ἀρ. 429).

— Εἰς τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, μετ' ἐμμετ. ἰταλ. μεταφράσεως Α. Φραβασίλη. (La Rass. ellen. ἀρ. 78).

— Δάφνη. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

ΠΑΡΑΣΧΟΣ, Γ. Κρῖνος (αὐτ.)

— Χρυσάνθεμον καὶ ἀνεμώνη (αὐτ.)

— Μυοσωτίς. (αὐτ.)

ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, Ιω. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ἱστορικὸν διήγημα, Ἐν Λειψίᾳ, 1883, 16ον σ. 176. Ἐσταχωμένον δρ. 4.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Αρ. Ἐκδίκησις, ποίημα. (Ἑστία ἀρ. 421).

— Παρὰ τὴν Οἴτην. (Ἀττικὸν μουσεῖον 1884 ἀρ. 1).

— Τὸ ἔαρ, ποίημα. (αὐτ. φ. 2).

Πωπ, Κ. Συγγραφαὶ ποικίλαι, ἤτοι φιλολογικὰ πάρεργα. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 122 φ. 1—2. Δρ. 2.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Α. Ρ. Die Hochzeit des Kutrulis. Ein Lustspiel Breslau, 1883. Schottlaender. 2 δρ. 50.

— Ein Ausflug nach Poros. (Deutsche Rundschau. 1883 ἀρ. 9).

— Leila. Aus den Neugriechischen übersetzt von *Felix Moral*. Leipzig, 1883. Ph. Reclam, jun. (Universalbibliothek) (Βιβλ. ὑπὸ A. Boltz ἐν Magazin f. die Lit. des In-u. Auslandes 1883 ἀρ. 36).

— Emaeh. Aus dem griechischen von J. Misotakis. (Neue freie Presse. ἀρ. 7027—7040. 20 Μαρτ.—2 Ἀπριλίου 1884).

— Die Najade. Novelle. Deutsch von J. Pietsch. (Von Fels zum Meer. Mai 1884).

— Ὁ ἀνθοπώλης. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).

ΡΑΛΛΗΣ, Γ. Α. *Balanos S. C.* Giorgio Rallis. (La Rass. ellen. ἀρ. 3).

[ΡΟΥΚΗΣ, Α.] Μ. Τὰ πρῶτά μας ποιήματα, διήγημα πρωτότυπον. (Ἑστία ἀρ. 398).

ΣΑΡΡΗΣ, ΦΡΑΓΚ. Π. Λέξεις. Ἐν Ἑρμουπόλει, 1884 8ον σ. 72.

ΣΚΟΚΟΣ, Κ. Φ. Ἔρως ὑπὸ δοκιμασίαν. (Ποικίλη στοά 1884 σ. 195—214).

ΣΟΛΩΜΟΣ Δ. Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 16 λ. 25.

— Ἡ φαρμακωμένη, μετ' ἐμμ. ἰταλικῶν μεταφράσεων A. Frabasilis, M. A. Canini, C. Marsala (La Rass. ellen. ἀρ. 4).

ΣΟΥΡΗΣ, Γ. Θήβα. (Μὴ χάνεσαι ἀρ. 559).

— Ἱπποδρόμια. (Ἀκρόπολις 11 Ἀπρ. 1884).

[GIANNOPOULOS] Dalla Magna Grecia. Carducci Souris. (La Rass. ellen. ἀρ. 7. 8).

ΣΤΑΗΣ, Δ. Φυλλίς, διήγημα. (Ἀπόλλων, 1884 ἀρ. 11).

ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ, Ν. Ι. Στιχουργήματα. Ἐν Ἀθήναις, 1883 16ον σ. 61.

— Λευκώματα. (Κυψέλη ἀρ. 3).

ΣΧΟΙΝΑΣ, Α. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, Δ. Βίος Ἀλεξάνδρου Σχοινᾶ. (Ὁ ἐν Κ/πόλει φιλ. σύλλογος ΙΔ' σ. 1—3).

Τριανταφυλλου, Κλ. Εἰς ἕνα στῦλο, μετ' ἐμμετ. ἰτ. μεταφράσεως. (La Rass. ell. ἀρ. 7. 8).

Τυπαλδος, Ιουλ. Τὸ παιδάκι καὶ ὁ χάρος. ('Εστία 1883 σ. 488—90).

— Εἰς τὸν θάνατον τῆς βασιλόπαιδος Ὄλγας. Texte grec et traduction de M. le Mis de Queux de St. Hilaire. (Revue du monde latin 25 Φεβρ.1884).

— [Παλαμας, Κ.] Ὀνουλουλοῦ, Ἰούλιος Τυπάλδος (Μὴ Χάνεσαι ἀρ. 528).

Φαρανtατος, Ιω. Σ. Ἡ Φροσύνη, δρᾶμα εἰς πράξεις τέσσαρας. Ἐν Ἀθήναις, 1884. 8ον σ. 68·

Φερμπος. Μῦθοι. Ἐν Ἀθήναις, 1884. Α. Κορομηλᾶς 12ον σ. 110.

— Ζεὺς καὶ πίθηκος. ('Εστία ἀρ. 417).

— Ἀλώπηξ καὶ λέων. ('Ημερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 347—8).

— Κώνωψ καὶ ἀράχνη. ('Εστία ἀρ. 435).

Ἐκπαίδευσις.

Education in Italy and Greece. Washington, 1883. (Department of the Interior. Buruau of Education). 8ον σ. 8. [ἐξ ἄρθρου τοῦ J. Pio, δημοσιευθέντος ἐν τῇ Hamburger Correspondenz.]

Γεδεων, Μ. Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας Ἐν Κ/πόλει, 1883.

Ζιφος, Ι. Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλολ. σύλλογος ΙΔ' σ. 92—97).

Παπαζαφειροπουλος, Π. Μεθυδριάς, ἤτοι ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ ἀφήγησις περὶ τῆς ἐν Βυτίνῃ ἑλληνικῆς σχολῆς. Ἐν Ἀθήν. 1883. 8ον σ. 176.

Ρωμανος, Ι. Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν προφορικῶν ἐξετάσεων [τοῦ ἐν Κερκύρᾳ γυμνασίου] τοῦ ἔτους 1882-3. (Φιλόπατρις. Κέρκυρα 25 Ἰουν.1883).

Σ[ακελλαροπουλος], Σ. Κ. Σημείωσις περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. (Δελτίον 263—266).

Ψιλακης, Β. Τὰ κατὰ τὴν Δῆλον, τὴν ἵδρυσιν καὶ πρόοδον τῆς Ἑρμουπόλεως κλπ. Ἐν Ἑρμουπούλει, 1883. 8ον σ. 21.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ.

Αναλεκτα. Νεοελληνικά — Θηραϊκὰ παραμύθια. α'. ὁ Σιδερόλυκας. β'. ὁ κῦ Βοριᾶς (Παρνασσὸς 1883 σ. 551—559). — Δημοτικὰ ᾄσματα Κρήτης. (Παρνασσὸς 1883 σ. 769—772).— Κρητικὰ παραμύθια· ὁ μικρὸς ψαρᾶς (αὐτ. σ.838-846).

[Αννινος, Χ.] Ἡ νὺξ τῆς πρώτης Μαΐου. ('Εφημερὶς 3 Μαΐου 1883).

Ασματα. Δημοτικὰ — Πελοποννήσου. (Δελτίον σ. 549—558).

Βαλαβανης, Ιω. Νέα συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς ἰδιωτικῆς τοῦ Πόντου. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλ. σύλλογος ΙΔ' σ. 278—291).

Βλαχος, Αγγ. Τ' ἁγιοβασιλειάτικα. ('Εστία ἀρ. 418).

Boettiger, Ad. Eine ländliche Hochzeit im neuen Griechenland. (Allgemeine Zeitung. Beilage 5 Ἀπρ. 1884 ἀρ. 96).

Canti popolari slavi, greci e napoletani. Versione di *P. Turati*. Milano, 1883. Battezzati 16ον σ. IV, 176. 2 δρ. 50.

DESTOUNIS, G. Raziskania o gretcheskich bogatirskich bylinach srednevecovago perioda. Opyt perevodnagoi obiasnitelnago zbornica. Sanctpetersbourg, 1883. 8ον [Ἔρευναι περὶ ἑλληνικῶν ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων τῶν μέσων χρόνων. Δοκίμιον μεταφραστικῆς καὶ ἐξηγητικῆς συλλογῆς].

ΔΙΣΤΙΧΑ Κρήτης ('Εβδομὰς σ. 32).

DORSA, V. La tradizione greco-latina negli usi e nelle credenze popolari della Calabria citeriore (Archivio per le tradiziont populari. 1883 τεῦχ. 2. 4).

ΔΡΟΣΙΝΗΣ, Γ. Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις. Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1883. 18ον σ. 80 Δρ. 1.

— Δημώδη ᾄσματα τῆς βορείου Εὐβοίας, χωρίον Γούβαις (Δελτίον σ. 133—138).

— Ἐρωτικὰ δίστιχα τῆς Ῥούμελης. (Δελτίον σ. 356—361).

DUCHESNE, E. Un conte grec d'Asie Mineure. (Mélusine ἀρ. 2).

ΕΟΡΤΗ. Ἡ — τῶν νεκρῶν. (Ἐφημερὶς 7 Μαρτ. 1883).

— Ἡ — τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου. (Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος ἀρ. 7).

FAURIEL. Προλεγόμενα εἰς τὰ τῆς νέας Ἑλλάδος δημοτικὰ ᾄσματα, συλλεγέντα καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ — νῦν τὸ πρῶτον μετενεχθέντα εἰς τὴν ἑλληνικήν. (Φιλόπατρις· ἐφ. Κερκύρας 1883 ἀρ. 3—5).

GARNELL, LUCY, Greek Brigand superstitions. (The gentleman's Magazine. Μαρτ. 1884).

GELDART, Folk lore of modern Greece: the tales of the people. London, 1884. Sonnenschein 8ον σ. 196 8 δρ. 25.

ΚΑΛΛΑΪΣΑΚΗΣ, Γ. Π. Πῶς ἑορτάζεται ὁ Μάιος ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης. (Ποικίλη Στοά. 1884 σ. 127—138).

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, ΜΑΡΙΑΝΝΑ Γρ. Ἀθηναϊκὰ παραμύθια. (Δελτίον σ. 138—167. 289 — 348. 533—549. 681—712).

— Ὁ Πολυφουμισμένος Δράκος. Deutsch von Aug. Boltz. (Drosinis, Ländliche Briefe σ. 170—180).

— Μάρτης. ('Εβδομὰς ἀρ. 1).

— Παραδόσεις περὶ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (αὐτ. ἀρ. 2. 3).

— Τοῦ Λαζάρου, (αὐτ. ἀρ. 5).

— Ἔθιμα κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα. (αὐτ. ἀρ. 6).

— Ῥουσάλια, πρωτόπεφτα, δευτέρα τοῦ Θωμᾶ. (αὐτ. ἀρ. 7).

— Τ' ἅι Γιωργιοῦ κλπ. (αὐτ. ἀρ. 8).

— Ἡ πρωτομαγιὰ κλπ. (αὐτ. ἀρ. 9).

— Παροιμίαι. (αὐτ. ἀρ. 12).

[ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ, Δ. Γρ.] Ξόρκια Ἀθηνῶν. ('Εβδομὰς ἀρ. 10. 11).

ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ, Σ. Ἄσματα δημοτικὰ Τριφυλίας. (Δελτίον σ. 362—364).

— Μαντικαὶ δεισιδαιμονίαι προγάμιοι ἐν Τριφυλίᾳ (Δελτίον σ. 679—680).

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ, Ι. Δ. Νεοελληνικὴ τῆς Κρήτης μυθολογία. Γίγαντες. (Δελτίον σ. 273 — 278).

— Γαμήλια ἔθιμα τῶν περὶ τὴν Ἀμισὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἰκούντων Ἑλλήνων. (Δελτίον σ. 526—530).

— Κρητικαὶ παραδόσεις. ('Εβδομὰς ἀρ. 7).

— Ὁ δαίμων κατὰ τοὺς Κρῆτας. ('Εστία ἀρ. 437).

Κορυδαλος, Χ. Ἑλληνικαὶ παραδόσεις. (Δελτίον σ. 355. 531—533).
Κουρτιδης, Αρ. Π. Αἱ ἐργάτιδες τῶν Ἀθηνῶν. (Ἑστία ἀρ. 405).
— Ὁ ἕλλην φοιτητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. (Ἑστία ἀρ. 412).
Κρησσαι. Αἱ — (Μὴ Χάνεσαι. 1883 ἀρ. 560—561).
Λαμπρος, Μ. Π. Περὶ ἠπειρωτικῶν ἐνεπιγράφων μαστραπάδων. (Παρνασσὸς 1883 σ. 269—273. 873—874).
— Vasi epirotici iscritti, traduzione di G. Durutti. (La Rass. ellen. ἀρ. 9. 10).
Λασκαρατος, Α. Ἀνάγνωσμα. (Παρνασσὸς 1884 σ. 226—232).
Λελεκος, Μ. Μάρτιος. (Παρνασσὸς 1884 σ. 250—252).
Lubeb, A. Erotas. Neugriechische Liebesdistichen, übersetzt. Salzburg, 1883. Kerber. 1 δρ. 50.
Μηλια, δημῶδες ᾆσμα. (Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος ἀρ. 10).
Μηλιαρακης, Α. Τὸ ἐν Ἀμοργῷ μαντεῖον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου. (Ἑστία ἀρ. 411).
Μηνες. Ἀθηναϊκοί — (Ἑστία ἀρ. 423. 427. 431. 436).
Πανηγυρεις ἐν Θράκῃ. (Μὴ Χάνεσαι ἀρ. 555).
Πανηγυρις. Ἡ ἐν Τήνῳ — (Ἐφημερὶς 31 Μαρτ. 1883).
— Τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Σκύρῳ. (Δελτίον τῆς Ἑβδομάδος ἀρ. 10).
Πολιτης, Ν. Γ. Ζῳολογία μυθολογικὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ. Φανταστικὰ θηρία. (Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1884 σ. 199—200).
— L'arc-en-ciel en Grèce. (Mélusine ἀρ. 2. 5 Μαΐου 1884).
— Ἑλληνικὰ παραμύθια, ἐξεταζόμενα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῶν ἄλλων λαῶν. (Δελτίον σ. 278—288).
— Ἑλληνικαὶ παραδόσεις. (Δελτίον σ. 349—354).
— Δοξασίαι τοῦ λαοῦ περὶ φυτῶν. (Δελτίον τῆς Ἑστίας ἀρ. 382).
Πουσιος, Θ. Συλλογὴ λέξεων, παραμυθίων, ᾀσμάτων κτλ. τοῦ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλην. φιλ. σύλλογος ΙΔ' σ. 205-277).
Psichari, J. La ballade de Lénore en Grèce. Paris, 1884. Ern. Leroux 8ον σ. 40 (Extrait de la Revue de l'histoire des religions 1884. τ. IX σ. 27—64).
Σαλτελης, Θεμ. Ἔκθεσις περὶ τοῦ ζωγραφείου ἀγῶνος περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλλ. φιλ. σύλλογος ΙΔ'. σ. 97—103).
Sathas, C. La tradition hellénique et la légende de Phidias, de Praxitèle et de la fille d'Hippocrate au moyen âge. Paris, 1883. 8ον σ. 28 καὶ ἐν Annuaire de l'Assoc. pour l'encour. des études gr. 1882 σ. 122—149. (Βιβλ. ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου ἐν Δελτίῳ σ. 77—101).
Θεοδωροπουλος, Ι. Γ. Δημοτικὴ ἀνθολογία. (Πλάτων τ. Ε' σ. 156—160).
Wesselowski, Al. Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου. (Ἐφημερὶς τοῦ ῥωσσικοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Δεκ. 1883).
Ζαμνετος, Γ. Ἡ ὁμηρικὴ φράσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημώδει ποιήσει. Ἐν Ἀθήναις, 1883 8ον σ. 28.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Δωρεαὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἑταιρίας. — Ὁ κ. *Ν. Ἀναστασίου*, πιστόλιον δωρηθὲν τῷ ἀντιναυάρχῳ Κ. Νικοδήμῳ ὑπὸ πασσᾶ τινος, ὃν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν περιέθαλψε μετενεγκὼν μετ' ἄλλων αἰχμαλώτων ἐκ Ναυπάκτου εἰς Μεσολόγγιον. — Ὁ κ. *Ἀλ. Ν. Μελετόπουλος* 1) ἐννέα δακτυλιολίθους νεωτέρων χρόνων φέροντας ἐνεπίγραφα τὰ κάτωθι ὀνόματα μετὰ χρονολογίας: Παναγιωτη Γοναρι 1731. — Κωσταου Θανασι 1747. — Μητρο Δημο 1755. — Βαργια 1768. — Διμιτρι Γοαφινο 1768. — Γιαναχι Θοδωρι 1795. — (Ἄνευ ὀνόματος) 1805. — Λεφτερι Αντονι 1819. — Γ. Ρ. Α. Ι. 1836. — 2) Δώδεκα λαγήνους ἰταλικῆς κεραμευτικῆς ἐργασίας, ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἑπτὰ τούτων φέρουσιν ἐν τῷ πυθμένι τὰ γράμματα F. M. ἓν A. M. καὶ ἓν B. L. — 3) Τέσσαρας καπνοσύριγγας ἐκ πύξου καὶ ἓν κοχλιάριον ὁμοίας ξυλογλυπτικῆς ἐργασίας τῶν ἐν Αἰγίνῃ δεσμοτῶν. — 4) Δύο ἐνεπιγράφους χαλκοῦς δακτυλίους καὶ ἕτερον ὀρειχάλκινον φέροντα ἀνάγλυφον εἰκόνα τῆς Παναγίας βασταζούσης νήπιον τὸν Χριστόν. — 6) Σφραγῖδα τοῦ ἐν Ὕδρᾳ ὑποπροξενείου τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ἄνευ χρονολογίας. — 6) Ζεῦγος ἐπαργύρων θηλυκωτήρων. — 7) Ἐπάργυρον γυναικεῖον περιδέραιον (γαορντάμι). — 8) Λοπάδα φέρουσαν ἐν μέσῳ εἰκόνα πλοίου οὐριοδρομοῦντος. 9) Δεκαὲξ τρυβλία προερχόμενα ἐκ τῆς νήσου Σκύρου, φέροντα διαφόρους εἰκόνας ἀνθέων καὶ πτηνῶν. — Τὸ *Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν*, εἰκόνα μετὰ πλαισίου τῆς ἐν Μανιακίῳ μάχης, γραφεῖσαν ὑπὸ Π. Χέλμη, λιθογραφηθεῖσαν ὑπὸ Lemercier ἐν Παρισίοις. — Ὁ κ. *Μπαλᾶνος* νομισματόσημον χαλκοῦν, κοπὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, ἕτερον ὅμοιον ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου καὶ ἕτερον ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου. — Ἡ κ. *Ἀλτάνη Γ. Καλοῦ*, 1) Κοντογούνιον χρυσοποίκιλτον ἐκ μαύρου βελούδου. 2) Χρυσοῦν παπάζι μὲ δύο χρυσοὺς θυσάνους. — 3) Τραχηλιὰν χρυσοποίκιλτον. — 4) Ζεῦγος πλατεμανίκων χρυσοποικίλ-

των. — 5) Πλατομάνικον χρυσοποίκιλτον. Κεντήματα πάντα τῆς Πάτμου τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἕνεκα τῆς ἀξίας τῶν δωρημάτων τούτων ἡ ἑταιρία ἀνέγραψε τὴν φιλόμουσον κυρίαν Α. Καλοῦ ἐν τοῖς δωρηταῖς τῆς Ἑταιρίας. — Ὁ κ. *Ἰω. Μέξης* ἐν Σπέτσαις, τὸ ἀκρόπρωρον τοῦ πλοίου *Θεμιστοκλέους* τοῦ Χατζῆ Ἰωάννου Μέζη. — Ὁ κ. *Κυριάκος Ἀλεξίου*, ἐν Ἑρμουπόλει, γιαταγάνιον ὅπερ ὁ δωρητὴς ἥρπασεν ἰδίᾳ χειρὶ παρ' Ὀθωμανοῦ στρατιώτου ἐν τῇ μάχῃ, ἐν ᾗ κατεστράφη ὁ Δράμαλης. — Ὁ κ. *Γκιώνης* ἐν Ἑρμουπόλει, σφραγῖδα, ἧς ἐποιεῖτο χρῆσιν ὁ δωρητὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Δωρεαὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἑταιρίας. Ὁ κ. *Σ. Καραβίτης* ἐν Φιλιατροῖς, χειρόγραφον εἰς 8ον μέγα ἐπιγραφόμενον ἡ φυλλάδα τοῦ σταυροῦ, γραφὲν τῷ 1804 καὶ περιέχον ἐν τέλει εὐχὴν ὑπὲρ εὐοδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος γραφεῖσαν τῷ 1828. — Ὁ κ. *Γ.Π. Σπαχῆς*, ἐν Σπέτσαις. 1) Ἔγγραφον τοῦ ναυάρχου Ἀνδρούτζου πρὸς τὸν πυρπολητὴν Π. Σπαχῆν, τῆς 30 Ἰουλίου 1882. — 2) περιεργότατον καὶ πολύτιμον ἔγγραφον, ἐπιγραφόμενον «σινιάλα τῶν μπουρλότων», περιέχον δὲ τὰ συνθήματα τῆς συνεννοήσεως τῶν πυρπολικῶν. — Ὁ κ. *Α.Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ, χειρόγραφον τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐκ σελ. 715, περιέχον ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. — Ὁ κ. *Ἰω. Γιατράκος*, ἐν Σπάρτῃ χειρόγραφον τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος περιέχον τὴν ἔμμετρον περιγραφὴν τῆς Μάνης ὑπὸ Νικήτα Νηφάκη.

Δωρεαὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρίας — Ὁ κ. *W. Christ*, ἐν Μονάχῳ: Homeri Iliadis Carmina edidit Christ. Lops. 1884. τ. I. — *Ὁ ἐν Κων/πόλει ἑλλ. φιλολογικὸς σύλλογος* τὸν ΙΔ'. τόμον τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ παραρτήματος. — Ἡ ἐν Βερολίνῳ Ἀνθρωπολογικὴ καὶ ἐθνολογικὴ *ἑταιρία*, τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς, τοῦ ἔτους 1883. — Ὁ κ. *Σ. Καραβίτης*, Σωφρονίου τοῦ Παγκάλου, Ἀκολουθία τῆς Θεοτόκου τῆς Μυρτιδιότισας. Ἐνετ. 1789. — Ὁ κ. *Π. Τυπάλδος Φορέστης*, ἐν Βενετίᾳ, 1) Lunzi, Della condizione politica delle isole Ionie sotto il dominio Veneto; versione non note di Tip. Foresti e N. Barozzi. 2) Lenormant, Annessione delle isole Ionie al regno ellenico. 3) Biografia di G. K. Tipaldo. 4) La Grecia

negli ultimi 45 anni. 5) Τρίτη διεθνὴς γεωγραφικὴ σύνοδος. — Ὁ κ. *Γκιώνης*, ὑδραῖος ἐν Σύρῳ 1) τὸ ὑπὸ τοῦ Κωλέτη ἀνωνύμως τῷ 1806 ἐκδοθὲν σπανιώτατον βιβλίον, οὗ μόνον ἓν ἀντίτυπον ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστόν, τὸ ἐπιγραφόμενον «Νομαρχία, ἤτοι λόγος περὶ ἐλευθερίας.» 2) Ρήγα τοῦ Φεραίου φυσικῆς ἀπανθίσματα, 1790. — Ὁ κ. *Α. Κ. Χούμης*, ἐν Σύρῳ, 1) Φιλ. Ἰωάννου, Ἀρχαία μοῦσα ὑπὸ νέον ἔνδυμα, ποιήματα μεταφρασθέντα ὑπὸ Φ. Α. Οἰκονομίδου. Ἐν Βιέννῃ, 1882. — 2) Pasch van Krienen, Beschreibung des griechischen Archipelagus. Halle, 1860. 3) Ζαχαρίου ἁγιορείτου, Λεξικὸν τουρκικὸν καὶ γραικικόν. Ἔκδ. 7η Βενετ. 1872. 4) Κόντου Λόγιος Ἑρμῆς. Λουγδ. 1866-7. τεύχ. 1-3. — 5) Δεκιγάλλα, Ἡμερολόγιον περὶ τῆς ἐν ἔτει 1866 κατὰ τὰς νήσους Καμμένας ἡφαιστείου ἐκρήξεως. Ἐν Ἑρμ. 1881.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ.

Σελ. 31, ἐν τῷ ἐπιγράμματι, γράφε: *Θαλλοῦ*.—Σελ. 32, ὑποσημ. στίχ. 12: [*Ἴδε*.-Αὐτ. στ. 19: *τοῦ*.-Σελ. 34, ὑποσημ. στίχ. 15: *ἀνεπιγράφου*.-Σελ. 35, στίχ. 12: 2.-Αὐτ. στίχ. 23: 740-47. -Σελ. 39, στίχ. 9, ἀναπλήρου τὰ χάσματα οὕτω: [*μήν*]*υσον* ὦ. δ. ἀπὸ [*σεαυ*]*τοῦ*, ἴ. μ. φ. [*ἡμεῖς*].-Αὐτ. στ. 14: [*μὴ νέος*;] Αὐτ. ὑποσημ. στίχ. 1: *Βασ*.-Σελ. 49, στ. 15: 1583.-Σελ. 57, στ. 8: [ἡγουμένῳ.-Αὐτ. ὑποσημ. στ. 1: *ἡ* αὐτὴ.-Σελ. 65, στ. 5: 1596. -Σελ. 73, στίχ. 18: *Εἶθ'* οὕτως.-Αὐτ. στίχ. 21: 42.-Σελ. 76, ὑποσημ. στ. 2: *Ἴδε*.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ.

Μικρῷ μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν Ἐπιστολῶν τῶν δε, ἐξερευνῶντί

μοι τὰ ἐκ τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἱερῶν μονῶν τῶν Μεγάλων πυλῶν καὶ τῶν Μετεώρων ἀποκομισθέντα εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην χειρόγραφα, συνεκύρησε τυχαίως ἀνευρεῖν ἔν τινι τούτων, γεγραμμένῳ ὄντι περὶ τὴν ΙϚ' ἑκατονταετηρίδα, τὸν ποιητὴν τῶν ὄπισθεν ἐν σελ. 65 φερομένων στίχων. Ἔστι δὲ οὗτος Ἀνίκιος Μάλλιος Σεβηρῖνος Βοήθιος (Anicius Manlius Severinus Boethius) πατρίκιος Ῥωμαῖος καὶ συγγραφεὺς σοφώτατος (τῷ 475-525), οὗ τὰ συγγράμματα ἐκκλησιαστικά τε καὶ φιλόσοφα περιέχονται ἐν τόμῳ ΕΓ'-ΞΔ' τῆς Λατιν. Πατρολογίας τοῦ Migne. Οἱ δὲ στίχοι εἰσὶν ἐκ τοῦ Α' τῶν *Περὶ παραμυθίας τῆς φιλοσοφίας* (De consolatione philosophiae) ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς συγγραφέντων αὐτῷ Ε' βιβλίων, ἅπερ εἰς τὴν ἑλληνίδα μετήνεγκε γλῶσσαν Μάξιμος ὁ Πλανούδης. Ἀλλ' ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρογράφῳ περιέχεται μόνον τὸ Α' τοῦ ἐμμέτρου μέρους βιβλίον. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον σὺν τοῖς λοιποῖς τέσσαρσιν ὑπὸ Καρ. Φριδ. Weber ἐν Δαρμστάτῃ τῷ 1832. Ὁλόκληρον μέντοι τὴν Πλανούδειον μεθερμήνευσιν, τήν τε ἔμμετρον δηλαδὴ καὶ τὴν καταλογάδην, ἐξέδωκεν ὁ Ε-Α. Bétant ἐν Γενεύῃ τῷ 1871. Ἔχουσι δὲ οἱ στίχοι ὧδε:

Ὅς πάρος ἐσπούδαζον ἐπῶν περὶ σύνθεσιν ἡδέων,
Ἆσμα προῆγμαι νῦν, φεῦ, γοερόν τι πλέκειν.
Δὴ γάρ μοι μελέαι μελετῶσι τὰ γραπτέα Μοῦσαι,
Ἀψευδῶν ἐλέγων δάκρυσι τεγγομένῳ.
Οὐδὲν γὰρ καὶ τάςδε κατηγωνίσατο τάρβος,
Ὥςτε συνεμπορίην ἡμετέρην προλιπεῖν. κτλ.

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ.

σ. 414 στίχ. 9 ἀντί: πιθανῶς περί, γράφε: πιθανῶς τῶν περί.— σ. 418 στ. 7 ἀντί: ἀδιαλλακτος γρ. ἀδιάλλακτοι.— σ. 419 στ. 27 ἀντί: ἐξεφώνει γρ. ἐξεφώνουν. — σ. 422 στ. 1 ἀντὶ γνωστὸν γρ. γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν. — 424 στ. 12 ἀντὶ ἐπέστατο γρ. ἐπεστάτει. — σ. 426 στ. 3 ἀντὶ ὦσιν γρ. ἦσαν. — σ. 426 στ. 5 ἀντὶ ὑπολειφθῇ γρ. ὑπολειφθῇ. — σ. 427 στ. 14 ἀντὶ ἐγένετο γρ. ἐγένετο.

— σ. 427 στ. 23 ἀντὶ εὐθὺς δὲ ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος. γρ. ὀλίγῳ ὕστερον τοῦ ἄρχοντος — σ. 431 στ. 2 ἀντὶ φανερώτερον γρ. φαεινότερον. — σ. 433 στ. 31 ἀντὶ ἀπόφασις γρ. ἀπόφανσις — σ. 435 στ. 34 ἀντὶ ἀμνημόνευτον γρ. εὐμνημόνευτον. — σ. 437, σημ. 1 ἀντὶ ἢ κεῖφαγον γρ. κεῖφαγον ἢ. — 441 σημ. 2 ἀντὶ χρῆσιν γρ. ἐνταῦθα χρῆσιν. — σ. 443 στ. 12 ἀντὶ προβάτων γρ. τῶν προβάτων. — στ. 13 ἀντὶ τῶν κωμικοῦ γρ. κωμικοῦ. — στ. 13 ἀντὶ ἐνεστήσαντο γρ. ἐνεστήσαντο οὗτοι σ. 442 στ. 21. ἀντὶ εὐφηβοισι εὐφήβοισι — σ. 450 στ. 20 ἀντὶ κέκλωσθαι γρ. κέκλωθται. — σ. 450 στ. 23. ἀντὶ δεδόσθαι γράφε δεδόχθαι. — σ. 451 στ. 4 ἀντὶ ἐπιλῆθθαι γρ. ἐπιλελῆθθαι. — στ. 22 ἀντὶ σύγκληχονος γρ. σύγκληρονος.

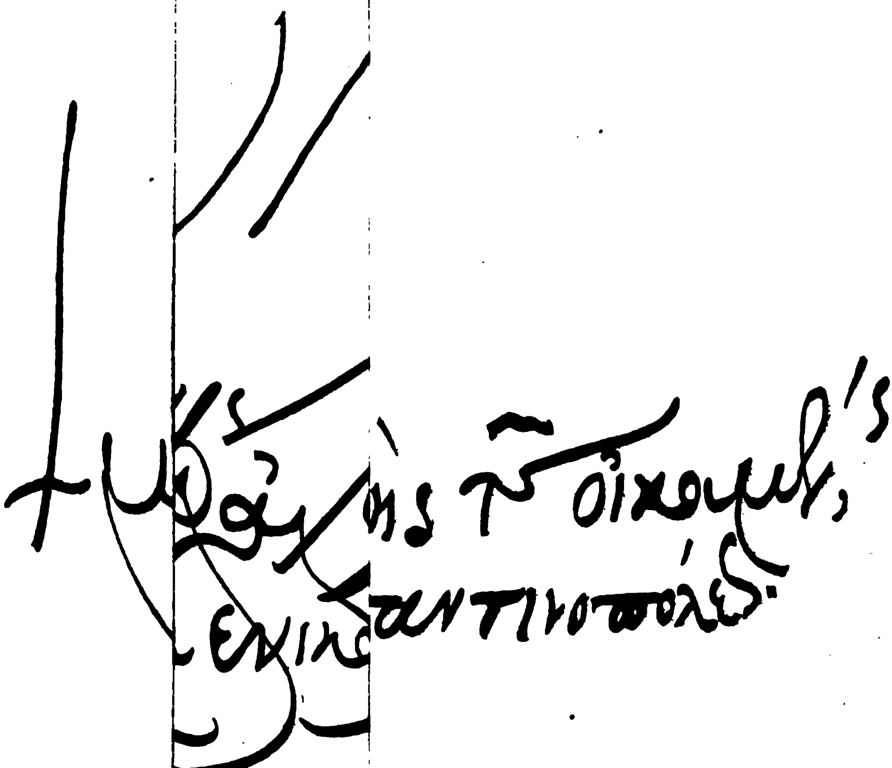
σ. 459 στ. 9. ἀντὶ οὗ ἀποσπάσματα μόνον ἐδημοσιεύθησαν (2) γρ. οὗ ἀποσπάσματα μὲν ἐδημοσίευσε ὁ Ἀλλάτιος (2) ὁλόκληρον δὲ τὸ κείμενον ἐξέδωκεν ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἐν τῷ τόμῳ Καταλλαγῆς (ἐν Ἰασίῳ 1694 σ. 206 κε.)

σ. 563 στ. 5 ἀντὶ Βελτουειύκῳ γρ. Βελτουρύκῳ. — σ. 563. στ. 13 ἀντὶ βοδλειανῇ γρ. βοδληϊανῇ. — σ. 564 στ. 12. ἀντὶ Οὐιτέρβου γρ. περὶ Οὐιτέρβου — σ. 565 στ. 1 ἀντὶ ἱστορικὸς πόλεις γρ. ἱστορικός· πόλεις.

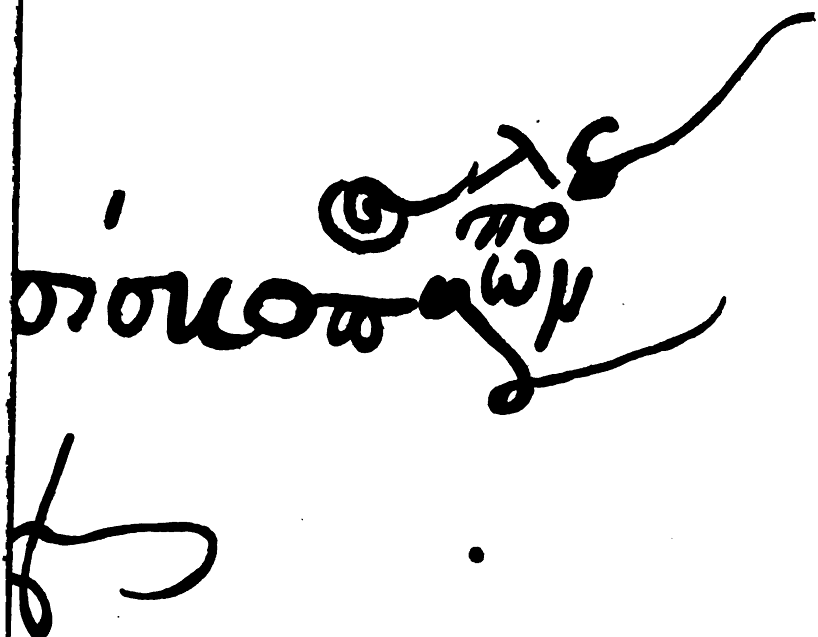
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Α'. ΤΟΜΟΥ.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

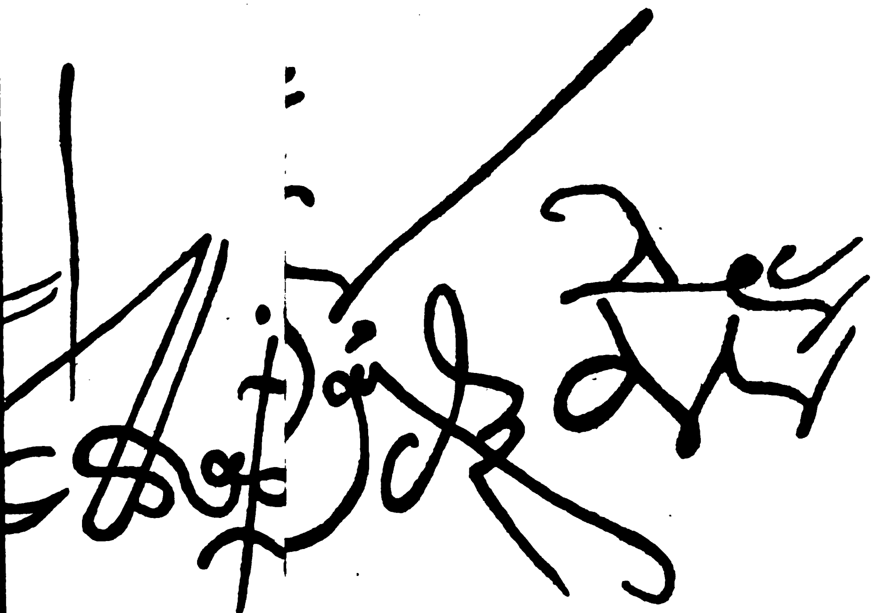
ΠΙΝ. Α'

ΠΙΝ. Β'

ΠΙΝ. Γ'

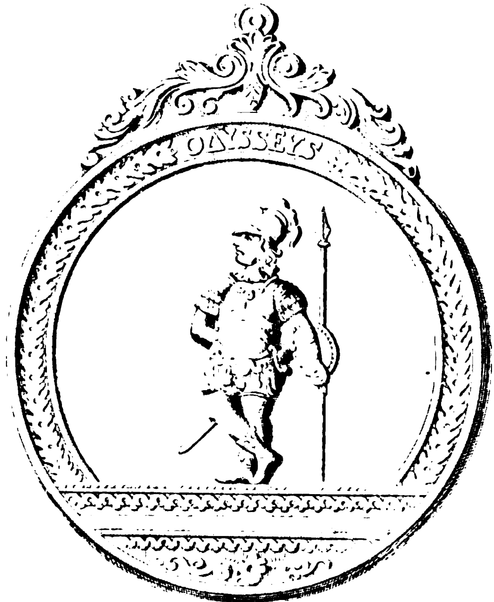

ΛΙΘΟΓΡ. Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

1. AR.

2. Μεγ.

3

ΜΟΛ.
1801

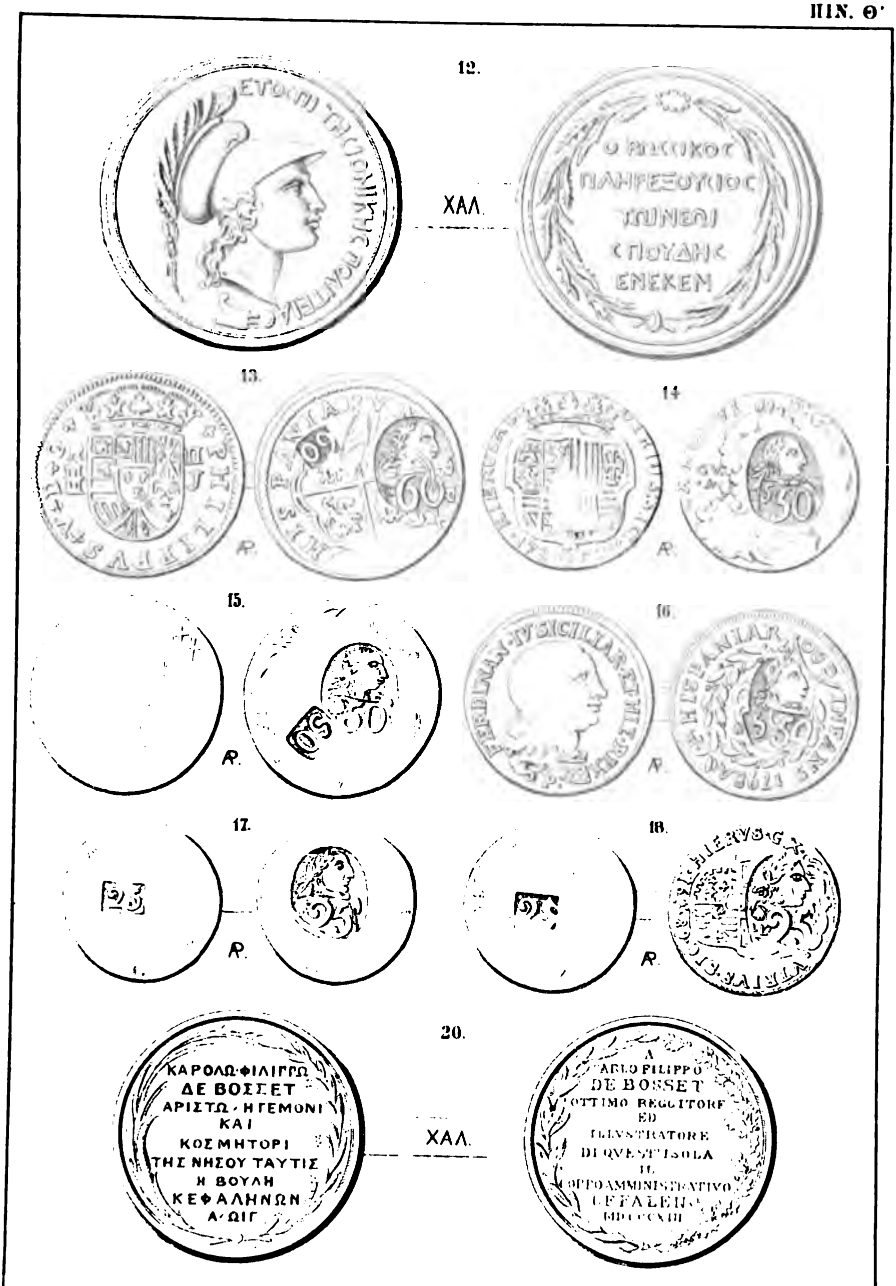
4

ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΧΑΛ
GAZZETE
1801

5

ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΧΑΛ.
ΙΟ
ΓΑΖΕΤΑΙΣ
1801

6.
8.
7.
ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΧΑΛ.
5
GAZZETE
1801
1
ΓΑΖΕΤΑ
1801
5
ΓΑΖΕΤΑΙΣ
1801
9.
10.
ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΓΑΖΕΤΑ
1801
11.
ΚΟΡΚΥΡΑ
Η ΒΟΥΛΗ
ΑΡ.

12.
ΧΑΛ.
Ο ΡΩΣΣΙΚΟΣ
ΠΑΝΗΓΕΞΟΥΚΙΟΣ
ΤΩ ΝΕΩΙ
ΣΠΟΥΔΗΣ
ΕΝΕΚΕΝ
13.
14
15.
16.
17.
18.
20.
ΚΑΡΟΛΩ·ΦΙΛΙΠΠΩ
ΔΕ ΒΟΣΣΕΤ
ΑΡΙΣΤΩ·ΗΓΕΜΟΝΙ
ΚΑΙ
ΚΟΣΜΗΤΟΡΙ
ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΑΥΤΗΣ
Η ΒΟΥΛΗ
ΚΕΦΑΛΗΝΩΝ
ΧΑΛ.
DE BOSSET
ED

19.

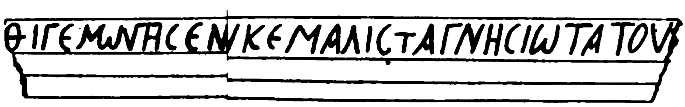

ΟΒΡΕΤΑΝΙΚΟΣ ΑΡΧΙΣΡΑΤΙΓΟΣ ΟΣ ΕΒΑΛΛ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΥΣΞ

ΜΟΛ

ΔΟΡΟΝΣΟΙ ΕΥΓΝΟΜΟΣΥΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΩΝ ΟΙ ΙΘΑΚΙΣΙΟΙ
Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ

ΠΙΝ. ΙΑ'.

36°55'
36°50'
ΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΜΟΡΓΟΥ
ὰ τὸν Ἀγγλικὸν Ὑδρογραφικὸν Χάρτην
ὑπὸ
Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ
1884.

[illegible]